2008-01-19

نووسەری کورد 2008

رۆمان

ئازادی یا مەرگ

نووسینی : نیکۆس کازانتزاکیس
گۆڕینی لە فارسییەوە : حەمە کەریم عارف

چاپی یەکەم: 2004
چاپی دووەم: 2008

پێشەکی

نیکۆس کازانتزاکیس یەکێکە لە نووسەرە هاوچەرخە هەرە دیارەکانی یۆنان، لە ساڵی 1873دا لە شاری کاندی، لە دورگەی کریت هاتۆتە دنیاوە. سەردەمی منداڵی لە گەرمەی جەنگە نیشتمانییەکانی کریت دژ بە داگیرکەرانی عوسمانی بەسەر بردووەو قارەمانانی شۆڕشەکانی کریت لە زۆربەی بەرهەمەکانی ئەم نووسەرەدا، بە تایبەتی لە رۆمانی "ئازادی یا مەرگ"دا بەرجەستە بوون.
ئەلبێر کامۆ زۆری خۆشدەویست، وا لە خوارەوە دەقی ئەو نامەیە دەخەینە روو کە کامۆ پاش وەرگرتنی خەڵاتی نۆبل. بۆ ژنەکەی کازانتزاکیسی ناردووە.

"1959/3/16

خانمی بەڕێز، زۆر بەداخەوە کە نەمتوانی بێمە میوانیتان. من هەمیشە بە رێزێکی تایبەتییەوە لە بەرهەمەکانی رەحمەتیم روانیوەو، من لە کاتێکدا پەسەندی خۆم بە باڵای بەرهەمەکانی خوا لێخۆشبووی مێردتاندا بڕیوە کە لەلایەن دەزگا رەسمییەکانەوە روی خۆشی نەدراوەتیّ. ئەو پێشوازییەی کە گوێگران و رۆشنبیران لە راوبۆچوونەکانی منیان سەبارەت بە بەرهەم و کارەکانی مێردەکەی تۆ کرد، جوانترین نیشانەی رێز بوو کە ئەوانە لە بەرهەم و کارەکانی مێردەکەی تۆیان دەنا، ئەمەشم بیر ناچێ وەختێ کە خەڵات کرام، دیارە مێردەکەی تۆ سەد ئەوەندەی من شایانی ئەو خەڵاتە بوو، دڵسۆزانەترین بروسکەی پیرۆزباییم لەوەوە پێ گەیی. دوای وەرگرتنی بروسکەکە بۆم دەرکەوت کە ئەو بروسکەیە چەند رۆژێ پێش مەرگی ئەو نێردراوە. بە مەرگی ئەو یەکێك لە گەورەترین هونەرمەندانی ئاخرو ئۆخری ئەم سەدەیەمان لە دەست چوو. من بۆ خۆم یەکێکم لەو کەسانەی کە هەست بەو بۆشاییە دەکەم کە ئەو لە دوای خۆی بەجێی هێشت".
دیمەنە پڕ جۆش و خرۆشەکانی رۆمانی "ئازادی یا مەرگ" لە کریت دا روو دەدەن. کریت یەکێکە لەو دورگانەی دەریای سپی ناوەڕاست کە بە درێژایی مێژوو، و لە هەموو جێیەکی دی پتر شەڕی لەسەر کراوە، ئەم دورگەیە چونکە خاڵی پێك گەیشتنی هەر سێ قاڕەی ئاسیاو ئەفریقاو ئەوروپایە، یەکێکە لە مەڵبەندە هەرە بنەڕەتییەکانی شارستانییە کۆنەکان.
دیارە شتێکی بەڵگە نەویستیشە کە شارستانیەتیی پرشنگداری یۆنانی کۆن یەکجار قەرزار باری ئەم دورگەیەیە. لە هەزارەی سێیەمی بەر لە زایین شارستانیەتێکی پرشنگدار لە کریت هەبووەو ئێستاش شوێنەواری کۆشك و پەرستگاکانی ماوە. لە دەوروبەری 1700 پ.ز بوومەلەرزەیەکی گەورە لەم دورگەیەی داوەو کۆشك و تەلارەکانی وێران کردووە، بەڵام دووبارە دروست کراونەتەوە. شارستانیەتی پرشنگداری "مینوان" لە سەدەی هەڤدەوە تا سەدەی پازدەی پ.زدا

گەیی بووە لوتکەی گەشەکردن. لە ئاخرو ئوخری سەدەی یازدەیەمی پ.ز شارستانیەتی کریت روو لە کزی چوو، و ئەم دورگەیە بوو بە بەشێك لە یونان.

پاش مەرگی ئەسکەندەرو دابەشکردنی ئیمپراتۆریەتەکانی، کریت نیمچە سەربەخۆییەکی وەرگرت، بەڵام ئاوەدانی و شارستانیەتێکی تێدا نەمابوو.

خەڵکی دورگەکە بە دزی دەریایی ژیانیان دەگوزەراندو بەرە بەرە تەنگیان بە رومیان هەڵدەچنی، تا ئاقیبەت لە ساڵی 67ی پ.ز ئەم دورگەیە کەوتە دەستی رۆمیانو لەوە بە دواوە کریت وەکو هەر یەکێك لە هەرێمەکانی رۆمی شەرقی لێهات.

موسڵمانان لە سەدەی نۆزدەمدا خۆیان گەیاندە ئەم دورگەیەو دەسەڵاتی دەریایی مدیترانەی رۆژهەڵاتیان گرتە دەستی خۆ، بۆ ماوەیەکیش ئیمپراتۆریەتی بیزانتی و پاش ئەوان ڤینیسیەکان حوکمڕانی ئەم دورگەیەیان گرتە دەستو بورجو قولەو قەڵاتی زۆریان لە مەڵبەندی "خندق" کە ئەمڕۆ پێی دەگوترێ "کاندی" دامەزراند.

بەڵام لە ساڵی 1645دا تورکە عوسمانییەکان تەماعیان تێ کردو لە 1715 قەڵاو بورجە ڤینیسیەکان بە دەستی تورکان روخان. عوسمانیان جارێکی دی ئیسلامیان بۆ ئەم دورگەیە هێنایەوەو سەردەمی کۆیلەیەتی و چەوساندنەوەی کریتیان دەستی پێکرد. خەڵکی کریت لە ئاخرو ئۆخری سەدەی هەژدەو سەرەتای نۆزدەدا شۆڕشیان دژی تورکەکان بەرپا کرد، بەڵام شۆڕشەکانیان بە توندی سەرکوت کران، فەرمانی 1768، دوای شۆڕشێکی خوێناوی سووکە خودموختارییەکی بە کریتییەکاندا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لە ئەنجامی زوڵمو زۆری تورکەکانەوە لە ساڵی 1897دا شۆڕشێکی هەرێم گیری گەورە بە یارمەتی چەکدارانی یۆنان هەڵگیرساو بووە مایەی کۆڵدانی عوسمانییەکانو سەربازانی عوسمانی لە ساڵی 1898دا ئەو دورگەیەیان چۆڵ کرد.

لەوە بە دواوە کریت کەوتە ژێر ئینتیدابی عوسمانییەوە بەسەرپەرشتی و چاودێری دەوڵەتە ئەوروپییە گەورەکانو دوای شەڕەکانی بالقان لە 1913دا بە تەواوی خرایە سەر یۆنان.

خەباتی ئازادی خوازانەی کریتیان لە سەرانسەری سەدەی نۆزدەدا دژ بە تورکانی عوسمانی چوارچێوەی گشتی رۆمانی "ئازادی یا مەرگ" پێك دێنێ. ئەم رۆمانە لە سەرەتاوە وا دەنوێنێ کە رۆمانێکی مێژوویی بێ، بەڵام هێند بە گۆڕ لە چوارچێوەی ئاسایی "رۆمانی مێژوویی" دەردەچێ کە پاڵەوان میگلسی قارەمانی رۆمانەکە لە حاڵی توڕەییدا، بە دوو قامکان پەرداخی ئارەقەکەی خانەخوێیە تورکەکەی خۆی دەشکێنێ. نووسەر لەم بارەیەوە لە جێیەکدا دەڵێ: "تۆ یەك کەس نیت، سوپایەکی تەواوی! ئەگەر دەبینی تورەی ئەوە یەکێکە لە ئەژدادەکانت کە لە ناختدا دەنەڕێنێ، ئەگەر خۆشەویستی دەنوێنی دیسان یەکێك لە ئەژدادەکانتە کە لە ناخی ناختدا پێدەکەنێ...." نووسەر لەم رۆمانەدا سەدان خەڵکی دورگەکەی زیدی خۆی کە زۆربەیان تاپۆی کەسوکاری خوێن بەرجەستە کردووەو نیشانی داون. ئەم رۆمانە وێڕای ئەوەی باسی شۆڕشی نیشتمانی ساڵی 1889ی کریتە. باسێکی قووڵی ئەو ئەشقەشە کە لە کەللەی دوو قارەمانی کریتی داوەو هەردووکیان ئاشقی ئامینەی ناسكو نازداری ژنی نوری بەگی تورکن.

بەلاّم ئەمە تەنیا وێنەگرتنێکی دیوی دەرەوەی ئاڵۆزو لە عەینی کاتدا ناسکی رۆمانەکەیە. نیوەی رووداوەکە لە شاری کاندی "زێدی نووسەر"دا روو دەداو بە جۆرێ خوێنەر. رادەکێشێ کە دەڵێی ئەم شارەو دانیشتوانی ئەم شارە لە زێدی خۆی چاکتر دەناسێت. نووسەر بەقەڵەمی ئەفسوناوی پەردەکان دەدڕێ و فیداکاری یاترس و ترسنۆکی هەر یەکێك لە قارەمانەکانی بە شێوەیەکی تایبەتی دەخاتەڕوو، ئەمە جگە لەوەی کارێکی وا دەکا ترسناکترین دیمەن بە ئاسانی بێتە قبوڵ کردن:

رووداوەکانی رۆمانەکە یەکجار کاریگەرن و گەلێ لەو رووداوانە خەیاڵی دێنە بەرچاو، بەلاّم هەر کەسێك سووکە زانیارییەکی لەمەڕ کریت و مێژووی کریت هەبێ یەکسەر قەناعەت دێنێ کە قارەمانەکانی ئەم رۆمانە واقیعین، بەلاّم ئەوەندە هەیە نووسەر بڕێك لە واقیع گەورەتر نیشانی داون و ئەمەش خۆی لە خۆیدا مەرجی بنەڕەتی رۆمانی رەسەنە.

ئەم رۆمانە لە کوێ و لە چ زەمانێك روودەدا؟ لە دوورگەیەکی لە دنیا دابڕاو روو دەدا کە چەندین ساڵی لە ژێر زوڵم و زۆری عوسمانیاندا بەسەر بردووەو چ کەسێك یارمەتی نەداوەو تەنیا کریتییەکان بوونە کە: "بە تفەنگەکانیان خوایان گاز دەکرد، لەبەر دەرگای خوادا دەوەستان و تفەنگەکانیان رووەو ئاسمان دەتەقاند تا خوا دەنگیان بژنەوێ، بەلاّم ئەو دەنگی نەژنەوتن" ئا لەم دوورگەیەدا بوو کە دووسەد یاخی و 65 رەبەن دوو شەوو دوو رۆژ لە دێڕی ئاکادی دا بەرانبەر بە 15 هەزار تورك دیفاعیان کردو لە کۆتاییدا کە دژمن هێرشی بۆ هێنان و گەییە بەر دەرگای دێڕەکە جەنگاوەرێکی لاو دەمانچەکەی نا بەو بەرمیلە باروتانەوە کە لە ژێر زەمینێك دا بوو، و 600 ژن و منداڵ لەوێدا خۆیان حەشار دابوو، هەموو ئەو بێ گوناحانەو سەدان بەرگریکارو هێرش بەر لەگەڵ تەقینەوەی دێڕەکەدا گیانیان سپارد.

ئازادی یا مەرگ! داستانێکی پڕ لە قارەمانێتی و کارەساتی ئینسانییە، بۆ خۆی دنیایەکە پڕ لە خۆشەویستی و رق، پڕ لە روناکی و ئاگر، کە هەڵۆیەکی بەرزە فڕ باڵی فڕینی بەسەردا کردۆتەوەو ئەم هەڵۆیە نیکۆس کازانتزاکیسە.

"1"

میگلس پاڵەوان، وەکو هەر جارێك کە تورە دەبوو، دانەکانی لێکدی سوو... خڕێی راستی لە لێوییەوە هاتبووە دەرێ و لە ژێر سمێڵە رەشەکەیدا دەبریقایەوە. لە "کاندی"دا پێیان دەگوت "پاڵەوان بەراز" ئەم ناوە پڕ بە پێستی ئەو بوو. لە کاتی تورەیی تەواودا، بەو چاوە قووڵ و لێڵانەیەوە، بەو ملە ئەستورو کورتەیەوە، بەو سینگە پان و بەهێزەیەوەو بەو خرێیەوە رێك بە بەرازێك دەچوو کە چاوی بە بنیادەم کەوتبێ و هەستابێتە سەر پاشوو ئامادەی پەلاماردان بێ.

نامەیەکی بە دەستەوە بوو، نامەکەی لە نێو دەستیا گرموڵە کردو خستییە بەر پشتێنە پانە ئاوریشمەکەیەوە. وشە بە وشەی نامەکەی خوێندبۆوە تا بەڵکو شتێکی لێ تێبگا. لەبن لێوانەوە گوتی: "ئەمیسالێش نایەتەوە! دیسان دایکە بەدبەخت و خوشکە بەستەزمانەکەی دەبێ بەبێ ئەو جەژنە بکەن! ئەم "جەژنی پاکەش" هیچ! گوایە جەنابی هێشتا سەرگەرمی دەرس خوێندنە!... ئاخر ئەم خوێندنە بوو بەچی، چی دەخوێنێ و خوێندن تاکەی؟ چونکە کیژە جوویەکی خواستووە ئیدی رووی نایەت بگەڕێتەوە بۆ کریت!..

ئای کۆستاروس، ئای برا ئازیزەکەم بەڕاستی ئەم شلە شارییەی کوڕت ناوی بنەماڵەکەمانی زڕاندووە! خۆزیا تۆ زیندوو بای و لاقی ئەم هەتیوەت بگرتایەو وەکو مەشکە سەرەو خوار بەبن میچەکەوە هەڵتواسیبا!"

لە جێی خۆی هەستا. نەڕە زەلامێ بوو سەری لە بن میچی موغازەکەی دەدا. هێندە بە تاو هەستا کە شاشکە گوڵینگە دارەکەی دەوری قژە لوولەکەی کرایەوە، میگلس پاڵەوان –شاشکەکەی هەڵگرت و دیسان ئالاندییەوە بەسەرە زلەکەیەوە. ئەوجا بە تەکانێك خۆی گەیاندە بەر موغازەکە تا توزێ هەوای پاك هەڵمژێ.

کاریتوسی شاگرد موغازەکە، لە پشت کلافە کندرێکی زلەوە کزکۆڵەی کردبوو. کاریتوس کوریژگەیەکی دێهاتی کورتە بالا بوو، ترس و نیگەرانی لە سیمای دەباری. رەشتاڵەبوو. چاوەکانی ترساو نیگەران دیاربوون.

دزە نیگایەکی دەوروبەری خۆی کردو چاوێکی بەچارۆکەو مشەماو سەتڵە بۆیەو بەرمیلە قیڕو زنجیری ئەستوورو لەنگەری کەشتییەکان و هەموو کەلوپەلەکانی دەریاوانی نێو موغازەکەدا گێڕا، بەلام هێندە هەراسان و نیگەران بوو جگە لە وەستاکەی کە پڕاوپڕی چوارچێوەی دەرگاکە بوو چ شتێکی دیکەی نەدەبینی، میگلس پاڵەوان مامی بوو، بەلام ئەو هەر بە "ئاغا" بانگی دەکردو لەبەر دەمیا دەلەرزی، میگلس پاڵەوان بۆڵەبۆڵێکی لێوەهات و لەبەر خۆیەوە گوتی:

"ئەوشۆ بەخۆم ئیشم کەم بوو و ئەو سەگەش ناردویێتیٚ بە شوێنما، ئاخر چی لە من دەویٚ؟ خەمی برازاکەم کەم بوو ئەمەشی هاتە سەر، جارەکەی دی دایکی رووی لیٚ نام نامەیەکی بۆ بنووسم، منیش نامەکەم بۆ نووسی بەڵام ئەو هەر نەهاتەوە، نەهاتەوە چش!" میگلس پاڵەوان ئاوڕێکی بەلای چەپا دایەوە، چاوی بڕییە کەشتیو پاپۆڕەکانو دەریا. زەڵە زەڵو دەنگە دەنگی بازرگانو دەریاوانو پاپۆڕەوانان لە کەناری دەریاکەوە دەگەییە ئێرە. حەماڵو کۆڵ هەڵگران کەوتبوونە نێو بەرمیلی رۆن زەیت و جلیکانە شەرابو بارەوەو وەکو مێرولە دەهاتنو دەچوون. هاواریان دەکرد، جنێویان دەدا، باریان لە عەرەبانان بار دەکردو دادەگرتو پەلەی ئەوەیان بوو بەر لە رۆژئاواو بەر لە داخستنی دەروازەکانی شار لە کار ببنەوە. ئاوی دەریا بەدەم شەپۆلەوە بەرز دەبۆوە، بەندەرەکە بۆنی شێلمو پرتەقاڵی سیسەوە بوو و شەرابو رۆنی زەیتی لێدەهات.
3-2 ژنی ماڵتەیی میانە ساڵ، بە جلی رەنگاو رەنگی ناشیرینەوە لەسەر سەکۆی بەندەرەکە وەستا بوونو بە دەنگی گڕو نووساوەوە لەگەڵ قەیاغەوانێکی ورگندا کە بە قەیاغێکی پڕ لە ماسییەوە دەگەڕایەوە، قسانیان دەکرد.
هەتاو بەرەو ئاوا بوون دەچوو، ئاسۆ سور هەڵگەڕابوو ماڵئاوایی لە دوای رۆژی مانگی مارس دەکرد. شەماڵێکی سارد هەڵی کرد، شاری کاندی لەسەرمان هەڵدەلەرزی. دوکاندارەکان بۆ ئەوەی گەرمیان بێتەوە دەستیان هەڵدەگلۆفتو پێیان لە عاردی دەسوو، هەندێکیان بەوەشەوە نەدەوەستان بەڵکو ئاوی گیای کولیو یا شەرابی رۆمیان دەخواردەوە، لە دوورەوە بەفر بەسەر لوتکەی کێوی سترومبولاوە سپی دەچۆوە. تۆزیٚ لە دوورتر کێوی ئیدا، چوو بوو بە ئاسمانا و بەفرێکی قورس دای پۆشی بوو، کەندو کلۆکانی پڕ ببوونەوەو دەبریقانەوە، بەڵام ئاسمانی سەر بەندەرەکە سافو بێگەرد وەکو ئاوێنە دەدرەوشایەوە.
میگلس پاڵەوان، چاوی بڕی بووە بورجێکی بەرز کە رێك لەبەردەم بەندەرەکەدا قوت ببووەوە، دیوارەکانی ئەستوور بوونو بە شێری باڵدار رازابووەوە. شاری کاندی بە شورەی بەرزو سامناك دەورە درابوو، لە هەموو شوێنێکی ئەم شورانەدا بورجی یادگاری سەردەمی ڤینیسیان قوت ببۆوە، ئەم شورانە بە دەستی مەسیحیان دروست کرابوونو بناغەکانیان بە خوێنی ڤینیسیان و تورکانو یونانیان ئاودرا بوو، لە هەموو شوێنێك دا پاشماوەی زەوقی لە باری پێشینان دیار بوو: ئەوە شێرە مەڕ مەڕە ئینجیل بە دەستەکانی سەردەمی ڤینیسیان، ئەوە جیٚ پاچو قوڵنیگی تورکان بەسەر بورجو قولەکانەوە هەموو ئەمانە ئەو رۆژە خوێناوییەی وەرزی پایزیان بیر دێناوە کە تورکەکان پاش چەندین ساڵ گەمارۆدانی نائومێدانە، شاری کاندییان داگیر کردبوو، ئێشتاش ئەوەتا وشترالوكو هەنجیری کێوی لەبن بەردی بورج و قولەکانەوە سەر دەردێنن.
میگلس پاڵەوان، سەری داخست و کەوتە روانینی پایەی بورجە گەورەکەی قەڵا. دەمارە شینەکانی لاجانگی هەستانو هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا. لە پاڵ هەمان بورج دا، لە پشت ئەو دیوارەوە کە شەپۆلەکانی سەریان پێدا دەکێشاو لە جێی خۆ خپ دەبوون، زیندانێك بوو، کە جەنگاوەرانی مەسیحی دەستو پیٚ لە کۆتو زنجیری نەوە دوای نەوە هەڵ لوشی بوو، میگلس پاڵەوان لە دڵی خۆیدا گوتی: "بەڕاستی بەدەنی کریتیان توندو تۆڵو بە هێزە، بەڵام هەرگیز

ناگاتـه بـه هێـزی روح‌و ورەیـان... گلـەییم لـە خـوا ئەوەیـە کـە بۆچـی بـەدەنی کریتیـانی لـە پـۆلا دروسـت نـەکرد، تـا بتـوانین سـەد سـاڵ‌و دوو سـاڵ‌و بـەڵکو زیـاتریش، تـا ڕۆژی ڕزگـاری‌و ئـازادی کریت مقاوەمەت بکەین."

برازاو دوورە وڵاتەکەی بیرکەوتەوە، داخی لەوە دەخوارد کە تەبیعەت‌و خوی ئەوروپیان دەگریّ. تـوڕە بـوو و لـە دڵـی خۆیـدا گـوتی: "دەڵـێن لـەویّ دەخـوێنیّ، بـەڵام کـەس نـازانیّ چ عیلمێکـی شەیتانی فێر دەبیّ! ئەمیش ئەوپەڕی وەکو مامی "چس گەك" "تیتروس" دەردەچیّ‌و بابایـەکی موعەلیمی دەست سپی عەینەك لە چاو دەردەچیّ".

لـە ڕقا تفێکـی هەڵـدا، ئەوەنـدەی نـەمابوو تفەکـەی بگاتـە دوکانەکـەی دیمیتروسـی عـەتار کـە ڕێك بەرانبەر دوکانەکەی ئەو بوو گیاو گوڵی دەرمانی دەفرۆشت. دیسـان لـە دڵـی خـۆدا گـوتی: "ئـەی نەوەی دلێری میگلسی سەر شێت تۆ کە بە تورك خۆر ناوت دەرکردبوو، تـۆ کـە هـەرگیز بەرانبـەر بە زوڵم چۆکت دانەدا بوو، وەرە بڕوانە و بزانە ڕۆژت بە چ ڕۆژیّ گەییووە!".

وێنەی باپیرەی بە هەموو شکۆو هەیبەتێکییەوە لەبەرچاو بەرجەستە بوو. یادی ئەو شێرە پیاوە نامریّ، چۆن پیاوێك ئەم هەموو وەچەو نەوەیەی خستبێتەوە دەمریّ؟

پیرەمێرانـی کانـدی نـاوە یادیـان دەکـردەوە کـە بـە کـەنارەکانی کریتـدا دەسـوڕایەوەو دەسـتەلپرکەی دەکـردە سـێبەر بـۆ چـاوی‌و دەیڕوانییـە دوور تـا خـۆی گوتـەنی "کەشـتییە ڕوسییەکان" ببینیّ.

تەپلەکەی دەنایە تیلاکەی سەری‌و بە بن دیوارەکانی بورجی کاندی دا دەهات‌و دەچوو، پشتی بەو بورجەوە دەداو لە ڕقی تورکەکان هەڵی دەکردە گۆرانی ڕوسی.دەیانگێڕایەوە کە قژی درێـژ بـوو، ڕدێنێکـی درێـژی هێشـتبووەوەو چـەکمەیەکی درێـژی لـەپیّ دەکـردو بـە پشـتێنەکەیەوەی دەبەسـت‌و قـەت دای نەدەکەنـدن. هـەروەها کراسـێکی ڕەشـی لەبـەر دەکـرد، چـونکە "کریـت"ی یەخسیر تازێبار بوو، ڕۆژانی یەك شەممە پاش نوێژی مس عەبا کۆنەکەی باپیری لەشان دەکردو کیسەیەك تیری دەدا بە کۆڵیاو دەسوڕایەوە.

میگلس پاڵەوان برۆی وێك هێنانەوەو بە دەم بۆڵە بۆڵەوە کەوتە خۆ دواندن: "ئەوانە پیـاو بوون! بەڵیّ ئەوان پیاوی ڕاستی بوون، نەك ئێمەی سەر ژنانی! تەنانەت ژنەکانیشیان هاوشانی خۆیـان بـوون‌و بگـرە دڕنـدەخوتریش بـوون. مـەخابن تـیرەی بەشـەر داوێتیـەوە کەنـدیّ‌و غـیرەت ڕوو لـە قاتییە!".

جارێکی دیکە بیرەوەری هێرشی بۆ مێشکی میگلس پاڵـەوان هێنـا، ئـەوجا وێنـەی نـەنکی لەبـەر چـاوی بەرجەسـتە بـوو، پیرێـژنێکی ڕەقەڵـەو مەیلـەو کێـوی، نینۆکـە تیـژەکانی لـە چـڵکا ڕەش دەچوونەوە.

کـە تـەواو پـیر ببـوو. کوڕوکـوڕەزاو کـچ‌و کچـەزاکانی بـەجیّ هێشـتبوو و ڕووی کردبـووە ئەشکەوتێکی قووڵی سـەرووی گوندەکـەی زێـدی خـۆی لـە بنـاری کێـوی "ئیـدا"و لەوێنـدەر چـوو بووە خەڵوەتەوەو 20 دانە ساڵی خشت لەویّ مابووەوە. هەموو بەیانییەك یەکێك لە نەوەکانی کە لەو نزیکانـە شـووی کردبـوو، نـانێکی جـۆو چـنگیّ زەیتـوون‌و مەتارەیـەك شـەرابی بـۆ دەبـرد –و

ئەشکەوتەکە ئاوی تێدا بوو– لە ڕۆژی جەژنی "پاک"یشدا دوو هێلکەی بۆ سوور دەکردو بۆی دەبرد تا جەژنی مەسیحی پێ بکا. ئەو پیرێژنە هەموو ڕۆژێ بە قژی درێژو شێواوەوە، بە نینۆکە درێژەکانییەوە بە جلی شڕەوە، بە ڕەنگی سپی و هەڵبزرکاو وەکو تارمایی دەهاتە بەر زارکی پیرە ئەشکەوتو بە کووڕە کووڕ دەیڕوانییە هەلاّتنی ڕۆژو بازووە لاوازەکانی بەرەو ڕۆژەکە هەڵدەتەکان و کەس نەیدەزانی ئاخۆ لە هەتاو دەپاڕێتەوە یا نەفرەتی بۆ دەنێرێ. پاشان خۆی بە ئەشکەوتەکەدا دەکردەوە. بیست ساڵی خشتی بەو تەرحە گوزەراند تا لە پڕ ون بوو و ئیدی کەس لەبەر زارکی ئەشکەوتەکەدا نەی بینییەوە. چوونە دووی کەشیشی گوند، بە مەشخەڵێکی داگیرساوەوە وەژوور کەوتن و لاشەی ساردو سڕی پیرێژنیان لە قلیشێکی تەنگی تابوت ئاسادا دۆزییەوە کە خاچێکی بە دەستەوە گرتبوو و سەری خستبووە نێوان هەردوو ئەژنۆی.
میگلس پاڵەوان سەری ڕاوەشاندو نیگای لە زیندانەکە گواستەوەو جارێکی دی مردووەکان لە ناخیا ون بوونەوە.
لە دوکانەکەی بەرانبەرەوە دیمیتروس بە چاوانی خەواڵوو ئاوساوەوە لەسەر کورسییەکی بچکۆلە دانیشتبوو، لاقی خستبووە سەر لاق و مێش کوژێکی بە دەستەوە بوو کە لە یاڵی ئەسپ دروست کرابوو، بەبێ تاقەتییەوە مێشی لە کیسە مێخەک و گوێزهندو بنێشتە تاڵ و دارچینی و شووشە زەیتەکانی پاس دەکرد. دیمیتروس هەمیشە ڕەنگ زەردو بێ تاقەت بوو. جار جارێ دەکەوتە خۆ هەڵکڕاندن و باوێشک دان و چاوی لێک دەنا تا تۆزێ بخەوێ. چونکە هێشتا بە تەواوی خەوی لێ نەکەوتبوو وای هاتە بەرچاو کە میگلس پاڵەوان لەو بەرەوە تەماشای ئەو دەکا. هەر بە مێش کوژەکەی دەستێکی بۆ هەڵبڕی کە سلاّوی لێ بکا. بەلاّم میگلس پاڵەوانی عەجول خێرا ڕووی وەرگێڕاو، دیمیتروس دیسان کەوتەوە باوێشک دان و وەنەوزدان.
میگلس پاڵەوان، دەستە زبرو لیرەکانی کرد بە بەر پشتێنە زلەکەیداو نامەکەی دۆزییەوە، دەری هێناو کردی بە هەزار پارچەوەو لەبەر خۆیەوە گوتی: "وەك بڵێی موعەلیمێك بەس نەبێ بۆ نێو زڕاندنی بنەماڵەکەمان، ئەوجا نۆرەی ئەمە، ئەمیش دەیەوێ ببێ بە موعەلیم! کوڕی کێش بێ باشە؟ کوڕی تۆ "گوستاروس"ی برام کوڕی تۆ، تۆیەك کە مەردو مەردانە ئاگرت نا بە باروتخانەکەوەو دێری "ئارکادی"ت بە هەموو خاچ و کەشیش و مەسیحی و تورکەکانی ناوییەوە تەقاندەوە!".
"بادکش" فیتروسوسی گیتارژەنی ناسراو، خۆی لە بالاّ پۆشە درێژو دەڵبەکەیەوە پێچا بوو بە پەلە بەرەو بەندەرەکە نشێو دەبووەوە.
کیسا مۆسی ڕاسپاردبوو کە بەرمیلێ شەرابی بۆ مەیخانەکەی بۆ بێنێ و ئێستا دەچوو لێی وەربگرێ، بەلاّم کە لە دوورەوە چاوی بە میگلس پاڵەوان کەوت کە مێزەرەکەی هێنابووە سەر برۆی هەستی کرد وەزعەکە تەواو نییە، بۆیە خێرا ڕێگاکەی گۆڕی و لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەم جانەوەرە دیسان خرۆشاوەو وا چاکە خۆمی لێ لادەم!".
هەتاو لە کەلی "سترومبولا" ئاوا بوو، کوچەو کۆلاّنان تاریك بوون، منارە سپییەکان سور هەڵگەڕان و لە بەندەرەکەشدا بازرگان، سەنعەت کار، کرێکار، بەلەم ڕانان و تەنانەت سەگانیش کە

له سپێدەوە تا ئەو کاتە کاریان کردبوو هەموو شەکەت و ماندوو بوون. هەموو شتێك بەرەو کپی و خامۆشی دەچوو. میگلس پاڵەوان کیسە توتنەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێناو سیغارێکی پێچایەوە، یەك- دوو قومی لێ داو رقەکەی نیشتەوە. کەوتە دەست هێنان بە ردێنە زبرو رەشەکەیدا، بزەیەك کەوتە سەر لێوی و خرێ بەرازییەکەی بە دیار کەوت و لەبەر خۆیەوە گوتی: "قەیدی نییە، تراساکی کوڕم خۆش بێ چ ترسێکم نییە. مەگەر ئەو ئابڕوی بنەماڵەکەمان بپارێزێ.

رۆژێچ دێ ئەو عەیب و عارەی کە چس گرگ- تیتیرۆس-ی مامی و ئەو برازا حەکیم باشییەمان بەسەر بنەماڵەکەمانیان هێناوە دەسڕێتەوە ئەو برازایەم عەیبی نەکردووەو خوێنی ئێمەی بە خوێنی ژنە جوویەك لەوتاندووە، قەیدی نییە تراساکی هەموو ئەمانە دەشواتەوەو مەشخەڵی بنەماڵەی ئێمە هەڵدەگرێ".

ئەمەی گوت و لە پڕ هەستی کرد کە ژیان جوان و خوا دادپەروەرەو چ گلەییەکی لە خوا نییە.

کوڕێکی پیری کوڵەبنە، جووتێ نەعلی لە پێدا بوو، بە دەموچاوی کۆسەو جلی شڕەوە، بە ترس و لەرزەوە لێی نزیك بووەوە، سەری هەڵبڕی و روانییە میگلس پاڵەوان. پاڵەوان دانەوییەوەو چاوی پێی کەوت، سەرێکی راوەشاندو لە پڕ گوتی:

- چت دەوێ عەلی ئاغا؟

عەلی ئاغا دراوسێی میگلس پاڵەوان بوو، بەڵام میگلس پاڵەوان چ حیسابێکی بۆ نەدەکرد. و خۆشی بە چارەیدا نەدەهات.

عەلی ئاغا ئێواران لەگەڵ ژنە یونانیان دا دادەنیشت و دەکەوتە گۆرەوی چنین و قسەی ژنانە، عەلی ئاغا گوتی: ئەزبەنی، نوری بەگ ناردمی، سڵاوی لێ دەکردیت و دەڵێ حەز دەکا ئەوشۆ زەحمەت بکێشی و لە ماڵی خۆیدا گەورەی بکەی.

- باشە، پێش تۆ خولامە رەشەکەی ناردبوو.
- گوتی کارێکی یەکجار زەروری پێتە.
- پێم گوتیت برۆو لەبەر چاوم ون بە.

میگلس پاڵەوان تاقەتی ئەوەی نەبوو گوێ لەم دەنگە بگرێ کە دەتگوت دەنگی نێرەموکانە. عەلی ئاغا کڕبوو و بە ترس و لەرزەوە بە پاڵ دیوارەکاندا گەڕایەوە.

میگلس پاڵەوان لە دڵی خۆدا گوتی: "چ ئیشم لە ماڵی تورکانە، خوا دەزانێ ئەم سەگە چی لێم دەوێ؟ من ناڕۆم. ئەگەر راست دەکاو کاری پێمە با ئەو بێ!".

لە پڕ ئاوڕێکی دایەوەو هاواری کرد: "ئەهای کاریتوس خێرا بڕۆوە بۆ ماڵ و ماینەکەم بۆ ئامادە بکە!

پاڵەوان لە پڕ بەسەریا هاتبوو بە ماینەکەی پیاسەیەك بکاو باپیری و داپیری و برازاکەی و نوری بەگ فەرامۆش بکا.

بەڵام لەو دەمەدا کە دەستی بردبوو تا کلیل و قفڵی موغازەکەی هەڵگرێ و دەرگاکەی قفڵ بدا گوێی بە حیلەیەکی شادو تازە نەفەس زرینگایەوە. میگلس پاڵەوان حیلەی ئەسپەکەی

ناسییەوەو ئاوڕی دایەوە. ئەسپێکی ڕەسەن‌و جوان کە هەڵم لە سەراپای هەڵدەستا دەهاتە پێشێ. گەنجێکی تورکی پێ خاوس هەوساری ئەسپەکەی گرتبوو و بەبێ لغاوو زین بە نێو شاری کاندیدا دەیگێڕا تا فێنکی ببێتەوە. دیار بوو ئەم ئەسپە لە شوێنێکی دوورەوە هەر بە چوار ناڵە هاتبوو، چونکە هەڵم لە دەمی و لەسەر سینگی و بن دەستەکانی هەڵدەستا. بەڵام ئەسپەکە بەو حاڵەشەوە هەر جوان‌و بەرەونەق بوو. دەی پڕماند، یاڵە لە ئارەق هەڵکشاوەکەی سەمای دەکرد، دەی حیلاندو جار جاریش سمە چکۆڵەکانی هەردوو دەستی دەکوتا بە زەویدا. دەنگێك لە دوکانەکەی پاراسکە ڤاسی دەلاکەوە هات‌و گوتی:

– بڕوانن ئەوە ئەسپەکەی نوری بەگە کوڕینە! 5–6 مشتەری کە هێشتا تەراشیان نەکردبوو و مشتەرییەکی دی کە سابونەکە بەڕدێنییەوە بوو هاتنە بەر دەرگای دوکانەکە، هەموو ئەبڵەق و سەرسام کەوتنە ڕوانینی ئەسپەکەو پیاهەڵدانی. پیاوێکی مالاباری ریش بڕی وەك ریشی بزن گوتی:

– بەو خوایە ئەگەر سەر پشکم بکەن لە نێوان ئەسپەکەی نوری بەگ‌و ژنەکەیدا، ئەسپەکەی هەڵدەگرم.

پاناروسی بۆیە کاری ڕەنگڕێژ وەستای سپیکاری کە تازە ردێنی تراشی بوو، و چونکە سمێڵ درێژو داوداو بوو وەکو سمێڵی پشیلە، میستیگریشیان پێی دەگوت:

– بێ ئەقڵ! ئامینە خانم پارچەیەکی یەکجار نایابەو خۆی بکوژێ لە بیست ساڵ زیاتر نابێ. ئەمە جوانی و ناسکییەکەی لەولاوە بوەستێ، ئەو هەڵبژێرەو دەعباکەت لەبێ توتنی رزگارکە!

کابرای ردێن بزنی گوتی:

– پێم گوتیت ئەسپەکە هەڵدەگرم. من خۆم بە ژنە تورکێکەوە نافەوتێنم.

وەستا پاراسکە ڤاسی دەلاکیش کە مەقەس بەدەست هاتبووە. بەر دەرکە بە دەنگە باریکەکەی گوتی:

– کوڕینە من نە ئەسپەکەم دەوێ‌و نەخانم. ئەمانە هەمووی مایەی سەریەشەن.

ردێن بزنییەکە رووی تێکردو گوتی:

– کەر پیاو، ژیان خۆی لە خۆیدا سەریەشەیەو ئەگەر مرۆڤ بیەوێ ئاسودە بێ دەبێ بمرێ، من وەکو برایەك پێت دەڵێم کە ئەم قسانە بۆ ئێمەی کریتی نەکەی، دەنا دڵت لێ پیس دەکەین‌و زیندە بە چاڵت دەکەین... بە زیندوێتی لە چاڵت دەنێین...

کابرای دەلاکی بەستەزمان لەرزی لێهات. پیاوێکی وردیلەی لاواز، بە ئەدەب‌و میهرەبان بوو لە دڵی خۆیدا دەیگوت چۆن توانیوێتی لە کریت دا بمێنێتەوەو سەرو ردێنی ئەم دڕندەو کێویانە بتراشێت.

هەر جارێ کە کوێستانییەکی کریتی لەبەر دەرگای دوکانەکەی دا قوت دەبۆوە، ئەو لە جێی خۆی رادەپەڕی‌و بە ترس‌و لەرزەوە سەراپای دەدایە بەر زەین‌و لە خۆی دەپرسی کە لە کوێوە دەست پێ بکا؟ کابرای کوێستانی چەندین مانگ بوو کە ردێنی نەتراشی بوو و نەچوو بووە

حەمامو لە راستیا نەیدەزانی کە چەند ساڵ بەسەر دوا سەر تاشینیا تێ پەڕیوە، دەلاکی بێچارە خاولییەکەی تەکان دەدا، مقەستەکەی بە دەستەوە دەگرت بە دەوری کورسییەکەی ژێر کابرای کریتیدا کە سەر گەرمی تەماشاکردنی خۆی بوو لە ئاوێنەکەدا، دەهات. ئەم مشتەرییە سەیرە کابرای دەلاکی سەرسام دەکردو ئەم بەرانانەی بیر دەهێنایەوە کە لە پێشی رانەوە دەڕۆن یا قدیس "سن میماس"ی شای شوانانی بیر دەهێنایەوە کە پاراسکەڤاس لە وێنەیەکدا دیتبووی‌و چەندین کیلۆ ردێن‌و سمێڵ‌و توکە سەری پێوە بوو بە دە دەلاکیش نەیاندەتوانی تەراشی بکەن.
لە پڕ مقەستەکەی وەستا "پاراسکە ڤاس" لە دەستیا بچووک دەبێتەوە، ئاخر لە کوێوە پەلاماری ئەم هەموو تووکە بدا؟ توك، توك نەبوو، دەتگوت کوڵکی بەرازە! ئەوجا هەناسەیەکی هەڵدەکێشاو بڕیاری دەداو ناوی خوای لێ دێناو لە سابونەوە دەستی پێدەکرد.
کە گوێی لە قسەکەی کابرا ردێن بزنییەکە بوو داچڵەکی‌و بەدەم دووبارە کردنەوەی قسەکەی ئەوەوە گوتی:

- بە زیندوێتی؟ باشە بۆ زیندە بە چاڵم دەکەن؟
- چونکە ئێمە بەو خەڵکانەی کە لەم قسانەی تۆ دەکەن دەڵێین مردووان.

کابرای دەلاك لیکەکەی دەمی قووت دایەوەو خۆی لەو قسەیە کەڕ کردو.. چووە دوکانەکەیەوە.
لەو کاتەدا "ستفانیس"ی کۆنە کەشتیوانی کەشتی "دار دانا" کە تورکەکان لە سەردەمی شۆڕشی 1878دا غەرقیان کردبوو، بە شەلە شەل لەوێوە رەت دەبوو: کەشتییەکی تورکان موشەکێکی تێ سرەواند بوو هەم کەشتییەکەی شکاندبوو هەم ئەژنۆی ئەویش، ئیدی لەوە بە دواوە دەلەنگی‌و گۆپاڵ بە دەست بە گەڕەکی بەندەردا دەسوڕایەوە. ستیفانیس دوو دار دەستی هەبوون: یەکێکیان راست‌و ساف وەکو مۆم بوو هەر کاتێ وەزع‌و حاڵ لە کریت دا ئارام‌و خۆشبا ئەوەی بە دەستەوە دەگرت، داردەستەکەی دی گرێ گراوی و ناڕێك بوو هەر کاتێ وەزع‌و حاڵ لە کریتدا ناخۆشبا و دنیا بۆنی شەڕو باروتی لێ هاتبا ئەوەیانی بە دەستەوە دەگرت.
لەو رۆژەدا کابرای کەشتیوان دار دەستە گرێ گرێ‌و ناقۆڵاکەی بە دەستەوە بوو. کە گوێی لە قسەکانی جەماعەت بوو هەڵوەستەیەکی کردو گوتی:

- شەڕ مەکەن کوڕینە، دنیا چاك دەبێ.
- کابتن ستیفانیس، تۆ کامیان هەڵدەگری؟
- ئای لەو قەل پیاوانە! هەردووکیان، سواری ئەسپەکەی نوری دەبم‌و ئامینە خانمیش دەهاومە تەرکی خۆ، هەر رێك "سن جورج" چی کرد ئاوا دەکەم!

مشتەرییەکان تێکڕا هاواریان کرد کە:

- منیش کابتن ستیڤانیس، منیش، منیش! خوا لە زارت بڕۆنێ!

میگلس پاڵەوان سەری هەڵبڕی‌و ئەسپەکەی کە ئێستا بە نازو عیشوەوە دەهاتە پێشێ‌و گەردنی زراڤی وەکو گەردنی قاز بادەدا، بە نیگا دابێژێ. ئەسپەکە کە چاوی بە میگلس کەوت گەشایەوەو چاوەکانی بریسکانەوە، وەك بڵێی میگلس-ی ناسییەوە، پاش کەمێك دوو دڵی کەوتە حیلاندن.

میگلس پاڵەوان خۆی پێ نەگیراو لێی چووە پێشەوە. دەستەکانی تامەزرۆی ئەوە بوون کە نەوازشی ئەسپەکە بکەن‌و کەف لالغاوەی لە خۆ هەڵسوون. لاوە تورکەکە یەکسەر هەستی بەمە کردو ئەسپەکەی راگرت.

میگلس پاڵەوان کەوتە دەست گێران بە سینگی پان‌و پۆڕی لە ئارەق هەڵکشاوی ئەسپەکەدا. ئەسپەکە گەردن بەندێکی پیرۆزەیی‌و هەیڤۆکێکی عاجی لە مل کرابوو. دەستی بە شەوق‌و زەوقێکی تایبەتییەوە بە گەردن‌و کەپوو نێوچەوانی حەیوانەکەدا هێنا، ئەوجا کەوتە نەوازشی یاڵە شێدارەکەی، نەخێر هەر بەوەوە نەوەستا دەستی برد بۆ کەفەڵ‌و سکی حەیوانەکە، ئازای گیانی ئەو بەستەزمانە هەڵمی لێ هەڵدەستا. ئەسپەکە بە لەزەت‌و غرورەوە سەری دانەواند بوو و دەتگوت لەزەت لەو نازو نەوازشە وەستایانەیە دەبینێ. چاوە مژۆڵ درێژەکانی بەرەو پاڵەوان وەرگێڕا، نیگایەکی کرد، کەوتە بۆن کردنی سەری‌و هەناسەی گەرمی بەسەر قژە رەشەکەی پاڵەوان دا پەخش کردەوەو حیلەیەکی بۆ کرد. لە پڕ کەڵکەڵەی وازی کەوتە سەر، بە ددانەکانی پێشەوەی شاشکەکەی میگلس پاڵەوانی راکێشا، بەرزی کردەوەو نەیدەویست بیداتەوە بە میگلس پاڵەوان. حەیوانەکە نیگای ئەو کابرا ریشنەی بەردەمی خۆی دەکردو کابرا هەستی دەکرد کە دڵی لە شادی دا کەوتۆتە پەلەپەل. میگلس پاڵەوان هەرگیز بەم میهرەبانییە نەی روانی بووە چ مرۆڤێك. بە ئەسپایی کەوتە دواندنی ئەسپەکە. حەیوانەکە سەری دانەواند بوو لە تۆ وایە گوێ لە میگلس دەگرێ.

دەم و قەپۆزی لە شان‌و ملی میگلس پاڵەوان هەڵدەسوو. پاڵەوان بە پەلە دەستی بردو شاشکەکەی لە زاری ئەسپەکە دەرهێنا، هەر بەو کەف‌و لیکاوەوە لەسەری بەستەوە. ئەوجا رووی کردە لاوە تورکەکەو ئیشارەتێکی کردێ کە دەتوانێ بڕوا، پاڵەوان تا نزیکی دەروازەکەش نیگای لە ئەسپەکە نەگواستەوەو لە دڵی خۆیدا گوتی: "دەچم، دەچم بۆ کنی!"

لە پڕ ئەم بڕیارەی دا. یەکسەر گەڕایەوە تا دوکانەکەی دابخاو لەوێوە بەرەو ماڵی نوری بەگ دایکێشا.

بەڵام ستیفانیس کە چاوی لێ ببوو چۆن نازو نەوازشی ئەسپەکەی دەکرد، بە خوو دار عەسا خوارو خێچەکەیەوە لەبەر دەمیا قوت بووەوەو سڵاوی لێ کرد. ستیڤانیس پاڵەوان چ ترسێکی لەم پیاوە رقن‌و تووڕەیە نەبوو. چونکە ئەویش بە خۆی پیاوێك بوو مەردانە.

چما بە خۆیشی هەر گورگە نێودارەکەی جارانی دەریا نەبوو؟ ئەدی بە کێیان دەگوت گورگی دەریا؟ چما لە شۆڕشەکانی ساڵی 1854و 1866و 1878دا کەم گەمارۆی سوپای تورکانی شکاندبوو و ئازووقەو تەقەمەنی‌و یارمەتی دی گەیاندبووە مەسیحییەکان؟! وەختێ کەشیتییەکەیان دابووە بەر تۆپان‌و غەرقیان کردبوو، ئەو بە لاقی شکاوو زامی بە خوێنەوە بە مەلە خۆی گەیاندبووە کەنداوی سنت پلاژی و ئەو نامانەی کە "ئەنجوومەنی ئەسینا" بەوا بۆ کابتن کوراکاسی سەرداری نێوداری ناوچەی "میسارا"ی نارد بوو، هەمووی بە ددان گرتبوون‌و نەی هێشتبوو تەڕ بن‌و ببن بە خۆراکی شەپۆلان.

راسته لەوە بەم لاوە ژیانی تاڵو ماڵی وێران بوو جلەکانی شڕۆڵە بوو و هەتا ئێستاش چەکمە شڕە پینەکراوەکانی سەردەمی دەریاوانی لە پێ دابوو. هەموو ڕۆژێ خۆی دەگەیاندە بەندەرو دەکەوتە تەماشاکردنی بەلەمو کەشتیو پاپۆڕی بێگانان، هەر چەند زۆر جار دڵی لەم دیمەنانە پڕ دەبوو، بەڵام بێ بۆنی قیرو دەنگی خێر هاتنەوەو خودا حافیزی و لەنگەر خستنی کەشتیان هەڵی نەدەکرد.

راستە بێ نمودو بێ پارە بوو، بەڵام ورەی یەکجار بەرز بوو و کێویانە دەیڕوانییە دەریا.

ئەمێستا دلێرانە خۆی دابوو بەسەر دار عاسا خوارو خێچەکەیداو لە بەردەم میگلس پاڵەوان دا قوت ببووەوەو پێی دەگوت:

- میگلس پاڵەوان تۆ گوێت لەو مشتومڕەی بەر دەلاکخانەکە بوو؟ ئەگەر تۆ سەر پشك بای لە نێوان ژنو ئەسپەکەی نوری دا کامیانت هەڵدەگرت؟

میگلس پاڵەوان گوتی:

- من کەیفم بەم قسە قۆڕانە نایەت...

ئەوجا بێوەی ئاوڕ لە سیتڤانسی کۆنە کەشتیوان بداتەوە بەرەو دوکانەکەی چوو، بەڵام گورگی دەریا دەست بەردار نەبوو، وا خۆی نواند کە گوێی لە قسەکەی میگلس پاڵەوان نەبوو، درێژەی بە قسەکەی خۆیدا:

- دەڵێن نوری لە قەستەنتینییەوە لەگەڵ خۆی هێناوە. وەکو باسی دەکەن دەبێ چەرکەسی بێ. دەڵێن جوانییەکەی لەکێش دا نییە، ژنێکە لەو ژنە کێویانەی کە پیاو دەخۆن. "سەلعبتان"ی دراوسێی من لە ڕێگای کەنیزە پیرو رەش پێستەکەیەوە کە مەسیحییە، هەموو سڕێکی ماڵی نوری بەگ دەزانن، خۆ ئەوانیش خوا هەڵناگرێ لە جێی قەرەباڵغ نەبێ نایگێڕنەوە.

میگلس پاڵەوان بە توڕەییەوە گوتی:

- ستیفانس پاڵەوان، پێم گوتیت من حەز لە قسەی قۆڕ ناکەم.

بەڵام کابرای کۆنە کەشتیوان کۆڵی نەدا، نا، چۆن کۆڵ دەدا؟ چۆن دەمی دا دەخا! هێزی دەریایی تورك نەیتوانی کۆڵی پێ بدا ئێستا چۆن لە بەردەم زەلامێکی وادا کۆڵ دەدا؟ نەخێر، خۆشی بێو ترشی بێ، هەرچییەکی لە دڵدایە پێی دەڵێ. دیسان درێژەی بە قسەکەی دا:

- میگلس پاڵەوان، ئەوەت لە بیر بێ کە نوری بەگ زڕبراتەو دەبێ ئاگات لە کاروباری ماڵەکەی هەبێ. دەڵێن ئەم نوری بەگە دڕندەیە بە چەند سەعات لەبەر پێیدا دادەنیشێتو چاو دەبرێتە چاوانی ئەوجا خانم بۆ بێ تاقەتی جگەرەکەی خۆی بە جلی بەگ دەکوژێنێتەوەو قاقا پێدەکەنێ، هەروەها دەڵێن وەختێ ئەو ژنە بیری وڵاتی خۆی دەکا، بیری خێوەتو بۆنی شیاکەو شیرو کوڕژنی ئەسپان دەکا شێتو هار دەبێ، فینجانی چینی بەسەر یەکدا دەشکێنێو شووشەی عەتران دەڕێژێو بە قامچی بەر دەبێتە کەنیزە پیرەکەی.

میگلس پاڵەوان بە توڕەیی کلیلەکانی داگرتو بە دەستێکی پیرە گورگی دەریای لەبەر دوکانەکە لادایە لاوە. ستیفانس نەیدەتوانی زمانی خۆی بگرێ، چاتر وابوو هەر لە هەوەڵەوە خۆی لە قەرەی ئەم پیاوە دڕندەیە نەدابا، بەڵام تازە کار لە کار ترازا بوو، بۆیە قیروسیای لێکردو بەمجۆرە لەسەر قسەکەی ڕۆیی:

– دەڵێن ئەم ژنە غیرە لە ئەسپەکەی نوری دەکا، دوێنێ شەو نوری بەگ ویستبووی کەیفی لەگەڵ بکا لە ئامێزی بگرێ کەچی نوری دەڵەك دابوو و گوتبوو: "دەبێ تۆ جارێ دڵی من رازی بکەی" نوری گوتبووی: "نازدارەکەم، دلبەرەکەم هەرچم هەیە هی تۆیە. خانم گوتبووی دەبێ مەشخەڵان لە حەوشەدا هەڵایسێنیو بە بەرچاوی منەوە ئەسپەکەت سەر ببڕی! بەگ هەناسەیەکی هەڵکێشابوو، سەری داخستبوو و خزابووە ژوورەکەی خۆیو دەرکەی لە خۆی داخستبوو، کەسوکارەکەی گوێیان لێ ببوو تا بەیانی بە ژوورەکەدا هاتووچۆی کردبوو و ناڵاندبووی، من بۆیە ئەمەت بۆ دەگێڕمەوە تا ئاگادار بی، دەڵێن بە دووی تۆیدا ناردووە تا بچییە کنی، جا ئەم لاو ئەولای پێ ناوێ عەلی ئاغا ئەمەی پێ گوتووم، بۆیە حەزم کرد ئەوەت پێ رابگەیەنم کە بەگو خانم بەینیان خراپە.

ستیڤانس دەستە زبرەکانی لێکدی هەڵسوو، چونکە هەرچییەکی لە دڵدا بوو بە راشکاوی و بێ ترس گوتبووی، باری لەشی سووك بوو و ئەوجا گوتی:

– میگلس پاڵەوان، من ئەوەی دەمزانی پێم گوتیت، ئیدی راست بێ یا درۆ ئۆباڵ بە ملی گوتیاران...

میگلس پاڵەوان دەرکەی دوکانەکەی داخست، کلیلەکانی لە قفڵەکە دەرهێناو خستییە بەر پشتێنەکەی و رووی کردە کۆنە کەشتیوانەکەو بە رقەوە گوتی:

– ئێوەی دەریاوانان هەرگیز بە تەنگی ناموسی خەڵکییەوە نایەن.

ئەمەی گوتو دایکێشا ڕۆیی.

ستیفانس بە تەوسەوە گوتی:

– نا، نا ئێوەی دەشت نیشنان چاك دەکەن: ئێوە لەبەری کەپوی خۆتان بەولاوە نابینن: ئەوجا بە شەلە شەل و بە پەلە لەوێندەر دوور کەوتەوە.

پێ دەچوو ترسی لێ غاڵب بووبێ.

میگلس پاڵەوان مێزەرەکەی هێنایە سەر برۆکانی، گوڵنگەی شاشکەکەی چاوی داپۆشی، پێ دەچوو بیەوێ نەکەس ببینێو نەکەس بی بینێ.

بە خەمباری و روو گرژییەوە بەرەو گەرەکی تورکان نشێو بووەوە.

خۆرئاوابوو. دەنگی بۆقو کەڕەنا بەرز بۆوە، پاسەوانانی تورك دەستیان دایە کلیلو هەر چوار دەروازەکەی شاریان کلیلدا. ئیدی تا رۆژهەڵات کەس نەیدەتوانی بێتە شارەوە، یا لە شار دەرکەوێ. دەبوا تورك و مەسیحیان تا سبەی بەیانی لە نێو شارا وەمێنن.

تـاریکی شـەو بـەرە بـەرە شـاری دەپێچـایەوە. ژنـان لـە کوچـەو کۆڵانـان نـە دەبینـران. وەژوور دەکـەوتن، چـرایان هەڵدایسـانو شـیویان ئامـادە دەکـرد. پیـاوانی ژنـدار بـە پەلـە بـەرەو مـاڵ دەگەڕانەوە.

گەنج و هەرزەکاران رویان دەکردە مەیخانان تا پێکێ- دووان هەڵدەنو سەرێ گەرم بکەن. شاری کاندی لە باوەشی تاریکی خزابوو و خۆی بۆ شیو ئامادە دەکرد.

لەو دەمەدا سێ خوشکەکە. واتە "سەلعبتان" بە تەنیشت یەکەوەو لە پشت دەرگا وێستا بوونو گوێیان هەڵخستبوو. سێ کونیان لە دەرگاکە کردبوو.

هەر سێکیان چاویان نابوو بە کونەکانەوەو دەیان روانییە رێبواران، هەر رێبوارێ لە وێندەرەوە رەتبا، ئیدی خۆیو بەختی دەکەوتە بەر زاری سێ خوشکەکە جا یا ستایشیان دەکرد یا عەیبێکیان لێ دەدۆزییەوە. هەر سێ خوشکەکە چوو بوونە ساڵەوە، سەرو برۆ و مژۆڵیان یەکپارچە سپی بوو.

چاویان سوور دەتگوت چاوی کەروێشکە. هەر بە زگماك وا سوورە بوون.

هەرگیز بە رۆژەوە لە ماڵ نەدەهاتنە دەرێ. تیشکی هەتاو چاوی ئازار دەدانو بە رێشکەو پێشکەی دەخست، ناچار تاکو شەوێ چاوەڕوانیان دەکرد تا لە پشتی دەرگاکەوە بوەستنو لە کونەکانەوە بڕواننە هاتوچۆی خەڵکی. کەس لە زمانی بەدیان دەرباز نەدەبوو. ماڵیان رێك کەوتبووە بەینی گەڕەکی تورکەکانو گەڕەکی مەسیحییەکان. بۆیە هەموو رێبوارێکیان دەبینیو کەس نەدەما ناتۆرەی لێ نەنێن. خۆ ناتۆرەیان لە هەر کەسێ نابا ئەوا بە درێژا دەبوو بە لەقەبیو لێی نەدەبۆوە. هەر ئەوان ناتۆرەی "بەراز پاڵەوان"یان لە میگلس نابوو. هەر ئەوانیش ناتۆرەی "تیترۆس" " تسە گورگ "یان لە برا موعەلیمەکەی نابوو.

ئەم کیژانە رۆژ تا ئێوارێ لە ماڵەوە بوون، خۆیان بە چێشت لێنان، قاپ شۆردن، درومانەوە مژوڵ دەکردو چ گیروگرفتێکی دیکەیان نەبوو.

هەرسێکیان بارسووكو سەر سەلامەت لە ئەرکی مێردو منداڵ خەلەسی بوون. خوا برایەکی چاکی دابوونێ دەتگوت زێڕی خاڵیسەیە. براکەیان ناوی ئاریستوتالیس بوو، پیشەی دەرمان فرۆشتن بوو، ئاریستوتالیس رۆژ تا ئێوارێ بەپێوە دەوەستاو خەریکی دەرمان گرتنەوە بوو، هێندە بە پێوە وێستا بوو لاقەکانی تووشی باداری هاتبوون. پیاوێك بوو رەنگ زەردو ئیشکەرو کەم دوو.

ئەویش ژنی نەهێنابوو، نیوەڕۆو ئێوارە زەمیلەیەکی پڕ لە ئازووقەو خواردنو پێویستی ماڵو.... بۆ خوشکەکانی دێنایەوە، تا گەنج بوو جار جار ژنێکی باشو لە ماڵێکی خانەدانیان بۆ هەڵدەدا، بەڵام ئیدی قسمەت نەبوو، دەنا بە خۆی کوڕێکی قۆزو بەرچاوی بوو، ژنان مەمنونی دەبوون.

دەرمانخانەکەی کەوتبووە ناوەندی شاری کاندی، رێك لە مەیدانەکەی شاردا بوو، هەموو رۆژێ دەمەو ئێواران دەرسکارانو پزیشکان لە دوکانەکەی ئەو خڕ دەبوونەوەو کۆڕی باسی شتە گرینگەکانی دنیایان گەرم دەکرد.... ئاریستوتالیس رەنگ زەردو غەمبار بێ ئەوەی بە خۆی چ

قسەیەك بکا گوێی بۆ وان رادەدێراو چاوە شینو ماندووەکانی تێ دەبڕینو سەرە رووتاوەکەی بۆ دەلەقاندن، وا دەهاتە بەرچاو کە بە هەر یەکێکیان بڵێ:

– راست دەکەی.... وایە....

بەڵام ئەو بیری لە ژیانی لە دەست چووی خۆی دەکرەوە. بەلەنگازە خەمی ئەوەی بوو کە ژنی نییە، ئەم خەمەی لە پێناوی خودی ژن دا نەبوو، نا، خوا قبوڵ ناکا! خەمی ئەو ئەمە بوو کە منداڵێکی هەبووایە تا پاشخۆی دەرمانخانەکەی بەڕێوە بردبا، بەڵام ئەدی چ لە خوشکەکانی بکا؟ بۆ کێیان بە جێ بێڵێ؟! دابو نەریت وای دەخواست کە لە پێشا خوشکەکانی بەشوو بدا... ساڵ دەبورین، سەری ئاریستوتالیس سپی دەبوو، ددانی دەکەوتن، پشتی کووڕ دەبووەوە، گۆنا تورتو سوورەکانی سیس دەبوون، ئیدی درەنگ بوو و پیر بوو. هومێدی ئەوەندە بە ژیان نەمابوو. وەکو چۆن هەندێ پەنا دەبەنە بەر مەشروباتو مەی خواردنەوە, ئەو خوی دابووە بنێشت جوویینو بەو جۆرە رابردووی خۆی فەرامۆش دەکرد.

ئاریستوتالیس بە درێژایی رۆژ کاوێژی دەکردو شەوانیش کە گوێی لە قسەی دەرسکارو پزیشکەکان دەبوو کە باسی چارەنووسی مرۆڤو نەمری روحو ئاوەدانی هەستارەکانیان دەکرد، سەرە رووتاوەکەی دەلەقاندو لە دڵی خۆیدا دەیگوت... تازە ژنیش بێنم، زوڕیەت ناخەمەوە، نابم بە خاوەنی کوڕ. ئیدی وەچاخ کوێرم... وەچاخ کوێر... وەچاخ کوێر"..

هەر بەو دەقەوە بە دیار مێزەکەوە دەوێستا، دەسکەوانەکەی بە دەستەوە دەگرتو دەکەوتە دەرمان کوتین.

"سێ خوشکەکە، ئەو شەوە لە جاران زووتر چوونە بۆسەوەو لە پشت دەرگاکەوە وێستان، دنیا سارد بوو، لە سەرما وشك ببوون. دەستو لاقە باریكو لاوازەکانیان رچی بوو، بەڵام دلێرانەو نەبەزانە چاوەڕوانیان دەکرد، چونکە بۆنی ئەوەیان کردبوو کە رووداوێکی سەیر روو دەدات.

چاوە چکۆلەو سوورەکانیان نابوو بە کونی دەرگاکەوەو دەیانڕوانییە ئەو مەشخەڵە سەوزەی سەر دەرگاکەی ماڵی نوری بەگ.

ئاگلایێ کە خوشکە چکولەیان بوو گوتی:

– باش تەماشا بکەن لەو ماڵەدا شتێك روو دەدا. قسەکانی پێرێی کە نیزەکە بیر خۆتان بێننەوە!

تالیا گوتی:

– بەگ ئەوشۆ بە پەستیو توڕەیی گەڕاوەتەوە. من بە خۆم دیتم هەر کە گەییە بەر دەرگا لە قەیەکی پێدا ماڵی، هەر کە دەرگا کرایەوە دەنگی هاوار بەرز بۆوە، دیارە دیسان کەوتۆتە وێزەی نۆکەرەکانی.

ئەفرۆژین بزەیەکی تەوس ئامێزی بۆ کردو گوتی:

– قابیلە لە ئامینە یا لە ئەسپەکەی بدا؟ منیش لە جێی ئەو بم ئەوە ناکەم.

"سێ خوشکەکە" لە گەرمەی ئەم قسانەدا بوون کە لە پڕ کۆڵانەکە لە بەرچاویان تاریکتر بوو. داچڵەکینو نیگایان بڕییە یەکدی، دیسان هاتنەوە بەر کونەکانو کەوتنە چپە:

- خۆ ئەوە میگلس پاڵەوانە!

بەڕاستیش هەمان نەڕە زەلام بوو کە بە چارەی گرژو ردێنی بژورەشەوە. جووتێ چەکمەی بریقەداری لە پێدا بوو، گورج دەهاتە پێشێ و بڕۆکانی لە بن گوڵنگەی مێزەرەکەیەوە ون ببوون. دەستی خستبووە بەر پشتێنە پانەکەی و خەریك بوو خەنجەرە مشتوو رەشەکەی وەبن پشتێنەکەی بخا، بە بن دیوارەکاندا دەهات. بە بەر دەرگاکەی ماڵی سێ خوشکەکەدا رەت بوو، ئاوڕێکی دایەوە، وەك بڵێی هەستی بەوە کرد کە سێ چاو لە کونی دەرگاکەوە تەماشای دەکەن، چاوی لە تاریکییەکەدا بریسکایەوە. سێ خوشکەکە هەناسەیان لە خۆی بڕی و کەوتنە لەرزین. میگلس سەلارو سەنگین تێپەڕی و لەبەر دەرگا سەوزەکەدا وێستا. سووکە نیگایەکی دەوروبەری خۆی کرد.

کۆڵانەکە چۆڵ و هۆڵ بوو! تەنانەت پشیلەیەك بەدی نەدەکرا. میگلس پێی هەڵگرت، بەپەلە کۆڵانە تەنگەکەی بڕی، دەرگاکەی ماڵی نوری بەگی دەڵەك داو وەژوور کەوت.

سێ خوشکەکە هاواریان لێ هەستا، ئاگلایێ بەدەم خاچ کێشانەوە گوتی:

- خوایە: بینیتان چۆن وەژوور کەوت؟ رێك وەکو دزان....

- دەبێ بەگ چ کارێکی بە میگلس پاڵەوان هەبێ؟ ئەم ماستە موویەکی تێدایە. مەرج دەکەم بۆ ئەوەیە کە ئەسپەکەی پێ بفرۆشێت.

- یا ئامینەی پێ بفرۆشێت... سێ خوشکەکە هەمدیس کەوتنەوە ورتە ورت....

میگلس پاڵەوان پێی راستی خستە ئەودیو دەرگاکەو نیگایەکی پڕ گومانی دەوروبەری خۆی کرد. چاوی بە غولامێکی رەش کەوت کە چاوەڕوانی بوو.

غولامەکە پیاوێکی پیری لاواز بوو کە جاران لای بابی نوری بەگ بوو، ئەم غولامە بە درێژی رۆژو تا نیوەشەو وەکو سەگ لە پشت دەرگاکەوە هەڵدەتووتاو پاسی دەکرد. زۆر دەترسا خەوی لێ بکەوێ، چونکە هەمیشە خەوی دەبینی کە ئاغاکەی لێی دەدا، ئەوجا بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە لە خەو رادەبوو و بە لەقە لەق خۆی دەگەیاندە پشت دەرگاکەو دەستەو ئەژنۆ دەدانیشت و چاوەڕێی رۆژ بوونەوەی دەکرد.

کە چاوی بە میگلس پاڵەوان کەوت ویستی لە جێی خۆی هەستێ ئازای گیانی دەیەشاو ئێسکەکانی کەوتنە قرچە قرچ. هەر کە میگلس پاڵەوان نووکی قامکی گەیاندە سەرشانی، غولامی پیر وەکو سپرینگ لەبەری نوشتایەوەو رێگای چۆڵ کرد.

میگلس پاڵەوان بە نێو دوو ریز ئینجانەی پڕ لە گوڵە مێخەك و مێخەکی هیندی دا چووە پێشێ. درەختێکی لیمۆ لە گۆشەیەکی باخەکەدا تازە گوڵی کردبوو و ئەو ناوەی پڕ کردبوو لە بۆن و بەرامەی دڵڕفێن. خاکی باخچەکەش کە تازە پەین کرا بوو و ئاو درا بوو بۆنێکی خۆشی لێدەهات. لەو سەری باخەکەوە، لە نزیکی کۆشکەکەی بەگەوە کە لە نێو تاریك و روونی دنیادا دەدرخشایەوە کەوێك لە نێو قەفەسدا دەی خوێند.

لە پشت پەنجەرە رووناکەکانی ماڵەکەوە سەدای پێکەنینی ژنان دەهات.

میگلس پاڵەوان سەری داخست بوو و، بە ناچاری هەوای ئەو ماڵە تورکەی هەڵدەمژی. لە دڵی خۆیدا گوتی: "چی منی گەیاندە ئێرە؟ ئێرە بۆنی تورکانی لێ دێ!"
بە بێدەنگی لە جێی خۆی وێستا، ئاوڕێکی دواوەی دایەوە، ئێستاش دەیتوانی بگەڕێتەوە. تەنیا ئەو غوڵامە ڕەشە دیتبوی... بێگومان لەو دەمەدا "کاریتوس" ماینەکەی بۆ زین کردبوو، میگلس دەیتوانی سواری بێ و بە مەیداندا نشێو بێتەوە تا بنی سێ تاق بڕواو کەمێك پشو بە خۆی بداو هێور بێتەوە، بەڵام شەرمی بە خۆ هات و لە دڵی خۆدا گوتی: "دوایی دەڵێن ترساوە. نا. نا. میگلس پاڵەوان هەڕە پێش!".
عەزمی جەزم کرد، پێی هەڵگرت و چووە پێشێ دەرگای سەرەکی کۆشکەکە کرابۆوە. فانۆسێکی گەورەی شووشە سوورو سەوز بەسەر دەرگاکەوە هەڵواسرا بوو. نوری بەگ لە نێو دەرگادا وێستا بوو، لەبەر ڕۆشنایی فانۆسەکەدا سوورو سەوزی دەنواند. جلێکی لەبەردابوو کە خاڵی سوورو سەوزی تێدا بوو. گوێی لە کردنەوەی دەرگاکە ببوو و دەنگی پێی میوانەکەی ناسی بوو و هەنووکە هاتبووە پێشوازی ئەو. نوری پیاوێکی کەتەی بە ویقار بوو، گۆشتن، دەفەی سینەی پان، دەموچاوی خڕو چاوەکانی ڕەش بوون، سمێڵە چڕەکەی کە بۆیە کرابوو لەبەر ڕوناکی فانۆسەکەدا دەبریقایەوەو جوانی و قۆزییەکەی نوری ئەو شێرانەی دەهێنایەوە یاد کە جاران ژنانی تورك لەسەر مافوری ئێرانی دەیان نەخشاندن. پانتۆڵێکی سوڤ شینی لەبەر بوو، پشتێنەکەی قاوەییەکی کاڵ بوو، مێزەرێکی سپی وەکو بەفر قژە لوولەکەی داپۆشی بوو. عەترو میسکی لە خۆ دابوو بۆنی ئەو دڕندەیەی لێ دەهات کە لە هەڕەتی بەهارا هاتبێتە جۆش و خرۆش. هەنگاوێ چووە پێشێ و دەستە قەڵەوە قامك کورتەکانی بۆ میوانەکەی درێژ کردو گوتی:

- میگلس پاڵەوان، ببوورە کە ناردم بە شوێنتاو زەحمەتت کێشا، بەڵام چار نەبوو کارەکە زۆر گرینگ بوو.

میگلس پاڵەوان مرە مرێکی کردو بێ ئەوەی چ شتێ بڵێ شوێنی نوری بەگ کەوت بۆ دیوەخانی پیاوان. لەبەر دەرکەی دیوەخانەکەدا هەڵوەستەیەکی کرد. ئەم هەڵوەستە کردنە نیشانەی بێ متمانەیی بوو.
بە پەلە نیگایەکی نێو دیوەخانەکەی کرد کەس لە وێندەر نەبوو، فانۆسێکی گەورە لەبەر دیوەخانەکەدا هەڵکرا بوو، مەقەڵییەکی برونز لەوێ بوو و پڕ بوو لە پشکۆی خەڵوزی گەشاوە. هەوای گەرمی نێو ژوورەکە بۆی توێکڵە لیمۆی لێ دەهات. مێزێکی خڕ لە سوچێکی دیوەخانەکەدا دانرا بوو، سوراحییەکی گەردن درێژو دوو پەرداخ و هەندێ مەزەو خۆراکیان لەسەر ریز کردبوو.
هەردووکیان بە تەنیشت یەکەوەو لەسەر قەنەفەیەکی بچووك دانیشتن. میگلس پاڵەوان لە نزیکی پەنجەرەکەی سەر باخچەکەوە دانیشت بوو، نوری بەگ قوتووی جگەرەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێنا، وێنەی هەیڤۆکێکی سەدەف بەسەر قوتووەکەوە بوو. قوتوەکەی کردەوەو بۆ میوانەکەی ڕاگرت. میگلس پاڵەوان سیغارێکی پێچایەوە، نوری بەگیش سیغارێکی پێچایەوە.

هـەردووكیان بـەدەم جگـەرە كێشـانەوە ماوەیـەك بێـدەنگ بـوون. بـەگ دوو دڵ دەهاتـە بەرچـاو، نەیـدەزانی لـە كوێـوە دەسـت پـێ بكـاو چۆن و بـە چ شـێوەیەك مەبەسـتەكەی خـۆی بـدركێنێ تـا میوانەكەی تووڕە نەبێ.

بـەگ دەیزانـی مـیگلس پاڵـەوان پیـاوێكی تونـدە تەبیعەتـەو ئـەو قسـەیەش كـە دەیوسـت پێـی رابگەیەنی قسەیەكی كەم نەبوو. تاقیبەت گوتی:

– میگلس پاڵـەوان، چۆنە چۆڕێ عـەرەق بخۆینـەوە؟ عـەرەقێكی یـەكجار چاكەو بە تایبـەتی بۆم ئامادە كردووی.

میگلس پاڵەوان بۆ ئەوەی بیسـەلمێنێ كە نایـەوێ عـەرەق بخواتـەوە هـەردوو لـە پـی خسـتە سـەر دەمی پەرداخەكە و گوتی:

– نوری بەگ، ئیشی چیت پێم بوو؟

بەگ، كۆكەیەكی بۆ كرد، دانەوییەوەو سیغارەكەی لە نێو ژێلەمۆی نێو مەقەڵییەكـەدا كوژانـدەوە. رەنگی سوور هەڵگەڕاو گوتی:

– میگلس پاڵەوان. حەز دەكەم بە راشكاوی قسەت لەگەڵ بكەم، بـەڵام حـەز ناكـەم قسـەكەم بە جۆرێك وەربگری‌و زویربی.

هەڵوەستەیەكی كرد، هەر بە ئومێدی ئەوە بـوو ئـەو نـەڕە زەلامـە ئەسمـەرە یۆنانییـە قسـەیەك بكا بەڵام بێهودە بوو. میگلس پاڵەوان مات‌و بێدەنگ بوو. بەگ هەستا، چووە بـەر دەرگاكـە، دوگمـەی یەخـەی كراسـەكەی كـردەوە، گەڕایـەوەو لـە شـوێنەكەی خـۆی رۆنیشـتەوە، لـە پـڕ هەسـتی كـرد نەعلەكانی زۆر تـەنگن‌و پێـی دەگوشـن، بە دزییـەوە دای كەنـدن‌و بـنی هـەردوو پێـی خسـتە سـەر ئەرزە فێنكەكەی ژوورەكە.

هەسـتی بـە جۆرە ئاسوودەییەك كـرد. ئـەوجا رووی كـردە میوانـە بێدەنگەكـەی. بـەگ بـە تـەواوی لێبڕابوو قسەكەی بكا، دەستی برد كە سمێڵی رێك بخا، بـەڵام زوو دەسـتی داگرتـەوە: لـەوە ترسـا كـە نـەبادا پاڵـەوانی تـووڕە ئـەم رەفتـارە بـە مەعنایـەكی خـراپ وەربگـرێ. ئـەنجام هەناسـەیەكی هەڵكێشاو گوتی:

– "مانوساكس"ی برات پێ دەچێ بیـەوێ ئاژاوە بنێتـەوە، حورمـەتی دەوڵـەتی عوسمـانی بشـكێنێ، دوێـنێ دیسـان بـە بۆنـەی 25ی مارسـەوە خواردویـەتێوەو كـەرێكی داوە بـە كۆڵیاو بردویێتێ مزگەوتەوە تا بە خەیاڵی خۆی نوێژ بكا. ئەمڕۆ لە گوندەوە هاتم سـەیرم كـرد هـەموو توركـەكان هـاڕوژاوون‌و مەسـیحیان دەسـتیان داوەتـە چـەك‌و لەسـەر پـێن. دەترسم كارەساتێكی گەورە بقەومێ‌و ئاگری شەڕ هەڵایسێ. جا میگلس پاڵەوان مـن وام بـە چاك زانـی لـەم مەسـەلەیەت ئاگـادار بكـەم‌و تـۆش گـوێم لـێ بگـری تـا پاشـان گلـەیی نەكەی. ئێستاش تۆ خۆت و خوات، خوایەكەت چت پێ دەڵێ ئەوە بكە!

میگلس پاڵەوان گوتی:

– پێكەكان تەڕی بكە!

بـەگ پەرداخـەكانی تـەژی كـرد، بـۆنی لێمـۆ بـە دیوەخانەكـەدا بڵاوبـووەوە، مـیگلس پاڵـەوان پەرداخەكەی لە پەرداخەكەی نوری بەگ داو گوتی:

– به سەلامەتیت!

نوری بەگ، چاوی بڕی بووە چاوانی میگلس پاڵەوان و بە هێمنی گوتی:

– به سەلامەتیت!

میگلس پاڵەوان هەستایە سەر پێ، گوڵنگەی شاشكەكەی لەسەر نێو چەوانی لاداو گوتی:

– نوری بەگ، تۆ منت بۆ ئەم قسەیە ویستبوو؟ هەر لەبەر ئەمە ناردبووت بە شوێنما؟

بەگ بە ئەسپایی دەستی خستە بەر پشتێنی میوانەكەی و گوتی:

– توبی ئەو خوایە ئەگەر بڕۆی. ئەمە چ نییە، تەنیا پزیسكە و بەس، بەڵام لەوەیە ببێ بە گڕو سەر لەبەری كریت بسوتێنێ.

بە برایەكەت بڵێ كە دەست لەم عینادییە هەڵگرێ، ئەم كەڵـەوە كێشەییە بێفایدەیـە. ئێمـە هـەردوو لامان خەڵكی یەك گوندو یەك خاكین.

دانیشە با چارێك بۆ ئەم مەسەلەیە بدۆزینەوەو تا كار لە كار نەترازاوە ئاوێ بەم ئاگرەدا بكەین.

میگلس پاڵەوان گوتی:

– برایەكـەم لـە مـن گـەورەترە، تەمـەنی نزیكـەی "60" سـاڵە، كـوڕی هەیـە، نـەوەی هەیـە، كابرایەكی بە تەجرەبەو دنیا دیدەیە. ئەمـە جگـە لـەوەی كـە كابرایـەكی ئـازادە و هەرچـی پـێ خۆش بێ ئەوە دەكا. من هەقی ئەوەم نییە خۆ لە كاری ئەو هەڵقورتێنم.

– ئاخر تۆ دەم سپی گوندیو خەڵكەكە گوێ لە قسەت دەگرن.

– قسە سەنگی خۆی هەیە نوری بەگ. من قسەی خۆ لەبەرد نادەمو هەروا بە ئاسانی قسان ناكەم.

بەگ بە دەم لێو كرۆشتنەوە نیگایـەكی میگلس پاڵـەوانی كـرد كـە هەسـتا بـووە سـەرپێ و چاوی بڕی بووە دەرگاكەو بـە تـەمای ڕۆیشـتن بـوو. لـە دڵـی خۆیـدا گـوتی: "ئـەم گـاورە لـە بنەماڵەیـەكی یەكجار سەر سەختەو بە ئاسانی مل ناداتە خەت. ئێمە خوێنی كۆنمان لە نێواندایەو. دەبـێ یـەك لایی بكەینەوە. چما هەر كوستاروسـی بـرای ئـەو نـەبوو –هـەی لـە گۆڕەكەشیا نەحەوێتـەوە– كـە بابمی سەر بڕی؟

من ئەوسا منـداڵ بوومو هـەر چاوەڕێی ئـەوە بـووم تـۆزێ گـەورە بمو تۆڵـەی بابم بسـتێنم. بـەڵام موخابن ئەو ئاواتەم نەهاتە دی، چونكە كوستاروس لە ڕووداوەكەی تەقاندنەوەی دێری ئاركـادی دا كوژرا.

كوڕەكەی ئەوسا ساوا بوو، خۆ ئەگەر چوبامو كوشتبام عەیب بوو.

ناچار سەبرم كرد تا گەورە بێو وەختێ گەورە بوو و سمێڵی بۆر كردەوە وەكو ماسـی لـە دەسـتم خزیو فرتەی كرد. گوایە بۆ خوێنـدن چۆتە فەرەنگسـتان، جا ئـەم خوێندنـە كـەی تـەواو دەبـێ، كەنگێ دەگەڕێتەوە؟ ئێستاش خوێنی بابم هاواری تۆڵە دەكا!....".

بەگ هەستایە سەر پێ، چووە بەر دەرگاکەو لە جێی خۆ وێستا. رق‌و کینە ناخی هاڕوژاندبوو، رووی بەرەو لای میگلس پاڵەوان وەرگێڕا.

ردێنە درێژو چڕو بژەکەی لەبەر تیشکی فانۆسەکەدا دەبریقایەوە. دەیانگوت سوێندی خواردووە کە تا دورگەی کریت ئازاد نەبێ ردێنی نەتراشێت. بەگ لە فکران راچوو: "لێگەڕە با ئەم گاورە هێند سەبرکا هێند سەبرکا تا ردێنی دەگاتە ئەژنۆی، تا دەگاتە عاردی‌و بنج دادەکوتێ، بەڵام خەیاڵی خاوە کریت هەرگیز ئازاد نابێ. ئێمە کریتمان بە خوێن گرتووە، بیست‌و پێنج دانە ساڵ لە بن قولەو بورجەکانی شاری کاندی دا جەنگمان کردووە... ئێستاش کریت بە دەستی ئێمەوەیەو نایەڵین لە دەستمان دەربچێ، ئێمەش واز لە کریت بێنین کریت دەست بەرداری ئێمە نابێ. کریت ئێستا بووە بە بەشێك لە لەشمان". بەگ بابی‌و هەموو ئەو موسوڵمانانەی بیر کەوتەوە کە لە دەوروبەری سەنگەرەکانی کاندیدا هاتبوونە کوشتن. هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا. هەستی کرد روبارێکی خوێن لە نێوان ئەوو میگلس پاڵەواندایە.

میگلس پاڵەوان، نوری بەگی وەلاخست‌و خۆی گەیاندە بەر دەرگاکەو گوتی:

– نوری بەگ، پیش مەخۆوەو خۆت سەخڵەت مەکە! ئەوی تۆ لە منت دەوێ مەحاڵە

نوری بەگ پیاوێکی بەورە بوو. رق‌و کینەکەی خواردەوەو بە هێمنی گوتی:

– پاڵەوان بەمجۆرە مەڕۆ، بەم پەستییەوە لێرە دەرمەکەوە نەبا خەڵکی وابزانن شەڕمان بووە. ئەگەر لە قسەکانم زویری ئەوا داوای لێ بوردن دەکەم. وای دابنێ کە نە من ئەو قسانەم کردوون نە تۆ گوێت لێ بوون. چما ئێمە دۆستی یەکدی نین؟ دەعوەتم کردووی تا دوو پێکان پێکەوە هەڵدێن‌و شتێك بخۆین. کە لە گوندەوە هاتم کەوم لەگەڵ خۆدا هێناو کەوی سوورەوەکراومان هەیە.

لە دڵی خۆدا گوتم با ئەم کەوانە پێکەوە بخۆین‌و یادێکی زەمانی منداڵی بکەینەوە ئەو دەمانەی بێ چ رق‌و کینەیەك پێکەوە گەمانمان دەکرد.

نوری بەگ رانێکی کەوی هەڵگرت‌و بۆ میگلس پاڵەوانی راگرت.

پاڵەوان گوتی:

– نا خۆم، ئەمڕۆ رۆژی رۆژووی ئێمەیە.

نوری بەگ بە ناڕەحەتییەوە دەستی هەڵتەکاندو گوتی:

– بەزاتی خوا زانیبام خاویاری رەشم بۆ حازر دەکردی.

پێکەکانی تەژی کرد، پێکەکەی خۆی بەرز کردەوەو گوتی:

– بە سەلامەتی تۆ، پاڵەوان میگلس! زۆر خۆشحاڵم کە تەشریفت هێناوەتە ماڵەکەم تا بڕێك عەرەقم لەگەڵ بخۆیتەوە. خوێنم وەکو ئەم عەرەقە بڕژێ ئەگەر هەرگیز خراپەت دەرهەق بکەم!

ئەمەی گوت‌و چەند دڵۆپە عەرەقێکی رشتە سەر عاردەکە.

میگلس پاڵەوان رووی گەشایەوە، دیسان لەسەر قەنەفەکەی نزیکی پەنجەرەکە رۆنیشت‌و گوتی:

- نوری بەگ، منیش هەرگیز خراپەت دەرهەق ناکەم، بەلام مەرج ئەوەتا پیاو خاوەنی قسەی خۆی بێ، چونکە قسە لەزار دەردەچێ.

پێکەکەی هەڵدا. دووبارە بێدەنگ بوونەوە. بەگ گەرمای بوو. هەستا، پەنجەرەکەی کردەوە. لە نێو باخەکەوە شورە شوڕی دڵگیری نافورەیەك دەهات. بۆنی گوڵ و گەڵای لیمۆ هوروژمی هێنایە ژوورێ. سەدای پێکەنینی ژنان لە حەرەمسەراکەوە هاتە گوێ. ئەو جووتە پیاوەش مات و بێدەنگ بوون.

نوری بەگ لە کنوکۆی ئەوەدا بوو سەری قسەیەکی دی بکاتەوە. میگلس پاڵەوان گوێی بۆ دەنگی نافورەکەو پێکەنینی ژنەکان رادێرا بوو، لە پڕ بۆنی باخەکەی بەسەردا هات. هەمدیس رق و کینە چنگی خستە دڵ و دەروونی.

لە فکران راچوو: "داوەشێی پیاو! پێکەنینی ژنان و بۆنی گوڵان و مەی خواردنەوە لەگەڵ تورکان. ئا ئەمە بوو کریتەکەت، ئا ئەمە بوو کریتە خۆشەویستەکەی تۆ؟" هێندە بە توندی پەنجەرە کراوەکەی دا بە یەکا دەنگی سەعاتە رێیە رۆیی. نوری بەگ بە تەوازۆوە گوتی:

- ببورە پاڵەوان، بێ پرسی تۆ پەنجەرەکەم کردبووەوە.

ئەوجا هەردوو پێکەکەی تەژی کردنەوە.

میگلس پاڵەوان رووی وەرگێڕاو نیگایەکی کابرای تورکی کرد. هەردووکیان لە یەك گوندا لە دایك ببوون. یەکێکیان بەگزادەبوو، باوکی خاوەنی هەموو زەوی و زارە بە پیت و بەرەکەتەکانی گوند بوو، ئەوی دیکەیان کوڕی سیفاکس پاڵەوانی مسکێن بوو کە جگە لە زەوی و زارە رەقەن و بەردەلانەکان چی دی بۆ نەمابووەوە.

لەو سەروبەندەدا عیسایییەکان بۆیان نەبوو بە ئەسپ هاتوچۆ بکەن. تەنیا سیفاکس کەرێکی هەبوو. ئەویش ئەگەر لە رێگاوباندا تووشی "هانی عەلی"ی جەلادی عیساییان و بابی ئەم نوری بەگی حازرییە هاتبا دەبوو لە کەرەکەی دابەزێ و رێگا بۆ "هانی عەلی" چۆڵ بکا تا تێ بپەڕێ، بەلام شەوێك سیفاکس کە سەری گەرم دەبێ لە کەرەکی دانابەزێ. ئیدی هانی عەلی بە قامچی دەکەوێتە سەرو گوێلاکی و خڵتانی خوێنی دەکا. سیفاکسی پیرەمێرد لام و جیمی نەکرد، رق و کینەکەی لە دەروونی خۆی پەستاوت, لە دڵی خۆیدا گوتی: "خۆ مەسیحی تورکی ئەلبانی ئەو بابەیەکی ئەرتەدۆکسییەو رۆژێ دێ هەقمان دەکا!" نزیکەی ساڵێ بەسەر ئەمەدا تێپەڕی بوو کە شۆڕشی 1866 هەڵگیرساو "کوستاروس"ی کوڕە گەورەی سیفاکس، بەگی خوێن مژی لە دەرێی شورەکانی کاندیدا بەگیر هێناو وەکو مەڕ لە بن پردی پەندوقی دا سەر بڕی. ئێستاش ئەوەتا نوری بەگی کوڕی هەمان هانی عەلی لە شاری کاندیدا کۆشك و سەرایەکی شاهانەی پڕ لە باغ و باخچەو نافورەی هەیەو بە ئارەزووی خۆی رادەبوێرێ و هەر رۆژێ دنیا خۆش بێ دەمەو ئێوارە بە سواری ئەسپ بە نێو گەڕەکە یونانی نشینەکان دەکەوێ و ئەسپ تا دەداو بلاچەی ژێر نالی ئەسپەکەی پزیسك بەم لاو بەولادا دەهاوێ.

میگلس پاڵەوان قوتووەکەی دەرهێنا، سیغارێکی پێچایەوە، خستییە سەر لێوی و هەردوو کونەکەپوی پڕ بوون لە دووکەڵ. نەیدەزانی رقی لەم کابرا تورکەی تەنیشتی دەبێتەوە یا خۆشی

دەویٚ، لە میٚژ بوو ئەم پرسیارەی لە خۆ دەکردو بێهودە عەودالّی وەلاّم بوو، وەختیٚ کە بە رێکەوت لە کۆلانە باریکەکانی کاندیدا یا بە سواری ئەسپ لە مەزراکانی دەرێی شاردا تووشی یەکدی دەبوون، میگلس پالّەوان هەستی دەکرد بە دیتنی چارەی گەش و میهرەبانی نوری دلّی پڕ دەبیٚو نەیدەزانی ئاخۆ حەز دەکا بیکوژیٚ یا وەکو کۆنە دۆستێك لە ئامێزی بگریٚو تێر تێر بە خۆیەوە بگوشیٚ.

کە منداڵ بوون پێکەوە گەمانیان دەکرد، غار غارێنیان دەکردو شەڕیان دەکردو پاشان ئاشت دەبوونەوە. عەسری رۆژێك- کە ئەو دەمە هەردووکیان پیاوی تەواو بوون- بە سواری ئەسپ لە بن پردی "پەندوقی"دا لە نزیکی کۆشکە قووچەکەی نوریدا کە نیو سەعاتێك لە شاری کاندییەوە دوور بوو. تووشی یەکدی بوون.

ماوەیەکی زۆر شان بە شانی یەکدیو بە بێدەنگی رێیان کرد، هەردووکیان پەستو ناڕەحەت بوون تازە کوشتو کوشتار لە نێوان تورکو مەسیحیاندا رووی دابوو، کریت ببوو بە پارچەیە ئاگرو مسکێنان سەریان بەرز کردبۆوەوەو بە نیازی شۆڕش بوون.

هەردووکیان گرژو مۆن رێیان دەکرد، بورجو قولّکانی شار لەگەلّ خۆر لە زەردی ئێوارەدا چاو بڕکێیان دەکردو سووریان دەنواند. میگلس پالّەوان بیری دەکردەوە: "من تاکەی ئەم سەگە بدینم بە سواری ئەسپ بەنێو گەڕەکە یۆنانی نشینەکان بکەویٚو ژنان تەفرە بدا؟" نوری بەگیش لە دلّی خۆدا دەیگوت: "من تاکەی دەبیٚ ئەم گاورە بدینم کە هەر جاریٚ مەست ببیٚو بکەوێتە ئەسپ تاودانو ئابڕووی دەولّەتی عوسمانی بەریٚ؟ هەر پارەکە نەبوو کە کردی بە پشتێنەکەمداو لێم نەوی و هەلّیدامە سەربانی دوکانەکەی؟ خەلّکیمان لیٚ خڕبوونەوەو ناچار بە پەیژە دایان گرتمو بووم بە گەپ جاڕی خەلّکی".

گۆناکانی نوری بەگ سوور هەلّگەڕان. بە توڕەیی رووی کردە پالّەوان میگلسو نەڕاندی:

- ئەهای میگلس پالّەوان، کاندی جێی منو تۆی تێدا نابێتەوە. یا دەبیٚ تۆ من بکوژی یا دەبیٚ من بتکوژم.
- بەسەر چاوان نوری ئازیز بەسەر چاوان، بە گوێت دەکەم، مردوو لەوە پاکتر ناشۆردریٚ. ئەگەر دەتەویٚ فەرموو بادابەزین، ئەوە عەرزو ئەو گەز.

نوری بەگ چ وەلاّمێکی نەدایەوە، تەماشایەکی کابرای یۆنانی کرد، لە دلّی خۆیدا گوتی: "چ پیاوێکی رەشیدە، جا سەلارو سەنگین، ئازاو دلێر! لە ملی بدەی قسەیەکی زیاد ناکا، نەلافو گەزافی هەیەو نە بەگژ خەلّکانی لە خۆی کەمتردا دەچیٚ. بێباكو مەرد تەنانەت لەبەر مەرگیش دانایەنیٚ... خەنی لەو کەسەی دوژمنێکی وای هەبیٚ!" ئەنجام گوتی:

- نە، پالّەوان میگلس، نە. هێشتا زووە... من لە قسەکەی خۆم ژێوان دەبمەوە، چونکە نە پێغەمبەری من و نە مەسیحی تۆ ئەمەیان پیٚ خۆش نییە، من دلّنیام کە تۆ پیاوێکی رەشیدی، وەرە با بە شێوەیەکی دی خوێنمان تێکەلّ بە یەکدی بکەین.
- بەشێوەیەکی دی؟
- بەلّیٚ، ببین بە برای هاوپەیمان.

میگلس پاڵەوان مایینەکەی خۆی بەر مامێزان داو پێش کەوت. رقو کینە بینی گرت. تا ماوەیەکی زۆر گوێی بۆ لێدانی شادەمارەکانی لا ملی راگرت. بەرە بەرە هێور بووەوەو مێشکی روناك بووەوە. بیری ئەوەی کە خوێنی خۆی تێکەڵ بە خوێنی ئەم بەگزادە نازدارە بکاو ئیدی بە هیچ جۆرێ دەستی تێ نەچێ و بیر لە کوشتنی نەکاتەوە حاڵەتێکی سەیری لێ هێنا بوو، پێ دەچوو حاڵەتی شادی بێ. ئیدی لەو ختوورەیە رزگاری دەبوو کە هەر جارێ دیتبای دەبوو دەست بۆ خەنجەرەکەی بەرێ، ئەم پیاوە وێڕای ئەوەی تورك بوو هێشتا هەر مایەی شانازی کاندی بوو. کەس نەیدەتوانی عەیبێکی لێ بدۆزێتەوە، پیاوێ بوو راستگۆ، چاك، میهرەبان، دڵاوا، قۆزو پیاوانە... بە کورتی پیاوی ناو پیاوان بوو. میگلس پاڵەوان جڵەوی مایینەکەی راکێشاو وێستا.

نوری بەگ ئەسپەکەی خۆی تاوداو گەیییەوە بەمیگلس پاڵەوان.

پاڵەوان بێ ئەوەی ئاوڕی لێ بداتەوە گوتی:

– با بڕۆین!

هەردووکیان ماتو بێدەنگ بەرەو کۆشکەکە قووچەکەی بەگ ئەسپیان تاوداو خۆیان بە حەوشەدا کرد. نۆکەرێك بە پیریانەوە هات، ئەسپو مایینەکەی بردنە تەویلەوە. بەگ چەپڵەیەکی لێدا، کارەکەرێکی پیر بە هەڵەداوان پەیدا بوو، بەگ ئەمری پێکرد:

– کەڵەبابە پۆپنە زلەکە بکوژەوەو لە ژێر زەمینەکە شەرابی کۆنمان بۆ دەربێنەو، دوو نوێنی پوختەو لێفەی ئەتڵەسمان بۆ ئامادە بکە. ئێمە ئەوشۆ لێرەدا شیو دەخۆین و دەنووین، دەرگاکانیش دابخە!.

دوو بە دوو لە بن دار زەیتونە پیرە کلۆرەکەی نێو حەوشە رۆنیشتن هەر چەند دارەکە پیرو کلۆر بوو، بەڵام هێشتا هەر بەری دەدا. هەتاو ئاوا ببوو، ئەستێرەی زوهرە بە عیشوەو نازەوە لە نێوان پەلکی درەختەکەوە چاوشارکێی لەگەڵ دەکردن.

نوری بەگ هەستا، چوو ئەو پەرداخەی سەر خێراوەکەی هێنا، ئەم خێراوە بابی نوری دروستی کردبوو تا رێبواران ئاوی لێ بخۆنەوەو دوعای خێری بۆ بکەن، نوری پەرداخەکەی هێناو لە جێی خۆی دانیشتەوە خەنجەرەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێناو گوتی:

– بەناوی پێغەمبەرو مەسیح.

میگلس پاڵەوان قۆڵی راستی هەڵکرد، باسکە توندو تۆڵەکەی وەدەرکەوت نوری بەگ دانەوییەوە، نووکی خەنجەرەکەی بردە پێشێ‌و دەمارە درشتەکەی باسکی دۆزییەوەو نووکە خەنجەرێکی پێدا کرد.

خوێننی گەرمو رەش فیچقەی کرد. نوری بەگ پەرداخەکەی بردە پێشێ و بە بارستایی پەنجەیەك خوێنی لێگرت. ئەوجا مێزەرەکەی خۆی کردەوەو باسکە برینداره‌کەی میگلسی توند پێچاو گوتی:

– هەنووکە نۆرەی تۆیە، میگلس پاڵەوان!

میگلس گوتی:

- بەناوی مەسیحو محەمەد.

ئەوجا خەنجەرەکەی دەرهێناو بازووی ناسكو گۆشتنی بەگی زامدار کرد، هەر کە خوێنەکەی لێگرت ئەوجا بە دەرسۆکەکەی خۆی توند بەستی.

پەرداخەکەیان لە نێوان هەردووکیاندا دانا، بە ئەسپایی و بە بێدەنگی بە نووکی خەنجەرەکانیان خوێنەکەی ناویان تێك هەڵدا.

بەتڵێکی شەو بوری بوو، دوکەڵی دوکەڵکێشی کۆشکە قوچەکە دەچوو بە ئاسمانا، نۆکەرانو دەست پێوەند لە ژێر زەمینەکەدا سەرگەرمی نان خواردن بوون، ئەو جووتە پیاوەش پاش ئەوەی خەنجەرەکانیان بە قژیان سڕیو لە کێلانیان نانەوە، نوری بەگ پەرداخەکەی خۆی هەڵگرتو بە دەنگێکی مکومو پڕ شکۆوە گوتی:

- بە سەلامەتی تۆ، میگلس پاڵەوان، ئەی برای هاوپەیمانم! بە قەبری پێغەمبەر هەرگیز نە بە زمان نە بە کردار نە لە جەنگو نە لە ئاشتی دا زیانت پێ ناگەیەنم. ئەگەر من لە تۆڵە سەندن بم ئەوا چی زۆرە یۆنانی زۆرن، ئەگەر تۆش لە تۆڵەسەندن بی ئەوا هەر تورك زۆرن.

ئەمەی گوت و پەرداخە خوێنەکەی برد بۆ دەمیو هێواش هێواش کەوتە خواردنەوەی خوێنە تێکەڵەکە. نیوەی خوێنەکەی خواردەوە، زاری سڕی ئەوجا پەرداخەکەی دایە دەستی میگلس پاڵەوان. پاڵەوان پەرداخەکەی لێ وەرگرتو گوتی:

- بە سەلامەتی تۆ نوری بەگ، بە سەلامەتی تۆ ئەی برای هاوپەیمانم، سوێند بە مەسیح کە هەرگیز نە بە زمان نە بە کردار، نە لە جەنگو نە لە ئاشتی دا زیانم بۆت نەبێ. ئەگەر من لە تۆڵە سەندن بم ئەوا چی زۆرە تورك زۆرن، ئەگەر تۆش لە تۆڵە سەندن بی هەر یۆنانیان زۆرن.

ئەوجا بە یەك بین پەرداخە خوێنەکەی هەڵدا، میگلس پاڵەوان، پەنجەرەکەی کردەوەو سیغارەکەی توڕدایە دەرێ.

قونکە جگەرەکەی وەکو ئەستێرەیەکی چکۆڵەی سوور لە نێو گوڵدانێکدا گیرسایەوەو لە پەینە تازە ئاودراوەکەی ژێر گوڵە مێخەکەدا کوژایەوە.

هەستایە سەرپێ، رووی گرژ بوو، بەگیش بە ترسەوە لە جێی خۆی راپەڕیو گوتی:

- پاڵەوان، حەزناکەم بە رەنجاوی لە ماڵەکەم وەدەر بکەوی، ئەوەت لە بیر نەچێ کە ئێمە برای هاوپەیمانینو خوێنی خۆمان تێکەڵ کردووە.

- نەخێر، لە بیرم نەکردووەو هەر لە سۆنگەی ئەمەشە کە تا ئێستا هەردووکمان ماوین.

بیرەوەری ئەو شەوەی ژێردار زەیتونەکە وەکو شریت بە بەرچاویا تێپەڕی، ئەو خواردنە خۆشو ئەو شەرابە کۆنەی کە نۆشیان کردبوو، خەوی قووڵی بن لێفەی ئەتڵەس، هەمووی وەکو ئێستا روویان دابێ هاتنەوە بەرچاوی.

دۆلکە شەرابەکەی هەڵگرتو پەرداخەکەی خۆی پڕ کردو هەڵیدا.

دیسان پڕی کردەوەو هەڵیدا. ئەوجا بە کەماڵی ئیسراحەت رۆنیشتو گوتی:

- ئەگەر لۆتییەك، لیبۆكێ یا شایەرێ یا تەپڵ لێدەرێ شك دەبەی گازی بكە با "ئامان ئامان"ێكمان بۆ بڵێ.... وا دڵم شەقی برد.

نوری خۆشحاڵ بوو. چارەی گرژو خەماوی پاڵەوان جۆرێ بوو، یانی كەوتبووە شەرابەوەو خەریك بوو غەرق دەبوو.

لە پڕ هات بەسەریا كە كارێكی یەكجار گەورە سەبارەت بە خۆشحاڵ كردنی برا هاوپەیمانەكەی بكا، كارێك كە زۆر لە خۆشەویستی و دۆستایەتی گەورەتر بێ بەڵكو ئەم پیاوە هەمیشە تووڕە گرژو خەماوییە تۆزێ بجولێنێ‌و شادی بكا. ماوەیەكی زۆر مێشكی خۆی گوشی، كەوتە گەڕان بە نێو ماڵەكەدا، تیا مابوو چ شتێك پێشكەش بە برا هاوپەیمانەكەی بكا: گەوهەری كەونارا؟ چەكێك لەو چەكانەی بە دیوارەكانەوە هەڵواسرا بوون؟ یا بەشی دەستە جلێك ئاوریشم یا كەتان؟ چ شتێكی پێشكەش بكا؟ و لە پڕ بیری لەسەر حەرەمسەراكەی گیرسایەوە، لەسەر گران بەهاترین گەوهەری خەزێنەكەی گیرسایەوەو بڕیەكی كرد. رووی كردە میوانەكەی و گوتی:

- ئەوشۆ لە پێناوی شادی تۆدا كارێ دەكەم كە تا ئێستا هیچ توركێ بۆ كەسی نەكردبێ جگە لە برای خۆی.

میگلس پاڵەوان نیگایەكی كردو هیچی نەگوت. دیسان پێكەكەی خۆی تەژی كردەوە. نوری هەستا، چووە نزیكی دەرگایەكی بچكۆلەوە كە دەچووە سەر حەرەمسەراكەو گازی كرد:

- ماریا!

كەنیزەكێكی رەشی پیر لە قاڵدرمەكانەوە هاتە خوارێ. پیرێژنێك بوو رەنگ‌و روو سیسەڵەو چرچەڵە. پشت كۆماوەو ددان كەوتوو، خاچێكی زێڕی بچكۆلەی لە گەردن بوو.

نوری پێی گوت:

- بە خانمت بڵێ ماندولینەكەی لەگەڵ خۆ بێنێ‌و بێتە ئێرە.

كەنیزەكەكە چاوە ریپوقاوییەكانی هەڵبڕی‌و بە ترس و سەرسامییەوە روانییە نوری بەگ.

نوری بەگ هاوارێكی بەسەرا كردو بە پاڵ ناردییەوە.

- دەی بڕۆ، مەوەستە!

میگلس پاڵەوان هێشتا دەمی لە پێكەكەی نەدابوو، پێكەكەی دانایەوەو رووی كردە نوری‌و بە توڕەیی گوتی:

- ئەمە چییە؟!

- ئەمە لە پێناوی شادی تۆدایە برام، من متمانەم بە تۆ هەیە.

- نەخێر، ئەمە شادی نییە، ئەمە مایەی شەرمەزارییە، شەرمەزاری بۆ تۆ كە خۆت بە پیاو دەزانی، شەرمەزاری بۆ ژنەكەت كە دێتە بەردەم غەریبەیەك، شەرمەزاری بۆ من كە تەماشای دەكەم.

نوری، هەر چەند دوو دڵ بوو بەڵام دیسان گوتییەوە:

- من متمانەم بە تۆ هەیە.

لەو کارەی خۆی پەشیمان بوو، بەڵام تازە کار لە کار ترازا بوو و زاتی نەدەکرد لە قسەی خۆی ژێوان بێتەوە.
هەستا پشتییەکی پەڕی لەسەر قەنەفەیەك داناو یەکێکی دی بە دیوارەکەوە هەڵپەسارد تا جێگاکەی خانم خۆش و نەرم بێ، میگلس پاڵەوانیش هەستاو چراکەی کز کرد. روناکییەکی هێدی لە نێو ژوورەکەدا بڵاو ببۆوە. پاڵەوان دەستی بە بن پشتێنەکەیدا کرد، دەستحێبێکی دەنك وردی مەرجانی دەرهێناو لە داخا سەری داخستبوو و کەوتە یاری کردن بە دەستحێبەکەی.
دەنگە دەنگ و زەڵە زەڵی ژنان لەسەرێ را بەرز بووەوە، ژنان بە پەلە دەهاتن‌و دەچوون، دەرگایە دەکرایەوەو یەکێك دادەخرا، ئەوجا دەنگێکی سازگار وەکو قوڵە قوڵی ئاوی کانی هاتە گوێ. پاشان بۆ ماوەیەکی زۆر هەموو شتێ کڕو کپ بوو.
میگلس پاڵەوان چاوی هەڵبڕی‌و لە فکران راچوو: "ئەم دێڵە سەگە نایەت. ئەوە چەرکەسییە، مەگەر هەر خوا بزانێ ئەم چەرکەسییانە چەند سرك‌و سەرکێشن، هەروا بە ئاشانی نایەتە رەدا. باشتر! ئەرێ وەڵڵا زۆریش باشتر! بانەیەت!! ئاخر بڵێ چ شتێ من لێرە گل دەداتەوە؟ نەخێر دەڕۆم!".
لەو دەمەدا کە دەیوست هەستێ و بڕوا، دەنگی پێ هات کە یەك یەك قاڵدرمەکانی دەبڕی. ئەوجا دەنگی خرینگەو زرینگەی ناسك‌و روح ئەنگێزی پاوانەو بازنگ بەرز بووەوە. نوری چووە پێشێ، دەرگا چکۆڵەکەی کردەوە، دەستی خستە سەر سینگی، ئەوجا سەر لێوی‌و هەنیەی تا پێشوازی میوانی تازە بکا، بە دڵسۆزی‌و گوێ رایەڵییەوە گوتی:
- پێ‌و قەدەمی ئامینە خانم بەخێر، زۆر زۆر بە خێرهاتی. فەرموو ژوورێ... فەرموو....
ژنێکی گەنج وەژوور کەوت، هێند جوان بوو کە بە روناکی چراکەی دەگوت تۆ لاکەوە: دەموچاوی خڕ وەکو دەموچاوی نوری، بەڵام دەموچاوی ئەم ناسکترو پڕتر بوو، گۆناو لێوو مژۆڵەکانی ئارایشت کردبوو، دەست‌و قامکی لە خەنە گرتبوون. ماندولینێکی چکۆلەی لە هەمێز گرتبوو هەر دەتگوت ساوایەکەو بە باوەشی پەرییەوەیە.
جوتێ نەعلی خوری سوری لە پێدا بوو، بە نازەوە پێی نایە ناو ژوورەکەو سەری هەڵبڕی هەر کە چاوی بە تارمایی ئەو پیاوەی تەنیشت پەنجەرەکە کەوت، سڵەمییەوەو هاوارێکی کرد. نوری بەگ باسکی گرت‌و گوتی:
- شەرم مەکە نازدارەکەم. ئەمە برای منە. ئەو زەلامەیە کە چەندین جار بۆم باس کردویت. ئەمە میگلس پاڵەوانە. ئەوشۆ هەردووکمان دڵمان تەنگە، جا تۆ مەرحەمەتێ بکەو تۆزێ ماندولین-مان بۆلێ بدەو گۆرانییەکی لای خۆتانمان بۆ بڵێ تا غەمی دڵمان بڕەوێنییەوە. هەر بۆ ئەمەش روومان لێ نای کە بێیتە ئێرە.
پاڵەوان چاوانی بڕی بووە عاردەکەو گوێی دەگرت. دەستحێبەکەی لە نێو دەستیا گرموڵە کردبوو، هێند بە تەندی دەیگوشی خەریك بوو هەموو دەنکەکانی ورد بکا. پاڵەوان باسی جوانی‌و سرکی و باسی گۆرانییەکانی بیستبوو کە هەندێ جار لە شەوانی جەژناندا لە پشت پەنجەرە ئەستوورەکانەوە دەیگوت‌و خەڵکانی گەرەك‌و بانی دەخرۆشاند. تورك‌و مەسیحی

هەموو لە کۆڵانە تاریکەکاندا خڕ دەبوونەوە تا گوێ بگرن و نوری لەو دەمانەدا لە پشت شیشی پەنجەرەکانەوە مەمکانی ئامینەی لە چنگ دەگرت و فەخری بەسەر دنیادا دەکرد، وەکو ئەوەی گۆی زەوی لە چنگ دابێ.

بۆنی عەترو مسك چوو بەسەر پاڵەواندا، بە بۆنەکەدا زانی کە خانم نزیك دەبێتەوەو دەچێ بۆ ئەو شوێنەی کە بەگ بۆی ئامادە کردبوو. خانم بە بەردەم پاڵەواندا تێپەڕی، سەراپای دایە بەر نیگاو بروسکەیەك لە چاوییەوە دەرپەڕی. لەو دەمەدا کە پاڵەوانیش چاوی هەڵبڕی نیگایان لێکدای هەڵەنگوت، بەڵام هەردووکیان خێرا نیگای پڕ کینەیان لێکدی گواستەوە.

خانم لەسەر پشتییە پەڕەکان رۆنیشت و لاقی خستە سەر لاقان، ئەوجا بە نازو عیشوەوە گوتی:

– چ تاریکە!.... دیار بوو حەزی دەکرد هەردووکیان بە جوانی ببیینن.

نوری هەستا، چراکەی گەش کردەوە. روناکی لە ژوورەکەدا پەخش بووەوەو گۆنا و دەست و پێی خەناوی خانمی چەرکەسی بە دیار کەوتن. میگلس پاڵەوان چاوی هەڵبڕی و دزە نیگایەکی خانمی کرد، بەڵام یەکسەر سەری داخستەوە، سەیری کرد دوو دەنکی دەستحێبەکەی لە نێو دەستیا ورد ببوون، خانم کە نەرمەی کەپووی کەوتبووە لەرزین گوتی:

– شەوباش، پاڵەوان میگلس.

پاڵەوان بە دەنگێکی گڕ وەڵامی دایەوە:

– شەوباش ئامینە خانم، بمان بوورە!

خانم دەستی بە پێکەنین کرد، لە وڵات و زێدی ئەودا ژنان سواری ئەسپ دەبوون و بێ پەچە شان بە شانی پیاوان دەجەنگین.

لەوێندەر پیاوان بە ئارەزووی دڵی خۆ لەگەڵ ژناندا رایان دەبواردو ژنانیش بێ سڵ کردنەوە کەیفیان لەگەڵ پیاودا دەکرد، بەڵام ئەو بابی بە منداڵی فرۆشتبووی بە پاشایەکی پیری ئەستەموڵی و پاشان ئەم بەگە "کریتی"یە لە پاشای دزی بوو و لەگەڵ خۆ هێنابوویەوە ئێرەو دەرفەتی ئەوەی نەدرا بوو تێکەڵی پیاوان بێ و کوڵی دڵی دامرکێنێتەوە. بۆیە هەر کە چاوی بە پیاوێ دەکەوت وەکو گیاندارێکی کێوی و برسی نەرمەی کەپوی دەکەوتە لەرزین. بە رۆژەوە زۆربەی کات لە پشت پەنجەرەی ژوورەکەی دادەنیشت، لاقی دەخستە سەر لاقان و چاوی تامەزرۆی دەبڕییە ئەو لاوە قۆزانەی کە بە کۆڵانەکەدا تێ دەپەڕین، جا تورك بان یا مەسیحی بۆ وی فەرقی نەدەکرد، تەماشای دەکردو مەمکە قوتەکانی ئاڵۆشیان تێ دەکەوت و هەر ئەوە بوو کراس نەدڕن. هەندێ جار کە بەڕوبەندی ئاوریشمەوە لەگەڵ کەنیزە پیرەکەیدا لە ماڵ وەدەر دەکەوت و دەچوونە گەڕان حەزی دەکرد بەبەر چاخانە قەرەباڵغەکاندا تێ بپەڕێ و زۆرترین ژمارەی پیاو بدینێ، یا بچێ بۆ بەندەرو حەماڵ و دەریاوانان بدێنێ یا بچێ بۆ قەراخ شارو بۆنی جووتیاران و دێهاتیانی سەرو ردێن هاتوو و چڵکنی بەسەردا بێ و تۆزێ سەبوری دڵی بێت، کە بەو شوێنانەدا رەت دەبوو پەڕەی کەپوی دەکەوتە لەرزین و بۆنی پیاوانی هەڵدەمژی و تێر نەدەبوو و نەدەبوو....

رۆژێك بە کەنیزە پیرەکەی گرتبوو:

- ماریا، بە زاتی خوا ئەگەر ئەم بۆنە ناخۆش‌و تیژەیان لێ نەهاتبا هەرگیز بێزم نەدەهات تەماشایان بکەم.
- تەماشای کێ کچە شیرینەکەم؟
- تەماشای پیاوان، چما تۆ بە گەنجی چیت دەکرد؟

پیرێژنەکە هەناسەیەکی هەڵکێشا بوو گوتبووی:

- من تەنها باوەڕم بە خوا هەبوو رۆڵەکەم

ئەو شەوەش نەرمەی کەپوی چەرکەس زادە لە بەرانبەر میگلس پاڵەواندا دەلەرزی. مات‌و بێدەنگ نیگای دەکرد، چەند جار نوری بەگ ستایشی ئەم پیاوەی لاکردبوو. مەگەر ئامینە بە خۆی گەلێ جاران باسی ئازایەتی، بەدمەستی و سەرکێشی ئەوی بەرگوێ نەکەوتبوو؟
چما چەندین جار بۆیان نەگێڕابۆوە کە میگلس نە حەز دەکا قسە لەگەڵ ژنان بکاو نە حەزیش دەکا گوێ لە باس‌و وەسفیان بگرێ؟ هەنووکە کە مێردەکەی ئەو پیاوەی هێنابووە ماڵەوەو چەرکەس زادە بەرانبەری دانیشتبوو پەڕەی کەپوە تامەزرۆکەی دەلەرزی، دەتگوت دەیەوێ ئەو هەوایەی نێوان خۆو ئەو پیاوە هەڵمژی.
نوری بەگ گوتی:

- ئامینە گیانەکەم، تکات لێدەکەم گۆرانییەکی لای خۆتانمان بۆ بڵێ تا غەمی ئەم دنیایە فەرامۆش بکەین... بەسە دڵمان شەقی برد.

ئامینە لە پڕ بە ئاستەم لێوی لەبەر یەك هەڵێنان‌و دەنگێکی زوڵاڵ وەکو قاسپەی کەوان لە گەروویەوە هەستا، ئەوجا ماندولینەکەی خستە سەر ئەژنۆی، دەستێکی بە تارەکانیا هێناو دەنگێکی کۆك‌و بەرزی لێ هەستا. پاشان چەشنی ئاسك گەردەنی هەڵبڕی، بەگ کە دیار بوو زۆر خۆشحاڵە گوتی:

- نازە گیان بە تەمای چیمان بۆ بڵێی؟
- هەرچییەکە بە دڵا بێت.

ماندولینەکە کەوتە ناڵەناڵ، لە پڕ دەنگێکی زوڵاڵ و سازگار وەکو ئاوی زوڵاڵی کانیاو لە گەرویەوە هەستا. خانووەکە کەوتە لەرزین‌و لە تۆ وایە بە جارێ هەرەسی هێنا، میگلس پاڵەوان هەستی کرد دەنگێ لە مێشکیدا دەزرینگێتەوە، دەنگێکی نزیك لە هەراو هەنگامەی جەنگ‌و هێرش بردن، شادی‌و لەزەتێکی بێ ئەندازە ختوکەی گیانیان دەدا. کێوو چیا ئالکاوی دەشت‌و بیابان دەبوون‌و پێ دەشتان لە سەربازی کڵاو سووری تورکاندا سوور دەچووەوەو میگلس پاڵەوان بە سواری ئەسپە رەشەکەی بەگ پەلاماری دەدان‌و بڕ بڕ مێری لێ گل دەدانەوە، هەزاران جەنگاوەری کریتی بە شاشکی رەشەوە بە دوایدا قەتارەیان بەستبوو و دەهاتنە پێشێ، بەنی بەشەر لەبەر دەمیاندا نەبوو، دێهات دەسووتان‌و منارەی مزگەوتان وەکو داری سەرووی ژێر زەبری تەور دادەڕمان. لافاوی خوێن هەستا بوو و دەگەییە ژێر سکی ئەسپەکە. میگلس پاڵەوان هەڵی دەڕوانییە دەوروبەری خۆی. ئیدی چوو بووە ژێری، نە هەواڵی کریت هەبوو نە هەواڵی قولەو بورجەکانی کاندی، نە ئاگای لە دەریا مابوو و نە لە ماڵانی ئاوەدان، لە مزکەوتیش دانەبوو

بەڵکو لە کڵێسای ئایا سوفیادا بوو و بە سواری ئەسپەکەی بەگ بۆ ژوورەوە تاوی دەدا، لەوێدا لە ئەسپەکەی دابەزی، خاچێکی کێشاو چاوی بڕییە گومەزی کڵێساکە کە دەتگوت بە ئاسمانەوە هەڵواسرابوو، زەنگەکان هەموو گەردەنیان بەرز کردبووەوەو "مورتوسوفلوس"ی مجێوری کڵێسای "سن میناس" ئەو مورتوسوفلوسەی کە باڵای چل گەز بوو پەیتا پەیتا زەنگەکانی لێ دەداو خۆشی لەگەڵ دەنگی زەنگەکاندا دەی نەڕاندو دەیناڵاندو کەوتبووە هەلەکە سەما.

میگلس پاڵەوان سەری خستە نێو هەردوو دەستی و گوشی. لە پڕ جیهان لە حەرەکە کەوت. دیسان کریتو شاری کاندیو ماڵەکەی بەگو بەگ باوە بە دەست دەیپڕوانییە ئامینەو ئاهی هەڵدەکێشا.، لەبەر چاوی بەرجەستە بوونەوە، مەلی خەیاڵی میگلس پاڵەوان باڵی لێك ناو هاتەوە ناو زیندانەکەی خۆی. خانمی چەرکەسی زادە خامۆش ببوو.

تا ماوەیەکی زۆر ورتە لە کەسیانەوە نەهات. ئەنجام ئامینە تەکانێکی دایە خۆو بە دەم ماندولین لێدانەوە گوتی:

– ئەمە گۆرانییەکی کۆنی چەرکەسییە، وەختێ سواران دەچوونە جەنگ ئەم گۆرانییەیان دەگوت.

نوری لە جێی خۆی هەستا، ئەژنۆکانی بە ئاستەم دەلەرزین، لە ژنەکەی نزیك بووەوەو پێکەکەی بەرز کردەوەو گوتی:

– بە سەلامەتی تۆ ئامینەی من، من لە مەلام بیستووە کە پێغەمبەر –درودی خوای لەسەربێ– سێ شتی زۆر پێ پەسەند بووە: بۆنی خۆش، ژنو گۆرانیو ئاواز، جا تۆ ئامینەکەی من لە یەك کاتدا هەرسێکیانی. خوا بۆ ئێمەت بێڵێ‌و هەزار ساڵو... دوو هەزار ساڵ عەمر بڕانی!

پێکەکەی بەیەك بین هەڵداو دەمو لێوی خۆی هەڵمژی و رووی کردە میگلس پاڵەوانو بە دەم تەژی کردنی پێکەکەی ئەوەوە گوتی:

– بخۆوە برای هاوپەیمانم بخۆوە، تۆش بە سەلامەتی ئەو بخۆوە!

بەڵام میگلس پاڵەوان، دوو قامکی دەستی خستنە نێو پێکە پڕەکەو ئەوجا بە توندی قامکەکانی لێك بڵاوکردنەوەو پەرداخەکە تەق بوو بە دوو لەتەوەو مەیەکە رژایە سەر مێزەکە. پاڵەوان کە سەری دەسوڕاو چاوی کەوتبووە رێشکەوپێشکە بە دەنگێکی کز گوتی:

– بەسە!

ئامینە هاوارێکی کرد. خۆی لەسەر قەنەفەکە بەرز کردەوەو چاوەکانی ئەبڵەق بوون، بەسەرسامی دەیڕوانییە میگلس پاڵەوان. لە ژیانیدا دەستی وا بە هێزی نەدیتبوو. چەشنی کەڵەشێرێکی شەڕفرۆش رووی کردە مێردەکەیو بە هەناسە بڕکێوە گوتی:

– تۆ دەتوانی وا بکەی نوری بەگ؟ دەتوانی؟

نوری زەرد هەڵگەڕا، هەموو هێزی خۆی دایە دەستی راستی ویستی دوو قامکان بخاتە نێو پێکەکەی دیو بیشکێنێ بەڵام بە خۆیدا رانەپەڕموو و ژێوان بووەوە، ئارەقێکی سارد نیشتە سەراپای. بە خۆدا شکایەوەو نیگایەکی گازاندە ئامێزو توڕەی میگلس پاڵەوانی کردو لە دڵی

خۆیدا گوتی: "ئەمجارەش دەستی خۆی وەشاند! لە کوێش؟ لەبەرچاوی ژنەکەمدا! ئیدی بەسە، ئەم وەزعە تاکەی!" قۆڵی ئامینەی با هەڵداو وەکو شێت نەڕاندنی بەسەریا:

– بچۆوە ژوورەکەی خۆت.

ئامینە کە گۆناکانی سوور هەڵگەڕابوون هەمدیس گوتی:

– تۆ دەتوانی؟ ها! تۆ دەتوانی؟

بەگ دیسان گوتی:

– پێم گوتیت بچۆوە ژوورەکەت!

ئەوجا پڕی دایە ماندولینەکەو تا هێزی تێدا بوو کێشا ی بە دیوارەکەداو پارچە پارچەی کرد. چەرکەسی زادە بەدەم پێکەنینێکی تەوس ئامێزەوە گوتی:

– تۆ هەر ئەمەت لە دەست دێ نوری! لەوە زیاترت لە باردا نییە!

لەسەر قەنەفەکە هەستا، کە بە بەردەم میگلس دا تێپەڕی جلەکانی بە ئاستەم بەردەستی کەوت. دیسان ژوورەکە پڕ بووەوە لە بۆنی عەترو عەبیر، میگلس پاڵەوان هەستی کرد کە دەستی سووتا.

ئامینە هەر بۆ بەزمو گاڵتە پێکردن یەك– دوو جاران بە دەوری نوری دا سووڕایەوەو نیگایەکی تەوس ئامێزی کردو ئەوجا لە پڕ بە پلیکانەکاندا سەرکەوتو لە چاو ون بوو.

ئەم دوو پیاوە بە جووتە بەرانبەریان لێکدی گرتبوو، بەگ دەستی بە سمێڵی دا دێناو ناڕەحەت بوو. میگلس پاڵەوان بە بێ جوڵە وێستا بوو و گرژو مۆن دەیڕوانییە بەگ. هەردووکیان دەستیان خستبووە سەر مشتوی خەنجەرەکانیان ئەنجام نوری هاتە قسەو بە زویری گوتی:

– میگلس پاڵەوان فەرموو بڕۆ!

پاڵەوان وەڵامی دایەوە:

– نوری بەگ. من کەی ئارەزووم لێ بێ ئەوسا دەڕۆم، ئەو پێکەی دیم بدەیێ با ئەویش بخۆمەوە.

نوری بەگ مشتوی خەنجەرەکەی گوشی، تەماشایەکی چراکەی کرد ویستی پڕی بداتیێو بیکوژێنێتەوە، ئەوسا هەردووکیان لە تاریکییەکەدا دەچوون بە گژ یەکداو وای لە حاڵی بەزیوو! بەڵام نوری خێرا بە خۆیدا چووەوەو رەق راوەستا، میگلس پاڵەوان دیسان بەوپەڕی ئارامییەوە گوتی:

– ئەو پێکەی دیشم بدەیێ با بیخۆمەوە دەنا ناڕۆم.

نوری بەرەو مێزەکە چوو. لاقی قورس بوو و سەراپای نیشتبووە ئارەقە. دۆلکە عەرەقەکەش قورس بوو و دەستی بەگ دەلەرزی. پەرداغەکە تەژی بوو و هەندێکی لێ رژایە سەر پاشماوەی گۆشتی کەوەکە.

پەرداخەکەی بە پاڵەوان نیشانداو گوتی:

– وەرە بیخۆوە!

میگلس پاڵەوان گوتی:

- بیده دەستم!

نوری بەگ بە توڕەییەوە پێکەکەی هەڵگرتو دایە دەستی پاڵەوان.

میگلس پاڵەوان پێکەکەی بۆ دەمی بردو گوتی:

- بە سەلامەتی نوری بەگ. لەبەر دڵی تۆ دەچمە کن برایەکەم و پێی دەڵێم چیدی ئابڕوی دەوڵەتی عوسمانی نەبا.

ئەوجا لێوی بە عەرەقەکە تەڕ کرد، شاشکەکەی بەست بەسەریەوە لە دەرگاکەوە دەرچوو.

تیشکی سەوزو سووری فانۆسەکە دابووی لە نێو باغە تاریکەکە. میگلس پاڵەوان هێدی هێدی و بێ وەی ئاوڕ بداتەوە بەرەو دەرگای حەوشە چوو.

شەوێکی تاریك بوو. خەڵکی شاری کاندی هەموو لە شێو ببوونەوە، سەرما زۆری بۆ هێنابوون و وەنەوزیان دەدا. پەنجەرەی ماڵەکان یەك یەك دادەخران و کاتی ئەوە بوو هەر کەس نوێژەکەی بکاو بخەوێ. تاك و تەرا خەڵکی بە کۆڵانەکاندا ڕەت دەبوون. ناو بە ناوو لێرەو لەوێ ئاشقانی بێ خەو بەرانبەریان لە پەنجەرەی داخراوی دڵبەرانی خۆ گرتبوو یا بێ قەرارانە دەهاتن و دەچوون. لە ماڵێکی پەرپوتەوە دەنگی قسەکردن دەهات.

سێ خوشکەکە "سێ دەعجانیەکە" لە پشت دەرگاکەی خۆیانەوە هەڵدەلەرزین.

میگلس پاڵەوان هێشتا نەگەیی بووە کۆڵانەکە. چونکە شەو بوو براکەیان مات و بێدەنگ. وەڕەزو بێزار گەیشتبووە ماڵێ. سێ خوشکەکە سفرەیان ڕاخست و کەتنە قسان:

- سبەی چی لێ بنەن؟ خەڵوزیان نەماوە. نەزەیت و خەلیان ماوەو نە نەوت. "ئاریستوتالیس" دەبێ هەموو ئەمانە پەیدا بکا. هەر سێ خوشکەکە بە دەم سفرە سڕین و هەڵگرتنەوە قسانیان دەکرد. هەندێ پونگەیان کوڵاندو خواردیانەوە تا خواردنەکەیان هەرس بکەن. کراسی هاودامانی شەویان لەبەر کردو نوێژەکانیان کرد، بەڵام بیریان هەر لای دەرگای سەوزەکە بوو.

میگلس پاڵەوان دوورترین ڕێگای گەڕانەوەی گرتەبەر. ئەو شەوە نەیدەتوانی خۆی لە چوار دیواری ژوورەکەی بخزێنێ و بهێورێ، دڵی پڕ بوو و لە سینەیدا نەدەحەوییەوە. لە پڕ هەستی کرد شاری کاندی هێند بچووکە کە جێی ئەوی تێدا نابێتەوە. ماوەیەکی زۆر ڕێی کرد. لە دیتنی ماڵان و کوچەو کۆڵان و خەڵکی بێزار بوو. وەکو یەکێك تاقیبی بکەن بە هەنگاوی هەڕاوەوە دەچووە پێشێ.

گەییە شەقامێکی پان و چۆڵ. چەند فانوسێك دەسوتاو تیشکی سوور باویان دەڕژایە سەر شۆستەکان. لەوبەری بازاڕەکەوە هێشتا کەباب خانەیەکی تورك و چایخانەیەك و چەند مەیخانەیەك دایان نەخستبوو، یەکێك گازی کرد. دەنگی لە دەنگی پۆلیکسینگیس دەچوو.

پاڵەوان پێی هەڵگرت تا نەی بینێ. گەییە بەر ماڵی پاشا، حەوزو ئافورەیەکی مەڕ مەڕی ڕازاوە بە پەیکەری شێر لەبەر ماڵی پاشادا بوو. چاوی هەڵبڕی، نیگای لە دار چنارە زەلامەکە هەڵەنگوت، ڕوانییە دەوروبەری خۆی، کە زانی چۆڵەو کەس لەو ناوە نییە خاچێکی کێشاو لە دڵی خۆیدا گوتی: "خۆتان ڕۆیشتن خوا نەوەکانتان ئاقیبەت خێر بکا!".

مەسیحیانی شۆڕشگێڕ نەوە دوای نەوە بە دەستی پاشایان بەم چنارەدا هەڵواسرابوون، هاوین‌و زستان پەتی سێدارە بە شالقەکانی ئەم دارەوە گرێ درا بوو تا پێشوەختە حازر بێ. میگلس پاڵەوان نیگایەکی تووڕەی پیرە درەختەکەی کردو رێك وەکو ئەوەی قسە لەگەڵ تورکێك دا بکا لەبەر خۆیەوە گوتی: "بە دیانەتم کە دیانەتی مەسیحییە شەوێ هەڵدەستم‌و تەورێ لەگەڵ خۆدا دێنم و لە بنەوە دەتبڕمەوە ئەی پیرە چناری نەحلەتی!".

دیسان کەوتەوە رێ‌و خۆی کرد بەو کۆڵانە تەنگ‌و تاریکەدا کە لە مەیدانی شارو کاندییەوە دەچوو بۆ "سێ تاق" کۆڵانەکە چۆڵ و هۆڵ بوو کەس بە دەرەوە نەبوو.

دوگمەی یەخەی کراسەکەی کردەوەو هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا. دەریا لەسەرووی شارەوە وەکو ئاوێنە دەبریقایەوەو دەی هاژاند. چیایەکانی دەوری دەریاکە چوو بوون بە ئاسماندا و لە تۆ وایە ئاسۆی کەوەییان کرتۆتە باوەش، ئەستێران بە بەرۆکی ئاسمانی بەرزەوە دەدرەوشانەوە.

میگلس پاڵەوان وەکو ئەسپی سەر هەلگرتوو بە پەلە بە دەوری خۆیدا دەسووڕایەوە، گەییە ئەو خەندەکەی دەوری شار. لەسەر ئەو تاقە گردەی بەرانبەری تارمایی چەند خانوویەکی نزم بە جوانی دەبینرا ئەوە "مەسکینیا"ی گوندی گڕووەکان بوو. لە خوار ئەوەوە گردێکی دی هەبوو پێیان دەگوت گردی "حەوت تەورزین". دوو سەد ساڵ پێشتر تورکەکان لە پشتی ئەو گردەوە هێرشیان هێنابووە سەر شاری کاندی‌و داگیریان کردبوو و حەوت تەورزینیان لەسەر ئەو گردە چەقاندبوو و هەر بەو دەقەوە مابوونەوە، لەولاترەوە و لە ناوەندەی دەریادا دورگەی چۆڵ‌و هۆڵی "دیا" وەکو کیسەڵی بەحری سەری لە ئاوەکە دەرهێنا بوو.

میگلس پاڵەوان گوێی بە دەنگی ژن‌و خشەخشی کراسی ئاوریشم زرینگایەوە. کە ئاوڕی دایەوە، کابرایەکی پیری پشت کۆماوەی فانۆس بە دەستی تورکی بینی. دوو خانمی پەچە بەسەری بە دواوە بوون‌و بەئەسپایی قسانیان دەکردو پێدەکەنین. بۆنی عەترو عەبیریان بەو ناوەدا بڵاوبووەوە.

میگلس پاڵەوان راچڵەکی. لەبەر خۆیەوە کەوتە ورتە ورت: "ئەوشۆ هەموو شەیتانەکان کەوتوونەتە تاقیبی من، بەڵام خەیاڵیان خاوەو نام دۆزنەوە!".

رووی بۆ لای دەریاکە وەرگێڕا تا ژنەکان نەبینێ. لە پڕ پێی هەڵگرت تا زووتر بگاتەوە ماڵ، بێگومان ژنەکەی‌و کچەکەی لە دوورەوە دەنگی پێی دەبیەن، ئەوجا ئەو کۆکەیەك دەکاو ئەوان خۆ دەشارنەوە.

لەقەیەك بە دەرگاکەدا دەکێشێ‌و چ کەسێك لە پشتی دەرگاکەوە نابینێ: نە ژنەکەی و نە منداڵەکانی‌و نە سەگەکەی. باشتر بەڵکو بە تەنێ بتوانێ بڕیارێ بدا.

کاترینای ژنی‌و رینیوی کچی لەبەر چراکە دانیشتبوون‌و چاوەڕێی ئەویان دەکرد. جێگەکەی پاڵەوان چۆڵ بوو، جگە لە خۆی چ کەسێکی دی زاتی نەدەکرد لەو شوێنەدا دانیشێ. شوێنەکەی بریتی بوو لە تەختێکی باریك‌و درێژ لە پاڵ پەنجەرەکەیدا دانرا بوو کە دەیڕوانییە ناو حەوشە. خۆ ئەگەر لە ماڵیش نەبوایە ژن و کچەکەی نەیان دەوێرا لە شوێنەکەی نزیك ببنەوە.

هەردووکیان هەستیان دەکرد کە دەستیان بەر لەشی ئەو دەکەویٚ، بۆیە بە ترس‌و لەرزەوە پاشەوپاش دەکشانەوە.
کاترینا گۆرەوییەکی بە دەستەوە بوو و لەبەر تیشکی چراکەدا دەیچنی.
تیشکی چراکە لابەلا دابووی لە قژە پرو خاوەکەی، لە برۆ کەوانییەکانی‌و لە گۆنا سفت‌و گۆشتنەکانی‌و لە زارە خەم لێنیشتووەکەی، لە چەناگە پانەکەی‌و تەواو روناکی کردبوونەوە. ناسکی و دڵسۆزی و ورەیەکی سەیری لە سیمادا بەدی دەکرا. بە کچی ئافرەتێکی باڵا بەرزی تۆکمەی خۆش هەیکەل بوو: بابی پاڵەوان بوو نەك گاڵتە! "تراسیڤۆلس رۆڤاس"ی بابی کوڕی نەبوو، بۆیە کاترینای کیژی رەفتاری کوڕانەی گرتبووە بەرو وەکو کوڕ ئازادو سەربەست بوو...
بەڵام هەر کە شووی کرد ئیدی کەوتبووە چنگی نەڕە شێرێکەوە، لە سەرەتادا هەندیٚ سەرکێشی کردبوو، بەڵام پاشان ناچار ملی دابووە خەت، کیٚ دەیتوانی بەرانبەر بە یەکێکی وەکو میگلس پاڵەوان بکۆکیٚ‌و ململانێی لەگەڵ بکا؟ بەرە بەرە گیانی سەرسەختی لە ژنەدا دامرکابۆوەو دڵسۆزی و میهرەبانی جێی گرتبووەوە، هەمیشە بە دەم شت چنینەوە بیری دەکردەوە، دەورانی ژیانی وەکو ئاوێکی خوڕو زوڵاڵ بە بەرچاویا تیٚ دەپەڕی... جار جار سەری هەڵدەبڕیٚ‌و تەماشای دەکرد.
لە ژوور سەرییەوە و بە هەر چوار دیواری ژوورەکەدا وێنەی هەموو قارەمانانی شۆڕشی 1821 کە هەموویان لە پڵنگی راستی دەچوون بەریز لە چوار چێوەی رەش گیرابوون‌و هەڵواسرا بوون.
لە ناوەڕاست داو لەبەردەم یەکێك لە چوار چێوەکاندا چرایەکی زیوی بچکۆلە دەسووتا....
خات کاترینا مات‌و بێدەنگ سەری دەلەقاند. هەموو ژیانی خۆی چ لە ماڵی بابی و چ لە ماڵ مێرەکەیدا لە نێو چەك‌و تەقەمەنیدا بەسەر بردبوو. لە شۆڕشی ساڵی 1870دا، واتە بەر لە شووکردنی، ئەویش شان بە شانی پیاوان تەدارەکی جەنگی لە خۆ دابوو و چوو بووە شەڕی تورکان تا نەیەڵن گوندەکەیان داگیر بکریٚ، کە منداڵیش بوو، لە سەردەمی شۆڕشدا لەگەڵ منداڵەکانی دی دا ئەو کۆنە کتێبانەی کە کەشیشان لە دێرانەوە دەیان هێنا، دەدڕی و فیشەکی تێدا دەپێچایەوەو بۆ جەنگاوەرانی دەبرد. خات کاترینا بۆنی باروتی دەناسییەوەو حەزی لیٚ دەکرد. میگلس پاڵەوان شوویەکی باش‌و بە ئینساف بوو، خات کاترینا خۆشی دەویست، بەڵام ئەو ژیانەی ئەو بۆ ژن ژیانێکی سەخت‌و دژوار بوو، بۆیە هەندیٚ جار لە دڵی خۆدا گلەیی دەکرد.
خات کاترینا گۆرەوییەکەی دەستی داناو دیسان سەری هەڵبڕی، لەسەر تەختەکەوە وێنەیەکی گەورەی کۆن بە دیوارەکەوە هەڵواسرابوو، لە وێنەکەدا فەلەستینییەکان سامسونێکیان گرتبوو و بە دەم گاڵتە پێکردنەوە بکێش بکێش لەگەڵ خۆدا دەیانبرد. سامسونەکە زەلامێکی زل بوو، دەست‌و پێیان بەستبوو و پیاوانی توڕە لە پاش و پێشەوە رایان دەکێشاو هەندێکی دیکەش لەم لاو لەولاوە تێوەیان دەژەند‌و گاڵتەیان پیٚ دەکرد. هەر لە وێنەکەدا ژنێکی شۆڤارو هەرزە، سینگ‌و مەمك رووت لە پشت پەنجەرەیەکی بچووکی بورجێکەوە وەستابوو و قاقا پێدەکەنی، ئەم ژنە دەلیلە بوو.

خات کاترینا هەموو ژوورەکەی دایە بەرزەین، دەتگوت ئەمە یەکەمجارە کە ئەم شتانە دەبینیێ.
هەناسەیەکی هەڵکێشاو بە خەمبارییەوە چووەوە سەر کارەکەی خۆی.
کیژەکەی کە نزیکەی 15 ساڵان دەبوو، کیژێك بوو بە هەیکەل‌و جوان، چەناگەی پان وەکو چەناگەی دایکی، برۆی پڕو پەیوەست وەکو برۆی بابی, تۆرەکەی دەستی دانا، سەری هەڵبڕی‌و کەوتە نەوازشی ئەو پشیلە مەیلەو کێوییەی کە وەکو تۆپ لەبەر قاچیدا خۆی گرمۆڵە کردبوو، لە دایکی پرسی:

- دایکە، بۆ هەناسە هەڵدەکێشی؟ بیر لە چی دەکەیەوە؟

دایکی گوتی:

- بیر لە چی بکەمەوە رۆڵە؟ بیر لە ژیانی خۆ دەکەمەوە. بیر لە تۆی بەلەنگاز دەکەمەوە کە دیلی دەستی شێرێکی. بیر لە خوشکە چکۆلەکەت دەکەمەوە کە لە ناچاریدا حەبی خەوم داوەتیێ تا بخەویێ‌و نەگری.

کە ئەم منداڵە دەگری بابت لە رقا شێت و هار دەبیێ. بابت جگە لە "تراساکی" چاوی بە هیچ منداڵێکیا هەڵنایەت، بۆیەش روو دەداتە تراساکی چونکە لە خۆی دەچیێ.
خات کاترینا چاوی بڕیە بن میچەکە و گوێی هەڵخست.

- بەستەزمانە، نووست!

تۆزیێ بێدەنگ بوو و گوتی:

- هەر بابێتی! دەبینی چۆن تورە دەبیێ؟ چۆن برۆکانی وێك دێنێتەوە؟ چۆن هاوڕێکانی دارکاری دەکا؟ چۆن دڕندانە دەڕوانێتە ژنان؟

"رینیو" وەڵامی نەدایەوە، رینیو لە بابی دەترسا، بەڵام خۆشی دەویست‌و شانازی پێوە دەکرد، هەموو رەفتارێکی بابی لاپەسەند بوو، ئەگەر ئەویش پیاو بوایە هەمان رەفتاری بابی دەکرد، لاسایی ئەوی دەکردەوە، ئەویش تەنیا رێی کوڕانی دەدا کە لەبەر چاوی دەرکەون، کچان دەبوایە وەختیێ بابیان دەهاتەوە ماڵ، خۆ وەشێرن‌و دەرنەکەون، "رینیو" لە 12 ساڵییەوە، یانی لەو کاتەوە کە بناغەی مەمکی دانا بوو بابی لێی قەدەغە کردبوو کە لەبەر چاویا دەرکەویێ.
ئێستا سیێ ساڵ بوو بابی نەدیتبوو. کە بابی لە ماڵ بایە دەبوا ئەو خۆی لە موبەقەکەدا یا لە ژوورەکەی خۆیدا وەشێریێ. رینیو لە دوورەوە دەنگی پێی بابی دەناسییەوە و خێرا هەڵدەستاو خۆی دەشاردەوە.
پشیلەکەش دەنگی پێی خاوەنەکەی دەناسییەوەو کلکی دەنایە ناو گەڵی و لە پێش رینیووە غاری دەدا. رینیو ئەم زەبت‌و رەبتەی پیێ دروست بوو و ناهەقی بابی نەدەگرت. هەڵبەتە نەیدەزانی بۆ هەست دەکا بابی لەسەر هەقە بەڵام دڵنیا بوو کە هەق بەوە.
خات کاتریناش هەروای بیر دەکردەوە، بەڵام ئیعتراف بەم حەقیقەتە نەدەکردو لە دڵی خۆیدا ناڕازی بوو. ئەویش ئەگەر پیاو با وەکو مێردەکەی و وەکو پاڵەوان "روڤاس"ی بابی رەفتاری دەکرد. چما بابیشی هەر وا نەبوو؟! ئەویش مەگەر بە رێکەوت کیژەکەی خۆی دیتبا؟ کاتیێ کاترینا تەمەنی 20 ساڵ بوو، هێشتا شووی نەکرد بوو، شەوێك سەربازانی تورك دابوویان

بەسەر ماڵی پاڵەوانی پیرداو ئابڵوقەیان دابوو. بابی تا توانی بووی لێی کوشتبوون بەڵام ئەوان ژمارەیان زۆر بوو. ئەنجام سەربازانی تورك گرتبوویان‌و بردبوویانە نێو حەوشەو خۆیان ئامادە دەکرد کە بیبەن بۆ کن پاشای کاندی. ئەو کاتە کاترینا لەگەڵ دایکی بە هەڵەداوان هاتبوو و بابی بینی بوو. جلوبەرگی پیرەمێردڕا بوو و خوێن لە بەدەنی دەڕۆیی. لە کاتی بە ڕێکەوتنا دەستی هەڵبڕی بوو گوتبووی:

- بە دوعا! خۆتان نارەحەت مەکەن. خوا ئاگادارتان بیّ! دوعای خێرم بۆ بکەن. من لە پێناوی ئازادیدا دەمرم، نەگرین! کاترینا تۆش شوو بکەو ئەگەر کوڕت بوو بەناوی منەوە نێوی بنیّ "تراسیڤۆلس"!

پاڵەوانی پیریان هێنا بووە کاندی‌و لەبەر ماڵی پاشاداو لەبن هەمان چناری گەورەدا دایان نابوو، ئەوجا دەلاکێکی تورکیان هێنا بوو بە مقەست و تیغ هەر بە زیندوێتی پێستەکەی کەوڵ کردبوو. ئەوجا مستەفا پاشا، ئەو سەگە خوێڕییە، دەستووری دابوو و کیسەیەکی توتنیان لە پێستەکەی دروست کردبوو.

ئەو شەوە هەموو ئەم بیرەوەریانە بە مێشکی خات کاترینا دا تێپەڕین. وێڕای ئەوەش ژیانی لەگەڵ میگلس پاڵەواندا خۆش بوو و هەقی گلەو گازاندەی نەبوو.

میگلس پاڵەوان پیاوێکی سەنگین‌و ڕێکوپێك بوو. نە چاوی لە ناموسی خەڵکی بوو نە قوماری دەکرد‌و نە پیسکەوە ڕەزیلش بوو.

ساڵی لە دوجاران زیاتری نەدەخوارەوە، ئەمەش بۆ پیاو کارێکی یەکجار ئاسایی بوو. چونکە پیاوانی دی چی ناشیّ دەیان کرد، بەڵام ماوەی ساڵێك بوو ژیانی خات کاترینا ڕۆژ بە ڕۆژ سەخت‌و دژوارتر دەبوو. میگلس پاڵەوان هەرگیز نەیدەویست چاوی بە چارەی کیژە یەك ساڵانەکەیان بکەویّ، هەموو بەیانییەك کە دەچوو بۆ دوکان هاواری بەسەر ژنەکەیدا دەکرد:

- نامەویّ نە بیدینم، نە گوێم لە دەنگی بیّ! نازانم ئەم منداڵە ئەو چاوە شینانەی لە کویّ هێناوە؟!

کەسی بنەماڵەکەی وان چاوی شین نەبوو. ئەم منداڵە بە کێی کردبوو وا چاوی شین بوو؟ وەکو شتیّ خوێنی بنەماڵەکەیان لەوتابوو، میگلس پاڵەوان ئەمەی پیّ قووت نەدەچوو.

دایکی بەستەزمان جڵەوی فرمێسکەکانی دەگرت‌و لام‌و جیمی نەدەکرد.

قسەی چ بکا؟ دەیتوانی چ بە مێردە سەر سەختەکەی بڵیّ؟ ناچار بوو خۆی بگریّ‌و لەگەڵ سەبرا خۆی رابێنیّ. بەرانبەر بە پەیکەری فریشە میکائیل چۆکی دا دەداو دەکەوتە دوعاو پاڕانەوە....

خات کاترینا کڕنۆشی بۆ پەیکەرەکە دەبرد، دەپاڕایەوە، دەگریا- ئەدی فریشە میکائیل بە خۆی نیگابانی ماڵەکەیان نەبوو؟ - داوای لیّ دەکرد کە قسە لەکەڵ مێردەکەی بکا، شەویّ بچێتە خەوی و هەندیّ سەرزەنشتی بکاو دڵی ڕەقی تۆزیّ نەرم بکا.

میگلس پاڵەوان بە ڕۆژ لە دوکان بوو، "کاریتوس"ی شاگردی نانی نیوەڕۆی لە ماڵەوە بۆ دەبرد، خات کاترینا بە درێژایی ڕۆژ منداڵەکەی هەڵدەپەڕاند، ڕاست‌و چەپی دەکرد، لە ئامێزی دەگرت،

ختوکەی دەدا، وازی لێ دەهێنا بە ئارەزوی خۆی بگری یا گڕوگاڵ بکا. بەڵام هەر کە شەو دادەهات حەبێکی خەوی دەخوارد دەدا بۆ ئەوەی بخەوێ و تا بەیانی خەبەری نەبێتەوە.
تراساکی لە ژوورێکی سەرێ را نووستبوو، گوێیان لێ بوو بە دەم خەوەوە هاواری دەکرد. دایکی بزەیەکی کردو گوتی: "ئەم منداڵە لە خەویش دا حەوانەوەی نییە، هەمیشە خەون بەوەوە دەبینێ کە لەشکرێکی دوای خۆی خستووەو تورکان دەکوژێ... کە گەورە بێ هەموو ئەم خەونانەی دێنێتە دی، کوڕی باب و باپیری خۆیەتی... ئۆف خوایە کەی ئەم کریتە رزگار دەبێ و رووی ئاسوودەیی بە خۆوە دەبینێ؟...."
دایك و کچ بێ دەنگ بوون، رینیو لە پەنجەرەکەوە روانییە دەرێ، شەوێك تاریك بوو، کزەبایەکی ساردی دەهات. دەنگی داکێك لە دوور رادەهات کە بە دەم لای لایەوە بێشکەی منداڵەکەی رادەژەند. رینیو چاوی نانە سەریەك. گوێی دابووە سەدای لای لایەکە، مەمکەکانی دەلەرزین. بۆ ئەوەی ئەسپی خەیاڵ هەڵی نەگرێ دوای تۆزێك رووی کردە دایکی و گوتی:

- هەر نەهاتەوە! درەنگە! بەم شەوە کێوە چووە!...
- دەڵێن نوری ناردوێتی بە شوێنیا... نازانم ئەم سەگە چی لێ دەوێ؟

رینیو پێکەنی و بە غرورێکی ئاشکراوە گوتی:

- چی دەوێ! زۆر قسە بکا دیسان بابم دەگرێ بە پشتێنەکەیدا و هەڵی دەداتە سەر بانێك.

دایکی سەری لەقاندو گوتی:

- دەزانم، بەڵام پاشان نوریش تۆڵەی خۆی لە مەسیحیانی بەستەزمان و بێ گوناح دەکاتەوەو دە مەسیحی بێ تاوان دەکوژێ. پێم گوتیت نەگبەتی "کریت" بەرناداو بەدبەختی ئەو دورگەیە کۆتایی نایەت!
- بابەم خۆش بێ لە هیچ ناترسم!
- منیش کاتی خۆی وام دەگوت بەڵام تورکان لە پڕ شەوێك...

خات کاترینا بێدەنگ بوو، پشیلەکە خۆی هەڵدایە کۆشی رینیوو گوێیەکانی قوڵاغ کردنەوە. دایك و کیژ گوێیان هەڵخست، رینیو بە پەلە پەل داوو دەرزی و تۆڕو مقەستەکەی خۆی کۆکردەوە. پشیلەکە بەر لەو خۆی گەیاندبووە موبەقەکە. رینیو گوتی:

- وا هاتەوە!

دەنگی کۆکەیەکی وشك لەبەر دەگای حەوشەوە هات. "خۆیەتی!" دایکی هەستاو گوتی:

- من دەچم نانی بۆ گەرم دەکەمەوە، بە کۆکەکەیدا لەوە دەچێ ئەوشۆ میزاجی تەواو نەبێ و نەیەوێ کەس بدینێ.

دەرگای حەوشە کرایەوە. میگلس پاڵەوان وەژوور کەوت، دەرگاکەی توند داخست و بە ئانقەست کەمێك خۆی ماتڵ کرد. حەوشەکەی بڕی، هاتە ژوورەوە، روانییە دەوروبەری خۆی، کەس دیار نەبوو.
شاشکەکەی لەسەر کردەوە، چاکەتەکەی داکەند، چاکەتەکەی لە ئارەقەدا تەڕ تەڕ بوو بوو. ئەوجا چوو لە شوێنە هەمیشەییەکەی خۆی رۆنیشت دەستەی سڕەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێناو

کەوتە سڕینی ئارەقەی هەنیەو گەردن و سینگی. خۆی وشك کردەوە، پەنجەرەکەی کردەوە تا هەندێ هەوای پاك هەڵمژێ.
دایك و کیژ لە موبەقەکەدا خەریکی شیو گەرم کردنەوە بوون. میگلس پاڵەوان گوێی لە دەنگیان بوو. لە پڕ وای هەست کرد کە دەنگی گریانی منداڵە ساواکەیان دێ، خوێنی هاتە جۆش، زیاتر گوێی هەڵخست، چ دەنگێ لە گۆڕێ نەبوو، قوتوەکەی دەرهێنا، سیغارێکی پێچاوە، دایگیرساند، مژێکی لێدا، دەمی تاڵ بوو، سیغارەکەی لە پەنجەرەکەوە توڕدا.
خات کاترینا بە سینییەوە وەژوور کەوت، دەیوست خواردنەکە لەسەر مێزەکە دابنێ. پاڵەوان بێ ئەوەی سەر هەڵبڕێ گوتی:
- برسیم نییە، لای بە!
خات کاترینا بە بێدەنگی سینییەکەی هەڵگرت و وەدەرکەوت، بێدەنگی باڵی بەسەر ماڵەکەدا کێشا، میگلس پاڵەوان هەستا، دیسان چاکەتەکەی لەبەر کرد، شاشکەکەی لەسەری بەست و بەرەو دەرگاکە چوو، لە پڕ وێستا، بە پەلە چاوێکی بە دەوروبەری خۆیدا گێڕا، نیگای لەسەر وێنەی قارەمانانی شۆڕشی 1821 گیرسایەوە، هەموو بەریز وەستا بوون، تفەنگ و تەدارەکی جەنگیان لە خۆدا بوو، ردێن و سمێڵیان بەردا بووەوەو باکیان بە هیچ نەبوو.
میگلس پاڵەوان تا ماوەیەکی زۆر ئاگای لە خۆ بڕا، چاوی بڕی بووە وێنەکان و یەك یەك سڵاوی لێ دەکردن، پاڵەوان چ شتێکی دەربارەیان نەدەزانی، رابوردویان چی بووە، چ هونەرێکیان نواندووە، لە کوێ شەڕیان کردووە، خەڵکی کوێن: خەڵکی روملین یا مورەیین، خەڵکی دورگەکانی دین یا خەڵکی کریتن. ئەمەی بەلاوە مەبەست نەبوو، ئەوەی بەلای ئەمەوە گرینگ و مەبەست بوو ئەوە بوو کە هەموو ئەم پیاوانە دژ بە تورکان جەنگی بوون، ئەمە بە نیسبەت پاڵەوانەوە کافی بوو.
تاقیب کردن و سۆراخ کردنی شتەکانی دی کاری باسکاران بوو. چرایەکی بچکۆلە لەبەردەم یەکێك لە وێنەکاندا شەوو رۆژ دەسووتا. کە هۆی ئەمەیان لە خاوەن ماڵ دەپرسی، دەیگوت: "ئەمە وێنەی سن کارایس کاکیس-ە". و ئەوجا دەکەوتە باسی شتی دی.
کارایس کاکیس فەرماندەی هێزی فەرەنگیان بوو کە میگلسە شێتی باپیرەی میگلس پاڵەوان-یش یەکێك بوو لە جەنگاوەرانی ئەو هێزە، شەوێك کە یۆنانییەکان لە ناوچەی "ڤالیر"ی نزیکی ئەسینا سەنگەریان گرتبوو و تورکەکانیش رێك رووبەڕووی ئەوان چادری خۆیان هەڵدابوو. میگلسە شێت سەرخۆش ببوو، فەرماندە دەستووری دابوو کە تا سبەینێ هێزی پاڵپشتیان بۆ دێ کەس لە سەنگەری خۆی دەرنەکەوێ. ژمارەی مەسیحییەکان کەم بوو و تورکەکان بە هەزاران بوون. میگلسە شێت و چەند کریتییەکی سەرخۆش و مەستی دی بە دەم مەستییەوە لە سەنگەری خۆ هاتبوونە دەرێ و پەلاماری تورکەکانیاندا بوو، ئیدی ببوو بە جەنگی مەغلۆبەو "کارایس کاکیس"ی فەرماندەی هێزەکە کوژرابوو.
میگلس پاڵەوان لە دڵی خۆدا گوتی: "هەمووی، خەتای باپیرەم بووە... بەڵێ خەتای ئەو بووە... بە هەر حاڵ بە خۆیشی کوژراوەو ئەمە رێی هەموومانە".

میگلس پاڵەوان چووە نێو حەوشەکە. دیمەنی بیرەکەو ئەو گەڵا مێوانەی کە دەمی بیرەکەیان داپۆشی بوو و گوڵدانەکانی دەوروبەری بیرەکە ئازاری روحیان دەدا. لە حەوشەکەوە خۆی بە تەویلە بچووکەدا کرد.

ماینە سپییەکەی لە دوورەوە دەبریقایەوە، گوێچکەکانی قوڵاغ کردەوە، سەری وەرگێڕا، کە چاوی بە خاوەنەکەی کەوت لە کەیفان کەوتە کۆڕژن. میگلس پاڵەوان لێی نزیک بووەوە، دەستە پانو زبرەکەی خستە سەر ملی، ئەوجا سکی و پاشان یالی، تا ماوەیەکی زۆر بەو جۆرە نەوازشی کرد. ماینێکی چاپکو دڵسۆزو گوێڕایەڵ بوو. هەرگیز خاوەنەکەی نەڕەنجاند بوو و ببوو بە بەشێك لە خاوەنەکەی و هەرگیز لێی جودا نەدەبووەوە.

میگلس پاڵەوان تا ماوەیەکی زۆر دەستی لە یالە زبرو بۆزەکەی ماینەکە هەڵنەگرت. هەستی دەکرد گەرمی لەشی ماینەکە وردە وردە دەخزێتە لەشی خۆیەوەو دەبن بە یەك. لە پڕ هەستی کرد کە بە خۆیشی یالێکی شۆڕی لێ رواوەو دەهێندەی جاران بە هێز بووەو دەتوانێ بەسەر دیواری ماڵەکانداو بەسەر شورە بەرزەکانی شاری کاندی دا بازبداو بەدەم حیلاندنەوە خۆی بگەیەنێتە دەشتی بە پیتو بەرەکەتی قەراخ شارو لە وێوە هەڵکاتە چوار ناڵەو یەکڕاست بەرەو ماڵی نوری بەگ بڕوا.

هێزێکی نادیار لە زەوی و لە لەشی گەرمی ماینەکەوەی هەڵدەقوڵی، دەگەییە پاژنەی پاڵەوان، ئەوجا ئەژنۆی، رانیو ناوگەڵی و ئەوجا دەگەییە سینگی و وای جۆش دەدا کە خەریك بوو بتەقێ. ئەم هێزە لە زەوی و لە لەشی ماینەکەوە سەری دەکرد، هێزێکی سەرکێش بوو. پاڵەوان بازرەقەیەکی دا، لە دەرگاکەوە وەدەرکەوتو گازی کرد:

- کاریتوس!

خات کاترینا هاتە دەرێو گوتی:

- کاریتوس نووستووە.
- هەڵیسێنە.

بە دەم چاوەڕوان کردنی کاریتوسەوە سیغارێکی پێچایەوە، دایگیرساند. ئەمجارەیان دەمی تاڵ نەبوو، چاوی بڕی بووە ئەو دوو کەڵەی کە لەدەمو کەپوییەوە دەهاتە دەرێو چاوەڕوانی کاریتوس بوو.

کاریتوس بە دەم چاو هەڵگلۆفتنەوە وەدەرکەوت. قژی بژ، جلەکانی ناڕێك و پێ خاوس بوو. کاریتوس 12 ساڵان بوو، برازای پاڵەوان بوو، کوڕی فانوریوسی شوان بوو، بابی لە گوندەوە ناردبووی بۆ شاری کاندی تا بچێتە بەر خوێندن، بەڵام پاڵەوان زۆری رق لە خوێندن بوو، پێی گوتبوو:

- خوێندنی چی رۆڵە، خوێندن کاری گەوجانە، ئەمانە دەیانەوێ بتکەم بە بابایەکی گەپ چاڕ یان موعەلیم! ئەدی "تیڤروس"ی مامت نابینی لە سۆنگەی خوێندنەوە رۆژی بە چ رۆژێ گەییوە؟ نابینی چۆن شاگردەکانی سەر دەخەنە سەری و پێی رادەبوێرن؟ نەگبەت ئەگەر تۆ بخوێنی چاوەکانت کز دەبنو ناچار دەبی عەینەك لە چاو بکەی، کەواتە لە

دوکانەکەی مندا بمێنەوە هەر کاتێ تۆزێ گەورە بوویتو ئەقڵت پەیدا کرد، من دەست مایەیەکت دەدەمێو دوکانێکت بۆ دەکەمەوەو بۆ خۆت پێی دەبی بە پیاوی ناو پیاوان.

هەمان قسەی بە فانوریوسی براشی گوتبوو، ئەویش گوتبووی:

- تۆ چۆنت پێ باشە وابکە، گۆشتەکەی بۆ تۆو ئێسقانەکەی بۆ من. بۆ خۆت پەروەردەی بکەو بیکە بە پیاو!؟

پاڵەوان ، پشتی ملی گرتو رای تەکاند تا بە تەواوی خەبەری بێتەوە گوتی:

- برۆ لە بیرەکە دەموچاوت بشۆ تا تەواو خەبەرت بێتەوەو ئەوجا وەرە کارم پێتە.

کاریتوس چووە سەر بیرەکە، دەولکێ ئاوی هەڵکێشا، دەموچاوی شتو بە پەنجە قژە بژەکەی شانە کرد، ئەوجا هاتەوە لای مامی و گوتی:

- خەبەرم بووەوە.

پاڵەوان دەستی خستە سەر شانی کوڕیژگەکەو گوتی:

- بچۆ بۆ ئەو پێنج ماڵەی کە خۆت دەیان ناسیت، بەردێ هەڵگرەو لە دەرگاکانیان بدە تا دەرکە دەکەنەوە. حاڵی بووی؟

- بەڵێ، حاڵی بووم،

- ماڵی "بادکش" = فیندوسوس، ماڵی "میستیگری"= فوروجاتوس، ماڵی "کایامبیس"، ماڵی "برتولدو"... ئەوجا بچۆ بۆ مزگەوتو ئەفەندیش...

- سەرگینە فەندی؟

- بەڵێ، سەرگینە فەندی، پێیان بڵێ مامم سڵاوی لێ دەکردن، سبەی شەممەیە.... رۆژی یەك شەممە بەیانی زوو هەموو بێن بۆ ماڵی خۆمان، حاڵی بووی؟

- بەڵێ،

- زۆر چاکە. دە برۆ!

ئەوجا ژنەکەی گاز کردو گوتی:

- سێ مریشك بکوژەوەو لێی بنێ. کێكو مێکمان بۆ بکە، ژێر زەمینەکە خاوێن بکەوەو مێزە نزمەکەو چەند کورسییەك و چەند پەرداخێ لەوێ دابنە!.

ژنەکەی دەیویست بڵێ: "ئاخر چواردەلانی پێش زیندوو بوونەوەی مەسیحە، چما تۆ لە خوا ناترسیت؟" بەڵام، میگلس پاڵەوان بە دەست هەڵتەکاندنێك بێدەنگی کرد. ئاهێکی هەڵکێشاو گەڕایەوە ژووری.

رینیو لەبەر مەغسەلەی موبەقەکەدا وێستا بوو خەریکی ئامان شۆردن بوو، دایکی پێی گوت: ژێر زەمینەکە خاوێن بکەینەوە.

میگلس پاڵەوان بە قالدرمەکاندا سەرکەوتە سەرێ کە بچێ بخەوێ

رینیو گوتی:

- باشە خۆ هێشتا شەش مانگەکە تەواو نەبووە؟!

بەڵام لە دڵی خۆدا ئەم میوانداریيەی پێ خۆش بوو، حەزی دەکرد هەمیشە ماڵەکەیان قەرەباڵغ بێو کەیفی بە بەزمی خواردنەوەی پیاوان دەهات، بەو بوایە نەك ساڵی دووجار بگرە ساڵ دوازدە مانگ ژێر زەمینەکەیان پڕ بێ لە پیاوانو کۆڕی خواردنەوە گەرم بێ.

خات کاترینا لە بن لێوانەوە گوتی:

– دیسان دڵی تەنگ بووەو شەیتان چۆتە بن کلێشەیەوە، شەیتان چۆتە کەوڵییەوە، سەری لێداوەتەوە...

ئەوجا نیشانەی خاچی کێشاو گوتی: "خوایە لێم نەگری، خوایە بە گوناحی نەنووسی لەسەرم، چی بکەم تاقەتم چوو و لە توانام دا نەما. وا دیارە رێزی چواردەڵانی پیرۆز ناگریو لە خوا ناترسێت!".

دیسان بە تووڕەیی و نائومێدییەوە فریشتە میکائیلی بیرکەوتەوەو گوتی:

– تاکەی کڕنۆشی بۆ بەرمو لەبەری بپاڕێمەوە! مەگەر هەر خوا بزانێ چەند جار نەوتم لە چراکەی کردووە، چەند مۆمم لەسەر میحرابەکەی داگیرساندووە! بەڵام هەموو ئەم کارانەم بێفایدە بوون چونکە ئێستا ئەویش لەگەڵ میگلس دایە.

رینیو لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئەگەر منیش پیاو بام وەکو ئەوم دەکرد. 5–6 دۆستم بۆ خۆ پەیدا دەکردو هەر رۆژێ دڵم تەنگ بوایە دەمنارد بە شوێنیانداو لە ژێر زەمینی ماڵەکەمدا کۆڕی بادەنۆشیم بۆ ساز دەکردن، مەستم دەکردنو داوام لێدەکردن گۆرانی بڵێن، سووڕ بدەن، گیتار لێ بدەنو بۆ خۆم بەو جۆرە خەمی دڵم بەبا دەدا.

ئیدی خۆشی پیاو لەوە دایە! بۆیە خۆشە ئینسان پیاو بێ تا وا بکا!

"2"

شەوێکی ئەنگوستەچاو بوو، کاندی خزی بووە باوەشی تاریکییەکی قورسەوە هەوای بەهار شێدار بوو، کزە شەماڵێکی خۆشی دەهات. بەر لە نیوەشەو هەواکەی گۆڕی، گڕەیەکی شێدار هەڵیکرد، رووەك کەوتنە شیلە دەردانو درەختان شۆکەیان پێدا هاتە خوارێ، ئەم بایە لە ئەفریقیای باکوورەوە دەهات، بەسەر دەریای لیبیدا تێ دەپەڕیو دەشتی "سارا" تا سنت بار بارای دەماڵی، بەسەر قولەو بورجەکانی شاردا تێ پەڕی، لە بن دەرگاو پەنجەرەکانەوە خزییە ژوورو ماڵەکانەوە، وەکو پیاو بەسەر ژنانداو وەکو ژن بەسەر پیاواندا کەوتو هەمووانی لە خەو هەستاند. مانگی نیسان لە تاقە شەوێکدا دزانە و رەندانە دەستی بەسەر دورگەی کریتدا گرت.

پاشای شاری کاندی که بەو پیرییە هەوەسی هەستا بوو لە خەو راپەڕی، تەق هەردوو دەستی دا بە یەکدا تا سلێمانی غوڵامی گاز بکا. هەر کە خوڵامەکەی هات پێی گوت:

- سلێمان، پەنجەرەکە بکەوە خەریکە دەخنکێم... چ گەرمایەکە! ئەم بایە چییە؟
- گەورەم ئەمە بای ئەفریقیایە، راستە گەرمە بەڵام بێ وەیە، مەترسە.

ئێمەی کریتی پێی دەڵێین بای ئاروو، چونکە ئەم بایە ئاروو پێ دەگەیەنێ.

- بای ئاروو! راست دەکەی بەڵام نەحلەت لەم بایە! هەرو فاتمەی کەنیزەکم بۆ گاز بکە ئەوشۆ دڵم ئارەزووی ئەوی کردووە، گۆزەیە ئاوی فێنك و باوەشێنەکەشم بۆ بێنە تا تۆزێ خۆم باوەشێن بکەم. ئاقیبەت ئەم کریتە لەحنەتییە دەمکوژێ!

تەنانەت خەلیفەی ئەرتەدوکسی کاندیش هەر چەند تەمەنی هەشتا ساڵە و ردێنە درێژەکەی سپی سپی بوو، ئەو شەوە ئاگری گرتبوو، پەتۆکەی لەسەر خۆی لادا، هەستا، ئانیشکی دادایە سەر پەنجەرەی مەقەڕی خیلافەت تا تۆزێ هەوای فێنك هەڵمژێ، هەموو شتێك ئارام بوو، ماڵەکان لە تاریکیدا ون ببوون. دار لیمۆیەکی پڕ لە حەوشەی مەقەڕی خیلافەت دا بوو، گوڵی کردبوو و ئەو ناوەی پڕ کردبوو لە بۆن و بەرامەی خۆش، هەزاران هەزار چرا لە ئاسماندا بەرانبەر بە عەرشی خوا دەسووتان....

خەلیفە بە ترس و خشوعەوە لە ئاسمانی پڕ ئەستێرەدا توایەوەو خۆی بۆ چەند ساتێك لە بیر کرد. پاشان هاتەوە سەر زەوی، خۆی لە بەر پەنجەرەکەدا، بینییەوە. هەندێ وێردی خوێندو، نیشانەی خاچی کێشاو فوویەکی بە دەوری خۆیدا کرد، ئیدی لەشی سووك ببوو و فێنکی ببووەوە.

دیسان لەسەر جێگاکەی راکشایەوە، پاك و پاکیزە لە باوەشی خوادا خپ بوو.

*　　　*　　　*

میگلس پاڵەوان بە تووڕەیی و ناڕەحەتی لێفەکەی لەسەر خۆی لاداو لەسەر دۆشەکەکە دانیشت، پێ دەچوو شەو لە نیوە تێپەڕی بێ، دەستی برد،گۆزە ئاوەکەی تەنیشتنی هەڵگرت، چەند قوڵپێکی خواردەوە تا خەو بەری بداو تارمایی خەونە شەهوەت ئەنگێزەکەی لەخۆ بتارێنێ، بەڵام خەونەکە دەست بەرداری نەدەبوو و وەکو ژن تێی دەئاڵاو نەیدەویست دەست بەرداری بێ، پاڵەوان بەدەم بۆڵە بۆڵەوە گوتی: "نەحلەت لە خەو، ئەرێ وەڵڵا نەحلەت لە خەو! هەر خەوە کە دەرگا لە شەیتان دەکاتەوەو دەیکا بە گژ ئینساندا!".

هەستا، بە پێی خاوس بە قاڵدرمەکەدا داگەڕا، چووە حەوشەوە سەتڵێ ئاوی لە بیرکە هەڵکێشا، سەری خۆی خستە سەتڵە ئاوەکەوە تا تۆزێ خۆی فێنك بکاتەوە. هێشتا تامێکی شیرین لە زاری دا مابوو و خەو بە تەواوی بەری نەدابوو، سەرکەوتەوە، لەسەر دۆشکەکەی رۆنیشت و پەنجەرە بچوکەکەی کردەوە. دەرێ تاریك بوو. گوێی هەڵخست. کاندی لە غوڕابی خەودا بوو و سرتە لە هیچ شوێنێکەوە نەدەهات، بایەکی ئەسپایی کە بۆنی خاك و ئاوی لێ دەهات خۆی وەنێو پەلکی میوەکانی نێو حەوشەدا دەکردو پەلکەکانی هێنا بووە سەداو سەما.

میگلس پاڵەوان پشتی دا بە دیوارەکەوەو کەوتە سیغار کێشان. نەیدەویست جارێکی دی بخەوێتەوەو ئەو خەونە حەیا بەرەیە بدینێتەوە و ئالکاوی ژنە تورکێك بیٚ. بە دەم جگەرە کێشانەوە چاوی بڕییە پەیکەرەکەی فریشتە میکائیل، ئەو فریشتەیەی کە کۆڵەکەی بنەماڵەکەیان بوو.
وێنەی میگلسە شێتی باپیری لە سەرووی پەیکەرەکەوە هەڵواسرابوو، کۆڵە پشتییەکی پڕ لە تیری دابوو بە شانیا، دەمانچە زیوەکانی باپیری لەلای راستی پەیکەرەکەوە بە خاچێکەوە هەڵواسرابوون و دەبریقانەوە. لەلای چەپیشەوە تاجە گوڵینەکانی ئاهەنگی زەماوەندەکەی پاك و پاکیزە خۆیان دەنواند. دەنگی ئاهێك لە ژوورەکەی خات کاترینا وە هاتە گویٚ.
مشکێك لە عەمارەکەی سەرەوە زیکاندی، پشیلەکە بیٚ خشپەو بە پەلە بە قاڵدرمەکاندا هەڵگەڕاو چووە سەریٚ. ئەوجا هەموو شتیٚ کڕو کپ بووەوە خەو باڵی بەسەر ماڵەکەدا کێشا.
پاڵەوان هەر سیغاری دەکێشا، نە توڕەیی و نە شەرم دەست بەرداری نەدەبوون، چاوی بڕی بووە ئەو بەری پەنجەرەکەو نیگەران و ناڕەحەت چاوەڕێی رۆژ بوونەوە بوو.
* * *
بەڵام رۆژ بە تەما نەبوو بەم زووانە هەڵبیٚ. شەوی تاریك و ئەنگوستەچاو دەتگوت لە جیٚی خۆی چەقیوەو جوڵە ناکا، بایەکە بە گڤ و هوڕ خۆی بە ماڵەکاندا دەکرد.
سیٚ خوشکەکە، سیٚ کیژی عازەب بە کراسی هاودامانی سپییەوە هێدی و دەست لە نێو دەست خەوتبوون و بایەکە بەسەری دەکردنەوە. ئاگلاتیٚ ناوبەناو بازووە سیسەڵەو چرچەڵە بێنازەکانی بڵاودەکردنەوەو وەکو یەکێك ختوکەی بدا بەدەم خەوەوە پێدەکەنی، بەڵام کڕ دەبۆوەو خامۆش دەبوو. ژوورە گەروەکەیان لە رادە بەدەر پاك و خاوێن بوو، سیٚ سەندووقی بە پارچە داپۆشراوی تێدا بوو، ئەم سەندووقانە هی جل و بەرگی "سیٚ خوشکەکە" بوون، بۆنێکی ناخۆشیان لێدەهات.
* * *
شەو لە نیوە تێپەڕی بوو. تسە گورگ = تیتروس-ی برای میگلس پاڵەوان لە پشت مێزە چکۆڵەکەی خۆی رۆنیشتبوو، پەتۆیەکی دابوو بە شان و ملیداو بەسەر کتێبێکی گەورەوە دانەوی بووەوەو بە تاسەو ئارەزوویەکی زۆرەوە مێژووی شۆڕشی دەخوێندەوە، یەکپارچە براکوژی، تالان و بڕۆ، شۆڤاری و خیانەت و لە هەمان کاتدا مەردایەتی و فیداکاری و ئەشقی ئازادی بوو! تیتیروس (تسە گورگ) ناوە ناوە عەینەکەکەی دادەکەند و دەکەوتە پاك کردنەوەی.
شەوگار تیٚ دەپەڕی و بایەکە لە گڤ و هوڕی خۆی نەدەکەوت، مانگی نیسان خۆی دەنواند و لێبڕاوانە دەسەڵاتی خۆی دەسەپاند.
لەو دەمەدا کە پاشای تورك و خەلیفەی ئەرتەدۆکس نیگەران و ناڕەحەت بوون "تسە گورگ" (تیتروس)، خۆی کووڕ کردبووەوەو هەڵدەلەرزی و عەینەکەکەی پاك دەکردەوە.
* * *
ئەو شەوە جگە لە تسە گورگ (تیتروس) و سیٚ خوشکەکە هەموو خەڵکی کاندی پەرێشانی دەستی بایە گەرم و شێدارەکە بوون. ئەو ژنانەی کە بە تەنیٚ نووستبوون لێفەیان لەسەر خۆ

لادەدا، دڵتەنگو نیگەران حەجمانیان لێ بڕابوو. ژنانی دی بە دەم خەوەوە باوەشیان دەگرتەوەو دەستیان بۆ مێردەکانیان دەگێڕا. لە هەموو پەرێشانتر "گاروفالیا" بوو، لە نێو ژوورە پەرپوتەکەی خۆیدا کە نزیکی گەرەکی بەندەر بوو و تازە تەڕاوی سپی کرابوو، دەستی بۆ مێردەکەی دەگێڕا، نە هەقی نەبوو، چونکە یەك شەممەی رابوردوو بۆ "کایامبیس"ی چەرچی کە لاوێکی قۆزو تۆکمە بوو گوێزرابووەوە، "تراساکی" ببوو بە شایەتی مارە بڕینەکەیان، لە رۆژانی هەوەڵەوە بە هیچ جۆرێ نەیان دەویست لێکدی جودا بنەوە، گاروفالیا دەمێ بوو بەم ئاواتەوە بوو و ئێستاش ئاڵۆشی تێ کەوتبوو، لەزەت خوازی دابویە چاوەکانی.

قەیرە کچ بوو، دەمێ بوو وەختی شووکردنی بوو وەکو گوڵی ئاو لێ بڕاو سیس دەبووەوە، بەڵام لە پڕ کەریمی کارساز ئاوڕی لێ دابووەوە کایامبیسی بۆ رەخساند بوو، کایامبیس چەرچی بوو و هەموو رۆژێکی شەمموان بە دەنگی خۆی گوندی دەخرۆشاند، کایامبیس خەڵکی کاندی نەبوو، لە زۆزانەکانی دەوروبەری کاندی لە دایك ببوو، بەڵام سێ ساڵ بوو هاتبووە شارو ئیدی نەیدەتوانی بگەڕێتەوە بۆ لای خۆیان، بابی ئەمری خوای کردبوو و مێگەلە مەڕێکی بۆ ئەوو براکەی لە دووی خۆی بە جێ هیشتبوو، جووتە برا کەوتبوونە مەڕ بەشکردنو هاتبوونە سەر بەرانە گەورەکە، هەردووکیان تەماحیان تێ کردبوو، ئیدی لەسەر پیرە بەران ببوو بە شەڕیان، تەماح بەر چاوی گرتبوونو ئەوەیان بیر چوو بووەوە کە برای بابو دایکینو دەستیان دابووە چەقۆ لێکدی. کایامبیس براکەی خۆی کوشتبوو ئیدی پەرێشان و پەشیمان بەرانەکەو رانەکەی بەڕەڵڵا کردبوو و هەڵاتبوو، ئەنجام لە کاندیدا گیرسابووەوە، دەست کورتو بێکار بە کەپنەكو شڕە پۆتینەکانییەوە چڵێ ریحانەی دەخستە پشت گوێیو بە مەیخانەکانی شاردا دەگەڕاو گۆرانی دەگوت. رۆژێ پاڵەوان میگلس بینی بووی و گوێی لە دەنگو ئاوازەکەی ببوو، گازی کردبوو و پێی گوتبوو:

- کایامبیس، تۆ شەرم لە خۆت ناکەی بەم قەدو قەڵافەتەوە مەیخانان دەگەڕێیو بە بیانوی گۆرانی گوتنەوە دەرۆزە دەکەی؟ وەرە من شتێکت دەدەمێو بۆ خۆت کاسبییەك بکەو سەر بەرزو پیاوانە بژی. ئیدی هەندێ پارەی دابویێ، کایامبیس کەرێکی کڕی بوو هەندێ وردەواڵەی وەك: فڕفڕۆکەو شانەو مۆمو سابونی بۆنداری ئاوێنەی کڕی بوو، لە دوو زەمیلەی کردبوون و دێ بە دێ دەیگێڕانو بە دەنگی زوڵاڵی وەکو دەنگی بولبول جاڕی بۆ وردەواڵەکانی دەداو مشتەرییانی لە خۆ خڕ دەکردەوە. جا میگلس پاڵەوان مەرجێکی بۆ دانا بوو، ئەویش ئەوە بوو کە هەر شەش مانگ جارێ بنێرێ بە شوێنیاو ئەویش بێ چەندو چۆن بێ بۆ کنیو لە ژێر زەمینەکەدا کۆڕی بەزمو بادەنۆشی گەرم بکەن و تا بە خۆ ئیزنی نەدا، نابێ بڕوا.

بەیانییەك لە گوندی "کەوسونا"دا لەسەر کانی چاوی بە گاروفالیا کەوتو دڵی لێ چوو، پرسیاری لە گوندییان کرد: ئایا لە بنەماڵەیەکی شەریفە؟ بابی پیاوێکی باشە؟ ئەوجا داخوازی کردو خوا چارەی لێکدی نووسین. ئەم یەك شەممەی رابوردووە "تراساکی" لە کڵێسادا تاجە گوڵی نابووە سەر بوکێ، بۆیە ئەم کارە بە تراساکی سپێردرابوو، چونکە میگلس پاڵەوان

سوێندی خواردبوو کە تا کریت ئازاد نەبێ، نەببێ بە شایەتی مارەبڕین و نە منداڵ غوسڵی تەعمید بکا.
ئێستا هەشت ڕۆژ بوو کە بووك و زاوا خزی بوونە ماڵە پەرپوتەکەی خۆیان و دەرکەیان لە خۆ داخستبوو و مانگی هەنگوینیان دەبردە سەر. جار جارێ کایامبیس هەڵدەستا تا ئالیك بداتە گوێ درێژەکەی و هەندێ جاریش گاروفالیا سووکە خواردنێکی لێ دەنا تا مێردەکەی بیخواو هێزی تێ بگەڕێ. ئەوجا پێکەوە دەنووستن و لێکدی وەر دەبوون و وێنەکەی مەسیح لە نێو چوار چێوەکەی خۆیەوە بە گۆشەی چاو سەیری دەکردن، دەستی ڕاستی بەرز دەکردەوە، بزەیەکی بە ڕوویاندا دەداو موبارەك بایی لێدەکردن. تەنیا لەم ڕێگایەوەیە کە بێشکەی کریتیان پڕ لە منداڵ دەبێ و پشتاو پشت تفەنگی باب دەکەوێتە دەستی کوڕ. ڕەنگە هەر لەم ڕێگایەشەوە ئاخرییەکی ڕۆژێ بێ کە کریت ئازاد بێ.
شنەی شەماڵی بەهار گەییە ئەوپەڕی کاندی و خۆی کرد بە گوندی گولەکاندا. تازە بووك و زاوایەك کە عەردەکەیان هەڵکۆڵی بوو و پەنایەکیان بۆ خۆ دروست کردبوو بە جۆش و خرۆشەوە تێك ئالا بوون. قامکانی پیاوەکە چڵکێکی زەردیان لێ دەتکا. ژنەکە کە پوی نەبوو، چونکە دەمێ بوو کەپوی گول ببوو ئیدی ڕێك لە ڕۆژی گواستنەوەیدا داڕزا بوو و بە تەواوی لێی ببووەوە، لەگەڵ ئەمەشدا ژنە ئالۆشی تێ کەوتبوو و وەکو پشیلەی مانگی ڕەشەمێ هەر مڕە مڕی بوو. پارچەیەکیی سپیی بە دەموچاویا دابوو. مێردەکەی باسکی لە قەدی ئالاندبوو و تەقەلای ئەوەی بوو کوڕێکی بخاتە سك و کارێکی وا بکا نەخۆشی گولی دنیا بگرێ.
لەو سەری شاری کاندیدا، ڕێك لەو دەمەدا کە ئەو دوو گولە لیکدی ئالا بوون، هاپۆ بار بایانیس بە قۆڵی هەڵماڵڕاو و لەشی لە ئارەقا هەڵکشاوەوە فانۆس بە دەست، بە لەقە لەق بە ناو کۆڵانە تەنگ و تاریکەکان کەوتبوو و دەچۆوە بۆ ماڵی خۆو لە بن لێوانەوە نەفرەتی لە چارەنووسی خۆ دەکرد. تاقە شتێ کە پاش مەرگی ژنەکەی بۆی مابووەوە خەوی ئاسوودە بوو، بەڵام خەڵکی دەیان هێشت خۆشی لەو خەوە ئاسوودەیە ببینێ؟ لە سپێدەی بەیانییەوە بە نێو کۆڵانەکان دەکەوت، زستانان (ثعلب) کولێوی دەگێڕا تا ناوسکی خەڵکەکە گەرم بێتەوەو هاوینان شەربەتی ساردی دەگێڕا تا خەڵکی دڵ و دەرونیان فێنك بێتەوە. هەر کە دەگەییەوە ماڵێ و دەچووە جێگاوە تاسەر خەوێ بشکێنێ لە پڕ ژنە دراوسێیەك، یا خزمێك دەکەوتە سەر ژانی مناڵ بوون. بەو دەقە باربایانیس دەبووایە بچێ بۆ لای ئەو ژنەو نەجاتی بدا، چونکە باربایانیس مامانیش بوو، بابە بەلەنگازەکەی کە ناڵبەند بوو و ماین و ماکەرانی دەزایاند، کوڕەکەی فێری سەنعەتەکەی خۆی کردبوو ئێستاش کوڕەکەی ئەو سەنعەتەی بۆ ژنانیش بەکار دێنا. باربایانیس ئەو شەوە پلاژیای خوشکەزای خۆی زایاندبوو، بەڵام چۆن زایاندنێك! سێ دانە سەعاتی خشت تەقەلای دابوو تا ئەنجام منداڵەکەی بە سەلامەتی دەرهێنابوو. منداڵێك بوو کە قوت و قەڵەو و ڕەشتاڵە.... کوڕیش بوو!
باربایانیس بەدەم ڕێ کردنەوە لەگەڵ خۆی دەدواو نەفرەتی لە بەخت و نێوچەوانی خۆ دەکرد، لە پڕ گوێی لە دەنگی پێی ئەسپ بوو. بەڵام ئەم ئەسپە لەو ئەسپە ئاساییانە نەبوو کە وێنجە

دەخۆن و کۆڕژن دەکەن و تەرس دەکەن. باربایانیس بە رەوتە نەرم و بۆنە خۆشەکەیدا ناسییەوە. یەکسەر زانی کە ئەم سوارە کێیە، چونکە ئەمە یەکەمجاری نەبوو کە تووشی بیّ، خۆی دایە پەنای دیوارەکە، نیشانەی خاچی کێشاو لە جێی خۆ وێستا. سوارەکە وەکو ئەوەی بە ئاسمانا بیّ هێدی و ئارام نزیك بووەوەو بۆن و بەرامەی عەترو عەبیر ئەو ناوەی پڕ کرد. باربایانیس بەدەم وێرد خوێندنەوە گوتی:

– دروودت لیّ بیّ ئەی سن منیاسی پیرۆز!

بە سۆزو گودازێکی دەروێشانەوە چاوی هەڵبڕی و کەوتە هەڵڕوانین. سن میناسی پیری نورانی، پارێزەری کاندی، بە سواری ئەسپێکی لغاو زێڕین، نێزەیەکی سوری کردبووە شانی، بەڕدێنی قەڵەم کراوی لوول و ماش و برنجەوە، بە قەڵغانی بریقەدارەوە رەق راوەستابوو.

دەڵێن سن میناس هەموو شەویّ گەشتی خۆی دەکرد. لە نیوەشەوا، لەو دەمەدا کە شاری کاندی دەنووست، خێرا لە چوار چێوەی پەیکەرەکەی خۆی دێتە دەریّ و بەبن دیوارەکانی شاردا دەچیّ بۆ گەڕەکە یۆنانی نشینەکان، ئەگەر کەسێك دەرگای دانەخستبیّ بۆ دادەخاو هەر پیاوێکی فەلە نەخۆش کەوتبا لەبەر پەنجەرە روناکەکەی دا دەوەستیّ و لە خوا دەپاڕێتەوە کە شیفای بۆ بنێریّ. سن میناس نایەتە بەرچاوی بنیادەم. تەنیا سەگان دەتوانن ببینن، ئەوجا دەکەونە کلکە لەقیّ. لە سەرانسەری شاردا تەنیا دوو کەس دەتوانن ببینن: یەکێکیان باربایانیس و ئەوی دی سەرگینە فەندییە، ئەو حاجییە شێتە.

سن میناس کە لەگەڵ سپێدەدا لە گەشتی شەوانەی خۆی بۆوەو ئیدی دەگەڕێتەوە ناو چوارچێوەی پەیکەرەکەی خۆی، کەس نازانیّ کە شەویّ چی روویداوە، مەگەر تەنیا "مورتزوفلوس"ی مجێوەری کڵێساکە کە بەیانی لە کڵێساکەدا دەسووڕێتەوەو ئەسپە لە ئارەقە هەڵکێشراوەکەی ئەو پیاوە پیرۆزە دەبینیّ.

باربایانس کە چاوی بە سوارەکە کەوت و خێرا لە چاوی ون بوو، یەکسەر نیشانەی خاچی کێشاو لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئۆخەی کە ئەمشەویش بینیم. ئەمە بۆ من نیشانەی بەخت و یەغباڵە!" دەستی کرد بە باخەڵی دا، ئەو کولیچە بە شەکرەی کە لە هەقی مامانییەکەی دا لە ماڵی پلاژیادا دابویانیّ، دەرهێناو بە خۆشی و شادییەوە کەوتە خواردنی، ئاخری گەییەوە کوختەکەی خۆی و فانۆسەکەی کوژاندەوە.

* * *

پاڵەوان میگلس جگەرەی دەکێشاو بیری دەکردەوە، دەتگوت کوورە هەنگی لە مێشکدایە، چی شتێکی لە ژیانیا بەسەر هاتبوو لە خۆشی و ناخۆشی، لە دۆستایەتی و دوژمنایەتی، لە رق و خۆشەویستی، گوندەکەیان، بابی، بنەماڵەکەیان، خەڵکی، لە تورك و لە فەلە بە بیردا هات و تێپەڕی.

بیری لە "گرابوسا"وە تا دێڕی "توپلو"یانی لەم سەر تا ئەو سەری کریت، بیری لە قولەیەکەوە بۆ قولەیەکی دی، لە شۆڕشێکەوە بۆ شۆڕشێکی دی بازی دەداو لە هیچ شوێنیّ ماتڵ نەدەبوو و خێرا دەگەڕایەوە ناو قاوغەکەی خۆی و مت دەبوو.

به توڕەیی هەستا، نیگایەکی توڕەیی فریشتە میکائیلی کرد، دەتگوت داوای لێ دەکا لە نێو ئەو چوار چێوە ساردو سڕە بێتە دەرێو چارێکی ئەم پاشا گەردانییەی جیهان بکاو ڕێك و پێکییەکی پێ ببەخشێ. ئەوجا گەڕایەوە لای پەنجەرە چکۆلەکەو ڕوانییە ئاسمانی تاریكو گوتی:

– خۆزیا زووتر ڕۆژ دەبووەوە. زووتر ڕۆژ دەبووەوە! تا بمزانیبا چم بەسەر دێو روو دەکەمە کوێ!

لە پلیکانەکانەوە داگەڕا، چووە نێو حەوشە. سەتڵێ ئاوی فێنکی بەسەری خۆیدا کرد، هەستی کرد حاڵی تۆزێ باشتر بووە. ئەوجا بە چیچکانەوە لەبەر دەرگاکە ڕۆنیشت.

لەولاشەوە نوری بەگ لە کۆشکەکەی خۆیدا شەوێ بەدەم هاتوچۆوە ڕۆژی کردبووەوە. دەچووە نێو باغەکەو دەگەڕایەوە ژوورێ جگەرە لە دوای جگەرەی دەکێشا، بەردەوامی عەرەقی دەخواردەوە.

پڕ بە ناخی دەینالاندو دەیڕوانییە پەنجەرەی حەرەمسەراکە. خانمی چەرکەسی دەرکەی ژوورەکەی خۆی قفڵ دابوو لێی نەدەکردەوە. لە کونی قفڵەکەوە هاواری لێدەکردو دەیگوت:

– بڕۆ من ئیدی تۆم ناوێ، تۆ ئابڕوی خۆت برد. تۆ ئیدی لایەق بە من نیت!

خانمیش خەوی زڕابوو و ئارامی نەدەگرت. نیوە ڕووت لەبەر پەنجەرەکەدا وێستا بوو بازووە سفتو ناسکەکانی ڕووبەڕووی گەڕەکی یۆنانییەکان هەڵدەبڕی و خۆی کێشمان دەدا. هەستی دەکرد لەو تاریکییەدا بڕۆو ڕدێنو دەستە بەهێزەکانی میگلس پاڵەوان دەبینێ.

نوری بەگ پڕ بە ناخی دەینالاندو بە خۆی دەگوت: "ئەم ژنە ناهەقی نییە. هەق بەوە!"و ئەوجا بە دەنگی بەرز دای دەکورکاند، هەمدیس بە خۆی دەگوت: "کار وا بڕوا بەم زووانە وەکو سەرگینە فەندیم لێ دێو هەر جارێ ئەم گاورە –میگلس– کۆڕو بەزم ساز بکا لە دووم دەنێرێ تا وەکو مەیمون بۆی بڕەقسمو خەمی خۆی بە من بڕەوێنێتەوە."

بەیانی زوو غولامە ڕەشەکە، ئاغای خۆی لەبەر دەرگاکەدا بینی کە وەکو سەگ خۆی لوول کردبوو، مەستو سەرخۆش سەراپای لە ڕشانەوەو عەرەقدا پیس ببوو.

* * *

لەولاش سەرگینە فەنەدی لەسەر گازی پشت خەوتبوو و بزەیەکی ناسكو هێدی نیشتبووە سەر لێوی. شەوی پێشوو خەبەریان دابوویێ کە دیسان لە ماڵی میگلس پاڵەواندا بەزم دەگێڕدرێ، ئیدی تاهەشت ڕۆژی دی خەمی نەبوو، لەم هەشت ڕۆژەدا تا دەیتوانی گۆشتی بەرازو سوجقو شەرابی دەخوارد. تا هەشت ڕۆژ لە شەڕی دەست کورتی ڕزگاری دەبوو. ئەو تێر بێ چش لە حەڵاڵو حەرام! چاوی لێك نان، دەستێکی بە ڕدێنە تەنکە سوورەکەیدا هێناو هەمدیس خەوی لێکەوتەوە. لەو دەمەدا کە نوری بەگ سەرگینە فەندی بیرکەوتبووە، ئەفەندی لە غوڕابی خەودا بوو و خەونی دەبینی: لەو خەوەی دا دەرگا کرایەوەو بەرازێکی قەڵەوی تەڕ بووش لەسەر، وەژوور کەوت. کێردێکی بە ملەوە هەڵواسرابوو، هەر کە چاوی بە ئەفەندی کەوت هەستایە سەر هەردوو پاشوو، تەمەنایەکی بۆ کرد، کێردەکەی لە گەردەنی کردەوەو کردی بە ئەوکی خۆیدا،

پاشان کەوتە سەر زەمین و کە ئەفەندی دانەوییەوە سەیری کرد بەرازەکە بە گەڵای لیمۆ داپۆشراوەو سوور کراوەتەوەو بۆنێکی ئیشتیا بزوێنی لێ دێ. ئەفەندی لە خۆشیا هاواری کردو بە دەمی ئاو تێ زاوەوە خەبەری بووەوە.

* * *

لەو دەمەدا کە خەڵکانی کلۆڵو بێچارەی سەر زەوی تاوێ دەخرۆشان و تاوێ دادەمرکانەوە. بە دەم سووتانەوە لێکدی دەئالان، تاقی ئاسمان بە شێوەیەکی ئاڵۆزو نا دیار دەسوڕا، ئەستێران کز دەبوون و ئاوا دەبوون و لە پڕ ئەستێرەی سەحەر وەکو زەنگوڵەیەك کەوتبێتە لێدان بەسەر لوتکەی چیاکانا بازی دەدا. لە حەوشەی ماڵی میگلس پاڵەواندا، کەڵەشێرێك چاوە خڕەکانی خۆی هەڵێناو هەڵی روانییە ئاسمان ئەوجا باڵەکانی لێکدی داو دەستی بە خوێندن کرد. لەو بەرەوەو لە ماڵی کرامو گیورگیسی جوتیاری دەوڵەمەندەوە، نێرەکەرێکی زەلامی قوبرسی کەوتە سمکۆڵان و لووشکە لووشك و هەڵمژینی هەوای بەری بەیان و دەتگوت بۆنی بەهاری کردووەو، ماکەرێکی کریتی کلکی هەڵبڕیو کەوتە زۆرە زۆر.

کاندی لە خەو رادەبوو. لەم سەری کۆڵانەکەوە تا ئەو سەری کۆڵانەکە، لە سەرچاوەی "ئیدومن"ەوە تا نانەواخانەکەی "تولوپاناس"، سەراپای گەڕەکەکەی ماڵی میگلس پاڵەوان ژیانی تێ دەگەڕایەوە.

سەرەتا خات ماستراپاس پەتەکەی پێی مێردە خواناسەکەی کردەوە، چونکە خات ماستراپاس دڵی لە مێردەکەی پیس بوو، هەموو شەوێ بە تەختەکەی خۆیەوەی دەبەست، مەگەر هەر ئەو دەماری پیاوی ناسیبا! دەترسا مێردەکەی شەوێ بە دزییەوە هەستێو بچێتە کن ئافرینای کارەکەر، ئافرینا ژنێکی کەتەو زەلام بوو، مەمکی هێند گەورە بوون دەتگوت گوانی مانگان. لەبەر ئەمە هەموو شەوێ دەی بەستەوە، خۆ ئەگەر پیاوەکەی جار جارێ کاری سەر ئاوی هەبا، ژنەکەی هەڵدەستان و ئەویش پێی دەکردەوە، بەڵام هەمیشە سەرێکی پەتەکە بەپێی پیاوەکەوە دەماو سەرەکەی دیکەی بەدەستی خات ماسترا پاس-ەوە دەبوو تا نەوەك مێردەکەی هەڵێو کەتنێ بکا.

پولیکسینگیس تازە لە شەو گەڕو ئاشقێنی هاتبۆوە، شەکەت و ماندوو بۆنی عەتری پیاوی هێڕ دەکرد، دیمیتروس لە پاڵ پنلوپی ژنیا راکشا بوو و باوێشکی دەدا. خات پنلوپ ئەمشەویش وەکو هەر شەوێکی دی بێ تاقەت و ناڕەحەت بوو، بە بۆڵەبۆڵ لێفەکەی لەسەر خۆی لادا، هەر چەند تەمەنی چل و پێنج ساڵ بوو کەچی هەمیشە یا لە گەرما نەدەهێوری یا لە سەرما هەڵدەلەرزی، ئەو رۆژەش بەو سپێدەیە گەرما زۆری بۆ هێنا بوو، لەسەر جێگاکەی هەستا. دیمیتروس هێشتا هەر باوێشکی دەدا.

خات پنلوپ نیگایەکی پڕ نەفرەتی کرد، چووە بەر پەنجەرەکەو مەمکەکانی دەرهێناو خستنییە سەر قەراخی پەنجەرەکە تا تۆزێ فێنك ببنەوە.

ئاسمان بەرە بەرە روناك دەبووەوە. تەیرو تـوی خـۆش خـوان لـە خـەو رابـوون، لـە خـوارەوە و لـە مـالّی "کراسـوگیورکیس"دا (توکـا) خـۆش ئاوازەکـەیان لـە خـەو رابـبـوو و لـە نێـو قەفەسـەکەدا کردبووی بە رۆژی خۆی.

خات پنلوپ ئاهێکی هەڵکێشاو لە بن لێوانەوە گوتی:

"خۆزگەم بە خات کراسوگیورگیس! گەرچی مێردەکەی دێهاتییە بەڵام هێشتا گەنج و بـە تاقەتـەو قسور بۆ ژنەکەی ناکا".

گوێی هەڵخست. لە ماڵەکەی بەرانبەریانەوە دەنگی پرخە پـرخ دەهات، کراسیوگیورکیس لەسـەر گـازی پشـت خـەوتبوو، قەڵـەو بـوو، بیجامـەی لـە پێـدا نـەبوو. بـۆنی شـەراب و پیـاز لـە سمێڵـی دەهـاتو بـۆنی ژێـر زەمـین لـە هەناسـەی دەهـات. ژنـە گەنجەکـەی "کـاتی نیشـا"ی کیـژی "باربایانیس" لە پاڵی دا ئاسوودەو لەزەت چەشتوو خەتبوو و بزەیەك نیشتبووە سەر لێوی، بە دەم خەوەوە وەکو کۆتر دەی گماند، خەونی دەبینی کە تازە مارەکراوەو قۆڵی کردووە بـە قۆڵی دەسـگیرانەکەیداو بـەنێو بـاخێکی شـورەکراودا دەگـەڕێ. لـەو خـەوەدا دەسـگیرانەکەی "کراسـوگیورگیس" ورگن نـەبوو، بـەڵکو گـەنجێکی بـاڵا بـەرزی سمێڵ زبـری قژ درێـژی دەمانچـە بەقەد بوو کە هەناسەی بۆنی دارچینی لێدەهات. رێك وەکو وێنـەی ئـەو لاوەی کـە لـە مـاڵی خـات کاترینـای ژنـی میگلس پاڵەوانـدا لـە چوارچێوە گیرابـوو و لـە ژێرییـەوە نووسـرابوو: "قارەمـانی ئازادی ئاتانا سیوس دیاکوس". لەو دەمەدا کە ئەو لاوە دەستی خستبووە سەر شانی و پێکـەوە پیاسـەیان دەکـرد، خـەوێکی قـورس وەك قورسـایی مێـوێکی پـڕ هێشـووە تـرێ ڕەشـکەی سـەر کەپرێك باڵی بەسەر خات (کاتی نیتسا)دا کێشا بوو، ئەویش وەکو کۆتر دەینالاند....

شەیتانی نەحلەتی لێی تێکدا، کراسوگیورگیس گوێی لە دەنگی ژنەکەی بوو تەکانێکی دایە خۆ، چاوی کردەوەو گوتی:

– ئافرەت ئـەوە چییە بـەم بـەیانی زووە دەمو لێـوت دەلێسـییەوەو وەکـو کـۆتر دەگمـێنی؟ گوێزو هەنگوین دەخۆی؟ ئەگەر وایە تۆزێکیش بدە بە من!

(کاتی نیتسا) توڕە بوو، پشتی کردە مێردەکەی گوتی:

– دەوازم لێ بێنە! خەوم دێ!

دیسان چاوی لێك نایەوەو بێهودە کەوتەوە گەڕان بە دووی دەنکەکەیدا.

یەکەم گەواڵە دووکەڵ لە دووکەڵکێشی نانەواخانەکەی تولوپاناسەوە بەرز بووەوە.

نانەوای پیر وەکو هەمیشە مەنگو خەمبار لە خەو هەستا بوو و شانی لە کار کـردن قایم کردبوو تا خەمو کەسەری دڵی فەرامۆش بکا. بەڵام پیاوێ کە تاقە کوڕێکی بیست ساڵەی قژ زەردی باڵا بەرزی هەبێو بە دڵ و بە گیان بە خێوی بکاو لە پڕ رۆژێك –سێ ساڵ لەمەوبەر– بابکاو گیـانی پڕ بێ لـە زیپەکەو بنی نینۆکەکانی بکەوێتـە چڵكو یـەك لـە دوای یـەك هـەڵوەرێن چۆن دەتـوانێ خـەمو کەسـەری خـۆی فـەرامۆش بکـا؟ ئێسـتا گـولی دابویـە لێوەکـانی، بـەڵام داكو بـابی قایـل نەدەبوون بینێرن بۆ مسکینای گەڕەکی گولان، دڵیان نـەدەهات لـە تاقانەکـەیان جودا ببنـەوە، جا بـۆ ئـەوەی کـەس نـەی بـینێ خسـتبویانە ژوورێکـەوەو دەرگایـان لەسـەر داخسـتبوو، ئـاخر

"تولوپاناس" چۆن دەیتوانی بخەوێ و رووی خۆش بێ؟ ئیدی خۆی بەنان پێوەدان و کردنەوەوە مژول دەکردو تەبەقە نانی دەخستە سەر سەری و بە گەڕەك و باناندا دەیگێڕاو دەیفرۆشت، بەردەوام کاری دەکرد تا تاوێ دڵی فەرامۆش بکا، بەڵام کە هەموو بەیانییەك دەچووە سەر کوڕە تاقانەکەی ودەی بینی رۆژ بە رۆژ خراتر دەبێ و گیانی تولاّ تولاّ دەبێ، چۆن دەیتوانی ئەم کول و کەسەرە فەرامۆش بکا؟

تولوپاناسی پیر لەو دەمەدا کە سەرگەرمی نان پێوەدان و کردنەوە بوو سەری هەڵبڕی، سەیری کرد لە پەنجەرەی ماڵەکەی ئەو بەرییەوە هێشتا روناکە، بە کول و کەسەرەوە سەری لەقاندو لەبن لێوانەوە گوتی: "ئەی خانمە فەرەنسییە کلۆڵەکە! تۆش خەمت هەیە، تۆش ئەی نەگبەت، خەمێکت لە دڵدایە! دڵی بنیادەم هەرگیز رووی خۆشی نابینێ!".

لە راستیا بە درێژایی شەو چرای ماڵی ئەو ژنە کلۆڵە فەرەنسییە نەکوژا بووەوە، ژنەی بەلەنگاز دەکۆکی و بەڵغەمی فڕێ دەداو ئاهی هەڵدەکێشا.

ژنی دکتۆر کاسا پاکیس بوو. دکتۆر لە پاریسەوە لەگەڵ خۆی هێنا بووی و لەم گوندە تورك نشینەدا داینابوو. خانم لە سەرەتادا تەنیا ئاهی هەڵدەکێشا، پاشان کەوتە کۆکەو ئێستا دەردەکەی کەسیرەی کردبوو و خوێنی هەڵدەهێنا. دەیانگوت دکتۆر لە ژنەکەی بێزار ببوو و لەگەڵی نەدەخەوت، دەستی لەگەڵ کارەکەرەکەیاندا تێکەڵ کردبوو، کارەکەرەکەیان، خەڵکی "ئارکالو" بوو، کارەکەری چی! ئەسپەژنێك بوو بۆ خۆی.

خانمی فەرەنسی لە هەوەڵێ را کەوتبووە گلەو گازاندە لە مێردەکەی و گوتبووی:

کوا ئەو رێگا ئاسنەی کە دەتگوت بە بەر ماڵەکەماندا رەت دەبێ؟

ئەدی تۆ لە پاریس وات پێ نەگوتم؟ دکتۆر بێ ئەدەبانە بە ژنەکەی رابوارد بوو و گوتبووی:

– ئێمە لە کاندیدا بە کەر دەڵێین رێگای ئاسن؟

*　　　*　　　*

میگلس پاڵەوان بێدەنگ و بێ جوڵە لە نێو حەوشەدا وێستا بوو کە رۆژ بێتەوە.

وەختێ کەڵەباب کەوتنە خوێندن سەری هەڵبڕی. ئاسمان بەرە بەرە روناك دەبووەوە. پاڵەوان بە پەلە وەژوورەکەی خۆی کەوت. جلی لەبەر کرد، پشتێنە پان و درێژەکەی چەند قەدێك لە پشتی ئالاندو خەنجەرە مشتوو رەشەکەی نایە بەر پشتێنەکەی، شاشکە رەشەکەی پێچایە سەرییەوە. ئەوجا قاپە نەوتەکەی هەڵگرت، چراکەی بەردەم پەیکەری فریشتە میکائیلی پڕ کرد، سەیرێکی کردو گوتی:

– فریشتە میکائیل من دەڕۆم. هەرچی قسەیەك هەبوو کردمان، دەڕۆم و ماڵەکە بە تۆ دەسپێرم.

هاتە نێو حەوشە، دەرگای کردەوە، ماینەکەی زین کرد، خۆی هەڵدایە سەر زینەکەو بەرەو دەروازەی لازەرە وەرێ کەوت. دنیا روناك بوو، پاسەوانی تورك کلیل بە دەست دەچوون تا هەر چوار دەروازەکەی شار بکەنەوە. دەرگای ماڵەکان هێشتا داخرا بوون، بەڵام دووکەڵ لە هەندێ دوکەڵکێشەوە بەرز دەبووەوە، هاپۆ باربایانیس وەنێو کوچەو کۆڵانان کەوتبوو و بە دەنگی بەرز

جاڕی بۆ "ثعلب"ی کوڵیو دەدا: گەرمو تفتو بەلەزەتە.... پاڵەوان میگلس ماینەکەی بەر مامێزان داو بە غار بە بەردەم دار چنارە گەورەکەدا –کە سێدارەی مەسیحیانە بوو– ڕەت بوو، بە دەوری مەیدانەکەدا سوڕایەوە، گەییە "سێ تاقە"، هەڵوەستەیەکی کردو لە دەوروبەری خۆی هەڵڕوانی: چیایەکان بەرە بەرە سوور هەڵدەگەڕان.
کێوە توڕە "ظالم کوە" لەبەرەوە بوو، کێوێکی سەختو هەزار بە هەزار بوو کێوی "ئیدا"ش لە پشتەوە وەکو پیاوێکی تۆکمەی سەر سپی بە ویقارەوە وێستا بوو، پەیکەری ئەژدیهایەکی سەرەو خوار بەلای ڕاستییەوە بوو کە پێیان دەگوت "یوشتاس". دەریا لە دوورەوە سپی دەچووەوەو لێرەو لەوێ تیشکی سەوزباو خۆیان تێ هەڵدەسوو.
بەلەمە ڕەشە ماڵییەکان بە چارۆکەی سوورەوە بەناو دەریا کەوتبوون.
هەتاو لە پشت شەپۆلەکانەوە سەری دەرهێنا، خەرمانەیەکی بە دەورەوە بوو کە سەر قافڵەی گڕە بوو. ماینەکە سەری وەرگێڕا، چاوی بە هەتاو کەوت، شادی نیشتە سەر چاوانی، یاڵەکەی تەکان داو بە شادییەوە حیلاندی.
دەنگی تەپڵ بەرز بووەوە، ئالای عوسمانی هەڵکراو دەروازە گەورەکەی کاندی بە جیڕو هوڕ کەوتە سەر پشت. ئەو جوتیارو دێهاتیانەی لە سپێدەی زووەوە لەبەر دەرگا چاوەڕوان بوون بە خۆو ولاخە بارکراوەکانیانەوە هوروژمیان بۆ ژوورەوە هێنا، باری ولاخەکانیان بریتی بوو لە داری سوتاندن، خەڵوز، قەڕابە شەرابو قەرتاڵەی پڕ لە سەوزەو میوەو گۆزەی مسی پڕ لە هەنگوین. دەبوو هەموویان بە ژێر تونێلە تاریکەکەدا ڕەت بن، تونێلەکە هەراو هەنگامە و زەلەزەلی ئاپوراکەو زۆرەی هێسترو گوێدرێژانو شەڕە جنێوی خەڵکەکەی لە خۆدا عەکس دەکردەوە، میگلس پاڵەوان دڕی بەم کاروانە قەرەباڵغەداو خۆی گەیاندە ناوەندی کێڵگەکان، لەوێوە بەرەو کەناری دەریا نشێو بووەوەو ئەوجا ڕوویکردە کێوە توڕە "ظالم کوة"و بەرەو دەشتە سوورکەکە دایکێشا. بە دەستەڕاستا دەشتێکی سەوزو خوڕەم بوو بە دەستە چەپا دەریا بوو، هەتاو تەواوێ بەرز ببووەو تیشکە زێڕینەکەی لەملی ماینەکە ئالا بوو. میگلس پاڵەوان نیگایەکی ڕۆژهەلاتی کردو. نیشانەی خاچی کێشاو بە دەم وێرد خوێندنەوە چەند جارێك ناوی عیسا مەسیحو فریشتە میکائیلی هێنا.

* * *

کاندی یەکپارچە نور بوو، تیشکی هەتاو دای لە منارەی مزگەوتەکانی شارو ئەوجا خۆی لە گومەزی کلێسای "سن میناس" هەڵسوو، ئێستاش هێدی هێدی تیشکی خۆی بەسەر ماڵەکانو کۆلانە شێدارەکاندا پەخش دەکردەوە، کیژانی عازەب پەنجەرانیان لە تیشکی هەتاوەکە دەکردەوەو پیرێژن دەهاتنە نێو حەوشەو لەبەر بەرۆچکەکاندا دەوێستان تا گەرمیان بێتەوە، پیرێژنەکان نیشانەی خاچیان دەکێشاو شوکرانەی خوایان دەکرد کە مانگی ئاداری پیرێژن کوژە تەواو بوو و مانگی نیسان دەستی پێکردبوو. پیرێژنان ئێستا دەیان توانی خۆیان بدەنە بەر تیشکی هەتاوو گەرمیان بێتەوە. لە دڵی خۆدا بەخێرهاتنی مانگی نیسان، مانگی حەزرەتی سن جورج یان دەکرد.

کەرانی کریت بە کلك هەڵبڕین و بە زەڕەزەڕ لە هەموو دەروازەکانەوە رژانە نێو شارو مژدەی وەرزی بەهاریان بە خەڵکەکە دەدا.

خات پنلوپ هاتە نێو حەوشە، بە دەنگی بەرز باوێشکیکی داو بەدەم خۆ کێشمان دانەوە هەموو ئێسقانەکانی تەقین، خات پنلوپ ئافرەتێکی میانە ساڵی غەبغەبە داکەوتووی سینگو مەمك زل و سمتو کەفەڵ پان بوو. ژنێکی یەکجار پڕ خۆرو بە ئشتیا بوو. بە خۆی جلی دەشتو ماڵەکەی بەڕێوە دەبرد، زۆر خزمەتی دیمیتروسی مێردی دەکرد، بە خۆی دەیشۆردو وەکو ئەسپ ئالیکی دەداو نەیدەهێشت شەوان بێ تاقەت بێ. منداڵی نەبوو، پشیلەو کەناریو سروشتی یەکجار خۆشدەویست. ئەو رۆژە هەر لە بەیانی زووەوە لەرزێکی سەیر دابویە پشتی. ئەگەر بنیادەم نەباو کلکی هەبا وەکو گوێدرێژان کلکی لێ هەڵدەبڕیو دەکەوتە زەڕین تا بە دراوسێکانی بڵێ کە تەمەڵی بەسە هەستن خۆ بدەنە هەتاو، بزەڕێنن، لەنێو گیادا خۆ بگەوزێنن، چونکە وەرزی بەهار هابتوو و بەر دەرکەی گرتبوون! ئەو رۆژە خات پنلوپ لەماڵەوە نەدەهێوریو هەستی دەکرد جێی نابێتەوە. بە پەلە خواردنی ئامادە کردو کارەکەرە چکۆڵەکەی نارد بۆ ماڵی خات کاترینای ژنی میگلس پاڵەوان، کە دراوسێیان بوونو گوتی:

- بڕۆ بڵێ خات پنلوپ سلاوی هەبوو، دەیگوت ئەگەر حەز دەکا با خواردن لەگەڵ خۆدا بەرینو بچینە سەیران، ئەمڕۆ هەواکەی زۆر خۆشە!

بەڵام خات کاترینا چۆن دەیتوانی ماڵ بە جێ بێڵێو بچێتە دەشت! سبەی بەیانی زوو (5) مفتە خۆری خوێڕی دەهاتنە ماڵیانو دەبوا سێ مریشکیان بۆ ئامادە بکا، یەکێکیان بکوڵێنێ و دووەمیان بکا بە مەحشیو سێیەمیان بکا بە مەزە بۆ بەرکوڵ.

بە کارەکەرەکەی پنلوپ-ی گوت:

- بەخانمت بڵێ ئەمڕۆ دەستم ناگا، نابێ عاجز بێ، ئەگەر حەز دەکا با دوای نیوەڕۆ تەشیو خورییەکەی بێنێو بێ بۆ ئێرە، دراوسێکانی دیکەش دێن و علی ئاغاش دێو بۆ خۆمان هەندێ سەر دەکەینە سەریو رادەبوێرین. بڵێ نەترسێ، خەمی نەبێ، پاڵەوان لە ماڵ نییەو شەوێ نایەتەوە.

خات پنلوپ برۆی وێك هێناوەو کارەکەرەی نارد بۆ ماڵی دراوسێکانی دی، یانی بۆ ماڵی خات (ماستراپاس)و خات (کراسوکیورگیس)و خوشکەکەی پاڵەوان پولیسینگیس.

یەکەمیان گوتی: چاوەڕێی مانولی کوشیشە, دووەمیان گوتی: سەری دێشێت و سێیەمیان گوتی: حەڵوا بۆ ئێوارە دەکاو لاقی ئاوساوەو ناتوانێ ڕێکا.

خات پنلوپ کەوتە خوتەوبۆڵە:

- دەك داوەشێن هیچ وپوچانە! ئاخر تۆزی چاو بکەنەوە! خۆ خوا ئەم چاوانەی بۆ جوانی نەدوانەتێ! و (جرەمارولیو), بچۆ بۆ لای (ماسلای) ژنی دکتۆر, هەر چەند فەرەنسیە بەڵام هەر ئەو قەدری بەهار دەزانێ و تێ دەگا کە بەهار دەکاتە چی!

ژنەکەی دکتۆر ناوی ((مارسل)) بوو بەڵام خات پنلوپ هەر بە ((ماسلا)) گازی دەکرد. بە یونانییەکی شکاوی خۆش قسەی دەکردو خات پنلوپ زۆر کەیفی بەقسەکردنی دەهات. ئەمە جگە لەوەی هەمیشە باسی شاری پاریسی دەکردو دەیگوت گەلێك لە کاندی گەورەترە.
دەیگوت رووبارێکی گەورەی هەیەو بە نێو شاردا دەڕوا. لەوێ ژنانیش وەکو پیاو دەچنە قاوەخانانو بێ چ شەرمێ گفتوگۆ لەگەڵ پیاواندا دەکەنو لاقی رووتیان بە بەرچاوی پیاوانەوە دەخەنە سەر لاقان، بێگومان هەموو ئەم قسانە درۆ بوون بەڵام ئەو ژنە فەرەنسییە هەرزەیە بێ سڵ کردنەوەو تەریق بوونەوە دەیگێڕانەوە.
ئەنجام خۆی باوەڕی بە قسەکانی خۆی دەکردو فرمێسك دەزایە چاوەکانی، بەڵام ئەم ژنە بۆ ئەوەندە بە مێردەکەیەوە دەنازێ!
ئاخر مێردێ ئەوەندە بێ ئابرو بێ دەست لەگەڵ کارەکەرەکەی خۆیاندا تێکەڵ بکا دەبێ چ شانازییەکی پێوە بکرێ!؟ خات پنلوپ گوتی: "بەو ماسلا بەدبەختە بڵێ بابێو بە پیاسەکردنەوە تا "سنت ئیرن" دەڕۆین، پیاسە کردن بۆ ئەو باشە و تۆزێ بیری ئاسوودە دەکا". بەڵام کارەکەرەکە گەڕایەوەو گوتی: دەڵێ ناتوانێ بێ، ئەوشۆ تا بەیانی هەر کۆکیوەو، خەو نەچۆتە چاوی. دەڵێ نابێ زویر بێ، با هەڵیگرێ بۆ رۆژێکی دی.
خات پنلوپ دەهری بوو. بیری لە دراوسێکانی دی کردەوە.
چی بکا، چی نەکا؟! بنێرێ بە دووی خات کولیڤادا؟ نە، نە! خوا بەو رۆژ نەکا: مێردەکەی گۆڕ هەڵکەنەو بە خۆیشی شێتە، شەوان تێك دەچێو کۆرەوی مردووان بە بەردەمیا دێنو دەچن. کچەکە کاری خوا چەند جوانە! مێردەکەی مردووان رووت دەکاتەوەو لە خاکی شێداریان دەنێو جلوبەرگەکانیان بۆ خۆیو ژنەکەی دێنێتەوە. بۆیە مردووان هەقی خۆیانە تووڕە بنو بێنە بەرچاوی ژنەکەی. نا، نا نابێ خات کۆلیڤا پێ بنێتە ئێرە. واچاکە بنێرێ بە دووی (ئەرکانول دەولەی) کەپو زل داو بڵێ: "داخۆ خانمی گەورە دەی پەرژێ زەحمەت بکێشێو لەگەڵ خات پنلوپ-ی ژنی عەتار باشی گەرەکدا بچێتە سەیران؟" ئەم خانمە دەڵێ کە بابی لە ئەستەموڵ تەرجومانی دەربار بووەو لەگەڵ سەرۆکی دەرباردا وەرق بازی دەکرد، ئێستاکە ئەو ئەمری خوای بە جێ هێناوە هەموو ساڵێ لە ئەستەموڵەوە یەك جانتا لیرەی زێڕی عوسمانی بۆ خانم دەنێرنو ئەم پارەیەی راستەوخۆ لە بارەگای پاشایەتییەوە بۆ دەنێردرێ، ئێستا خانم خاویار بە مراك دەخوا! جا بەچی دەچێ، حەز دەکا با بە چەنگاڵ بیخوا! با پاشا بە خۆی بچێتە دەیدەنی!
بەد ئەتوار، تا گەنج بوو هیچ پیاوێکی پەسەند نەدەکردو ئێستاش وەکو هەویری هەڵترساوی لێهاتووە، دەبێ دانیشێو تا ماوە بڵێ ئەم نانە بەو رۆنە، ماشەڵا کە کاری خوا جوانە! بە خۆی ئەمە وەزعێتی و براکەشی کەڕوڵاڵە: دەڵێن بە زۆری منداڵ باجی بابیان دەدەن..... دەڵێن جارێ کابرایەکی فەڵە دەبەن بۆ ئەستەموڵ تا لە داری بدەن، گوایە کابرایەکی تورکی کوشتبوو، بابە خوێڕییەکەی ئەمان ئاگاداری هەموو شتێك بوو، یانی دەیزانی ئەم کابرا فەڵەیە بێ تاوانەو کابرای تورك لەلایەن کابرایەکی دیکەوە کوژرابوو، ئەوجا وەرە ئیشت بکەوێتە بۆرە پیاوێکی وا! خوێڕییە ترسا بوو و متەقی نەکردبوو.....

ئەوە بوو کوڕە تاقانەکەی بە کەڕوڵاڵی لە دایك بوو.... نە، نە! تۆ نابێ لەگەڵ (ارکان الدولە)دا بچییە سەیران! ئەگەر بە خۆیشی داوات لێ بکا نابێ لەگەڵ بڕۆی!

"چۆنە بنێرم بە دووی ڤانگیلودا؟ بەڵام ئەویش دەستی ناگا. هەنووکە خەریکی ئامادەکردنی جیازییەکەیەتی، یەکەم رۆژی جەژنی پاك بۆ تیتروس-ی موعەلیم دەگوێزرێتەوە، ئاخر بڵێ ئەم پرچ بڕاوە بەخت سووتاوە ئەم نموونەیەی لە کوێ دۆزییەوە؟ ئەم سەر زلە قژ زەردە ، ئەم کوێرە مۆشە عەینەك لە چاوە!! خۆزگە کچە خۆشیشی ویستبا! ماڵی هەژاریو نەگبەتیم بە قوڕێ گرت.... ئەو برا بەرەڵایەی کە پۆز لێ دەداو خۆی بە قۆزو بێ هاوتا دەزانێ و بە سەعاتێکی زێڕەوە کۆڵانان دەپێوێ هەموو بەشە میراتییەکەی ئەوی لە عەیش و نۆشدا لە بەین بردووە".

خات پنلۆپ پاش تێ فکرێنێکی زۆر بڕیاری خۆیدا، بە دارسێوەکەدا هەڵگەڕاو باوەشێ گەڵا مێوی کردەوە، گەڕایەوە نێو موبەقەکەو یاپراغەکەی پێچایەوەو هەندێ نانو زەیتونو چەند پرتەقاڵێكو دەبەیە شەرابو لۆکسێكو هەندێ قاوەو شەکرو ئامانو کێردێكو چەتاڵێکی هەڵگرتو چووە نێو حەوشەو بە کارەکەرەکەی گوت:

- ئەهای (مارۆلیۆ)، وەرە پێویستمان بەو کچە تیوەش نییە!

دەرکەی ماڵی قفڵ داو بەرەو بەندەر وەڕێ کەوت، خات پنلۆپ قوتو قەڵەو بوو، کە رێی دەکرد سمتی وەکو دوگی مەڕ دەلەرییەوە، بە خۆشی بەمەی دەزانی و زۆری پێ ناخۆش بوو، بەستەزمان چی بکات، بۆ دڵ دانەوەی خۆی بەخۆی دەگوت:

چمە ئەم قەڵەوییەش هەر بەشێك نییە کە خوا دەمان داتێ؟ هێشتا هەر شکورانەی دەوێ، کە لاقەکانم وەکو لاقی پۆلیکنگە نە ئاوساوە، زۆر شکور بۆ خوا کە هێشتا گورجو گۆڵمو قەڵەوی نەك هەر بێ تاقەتی نەکردووم بەڵکو ئێستاش دەکیژی عازەب دێنمو دەتوانم دەگەنجی مل ئەستوور رایی بکەم، بە خۆڕایی خەڵکی پێم ناڵێن "شێرەژن"!

خات پنلۆپ هێدی هێدی و بەلارو لەنجە بە "شەقامی گەورەدا" کە پڕ بوو لە مامەڵەچیو سەنعەتکارو جووتیاران، تێپەڕی، چی بەرگوێ نەکەوت! چ مقۆ مقۆیەك بەرپا نەبوو! لە فکران راچوو کە: "ئەم خەڵکی کاندییە چەند بێ تەربێتو کێوین!" ئەوجا لێوی خۆی گەست.

خات پنلۆپ بە خۆی خەڵکی رتیمنۆ بوو و زۆری شانازی پێوە دەکرد، دەیگوت خەڵکی (کانە) ئەهلی شمشێرنو خەڵکی (ریتمنو) ئەهلی قەڵەمنو خەڵکی کاندی ئەهلی (بادەنۆشین!).

خەڵکی کاندی هەموو شەوێ کە لە کار دەگەڕانەوە، دەڕژانە نێو مەیخانەکان، تاسکیان دەیگرت عەرەقیان دەخواردەوەو گۆشتی ماسی وشکەوە بوو و کەبابی بەرخیان دەخوارد، ئەنجام هەموویان بۆنی شەرابو عەرەقو گۆشتی کۆنەیان دەدا، بەڵام خەڵکی ریتمنو هەموو سەلارو سەنگینو نەجیب زادە بوون، لە هەموو شاری کاندیدا دیمتروس-ی مێردی جیا بوو لە خەڵکەکەی دی.

ئەویش نیوە پیاو بوو، ژنەکەی تا تۆزێ هەوەسی دەجولاند، قیر سپی دەبوو! هەموو هەوڵو تەقەلایەکی بێ سوود بوو، بریا ئەویش خەڵکی ریتمنو بوایە!

خات پنلۆپ ئاهێکی هەڵکێشا، لە بەندەر نزیك بوو بووەوە، لە دڵی خۆیدا گوتی: "هەنووکە مێش کوژەکەی بە دەستەوە گرتووەو خەریکی مێش کوشتنە، بەدبەختە هەر بە کەڵکی ئەوە دێ" بەڵام دیمتروس کە لە مێش کوشتن و پاس کردن بێزار ببوو، سەری بەسەر دەفتەرێکی گەورەدا شۆڕ کردبووەوەو بەدوو جۆرە مەرەکەب لیستەی ئەو خواردنانەی دەنووسییەوە کە بەرۆژەوە دەیخواردن، گۆشتی بە مەرکەبی سوور دەنووسی و خواردنەکانی دی بە مەرەکەبی وەنەوشەیی شین دەنووسی، ئیدی غەرقی دەریای موتاڵاکردن و خوێندنەوەی ئەو خۆراکانە بوو کە لە ماڵەوە لێیان دەناو بە خەیاڵ دەیخواردن و دەمی ئاوی دەکرد... ئەنجام گەییە سەر لیستەی خۆراکەکانی ئەم رۆژانەی دوایی و وەکو ئەوەی ئێستا لەبەر دەمیا بن و سەرگەرمی خواردنیان بێ بە ئەسپایی و لەبەر خۆوە ناوەکانی دەخوێندەوە:

"1889/3/20: پاقلەی تازەو کەنگرو پیاز، بەڵام چەورو زۆر رۆن، خواردنێکی یەکجار عال بوو."

"1889/3/21: کولەکە بەسیرەوە، حەیفێ کە ئەم (تونوپالاسە) بەرازە سوتاند بووی"

کیژۆڵەیەك لەبەر دوکانەکەی قووت بووەوەو گوتی:

- کاك دیمیتروس، خات کریستوفاکس ناردوومی بۆ پێنج گرام مستەکی، مرەبای پێ دروست دەکا.

بەڵام دیمتروس تەمەڵی گرتبووی. بە ئەسپایی سەری لەسەر دەفتەرەکە هەڵبڕی و سەیرێکی ئەو رەفەی کرد کە مستەکیەکەی لەسەردا نابوو و گوتی:

- رۆڵە گیان، مستەکیم هەیە، بەڵام لەو سەرەوەیە! ئەوجا کێشمانێکی خۆی داو باوێشکێکی دوورو درێژیدا وەك ئەوەی بە کیژۆڵەکە رابگەیەنێ کە مستەکیەکە لە بنی دنیایەو دەستی نایگاتێ.

کیژۆڵەکە رۆیی و دیمتروس کەوتەوە خوێندنەوەی دەفتەرەکەی خۆی:

"1889/3/25 سروشی جبرائیل بوو مریەمی پاکیزە، ئەو رۆژەی کە خواردنی ماسی و شەراب حەرام نییە: ماسی کوڵاو بە ئاوی لیمۆوە.

ماسی موریناى سوورەوە کراو لەگەڵ دۆشاوی تەماتەو کەرەوزدا.

ماسی موریناى برژاو بەسیری تازەوە. زەڵاتەی ئارد، یەکجار بەلەزەت بوو".

لە خوێندنەوەی دەفتەرەکە بێ تاقەت بوو، دیسان دەستی دایەوە مێش کوژەکەو ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی: "منی کوڕی پیتسوکولوسی قارەمانی نێودار، بزانە رۆژم بە چ رۆژێ گەییوە! باپیری من بە بەلەمێکی جەنگییەوە دەکەوتە سەر کەشتی دوژمن و ئاگری دەدان، بابم بە شڕە تفەنگێکەوە تورکانی دەکوشت و منیش دەستم داوەتە مێش کوژێك و خەریکی مێش کوشتنم، دڵیشم خۆشە پیاوم! ئەی ئافەرم!"

گویە گۆشتنەکانی یەك- دووجار پڕ لە با کردو خاڵی کردەوە، چونکە یادی بابە جەنگاوەرەکەی بە بیریا تێپەڕی هەستی کرد دوکانەکەی بچووك بووەو جێی تێدا نابێتەوە، باسکەکانی کردەوەو

دەستی بە دیوارەکاندا کوتا، حەزی دەکرد وەکو سامسون بە مشتێ دیوارەکان بڕوخێنێ‌و تا دنیا بەرین بێتەوەو دیمتروس پیتسو کولوس خەفە نەبێ.

ڕێك لەو دەمەدا کە ئەو بە خەیاڵ خۆی ئامادە دەکرد تا دیوارەکان بڕوخێنێ، لە پڕ دوکانەکەی تاریك بوو: خات پنلۆپ بە هانکە هانك وەکو کەرتە کێو لەبەر دوکانەکەدا وێستا بوو، دیمتروس هەر کە چاوی پێ کەوت، سەری داخست‌و لە دڵی خۆدا گوتی: "خوا ڕەحم بکا! دیسان چی لێ دەوێم؟ بە شەوەکە دڵی داناکەوێ و ئەوجا نۆرەی ڕۆژە؟ بێ قیمەتە چ تاقەتێکی هەیە! تاوی بەری داوییە لەسەری....

ئەی ریتمنو! بە قوڕێم گرتی بۆ خۆت‌و ئافرەتت! بە دەنگی بەرز گوتی:

- بەخێر هاتی!

دیسان دەستی دایەوە دەفتەرەکەو سەری بەسەردا شۆڕ کردەوە.

خات پنلۆپ لێی وەدەنگ هات:

- هەستە پیرەمێرد هەستە، هەستە دەچینە سەیران‌و تۆی کلۆڵیش بۆ خۆت هەوایە دەگۆڕی، دەشت‌و دەر خوێنت دەجمێنێ، چەدەکەی لێرە دەڵێی بۆقی نێو زەلکاوی، هەستە، تەکانێ بدە خۆت!

خواردنێکی سوکەڵەشمان لەگەڵ خۆ هێناوە، خواردنێکە کە تۆ حەزی لێدەکەی....

ئەوجا سەری دانەواندەوەو بە گوێیدا چپاند:

- باینجانی سوورەوە کراو بە بیبەری هاڕاوەوە. بزانە چۆن لەو دەشت‌و دەرە فەریحەدا دەست‌و دەمتی پێوە دەخۆی!

دیمتروس ترسی لێ نیشت، خۆی بە کورسییەکەوە نووساندو هاواری کرد:

- نا! من نایەم، نایەم!

- هەستە دیمتروس گیان، هەستە بە ساقە! قەولت دەدەمێ کە ناڕەحەتت نەکەم!

بەڵام دیمتروس بە توندی مێش کوژەکەی ڕاوەشاند، وەك بڵێی خات پنلۆپ خەرەنگێزێ بێ‌و ئەو بیەوێ لە دوکانەکەی دەری بکا، دیسان هاواری کرد:

- گوتم نایەم، بە خۆت نابینی کە ئەمڕۆ ئیشم زۆرە؟ خەریکم بە حیسابەکانمدا دەچمەوە تا بزانم وەزعی دوکانەکە چۆنە، تکات لێدەکەم تۆ بە تەنێ بڕۆ.

خات پنلۆپ پشتی ملی کارەکەرە چکۆڵەکەی گرت‌و گوتی:

- وەرە با بڕۆین مارولیو، تۆ دراوسێمی، تۆ مێردمی! با بڕۆین خواردنەکەمان لەبەر هەتاو بخۆین.

بە پەستییەوە پشتی کردە مێردەکەی و یەك- دوو جار بە تەوسەوە سمتە زلەکەی بۆ باداو کەوتە ڕێ، بەدەم ڕێوە نەفرەتی لە چارەنووسی خۆی دەکردو دەیگوت: "حەیفێ، من دەبوایە ژنی گەنجێکی بە قووەت و ژن پەرست بوایەم، گەنجێ نە خواردن‌و نەخواردنەوە بەرگەی نەگرتایە، گەنجێ هەر کە چاوی بە ژن کەوتبا وەکو نێرەکەری بەهار پەڕیبا سەری‌و بە دەرزەن

منداڵی پێ هەڵێنابا. حەیفێ لە دەستم چوو دەبوو هەر لە "ریتمنو" مابامەوە، شووم بە یەکێك لە نێرە پیاوانی ئەوێندەر کردبا نەك بێمە ناو ئەم کەرە کاندییانە!"

هەر دەڕۆیی و وەکو هەورە گۆڵە دەیگرماندو دەی بۆڵاند، ئەوجا وردە وردە برسی بوو، هەتاو تەواوێ بەرز ببووەوە، بۆن و بەرامەی گیای تازە کەپوی پڕ کرد، ملی مارولیوی گرتبوو بکێشی دەکرد، کچۆڵەکە لە ژێر قورسایی زەمیلە خواردنەکەدا هانکە هانکی پێ کەوتبوو و نەعلە شڕەکانی زوو زوو لە پێی دا دەکەندران، ئەنجام هەردووکی لە پێ داکەندن و جووتی کردن و خستییە سەر زەمیلە خواردنەکە.

خات پنلۆپ لەبەر کڵێسای سن میناسدا هەڵوەستەیەکی کرد، نیشانەی خاچی کێشاو لەبن لێوانەوە کەوتە پاڕانەوە: "حەزرەتی سن میناس... بە خۆت ئاگات لە دەردی من هەیە. فریام کەوە".

دەنگی پێکەنین و هەراو هەنگامە هاتە گوێ، کۆڵانەکە پڕ بوو لە منداڵە مەکتەبلی کە بە پەلە دەچوون بۆ مەکتەب، دڵی خات پنلۆپ داخورپا.

لە شوێنی خۆی وێستا تا سەیری منداڵەکان بکا، لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئاخ! بریا هەموو ئەم منداڵانە هی من بان با هەمووشیان لە دیمتروس نەبونایە!... خوایە تۆبە، لێم نەگری!" بەرچاوی بۆ ساتێ تاریك بوو، هەموو ئەو پیاوانەی کە بە ڕێکەوت لە کوچەو کۆڵانان یا لە گوندا یا لە خەوندا دیتبوونی هێنایەوە بەرچاوی خۆی. لە دڵی خۆدا گوتی: "خوا پێم نەگرێ وا دەزانم ژنەکەی بار بایانیس، ئەم دێڵە قۆڕە هەڵەو هەرزەیە نا هەقی نەبوو، بۆ ئەم قەحبەی سۆزانییە پیاو ما لە خۆی نەنێ! هەر منالێکی لە پیاوێکە، خوا دەزانێ ئەم دراوسێ چکۆڵەیەی منی لە چ پیاوێ گرتووە مەبەستم "کاتی نیتسا" ژنی کراسو گیورگیسە!".

ئەم باربایانیسە کەر پیاوە، بە هەموو شێتییەکی خۆیەوە سووسەی شتێکی کردووە، بە چاوی خۆی هەندێ شتی دەبینی، بەڵام چی لە دەست دەهات؟

رۆژێ نەخۆشییەکی قورس دەگرێ، ژنەکەی گاز دەکاو پێی دەڵێ:

- ئافرەت توبی ئەو خوایە راستم پێ بڵێ، ئایا هەموو منداڵەکانم لە منن؟ ژنە بێدەنگ بوو. پیاوەکە گوتییەوە:
- دە قسە بکە ئافرەت! لە چی دەترسیت؟ بە خۆت دەبینی کە خەریکە دەمرم. ئەو تەڕداوێنی سۆزانییە لە وەڵامدا دەڵێ:
- ئەدی ئەگەر نەمردی؟

خات پنلۆپ، کە ئەم بیرەوەرییەی بیر هاتەوە بزەیەکی بۆ کرد. لە ڕێگاکە لاکەوت تا منداڵە مەکتەبلیەکان رەت بن، لە نێو منداڵەکاندا چاوی بە تراساکی کوڕی خات کاترینای دراوسێیان کەوت، دەستی بە زەمیلەکەیدا کرد تا پرتەقاڵێ دەربێنێ و بیداتە تراساکی، گازی کرد:

- تراساکی، ئەهای تراساکی!

بـەڵام تراسـاکی گـوێی لـێ نـەبوو. دەسـتی خسـتبووە سـەر شـانی دوو منـداڵی دراوسـێیانو هەرسـێکیان سـەرگەرمی قسـە کـردنو پێکـەنین بـوون. مـانولیو ماسـتراپاس لـەلای راسـتیو ئاندریکوس گیورکیس یش لەلای چەپییەوە بوو.

بە سێ قۆڵی باسی ئەوەیان دەکرد کە چۆن دوێنێ وەختێ "تسە گورگ" تیتروس-ی مامۆستا فێری سروودی "بەهار هاتەوە...."ی دەکردن تا رۆژی یەك شەممەی داهاتوو لەبەری بکەنو لە سـەیرانی قوتابخانـەدا بـە کۆمـەڵ بیڵـێن، چـۆن منداڵـەکان ساچـمەیان لەبـەر دەرگـای پۆلەکـە رۆکردبوو. منداڵەکان بە یەك دەنگ سروودی "بەهار هاتەوە" یان گوتبوو، تیتروس زۆری بە دڵ ببوو، بە دەم راوەشاندنی راستەکەی دەستییەوە گوتبووی:

- منداڵینە، با بچین ئەم سرووده لە نێو حەوشەکە بڵێین! ئەوجا دوو سبەی وەختێ بە بەر سێ تاقدا تێ دەپەڕین بە شانازییەوە دەیڵێین. دەی هەستن بچینە دەرێ!" بە خۆی لە خۆشیدا پێش هەموویان کەوتبوو، هەر کە پێی نابووە سەر ساچمەکان وەکو مەشکە کەوتبووە سەر زەویو عەینەکەکەی ببوو بە هەزار پارچەوە.

ئاندریکوس بە شڵەژانەوە پرسی:

- تۆ بڵێی شوێنێکی شکا بێ؟ من باوەڕ ناکەم.

تراساکی دڵنیای کردو گوتی:

- باوەڕ بکە پەراسۆکانی شکان چما تۆ بە خۆت گوێت لە قرچەی نەبوو؟ ئێ ئەو قرچەیە قرچەی شکانی پەراسووەکانی بوو!

مانولیو کە لە خۆشیا دەستەکانی لێکدی دەسوو گوتی:

- بێگومان پەراسووەکانی شکاون، چونکە هاواری لێ هەستا، وای لێهاتبوو نەیدەتوانی هەستێتەوەو یەك بینە هاواری دەکرد:

- ئاخ! ئاخ! و دەستی بۆ عەینەکەکەی دەگێڕا.

- ئێستا حاڵی بووم کە چۆن توانیمان لە شەڕی سەیرانی قوتابخانە رزگار بینو چۆنیش دەتوانین ئەو کارەی کە لە سەری رێك کەوتبووین ئەنجام بدەین! رازین؟

هەردوو منداڵەکە بە یەك دەنگ گوتیان؟

- بەڵێ، رازین.

سەگێك بە وێندەرا رەت دەبوو. منداڵەکان دەستیان دایە بەردو راویان نا.

لە مزگەوتەکەی نزیکی کڵێساکەوە دەنگی هـەراو هەنگامـەو شـەڕ دەهات منداڵەکان وێستان... تراساکی گوتی:

- بێگومان حەمیدە مەلایەو دیسان ئەفەندی دارکاری دەکا. کوڕینە بوەستن، سەیرێکی ئەو بەزمە بکەین!

هـەر سـێکیان لەسـەر نـووکی پـێ وەسـتان تـا سـەریان بگاتـە موحەجـەرەی دیـواری مزگەوتەکـە، حەوشـی مزگەوتەکـە حەوشـەیەکی گـەورەی یەکپارچـە سـەوزەگیا بـوو. مـەزاری ئەولیایـەك لـە ناوەنـدی حەوشـەکەدا بـوو، دارێکـی بەسـەرەوە چەقێنرا بـوو هـەزاران تیلماسـکە پـەڕۆی رەنگـاو

ڕەنگی پێوە هەڵواسرابوو، لە نزیکی مەزارەکەوە، دایکە پیرەکەی بە قژی شێواو و پێی خاوس‌و کەپوی درێژییەوە بە دەستێ ملی کوڕەکەی گرتبوو، بە دەستەکەی دی دارێکی نووک تیژی رادەوەشاندو هەڕەشەی لێدەکرد:

– تۆ لە خوا ناترسی؟ دیسان دەچییە کن ئەم رۆمیانەو گۆشتی بەرازو شەراب دەخۆی‌و خۆت گلاو دەکەی؟ کەری بێ ئەقل! حەبست دەکەم‌و بەدار هەموو گیانت شین دەکەمەوە، نایەڵم بڕۆی!

ئەفەندی کەوتبووە پەلەقاژە تا خۆی لە چنگی دایکی دەرباز بکا. وەکو کەر دەیزۆڕاند، لە تۆ وایە دەیانویست بیکوژن، پیرێژن هەمدیس رای دەوەشاندو هاواری بەسەردا دەکرد کە:

– نابێ بچی! نایەڵم بچی! دیسان دەتەوێ بچی پێت پێ بکەن‌و گاڵتەت پێ بکەن! بیرت چووەوە هەر کە مەست دەبی لە گو خواردنەکەت ژێوان دەبییەوە و زۆرە زۆر دەگریت؟ بیرت چووەوە کە عەمامەکەت فڕێ دەدەی‌و سەرت لەشیاکەو سەرگین دەگری‌و بە غار وەنێو کۆڵانەکان دەکەوی‌و وەکو کەر دەزەڕێنی؟ و روحییەکان دووت دەکەون، بەر توێکڵە لیمۆت دەدەن‌و بە سەرگینە فەندی گازت دەکەن؟

یانی تۆ حورمەتی ئەم پیرە پیرۆزەی باپیرت ناگری؟

پیرێژن بەدەم سەزەنشت‌و جنێودانەوە ئاماژەی بۆ گۆڕەکەی نێو حەوشی مزگەوتەکە دەکرد، ئەفەندی دەستی بۆ ئاسمان بەرز کردەوەو گوتی:

– دایکە، بەزاتی خوا شەوو رۆژ لە بیرمە! تەنیا ئەوم لەبیرە!

– ئەدی بۆ خۆت گوناحبار دەکەی؟

– باشە تۆ ناتەوێ وەکو باپیرم ببم بە پیرو وەلی؟ باشە ئەگەر گوناح نەکەم چۆن دەتوانم ببم بە پیر؟ باشە ئەگەر من هەست نەکەم گوناحبارم‌و لە کردەوەی خۆ ژیوان نەبمەوە تۆبە دەکەم؟ دەگریم؟ دەستەو دامێنی خوا دەکەوم؟

ئەو سەرە کەچڵەم دەخەمە بەرچاوی عالەم؟ نە ء، ئەدی چۆن دەتوانم ببم بە وەلی؟

زاری حەمیدە مەلا لەسەر سامی دا داچەقی. جارێ دەیڕوانییە کوڕەکەی و جارێ دەیڕوانییە مەزارەکەو بێدەنگ بوو، کێ دەڵێ ئەم کوڕە شێتە راستی نەدەکرد. راستی لە شێت یا منداڵ بزانە، کێ دەڵێ ئەو داستانانەی لەمەڕ وەلیان‌و تەنانەت لەمەڕ هەمان باپیری ئەم ئەفەندییە دەگێڕدرێنەوە راست نەبن؟ باپیری ئەفەندی عەمرێکی لە خەتاو گوناحدا بەسەر بردبوو، وەختێ لێکەوتبوو و تاقەتی خواردن‌و خواردنەوەو مێ بازی نەمابوو رووی کردبووە خوا پەرستی. رۆژێ چوو بووە سەر منارەی "سنت کاترینا"و ئیدی نە بۆ خواردن‌و نە بۆ خواردنەوە نەهاتبووە خوارێ. لەسەر منارەکە شەوو رۆژ گریا بوو، لە خۆی دابوو، لە خوا پاڕا بووەوە.

حەوت شەوو رۆژ لەیەك بینە گریا بوو و فرمێسکی هەڵڕشتبوو ئەوجا لە پڕ هاوارێکی وای کردبوو کە شار هاتبووە لەرزەو ئاسمان پڕ بوو لە قەڵە رەش. خوا رەحمی پێ کردبوو و بۆ وەی لەوە پتر ئازار نەچێژێ باڵندەکانی خۆی ناردبوو تا شەق و پەقی بکەن‌و بیخۆن....

کـێ دەڵـێ کوڕەکەشـی بـۆ وەی ببێتـە وەلـی هـەمان ڕێگـای نـەگرتبووە بـەر؟... حەمیـدە مـەلا نەیدەزانی چ بکا. ئایا بەردەوام بێ لەسەر لێدانی کوڕەکەی یا بچێتە نێو حەوشەو خۆی بداتـە بـەر هـەتاو و تـۆزێ خـۆی گـەرم بکاتـەوە؟ دارە نـووك تیژەکـەی بـە گۆڕەکـەوە هەڵپەسـاردو ملـی کوڕەکی بەرداو بە تەوسەوە گوتی:

– با وابێ! چۆنت پـێ خۆشـە وا بکە! هێنـد بخـۆو بخـۆوە تـا شـەق دەبـەیو ئـەوجا شـیاکە لەسەرت هەڵسوو.

بە نیگەرانیو بێزارییەوە خۆی گەیاندە سووچێکی هەتاوگری حەوشەکە

ئادریکوس گوتی: حەیفێ کەلێی نەدا.

تراساکی گوتی: خەمت نەبێ، بابە سبەی چاری دەکا.

ئەوجا گوتی:

– با بڕۆین،سبەینێ دەمەو ئێوارە نۆرەی خۆمان دێ، خۆم دێم بـە شـوێنتاندا. ئێـوە قۆچـە قانییەکانتان لەگەڵ خۆدا بێنن‌و منیش پەتێك دێنم.

ئاندریکوس گوتی: من دارێکیش لەگەڵ خۆدا دێنم.

مانولیوس گوتی: منیش مێخ زنجیرێك دێنم.

– نیکلای کوڕی میستیگریش لەگەڵ خۆدا بێنین باشە، کوڕێکی زۆر بە قووەتە.

مانولیوس گوتی: باشە ئەگەر بابی کیژەکە بمان بینێ؟

تراساکی بەخۆ پەسەندییەوە گوتی: جا با بمان بینێ؟ لات وایە دەتـوانێ لێمـان بـدا؟ خـۆ کـریتی نییە، سیراییەکی ترسنۆکە، پخی لێ بکەی زراوی دەتۆقێ. ئاندریکوس پرسی: باشە دەتوانین بە کۆڵیا بدەین؟ خۆ هەر نەبێ سەد کیلۆ دەبێ، باشە ئەگەر هاواری کرد؟

تراساکی بڕۆی وێك هێنایەوەو گوتی:

– گـوێ بگـرە ئانـدریکوس، ئـەم جـۆرە کارانـە غیرەتـی دەوێ. ئەگـەر دەزانـی پیـاوی ئـەم مەیدانە نیت ئەوا لە ئێستەوە بڵێ نایەم، تا یەکێکی دی پەیدا بکەم.

ئەم قسەیە غیرەتی ئاندریکوس–ی زەدە دار کرد، نەڕاندیو گوتی:

– من؟ جورئەت‌و غیرەتم بە شیرەوە خواردووە!

تراساکی گوتی: هەموو شتێ لە بواردا دەر دەکەوێ، سبەی مەعلوم دەبێ.

لای کەس قسە نەکەی. سبەی بابم میوانی هەیەو من دەستم بەتاڵە.

ئێوەش بە بیانووی چوونە کڵێساو مۆم داگیرساندنەوە هەندێ پارەی وردە لە دایکتان بسەنن. بۆ خۆمان بەو پارەیە نۆکی برژاو دەکڕین.

مانولیوس گوتی: بەشی ئەویش دەدەین.

تراساکی گوتی: بەشی ئەو بۆ؟ بۆ خۆمان دەیخۆین.

* * *

لـەو دەمـەدا میگلس پاڵـەوان شاشـکەکەی هێنـا بـووە سـەر بـرۆی و بـە بنـاری "کێـوە سـەخت"دا تێدەپەڕی، لەلای چەپییەوە دەریا بوو و لەلای ڕاستییەوە چیایەکی بەسامی رووتەن چوو بوو بە

ئاسماندا، ئەو چیایە بە سامەی کە هەر فەلەیەك بە بناریا رەت بێ نیشانەی خاچ دەکێشێو نەفرەت بۆ دەولەتی عوسمانی دەنێرێ. چونکە هەر قلیشو پەنا بەردو ئەشکەوتێکی ئەو چیایە بگەرێن، ئێسكو پروسکی فەلەی کوژراو دەبیننەوە. میگلس پالەوانیش نیشانەی خاچی کێشا. دەسالێ لەمەوبەرو لەسەر هەمان تاوێران بوو کە کریستوفیس-ی برایو جووتە کورەکەیان کوشتبوو، چەند رۆژێ لەوە دوا قەلە رەش کەوتبوونە حەواو کەسوکارەکەی کەوتبوونە تاقیبو هەرسێ لاشەکەیان لە دۆلێکا دۆزی بووەوە، ئەم رووداوە رێکەوتی رۆژی لە دایك بوونی تراساکی کردبوو، براو برازاکانی میگلس پالەوان لە کارێکی دلخۆش و شادمان بەدەم ئاوازی "مۆسکۆ"ییەوە بۆ مال دەگەرانەوە، تورکەکان بۆسەیان بۆ دانا بوون، نامەردانە رژابوون بەسەریانا، زمانیان بریبوونو هەر سێکیان کوشتبوون.
میگلس پالەوان ماینەکەی بەر ماميزان داو لە بن لێوانەوە گوتی: "ئای کریتی کلۆل! چەندین نەوەیە کە تۆی نەگبەت هەر هاوارتەو کەس بە دەنگتەوە نایەت؟ خوای گەورەش بۆ وەی پەرجووی خۆی نیشان بدا پێویستە یەکێك هەرەشەی لێ بکا، گەورەو دەسەلاتدارانی ئەم دنیایەش هەر وان، تا هەرەشەیان لێ نەکرێ خوێنیان نایەتە جۆش. کەواتە دەست بدە چەکی خۆتو ملی پێوە بنێ، تەنیا چەکە رێگای رزگاری تۆ!".
ئاهێکی هەلکێشاو, چاوی پر لە فرمێسکی هەلبری, دەرو دەشت و چیای بە نیگادابێژت, پەرەی کەپوی کەوتە لەرزین. دەشتی کریت بۆنی پونگو گول و گولوکی کێوی لێدەهات. ئەمجارەش ورتە ورتێکی کردو گوتی:
" کریت چەند جوانە! بە هەشتی سەر زەمینە! خۆزگە دەبووم بە هەلۆیەك و لە حەل حەلەی حەواوە دەمروانییە هەموو شوێنێکی!" بە راستی ئەگەر هەلۆیەك بە نیوەرۆ بەسەر کریتدا تێ پەریبا دەیتوانی هەموو جوانییەکی ببینێ: شەپۆلی گەرمی بەر هەتاوی، کەنارە زیوینەکانی- کە هەندێکیان سپیو قومەلانو هەندێکیان هەورازو نشێوو بەردەلانی سووری وەك خوێن بوو - گوندەکان، مالەکان، دێرو مزگەوتەکانی کە سەراپا سپینو لەسەر تاوێری بۆری کۆساران یا دەشتی پر دۆلو شیوەلان رۆنرا بوون، ببینێو لەزەت لە جوانیان وەربگرێ. کانە، ریتمنوو کاندی، ئەم سێ شارە شەهیدە، بە قولەو قەلاتو بورجی ڤینسییەوەو بە کلێسای بە مزگەوتکراویانەوە یەخسیری دەستی تورکان بوونو خواش لە بیری کردبوون! ئەگینا هەلبەتە ئێستا دەی بینی کە چۆن بەلەشو گیان تەسلیمی تورکان بوون، نا، نا, غەلەتم کرد، کریت بە لەشو گیان تەسلیم نەبووە.
ئەوەتا کریتیان بەرگری دەکەن، شۆرش دەکەن، بە هیچ جۆرێ ئامادە نین قەوالەی یەخسیری خۆیان کە خوا مۆری کردووە، مۆر بکەن.
ئەمە زولمێکی ئەستور بوو، هەموو هەلیان دەروانییە ئاسمانو هاواریان دەکرد کە: "ئەمە زولمە!"و مەسیحیانی بەغیرەتو کەلەمێرد لە پێناوی لابردنی ئەم زولمە ئاشکرایەدا دەجەنگن.
میگلس پالەوان لە فکران راچوو: "خۆ خوای میهرەبان بە خۆیشی جەنگاوەرێکی رەشید و مێرخاسێکی بێ وێنەیە، ناشێ لە شوێنێکی دیو لەسەر هەسارەیەکی دی چووبێ بە گژ

توركاندا و بۆیە کریتی فەرامۆش کردبێ!! دەبا پڕ بەزار هاواریکەینێ تا گوێی لێمان دەبێ!"
گەلانێ هەن بە دوعاو نوێژو پاڕانەوە گازی دەکەن، هەن بە گریان و زاری بانگی دەکەن و جماعەتێکیش هەن بە جنێوو کوفر سەرنجی رادەکێشن، بەڵام کریتیان بە دەست رێژی تفەنگان بانگی دەکەن، هەموو لەبەر دەرگای خوادا دەوێستن و لوولەی تفەنگان دەکەنە ئاسمان و تێکڕا دەست بە تەقان دەکەن تاخوا هاڕەی دەستڕێژی تفەنگەکانیان بژنەوێ، سوڵتانی عوسمانی کە یەکەمجار گوێی لە دەنگی تەقوتۆقی تفەنگان دەبێ، دەهری دەبێ و هاوار دەکا کە ئەی یاغیانی سەرکێش! رقی هەڵدەستێ و پاشایان و سەربازان و چەقۆکێشانی خۆی دەنێرێ. ئەوروپاییەکان کە بێ شەرمانە، کەشتییە جەنگییەکانی خۆ دەنێرن بۆ ناوەندی ئەوروپاو ئاسیاو ئەفریقیا تا بکەونە راوی بەلەمە بچووکەکانی کریت.
یونانی بەلەنگاز دەپاڕێتەوەو دەڵێ: "وریا بن، سەبر بکەن، لە خوێنم هەڵمەکێشن! بەڵام کریتیان وەڵامی دەدەنەوە: یا ئازادی یا مەرگ!"و دیسان لە دەرگای خوا دەدەن.
پاش شۆڕشی 1821، خەڵکەکە رۆژ بە رۆژ توڕەترو بێ تاقەت تر دەبوون. کریت دەمێ بوو لە ژێر زوڵم و زۆردا دەیناڵاندو پیشی دەخواردەوە.
کەڵکەڵەی ئازادی کەوتبووە سەری و حەجمانی لێ هەڵگرتبوو، پەلاماری ئەو جانەوەرە بێ رەزایەی دەدا کە چۆکی بەسەر سینگیا دادابوو، بەڵام بەم پەلاماردانە خۆی پەرێشان دەکرد، دێهاتەکانی خۆی دەرخواردی ئاگرو ئاسن دەدا، رەزو باخانی خۆی لە ریشەوە هەڵدەکەند، جەنازەی کوژراوانی خۆی لە بناری کۆسارەکاندا هەڵدەچنی و بەرزی دەکردەوەو دەیگەیاندە بەر دەرگای خواو پاشان بەلەشی زامدارو خوێناوییەوە دەکەوتەوە ژێر تیری زوڵم و ستەم. لە ساڵی 1866دا دێری "ئارکادی" تەقاندەوە، لە ساڵی 1878دا دەستی بە شۆڕش کردەوە بەڵام بێهودە بوو، دیسان تەسلیم بوو و ناچار لە سایەی زوڵم و زۆردا هەڵبکا، ئێستاش ساڵی 1889 هاتبووە بەر دەرکەو دڵی کریت خوێنی لێ دەچۆڕا.
مەسیحیانی گوندنشین کڵاوەکانیان، وەکو نیشانەی سەربەخۆیی، بەرەواژ لەسەر دەنا، گیانیان دەخوراو چاویان دەبڕییە رێگای یۆنان و روسیە.
گیانی ئاباو ئەژدادیان دەهاتە لەشیانەوەو جۆش و خرۆشیان پێ دەکەوت.
هەموو لە ماڵی خۆو لە گوندەکانی خۆیاندا خامۆش و خەو زڕاو چاوەنۆڕ بوون، هەموو رۆژێکی یەك شەمووان داوایان لە مامۆستا یا کەشیش یا گیتارژەنی خۆ دەکرد کە سروودی کارەساتەکانی کریتیان بۆ باس بکەن و بڵێن تا پتر رقیان هەستێ و مشووری تەگبیرێ بخۆن. بە تایبەتی لە بەهاراندا کە وەرزی خوێن جمان بوو دڵی کریتیان زیاتر دەهاتە جۆش.
تورکان بەمەیان دەزانی و سەربازو چەقۆکێشانیان بۆ سەرکوت کردنی کریتیان دەنارد.
میگلس پاڵەوان تەواو بێ تاقەت بوو، نەیدەتوانی لەوە پتر بیر لە کارەساتەکانی کریت بکاتەوە، ماینەکەی بەر مامێزاندا، بە بناری "کێوە تورەدا" رەت بوو، پێ دەشتەکەی "خاکە سورکە"ی بڕی، رووی کردە قومەڵانەکەی کەنار زۆری برسی بوو، لەبەر میوانخانەکەی "بێوەژن"دا دابەزی، خاوەنی میوانخانەکە بەغار هاتە پێشوازی، بێوەژنێکی گۆشتنی چوست و چالاك و تەڕو بڕ بوو،

بۆنی تەڕە پیازو زیرەی لێدەهات، پاڵەوان رووی وەرگێڕا، حەزی لە چارەی ژنی ناز فرۆش‌و رواڵەت باز نەدەکرد.

بێوەژنەکە کە چاوی بە میگلس پاڵەوان کەوت، تیشکێکی شەیتانانە کەوتە سەر نیگای و بەسەرسامی پرسی:

– ئەوە رۆژ لە کام لاوە هەڵاتووە پاڵەوان! ئەگەر بە رۆژوو نیت چێشتی کەروێشکم لێناوە، بە تەڕە پیازو زیرەوە لێم ناوە، دەم‌و دەستی پێوە دەخوریێ.

دانەوییەوە تا کورسییەك بۆ پاڵەوان بێنێتە پێشەوە. سینگ‌و مەمکی لە درزی کراسەکەیەوە دەرکەوت. بێوەژنەکە چاوێکی لە میگلس پاڵەوان داگرت‌و گوتی:

– گۆشتەکە بشخۆی قەیدی نییە، چونکە تۆ لەسەر سەفەری.

میگلس پاڵەوان توڕە بوو، هەر چەندە زۆری برسی بوو، بەڵام چونکە چارەی ئەو بێوەژنەی نەدەویست گوتی:

– هیچم ناوێ، برسیم نییە!

ئەوجا خۆی هەڵدایە سەر ماینەکەو بە چوار ناڵە دوور کەوتەوە.

بە بەر کۆسارەکەدا رەت بوو، گەییە دەشتێکی بەرین‌و خۆش، دەنگی وزەوزی مێش هەنگ‌و ئاوازی مەل‌و بولبولان کە دەگەڕانەوە بۆ کۆنە هێلانەکانی پاریان، پیاویان مەست‌و سەرخۆش دەکرد. ئەو رۆژە کە یەکەم رۆژی مانگی چوار بوو کریت بە دەم هەتاوی بەهارەوە وەکو ساوایەکی بێ گوناح دەگرژیەوە.... بەڵام میگلس پاڵەوان دڵی بە هیچ یەکێك لەمانە نەدەکرایەوەو بە پەلە ماینەکەی تاو دەدا، بۆ کوێ دەچوو؟ لە بەیانی زووەوە بە چ مەبەستێ لە ماڵ هاتبووە دەرێ؟

کێ دووی کەوتبوو؟ سێبەری تەمێکی خەست کەوتبووە سەر هەستی‌و کەنارە جوانەکەی باوەشی هەتاوی لێڵ دەهاتە بەرچاو. رێگاکەی بەردەمی لە رووبارێکی سەر هەڵگرتوو دەچوو، چیایەکانی ئەو بەریشەوە وەکو دووکەڵ دەهاتە بەرچاوی‌و دەچوو بە ئاسمانا، دوو جووتیاری پیری هێستر سوار بەوێدا رەت دەبوون، دەستیان بۆ بەسینگەوە گرت‌و گوتیان:

– خوا عەمر درێژت بکا میگلس پاڵەوان!

بەڵام پاڵەوان، ئەوانی نەبینی، بێ ئەوەی سڵاوەکەیان بسەنێتەوە بە تەنیشتیاندا تێپەڕی، خەیاڵ هەڵی گرتبوو و بەرەو کۆشکەکەی نوری دەبرد. بە خەیاڵ دەهات‌و دەچوو، بەرزی دیوارەکانی ئەندازە دەگرت‌و وەکو دزێك لە بیری ئەوەدا بوو کە لە کوێوەو چۆن دەتوانێ بە دیوارەکەدا هەڵگەڕێ. ئەوجا لە پڕ خەیاڵی دەئاڵۆزاو لە خۆی دەپرسی باشە گریمان لە دیوارەکەشی سەرکەوتم، گەیشتمە نێو باخەکە ئەوجا لە کوێوە بڕۆم.

ئارەقە نیشتە سەر هەنیەی، دەستی کرد بەبەر پشتێنە پانەکەیدا، دەستی بەر خەنجەرەکەی کەوت‌و لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "ئەو سەگە راست دەکا، دەبێ یەکێکمان بمرین، جا یا من یا ئەو".

لەو دەمەدا کە مشتوی خەنجەرەکەی لە نێو دەستیا دەگوشی، وای خەیاڵ دەکرد کە بە دیوارەکەدا هەڵگەڕاوەو خزیوەتە نێو باخەکەو بە پەنای گوڵدانە پڕ گوڵەکاندا دەڕوا، لە پەنجەرەکەی سەرێ را دەنگی قاقایەکی هاتە گوێ، ئارەقە بە هەنیەی داهاتە خوارێو بە چاڵاییەکەی پشت ملی دا بۆ گازەرای پشتی شۆڕ بووەوە، لە پڕو لە چاوتروکاندنێك دا ئەوەی بە بیرا هات کە بۆ کوشتنی نوری نەگەییوەتە ئەوێندەر. بەڵکو شەیتانێك چوو بووە بن کلێشەیەوە، شەیتانێکی نەناس‌و زاڵم‌و جیا لە هەموو شەیتانێکی ئاسایی ئەم شەیتانە شادو بە دەماغ‌و روودار بوو، دەموچاوی هەر مەپرسە! —رێك دەموچاوی ژن بوو، مرەیەکی کردو بە خۆی گوت: "ئەوە تۆ داناوەشێی میگلس پاڵەوان؟ شەرم لەخۆت ناکەی! بۆچی هاتووی؟!".

بە خەیاڵ ئەژدادو ئابادی لەگۆڕ هاتنە دەرێو کەوتنە نەفرەت کردنی. پاڵەوان رووی وەرگێڕا، کۆڵەمشتی گوشی‌و نەڕاندی: "ئەی پیرانی خلەفاو، بگەڕێنەوە ناو گۆڕەکانتان! من زیندووم نەك ئێوە، من فەرمان دەدەم، ئێوە دەمتان داخەن!".

ئارەقەکەی هەنیەی بە شاشکەکەی سڕی، چیاکان لەبەر چاوی روون بوونەوە، کەنارەکە ببووەوە بە کەناری واقیعی و رێگاکەی بەردەمی لە رووباری کەوت‌و ببووەوە بە رێگا ئاساییەکەی جاران. بە خۆیدا چووەوە، بیری کەوتەوە کە بۆ لە شارو لە دەروازەی شار هاتۆتە دەرێو نیازی کوێی هەیە. ئەوە بوو دوێنێ شەو وەعدی بە بەگ دابوو. دیارە پیاو دەبێ خاوەنی قسەی خۆی بێ — کە دەچێ بۆ "سن جان" تا "مانوساکاس"ی برای بدینێو...

رۆژگارو چارەنووسی "مانوساکاس"ی برای وەکو دەنگە گەنمێ هەڵگرتبوو و هێنابووی لەم گوندە پڕدارو درەختەی کە سەعاتە رێیەك لە گوندی پترو کفالوی بێشکەی بنەماڵەکەیانەوە دوور بوو، گیرساندبوویەوەو رووا بوو، ریشەی داکوتی بوو. گوڵی کردبوو، بەری گرتبوو و ئێستا وەکو دار بەرروویەکی بەشکۆ لە ناوەندی گوندا قوت ببووەوەو تا ماوی خاکی هەڵدەمژی‌و لق‌و پۆپی بڵاودەکردەوە: کوڕ و کچ و نەوەو نەوەزایەکی زۆری هەبوو.

رۆژی 1866/9/14 رۆژێ بوو هەرگیز لە بیر نەدەچووەوە. ئەو رۆژە بوو کە مانوساکاسی برای میگلس پاڵەوان بە خۆی‌و دەستەکەیەوە کە وتبووە تاقیبی تورکان‌و گەیی بووە ئاوایی "سن خان" لە ماڵێکی پاك‌و خاوێندا ژنێکی جاحێڵی بینی بوو کە دەگریاو خۆی دەڕنییەوە. تازە بووك بوو و تورکەکان مێردەکەیان لەبەر دەرکەی ماڵەوە سەر بڕی بوو. پڕ بەزاری جنێوی سەر بە کولکەی بە خوا دەدا کە: "نە، نە! خوا قەت دادپەروەر نییە، خوا، خوای مەسیحیان نییەو تورکانی خۆش دەوێ". مانوساکاس کە تەمەنی بەرەو چل ساڵان دەچوو، دوو ساڵ بوو ژنەکەی مردبوو، کە ئەو ژنە جاحێڵە بێکەسەی بەو جۆرە بینی، بڕۆی وێك هێنانەوەو هاتە کوڵ. دەستەکەی خۆی ناردە نێو حەوشە تا لەوێندەر دانیشن‌و نان بخۆن. خۆی هەر بەو وەزعەوە کە تیای بوو، واتە بە قژی درێژو سیمای کێویانەو بۆنی باروتەوە وەژوور کەوت.

ژنە جاحێڵەکە کە چاوی پێ کەوت، بەرهەڵبێنەکەی دا بەسەری خۆیداو هاواری کرد: یا مریەمی پیرۆز!".

مانوساکاس تاتوانی بە میهرەبانی و دڵسۆزییەوە چووە پێشیێو گوتی:

- بگری ئەی نازەنین بگری، تا دەتوانی بگری. گریان دڵ فێنك دەكاتەوەو سوكنایی بە ناخ و دەروون دەدا. منیش سەر زەمانێ ژنێكم هەبوو و توركەكان كوشتیان. ئیدی تا فرمێسك لە چاوم دابوو گریام، ئەو گریانە دڵی فێنك كردمەوەو ناخی هێوراندم.

مانوساكاس لە تەنیشت ژنەكەوە هەڵتروشكا، لێی راماو خورپەیەكی بە دڵدا هات. خۆزگە دەیتوانی لە ئامێزی بگرێو بیگوشێت بە سینگی خۆیەوە! مانوساكاس كە چاوی بە گەردن و سینگ و مەمكی بە فرمێسك تەڕ بووی كەوت، وا شەیدای بوو كە تا ئێستا هەرگیز بەو ئەندازەیە شەیدای هیچ ژنێ نەببوو، بە ئەسپایی و دوو دڵییەوە دەستی خستە سەر شانی و بە دڵسۆزییەوە كەوتە دڵدانەوەی:

- بەسە جوانێ، گریان بەسە، دەنا چاوەكانت تێك دەچن. بەزەییت بە چاوەكانتا نایەتەوە؟ چما سروشت تا ئێستا چاوی وا جوانی دروست كردووە؟

منێ كە هەنووكە لەبەر پێی تۆدا هەڵتروشكاوم هەموو دنیا گەڕاوم، من مانوساكاس قارەمانم پێ دەڵێن. نەبێ بە خۆ هەڵكێشان بەڵام لە "كسانا"وە بیگرە تا "سیتیا" كەسێ نییە من نەناسێت.

لە ترسی ئەوەی نەبا قسەیەكی زیادی لەزار دەرچێو بێوەژنەكە برەنجێ، بێدەنگ بوو، بەڵام ئارامی لێ براو و خۆی پێ نەدەگیرا. تۆزێكی دیش لە بێوەژنەكە چووە پێشێ، سەری دانەواندو بە دەنگێكی نزمو پڕسۆزەوە كەوتە گێڕانەوەی ئەو كارەساتانەی كە بەسەری هاتبوون یا دیتبوونی، ئەوجا كەوتە باسی شۆڕش و چۆن ئەم شۆڕشە ببووە مایەی بێوەژن كەوتنی ژنان و هەتیو كەوتنی منالان و فرمێسك رشتنی كریتیان، ئەوجا گوتی كە گێڕانەوەو بیركردنەوە لەو كارەسات و بەسەرهاتانە كارێكی چاكەو سوكنایی بەدڵو دەروون دەبەخشێ، ئیدی ئەمە چارەنووسی كریتەو هەر كەسێ بە كریتی لە دایك بێ دەبێ بەم چارەنووسە قایل بێو گلەو گازاندە نەكا.

بێوەژنەكە بە ئەسپایی سەری هەڵبڕی، ئەو كارەسات و داستانانەی مانوساكاس بۆی گێڕابوونەوە كەمێك دڵی هێور كردەوە، چاوی سڕین، سەری بە تەواوی هەڵبڕی و ئەویش كەوتە قسە كردن، باسی ئەوەی كرد كە چۆن شووەكەیان كوشت، خوێنی تازە رژاوی مێردەكەی، كە هێشتا لەبەر دەرگاكە بوو، پێ نیشان داو گوتی كە هەرگیز نایشوات و دەیەوێ هەمیشە ئەم خوێنە لەبەر چاوی بێ تا بیر لە مەرگەكەی بكاتەوەو فرمێسكی بۆ بڕێژێ.

مانوساكاس زۆر بە ئەسپایی دەستی بەشان و مل و گیسوو ئەژنۆی بێوەژنەكەدا دێناو بە میهرەبانییەوە دەیگوت:

- هەقی خۆتە، منیش هەمان كارم بۆ ژنەكەی خۆم كرد، توركەكان لە ناوەندی حەوشەی خۆماندا كوشتیان، بەو بیانووەی كە گوایە مێردەكەی یاخییە، حەوشەكەمان پڕ لە خوێن ببوو، بەڵام وەرزی باران هات و خوێنەكەی شۆردەوەو بەردەكان پاك بوونەوەو وەكو جاران سپی هەڵگەڕانەوە...

ئاهێكی هەڵكێشاو پتر بەسەر بێوەژنەكەدا دانەوییەوەو گوتی:

- باشـه، ئـەوجا بزانـە دڵـی پیـاو وەکـو بـەردە. هـەر کـە خوێنەکـە سڕایەوە ئیـدی هـەموو شتێکی بیر دەچێ.

کە بینی ئافرەتەکە بـەم قسـانە قـەڵس دەبـێ، پـاڵتۆ باروتاوییەکـەی خـۆی داکەنـدو دای بـە شـانی ئەوداو گوتی:

- دنیا ساردی کرد، با سەرمات نەبێ...

ژنەکـە لـە شـەرما ڕاچڵەکی دەتگـوت پیـاوێکی بێگانـە خـۆی کێشـاوەتە سـەری، ویسـتی پاڵتۆکـە لەسەر شانی لابداو فڕێی بدا بـەڵام لـە ترسـی ئـەوەی نـەبادا مانوساکاس بڕەنجـێ خـۆی لـە ژێـر پاڵتۆکەدا کز کرد... سەرەتا بۆنی نێرینەیەك کە لە پاڵتۆکەوە دەهات دڵی هێنایـە جـۆش. ئـەوجا بـەرە بـەرە هەسـتی کـرد جـۆش‌و خرۆشـێکی خـۆش کەوتۆتـە سـەری‌و هێـدی هێـدی دەخزێتـە لەشـییەوە، بەشـان‌و ملیـا، بـە پشـتوو سـێبەندەیداو بـە هەناویـدا دادەخـزێ... مێردەکـەی بـیر کەوتـەوە، کـە چـۆن لـە شـەوی بوکێنیـدا لـە باوەشـی گرتبـوو، گوشـی بـووی بـە خۆیـەوەو دەسـتە نەرم‌و گەرمەکانی بە هەموو لەشیا گێڕابوو... وەختێ پاڵتۆکەی پێوە نەبوو سەرمای بـوو، بـەڵام ئێسـتا هەسـتی دەکـرد تـۆزێ گـەرم بووەتـەوەو دڵـی هێـور بوەتـەوە. گـوێی لـە دەنگـی هەناسـەی مانوسـاکاس بـوو کـە بـە دیارییـەوە وێسـتابوو، هەسـتی دەکـرد سـۆزی بـۆی دەجوڵێ، ڕووی تـێ کردو گوتی:

- من هیچ خواردنێکم نییە بتدەمێ، تۆ لە شەڕ دێیەوە و بێگومان برسیتە، بەڵام ئەم تورکـە سەگانە، هەرچییەکمان هەبوو و نەبوو بردیان.

مانوساکاس وەڵامی دایەوە:

- نە، خانم، نە، من هیچ ناخۆم. خوا هەڵناگرێ تۆ برسی بی‌و من نان بخۆم، شتی وا چـۆن دەبـێ؟ یـا دەبـێ تـۆش غیرەت بدەیـە خـۆو نـانم لەگـەڵ بخـۆی یـا بـەزاتی مەسـیحێ کـە مەسیحە دەبێ منیش لەگەڵ تۆدا لە برسا بمرم.

لە ترسی ئەوەی نەوەك ئەم قسەیە ڕازی دڵـی خسـتبێتە ڕوو کەوتـە کۆکـە کـۆك‌و نەیـدەزانی چـۆن قسەکەی خۆی پینە بکاتەوەو چ بڵێ، ئەوجا قیروسیای کردو گوتی:

- ببوورە کە بەم بێ پەروایيە قسەت لەگەڵ دەکەم، نازانم چۆنت پێ بڵێم؟

دەترسم باوەڕم پێ نەکەی.

ئاهێکی دیکەی هەڵکێشا، ویستی سیغارێك بپێچێتەوە، بەڵام ژێوان بووەوە.

تـەواو پەشـۆکابوو، ئافرەتەکـە سـەری هـەڵبڕی، چـاوە درشـت‌و پـڕ فرمێسـکەکانی بڕییـە ئـەو. دەیویسـت بیـدوێنێ‌و قسـەی ئەسـەحی لـێ دەربێنێ، بـەڵام شـەرمی دەکـرد. مانوسـاکاس دیسـان گوتی:

- مـن دەزانم ئێسـتا وەخـتی ئـەم شـتانە نییـە بـەڵام چ بکـەم دڵـم نـاهێورێ‌و حـەز دەکـەم بـە ڕاشکاوی و بێ درۆ گرێی دڵمت بۆ بکەمەوە، بەڵام توبی ئـەو خوایـە قسـەکەم خـراپ لێك مەدەوە، چونکە نیازم پاکەو ئەگەر درۆت لەگەڵ بکەم خوا لێرەدا بمکا بە بەرد! کە هاتمە ئێرەو گوێم لە گریانی تۆ بوو کزە لە جەرگم هەستا، بەنج بووم، من هەرگیز جوانی وەکـو

تۆم نەدیوە. من نیازم پاکە، تورە مەبە. بۆ دەتەوێ بڕۆی؟ بەخۆت دەبینی کە کەم‌و زۆر دەستم تێوەر نەداوی، تکات لێدەکەم گوێم لێ بگرە: تۆ مێردەکەت مردووەو منیش ژنەکەم، ئێستا هەردووکمان لەم دنیایەدا تەنیاین جا وەرە با رێکەوین و بۆ خۆ ماڵێك ئاوەدان بکەینەوە!

ئافرەتەکە قیژەیەکی کردو لە شوێنەکەی خۆی گرمۆڵە بوو. گیانی کەوتە لەرزین. مانوساکاس هەستاو دوور کەوتەوە تا دەرفەتی ژنەکە بدات کە هێور ببێتەوە. چاوێکی بە جەنگاوەرەکاندا گێڕا کە لە نێو حەوشەکە دانیشتبوون‌و پرپاسکەکانیان کردبووەوەو سەرگەرمی نان خواردن بوون.

ئەوجا نیگای گواستەوە بۆ کێڵگە ئاوەدان‌و دار زەیتونە پڕ بەرەکان‌و ئاشە هەواییەکان کە بە ئەسپایی دەخولانەوە. ئەوجا بڕیارێکی داو لەبن لێوانەوە بە خۆی گوت: "لێرە دەمێنمەوە. ئێرە شوێنێکی بە پیت‌و بەرەکەت‌و دڵگیرە، ئەم بێوەژنەش، ژنێکی چاك و جوانەو منداڵی چاك دەخاتەوە، حەزم لێیەتی. من لێرە ریشە دادەکوتم. بەو خۆرە نەمرەی کە بەسەر سەرمانەیەوە دەبێ ئالێرەدا وەمێنم‌و رەگ دابکوتم!".

کە گەڕایەوە ژوورەکە، ئافرەتەکە دوگمەکانی چاکەتەکەی داخستبوو، قژی شانە کردبوو، هێندەی گاز لە لێوی گرتبوو، سوور هەڵگەڕابوون.

پاڵتۆکەی هەر بە شانەوە بوو. بە نازێکی تایبەتییەوە گوتی:

– مانوساکاس، بمبورە بەڵام چ بکەم قسەکانت ناخۆش بوون، گریمان تۆ نیازت پاکیشە، بەڵام ئەوەتا خوێنی مێردەکەم هێشتا وشك نەبۆتەوە.

مانوساکاس ئاهێکی هەڵکێشا، کەوتە هاتوچۆ بە ژوورەکەداو ئەنجام بۆ ئەوەی دڵی ژنەکە بێنێتەوە جێ گوتی:

– خۆزگە پارویە نان‌و تۆزێ شەرابم پێ بایەو تۆش ئەی خانمی میهرەبان دوگمەکانی چاکەتەکەمت بۆ دەدروویەوە، خۆم دەرزی‌و درومان نازانم!

بێوەژنەکە بێدەنگ بوو. دڵی بە مانوساکاس سووتا. هەستا دەرزی‌و داوێکی هێناو بۆ ئەوەی چاوی بە باشی ببینێ فرمێسکەکانی سڕی و کەوتە دورینەوەی دوگمەکان، بەدەم درومانەوە هەستی کرد دڵی مانوساکاس لەبن چاکەتەکەوە بە توندی لێدەداو هەناسەی توندو گەرمی پیاوی لێ پەخش دەبێتەوەو بەسە ران‌و ئەژنۆی ئەودا دەڕژێ.

لە شەرما سوور هەڵگەڕا، کەوتە پەلەکردن تا دروومانەکەی تەواو بکا، ئەوجا هەستاو دەرگای دولابەکەی کردەوەو گوتی:

– دروم کرد، تورکەکان هەموو شتێکیان نەبردووە.

پاشان سفرەیەکی سپی لەسەر مێزێك راخست، سفرەکە هێند سپی بوو ماڵەکەی روناك کردەوە، ئەوجا خۆی بە ژوورێکی دیدا کردو. ئاگرێکی هەڵایساندو کەوتە چێشت لێنان، مانوساکاس سیغارێکی پێچایەوە، کورسییەکی هەڵگرت و چوو لەبەر دەرگاکە لەسەری دانیشت, هێند بە

دڵنیایی ڕۆنیشتبوو دەتگوت خاوەن ماڵە. دەیڕوانییە دەرێ، بەڵام دڵی هەر لە ژوورەوە بوو، دەیویست بزانێ چ باسە.

گوێی لێ بوو کە ژنەکە چاپكو چالاك دێو دەچێ ئاگرەکە گەش دەکاتەوە، قاپ و مراكو چنگالان دەردێنێ.... ئەم دەنگانە گەشکەیان بەناخی دەدا. لە ژیانیا ئەم هەموو ئاسوودەیی و ئەم هەموو برسێتی و لە هەمان کاتدا ئەم هەموو سەبرو تەحەمولەی بەخۆوە نەدی بوو.

دڵنیا بوو کە ئەم بێوەژنە جوانەی خەریك بوو خواردنی بۆ هەردووکیان ئامادە دەکرد، پاش چەند مانگێکی دی، دوایئەوەی مەیلی مێردە کوژراوەکەی دادەنێ، دەبێ بە شەریکی سفرەو جێگای هەمشەیی.

مانوساکاس بەمجۆرە کریستینای خواستبوو و لە هەمان گوندا گیرسا بووەوە. بە ڕێکەوت کریستینا ژنێکی بە بەرەکەت بوو، دوو دوو منداڵی دەبوو و ماڵەکەی مانوساکاس پڕ بوو لە منداڵ. چەند ڕۆژێ لەمەوپێش یەکەمین نەوەی هاتبووە دنیاوە، مانوساکاس هێندەی پێ خۆش ببوو لەکەیفان دەستی کردبووە خواردنەوە، مەست ببوو و کەرێکی دابوو بە کۆڵیاو سەعاتە ڕێیەك بردبووی تا بیباتە نێو مزگەوتی موسوڵمانەکانو گوایە نوێژ بکا.

میگلس پاڵەوان لە دڵی خۆدا گوتی: "کارێکی یەکجار بەجێی کردووە ئەگەر من لە جێی ئەوبام ڕەنگە خراترم کردبا، بەڵام تازە قەولم داوەو هەر چەند لە من گەورەترە، دەبێ لۆمەی بکەم، هەر چۆنێ بێ من گەورەی ئەم گوندەم".

ئاوایی "پترو کفالو" لە بناری چیاوە بە دیار کەوت، لە خوارترەوە گوندە چکۆڵەکەی "سن جان" یانی گوندەکەی کریستینا لە ناوەندی دەشتو لە نێو لقو پۆپی درەختانەوە دیار بوو، میگلس پاڵەوان مامێزێکی توندی لە ماینەکەی داو ماینەکە کە گوندەکەی دەناسییەوە کۆڕژنێکی کردو هەڵی کردە چوارناڵە.

دەرکەی حەوشی ماڵی مانوساکاس لەسەر پشت بوو. پاڵەوان میگلس بێ ئەوەی لە ماینەکەی دابەزێ، سەری نەوی کردو لە دەرکەوە وەنێو حەوشەکەوت، هاواری کرد:

– ئەهای کاکە مانوساکاس!

هەموو ئەندامانی خێزانەکە لە دەوری مێزێکی نزم ڕۆنیشتبوونو نانیان دەخوارد. مانوساکاس پشتی بە دیوارەکەوە دابوو، قامچییەکەی لە پشت سەری خۆیەوە بە دیوارەکەوە هەڵواسی بوو. کریستینای ژنی بەرانبەری دانیشتبوو و لاقی خستبووە سەر لاق، شادو خۆشحاڵ دەهاتە بەرچاو. کەمێ قەڵەو ببوو و هەر چەند مەمکەکانی سیس ببوون، بەڵام دەموچاوی هێشتا وەکو گوڵاڵە سوورەی پشکتوو دەدرەوشایەوە.

مانوساکاس، دەنگی براکەی ناسییەوە، ڕاپەڕیو خێرا هاتە نێو حەوشە، باوەشی بۆ براکەی گرتەوەو گوتی:

– زۆر بە خێر هاتی برای ئازیزم! بەڕاستی لە وەختێکی باشدا هاتی، فەرموو خواردن حازرە!

میگلس پاڵەوان گوتی:

- پەلەمە دەڕۆم. تۆ دەرگای ژوورەکە داخە قسەیەکم پێتە.
- مانوساکاس دەرکەی ژوورەکەی داخست تامندالەکانی گوێیان لە قسەی ئەم جووتە برایە نەبێ، ئەوجا لە پالەوان میگلس هاتە پێشەوە.

میگلس پالەوان گوتی:

- گوێ بگرە کاکە، تۆ کە بەرگەی مەشروب خواردنەوە ناگری نەخۆیتەوە باشترە!

مانوساکاس بڕۆی وێك هێنانەوەو چارەی دابەیەکدارو گوتی:

- مەبەستت چییە؟
- خوا کەری بۆ ئەوە دروست نەکردووە کە بیکەیتە کۆڵ، بەڵکو بۆ ئەوەی دروست کردووە کە سواری بی، تێ گەیشتی؟
- تێ گەیشتم. بێگومان نوری بەگی برادەرت رەنجاوەو تۆی ناردووە تا گلەییم لێ بکەی. بەلام تۆ بە خۆت لێم زیزی یان نا؟
- نە ء، خۆیشت بە هەڵە مەبەو بە خۆت چاکم دەناسیت، بەلام بەرژەوەندی مەسیحیان وا دەخوازێ کە جارێ دەست بە شۆڕش نەکەین

مانوساکاس توڕە بوو و گوتی:

- باشە جەنابت کە سەر خۆش دەبی و سروودی "موسکۆیس" دەڵێی ئەمە قازانجی مەسیحیانی تێدایە؟ کاتێ بە تۆبزی بەنێو چاخانەکان دەکەوی و لە کەمەر بەگان دەنەوی و هەڵیان دەدەیە سەر بانان ئەمەقازانجی مەسیحیانە؟ وێڕای ئەمەش رووداریت گەییوەتە رادەیەك خۆت بە حەوشەدا دەکەی تا ئامۆژگاریم بکەی؟

ئەمەی گوت و دانەوییەوەو بەردێکی هەڵگرت، بەردەکەی توڕ دایەوە سەر زەوی، ئەوجا هەوساری ماینەکەی گرت و گوتی:

- ها، بۆ قسە ناکەی؟ قسەت پێ نییە؟ پێویست ناکا ئامۆژگاری من بکەی!

میگلس پالەوان بێدەنگ بوو و لە راستیا چ قسەیەکی پێ نەبوو.

مانوساکاس راستی دەکرد. چونکە ئەویش کە مەست دەبوو بیری نە لە کریت و نە لە مەسیحیان نەدەکردەوە. سواری ماینەکەی دەبوو و بە چوار ناڵە تاوی دەدا، گوێ زەوی لەبەر چاوی هێند بچووك دەبووەوە لەو وایە گوێزێکی درشتە، پڕ بە دڵ حەزی دەکرد ئەو گوێزە لە ژێر سمی ماینەکەیدا وردو خاش بکا!

مانوساکاس دوای ماوەیەك بێدەنگی کە بینی براکەی بڕۆی وێك هێناوەتەوەو چاوی بڕیوەتە کۆسارەکە، گوتی:

- بۆ وەلامم نادەیەوە؟ وەلامت پێ نییە؟ بەلام قەیدی نییە، من دەزانم تۆ کوێت دێشێ، تۆزێ بۆ خۆت بیر بکەوە، لای خوایە تۆ پیاوێکی رەشیدو فامیدەی! کەمێ ئەقڵت بێ جا گوێت لە برای خۆ بێ، چارەنووسی کریت هەر ئەمەیەو تەواو، ئەوجا وازم لێ بێنە، داخی دڵی خۆ بڕێژم.

ڕۆژی جەژنی قوربانیان ئێسترێك دەدەم بە کۆڵماو دەیبەم بۆ مزگەوت تا لەگەڵ ئەو کەرەدا نوێژ بکا. خوای دەکرد دوای ئەوە دەیانکوشتم.

- قیروسیا لە تۆ، بەڵام ئەوان کریت لە نێو دەبەن.
- خەمی کریتت نەبێ، کریت وا بە ئاسانی لە نێو نابرێ، کریت لە ناو ناچێ بەڵام ئێمەی بنیادەم ئا. خەمت نەبێ ناتوانن کریت بکوژن، کریت زیندەوەرێکی نەمرە، تۆزێ بێدەنگ بوو، هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشاو لەسەری ڕۆیی!.
- برام، بە زاتێ کە زاتی خوایە من لەم گوندەدا دیق دەکەم. چما بە خۆت نازانی؟ من لە کاتی ئاساییدا بەخۆ نازانم بەڵام کە تۆزێ دەخۆمەوە مێشکم ساف دەبێ و دڵم وەکو دڵی تۆ پڕ دەبێ. خۆ ناشتوانم بگەمە ئەستەموڵو سوڵتان وەکو سەگ بتۆپێنمو داخی دڵم بڕێژم.

کەوایە لێم گەڕێ با لێرە داخی دڵی خۆم بڕێژمو سوکناییەکم پێدا بێ.

میگلس پاڵەوان، ماینەکەی دەنگ داو بەرەو دەرکەی حەوشە وەڕێ کەوت، هەر بەسەر ماینەکەوە گوتی:

- کاکە مانوساکاس، ئەوەی کە پێم گوتیت بیری لێ بکەوە، بە تایبەتی کە بە تەنێ بووی باش بیری لێ بکەوەو ئەوجا چی بە باش دەزانی وا بکە، بەڵام ئەوەت بیر نەچێ کە کریت لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە. ئەمە قسەی هەوەڵو ئاخری منە، خوا حافیز.
- پەلەت چییە! دابەزە نانێ بخۆ، ئەوشۆ لێرەبە، شوکر ماڵێکی گەورەو گرانمان هەیەو خۆ دەرنەکراوی، بەلای کەمەوە برازاکانت ببینە، کریستینای براژنت ببینە، یەکەم نەوەی تازەبوومان بدینە.

دەمەوێ ناوی بنەم ئازادی تا بەلای کەمەوە ڕۆژێ لە ڕۆژان لە مەعنای ئازادی تێ بگا.

- سڵاومیان پێ بگەێنە، پەلەمە.
- ئەدی بە تەما نیت پێچێ بکەیەوەو بچی سەرێکی بابە پیرەکەمان بدەی؟
- نام پەرژێ، زۆرم پەلەیە. سبەی بەیانی زوو کارم هەیە. خوا حافیز
- تەح کە پیاوێکی کەللەڕەقی! کە بیرێ دای لە کەللەت دنیا خرابێ دەست بەرداری نابی... باشە بڕۆ، خوا حافیز!

میگلس پاڵەوان، خۆی دانەواندەوە، لغاوی ماینەکەی ڕاکێشا، لە حەوشە دەرکەوتو تاقە سوارە بەنێو دەشتەکە کەوت، خۆشحاڵ بوو کە مانوساکاس مەردانە بە ڕوویا چوو بووەوە، میگلس پاڵەوان ئەگەر لە ناخدا پەست نەبوایە، باوەشی پێدا دەکردو دەیگوشی بە خۆیەوە.

بە چوار ناڵە دەڕۆیی، زوو گەییەوە کاندیو لە خۆشیاندا پێی بەعاردی نەدەکەوت، چونکە دەرفەتی بۆ ڕەخسابوو کە جارێکی دی خانەوادەکەی تاقی بکاتەوەو ئەنجامی تاقی کردنەوەکە بە دڵی ئەو بوو.

*　　　*　　　*

دەمەو عەسر بوو، هەتاو بەرەو خۆرنشین دەچوو, ژنانی دراوسێ کە زانی بوویان میگلس پاڵەوان لە ماڵ دەرچووەو تا ئێوارێ ناگەڕێتەوە لە ماڵی خات کاترینادا کۆببونەوەو کەرەستەی وەك دەرزیو درومان، خوری و تەشی و وردە ئیشی دیکەی ناو ماڵیان لەگەڵ خۆدا هێنابوو تا بەدەم کۆڕو باسی ژنانەوە لەوێندەر ئەنجامی بدەن، خات پنلۆپ بوو، خوشکەکەی پولیکسینگیس بوو، کاتی نیتسای ژنی کراسو گیورگیس و خات ماتستراپاس بوو، ئەو ڕۆژی شەممەیە هەموویان شادو بە کەیف بوون. هەفتە تەواو دەبوو و سبەینێ ڕۆژی ئیسراحەت و چێشت لێنانی بەلەزەت بوو، بەڕاستی خوا کارێکی چاکی کردبوو کە یەك شەممەی دانا بوو.

کاتی نیتسا بە دەنگە ناسکەکەی گوتی:

- ئەرێ ئێوەش بیستووتانە کە دوێنێ شەو دیسان خەڵکی گوێیان لە هاتو هاواری میستیگری بووە کە ژنەکەی لێی داوە؟

خات پنلۆپ گوتی:

- ئەدی ئەو سمێڵە جوانەی بۆ چییە؟ بریا دیمیتروس-ی مێردی من سمێڵێکی وای هەبوایە، کچینە بەڕاستی سمێڵە زبرە هەڵگەڕاوەکەی میستیگری جوانە، کە دەی بینی گیانت ختوکەی دێ!

خات ماستراپاس کە هەموو شەوێ لاقی مێردەکەی بە تەختەکەیەوە دەبەست گوتی:

- بە خودای میستیگری ئەگەر سمێڵەکانی بدا بە ژنەکەی و بەخۆی تەنورەکەی ئەو لەبەر بکا گەلێ باشترە لەم حاڵەی.

خات کریسانتی لە قاقای پێکەنینی داو گوتی:

- پێرێ شەویش میستیگری کردبووی بە هاتو هاوارو هەموو خەڵکی گەڕەکی ڕژاند بوو بەسەر خۆیدا، براکەم کە بەوێدا تێ دەپەڕێ گوێی لە هاتو هاواری ببوو، بۆ سبەی شەوی پێی گوتبوو: "باشە میستیگری تۆ بۆ دەیەڵی ژنەکەت لێت بدا؟ خۆ بەرگەی تاقە مستێکی تۆ ناگرێ، حەز بکەی بە مستێ دەیکەی بەچڵم، ئاخر تۆ بەم کارەت ئابڕوی ئێمەی پیاو دەبەی. عەیب ناکەی لە خۆت؟ بە ئەقڵی ئێوە میستیگری چ وەڵامێکی دابێتەوە باشە؟ گوتبووی: "ئەدی چۆن پاڵەوان پولیکسینگیس، چۆن شەرم لە خۆ ناکەم، بەڵام خۆم ئەم وەزعەم پێ خۆشە".

هەموو لە قاقای پێکەنینیاندا، رینیو هەستاو سینییەکی پڕ لە قاوەو مرەباو پسکیتی هێنا، لەم کاتەدا "عەلی ئاغا"ی دراوسێیان لەبەر دەرگاکەوە دەرکەوت، ئەو پشتێنە سەوزەی کە رینیو دابوویێ دابوو بەسەر شانیاو گۆرەوییەکی نیوەچڵو شلیلە خورییەكو چەند شیشێکی چنینی بە دەستەوە بوو، عەلی ئاغا کۆسە بوو و بۆ دەرمانیش موویەك بە دەموچاوییەوە نەدەبینرا. زۆر پاك و خاوێن بوو، کۆنە کراسێکی لەبەر بوو ڕەنگە هەزار پینەی پێوە بووبێ، بەڵام هێند خاوێن بوو لە سپێتیدا دەبریقایەوە، پێیە چکۆلەکانی بەسەر قاپقاپەکانییەوە سپی دەچوونەوە.

خات کاترینا بەڕێزو حورمەتەوە لەبەری هەستاو گوتی:

- بەخێر هاتی عەلی ئاغا, فەرموو ژوورێ فینجانێ قاوە بخۆوە!

عەلی ئاغا سەری ڕێزی بۆ یەك یەكی میوانەكان دانەواندو گوتی:

– خوا نەیبڕێ خانم، ئێستا قاوەم خواردەوە بە چۆرەكو مرەبای ئالۆبالۆوە خواردم، گەلێك مەمنون، بە زیاد بێ!

ژنەكان كە شارەزای تەبیعەت بەرزیو دەست كورتی ئەم پیرەمێردە بوون هەموو بەیەك دەنگ گوتیان:

– خۆ نالێین نەتخواردووە عەلی ئاغا، باتۆزێكیش لەگەڵ ئێمەدا بخۆی چ قەیدییە!

عەلی ئاغای بەلەنگاز درۆی دەكرد، چونكە نەقاوەی هەبوو، نە چۆرەكو نەمرەبا، ژیانی بە برسێتی دەگوزەراندو خەمی هەرە گەورەی خەمی بێ خواردنی بوو، قەت لە باسی خواردنو چێشت لێنان وەرەز نەدەبوو، كە باسی خواردنێكیشی دەكرد دەمی ئاوی دەكردو لیكاو بە چەناگەیدا شۆڕ دەبووەوە، ژنەكان دەمارە سستەكەیان دەناسیو بۆ ئەوەی رابواردنەكەیان دەرچی پەلاماری ئەو دەمارەیان دا، خات كاتی نیتسای شەیتان چاوێكی لە ژنەكان داگرتو گوتی:

– عەلی ئاغا، ئەم نیوەڕۆیە چیت لێنا بوو؟ تۆ پیاوێكی نەوسنی، مەگەر هەر خوا بزانێ چ خواردنێكی بەلەزەتت لێناوە!

بزەیەكی شادی نیشتە سەر لێوی عەلی ئاغا، تامی دەمی خۆش كرد، ئاوەكەی دەمی قووت داو بە ئاوو تاو كەوتە باس كردن: "فرۆجەكەی ئەمرۆ یەكجار تورتو بەلەزەت بوو، بێ ئێوە ناخۆش خەیار شۆری یونانیشم كڕی بوو و خستبوومە پاڵی، ئیدی هەر مەپرسە. فرۆجەكەم سوور كردبۆوە، ببوو بە دەنووكی كەو...." بە دەم قسەكردنەوە دەمی ئاوی دەكردو ئاهی هەڵدەكێشا.

ژنەكان خەریك بوو لە پێكەنیندا شەق بەرن. دەمڕێژی پرسیاریان تێ دەكردو دەیانگوت:

– عەلی ئاغا ئەم هەموو گۆشتە چییە؟ بەردەوام گۆشتو سس، گۆشتو سس؟ ئاخر بۆ تەندروستیت خراپە, دەبێ جار جارێكیش سەوزە بخۆی، گۆشت خواردنی زۆر باش نییە.

خات ماستراپاس گوتی:

– من ئەوشۆ قاپێ زەڵاتەی پوختەت بۆ دەنێرم، جا بزانە چۆن ریخۆڵەكانت دەخوسێنێتەوە، تۆ ئەوەندەت گۆشتو بەهارات لە ورگت ئاخنیوە بە تەواوی بوون بە سوسیسون.

خات كاترینا گوتی:

– منیش ئەوشو كولێرەیەكی گەرمی گەنمت بۆ دێنم ئەو نانە سپییەی كە تۆ دەیخۆی گەدەت قورس دەكا.

خات پنلۆپ لە پڕ گوتی:

– بنیادەم هەر شتێك، ئەگەر خاویارش بێ – زۆر بخوا لێی بێزار دەبێو دڵی تێك هەڵدێ، منیش قاقێ زەیتونی خۆشەكراوت بۆ دێنم هەر چەندە تۆزێ تاڵە بەڵام ئیشتیای مرۆڤ دەكاتەوە.

بـەمجۆرە پیرەمێـردی تەبیعـەت بـەرزی، تـورکی دانیشـتووی گـەڕەکی یۆنانییـەکان دەژیـاو بـەو چەشنە سەدەقانە رۆژگاری دەگوزەراند.
ژنەکان کە شیوەکەی عەلی ئاغایان دابین کرد ئەوجا کەوتنە قسەو باسی دی، باسی دەشتو دەرو وەرزی بەهاریان کرد، باسی ئەوەیان کرد کە پیاوان هەموو خوا نەناسو حەز بە گۆشتی حەرام دەکەن. خات ماستراپاس ئاهێکی هەڵکێشاو کاتی نیتسا گلەیی لەمێردەکەی هەبوو کە زۆر دەخوا و بە دەم خەوەوە دەپرخێنیّو خەو لەو حەرام دەکا....

* * *

لەو دەمەدا "مورتزوفلوس" مجێوری کلێسای سن میناس لەسەر برجی کلێساکە وێستابوو، دەستی خستبووە پشت گوێیو گوێی لە غەڵبە غەڵبی شار رادەدێرا، دەنگەکانی یەك یەك لێکدی جیا دەکردەوە: جاڕدانی چەرچیان، تەقەتەقی نێو ئاسنگەرخانەکان، سەدای پڕ پاڕانەوەی ئەو گەدایانەی کە دەرگای ماڵەکانیان دەکوتا, سەگوەڕو حیلەی ئەسپان، دەنگی زەنگوڵەی ملی ئەو بزنو مەڕانەی کە بەرەو قەسابخانەکەی شاری کاندی رادەڕان تا شەو سەر ببڕدرێنو... هەموو ئەم دەنگانەی دەناسییەوەو لێکدی جیا دەکردنەوە".
لە پڕ لەم هەراو هەنگامەیە بێزار بوو، تورە بوو دەستی بۆ پەتی سێ زەنگە هەڵواسراوەکەی ژوور سەری بردو وتی: "بەسە! ئیدی نۆرەی منە بێمە دەنگ! ئەوە هەفتاو پێنج ساڵە من گویّ لەم قۆڕیاتەی ئێوە دەگرم. بەسە، ئیدی تاقەتم لێتان چوو!".
"مورتزو فلوس" زۆ کەمدوو بوو، بە دەگمەن قسەیەکی دەکرد، هەر قسەیەکی لە دڵدابا لە رێگای سێ زەنگەکەیەوە بەیانی دەکرد، ئەو سێ زەنگە زاری حاڵی ئەو بوون بە دزییەوەو بێ ئەوەی بە چ کەسێك بڵێ سێ ناوی لێ نابوون، زەنگی ناوەڕاست کە لە دووەکەی دی گەورەتر بوو، ناوی "سن میناس بوو"، ئەوی دەستە راست ناوی "ئازادی" بوو، ئەوی دەستەچەپی ناونابوو "مەرگ"، هەمیشە، یەکەمجار "سن میناس"ی لێدەدا،ن دەنگی دلێرو جەنگاوەرانە بوو، ئەوجا دەنگی "ئازادی" بەرز دەبووەوە، دەنگی زوڵاڵ و رەوان و خۆش بوو، پاشان دەنگی "مەرگ" بەخاویو پچڕ پچڕ بەرز دەبووەوە.... ئەم سێ دەنگە لە ناخی مورتزوفلوسەوە، واتە لە ناخی کریتەوە هەڵدەستاو رقو تورەیی هەژارانی بەسەربانی مەسیحیەکانو گەڕەکی تورکان و بارەگای خودی پاشادا بڵاودەکردەوە.
بەمجۆرە روحی پاكو پاکیزەی "مورتزوفلوس" لە رێگای ئەم سێ دەنگە پیرۆزەوە بەشداری جەژنەکانی خەڵکی کریتی بن دەستی تورکانی دەکردو لە جەژنانی وەك: نوئیل، جەژنی پاك، جەژنی سن میناس کە رێکەوتی 11/ نۆڤەمبەری دەکرد، هەروا لە جەژنی "سن جورج"دا کە رۆژی جەژنی لە دایك بوونی پاشای یونان بوو، خۆی بە دڵو دەروونی هەموو مەسیحییەکدا دەکردو دڵخۆشی دەدانەوەو هیوای پێ دەبەخشین.
مورتزوفلوس لە دنیای خەیاڵی گەشی خۆیدا "سن جورج"ی دەبینی کە سواری ئەسپێکی سپی بووە، جلوبەرگێکی ئاڵدووزی تحفەی مزەفەریەی لەبەر بوو، جووتێ سۆڵی سورتی گوڵینگە داری لە پێ بوو، فیشەکدانو دەمانچەی زیوینی لەخۆ دابوو و خاکی کریتی گرتبووە بەرو "ئازادی"

ئەو شازادە خانمە چکۆلەیەی نابووە تەرکی ئەسپەکەی، ئازادی شازادە خانمی ئەسینا بوو هەموو ساڵێ لە رۆژی 4/23دا لە کەشتی دادەبەزیو دەهاتە کاندی، مورتزوفلوس کە دەست بەرداری زەنگەکانی نەدەبوو، یەکەم کەس بوو کە دەی بینی بەرەو کاندی دێ، ئەوجا بۆ بەخێر هاتنی ئەو دەکەوتە راکێشانی پەتی هەر سێ زەنگەکە "سن میناس"، "ئازادی" و "مەرگ" و دەنگی لێ هەڵدەستاندن.

"مورتزوفلوس" ئەمڕۆ غەمگین بوو، لە رۆژێکی وەکو ئەمڕۆدا بەر لە هەفتاو پێنج ساڵ –کە تەمەن خێرا دەڕوا!– لە دایك ببوو، ئەوەتا ئەوشۆ بۆ یەکەمجار هەستی بە پیری کردو ترسی ئەوەی لێ نیشت کە بەم زووانە بمرێو ئازادی کریت بە چاوی خۆی نەبینێ.... ئایا لەم رۆژە پیرۆزەدا کەسێکی دی دەبێ کە جێی بگرێتەوەو زەنگەکان لێ بدا؟ نە، مورتزوفلوس ئەمەی بۆ قووت نەدەچوو، دەیگوت: هەیهاتە! ئەگەر شەیتان بە شەیتانی خۆی روحم بەرێ، لەو رۆژەدا، لە رۆژی ئازادی کریتدا، دەگەڕێمەوە و تارماییەکەم خۆی بەزەنگەکانەوە هەڵدەواسێ و دەیکا بە حەشرێ ئەوسەری دیار نەبێ!

ئارەقەیەکی سارد نیشتە سەر هەنیەیە چرچو لۆچەکەی، ئایا ئەو رۆژە دەبینێ؟ تا ئەو رۆژە دەمێنێ؟ دەستەکانی دەلەرزینو بە دەم ئەم خەیاڵە خەمگینەوە کەوتە لێدانی زەنگی نوێژی شێوان.

لەو دەمەدا کە کۆڕی قسەو باسی ژنان لە ماڵی میگلس پاڵەوان دا هێشتا گەرم بوو و عەلی ئاغا باسی فەرموودەکانی پێغەمبەری بۆ ژنە مەسیحییەکانی دراوسێی دەکرد، دەنگی زەنگەکان لەگەڕەكو باندا دەنگی دایەوە. ژنەکان دەست بەجێ کەرەستەی چنینو رستنی خۆیان کۆکردەوە، نیشانەی خاچیان کێشاو کەوتنە خۆ بۆ رۆیشتن.

عەسری هەموو شەمموانێك حەمامی ماڵان گەرم دەکراو کارەکەرانی پێ خاوسو شپڕێو دەکەوتنە ماڵ شۆردنو حەوشە گسك دان یا ئاودانی گوڵانی نێو ئینجانان. پیرێژنانیش بخوردو داری عودیان هەڵدایساندو وێردو دوعای مردووانیان دەخوێند.

لەو دەمەدا کە یەکەمین دەنگی زەنگی کڵێسا بەرز بووەوە، کەشیش مانولی بە هانکە هانك بەرەو ماڵ دەگەڕایەوە، لە بەیانی زووەوە لە ماڵ وەدەر کەوتبوو تا ئاوی موفەڕکی یەکەم رۆژی مانگ بەسەر ماڵەکاندا بپرژێنێو لە بەلا بە دووریان بخاتەوە. لە هەر ماڵێکا پێکێکی هەڵدابوو، ئەو دیاری و خواردنانەی کە لە ماڵەکان وەری گرتبوون هەمووی کردبوونە بەڕکی جبەکەی خۆیەوە، هەر چەند سەراپای لە ئارەقەدا هەڵکشا بوو، بەڵام بە کەیفو بە دەماخ بوو، وەختێ گەییەوە بەرماڵی خۆی لە دەرگای داو هاواری کرد:

– ئەهای پیرێژن! ئەوە لە کوێی؟

ژنەکەی کەشیش بە روو خۆشییەوە بەرەو پیری هات، ژنێك بوو قەڵەو و گۆشتن دان لە دەمیا نەمابوو. جوتێ نەعلی شڕی لە پێدا بوو و خشەخش بە عاردەکەدا بکێشی دەکردن، پێ دەچوو لە گەنجیدا یەکجار جوانو زەوقی بووبێ. خاڵە رەشە جوانەکەی سەر چەناگەی سەرنجی کەشیشی راکێشا بوو، بەڵام ئێستا کۆمەڵێ مووی بەسەرەوە روابوو و تەواو ناشیرینی کردبوو.

لەگەڵ ئەمەشدا هێشتا چاوە باشقاڵو نەوسنەکانی گەش بوون. هەر کە چاوی بە جبەو گیرفانە هەڵئاوساوەکانی کەشیش کەوت بە روو خۆشییەوە گوتی:

– بەخێر هاتییەوە پیرەمێرد، گیرفانەکانت بە تاڵ بکەم؟

کەشیش مانولی کە لە ناوەندی حەوشەکەدا وێستا بوو، باسکە توکنەکانی هەڵبڕیو گوتی:

– تەشتێ بێنەو بە تاڵیان بکە!

ژنە تەشتێکی گەورەی هێناو کەوتە خاڵی کردنی جۆرکە زلەکانی کەشیش، پڕ بوون لە خواردنی هەمە جۆر: حەڵوا، کفتە، خەیار شۆر، پستە، خورما، بادەم، کولیچەی ناو بە گوێزو پەنیرو......
ژنە هەڵوەستەیەکی کرد، کەشیش گوتی:

– بزانە، بزانە ئەم مورتزوفلوسە شێتە چ دەکا! ئافرەت خێراکە گوێم کەڕ بوو!

ئاکام تەشتەکە پڕ بوو، ژنە لە تەشتە پڕەکە نەویو خستییە سەرشانیو گوتی:

– تەواو پیرەمێرد، هەرچی تێدا بوو دەرم هێنا.

کەشیش کە بارەکەی سووك بوو بە پەلە کەوتە رێ تا فریای نوێژی شێوان بکەوێ.

* * *

خا "کریسانتی" هەر کە گەیشتبووە ماڵێ، شاڵە جوانە کشمیرییەکەی دابوو بە شانو ملە پانو پۆڕەکەیدا و ئەوجا دوو کولێرەی مفەڕكو شووشەیەکی شەراب و شووشەیەکی زەیتی زەیتونی لە زەمیلەیەك نابوو، لەو دەمەدا کە کەشیش مانولی چمکی جبەکەی هەڵکردبوو و بە پەلە بەوێدا تێدەپەڕی، خاکریسانتی دەرکەی حەوشەی دادەخست و بە لەقە لەق بەرەو کڵێسا دەچوو. خاکریسانتی لە گەنجیدا باڵا بەرزو بەدەن نەرمو شل بوو بوو، بەڵام بە تێپەڕبوونی رۆژگار قەڵەو ببوو، چاوەکانی کز ببوونو تاڵە مووی زبر کەوتبووە دەموچاوی.

کەشیش مانۆلی نیگایەکی نەوسنی زەمیلە پڕەکەی کردو سڵاوێکی لە خا کریسانتی کردو گوتی:

– سن میناس ئاگادارت بێ خا کریسانتی!

بەڵام خا کریسانتی کە لەبەر قەڵەوی رێی پێ نەدەکراو هەموو جومگەکانی لەشی دەیەشان، بیری لە جێیەکی دی بوو، لە بن لێوانەوە بەخۆی دەگوت: "ئەی سن میناس-ی پیرۆز، بە خۆت دەزانی من هەموو رۆژێکی شەمموان نانی موفەڕك و شەراب و زەیتی زەیتون بۆ تۆ دێنم. دە تۆش ئەمەم لێ قبوڵ بکەو دوعا هەمیشەییەکەم گیرا بکە. کارێکی وا بکە کە مەرگم پێش مەرگی براکەم بکەوێ، ئەو پیاوێکی دڵاواو بەرچاو تێرەو تازێیەکی شایستەم بۆ دەگێڕێو ئەم فانۆسە جوانانە بە دارە مەیتەکەمەوە هەڵدەواسێ...."

بەرپرسیاران و کارگێڕانی کڵێسای سن میناس ئەم فانۆسە جوانانەیان تازە لە ئەستەمۆڵەوە هێنابوو، فانۆس، فانۆس نەبوون! چوار چێوەکەیان زیوو، شووشەکانیان رەنگاو رەنگ ، بە پەتی ئاوریشمی رەش هەڵواسرا بوون هەر زینەت بوو سەیریان بکەی. ئەم فانۆسانە تەنیا لە تازێی دەوڵەمەندو نێوداران دا بەکار دەهێنران، بەڵام خاکریسانتی کە بە دڵی پڕ لە کەسەرەوە پیر دەبوو و تا ئێستا تامو لەزەتی ویساڵ و ئەشقی پیاوی نەچەشتبوو، هەموو ئاواتێکی ئەم

دنیایەی هاتبووە سەر ئەوەی کە ئەو فانۆسانە لە تازیکەی ئەویشدا بەکار بهێنرێن‌و لەسەردەمی گەنجیدا لە سن میناس پاڕابووەوە کە پیاوێکی باش و قۆزو خێزان پەروەرو بێباك و بەرچاو تێرو دلاوای بەنسیب بکا، بەلام کە دوعاکەی گیرا نەببوو و ئومێد بڕ بوو، لە سن میناس دەپاڕایەوە کە دەست بە بالای پولیکسینگیس-ی برایەوە بگریۆ رەواج بەکاروباری بداو دەستی بە کوانووی خێردا بکا، پولیکسنیگیس لە کاتێك دا کە شۆڕش لە ئارادا نەبووایە دەستی بە تاڵ دەبوو، ئەوجا دوکانەکەی کە لەبەر دەروازەی "کانە" بوو، دەکردەوەو، شەراب‌و زەیت‌و تریۆ لیمۆی لە جوتیاران‌و دێهاتییان دەکڕی‌و دەیفرۆشتەوە بە گەورە بازرگانان یا خۆی گوتەنی بە"گەورەکەران" و بەو جۆرە کیسەکەی پڕ دەکرد لە لیرەی مەجیدییەو ناپلیوێنی زێڕ، خاکریسانتی دەیگوت: ئەی سن میناس ئاگات لە برایەکەم بیۆ خێرو سامانی بەسەرا ببارێنە، ئەم کارە قازانجی خۆتی تێدایە، چونکە ئەگەر بتەویٚ نانی موفەڕك و شەراب و زەیت و هەر پێویستییەکی دی کە بۆ پیاوێکی پیرۆزی وەکو تۆ لازمە لە تۆ نەبڕیٚ، دەبیٚ ئەم کارە بکەی، دوای ئەوە کارێکی وا بکە کە ئێمەش نانێکی رەحەتمان دەست بکەویٚ، کاسەی پڕ وەکو مێردو منداڵ مایەی خۆشی‌و شادی دڵە.

عەلی ئاغا دەڵێ: "من نامەویٚ قەڵەو بم: چونکە حەز ناکەم خواردن بۆ کرمانی ژێر زەوی کۆبکەمەوە". بەلام راستییەکەی ئەمەیە کە هیچی نییە بیخوات...

لە کەنارەکەوە بەرەو کلێسای سن میناس هەڵگەڕا، ئەوجا بەلای سەرچاوەی "ئیدومنە"دا رەت بوو، هەڵوەستەیەکی کردو لەبن لێوانەوە بە خۆی گوت: "هەزار شوکر بە بەشت خوایە، هەزار جار لێت بەزیاد بیٚ، چونکە لە ئێمەش خراتر هەیە!"

خاکریستانتی بە خۆشحاڵییەوە خۆی وەقفی خزمەت کردنی براکەی کردبوو، خزمەتی دەکرد، جلی بۆ دەشت، جێی بۆ چاك دەکرد، چێشتی بۆ لێدەناو ماڵداری بۆ دەکرد. هەر چەند چاوی بە قەدو بالای دەکەوت دڵی کوڵیٚ بەزی دەگرت: "ماشەڵلا کە قۆزە، کە نەجیب و عگیدە!!" هەڵبەتە زۆر ژنانی بوو بەلام چ قەیدییە، چما خوا ژنانی بۆ پیاوان دروست نەکردووە، لەگەڵ براکەیدا بەسکیٚ لە دایك ببوون، لفانە بوون، گیانیٚ بوون لە دوو جەستەدا. کەچی ئەو زوتر پیر ببوو قەڵەوی بڕستی لیٚ بڕی بوو، بەلام براکەی ساڵ بە ساڵ قۆز تر دەبوو، بەلام خاکریسانتی ئەمەی لەبەر گران نەبوو، چونکە روحی بەبان براکەیەوە دەردەچوو، لەولاشەوە لە هیچی کەم نەبوو هاوبەشی هەموو خۆشییەکی براکەی بوو، خۆشی رادەبوارد، خۆشی دەخوارد، جوانی دەپۆشی لەگەڵیا دەچووە گەڕان‌و سەیران، تەنیا لەشەو باخەڵی کەم بوو، ئەویش چ نەبوو. کە براکەی بەرەبەیان لە رابواردن‌و شەوگەڕی خۆ دەگەڕایەوە، خاکریسانتی بە روو خۆشی بە پیرییەوە دەچوو، پێڵاوەکانی لەپیٚ دا دەکەند، ئاوی بۆ گەرم دەکرد تا دەست‌و دەموچاوی بشواو ئەوجا فینجانیٚ قاوەی تاڵی بۆ لێدەنا تا تین‌و تاوی پێدا بێتەوە بەدزی براکەیەوە بۆنی ئەو عەترانەی هەڵدەمژی کە ژنان دابویان لەسەرو سمێڵی و ئەمە تاقە لەزەتی ئاشقێنی ئەم پیرە کیژە بە لەنگازە بوو لەم دنیایەدا.

بەڵام لەم دواییەدا کە پیر ببوو و لاقەکانی ئەستور ببوون‌و ئازاریان دەداو و هەمیشە فانۆسە تازەکانی لەبەر چاو بوو هەموو خەمێکی هاتبووە سەر ئەوەی کە سن میناس بپارێتەوە کە مەرگی پێش مەرگی براکەی بکەوێ تا لە خۆشی ئەو فانۆسانە بێ بەش نەبێ، جا بۆ ئەوەی دڵی سن میناسی پیرۆز رازی بکا هەموو شەوێکی شەممووان دیارییەکی بۆ دەبرد.

خاکریسانتی لەگەڵ خۆدا قسەی دەکردو بەڕاست‌و بە چەپدا سڵاوی دەکردو لە شیوە قووڵ‌و نا هەموارو بەردەڵانەکەوە هێدی هێدی هەڵدەگەڕاو لە هەموو پێچێکدا هەڵوەستەیەکی دەکرد، دەتگوت دوای جەنازەی پیاوێکی دەوڵەمەند کەوتووە و دەچێ بۆ سەر قەبران.

بەڵام برایەکەی لەو سەر شاری کاندییەوە هەر کە گوێی لە زەنگەکان دەبوو، نیشانەی خاچی دەکێشاو هەڵدەستا تا دوکانەکەی دابخا.

پولیکسینگیس، پیاوێکی باڵا بەرزی توندو تۆڵ بوو. نیگایەکی ئەفسوناوی هەبوو، هەمیشە وەکو لاوێکی بیست ساڵە جلی دەپۆشی: پانتۆڵێکی سوڤ فش، چاکەتێکی بەگوڵ نەخشراو، پشتێنێکی پانی ئاوریشم، جوتێ پێڵاوی سپی‌و زەرد لەو پێڵاوانەی کە گەنجانی فەڵەو تورك لە پێیان دەکردو شەقێکی تێدا بوو لە ناوەوە بە قەیتانی سوور دەبەسترا، ئەمە بۆیە وابوو تا لەکاتی رێکردن دا ماسولکەکانی پێ دەربکەون.

کڵاوەکەی بە تیلاکەی سەرییەوە دەناو کەمێ لاری دەکردەوە تا گوڵینگەکانی بەسەر شان‌و ملی دا شۆڕ ببنەوە. دوکانەکەی داخست، پێی هەڵگرت تا بچێ بۆ لای باشترین دەلاکی شار، واتە بۆ لای پاراسکەڤاس بچێ. بۆ ئەوەی وەکو هەر شەممەیەك ردێنی بتراشێت. جار جار لە رێگادا دەوێستاو چاکوخۆشی لەگەڵ هاوڕێ دوکاندارەکانی دا دەکرد، گاڵتەی لەگەڵ ئەمو ئەودا دەکرد، یا پێکێ عەرەقی دەخواردەوە، ئەوجا هێدی دەکەوتە رێ‌و جار لە دوای جار کڵاوەکەی لارتر دەکرد. زۆر کەیفی بەوەدا دەهات کە لەشی ساغەو چ خەم‌و خەفەتێکی نییە. رۆژێ لە کتێبێکدا شتێکی خوێندبووەوە کە زۆری بە دڵ چوو بوو: "لە کاناریس یان پرسی بوو کە تۆ چۆن توانیوتە ئەوەندە دلاوەرو چاو نەترس بیت؟" ئەو کەشتیوانە قارەمانە لە وەڵامدا گوتبووی: "من هەمیشە بە خۆم گوتووە: کنستاندی، تۆ رۆژێ دێ دەمری!"

پاڵەوان پولیکسینگیس، لەو رۆژە بە دواوە ئەو قسەیەی هەڵگرتبوو و لە هەر بارێك دابووایە، لە شەڕابا یا لە بەزم‌و شادی بە خۆی دەگوت: "پولیکسینگیس، مردن برا گەورەیەو رۆژێ دێ دەبێ ملی بۆ کەچ بکەی!" بۆیە هەمیشە دەکەوتە پێشی پێشەوە.

گۆڕێکی گەورەی بۆ خۆی حازر کردبوو، بە بەردی مەڕ مەڕ بیرازی کردبوو تاقی تیا دروست کردبوو، مێزێکی نزمی لە ناوەندی دانا بوو، سەرینی تێدا دانابوو، قاپێ عەرەق‌و چەند پەرداخێکی لە تاقەکەدا دانا بوو. پولیگسینگیس هەر کاتێ ئارەزووی کردبا زەمیلەیەکی پڕ لە خواردن دەکردو دوو — سێ برادەری لەگەڵ خۆدا دەبرد بۆ گۆڕستانەکەو لەوێندەر کۆڕی بادەنۆشییان گەرم دەکردو بەدەم خواردنەوەوە دەکەوتنە باسی شەڕو ژن‌و مەرگ.

پولیگسینگیس بە دڵی خۆش‌و کەیفی کۆکەوە دەڕۆیی. شەوێکی خۆش‌و کپ بوو و گەڵای درەختان نە دەجوڵا، بۆنی گوڵ‌و گوڵاڵەی نیسان لە حەوشەی ماڵەکانەوە دەهات، شۆستەکان

ئاوڕشێن کرابوون و بۆنی خۆشی خاك گەشکەی بە گیانی دەدا. بیری لەوە دەکردەوە کە تۆزێکی دی پاسکەڤاس ردێنی بۆ دەتراشێت و کرێمێکی بۆن خۆش لە قژی دەداو دەبێتەوە بە گەنجێکی بیست ساڵەی ئەوتۆ کە کەس نەیناسێتەوە. ئەوجا بە ناو کۆڵانە تەنگ و تاریکەکان دەکەوێ تا بچێ بەسەر وەختی دۆستە قەحپەکانییەوە.

ئاهێکی هەڵکێشاو لە دڵی خۆدا گوتی: "شەیتان بە نەحلەت بی! ئەگەر خوا هەیەو راست دەکا ئێستا وەختی ئەوەیە پەرجوی خۆی بنوێنێ! من ئێستا لە هەرەتی لاویدامو پەرجو بۆ ئێستام باشە، تا چەند ساڵێ لەمەوبەر نەفام بوومو قەدری ژنو شەرابو جەنگم نەدەزانی! دوای چەند ساڵێکی دی، وەختێ ددان لە دەمما نەماو گورچیلەکانم پەکیان کەوت ئەوسا هەموو ژیانم بە فیڕۆ دەچێو ناتوانم لەزەت لە ژین ببینم، ئەوساکە دەبێ بە داخو کەسەرو عەزرەتەوە بڕوانمە ژنان و وەکو رێوییەکە بڵێم ترشە... ئاە ئەی سن جورج، لە نێو هەموو پیرۆزەکاندا تەنیا تۆ بە باشی لێم تێ دەگەی، وەختێ کە وێنەکەت لە نێو چوار چێوەکەدا دەبینم و سواری ئەسپێکی سپی بوویو ژنێکت هاویشتۆتە تەرکت هەزار ئافەرینت بۆ دەنێرم، ئاە، ئەی حەزرەتی سن جورج، ئەی پس مامی من، تۆ مەرحەمەتێکم بۆ بکەو دڵنیابە کە خۆیشم دەستەو ئەژنۆ دانانیشم".

ئەمەی گوتو کڵاوەکەی هێنایە سەرچاوی و خۆی بەشەقامە سەرەکییەکەی شاردا کرد. ئەم شەقامە یەکێك بوو لە شا دەمارەکانی شاری کاندی، لە دەروازەی رۆژئاوای "کان"ەوە دەستی پێدەکردو لە دەروازەی "لازارە" دەبڕاوە، مەیدانە گەورەکەی شارو سێ تاق و باغی پاشا کەوتبوونە. نزیکی ئەم مەیدانە، هەر لەو نزیکانەوەو لە نێو بڕە درەختێکدا کۆشکێك هەبوو کە رۆژانی هەینی دەستەی جۆقو کەرەنای قۆشەنی تورك دەهاتنە ئەوێو مۆسیقایان لێدەدا، شادەمارەکانی دی ئەم شەقامەی دەبڕیو لە دەروازەی تازەوە دەستی پێدەکردو بەرەو باشوور تا بەندەری شار دەکشا، مەیدانێ کەوتبووە سەر ئەو شوێنەی کە ئەم دوو شەقامە یەکیان دەبڕیو بەناوەندی شار حسێب دەکرا. شەقامی گەورە، شوێنی پینەدۆز، شووشە فرۆشو گازینۆی یۆنانیانو دەرمانخانەکان بوو، دوکاندارەکان لەبەر دوکانەکانی خۆداو لەگەڵ کرێکارانو شاگردەکانیاندا دەوێستانو بە دەنگی بەرز قسەو گاڵتەو گەپیان دەکرد. خۆ ئەگەر ئەفەندی یا قەمورێك یا خێلێ یا شەلێ یا شێتێ بەوێدا تێ پەڕیبا ئەوا ئیدی دەبوو بە رۆژی حەشر، پینەدۆزەکان تەقەیان لە سندانان هەڵدەستانو شاگردەکانیان دەکەوتنە فیکەکێشانو هۆی هاو لە پڕ بارانی توێکڵە لیمۆو تەماتە گەنیو بەسەر ئەو بەلەنگازەدا دا دەباری.

عەسری شەممە بوو، شادیو خۆشی باڵی بەسەر هەموو لایەکدا کێشابوو، شەقامی گەورەش یەکجار قەرەباڵغ بوو، دەنگی زەنگی نوێژی شێوان دری بە هەموو زەڵەو هەرایەکدا، شوکر هەفتەیەکی دیکەش تەواو دەبوو. شاگردان بەرکۆشەیان لە خۆیان داماڵی بوو ئاویان دەکرد بە دەستی وەستاکانیاندا تا دەستو دەمو چاویان بشۆن، وەستایان و دوکانداران پاش ئەوەی لەسەرو چاو شتن دەبوونەوە. دەهاتنەوە بەر دوکانەکانیانو دەکەوتنە قاوە خواردنەوەو نێرگەڵەکێشان، لە پڕ "روشینە"ی قولە رەش پەیدا دەبوو، روشینە چی رۆشینە! کێوێ گۆشتی

رەشو بریقەدار بوو، مەمکە زلەکانی گەیی بوونە سەر ناوکی، ملوانکەیەکی شینی مورووە کەرانەی لە مل بوو، "روشینە" هەمیشە روخۆش و دەم بە پێکەنین و نیگات نەوسن بوو. دانەکانی لە دوورەوە سپی دەچوونەوە.
سینییەکی گەورەی کولیچەی دەنایە سەر سەری و دەیگێڕا، تولوپاناسیش لە لای سەرچاوەی "ئید و منە"وە دەهات، وەکو هەمیشە خەمبارو بێدەنگ بوو، ئەویش کێك و چۆرەکی دەگێڕا، لەو کاتەدا کە شەقامی گەورە دەردەکەوت و دەبوو بە ماڵە دەوڵەمەندێك و نوقڵ و شیرینی کێك و کولیچە بەسەر میواناندا دەگێڕدرا.
پولیکسینگیس هەڵوەستەیەکی کردو ئەو گەڕەکە یۆنانییەی بە نیگا دابێژت و هەستی بە شادییەکی زۆر کرد، ریزە دوکان هەموو جوان و رازاوەو تاقە تورکێ لەو گەڕەکەدا نەبوو تا بیلەوتێنێ و لەبەر چاوی بخا. مەسیحیان گاڵتەو گەپیان دەکرد، پێ دەکەنین و زەنگی کڵێسایان لێ دەدا، پولیکسینگیس لە دڵی خۆدا گوتی: "ئەم شەقامە بە هەشتی راستەقینەیە، تەنیا ئاڵایەکی بە خاچ نەخشراوی کەمە. بەڵام دڵنیام کە ئەم ئاڵایەش بە هیمەتی ئێمەی کریتیان بەدەست دێ".
ئەوجا بەدەم سڵاو کردنەوە لە ئاشنایانی ئەمبەرو ئەوبەری شەقامەکە بەرەو دوکانی دەلاکەکە وەڕێ کەوتەوە.
سێبەرەکان درێژ دەبوون.... بانگدەرەکە سەرکەوتە سەر میحرابی مزگەوتەکە تابانگی نوێژی شێوان بدا، بەڵام بەر لەوەی دەست بە بانگ دان بکا تۆزێ وێستا، عەمامە سەوزەکەی رێك خست و تەماشایەکی خوارەوەو دەوروبەری خۆی کرد، لە بن لێوانەوە گوتی: "ماشەڵڵا لە گەورەیی تۆ خوایە: بەشەر هەر چەندێ چاکە بکا، چاکەی ئەو جووتە چاوەی پێ نادرێتەوە کە تۆ پێت بەخشیوە کە دنیای پێ ببینێ، ماشەڵڵا لە گەورەیی تۆ خوایە!
بە ئاستەم سەری دانەواند، دیمەنی رەنگاو رەنگ و پڕ جۆش و خرۆشی کاندی، منارە سپییەکانی شارو گومەزی کڵێساو خانەقای دەروێشان و بەیداخی سەوزی پێغەمبەر گەشکەو شادی دەدا بە ناخی.... کڕو کپ و سەرسام ئاهێکی هەڵکێشا: "بەڕاستی ئەم شارە پیرۆزە هەموو شتێکی تێدایە، لە هیچی کەم نییە! هەرچییەك بە ئینسان لازم بێ دەست دەکەوێ و تێیدا هەیە: ژنانی جوان و ناسك، گەنجی قۆزو رەشید! بۆ نموونە ئەم نوری بەگە، من وەختێ ئەو بە سواری ئەسپ دەبینم هەست دەکەم گەنج دەبمەوەو دەبمەوە بە کوڕێکی 20 ساڵان، لاوانی قۆزیش هەر دەڵێی ناسکە نانن و کاتێ کە لە چاخانەکاندا گۆرانی خەمگین دەڵێن بنیادەم هۆشی لای خۆی نامێنێ و پیاو نازانێ لەمزگەوت دا شوکرانەی خوا بکا یان لە چاخانانددا؟ من تەنانەت بۆنی ناخۆشی ئەم شارەشم هەر پێ خۆشە.
کە لە دەروازەی "لازار"ەوە دێم بۆنی شیاکەی چێڵ و تەرسی قاتری کریتیان دێ بەسەرما دڵم پڕ دەبێ لە شادی، من ئەم بۆنە ناخۆشەی کاندی بە عەترو عەبیری هەموو دنیا ناگۆڕمەوە، ئەم بۆنە تا رادەیەك لە بۆنی بن باخەڵی من دەچێ، ئەو بۆنەی کە خەڵکی بێزی لێ دەکەنەوە، کەچی من بە دەستی خۆم نییە حەزی لێدەکەم!.

بانگدەرەکـە هەناسـەیەکی قـووڵی هەڵکێشـا، گـەرووی پـاك کـردەوە، هـەردوو دەسـتی خسـتنە بناگوێی و بە دەنگێکی زوڵاڵ و پڕ لە سۆزو پاڕانەوەوە کەوتە بانگدان و دەنگێکی حـەزین و ناسـك گەلێ لە دەنگـی زەنگـەکانی "مورتزوفلـوس" خۆشـترو دڵگیر تـر بـوو، یـەك راسـت بـەرەو ئاسـمان هەڵدەگەڕا، ئاسمانی شـەق دەکـردو هـاواری بـۆ خـوا دەبـرد، لـە پـڕ وەکـو مریشـکی کاکۆڵ دار لـە سەر کاندی هەڵنیشت. وەك بڵێی هەموو بوونی خوای خواردبووەوەو مەست و مەنگ ببوو.

* * *

لـەو دەمـەدا کـە بانگدەرەکـە لـە دڵـی خۆیـدا ستایشـی قـۆزی نـوری بـەگی دەکـردو حەسـودی پـێ دەبـرد, نـوری بـەگ بـە خەمبارییـەوە لـە کۆشـکە قوچـەکەی خـۆی دەگەڕایـەوە. هەسـتی بـە شەرمەزارییەکی لە رادەبەدەر دەکرد, شـەرمەزاری وەکـو نووسـنەك بـە بەرۆکییـەوە نووسـا بـوو و ناخی دەسوتاند, ئەسپەکەشی لە خاوەنەکەی باشتر نەبوو, هەر دەڕۆیی و سەرسمی دەدا.
دەریا لە دوورەوە دەبریقایەوە, هەر چەند بای نەدەهات, بەڵام شەپۆل بە شەپۆلی دەگوت بـەولاوە نوری بەگ, لە چۆمی یوفیرۆ پەڕییەوە, رەزەکان تازە گەڵایان کردبوو, درەختـانی چواڵە چرۆیان کردبوو و دار هەنجیرەکان بۆن و بەرامەیان بڵاودەکردەوە. لە دڵی خۆیدا گوتی: "تازە هـیچ شـتێ دڵی من خۆش ناکا, نەخێر خۆشـی ناکـا! ئـەی دەریـا, ئـەی درەختـان, ئـەی هـەتاو لاکـەون لەبـەر چاوم!".
بە خەیاڵ میگلس پاڵەوانی بینی کـە دوو قـامکی لەپەرداخەکـە کـردووەو تـەق شـکاندی, چاوانی سەرسام و ئەبڵەقی ئامینەشی هاتنە بەرچاو کە تامەزرۆ و نەوسن دەیڕوانییە میگلس پاڵەوان.
بـەدەنگی بـەرز گـوتی: "تـف لـەمن! خۆزیـا زەوی شـەق دەبـوو و قـووتی دەدام! منـێ کـە ئیـدی بەهێزترین پیاوی شارەکەی خۆم نەبم ژیانم بۆچییە, نەمانم باشترە! من ژیانی وام ناوێ!"
دوێنـێ شـەوی بیرکەوتـەوە, ئـەو هـەموو بەزمـە, خواردنـەوەی بـێ لـەزەت! رشـانەوەو حەیاچوون! ئێسـتا هـەموو ئـەو بەسـەرهاتانەی بیردەهاتنـەوە, خـەوی لێ کـەوتبوو و هـاوارێکی سـامناك وەکـو نەڕەی دڕندەیەکی کێوی لەخەو رای پەڕاندبوو. ئەو هاوارە لە زاری کێوە هاتبوو؟
وەختێ بەیانی زوو غوڵامە قولەکەی, ئەوی لەبەر دەرگا بینی بوو و پـاکی کردبـووەوە, خەوەکـەی بوو بە دووکەڵ و رەوییەوە بەڵام هەستی کـرد. خەنجـەرێك, خەنجـەرێکی ژەهـراوی لـە دڵـی چـەقی بوو.
ئێستا گەیی بووە ئاستی گۆڕستـانی تورکـەکان, کێڵـەکان راست راوەسـتا بـوون, نووسـینی سـەر کێڵـەکان و سـەر مەڕمـەڕە رەنگـاو رەنگـەکانیان کـە لـە عەمامـە دەچـوون, لـە دوورەوە دەتگـوت بنیادەمی بەردینن و لە گۆڕ هاتوونە دەرێ و دەیانەوێ بۆ شاری کاندی بگەڕێنەوە.
نوری نۆڕییە تەرەفی دەریا, چاوی بە گۆڕەکەی بابی دەگێڕا کە لە نێوان دوو دار سەرووەوە قووت ببـووەوە, ك گۆڕەکـەی دۆزییـەوە موچـوڕکەیەکی پێـداهات, وای هاتـە بەرچـاو کـە عەمامـەی مـەڕ مەڕی کێڵەکە جوڵاو بە پشتا لار بووەوە, هانی عـەلی خـوێن مـژ, تـا مـابوو هـەر کـاتێ تـوڕە بوایـە عەمامەکەی بەو شێوەیە بە پشتا دەبرد, دنیا لەبەر چاوی نوری بـەگ کـەوتـە سـوڕان, ئەسـپەکەی

ساتمەیەکی داو رووەو گۆڕەکە جولاّ، نوری بە ترسەوە چنگی لە یاڵی ئەسپەکە گیر کرد تا نەکەوێ، لغاوی ئەسپەکەی راکێشا. ئەسپە مەغرورەکە هەستایە سەر پاشوو و کەوتە چەپۆکان.
ئەمە یەکەمجار بوو کە ئەسپەکەی نوری وا بکاو ئەوەندە ساتمە بدا، ئەمەش خۆی لە خۆیدا نوقلانەی شەڕ بوو.
بەگ هاوارێکی کرد، ویستی لە ئەسپەکەی دابەزێو بچێتە سەر گۆڕەکەی بابی و فاتیحایەکی بۆ بخوێنێ، بەلاّم لە مردووان دەترسا. لە پڕ هەموو شتێکی بە جوانی بیرکەوتەوە، ئێستا خەونەکەی دوێنێ شەوی بە جوانی بیر دەکەوتەوە: هانی عەلی بەدیارییەوە وەستا بوو، شڕۆڵە و شپڕێو سەراپای قوڕو چڵپاو بوو، ئەوێ کە لە هەموو ژیانیا پێی پەتی بەسەر عەردا نە نابوو، پێلاّوی لە پێدا نەبوو، هاواری بەسەر نوریدا دەکردو دەیگوت: "هەی خوێڕی دەزانی چەند ساڵە بە دەوری ماڵەکەتدا دێم؟ ڕێك لە ساڵی 1866ەوەیە، واتە بیست و سێ ساڵی ڕێکە بە دەوری ئەم ماڵە وێرانەی تۆدا دێم! سەلا لە ئەقڵم، وام دەزانی کوڕە تاقانەکەم شەوو ڕۆژ بیر لەمن دەکاتەوەو جگە لە تۆڵەسەندنی خوێنی من بیر لە چ شتێکی دی ناکاتەوە!... کەچی لە بری ئەمە هەمیشە سەدای پێکەنین‌و مۆسیقاو گۆرانی لە پەنجەرەی ماڵەکەتەوە دێ، منیش غەریب‌و بێکەس باری شەرمەزاری خۆم داوە بە کۆڵداو دەشت‌و شارانی دەگێڕم. کوڕێ بۆ ئەوە نەبێ کە تۆڵەی خوێنی بابی بسێنێ بۆچی باشە؟ تۆ بێ ئەوەی تەریق ببیەوەو شەرم لە شان و شەوکەتی خۆ بکەی دەچی خوێنی خۆت تێکەڵ بە خوێنی برای بکوژی بابت دەکەی‌و دەبی بە هاوپەیمانی، ژنەکەی خۆتی بەبێ رووبەند نیشان دەدەی. ئاخ لە دەست تۆی بودەڵەو هیچ لە بارانەبوو!"
ئەم سەرزەنشتانە نوریيان تورە کرد. ویستی هاوار بکاو بڵێ: "پیرەمێرد تۆ لە قەبرەکەشتدا وازم لێ نایەنی؟ دەبەسە، بەرۆکم بەردە!" بەلاّم وشەکان لە گەرویدا دەتاسان‌و نە دەهاتنە دەرێ.
ئەسپەکەی بەر مامێزانداو بەر لە رۆژئاوا لە دەروازەی "کان"ەوە خۆی بە شاری کاندیدا کردو بەرەو گەڕەکی یۆنانییەکان تاوی دا.

*　　*　　*

لە هەمان کاتدا میگلس پاڵەوان لە دەروازەی "لازارە"ی ئەو سەری شار نزیك دەبووەوە، ماوەیەك بوو بە پەلە دەهات، دەیویست بەر لە رۆژئاواو داخستنی دەروازەکانی شار بگاتەوە جێ، لە دوورەوە گولەکانی دەبینی کە هەستابوونە سەر پێ تا بگەڕێنەوە بۆ "میسکینیا".
ئەمانە هەموو رۆژێ لەبەیانییەوە تا ئێوارە لەبەر دەروازەی کاندیدا لەسەر شیاکەو تەرس‌و خاك‌و خۆڵ دادەنیشتن و دەستی نوقستانیان لە رێبواران و ئەم و ئەو پان دەکردەوە، بەلاّم لەگەڵ خۆر ئاوادا هەڵدەستان‌و بەرەو میسکینیا ریزیان دەبەست. ئەو شەوە، تازە بووك‌و زاوایەك کە شەوی پێشوو خۆیان لێکدی خەنی کردبوو، سەر قافڵەی ریزەکە بوون، بەلاّم ئێستا ساردو سڕو بێ موبالات‌و بە پەلە بە تەنیشت یەکەوە هەنگاویان دەنا، هەموویان مات‌و بێدەنگ بە دەموچاوی کونج‌و کەپوی وەریوو گوێچەکەی رزیوەوە رێیان دەکرد، هەندێکیان کوێر بوون، هەندێکیان لێویان پێوە نەمابوو، دانەکانیان دەرکەوتبوون دەتگوت پێدەکەنن، هەموو هەر

پەلەپـەلیان بـوو، دەتگـوت رۆژی قیامـەت رابـووەو ئیسـرافیل نـەفخی سـووری بەدەمـەوە نـاوەو پەلەیان لێدەکا. بەڵام لە پەلە پەلی خۆیاندا پارچە گۆشتی لەشی خۆیان لێ جێ دەما.
میگلس پاڵەوان رووی وەرگێڕا، دڵی لەم نەخۆشییە تێك هەڵدەهات، لە دڵی خۆیدا گـوتی: "تـەنیا خەڵکانی لەش ساغ هەقی ژیانیان هەیە، ئا ئەمانە بە کەڵکی چی دێن!".
ماینەکەی بەر بامێزان داو رێك لەو کاتەدا کە یاساوڵانی تورك کلیل بە دەست لەبـەر دەروازەکـانی شاردا چاو لە خۆرنشین وێستا بوونو فویان بە کەڕەناکانیاندا کـردو ئاڵای عوسمـانی داگیرا، لـە دەروازەکەوە خۆی بەشاردا کرد.

"3"

شەو چۆکی بەسەر سینگی شاردا دا، دنیا چوو بووە باوەشـی کپـیو خامۆشییەکی سـامناکەوە. هـەوا شـێدارو قـورس بـوو، گـەڵای تـازە دەرهـاتووی درەختـان لـەو تاریکەشـەوەدا بەشـێوەیەکی خەمناك سەریان بە نێو یەکدیـدا دەکرد. تارمـایی کارەسـاتێکی گـەورە هەڕەشـەی لـە شـار دەکرد میگلس پاڵەوان خەوی زڕابوو، خەڵکی کاندی پەنجەرەی سەر دالانی ماڵەکانی خۆیان دەکردەوە، دوگمەی کراسی خەویان دەترازاند تا باشتر هەناسەیان بۆ بدرێ. ئەو پیرێژنـە دنیـا دیتانـەی کـە هەستیان بە روودانی کارەساتێك دەکرد، دەهاتنـە بـەر دەرکـەی حەوشـەو بـەڵام لـە ترسـی ئـەوەی نـەوەك گرێـی دڵیـان بکرێتـەوەو هەسـتەکانیان کەشـف بـێ لامو جیمیـان نـەدەکرد، لـەوە بـوو فریشتەی عـەزابی کانـدی گـوێی لـە قسـەکانیان بـێو بەڵایـەك، کـە هێشـتا بڕیـاری تـەواوی لەسـەر نەدابوو، بەسەر شاردا بێنێ.
دەکەوتنە چەنەبازیو قسەی بێ سەروبەر تا تۆزێ دڵی خۆ بدەنەوەو لە نیگەرانییەکەی دڵیـان لـە بابەتـە سـەرەکییەکە دوور بکەونـەوە. بـەڵام بێهـودە بـوو گـڕ گـڕ دەهاتنـەوە سـەر ئـەو بابەتـە سەرکییەی کە بیری نیگەران کردبوون:
"دێتەوە یادت؟... ئەخێر جاریش بەڵایەکی ئاوها...." "دەمت خێر بێنێ بابان شێواو..." "گوێت لە دەنگی هاڕەهاڕ نییە؟" "گوتم دەمت خێر بێنێ!"
ئەوجا وەژوور دەکەوتن، کیلۆنی دەرگاکانیان دادەخستو چاوەڕێی دوا ئومێدیان دەکرد، واتـە چاوەڕوانی رۆژهەڵاتنیان دەکرد.
ئەنجام هەتاو لە پشت کێوەکانەوە سەری بەرز کردەوە، منارەکان لەبەر تیشکی هەتاودا سووریان دەنوانـد، دەریـا خرۆشـاو لـە هـەمان کاتـدا مورتزوفلـوس کەوتـە زەنـگ لێـدان، دەرگـی ماڵـە مەسیحیانی هەموو گەڕەکە یۆنانییەکان دەکرایەوە. سەرۆکی خانەوادەکان پاكو خاوێنو بەجلو بـەرگی جـوانو پـاكو تـەمیزەوە لـە مـاڵ دەهاتنـە دەرێ: ژنو مێـرد لـە ناوەنـدەوەو خەسـوو لـە

دوايانەوەو منداڵان بە جلی ئاڵاو واڵاوە لە پێشەوە ڕێیان دەکرد، کوریژگان دەستەسڕی سپی قەدکراویان بە دەستەوە بوو و کچۆڵان قردێلەی جوانیان لە قژیان دابوو.
هەموو دەچوونە خزمەتی سن میناس-ی شاسواری پارێزەری کاندی تا دوعا بکەن و گوێ لە قسەکانی خەلیفە "مەتران" بگرن، چونکە یەك شەممە بوو و خەلیفە وەعزی دادەداو نانی موفەڕکی بەسەر خواناساندا دابەش دەکرد. ئەو ڕۆژە، ڕۆژی کاسبی نەبوو، دوکان و موغازە دادەخران و ناودارترین بازرگانی دنیا واتە خودی شەیتان بە درێژیی ئەو ڕۆژە دەخەوت، بۆیە هیچ کارێکیان نەبوو جگە لەوەی کە هەموو بڕۆن و گوێ لە فەرموودەکانی خوا بگرن، ئەم کارە هیچی تێ نەدەچوو، و کەس زەرەری لێ نەدەکەوت، بۆ سبەینێ هەموو لە بەیانی زووەوە هەڵدەستان و سەر لە نوێ دەستیان بە کارو کاسبی دەکردەوە، دیسان مامەڵەو سەوداو چەنەبازی دەستی پێدەکردەوەو هەر کەسێ بۆی ڕێکەوتبا دەستی ئەوی دی دەبڕی. شەش ڕۆژی هەفتە هی شەیتانەو تاقە ڕۆژێکی هی خوایە. جا ئێوەش هەر ڕۆژەی مۆمێ هەڵایسێنن و چ خەمێکتان نەبێ، دنیا بە دڵی ئێوە دەبێ.
کڵێساکە وەکو ئاسمانی پڕ ئەستێرە دەدرەوشایەوە، بۆنی بخوردو داری عودی لێ هەڵدەستا، زەڵەی فریشتەو پەری و پیاو چاك و ئادەمیزاد یەکی گرتبوو و عەینی کورە هەنگ لە ناو کڵێساکەدا دەنگی دەدایەوە، چونکە ئاپۆرای خەڵکەکە زۆر بوو و لە نێو کڵێساکەدا جێی نەدەبووەوە, زۆریان لە داڵان و نێو حەوشەکەدا وەستا بوون،خەلیفە بە هەیکەلی پڕ هەیبەت و ردێنی سپی و جلی ئاڵدوزی کەشیشییەوە سەرکەتە سەر مینبەرەکەی، چۆنت زەین دەدایێ لە تۆ وایە دڕندەیەکی ئاسمانییەو بۆ سەرپەرشتی کاری ئادەمیان و ترساندنیان هاتۆتە خوارێ.
کەشیش مانولی، بەجلی سەراپا زێڕینەوە بەرەو میحرابەکە دەهات و لەبن لێوانەوە ئەو بەشەی ئینجلی دەخوێندەوە کە بابەتی ئەو ڕۆژە بوو، ڕێك لەم کاتەدا کایامبیس و ژنەکەی لە ماڵ دەهاتنە دەرێ تا بچن بۆ کڵێسا، ئەو ژن و مێردە یەك شەممەی رابردوو زەماوەندیان کردبوو و ئێستاکێ بە پێی عادەت بە هەمان جلی زاواو بوکێنییەوە دەچوون تا لەبەردەم سن میناس-ی پیرۆزو پارێزەری شاردا بوەستن و بپاڕێنەوەو کولێرەیەکی موفەڕەکی بۆ بەرن.
ماڵە چکۆڵەکەیان نزیکی بەندەر بوو، ڕێك کەوتبووە سەرەتای گەڕەکی جولەکانەوە، کەوتبووە کۆڵانێکی تەنگ و باریکەوەو ڕەشەباو شۆرەکاتی دەریا حەشریان پێدەکرد. گاروفالیا قۆڵی کردبوو بە قۆڵی مێردەکەیداو هەردوو کۆك و بە دەماغ ڕێیان دەکردو لە ناخی دڵەوە سڵاویان بۆ تەبیعەتی شاری رازاوە دەنارد. تەحا لە بریق و باق و شکۆی کۆڵان و گەڕەك و بانەکان! بۆنی درەختی مۆرد پیاوی هێڕ دەکرد! تاوێرەکان پێدەکەنین زەوی وەکو بووك خۆی رازاندبۆوەو هەندێ لەدڕکی پەرژینی باخەکەی گوڵی سپیان دەکردبوو و هەر زینەت بوو تەماشایان بکەی...
کاندی هێند جوان ببوو نەدەناسرایەوە، گاروفالیا ناوە ناوە چاوی هەڵدەبڕی و دزە نیگایەکی مێردەکەی دەکردو لەدڵی خۆدا دەیگوت: "خوایە، ئەم قسە قۆڕانە چییە کە کەشیشان دەیکەن؟ بە هەشت ئەمەیەو لەم دنیایە: خوایە لەم بەهەشتەم نەکەی و چ بە هەشتێکی دیم بە نسیب نەکەی!" هەنووکە گەیشتبوونە مەیدانەکەو تۆزێکیان مابوو پێچ بکەنەوەو خۆ بکەن بەکۆڵانی

کڵێساکەدا، کایامبیس رووی وەرگێرا، لە ژنەکەی راما، هەستی کرد مەستی شادییە، لە پڕ وای هاتە بەرچاو کە دنیا بەنی بەشەری تێدا نییە جگە لەو و ئەو ژنە گەرمو نەرم و بۆن خۆشەی تەنیشتی کە بە کراسی بەدەن چەسپو تەنورەی شلو ملو بەر مووری ناسكو بۆنو بەرامەی ئینسانییەوە نازی بەسەر دنیادا دەکرد.... کایامبیس لە پێرێوە تۆزێ خەمبار بوو، چونکە میگلس پاڵەوان دەعوەتی کردبوو و دەبوایە بچێ. هەر چەند سەری دێناو دەبرد نەیدەتوانی هەشت رۆژان لە ژنەکەی دوور بێو لە ئامێزی نەگرێ، لە ناوەندی مەیدانەکەدا هەڵوەستەیەکی کرد، ئەو کە خەڵکی "اسفاکیا" بوو هێندە پابەندی سن میناس-ی پارێزەرەی کاندیو دابو نەریتی ئەو شارە نەبوو.

ئەمانە چ سوودێکیان بۆ ئەو هەبوو؟ بۆچ دەبوا لە بری ئەوەی لە ماڵی خۆدا وەمێنێ و ئیسراحەتی خۆ بکا، بچێ بۆ کلێسا و کاتی خۆ بە فیڕۆ بدا؟ خوای گەورە هەمیشە چاوپۆشی لە تازە زاوایان کردووەو دەکا..... وەختێکی کەمی بە دەستەوە مابوو. لەوەیە ئێستا میگلس پاڵەوان، ئەو شێرە تووڕەیە، لە ژێر خانەکەی خۆیاندا چاوەڕێی ئەوبێ، کایامبیس باسکی ژنەکەی گوشی و چاوێکی لێ داگرت، بە ئارەزووی جماوەوە گوتی:

– ئافرەت، چۆنە بگەڕێینەوە بۆ ماڵەکەی خۆمان؟

ژنە سوور هەڵگەڕاو. پێڵوەکانی قورس بوون، چاوی داخستو گوتی:

– کەیفی تۆیە!

هەردووکیان وەکو ئەوەی لە دواوە راویان بنەی بە پەلە گەڕانەوە، بە چاو ترکانێك مەیدانەکەیان بەجێ هێشت، بەلای چنارەکەداو بە بەرماڵی پاشادا تێ پەڕین، خۆیان بە کوچەو کۆڵانەکاندا کردو زوو بە زوو گەیشتنەوە بەندەر، کایامبیس دەرگای ماڵەکەی بەپەلە کردەوە، هەردووکیان وەژوور کەوتن، کیلۆنی دەرگاکەیان داخستو خۆیان گەیاندە سەر جێگاکەیانو تێك ئالان.

* * *

میگلس پاڵەوان لە بەیانی زووەوە چوو بووە ژێر خانەکەوەو چاوەڕێی میوانەکانی بوو، بە دەستی راستا دوو کاریتە رایەڵ کرابوو، سێ جلیکان شەرابی لەسەر دانرابوو، بە دەستە چەپیا دوو گۆزە دانرا بوون یەکێکیان پڕ بوو لە نەوتو ئەوی دیکە پڕ بوو لە ئارد، کۆمەڵێ رستە هەنجیرو هەنارو کاڵەکی وشکەوە کراویش بە کاریتەی بن میچی ژێر خانەکەدا شۆڕ ببوونەوەو بۆ زستان دانرا بوون، گەڵێ گیاو گۆڵی دیش کرابوونە رستەوەو هەڵواسرابوون، ژێر خانەکە بۆنی شەرابی لێدەهات، تۆزێکی دی مریشکی کولاوو ماسی برژاوو سوسیسون یان دێناو بۆنی هەواکە دەگۆڕا.

میگلس پاڵەوان لەسەر چوارپایەکی بەرز دانیشتبوو، شاشکێکی رەشی بەسەرەوە بەستبوو و سەرە قورسەکەی نابوو بە دیوارەکەوە، چاوی بڕی بووە دەرکە چکۆڵەکەی سەردابەکە، ماتو بێدەنگ نەهیچی دەبینیو نەبیری لە هیچ دەکردەوە، جار جارێ پەنجە پلایس ئاساکانی لە لێواری مێزە نزمەکەی بەردەمی گیر دەکردو دەی نوشتاندەوە.

مێشكی كاس بوو، وەكو دڕندەیەكی رام بوو مت ببوو بەڵام دڵی ئاسودە نەبوو، تا ئێستا ژیانی بە خۆشی هاتبوو، لە هیچی كەم نەبوو، لەشی ساغ بوو، ژنێكی خانەدانووچاكی هێنا بوو، بابی منداڵان بوو، رووی كردبایە هەر شوێنێ رێزو حورمەتیان دەگرت.
كوڕەكەی دەقاو دەق لە خۆی دەچوو، بۆیە ترسی مەرگی نەبوو، ئەگەر بشمردبا ئەوا تراساكیی كوڕی جێی دەگرتەوەو وەجاخی كوێر نەدەبووەوە، كوڕەكەشی وەكو خۆی خاڵێكی بە ملەوە بوو برۆكانی پڕو پەیوەست و چاوەكانی چكۆڵەو یەكجار رەشبوون، ئیدی خەمی چی بوو، بۆچی دڵی نەدەسرەوت؟ ماوەیەك بوو حەوسەڵەی هیچی نەبوو، نە پێدەكەنی، نە قسەیەكی خۆشی دەكرد. نەبەشداری پێكەنین و گاڵتەو گەپی كەسیشی دەكرد.
بەخۆی پیاوێكی كەم دوو و تووڕە بوو، رۆژێ مانولاكیس-ی خەیات، خاڵی منداڵەكانی كە پیاوێكی ناسك و باش بوو، هاتبووە ماڵیان تا شەو لەگەڵ ئەواندا بقەتێنێ، بەلەنگازە بەدەم قسەو باسەوە پێكەنی بوو. میگلس پاڵەوان مۆڕەیەكی لێ كردبوو، ئەویش زویر ببوو و هەستا بوو و رۆیی بوو، ئەوجا میگلس پاڵەوان رووی كردبووە كوڕەكەی و بە تووڕەییەوە گوتبووی:
- نا پیاوە شەرمی لە خۆی نەدەكرد! پێدەكەنی!
هەندێ جار تێدەفكری و لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "كە كریت ئازاد بوو، دڵی منیش ئازاد دەبێ و ئەوجا پڕ بە دڵ پێدەكەنم". كەچی لەوساوە كە خەونی بە ئازادی كریتەوە بینی بوو، رۆژگار زۆر بە سستی دەڕۆیی. خەونی دیتبوو كە كریت ئازاد بووەو لە هەموو لایەكەوە زەنگ لێدەدەن، كوچەو كۆڵانەكان پڕ ببوون لە گەڵای مۆردو گوڵی نەسرین. كەشتییەكی سپی جەنگی لە بەندەردا لەنگەری گرتبوو و شازادەی ئەسینا خۆی هەڵدا بووە سەر پردی سەكۆكەو دانەوی بووەوە تا خاكی كریت ماچ بكا. میگلس پاڵەوان كلیلی شاری كاندی خستبووە سەر سینییەكی بچكۆڵەی زیوو و لەسەر سەكۆكە وێستا بوو تا كلیلەكە بدات بە شازادە، ئیدی كریت ئازاد ببوو، بەڵام دڵی ئەو هێشتا حەوانەوەی نەبوو، نەڕەیەكی تووڕەی كردبوو و بە خۆی گوتبوو: "نازانم چمە؟ لە چیم كەمە؟ خەریكە شێت دەبم!". خوێنی هاتە جۆش.
چاوانی سوور هەڵگەڕان و هەستی كرد كەللەی دەئاوسێ و هاكا بتەقێ. كریت چووە پێستی ئەوەوە چەپۆكانی دەكرد، ئیدی كریت دوڕگەیەكی ئاسایی نەبوو، بەڵكو جانەوەرێك بوو و خۆی دابوو بەسەر ئاوی دەریادا، ببوو بە گورگون-ی خوشكی ئەسكەندەری گەورەو وەكو كۆترە باریكە دەیناڵاند و كلكی خۆی دەكێشا بە ئاوەكەداو تۆفانی بەرپا دەكرد.... میگلس پاڵەوان، لەو دەمەدا كە گوێی لە ناڵەی جانەوەرەكە دەگرت هەستی كرد تەزوویەك بە مێشكی دا هات و لە پڕ كریت گۆڕا. بوو بە چنارێك و چنگی بە ناخی دڵی كریت دا رۆ دەبرد. گەورە دەبوو و لق و پۆپی دەهاویشت و مەرگ هەناوی دورگەی كریتی دەخوارد. جەنازەی باو باپیرانی هاتنە بەرچاو كە بەپێی خاوس و رەنگی شین هەڵگەڕاو و زمانی دەرهاتووەوە بەسەری لقەكانەوە هەڵواسرابوون و بەدەم باوە وەكو بەندۆڵی سەعات دەهاتن و دەچوون... لەو دەمەدا كە میگلس پاڵەوان باوەشی گرتبووەوەو بەرانبەریان چۆكی دادابوو لە پڕ هەموو غەیب بوون و چ بیرێك لە مێشكی دا نەما. جگە لە فانوسێكی شووشە سەوزو سوور كە سیمای نوری روناك دەكردەوە و

قاپێ عەرەق و کەوێکی برژاو و دەمو لێوێکی ناسکی بە پێکەنین و دوو برۆی چەرکەسیانە چ شتێکی دی نەدەبینی.
میگلس پاڵەوان لە پڕ هەستایە سەر پێ. مستێکی وای کێشا بە دیوارەکەدا کە هەموو خانووەکە هاتە لەرزین. بە توڕەییەوە چاوی بڕییەوە دەرکە چکۆلەکەی ژێر خانەکەو کەوتە جنێودان بە هاو بەزمەکانی چونکە ماتەڵ ببوون.
لە هەمان کاتدا لیبۆکەکان لە هەر چوار نکالی شاری کاندییەوە کەوتبوونە رێ، بادکش "فیندوسوس"ی مەیخانە چی بەر لە هەموویان و لە بەیانی زووەوە هەستا بوو و لە وێنەی حەزرەتی خانمی رەزان پاڕابووەوە کە یارمەتی بداو فریای بکەوێ، چونکە بە خەیاڵی خۆی دەچووە جەنگێکی قورس، ئەم جەنگە هەشت شەوو رۆژ، واتە لەم یەك شەممەوە بۆ ئەو یەك شەممە درێژەی دەکێشا. ئەگەر حەزرەتی خانمی رەزان یارمەتی نەدابا بەسەلامەتی دەرنەدەچوو, چەند ساڵێ لەوەپێش چوو بووە نك کەشیش نیکودم و تکای لێ کردبوو کە پەیکەرێکی حەزرەتی مریەمی بۆ دروست بکا بەڵام نەك وەکو ئەو مریەمەی کە وێنەسازان دروستی دەکەن: دایکێك و منداڵێکی شیرەخۆرەی بە باوەشەوەبێ, بەڵکو مریەمێك-ی وەکو ئەو مریەمەی کە خۆی لە خەوا دیبوی, یانی ژنێ بەشێوەو شەکڵی ژنانی ترێ چن، هەندێ پیاوباز، دەم و لێو ئەستوورو لەچکێکی سپی کریتیانەی بەسەرەوە بێ، لە بری منداڵ هێشوە ترێیەکی گەورەی بە باوەشەوە بێ، کەشیشەکە سەرەتا رازی نەببوو و گوتبووی:

- شتی وا نابێ، چونکە لە کتێبە پیرۆزەکاندا ئەمەم بەرچاو نەکەوتووە، مریەم هەر دەبێ مەسیحی بە باوەشەوە بێ نەك هێشووە ترێ. مریەم بە غەیری ئەو شکڵە وێنە بکرێ گوناحە! بەڵام حەجاماتکێش فیندوسوس بۆ رازی کردنی کەشیشەکە وەعدی دابوییێ کە جگە لە هەق دەستەکە، قاپێ عەرەق و دو کیلۆ ماسی موریناشی بداتێ، کەشیش نیکودم رازی ببوو، چەند جارێ نیشانەی خاچی کێشابوو و دەستی بە رەسم کردنی مریەم و هێشووە ترێیەکە کردبوو.

ئەو رۆژە حەجاماتکێش فیندوسوس بە بیجامەیەکەوە بەرانبەر وێنەکە وێستا بوو، بە سۆزەوە لێی دەپاڕایەوەو دەیگوت:

- ئەی خانمی رەزان، تۆ کە پارێزەری مەیخانەو مەیخانەچیانی، ئەوا تۆ بەجێ دێڵم و دەڕۆم تا لە پلەکانی ژێر خانەکەی ماڵی میگلس پاڵەوانەوە دا گەڕێم. تۆ بە خۆت دەزانی ئەمە چ دەگەیەنێ، ئەوەت لەبەر چاو بێ کە من لە پێناوی بەدەست هێنانی تۆدا پارەو ماسی موریناو عەرەقم داوە، تۆم بە خۆڕایی دەست نەکەوتووە. کەواتە فریام بکەوەو مەیەڵە سەرخۆش بم و بڕشێمەوەو دارو دیواران پیس بکەم! ئەی خانمەکەم دڵی ئەم پاڵەوانە دڕندەیە نەرم بکە تا زووتر ئیزنمان بدا. هەشت شەوو رۆژ یەکجار زۆرە، خودایە!

حەزرەتی مریەم! یەکجار زۆرە!

حەجاماتکێش فیندوسوس هەستا، جلی لەبەر کرد، چەنگەکەی کە بە تەنیشت وێنەکەوە هەڵواسرابوو، داگرت، چووە نێو حەوشە، خوا حافیزی لەماروسیوی ژنی و هەردوو کچەکەی کردو وەسیێتی بۆ کردن کە هەردوو رۆژ جارێك بێن و سەرێکی لیێ بدەن و لە حاڵی بپرسن، خەرجی هەفتەیەکی دایە ژنەکەی. داوای لە کیژە گەورەکەی، کە مامۆستا بوو، کرد شتێکی لەسەر پارچە کاغەزێ بۆ بنووسێت، کاغەزەکەی خستە گیرفانی، نیگایەکی دوورو درێژی ماڵەکەی کرد –دەتگوت دەیەوێ خوا حافیزی لیێ بکا– دیسان نیشانەی خاچی کێشاو وەڕێ کەوت.

هەوەڵجار سەرێکی مەیخانەکەی خۆیدا، کاغەزەکەی بە دەرکی مەیخانەکەوە چەسپاند، کاغەزەکە لێی نووسرابوو: "تکایە... لەبەر هەندێ کاروباری خۆم تا هەشت رۆژی دی مەیخانە نابێ، بۆ ئاگاداری!". تۆزێ هێور بووەوەو بەرەو ماڵی میگلس پاڵەوان وەڕێ کەوت. ماتەڵ ببوو، هەڵبەتە ئەو دڕندە بێ رەزایە هیچی پێ نەدەگوت، بەڵام چارەی بەیەکدا دەداو بروّی وێك دێنانەوە، ئەم چارە بەیەکدا دانەی لە هەموو شتێ ناخۆشتر بوو.

کە گەییە بەر ماڵی برا گەورەکەی، براکەی تاجیری جوملە بوو، پێی هەڵگرت و لە دڵی خۆدا گوتی: "خوایە نەمبینێ، دەنا یەکسەر دەزانێ بۆ کوێ دەچم و دیسان بە ئامۆژگارییەکانی مێشکی سەرم دەبا. پیرەکەری وا بابچێ تا چاو هەرزانە خۆی بکوژێ!" و کەپووە زلە باینجان ئاساکەی کە رۆژ بە رۆژ گەورەتر دەبوو و دەهات بۆ نێو دەمی، خوراندو لەبن لێوانەوە کەوتەوە بۆڵە بۆڵ: "بەڵێ، با بچێ خۆی بکوژێ! ئەو هەقی چییە بەسەر منەوە؟ ئەی پیرە ولاغ! بیرت چوو کە پێرێ چ حەشرێکم پێ کردیت! بە خۆشم نەمدەزانی لە چ حاڵێکدا دام. بە دەم رێوە لە ترم دەداو بە دیوارەکان خۆم دەگرتەوە، لە پڕ لوتم تەقی بە لوتی ئەم خانەوە کە لە کۆشکە رازاوەکەی خۆیەوە دەهاتە دەرێ، هەر کە چاوی بە من کەوت. خۆی لێکردم بە پیاوی ناو پیاوان و گوتی: "ها مانولی لەعنەتی دیمانەت بەخێر ئەوە شەرم لە خۆت ناکەی ئەم هەموو عەرەقە دەخۆیەوە، دەخۆیەوەو دەخۆیەوەو دەخۆیەوە؟" منیش خۆم بە دیوارەکەوە نووساندو دەمم لیێ بەرەڵلا کردو گوتم: "ها کەرە تاجیری لەعنەتی، ئەدی تۆ عەیب ناکەی کە عەرەق ناخۆیەوە و ناخۆیەوە ناخۆیەوە؟". لەو کاتەدا دوو –سێ کەس بە وێدا تێ پەڕین، کە گوێیان لە مشتومڕەکەی ئێمە بوو لە قاقای پێکەنینیان دا، کەرە پیرە بە پەلە قوچاندی!"

"فیندوسوس" بەدەم رێوە خۆی دەدواند" من دەمتوانی ببم بە کەشیش، چونکە بە ئیرادەی خوا لە رۆژی هەینییەکی پیرۆزدا لە دایك ببووم، بابیشم هەر کەشیش بوو، خوا هەر خۆی عالیمە بەو شتانە، بە چ مەعلوم نەشدەبووم بەئەسقف، بەڵام تاقەتی چوونە قونابخانەو مینگە مینگ و خۆ بەستنەوەم بە دەوامەوە نەبوو. هەر لە منداڵییەوە ئاشقی چەنگ لێدان بووم و کە دەستم بە چەنگ لێدان دەکرد بەرد دەهاتنە سەما. ئاهەنگی زەماوەندو غوسڵی تەعمید نەبوو خۆی پێدا نەکەم، لە پێش هەموو کەسێکەوە خۆم دەگەیاندە ئەوێندەر. هەر بۆیەش کە "سێ دەعجانیەکە" ناوی "حەجاماتکێش" یان لێم ناوە. وردە وردە دەستم بە خواردنەوە کرد، تا وام لێهات نەمدەتوانی بەبێ بۆنی شەراب هەڵکەم، ئەوجا مەیخانەیەکم کردەوە، رام سپارد وێنەیەکی حەزرەتی مریەمم

بۆ بکێشن، مریەمیٚ کە بە کەڵکی من بیٚ، مریەمیٚ کە لە دنیای مەسیحیەتدا چ کەسێك هاو وێنەی نەبیٚ، مریەمیٚ هەر کە من هاواری بکەمیٚ واز لە کاری ئەمو ئەو بێنیٚ و خێرا بە دەنگمەوە بیٚ.
ئێستا ئەم مریەمە، مریەمی تایبەتی منەو نایدەم بە هیچ قەحبە دایکیٚ.
پارەکە ئەم پاڵەوان پولیکسینگیسە ریٚ گرە ویستی بە ئەمانەت بیدەمیٚ تا رەسمێکی لەبەر بگرێتەوە. چما قەت غەڵەتی وا دەکەم؟ کەس نا من؟ پیٚم گوت: "پاڵەوان پولیکسینگیس، تۆ ماینەکەت بە ئامەنەت دەدەیە کەس؟ نایدەی، کەواتە منیش مریەمی خۆمت نادەمیٚ!"
حەجاماتکێش بە دەم رێوە سەرگەرمی گفتوگۆ بوو لەگەڵ خۆیدا، لە سوچی سەرچاوەی "ئیدومنە"دا تووشی "میستیگری"و "برتولدو" بوو کە ئەوانیش بە هانکە هانك بەرەو ماڵی ئەو دێوە دەچوون. هێند بە توندی بەر یەکدی کەوتن خەریك بوو گیتارەکەی حەجاماتکێش پارچە پارچە بیٚو کڵاوەکەی "برتولدو" لەسەری بکەویٚ، میستیگری گوتی:

– پەلەت چییە حەجاماتکێش، کەست دیوە بەرەو پیری شێر بچیٚ! سەبریٚ بکە با سیغاریٚ بپێچینەوە و پشوویەك بدەین، میستیگری لە ناوەڕاستیانەوە رۆنیشت، زەلامێکی یەکجار کەتەو دەست و لاق درێژ و ئەستوور بوو، لاقی بە لاقی فیل دەچوو، کە دەکەوتە سەما عاردەکە لە ژێریدا دەلەرییەوە.

خۆ لەبەر خاتری ئەم لاقە زەلامانەی نەبا کەس مەرحەبای نەدەکرد.
چونکە خەڵکی ئامادە نین مەرحەبای پیاویٚ بکەن کە ژنەکەی دارکاری بکا، بە ئەبرۆ چڕو سمێڵە زبرەکەیدا هەر لە پشیلە دەچوو، بە دڵسۆزییەوە بەرەو "برتولدو" دانەوییەوەو پاڵتۆکەی کە لەشانی خزی بوو دایەوە بە شانیاو کڵاوە جوانەکەی کە خوار ببوو، بە رێکی خستەوە سەر قژە درێژو بۆزەکەی.
"برتولدو" پیرەمێردێکی وردیلەی کورتە باڵای پاكو خاوێنو ئێسك سووك بوو، چەناگەی درێژ بوو، تازە ردێنی تاشی بوو.
دوو چەپکە قژی لوولی رۆناوی بۆن خۆش بەلاجانگەکانییەوە دەبریقانەوە.
تاقە کەسێك بوو لە کاندیدا رەنگە لە کریتیشدا –کە بیٚ ئەوەی گویٚ بە لۆمەی خەڵك و خوا بدا سمێڵی لەبنەوە دەتاشی.
کریتیان تا ماوەیەك وایان دەزانی هەر بە زکماك کۆسەیەو گوێیان بەبیٚ سمێڵییەکەی نەدەدا، بەڵام هەر کە بۆیان دەرکەوت سمێڵی دەتاشیٚ، تورە بوونو گوتیان:

– ئەمە کارێکی نابەجێیە، لادانە لە عادەتی خەڵکی، خۆ ئەگەر کار وا بڕوا ئیدی ژنو پیاو لێکدی جودا ناکرێنەوە!

هەندیٚ بەردو توێکڵە لیمۆیان تیٚ دەگرتو هەندێکی دی کە تۆزیٚ بە ئەدەب تر بوون لە پڕ قسەو مەرحەبایان لیٚ دابڕی، رۆژیٚ باربایانی بە دەم سمێڵ بادانەوە دەستی بە تەعلیق لێدانی برتولدو کردو گوتی:

– لێرە کەس حەز لەم کارە قۆڕانە ناکا، لە کریتدا دوو جۆرە بەشەر هەیە، نەك سێیان: نێرو میٚ، نێرەموك لێرە جێی نابێتەوە.

رۆژی یەك شەممەیەك كە برتولدو بە خۆو پیرە سێتارەكەیەوە شادو بەكەیفو بێ خەم بە كەناری سێ تاق دا رەت دەبوو، مستیگری كە فول سەر خۆش بوو، پێی گەییو ویستی بە بەرچاوی خەڵكەكەوە پانتۆڵەكەی لە پێ دابكەنێ تا خۆی گوتەنی بزانێ برتولدو پیاوە یا ژن. چەند كەسێكی بە رۆژو كە لەوێ ببوون، دەستیان گرتبوو و نەیان هێشتبوو پانتۆڵەكەی داكەنێ. میستیگری هێند لە كارەكەی خۆی ژێوان بووەوە كە لە داخا دەستی بە گریان كردو برتولدوی لە باوەش گرت، سەری نابوو بە سینگی خۆیەوەو هێندەی ماچ كردبوو تا برتولدو هاواری لێ هەستا!.

- بابە وازم لێ بێنە. خنكاندمت!

ئیدی لەو رۆژەوە بوون بە دۆستی گیانی بەگیانی و بێ یەك هەڵیان نەدەكرد.

خۆشبەختی برتولدو لەمەدا بوو كە خەڵكی كریت نەبوو، خەڵكی دورگەی "زانت" بوو و لە بنەماڵەیەكی خانەدانیش بوو، زۆر جار لە خۆی دەپرسی بۆچی گەییوەتە كاندیو هاتۆتە نێو ئەم دڕندە كێویانە.

ناویشی برتولدو نەبوو، بەڵكو ناوە راستییەكەی "كۆنت مانزاڤینو" بوو.

بەڵام چونكە چوار وەرزەی ساڵ دەلەرزیو كە لە ماڵ وەدەر دەكەوت پاڵتۆ كۆنە سەوزباوەكەی بەشانی دا دەداو قسەكردنی لە خەڵكەكە جیا بوو و لاقەكانی خوارو خێچ بوونو بە تەبیعەتیش پیاوێكی قۆشمەو ترسنۆك بوو، خەڵكی كاندی ناویان نابوو "برتولدو" ئیدی ئەم ناوەی بەسەردا بڕا بوو.

خەڵكی فێری سێتار ژەنین دەكرد، بەڵام ساڵ بە ساڵ ژمارەی شاگردەكانی كەم دەبوون، ئاخر خەڵكی كریتو سێتار ژەنین كوجا مەرحەجا! دەنگی كەرانەی خەڵكی كاندی بۆ گوتنی گۆرانی ناسكو دڵگیری "زانتی" نەدەشیا... برتولدوی بەلەنگازو بێ نەوا دەست كورتو برسی بوو، ناچار بەچاخانەكانی شاردا دەسوڕایەوە، بە ئاوتاوەوە داستانی ژیانی خۆی دەگێڕایەوە، باسی رابردووی پڕ شكۆی خۆی، باسی شازادە خانمانو گۆرانیو ئاوازی شەوانەی بن پەنجەرەی دلبەرانو باسی شەو كۆڕو ئاهەنگی وڵاتی خۆی دەگێڕایەوە.

لەوێندەر ماندولینی لێدەدا: ئەوجا سێتارەكەی دەخستە باوەشی و دەستی بە لێدانی دەكرد، بە دەنگێكی ناسكو زوڵاڵ یەكێك لە گۆرانییە كۆنەكانی دەگوت. ئەوسا خاوەن چاخانەكە فینجانێ قاوەی لەگەڵ پسكیتێكدا یا رەحەتەلقومێك، یا كەوچكێ مرەبای دەدایێ، بەمجۆرە جەنابی كۆنت بژێوی خۆی بە دەست دەخست، هەندێ جار روخسەتی لە چایچییەكە وەردەگرت كە رێی بدا رەحەتە لقومەكەی خۆی لە پارچە كاغەزێكەوە بپێچێو بیباتە ماڵەوەو لەگەڵ خاوەن خانووەكەیدا كەپیرێژنێكی هەشتا ساڵەی بێ دانو كوشتەی رەحەتەلقوم بوو، بیخوا.

پاڵەوان میگلس بەرێكەوت شەوێك لە باڕی "تریالونی"دا گوێی لە داستانە راست ودرۆكانی ببوو, لە دڵی خۆیدا گوتبووی: "بەڕاستی ئەم كابرایە بۆ من باشە, سەری دێشێ بۆ ژێر خانەكەی من!" ئەو شەوە برتولدو باسی "زانت" تاقە گوڵەكەی رۆژهەڵات-ی رۆژهەڵاتی دەكردو

دەیگوت تا ئێستا هەرگیز تورکەکان پێیان پێدا نەکردووەو ئێستاش سروودی میللی یونان لە وێندەر دەگوترێ, پاڵەوان میگلس گازی کردبوو و گوتبووی:

- ئابرتولدو وەرە با قسەیەکەت بۆ بکەم. تۆ بابایەکی نەجیب زادەی‌و دەبێ کاندی ژیانت دابین بکا، من سووکە مانگانەیەکت بۆ دەبڕمەوە، بەڵام هەر کاتێ دەعوەتم کردیت بۆ ژێر زەمینەکەی خۆم دەبێ بێی، کۆنت ئیکلامێکی بۆ کردبوو، و گوتبووی:
- ئەمرەکەی قوربان، من نۆکەری تۆم ئەی جەنابی میگلس پاڵەوانی بە ناوو دەنگ!

میستیگری، پیرەمێردە وردیلەکەی، وەکو چۆن منداڵێکی ساوا لە قۆناغەوە دەپێچن، لە پاڵتۆکەیەوە پێچا، حەجاماتکێش گوتی:

- هیمەتت بێ برتولدو، هیمەتت بێ ئەی پیرە بەلەنگازەکەم، ئێمە هەموومان بەرەو پیری تۆفان دەچین!

برتولدو گوتی:

- خەمت نەبێ حەجاماتکێش-ی برام. تەگبیری خۆم کردووە، تەماشاکە!

بوخچەیەکی لە ژێر باخەڵی دەرهێنا.

حەجاماتکێش دەستێکی لە بوخچەکەداو گوتی:

- ئەمە چی تێدایە برتولدو؟

پیرەمێرد سوور هەڵگەڕاو گوتی:

- جل‌و بەرگی زیادەیە.

میستیگری قونکە سیغارەکەی توڕداو گوتی:

- دەی کوڕینە، بەسەو ئیسراحەتمان کرد، با ناوی خوای لێ بێنین‌و بڕۆین!

هەر سێکیان قۆڵیان کرد بە قۆڵی یەکدیدا و بەرەو ماڵی میگلس پاڵەوان وەرێ کەوتن. لە نزیکی کڵێسای سن میناس‌و لە پاڵ مزگەوتی سپنت کاترینیدا تووشی ئەفەندی بوون کە بە تەما بوو لە شەقامەکە بپەڕێتەوە.

ئەفەندی پیاوێکی میانە ساڵ بوو، ردێنێکی سووری نا پوختەی هەبوو، چاوەکانی خڕو مات بوون، عەمامەیەکی سپی سپی لەسەر بەستبوو، ئەم عەمامەیەی بۆ کفنی خۆی دانابوو. بۆ هەر شوێنێ چوباین عەمامە سپییەکەی لەگەڵ خۆدا دەبرد تا ئەگەر هەر کاتێ ئەجەلی هات خۆی تێوە بپێچێ و ئامادە بێ بۆچوونە بە هەشتێ. کاتی خۆی چوو بووە زیارەتی مەکەو گەرماو تینوێتی و هەندێ کاری شێتانەی ئاینی، مێشکیان تێك دابوو و کەللەی پڕ ببوو لە ترس‌و خۆف ئاگری دۆزەخ‌و خوا، کە هاتبۆوە کاندی ببو بە مەلای مزگەوتێك کە یەکێك لە باپیرەکانی تێدا نێژرا بوو، دەرسی بەمنداڵە تورکان دەگوتەوە، لێی دەدان‌و لێیان دەدایەوە، تا رۆژێ کە برایمۆکی برازای نوری بەگ سەری شکاند بوو و لەوە بەم لاوە حوجرەکەی مەلا بە تەواوی داخرا.

مزگەوتەکە نزیك کڵێسای سن میناس بوو حەوشەیەکی گەورەی پڕ سەوزە گیای هەبوو. سێ تاقی رووخاو لەو سەری حەوشەکە بوو، گۆڕەکەی پیری پیرۆزیش لە ناوەندی حەوشەکە بوو،

گۆڕەکە بریتی بوو لە تابوتێکی داری سەر بە مەڕ مەڕ داپۆشراو، عەمامەیەکی سەوزی ناو بە تاڵی لەبەرد دروست کراو بەسەر کێلی گۆڕەکەوە بوو، عەمامەکە بە پیتی زەرکەفتی لە باران هەتاوا کاڵەوە بوو، نووسرابوو.

کورسی و تەختیان لە دەوری گۆڕەکە دانا بوو کە موسوڵمانان رۆژانی هەینی دەهاتن لەسەریان رۆ دەنیشتن. هەموو چاویان دەبڕییە پیری پیرۆزو قسەیان دەکردو جگەرەیان دەکێشاو قاوەی دەستی حەمیدە مەلای وێرد خوانی دایکی ئەفەندییان دەخواردەوە.

موسوڵمانەکان پارەی وردەیان دەخستە نێو عەمامە بەردینە ناو بۆشەکەی سەر کێلی گۆڕەکەو لە پیری پیرۆز دەپاڕانەوە، کە لەم دنیاو لەو دنیا شەفاعەتیان بۆ بکا، ئەوانیش وەکو مەسیحییەکان داوای شتی گەورەیان لە پیرەکەی خۆ نەدەکرد، تەنیا داوای رزقی زۆرو ژنی باش‌و دڵخۆشی ئەم دنیاو ئەو دنیایان دەکردو لەمە زیاتریان نەدەویست، جا بۆ ئەوەی پیری پیرۆز لە بارەگای خوادا شەفاعەتیان بۆ بکا بە دەست‌و دیارییەوە دەچوونە خزمەتی.

ئەفەندی هەموو بەیانییەك لەگەڵ رۆژهەڵاتدا دەچوو لەسەر گۆڕەکەی باپیری رۆدەنیشت و قورئانێکی گەورەی دەخستە باوەشی و بەدەم خوێندنەوە هێندە خۆی رادەژاند تا سەرەگێژکەی پێ دەکەوت. کە دنیا سارد بوایە هەڵدەستایە سەرپێ، بای باڵەکانی دەدا، وەکو دەروێشانی حاڵ لێهاتوو سەری بادەداو پێی بە عاردی دا دەکوتا تا گەرمی بێتەوە. نێوەڕوان کە برسێتی زۆری بۆ دێنا، هەڵدەستاو بێ شەرم کردن لەم سەری حەوشەکەوە بۆ ئەوسەری حەوشەکە غاری دەدا، وەکو گا دەی فیشکاندو وێڕای ئەوەی جگە لە بێجامەیەکی جاوو عەمامەکەی چی لەبەردا نەبوو، لە ئارەقەدا هەڵدەکشا، دراوسێکان لە پشت پەنجەرەی مزگەوتەکەوە. کە دەیڕوانییە سەر کۆڵانەکە، دەیان بینی، هەندێ پێی پێدەکەنین‌و هەندێ دڵیان پێ دەسووتاو بانگیان دەکرد:

- ئەهای ئەفەندی ئەوە چیتە؟ بۆ وادەکەی؟ ئەویش بێ ئەوەی بوەستێ دەیگوت:
- چ نییە خزمە. دەروونم گڕی گرتووە!

کە لە دەستی دایکە پیرەکەی بەرەڵلا دەبوو بە ناو کوچەو کۆڵانان دەکەوت‌و بەهانکە هانك لەم شۆستەوە خۆی بۆ ئەو شۆستە دەکوتاو منداڵە یۆنانی بە بەردەوە دوای دەکەوتن. شۆستەو شەقامەکانی لێ دەبوو بە رووبارو خۆی هەڵدەکرد کە بە خەیاڵی خۆی لە ئاوەکە بپەڕێتەوە، بەڵام کە بیری دەکەوتەوە مەلە نازانێ لە ترساندا لاقی سست دەبوون‌و پاشەو پاش دەکشایەوە.

هەر جارێ میگلس پاڵەوان بەزمێکی بگێڕایە ئەفەندیشی دەعوەت دەکرد.

تا تورکێکی بێ وەیش لەنێو لیبپۆکەکانی دابێ، ئەفەندی بە تاسەو نیگەرانییەوە چاوەڕێی ئەو رۆژەی دەکرد کە لە پڕ بێن بە شوێنی داو خەبەری بدەنێ، لە دڵی خۆدا رۆژو مانگی دەژمارد ئاخۆ کەی ئەو رۆژە بێ کە "کاریتوس" بێ بە شوێنیا بۆ مزگەوتەکەو بە ئەسپایی بە گوێیدا بچپێنێ‌و بڵێ: "مامە میگلس-م سڵاوی لێدەکردیت‌و دەیگوت دەعوەتی منەو بابێ بۆ ژێر خانەکە...."

ساڵێ دوازدە مانگ بە عەزرەتی گۆشتی بەرازو شەرابەوە دەتلایەوە، بەڵام پێغەمبەرەکەی گۆشتی بەرزاو شەرابی لێ حەرام کردبوو. نەك هەر ئەوە بگرە نەزەریشی لێ حەرام بوو، بۆیە کە چاوی

بە ژنێك كەوتبا سەراپای دەهاتە لەرزین. ڕۆژێ ژنێكی بێ حەیای خەڵكی بن غازی سەری كردبووە سەری، ئەفەندی لە حەژبەتاندا خۆی لەسەر عاردەكە گەوزاندبوو، خەوی لە خۆی هێنابوو، لەم دنیا پان‌و بەرینەدا تاقە لەزەتێك بۆ ئەفەندی مابۆوە، لەزەتێكی حەرام، بەڵام خۆش بوو، ئەویش ئەوە بوو هەر شەش مانگ كەڕەتێ دەعوەتی میگلس پاڵەوان بێ‌و بەشی شەش مانگەكەی دیكەی ساڵ گۆشتی بەراز بخواو شەراب بخواتەوە. بە پاڵەوان میگلس-ی دەگوت:

- پاڵەوان توبی خوا بمترسێنە، خەنجەرەكەت بخە سەر ملم‌و هەڕەشەم لێ بكە كە یا گۆشتی بەرازو شەراب بخۆ یا سەرت دەبڕم! پاڵەوان میگلس چاوەكەمی، ناچارم بكە، تا ئەو كارەی دەیكەم بە گوناح لەسەرم نەنووسرێ! بەمجۆرە شەرابی دەخواردەوە، گۆشتی بەرازی دەخواردو زمانی دەپژاو پڕ بە زاری جنێوی ناشیرین‌و ناشەرعی دەداو داخی دڵی خۆی هەڵدەڕشت، هەرچییەكی دەربارەی حەزرەتی سن میناس یا خۆی گوتەنی دەربارەی "دراوسێ دیوار بەدیوارەكەی" دەزانی بە ئاوو تاو دەگێڕایەوە، مزگەوتەكەی ئەفەندی بە پاڵ كڵێسای سن میناسەوەبوو. كاتێ سن میناس لە نیوەشەواندا بە سواری ئەسپەكەی خۆی لە كڵێساكە وەدەر دەكەوت، ئەفەندی گوێی لە دەنگی دەبوو، ترسی لێ دەنیشت‌و سەری خۆی وەبن لێفەكەی دەناو بۆ سبەینێ، بەیانی زوو رادەبوو نەوتی لە چرای سەر گۆڕەكەی باپیری خۆی دەدزی تا بە دزییەوە چراكەی سن میناس پڕ بكا.

ئەفەندی دوو هەشت ڕۆژی، واتە شازدە ڕۆژی ساڵ دەعوەتی میگلس پاڵەوان بوو، وەكو هەر مرۆڤێكی ئاسایی دەیخواردو دەیخواردەوەو جنێوی دەدا، مێشكی جوان كاری دەكرد، دەروونی گڕی تێ نەدەكەوت‌و دەیتوانی بێ ترس‌و دڵە خورپێ بە شەقامەكاندا بپەڕێتەوە، بەڵام ئەفسوس ڕۆژانی خۆش زوو تێ دەپەڕین‌و ئەفەندی بەلەنگاز. دەبوا بگەڕێتەوە بۆ مزگەوتەكەی و دەست بكاتەوە بەعیبادەت و تەقوا.

ئەو شەوە لە خۆشیا خەو نەچوو بووە چاوانی، سپێدە زوو لە خەو رابوو، بەپێ خاوسی حەوشەكەی بڕی بوو، لە ترسی ئەوەی نەبا دایكی خەبەری بێتەوە بە ئەسپایی دەركەی كردبوۆوەو چوو بووە دەرێ. بەبن دیواری كۆڵانەكاندا خۆی گەیاندبووە پەنای كڵێسای سن میناس، لە قوتابخانەی یۆنانییەكان ڕەت ببوو، گەیی بووە ئاستی مزگەوتی سنت كاترینا‌و لەوێندەر وێستا بوو، ئارەقەیەكی سارد نیشتبووە سەراپای، دەبوا بپەڕێتەوە سەر شۆستەكەی ئەوبەر تا لەوێوە بچێ بۆ ماڵی میگلس پاڵەوان. هەنگاوێكی بۆ پێشەوە ناو لە پڕ لاقی هێنایە دواوە، كەوتە لەرزین، بە خەیاڵی ئەو ئەمە جادە نەبوو كە دەیویست لێی بپەڕێتەوە، بەڵكو ڕوبارێكی خوڕو قوڵ بوو، درەختانی زەلامی لە ڕەگەوە هەڵكێشابوو و لەگەڵ خۆیدا رای دەدا.

ئەفەندی پشتی دا بە دیوارەكەوە، ئارەقەكەی سەر هەنیەی سڕی‌و سەرو خواری شەقامە چۆڵەكەی بە چاو دابێژت‌و لەبن لێوانەوە گوتی:

"سەیرە! تاقە بەشەرێ، نە تورك‌و نە مەسیحی و نە جولەكە لێرەوە تێ ناپەڕێ كە دڵی پێم بسوتێ؟"

ئەفەندی لە جێی خۆی بەدەم چاوەڕوانییەوە، وێستا ماڵی پاڵەوان لەوسەری شەقامەکە بوو شەراب و گۆشتی بەرازو سوسیون هەڵدرابۆوە.

بە خۆی گوت: "تۆزێ زاتت بێ پیاو، بازێ بدەو لە ئاوەکە بپەڕەوە!"

دیسان خۆی دەکێشایەوە تا بازبدا، بەڵام هەر کە چاوی بە شۆستەکە دەکەوت، دەگەڕایەوەو پشتی بە دیوارەکەوە دەدا.

منارەی مزگەوتەکەی سنت کاترینا لە ژوور سەرییەوە سپی دەچۆوە. هەتاو سەربانی ماڵەکانی رووناک دەکردەوە، لەولاترەوە دووکەڵ لە دوکەڵکێشی نانەواخانەکەی "تولوپاناس"ەوە هەڵدەستا. مریشکێك لە ماڵەکەی ئەو بەرەوە گارەگاری دەکردو دیار بوو هێلکەی پێ بوو.

لە کڵێسای سن میناسەوە سەدای بە سۆزی زەبوور خوێنان دەهات.

"سەیرە! باشە تاقە فەڵەیەکی خواناس نییە لێرەوە بڕوا بۆ کڵێساو لەسەر رێگای خۆیەوە یارمەتییەکی من بدا؟ نییە؟ کەواتە دنیا چۆڵ بووە! ئاخر ئەمە چۆن وا دەبێ!"

ئەفەندی کەسی نەدەبینی. لە پڕ ترسی لێ نیشت و دەستی بە هاوار هاوار کرد کە:

- مەسیحیان هاوارە، فریام بکەون!

لەوبەری شەقامەکەوە دەرگایەك کرایەوە، دەرگایەکی گەورەی دەوڵەمەندانە کە دەرکوتێکی برونزی گەورەی پێوە بوو. "هاریلا ئیوس لیون داراکیس"ی سەڕاف تەماحکار هاتە دەرێ، کابرایەکی کوڵە باڵای سەر زلی ردێن و سمێڵ زبری قامك کورت و توکن بوو. جوتێ پێڵاوی بن ئەستووری لە پێدا بوو. پاڵتۆیەکی تەنگی قاوەیی لەبەر بوو.

دار عاسایەکی بە دەستەوە بوو کە سەرەکەی بەزیو رەسمی شێرێکی لێ نرا بوو، رەچەڵەکی دەچۆوە سەر بنەماڵەیەکی ڤینسی کە بەرە بەرە ببوون بەیۆنانی، بەیداخی بنەماڵەکەیان رەسمی شێرێکی پێوە بوو، هەروەها رەسمی شێرێکیش لەسەر بورجی خانووەکەیان هەڵکەندرابوو.

هاریلائیوس دەچوو بۆ کڵێسا، کە چاوی بە ئەفەندی کەوت دەستی بە پێکەنین کرد. زۆر حەزی بە دیتنی شێت و گوڕوو کوێرو بێ نەوایان دەکرد، چونکە کە ئەوانی دەبینی سەرو سەکوت و فەساڵی ناشیرینی خۆی بیردەچۆوە و سوکنایی لە دڵ و دەروونی دەگەڕا، هاواری لە ئەفەندی کرد:

- ئەهای ئەفەندی! پیرەمێری بەلەنگاز! مەترسە! بازدە دەی!

- کاکە هاریلایوس توبی ئەو خوایەی بەسەر سەرمانەوەیە وەرە پێشێ دەستم بگرەو بم پەڕێنەوە! دەمەوێ بچم بۆ ماڵی میگلس پاڵەوان و وا لێرە گیرم خواردووەو ناتوانم بپەڕمەوە!

کارەکەرێکی گەنجی لێو ئەستووری ئارەزوو بزوێن و دەموچاو خڕی دەموچاو رەش هاتە بەر دەرکە. هاریلائیوس ئاشقی ببوو و هەموو شەوێ دەچووە سەر تەپڵەکێك و خۆی دەگەیاندە سەر جێگاکەی و لە گەڵیا رای دەبوارد. کارەکەرەکە بە تەوسەوە سەیری دەکرد و بە دەم پێکەنینەوە خۆی تەسلیمی دەکرد. شەوێك پێی گوتبوو:

- ئەزبەنی، تۆ بۆ ئەوەی هێزو توانات ببێ، پێویستە هەموو بەیانییەك لە خورێنی هێلکەیەکی کاڵ فڕ بکەی! جا تەجرەبەی بکەو بزانە چۆن دەبی! کابرای کوڵە باڵا هەموو بەیانییەك لە خورێنی هێلکەیەکی کاڵی فڕ دەکرد تاهێزی وەبەر بکەوێ.

کارەکەرە شەیتانەکە هێلکەیەکی خستە نێو دەستی کابرای سەڕاف و گوتی:

- ئەزبەنی، ئەمڕۆ بیرت چوو هێلکەکەت بخۆی، ئەوەتا بۆم هێناوی! ئێستا مریشکەکەمان کردی.

"هاریلایوس لیون داراکیس" چەقۆکەی دەرهێنا، سەرێکی هێلکەکەی کون کرد، ملە ئەستوورەکەی بەپشتا بردو هێلکەکەی فڕ کرد.

ئەفەندی دیسان هاواری بۆ برد:

- فریام کەوە هاریلایوس، مەعز بۆ خوا فریام کەوە!

هاریلایوس لە قاقای پێکەنینی دا و گوتی:

- دیسانگۆشت بەرازەکەیە؟! مەچۆ نەگبەت گوناحت دەگا!
- باشە تۆ باوەڕت بە خوا نییە؟ دە دەستم بگرەو بمپەڕێنەوە!

کابرای کوڵە باڵا، کەیاری بە دار عەساکەی دەکرد دیسان گوتی:

- شەرابیش دەخۆیەوە؟ ئەمەشیان گوناحێکی ترە.
- ئەگەر ئاگری جوملەی جەهەنەمیشم بۆ لە کارا بێ هەر دەچم، لە دنیادا تەنیا ئەمەم بۆ ماوەتەوەو دەتەوێ ئەمەش نەکەم، کاکە هاریلایوس یارمەتیم بدە، یارمەتیم بدە خێرت دەگا!

خوا دەرووی رەحمەتی لە ئەفەندی کردەوەو پیرە مێردێکی وردیلەی لاوازی کۆسە لە سوچی کۆڵانەکەوە بە دیار کەوت. پێ دەچوو لە باخەکانی دەرێی شارەوە بێ، چونکە زەمیلەکەی پڕ بوو لە گیاو سەوزەی کێوی.

ئەفەندی لە دوورەوە باوەشی کردەوەو هاواری بۆ برد:

- ئای عەلی ئاغا، ئەی مەردی مەردان، ئەی موسوڵمانی لە موسوڵمان بوو، فریام کەوە لەم ئاوو ئاگرەم بپەڕێنەوە، تۆ تەمەشا تەمەشا تا چاو بڕ دەکا هەر ئاوو ئاگرە!

پیرەمێردی شەریف بێ ئەوەی لام و جیم بکا دەستی ئەفەندی گرت و هێواش هێواش پەڕاندییەوە، ئەوجا رووی تێ کرد تا شتێکی پێ بڵێ بەڵام ژێوان بۆوە، زەمیلەکەی نایە بن باخەڵی و لەوێ دوور کەوتەوەو لە دڵی خۆیدا گوتی: "چی پێ بڵێم؟ خوا رەحمی زۆرە، کەریم و کارسازە لەوەیە گۆشتی بەراز لە زارماندا بکا بە گۆشتی گاو شەراب لە گەرومانا بکا بە ئاوی کەوسەر. خوا هەر خۆی کارسازەو هەرچییەکی بوێ دەیکا. بڕۆ ئەی ئەفەندی نەحلەتی، بڕۆ تا دەتوانی بخۆو بخۆوەو خوا کەریمە".

وەختێ ئەفەندی بە هانکە هانك گەییە ماڵی میگلس پاڵەوان هەموو میوانەکانی دی بەر لەو گەیی بوونە لانەی ئەو شێرە دڕندەیەو کاریتوس بەدەم خزمەت کردن و مەزە بردنەوە پێیەکی لە موبەقەکە بوو و پێیەکی لە ژێر خانەکە بوو، دەنگی پێکادانی پێك لە ژێر زەمینەکەوە دەهات،

بۆنی سوسیون ئەو ناوەی پڕ کردبوو، پەڕەی کەپوی ئەفەندی کەوتنە لەرزین، بۆ ئەوەی نەبورێتەوەو نەکەوێ پشتی دا بە چوارچێوەی دەرگاکەوە، لەم کاتەدا لە غەیبەوە دەنگی پێغەمبەری بەر گوێ کەوت کە دەیگوت: "سەرگینە فەندی دیسان دەچی روحی خۆت بە پلی گۆشتی بەراز هەڕاج دەکەی؟ ئاخر هەی ماڵوێران شەرم کە، لە بیابان، وشتران، بخورد و داری عود، لەو حەجەرول ئەسودە شەرم بکە کە من پێم خستە سەری و چووم بۆ ئاسمان... شەرم لە باپیرت بکە کە حەوت شەووحەوت رۆژ بەتینوێتی و بە برسێتی لەوسەر منارەیە مایەوەو ئەوجا نەعرەتەیەکی وای کێشا کە سەگەل کەوتبوونە لەرزین، خۆزگە ئێستا دەتوانی ببینی ئەوجا دڵنیا دەبووی و بە چاوی خۆت دەت بینی کە چۆن لە نێو قاپێکی گەورەو قووڵی پڕ لە پلاو دانیشتووەو دەریایەکی پڕ لە شیرو سەر توێژ بە بەردەمیا دەڕوا! حۆرییەك لەسەر ئەژنۆیەکی دانیشتووە کە هەر حەوت شەوەکەی هەفتە دەبێتەوە بە پاکیزەو خولامێکی جوانکیلەش لەسەر ئەژنۆکەی دیکەیەتی کە حەوت حۆرییان دێنێ، ئەمانە بۆ بێ تاقەتییە.... تۆ ئەی سەرگینە فەندی، بە ناخێرت وەلی زادەیت و بە ملی شکاوت وا دەچی جەهەنەم بۆ خۆت حەلاڵ بکەی، بڕۆ، بڕۆ دەرگا کراوەیە!".

ئەفەندی بەلەنگاز بە ترس و لەرزەوە گوێی لە دەنگی پێغەمبەر دەگرت و پتر خۆی دەنووساند بە چوار چێوەی دەرگاکەوە و دەیڕوانییە دەرگی ژێر زەمینەکە کە بۆنی سوسیسون-ی لێوە دەهات.

لە سێ و دووی ئەوەدا بوو کە بگەڕێتەوە یا خۆ بە ژێر خانەکەدا بکا، لە پڕ خات کاترینا هاتە نێو حەوشەو چاوی پێ کەوت و گوتی:

- ئەفەندی ئەوە تۆ لێرەی؟ خێراکە بچۆ ژوورەوە دەنا پاڵەوان....
- خا کاترینا، خواردن حازر بووە؟
- بەڵێ، خێراکە بچۆ خوارەوە!

ئەفەنی لەبن لێوانەوە گوتی: "ئەمە ئیرادەی خوایە، بەڵێ خا کاترینا، خوا خۆی منی ناردووەو ناتوانم سەر پێچی لە فەرمانی بکەم، دەنا تووشی گوناحێکی کە بیرە دەبم, ئێستا دەرفەتی موناقەشەم لەگەڵ خوادا نییە، خوایە، خوای گەورە، من تەنیا یەك شتم لە تۆ دەوێ و ئەویش ئەوەیە کە هێندەم مەودا بدەی تا دەتوانم گوناح بکەم و ئەوجا نیو سەعاتێك بەر لە مەرگ تۆبە بکەم. یەعنی نیو سەعات بەس نییە؟ بۆ نە ء! زۆریشە، من جگە لەمە هیچی دیم لە تۆ ناوێ".

ئەوجا تەکانێکی دایە خۆی و دەرگا چکۆلەکەی ژێر زەمینەکەی کردەوەو وەژوور کەوت.

* * *

میگلس پاڵەوان بەرانبەر دەرگاکە لەسەر تەپڵەکێکی بەرز دانیشتبوو. چارەی دابوو بەیەکداو برۆکانی وێك هێنابوونەوە، قامچییەکەی لە ژوور سەرییەوە بە دیوارەکەوە هەڵواسی بوو، لێکدا لێکدا سیغاری دەکێشاو دوو کەڵێکی چڕ دەوری دابوو، دوو تەختیش لەم بەرو لەوبەر دانرابوو:

"فیندوسوس" و کایامبیس لەسەر یەکێکیان ڕۆنیشتبوون و میستیگری و برتولدو لەسەر ئەوی دیکەیان ڕۆنیشتبوون، ئەو خواردنانەی لەسەر مێزەکە ڕیز کرابوون هێشتا هەڵاویان لێ هەڵدەستا. شەرابێکی سووری خوێن ئاساش لە نێو پەرداخە گەورە بلورینەکاندا دەدرەوشایەوە.

"فیندوسوس" سێ تارەکەی نابووە باوەشی و گوێی بە تارەکانییەوە نابوو و کلیلەکەی بادەدا تاکۆکیان بکا. برتولدو کە خۆی لە پاڵتۆکەیەوە پێچابوو بەردەوام دەمی دەجولاو هەڵدەلەرزی بەڵام لە سایەی میستیگریدا شادو کامەران بوو. کایامبیس مات و بێدەنگ دەیخواردو دەیخواردەوەو بیری لە لای ژنەکەی بوو.

میگلس پاڵەوان لێکدا لێکدا پێکەکەی خۆی تەژی دەکردو هەڵی دەدا. دیار بوو کەچ لەزەتێکی نەدەبینی و لە شەراب بێزارە، چونکە هەر جارێ کە دەمی دەگەیاندە پێکەکە رووی گرژ دەبوو، بەڵام بە تۆبزی ورگی خۆی پڕ لە شەراب دەکرد تا دەنگەکانی دەروونی خۆی خەفە بکا، نە ژن، نە شەڕو نەخودا ئەو دەنگانەی ناخیان پێ رام نەدەکرا، جگە لە شەراب لە چ شتێکی دی نەدەترسان، بۆیە میگلس پاڵەوان هەر کاتێ هەستی کردبا دەنگەکانی ناخی کەوتوونەتە سەرکێشی پەنای دەبردە بەر شەراب خواردنەوە، ئەم دەنگانە دەنگێکی دڕندانەیان هەبوو، دەنگی چەشنی نەڕەی دڕندان. هەندێ جار دەرگای قەفەسەکانیان دەکرایەوەو دەچوونەوە سەر ئەسڵ و فەسڵی خۆ، واتە پلینگ و گورگ و بەرازی توکنی نێو کۆنە ئەشکەوتەکان.

ماوەیەك بوو دەنگێکی تازە چوو بووە بن کلێشەیەوە. ئەم دەنگانە، نەدەیاننەڕاندو نە سامناك بوون، بە پێچەوانەوە روو خۆش و دەم بە پێکەنین بوون، بۆنی هەناسەی خۆش بوو، میگلس پاڵەوان یەکەمجاری بوو کە ترسی لێ نیشتبوو، بۆیە لێکدا لێکدا پێکەکەی تەژی دەکردو هەڵی دەدا...

کاتێ ئەفەندی دەرکەکەی کردەوە، میگلس پاڵەوان سەری هەڵبڕی. ئەفەندی بە دەم دەست هەڵگلۆفتنەوە پێیەکی خستە سەر پێبلکەکان تاوەژوور بکەوێ، بەڵام هەر چەندی دەکرد زاتی چوونە خوارەوەی نەبوو. دەیویست قسەیەك بکا، بەڵام وشەکان لە گەروویدا دەتاسان، دەیویست بڵێ: سڵاو پاڵەوان! بەڵام بۆنی نەدەهات و دەکەوتە منجە منج، میگلس پاڵەوان تەپڵەکێکی نزمی نیشانداو گوتی:

- وەرە دانیشە!

باکێش فیندوسوس بێ وەی سەر لەسەر سێتارەکەی هەڵبڕێ گوتی:

- پاڵەوان، چ ئاهەنگێکت بۆ لێدەم؟

میستیگری هەستا بووە سەرپێ و تەختەکەی ڕێك دەخست تا جێیەکەی خۆشتر بکا. لاقە زەلامەکانی پەریشانیان کردبوو.

شەراب هەندێ کەس دەخاتە رەقس و گۆرانی و هەندێکیش دەخاتە گریان و زاری. ئەم میستیگرییە زەبەلاحە کە شەرابی دەخواردەوە ئارەزووی سوڕدانی دەکەوتە دڵ و بۆیە دەڕەقسی تا سەر خۆشییەکەی لە خۆی بتارێنێ، یا بە گوتەیەکی دی مەستییەکەی دەبوو بە هەوەسێکی

نابەجیّو پڕ جورئەت و ئارەزووی دەکرد باڵ بگریّو بفڕیّ بۆ ئاسمانی بیّ بن و تا دەتوانیّ لەویّندەر بڕەقسیّ، بەلاّم مەخابن ئەمە تەنیا خەیاڵ بوو و ناچار دەکەوتەوە خواردنەوە.
میگلس پاڵەوان ماوەیەکی زۆر لە هەر پێنج دۆستەکەی راما. ئەمڕۆ چ شتێك: نەسەماو سوڕدانو نە گۆرانی و نە ئاوازی سێتارەکە نەیان دەتوانی سوکنایی دڵی بدەن. نیگای لەسەر ئەفەندی گیرسایەوە.
ئەفەندی بەترسەوە گوتی:

- گەورەم. جاریّ وەختی هیچ نییە، تەکلیفی هیچم لیّ مەکە. تۆ جاریّ بمترسێنەو ناچارم بکە بخۆ بخۆمەوە تا تۆزیّ جورئەت پەیدا بکەم!.

بەلاّم برتولدو کە ماوەیەك بوو دەیخواردەوە شەرمی شکابوو، ڤیروسیای کردو بە دەنگێکی نەرمو ناسك گوتی:

- پاڵەوان چیرۆکێکی کۆنی ڤینیسیت بۆ بگێڕمەوە؟ کاتی خۆی ئەم چیرۆکەم لەنمایشێك دا دیتووەو لەو ساوە هەرچی دەکەم و دەکۆشم لە دڵم دەرناچێت. دەزانی بەسەرهاتی ئەم دز دەمونایە، ئەم شازادە خانمە ڤینسییەی کە بە ناهەق کوژرا، گەلیّ جار بۆتە مایەی ئەوەی کە من خەمی خۆم فەرامۆش بکەم!
- کیّ؟
- دزدەمونا، شازادە خانمی ڤینیسی، چما تۆ ناویت نەبیستووە؟ ئەمە هەمان شازادە خانمەکە پیاوێکی بەربەری عاشقی بوو و غیرە وای لێکرد کە شازادە خانمی کوشتو دەستە سرەکەی هەڵگرت....

میگلس پاڵەوان دەستی هەڵبڕیو گوتی:

- برتولدو، نامەویّ لە حوزوری مندا باسی ئافرەت بکریّ، برتولدو لە تەریقیدا سەری داخستو چیرۆکەکە لە گەروی دا تاسا.

فیندوسوس کە سێتارەکەی کۆك کردبوو گوتی:

- چی لیّ بدەم؟

میگلس پاڵەوان بە هەموو قورسییەکییەوە پشتی بە دیوارەکەوە داو گوتی:

- کەیفی خۆتە، چیت بە دڵە لێی دە!

کایامبیس پێکەکەی خۆی هەڵداو دەمو لێوی سڕییەوە، میستیگری چاوی بڕی بووە سێتارەکە و لاقی هەڵبڕی بوو و ئامادەی سەما کردن بوو، بەلاّم فریا نەکەوت، چونکە لە پڕ خانووەکە لەرزی و کاریتەکان کەوتنە قرچە قرچ برتولدو بۆ ئەوەی نەکەویّ خۆی بە جلیکانێکی پشتییەوە گرت. رستە بەهیّو هەنارو کاڵەکەکان بەبن میچەکەوە کەوتنە سەما.
"فیندوسوس" راپەڕیو گوتی:

- بومەلەرزەیە!

میستیگری دەستی بۆ دەرگاکە برد، کایامبیس لەو کاتەدا تەنیا بیری لە گاروفالیای ژنی دەکردەوە، ئەفەندی بەسەر سەراکەوتو دەیویست دەستی بگەیەنێتە شتێكو هەستێتەوە.

زەڵەو هەراو هەنگامەی خەڵکی و شیوەنی ژنان لە دەرێڕا بەرز بووەوە. میستیگری دەستی بە گریان کردو گوتی:

– بۆ خاتری خوا با دەرگاکە بکەینەوەو بچینە دەرەوە!

بەڵام میگلس پاڵەوان دەستی دایە قامچییەکەی و نەڕاندی:

– شەرم لە خۆ ناکەن؟

میستیگری زاتی وەخۆ داو گوتی:

– شەرمی چی؟ ئەمە بوومە لەرزەیە پاڵەوان. خۆ زەلامێك یا زیندەوەرێك نییە تا پیاو بەگژیا بچێ و بیکوژێ.

لەم کاتەدا گرمەیەکی دوورو درێژ لە ناخی ئەرزدا تەقییەوەو سەراپای کاندی هێنایە لەرزە, زەنگەکانی کلێسای سن میناس خۆ بەخۆ دەنگیان لێ بەرزە بۆوە.

برتولدو بە دەم هاوارەوە سەری وەبن پاڵتۆکەی خست و گوتی:

– یا حەزرەتی سن و نیس، رەحم لەمن بکە! ئاخر من کونت مانزا ڤینوم!

میگلس پاڵەوان شریخەی لە قامچییەکەی هەستاندو نەڕاندنی:

– کەس لەجێی خۆی نەجوڵێ! ئەفەندی راست کەنەوەو سەری جلێکانەکە بنەنەوە!

بەپەلە پاڵتۆکەی لەسەر برتولدو لابردو گوتی:

– برتولدو،چ نییە، بوومەلەرزەیە. کریت گوراوێکی زیندووەو دەجوڵێ، کەسێ نەمرێ بە چاوی خۆتان دەی بینن کە رۆژێك بە تاقی تەنیا دەکەوێتە رێ و لەگەڵ یۆناندا یەك دەگرنەوە!

لەپڕ پەستی و بێزارییەکەی رەوییەوەو زمانی کرایەوە... ئەو هێشتا منداڵ بوو کە ساڵێك بوومەلەرزەیەکی توند لە گوندەکەی دان و نیوەی وێران کرد. ژن و پیاو ئەبڵەق و سەرسام، هاواریان دەکرد، دەگریان و دەکەوتنە ژێر دارو پەردوو زەوی قووتی دەدان. تەنیا بابی –پاڵەوان سیفاکاس– نەبی کە کڕو کپ شانی دابووە بەر چوار چێوەی دەرگاکەیان تا ژن و منداڵەکەی و جووتێ گاو ماینە بۆرەکەی بچنە دەرێ، کاتێ هەموو وەدەرکەوتبوون، بە خۆیشی لاکەوتبوو و ئەوجا دەرگاکە داتەپی بوو میگلس پاڵەوان لەو کاتەوە ئیدی لە بوومەلەرزە نەدەترساو قەناعەتی وابوو کە پیاوی ئازا دەتوانێ خۆی لە بوومە لەرزە دەرباز بکا. پێکەکانی پڕ کردەوە، هەموو خواردبویانەوەو هێور بوونەوە.

لە سەروترەوە, دراوسێکان هەموو رژابوونە نێو حەوشەکانی خۆو هاواریان دەکردو قژیان دەڕنییەوە. تەنانەت خات (ارکان الدولەی) خۆ پەسەندی پیرە کچی تێك ترشاویش هاتبووە کۆڵان و برا کەڕوڵاڵەکەی بەخۆوە دەگوشی و بێ ئەوەی گوێ بە ئەسڵ وفەسڵی خانەدانی خۆی بدا تێکەڵ بە خەڵکەکە ببوو و قسەی لەگەڵ دەکردن و شیوەنی دەکرد.

لەو دەمەدا کە کارەساتەکە روویدا، خەلیفە سەرگەرمی وەعزدانی خۆی بوو، سەرەتا وەعزەکەی بەناوی خواو ئاسمانەوە دەست پێکردبوو پاشان وازی لە ئاسمان هێنابوو و هاتبۆوە سەر

کریت، خەلیفە لەسەر مینبەرە زەڕەکەفتەکەی خۆی وێستا بوو، دەنگە پتەوەکەی لە دالآنەکەدا دەنگی دەدایەوە و بە سەرانسەری کلێساکەدا بڵاودەبووەوە.
وێنەیەکی مەسیح لە دالآنەکەدا هەڵواسرابوو و هێندەی دی سامی بە دەنگە زولاڵەکەی خەلیفە دەبەخشی. مەسیحییەکان خۆیان دەدایە پاڵ یەك و وەکو ئەوەی بەڕاستی دەنگی خوایان بەسەردا بڕژێ، سەریان دادەنەواندو دەلەرزین، خەلیفەی پیر دەیگوت:

- ڕۆڵە ئازیزو بەشەرەفەکانم، ئەوڕۆ ڕۆژی پارێزی گەورەیەو ڕۆژی مەینەتییەکانی مەسیح نزیك دەبێتەوە! دەبێ ترس و پاڕانەوە باڵ بەسەر دڵ و دەروونی خواناساندا بکێشێ و خەڵکی تەنیا خوێنی ڕژاوی سەر خاچیان لەبیر بێ، بەڵام لێم ببورێ! من لەلایەکەوە باسی مەینەتییەکانی مەسیح دەکەم و لەلایەکەوە بیر لە خاکی کریت دەکەمەوە.

دەستەکانی بۆ ئاسمان بۆ ئەو شوێنەی کە وێنەکەی مەسیحی لێ هەڵواسرابوو، هەڵبڕی و هاواری کرد:

- ئەی خوای گەورە تاکەی؟ ئەوە چەندین پشتە کە کریتیان دەست لە تۆ پان دەکەنەوەو هاوارت بۆ دێنن؟ ئەی خوای گەورە، (پارێزی گەورە: ئەو ڕۆژانەیە کە دەبێ مەسیحیان پارێز لە هەندێ خۆراك بکەن و نەیخۆن).

تاکەی؟ خودایە، خۆ ئێمە دار نین، بەردنین. تاکەی دەبێ خوێنی کریت بڕژێ؟ دەریا لە کەناری کریتەوە تا قەراخی دەردەنیل و قەستەنتینە لە خوێنا سوور بووە!
لەو دەمەدا کە پیرەمێرد سەری هەڵبڕی بوو و مات و بێدەنگ، دەتگوت چاوەڕێی وەڵامە، دەیڕوانییە گومەزی کلێساکە، کلێساکە کەوتە لەرزین و چلچراکان کەوتنە سەماو زەنگەکان خۆ بە خۆ دەنگیان لێ هەستا.
لە هەموو لایەکەوە هەر هاوار بوو کە بوومە لەرزەیە! بوومە لەرزەیە! ژنان لە شوێنی تایبەتی ژنانەوە هاتنە خوارێ و ژن و پیاو هەراسان و ترساو بەرەو دەرگا هوڕوژمیان برد. خەلیفە کەلە ترساندا قەڵەمی دەست و پێی شکابوو، هێشتا دەیڕوانییە وێنەکەی مەسیح، مورتزوفلوس بەغار خۆی گەیاندێ، لەسەر مینبەرەکە دای بەزاندو لە دەرگایەکی بچووکەوە بردی بۆ نێو حەوشەی کلێساکە.
بە ئەسپایی دەستی دا بە شانی پیرەمێرداو گوتی:

- قوربان مەترسە! چ نییە، بوومە لەرزەیەو ئێستا تەواو دەبێ!

خەلیفە لەبن لێوانەوەو بە چاوانی پڕ فرمێسکەوە دەیگوت:

- خوایە تۆبە! بم بورە! ئەمە گوناحی من بوو لە بری ئەوەی باسی تۆ بکەم، باسی کریتم دەکرد!

* * *

پۆلیکسینگیس ئەو ڕۆژە، لە کاتێکا مەسیحیانی بەدین سەرگەرمی چوونە کلێساو نوێژ کردن بوون، لە ماڵ وەدەرکەوت و بەپیاسە بەرەو گەڕەکی تورکەکان نشێو بووەوە، ردێنی جوان تاشی بوو، بۆنی لە سەرو رووی دابوو، کڵاوەکەی نابوو بە تیلاکەی سەرییەوەو کەمێك لاری کردبۆوە،

جیڕەجیڕی پۆتینەکانی سەعاتە ڕێیە دەڕۆیی، هەستی بە شادییەکی زۆر دەکرد. هێند بە کەیف‌و بە دەماخ بوو لە تۆ وایە ئەسپێکی خورتی بە دەماخەو لە نێو سەوزە گیایەکی خۆشدا دەلەوەڕێ.
دڵی، گەدەی، گورچیلەکانی‌و ئازای بەدەنی بەڕێکوپێکی کاریان دەکردو تێکڕا بوونەوەرێکی کۆك‌و پتەویان پێك دێنا کە ناوی پولیکسینگیس بوو، لەبن لێوانەوە بە خۆی گوت: "حەیفێ تەمەنی گەنجی هەزار ساڵ نییە! ناشێ خوای گەورە لە ترسی ئەوەی نەبادا جێیەکەی لێ داگیر بکەین، بەم پەندەمان بەرێ؟ ددانەکانمان دەخا، ئەژنۆمان سست دەکا، پشتمان دەشکێنێ، ئاو بە کەپوو و زارماندا دێنێتە خوارێ‌و بە تەواوی چەکمان دەکا، مەرگ شتێ نییە کە ئێمە بترسێنێ، بە زاتی خوا من لە مەرگ ناترسم، خۆزگە گوللەیەك بەر مێشکم دەکەوت‌و دەست بەجێ دەمردم، بەڵام ئەم مەرگی بەرەبەرەیە گەلێك ئەستەمە... نە، نا من ئەمەم پێ قبووڵ ناکرێ."
هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە سەرانسەری گەڕەکی تورکەکان کەوتە لەرزە، دەرگاکان لەگرێژەنە دەرچوون، دەنگی ناسکی ژنان‌و تەقە تەقی قاپ قاپی پێیان بەرز بۆوە، "ڕۆشینە" کە گەیی بووە ناوەندی مەیدانەکە هاوارێکی کردو سینییە کولیچەکەی کەوتە خوارێ‌و کولیچەی شیلەدار بەناو خۆڵ و سەرگیندا پرش‌و بڵاوبۆوە.
پولیکسینگیس، بۆ ئەوەی نەکەوێ لاقەکانی لێك بڵاوکردەوەو دەستی بە دیوارێکەوە گرت، بەرێکەوت لەو دەمەدا گەیبووە تەنیشت ماڵی نوری بەگ.
تەنکە ئارەقەیەك نیشتبووە سەر هەنیەی‌و لەبن لێوانەوە گوتی: "بوومە لەرزەیە!".
پۆلیکسینگیس پیاوێك بوو دەرەقەتی هەموو جۆرە کارەساتێکی وەك: نەخۆشی، شەڕ و ژن دەهات، بەڵام چی لەگەڵ بوومەلەرزەدا بۆ دەکرێ؟ چۆن دەیتوانی بیبینێ‌و بەگژیا بچێ! ڕەنگی هەڵبزرکا. هێشتا هەر دەنگی شیوەن‌و زاری ژنان دەهات، بەدەم گوێ هەڵخستنەوە لە جێی خۆی وێستا. ئایا زەوی بە تەما بوو دەم بکاتەوەو هەموو خەڵکەکە قووت بدا، یا تەنیا بوومەلەرزەیەکی سادە بوو و هیچی دی؟ پێ دەچوو هەموو شاری کاندی تۆقییو ترساو چاوەڕوان بێ. سەگەکانیش کە لە سەرەتادا دەستیان بەسەگوەڕ کردبوو هەنووکە کلکیان لەناو گەڵیان نابوو و گوێ قوڵاغ چاوەڕوانیان دەکرد.
دنیا زەرد هەڵگەڕا, تاریك بوو، لە پڕ گرمە گرمێك بە ژێر زەویدا داکشا... ماڵەکان لەرینەوە، منارەکان وەکو سەرووی بەر ڕەشەبا لار بوونەوەو هەستانەوە، ئەو دیوارەی کە پولیکسینگیس خۆی پێوە گرتبوو ڕوخا، لە هەمان کاتدا لەوبەری کۆڵانەکەوە، لە ماڵ نوری بەگەوە دەنگی شکانی شووشەی پەنجەرەو فەخفووری نێو موبەقەکەیان هاتە گوێ.
لە پڕ دەرگا سەوزو گەورەکە کرایەوە، ئامینە خانم بێ ڕووبەندو بەگێسوی پەرێشان‌و پێی خاوس‌و بە شیوەن و گریانەوە بە غاردان خۆی گەیاندە کۆڵانەکەو لەوێندەر کەوت‌و بورایەوە. کە نیزەکە ڕەشە فەڵەکەی ئامینە خان پاپوجە سوورەکانی خانمی بە دەستەوە بوو غاری دەدا.

کەنیزەکەکە بەدیار ئامینە خانمەوە دانیشتو گازی کرد، بەڵام ئامینە لەسەر شۆستەکە کەوتبوو و ڕەنگی ببوو بە چاوی سپی.

پولیکسینگیس چاوی ئەبڵەق بوونو لە بن لێوانەوە گوتی: "ئامینە خانمە!" دەستی لە دیوارە ڕوخاوەکە بەردا، لەخانم نزیك بووەوەو دڵی کەوتە پەلەپەلو ڕەنگی سوور هەڵگەڕا دەمێ بوو بە ئاواتی ئەوە بوو ئەم ژنە چەرکەسییە کێوییە ببینێ ئەوا ئێستا لە سایەی بەرەکەتی ئەم بوومەلەرزەیەوە، ئەو ژنە بەسەری ڕووت و پێی خاوسەوە، واتە بەو شێوەیەی کە پولیکسینگیس دەیویست، لەو گۆڕەی کەوتبوو.

بە تاسەوە لێی ڕاماو ویستی دابنەوێتەوە، کەنیزەکەکە بەتوڕەیی پاڵێکی پێوە ناو بە دەم بۆڵە بۆڵەوە گوتی:

- ئەمە ژنەکەی نوری بەگە، لێی نزیك نەکەوییەوە!

بە پەلەپەل کەوتە کردنەوەی ئەو دەستماڵەی کە لە گەردنی خانم ئاڵا بوو، تا بیدات بەسەرو چاویا.

پاڵەوان پولیکسینگیس شووشەیەك عەتری لە گیرفانە چکۆڵەکەی چاکەتەکەی دەرهێناو گوتی:

- ئەگەر لەم بۆنەی پێدا نەکرێ دەمرێ!

قەباغی شووشە عەترەکەی کردەوە، چۆکی داداو شووشە عەترەکەی لەبەر کەپوی خانمی چەرکەسی دا ڕاگرت.

ئەنجام بوومەلەرزەکە نیشتەوە. دەنگی شیوەنو زاری خەڵکەکە بڕا. شاری کاندی بەرەبەرە هێور دەبۆوە. سەگەکانیش ئازا بوونەوەو دەستیان بە وەڕین کردەوە.

ئامینە هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا، چاوی کردەوە، کە چاوی بە کابرای بێگانە کەوت پڕ بە زاری قیژاندی و هەردوو دەستی خستە سەر دەموچاوی، کەنیزەکەکە گوتی:

- بڕۆ، ئەگەر لە ڕوحی خۆت بێزار نیت بڕۆ: هەر ئێستا نوری بەگ دەگاتە ئێرە.

بەڵام پولیکسینگیس کە مەستی چاوانی خوماری ئامینە ببوو، گوێی لە هەڕوگیڤی کەنیزەکەکە نەبوو، ئەو چاوە درشتو سلاّنەی کە هەوەڵجار نەفرەتو کینەیان لێ دەباری. بەرە بەرە لە ژێر کاریگەری هەناسەی گەرمی کابرای بێگانەدا هێور دەبوونەوەو پێڵوەکانیان قورس دەبوو، ئامینە ڕووی کردە کەنیزەکەکەی و گوتی:

- ئەم گاورە کێیە؟

کابرا وەڵامی دایەوە:

- من پاڵەوان پولیکسینگیس-ی بەندەی تۆم ئەی جوانی جوانان، ئەم شووشە عەترەم بە یادگاری لێ وەربگرە.

بەڵام ئامینە شووشەی عەترەکەی وەرگرتو دای بە سەروچاوی کابرادا، هەستایە سەرپێ، چاوەکانی ئەبڵەق بوونەوە.... پولیکسینگیس ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- زویر مەبە خانم، زویر مەبە! هەر ئێستا دەڕۆم.

ژنە چەرکەسییەکە بە تەوسەوە پێکەنیو گوتی:

- دەترسیت؟
- من؟ لە کیّ بترسم؟
- لە نوری بەگ.
- ئەی جوانی جوانان من لەم دنیایەدا جگە لە تۆ لە چ کەسێکی دی ناترسم.

بە شەرەفم ئەگەر ئێستا ئەمر بفەرمووی کە خۆم بکوژم, هەر ئێستا لێرەدا خۆم دەکوژم.

بەڵام دەست بەجیّ لە قسەکانی خۆی ژێوان بۆوەو بەوپەڕی جورئەتەوە گوتی:

- ئەگەر نەمرمو تەمەن مەودام بدا رۆژێك دەتکەم بەهی خۆم.. ئەگەر دەست بگری بە باڵی خواشەوە هەر هەڵت دەگرم!.

ئامینە نیگایەکی قووڵی کرد، وەك بڵێی بیەویّ بەندەیەك بکڕیّ.

پولیکسینگیس دەستی خستبووە بەر پشتێنە ئاوریشمەکەیو رەق راوەستا بوو.

ئامینە بەدەم توند کردنی دەستماڵەکەی سەر روویەوە گوتی:

- خوای من، خوای ئاینی من لە گاوران بێزارە.

پیاوەکە گوتی:

- بەڵام خوای من، خوای ئاینی من ژنانی چەرکەسی خۆش دەویّو خوایەکی گەلیّ بە توانایە.

پولیکسینگیس گوێی لە دەنگێك بوو، ئاوڕی دایەوە. دوو تورك لە دوورەوە لەسەری کۆڵانەکەوە دەرکەوتن. دەرگاکان دەکرانەوە. کەنیزەکە رەشەکە ناوقەدی ئامینەی گرتو بە دوو قۆڵی بەرەو ماڵیّ غاریاندا، دەرگا سەوزەکە گرم لە داوایانەوە داخرا.

پولیکسینگیس ویستی هەستیّو غاربدا بەڵام لاقەکانی سڕ ببوون.

لەبن لێوانەوە بە خۆی گوت: "فەوتام... فەوتام... دەڵێی لە ژیانمدا ژنم لە ئامێز نەکردووەو ماچم نەکردووە، خەریکە دەسوتێم".

بە نیگەرانییەوە، روانییە دەوروبەری خۆی، وای هەست دەکرد هەموو شتێك گۆڕاوە، لە کوچەو کۆڵانو شەقامەکانەوە بیگرە تا دەگاتە سیماو سەرو سەکوتی خەڵکەکە... کاندی لەبەر چاوی بە خانوو و منارەو کلێساو قولەو بورجەکانییەوە شەپۆلی دەدا...

ئەویش بەسەر ئەم شەپۆلەدا دەڕۆیی و لەتری دەداو بە هەزار حاڵ تا ماڵەکەی خۆی دۆزییەوە. کە گەییەوە ماڵیّ خوشکەکەی بەرەو پیری چوو باوەشی پێدا کردو هاوارێکی پڕ لە ترسی کرد. دەیویست قسەیەکی خۆش لە براکەی ببیستیّ. بەڵام براکەی رووی نەدایێ، بە تورەییەوە لە خۆی دوور خستەوەو کڵاوەکەی توڕدایە سەر قەنەفەکە. خەریك بوو شەقی دەبرد. نەڕاندی بەسەر خوشکەکەیدا:

- وازم لیّ بێنە!

یەکسەر خۆی بە حەوشەدا کرد، گوڵە مێخەکێکی کردەوەو لە نێو دەستیدا هەڵی پریواند.

خاکریسانتی کە گوێی لە قسەکانی براکەی بوو، زۆری دڵ بەخۆ سووتا، هاوارێکی خەمناکی کردو سەری خۆی دا بە دیوارەکەداو گوتی:

- ئاه جۆرج! ئاوا چاکەم دەدەیەوە؟ ئەدی من خۆم نەکرد بە قوربانی تۆ؟ نازانی کەمن لەبەر خاتری تۆو بۆ ئەوەی بێکەس و تەنیا نەبی شووم نەکرد؟ ئاخر پێم ناڵێی من چیم لێکردووی؟ ئاخر بۆ خەراپەم لەگەڵ دەکەی؟ یانی دڵت بەمن ناسووتێ؟ ئاخر جورجۆکی ئازیزم، من جگە لە تۆ لەم دنیایەدا چ کەسێکم نییە...

دیسان سەری دایەوە بە دیوارەکەدا، خوێن بەنێو قژی دا بڵاو بۆوە. بە چاوی فرمێسکاوییەوە نیگای بڕییە حەوشەکەو هەر چاوەڕێی ئەوە بوو کە براکەی وەژوور بکەوێ‌و لە باوەشی بگرێ‌و تەوازۆی بۆ بێنێتەوەو پێی بڵێ کە خۆشی دەوێ و لەم دنیایەدا جگە لەو کەسی دی شك نابات.

بەڵام براکەی لە جێی خۆی نەدەجولا، چاوی بڕیبووە دەرێ ئەوجا خاکریسانتی کە زانی قسەکردن دادی نادا بڕیاریدا بە درۆ خۆی ببوورێنێتەوە، لە کانگای دڵەوە هاوارێکی کردو لە ناو چوار چێوەی دەرگاکەدا کەوت.

پاڵەوان پولیکسینگیس بە نیگەرانییەوە ئاوڕی دایەوە لە خوشکە زل‌و زەبەلاحەکەی نەوی‌و خستییە سەر قەنەفەکە، بەڵام خاکریسانتی جوڵەی بۆ نەدەکرد. ئەوجا پولیکسینگیس خۆی بە موبەقەکەدا کرد، شووشە سرکەکەی هێناو تۆزێکی لەلا جانگ‌و کەپوی خوشکەکەیدا.

سرکەکە بە گەردن‌و سینگی دا چۆڕایەوە، خاکریسانتی خۆی بە نەگیراو چاوی کردەوە کە سەیری کرد براکەی بە خەمییەوەیە زۆر کەیف خۆش بوو.

باسکە قەڵەوو خۆشی نەدیوەکانی خۆی کردەوەو براکەی لە باوەش گرت‌و لەبن لێوانەوە گوتی:

- ئاه، جۆرجۆك گیان! لە هەمان کاتدا هەم دەگریا و هەم پێدەکەنی‌و نەیدەویست براکەی رەها بکا، لێی پرسی:
- تۆ منت خۆش دەوێ جۆرجۆکی من؟ خۆشت دەوێم؟ دە قسەیەك بکە!

براکەی لێوە هەڵقورتاوەکانی لەبەر یەك هەڵێنان‌و گوتی:

- فینجانێ قاوەت بۆ لێ بنەم، قاوە باشە.

خاکریسانتی، بە تورەیی دوگمەکانی چاکەتەکەی ترازاند. خەریك بوو دەخنکا.

دیسان هاواری کرد:

- تۆ وەڵامی پرسیارەکەی من نادەیەوە؟ ئاه فەوتام! فەوتام! دیسان خەریك بوو خۆی دەبوراندەوە، بەڵام براکەی دەست پێش کەری کردو گوتی:
- ئەدی چۆن کریسانتی چۆن خۆشم ناوێی! هەستە دانیشە: خاکریسانتی گەشایەوە.. دوگمەکانی چاکەتەکەی داخست‌و یەکسەر هەستا.

وەکو کیژۆڵەیەکی جاحێڵ کەوتە هات‌و چۆ بە ژوورەکەدا، کڵاوەکەی کردە سەری، خۆی ئارایشت کرد، عەتری لە خۆی داو بە دزیشەوە دەیڕوانییە براکەی، لە تەمەشاکردنی تێر نەدەبوو، لە دڵی خۆیدا گوتی:

- ئەگەر خوشك‌و برا نەدەبووین خۆم دەمزانی منداڵی چەند جوانم لەگەڵی دروست دەکرد! بەڵام لە ناخا تەریق بۆوە، سوور هەڵگەڕاو لەبن لێوانەوە بە خۆی گوت: "خوایە، تۆبە!"

ئەوجا هەندێ خەڵوزی لە مەقەڵییەکی بڕونزی کردو کەوتە بخورد داگیرسان و نیشانەی خاچ کێشان.

*			*			*

لەم کاتەدا کۆڕی بەزم لە ماڵی میگلس پاڵەواندا گەرم بوو، رینیو، دەوروبەری پاش نیوەڕۆ لە کونی هەواکێشی ژێر خانەکەوە روانییە ژوورەوە تا بزانێ لیبۆکەکانی بابی لە چدان.
میستیگری پێڵاوەکانی داکەندبوو، گڕ لە بنی پێی دەبۆوە، هەندێ گەرم دەبوو، بە دەم سەماوە سەری لە بن میچەکەی دەداو خوێن بەسەرو گوێلاکی دا دەهاتە خوارێ، بەڵام ئەو گوێی نەدەدایێ و گەرمتر دەڕەقسی.
ئەفەندی کەمێك گەرم ببوو و عەمامەکەی لێ فڕێ دابوو. سەرە کەچەڵەکەی دەبریقایەوە، کایامبیس بەسەریا دانەوی بۆوەو دڕکە کنگرێکی بە هەنیەیدا دێنا. چەند هێلکەیەك لە بنی سواڵەتێکا مابوو و فیندوسوس، هەر بۆ خۆ نواندن دەیویست بە توێکڵەوە بیان خوات. بۆی قووت نەدەدران و چاوەکانی دەرپۆقی بوون، برتولدوی بەلەنگاز چوو بووە گۆشەیەکی پشت جلیکانەکانەوە، لنگی بلاوکردبۆوەو پاڵتۆکەی لەلایەکەوە دانابوو، بە ئەسپایی قامکی بە گەرویدا دەکرد تا بڕشێتەوە.
جار جار سەرێکی هەڵدەبڕی، نیگایەکی دۆستەکانی دەکرد، سەری رێزی بۆ دادەنەواندن و بە دەنگە ناسکەکەی دەیگوت:

– بم بورن، خەجاڵەت خۆم ئەی پاڵەوانی نێودار!

رینیو، بە دیتنی ئەم لات و لەوێرانەی کە بۆ سەرگەرمی بابی، وا خۆیان سووك و ریسوا دەکرد، شاد بوو. چاوی بۆ پاڵەوان میگلس دەگێڕا. پاڵەوان کڕوکپ و ئارام و سەر بەرز پشتی بە دیوارەکەوە دابوو و چاوی بڕی بووە شوێنێکی نادیار.
شەرابەکە کەم و زۆر کاری تێ نەکردبوو. نەمەست و سەرخۆش بوو، نە قسەشی دەکرد. جار جارێ لێوی دەبزواو ددانە سپییەکانی لە ژێر سمێڵە رەشە چڕەکەیەوە بە دیار دەکەوتن.
رینیو بزەیەکی کرد. زۆری کەیف بە تەبیعەتی کێویانە و گرژی و مۆنی و ماتی بابی دەهات. لە دڵی خۆیدا گوتی: "منیش پیاو بام هەر وەکو ئەو دەبووم، ئەگەر شووش بکەم، ئەوا مێرد بە پیاوێکی وەکو ئەو دەکەم!".

*			*			*

هەتاو نیشتبووە سەر کەل و لە ئاوا بووندا بوو. کریت هێور بۆوە, کاندی کە هەڵدێرە تووشەکەی ژێر پێی خۆی فەرامۆش کردبوو شادو شادمان خۆی دەدایە بەر تیشکی زەردەپەڕی ئێواری و زەرد هەڵدەگەڕا.
خەڵکی بڕ بڕ روویان دەکردە سێ تاق، دەتگوت مێرولەی پاش بارانن و لە مێروستانی خۆ دێنە دەر.
ژن و مێرد بە هومێدی پیاسەکردن لە ماڵ دەردەچوون. هەموو لە خەتەرێکی گەورە رزگار ببوون و وایان هەست دەکرد عەمریان لە نوێ نووسراوەتەوە. قەبرێکی گەورە لە چاو تروکانێکدا دەمی

بۆ کردبوونەوە، بەڵام لە سایەی بەرەکەتی خواوە زوو هاتبۆوە یەكو ئێستا هەموویان زیندوو بوون.

خەڵكی پیاسەیان دەکرد، چاکو خۆشییان لەگەڵ یەکدی دەکردو بە دڵسۆزییەوە دۆقەیان لەگەڵ یەکدی دەکرد. ئەو شەوە خۆشەویستییەکی نا ئاسایی هەموو دانیشتوانی کاندی یەك دەخست، بە دڵسۆزی و میهرەبانییەو دەیانڕوانییە یەکدیو بەدەم ڕێکردنەوە لە دوورەوە تەماشای دەریایان دەکرد، دەتگوت یەکەمجاریان بوو کە دەریایان دەبینی. خەڵکی کاندی لەمەیدانەکەی شاردا خڕ دەبوونەوە، لاولاوی نێو باخی کۆشکە قوچەکەی پاشا، بە دیوارەکاندا هەڵگژابوون و گوڵیان کردبوو، خەڵکەکە دەوێستانو بۆنیان دەکرد.

- ئەرێ ئەم بۆنە خۆشە چییە برا لە؟
- بۆنی لاو لاوە!
- ماشەڵڵا لە گەورەیی خوا!

هێند هاتوچۆیان دەکرد تا هیلاك دەبوون، ئەوسا لە چاخانەکەی "لیونیدای بابالاروس" ڕۆدەنیشتن. لە تەقەی دەستیان دەدا و پێشخزمەتەکانیان گاز دەکرد. پێشخزمەتان بە پێی پەتی غاریان دەداو شەربەتی ئالۆبالۆ و سیفۆنی کەسکونیان دێنا.

منداڵە تورکان, بادەم و چەقالەی سوێرکراو و چەپکە گوڵی یاسەمینیان دەفرۆشت. "روشینە"ی قولەرەش بەخۆو ملوانکە مورووە کەرانەکەیەوە و بە مەمکە زلەکانییەوە دەرکەوت. کولیچە و چۆرەکەکانی کە لە کاتی بوومەلەرزەکەدا ڕژابوون و تۆزاوی ببوون، کۆکردبۆوە. هێدی هێدی و شادو دەم بە پێکەنین دەهاتە پێشێ. تیشکی هەتاوی سەرکەل دەیدا لە ددانە زلو سپییەکانی و دەیدا لە چاوی هێندەی دی دەی بریقاندەوە....

خەڵکی کاندی لە دڵی خۆیاندا دەیانگوت: "تەحا لەم شادییە! لەم بەهەشتە! ئەوە ڕۆشینەش بە خۆیو چۆرەکە خۆشەکانییەوە واهات!".

ئاپۆرای خەڵکەکە لێکدا لێکدا زیادی دەکرد. خەڵکی بە جلی ئاڵاو واڵاوە روویان دەکردە سێ تاق، تیشکی ناسكو سورباوی هەتاوی سەرکەل سیمای خەڵکەکەی ئارامتر دەکرد.

هەموو خەڵکی کاندی، ژنو پیاو، گەورەو بچووك هەموو جلی جەژنیان لەبەر کردبوو ڕژابوونە چاخانەی "لیونیداس بابالاروس"ەوەو بەدەم چەقالە تەقاندنەوە قسەیان دەکردو خۆیان باوەشێن دەکرد.

تسە گورگ "تیتروس" و ڤانگیلوی دەسگیرانی لە دوورەوە دەرکەوتن، خاکریسانتیش لە ناوەندیانەوە ڕێی دەکرد، دەموچاوی هەڵگرتبوو سوراوو سپیاوی کردبوو، دڵی هاتبۆوە جیٚو غەمو پەژارەکەی نەمابوو، ماوەیەك گریا بوو، بورابۆوە بەڵام هەنووکە چاك ببۆوەو لەگەڵ خوشکەزاکەیو زاوای ئایندەیاندا هاتبووە پیاسە. بە دزییەوە سەیری ڤانگیلوی دەکردو لە خۆشیاندا بزەی دەهاتیٚو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "من لەو باشترم، لەو جوانترم، بەلای کەمەوە من بایی ئەوەم تێدایە کە سەرنجی پیاو رابکێشم، بەڵام ئەم بەستەزمانە تەنیا پێستو ئێسکە.

تیتروس چۆن بەمە دادەکەویٚ! بەڵام من مێردم بۆ چییە؟ براکەم خۆش بیٚ پێویستم بە بەنی بەشەر نییە!"

پاتروسە کونجی بەڕێوەبەری قوتابخانەی سەرەتایی بە هێواشی لەوێوە ڕەت بوو. پاتروس ڕێبازێکی تازەی بۆ فێرکردنو پەروەردەی منداڵان لەگەڵ خۆدا هێنابووە کاندی: گوێی منداڵەکانی دەخستە بەینی دوو داری چکۆلەو هێندەی دەگوشی تا خوێنی لێدەهات، ئاینکای کچی وەختی شووی بوو، بەڵام جەنابی بەڕێوەبەر قبوڵی نەدەکرد لە ماڵ بچێتە دەریٚ. لە دنیادا رقی لە وشەی زاوا بوو، دەیگوت: "من ئامادە نیم کەڵەگا رابگرم!" لە ماڵەوە کەڵەبابی رانەدەگرت، خۆ لە مانگی رەشەمیٚ دا وەختیٚ پشیلە بەکەڵ دەهاتو بە مڕ میاو دەکەوتنە سەر بانەکەیان، پاتروس دەهری دەبوو بە خۆو گوتەکێکەوە بۆیان سەردەکەوتو بە دارو بەرد تێیان دەکەوتو لەو ناوەی دەتاراندنو لەبن لێوانەوە دەیگوت: "تفو لە رەگەزی ژن! هەر ئەوە تۆوی ئەبەدیەت لە لە کۆمەڵدا دەچێنیٚ".

پاتروس لە سیٚ تاقدا نەوێستا، بەڵام خێرا خێرا چاوی دەگێڕا تا یەکێك لە قوتابییەکانی بدێنیٚ، و لە دڵی خۆدا دەیگوت: ئەگەر یەکێکیان بدینیٚ بە داری گۆڕین گوێی لە بن دا هەڵدەکەنیٚ، تیتروس چاوی پێی کەوتو بە ترسو لەرزەوە کڵاوەکەی لە سەری داگرتو سڵاوی لێکرد.

لەولاوە دکتۆرو مارسیل-ی ژنی پەیدا بوون. دکتۆر پیاوێکی قەڵەوی بەخۆوە بوو، کڵاوێکی رەنگاو رەنگی پاریسی لەسەر نابوو، دار عەسایەکی بە دەستەوە بوو، جووتیٚ دەستکێشی رەشی لە دەست بوو، بەڵام ژنە بەلەنگازەکەی بۆوەی کلۆڵی خۆی لە خەڵکەکە وەشێریٚ ئارایشتێکی تۆخ تۆخی کردبوو، لێوەکانی لە دوورەوە سوور دەچوونەوە، ژنان کە چاویان پیٚ کەوت برۆیان وێك هێنایەوەو کەوتنە چپە چپ:

– ئەمە چییە؟ ئارتێستێکی تەواوە! ئاخر بڵیٚ دکتۆر تۆ بۆ ئەمەت کردووە؟ چما لە وڵاتی خۆماندا قاتی ژن بوو؟

ئەو ساڵە دوو لەق لەق هاتبوونە کاندیو لەسەر منارەی کڵێسایەکی کۆنی نزیکی سیٚ تاق هێلانەیان کردبوو. لەو دەمەدا کە دکتۆرو ژنەکەی لەوێندەرەوە تیٚ دەپەڕین، ئەو دوو لەق لەقە لە روبارەکەی ئەوبەری "کێوە سەختەوە" کە هەموو رۆژیٚ بۆ راو دەچوونە ئەوێندەر، دەگەڕانەوە. ئەمانە باڵندەی پیرۆز بوون هەموو پایزێك هێلانەکەی خۆیان بەجیٚ دەهێشتو بەرەو مەکەی حاجیان دەچوونو بەهار دەگەڕانەوە بۆ وڵاتی خۆ.

ئێستا هەردووکیان لاقیان لەبن سکە سپییەکانیان جووت کردبوو بە ئاسمانی سیٚ تاقدا دەفڕین. تاقە نیگایەکی ئەو ئاپۆرایەی خوارەوەیان نەکرد.

دنیا بەرە بەرە تاریك دەبوو. دورگەی "دیا" لە چاو ون بوو و چیدی لە کەنارەکەوە نەدەبینرا شنە بایەکی وشك هەڵیکردو گێسوی لوول کراوی خانمانی خستە نەرمە سەما. هەموو باوەشێنەکانیان پێچایەوە.

دەستەیەك لە ماسی گرانی ماڵتەیی بە سەنتوور لێدانەوە بەوێدا تێپەڕین. کەشتیوانەکان ئەڵقەیان کردبووە گویٚو سینگی پانو تاوە سوتیان کردبۆوە. بیٚ ئەوەی ئاوڕ لە ژنەکانیان

بدەنەوە بەدەم گۆرانی چڕینەوە تێپەڕین‌و یەکڕاست بەرەو بەندەر بوونەوە کە ژنانی ماڵتەیی لەوێندەر لەسەر تۆڕی ماسی گرتن پاڵ کەوتبوون‌و چاوەڕوانی ئەمانیان دەکرد.

هەرزەکارانیش لە تاریکییەکەدا فرسەتیان دێناو بەدەم ڕێ کردنەوە دەستێکیان بۆ کچۆڵانی ناسك دەبردو تامەزرۆیانە سەیریان دەکردن‌و تین‌و تاوی ئارەزوو کەوتبووە سەر روخساریان و سوور هەڵگەڕابوون.

ئەولایان کۆسارو ئەم لایان دەریا بوو، ئەستێرەی زوهرەش بە بەرۆکی ئاسمانی شین‌و سافەوە بە هەزار تەرز خۆی دەنواند.

* * *

لەو کاتەدا کە خەڵکی کاندی بە ژن‌و پیاوەوە لە سێ تاق خڕ ببوونەوە، تراساکی و هاوەڵەکانی بۆ "گوڵستان" دەچوون، گوڵستان باخێکی گەورەی بەرەڵڵا کراو بوو، کەوتبووە ئەوپەڕی شاری کاندییەوە، پڕ بوو لە دار هەنجیری کێوی‌و بنچکی درك‌و داڵ. تراساکی کندرێکی لەگەڵ خۆدا هێنابوو و لەپشتی خۆی هالآند بوو. مانولیوس ماستراپاس-ش سوژنێکی لەگەڵ خۆدا هێنابوو، ئاندریکوس کراسو گیورگی کوتەکێکی پێ بوو، و نیکولای کوڕی میستیگری-ش شاورێکی لەگەڵ خۆ هێنابوو، نیکۆلا گوتی:

- ئەگەر بابی هات بەسەرا من شاورێکتان بۆ لێدەدەم‌و هەموو هەڵدێین.

ئاندریکوس گوتی:

- تۆ بڵێی "گوڵستان" لەبەر دەرگا بێ؟

کیژەکەی پاراسکەڤاس نێوی "گوڵستان" نەبوو، ئەم مندالآنە ئەو ناوەیان لێ نابوو، چونکە کیژێکی جوانی سوورو سپی رەزا سووك‌و هەمیشە دەم بە پێکەنین بوو.

تراساکی گوتی:

- رۆژانی یەك شەمموان، چەند قردێلەیەکی رەنگاو رەنگ لەسەری دەداو لەبەر دەرگادا دەوەستێ، نیکولا، تۆ شاورەکەتم بدەیێ تا هەر کاتێ لێ بڕاین پەلاماری بدەین من شاورەکەتان بۆ لێ بدەم.

بە نیکولادا هەڵشاخی‌و بە تۆبزی شاورەکەی لە دەستی راپسکاندو گوتی:

- با کندرەکە بە تۆ بێ، ئەدی من سەر دەستەتان نیم؟ کەواتە دەبێ شاورەکە بەمن بێ، یاڵڵا با بڕۆین!

تا دوور تر دەکەوتنەوە خانووەکان بەرپووت ترو کەمتر دەبوونەوە.

زۆربەی خەڵکی ئەم گەڕەکە دوورو هەژارنشینە تورك و ئەرمەنی بوون.

خەڵکی ئەم گەڕەکە یا قاوەیان لە ئاشە بەردینەکاندا دەهاڕی و دەفرۆشت یا عەمەلەو حەماڵییان دەکرد.

ئەو چوار هاوەڵە وەختێ لە "گوڵستان" نزیك بوونەوە، هەنگاوەکانیان خاو کردەوەو بەڕێز بەبن دیوارەکاندا چوونە پێشێ، تراساکی بە خۆو شاورەکەیەوە پێشیان کەوتبوو، "گوڵستان" خۆی

رازاندبۆوە، قردێلەیەکی سووری لە قژی دابوو، شادو دەم بە پێکەنین لەبەر دەرکەی ماڵی خۆیان وێستا بوو و بێ خەم بنێشتی دەجوو، تراساکی رووی کردە هاوەڵەکانی و بەئەسپایی گوتی:

- کوڕینە ئاگاتان لێ بێ، ئەوەتا لەوێیە. دەبێ هەموو پێکەوە پەلامار بدەن، من شاورەکە لێدەدەمو بەر لە هەمووتان پڕی دەدەمێ، کەس دیار نییە، خێراکەن فرسەتە!

کوڕیژگەکان هەندێکی دیکەش چوونە پێشەوە، گوڵستانی شۆخ و شەنگ و تەڕو بڕ لەبەر دەرگا وێستابوو، چاوی بڕی بووە باخێکی ئەو بەرەوەو تەماشای ئەو جووتە پشیلەیەی دەکرد کە دەورو خولی یەکیان دەداو بە تەمای جووت بوون بوون، چوار هاوەڵەکە هەناسەیان لە خۆ بڕی و خۆیان دایە پاڵ دیوارەکە. تراساکی خوارو ژووری کۆڵانەکەی دایە بەر نیگا، بەنی بەشەر لەو ناوە نەبوو، شاورەکەی بۆ زاری برد، شاورێکی لێداو بە پەلە هەڵیکوتایە سەر کیژە، کوڕەکانی دیش دوا بە دوای ئەو پڕیان دایێ، تراساکی لاقێکی و نیکولا لاقەکەی تری گرت، ئاندریکوس پێیەکانی گرت و مانولیوس دەستی خستە سەر زاری تا هاوار نەکا، ئێستا کیژەیان تەواو بەرهەق کردبوو و نەیاندەزانی چی لێ بکەن، تراساکی دەستووری دا:

- با بیبەینە نێو باخەکە، ئاگاداربن لە دەستمان دەرنەچێ، یاڵلادەی!

بە هەزار حاڵ گەیاندیانە ئەو دیوی دەرگا شڕەکەی باخەکە، بەڵام چونکە تاقەتیان بەسەردا نەدەشکا لەوە دوورتری بخەنەوە، هەر لەوێندەر لەسەر گیایەکە دایان نا. هەر چواریان دەوریان داو کەوتنە تەماشاکردنی. گرێی قردێلە سوورەکەی کرابۆوەو قژە زێڕینەکەی بەسەر شان و ملیدا رژا بوو، داوێنی کراسەکەی هەڵدرابۆوەو ئەژنۆو رانە ئەستوورەکانی بەدیار کەوتبوون.

لە ترساندا هانکە هانکی پێ کەوتبوو و دڵی لە ژێر کراسە تەنکەکەیەوە لێی دەدا، کچۆڵەکە هەوەڵجار زۆر ترسابوو و پاشان کە کوڕەکانی ناسی بۆوە دەستی بە لەقە فڕتێ و فیزاح کردن کردبوو، بەڵام ئێستا نیکولا کە غەرقی تەمەشای جوانییەکەی گوڵستان ببوو و نەیدەزانی چ بڕیارێ بدا پرسی:

- باشە دەی، ئێستا دەتانەوێ چی لێ بکەن؟
- با تف بارانی بکەین.

تێکڕا کچەیان تف باران کرد، بەڵام دڵیان بەمە دانەدەکەوت... ناچار دەستیان لە تف کردن هەڵگرت، چی لێ بکەن، چۆنی ئازار بدەن، بیریان بە هیچ کوێ ڕانەدەگەیشت.

ئاندریکوس کەوتە با هەڵدانی کوتەکەکەی دەستی و گوتی:

- چۆنە دارکاری بکەین؟

هەموو بە دارو کندڕ بەربوونە وێزەی گوڵستان، نیکولاش بە هەموو هێزی خۆیەوە لێکدا لێکدا لەقەی پێدا دەماڵی.

ئەمجارەیان کیژۆڵەی بەستەزمان لە ترساندا دەستی بە هاوار هاوار کرد.

تراساکی گوتی:

- هێندەی تێ هەڵدەدەین تا دەپسێ.

مانولیوس سوژنەکەی خۆی دەرهێناو گوتی:

– ئەدی دەوری سوژنەکەی من چییە؟

تراساکی گوتی:

– پەلە مەکە نۆرەی ئەویش دێ. با جارێ شاپ تڕێنی بکەین!

هەر چواریان بێ بەزەییانە بە شاپان تێی بەربوون‌و لەسەر سەوزە گیایەکە گەوزاندیان. هەر جارێ کە کیژە هەڵدەستایەوەو دەیویست لە دەستیان رابکا، بە عاردیان دا دەدایەوەو بە شاپان تێی بەر دەبوونەوە.

هەموو ئارەقەی شین‌و مۆریان دەردا بوو.

کە لە تف باران‌و دارکاری و شاپ تڕێنی کیژە ماندوو بوون‌و هێشتا نەیان دەزانی چی تری لێ بکەن لە جێی خۆیان راوەستان. لە دڵی خۆیاندا وایان دانابوو کە رفاندنی و هەندێ هەڵشەپاندنی بەس بێ.

چەندین مانگ بوو نەخشەی رفاندنی ئەم کیژەیان کێشابوو، ئێستاش کە داماوو بێ دەسەڵات لەبەر دەستیاندا کەوتبوو چ لەزەتێکیان لەکارەکەی خۆیان نەدەبینی. هەموو بە دیارییەوە دانەوی بوونەوەو بەرق‌و نەفرەتەوە سەیریان دەکرد.

تراساکی گوتی:

– خۆزیا چەقۆیەکمان لەگەڵ خۆدا هێنابا‌و یەك – دوو چەقۆمان لێ داباو تێر سەیری خوێنەکەیمان کردبا! حەیفێ بیرمان چوو، دەبوایە چەقۆیەکمان هێنابا...

نیکولا گوتی:

– چۆنە گازێکی قایمی لێ بگرم‌و پڕ بە زارم گۆشتی لێ بکەمەوە؟

تراساکی لە خۆشیان هاوارێکی کردو گوتی:

– دەم خۆش، چار نییە دەبێ وای لێ بکەین. یاڵڵا هەموومان پێکەوە!

مانولیوس گوتی:

– نەخێر بە نۆرە. هەر کەس بۆ خۆی.

تراساکی پێی داگرت کە.

– نەخێر، هەموومان پێکەوە.

کیژە بە راستی تەواو ترسی لێ نیشتبوو، لە تاوا کەوتە لەقەفرتێ‌و هاوار کردن.

ئاندریکوس گوتی:

– با جارێ دەست‌و پێی ببەستینەوە، دەنا لە دەستمان هەڵدێ.

نیکولای کندرەکەی دەرهێناو مانولیوس نەقیزەکەی دەرهێناو تێکڕا دەستیان بە بەستنەوەی دەست‌و پێی کرد. لە پڕ دەنگێکی گڕو بە سام لای دەرگای باخەکەوە هات‌و یەکێك گوتی:

– ئەی خوێڕیانەی بەرەڵڵاو بێ تەربێت.

هەموو ئاوڕیان دایەوە. پاراسکەڤاس نیوە رووت‌و دار بە دەست لەبەر دەرگا شکاوەکەی باخەکەدا وێستابوو. دوێنێ هێندەی سەرو ردێنی مشتەریان تاشی بوو تەواو ماندوو ببوو، لە دڵی خۆیدا بە تەما بوو سەرانسەری رۆژی یەك شەممە بخەوێ و ماندوێتی خۆی دەربکا.

وەستا پارسکەڤاس هیلاك‌و ماندوو لە غورابی خەودابوو، لە پڕ گوێی بە دەنگە دەنگ‌و هات‌و هاواری کیژەکەی زرینگابۆوە، بێ ئەوەی فریای جل لەبەر کردن بکەوێ، بە تۆی بیجامەیەك رابوو، کلکە گسکێکی هەڵگرتبوو و دەرپەڕی بووە دەرێ.

کە گەییە نزیکی باخەکە، دارەکەی دەستی با هەڵداو نەڕاندی:

– هەی خوێڕیانەی بەرەڵڵا!

بەڵام کە کوڕەکەی پاڵەوان میگلسی لە نێو کوڕیژگەکانی دیدا بینی‌و ناسییەوە، هەڵوەستەیەکی کردو لە فکران راچوو: "نەکەی پاراسکەڤای بەلەنگاز، گۆبەند بۆ خۆت نەنەیەوە!".

بێ ئەوەی تاقە هەنگاوێکی دی بچێتە پێشەوە، کەوتە با هەڵدانی کلکە گسکەکەی دەستی.

تراساکی دەستەکەی خۆی کۆکردەوەو گوتی:

– کوڕینە، با بڕۆین لە دوای منەوە وەرن!

ئەوجا رووی کردە لای وەستا پاراسکەڤاس و گوتی:

– پاراسکەڤاس، لەبەر دەرگاکە لاکەوەو دارەکەشت فڕێ بدە.

پاراسکەڤاسی "سیرایی" گوتی:

– زۆر چاکە.

تراساکی شاورێکی لێداو گوتی:

– کوڕینە بکەونە رێ، ئەم کابرایە "سیراییە" و لێی مەترسن!.

چوار هەرزەکارەکە بە خۆپەسەندییەوە بە بەردەم پاراسکەڤاس دا رەت بوون، تراساکی نیگایەکی تووڕەی کیژەکەی کرد، کە تازە هەستا بۆوەو کراسەکەی دەتەکاند، گوتی:

– جارێکی دی چەقۆ لەگەڵ خۆدا دێنین!.

"4"

خوا چەند جوان کارەکانی رێك خستووە! شەش رۆژی هەفتە بۆ سەواو مامەڵەو کارو کاسبی و شتی دنیایی‌و رۆژێك واتە رۆژی حەوتەم بۆ خواپەرستی‌و نوێژو خواردنی خۆش‌و ئیسراحەت. ئەو دوو شەممەیە ژیان ئاوەڕۆی خۆی گرتبۆوەو خەڵکی کاندی کە رۆژی پێشوویان واتە یەك شەممەیان بە نوێژو عیبادەت بەسەر بردبوو، ئێستا خواو بوومەلەرزەکەیان بیر نەمابوو، و هەموو سەرگەرمی تەماحی دنیاو کارو کاسبی خۆ بوون.

هەتاو هەڵهات. پاسەوانان، کلیلە گەورەکانی خۆیان هەڵگرت‌و سێ دەروازەکەی شاریان کردەوە، جووتیاران‌و دێهاتییان بە خۆو قاتری بار کراوەوە رژانە نێو کاندی. دەروازەکەی بەندەریش

کرایەوە، حەماڵو بەلەمەوانو معامەلەچیان لە پیرە دەروازەوە وەدەر کەوتنو هەمدیس دەنگو زەڵەی خەڵکی دەوروبەری سەکۆکانی بەندەری پڕ کرد. بازاڕیش کرایەوەو گەرم بوو، ئاسنگەران ماوەیەك بوو دوکانیان کردبۆوەو سەرگەرمی ئیشی خۆ بوون، جاڕچی شار لە پڕ لە ناوەندی مەیدانەکەدا دەنگە زوڵاڵەکەی لێ هەڵبڕی و جاڕیدا کە لە قەسابخانەی ئیسماعیلییەدا گوێرەکەیەك سەر بڕدراوە، گۆشتێکی هەیە هەر دەڵێی رەحەتەلوقومە هەرچی فریا نەکەوێ بەشی نامێنێ.

لە شەقامی گەورەشدا، پینە دۆزان یەك لە دوای یەك دوکانەکانیان کردەوە، وەستاکان لەسەر چوار پایەکانی خۆ دانیشتنو کێردەکانیان هەڵگرتو کەوتنە چەرم بڕین: کرێکارو شاگردەکانیشیان کەرەستەکانی خۆیان هێنایە بەر دوکانەکان و کەوتنە ئیش کردن، بەردەوام چاویان لە جادەکە بوو تا گەوجێ، نوقستانێ لەوێوە تێپەڕێو سەر بکەنە سەریو وەختەکەی خۆیان بەرنەسەر.

یەکەم کەس ئیستفانیس دەرکەوت، خۆی دابوو بەسەر گۆپاڵەکەیداو وردە وردە بەلەقە لەق نشێو دەبۆوە، هەواڵی زانی بوو دوێنێ شەو کەشتییەکەی باکوی هاوڕێی لە "سیرا"وە هاتووە. هەنووکە دەچووە دیدەنی هاوڕێکەی تاوەزعو حاڵی یۆنانو شابزانێو بپرسێت کە گفتوگۆی یەك خستنەوەی کریتو یۆنان لەچدایە.

ئەنجوومەنی ئازادی کریت لەسیرادا دامەزرا بوو و شەوو رۆژ سەرگەرمی راوێژو چۆنێتی ئازادی کریت بوو، ئەم ئەنجوومەنە پیتاکی کۆ دەکردەوەو چەكو تەقەمەنی دەکڕیو چاوەڕوان بوو، کریت هەمدیس بە تەمای شۆڕش بوو.

بەڵێ، ئیستفانیس بە شەلەشەل دەڕۆیی تا هاوڕێکەی ببینێو خێر هاتنەوەی بکاو لەگەڵ خۆیدا بیباتە مەیخانەیەك و لەوێندەر بە دوورو درێژی باسی وەزعو حاڵ بکەنو بزانن لە دنیادا چ باسە.

یەکێك لە شاگرد پینەدۆزەکان، بە دەم فیکەیەکی لێ دابوو، هەموو سەریان هەڵبڕی، بەڵام یەکسەر سەریان داخستبوو و چوو بوونەوە قاوغەکەی خۆیان. کێ دەیتوانی گاڵتە بەم گورگی دەریایە بکا؟ پێرێ ئەم کاتانە شاگردی پینەدۆزێك پێی پێکەنی بوو و ئەویش نەی کردبووە نامەردی و گرتبووی و بە قەد کەرێکی کوتا بوو. ئیستفانیس پێی گوتبوو:

- هەر خوێڕی بەرەڵڵا، گاڵتە بە من دەکەی؟ ئاخر تۆ دەزانی ئەم لاقەی من لە کوێ وای لێهاتووە؟ بۆ وچۆن رۆژم گەییوەتە ئەم رۆژە؟ هەی کەران باوگای باوەحیز، بچۆ لە خەڵکی بپرسە! ئیدی بە دارەکەی دەستی شل کوتی عەمری کردبوو. وەستاکەی لە جێی خۆ نەجوڵا بوو، بەڵکو بە پێچەوانەوە گوتبووی:
- ئەشەدو هەقی خۆتە کاپیتان ئیستفانیس، بەڕاستی تۆمیایولیس-ی کریتی! بیکوتە. کە کاپیتان ئیستفانیس رۆییو لە چاو وون بوو یەکێك لە وەستاکان گوتی:
- کوڕینە، ئەم یەکەم سفتاحەمان، یەکجار خراپ بوو! دەتگوت بیبەری خواردووە!

هەر کە قسەکەی لە زار هاتە دەرێ لە پڕ هاریلایوسی کورتە بالا بە خۆو دارعاساکەی و سمێڵە بادراوو لەخەنە گیراوەکەی و پێڵاوە بن ئەستوورەکانییەوە دەرکەوت، بە گەڵاو گەڵو دارەتەقێ گەییە بەر دوکانی پینە دۆزەکان. پینە دۆزەکان هەموو لەبەری هەستانو بەڕێز و حورمەتەوە دەستیان بۆ بەسینگەوە گرت.

خەڵکی کاندی لە دڵی خۆدا لە هاریلایوس دەترسانو رێزیان دەگرت. شاگردەکان رادەوەستانو بەترسەوە سەیریان دەکرد، پێیان وابوو هاریلایوس بەشەر نییە، بەڵکو بوونەوەرێکە لە نێوان بەشەرو شەیتاندا، یا بوونەوەرێکی ئەفسانەییە. چاوی پیس بوو خۆ ئەگەر ماوەیەك سەیری یەکێکی کردبا ئەوا بەستەزمانە رەنگی زەرد هەڵدەگەڕاو وەکو یەکێك ئەژدیها پێوەی دابێ سەراپای دەتوایەوەو دادەوەشی.

رۆژێ بە باخەکەی ئەرکان الدولە دا تێپەڕی بوو، تەمەشای دار لیمۆیەکی تازە گوڵ کردووی کردبوو، لەپڕ گەڵای دارەکە وەری بوو و دارەکە وشك ببوو.

پینە دۆزەکان سەریان داخستبوو تا ئەو بڕوا.

وەستایەك گوتی:

– کوڕینە، وا دیارە ئەمڕۆ نەهاتە رۆژمانەو پێکەنینەکەمان نابێ!

باشە ئەفەندیو باربایانیس لە کوێوە رەت بوون؟ دیاریان نییە؟

دەڵێن کە مووی دێو هەڵکوڕوزێنی یەکسەر پەیدا دەبێ.... لە دوورەوە پیاوێك دەرکەوت، بە رێکەوت باربایانس بوو.

پینەدۆزەکان لە خۆشیاندا پشتیان راست کردەوەو کەوتنە تەمەشا کردنی، باربایانیس گۆزەیەکی برونزی بە دەستی راستو زەمیلەیەك سەهۆڵی بە دەستی چەپی هەڵگرتبوو و لە سوچی مەیدانەکەوە دەهاتو بە دەنگە گڕەکەی جاڕی بۆ شەربەتەکەی دەدا. سەری باریك و دەموچاوی ناشیرین بوو.

هەموو خۆیان ئامادە دەکرد کە وەکو سەگ بوەڕنو وەکو کەر بزەڕن تا دەنگی ئەو بەلەنگازە دەربێننو ئەوجا بەر توێکڵە لیمۆیانی بدەنو گاڵتەی پێ بکەن، پاشان یەکێکیان بڵێ: "ئەرێ ئافرەت، ئەم منداڵانەمان لە منن؟ مەترسەو رێك و راست بیڵێ، چونکە من خەریکە دەمرم".

ئەوجا پینەدۆزێك لەو بەرەوە بڵێ: "ئەدی ئەگەر نەمردی باربایانیس؟" ئەوسا هەموو لە قاقای پێکەنین بدەنو وەستایەك لە جێی خۆی هەستاو بە دەنگی بەرز گوتی:

– کوڕینە گوێ بگرن، چۆنە ئەوڕۆ شتێکی دی لەگەڵ بکەین؟ هەر کە گەییە ئەم ناوە هەموو سەری خۆ دادەخەینو وا بنوێنین ناینناسینو چ شتێ نەڵێین. ئیدی بە چاوی خۆ دەبینن کە چۆن شێتو هار دەبێو گاڵتە و پێکەنینەکەمان دەردەچێ. رازین!؟

– رازین!

باربایانیس بەدەم شەربەت فرۆشتنەوە بەرە بەرە نزیکتر دەبۆوە.

بە دوودڵی و نیگەرانییەوە دەیڕوانییە دوکانی پینەدۆزەکان، بەسەرسامییەوە وێستا.

خوایە، ئەمە چییە؟ بۆ کەس سەرهەڵنابڕێ و تەماشایەکی بکا، بۆ یەکێکیان دەم ناکاتەوە و گاڵتەی پێ بکا؟ یانی وای لێهاتووە چ کەسێك حیسابی بۆ نەکات کە ئەمە سەگ، یا کەرە، یا باربایانیسە؟ ئاخ، هەتیو دەقسەیە بکەن، ئاخر دڵم شەقی برد. من باربایانیسم.

ئەدی توێکڵە لیمۆکانتان کێوە چوو؟ هەموو کڕو کپ سەریان بەسەر کاری خۆوە دانەواندبوو، بزماریان دادەکوتا، پێڵاویان دەدوورییەوە یا چەرمیان دەبڕی. باربایانیس ترسی لێ نیشت، چاوەکانی هەڵگلۆفتن‌و وای هەست دەکرد کە خەون دەبینێ، گۆزەو زەمیلەکەی لە عاردی داناو هاواری کرد:

– کوڕینە مەعز بۆ خوا قسەیەکم لەگەڵ بکەن! دەتانەوێ شێتم بکەن. ئەم بەزمە تازەیە چییە دەستتان داوەتێ؟ ئەدی توێکڵە لیمۆکانتان کێوە چوون!

نە کەسێك سەری هەڵبڕی و نە قسەیەکیش لەزاری کەس هاتە دەرێ، باربایانیس کەوتە پاڕانەوەو گوتی:

– کوڕینە بەزەییەکتان بکەوێتە دڵ! من ئەوەتام لێرە، چییە چاوتان نابینێ؟ هێشتا نەمردووم، بەلای کەمەوە شتێکم پێ بڵێن تا دڵنیا بم کە نەمردووم.

کەس گوێی نەدایێ‌و لە جێی خۆی نەجولا، ئەوجا باربایانیس دووچاری ترسێکی سەیر بوو و لە بن لێوانەوە گوتی: "بێگومان ئەمە کاری جادووە، شکی تێدا نییە کە مەرگ خۆی گەیاندۆتە ئێرە، نازانم پینە دۆزەکان مردوون یا من. ئەی هاوار، ئەی هاوار فریام بکەون!"

بە پەلە گۆزەو زەمیلەکەی هەڵگرت‌و راکە.

پینەدۆزەکان لە قاقای پێکەنینیان دا، هەموو هاتنە بەر دەرگای دوکانەکان‌و لە تاو پێکەنین دەستیان بە دڵیانەوە گرت. هەموو هاواریان دەکرد:

– هەڵێ باربایانیس، هەڵێ!

شەقامە گەورەکە لەبەر قاقای پێکەنین هاتبووە لەرزە.

* * *

گەورەی ئەسقفان گوێی لە قاقاکە بوو، لە خەو هەستاو لەسەر جێگاکەی دانیشت، سەرمای ببوو، مورتزوفلوس-ی مجێوری کلێساکە هاتبوو بیشێلێ. مورتزوفلوس ئاوی عارەقی لە لەشی دەسوو، لەشی بەعارەق چەور دەکرد.

گەورەی ئەسقفان بەدەم گوێ هەڵخستنەوە گوتی:

– ئەم دەنگە دەنگە چییە. ناشێت دیسان بوومەلەرزە بێ؟

مورتزوفلوس بە روو گرژییەوە گوتی:

– گەورەم، پێ دەچێ پینە دۆزەکان بن‌و دیسان رێبوارێکی بەلەنگازیان بەگیر هێنابێ، نازانم ئەمانە حەیایان نییە، شەرم ناکەن؟ ئێستا کەی وەختی گاڵتەو گەپە؟... لا حەولەوەلا... بیژیانە ماتەڵیان کردین.

گەورەی ئەسقفان باسی رووسیاو شاری کییف-ی دەکردو دەیگوت چەند ساڵێك لەو شارەدا رەبەنی دێر بووە، هەروەها باسی بەفرو گومەزی زێڕین و کڵێساو دێرانی ئەوێندەری بۆ دەکرد. دەیگوت:

- مورتزوفلوس، تا رووسیا لە ئارادابێ خەمت نەبێ و جماعەتی ئەرتەدوکسیان دەمێنن و دەسەڵاتی دەبێ، مەسیح حاڵی حازر پەنای بردۆتە بەر روسیا. رۆژێك چلەی زستان بوو، دەمەو ئێوارەی ئەو رۆژە بەم چاوانەی خۆم دیتم. مەسیح پاڵتۆیەکی پێستی گای لەبەر بوو، جووتێ پووتی درێژی لە پێ بوو، دەست کێشێکی گەورەی کردبووە دەستی و یەك یەك لە دەرکەی ماڵەکانی دەدا، بەلام چ کەسێك دەرگای لێ نەدەکردەوە، من لە پەنجەرەکەی خۆمەوە بینیم، بە پەلە لە قالدرمەکانەوە دابەزیم تا دەرگای لێ بکەمەوە. هەر کە دابەزیم و هاوارم کرد: گەورەم: کەچی غەیب بوو.

مورتزوفلوس نیشانەی خاچی کێشاو بەکول و کەسەرەوە گوتی:

- من هەرگیز نەمدیتووە!.

گەورەی ئەسقفان گوتی:

- تۆش ئەگەر بچییە روسیا دەی بینی.

ئەوجا رووی کردە دیوارەکەو خەو بردییەوە.

* * *

پاشاش ئەو بەیانییە بێ تاقەت بوو، سێ رۆژ بوو وەزعی تەواو نەبوو.

هەستی دەکرد پیر بووە، شایەت بەو شایەتە کە شەممەی رابوردوو لە سێ تاقدا و لە نێو کۆشکە قوچەکەی خۆیدا بەدەم جگەرە کێشانەوە گوێی بۆ دەنگی دەهۆڵ و زورنا دەگرت، لەنێو ئاپۆرای یۆنانییەکاندا چاوی بە ژنێکی جەحێڵی قژ درێژی لێو ئەستووری ئارەزوو بزوێن کەوتبوو و دڵی بۆ جولا بوو، لە سلێمانی غولامی پرسی بوو:

- سلێمان ئەم ژنە یۆنانییە سورپۆشە کێیە کە لەوێندەر وەستاوە؟

- قوربان تەماحت تێ کردووە؟ ئەوە خەڵکی کاندی نییە، خەڵکی گوندی کروسونایە، گوندێکی دووری ئەو بنار چیایانەیە، ئەم یەك شەممەی رابوردووە بۆ کایامبیس-ی چەرچییان گواستۆتەوە، بە خۆت دەزانی کە کایامبیس چتو گۆرانی بێژێکە! هەڵبەتە زۆر شتی دیکەشت دەربارەی بیستووە، قوربان واز لەم ژنە بێنەو گێچەڵی پێ مەکە!

- بەد مەزەبە ژنێکی ئاغرو سەلار دیارە!

- بەڵێ قوربان، سەلارەو یەکجار سەلاریشە. مێردەکەشی خەڵکی "سفاکیا"یە.

پاشا سەرە کەچەڵەکەی لەقاندبوو و لە بن لێوانەوە گوتبووی:

- سەلارە، سەلارە! بەڵێ چونکە ئەو سەلارە بۆیە من پیر بوومە!

پیاوێ کە نەتوانێ زاڵم بێ، نەتوانێ هەر کەسێکی بوێ بیکوژێ و هەر ژنێکی چوو بە دڵا بیگرێتە باوەش، کەی ژیانی ژیانە؟ ئاخر من چۆن پاشایەکم. عەمری ئەم پاشایەتییە نەمێنێ!! کوا ئەو زەمانەی جەلادم دەنارد بۆ دێهاتی یۆنانییەکان؟ دەمکردە سەر تازە بووك و زاوا، سێوێکم لە

دەستەسرێك دەناو بۆ بوكێكم دەنارد، فیشەكێكم لە دەستەسرێكی دی دەناو بۆ زاوام دەناردو ئیدی خۆ بە خۆ تێی دەگەیشتن‌و دەبوا یەكێك لەو دوو دەستەسرە هەڵبژێرن، چما كوڕ هەبوو فیشەكەكە هەڵبژێری؟ ناچار سێوەكەیان هەڵدەبژاردو هەر ئەوە شەوە بوكێ بە چاوانی پڕ فرمێسك و بە جلی بوكێنی و نازو نوزەوە –چونكە من حەزم لە ژنانی نازفرۆشە– دەگەییە جێ‌و لە باوەشم دادەنیشت. بەڵام مەخابن هەنووكە پیر بوومە....."

پاشا رووی كردە خولامەكەی و پرسی:

– سلێمان، تۆ چ دەڵێی؟

– گەورەم، خۆتی لێ گێل بكەو وابزانە هەر نەت بینیوە. ئێمە ئێستاكێ واین لە كریت داو لەوەیە سەریەشەیەكی خۆڕاییمان بۆ دروست بێ. بۆ پیش دەخۆیەوە؟ دەتەوێ ئەو ژنە ئەرمەنییەكەت بۆ بێنم؟

كەس نەبوو لە كاندیدا ماروسیا نەناسێت و تەنانەت گۆرانی یەكیشیان پێدا هەڵدا بوو، مێردەكەی كابرایەكی ئەرمەنی چوارشانەی مل ئەستوور بوو، لە بەندەردا دوكانی قاوەی هەبوو دەسكەوانێكی هەبوو رۆژ تا ئێوارێ قاوەی دەكوتاو بۆنی قاوەی گەرمەك‌و بانەكەی پڕ كردبوو. هێندەی قاوە كوتا بوو بازۆڵەكانی هەریەكەی بە ئەندازەی رانێكیان لێ هاتبوو، و مستی بە دیواردا بكوتایە دەی رماند. ماروسیا ژنێكی كورتە باڵای دەموچاو ناشیرین بوو، سمت‌و كەفەڵی هێند زل بوو كە رێی دەكرد وەكو دوگی بەرانی قەڵەو سەمای دەكرد. بۆنی حەیوانی بە كەڵی لێدەهات، ئەم بۆنە هێند تیژ بوو دەگەییە دوورترین گەڕەك و شەوانە كوڕو كاڵی بەرەو ماڵەكەی خۆی كە كەوتبووە نزیكی "گوڵستان"ەوە بكێش دەكرد.ماروسیا لەبەر دەركەی ماڵی خۆیاندا دەوێستاو دوگمەكانی سەر سینگی تانیوە دەترازاند. گەندە مووی دەموچاوی لە ژێر مكیاجەكەیەوە سەریان دەردێناو چەند دڵۆپە ئارەقەیەك دەنیشتە سەر لێوە توكنەكەی، بە چاوانی خۆمارو دەم بە پێكەنینەوە چاوەڕوانی دەكرد. هەر كە شەو دادەهات‌و مێردەكەی لە ماندوێتیدا خەوی لێدەكەوت، ماروسیا دوكانەكەی خۆی دەكردەوەو بە خەروار ژێری دەفرۆشت، مێردە ئەرمەنییەكەی لە ژوورەكەی تەنیشتەوە پرخ‌و هۆڕی دەكردو ماروسیا دەرگاكەی لەسەری دانە دەخست، چونكە حەزی دەكرد لەو كاتانەدا كە پیاوانی بێگانەی تورك‌و مەسیحی و ئەرمەنی و جولەكەی دەكێشایە سەر خۆی هەست بە بوونی مێردەكەی بكاو لە ترساندا بلەرزێ.

هەر كاتێ پاشا دڵی تەنگ بوایە، یا وەزیر سەركۆنەی كردبایە ئەوا سلێمانی خولام دەچوو بە دووی ماروسیادا.

سلێمان دووبارەی كردبۆوە:

– گەورەم، ئەو ژنە ئەرمەنییەت بۆ بێنم؟

پاشا بە بۆڵە بۆڵ تفێكی رۆ كردبووە زەوی و گوتبووی:

– ژنم ناوێ! با بڕۆن ئەو قەحپانە! دڵم لێیان تێك هەڵدێ. شەست دانە ساڵە خەریكی ئەو دەڵەقۆڕانەم! ئەگەر دەبینی پیش دەخۆمەوە، ئەوا لەبەر ئەوەیە كە هەست دەكەم پیر بوومەو دەوڵەتی عوسمانیش پیر بووە، ئیدی هەردووكمان لە كەڵك كەوتووین.

گوتت ئەم ژنە سورپۆشە نێوی چییە؟

- گاروفالیا، گەورەم.
- سەری بە قەبری بابی! ئەوشۆ "باربایانیس"ی شەربەت فرۆش بێنە بۆ ئێرە سلێمان تۆ خۆت دەزانی دڵم زۆر تەنگە..... بە ئەفەندیش بڵێ بێت بۆ ئێرە. پێویستم بە هەندێ کەیف و پێکەنینە.

پاشا رووی وەرگێڕا بوو، سوتماکی نێو سەبیلەکەی خاڵی کردبوو.

ئەوجا لەبن لێوانەوە و بە دەنگێ کە سلێمانی غولام گوێی لێ نەبێ، گوتبووی: "ئێی دنیا لەبەرزییەوە بۆ نزمی! خوایە لێم نەگری، بەڵام من وا هەست دەکەم دەوڵەتی عوسمانی روو لە ناوچوونە......."

ئەوجا بە دەنگی بەرز گوتبووی:

- ئەهای سلێمان، ئەو سەبیلەم بۆتێکەو چیدی دەنگت نەیەت! لە دوورەوە سوایێکی ردێن تۆپی رەش و سیما تورە کە مێزەرە قوتەکەی هێنابووە سەرچاوی، بە دیار کەوت. سوارەکە قامچییەکی بەماینەکەی ژێریا کێشاو وەکو تیر بۆی دەرچوو، لە دەروازەی "لازارە"وە وەدەرکەوت و بە غار وەنێو بیابانەکە کەوت.

پاشا بە تووڕەیی پرسی:

- سلێمان ئەم گاورە کێیە؟ پێ دەچێ زۆر بە خۆ بنازێ. من ئەمەم لە کوێ دیتوە؟ سلێمانی غولام لە سوارەکە ورد ببۆوەو چوو بووە ژێری.

پاشا سەبیلەکەی داتەکاندو هەمدیس گوتی:

- سلێمان ئەوە حەواست لە کوێیە؟ لەگەڵ تۆمە.
- قوربان فەرمووت ئەم سوارە کێیە. گەورەم ئەم پیاوەت بیرە کە پارەکە نوری بەگی هەڵدابووە سەربان و جەنابت جەلبت ناردبوو بە شوێنی داو هاتە خزمەتت و لەبەر تاوانباری خۆی لام و جیمی لەحزورتدا نەکرد؟ بەڵام وەختێ رۆیی محاجەرەی قاڵدرمەکەی گرت و بە تۆزە فشارێك لە بنەوە هەڵی کەند؟
- ئا، میگلس پاڵەوانە!

ئەمەی گوت و کەمێك تێفکری، ئەوجا گوتی:

- گوێ بگرە سلێمان، تۆ دەبێ رۆژێك ئا لەم سێ تاقەدا و بە بەر چاوی خەڵکییەوە، بە توورك و یۆنانییەوە زۆرەبانی لەگەڵ بگری و پشتی لە عاردی بدەی. مەگەر تەنیا بەمە چارە بکرێ و لووتی بشکێنرێ.... حاڵی بووی؟

سلێمانی غولام غەرقی تەماشای دەریا بوو. سپێنەی چاوی زەرد هەڵگەڕا بوو و خەت خەتی سووری تێ کەوتبوو. وەڵامی نەدایەوە.

پاشا ئیشارەتێکی کرد، دەنگی دەهۆڵ و زورنا بڕا، ئەوجا هەستایە سەرپێ تا بڕوا. جارێکی دی رووی کردە غولامەکەی خۆی و گوتی:

- ئەهای قولی نەحلەتی، ئەوەش بزانە ئەگەر لەم گاورە بترسێیت ئەوا یەك رۆژی دی لای خۆمت راناگرم.

ئەوجا پاشا بێدەنگ بوو، و بە درێژیی ئەم سێ رۆژە بیری لەو ژنە سورپۆشەو لە دەوڵەتی عوسمانی کردبۆوە.

ئەو رۆژە، بەیانی زوو بە پەریشانی لە خەورا بوو. خەونێکی ناخۆشی بینی بوو: لە خەونیدا دوو جانەوەری درندە واتە میگلس پاڵەوان و سلێمانی قول لە ناوەندی مەیدانەکەدا کەوتبوونەگیانی یەکدی. هەردووکیان سەراپا رووت ببوون، گیانیان لە چەوری دا هەڵکێشا بوو و یەکی تەورێکیان بە دەستەوە بوو. هەموو خەڵکی کاندییان لێ خڕ ببۆوە، مەسیحییەکان لەبەر هەتاوو تورکەکان لەبەر سێبەردا وێستا بوونو سەیریان دەکرد. کەس فزەی لێوە نەدەهات. هەموو کڕوکپو رەنگ هەڵبزڕکاو چاویان بڕی بووە دیمەنەکە، پاشاش لە ژێر خێوەتێکی سورا رۆنیشتبوو و لاقی خستبووە سەر لاقو دڵی وەکو گەڵای نەیجە دەلەرزێ، چونکە بە خەیاڵی خۆی دەنگێك لە ناخییەوەهاواری دەکردو دەیگوت: "ئەگەر میگلس پاڵەوان پشتی خەنیمەکەی خۆی لە عاردی بدا ئەوا دەوڵەتی عوسمانی دەکەوێو ئەگەر سلێمان پشتی پاڵەوان لە عاردی بدا ئەوا قڕانی مەسیحییانە!".

هەردووکیان بەربوونە یەك و نەعرەتەیان دەکێشا، زەوییەکەی ژێر پێیان چاڵ دەبوو و چاڵەکان پڕ لە خوێن دەبوون. سەراپای شار هاتبووە لەرزە، خۆر ئاوا بوو. تورکو مەسیحیان لە تاریکی شەودا ون بوون. پاشا جگە لەو دوو دڕندە خوێن مژەی کە دەیان نەڕاند، لە عاردەکە دەگەوزین، هەڵدەستانەوەو بە تەور یەکیان دادەدڕی، چ شتێکی دیکەی نەدەدی. پاشا کەوتە لەرزینو لەبن لێوانەوە گوتی: "یا ئەڵڵا یا ئەڵڵا! ئەوەی دەی بینم خەوبێ! هەر ئێستا هاوارێ دەکەم تا خەبەرم بێتەوە. نامەوێ کۆتایی ئەم جەنگە ببینم!"

هاوارێکی کردو بێدار بۆوە، ئێستا بە پەستییەوە لەسەر دۆشەکە ئەستورە نەرمەکەی دانیشتبوو و لە فکران راچوو بوو، لە تەقەی دەستی داو سلێمان وەژوور کەوت، پاشا پێی گوت:

- هەڕو میگلس پاڵەوان بێنە بۆ ئێرە!

بە خۆیشی نەیدەزانی بۆ دەنێرێ بە دووی میگلس پاڵەواندا، کەوتە بیرکردنەوە: "کە بێتە ئێرە، دەی بینمو لەوەیە قسەیەکی لەخۆ زلترم لەگەڵ بکات، ئەوسا تورە دەبمو بڕیاری پێویست دەدەم. من پاشای ئەو وڵاتەم: هەرگیز قبوڵ ناکەم ئەم گاورە بێ باکو بێ منەت بە سواری ماین بە بەردەممدا رەت بێ، کە پێش وەختە دانیشتووم گوێ لە دەهۆڵو زوڕنا دەگرم.

سلێمانی غوڵام سەری خۆی خوراندو گوتی:

- میگلس پاڵەوان، گەورەم؟ بەڵام ئەوەندەی من ئاگادارم هەنووکە وا لە ژێر خانەکەی خۆیدایەو لەگەڵ لیپۆکەکانی دا سەرگەرمی بەزمو خواردنەوەیە.
- شەراب دەخواتەوە! شەراب خواردنەوە بە عوزر حسێب نییە! پێی بڵێ ماتەڵ نەبێو هەر ئێستا بگاتە ئێرە.

سلێمانی غوڵام، نیازی چونی نەبوو، دەنگی نزمتر کردو گوتی:

– گەورەم، تۆ بە تەمای وڵات غەرقی خوێن بکەی؟ لە ئەستەموڵەوە دەستورت بۆ هاتووە؟

پاشا سەرە رووتاوەکەی لە نێو هەردوو دەستی ناو بە نیگەرانییەوە گوتی:

– بۆ ئەم قسەیەم لەگەڵ دەکەی؟

– چونکە ئەگەر هاتوو میگلس پاڵەوان دەستی نا بە روومەوەو گوتی نایەم ئەوسا تۆ چی دەکەی؟ بێگومان سەربازی دەنێرییە سەرو ئەویش وەکو هەمیشە جاریّ دەموقەپۆزی هەموویان دەکوتێتەوە، ئەو پیاوێکی ئاسایی نییە، بە تایبەتی وەختێ مەشروبی خواردبێتەوە، کابرا بەڵای خوایە، بوومە لەرزەیە. بیرتە پارەکە، مەست ببوو دەیویست بە زۆر دەروازەی بەندەر بشکێنیّ؟ ئەگەر بە دزیشەوە بیکوژی و لە نێوی بەری، هەر کریت دەبیّ بە پارچەیەك ئاگر، بۆیە ئەگەر واز لەم پیاوە سەرشێتە بێنی گەلیّ باشترە.

– واز لە مەیان بێنم لەبەر ئەوەی سەر شێتە، واز لەوەیان بێنم چونکە ژنێکی سەلارو سەنگینە! ئەدی من چۆن پاشایەکم؟

ماوەیەکی زۆر لایەنەکانی مەسەلەکەی هەڵسەنگاندو لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەگەر ئەم دورگە نەحلەتییە بتەقێتەوە، دیسان لەشکرو جبەخانەو تۆپخانەو پاشای نویّ دیّ بۆ ئێرە، پاشان ئەوروپاییەکان خۆیان لە مەسەلەکە هەڵدەقورتێنن‌و.... تفوو لەم ئەوروپاییانە! گیروگرفتەکە هەر لەمەدا نییە، بەڵکو بە خۆیشم تووشی گێچەڵ و سەریەشە دەبم".

ئەنجام بە تورەیی دەستی بە سمێڵی دا هێناو گوتی:

– کەواتە بڕۆ قاوەیەکی خەستم بۆ دروست بکە، سەبیلەکەشم بۆ تیّ بکە رەشی نانەجیب!....

رەشە گوتی:

– ئەدی پاڵەوان میگلس؟

– وازی لیّ بێنە، سەری بە قەبری بابی!

* * *

لەو دەمەدا کە پاشا باسی میگلس پاڵەوانی دەکرد، ئەو چاوی بڕ بووە کڵاو رۆژنەی ژێر خانەکەی خۆیان‌و سەیری تیشکی هەتاوی دەکرد.

مێزەرەکەی بەشان‌و ملیا هاتبووە خواریّ‌و هەنیەی تاوەسووتی لەبەر تیشکی هەتاوەکەدا دەبریقایەوە، ردێن‌و سمێڵ و سەریشی دەبریقانەوە، چاوە خڕو رەشەکانی رێك بڕی بووە کڵاوڕۆژنەی ژێر خانەکە، بە درێژایی شەو نەخەوتبوو. هەڵیدەڕوانی، گوێی دەگرت‌و شەرابی دەخواردەوەو جار جاریّ کە دڵی دەکەوتە سەرکێشی، پاڵەوان بە دەنگێکی گڕ تێی دەخوڕی کە هێور بێتەوە. بەردەوام بە خۆی دەگوت: "چیمە! ئاخر ئەم هەموو شەرابە هەڵدەقوڕێنم فایدەی چییە لێرەوە دەڕواو لەوێوە دەردەچیّ!".

مەست نەدەبوو، شەرابەکە کاری تێنەدەکردو لە دڵی خۆیدا هەستی بە شانازی دەکرد کە سەرخۆش نابیّ. جار جار هەڵدەستاو بیّ ئەوەی لە تریّ بدا چەند جاریّ بە ژوورەکەدا دەهات‌و دەچوو و لە جێیەکەی خۆی دادەنیشتەوە، پاڵەوان حەزی لەو کەسانە نەدەکرد کە لە ژیان دا

وەکو مەستان قسەیان دەکرد، دەڕشانەوەو یا وەکو منداڵ دەگریان، رووی کردە "برتولدو" و لە پڕ پرسی:

- ئەریٚ گوتت ئەو ژنە شەیتانە کیٚ بوو، ناوی چی بوو؟
- دز دەمونا پاڵەوان، دزدەمونا! شازادە خانمێکی ڤینسی بوو، گێسوە زێڕینەکانی هۆنی بۆوەو چەشنی تاجی شازادەخانمان سیٚ جار بە دەوری سەریا پێچا بووی. خاڵێکی جوانی لەسەر گۆنا بوو....

برتولدو نە لە گێسوەکانی دزدەمونا دڵنیا بوو و نە لە خاڵەکەی سەر گۆنای، بەڵام حەزی دەکرد بەو جۆرەی وەسف بکا.

- ئیٚ، تەواوی بکە!
- عەرزی برای خۆم بکەم، ئەم شازادە خانمە ناسکەو نازدارە –سروشتی ئادەمیش سەیرە! ئاشقی پیاوێکی پیری بەربەری زەبەلاح بوو، بەڵام پیاو هەق بڵیٚ کە پیاوێکی دلێرو ئازا بوو، بڵیٚ چۆن ئەم کارە روویدا؟

ئەو کۆنە سەربازە شەوێك سەربهووردەی ژیانی خۆی بە دوورو درێژی بۆ ئەو شازادە خانمە گێڕایەوە، شازادە خانم کە گوێی لەو هەموو کارەسات و بەڵایانە بوو کە بەسەر کابرای بەر بەردا هاتبوو، دڵی هاتە کوڵ و بیٚ ئیختیار خۆی لە باوەشی هاویشت و پێی گوت:

- خەم مەخۆ ئەی قولە رەشەکەم، من تۆڵەت بۆ دەکەمەوە و پێکەنین و بزەت دەخەمەوە سەر زارو لێوان.

برتولدو هەڵوەستەیەکی کرد. پێکەکەی تەژی کردەوەو ئاهێکی هەڵکێشا، میگلس پاڵەوان دیسان گوتی:

- تەواوی بکە!

برتولدو کەللە درێژەکەی خوراند تا پاشماوەی داستانەکەی بیر بکەوێتەوە گوتی:

- بم بورە پاڵەوان، مێشکم تەواو نییە.... پاش ئەوەی رووداوی سەیر سەیر روویدا، ئیدی لە ڤینسیادا نەمانەوە، چوونە قوبرس و پێم وایە لەویٚ زەماوەندیان کرد. لێرەدا ئەفسەرێکی سپی پێست دێتە گۆڕیٚ... دوای ئەوە... ئاه، دیسان بیرم چۆوە... دەستەسڕێکیش لە ئارادا بوو....
- دەستەسڕ؟... ئاه، برتولدو، تۆ دەڵێی وڕێنە دەکەی.
- نا، نا، پاڵەوانی بەڕێز وڕێنە ناکەم. بەڵیٚ دەستەسڕێکی راستەقینە، بەڵام ئەم دەستە سڕە یا ژەهراوی بوو یا جادو بوو. باش بیرم نەماوە! ئەنجام ئەو پیاوە بەرە بەرە غیرەتی زەدە دار دەبیٚ و شەوێك –بەڵیٚ، شەوێك دەستەسڕەکەی خستە سەر زاری دەزدەموناو....

لێرەدا برتولدو دەستی بە گریانێکی بەکوڵ کرد، دەستەسڕە چکۆڵەکەی خۆی دەرهێنا تا چاوی بسڕیٚ، هاوارێکی کرد.

- ...... ئیدی خنکاندی.

هەر چوار مەستەکە کە گوێیان بۆ دەگرت لە قاقای پێکەنینیاندا. میگلس پاڵەوان تووڕە بوو و نەڕاندی:

– بێدەنگ بن!

ئەوجا رووی کردە برتولدو گوتی:

– خەتای تۆ نییە... خەتای منە کە پرسیار لە دووی پرسیارم لێکردی.

سەرە قورسەکەی نا بە دیوارەکەوە و چاوی نانە سەریەك. لە دڵی خۆیدا گوتی:

– "کابرای بەربەر هەقی خۆی بووە، کارێکی چاکی کردووە؟"

بە زمگێڕەکانی، دەوری، سەربهوردەکەی دزدەمونایان لە بیر کردبوو..

میستیگری گوتی:

– مەگری برتولدو مەگری، ئەمە حیکایەتە حیکایەت. ئێستا ئێمە هەین و دەژین.

تۆش "فیندوسوس" دەست بدە سێتارەکەت و بنی پێم بۆ سەما دەخورێ.

سێتارەکەش وەکو بڵێی مەست ببوو، بە باوەشی فیندوسوس–ەوە وەکو ژنێکی راستی، وەکو نەوبووکێك کەوتبووە سەماو کایامبیس بەدەم ئاوازی سێتارەکەی ئاهی هەڵدەکێشا، ئەویش سەرە قورسەکەی خستە سەر دەستی و هەڵی کردە "ئامان ئامان".

ئەفەندیش بە کەللە کەچەڵ و ورگە پڕ شەرابەکەیەوە لەسەر نەزمی ئاوازەکە چەپڵەی لێدەداو. جار جارێ هەڵدەستا، دەستی بە شانی میستیگرییەوە دەگرت و تەقڵەی لێدەدا. لە دڵی خۆدا دەیگوت:

– "دوای خەم و خەفەت بڕێتەوە! دوای عیبادەت و تەقوا بڕێتەوە!" میستیگری لێی دەپاڕایەوە کە:

– ئەفەندی وەرە ببە بە فەڵە تا بە سواری بەراز بچییە بە هەشتیّ!

ئەفەندی زویر دەبوو:

– نا، کوڕینە، نا، من ناتوانم ببم بە فەڵە، من بە تورکی لە دایك بووم و بە تورکیش دەمرم.

هەموو هێلکەکانیان بە توێکڵەوە خواردبوو. ئەوجا میگلس پاڵەوان فەخفوری هێلکەکانی بە مست وردکردو پارچەکانی لە بەینی دۆستەکانیا دابەش کرد. برتولدو بەشەکەی خۆی وەرگرت، بە ترس و لەرزەوە چووە سەر جلیکانێك و لێی دانیشت، کریتییەکان پارچە سواڵەتەکەیان دەخستە ژێر دانیان، پارچەیەکیان لیّ دەکردەوە، دەیان جوو و ئەوجا بە پێکەنینەوە قوتیان دەدا. برتولدو لەسەر جلیکانەکەوە بە سەرسامی تەماشای دەکردن.

برتولدو وردە وردە بۆی دەرکەوت کە سیّ جۆرە بەشەر هەیە: جۆریّ کە هێلکە بە باکراوی دەخۆن، جۆری دووەم بە توێکڵەوە دەیخۆن، جۆری سێیەم ئەوانەن کە پاش تەواو بوونی هێلکەکە سواڵەتەکەشی دەخۆن، بە دەستەی سێیەم دەڵێن کریتی...

برتولدو چاوی بڕیبووە دەرگای ژێر خانەکەو بە خۆی دەگوت:

"ئاە، برتولدو، ئەی کونت مانزاڤینوی بەلەنگاز، چی تۆی گەیاندە ئێرە؟"

سپێدە بوو، هەموو لاڵو پاڵ لێی کەوتبوون، هەندێکیان بە دەما کەوتبوون و پرخ و هوریان دەگەییە ئاسمان، هەندێکیانیش سەریان نابووە قەد جلیکانە شەرابەکانەوەو دەیان ناڵاند یا هێڵنجیان دەدا. برتولدوش وەختێ کە رشایەوە باری لەشی سووك بوو، کەوتە تاقیبی ئاو، سەرو چاوو زاری شۆرد، خۆی لە پاڵتۆکەیەوە پێچا، وەکو مریشکێ پەڕوباڵی تەڕ بووبێ لە سوچێکەوە کزکۆڵەی کردو خەوی لێکەوت. تەنیا میگلس پاڵەوان وەکو خۆی رۆنیشتبوو. هەر چەندە شەرابێکی یەکجار زۆری خواردبۆوە، بەڵام وەکو ئەوە وابوو کە هیچی نەخواردبێتەوە، لە پشتی پەنجەرەی ژێرخانەکەوە دەیڕوانییە گزنگی بەیان.

کە بەیانی داو روناکی هەتاو لە ناو ژێر خانەکەی داو پاشماوەی بەزمی شەوێو شەرابی رژاوو شوێنەواری رشانەوە بە دیارکەوت میگلس پاڵەوان رووی وەرگێڕاو روانییە ئەو پێنج لیبۆکە لاڵو پاڵ کەوتووە، لە رقا دڵی تێك هەڵهات.

گوێی هەڵخست. ژنەکەی هەستا بوو، چوو بووە نێو حەوشەو ئاوی لە بیرەکە هەڵدەکێشا. کەڵەبابی گەڕەك و بان لێکدا لێکدا دەیان خوێند.

لەسەرو تریشەوە دەنگە دەنگو زەڵەی خەڵکی و پڕم و هوڕی چوار پێیان کە لە خەو رادەبوون، دەهاتە گوێ. لە دوورەوە دەریای تورە دەی هاڕاند.

ماینەکەی لە نێو حەوشەدا دەی حیلاند، دەمێ بوو "کاریتوس" هەستا بوو و خەریك بوو ئاوو ئالیکی بۆ دەبرد، میگلس پاڵەوان کە گوێی لە حیلەی ماینەکە بوو ئۆخژنێکی بە دڵ و دەروونـدا گەڕا، هەستی کرد باری لەشی سووکتر بوو، لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "تەنیا هاوڕێتی وڵاخی بەرزە لەزەتم پێ دەبەخشێ. ئاە! بریا خەڵکی دورگەی کریت هەموو جانەوەری دڕندەو گورگ و بەراز بوایەن.... بەڕاستی ئینسان شتێکی بێ مەعنایە! بووکە شووشەی یاری کردنە!".

هەستایە سەرپێ، کێشمانێکی خۆیدا، هەموو جمگەکانی دەتەقین. ئەوجا سەرونووکە شەقی گەیاندە هاوڕێکانی، شەرابی پێدا رشتن و بانگی لێکردن:

– هەستن!

ئەم کۆڕی بادەنۆشییە بە درێژایی ئەو رۆژەو شەوی دواتریش درێژەی کێشا. کە جار جار یەکێك لە بادەنۆشەکان بەلادا بهاتبایە پاڵەوان میگلس قامچییەکەی لێ رادەوەشاندو بە زەبری شریخەی پیرە قامچی بێداری دەکردەوە. کاریتوس لە هاتوچۆدا بوو، خواردنی تازەی بۆ دەهێنان، قاپی بە تاڵی لادەبرد، ئەفەندیو برتولدو وەکو دوو برای دڵسۆز نازی یەکیان هەڵدەگرت. خۆیشیان بەلایانەوە سەیر بوو کە چەندین ساڵە لە یەك شاردان رێکەوتی یەکیان نەکردووەو نەبوون بە دۆستی یەکدی.

برتولدو بەدەم سێتارلێدانەوە بە ئەفەندی دەگوت:

– فێری گیتار لێدانت دەکەم تا غەمی دڵت فەرامۆش بکەیو بتوانی بە تاقی تەنێ بە شەقامو کۆڵانەکاندا تێ بپەڕی.

ئەفەندی بەوی دەگوت:

– منیش برتولدوی ئازیز، فێرت دەکەم کە چۆن مەشخەڵی ئاگر تەحەمول بکەی.

ئیدی جەنابی کۆنت راهات و لە نێو ئەم کریتیانەدا هەستی بە غوربەت نەدەکرد. بگرە وا لە گەڵیاندا کرایەوە کە کەوتە ماچ کردنیان.

تەنیا شەرمی لە میگلس پاڵەوان دەکرد. ئەم بە خۆی بابایەکی "زانتی" قۆشمەو سوعبەت چی بوو، کە دەهاتە سەر ئەوەی نوکتەیە یا قسەیەکی خۆش بگێڕێتەوەو میگلس پاڵەوانی لە بەرانبەر خۆیا دەبینی، زاری لێك دەناو ورتەی لێوە نەدەهات.

رووی کردە فیندوسوس و گوتی:

- جەنابی فیندوسوس ئایا تۆ دەزانی کە من و تۆ بنیادەم نین، بەڵکو هونەرمەندین؟
- هونەرمەند؟ هونەرمەند چییە؟
- هونەرمەند، نازانم چۆنت تێ بگەیەنم، جۆرە فریشتەیەکە. هەڵبەتە فریشتەی تەواو نییە بەڵکو شتێکە لە بابەتی فریشتە، جا بۆ ئەوەی بە چاکی حاڵیت بکەم دەڵێم: حەیواناتی وەکو کەرو هێسترو... لە پلەی نزمدان، پاش ئەوان ئادەمیزاد دێ، پاشتر واتە لە ئادەمیزاد باڵاتر هونەرمەندانن و لە هونەرمەندان باڵاتر فریشتەن، جا من و تۆ جەنابی فیندوسوس هونەرمەندین.
- ئێ، پاشان؟
- پاشان، ئەگەر مردیت گیتارەکەت لەبیر نەکەی. منی شکە مردم سێتارەکەم لەگەڵ خۆدا دێنم، ئاە فیندوسوس-ی ئازیز بریا پێکەوە دەمردین. دەزانی فریشتەش گیتارو سێتار لێ دەدەن؟ ئەوسا دەچینە بەر دەرگای بەهەشت و سازو ئاوازێکی خۆش بۆ مایسترۆی گەورە، کە رەشە خەڵکەکە چونکە لە زمانی مۆسیقا نازانن، بە زمانی عەوامانەی خۆ پێی دەڵێین خوا، لێ دەدەین، من گۆرانییەکی خۆش دەڵێم تۆ ئاوازێکی شاد لێ دەدەی تا جەنابی مایسترو بەدەم تەپڵ لێدانەوە بێ و بمان خاتە ریزی کۆڕی موسیقای نەمرانەوە.

فیندوسوس پێکەنی و گوتی:

- ئەوە تۆ چ دەڵێی برتولدوی ئازیز؟ چما بنیادەم بەبێ دەست و پەنجە دەتوانێ گیتارو سێتار لێ بدا؟ خۆ بە خۆت بینیوتە کە دەست و پەنجەی بنیادەم لە ژێر خاکدا چی لێ دێ.

کۆنت پاڵتۆکەی لە خۆیەوە پێچاو گوتی:

- بی بڕەوە بێ ئەقڵ! من ئەقڵم لەم گەوجە گەوجەی تۆ رادەوەستێ. چما تۆ لات وایە دەست و پەنجەی گیتار ژەنیش لە ژێر خاکدا دەڕزێ؟.....
- بەڵێ، هاوڕێ کلۆڵەکەم، بەڵێ هەر هەمووی دەڕزێ.

میستیگری کە خەریکی پڕ کردنی پێکەکان بوو، هاواری کرد:

- کوڕینە کەوایە، تا دەست و پەنجەمان ماوە با بخۆینەوە، ئەرێ بەڕاست فیندوسوس، ژنان چییان لێ دێ؟ ئەوانیش کرم دەیانخوات؟
- بەڵێ... ئەوانیش......
- ئەگەر وەکو تیشکی هەتاویش جوان بن؟

– بەڵێ. تۆ چ دەڵێی میگلس پاڵەوان؟

– فیندوسوس تۆ بە دەست قسە بکە، تۆ میستیگری بە لاقت قسە بکە، ئێوە زمانتان نییە.

– ئەمر دەکەی، پاڵەوان میگلس.

میستیگری بە گورجی هەستایە سەرپێ، وەك ئەوەی ئەم قسەیەی لە خوا بوێ، "فیندوسوس" گیتارەکەی گرتە باوەش، کایامبیس دەستی بە بنا گوێیەوە ناو بەمجۆرە سەماو گۆرانی دەستی پێکرد. رۆژ زوو دەڕۆیی. ژیانی راستەقینە لەم ژێر زەمینەدا کۆ ببۆوەو جگە لێرە چ دنیایەکی دی نەبوو. نیوەڕۆ تێپەڕی، رۆژئاوا بوو، دنیا بوو بەشەو مۆمیان لەسەر مێزەکە هەڵایساند، کە رۆژ بۆوە بەزم گێڕان هەموو لاڵو پاڵ کەوتبوون، دیسان دارو دیواریان بەڕشانەوە و شەراب لەوتاندبوو.

پەڵەی شەرابو چەوری کەوتبووە سەر جلەکانیانو هەناسەیان بۆن بۆگەنی لێ دەهات.

میگلس پاڵەوان وەکو ئەوەی هیچی نەخواردبێتەوە، بە دیاریانەوە دانیشتبوو. لەگەڵ سپێدەی بەیاندا رووی لێ وەرگێڕا بوون تا بەو پیسیو پۆخڵییەوە نەیان بینێ، بیری لە هیچ شتێ نەدەکردەوە. دوو رۆژو دوو شەو بوو کە هەستی دەکرد لە هەڵدێرێکی هەزار بە هەزاردا گیری خواردووە. سپێدەی رۆژی سێ شەممە تۆزێ چاوی لێك نا، تەنیا تۆزێ بەڵام لەم ماوە کەمەدا شەیتان فرسەتی هێناو خۆی گەیاندێ.

هەوەڵ جار وای هاتە خەیاڵ کە کەوتۆتە نێو پەڵە هەورێکی فێنکەوە، چونکە شەرابو گەرما زۆریان بۆ هێنا بوو فێنکی هەورەکەی پێ خۆش بوو. پەڵە هەورەکە وردە وردە گۆڕا، چڕ بۆوە، شێوەی دەموچاوێکی وەرگرت، دوو لێوی ئاگرینی ژنێك بە دیارکەوتنو ئەوجا دوو چاوی پرشنگداری کێویانەی تەشقەڵەباز بە دیارکەوتن. ئەوجا پاڵەوان میگلس سەیری کرد دوو پێی ناسکی خەناویو دوو دەستی خڕین و سپی لە تاریکییەکەوە دەرکەوتن، دەمو لێوەکە جوڵاو دەنگێکی زوڵاڵی ناسك دەنگی دایەوە:

– میگلس پاڵەوانن! میگلس پاڵەوان!

میگلس پاڵەوان بە شپرزەیی لە خەو راپەڕی، مێزەکە بە پەرداخو قاپو مۆمو کیسە توتنەکانی سەرییەوە کەوتو نخون بۆوە.

پێنج میوانەکە لە خەو رابوون. تیشکی هەتاو لە ناو ژێر زەمینەکەی دەدا. کە ئاوڕیان دایەوە سەیریان کرد میگلس پاڵەوان قامچییەکەی بە دەستەوە گرتووەو دەیەوێ پەلاماریان بدا. پاڵەوان وەکو دەستی لێ وەشابێ دەینەڕاند:

– بۆ دەرەوە! بۆ دەرەوە! بڕۆنە دەرێ!

دەستی برد و دەرگای ژێر زەمینەکەی کردەوە.

– بۆ دەرەوە! بۆ دەرەوە!

کایامبیس بەر لە هەموویانو بە قەڵەمبازێك لە دەرگا بچووکەکەوە خۆی گەیاندە نێو حەوشەو بەرەو دەرگای دەرێ غاری دا، هێشتا سێ شەممە بوو و بۆ خۆی زوو رزگاری ببوو، بێگومان گاروفالیا لەو کاتەدا هێشتا لە پرخەی خەوا بوو. کایامبیس هەر پێیەکی کرد بە دووانو بەرەو

بەر دەرگا دایکێشا، چوار نەفەرەکەی دیش بە ریزو بە دەم لەتر دانەوە لە ژێر زەمینەکە وەدەرکەوتن. دەموچاویان لەبەر تیشکی هەتاودا سەوزباوی دەنواند، سەراپایان لە سوپ‌و شەراب‌و رشانەوەدا لەوتابوو، هێشتا خەواڵوو نیمچە مەست بوون، دەیان رەوانییە نێو حەوشەکە، بیری ئاوەکە، بنجە لاولاوەکان‌و ئینجانە گوڵەکان‌و بە تەواوی نەیان دەتوانی خۆ بە پێوە بگرن... میستیگری شل‌و شێواو شپرێو لە پێش هەموویانەوە دەڕۆیی، پشتێنەکەی کرابۆوەو کەوتبووە بن پێی و لە قاچ‌و قۆڵی فیندوسوس کە لە دوایەوە بوو دە ئاڵا، پەشۆکاوو نیمچە مەست دەیویست پشتێنەکەی چاك بکاتەوە، فیندوسوس گیتارەکەی نابووە سەر شانی‌و لە دوایەوە رێی دەکرد.

ئەفەندیش بە لۆقەلۆق لە دوایانەوە دەهات. دۆخینی بێجامەکەی پچڕا بوو و بە دەستێك بێجامەکەی گرتبوو و بە دەستەکەی دیکەشی ئیشارەتی بۆ هاورێکانی دەکرد کە لەسەری بوەستن‌و بە جێی نەهێڵن.

دەیگوت:

– راوەستن گەوجینە! بۆ کوێ دەچن؟ میگلس پاڵەوان گاڵتەمان لەگەڵ دەکا. تۆزێ سەبر کەن! هەر ئێستا دەنێرێتەوە بە دواماندا:

ئەوڕۆ دوو شەممەیە، هێشتا سێ شەممە، چوار شەممە، پێنج شەممە، جومعە، شەممەو یەك شەممە، یانی شەش رۆژمان ماوە!

ئەفەندی، ئەم کارەی بە زوڵمێکی ئەستور دەزانی، گەلێکی بەلاوە بێ ویژدانی بوو ئاوا زوو دەربکرێن‌و ئاهی دڵیان لە شەراب‌و گۆشتی بەراز نەشکێ، گوناح کردن وەختێ خۆشە پیاو تا بینا قاقا تێیدا غەرق بێ، یانی تەواو لێی تێر بێ، ئینتەلای پێ بکاو هەست بە پەشیمانی بکا. گوناح پێویستە کێوێك بێ لە گۆشتی بەرازو بتوانی پێیدا هەڵگەڕێی، حەوزێك بێ لە شەراب‌و بتوانی مەلەی تێدا بکەی، دەنا چەند پێکە شەرابێك‌و چەند گرتکە گۆشتێك چ نییەو بە گوناح نایەتە هەژماردن.

بە پەنجە ئەو رۆژانەی دەژمارد کە هێشتا مابوون: "سێ شەممە، چوار شەممە، پێنج شەممە،....... یانی ئەم هەموو رۆژەمان بە فیڕۆ بچێ!

مەخابن‌و سەد مخابن! نا، پاڵەوان میگلس نا! ئەم کارەمان لەگەڵ مەکە، گازمان بکەوە!".

هەستی کرد یەکێك بانگی دەکاو دەستێك بەر پشتی دەکەوێ.

هەبێ‌و نەبێ میگلس پاڵەوانە، بە خۆشییەوە ئاوڕی دایەوە، بەڵام برتولدو بوو کە لە دواوە دەگریاو کراسەکەی ئەوی رادەکێشا.

میستیگری گەیی بووە سەر جادەکە. پشتێنەکەی هێشتا لە عاردی دەخشا. دەست‌و لاقی تەواو قورس ببوون. هەستی دەکرد ناتوانێ بەڕێوە بڕوا، گوتی:

– کوڕینە، من دەڕۆم‌و خۆم دەگەیەنمە ژنەکەم تا دەست‌و پێم بشێلێ، شانسمان هەبوو زوو لێ بووینەوە!

برتولدو بە ناڵە ناڵ گوتی:

– کێوە دەچی میستیگری؟ بۆ بە تەنیام جیّ دێڵی؟ ئاخر سەبریّ بکە!
میستیگری قۆڵی کرد بە قۆڵی برتولدو داو گوتی:
– وەرە گیانەکەم وەرە!
برتولدو پشتێنە لە عاردی خشاوەکەی میستیگری گرتو بە پاڕانەوەوە گوتی:
– پاڵتۆکەم بەجیّ هێشتووە، دەتوانی بگەڕێیتەوەو بۆمی بێنی؟
میستیگری خۆی لیّ کەڕ کرد. هەتاو بە کوچەو کۆڵاناندا بلاوببۆوە. باربایانیس تا هێزی تێدا بوو جاڕی بۆ کێکەکەی خۆی دەدا، دێهاتیان هاواری بارەداریان دەکرد و خێرا خێرا نەقیزەیان لە هێسترەکانیان دەژەند.
دوو سینی کولیچە لەسەر زارکی تەنووری نانەواخانەکەی "تولوپاناس" دانرا بوون و هەڵمیان لیّ هەڵدەستا، برتولدو تەمەشایەکی کولیچەکانی کردو وێستا، میستیگری دەستی بە گیرفانە چکۆلەکەی چاکەتەکەی خۆیدا کردو چەند دراوێکی دەرهێناو کولیچەکی کڕیو بە هاوڕێکەی گوت:
– هانیّ تۆ بیخۆ، من حەزم لیّ نییە.
بیری لە گولەکان دەکردەوەو دڵی تێك هەڵدەهات.
لەم کاتەدا ئەفەندی وەکو دز خۆی بە تەکییەکەدا دەکرد تا دایکی نەی بینیّو لە خوتەو بۆڵەی ئەو رزگار بیّ، فیندوسوس گیتارەکەی نابووە سەر شانی و بە هانکە هانك و رەنگی هەڵبزرکاوەوە بۆ ماڵ دەگەڕایەوە، ژنەکەی و کچەکانی بە پیرییەوە هاتن، چوونەبن باڵی و لەسەر قەنەفەکە پاڵیان خست. تۆزیّ لە زەیتی نێو چراکەی "حەزرەتی خانمی رەزان"یان دەرهێناو لەشیان پیّ چەور کردو بخوردیان بە دیارییەوە داگیرساند، لەرزی لێهاتبوو، چی لێفەیان لە ماڵدا هەبوو پێیانداداو پاشان چوون بە شوێن "نەنەتیزان"ی دراوسێیاندا تا هەندیّ بیشێلیّو کەڵە شاخی لیّ بدا.
میگلس پاڵەوان لە ماوەیەکی کەمدا ماینەکەی زین کردو خەنجەرە مشتوو رەشەکەی نایە بەر پشتێنەکەی، ژنەکەی هاتە نێو حەوشە تا لێی بپرسیّ کە بۆ کویّ دەچیّو تکای لیّ بکا کە رەحمیّ بە منداڵەکان بکا، بەلام کە چاوی بە سیمای گرژو مۆنی مێردەکەی کەوت ژێوان بۆوەو چ قسەیەکی نەکرد. میگلس پاڵەوان ئاوڕێکی دایەوەو هەر کە ئەوی بینی بە توڕەییەوە گوتی:
– چیت دەویّ؟.
ژنە گوتی:
– قاوەت بۆ بکەم؟
پیاوە وەلامی دایەوە:
– دەچمە قاوەخانەو لەوێندەر قاوە دەخۆمەوە. تۆ بڕۆ ژوورەوە.
خات کاترینا بە نیگەرانیو شپرزەییەوە گەڕایەوە موبەقەکە، رینیو ئاگری کردبۆوە، چێشتی لیّ دەنا, دایکی گوتی:

– خەریکە دەڕوا. ماینەکەی زین کردووەو پێ دەچێ بیەوێ بڕوا بۆ گەڕەکی تورکەکان‌و گێچەڵ بە خەڵکی بکا... ئەم پیاوە دڕندەیە، دڕندەیەکی تەواوەو هیچیشی لەگەڵ ناکرێ.

رینیو لە قاقای پێکەنینی دا، بە غرورەوە گوتی:

– دیسان بە سواری ماینەکەی، خۆی بە قاوەخانەکەی تورکەکاندا دەکا.

ماینەکە لە حەوشە وەدەرکەوت‌و هێشتا دەنگی سمەکانی دەهات. کە گەییە جادەکە دەستی بە حیلاندن کرد.

خات کاترینا نیشانەی خاچی کێشاو لەبن لێوانەوە گوتی:

– خوا ئاگای لێت بێ!

رینیو بە پێکەنینەوە گوتی:

– نەت بینی ئەو قەل پیاوانە چۆن فرتەیان بۆ دەکرد؟ من لە پەنجەرەکەوە سەیرم دەکردن. دوا بە دوای یەکدی دەڕۆیشتن، بەدەم لەتردانەوە دەیان ناڵاندو هاواریان دەکرد. هەموو هێند چڵکن و پیس بوون دەتگوت مشکن‌و تازە لە تەنەکە رۆنێك هێنراونەتە دەرێ، تەنیا بابم مەست نەبوو، نیگەران دیار بوو، قامچییەکەی بە دەستەوە گرتبوو و خێرا خێرا بای دەدا، دایکە تۆ بۆ ئاخ هەڵدەکێشی؟ حەزت دەکرد مێردێکی وەکو برتولدو یا فیندوسوست هەبوایە؟ باوەڕ بکە دایکە تۆ شانست هەبووە کە شووت بە بابم کردووە!

– پیاو هەم دەتوانێ پیاوێکی ئاقڵ‌و هەم بابێکی باش بێ و هەم قەل پیاویش نەبێ.

رینیو بە دەم لێو کرۆشتنەوە گوتی:

– بەڵێ دەتوانێ، بەڵام من نە بابی باشم خۆش دەوێ‌و نە شایەرو لۆتییان. من پاڵەوانانم خۆش دەوێ، یانی پیاوی وەکو بابم خۆشدەوێ.

* * *

کاپیتان پولیکسینگس بە تەنیشت سەرچاوەی ئیدومنەدا تێ دەپەڕی, عەلی ئاغا کە زەمیلەیەکی گەورەو قورسی دابوو بە شانیا لە دواییەوە دەهات.

کاپیتان دەچوو بۆ ماڵی ڤانگیلوی خوشکەزای تا دیاری زەماوەندی بۆ بەرێ. دوو رۆژ بوو کاپیتان، کاپیتانەکەی جاران نەبوو، دەتگوت بوومەلەرزە مێشکی لەقاندبوو. بە درێژایی رۆژ بێ ئەوەی شتێك بخوا یا بخواتەوە بە کۆڵانەکاندا دەسوڕایەوە. تەنیا سیغاری دەکێشاو جار جارێ وەکو گاجوتێکی نەخۆش دەی مشاند، بەنێو شاردا دەهات‌و دەچوو، هەموو جارێکیش بێ ئەوەی رێی لێ هەڵە بێ رێی دەکەوتە بەر دەرگا سەوزەکە. لە وێندەر دەوێستا، بەرزی دیوارەکانی بەچاو ئەندازە دەگرت، لەسەر نوکی پێی دەوێستا، لە تۆ وایە دەیەوێ بە دیوارەکەدا هەڵگەڕێ، ئەوجا لەو ناوە دوور دەکەوتەوە، پێچێکی دەکردەوەو دیسان دەگەڕایەوە.

بۆ ئەوەی کەس گومانی لێ نەکا –چونکە زۆر لە زمانی سێ دەعجانەکە دەترسا– هەموو جارێ خۆی بە دوکانی مسگەرە تورکەکەی ئەو گەڕەکەدا، دەکرد، یاسینییە، یا تەشتێ، یا مەسینەیە،

یا جەزوەیەکی بچووکی دەکرێ، لە خۆی دەپرسی کەئەم هەموو شتەی بۆ چییە، پاشان بیری دەکەوتەوە کە ڤانگیلوی خوشکەزای بەم زووانە زەماوەند دەکا.

هەموو ئەم شتانەی لە زەمیلەیەکی گەورە کردو دانی بەشانی عەلی ئاغاداو بە دوو قۆڵی بەرەو گەڕەکی ماڵی میگلس پاڵەوانە کە ماڵی ڤانگیلو لەو گەڕەکە بوو کەوتە رێ.

هەر کە لە سەرچاوەی "ئیدومنە" پێچی کردەوە، چاوی بە میگلس پاڵەوان کەوت کە بە سواری ماینەکەی لە دوورەوە دەهات. چاوەکانی لەبن ریشوی شاشکەکەیەوە دیار نەبوون، قامچییەکی بە دەستەوە بوو.

کاپیتان پۆلیکسینگیس بە سەرسامی وێستا، چونکە دەیزانی کە هەفتەی بادەنۆشی لە بەیانی یەکە شەممەوە لە بن زەمینەکەی ماڵی میگلس پاڵەوان دا دەستی پێکردووەو ئەمڕۆش سێ شەممەیە....

ئایا زووتر میوانەکانی ئیزن دابوو؟ بە رۆیشتنەکەیدا دیار بوو کە دەچوو خۆی باوێتە دەمی گورگ و گێچەڵ بە موسوڵمانە تورکەکان بکا.

کاپیتان پۆلیکسینگیس سەری لەقاندو لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەم پیاوە ئاخری رۆژێ خۆی دادەنێ و کاندی یەکێك لە کۆڵەکەکانی مەسیحیەت لە دەست دەدا، بەڵام کێ دەتوانێ قەناعەت بەم پیاوە بکا؟ نەخواو نە شەیتان. خوا بە خۆی ترسی لەو پیاوانە هەیە کە لە مردن ناترسن!".

میگلس پاڵەوان بەرە بەرە نزیك دەبۆوە. هەر کە چاوی بە کاپیتان پولیکسینگیس کەوت، ماینەکەی بەر مامێزان دا، نەیدەویست قسەی لەگەڵ بکا، تەبیعەت و رەفتاری کاپتنی نەدەچووە دڵەوە، کاپیتان هەموو بەیانییەك کە لە خەو رادەبوو دەکەوتە فیکە لێدان و گۆرانی گوتن، و میگلس پاڵەوان ئەم رەفتارانەی بە دڵ نەبوو، بەڵام وێڕای ئەوەش دوو برادەری گیانی بە گیانی بوون، هەر جارێ کە کریت رادەپەڕی و مەسیحیان دژی تورکان دەوەستان ئەو دوو پیاوە دەبوونەوە بە دۆستی گیانی بە گیانی و هەموو ناکۆکییەکانی رۆژانەیان دەنایە لاوە، چونکە هەردووکیان خۆیان بەرابەرو بەرپرسیاری مەسیحیان دەزانی، بەڵام کە شەڕو شۆڕ نەدەما ئەو دوو پیاوە لێکدی دادەبڕان و یەکیان نەدەناسی، کاپیتان پولیکسینگیس لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "یارو پیاوێکی خسەو من ئەم جۆرە بنیادەمەم ناچێتە دڵەوە". بەڵێ میگلس پاڵەوان هەر کە چاوی بەکاپیتان پولیکسینگیس کەوت، ماینەکەی بەر مامێزان دا تا زوو تێپەڕێ و قسەی لەگەڵ نەکات.

کاپیتان پولیکسینگیس کە چارەی گرژو دڕدۆنگی پاڵەوانی بینی، لەوە ترسا کە نەبادە بچێ ئاژاوەیەك بنێتەوەو هەموو مەسیحیان بە خۆیەوە گیرۆدە بکا، بەڵام خۆی شێلو نەکردو لێی چووە پێشێ و باوەشی بلاو کردەوە تا رێی لێ بگرێ، گوتی:

– میگلس پاڵەوان بەم بەیانی زووە بۆ کوێ دەچی؟

میگلس پاڵەوان، گڕی لە چاوان دەباری، بە پرتەو بۆڵەوە گوتی:

– کاپیتان پولیکسینگیس لاکەوە لە رێم دەنا دەبی بە ژێر دەست و پێی ماینەکەمەوە.

بەڵام کاپیتان پولیکسینگیس لە جێی خۆی نەجولاو گوتی:

- برادەر بیکە بە خاتری مەسیح خۆت بەخۆڕایی دامەنێ! تۆ یەکێکی لە کۆڵەکە گرنگەکانی مەسیحییەت. کریت زۆرت پێ پشت ئەستوورەو تۆ هەقی ئەوەت نییە ژیانی خۆت بە فیڕۆ بدەی، چونکە لەوەیە کریت بەم زووانە پێویستی پێت ببێ.

میگلس پاڵەوان هەرگیز بە ئەندازەی ئێستا لەم پیاوە بێزار نەببوو. دوێنێ شەو میستیگری کە لە ژێر خانەکە چوو بووە دەرێو هەندێ قسەی لەگەڵ "خاکراسو گیورکیس" کردبوو و بۆی دەرکەوتبوو کە کاپیتان پولیکسینگیس خوی داوەتە گەڕەکی تورکەکان‌و عەودالی داوێن پیسییە. کە میستیگری هاتبۆوە ژێر خانەکە ئەمەی بۆ میگلس پاڵەوان گێڕابۆوە، میگلس پاڵەوان وا خۆی نواندبوو کە گوێی لێ نەببوو، بەڵام لە راستیدا خەنجەرێکی لێ درابا لەم قسەیەی پێ خۆشتر بوو.

ئێستا بەرچاوی تاریك ببوو، لێوی لە توڕەییدا سپی هەڵگەڕابوو، خۆی بۆ پێشەوە هێناو گوتی:

- تۆ بڕۆ فریای ژنانی بە کەڵ بکەوەو واز لە من بێنە بابچم بۆ قاوەخانەکان‌و چم پێ خۆشە ئەوە بکەم!

کاپیتان پولیکسینگیس سوور هەڵگەڕاو ئەم قسەیە زۆری کارتیکرد. گوتی:

- لە کاتی ئاشتیدار مێ بازی دەکەم‌و لە کاتی شەڕدا پیاوان دەکوژم، بەلای منەوە پیاوەتی لەمەدایە.

ئەوجا رووی کردە عەلی ئاغاو گوتی:

- تۆ بڕۆو ئەم زەمیلەیە بەرە بۆ ماڵی ڤانگیلو.

شەقاوێ نچووە پێشەوە، دەستی خستە سەر سینگی گەرمی ماینەکەو بە دەنگێکی نەرمتر گوتی:

- میگلس پاڵەوان، بۆ خاتری خوا پێم ناڵێی من چیم دەرهەق بە تۆ کردووە؟ بەو چاوەوە سەیرم دەکەی وەکو ئەوەی من بابایەکی تورك بم.

میگلس پاڵەوان دیسان سەری وەرگێڕاو بە روو گرژییەوە گوتی:

- پێم گوتیت لاکەوە دەنا ماینەکەم دەتکا بە ژێرەوە.

کاپیتان پولیکسینگیس گوتی:

- ئاخر پێم ناڵێی من چیم دەرهەق بە تۆ کردووە؟ بۆ رووم لێ وەردەگێڕی؟

میگلس پاڵەوان بۆ جاری سێیەم گوتییەوە:

- لاکەوە دەنا دەبی بە ژێر دەست‌و پێی ماینەکەمەوە.

- کەس لەگەڵ تۆدا هەڵناکا، پیاو نازانێ بە چ زمانێ قسەت لەگەڵ بکا؟.

میگلس پاڵەوان بە توڕەیی ماینەکەی بەر مامێزان داو گوتی:

- هەر ئەوەم کە هەم، کاپیتان خانم!

ماینەکە دەرپەڕی‌و هێندەی نەما کاپیتان پولیکسینگیس بە عاردیدا بدا. کاپیتان بە دەم سمێڵ جووینەوەو لەبن لێوانەوە گوتی:

- ئەگەر مەسیحی نەدەبووی دەمزانی چت لێ بکەم! بڕۆ هەی سەرشێتی خۆ پەسەند!

لـە رقـاو بـۆ ئـەوەی ئـەم داخـەی لـە دڵ دەربچـێ سـێ تفـی ڕۆکـردە زەوی‌و ئـەوجا بـەرەو مـاڵی خوشکەزاکەی وەڕێ کەوت.

*   *   *

ڤانگیلو لە پشت دەزگای چنین کارییەکەی دانیشتبوو و پارچەیەکی دەچنی، پارچەیەکی کەتانی لەبەر دەست دابوو، دەبوایە بیجامەیەکی بۆ مێردەکەی لێ دروست بکردایەو کراسێکیش بۆ خۆی، بە پەلە کاری دەکرد، پەلەی بوو چونکە ڕۆژی زەماوەندەکەیان نزیك دەبووەوە.

بە خەیاڵ مێردەکەی دەبینی کە وەکو جانەوەرێکی تـوکنی ڕەشـی سـەراپا قوڕاوی پـەلاماری ئـەم دەداو ئەمیش لەترساندا وەکو ژیژك خۆی گرمۆڵە کردووە. ئەم شـوو کردنـە بـەلای ئەمـەوە وەکو جانەوەرێکی دڕندە سامناك بوو، بە تایبەتی شوو کردن بەم پیاوە لاوازە عەینـەك لـە چاوە دەنگ ناسك‌و ڕەفتار نەرمە. ئایا بۆ ئەمە لە دایك ببوو کـە شـوو بـەم نیـوە پیـاوە بکـا؟ ئایا ئـەم سینگ‌و مەمکانەی، ئەم سمت‌و کەفەڵەی بۆ ئەو بەخێو کردبوو؟ خاڵە پولیکسینگیسـی هەمیشـە دەچووە بن دەستییەوەو دەیگوت:

– ڤانگیلو، شووی پێ بکەو لەقە لە بەختی خـۆت مـەدە! مێـرد وەکـو لێفـەی پـەڕە، ژن گـەرم دەکاتەوە.

بەڵام بە ڤانگیلو بایە هاوارێکی کرباو دەنگی گەیشتبا حەوت تەبەقەی ئاسمان و بە ڕاشکاوی بـە خوای گوتبا:

– نامـەوێ! نامـەوێ! –چـەندین سـاڵ بـوو خـەونی بـە لاوێکـی بـاڵا بـەرزی شـانێڵ بـە شـانی قـۆزەوە دەبـینی، لاوێکـی جـەنگاوەری ئاشـقە شـەراب‌و ژن‌و خەنجـەر، کـە دڵاواو دەسـت بڵاو بێ– ڕێك وەکو دیاماندیس–ی برای!.

مەگـەر چـەندین جـار لـە پەیکـەری "سـن نـیکلا"ی زامـنی جیـازی کیـژانی هـەتیوو و "سـن فـانوریوس"ی ئیلـهام بەخشـی لاوان نـەپاڕابۆوە کـە مێردێکـی وەکـو برایەکـەی بەنسـیب بکـا؟ مێردێ ڕێك وەکو برایەکەی بێ، نەك وەکو خاڵە هەرزەوێژو دڕەکەی، نەك وەکو میـگلس پاڵـەوانی دڕدۆنگ‌و چارە گرژ کەسەکیش لێی بترسن، ئارەزووی مێردێکـی دەکـرد وەکـو "دیامانـدیس"ی بـرای قـۆزو باڵابـەرزو سـینگ شـێر بـێ، ئـەگینا حـەزی دەکـرد هـەر بـەبێ مێـرد وەمـێنێ‌و لەگـەڵ براکەیـدا پـیرو خـەڕۆ بـێ، براکەشـی ژنـی نـەدەهێنا، چـونکە ژن قۆزییەکـەی لـە نێـو دەبـرد. هـەردووکیان پێکـەوە دەمـردن‌و پێکـەوە بـە خاکیـان دەسـپاردن‌و دوو نـەمانی سـەروویان لەسـەر گۆڕەکەیان دەناشت، نەمامێکی نێری باڵا ڕێکی وەکو مۆم‌و یەکێکی مێی پڕ لق‌و پۆپیـان لەسـەر قەبرەکەیان دەڕواندو ڕەگیان دادەکوتاو لە ژێر ئەرزەکەوە تیك دەئاڵان.

بەڵام خاڵە پۆلیکسینگیس–ی خاڵی دەیویست هەر چۆنێ بووە لە تیتروس "تسە گورگ"ی بـرای میگلس پاڵەوانی مارە بکەن، پێی دەگوت:

– تـۆ تێکـەڵی بنەماڵەیـەکی خانـەدان دەبـی‌و بـۆ خـۆت ئیسـراحەت دەکـەی، یـەکێکت دەبـێ مەسرەفت بکێشێ.

چونكه دیاماندیس–ی برای هەموو باخە زەیتونو رەزەكانی كە بە میرات لەدایكو بابیانەوە بۆیان مابوو، فرۆشتبوو و پارەكەی خەرج كردبوو، ئێستا بۆ جیازییەكەی ڤانگیلو تەنیا ئەم خانووە سووكەڵەیە مابوو كە تێیدا دەژیان، بێگومان براكەی تا چەند مانگێكی دی ئەوەش دەفرۆشیٚو پارەكەی دەخوا. ئەوسا تەگبیری ئەم چ دەبیٚ؟

ڤانگیلو بەدەم چنینەوە دەیبۆڵاندو بە خۆی دەگوت: "هەموو خەتای ئەم پولیكسیینگی–ەیە، ئەو ناچاری كردم بڵێم باشە، ئەگەر خوا، خوا بیٚ ئەوا تۆڵەی منی لیٚ دەستێنیٚ، دەنا ئاهی پیرە كیژ وەكو هەورە بروسكەیە، دەیگریٚو دەشی سووتێنیٚ......".

كاپیتان پولیكسینگیس دەرگاكەی كردەوەو وەژوور كەوت، ئیشارەتی بۆ عەلی ئاغا كرد كە پارەكەی بێنێتە ژوورەوەو دای بنیٚ، ئەوجا بەروو خۆشییەوە مەجیدییەكی بۆ هەڵداو گوتی:

– نوخشەبیٚ لەتۆش عەلی ئاغا!

عەلی ئاغا، مەجیدییەكەی قۆستەوەو هێند بە توندی گرتبووی وەك بڵێی تەیریٚ بیٚو لە دەستی بفریٚ، ئەوجا دانەوییەوە تا دەستی كاپیتان ماچ بكا، بەڵام پولیكسینگیس بە پێكەنینەوە كشایەوەو گوتی:

– ئەوە چ دەكەی عەلی ئاغا؟ خۆ من نە خەلیفەمو نە ئیمام، برۆ بابە برۆ!

پولیكسینگیس هاتە نێو حەوشە. سەگەكەی ماڵی ڤانگیلو لە سوچێكا وەركەوتبوو، سەر هەڵبری، كە پولیكسینگیس–ی ناسییەوە سەر دانایەوەو لە شوێنەكەی خۆی وەركەوتەوە.

كاپیتان پولیكسینگیس لە دەرگاكەوە چاوی بە دەزگای چنینەكەی ڤانگیلو كەوت كە بیٚ وچان كاری دەكرد.

ڤانگیلو ئاوری دایەوەو چاوی بە خاڵی كەوت. بە تۆبزی زەردە خەنەیەكی دەست كردی بە روویادا، بەڵام نەفرەت لە چارەی دەباری.

ڤانگیلو هێشتا رەنگ زەردو كەم دوو و كرژو مۆن بوو، دیار بوو خەمێكی نهێنی خوێنی جگەری دەخواردەوە و هەرچییەكیان دەكرد پەیان بەم خەمە نهێنییە نەدەبرد، ڤانگیلو بەرە بەرە لاواز دەبوو، رەنگی زەرد هەڵدەگەڕاو مەمكەكانی دەپوكانەوە. عەلی ئاغا بە خۆو زەمیلەی پڕەوە لە دوای پولیكسینگیس–ەوە بە دیار كەوت. ڤانگیلو نیگایەكی نێو زەمیلەكەی كردو گوتی:

– خەجاڵەتت كردم خاڵە جۆرج!

كە چاوی بە قاپو قاچاغەكان كەوت تۆزیٚ گەشایەوە، كاپیتان گوتی:

– دوژمنت خەجاڵەت بیٚ. ئینسان لە ژیانیا یەكجار زەماوەند دەكا، ئیدی پیسكەیی بۆ چییە!

ئەوجا دەستی بە پێكەنین كرد تا بەڵكو تۆزیٚ خوشكەزاكەی دڵخۆش بكا، پاشان گوتی:

– ڤانگیلو لەوە دەچیٚ لە دنیادا لە شووكردن خۆشتر نەبیٚ.

ڤانگیلو گوتی:

– بەڵیٚ، لەوە دەچیٚ.....

ئەوجا بێدەنگ بوو.

کاپیتان پولیکسینگیس لەسەر قەنەفە چکۆلەکە دانیشت، کڵاوەکەی کە لە ئارەقەدا تەڕ ببوو داکەندو لە قەراخ پەنجەرەکەی دانا، ڤانگیلو چۆکی داداو کەوتە دەرهێنانی قاپ و قاچاخەکانی نێو زەمیلەکە.

ژوورەکە پڕ بوو لە سینی و جەزوەو مەسینەو شتی دی. ڤانگیلو کە ئەو هەموو شتەی بینی تۆزێ گەشایەوەو بەسەر زاری گوتی:

– مەمنونم خاڵە گیان. تۆ لە جێی بابمی. خوا راوەستاوت کا!

– ڤانگیلو، تۆ ئەم قسەیەت بە نەبەدڵی کرد. ئاخر رۆڵە گیان تۆ بەم زووانە شوودەکەی و هەقە لە کەیفان پێت بەعاردی نەکەوێ کەچی گریان لە چارەت دەبارێ. سەرێ هەڵبڕە بابتبینم.... دەی کچی خۆم، پێ بکەنە، هەلهەلەیە لێ بدە با دڵت فێنك بێتەوە، تازە بووکان وەختێ جلی بوکێنی بۆ خۆ دەچنن گۆرانی دەڵێن و بە هەلهەلەو گۆرانی ماڵەکە دێننە لەرزەو سەراپای گەڕەك و بان دەڕژێننە سەر خۆ.

ئەوەی من لە زەماوەند تێ گەییوم دەبێ وابێ کە چی تۆ دەڵێی کفنی خۆ دەدروی.

ڤانگیلو لە پڕ هەستایە سەر پێ. قسەکانی خاڵی کاریان تێ کرد. دەزگیرانەکەی بیر کەوتەوە، ئایا بۆ ئەو دەموچاو چرچ و لۆچە گۆرانی بڵێ؟ دەمی تاڵ بوو. ویستی زاری لێ بکاتەوەو هەرچییەکی لە دڵدایە هەڵێ رێژێتە ئەو گۆڕە، بەڵام قسەکەی گیڕایەوەو نەیگوت، جا چ بڵێ؟ تازە کار لە کار ترازا بوو. لە دڵی خۆدا گوتی: "ئەگەر شادبی پێویست بە هەڵهەڵەو گۆرانی ناکاو ئەگەر نا شادیش بی کەس ناتوانێ زارت پێ هەڵپچڕێ. کەواتە بێدەنگ بی لە هەمووی چاترە!"

بەڵام کاپیتان پولیکسینگیس سەری لەم خەمو پەژارەیەی خوشکەزاکەی دەرنەدەکرد. رۆژی زەماوەند نزیك دەبۆوە. لە یەکەم رۆژی جەژنی پاکدا مارە دەکرا، ئێستا کاتی ئەوە بوو کە بە راشکاوی قسەی لەگەڵ بکا، کاپیتان بە چاکی هەستی دەکرد کە لەو رۆژەوە ڤانگیلو نیشانە کراوە، کچە بە رقەوە سەیری دەکاو گلەیی لە سیمای دەبارێ. لەولاشەوە بە هەزار حاڵ توانی بووی تیتروس "تسە گورگ" رازی بکا، رۆژێ جزدانەکەی دەردێنێ و پێنج پارچە دراوی زێڕ بە تیتروس دەداو دەڵێ:

– جەنابی موعەلیم، فەرموو ئەم پێنج پارچە دراوەت دەدەمێ لە بری جیازی خوشکەزاکەم، بەڵام نابێ کەس بەمە بزانێ، نە میگلس پاڵەوانی برات و نە دەزگیرانەکەت و نە خوشکەکەم. بەمجۆرە خوشکەزاکەی خۆمم بە جلی بەرییەوە دایتێ.

بەمجۆرە توانی بووی تیتروس قایل بکا، کەچی خانمی خوشکەزای نازی دەکردو لچی بەیەکدا دەدا وەکو ئەوەی ناچاریان کردبێ دەرمانێکی تفت و تاڵ بخوا، دیارە لە دڵی خۆیدا خۆی بۆ میرزادەیەك داناوە.

ڤانگیلو بە سینییەکەوە لە موبەقەکەوە هاتە دەرێ، سینییەکە فینجانێ قاوەو پەرداخێ ئاوی ساردو پیاڵەیەك مرەبای لەسەر بوو، سینییەکەی لەسەر مێزەکەی بەردەم خاڵی دانا. کاپیتان پولیکسینگیس گوتی:

- ئەریٚ ڤانگیلو، دیاماندیس هێشتا نەهاتۆتەوە؟ ئەم هەتیوە عەرەق خۆرە ئێستاش شەوان نایەتەوە؟

ڤانگیلو بەخۆ پەسەندییەوە وەڵامی دایەوە:

- گەنجە.... قۆزە.... هەقی خۆیەتی!
- هەقی خۆیەتی؟ هەقی چی؟ ئەوەش بزانە ئەم هەتیوە تۆی ماڵ وێران کردووە.
- ئەو منی ماڵ وێران کردووە! خۆ ئەگەر ئەو نەبوایە من تا ئێستا دەمێ بوو خۆم کوشتبوو. من بەبێ ئەو ژیانم بۆ چییە؟ چت لێ وەشێرم خاڵۆ، من بۆیە ئەم تەوقەی کە تۆ خستۆتە گەردنم قبوڵ دەکەم کە پاش شوو کردنیش لە براکەم جودا نەبمەوە. دەنا وانەبێ....

کاپیتان پولیکسینگیس پەرداخە ئاوەکەی بەیەك بین خواردەوە، جڵەوی خۆی گرتو ماوەیەك خۆی بە مرەبا خواردنەوە مژوڵ کرد تا دەست نەباو پرچی ڤانگیلو بگریٚو بیکێشێ بە دیوارەکەدا، ئەوجا بە توڕەیی گوتی:

- شەرم لە خۆ ناکەی! ئەو براتە خۆ دەنکت نییە! وازی لێ بێنە با ئەویش ژنێ بێنێ و ماڵو حاڵێك پێکەوە بنێو بەس ئەم مەیخانەو ئەو تیاتروخانە بکا.

ڤانگیلو لەسەر کورسییەکەی راپەڕی. لە توڕەییدا سوور هەڵگەڕا، بە توڕەیی گوتی:

- من نامەوێ گوێم لەم قسانە بێ.

کاپیتان پولیکسینگیس سەرسام بوو و گوتی:

- چیتە ڤانگیلو؟ یانی تۆ برایەکەت لە مێردەکەت خۆشتر دەوێ؟ بەڕاستی ئەمە قەباحەتێکی گەورەیە! سەڵا لە ئەقڵی من کە ئەم هەموو ئەزیەتەم لە پێناوی تۆدا کێشا...

ڤانگیلو دانەکانی جیڕ کردنەوەو گوتی:

- خاڵە جۆرج، تۆ منت بە پارووە نانێك فرۆشتووە.

کاپیتان پولیکسینگیس خۆی پێ نەگیراو وەکو تەرەقە تەقییەوە وەکو فیشەکە شێتە چوو بە ئاسماناو نەڕاندی:

- بە پارووە نانێك؟ چما نان کەمە خانم؟ تۆ لات وایە حاڵێکی گەلێ خۆشت هەیە؟ شەیتان بە نەحلەت بی ها! نازانم تۆ بە چییەوە دەنازی! بە جوانییەکەت، بەسەروەتو سامانەکەت، بە جاحێڵییەکەت، ئاخر نەگبەت کێ تۆی دەوێ؟ تەمەنت سیو پێنج ساڵە، دەموچاوت چرچ و لۆچ بووە، پێستەکەت لە سیرمە دەچێ و سمێڵت دەرکردووە، برا گەوجەکەت هیچی بە دەستەوە نەهێشتوویو خستوتییە سەر ساجی عەلی. ئاخر کێ ئامادەیە تۆ بخوازێ؟ ئێستا کە خوا چاوی تیتروس-ی کوێر کردووەو پێت رازییە هێشتا تۆ سەر گرانی؟

ڤانگیلو سوور بۆوەو دەستی بە دەموچاوییەوە گرت‌و لە هاڕەی گریانیدا. پولیکسینگیس دڵی پێ سووتا. چۆن ئەو قسە ناشیرین‌و ڕەقانەی کردبوو؟ دەبووا چ بکا تا دڵی ئەم کیژە بەلەنگازە بداتەوە؟

دەستی خستە سەر پرچە وشك‌و زبرەکەی خوشکەزاکەی و گوتی:

– مەگری ڤانگیلو مەگری! خوا یا ربێ هەموو شتێ بە دڵی خۆت دەبێ.... ئەم پیاوە کوڕێکی باشەو زۆرت خاتر دەگرێ. پاش ماوەیەك گوپەکانت خڕ دەبن‌و ڕەنگ هەڵدێنییەوە، ئەمە جگە لەوەی دەبی بە دایك‌و منداڵی جوان جوانت دەبێ.

ڤانگیلو بەدەم سڕینی فرمێسکەکانییەوە گوتی:

– ماشەڵڵا! ماشەڵڵا!! منداڵێ لە تیتروس بێ! ئەوپەڕی لە تیروس دەچن!

– هەر منداڵی ئەو نابن، بەڵکو هی تۆش دەبن، کێ دەڵێ ناچنەوە سەر براکەت!

ڤانگیلو موچوڕکەیەکی پێدا هات‌و بەدەم لەرزینەوە گوتی:

– بەسە!

کاپیتان پولیکسینگیس هەستا، ویستی باوەش بە خوشکەزاکەیدا بکاو دڵی بداتەوە، بەڵام ژێوان بۆوەو گوتی:

– ڤانگیلو ڕۆژێکی دی قسەکانمان تەواو دەکەین، من دەڕۆم، چونکە نامەوێ براکەت بێتەوە بەسەراو بیبینم.

کڵاوەکەی کردە سەری‌و خۆی بۆ ڕۆیشتن ئامادەکرد، لەم کاتەدا نوکە شەقێك بەر دەرگاکە کەوت‌و کرایەوە. دیاماندیس-ی برای ڤانگیلو وەژوور کەوت، چارەی گرژو مۆن، چڵێ ڕێحانەی سیسەوە بووی خستبووە پەنای گوێیەکی و جگەرەکی نابووە پەنای گوێیەکەی تری، پەستەکە لبادەکەی داکەند بوو و دابووی بە شانیدا. دیاماندیس هەر کە چاوی بە خاڵی کەوت بڕۆی وێك هێنانەوەو ڕووی هێندەی دی گرژ کردو گوتی:

– ئەم یارۆیە دیسان بۆ بەر بووکی هاتووە؟ بۆ دەرەوە!

بە توڕەیی کڵاوەکەی لەسەری داکەندو بەدەم لە تردانەوە خۆی گەیاندە ناو ژوورەکە. پێی لە دەفرو ئامانەکان هەڵکەوت‌و دەستی بە جنێودان کرد.

کاپیتان پولیکسینگیس، ڕووی خۆی وەرگێڕاو بە تەوسەوە گوتی:

– پیاوی پیاوانە دەخواتەوە، بەڵام مەست نابێ. دوور مەڕۆ تەمەشای من بکە! پیاوی پیاوانە مێبازی دەکا بەڵام حەیای خۆی نابات، وەکو خۆم!

دیاماندیس زۆری قین لە خاڵی بوو و بۆ ئەوەی سوێ بکاتە دڵییەوە لە قاقای پێکەنینی داو ئەوجا بە زمانی پەڵتەوە گوتی:

– پیاوی پیاوانە شەراب دەخۆنەوە دەخۆنەوەو مەست نابن، ئەمەیان دروستە، بەڵام پاشان ناچن لە نێو جێگادا لای لایە بکەن، بەڵکو سواری ماینی خۆ دەبن‌و دەڕۆن، نەك بۆ لای ژنان، بەڵکو بۆ چاخانەی تورکەکان‌و بۆ گیانی موسوڵمانەکان، وەکو میگلس پاڵەوان! تۆش چاو لەو بکە!

ئەم قسەیە وەکو خەنجەر چەقییە دڵی کاپتان پولیکسینگیس بەڵام چاری نەبوو و دیاماندیسی خوشکەزای راستی دەکرد. بەرەو دەرگای حەوشە چوو و گوتی:

- دەمت داخە بێ تەربیەت! جیازی خوشکەکەت بەو پەڕی بێ شەرمییەوە خەرجی عەرەق خواردنەوەو مێبازی کردووە، سەعاتو و زنجیری زێڕت پێ کڕیوە. لە سەعاتیش نازانی. ئاخر تۆ بە کەڵکی چی دێی هەی خوێڕی؟

دیاماندیس نەڕەیەکی کرد، ویستی بەسەر ئامانەکاندا بازبداو دەست بنێتە یەخەی خاڵی، بەڵام پێی خزیو کەوت کاپیتان پولیکسینگیس پێکەنینێکی تەوساوی کردو بەدەم رۆیشتنەوە گوتی:

- ڤانگیلو، شانازی بە برا جوانەکەتەوە بکە، پیرۆزی تۆ بێ ئەم برایە.

ڤانگیلو گوتی:

- شانازی پێوە دەکەمو ئەولاتریش، تا ماوم پێوەی دەنازم.

ئەوجا بە ئەسپایی دیاماندیس-ی لە نێو قاپو ئامانە مسییەکان هەستاندەوە، لەسەر قەنەفەکە درێژی کرد، سەری نایە سەر سەرینێكو بە دیارییەوە دانیشتو بە دڵسۆزییەوە کەوتە دڵدانەوەی.

*　　　*　　　*

تراساکی، نیوەڕۆ، نیگەران و دڵتەنگ لە قوتابخانە هاتەوە، کڵاوە سوورەکەی کە خوشکەکەی بۆی چنی بوو، هەڵدەدایە ئاسمان و دەیگرتەوە، هاواری کرد:

- دایکە، دایکە، ماینەکەی بابە بە جادەکاندا دەڕۆییو ئاگر لە ژێر سمەکانییەوە دەردەپەڕی. لە شەقامی گەورەدا بینیم. هەموو خەڵکیو دوکاندارەکانی ئەو ناوە هاتبوونە دەرێو سەیریان دەکرد. یەکێك لەوانە گوتی:

- پاڵەوان دەڕوا بۆ گەڕەکی تورکەکان.

یەکێکی دی گوتی:

- نەخێر لە گەڕەکی تورکەکانەوە دێ.

لەسەر رێگاکەی وێستام، کڵاوەکەم داکەندو سڵاوم لێکرد کەچی منی نەبینی. حاڵی هەی؟ پزیسکێکی وەها لە سمی ماینەکەی دەبۆوە هەر مەپرسە!

کاترینا بە ترسەوە گوتی:

- وەستا پاراسکەڤاس هاتبوو و گلەیی لێدەکردیت. گوایە دوێنێ تۆو هاوڕێکانت چونو کیژەکەیتان رفاندووە، باشە شەرم ناکەی؟

تراساکی لە قاقای پێکەنینی دا، دایکی دیسان گوتی:

- باشە بۆچی کاری وات کردووە؟

تراساکی بە بێ موبالاتییەوە شانەکانی هەڵتەکاندو گوتی:

- هەروا بۆ کەیف، ئەمڕۆ ویستمان وا لە تیتروس "تسە گورگ"یش بکەین، قەرار بوو لە پشت دەرگای پۆلەکەوە خۆ مات بدەینو کەمەندگیری بکەین. دەڵێن ئەسپی کێوی بە

کەمەند دەگرن. بە خۆی بۆی باس دەکردین. ئەوجا ئێمە دەبووین بە راوچی و ئەو بە ئەسپی کێوی دایکی هاواری کردو گوتی:

- ئەی بەرەڵڵایانی خوێڕی! چما ئەم پیاوە بە لەنگازە چی لێ کردوون؟

بۆ دەتانەوێ بیکوژن؟

- نا دایکە، زۆرمان خۆش دەوێ، حەز دەکەین گاڵتەی لەگەڵ بکەین، خۆ پەتەکەمان رانەدەکێشا، دەمانویست بیترسێنین و بزانین چی دەکا.

تراساکی تەناف جل هەڵخستنەکەی لە پشتی ئالاندبوو، ئەوەی گوت و تەنافەکەی لە پشتی کردەوەو لە جێی خۆی دانیایەوە، ئەوجا کۆڵە مستی گوشی و وەکو بابی بروی وێك هێنایەوەو گوتی:

- هاوڕێکانم کە سەر هاتە سەر راستی هەڵاتن. ژمارەیان زۆریش بوو بەڵام هەموویان ترسنۆك بوون. قەیدی نییە، بۆ جارێکی دی! جارێکی دی هەڵیان دەبژێرم و ژمارەیەکی کەمتر لەگەڵ خۆدا دەبەم، دووریش نییە هەر بە تەنێ خۆم بیکەم...

لە دەرگا درا. عەلی ئاغا بوو. هەر کە وەژوور کەوت گوتی:

- خات کاترینا، مەحز بۆ خوا ئەم ئەفەندییە دیسان شێت بووە. بەناو گەڕەکی یونانییەکان کەوتووەو خەریکە بەرەو ماڵی ئێوە دێ.

دەرگا داخەو لێی مەکەوە!

هێشتا عەلی ئاغا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە ئەفەندی بە هات و هاوارو گریانەوە خۆی بە حەوشەدا کرد. خات کاترینا زۆری دڵ پێ سووتا.

بەلەنگازە هێند گریا بوو چاوەکانی ئاوسا بوون، جلەکانی دڕابوون و دەرپێ جاوەکەی لە ژێرەوە بە دیارکەوتبوو، عەمامەکەی داکەندبوو و سەرە کەچەڵەکەی لە تەرس گیرابوو و بۆنی بۆگەنی لێدەهات.

لە ناوەندی حەوشەکەدا وەچۆکدا هات و بەدەم ناڵەو زارییەوە گوتی:

- من گوناحبارم، بەڵێ قەباحەتم کردووە، گۆشتی بەرازم خواردووە، شەرابم خواردۆتەوەو کفرم کردووە، خەڵکینە بم بەخشن تا خوداش بم بەخشێت! خهات کاترینا، تکات لێدەکەم، دەستەکانت ماچ دەکەم ئەگەر رۆژێ لە رۆژان خوا شتێکی لێ پرسیت پێی بڵێ کە پاڵەوان میگلس بە زۆر شەراب و گۆشتی بەرازی دەرخوارد داوە.

لەسەر ئەژنۆ بەرەو خات کاترینا چوو تا دەستی ماچ بکا:

- خات کاترینا بیکە بە خاتری خوا! من بۆیە بەناو گەڕەك و کۆڵانان کەوتووم تاخەمو ریسوایی خۆم بە هەمووان رابگەیەنم و ئەوەتا لە تۆوە دەستم پێکردووە، پاشان دەچمە بەر دەرکەی پاشاو جاڕ دەدەم، ئەوجا لە دوا دەرکەی ماڵە تورکەکان دەدەم تا هەموو عالەم ئەم سەرە کەچەڵ و کۆتەی من ببینن و با گوناحەکەم بزانن و تف بارانم بکەن.

بەڵام لە هەموو کەس زیاتر بە تۆ پشت ئەستورم. کە خوا لێی پرسیت پێی بڵێ کە میگلس پاڵەوان بە زۆ گۆشتی بەرازو شەرابی دەرخوارد داوە و ئەم کەتنەی پێ کردووە.

تراساکی به دەم پێکەنینەوە سەیری دەکرد، بە دزییەوە تەنافەکەی هەڵگرتبوو خەریك بوو گرێ کوێرەیەکی لێ دەدا. رینیو لە موبەقەکەوە دەرکەوت، کە چاوی بە ئەفەندی کەوت ئەویش وەکو براکەی دەستی بە پێکەنین کرد، فرمێسك لە چاوانی خات کاترینا قەتیسمان. بە دڵسۆزییەوە گوتی:

- هەستە ئەفەندی، هەستە! بەسەر ئەم چاوانەم... و لە حوزوری خوادا شایەتی دەدەمو پێی دەڵێم کە بەم دوو چاوەی خۆم دیتم پاڵەوان میگلس بە زۆر گۆشتی بەرازو شەرابی دەرخواردی ئەفەندیدا.....

ئەفەندی رووی گەشایەوەو گوتی:

- زۆرت لێ مەمنونم خانم، ماڵت ئاوابێ. ئێستا تکایەکی دیم ماوە: تف بکە چارەم!
- نا، ئەفەندی نا! کاری وا ناکەم، هەستەو بڕۆ بەخێرو سەلامەت.
- تفی خۆت بکە دەنا لێرە ناڕۆم!

ئەوجا رووی کردە عەلی ئاغاو گوتی:

- دوای خات کاترینا نۆرەی تۆیە ئەی عەلی ئاغای موسوڵمانو خواناس.

ئەوجا نۆرەی هەموو خەڵکی کاندی دێ. لەو دەمەدا کە من لە تەکییەی مزگەوتەکە دەهاتمە دەرێ، باپیرم لە گۆڕەکەی هاتە دەرێو تفێکی زلی لە چارەم کرد، تۆش خات کاترینا مەحز بۆ خوا تفێکم لە چارە بکە!

خات کاترینا رووی وەرگێڕاو گوتی:

- ناتوانم، پێم گوتیت بڕۆ بە خێرو سەلامەت؟

ئەفەندی بەدەم ناڵە ناڵەوە گوتی:

- کەواتە منیش ناڕۆم، بە دیانەتم ئەگەر تفێکم لە چارە نەکەی ناڕۆم.

خات کاترینا، رووی وەرگێڕاو بەرەو موبەقەکە چوو. بە دەم رێوە گوتی:

- ئەفەندی، پێویست بە گوتنی تۆ ناکا، من ئەم کارە ناکەم...

ئەفەندی تەوێڵی دا بە بەردرێژی نێو حەوشەکەداو هاواری کرد:

- من ئەوشۆ لێرە دەمێنمەوەو ناڕۆم!

ئەمەی گوتو بە دەم ناڵەو زارییەوە وەکو سەگ کەوتە لوراندن.

تراساکی ئیشارەتێکی خوشکەکەی کرد، خوشکەکەی دەست بەجێ حاڵی بوو هات لە پاڵ براکەیداو لە پشت سەری ئەفەندییەوە وێستا، لەو دەمەدا کە ئەفەندی دەیکێشا بە سینگی خۆیداو دەیلوراند، تراساکی نیگایەکی نێو موبەقەکەی کرد، تەنافەکەی بەدەوری سەری خۆیدا باداو خێرا هەڵی داو ئەلقەکەی رێك چوو بە ملی کابرای تورك دا.

رینیوش سەری تەنافەکەی گرتو لەگەڵ براکەیدا کەتە راکێشانی.

ئەفەندی هاوارێکی کردو بە پشت دا کەوت. دەمو چاوی شینو مۆر هەڵگەڕاو چاوەکانی دەرپۆقین. دەیویست گرێی تەنافەکە شل بکاتەوە تا نەخنکێ، بەڵام دەستەکانی لە ترساندا سست بوون. عەلی ئاغا هاواری کرد:

– بۆ خاتری خوا وازی لێ بێنن، وا خنکا!

خات کاترینا گوێی لە دەنگە دەنگەکە بوو، بە پەلە لە موبەقەکەوە دەرکەوت. تەنافەکەی لە دەستی کوڕەکەی ڕاپسکاند، گرێی ئەلقەکەی کردەوەو ئەفەندی بەرەو دەرگاکە دەڵەك دا و گوتی:

– بڕۆ کلۆڵ بڕۆ، بیکە بە خاتری خوا بڕۆ!

ئەفەندی دەرکردە دەرێ‌و دەرگاکەی داخست.

تراساکی و رینیو لە قاقای پێکەنینیانداو تراساکی گوتی:

– بینیت دایکە؟ ئاوا ئەسپ دەگرن!

ئەوجا چوو تەنافەکەی لە شوێنی خۆو لە نزیکی بیرەکەوە بە سینگێکەوە هەڵواسی‌و دیسان گوتی:

– ئێستا دڵنیام کە تیتروس "چس گرگ" ناتوانێ لە دەستم دەرباز بێ!

* * *

میگلس پاڵەوان سواری ماینەکەی ببوو، قامچییەکەی نابووە بن باڵی و بە چوار ناڵە بەرەو گەڕەکی تورکان دەچوو. شەراب خواردنەوە کەم‌و زۆر کاری تێ نەکردبوو. ئەژنۆکانی لە تەنگەی ئەسپەکە دەچەقاند. هێزێکی نائاسایی کەوتبووە بازوو و مەچەك‌و دەست‌و پەنجەکانی و گەلێ لە شەراب پتر ناڕەحەتی دەکرد، نەیدەزانی چۆن ئەو هێزە نائاساییە هەڵڕێژێ‌و خۆی لێ رزگار بکا.

ماینەکەی تاو دەدا. بە جوانی سیمای رێبوارانی بۆ جیا نەدەکرایەوە، خانووەکان لە جاران نزمتر دەهاتنە بەرچاوی و کۆڵانەکان تەنگتر دیار بوون، "سێ کیژەکە" لە دەنگی چوار ناڵەی ماینەکە ڕاپەڕین و بە پەلە خۆیان گەیاندە پشت دەرگاکەو خۆیان لە بۆسەدا، میگلس پاڵەوانیان ناسییەوە، بەڵام تیشکی هەتاوەکە هێند تیژ بوو، چاویان کەوتە رێشکەو پێشکەو نەیانتوانی دەموچاوی بە جوانی بدینن تا بە سیمایدا پەی بە نهێنییەکانی دڵی بەرن‌و لە نیازی تێ بگەن.

ئاگلایێ گوتی:

– ئەم بەرازە دیسان بەم رۆژی نیوەڕۆیە بۆچی جماوە؟ تۆ بڵێی سەر خۆش بێ؟

تالیا گوتی:

– پێم وایە شتێك رووی داوەو کار گەنە....

پەڕەی کەپوی کەوتە لەرینەوە، وەك بڵێی بیەوێ بە بۆن کردن شتێك بزانێ.

دیسان گوتی:

– نازانم کاپیتان پولیکسینگیس بۆچی لە پێرێوە بەردەوام بەم گەڕەکەی ئێمەدا دەسوڕێتەوە؟ رۆژی بوومەلەرزەکە لەم ناوەدا دیتم. رێك لەو کاتەدا بوو کە ئامینە بەراکردن لە ماڵ وەدەرکەوت‌و خۆی بوراندەوە. هیچ دوور نییە ئامینەو پولیکسینگیس پێشوەختە ئەم تەگبیرەیان کردبێ. ئەوە بوو پولیکسینگیس بە دیار خانمەوە

دانیشتبوو و بە هۆشی هێنا بۆوە. لەو ڕۆژە بە دواوە کاپیتان پولیکسینگیس پێی لەم گەڕەکە نەبڕیوە. ئێستاش وا دیارە نۆرەی پاڵەوان بەرازە....

خوشکەکەی دیکەیان گوتی:

– پێ دەچێ ئەو دێڵە بۆنێکی وا بڕێژێ کە ئەو دوو گۆڵە لە ماڵی خۆیانەوە بۆنی بکەن و حەجمانیان لێ بڕێ و بەرەو ئێرە بێن، کچینە وەرن با چاو لەم دەرگا سەوزە غافڵ نەکەین!

فروسینی گوتی:

– وس بە خوشکێ، گوێ بگرە!

ئەسپەکەی نوریش کەوتۆتە حیلاندن. گوێ بگرە بزانە چۆن داوای ماین دەکا!

ئەسپەکەی نوری بەگ بۆنی ماینی کردبوو و لێکدا لێکدا دەی حیلاندو لە جێی خۆی نەدەهێوری.

تالیا گوتی:

– بەڵام ئەمە دەنگی ئامینەیە!

لە پڕ بێدەنگ بوو، دوو خوشکەکەی هاوارێکیان کرد. ماینەکە کە گوێی لە حیلەی ئەسپەکە ببوو، هەستایە سەر پاشوو، دەتگوت دەیەوێ سەما بکا.

سێ کیژەکە هاواریان کرد:

– پێ دەچێ میگلس پاڵەوان ئەجەل هەڵی گرتبێ و بچێ خۆی بە کوشت بدا!

بەڵام میگلس پاڵەوان، ئەژنۆکانی لە تەنگی ماینەکەی گیر کرد، جڵەوەکەی راکێشاو بەرهەقی کرد، ئەوجا بەر مامێزانی دا. ماینەکە لە ژێر خاوەنە سامناکەکەیدا سەری دانەواندو کەوتەوە ڕێ.

میگلس پاڵەوان مستێکی کێشا بە کەللەی ماینەکەداو نەڕەیەکی کرد:

– قەحپەی سۆزانی!

کە لە دەریا نزیک بۆوە, جڵەوی بۆ ماینەکە شل کرد تا بە ئارەزوی خۆی بەرەو شورەو بورج و قولەکانی شار تاوبدا. ماوەیەك سووڕایەوە، دڵی تۆزێ فێنك بۆوەو ئەوجا لەسەر گردێکی سەوز راوێستا. لەو سەرەوە روانییە دەریای شین و بە کەف و کوڵ کە لەبەر تیشکی هەتاودا دەبریقایەوە.

تا چاو بڕی دەکرد بەرەو یۆنان هەڵی روانی... ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

– ئاه خوایە، من هەموو ئەمە لە چاوی تۆ دەزانم! نەك لە چاوی خەڵکی!

هەمدیس مامێزێکی لە ماینەکەی داو کەوتەوە ڕێ. هەر جارێ کە بیری لە یۆنانی داماو کردباوە، لە خوا تورە دەبوو و دەکەوتە کفر کردن، لە خوا نەدەپاڕایەوە، بەڵکو شەڕی لەگەڵ دەکرد، بەزەیی و ڕەحمی لە خوا نەدەویست بەڵکو دادپەروەری دەویست.

پەڵە هەورێکی بچکۆلە بە ئاسمانەوە دەرکەوت، بەرەبەرە گەورە دەبوو و ئاسمانی تاریک دەکرد. بەری هەتاوی گرت. کزەبایەکی سارد لە دەریاوە هەڵی کرد دای لە چارەی گرژو مۆنی میگلس پاڵەوان. پاڵەوان سەری هەڵبڕی‌و ددانەکانی جیڕ کردەوەو لەبن لێوانەوە گوتی:

– نە خوایە نە! من ناتوانم لە تۆ دڵگیر بم چونکە بێفایدەیە! من لە خەڵکەکە دڵگیرم!.

مایەنەکەی بەر مامێزان دا، بە چوار ناڵە لە شەقامی گەورەوە رەت بوو، مەسیحییەکان لە هەموو لایەکەوە هاتنە دەرێ تا سەیری بکەن.

زۆری پێ نەچوو گەییە دەروازەی کانە، قاوەخانە گەورەکەی تورکان کەوتبووە ئەوێندەرو جێی کەڵە کوڕانی تورک بوو، لە هەمان قاوەخانەدا بوو کە لە کاتی شۆڕشی کریتیان دا ئەنجوومەنی راوێـژکاری بەرپا دەکراو کە فەرمانی قەتڵ‌و عامی کریتیان دەردەچوو، کوڕانی تورک هەموو خەنجەر بە دەست‌و چاپك‌و گورج دەردەپەڕێنە دەرێ، دەمەو ئێوارانی هاوین کە دەقی گەرما دەشکاو بەرە بەرە بۆنی خۆشی خاك بڵاو دەبۆوە کەڵە کوڕانی تورك لەم چاخانەیەدا دادەنیشتن‌و هەڵیان دەکردە گۆرانی "ئەمان ئەمان"، لە زستانانیدا باشترین نەقڵ بێژانی شار دەچوونە ئەوێ‌و بە نەقڵ گێڕانەوە خەڵکەکەیان سەر گەرم دەکرد. موەزینەکەش دەچووە ئەوێ و گوێی بۆ گۆرانییە خۆشەکانیان دەگرت.

ئەوێ هەر چاخانە نەبوو، بە هەشتی خوا بوو. لە چ شتێکی کەم نەبوو. هەم توتن‌و نێرگەلەی عالی لێ بوو، هەم شنەی سازگاری با دەیگرێتەوەو دڵ‌و دەروونانی فێنك دەکردەوە.

دوای نیوەرۆ بوو، تورکەکان نیوەڕۆژەیان خواردبوو، هەموو لەسەر حەسیری چاخانەکە لە دەوری یەکدی رۆنیشتبوون، داوای نێرگەلەیان کردبوو و بە دڵی خۆش و چاوی نیمچە خەواڵۆوە قاوەیان دەخواردەوە.

دنیا بە دڵی ئەوان بوو. هەر لە کۆنەوە باب‌و باپیریان کریتیان لە ناو خۆدا دابەش کردبوو، چی رەزو باخی زەیتون‌و زەوی بە پیت‌و بەرەکەتی کریت هەبوو بۆ خۆیان هەڵگرتبوو، ئەوی دیکەیان واتە چی زەوی رەقەن‌و بێ کەڵك هەبوو دابویان بە یونانییەکان، مەسیحییەکان جار جار سەریان قوت دەکردەوەو شۆڕشیان هەڵدەگیرساند، بەڵام تورك لەشکریان دەکردنە سەرو بە زەبری قۆشەن‌و لەشکری پڕ چەك دایان دەمرکاندنەوە. ژنانی تورك هەموو شۆخ‌و شەنگ بوون، هەر کەسێ پارەو پولی هەبا چەندی ویستبا لێی دەخواستن. کوڕانی تورکیش قۆز بوون، چونکە خواردنیان باش بوو هەموو بەڕەنگ‌و گۆشتن‌و تونـدو تـۆڵ و سپی بوون، پێغەمبەرەکەشیان پیاوێکی بەزەوق‌و پیاوانە بوو، ئەویش تورکێکی رەشیدو جوامێر بوو.

ئەویش هاو سەلیقەی ئەم تورکانە بوو، ناچاری نەدەکردن هەموو وەختی خۆ بە تاعەت‌و تەقوا بەرنە سەر، هەروا هانی نەدەدان کە چوار مێخەی خۆ بکێشن، هەمیشە شووشەیە عەتری بچووك‌و شانەیەك و ئاوێنەیەکی لە گیرفاندا بوو. خۆشبەختانە لە نێو موریدەکانیا بە خوا حسێب نەدەکرا، ئەویش بە شەرێ بوو وەکو هەر بەشەرێکی دی. مەرگ بەلای موریدان‌و پەیڕەوانی ئەوەوە بریتی نەبوو لە بەزین‌و بۆگەن بوون بەڵکو دەرگایەك بوو بۆ چوونە بەهەشت.

نوری بەگ لە پڕ پەیدا بوو، ردێنی تاشی بوو، سمێڵە قەیتانییەکەی بۆیە کردبوو وەکو ئاوێنە دەبریقایەوە، بە قەڵافەتدا هەر لە شێر دەچوو.
گرژۆ مۆن سڵاوی لە دانیشتوان کردو یەکڕاست چوو لە بنەبانی چاخانەکە ڕۆنیشت.
لەو شەوەوە کە ئەسپەکەی لە گۆڕستانەکەدا رەوی بۆوەو کەوتبووە سەرەسمدان ئەو شەوەی کە بابی بە جلی شڕۆڵەو سەراپای خوێناوییەوە لە گۆڕەکەی هاتبووە دەرێ، ئیدی نوری نە تێر خەو ببوو، نە ئشتیای خواردنی مابوو و نە تاقەتی قسەکردنی لەگەڵ کەس هەبوو، خوێنەکەی بابی هاواری تۆڵە سەندنی لێ کردبوو، کوڕان‌و برایان و برازایانی قاتیلەکەی بابی هێشتا زیندوو بوون، ژنیان دێنا، زاوزێیان دەکردو دەژیان‌و بگرە گێچەڵیشیان دەکرد. ئەدی هەر یەکێك لەوانە نەبوو کە لە گوندەکەی خۆیاندا کەرێکی بردبووە نێو مزگەوتی گوند؟ ئاخر نوری تاکەی ئەم وەزعەی پێ قبوول دەکرا؟ تاکەی بابی بدینێ بە پێ خاوسی لە قەڵەمڕەوی مردووانـدا سەرگەردان بێ؟ ئەگەر پیاو بێ، وەختی ئەوە هاتبوو کە بڕیارێ بداو کارێك بکا.
نوری بە چاپچییەکەی گوت:
- حوسێن، نێرگلەیەکم بۆ چاك بکەو مەیەڵە کەس بێتە ئێرە!
دەنگی هەورە تریشقەیەك لە دوورەوە هات. دانیشتوان هەموو سەیری دەرگاکەیان کرد. بریسکەی زەردباو لە ئاسماندا بڵاچەیان دەداو ئاسمانیان وەکو پارچە حەریرێ دادەدڕی، یەکێك لە دنیا دیدەکان گوتی:
- ئەمە دەنگی گەرمایە.
یەکێکی دی گوتی:
- باران دەبارێ و ساڵەکەی خۆش دەبێ‌و دانەوێڵە بەرەکەتی تێ دەکەوێ.
یەکێکی تر چووە بەر دەرگاکە، سەیرێکی ئاسمانی کردو گوتی:
- بۆ باخی زەیتون یەکاویەکە، چوالەش زۆر دەبێ.
کابرا لە پڕ حەپەساو پاشەو پاش کشایەوە، میگلس پاڵەوان بە سواری ماینەکەی لەبەر دەرگای چاخانەکەدا وێستا بوو... دانەوییەوە، کە بینی تورکەکان هەموو ئاسودەو بێ خەم‌و خەیاڵ نێرگەلە دەکێشن. خوێنی هاتە جۆش، دەنگی لە ماینەکەی کرد، ماینەکە سەری تەکاندا.
هەوەڵجار تۆزێ سڵەمییەوە و ئەوجا یەکڕاست خۆی بە نێو چاخانەکەدا کرد. ئەمە یەکەمجاری نەبوو، ئەویش شارەزای سەرشێتی خاوەنەکەی بوو. بە دەم ڕۆیشتنەوە چەند تەپڵەکێکی شکاند، مێزێکی چکۆلەی خست‌و چەند فینجانێکی شکاند. ئەنجام گەییە بەردەم وەچاخەکەو وێستا.
کابرای چاپچی تورە بوو. دانیشتوان هەموو نێرگەلەکانیان وەلا خست‌و هەستانە سەرپێ. ئازاکانیان دەستیان بۆ خەنجەرەکانی بەر پشتێنەکانیان برد. پیرەمێردەکان هاتنە پێشێ‌و هاواریان کرد:
- میگلس پاڵەوان، برۆ دەرێ‌و بە خۆڕایی شەڕ مەنێوە!
بەڵام میگلس پاڵەوان بێ باك‌و مۆن قامچییەکەی بادەداو دەیگوت:

– هەمووتان بچنە دەرێ! دەمەوێ بە تەنیا قاوەکەم بخۆمەوە!...

کابرای موەزین خۆی پێ نەگیرا، هەستایە سەرپێ‌و گوتی:

– میگلس پاڵەوان لە هەموو هەورێ باران نییە ها! ئەمجارەیان ناتوانێ هیچ ناماقوڵیەك بکەی! خۆ ئێمە گەپ جاڕی تۆ نین! ئەمڕۆ بە سەلامەتی لێرە وەدەرناکەوێ، تێ دەگەی؟

تورکێکی گەنجی جوامێر دڵی بە موزەینە پیرەکە سووتا، هەستایە سەرپێ، دەستی بردو خەنجەرە دوو دەمەکەی هەڵکێشاو پەلاماری پاڵەوانی دا.

میگلس پاڵەوان هەر بە سەر ماسنەکەوە دانەوییەوە و مەچەکی کابرای تورکی گرت‌و بایدا. دەستی شل بوو، خەنجەرەکەی لە دەست کەوت، پاڵەوان خەنجەرەکەی هەڵگرت‌و کردی بە زینی ماینەکەیەوە. کەوتەوە قامچی بادان‌و گوتی:

– پێم گوتن، بچنە دەرێ!

پیرەمێردان کە تیا مابوون و نەیان دەزانی چبکەن کەوتنە لاحەولاوەلا.. ئایا پەیکێ بنێرن بۆ لای پاشاو داوا بکەن سەربازیان بۆ بنێرێ یا چاو پۆشی بکەن تا قەتڵ‌و عامێکی دی بەرپا نەبێ؟

نوری بەگ هێشتا لە جێی خۆی نەجولا بوو. سەری دانەواندبوو و نێرگەلەی دەکێشاو لە ژێرەوە سەیری دەکرد. جار جارێ بەرچاوی وەها تاریك دەبوو کە جگە لە سینەی ئارەقاوی ماینەکەو چەکمە رەشەکانی میگلس پاڵەوان چ شتێکی دی نەدەبینی، باران لە دەرێ را تۆزە تۆزە دەستی پێکردبوو، هەورە تریشقەیەك تەقییەوە و شووشەی جامخانەی چاخانەکەی خستە لەرزین. موەزین هاواری کرد.

– تو سەری پێغەمبەر وازم لێ بێنن با ئەم بۆرە پیاوە تەمێ خواردوو بکەم!

دوو —سێ پیرەمێرد قۆڵیان گرت‌و راکێش راکێش دووریان خستەوە.

نوری بەگ زیاتر سەری داخست، لێکدا لێکدا مژی لە نێرگەلەکەی دەداو دووکەڵ لە هەردوو کونە کەپویەوە دەهاتە دەرێ، لە دڵی خۆدا دەیگوت: "فرسەتە، فرسەتی لەمە چاکتر قەت رێ ناکەوێ، من قەولم بە بابم داوە. ئەدی بۆ بیانوویەك نەدەگەڕام؟ ئەمەش بیانوو. ئەمە برای قاتیلەکەو لێرەدا وێستاوە. هەبێ‌و نەبێ بابم ناردویەتی. دەی نوری بۆ کەیتە! ماتەڵی چیت؟

دڵی لە غایلەدا بوو، چی بکا، چی نەکا! دیسان کەوتە خۆ دواندن:

"دەی رابەو تێی بسرەوێنە! پێ دەچی بترسێت؟" دەستەکانی لە حەژمەتاندا دەلەرزین. سەری هەڵبڕی‌و نیگای لە نیگای میگلس پاڵەوان هەڵەنگوت. بە ئەسپایی لوولە نێرگەلەکەی پێچایەوە، نێرگەلەکەی هەڵگرت، لە میگلس پاڵەوان نزیك بۆوەو رەشمەی ماینەکەی گرت، ئەوجا رووی کردە چایچییەکە، کە لە پشت وەجاخەکەوە خۆی وەشێردبوو، گوتی:

– حوسێن، قاوەیەکی تازە بۆ پاڵەوان لێ بنێن! ئەمڕۆ میوانی منە!

بە دەست ئیشارەتێکی ئەو گەنجە تورکانەی دەوری ماینەکەی کردو دووری خستنەوە. میگلس پاڵەوان گوتی:

– نوری، من حەز دەکەم قاوەکەم بە تەنێ بخۆم، حەز ناکەم کەس لێرە وەمێنێ. خێرا چاخانەکە چۆڵ کەن!

نوری بەگ بە نەرمی گوتی:

– میگلس پاڵەوان، پیاوی چابەو دڵم مەشکێنە! ئەوەندەمان بە سەریەکەوە هەیە کە خاترم بگری‌و دڵم نەشکێنی!

مێزەرەکەی نوری کرایەوەو بەسەر شان‌و ملی دا شۆڕ بۆوە، چمکێکی تەکاندو ئەو ناوە پڕ بوو لە بۆنی عەترو عەبیر، لە پڕ میگلس پاڵەوان توڕە بوو، خوێن زاییە دەموچاوی، دەمارەکانی لاملی ئاوسان.....

بۆنی عەترو عەبیر وەکو خەنجەر لە ناخی چەقی، هزرو بیری شێوا.... دیمەنی شەوو عەرەق و کەوی برژاو و خەندەو پێکەنینی پشت پەنجەرەو ئەندامی ناسك و سفتی ئامینە و ئەم نوری بەگەی حازرییەی هاتنەوە بەرچاو. میگلس پاڵەوان بڕۆی وێك هێنایەوە، چاوەکانی زیت کردنەوە، نوری دایە لاوەو ماینەکەی هێند بە توندی ئاژۆت کە خەریك بوو بەگ بکا بە ژێر دەست‌و پێوە، تا ناوەندی چاخانەکە نەوەستایەوە، دیسان بە توڕەیی هاواری کرد:

– بۆ دەرەوە! بۆ دەرەوە! بچنە دەرەوە!

نوری بەگ مێزەرەکەی بەستەوە بە سەرییەوە، هێند بە توندی لێوی خۆی گەست کە خوێنی لێهات، هەندێ لە تورکەکان هەستابوونە سەرپێ‌و لە دەوری نوری خڕ ببوونەوە، دووان- سێیانێ لە چەقۆکێشەکان لە پشت دەرگاکەوە دەستەو خەنجەر چاوەڕوانیان دەکرد. 2- 3 پیرەمێرد کە لەوانی دی ئاقڵتر بوون، هاتبوونە دەرێی چاخانەکەو خەریك بوو پایدۆسیان لێدەکرد. چاخانەکە بەرە بەرە چۆڵ دەبوو.

نوری بەگ تەریق بۆوەو بە ئەسپایی بە بەگەکانی گوت:

– ئێوە بڕۆن! ئەم کابرایە سەرخۆشەو وا چاکە گوێی نەدەینێ.

ئێوە بڕۆن‌و من دەمێنمەوە، ئەمجارەیان ڕێی نادەم بە ئارەزووی خۆی ڕەفتار بکا.

کەسیان لە جێی خۆیان نەدەجوڵان، سەلیم ئاغا کە تا ئەو کاتە بێدەنگ بوو و بە دەم تەماشاکردنەوە نێرگەلەی خۆی دەکێشا، هەستایە سەرپێ، ئاقڵترین و هێمن ترین پیاوی ناو عوسمانییەکان بوو، کابرایەکی پیری دنیا دیدە بوو، گەرمی‌و ساردی ڕۆژگاری زۆر چەشتبوو، کابرایەك بوو دەوڵەمەندو ئاقڵ و خاوەن ماڵ‌و منداڵی زۆر و چاك، کوڕی زۆر بوون، لە بنەماڵەیەکی خانەدان بوو و هێشتا جوانی و قۆزی سەردەمی لاوی لە دەست نەدابوو. ڕووی کردە بەگەکان‌و بەوپەڕی متمانەوە گوتی:

– بچنە دەرێ! ئێستا وەختی ئەوە نییە ئەم وڵاتە بکرێ بە گۆمی خوێن. پەلەتان نەبێ ئەو ڕۆژەش دێ‌و نزیکیشە، ئەو ڕۆژە دێ کە ئەم یۆنانییە سەرکێشە جەزای کەڵەوە کێشی خۆی بدات. وا لەبەر چاومە کە چۆن سەری بەسەر دەرگاکەی ماڵی پاشاوە بە سنگێکەوە هەڵدەواسرێ. سەبرتان بێ‌و پەلە مەکەن! با بڕۆین!

بە خۆی لە پێش هەموویانەوە لە چاخانەکەوە دەرکەوت‌و هێدی و ئارام کەوتە ڕێ، ئێستا چاخانەکە چۆڵ ببوو.

میگلس پاڵەوان بە دەم سمێڵ بادانەوە تەمەشایەکی نوری بەگی کردو بزەیەکی کرد. ددانە کەڵبە ئاساکەی وەدیار کەوت. بۆ ساتێکی کورت هەستی بە خۆشحاڵی کرد، ئەوجا رووی کردە چایچییەکە کە تازە لە پشت وەجاخەکەوە دەهاتە دەرێ، و گوتی:

– ئەهای حوسێن، کترییەکە بخە سەر ئاگرەکەو قاوەیەکی بێ شەکرم بۆ دروست بکە!

"5"

دنیا تاریك بوو، هەورێکی توند بەری ئاسمانی گرت، نەوی بۆوەو چی وای نەمابوو لەگەڵ شاری کاندی دا ئالکاوی یەکدی ببن، باران‌و تۆفان دایکرد، ئاو لە جادەو کۆڵانان هەستا. جار جار هەور بریسکەی دەداو منارە بەرزەکانی روناك دەکردەوە، لەو لاشەوە میگلس پاڵەوان بە شەقامی گەورەدا بەرەو ماڵی خۆی نشێو دەبۆوە.
ئاو بە سینگی ماینە سپییەکەیدا دەچۆڕایەوە، بەڵام ئەم بارانە گەواڵە بوو و لە نیو سەعات پتری نەدەخایاند. بایەکی سارد لە بەری چیاوە هەڵیکرد، هەوران رەوینەوەو ئاسمانی شین بە دیار کەوت‌و تیشکی هەتاو دای لە شاری باران گرتوو. شۆستەکان کەوتنە بریق‌و باق، چۆلەکەو پاساری لەسەر گوێسەبانان کەوتنە باڵە فڕەو جریوە جریو. هەموو شاری کاندی دەدرەوشایەوە، بۆنی لاولاو و گوڵ و گیاو رێحانەی باران چەشتوو لە باخەکانەوە بلاوبۆوە.
میگلس پاڵەوان بە پاڵێك دەرگای حەوشەی کردەوە، ژنەکەی بە بێدەنگی هەوساری ماینەکەی لێ وەرگرت‌و بردی بۆ تەویلەکەی، پاڵەوانیش بە قاڵدرمەکاندا بەرەو ژوورەکەی خۆی سەرکەوت، خەنجەرە تورکییەکەی لەبەردەم پەیکەرەکەی فریشتە میکائیل دا دانا، هالاوی رق‌و ئارەقەو بارانی لە لەش هەڵدەستا، خات کاترینا دەستێ جلی وشکی بۆ هێنا، پاڵەوان جلەکانی گۆڕی‌و لەسەر جێگاکەی راکشا، چاوی لێك ناو لە پڕ خەوێکی خۆش بردییەوە.
خەڵکی کاندی، چ تورك‌و چ فەڵە، ئەو شەوە هەر لە عەسرێکی زووەوە چوو بوونەوە ماڵی خۆ، پیاوان کەتبوونە چپە و ژنان کڕوکپ لە سوچێکا کزکۆڵەیان دەکردو گوێیان هەڵدەخست‌و ئاخیان هەڵدەکێشا.
یانی کریت–ی داماو تاکەی ئەمە بەشی دەبێ؟ خەڵکی کریت تاکەی قەتڵ‌و عام بکرێت؟ تاکەی خانە بە کوڵ‌و سەرگەردان هەڵێن؟ تاکەی مندال‌و کاسەو کەوچك‌و باروبنە بە کوڵ خۆیشیان نەزانن کێوە بچن؟

مەسیحیان ئاقڵتر لەوانی دی، واتە خاوەن تیجارەت و رەزو باخان نەفرەتیان لە رەفتاری ئاژاوەگەران و بەد مەستی میگلس پاڵەوان دەکرد. گەنجانی خوێن گەرم پشتیوانیان لە رەفتاری میگلس پاڵەوان دەکرد.

لەو لاشەوە، تورکان، هەندێکیان لە مزگەوت و هەندێکیان لە ماڵی نوری بەگ کۆببونەوە، جنێویان دەدا، دەیان بۆڵاند و داوای تۆڵەیان دەکرد، بەڵام چۆن تۆڵەیەك! کابرای موەزین خەڵکەکەی هان دەداو هەست و هۆشی دەوروژاندن، بەڵام ئەوانەی ئاقڵتر و دنیا دیدەتر بوون خەڵکەکەیان هێور دەکردەوە، نوری بەگ لە فکرانرا چوو بوو لە سوچێك دا دانیشتبوو، خەڵکەکە پاش هەرو گیفی زۆر ماندوو بوون، سێ کەسی قسەزانیان لە خۆیان هەڵبژارد کە سبەی بچنە کن پاشاو قسەی لەگەڵ بکەن و داوای لێ بکەن خۆی بنوێنێ و مەسیحییەکان چاو ترسێن بکا. ئاخر ئەمە پاشایە یا داهۆڵ؟ ئەوە چەندین ساڵە تاقە مەسیحییەکی لە سێدارە نەداوەو بۆیە ئەم گاورانە شوڵیان لێ هەڵکێشاوەو هاکا ئەم پاڵەوانە سەر شێتە بە سواری ماینەوە خۆی بە مزگەوت دا بکاو بە زەبری قامچی تورکەکان وەدەرنێ! پاشا دەبێ بێ سێ دوو ژمارەیەکیان لێ هەڵواسێ تا ببنە پەند بۆ ئەوانی دی و کەس نەوێرێ پێ خوار دابنێ، ئەم پاشا بودەڵەیە لە بری توندو تیژی خاتریان دەگرێ و باسی عەدالەت دەکا. لەگەڵ خەلیفەی ئەرتەدوکسیاندا دامە دەکاو بە دەم عەرەق خواردنەوەو پاقلە خواردنەوە سازشی لەگەڵ دەکاو چاوپۆشی لەو شتانە دەکا کە خۆیان مەبەستیان نەبێ.

سێ نوێنەرەکە بۆ سبەی، بەیانی زوو کە هێشتا راسپاردەی خەڵکەکە لە گوێیان دا دەزرینگایەوە بەرەو ماڵی پاشا کەوتنە رێ، موەزین لە ناوەڕاستەوە دەڕۆیی و سەلیم ئاغا لەلای راستییەوە بوو نوری بەگیش نیگەران و پەشێو لەلای چەپییەوە بوو، هەر سێکیان هێدی هێدی رێیان دەکردو هەر یەکەیان لە دڵی خۆدا ئەو قسانەیان دووبارە دەکردەوە کە دەبوو عەرزی پاشای بکەن، سەلیم ئاغا کە ساڵانە بە خەروار رۆنی زەیتون و گەنم و بادەم و مێوژی هەڵدەگرت لایەنگری ئاشتی و ئاسایش بوو. موەزین-ش ئەوا ئەهلی قورعان بوو.....

نوری بەگ سەری دانەواند بوو و لە فکران راچوو بوو، نەیدەزانی چ بڵێ و چی دەوێ. ئەو شەوە دیسان بابی هاتبووە خەوی، هەمدیس شرۆڵە و چڵکن و خەمبار بوو، بەر لەوەی بڕوا خەنجەرە نایابە مشتوو رەشەکەی خۆی نابووە ژێر سەرینەکەی نوری بەگ، نوری کە لە خەو هەستا بوو، سەرینەکەی لابردبوو تا خەنجەرەکە هەڵبگرێتەوە بەڵام نەمابوو، بە دڵی شکاوەوە بە خۆی گوتبوو: "ئەم پیرەمێردە باوەڕی بەمن نییە، بۆیە خەنجەرەکەی هەڵگرتۆتەوە، بێگومان لەوە دەترسێت کە من شایەنی ئەو خەنجەرە نەبم!".

پاشا لەسەر قەنەفەیەك دانیشتبوو، گرژو مۆن و نیگەران چاوەڕێی نوێنەرەکان بوو، دیسان ئاژاوە هاتبووە بەر دەرگا، سەگ و پشیلە لێکدی راوەستاون، گوایە گاورەکان ئازادی خۆیان دەوێ.

سەریان دای لە بەرد موسڵمانەکانیش لێبڕاون بە هەر نرخێ بووە گاورەکان قەتڵ و عام بکرێن، ئەمانیش سەریان دای لە بەرد!

جا تۆ ئەی گاوری نەحەلەتی چاك بزانە كە كۆیلەی باش دەبێ بە كۆیلەیی خۆی رازی بێ! ئێوەش ئاغایان، بزانن كە رەعیەت دەبێ گوێ رایەڵ بێ،جا هەم كۆیلەكان باشن‌و هەم رەعیەت باشن، كشتوكاڵ دەكەن، تیجارەت دەكەن‌و باج دەدەن، ئیدی بۆ دەبێ مریشكی هێلكەكەر سەر ببڕدرێ؟

غوڵامە رەشەكە وەژوور كەوت‌و گوتی:

– گەورەم، وا هاتن!

پاشا وەكو گا مشاندی‌و گوتی:

– بڵێ بێنە ژوورەوە!

یەك لە دوای یەك وەژوور كەوتن‌و پاش ئیكلام‌و سڵاو كردنی ئاسایی كڕوكپ بە شێوەی توركان لەسەر قەنەفەیەك دانیشتن.

پاشا بەبێ تاقەتییەوە گوتی:

– دەی، قسەكانتان بكەن!

هەوەڵجار كابرای موەزین هاتە قسە. دەمی دەتگوت دەمی قۆندەرەی دڕاوە و تا بنا گوێی دەكرایەوە. كابرایەك بوو رەقەڵە، گۆناكانی چرچ‌و لۆچ و تاكوتەرا داوی سپی كەوتبووە ردێنە كورتە سوورەكەی، لویەكی چكۆڵەی توكن لە ناوەندی هەردوو ئەبرۆی وەكو مێشە كەرانە گیرسابۆوەو دەتگوت سێ چاوی هەیە، هەژدەر هەژدەر قسەی دەكردو كەف بەلا لغاوەدا دەهاتە خوارێ. قورئانەكەی لەبەر باخەڵی دەرهێناو كەوتە خوێندنەوەی، پاشا ناڕەحەت بوو، سەبیلەكەی هەڵبڕی‌و گوتی:

– حاجی ئەفەندی، بەڕاستی سەرت هێنامە ئێش، بە خۆت دەزانی من خەڵكی عەنەدۆڵم‌و عەنەدۆڵیان تۆزێ زەینیان كوێرە، جا لە كورتی بی بڕەوەو راستە مەبەستەكەتم تێ بگەیەنە!

كابرای موەزین كە گەرم ببوو گوتی:

– دەمەوێ قەتڵ‌و عامیان بكەی!

پاشا ئاهێكی هەڵكێشا، رووی كردە سەلیم ئاغاو گوتی:

– تۆ چت دەوێ سەلیم ئاغا، تۆش قەتڵ‌و عامت دەوێ؟

پیرەمێرد گوتی:

– نەخێر پاشا، من قەتڵ‌و عامم ناوێ، من ئەمن و ئاسایشم دەوێ. ئەمساڵ ساڵەكەی هاتە، بارانی باش باریوە، مەزراو كێڵگەكان باش هاتوون، باغی زەیتون پڕ بەرن‌و ئەمساڵ هێندەمان رۆنی زەیتون دەبێ هەر مەپرسە. لە خوا بە زیاد بێ لە هیچمان كەم نییە، تەنیا تۆزێ ئەمن‌و ئاسایش نەبێ پاشا. كریت جانەوەرێكی دڕندەیەو نابێ رقەبەرایەتی لەگەڵ بكرێ دەنا هەموو خەڵكی دەفەوتێنێ! چی تێدایە با كابرایەكی شێت هاتبێتە چاخانەی توركانەوە؟ كابرا مەست بووەو پێم وایە قازانجی ئێمە لەوەدایە كە چاو پۆشی لێ بكەین. ئەگەر ئێمەش چاو لەو بكەین ئەوا ئەم هەویرە ئاو زۆر دەكێشێ. رقەبەرایەتی

خەتەرە پاشام. تۆ ناوی ئەم گاورە کە پاڵەوان میگلسی پێ دەڵێن لای خۆت تۆمار بکە، نۆرەی ئەویش دێ، تۆ خۆت لەم وڵاتەدا پاشایت و بڕو بکوژ هەر جەنابتی.

ئەوجا رووی کردە موەزین و گوتی:

- ئەمەیە رای من حاجی ئەفەندی، بم بورە کە هاو رەئی تۆ نیم، تۆ باغی میوەو رەزت نییەو نازانی چ زەرەروزیانێ لە خەڵکی دەکەوێ، وەرە لە من بپرسە، لە باغ و مەزراکان بپرسە، ئایا ئەوان ئاژاوەیان دەوێ؟ نەخێر نایانەوێ.

موەزین بە توڕەیی دەستیدا بە قورعانەکەیداو گوتی:

- نە لە تۆ دەپرسم، نە لە دارو درەختان و نە لە خەڵکی، من تەنیا لە خوا دەپرسم:

ویستی هەمدیس قورعانەکەی بکاتەوە، بەڵام پاشا نەیهێشت و بەدەم باوێشك دانەوە گوتی:

- قورعان وەڵامی هەموو پرسیارێکی تێدایە، تۆ چی لە دڵت دابێ رێك ئەو وەڵامەی تێدا دەدۆزییەوە، تۆ کە قەتڵ و عامت دەوێ هەر کە قورعان بکەیەوە، باسی قەتڵ و عام دێتە پێشێ. خۆ سەلیم ئاغا کە ئاشتی و ئەمن و ئاسایشی دەوێ هەر کە بیکاتەوە، باسی ئاشتی دێتە بەرچاو، بۆیە واز بێنی چاکترە.

ئەوجا رووی کردە نوری بەگ:

- تۆ چ دەڵێی نوری بەگ؟ قەتڵ و عامت دەوێ یا ئاشتی؟ قورعان چیت پێ دەڵێ؟

نوری بەگ، دوو- سێ جاران دەستی بەلاقیدا هێناو بۆ وەڵامێك دەگەڕا ماوەیەکی زۆر لە فکران راچوو. بەڵام ئەو ئاشتی نەدەویست. تورکیا دەمێ بوو چاوپۆشی دەکرد. یۆنانییەکان خەریك بوو دەبوژانەوە، لەلایەکی تریشەوە نوری بەگ قەتڵ و عامی نەدەویست و حەزی نەدەکرد خوێن بڕژێ.

خۆ وەکو حاجی ئەفەندیش نەبوو کە قورعان بخوێنێ و دڵی گەرم بێ.... پاشا کە ماوەیەك بوو چاوەڕێی نوری بوو گوتی:

- ها نوری بەگ؟ چی بوو؟ ئاشتیت دەوێ یا قەتڵ و عام؟

نوری بەگ کە دەیویست زیاتر بیر بکاتەوە گوتی:

- گەورەم، ئەوی راستی بێ رێگای راستی نەماوە.
- بۆ نەماوە کوڕم. رێگاکە ماوە بەڵام ئێمە لامان داوەو ناچینەوە سەری. بزانم تۆ دەمان بەیەوە سەری؟ ناشێ تۆ دۆزی بێتتەوە؟
- بەڵێ پاشام، پێم وایە دۆزیومەتەوە.
- بارەکەڵڵا، کەواتە قسە بکەو رێگا راستەکەمان پێ نیشان بدەوە!
- قوربان، نە ئاشتی و نە قەتڵ و عام. تاوانبار کێیە با ئەوە سزای خۆی بدا پاشا گوتی:
- میگلس پاڵەوان تاوانبارە؟ مەبەستت ئەوە؟
- گەورەم، ئەگەر رەزات لەسەرە با گرێی دڵم نەکەمەوە. تۆ پاشایت و ئەگەر تۆ بێیتە مەیدان کریت دەست دەداتە چەك و دیسان خوێن دەڕژێ.

ڕێگای من بده با به تەنێ تۆڵەی دەوڵەتی عوسمانی بکەمەوە. بەم زووانە بۆت دەردەکەوێ کە کێ تاوانبار بووە.

- یانی دەیکوژیت؟
- بەڵێ، من دەیکوژمو نایەڵم چ کەسێك پێ بزانێ. باوەڕم پێ بکە. لە منی بزانە.

موەزین بە تووڕەیی هەستایە سەرپێو گوتی:

- تاوانبار یەکێك نییە بەڵکو هەزارانن، پێویستە هەموویان سزا بدرێنو مەعنای ئاشتی ئەمەیە. یۆنانیان جگە لە زمانی کوشتو کوشتار چ زمانێکی دی تێ ناگەن. ئەگەر بتەوێ بێدەنگیان بکەی دەبێ سەریان ببڕی.

سەلیم ئاغا بیری لە لای ڕەزو باخەکانی بوو. هەستایە سەر پێو دەستی بە هاوار کردن کرد، بەڵام دەنگی موەزین گەلێ زاڵتر بوو. هەراو هەنگامەیە بەرپا بوو ئەو سەری دیار نەبوو. هەردووکیان چوون بە گژی یەکدا. نوری کەوتە بەینیانەوە تا لێکدییان جودا بکاتەوە، پاشا لەسەر قەنەفەکەی جوڵا، خۆی گورج کردەوە. ئەم کریتیانە گێژیان کردبوو. هەقو نەهەقی لا تێکەڵ ببوو، بەڵام ئەم شەڕە دەرفەتی نەدەدا بە قووڵی بیر بکاتەوەو هەق لە ناهەق جوێ بکاتەوە، شەوێ کەم خەوتبوو، زۆری خواردبوو و خواردبۆوە و زۆری خەو دەهات، خوا خوای بوو زوو دەست بە مانەوە بنێو ڕەوانیان بکا.

سەرێکی ڕاوەشاند تا خەو بەری بدا، هاواری کرد:

- ئێوە عەیب ناکەن؟ بە ناخێرتان دەم سپی شارن؟ بەسە! نوری بەگ تۆ ڕاست دەکەیو بۆچوونو تەگبیرەکەی تۆ لە هەموو تەگبیرێ ئاقڵانەترە، بڕۆ و لە لایەنی منەوە ئازاد بە!

سەلیم ئاغا عەمامەکەی لەعاردی هەڵگرتەوە، ڕووی کردە نوری بەگو گوتی:

- منیش لەگەڵ تەگبیرەکەی تۆ دام، بەڵام وریابە، هێند بە وریایی تاوانبار بکوژە کە یۆنانییەکان پێ نەزانن‌و نەوروژێن... تا دەتوانی هێور بە! موەزین تووڕە بوو و گوتی:
- من لە قسەی خۆم ژێوان نابمەوە، لە مزگەوت دا قسە دەکەمو تورکەکان هان دەدەمو دەیان وروژێنم!

پاشا لە پڕ دەهریی بوو، کوڵە مستی گوشیو نەڕاندی:

- ئەهای حاجی، چاك بزانە دەستووردارو یاساداری ئەم شاری کاندییە منم نەك تۆ. بە ریشی موبارەکی پێغەمبەر قەسەم، لغاوت لە زاری دەکەم. ئەوەشت بیر نەچێ کە من بەبێ فەرمانی ئەستەمۆڵ هەرگیز دەستووری قەتڵو عام نادەم!

ئەوجا بە نارەحەتی هەستایە سەرپێ، گورچیلەکانی دەیەشان، بەدەم باوێشکدانەوە گوتی:

- یاللا بڕۆن من ئیشم هەیە! نوری بەگ تۆ نەخشەکەی خۆت ئەنجام بدە بەڵام ئاقڵانە. دەبێ ئاقڵو وریا بی چونکە من ئەم یۆنانیانە دەناسمو دەزانم چ ماڵێکن، نەعلەت لەم قەومە بێ! ئەگەر ئەم مەلعونانە نەبایەن ئێستا دەوڵەتی عوسمانی هەموو دنیای داگیر کردبوو.

لە تەقەی دەستی داو غوڵامە ڕەش وەژوور کەوت، پێی گوت:

– ئاغایان بەڕێ بکە با بڕۆن!
لەو کاتەدا کە تورکەکان بۆ تەگبیر و راوێژ چووبوونە کن پاشا، سێ دەم سپی یۆنان بەرەو مەقەڕی خەلیفەی ئەرتەدوکس کەتبوونە رێ.
هەر سێکیان بەخاوی رێیان دەکرد، دەتگوت کەشتییەکی بارکێشی پڕ بارەو لەوە زیاتری لە باردا نییە. ئەم سێ کەسە یەکەمیان حاجی ساواس، دووەمیان پاپیتان الیاس و سێیەمیان ماڤرودیسە پیر بوو کە ئەمیان "جعل طلائي" شیان پێ دەگوت، یەکەمیان پیاوێك بوو رەنگ زەردو زمان پس، ردێنێکی کورتی بۆزو نووك تیژی هەبوو کە لە دوکەڵی جگەرەدا زەرد هەڵگەڕابوو لەش و لاری خوارو خێچ و ناقۆڵا بوو، بە گەنجی ناردبوویانە فەرنگستان تا بچێتە دانشگای پزیشکگەری، بەلام لەوێ مێشکی تێك چوو بوو، خوی دابووە کەونارا ناسی، هەرچی پارەو پولێکی هەبوو دەیدا بە کرێکاران تا کەنارە چۆڵەکان و ئەشکەوتەکانی چیای "ئێدا"ی بۆ هەڵکەنن، بە ئومێدی ئەوە بوو ئاسەواری کۆن بدۆزێتەوە، دەست و لاقی مەڕ مەڕو بەردەنووسی عەجیب و غەریب و لەتە سواڵەتی لە ژێر عاردی دەردێنا، هەموو دەبرد بۆ مەقەڕی خەلیفەو ژوورێکی تەواوی لەو شتانە پڕ کردبوو کە خۆی دۆزی بوونیەوە، بەلام چونکە ژوورەکە جێی تێدا نەمابوو، ئێستا هەرچییەکی دەدۆزییەوە لەنێو حەوشی کڵێساکە کۆی دەکردەوە. مەسیحییەکان کەتبوونە گلەیی و دەیانگوت ئەم دەست و لاق و پەیکەرانە هەموو روتن و ژن و کچەکانیان لە رێ دەر دەکەن...
خەڵکی کاتی خۆی بە بابی ئەم حاجی ساواسەیان گوتبوو کە کوڕەکەی نەنێرێتە فەرەنگستان، دەنا مێشکی تێك دەچێ، بەلام ئەو بە قسەی خەڵکەکەی نەکردبوو، قسەی خەڵکەکە هاتبۆدی و کوڕەکەی بە قۆلینگێکەوە گەڕابۆوە بۆ کریت و کەوتبووە زەوی هەڵدڕین. ئەوجا چ هەڵکەندنێ! شەوو رۆژ وەستانی نەبوو، بە تەما بوو بە خەیاڵی خۆی مالۆسێکی زێڕ لەو هەرێمەیەو بە هەر نۆ بێچووەکەیەوە بدۆزێتەوە، بەلام خەیاڵی خاوە! هەرچی هەبوو و نەبوو خەرجی عەمەلەی کرد بوو، هەنووکە لات پاڵەوانی خوا، بە جل وبەرگی شڕو پێڵاوی پینەکراوەوە بە کوچەو کۆڵانەکاندا دەسوڕایەوە، وای لێ هاتبوو بەدەم رێوە قسەی لەگەڵ خۆی دەکرد، تاوای لێهات بەردی دەهاویشتە رێبواران. لەگەڵ ئەمەشدا خەلیفە مەلاحەزەی دەکردو لە کڵێساکەدا و لەنزیکی مینبەرەکەی خۆیەوە ژوورێکی دابویێ و رۆژانی یەك شەممە نانی موفەڕکی دەدایێ.
حاڵێکی نا هەموار هاتبا پێشەوە، مەسیحیانی کریت ئەویان هەڵدەبژاردو دەیان ناردو بۆ لای خەلیفە یا پاشا کە لە جیاتی ئەوان قسە بکا. هەروەها هەر کاتێ کەشتییە جەنگییەکانی ئەورووپا لەنگەریان بخستبا ئەو دەبوو بە نوێنەری خەڵکەکە تا بچێ لەگەڵ ئەورووپاییەکاندا قسە بکا. ئیدی زۆری چەنەبازی دەکرد، بەلام چ کەسێك لە قسەکانی حاڵی نەدەبوو، هەموو دوو دڵ بوون لەوەی کە ئاخۆ بەڕاستی ئەقڵی تێك چووە یا بە زمانی بێگانە قسە دەکا.
"الیاس"ش یەکێ بوو لە پیرەمێردەکانی سەروبەندی شۆڕشی 1821، لە کۆنە قەڵایەکی داڕوخاوی بێ دەرگاو پەنجەرەی بێ ناز دەچوو، دەنگی گڕو ناسازگار بوو، سڵاوی ئاسایی لە هەر کەسێك کردبا دڵی دادەخورپا، یەکێك لە پاشایان چاوی راستی بە چنگاڵ دەرهێنابوو، بۆیە

"ئەنجوومەنی میللی ئەسینا" چاوێکی شووشەیان بۆ ناردبوو، ئەمە یەکەم چاوی شووشە بوو کە هاتبووە کریت، ئەلیاسە پیر رقی لە هەر کەسێك بایە بەو چاوە شووشەیە سەیری دەکرد، بەڵام لە بۆنەو جەژنانی رەسمی دا ئەو چاوە شووشەیەی دەردێناو دەیخستە پەرداخێ ئاوەوەو بە تاقە چاوێکەوە دەچووە خزمەتی پاشا یا خەلیفە، تا خۆی گوتەنی شۆڕشی ساڵی 1821 یان وەبیر بخاتەوە.

ئەو رۆژەش ئەلیاسە پیر بە تاقە چاوێکەوە دەچوو بۆ خزمەتی خەلیفە، بە ویقارو هێمنییەوە خۆی دابوو بەسەر گۆپاڵەکەیداو لە بەینی دوو ردێن سپییەکەی دییەوە رێی دەکرد.

سێیەمیان، ماڤردویس–ی پیر بوو، پێیان دەگوت "جعل طلائي". پیاوێکی ئەڵچاخ و رەزیل، بەد خوو و سووخۆر بوو، ساڵێ دوازدەی مانگ بەزگێ تیرو بە چوار زگ برسی بوو، زستان لەسەرما هەڵدەلەرزی، دڵی نەدەهات پاڵتۆیەك بۆ خۆی بکڕێ و بیدا بە شانیا، چەندین بێوەژن و هەتیوی کە قەرزاری بوون، دەربەدەر کردبوو و خستبوونییە سواڵ. دایم خەریکی زێڕ کۆکردنەوەو رەز کڕین و خانوو کڕین بوو، کە لێیان دەپرسی بۆ نان ناخۆی، ماڵی دنیات بۆچییە، دەیگوت:

– تێر ئاگای لە برسی نییە، ئاخر لە کوێم بوو! من بۆ خۆم هیچم نییە، ئەوەی بە دەستمەوەیە هەمووی هی خەڵکییە و لێم حەرامە.

لەسەرو بەندی شۆڕشی 1878دا، رۆژێ بە کاغەزێکی مۆرکراوەوە دەچێتە خزمەتی خەلیفەو دەڵێ:

– قوربان، جەنابی خەلیفەی پیرۆزو پایەبەرز، ئەم کاغەزە بگرە. ئەوا بە پێی ئەم کاغەزە هەموو سەروەت و سامانی خۆم بە شارەوانی شاری کاندی بەخشی. شۆڕشەکەمان درێژە دەکێشێ و بە بێ پارەو پول ناچێ بەڕێوە، تۆچی سامانم هەیە بیکە بە پارەو چەکی پێ بکڕە!

خەلیفە بەچاوانی پڕ فرمێسکەوە گوتی:

– ئەدی خۆت ماڤرودیس، خۆت بەچی دەژی؟

– تۆ خەمی منت نەبێ پایە بەرز، من دەرۆژە دەکەم.

خەلیفە مانگانەیەکی کەمی بۆ بڕییەوە، بەڵام پیرەی ئەڵچاخ هەمدیس دەسی بە رەزیلی کردەوە، نە دەیخواردەوە، نەشتێکی دەخوارد، نە جلێکی لەبەر دەکرد. پارەی بە سەلەم دەدا، ماڵی بێوەژن و هەتیوانی وێران دەکرد، دەستی ئەم و ئەوی دەبڕی تا جارێکی دی سەروەت و سامان پێکەوە بنێ. کە هەستی کرد پیر بووەو پێی بە لێوی قەبرەوەیە جارێکی دیش وەسێتی کرد کە ماڵ و داراییەکەی بدرێ بە شارەوانی.

پیر ببوو، بەڵام هێشتا بە هۆش و گۆش بوو، بۆیە هەر جارێ گیروگرفتێ هاتبا پێشێ مەسیحییەکان ئەویان دەکرد بە دەم راست و نوێنەری خۆیان.

خەلیفە لەسەر قەنەفەیەکی نەرم و شل دانیشتبوو و چاوەڕێی ئەوان بوو رحلەیەکی چکۆلەی لە دار سەروو دروست کراوی لە بەردەما بوو و ئینجیلێکی بەرگ زەرکەفتی لەسەر دانرا بوو. سێ وێنەی گەورە بە ژوور سەرییەوە هەڵواسرابوون: وێنەکەی دەستە راست، وێنەی سەر ئەسقەف

قستەنتینیە بوو، وێنەکەی دەستەچەپ، وێنەی تزاری روس بوو، ئەوی ناوەندیش وێنەی "سنت سوفی" بوو. تیشکی هەتاو لە شووشەی رەنگاو رەنگی پەنجەرەکانەوە هاتبووە ژوورەوە و دیوارەکەی بەرانبەری رەنگاندبوو، ئەم دیوارە یەکپارچە وێنەی کەشیش و قەشە و رەبەنی مردوو و زندوو بوو. هەندێ ردێن سپی وەکو بەفرو هەندێ ردێن رەش وەکو عەبەنوس، هەندێ کڵاوی قووچ لەسەرو هەندێ زنجیری زێر لە ملو دار عەسا بە دەست بوون. هەندێکیان خاکیو بێ هەواو پیاو چاك دیار بوون. هەندێکی دیکەیان بە چاوی ئەبلەق و دەمی پەلو جبەی دەڵبەوە لە دڕندە دەچوون. وێنەیەکی خەلیفەی حازریش لە ناوەندیان دابوو، وێنەی سەردەمی لاوی بوو، هی ئەو سەردەمە بوو کە لە شاری کییفدا جێگری ئەسقف بوو قەدو قەڵافاتێکی بەشکۆو بە هەیبەتی هەبوو. پەڕەی کەپووە فشەکەی وەها کرابۆوە لە تۆ وایە دەیەوێ هەموو دنیا هەڵمژێ. لە وێنەکەدا وا دەهاتە بەرچاو کە خوای گەورە بۆ ئەوەی دروست کردبوو کە ببێ بە پێشەوایەکی گەورە یا بە پێغەمبەرێ.

بەڵام مەسیح کاری تێ کردبوو، هەموو شتێکی لە بیر بردبۆوەو خستبوویە سەر رێگای بەرزترین پلەی کڵێسایی.

خەلیفە لە بن لێوانەوە دەیگوت: "حەیفێ کە پیر بووم و وەکو گیا سیس بوومەوە خەریکە دەگەمە ساتێ کە دەبێ بە دەستی خاڵی بە بەر دەرگای مەرگدا تێ بپەڕم. چەندینو چەندین خەلیفەی کریت بۆ خۆ شەهید بوونو بە روو سوری دەچنە خزمەتی خوا، بەڵام من تا ئێستا وا دیارە بە دەستی بە تاڵ دەچمە خزمەتی! خوایە ئەو سەربەرزییەش بە نسیبی بەندەی داماوی خۆت بکە کە لە رێگای تۆو لە رێگای کیژە بەلەنگازو بی نەواکەی تۆدا، لە رێگای کریت دا شەهید ببم".

مورتزوفلوس بە نەوازشەوە وەژوور کەوتو گوتی:

– قوربان، ردێن سپیانی قەوم لێرەنو چاوەڕێی ئەمری جەنابتن!

– بڵێ با تەشریف بێننە ژوورەوە. تۆش سینییە گەورە زیوەکە حازر کە.

ئەمانە پیاوی بە حورمەتو شایەنی رێزن.

مورتزوفلوس لە ناو چوار چێوەی دەرگاکەدا وێستا بوو. خەلیفە بەسەر سامی نیگایەکی کردو گوتی:

– ها مورتزوفلوس، چیت دەوێ؟ قسە بکە!

مورتزوفلوس سەری رێزی دانەواندو گوتی:

– قوربان، ئایا دەم بوری، لەو کارەی کە کردوومە دەبوری؟

خەلیفە بزەیەکی کردو گوتی:

– خەمت نەبێ مورتزوفلوس، مەسیح دەتبورێ. پشت بەو ببەستەو هەر خۆی بەخشندەیە، بەخشندەیی هەر لە خۆی دێ.

– ئاخر من گوناحێکی گەورەم کردووە...

– رەحمو بەزەیی ئەویش گەورەیە... برۆ دڵنیابە.

سیّ ردێن سپییەکەی قەوم وەژوور کەوتن، دەستی خەلیفەیان ماچ کردو لەسەر قەنەفەیەك ڕۆنیشتن، ئەوجا تەزبیحەکانیان دەرهێناو چاویان بڕییە دەمی خەلیفە تا ئەو بێتە قسان.

خەلیفە کە لە پەنجەرە چکۆلەکەی ژوورەکەوە دەیڕوانییە دەریّ گوتی:

– ڕۆڵەکانم، بەڕاستی ڕۆژێکی خۆشە! بەهارە، بەهار وەرزی سن جۆرجە، ئیّ ماڤرودیسی ئازیز، وەزعی مەزراو کێڵگەکان چۆنە.

ماڤرودیس گوتی:

– لە سایەی خواوە زۆر باشە.

ئەلیاسە پیر گوتی:

– وەزعی کێڵگەو مەزرایان باشە. بەڵام وەزعی خەڵکەکە باش نییە، من بۆ خۆم ڕەفتاری دلاوەرانەم پیّ خۆشە بە مەرجیّ سوودێکی هەبیّ، دەنا لە غەیری ئەم حاڵەدا دەبیّ بە سەرکێشی و هیچی دی.

حاجی ساواس دەستی بە قسان کردو گوتی:

– پێشینیان دەیانگوت.....

بەڵام ئەلیاسە پیر بە توڕەیی قۆڵی خۆی درێژ کردو قسەکەی بەو بڕیو گوتی:

– واز لە پێشینیان بێنە تۆش، مردن و بڕانەوە. ئێستا دەبیّ باسی زیندووان بکەی. حاڵی حازر سیّ زەلام چوونە تەلاری پاشاو خوا دەزانیّ ئەو سەگانە دیسان چ داوێکمان بۆ دەنێنەوە؟ دەبیّ زۆرمان ئاگا لە خۆ بیّ، تۆ چ دەڵێی بابە گەورە؟

خەلیفە گوتی:

– ئاگام لە کەتنە تازەکەی میگلس پاڵەوان هەیە حەیفیّ بۆ ئەو پیاوە ڕەشیدە کە شەراب دەیفەوتێنیّ.

ئەلیاسە پیر گوتی:

– قوربان ئەو کابرایە هەمووومان دەفەوتێنیّ، سەری هەموومان بە فەتارەت دەدا.

بابە گەورە، پێویستە تا زووە جڵەوی ئەم پیاوە بگیریّ دەنا...

حاجی ساواش گوتی:

– مەعز بۆ خوا شۆڕش هەڵمەگیرسێنن! هێشتا گەلیّ کاری ئەنجام نەدراو لە کریتدا ماوە. ژێر زەوییەکەی هێشتا پڕە لە شوێنەواری کۆن و گەنجینەی گران بەها: سەدان پەیکەرو بەردەنووس و کۆشك و تەلاری شاهانە لە ژێر زەویدا ماون و دەبیّ دەربهێنرێن، ئەگەر شۆڕش هەڵگیرسیّ، کاری حەفریات چۆن دەکریّ؟ کەواتە دەبیّ....

ئەلیاسە پیر بە دەنگێکی وشك هاواری لێکردو گوتی:

– گوتم واز لە پێشینان بێنە! گۆڕ بە گۆڕ چن پێشینان! ماڤرودیس–ی ئازیز، تۆ قسە بکە، تۆ مێشکت باش ئیش دەکا، ئا ئا تۆ قسە بکە.

"جعل طلائي" پیسکە بزەیەکی پڕ لە شادی بۆ کردو گوتی:

– بە یارمەتی تۆ بابە گەورە....

خەلیفە گوتی:

چیت بیر کەوتەوە وا بزەت هاتی؟ تۆ بیرێکی باش‌و زەینێکی رۆشنت هەیەو خۆشبەختانە ئەم زەینە رۆشنەت لە پێناوی خزمەتی مەسیحییەتدا دەخەیە کار.

ماڤرودیس گوتی:

- قسە هەزارە دووانی بەکارە، بابە تۆ هەر ئێستا هەستەو بچۆ بۆ لای پاشا.

پاشا پیاوێکی ساویلکەیەو حەزی لە سەریەشەو ئاژاوە نییە، پیاوێکی رۆژهەلاتی تەواوە! لە هەراو هەنگامەو سەریەشە بێزارە، هەر چیت بەزاردا هات لە راست‌و درۆ بۆی هەڵڕێژەو چاو بەستی لێ بکە. پێی بڵێ کە ئەمجارە بمان بورێ‌و میگلس پاڵەوان مەست بووەو ئێمە وەعدی لێ وەردەگرین کە جارێکی دی کاری وا نەکات. دیارییەکیشی لەگەڵ خۆت دا بۆ بەرە: بۆ نموونە قوتویەکی جوانی سیغار یانقێمێکی جوان بۆ سەری سەبیلەکەی، مەقەڕەکەت سەدان جەواهیرو شتی جوانی تێدایە کە بۆ رۆژی تەنگانە بەکار دێن. پاشا سەگەو دەبێ نەوازش بکرێ. ئێسقانێکی بۆ فرێدە تا خۆی پێوە بخافڵێنێ‌و تا ماوەیەك نەوەڕێ. لەم ماوەیەشدا جەنگاوەری ناودارمان هاپۆ ئەلیاس دەچێ بۆ لای میگلس پاڵەوان و قسەی لەگەڵ دەکا، هیوادارم خوا بە رەحمی خۆی ئەم کارەی بۆ ئاسان بکات! دڵی نەرم ببێ.

ئەلیاسە پیر، سەری کە پەکپارچە جێ زام بوو لە قاندو گوتی:

- لە دەرگادانی پیاوی کەر حەوسەڵەی دەوێ. ئەم پیاوە قسەی کەسی بە گوێدا ناچێ‌و هەرچییەکی لەگەڵ بڵێی وەکو ئەوەیە لەگەڵ دیواری بڵێی. لەگەڵ ئەمەشدا من قسەی لەگەڵ دەکەم. من کابرایەکی پیرم و شۆڕشی ساڵی 1821م دیتووە. بەڵکو خوا دڵی نەرم بکاو بە قسەم بکات.... بە هەر حاڵ بابە گەورە تەگبیرەکەی ماڤرودیس بە جێیە. نوێژەکەت بکەو دار عاساکەت هەڵگرەو بڕۆ بۆ لای پاشا، بەلام پەلە بکە تا کار لە کار نەترازاوە فریا بکەوە.

سینییە زیوەکە بە پڕ لە قاوەو شەکرلەمەوە گەیی. ردێن سپیان کپ بوون. بۆنی لیمۆی تازە گوڵ کردوو لە پەنجەرەکەوە دەهاتە ژوورێ.

هەنگێك وەژوور کەوت، ماوەیەك بەسەر سەری هەر چوار زەلامەکەوە سوڕایەوە، کە زانی ئەمانە درەختی گوڵ کردو نین خێرا وەدەرکەوت.

سێ ردێن سپییەکە بە دەم قاوە هەڵقوڕاندنەوە بەسەری زمان لێویان دەلستەوەو تاماوەکەیان قووت دەدا. زۆر زوو و بێ درێژ دادڕی تەگبیری خۆیان کردو هیچ ئیشێکیان نەما. لەم کاتەدا، کە بە ڕاستی وەختی بوو، سینییە قەیماغ‌و کولیچە هێنرایە ژوورەوە، حاجی ساواس روخسەتی لە خەلیفە خواست‌و سیغارێکی پێچایەوە، دووانەکەی دیکەش چاویان لەو کرد. ژوورەکە پڕ بوو لە چەڕە دووکەڵ‌و بەری وێنەکانی ئەسقف و تزارو "سنت سوفی" گرت.

خەلیفە چەکمەجەکەی بەردەستی خۆی راکێشاو گوتی:

- رۆڵەکانم، هەنووکە وێنەیەکی سەیرتان نیشان دەدەم، بەلام نارەحەت مەبن، خۆ ئێوە بە خۆتان مورتزوفلوس دەناسن؟ ئەم وێنەیە ئەو کێشاوێتی ئەو پیاوێکی لە خوا ترسە،

بەڵام دڵ ساف و تیژ خەیاڵە: ئەو هەندێ شت دەبینێ کە ئێمەنای بینین، هەڵبەتە نەك لەبەر ئەوەی ئەو شتانە نین بەڵکو لەبەر ئەوەی کە خوا چاو بەندی لە چاوی ئێمە کردووە، رێك لەو چاو بەندانەی کە لە چاوی ئەسپی عەرەبانەی دەکەن تا جگە لە بەردەمی خۆی چ جێیەکی دی نەبینێ، مەگەر خوا هەر بۆ خۆی بزانێ کە بۆچی چاوی بەندی نەکردۆتە چاوی بنیادەمانی ئەقڵ سووك؟

تۆزێ دەستی بە نێو چەکمەجەکەدا گێڕا، شتێکی دەرهێنا کە لە خاولییەکی سپییەوە پێچرا بوو، هەر کە خاولییەکەی کردەوە وێنەیەکی لێ هاتە دەرەوەو خەلیفە دای بە سێ ردێن سپییەکە. ئەلیاسە پیر وێنەکەی وەرگرت، لەسەر ئەژنۆی خۆی داناو بە تاقە چاوەکەی لێی راماو گوتی:

– ئەمە وێنەی لە خاچ دانی عیسایە، بەڵام چاوی من باش فەرقی ناکا....

دانەوییەوە تا باشتر بیدینێ. ماڤرودیس–ش روانییە وێنەکە، هاوارێکی کردو گوتی:

– خوا پێم نەگرێ یا چاوی من باش نابینێ یا ئەمە....

حاجی ساواس زەڕەبینێکی لە بەڕکی دەرهێناو بەوردی روانییە وێنەکەو گوتی:

– بارەکەڵڵا! چەند شتێکی نایابە! بەڕاستی ئەمەیە خەیاڵ! دەستت نەڕزێ مورتزوفلوس! ئەلهەقی ئەمەیە لە خاچ دانی راستەقینە. باوەڕ بکەن ئەگەر من کەشیش بایەم ئەم وێنەیەم لە میحرابی کڵێساکەی خۆمدا هەڵدەواسی.

خەلیفە بزەیەکی تاڵی بۆ کردو سەرە سپییەکەی لەقاند.

ماڤرودیس گوتی:

– ئەمە چییە خوایە، ئەمە وێنەی لە خاچدانی عیسا نییە، بەڵکو ژنێکە کە فیشەك دانێکی لە خۆ داوەو دەمانچەیەکی زیوی کردووە بە قەدیا!

خەلیفە کە گریان و رق بینی گرتبوو گوتی:

– بەڵێ، ئەمە وێنەی کریتە، دورگەی کریت! ئەم خاچەش بەسەر ئێسك و پروسك و کاسە سەری خەڵکییەوە داکوتراوە. ئاسمانی سەر وێنەکە هەورێکی رەش دای پۆشیوە، هەورەکە لەلای چەپەوە بلاچەیەکی داوەو دێرێکی روناك کردۆتەوە، ئێوە جوان دیقەتی منارەی زەنگەکان و گومەزی دێرەکەو دیوارەکانی دەوروبەری بدەن، ئەمە دێری ئارکادییە.

کریتش کە لەچکێکی رەشی داوە بەسەریا، بە خاچەکەوە داکوتراوەو خوێنی خۆی بۆ پاشماوەی رۆڵەکانی دەڕێژێ. لە هەر لایەکییەوە دوو پاڵەوانی کڵاو بەسەر وێستاون کە یەکێکیان پیرەو ئەوی تریان گەنجە....

ماڤرودیس گوتی:

– شتێکیش بە زاریا شۆڕ بۆتەوەو شتی لەسەر نووسراوە. دڵێی هاوار دەکا...

ئەلیاسە پیر گوتی:

– دەڵێ چی؟

سەری دانەواند، بەڵام چاوی نووسراوەکەی پێ فەرق نەکرا.

حاجی ساواس زەڕەبینەکەی نزیکتر کردەوەو ئەمەی خوێندەوە:

"Eli eli Tamma. Sabacthani?"

و خەلیفە بەمجۆرە تەرجەمەی کرد:

– خوایە، خوایە، بۆچی منت فەرامۆش کردووە؟

هەموویان تا ماوەیەکی زۆر بێدەنگ بوون، هەر چواریان بەسەر ئەم وێنەیەدا کە جۆرە لە خاچ دانێکی تازە بوو، دانەوی بوونەوە، تەماشایان دەکردو ئاخیان هەڵدەکێشا. ئەنجام ماڤرودیس–ی پیر هاتە قسەو پرسی:

– بەڵام بابە گەورە، ئەمە گوناح نییە کە لە بری مەسیح کریت–ی لە خاچ دراو وێنە بکێشرێ؟

خەلیفە گوتی:

– بۆ نە ء، بەڵام....

– بەڵام چی؟

خەلیفە لەبن لێوانەوە گوتی:

– بەڵام کریت ئەمە دێنێ...

بە راستی مورتزوفلوس وێنەیەکی چاکی کێشا بوو! رەنج و ئازاری دنیا لە سیما لە خاچ دراوەکەوە بەرجەستە ببوو! گۆناکانی لاوازو چاوە رەشەکانی فرمێسکیان تێ زابوو، وا دەهاتە بەرچاو کە ئاهو ناڵە لە لێوە ناسک و نیوە کراوەکانییەوە دێتە دەرێ، پێیە پەتی و خوێناوییەکانی دەبریقانەوە. جووتێ پێڵاو، یەکێکیان زەردو ئەوی تریان سپی لە بن خاچەکەدا و لەسەر عاردەکە کەوتبوون.

ئەلیاسە پیر لە پڕ وەکو ئەوەی بڕیارێکی کوت و پڕی دابێ بە خێرایی کڵاوە رەشەکەی لەسەر داکەند، وێنەکەی گرت و بە تاسەوە لێوی پێوەناو کەوتە هەنسك هەڵدان، ماڤرودیس وێنەکەی لە دەستی راپسکاندو دەمی پێوەناو بەدەم گریانی بەکوڵەوە ماچ بارانی کرد....

حاجی ساواس چاوی خۆی سڕی، چووە بەر پەنجەرەکەو کەوتە روانینی دار لیمۆکەی نێو حەوشە.

خەلیفە وێنەکەی وەرگرتەوە، نیشانەی خاچی کێشاو بەدەم ماچ کردنی پێیە خوێناوییەکانی کریتەوە گوتی:

– ئێمە سەری رێز بۆ شەهید بوونی کریت دا دەنەوێنین و شەهیدی خۆ دەلاوێنین!

ئەوجا هەر چوار زەلامەکە لە پڕمەی گریانیان دا.

خەلیفە بەر لە هەموویان هێور بۆوە، وێنەکەی لە خاولییە سپییەکەوە پێچا، خستییەوە نێو چەکمەجەکە، ئەوجا هێزی دایە خۆی و هەستایە سەر پێ و گوتی:

– ئێوە بڕۆن، خوا دەست بە باڵتانەوە بگرێ! خوا لە بەرەکەتی خۆیتان نەکا!.....

ئەلیاسە پیر گوتی:

- بابە گەورە، دەبێ ئێمە حەرەکەتێ بکەین و ئەوجا داوای بەرەکەتی ئەو بکەین، چونکە وەك دەڵێن حەرەکەت لە بەندەو بەرەکەت لە خوا.
- زۆر راستە، دەمخۆش پاڵەوان ئەلیاس! منیش هەنووکە دەچم بۆ لای پاشا، خوا بکا بێ کەیف نەبێ!

ردێن سپییان، دەستە سپی و گۆشتنەکانی خەلیفەکان ماچ کرد، ئەلیاسە پیر گۆپاڵەکەی خۆی کە لە کاتی هاتنە ژوورەوەدا لەبەر دەرگاکە دای نابوو، هەڵگرت و چووە نێو حەوشەو دووەکەی تریش بە دوای ئەودا رۆیشتن، ئەوجا کە چاوی بە دەست و لاقە مەڕ مەڕەکان و بەردە نووسەکان کەوت، سەرێکی لەقاندو لەبن لێوانەوەو بە توڕەیی گوتی:

- کۆنینە! کۆنینە!

حاجی ساواس دانەوییەوە دەستی بە خوێندنەوەی نەخشی سەر بەردەکان کرد.
ئەلیاسە پیر بە هاوڕێکەی گوت:

- وازیان لێ بێنە با بڕۆین! لە دنیادا هەفتاو هەفت جۆرە شێتی هەیە... من ئێستا دەچم بۆ لای میگلس پاڵەوان و تۆش بچۆ بۆ لای سەلیم ئاغای ئاشنات، قسەی لەگەڵ بکەو بە هەموو لایەك کارێکی وا بکەن کە لە خۆڕایی شۆڕش هەڵنەگیرسێ، هێندە وەختی شۆڕش نییەو کریت یەکجار ماندووەو قوربانی زۆری داوە!

باربایانیس لەبەردەم بارەگاکەی خەلیفە راوێستا بوو و چاوەڕێی ئەوانی دەکرد. زەمیلەکەی پڕ لە کا کردبوو و سەهۆڵی نابووە ناو، گۆزە شەربەتەکەشی لە عاردی دانا بوو، هەر یەکێك لەوێندەرەوە تێ پەڕیبا باربایانس دەنگی لێ هەڵدەبڕی:

- شەربەتی سارد! وەرە بۆ شەربەت! شەربەت بخۆ، و دڵت فێنك کەوە! ئەوجا بێدەنگ دەبۆوەو چاوەڕوانی دەکرد.

باربایانیس پیرەمێردێکی چکۆلە بوو، بە حەوت مانگی لە دایك ببوو، سەری چکۆلەو رێك بوو، چاوەکانی وردو خڕو کاڵ، دایم زیتە زیتیان بوو.
ملی چرچ و لۆچ و درێژ دەتگوت ملی لەق لەقە. دەنگە تیژو ناخۆشەکەی گوێی رێبوارانی کەڕ دەکرد، تورکان و مەسیحیان هەموو هەر بەشێتیان دەزانی، کابرایەك بوو قەت لە جنێودانی خۆی نە دەکەوت، بە راشکاوی نەعەلەتی لە عیسا و محەمەدو سوڵتانی عوسمانی دەکرد. ساڵێك جەژنی پاك دەبێ، باربایانیس لە بەردەم مستەفا پاشادا، پاشای خوێنرێژو خوێن مژی کریتدا دەوێستێ و شەربەتێکی ساردی پڕ لە سەهۆڵی بۆ تێ دەکا، لە پڕ دێ بە سەریاو دەست دەکا بە لاواندنەوەی ئەو مەسیحیانە کە لە دێری ئارکادی دا کوژرا بوون دەست بە گریان و باوکەڕۆ دەکا و وەکو ئەوەی ئاگریان بە پاشەڵییەوە نابێ دەست بە هەڵبەزو دابەز دەکا، پاشاو دەست و پێوەندەکەی کە لە ژێر ساباتێك دا دانیشتبوون و نێرگەلەیان دەکێشاو تەماشای ئەم دیمەنەیان دەکردو خەڵکی بە دەنگی هاوارو گریانەکەی باربایانیسەوە خڕ ببوونەوە، باربایانیس سات بە سات هارترو شێت تر دەبێ، لە پڕ دادەنەوێتەوەو تەڕکەیەك لە عاردی هەڵدەگرێ و بە خەیاڵی

خۆی دەکەوێتە شمشێر وەشاندن، بەرە بەرە لە پاشا نزیک دەبێتەوە چاوە چکۆلەکانی زیت دەکاتەوە گوایە دەیەوێ پاشا بترسێنێ، لە پڕ هاوارێکی توند دەکاو هەڵدەکاتە گۆرانی گوتن:

- ئەی شمشێری تیژو بڕندەی من، مەگەر هەر تۆ فریامان بکەویو سەری هەموو تورکەکان بپەڕێنی!.....

مەسیحی و تورك هەموو ناڕەحەت دەبن، هەموو ترسیان لێ دێ کە پاشا توڕە بێو کارێ بکا، بەڵام پاشا لە قاقای پێکەنین دەداو دەست بە چەپڵە لێدان دەکا. دیمەنی ئەم پیرەمێردە بچکۆلەیە کە بە تەرکەکەی خۆی هەرەشەی لە تورکەکان دەکرد، زۆر سەیرو پێکەنین هێنەر بوو.
پاشا گازی دەکاو دەڵێ:

- ئافەرین باربایانیس، ئافەرین! وەرە ئێرە بزانم!

دەست و پێوەندەکەی پاشاش گوێ بە گوێی پاشا دەست بە پێکەنین دەکەن، ئەوجا ئاپۆرای خەڵکەکەش کەوتنە پێکەنین. باربایانیس سەری گەرم ببوو لێکدا لێکدا سەری تورکانی دەپەڕاندو سەمای دەکرد، گۆرانی دەگوتو دەگریا. پاشا هاواری لێدەکا:

- بەسە! هەموومانت کوشتو کەست لە ولاتی عوسمانیدا نەهێشت! کوا وەرە ئێرە: تۆ ئەقڵت سووکە و من خۆشم دەوێی. ئێستا شمشێرێکی راستیت بە دیاری دەدەمێو میداڵێکی گەورەشت بە بەرۆك دا دەکەم، ئەم میداڵە، وێنەی دەستی حەزرەتی فاتمەی کیژی پێغەمبەرە.

هەموو ساڵێکیش لە جەژنی پاکدا بۆت هەیە شمشێرەکەت ببەستیو میداڵەکەت لە بەرۆك بدەی و لە شاری کاندی دا، لە دەروازەی "کانە"وە تا دەروازەی لازارەو لەولاشەوە لە دەروازەی نوێوە تا دەروازەی بەندەر وەکو پاشایەکی راستەقینە بگەڕێی، لەو رۆژەدا ئازادی کە هەرچییەکت بەزاردا هات نەیگێڕیتەوەو پڕ بەزار جنێوی خۆت بدەی جا بە هەر کەسێك بێ.
تۆ شێتیو شێتان لێیان ناگیرێ. ئەی باربایانیس-ی مەلعون ئەمڕۆ دڵی منت خۆش کردو من یەکجار لە مێژ بوو بە ئەندازەی ئەمڕۆ پێ نەکەنی بووم.
باربایانیس لەو رۆژە بە دواوە ترسی شکاو تورکەکانیش بە چاوی باڵوڵی قسە خۆش سەیریان دەکرد، بۆیە هەرچییەکی گوتبا نەك هەر پێیان ناخۆش نەبوو بەڵکو بەدەمییەوە پێ دەکەنین، لەوە بە دواوە باربایانیس بوو بە یەکەم پیاوی ئازادی کریت، کە مقۆ مقۆی ئاژاوەیەك یا پشێوەییەك بکەوتبا سەر زاران یەکەم کەس باربایانیس پێی دەزانی.
بەچاخانەی تورکەکاندا دەگەڕاو بە دەم شەربەت فرۆشتنەوە هەرچییە مەسیحییەکان نەیان وێرابا بیڵێن ئەو بە راشکاوی دەیگوت، هاوینان بە ناوی شەربەت فرۆشتنەوەو زستانان بە ناوی (ثعلب) فرۆشتنەوە ئەم کارەی دەکرد و لەم رێگایەوە تۆڵەی دنیای مەسیحیەتی دەسەندەوە، جار جارێ کە شولی لێ هەڵکێشابا یا شەپەزللەیەکیان بە بناگوێی دا دەدا، یا بە توێکڵە لیمۆو تەماتەی رزیو تێی بەردەبوون، بەڵام باربایانیس خێرا سەروچاوی پاك دەکردەوەو زمانی دەخستەوە کار.

باربایانیس لە دوێنێ شەوەوە بۆنی باروتی دەکرد. بەیانی زوو کە بینی بووی سێیان لە ردێن سپییانی قەوم بە عاجزی چوون بۆ خزمەتی خەلیفە، لەبەر دەرگادا وێستاو چاوەنۆڕی کردن، دەبوایە بزانێ کە چ باسە. جەژنی پاك نزیك دەبۆوەو ئەو شمشێرەکەی دەبەستو میداڵە تەنەکەکەی لە بەرۆکی دەداو دەچوو بۆ سێتاقە تا لەو کاتەدا کە پاشاو دەستو پێوەندەکەی کۆ دەبوونەوە بۆ گوێ گرتن لە کەرەناو مۆسیقای سوپایی، داخی دڵی خۆی بەسەر ئەواندا بڕێژێ. دەبوایە دڵی ئەم "رەعیەتە" بەستەزمانەی کە هەموو قسەیەکیان لێ قەدەغە کرابوو، فێنك بکاتەوە.

هەر کە چاوی بە دووان لە ردێن سپییانی قەوم کەوت کە لە ماڵی خەلیفە دەهاتنە دەرێ زەمیلە بەفرەکەی هەڵگرتو دەستی دایە گۆزە شەربەتەکەی و لێیان نزیك بووەوەو گوتی:

- ماندوو نەبن ئەی ردێن سپییانی قەوم! راوەستن با سەرو شەربەتی ساردتان بۆ تێ بکەم تا دڵتان فێنك بێتەوە. ئەمڕۆ دنیا گەرمە!

پاڵەوان ئەلیاس گوتی:

- وازمان لێ بێنە باربایانیس، پێویستمان بە شەربەتی تۆ نییە.
- پاڵەوان ئەلیاس، لە من عاجز مەبە! یەکەم من لە تۆ ناترسم. دووەم بە خۆت دەزانی من پیاوێکی شێتم، نە لە پاشا دەترسم و نە لە سوڵتان، ئێوەی دەم راستی قەومو پاڵەوان هەموو تان لە ترساندا شەرواڵەکانتان پیس دەکەن، بەڵام باربایانیس لە سایەی شمشێرو فەرمانو شێتی خۆیەوە لە هیچ ناترسێت و هەرچییەکی لە دڵدا بێ رێكو راستو بێباك دەیڵێ.

جعل طلائي البقة الوردية بە ئەسپایی گوتی:

- باربایانیس وا چاکە ئەو دەمە شڕەت تۆزێ بگرێ. هێشتا وەختی ئەم قسانە نەهاتووە.

باربایانیس تۆزێ دەنگی نزمتر کردو گوتی:

- ئەدی کەی وەختیان دێ؟ حەز دەکەم بزانم.

پاڵەوان ئەلیاس گۆپاڵەکەی لێ بادا، باربایانیس تفاقەکەی پێچایەوەو بۆی دەرچوو.

*　　*　　*

خەلیفە میداڵە زێڕەکەی لە مل کرد، لایەکی نەخشی لە خاچ دانی عیسا بوو، لایەکەی تری نەخشی رۆژی قیامەت بوو، قوتویەکی زێوی کۆنی سیغار پێچانەوەشی لە بەرکی نا، ئەم قوتوە دەست کردی سەنعەتکارانی نێوداری ژانینا بوو کە کاتی خۆی خەلیفەی "ژانینا" بە دیاری بۆی ناردبوو. ئەوجا دار عاساکەی هەڵگرتو لەگەڵ یەکێك لە تازە کەشیشاندا بەپێ بەرەو ماڵی پاشا کەوتە رێ.

لەم کاتەدا پاشا لەسەر دۆشەکەی نەرم و نۆڵ راکشابوو و خەوی لێ کەوتبوو.

خەونی دەبینی کە بە نێو باغەکەی وڵاتی خۆیاندا "بروسە" پیاسە دەکاو درەختانی پڕ بەرو بۆن خۆش لقو پۆپیان بۆ کردۆتە سێبەر. لە و خەونەدا سەبیلی دەکێشاو رێی دەکرد، هەستی دەکرد لە نێو بە هەشتی بەریندا دەسوڕێتەوەو چاوەڕێی ئەوە بوو لە ئانو ساتدا پێغەمبەر بە

خۆی‌و ئاوێنە چکۆلەکەو شانەو شووشە عەترەکەیەوە کە نابوونییە بەر پشتێنە سوورەکەی، دەر کەوی‌و خێر هاتنی ئەو بکا.
بەڵام هەر کە پێچی کردەوە، دار زەیتونێکی رووتی بێ گەڵاو گوڵی لەبەردەم خۆیدا بینی، هەورە تریشقە لێی دابوو و تەواو بێ سەروبەری کردبوو، میوەی سەیر سەیر بەسەر پۆپەی لقەکانییەوە شۆڕ ببوونەوە، ئەم میوانە بریتی بوون لە تفەنگ‌و فیشەك و شاشکی رەش. پاشا لە ترساندا هاوارێکی کردو لە دڵی خۆیدا گوتی ئەم دار زەیتونە چ موجیزەیەکە یانی چی لە بری زەیتون تەدارەکی جەنگی گرتووە؟ بە هەمان رێدا گەڕایەوە تا بچێتەوە سەر باخە خۆشەکە....
بەڵام ئەو باخە خۆشە غەیب ببوو و شوێنەکەی هەر تاوێری وشك و بێ ئاوو پڕ دڕك بوو، هەر تاوێرێکت دەگرت، لوولەی تفەنگێك یا دەمانچەیەك لە پشتییەوە سێرەی گرتبوو، پاشا لە پڕ هاواری کرد:

- کریت: کریت‌و لە خەو راپەڕی، لە هەمان کاتدا سلێمانی غوڵام وەژوور کەوت‌و گوتی:
- پاشام، گەورەی یونانییەکان هاتووەو ئەوەتا گەییە سەر قاڵدرمەکان و بۆ ئێرە دێ.

پاشا ئارەقەکەی هەنیەو لاجانگەکانی سڕی‌و گوتی:

- سلێمان خەونێکی یەکجار ناخۆشم بینی!
- قوربان پێی بڵێم بڕواو ملی خۆی بشکێنێ؟

پاشا تۆزێ راماو گوتی:

- نە ء. پێی بڵێ با بێتە ژوورەوە. ئەم پێشەوا ئاینیانەی گاوران دەستێکی باڵایان لە خەون لێکدانەوەدا هەیە. بێگومان خەونەکەم بۆ لێك دەداتەوە. بیهێنە ژووری!

خەلیفە وەژوور کەوت، هەر دوو پێشەوا چاکو خۆشییەکی گەرمیان لەگەڵ یەك کرد. ئێستا دوو گەورە پیاوی کاندی یەکێکیان تورك‌و یەکێکیان فەلە لە ژوورێك دا یەکانگیر ببوون. هەریەکەیان بۆ خۆی پاشایەك بوو، ئاقاری وڵاتەکەیان تێکەڵ ببوو، گەڕەکی تورکان‌و گەڕەکی مەسیحیان، خاچ‌و هەیڤۆك تێکەڵی یەکدی ببوون. هەندێ جار کۆك‌و تەبا بوون‌و هەندێ جار ئاژاوەو پشێویان دەکەوتە نێوان و بە خوێنی سەری یەکدی تینوو دەبوون.
هەردووکیان لەسەر قەنەفەیەك بە تەنیشت یەکەوە رۆنیشتن، پاشا نێرگەلەکەی خۆی پێکرد، خەلیفەش تەزبیحە مەرجانە دەنك رەشەکەی لە بەرکی دەرهێناو کەوتە تەزبیحات و بیری لەوە دەکردەوە کە چۆن دەست پێ بکاو چ بڵێ، لە پەنجەرە کراوەکەی بەرانبەریانەوە دەرێ دیار بوو، ساختمانی زیندان‌و پاسەوانان کەوتبووە دەستە چەپەوە، بە دەستە راستیشدا چنارە پیرەکە دیار بوو کە تازە چرۆی کردبوو، تۆزێ بەولا ترەوە نافورەی بەناوبانگی ڤینیسی بە خۆی و پەیکەری شێرەمەڕ مەڕەکانییەوە دیار بوو. بایەکی خۆشی دەهات.
پاشا دوای ئەوەی باوێشکێکی دا، سەری قسەی کردەوەو گوتی:

- جەنابی خەلیفە، دیسان بەهار هاتەوە. سوبحانەڵڵا کە تەمەن خێرا دەڕوا! چەرخی گەردون لە سوڕانەوەی خۆی ناکەوێ‌و ئێمەش لەگەڵ خۆی دەبا. زستان دێ‌و خەڵکی هاواریان لێ هەڵدەستێ وای کە لە سەرما مردین! کاتێچ بە خۆ دەزانین هاوین دێ‌و

دیسان هاواریان لێ هەڵدەستێ وای کە لە گەرما خنکاین! لە چاو تروکانێك دا هەورە تریشقە دەیکا بە گرمو هوڕو باران دەست پێ دەکاو ئەوسا هەموو پاڵتۆ لەبەر دەکەن..... پێم ناڵێی دینی ئێوە لەم بارەیەوە چ دەڵێ؟ بەڵام بێ ئەوەی دەرفەتی وەڵامدانەوەی خەلیفە بدا, خەونەکەی بیر کەوتەوەو گوتی:

- بە راست جەنابی خەلیفە تۆ باوەڕت بە خەون هەیە؟ سەرچاوەی خەون لە کوێوەیەو کێ ئەم خەونانە دێنێتە خەومان؟

خەلیفە گوتی:

- خەون هەیە خواییەو خەونیش هەیە شەیتانییە.
- باشە تۆ دەتوانی خەونی خوایی و خەونی شەیتانی لێکدی هەڵاوێری؟
- پاشا، بە چاوەکانت دا دیارە خەونێکت دیتوە.
- بەڵێ، خەونم دیتووەو هەر لەبەر ئەمەش بوو لێم پرسیت کە ئاخۆ باوەڕت بە خەون هەیە، یان نا.
- خێر بێ جەنابی پاشا، بیگێڕەوە با بزانین چیت دیتوە.
- تۆ دەزانی خەون لێك بدەیتەوە؟
- هەندێ جار خوا ئیلهامم دەداتێ و دەتوانم، باشە بیگێڕەوە بزانم چ خەونێکت دیتوە؟

پاشا ئاهێکی هەڵکێشاو خەونەکەی خۆی گێڕایەوە, جا بۆ ئەوەی تۆزێك کەشیشی گاوران بترسێنێ هەندێ شاخ و باڵیشی لە خۆیەوە پێوەنا، بۆ وێنە گوتی سەری بڕاوی بەسەر پۆپەی لقی زەیتونەکەوە دیتوە.

خەلیفە سەرە سپییەکەی داخست و لە فکران راچوو، لە هەوڵی ئەوەدا بوو شتێ بدۆزێتەوە کە هەم لێکدانەوەی خەونەکەی پاشا بێ و هەم دەرگایەك بێ بۆ درکاندنی مەبەستەکەی خۆی، ئەو مەبەستەی کە لە پێناویدا هاتبوو بۆ لای پاشا، پاشا بە نیگەرانییەوە پرسی:

- ئایا خەونەکەم، خەونێکی شەیتانییە؟

خەلیفە وەڵامی دایەوە:

- نە بە زاتی خوا، بەڵام جەنابی پاشا، نازانم چۆنت بۆ لێك بدەمەوە کە زویر نەبی و نیگەران نەبی؟

پاشا گوتی:

- من زویری بم؟ چما تۆ نازانی کە موسوڵمانی راستەقینە نە زویر دەبێ و نە نیگەران؟ موسڵمانی راستی دەزانێ کە هەرچییەك لەم دنیایەدا رووبدا لە رۆژی ئەزەڵەوە نووسراوەو لە دەسەڵاتی کەسدا نییە.

گریمان سوڵتان فەرمانێکی دەرکردو سەری منی ویست. راستە من غەمبار دەبم، بەڵام ناڕەنجێم، چونکە چارەنووس وابوو، چما من دەتوانم ویستی خوا بگۆڕم؟ بۆیە جەنابی خەلیفە، بێ ترس و دوو دڵی هەرچییەك دەزانی بیڵێ، بەڵام راست بڕۆ. من دەمەوێ حەقیقەتەکە بزانم!

خەلیفە ماوەیەکی زۆر بیری کردەوەو ئەنجام گوتی:

- ئەو باغەی کە تۆ بە خەون دیتوتە، دڵی ئادەمیزادە، بەڵێ پاشا.

دڵی تۆ باغە. شەوانە دەرگای ئەم باخە دەکرێتەوەو تۆ بۆ گەشتوگوزار دەچییە ئەوێندەر، ئەوەیە تۆ لە ناخەوە حەزت بەوەیە بە ئاشتی و ئاسایش‌و بێ سەریەشە لە نێو دەرختانی پڕ میوەو گوڵ‌و گوڵزاری وڵاتی خۆت "پیروسە"دا بگەڕێی‌و پیاسە بکەی... دڵی تۆ باغێکە، بەڵام چارەنووس وابوو کە تۆ ببی بە پاشاو بنێردرێی بۆ کریت....

پاشا ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- عەجایەبە خەلیفە، بە راستی زۆر سەیرە جەنابی خەلیفە! باوەڕ بکە ئەوەی تۆ گوتت دەقاو دەق راستە، هەر دەڵێی لە دڵی منداێ. چاکە، فەرموودەکەت تەواوکە بزانم....
- جەنابی پاشا مەبەستەکە زۆر ئاشکرایەو چ پێچە بە دەورەیەکی ناوێ‌و چ راوە رێویەکی ناوێ، ئەو دار زەیتونە پڕ چەکەی کە تۆ بە خەون دیوتە ئەم وڵاتی کریتەیە، تۆ چویتە ژێر ئەو درەختە بروسکە لێدراوەو دڵت گوشرا، ئالێرەوە چارەنووسی تۆ دەست بە گۆڕان دەکا، بەڵام حەیفێ بێدار بوویتەوەو خەونەکەت تەواو نەکردووە. دوور نییە خوا ویستبێتی جوزئی ئیختیار بداتە دەستی خۆت‌و بە گوێرەی دڵی خۆت بکەی. بە راستی حەیف کە بێدار بوویتەوە!

پاشای رۆژهەڵاتی دڵپاك گوتی:

- ئاه جەنابی خەلیفە، خۆزگە وەکو قسەکەی تۆبایە، ئەگەر وابوایە هەنووکە تورکان‌و مەسیحیان وەکو دوو برا دەژیان. یونانیان کاریان دەکردو تورکان دەیان خواردو هەموو لایەك بەخۆشی دەژیان.

خەلیفە کە بەمەدا گەییە مەبەستی خۆی، خەلیفە خێرا ئەم قسەیەی قۆزتەوەو گوتی:

- ئەمە وەستاوەتە سەر تۆ، دەتوانی برایەتی لەم دورگەیەی ئێمەدا بەرپا بکەی، هەر بۆیەش خوا ئەم خەونەی هێناوەتە خەوت تا ئەم مەبەستەت پێ رابگەیەنێ. خوا زۆرجار لە رێگای خەونەوە قسە لەگەڵ مرۆڤ دا دەکا....
- جەنابی خەلیفە، تۆزێ روونتر قسە بکە. من باش تێ نەگەیشتم.
- هەڵبەتە دەبێ ئەوەت زانی بێ کە لە کاندی دا نێوانی تورکان‌و مەسیحیان روو لە تێك چوونە. کابرایەکی سەرخۆش بە سواری ماین خۆی بە چاخانەی تورکەکاندا کردووە.

پاشا لە پڕ وەکو فیشەکە شێتە چوو بە ئاسماندا و گوتی:

- جا تۆ پێت وایە ئەمە شتێکی کەمە؟ ئەم گاورە ئابڕوی دەوڵەتی عوسمانی بردووە.

خەلیفە بە نەرمی گوتی:

- جەنابی پاشا، ئابڕوی دەوڵەتی عوسمانی وا بە ئاسانی ناچێ. با جارێ واز لە کابرای سەرخۆش بێنین، جەنابت نەتدەویست زیاتر لەسەر لێکدانەوەی خەونەکەت بڕۆم؟ کەواتە گوێ بگرە: من وا هەست دەکەم رێك لەم کاتەدا ئیلهامی لێکدانەوەی خەونەکەی تۆم بۆ دێ، دەتوانم بە دوورو درێژی بۆتی باس بکەم، خۆ ئەگەر تاقەتی گوێ گرتنیشت نییە ئەوا....

پاشا دەستی خستە سەر ئەژنۆی خەلیفەو بە نیمچە پاڕانەوەو گوتی:

- بە زاتی خوا نەك هەر بیٚ تاقەت نیم بەڵکو زۆریش بە پەرۆشەوەم بۆ بیستنی تکات لێدەکەم قسە بکە.
- حەوت تەبەقەی ئاسمان کراوەتەوەو خوا هاتۆتە سەر ئەرزو هاتۆتە خەونی تۆ تا ڕێگات پیٚ نیشان بدا.
- کام ڕێگا؟
- ئەو ڕێگایەی کە دەتەویٚ بیگریتە بەر، دوو ڕێگا هەیە: ڕێگایەکی سەوزو ڕێگایەکی سوور، من ئەم دوو ڕێیە بە جوانی لە خەونەکەی تۆدا دەبینم، جا ئێستا خۆت دەتوانی یەکێکیان هەڵبژێری.

پاشا گوتی:

- نەخێر، نەخێر، من ئەو ڕێیەم دەویٚ کە خوا بۆی هەڵبژاردووم.
- پێشتر عەرزم کردی دوور نییە خوا سەرپشکی کردبی تا خۆت یەکێك لەو دوو ڕێیە هەڵبژێری. دەتوانی ڕێگا سوورەکە هەڵبژێری و دەست بەسەر بڕین و لە سێدارەدانی خەڵکی بکەی و ئاگر لە کریت بەربدەی.

هەروەها دەتوانی ڕێگا سەوزەکە هەڵبژێری و ئەوسا ژیان بیٚ گێروگرفت دەگوزەریٚ. تورکان و مەسیحیان دەست لە ملی یەکدی دەکەن و دنیا بە چاکی باسی تۆ دەکا، ئێستا سەرپشکی و هەڵبژێرە!

خەلیفە کە لەم قسانە بۆوە، چاوەڕوانی وەڵامدانەوەی پاشای نەکردو خێرا قوتوی سیغارەکەی لە بەرکی دەرهێناو بەڕێزو حورمەتەوە گوتی:

- جەنابی پاشا، تۆ پیاوێکی بە زەوق و سەلیقەیت و قەدری شتی چاك دەزانی.

ئەم قوتوی سیغارە، دەستکردی سەنعەتکارانی ژاینیایە، یەکجار وەستایانەو هونەرمەندانە دروست کراوە، دیوێکی نەخشی هەڵۆیەکی دوو سەری پێوەیەو دیوەکەی تری نەخشی هەیڤۆکی پێوەیە، ئەمە ڕەمزی برایەتی موسوڵمانان و مەسیحیانە. دەمێکە کە ئاگام لە نیازی دڵی تۆ بوو، دەمویست ئەم قوتووەت پێشکەش بکەم. ئێستا وەختی هاتووەو هیوادارم سەرکەوتوو بی.

ئەمەی گوت و قووتووە زیوەکەی لە دەستی پاشا نا.

پاشا بە دڵخۆشییەوە ڕوانییە دیارییەکەو گوتی:

- بە زاتی خوا ئێوەی یۆنانی تیرەیەکی ڕەسەن و نەمرن، بە هەنگوین بیٚ یا بەسرکە مێشی خۆ هەر دەگرن....

سەری دانەواندو نووکی قامکە درشتەکانی بە ڕووی قووتووەکەدا هێناو ئەمجارەیان زۆر بە ئەسپایی گوتی:

- ئاە جەنابی خەلیفە، مەگەر هەر خوا بزانیٚ ئەم قووتوە دەستکردەی ژانینا چ ڕۆژانێکی خۆشی بیر هێنامەوە! ژنی یەکەمم ئافرەتێك بوو لە جوانیا –خوا عافوی بکاو گۆڕەکەی پڕ لە نور بیٚ– هاوتای فروسینی* بوو. ئەو ژنەم خەڵکی ژانینا بوو....

پاشا هەمدیس ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- بە راست جەنابی خەلیفە، ئەمە چ سرێکە! ئەم مردن‌و ئەم ژیانەو ئەم عەشقە چ مەتەڵێکە؟ بەڵام تۆ ناتوانی لەمە حاڵی بی، چونکە تۆ هەرگیز لەزەتی ژنت نەچەشتووە!

هەردووکیان بێدەنگ بوون. خەلیفە بەدەم تەزبیح گێڕانەوەو لە پەنجەرەکەوە دەیڕوانییە چنارە پیرەکە کە چوو بوو بە ئاسمانداو گەڵاکانی بە ئاستەم دەجوڵان، ئەنجام زاری هەڵێنا تا باسەکە بگۆڕێ، نیگایەکی مەزرا سەوزە دوورەکانی کردو گوتی:

- جەنابی پاشا، ئەمساڵ گەنم یەکجار بە بڕشت دەبێ.

پاشا، خەیاڵ و بیرەوەرییە سێکسییە بە لەزەتەکانی رابوردووی لە مێشکی خۆی تاراندو هاتەوە بۆ کاندی بۆ لای خەلیفە، ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- بەڵێ جەنابی خەلیفە، جۆش بە بڕشت دەبێ!

خەلیفە هەستایە سەر پێ، پاشاش دوا بە دوای ئەو هەستا، بە گەرمی دەستی گوشی‌و گوتی:

- بەخێرچی خەلیفە، من و تۆ هەردووکمان باوەڕمان بە خوا هەیە. کارەکان بە چاکترین شێوە رێکخراون‌و ئێمە کریتمان لە نێوان خۆماندا دابەش کردووە. تۆ ئاگاداری لایەکی بەو منیش ئاگام لە لایەکەی تری دەبێ. تۆ جڵەوی مەسیحییەکان بگرەو منیش هی موسڵمانەکان.

پاشا تۆزێ بێدەنگ بوو. قسەیەکی دی پێ بوو دەیویست بیکا. کۆکەیەکی بۆ کردو بە دەم سەر خوراندنەوە گوتی:

- ئەگەر لەم رۆژانەدا هەواڵی کوشتنێ، شتێکت ژنەوت، خۆتی لێ کەڕ بکە...

خەلیفە بە نیگەرانییەوە روانییە چاوە فێڵاوییەکانی پاشای پیرو گوتی:

- کوشتن؟ وتت کوشتن پاشا؟ پەنا بە خوا.
- ئەدی بڵێم چی! لەوەیە تورکێك سەرخۆش بێ‌و پەلاماری یەکێك لە شەقاوەکانی ئێوە بداو بیکوژێ. هەموو شتێ دەبێ خەلیفە، بە خۆیشت دەزانی شێت‌و سەرسەری زۆرن، بەڵام تۆ جەنابی خەلیفە گوێی خۆتی لێ کەڕ بکە... ئەدی من گوێی خۆم لە کەتنی سەرخۆشەکەی ئێوە کەڕ نەکرد؟ کەواتە تۆش جەنابی خەلیفە وەکو من بکەو...

خەلیفە ناڕەحەت بوو، بەڵام خۆی شێلو نەکردو گوتی:

- خوا گەورەیە، خوا لە هەموو سوڵتان‌و پاشەیەك گەورەترە.

پاشای پیر بە زەردەخەیەکی پڕ تەوسەوە گوتی:

- لە هەموو خەلیفەیەکیش گەورەترە.

بەر لەوەی ببێ بەمجادەلەو دەحکەیان، لێکدی جودا بوونەوە.

* * *

رۆژان بە پەلە دەبورین، مانگی نیسان نیوە ببوو. درەختان تازە بەریان گرتبوو، کاندی لەبەر تیشکی هەتاوی بەهاردا خۆی هەڵخستبوو، خەڵکی شار ببوون بە دوو دەستەوەو هەر دەستەیەك خوایەکی هەبوو، ئەم دوو خوایەو خەڵکی، بێ ئەوەی ئاوڕ لە دەریای هێمن‌و بۆن خۆش بدەنەوە

یا سەرنجی هەتاوی وەك شەبەنگە بەرۆژ بدەنەوە یا ئەستێرەی بە جریوەی ئاسمان گەشکەیان پێ ببەخشێ، خەنجەرەکانیان دەمەزەرد دەکردەوە تا بکەونە گیانی یەکدی.
میگلس پاڵەوان، مات و خەمبار گەڕایەوە سەر دوکانداری خۆی، یەکەمجار بوو کە ئاهەنگی بادەنۆشی سوکنایی بە دڵی نەبەخشی بوو، بە پێچەوانەوە لە جاران نیگەرانترو تووڕەتر بوو، ئیدی نە شەرابی دەخواردەوە نە نانێکی ئەوتۆشی پێ دەخورا. کە دەچۆوە ماڵێ و کرۆکپ بەکێردیش زاری هەڵنەدەپچڕا، خەویشی نەبوو، لەسەر جێگاکەی خۆی دادەنیشت، تا بەیانی سیغاری دەکێشاو لە پەنجەرەکەوە چاوی دەبڕییە تاریکی، هەرگیز چاوی لێك نەدەنا، لەوە دەترسا خەوی لێ بکەوێ و خەونی قۆڕ و حەیا بەرە بدێنێ.
لە راستیا ئەو تەنیا لە یەك خەون دەترسا، خەونی ئەو شەیتانەی کە هەموو، شەوێ خۆی بە سەریا دەداو ریسوای دەکرد... حەیفێ کە نە شەراب دەیتوانی ئەم شەیتانە بخنکێنێ و نە شورەیی، میگلس پاڵەوان بە دەم هەڵڕوانینەوە لە فکران را دەچوو: "تەنیا خوێن دەتوانێ ئەم شەیتانە بخنکێنێ! تەنیا خوێن! تەنیا خوێن!".
نوری بەگیش نەیدەتوانی بخەوێ، خەمی ئەو تەنیا ئەمە نەبوو کە وەعدی خۆی بباتە سەرو ئابڕوی تکاوی تورکان بشواتەوەو تۆڵەی بابی بستێنێ، ئەو خەمی ژنەکەشی بوو، لەو رۆژەوە کە میگلس پاڵەوان چوو بووە ماڵێ، ئامینە خانم رێی بە نوری بەگ نەدابوو بچێتە ژوورەکەی و توخنی بکەوێ، هەمیشە پێی دەگوت:

– میگلس پاڵەوان سوکایەتی پێ کردیت و منیش بە پێی دابونەریتی ژنانی تورك سوکایەتیت پێ دەکەم!

نوری بەگ بۆ وەی تۆزێ هێور بێتەوە، چوو بۆ کۆشکە هاوینەکەی خۆی و خۆی بە چاك کردن و رێکخستنی ئەوێندەرەوە مژوڵ کرد. دنیا بەرە بەرە بەرەو گەرمی دەچوو. ئامینە خانم هەموو هاوینێك دەچوو بۆ ئەو کۆشکە رازاوەیەو هاوینەکەی لەوێندەر دەگوزەراند، خوا گەورەیە ئەمساڵیش دڵی نەرم بێ و بچێ بۆ ئەوێ و دیمەنی خۆش و جوانی باخەکە هەموو شتێکی لە بیر بەرێتەوەو ئاشتی بێتەوە، نوری بە تەما بوو وەستاو کرێکار بێنێ تا دەرگاو پەنجەرەکان بۆیە بکەنەوەو لە ناوەندی باخەکەدا کەپرێکی شاهانە دروست بکەن، ناردی بۆ ئەزمیر کەناری بۆ بێنن و رای سپارد لە ئەسکەندرییەوە هەندێ توتی چکۆڵەی بۆ بێنن تا ئامینە خانم پێیانەوە بخافڵێ و دڵی تەنگ نەبی، لە دڵی خۆیدا گوتی: ئەگەر دڵی بەردیش بێ هەر نەرم دەبێ!.
ئاش لە خەیاڵێ و ئاشەوان لە خەیاڵێ! ئامینە لە پشت پەنجەرەی باڵاخانەکەی ماڵی خۆیان و لەسەر دۆشەکی نەرم و نۆڵ رادەکشاو بە دەم شەربەت خواردن و بنێشت جوونەوە دەیڕوانییە رێبوارانی تورك و مەسیحی، ئامینە تورك و مەسیحی لەلا نەبوو. پیاو بە لای ئەوەوە پیاو بوو.
بە کەنیزەکەی دەگوت:

– ماریا، تورك یا فەڵە، جوو یا چینی، لەلای من فەرقیان نییە، بەلای منەوە تەنیا دوو جۆرە پیاو هەیە: پیرو لاو، ردێن سپی و ردێن رەش، من ردێن رەشەکان دەحوبێنم.

هەموو ئێوارەیەك كاتێ رۆژئاوا دەبوو، پیاوێكی یونانی كڵاو لاری پووت لەپێ بە بن پەنجەرەی باڵاخانەكەی ئامینەدا دەكەوتە هاتوچۆو هەڵی دەڕوانییە سەرێ.
رۆژێ ئامینە لەكەنیزەكەی خۆی پرسی:

- ئەرێ ئەم یۆنانییە كێیە؟ دەڵێی لە شوێنێ دیومە. دووریش نییە لە خەودا دیتبێتم....

كەنیزەكەی گوتی:

- ئەم ئەو پیاوەیە كە لە رۆژی بوومەلەرزەكەدا وەهۆشی هێنایتەوە. ئەوە كاپیتان پۆلیكسینگیس-ە.
- پیاوێكی قۆز دیارە، پێ دەچێ زۆرش بەكار بێ ئێسك سوكیشە، گوێ لە زیڕەی پووتەكانی بگرە. بەستەزمانە یەكجار پەریشان دیارە گوێ لە ئاخ هەڵكێشانی بگرە!

ئامینە پێ دەكەنی، بنێشتی دەجوو، شەربەتی دەخواردەوەو لە ناخدا تامەزرۆی ویساڵی پیاو بوو، بە چاوانی خومارو نیمچە خەواڵۆوە بزەی دەهاتێو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "هەر چییەكم بوێ بۆم دەكرێ. حەز كەم هەنووكە گازی دەكەمە ژوورێو لەگەڵی دەخەوم، حەزكەم وای لێدەكم وەكو سەگی پێ سووتاو ئەوەندە بەبن پەنجەرەكەدا بێو بچێ تا ئاوی پێی دادێ، من ژنم یان نا؟
شەوێك دنیاكشو ماتو جادەو كۆڵانانەكان چۆڵو هۆڵ بوو، كاپیتان پۆلیكسینگیس لە بەرانبەر پەنجەرەی باڵەخانەكەی ئامینەدا چەقی.
تریفەو تافە تاڤ مانگ وەكو تاڤگە بەسەر دنیادا دادەڕژا، بۆنی گوڵو یاسەمینو لاولاو ئەو ناوەی پڕ كردبوو، بولبولانی شەیدا بە كوڵ دەیان خوێند. دەریاش لەو بەری بەندەرەوە دەی ناڵاند و دەی هاڕاندو سەری خۆی دەكێشا بە دیواری بورجو قەڵاكانی شاردا.
ئامینە خەوی لێنەدەكەوت. گەرمای بوو. كراسی خەوتنەكەی لەبەری داكەندو لە پەنجەرەكەوە سەری كێشایە كۆڵان، لەبەر تریفەی مانگەكەدا پیاوێكی بینی شەكەتو ماندوو شانی دابوو بە لاشیپانەی دەرگاكەوە.
یەكسەر ناسییەوەو پێكەنین گرتی، رووی كردە كەنیزەكەی كەلە سوچێكا هەڵكوڕمابوو وەكو كەروێشك خەوتبوو، و بە پێكەنینەوە گوتی:

- ماریا، وەرە سەیری ئەو بەلەنگازە بكە! ژارۆ! دەڵێی بوراوەتەوە. چ دەڵێی بچم چاكەكەی بدەمەوەو وەهۆشی بێنمەوە ماریا؟ خۆ نوری لێرە نییە.

ماریا چاوە خەواڵوەكانی هەڵێناو گوتی:

- ئامینە، رۆڵە ئەم كارە گوناحێكی گەورەیە!

ئامینە خانم قسەكەی پێ بڕیو گوتی:

- رەنگە بۆ تۆ كە فەڵەیت گوناح بێ بەڵام بۆ من نە ء، منی موسوڵمان، خوایەكی دیم هەیەو پەیڕەوی شەریعەتێكی دی دەكەم، تۆ زۆر بە ئاسانی گۆشتی بەراز دەخۆی و هیچ حەرام نییە. رەنگە تۆ بۆت نەبێ گاز لە پیاوان بگری لە دینی ئێمەدا بە پێچەوانەوە، یانی گۆشتی بەراز حەرامە بەڵام پیاو بێگانە نییە، یاڵڵا بچۆ بینهێنە سەرەوە.

كەنیزەكە بەو پەڕی نا ئومێدی و پەریشانییەوە گوتی:

- ئەیەڕۆ ئامینە!......
- تۆ جاریَ بچۆ بزانە دەرگاوانەکە نووستووە یا نا؟

ماریا ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- بەڵیَ خەوتووە، ئێستا گوێم لە پرخە پرخی بوو.
- سەگەکەش بەستراوەتەوە؟ دەوەرە دەڵێی مریشکی لە ئاو هەڵکێشراوی، مەترسە، خوا ژن‌و پیاوی بۆ ئەم کارە دروست کردووە.... سەیری مانگ بکە چەند جوانە! دنیا چەند خۆشە یاسەمین شکۆفەی کردووەو بولبولەکە شێت بووە، پێم گوتیت هەڕۆ ئەو پیاوە بێنە، من وام دەزانی کە ژن لە زستاندا لەوەیە بیَ پیاویش هەڵبکا، بەڵام لە هاوین دا مەحاڵە.... ئەریَ سەگەکە بەستراوەتەوە یانا؟

ماریا کە کوڵی گریانی نەدەنیشتەوە گوتی:

- بەڵیَ خانم، بەستراوەتەوە.

ئامینە خانم دیسان لە پەنجەرەکەوە سەری کێشا، کاپیتان پۆلیکسینگیس هەر لە جێی خۆی وەستابوو و چاوی بڕی بووە پەنجەرەی باڵەخانەکە، لە دڵی خۆیدا گوتی: "لە نوری بێزارم. میگلس پاڵەوان باش بوو.... بەڵام کیَ بۆی دەدۆزرێتەوە؟ ئەمەش خراپ نییە، بەکاری من دیَ". ئامینە ئاوێنەو شانەکەی هەڵگرت، لە چاو تروکانێکدا قژی شانەکرد، عەتری لەبن باڵیداو بە تووڕەیی کەنیزەکەی دەڵەکداو گوتی:

- دە بچۆ!

کەنیزە رەشەکە هەردوو دەستی بە سەرییەوە گرت‌و بە قاڵدرمەکەدا داگەڕا، ئامینە پاشماوەی عەتری نێو شووشەکەی لە سینگ‌و مەمکی خۆدا، ئەوجا هەستاو چراکەی لە پشت دەرگاکەوە دانا، لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "من ئەویانم دەویست.... دەی چ قەیدییە ئەمیشیان خراپ نییە".

گوێی هەڵخست، دەرکی گەراجی عەرەبانەکە بەئەسپایی کرایەوە، سەگەکە چەند جارێك وەڕی. دەنگی پیَ گەییە نێو حەوشەکەو ئەوجا گەیشتە سەر قاڵدرمەکان..... ئامینە شانی دادابووە سەر سەرینە پەڕەکانی، ویستی کراسەکەی لەبەر بکا، بەڵام ژێوان بۆوە، سینگ‌و مەمك‌و سکە روتەکەی دایە بەر تریفەی مانگەکە. جیڕە جیڕی پێڵاو لە رارەوەکەدا دەنگی دایەوە، بۆنی پیاو ئەو ناوەی پڕ کردبوو، پەڕەی کەپووی ئامینە کەوتە لەرزین، دوو – سیَ جار وەکو مار زمانی بە لێویدا هێنا، ئەوجا جوڵەی لە خۆی بڕی‌و چاوەکانی نوقاندن.

کاپیتان پۆلیکسینگیس گەییە بەر دەرگاکە، ئامینە لە بەینی برژانگە درێژەکانییەوە نیگای دەکرد، کاپیتان وەکو ئەوەی بە شەوارە کەوتبیَ نیگەران‌و دوو دڵ دەستی بە هەنیەیدا دێنا، ئامینە تۆزیَ جوڵا، باسکەکانی هەڵبڕی‌و کێشمانێکی خۆیدا، کاپیتان لە پڕ وەکو ئەوەی ئەم رەفتارەی ئامینە قەرارو نیشانەی نێوانیان بووبیَ هەڵی کوتایە ژوورەوەو چراکەی کوژاندەوە.

* * *

مـانگی ئـەوریل بـەرەو تـەواو بـوون دەچـوو، مەسـیحیان دەچـوونە کابەتابـە تـرس و لـەرزەوە مەراسیمی هەفتەی پیرۆزی خۆ ئەنجام بدەن. لە هـەموو دنیای مەسیحیەت دا هیچ میللـەتێك بە ئەندازەی کریتیان لـەو سـاڵەدا هەسـتیان بـە ژان و ئازاری مەسیح نـەکردبوو، مەسیح و کریت لـە دڵی هەموویاندا تێکەڵ بە یەکدی ببوون، چونکە ئازارو دەردی هەردووکیان یەکێ بوو، جووەکان عیسایان لە خاچ دابوو و تورکەکانیش کریت، مەسیحییەکان کە شـەونخونی و ڕۆژوو پەریشـانی کردبـوون، هەسـتیان دەکـرد کـە ڕق و کینـە لەسـەر دڵیـان دەبـێ بـە گـرێ. بـە چـاوی غەزەبـەوە دەیانڕوانییە تورکان و بە تۆبزی جڵەوی خۆیان دەگرت تا هەڵنەکوتنە سەر زەرنگەرو سووخۆرە جوولەکـەکانی گـەڕەکی بەنـدەر. جووەکـانیش شـەوانی هەفتـەی پـیرۆز هـەموو هـەر لـە ئێـوارەی زووەوە دەچوونەوە ماڵێ و دەرگایان لە خۆ دادەخست.

ئەو ساڵە وەزع لە هـەموو ساڵێکی دی خراپتر بـوو، چـونکە تورکـان هێشـتا ڕەفتارەکـەی میگلس پاڵـەوانیان فـەرامۆش نـەکردبوو. شـەوان، وەخـتێ کـە مەسـیحیان لـە کڵێسـای "سـن مینـاس"دا کۆدەبوونەوەو خەریکی نوێژو گریان و پاڕانـەوەی خـۆ دەبـوون. تورکـەکان دەکەوتنـە جنێـودان و بـە دەم گـۆرانی "ئامـان ئامـان"ەوە بـە بـەر کڵێسـاکەدا تـێ دەپـەڕین. مەسـیحییەکان هـەموو ئـان و سـاتێ چـاوەڕێی ئـەوە بـوون کـە تورکـەکان بتەقنـەوەو دەسـتی خـۆ بوەشـێنن. هـەموو ڕۆژێ چاوەڕوان بوون کە ئەم ئاشە بمیزێ و کار لە کار بترازێ.

بەمجۆرە بەشێك لە هەفتەی پیرۆز بە شەونخونی و ترس و لەرز تێپـەڕی، وەنەوشـەی بـاخی مـاڵان گوڵی کردبوو، کیـژۆڵان خۆیـان ئامـادە دەکـرد لەگـەڵ گـوڵی یـاس و گوڵاڵـەی بەهاردا بیان چنن و بیکەن بە چەپك، تا لە نوێژی شەوی هەینی پیرۆزدا لەسەر خاچەکەیدا هەڵی بدەن لە خۆر ئاوا بە دواوە مەسـیحیەکان دوکانیـان دادەخسـت، دەگەڕانـەوە مـاڵێ خـۆو بـە پەلـە فتاریـان دەکـردەوە. فتارەکەیان بریتی بوو لە پاقلەی کوڵاو زەڵاتەو کنگری کاڵ و زەیتـون و شـۆربا. نانیـان دەخـواردو لـەنێو حەوشـەدا دەوێسـتان و گوێیـان هەڵدەخسـت کـە ئـاخۆ ئەوشـۆ چ بقەومێ: زەنگـی کڵێسـای میناس لێیدا، مەسیحیەکان نیشانەی خاچیان کێشا. دەرگای حەوشـەکانیان کـردەوە، بە تـرس و لەرەزەو خۆیان بە کۆڵانە تەنگ و تاریکەکانی کاندیدا کرد.

نیگەرانی ئەوە بوون ئەو شەوە شتێ بقەومێ و دیسان خوای گـەورە بـە دەسـتی تیرەی بەشـەرەوە خەتا باربێ.

تا هەفتەی پیرۆز لە کۆتایی نزیکتر دەبۆوە, کریتیان سەرکێش تر دەبوون.

ڕۆژی پێنج شەممەی پیرۆز خەلیفەو کەشیش مانولی و تازە قەشەی کڵێسا بە دەنگی پڕ سۆزەوە دەسـتیان بـە خوێنـدنی دوازدە سـورەتی ئینجیـل کـردو ئـەوەیان شـەرح کـرد کـە چـۆن یـەهودا خیانەتی لە مەسیح کرد. هەر هەموویان بەبێ سەبری گوێیان لە شەش سوڕەتی یەکەمی ئینجیل گرت، ئەوجا لە پڕ وەکو ئـەوەی هـەموو بـە جارێ هاتبنـە جۆش، هورژمیـان بـردە نێـو حەوشـەی کڵێسـاکەو کەوتنـە گیـان بووکـە سـەماکەرەیەك کـە لـە شـێوەی یـەهودادا بـە پـەڕۆ کۆنـەو حەسیر دروست کرابوو.

جەماعەتێ بە خەنجەرەوە و جەماعەتێ بە مەشخەڵەوە کەوتنە گیانی، پارچە پارچەیان کردو ئاگریان لێ بەردا، منداڵان کەوتنە هەراو سەما دەوریا.
پاش ئەوەی تۆزێ دڵیان فێنك بۆوە دووبارە گەڕانەوە بۆ ناو کڵێساکە تا گوێ لە پاشماوەی سورەتەکانی ئینجیل بگرن.
تراساکیش لەگەڵ منداڵەکانی دی دا بە دەوری بووکە سەماکەرەکەدا سەمای دەکردو هاواری دەکرد کە یەهودا بەتەواوی سوتاو بوو بە خۆڵەمێش تراساکی هاوەڵەکانی لە دەوری خۆی خڕ کردەوە.
پێشتر نەخشەیان کێشا بوو. هەر یەکەیان شووشەیە نەوتی لە دایکی دزی بوو و لەگەڵ هەندێ کۆنە پەڕۆدا هێنا بووی. بە شووشە نەوت و کۆنە پەڕۆکانیانەوە بەرەو گەڕەکی جولەکان بەڕێ کەوتن.
تراساکی و لێڤی هاوپۆلی کە منداڵە جوو بوو، لە پێش هەموویانەوە دەڕۆیشتن.
لێڤی وردە وردە ببوو بە هاوڕێی منداڵە یونانییەکان، ئەوانیش بە یەکێك لە خۆیان دادەنا.
لێڤی نەیدەویست وەکو جوولەکەکانی دی رەفتاری لەگەڵ بکرێ، هەر جارێ بیان ویستبا کەتنێ بە یەکێك لە هاوڕەگەزەکانی لێڤی بگێڕن، لێڤی وا خۆی دەنواند کە لە هەموو یۆنانییەکان بە جۆش و خرۆشترە بۆ ئەنجام دانی ئەو کارە.
دنیا تاریك و کۆڵانەکان چۆڵ و هۆڵ بوون، منداڵەکان غاریان دەدا، بە دەم غاردانەوە دڵۆپە نەوت لە شووشەکانی دەستیان رژابوو و ئەو ناوە پڕ ببوو لە بۆنی نەوت.
زۆری پێنەچوو دەنگی شەپۆلی دەریا هات، شەپۆلی دەریا بە هاژە هاژە دەهاتن و دەتگوت دەیانەوێ دیواری بورجە ڤینسیەکان لە بناغەوە هەڵکەنن.
لە گەڕەکی جولەکان نزیك بوونەوە، تراساکی ئیشارەتێکی هاوڕێکانی کردو هەموو منداڵەکان لە دەوری خڕبوونەوە. هەموویان حەوت کەس بوون. سەر دەستەکەیان شقارتەی دایە هەموویان، ئەوانیش پارچە پەڕۆکانیان کردەوە تا لە نەوتی هەڵکێشن.
دەبوایە سێ کەسیان ئاگر لە ماڵەکانی دەستە چەپ بەر بدەن و سییانەکەی دی ئاگر بە ماڵەکانی دەستی راستەوە بنەن.
تراساکی فێری کردن کە چۆن پەڕۆ ئاگراوییەکە بخەنە بن دەرگاکانەوەو چۆن ئەگەر پەنجەرەیەکی کراوەیان بینی مەشخەڵەکە فڕێ بدەنە ژوورەوە، تراساکی لەو دەمەدا کە پەڕۆ کۆنەکەی خۆی لە نەوت هەڵکێشا گوتی:
– من ماڵی حاخام ئاگر دەدەم، بەلەنگازە دۆستی بابیشمەو پیاوێکی گەلێ باشە:
ماڵەکان، هەموو خانووی نزم و پەرپووت بوون، هەندێکیان لە بەردو قوڕ دروست کرابوون و هەندێکیان لە تەنەکە شکاوو چینکۆ.
ماڵەکەی حاخام تۆزێ گەورەتر بوو لەوانی دی. پەنجەرەیەکی هەبوو دەیڕوانییە کۆڵانەکە، بەداریش بەر هەیوانێکی بۆ دروست کرابوو.

حاخامی جوو، پیرەمێردێکی کورتە باڵای رەنگ زەردی تۆزێ قەمور بوو، تەنکە ردێنێکی سووری هەبوو کا تاك‌و تەرا داوی سپی تێ کەوتبوو. قژی سەری چەشنی دوو قەیتانی پێکەوە هۆنراوە بەملاو بەولای دەموچاویا شۆڕ ببۆوەو کڵاوێکی مەخمەڵی وەنەوشەیی لەسەر بوو، حاخام بە تاقی تەنیا لە کەلاوەکەی خۆیدا دەژیا. ژنەکەی دەمێ بوو مردبوو، منداڵەکانی هەریەکەیان چوو بوو بەلایەکدا، سەگەکەشی تۆپی بوو و کەنارییەکەی تارا بوو. بەلەنگازە زۆری هەوڵ دابوو کە بەلای کەمەوە کەنارییەکەی لە دەست نەچێ، ڕاکەڕاك دوای کەوتبوو کە بیگرێتەوە، کەچی پشیلەیەك لەو خێراتر فریای کەوتبوو خواردبووی.

پیرەمێرد ئەو شەوە خەوی زڕابوو، هەرچی دەکرد خەوی لێ نەدەکەوت، چراکەی هەڵکرد، تەوراتەکەی کردەوەو بە دەنگێکی کز ئامۆژگارییە کۆنەکانی دەخوێندەوە بەڕاستی نەژادی حاخامی پیر زۆریان تاڵاوی رۆژگار چەشتبوو و قوربانی فرەیان دابوو ئەو رۆژەی کە جگەرگۆشەکەی مریەم، ئەو پێغەمبەرە مەزڵومو بێ دیفاعە پەیدا بوو و خاچ بەشان چووە سەر گردی جلجتا چ رۆژێکی شووم بوو! لەو رۆژەدا چۆن ئەم میللەتە سەرسەختە بە هاواری سەرکەوتنەوە رازی بوو کە خوێنی ئەو بێ تاوانە بەسەر ئەوو رۆڵەکانیدا بڕێژێ؟ ئەمێستا چەندین سەدەیە کە هەموو ساڵێك لە هەموو کڵێساکاندا لەم رۆژانەی بەهاردا مەسیح لەخاچ دەدەن‌و نەفرەتی دنیای مەسیحیەت لە نەژادی جولەکە دەکرێ.

حاخام، چاوە ماندووەکانی لەسەر تەوراتەکەی هەڵبڕی، لە پشت پەنجەرەکەوە روانییە دوور، ئاهێکی هەڵکێشاو لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئێستا مەسیحییەکان لە حەوشی کڵێسای سن میناسدا مژولی سوتاندنی یەهودان......." وای هەست کرد کە دەنگی هەراو هوریای منداڵان دێ، بەڵام لەبەر ئەوەی بیر زۆر رۆیی بوو، گوێی نەدایێ. هەمدیس کەوتەوە خوێندنەوەی تەوراتەکەی.

حەوت منداڵەکە بەسەر دوو دەستە خانوودا دابەش ببوون، بەپەلە پەڕۆ داگیرساوەکانیان لە دیوارەکانەوە هەڵدەداو بەترس‌و لەرزەوە بۆی دەردەچوون. کۆنە پەڕۆکان هەر لە خۆوە دادەمرکانەوە و تەنیا بۆنی ناخۆشی نەوت لە جێیان دەمایەوە.

تراساکی ئاوڕی دایەوەو چ ئاگرێکی نەبینی، تەنیا تۆزێ چرە دووکەڵ دەبینرا، دەستی بە جنێودان کردو گوتی:

– داوەشێن، بێ غیرەتانە! هێند بێ دەسەڵاتن تەنانەت، ئاگرێکتان بۆ ناکرێتەوە، ئێستا پێتان نیشان دەدەم کە من چی دەکەم!

هەموو لەبەر ماڵەکەی حاخام دا لە دەوری خڕ بوونەوە، تراساکی گوتی:

– کێ نەوتی پێ ماوە بۆم بێنێ!

مانولیوس ماستراپاس و ئاندریکوس کراسوگیورکیس قاپە نەوتەکانی خۆیان کە تانیوەیان تیامابوو دایێ، تراساکی لێی وەرگرتن، تۆزێ نەوتی کرد بە چوار چێوەی دەرگاکەوەو دوو پەڕۆ کۆنەی نەوتاویشی نایە ژێری، ئەوجا شقارتەیەکی لە گیرفانی دەرهێناو دەنکێکی لێ داگیرساند، لە چاو تروکانێکدا گڕی سوورو شین باو بڵێسەی سەندو بەربووە دارە رزیوەکەی

چوار چێوەکە. تراساکی پارچە پەڕۆیەکی دیکەشی لە نەوت هەڵکێشا، ئاگری پێوەناو لە پەنجەرەکەوە هەڵی دایە ناو خانووەکەوە، لێڤی هاواری کرد:

– کوڕینە، هەڵێن! با بڕۆین لە سەرچاوەکە خۆمان بشۆین تا بۆنی نەوتمان لێ نەیەت، دەنا پێمان دەزانن.

هەموو بەدەم قاقای پێکەنینەوە خۆیان بە کۆڵانە تاریکەکاندا کرد، تراساکی وای بە چاك زانی بمێنێتەوەو ئاگرەکە خۆشتر بکاو خانووەکەی حاخام بە تەواوی بسوتێنێ، لە دڵی خۆدا گوتی: "چەند خۆشە کە مرۆڤ داخی دڵی خۆی بە سوتاندنی ماڵە جوولەکە بڕێژێ! ئەگەر پیاو بیەوێ بەر رەحمەتی عیسا مەسیح بکەوێ دەبێ جولەکەکان بە زیندوێتی بسوتێنێ!"و تۆزێ چووە پێشترەوە تا ئەو تۆزە نەوتەی کە پێی مابوو بکا بە ئاگرەکەدا، بەڵام هاوارێکی سامناك لە پەنجەرە کراوەکەی ماڵەکەی حاخامەوە هاتو حاخامی پیر دەرپەڕییە بەر هەیوانەکەو دەستی بە هاواری کرد:

– ئاگر! ئاگر! کوڕینە هاوارە فریام بکەون!

تراساکی بە پەلە خۆی دایە پاڵ دیوارەکە تا نەبینرێ. حاخام تەماشای خوارەوەی کرد، سەیری کرد دەرگاکە نێڵە نێڵ دەسوتێ، شێتو هار بوو، کەوتە ردێن رنینەوەو بە ئەژنۆ دانی خۆدا و هاوار کرد:

– خەڵکینە هاوارە! خەڵکینە فریام کەون!

دەرو دراوسێ هەموو لە غوڕابی خەودا بوونو چ کەسێك نەهاتە دەرێ. حاخام بە پەلە بە قاڵدرمەکەدا هاتە خوارێ، دەرگا گڕ گرتووەکەی کردەوەو فرتەی کردە کۆڵان، بەلەنگازە هیچی لە دەست نەدەهات. لە بری ئەوەی بچێ لە دەرگای دراوسێکان بدا زەق زەق دەیڕوانییە دەرگا گڕ گرتووەکە. تراساکی دڵی پێی سووتا، خێرا چوو لە دەرگای یەك بە یەکی ماڵەکانی داو بە هەموویانی دەگوت: ئاگر! ئاگر!.

ئەوجا لە حاخام نزیك بۆوەو گوتی:

– باپیرە، من لە کڵێسا دەگەڕامەوە، گوێم لە دەنگی هاوار بوو. مەگری! هاکا دراوسێکان هاتن بە هاناتەوە!

بە راستیش دەرگای ماڵەکان دەکرایەوەو جولەکەکان بە بیجامەوەو بە چاوی خەواڵووە، دەر دەپەڕینە کۆڵان. کە چاویان بە ماڵەکەی حاخام کەوت کە دەسوتا. دەستیان دایە سەتڵو بەرەو بیری ناو حەوشەکانی خۆ غاریان داو بە سەتڵی پڕ ئاوەوە هورووژمیان بۆ دەرگا گڕ گرتووەکەی حاخام برد، ئەوجا سەرکەوتنە سەرێ بۆ ژوورەکەی حاخام، حاخامیش بە هانکە هانك بە دوویاندا غاری دەدا. تەوراتەکەی نایە بن هەنگڵی و وەکو شێتان گەڕایەوە نێو حەوشە. تراساکی یارمەتی خەڵکەکەی دەدا. ئاوی دێناو دیکرد بە ئاگرەکەدا. ئارەقەی شینو مۆری دەردا بوو، بەڵام هەستی بە خۆشحاڵی دەکرد، وەختێ ئاگرەکە کوژایەوە، دەرو دراوسێکان گەڕانەوە ماڵی خۆو تراساکی دەستی حاخامی گرتو گوتی:

– شەو باش باپیرە! هەنووکە بڕۆ بنوو! ئاگرەکە کوژایەوە!

حاخامی پیر دەستی بەسەری تراساکی دا هێناو گوتی:

- خەنی لە دایك و بابت کە کوڕێکی وەکو تۆیان هەیە. دەبێ شانازیت پێوە بکەن، تۆ رزگارت کردم، ئەم چاکەیەت بەچی بدەمەوە! من بابایەکی دەست کورتم و هیچم نییە، تۆزێ راماو ئەوجا گوتی:
- ئا، ئا راوەستە، شتێکم هەیە.

لە سوچێکی حەوشەکەدا گوڵە باخێك هەبوو، گوڵێکی سپی گرتبوو، گوڵەکە لەبەر تریفەی مانگ دا دەدرەوشایەوە، پیرەمێرد گوڵەکەی کردەوەو دای بەتراساکی و گوتی:

- هانێ رۆڵە گیان، گوڵ بۆ گوڵ باشە. ئەم چاکەیەی ئەمشەوی تۆ بۆنی ئەم گوڵەی هەیە!

* * *

ئەو رۆژە بۆ سبەی رۆژی هەینی پیرۆز بوو، زەنگەکان هەر لە سپێدەوە کەوتنە لێدان، دەنگیان لەجاران غەمناکتر بوو، مەسیح لە ناوەندی کڵێسا دانرا بوو، دەرگاکان خرابوونە سەر گازی پشت... مەسیحیان وەکو مێرولە دەهاتن و دەچوون. دە دوازدە ژنی گەنج چۆکیان دادا بوو و دەیانڕوانییە وێنەکەی مەسیح کە لە ناوەندی گوڵەباخ و گوڵە وەنەوشەکان دانرابوو. هەر هەموویان وەکو ئەوەی مەسیح جگەر گۆشەی خۆیان بووبێ بەکوڵ و بە دڵ دەگریان و فرمێسکیان هەڵدەڕشت. ئەم کوڕە باشە کە مایەی شانازی کاندی بوو بە دەستی تورکەکان کوژرابوو!

باربایانیس-ش ئەو رۆژە چوو بۆ کڵێسا. دانەوییەوەو لاقی خوێناوی مەسیحی ماچ کرد. چەپکێ گیای کردەوە تا ئەگەر نەخۆش کەوت بیسوتێنێ و نەخۆشییەکەی بپەڕێ، بە دیار وێنەکەوە وێستا، سەری لەقاندو لە دڵی خۆیدا گوتی: "نەحلەت لە تورکان! جەلادانی زاڵم!".

باربایانیس چووە حەوشەوە، مورتزوفلوس-ی بینی کە لاوازو رەنگ زەرد لە نێو حەوشەکەدا وێستا بوو، دیمتروس، پیتوکولوس، کایامبیس، فیندوسوس و وەستا پیراسکەڤاس لە دەوری خڕ ببوونەوە.

مورتزوفلوس قسەی دەکردو ئەوانی دی گوێیان لێ دەگرت. دەیگوت:

- دوێنێ پاشا کەروێشکێکی بە غوڵامەکەی خۆیدا ناردبوو بۆ خەلیفە، بەڵام خەلیفە رەنجا بوو و کەروێشکەکەی پێدا ناردبۆوەو گوتبوو:
- من ئەم جۆرە دیارییانەم ناوێ، ئێمە لە مانگی رۆژووی خۆماندایـن، جووەکان مەسیحیان کوشتووەو ئێمە لە تازێدایـن.

وەستا پاراسکەڤاس گوتی:

- نەدەبوو کەروێشکەکە بنێرێتەوە، چونکە ئەمە ئیهانەیە.

کایامبیس گوتی:

- پاشا نەدەبوو کەروێشکی بۆ بنێرێ، چونکە ئەمە ئیهانەیە، گوایە ئەو سەگە نازانێ ئەم هەفتەیە، هەفتەی پیرۆزە؟

دیمیتروس ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- بەڕاستی ئەمە کارێکی چاك نەبووە، هەنووکە وەختی ئەوە نییە کەسێك ململانێ لەگەڵ پاشادا بکا، بەڕای من، ئێمە گۆزەینو ئەو بەردەکە، بەردەکە بەگۆزەکەدا بدرێ گۆزەکە دەشکێو گۆزەکە بە بەردەکەدا بدرێ هەر گۆزەکە دەشکێ.

فیندوسوس-ش ویستی قسەیەك بکا، بەڵام باربایانیس بەدەم فرمێسك سڕینەوە خۆی بە ناو خستو بە دەنگی بەرز گوتی:

- کوڕینە، خەبەرێکی ناخۆشم بیستووە، نازانم ئەنگۆ بیستووتانە یان نا؟
- خەبەری چی باربایانیس؟
- پاڵەوان مانولی یان کوشتووە.
- کام پاڵەوان مانولی؟
- مەبەستم عیسایە، کوڕینە، عیسا مەسیح، تورکەکان کوشتویانە.

ئەمەی گوتو چاوەکانی پڕ بوون لە فرمێسك، فیندوسوسو کایامبیس ماتو سەرسام روانیانە یەکدی. بەڵێ! مەسیحیش بۆ خۆی پاڵەوانێك بوو وەکو پاڵەوان ئەلیاس یا پاڵەوان "کوراکاس" یا "داسکالویانیس" کە لە پێناوی ئازادیدا دەجەنگی. ئەویش کاڵای لەپێ دەکرد، پانتۆڵی فشی لەبەر دەکردو وەکو کریتییەکان شاشکێکی رەشی لەسەر دەبەست.

هەموو ئاوڕیان دایەوەو خەلیفەیان بینی کە هێواش هێواش لە قاڵدرمەی مەقەڕەکەی خۆیەوە دەهاتە خوارێ. دەتگوت بە دەم رێوە نیشانەی خاچی دەکێشا. هەموو لا کەوتن تا رێگەی بدەن رەت بێ. سیمای یەکجار نیگەران بوو! گوپە گۆشتنەکانی دەلەرزین!

پاسکەڤاس بە ئەسپایی گوتی:

- ئەوە بۆ وا ناشیرین بووە؟ خۆ جاران دەموچاوی یەکجار جوانو نورانی بوو! دەڵێی ژەهر لە چارەی دەبارێ، چ خێرێتی؟

فیندوسوس گوتی:

- دەیانەوێ لە خاچی بدەن، لە خاچ! یانی تۆ نازانی؟!..... ئاه ببوورە! بیرم چوبۆوە کە تۆ خەڵکی "سیرا"ی.

خەلیفە تێپەڕی، ئەوجا چووە کلێساکەوە. لە راستیدا خەلیفە لەم چەند رۆژەی دواییدا تەواو گۆڕا بوو، گڕ لە چاوە مەندو ئارامەکانی دەبۆوە، دیارە ئەمە ئاکامی شەونخونی و بە رۆژوو بوون بوو، یا ئاکامی هەست کردنی قووڵ بوو بە ژانەکانی مەسیح. خەلیفە زوڵمی پێ قووت نەدەچوو. چاوی بەرایی نەدەدا کۆمەڵێکی بێ دین و بێ ئیمان و بێ ویژدان بدینێ کە بێ تاوانێك بە ئازارەوە بکوژن، چاوی بەرایی نەدەدا کریت ببینێ لە ژێر نیری تورکاندا بناڵێنێ....

خەلیفە کەوتبووە پێش دەستەیەکەوەو دەچوون بۆ هەینی پیرۆز، دار عەساکەی با دەداو لە چەشنی نێزەدا هەڵی دەسوڕاند، نیگای پڕ کینەی سەربازە تورکەکان هاوڕێی دەستەکەی دەکردو لە بن لێوانەوە دەیگوت: "تاکەی؟ ئاخر تاکەی؟" سەربازە تورکەکان وەکو رێز لێنانی مەسیحییەکان تفەنگەکانیان سەرەو خوار لە شان کردبوو. خەلیفە هەر ورتە ورتی دەکرد:

– ئاه ئەی کریت! کەی ڕۆژی زیندوو بوونەوەی پڕ لە شانازی تۆ دەبینین؟ تاکەی، ئەرێ لە مێژ نییە تۆ بە خاچەوە هەڵواسراوی؟

ئاپۆرای خەڵکەکە بە دەنگێکی پڕ سۆزو خەمبارەوە "لاواندنەوەی گۆڕیان" دەگوت. ژنان دەگریان، پیاوان مات و بێدەنگ مۆمیان بە دەستەوە گرتبوو. خەلیفە جگە لە کریت چ شتێکی دی لە بیر نەبوو، لە دڵی خۆدا دەیگوت: "مەسیح خوایە و دەتوانێ زیندوو بێتەوە، بەڵام کریت جگە لە چنگێ خاک و خۆڵ و هەندێ خەڵکی زیاتر چییە....."

ئاپۆراکە لە شەقامی گەورە تێپەڕی و لە مەیدانی شاردا وێستا، خەلیفە دەستی ڕاستی هەڵبڕی و بە هەر چوار لادا واتە ڕووەو هەر چوار دەروازەکەی کاندی گێڕانی و پیرۆزی کردن، خەڵکەکە گەیینە نزیکی "سێ تاق" دەریا لە دوورەوە دیار بوو و دەبریقایەوە. دوو دورگەی چکۆلەی کەناری کاندی لەبەر تریفەی مانگدا دەتگوت لە دەریادا مەلە دەکەن، لەولاوە ئاوایی مسکینیا واتە نیشتمانی گولان دیار بوو کە چرا کزەکانی چاو شارکێیان لەگەڵ بیاباندا دەکرد.

گولانیش لەو شەوەدا نوێژی هەینی پیرۆزیان دەکرد مەسیحی ئەوان لەسەر گەڵای لیمۆو گوڵی نەستەرەن پاڵ کەوتبوو. ئەم مەسیحە، مەسیحێکی کاغەزی بوو کە کاتی خۆی کەشیشێکی گولی سەد ساڵە ڕەسمی کردبوو. کابرای نیگارکێش، مەسیحیشی وەکو خۆی بە گولی ڕەسم کردبوو، یانی پەنجەکانی و کەپوی هەڵوەری بوون و لێوی ئاوسا بوو، خەلیفەی وەخت توڕە بوو، کەشیشی نیگارکێشی گاز کردبوو و پێی گوتبوو:

– کەشیش، ئەمە تۆ چیت کردووە، نیشاندانی مەسیح بەو جۆرە گوناحێکی گەورەیە، چما تۆ لە خوا ناترسیت؟ بۆ ئەم کارەت کردووە؟

کەشیشی نیگارکێش کە لێوی نەبوو بوو بە مینگە مینگ وەڵامی دابۆوە:

– بابە گەورە، مەسیح وا نەبوایە چۆن دەیتوانی خۆشەویستی خۆی بۆ خەڵکی دەبرێ؟ مەسیحێ کە دەردی خەڵکی نەگرێ چۆن دەتوانێ خۆشەویستی خۆی بۆ خەڵکی بسەلمێنێ؟

ئەو شەوە گولان ئەو خوایە نەخۆشەی خۆیان کە لەسەر گەڵای لیمۆو نەستەرەن درێژیان کردبوو بە کۆڵانەکاندا دەگێڕا. کە لە نزیکی سێ تاق دا خەڵکە ساغ و سەلامەتەکەیان بینی، وەکو ڕێزو حورمەت چراکانی خۆیان بۆ هەڵبڕین.

بە درێژیی هەفتە پیرۆز میگلس پاڵەوان پێی بە کڵێسادا نەدەکرد، پاڵەوان لە خوا دەپاڕایەوە، نوێژی دەکرد، بەڵام حەزی لە چارەی کەشیشان نەدەکرد. ناچار چاوەڕوانی دەکرد تا کڵێساکە لە جبە لەبەران چۆڵ دەبوو، ئەوجا دەچووە ژوورەوەو مۆمی خۆی هەڵدایسان، بەڵام پێنج شەممەی هەفتەی پیرۆز، کەشیش لەوێ با، یا لەوێ نەبا دەچووە ژوورەوەو نوێژی قوربانی دەکرد، نیشانەی خاچی دەکێشا، زاری دەکردەوەو لە ناخی ناخیا هەستی بە گۆشت و خوێنی مەسیح دەکرد کە وەکو گڕ لە دەرونیا هەڵدایسا.

بەڵام میگلس پاڵەوان، ئەو ساڵە بە پێچەوانەی هەموو ساڵەکانی دی ڕۆژی پێنج شەممەی قوربان لەبری ئەوەی بچێ بۆ کڵێساو نوێژی قوربان بکا، سواریماینەکەی بوو و بە دەشت و دەرا تاوی

دا تا گەییە کۆشکە هاوینەکەی نوری بەگ. توزێ لەوێندەر وەستا، ئەوجا ڕێوڕێ گەڕایەوەو بەرەو دەریا دایکێشا تا پشوویەك تازە بکاتەوە، هەمیشە نیگەران بوو و بە خۆی دەگوت: "مادامێکی دەروونم نە هێوریوە نوێژی قوربان ناکەم!".

ڕۆژی شەممەی پیروز لە هەموو ڕۆژێکی ساڵ درێژترە. ئەو ڕۆژە خۆر لەئاوا بوون نایەت، ڕۆژ بە کاوەخۆ هەنگاو دەنێ، هەنگاوێ دێتە پێشەوەو دوو هەنگاو دەکشێتەوەو هەر ئاوا نابێ. ڕۆژووانان وەختێ بە بەر ئەو تەنورانەدا ڕەت دەبوون کەخواردنی بۆن خۆشیان نرابووە سەر لاقیان سست دەبوو. کەیبانۆ هەموو پەلە پەلیان پێ کەوتبوو ماڵەکانیان دەڕازاندەوە.

ئاگری وەچاخیان خۆش دەکرد، حەوشەیان گسك دەداو ئاوڕشێن دەکردو هەموو بە دڵی خۆش و کراوەوە چاوەڕوانی خۆرئاوا بوون تا شەوی پڕ بەرەکەتی زیندوو بوونەوەی مەسیح باڵ بەسەر شاردا بکێشێ.

"خات کراسو گیورکیس" جار جارێ دەستی دەکرد بە سێبەری بۆ چاوی و دەیڕوانییە هەتاو، چونکە بۆنی مریشکی نێو مەنجەڵەکەو ئەو کولیچانەی کە ئانـدیکوس-ی کوڕی لە بازاڕ هێنابونییەوە بێ تاقەتیان کردبوو لە بن لێوانەوە دەیگوت: "ئەم هەتاوە نەحلەتییە ئەمڕۆ چوو بە قیناو نیازی جوڵانی نییە!".

خات پنلوپ لە بەیانی پێنج شەممەی قوربانەوە هێلکەی ڕەنگ کردبوو. لە مەبەقەکەدا سەرگەرمی چێشت لێنان بوو، دیمیتروس-ی مێردی پێیەکی لە نانەواخانە بوو و پێیەکی لەماڵەوە بوو، ژنەکەی پێی دەگوت:

– گیانەکەم دیمیتروس! خێراکە بڕۆ! ئەوشۆ مەسیح زیندوو دەبێتەوە.

ئەم قسەیەی بەو مەبەستە بوو کە: "گیانەکەم، من ئەوشۆ ئارەزووی تۆ دەکەم, تێ دەگەی؟ هیوادارم ئەم هەموو گۆشت و کولیچەیە بە فیڕۆ نەچێ!"

ئەنجام خوا ئاواتەکەی خات "کراسو گیورکیس-ی" هێنایە دی و خۆر لە کەل ئاوا بوو و شەو بە بۆنی چێشت و خواردنی خۆشەوە باڵی بەسەر شاری کاندی دا کێشا. گەڕەکی یۆنانییەکان پڕ بوو لە هاواری شادی و خۆشی. ژنان کەوتنە خۆ ڕازاندنەوە، تەنانەت ڤانگیلوس جلی تازەی لەبەر کردو خۆی ئارایشت کردو لە نێو حەوشەدا چاوەڕوانی گەڕانەوەی براکەی بوو، ئایا براکەی دەهاتەوە تا پێکەوە بچنە کڵێسا؟ ئەمە دووا جاریان بوو کە دەیان توانی پێکەوە بچنە کڵێسا، چونکە ساڵی داهاتوو دەبوا تسە گورگە تیتروس-شیان لەگەڵ بێ.

زۆری نەمابوو بۆ نیوەشەو. دنیا گەرم و بۆن خۆش ببوو. مەسیحیان هەموو چووبوونە نێو حەوشە، بەو زووانە زەنگی کڵێسا دەکەوتنە لێدان و مەسیحیش لە گۆڕەکەی خۆیدا دەجوڵا، مەسیح لە هەوڵ و تەقەلای ئەوەدا بوو بەردی سەر گۆڕەکەی لابدا. مەسیحیان گوێیان هەڵخستبوو، لەسەر نوکی پێ دەڕۆیشتن و لە نێو حەوشەو پشت پەنجەراندا چاوەڕوان بوون.

ئەو شەوە لە سەرانسەری شاردا تەنیا دوو پیاو بە پێچەوانەی داب و نەریتەوە بیریان لە خوا نەدەکردەوە. لەو شەوە پیرۆزەدا، یەکێك لەو دوو پیاوە نازەنینە چەرکەسییەکەی گرتبووە باوەش و ئەوی تریان لەسەر دۆشەکەکەی خۆی ڕۆنیشتبوو و سیغار لە دوای سیغاری دەکێشاو

خـەیاڵی وەکـو سـەگی پـیّ سـووتاو بـە کوچـەو کۆڵانـە تاریکـەکانی شـاردا دەسـوڕایەوەو لەبـەر دەرگایەکی سەوزدا دەوێستاو دەستی بە وەڕین دەکرد.

یـەکێکیان سـەرگەرمی رابـورادنو راموسـان بـوو و ئـەوی تریـان وەکـو سـەگی پـیّ سـووتاو نەدەحەوییەوە. رێك لەو کاتەدا مەسیحیان لە کڵێسادا مۆم بە دەست کۆ ببوونەوەو چاویان بڕی بووە دەمی خەلیفە. خەلیفە جبەی جەژنی لەبەر کردبوو ئینجیلە بەرگ زیوینەکەی کردبۆوە، پێی نابووە سەر قاڵدرمەی مینبەرێك کە بە گوڵی نەستەرەن رازابۆوەو سەری لـە پـەنای دار لیمۆیـەکی گوڵ کـردوودا بـوو. شـنەی شـەو دەموچـاوی هـەموویانی فێنـك دەکـردەوە. هـەموو دەیـانزانی کـە توزێکی دی پەڕ جووە بەشکۆکە روو دەدا.

لە پڕ هاواری "مەسیح زیندوو بووەوە" لـە نێـو خەڵکـەکەوە بـەرز بـۆوە، مـۆم داگیرسـان، ئـاپۆرای خەڵکەکـە لەگـەڵ هـاواری مەسـیح زینـدوو بـۆوە دا تێکـڕا هەسـتانە سـەرپیّ. پاڵـەوان دەمانچـەیان سـوار کـردو کەوتنـە تەقـە کـردن. مورتزوفلـوس کـە لـە خۆشـیاندا شـێتو شـەیدا ببـوو هەرسـیّ زەنگەکەی "سن میناس" "ئازادی"و "مەرگ"ی پێکـەوە لێدا، مورتزوفلـوس بـەم زەنگانـە ئـەوەی رادەگەیاند کە کریتی بن دەستی تورکان نەمردووەو نامریّ، رۆژیّ دیّ ئازاد دەبیّ.

پاش زیندوو بوونەوەی مەسیح خەلیفە هێور بۆوەو بـەرە بـەرە رقەکـەی دامرکایـەوە، بـەیانی زوو هەندیّ پاقلەواو کولیچەو سەبەتەیەك هێلکەی رەنگ کراوی بە تازە کەشیشێك دا بۆ پاشا نارد.

باربایانیس شمشـێرەکەی لـە خـۆ دابـوو، میداڵـە تەنەکەکـەی لـە بـەرۆکی دابـوو ئـەو رۆژە لـە بـری شەربەت فرۆشتن بە نێو شاردا پیاسەی دەکرد، ئەو تورکو مەسیحیانەی کە تووشـی دەبـوون بـە پێکەنینـەوە دەسـتیان بـۆ بـە سـینگەوە دەگـرتو ئـەویش بەخۆپەسـەندی پاشـایەکی راسـتەقینە وەڵامـی دەدانـەوەو سـڵاوەکەی دەسـەندنەوە. مێـرد منـداڵێکی بـەکریّ گرتبـوو، دەموچـاوی لـە دووکەڵ و تەنی هەڵکێشابوو و بە ناوی غوڵامەوە دوای خۆی دابوو.

"هـاریلایوس"ی کورتـە بـاڵا سمێڵـی چـەور کردبـوو، بـای دابـوو، سـواری عەرەبانەکـەی ببـوو و دەچووە سەردان، شەپقەیەکی پوشی تـازەی لەسـەر نـابوو کـە تـازە لـە ئەسـیناوە بۆیـان ناردبـوو، چـەناگەی خسـتبووە سـەر گۆپاڵـە بچـووکەکەی کـە رەسمـی سـەری شـێرێکی پێـوە بـوو، بـەرقو تورەییەوە دەیڕوانییە خەڵکەکە... چونکە خۆی نوقستان بوو خۆشی بە چارەی خـەڵکانی سـاغو بیّ عەیبدا نەدەهات.

دەمـەو ئێـواریّ، مەسـیحیان هـەموو بـە جلـی جەژنـەوە لـە سـیّ تاقـدا خـڕ بوونـەوە. شـنەبایەکی دەهـات، قردێلـەی قژی کیـژانی دەخسـتە سـەما، دەریـا لـە بـاکووری شـارەوە کشو مـاتو مـەنگ خۆی دەنواند، لە باشووریشەوە دەشتو دەر سەوز دەچۆوە، چیاکان لەبـەر تیشـکی زەردە پـەڕدا ئامالّ سوور دەیان نواندو دار زەیتونەکان وەکو زیو دەبریقانەوە، ئاسمانی ساف و بێگەرد چـەتر ئاسـا بەسـەر سـەری خـەڵکی تێروپـڕی کاندییـەوە راوەسـتا بـوو، دنیـا بـەرە بـەرە تاریـك دەبـوو و هێندەی دی ئارامی بەسیمای خەڵکەکە دەدا.

لە ناکاو ئەستێرەی زوهـرە، شـادو گـەش، چەشـنی مەسـیح زینـدوو بـۆوەو بەبـەرۆکی ئاسمانـەوە دەرکەوت.

رۆژی سێ شەممەی جەژنی پاك، كاپیتان پولیكسینگیس، شادو بە دەماخ و بەجلو بەرگێكی گەنجانەوە و چڵێ گوڵی سووری، كە لە باخەكەی ئامینە خانمی كردبۆوە خستە پشتی گوێی و بە پەلە لە دەروازەی "كانە" وەدەركەت.

زۆر گۆڕابوو، ببۆوە بە گەنجێكی بیست ساڵە! بۆنی عەتری سەرو سمێڵ و بن باخەڵی سەعاتە رێیە دەڕۆیی، بەیانی زوو كە خوشكەكەی بینی بووی زەمیلە خۆراك و شەرابی دابووە دەستی عەلی ئاغا، لێی پرسی بوو:

- **ها كاكە جورج چییە دیسان میوانت هەیە؟**

كاپیتان پولیكسینگیس گوتبووی:

- **ئەدی چی خوشكێ! دنیا پوچەو پێنج و دوو رۆژێكە و لە دەستمان دەچێ؟**

لە نزیكی دەروازەی كانە دوو هاوڕێی لە بن دارێكی تۆزاوی دا چاوەڕوانی بوون: یەكێكیان پاڵەوان "ئیستفانیس" بوو كە خۆی دابوو بەسەر گۆپاڵێكی گرێ گرێوەو ئەوی تریان پیاوێك بوو جلی ئەورووپییانەی لەبەر بوو، رەنگ زەردو لێو بەبارو ردێن سووری چاوشین بوو.

كاپیتان پولیكسینگیس دەستێكی بۆ هەڵبڕین و گوتی:

- **چۆنن كوڕینە! پاڵەوان ئیستفانیس تۆ بە خۆت دەزانی كە ئەمڕۆ رۆژی زیندوو بوونەوەی مەسیحە! تۆش ئەی زانای زەمانە، ئەی ئیدومنە، باوەڕ بكە خەریكە بەرەبەرە تاقەتم لێت دەچێ! ئاخر تۆزێ واز لەم كتێب و متێبە بێنە، جار جارێ وەرە دەرەوە و دنیا ببینە! كوڕە ئەم دنیایە بۆ كەس نامێنێ! تۆش تۆزێ بجوڵێ و پێ بكەنە.**

مەسیح زیندوو بووەتەوە، تۆیش زیندوو بەرەوە!

ئیدومنە گوتی:

- **پاڵەوان ئیستفانیس نامەیەكی تۆی داوەتێ.**
- **با جارێ بڕۆین دوایی دێینە سەر ئەم باسانە. مەسیح زیندوو بووەتەوە! هەستە با بڕۆێن!**

هەموو كەوتنە رێ. زۆری نەمابوو بۆ نیوەڕۆ، لە شوورەو قەڵاتی شار دوور كەوتنەوە. بە دەستە راستیاندا دەریای شین و خرۆشاو خۆی دەدا بە كەنارەكانی كریت داو دەكشایەوە، بە دەستە چەپیاندا دنیا سەوز دەچۆوە. جاشەكەرێك لەسەر سەوزە گیا كە خۆی دەگەوزاندو بەدەمی داچەقیوەوە دەیڕوانییە ئاسمان، دەتگوت پێدەكەنی، كاپیتان پولیكسینگیس لە ناكاو وێستاو لە قاقای پێكەنینیدا، دوو هاوڕێكەی گوتیان!

- **ها كاپیتان، چییە، بە چی پێدەكەنی؟**
- **كوڕینە ئەم دیمەنە شتێكی بیر خستمەوە، كە منداڵ بووم و هێشتا لە مەكتەبی سەرەتایی بووم، رۆژێ مامۆستا پاترۆپۆلس -خوا عافوی بكا- لێی پرسیم:**
  - **پولیكسینگیس، كەر چییە؟ وتم: مامۆستا كەر كەروێشكێكی سەد ساڵەیە.**

دەتو خوا باش دیقەت بدەن ئا ئەم كەرە بەڕاستی لە كەروێشكێكی سەد ساڵە ناچێ؟

بـەدەم پێکەنینـەوە کەوتنـە ڕێ. پاڵـەوان ئیسـتفانیس بـە شـەلە شـەل دەڕۆیـی و کاپیتـان پولیکسینگیس قۆڵی ئیدومنەی گرتبوو تا نەکەوێ.

ئەو پیـاوە دانایـە فێـری ئـەوە نـەبوو بـە تـاوێرو بەردانـدا هەڵگـەڕێ دوو- سـێ هـەنگاوی دەنـاو دەخزی، کاپیتان پولیکسینگیس هەر تاوە نە تاوێ پێی دەگوت:

- هێمەتێ بکە کاکی برازاوا وا گەیشتنین!

ئیستفانیس گوتی:

- برا زاوا؟ یانی چی؟
- ئاخر دوو سبەی خوشکەزاکەی من شـوو دەکـاو زاواکـەمان نـزکترین دۆسـتی ئیدومنەیـە، دوو بە دوو سەر دەکەن بە یەکاو وەکو مۆریانـە سـەر دەژەنـنە کتێبـان و دەسـت بـەرداری نابن، نوخشە بێ لە تۆش کاکە ئیدومنە!

ئیدومنـە بـێ وەی زار هـەڵێنێ سـەرێکی بـۆ لەقاند. عارەقەیـەکی سـارد نیشـتە سـەر سەروچـاوی، ئیدومنـە لـە بنەماڵەیـەیکی نـەجیب و خانـەدان بـوو، بـابی یـەکێك بـوو لـە ئەشـرافەکانی شـارو پیـاوێکی یـەکجار ڕێکـو پێك و قـەدر زان بـوو، حـەوزو کانییـەکی لەبـەر ماڵەکـەی خۆیـدا دروسـت کردبـوو تـا ڕێبـوارانی تینـو ئـاوی لـێ بخۆنـەوەو دەرو دراوسـێ گـۆزەو کونـدەی لـێ پـڕ بکـەن، کوڕەکەشـی بـەناوی ئـەم حـەوزو کانییـەوە نـاو نـابوو، هـەروەها کـلاو ڕۆژنەیـەکی لـە خانووەکـەی خۆی دا ڕووبەڕووی کۆڵانەکە دروست کردبـوو و سـەعاتێکی دیـواری گـەورەی تێـدا دانـا بـوو تـا خەڵکی کاندی وەخت و ناوەختیان بۆ مەعلوم بێ، بەڵام خۆی هەر کـاتێ ویسـتبای بزانـێ سـەعات چـەندە، دەهاتـە دەرێ و لـە کۆڵانەکـەوە سـەیری سـەعاتەکەی دەکـرد. چـەندین مامۆسـتای بـۆ کوڕەکەی گرتبوو، هەموو ڕۆژێ بەیانی زوو کەشیشێکی کاتولیك دەهات و زمانـانی بێگانـەی فێـر دەکرد. حاخامیش فێری زمانی عیبری دەکرد.

ئەشرافی پیر بە دۆست و ئاشناکانی دەگوت:

- نەمردبایەم ڕۆژێ بهاتبا ئەم کوڕەی من کریتی ئازاد کردبا! هەر بەینی خۆمان بێ: بەڕای من تفەنگ بۆ ئازاد کردنی کریت پێویست نییە بەڵکو مێشك پێویستە.

پیرەمێرد مرد. کەللەی کوڕەکەی پڕ بـوو لـە زانسـت و مەعریفـەت. دەرودراوسـێ بەسەرسـامییەوە دەیانگوت:

- یارۆ حەوت زمان دەزانێ:

چاوەڕوان بوون کە کەی ئـەم حـەوت زمانـە لـە زاری دێنـە دەرێ، بـەڵام ئیدومنـە قسـەی نـەدەکردو بەرە بەرە ڕەش بینییەکی سەیر باڵی بەسەردا کێشا. ماڵەکەی بەرەو وێرانی دەچوو و ئـەویش لـە ماڵ نەدەهاتە دەرێ.

هـەر ڕۆژەی سـەری دەژەنـدە کتێبێکـەوەو بـێ وچـان دەی خوێنـدەوە یـا قەڵـەمێکی بـە دەسـتەوە دەگرت و خەمبارو لە فکران ڕاچوو بەردەوام کاغەزی ڕەش دەکردەوە. کاغەزەکانی قەد دەکرد، لـە زەرفێکـی دەنـان و دای دەخسـت و بـە کۆنـە مۆرەکـەی بـابی مـۆرێکی پێـوە دەنـا. ئـەم مـۆرە کۆنـە وێنەیەکی مینرۆی لێ هەڵکەندرابوو کـە بـە دیـار گۆڕێکـەوە دانـەوی بووەوەو خودەیـەکی لەسـەر

بوو و نێزەیەکی بەدەستەوە بوو، ئەوجا کارەکەرە پیرەکەی خۆی "دوکسانیا"ی دەنارد تا نامەکانی بخاتە پۆستەوە. ئیدومنە لەم نامانەدا بە شێوازێکی ناسك باسی کارەسات و ژانەکانی کریتی بۆ تزاری روس دەنووسی و هانی دەدا کە قۆشەن بنێرێ بۆ یارمەتی دانی کریت تا لە دەستی تورکەکان ئازاد بێ، هەروەها لەو نامانەدا هەندێ گۆرانی فولکلۆری کریتیشی بۆ روسەکان دەنووسییەوە، هەروەها نامەی بۆ سەر کۆماری فەرەنساش دەناردو بە راشکاوی لەو نامانەدا دەیگوت: "فەرەنسا، ئەی بێشکەی ماف مرۆڤ! شەرمە بۆ تۆ، بۆ تۆیەك کە بە شۆڕشە مەزنەکەت دنیای تازەت روناك کردەوەو لە ئەسارەت رزگارت کرد. شەرمە بۆ تۆ کە کریت هەتا ئێستاش بە بەرچاوی تۆوە کۆیلەو دیل و یەخسیرە!" هەروەها نامەی بۆ ڤیکتۆریای مەلیکەی ئینگلیز دەنووسی و داوای لێ دەکرد کە کەشتییە جەنگییەکانی خۆی بنێرێ و لە تۆڵەی ئەوەدا بەندەری "سودا" بدرێ بە ئینگلیز، ئیدومنە دەیزانی کە بەندەری "سودا" سەرچاوەی ئەم هەموو کلۆلییەیەو دەوڵەتە گەورەکان هەموو چاوی تەماحیان تێ بڕیوە، بەڵام بۆ ئەوەی ئەو بەندەرە دەستی هیچ لایەکیان نەکەوێ ماوەیان داوە کە کریت لە ژێر دەستی سوڵتانی تورکدا بمێنێ، ئەگەر ئەم بەندەرە نەبوایە دەمێ بوو کە کریت گەڕا بۆوە باوەشی دایکی خۆی واتە گەڕابۆوە باوەشی یونان.

چەند ساڵێك لەمەوبەر رۆژی 25ی مارس کە جەژنی میللی بوو، ئیدومنە کڵاوە قوچە رەسمییەکەی لەسەر نابوو، چوو بوو بۆ کڵێسا، کە کەشیش لە ئینجیل خوێندنەوە ببۆوەو لە مینبەرەکە هاتبووە خوارێ، ئیدومە سەرکەوتبووە سەرێ و قۆڵی خۆی لێ هەڵماڵی بوو گوتبووی:

– براکانم گوێ بگرن! خوای گەورە لە دڵی ناوەو من دەزانم نیشتمانەکەم بە چ رێگایەك ئازاد دەبێ، ئێستا داواتان لێ دەکەم ژن و پیاوو منداڵ هەموو کۆببنەوە و هەر کەس لە ئاستی خۆیەوە بچێ و بەردێ بخاتە بەندەری "سودا"وە تا ئەو بەندەرە شوومە پڕ ببێتەوەو ببێ بە عەردێکی ساف تا هێزە گەورەکانی دنیا چیدی لەسەر ئەم بەندەرە نەبێ بە شەڕیان و ئێمە باجەکەی نەدەین، ئەگەر ئەمە نەکەین هەرگیز ئازادی بە خۆوە نابینین. هەڕنە پێش براینە، هەڕنە پێش! هەموو نیشانەی خاچ بکێشن، هەر کەسەو بەردێك هەڵگرن و دوای من بکەون!

مورتزوفلوس سەرکەوتبووە سەر مینبەرەکەو بە قسەی خۆش ئیدومنەی هێنا بووە خوارێ و گەیاندبوویەوە ماڵی خۆی، لەو رۆژە بە دواوە ئیدومنە تووشی رەشبینییەکی قووڵ ببوو. نەیدەویست چ کەسێ ببینێ و دەیگوت ماوەی نییە هەر فریای نامە نووسین بۆ هەندەران دەکەوێ.

ئەمجا بای دابۆوە سەر ئەمریکا و نامەی بۆ سەر کۆماری ئەمریکا دەناردو لەگەڵ نامەکەیدا نەخشەی کریتی بۆ دەنارد تاشوێنی دروستی کریت و بایەخی ستراتیژی کریتی نیشان بدا، پێی دەگوت کە بە هەر نرخێ بووە دەبێ کریت لە دەستی تورکان دەربهێنرێ دەی نووسی: "ئەی

مەڵبەندی فرانکلین و واشنگتۆن! ئەی سەر زەمینی ئازادی! ئەوا کریت لەوپەڕی دنیاوە دەستانی بە کەلەپچەی خۆی بۆ تۆ درێژ دەکاو هاوار دەکا کە فریام بکەوە!".
ئیدومنە ژیانی خۆی بە نامەنووسین و چاوەڕوانی وەڵامەوە دەگوزەراند. جار جارێ دەهاتە نێو حەوشەو لە "دوکسینا"ی دەپرسی:
نامەیە، شتێکم بۆنەهاتووە؟ بەڵام چ هەواڵێك لە نامەوە نەبوو. دیسان بەقاڵدرمەی ژوورەکەی خۆیدا سەردەکەوتەوە سەرێ و کۆمەڵێ کاغەزی سپی دیکەی هەڵدەگرت و دەکەوتەوە نامە نووسین، بۆیە نە دەرفەتی هەبوو کەس بدینێ و نە حەزی بەدیتنی کەس دەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا هەموو ئێوارەیەکی شەمموان، چس گرگ تیتروس-ی هاوڕێی منداڵی دەهاتە دیدەنی، دەرگاکە دەکرایەوەو "تسە گورگ" تیتروس بە پشتی کوڕو لاقی هەڕاوو نا قۆڵاوە وەژوور دەکەوت، کە دەکەوتە پاك کردنەوەی عەینەکەکەی، دوکسینا دەپەشۆکاو لە بن لێوانەوە دەیگوت: "ئێستا هەمدیس دەبێتەوە بە شەڕیان!" ئەوجا دەچوو سینییەك قاوەو کولیچەی ئامادە دەکردو دەی هێنا، ئیدومنە کیسە توتنەکەی بابی دەکردەوەو هەردووکیان ماوەیەکی زۆر کڕوکپ بەرانبەر بە یەکدی رۆدەنیشتن و سیغاریان دەکێشا، هەردووکیان بیریان لەوە دەکردەوە کە ئەو شەوە باسی چ مەسەلەو بابەتێکی گرنگ بکەن، پاشان ئیدومنە کتێبێکی ئەستێرەناسی یا عیرفان یا هەر هیچی دەست نەکەوتبا مێژووی شۆڕشی یونانی دانانی تریکوپیسی دەکردەوە. لەو سەروبەندەدا هەردووکیان خویان دابووە کتێبێکی تازەی ئینگلیزی کە بیروبۆچونی خەڵکەکەی تەواو شڵەقاندبوو و دەی سەلماند کە رەچەڵەکی ئینسان دەچێتەوە سەر مەیمون. تیتروس بە سەرسامی گوێی دەگرت. پاشان هەردووکیان هەڵدەچوون و موجادەلەیان گەرم دەبوو، دوکسینای پیر لە کونی قفڵی دەرگاکەوە سەیری دەکرد تا بزانێ شەڕەکەیان گەیووەتە کوێ و ئایا پێویست دەکا بچێتە ناو بژییان یان نا.
تیتروس تاقە دۆستی بە ئەمەك بوو کە ئێوارەی هەموو شەممەیەك دەهاتە دیدەنی ئیدومنە. ئیدونە جار جارێکیش رێی کاپیتان پولیکسینگیس-ی ئاشنای سەردەمی منداڵی خۆی دەدا کە بە نەردەوانە مۆریانە خواردووەکەی ژوورەکەی دا سەرکەوێ و بچێتە ئەو ژوورە تەپ و تۆزاوییە پڕ کتێب و نەخشەیەوە. ئەو دووانە دراوسێ بوون. بە منداڵی هاو وازی بوون و پێکەوە گەمانیان دەکرد، تا ئەو رۆژەی کە ئەشراف زادەی کلۆڵیان دایە دەستی کەشیشانی کاتولیك و حاخامانی جوولەکە. هەر کاتێ کاپیتان پولیکسینگیس بە کڵاوە زلەکەیەوەو بە سمێڵی بادراوەوە خۆی وەژوورە خەماوییەکەی ئیدومنەدا دەکرد، ژوورەکەی پڕ دەکرد لە شادی و پێکەنین.
ئیدومنە لە دۆستەکەی رادەماو سەری لەوە سوڕ دەما کە چۆن ئەم هەموو بێ موبالاتی و زەوقداری جەهل و نەخوێندەوارییە لە تاقە کەسێك دا کۆ بۆتەوە.
هەندێ جار کاپیتان پولیکسینگیس بە تۆبزی لەگەڵ خۆی دەیبرد بۆ سێ تاق بۆ گەڕان و سەیران، بەڵام لەبەر ئەوەی سێ تاق هەمیشە قەرەباڵغ بوو وایان بە چاك دەزانی بەرەو دەریا نشێو ببنەوە. ئەو رۆژە دنیا زۆر خۆش و بەهاری بوو، کاپیتان پولیکسینگیس، پاڵەوان ئیستفانیس-ی ناردبوو بۆ لای ئیدومنەو پارچە کاغەزێکی بۆ نووسی بوو: "دۆستی بەڕێزو

گەورەم ئیدومنە، تکات لێ دەکەم ئەگەر بە ئەرك نەبێ لەگەڵ پاڵەوان ئیستفانیس دا تەشریف بێنن‌و مەسەلەیەکی یەکجار گرنگ لە ئارادایەو حەز دەکەم یەکدی بدینین، مەسەلەیەکە پێوەندی بەمەرگ و ژیانەوە هەیە!".

ئیدومنە بە پەشۆکاوی دوو ئیستفانیس کەوتبوو، کە گەیی بوونە ژێر درەخنە تۆزاوییەکە پرسی بووی:

– بە راستی شتەکە پێوەندی بە مەرگ‌و ژیانەوەیە؟

کاپیتان پولیکسینگیس کە چوو بوو بەسەردا دەستی خستبووە سەر زاری ئیدومنەو گوتبووی:

– جارێ وس بە، پاشان بە چاوی خۆت دەی بینی.

هەرسێکیان بەکەنارەکەدا، و بە کوێرە رێیەکی بەردەلاندارێیان دەکرد، زۆری پێ نەچوو گەییینە حەسارێکی گەورە کە خەندەك بە هەر چوار لایا هەڵکەنرابوو، خاچی رەش‌و دار سەروو لە دیواری حەسارەکەوە سەریان هێنابووە دەرێ. ئیدومنە هەڵوەستەیەکی کردو بەترسەوە گوتی:

– یانی چی؟ دەچین بۆ سەر قەبرانەکە؟

کاپیتان لە قاقای پێکەنینی داو گوتی:

– ئەدی چی؟ چما مرۆڤ هەر لە هەوەڵ رۆژی لە دایك بوونییەوە بەرەو گۆڕستان ناچێ؟

ئەوجا باسکی گرت‌و گوتی:

– مەترسە ئیدومنە، هەنووکە بەچاوی خۆت هەموو شتێ دەبینی!

"کولیڤا"ی گۆڕ هەڵکەن بەسەری کۆت‌و چاوی خێڵەوە لەبەر گۆڕستانەکەدا چاوەڕوانی دەکردو دەستی کردبوو بەسێبەر بۆ چاوی. هێند باریك‌و بنێس بوو دەتگوت کۆترە باریکەی نەخۆشە، بەڵام دەموچاوی زبرو گەورە بوو.

نە باوەڕی بە خوا هەبوو نەبە شەیتان، چونکە دەمێ ساڵ بوو خەریکی گۆڕ هەڵکەنی بوو شارەزاییەکی چاکی دەربارەی مردووان و رزین و بۆن کردنیان پەیدا کردبوو، بەو چاوە خێلەیەوەو بێ چ ترسێك یا ئومێدێك دەیڕوانییە هەموو مەسەلەکانی ژیان.

ئەگەر مردوویەك بەجلی تازەوە بنێژرابا، شەوان دەچوو گۆڕەکەی هەڵدەدایەوەو جل‌و بەرگی مردووەکەی لەبەری دادەکەندو دەی برد، ئیدی بەلایەوە گرینگ نەبوو کە ئەم جلوبەرگە بە بەری تەسك یا دەڵب بێ، هەروەها جلوبەرگی ژنان‌و منداڵانی مردووشی بۆ ژن‌و منداڵەکانی خۆی دەبرد، ئەم کارە هیچ جۆرە هەستێکی لای ئەو دروست نەدەکرد، ئەو هەموو دزییەی لەمردووان دەکردو جارێکیش رێ نەکەوتبوو روحیانەتی یەکێك لەو مردووانە بەرۆکی بگرێ‌و گلەیی لێ بکاو بە پێچەوانەی ئەوەوە، ژنەکەی کە ژنێکی ساویلکە بوو دەیگوت شەوان تارمایی دێنە خەوی‌و خەتای ئەم تارماییانە بوو کە رەنگی زەرد هەڵگەڕا بوو و دوچاری سیل ببوو، ئەگەر کار وا بڕۆشتبا دەبوو "کولیڤا" بەو زووانە گۆڕ بۆ ژنەکەی خۆیشی هەڵکەنێ، چەند رۆژێك بوو ژنەکەی کولیڤا خوێنی هەڵدەهێناو رۆژ بە رۆژ باریك و بنێس دەبوو. ئێسکەکانی زەق‌و زۆپ بەدیار کەوتبوون.

هۆی چی بوو؟ خۆ لە هیچی کەم نەبوو، هەرچی کولیچەو حەڵوای مردوو هەبوو لە پێش هەموو کەسێکدا بە نسیبی ئەو دەبوو. لە سایەی سەری مردووانەوە تا بڵێی جلوبەرگی جوانی دەست دەکەوت‌و میراتگری کفنی هەموو مردوویەك بوو.... پێ دەچوو ئەم گەوجە ژنە بە راستی تارمایی بدێنێ‌و تارماییەکان خوێنی بمژن.

"کولیڤا" بە یەك چاو سەیری زیندوو و مردووی دەکرد. بەڵام زیندووەکان خۆشیان نەدەویست. هەندێکیان دڵیان لێ تێك هەڵدەهات، چونکە دەستی لەمردووان دەدا، هەندێکی دیش کە لە رێگاو باندا تووشی دەبوون خۆیان لێ لادەدا، چونکە بە دیتنی ئەو ئازیزانی خۆیان بیر دەکەوتەوە، بەڵام کولیڤا گوێی بەم شتانە نەدەداو گاڵتەی بە ئەقڵی هەموویان دەهات‌و بە خۆی دەگوت: "باوابێ، دوا قۆناغی پێست هەر دەباغ خانەیە. ئاقیبەت رۆژێ لە رۆژان بیانەوێ‌و نەیانەوێ هەر دێنە بەردەستی خۆم. "کولیڤا" دۆستێکی ئەمەکداری هەبوو کە ئەویش لە مەرگ نەدەترساو ئاگاداری هەندێ رازو نهێنی بوو. ئەم دۆستەی، کاپیتان پولیکسینگیس بوو. پولیکسینگیس پیاوێکی دەست بڵاوو دڵاواو خۆش گوزەران بوو هەر کاتێ زەوقی هەستابا قاپێ شەراب و هەندێ خواردنی لەگەڵ خۆدا دەهێناو کولیڤای دەعوەت دەکردو پێکەوە دەچوونە ژێر زەمینەکەوەو لەوێندەر دوو بە دوو دادەنیشتن‌و بێ ترس پێکەکانیان لێك دەداو دەیان خواردەوە.

کولیڤا کە چاوی بە کاپیتان پولیکسینگیس و هاورێکانی کەوت باوەشی بۆ گرتنەوەو گوتی:

– خێراکەن! ئەگەر خوا نەکەران ئێستا مردوویەك بێنن کورەکەمان لێ دەشێوێ! فیندوسوس ماوەیەکە بە خۆی و کەمانچەکەیەوە لە خوارەوە چاوەڕوانە.

ئیدومنەکە هەر چەندی دەکرد زاتی ئەوەی نەبوو لە دەرگای گۆڕستانەکەوە رەت بێ، گوتی:

– بۆ کوێ دەچین؟

کولیڤا گوتی:

– مەترسە ئیدومنە، دەچینە شەری مەرگ. بۆ هەمیشە ئەو پەلاماری ئێمە بدا؟ با جارێکیش دەور دەوری ئێمە بێ!

هەموو بە بەینی خاچە دارینەکان و چرا نەوتییەکانداو بەسەر قەبرەکانداو بەسەر بنجە پونگی بۆن خۆشدا هەنگاویان دەنا. کولیڤا کە خاوەن ماڵ بوو لە پێش هەموویانەوە دەڕۆیی تا رێگایان پێ نیشان بدا، لەپڕ سەری مرۆڤێك لەنێو قەبرێکی خاڵییەوە بە دیار کەوت. ئیدومنە لە ترسا هاوارێکی کرد. بەڵام کولیڤا ئاوڕی دایەوە و بە پێکەنینەوە گوتی:

– مەترسیە ئیدومنە، ئەمە حەجاماتکێش فیندوسوس-ە!.

فیندوسوس هەر لە ئێستاوە سەر خۆش ببوو، یەك زەمیلەی پڕ لە خواردن‌و شەرابی لە ناو گۆڕێکدا دوزیی بۆوەو پاش ئەوەی زۆری چاوەڕوان کردبوو تاقەتی چوو بوو و دەستی بە خواردن‌و خواردنەوە کردبوو.

پاشا لە گۆڕەکە هاتبووە دەرێ، گوڵە مینایەکی زەردی لەگۆڕستانەکەدا کردبۆوەو نابوویە پەنای گوێیەوە و ئەوجا هاتبووەوە نێو گۆڕەکەو یەك تەختە لەسەر بەردی گۆڕەکەی راکشابوو. چاوی

لێك نابوون و خۆی کردبوو بە مردوو تا خۆی گوتەنی مەشقی مردن بکا، بەڵام ناوە ناوە زیندوو دەبۆوەو پەرداخێکی هەڵدەداو دیسان دەمردەوە تا کاتێکی بە خۆی زانی کە دەنگی پێ و قسەکردن دێ.

کولیڤا هەڵوەستەیەکی کرد، کاپیتان پولیکسینگیس-ی بردە لایەکەوە گوتی:

– قوربان، بەڕای من نەدەبوو فیندوسوس بێت. با لە ئێستاوە پێتان بڵێم کە ئەم کابرایە دەبێتە مایەی سەریەشە بۆمان، چونکە گۆڕستان و مۆسیقایان نەگوتووە، ئەگەر یەکێك گوێی لێ بێ حەیامان دەچێ.

– گۆڕستان باشترین شوێنە بۆ خواردن و خواردنەوە!

– خواردن و خواردنەوە شتێکی دییە، چونکە دەنگە دەنگی تێدا نییە بەڵام چی لەم کەمانچە نەحلەتییە بکەین....

کاپیتان پولیکسینگیس گوتی:

– کولیڤا، چەند ڕۆژێکە زۆر خۆشحاڵم و ئێستا ئارەزووم لە دەنگی کەمانچەیە. چەند ڕۆژێکە هەست دەکەم ئەم دنیایە زۆر تەنگەو جێی منی تێدا نابێتەوە.

کابرای گۆڕ هەڵکەن چاوە خێڵەکانی زیت کردنەوەو گوتی:

– دیارە دەبێ مەسەلەی ژن لە ئارادا بێ، چاوەکانیشت بە قوڵاچوون، حاشا نەکەی ها!

هەنووکە فیندوسوس تەواو لە گۆڕەکە هاتبووە دەرێ و گوڵە مینا زەردەکەی نابووە پەنای گوێی.

بە مینگە مینگ گوتی:

– سڵاوت لێ بێ کاپیتان. خۆزگە من مەرگ بوایەم، ئەوجا دەت بینی کە چۆن لە قەڵەم ڕەوی خۆمدا پێشوازی ئەم خەڵکە کڵۆڵ و بەڵەنگازەم دەکرد! هەمیشە گوڵێکم دەخستە پەنای گوێم. مێزێکم لە ژێر زەمینەکەدا بۆ دەرازاندنەوەو هەموو جۆرە شەراب و عارەق و خواردنێکم لەسەری ریز دەکرد نەك وەکو ئەم مەرگە نەحلەتییەی ئێستا کە کرم و مێروو بەر دەداتە گیانی میوانەکانی خۆی.

لەو دەمەدا کە کاپیتان پولیکسینگیس دەستی ئیدومنەی گرتبوو و بە نێو قەبرەکاندا دەی هێنا، فیندوسوس دەستی درێژ کرد تا دەستی ئیستفانیس بگرێ. ئیدومنەی کڵۆڵ بیری لەوە دەکردەوە کە ئیشی لەم گۆڕستانەدا چییە؟ ئەمە چۆن گۆڕێکە کە مێزی شەراب و خواردنیان تێدا داناوە؟ دەیتوانی لەم ماوەیەدا نامەیەکی دوورو درێژو بە ئاو تاو بۆ تزار بنووسێت و کێ دەڵێ تزار دڵی نەرم نەدەبوو و وەڵامی نامەکەی نە دەدایەوە.....

کولیڤا هاواری لێکرد:

– خێراکە ئیدومنە، تۆزێ پێ هەڵگرە! دەمانەوێ بچینە شەڕی مەرگ!

هەر چواریان بە تەنیشت یەکەوەو لەسەر بەردی گۆڕەکە ڕۆنیشتن.

سەری قاپەکانیان هەڵپچڕی و خواردنەکانیان بەڕیز دانا، فیندوسوس سەری کەمانچەکەی خۆی گرت. دەنگێ لە تەلەکانییەوە هەستا.

کولیڤا سەری بردە نزیکی فیندوسوس-ەوە گوتی:

– فیندوسوس، بۆ خاتری خوا تۆزێ هێواش! ئێرە گۆڕستانە، مەیخانە نییە.... خوانەکەران ئەگەر بێوەژنێ یا دایکێ بێ بەسەراحەیامان دەچێ..... تێ دەگەی؟.

ئیستفانیس–ە شەل بێ کار دانەدەنیشت. خێرا خێرا پەرداخە خاڵییەکانی پڕ دەکردەوە، مریشکی سوورەوە کراوی بەسەریاندا دابەش دەکرد، بە سەلامەتی مردووان، مردووانی خۆیو هی بێگانە، بە سەلامەتی باوکە قاچاخچییەکەی، بە سەلامەتی دایکی کە هێلکەو کاهوی دەفرۆشت، بە سەلامەتی هەموو ئەو دەریاوانانەی کە غەرق ببوونو بە سەلامەتی کەشتییەکەی خۆی کە دەریا هەڵی لووشی بوو. دەی خواردەوە. پاش هەموو ئەمانە سوماس–ی برازای بیر کەوتەوە. سوماس نانەوا بوو کە پارەکە لە کاتی کارناڤاڵ دا سەرمای بوو و لێی کردبوو بە نەخۆشی و مردبوو، ئەو کوڕە لاوەیان تاناو قەد رووت کردبۆوەو سواری عەرەبانەیەکیان کردبوو ئەمە گوایە لەسەر تاوێرە بەردێك لە خاچ درابوو، قەلەمونێکی مردارەوە بووشیان خستبووە سەر سینگی کە گوایە قەلەمونەکە جگەری ئەوی دەخوارد....

ئەم وازییە هەمووی خەتای ئەو تیتروسە گەوجە بوو کە ویستبووی نازانم بەم شێوەیە قارەمانێکی سەردەمی کۆن بە بۆنەی یەکشەممەی فیترەوە بەرجەستە بکا، ئەو رۆژە سەرمایەکی سەیر بوو. سوماس–ی بەلەنگاز نەخۆش کەوتبوو و پاش سێ رۆژان بۆ خۆی مردبوو.

– بە سەلامەتی سوماس ئەکتەر کە برازای خۆم بوو، بە سەلامەتی خۆمان!

هەموو بە شەوقو زەوقەوە پەرداخەکانیان لێکدا، شەراب قوڵپە قوڵپ لە گەرویان دەچووە خوارەوە، ئیدومنە ترسی لێ نیشتبوو و لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "من لەکوێم؟ منیان هێناوەتە لانەی شێرەوە!"

ئیدومنە لە سەرەتادا بە حاڵ لێوی تەڕ دەکرد، بەڵام بەرەبەرە زمانی گەرم بوو و چاوی گەشانەوەو گۆناکانی سوور هەڵگەڕان.

کولیڤا بە پاڕانەوەوە گوتی:

– ئیدومنە، تو خودا ئەگەر زارت ناکەیەوە تابزانم بەڕاستی تۆ حەوت زمانت هەیە یان نا.

فیندوسوس کە گەرم ببوو تا هێزی تێدا بوو دەستی بە تەلی گیتارەکەیدا دەهێنا.

کولیڤا توڕە بوو، قۆڵی گرتو گوتی:

– کوڕی باش گوتم هێواش، دەتەوێ قسەم بێتە سەر؟ چما چاوت نابینێ کە ئێرە گۆڕستانە، خۆ مەلها نییە!

ئیستفانیس پێکەکانی تەژی کردو گوتی:

– کوڕینە، بە سەلامەتیتان!

ئێستا ئیدومنە باشی دەخواردەوە. حەزی دەکرد باسێکی جدی بکەنەوە. رووی کردە پولیکسینگیس و گوتی:

– کاکە جۆرج، تۆ باوەڕت بە قیامەتو زیندوو بوونەوەی روح هەیە؟

بەڵام پولیکسینگیس لە هەوای خۆیدا بوو. گوێی لە قسەکەی ئیدومنە بوو، کەچی کولیڤا وەڵامی دایەوە:

- وازی لیٚ بێنە ئیدومنە، وازی لیٚ بێنە. هەنووکە لە ئاسمانی حەوتەمدا دەسووڕێتەوە.

فیندوسوس لە پڕ خۆی لە قسەکەیان هەڵقورتاندو گوتی:

- جەنابی پرۆفیسۆر من ئامادەم وەڵامت بدەمەوە. بۆ تیٚ گەیشتنی ئەم رازە دەبیٚ پیاو بەر لە هەموو شتیٚ مەست بیٚ، ئێستا تۆ مەستی یان نا؟
- بەڵیٚ، مەستم!
- کەواتە گویٚ بگرە!

فیندوسوس گیتارەکەی خستە سەر ئەژنۆی‌و دیسان گوتی: ژێیەکانی ئەم گیتارە دەبینی؟ دیقەتی یەك یەکی بەشەکانی بدە. ئەمە تەلەکانێتی، ئەمە سەر پۆشەکەیەتی. ئەمە لەشەکەیەتی، ئەمە دەسکەکەیەتی، ئەمە کۆکەکانێتی‌و ژێیەکانی پیٚ شل‌و توند دەکرێتەوە....

- باشە، مەبەستت چییە!
- مەبەستم ئەمەیە کە بەدەنی ئینسانیسش بە لاق‌و پیٚ و بازوو ریخۆڵەو هەناوو سەرەوە حوکمی هەمان گیتاری هەیە.

ئەمەی گوت‌و دەستی بە لێدانی گیتارەکەی کرد، یەکەمجار ئاوازی توندو تیژو پاشان هاتە سەر ئاوازی نەرم‌و هەست بزوێن، ئەوجا دەستی لە لێدانی گیتارەکە هەڵگرت‌و گوتی:

- روحی ئینسان ئا ئەمەیە، یەعنی مۆسیقایە!

ئیستفانیس هاتە نزیکترەوەو بە دیقەت گوێی بۆ قسەکانی هەڵخست.

کولیڤا بە دەم پێکەنینەوە دەستی بە سمێڵی دا دێنا.

ئیدومنە گوتی:

- باشە، تۆ ویستت چ بڵێی؟
- ئاە ئیدومنە، تۆ هێشتا تیٚ نەگەیشتووی؟ نەخێر تۆ مەست نیت، کەواتە تۆزێکی دی بخۆوە تا مەست بی، ئەوجامێشکت زیاتر دەکرێتەوە و خۆ بە خۆ تیٚ دەگەی.

پێکێکی تەژی کردو ئیدومنەی ناچار کرد کە بیخواتەوە، ئەوجا گوتی:

- ئێستا گویٚ لەبرای خۆ بگرە! ئەگەر من ئەم گیتارە بشکێنم‌و بیکەم بەهەزار پارچەوە ئایا هەر لێدەدا؟ ئاوازە مۆسیقییەکەی کێوە دەچیٚ؟ ئایا بەبیٚ گیتار مۆسیقا لیٚ دەدریٚ؟

بەخۆ پەسەندییەوە روانیە ئیدۆمنە کە لەسەرساميدا دەمی داچەقاندبوو، روانیە کولیڤا کە بەتۆبزی دەیوست جڵەوی پێکەنینەکەی بگریٚ، روانییە سفانیس-ە شەل کە باڵە مریشکێکی بەدەمەوە گرتبوو و بە تاسووقەوە دەیخوارد، ئەوجا پرسی:

- نەخێر بەبیٚ گیتارەکە مۆسیقا لیٚ نادریٚ! مەلەسەی روحیش وایە، بەبیٚ لاق، بەبیٚ پیٚ، بەبیٚ دەست‌و بازوو، بیٚ هەناو و بەبیٚ سەر شتیٚ نییە ناوی روح بیٚ؟ ئەگەر هێشتاش تیٚ نەگەیشتووی پێویست ناکا خۆت ئەزیەت بدەی و واز لەم مەسەلەیە بێنین گەلیٚ چاکترە.

کولیڤا هەڵیدایی‌و گوتی:

- باشه فیندوسوس، کێ ئەم گیتارە لێ دەدا؟ من دەمەوێ لەمە حاڵی بم، کێ گیتارەکەی بە دەستە؟ کێ ئاوازەکەی لێ هەڵدەستێنێ؟ وەڵامی دروست لێرەدایە. تۆ چ دەڵێی مامۆستا ئیدومنە؟ دەڵێن تۆ حەوت زمانت هەیە، دە یەکێکیان دەربێنەو قسەیەك بکە. کێ لێدەری ئەم گیتارەیە؟

ئیدومنە بە روو گرژییەوە گوتی: خوا.

کابرای گۆڕ هەڵکەن تفێکی رۆکردە زەوی‌و گوتی:

- کە ئەم فیندوسوس-ە عەجەب شەیتانێکە!

لەو دەمەدا کە ئەوان لە گەرمەی باس کردنی روح‌و زیندوێتی روحدا بوو، کاپیتان پولیکسینگیس لە ئاسمانی حەوتەمدا جەولەی دەکردو بەخۆی دەگوت: "نە، مەحاڵە، ئەمە زۆر جوانە. زۆر ناخایێنێ. دەزانی؟

ئەمە لەبەر خاتری تۆ بوو کە لەوپەڕی دنیا لەنێو کێویاندا لە دایك بوو بە شیری ماین گەورەیان کردو هەنووکە وەکو خەرمانی گوڵی لێهاتووە. دیسان هەر لەبەر خاتری کەیف‌و سەفای تۆ بوو کە هاتۆتە کاندی‌و لەسەر قەنەفەیەکی نەرمی بەر هەیوانەکەیان نووستووەو پێدەکەنێ‌و هاوار دەکا گاز دەکرێ.....

ئاە ئامینە! کاپیتان پولیکسینگیس لەنێو قەبرەکەی خۆیدا پێ دەکەنێ.

جار جار چاو هەڵدێنێ‌و وا هەست دەکا کە بە دەنی توندو تورتی ئامینەی هێشتا لە ئامێزدایە.

هەتاو بەرە بەرە رووەو ئاوا بوون دەچوو. زەمیلەکە هیچی تێدا نەمابوو، هەر هەموویان مەست‌و سەرخۆش بوون ئیدومنە چەپڵەی لێدەداو دەنگە ناسازەکەی لێ هەڵبڕی بوو و ئەو گۆرانییە فۆلکلۆریانەی دەگوت کە یەکە یەکە دەهاتنەوە بیری ئیدی نە تزاری روس‌و پاشایانی دی بیرما بوون‌و نە ئەو نامە دوورو درێژانەی کە دەینووسین، تەنیا گۆرانی دەگوت...

لە پڕ لە سەرووی ئەوانەوە دەنگی شین‌و شەپۆڕ بەرز بۆوە. کیژۆڵەیەك بوو کە هاواری دەکرد:

- باوکە! باوکە!

بە نێو قەبرەکاندا غاری دەداو بەرەو لای ئەمان دەهات. کولیڤا گوێی هەڵخست، هەستایە سەر پێ‌و گوتی:

- ئەم دەنگە، دەنگی لینوی کیژی منە!

سەری لە نێو گۆڕەکەوە بەرز کردەوەو سەیری کرد بە راستی لینویەو بە نێو قەبرەکاندا بەغارو بە دەم گریانەوە دێ.

- ئەوە چییە کیژێ؟ بۆ دەگری؟

- باوکە! باوکە! دایکم خەریکە دەمرێ!

- هەی نەبێ؟

کیژۆڵەکە خۆی دا بە عاردیداو بە دەم شیوەن و قژ رنینەوە گوتی:

- مرد، مرد دایکم مرد!

کولیڤا، پێکێکی تری تەژی کردو یەك بین هەڵیداو سمێڵی سڕی، ئەوجا لە نێو گۆڕەکە هاتە دەرێ، پاچەکەی هەڵگرت، تفی کردە نێو هەردوو لەپی و دەستی بە گۆڕ هەڵکەندن کردو بە کیژەکەی گوت:

– تۆ بڕۆ! من ئێستا دێم!

"6"

خێڵی ماڵی پاڵەوان میگلس کە نیشتەجێی هەر چوار گوندی پتروکفاو سن جانو کروسوناو سورەکە ناڵی بوون لە سپێدەی زووەوە بەرەو شاری کاندی بەرێ کەوتبوون تا بچنە زەماوەندی (چس گرگ) تیتروس–ی برا بچووکی میگلس پاڵەوان، دەبوو هەوەڵی، بچنە گوندی تیروکفالو چونکە پاڵەوان سیفاگس–ی بابی میگلس پاڵەوان لەوێ دەژیا. ستیفاگس پیاوێکی پیری سەد ساڵە بوو، سەرۆکی خێڵەکە بوو و نەدەبوو خێڵەکە بەبێ ئەو بچن بۆ شار, هەندێ بە سواری قاترو هەندێ بە سواری ئەسپ دەهاتنو هەموو دیاریی زەماوەندیان لەگەڵ خۆدا هێنابوو، ئیدی هەبوو بەرخ، هەبوو بێچووە بەراز، پەنیرو قەڕابە شەرابو ڕۆنی زەیتونو هەنگوین–ی لەگەڵ خۆ هێنا بوو.

ستیفاگسی پیر دەستێ جلی تازەی لەبەر کردبوو، جووتێ پێڵاوی ڕەشی لەپێ کردبوو، گۆپاڵێکی بە دەستەوە گرتبوو و شاشکێکی ڕەشی لەسەرییەوە ئاڵاندبوو، ئەوەندە کەتەو چوار شانە بوو چوار چێوەی دەرگاکەی پڕ کربۆوە، ردێنی هێند درێژ بوو کە هەموو پانایی سینگی داپۆشی بوو.

چاوە بە قولاّ چووەکانی لە ژێر برۆ پڕو پەیوەستەکانییەوە دەبریقانەوە. باسکە بەهێزەکانی وەکو دوو لقە زەیتونی پیر لە قۆڵی دەڵبی کراسە سپییەکەیەوە هاتبوونە دەرێ، پیرەمێرد نیگایەکی دەوروبەری خۆی کرد. سەیری کرد کۆڵانەکە پڕ بووە لە کوڕو کوڕەزاو نەوەی خۆی، بەم دیمەنە زۆر شاد بوو، باسکەکانی ئاوڵا کردەوەو گوتی:

– یاخوا بەخێر بێن ڕۆڵەکانم! ئێوە کێڵگەیەکی پڕ گوڵو گوڵزارن!

غەڵبە غەڵبێ لە ئاپوراکەوە هەستا:

– سلاّوت لێ بێ ئەی پیری بە بەرەکەت! ئاخرت خێرو قەڵەم ڕەوت هەر ئاوەدان بێ!

دووان لە نەوەکانی هاتنە بەرەوەو ماینە پیرەکەیان بۆ هێنا، یەکێکیان هەوساری ماینەکەی گرتبوو و ئەوی تریان ئاوزەنگییەکەی. ماینەکەیان بردە پاڵ بارستایی بیری نیچو حەوشەکە تا

پیرەمێرد بتوانێ بە ئاسانی سواری بێ، بەڵام ئەو بە پێکەنینەوە دوو کوڕە لاوەکەی دانە لاوەو گوتی:

– لاتان وایە من پیرەمێردم؟ پێویست ناکا ئاوزەنگییەکەم بۆ بگرن.

ئەوجا یاڵی ماینەکەی گرت و خۆی هەڵداو قیت لەسەر زینەکە گیرسایەوە. دیسان غەڵبە غەڵب کەوتە نێو ئاپوراکە:

– خوا دەست بە باڵتەوە بگرێ باپیرە! هیوادارین هەزار ساڵ تەمەن بڕانی! پیرەمێرد بەدەم توندکردنەوەی شاشکەکەیەوە گوتی:

– نە رۆڵەکانم، نە، هەزار زۆرە. پێنج سەد بەسە!

یازدە کوڕو چوار کیژی خستبۆوە، ئەمانە هەموو شێری راستی بوون.

تەنیا دوا کوڕی نەبێ کە بە کەڵکی هیچ نەدەهات، باریک و بنێس و بێ زەور بوو، پیاو سەری سوڕ دەما کە چۆن ئەمە لەو پاڵەوانە ببوو؟

زۆر جار لەگەڵ ژنەکەیدا دوو بەدوو باسیان دەکردو دەیگوت:

– ئافرەت ئەم کوڕە بە کەڵکی چی دێ؟ بە کەڵکی شوانی نایەت چونکە توانای دزی نییە، بەکەڵکی جوتیاری نایەت چونکە هێزی زەوی کێڵانی نییە. خۆ بە کەڵکی دەریاوانیش نایەت چونکە بە بایەك نەخۆش دەکەوێ، ئەدی تەگبیر؟

پیرێژن کە زۆری ئەم دوا بەرەیەی خۆش دەویست پێشنیازی کرد کە ببێ بە قەشە، پیرەمێرد گوتی:

– قەشە یا موعەلیم؟ لە گوندا قەشەمان هەیە بەڵام موعەلیمان نییە.

کەواتە وا چاکە ببێ بە موعەلیم.

بەو جۆرە ناردیانە کاندی تا بخوێنێ و بەو جۆرە کوڕی پاڵەوان سیفاکس بوو بە مامۆستا تیتروس تسە گورگ.

کە کوڕەکەی چوو بۆ کاندی و لە گوند دوور کەوتەوە پیرەمێرد هەستی بە بار سووکییەکی تەواو کرد، لە دڵی خۆیدا شەرمی دەکرد ئەمەش یەکێك بێ لە کوڕەکانی. جگە لەو هێشتا دەنەڕە شێری بەدەورەوە مابوون و شانازی پێوە دەکردن و لە دڵی خۆیدا دەیگوت:

– کە کوڕەکانم نان دەخۆن سەرانسەری ماڵەکە دێتە لەرزە. بێگانان لەخۆ دەپرسن ئەرێ ئەوە چییە، بوومە لەرزەیە؟! پێیان دەڵێن:

نەخێر چ نییە، ئەوە کوڕەکانی سیفاکسن و خەریکی نان خواردنن.

تا رۆژێ مەرگ هات بەر دەرکەی لێ گرت و کە سەیری کرد کوڕەکانی زۆرن و هەموو ئازاو بە جەرگن، داوای بەشی خۆی کرد، هەندێکی لە شەڕدا بە کوشت دان و هەندێکی دیکەشیانی نا مەردانە لەنێو جێگادا کوشت.

لەگەڵ ئەوەشدا هێشتا ئەوەندەیان لە پاش مابوو کە نەوەیەکی زۆر بۆ سیفاکسی پیر بخەنەوە. خوا دەست بە باڵی هەموویانەوە بگرێ! ئێستا سیفاکسی پیر ببوو بە سەد کەس و ئەم سەد نەوەیە دەبوون بە هەزار ئەوەندەو دورگەی کریتیان پڕ دەکرد. ئەم حەشاماتە هەر چەندێکیان لێ

مردبا یا به دەستی تورکان کوژرابان بەشی هەوێنی شۆڕشیان لێ دەمایەوە، بۆیە سیفاکسی پیر دەیتوانی به دڵنیایی و ئاسوودەییەوە پێشوازی مەرگ بکا.

پیرەمێرد دەستی هەڵبڕی و گوتی:

دەی کوڕینە ناوی خوای لێ بێنن.

– ڕۆڵەکانم، زۆر شوکر بۆ خوا! با بڕۆین زەماوەندەکەی "تیتروس" گەرم بکەین!

خۆی کەوتە پێشی قافڵەکەوە. دوو کوڕی گەورەی کەوتنە ئەم لاو ئەولای و هەنگاوێك لە دوایەوە دەڕۆیشتن، یەکێکیان مانوساکاس–ی یەکەم جوتیاری گوندی سن جان بوو، ئەوی تریان فانوریوس–ی مەڕداری بەدەسەڵات و یاخی بوو، ئەم جووتە بەتەمەن بوون، بەڵام هێشتا دڵ تەڕو بە گوڕ بوون.

فانوریوس مەڕدارێکی بەزەبرو یاخییەکی عەجایەب بوو سەراپای بۆنی پەنیرو تەگەوڕی لێدەهات و پیاوم دەویست خۆی بە زۆزانەکانی ئاقاری ئەودا بکا. ئیدی ببوو بەکێوییەکی تەواو، هەر کاتێ لەتەنیایی و چۆڵی زۆزانان بێ تاقەت بوایە بەرەو پتروکفالو نشێو دەبووەوە، گاجوتەکەی حاجی نیکولای بەرەڵلا دەکردو لەگەڵی دا دەکەوتە جەنگ و بەمجۆرە خۆی هێور دەکردەوە، لە دنیادا تەنیا لە دسپینای ژنی دەترسا. دسپینا رەقەڵەیەکی لاوازی رەنگو روو سیسەڵەو چرچەڵە بوو، لەوەبوو بە پەنجەیەك بکەوێ، کەچی فانوریوس–ی کێوی و بەکار هەر کە چاوی بەو دەکەوت قەڵەمی دەست و پێی دەشکاو لەرزی لێدەهات.

فانوریوس کە لە زۆزان دەهاتەوە تا چەند رۆژێك لەلای ژنەکەی بمێنێتەوەو لەگەڵی بخەوێ تا سکی پڕ بکا مەجبور بوو لە حوزووری ژنەکەیدا میهرەبانترو بە ئەدەب تر خۆ بنوێنێ و مەرایی بکا، حەزی دەکرد شەراب بخواتەوە بەڵام لە ترسا نەی دەخواردەوە، حەزی دەکرد جنێو بدا کەچی زاتی نەدەکرد. تەنانەت نەی دەوێرا تف رۆ بکاتە زەویش، بەڵام هەر کە دسپینا دەڕۆیی و دەخەوت، ئەو لە پەنجەرەکەوە سەری شۆڕ دەکردەوەو هەر رێبوارێك بەوێدا رەت بوایە پشتی ملی دەگرت و هەڵی دەکێشایە سەرەوەو لەگەڵ خۆیدا دای دەنا؟ ئەوجا هەردووکیان بە ئەسپایی و بە بێدەنگی دەستیان بە شەراب خواردنەوە دەکرد. هەر کاتێ کەسێکی دی بە بن پەنجەرەکەدا رەت بوایە بە هەمان دەستووری پێشوو ئەویشی هەڵدەکێشایە سەرێ و لەترسی ئەوەی نەبا دسپینا خەبەری بێتەوە بە حاڵ پێکەکانیان لێك دەدا. کە تەواو مەست و سەرخۆش دەبوون فانوریوس دیسان پشتی ملی میوانەکەی خۆی دەگرت و لە پەنجەرەکەوە شۆڕی دەکردەخوارەوە، پاشان بە خۆی دەچوو بەلای ژنەکەیەوە کە دایکی حەوت منداڵان بوو.

تەپوتۆزی رێگاکە بەری هەتاوی گرت. سیفاکسی پیر ناوە ناوە ئاوڕێکی دەدایەوەو دەیڕوانییە کاروانەکە، زەلام لەدوای مانوساکاس و فانوریوس–ەوە بەریز دەهاتن، ژنداران ئەوجا جاحێڵان و ئەوجا مێر منداڵانێ کە تازە سمێڵیان بۆر کردبۆوە دەهاتن، ژنانیش لە دوای دواوە دەهاتن کە بەردەوام وەکو مریشکە بەکڕ درقە درقیان بوو.

پیرەمێرد نیگایەکی خێرای ریزەکەی دەکردو رووەو شاری کاندی رووی وەردەگێڕایەوە، تاقە قسەیەکی نەدەکرد، پێنەدەکەنی و قسەی لەگەڵ کوڕەکانی نەدەکرد، چاوو دڵی تێربوو، لە شی

ساغ و دڵی خۆش بوو پێویستی بەهیچ شتێك و هیچ كەسێك نەبوو، ماوەیەك بوو وشە لە گەرویدا دەتاسا، ئەگەر هەستی كردبا رازێك نیگەرانی دەكاو ناخی دەوروژێنێ بۆ كەسی نەدەدركاندو تەنیا بۆ خوای دەدركان.

سیفاكسی پیر لە ناخیدا زۆر ئاسودە نەبوو. یەكەمجاری بوو كە بیری لە مەرگ دەكردەوەو وای هەست دەكرد بەو زووانە خوا ئەمانەتەكەی خۆی لێ دەسەنێتەوە، كە ئەم بیرەی بەسەردا دەهات لەرزی لێدەهات، مەرگی بەكێوێكی دژوارو سامناكی پرش ئاو دەهاتە بەرچاوو ئەویش تینووی ئەو ئاوە بوو، درندەو جانەوەرانی دنیا لەسەر ئەو ئاوە دەژیان‌و ئەویش لێیان دەترسا. شەوێك لە شەوانی دەورانی شۆڕشی بیركەوتەوە كە چۆن بە تاقی تەنیا رێی كەوتبووە "ظالم كوة"ی دەرێی شاری كاندی و توركەكان ئەو كێوەیان داگیر كردبوو و سەنگەریان لەوێدا گرتبوو.

خەنجەرەكەی بە ددانی گرتبوو و بە ماتە مات دەچووە پێشێ گوێی لە چیە دووی سەربازەكان دەبوو، ئاگری جگەرەكانیانی دەبینی‌و دەنگی چەكەكانیانی دەناسییەوە. دەلەرزی بەڵام هەر دەچووە پێشێ. هەنووكەش تا لە مەرگ نزیكتر دەبۆوە خوا لەبەر چاوی زیاتر لەو كێوە دەچوو.

ڤانگیلو لە حەمام گەڕا بووەوەو رینیو بەو شانە عاجەی كە ئیدومنە بەدیاری بۆی ناردبوو، پرچی شانە دەكرد. هەندێ سوراوی لە دەموچاوی هەڵسوو تا رەنگە زەردەكەی وەشێرێ، هەروەها تۆزێ سپیاوی لە كەپوی ماڵی تا بچووكتر بنوێنێ. بووكێ كرۆكپ لەبەر ئاوێنەدا رۆنیشتبوو.

خات پنلوپ‌و خاكراسو گیوركیس كە تۆزێ مەست بوون، خەریكی رازاندنەوەو رێكخستنی ژووری زاواو بووك بوون بە دەم عەترو گوڵاو پرژاندنەوەو لەبن لێوانەوە گۆرانی زەماوەندو شاییان دەگوت.

لە خوارەوە، لە موبەقەكەدا دوو خانمی دی واتە خات كاترینا‌و خاكریسانتی خوشكی كاپیتان پولیكسینگیس چێشتیان لێ دەناو عەلی ئاغاش قاپ‌و قاچاغ و كێردو چەتاڵ‌و مراكی لە ماڵە دراوسێكانەوە بە ئەمانەت دێناو رێكی دەخستن.

"دیاماندیس" كە ئێلەكەكەی بە هەڵگەڕاوەیی دابوو بە شانی دا لە دەرگاكەوە وەدەركەوت. بە روو گرژییەوەو لە بن لێوانەوە سڵاوێكی كرد. نیگایەكی سەرانسەری ماڵە داڕژاوو داپژاوەكەی كرد. لێوی دەكرۆشت‌و بە نەزمێكی دیارەوە زنجیری سەعاتەكەی تەكان دەدا. ئەم بەزمە بە دڵی ئەو نەبوو.

خۆی و خوشكەكەی بێ ئەوەی لە هیچیان كەم بێ یان پێویستیان بە ژن‌و مێرد بێ بۆ خۆ دەژیان. ئیدی ئەم تیتروسە عەینەك لە چاوە كوێرە موشەیە چ بوو لە پڕ پەیدا بوو و ژیانی شێواندن؟ بەبێ تاقەتی لە قاڵدرمەكانەوە سەركەوتە سەرێ. خات كراسو گیوركیس یەكسەر هەستی بەوەزع‌و حاڵی كرد، لێی نزیك بووەوەو لە بن لێوانەوە گوتی:

— كوڕی قۆز جارێ مەچۆ سەرێ..... بوكێ ئارایشت دەكەن!

خات كراسو گیوركیس چاك دەیزانی كە دیاماندیس ئەو سەعاتەی تەنیا بۆ جوانی‌و خۆ نواندن كڕیوە و بە هیچ جۆرێ لێی نازانێ.

هاوڕێکانی جار جار سەریان دەکردە سەری و لێیان دەپرسی:

– دیاماندیس سەعات چەندە؟ ئەویش توڕە دەبوو، سەعاتەکەی لە بەرکی دەردێناو لە بەردەمی رادەگرتن و دەیگوت:

– خۆتان سەیری بکەن! خۆ کوێر نین!

خات کراسو گیورکیس کە نەشئەی شەراب زات و جورئەتی پێ بەخشی بوو لێی نزیک بۆوەو بە نازو عیشوەوە گوتی:

– دیاماندیس، سەعات چەندە؟

ئەویش بە رقەوە گوتی: ببوورە خات کراسو گیورگیس سەعاتەکەم نووستووەو کار ناکات.

کە چاوی بە خوشکەکەی کەوت کە ئارایشتیان دەکرد، هێندە بە توندی لێوی خۆی گەست چی وای نەمابوو خوێن فیچقە بکا. لە دڵی خۆیدا گوتی:

"خەریکن نێچیرەکە ئارایشت دەکەن...." ئەوجا رووی وەرگێڕا کە لە قاڵدرمەکانەوە داگەڕێ، بەڵام ڤانگیلو هەموو شتێکی لە نیگای براکەیدا خوێندەوە، سەری وەرگێڕاو هەر کە چاوی پێی کەوت فرمێسك لە چاوانی قەتیس مان، خات پنلوپ هەڵیدایێ و گوتی:

– لە کاتی ئارایشتی بووکدا پیاوان هەقی هاتنە ژوورەوەیان نییە!

دیاماندیس موویەکی لە سمێڵی هەڵکێشاو فڕێی دایە سەر تەختەکەو لەو کاتەدا کە ناڕەحەت و دڵگیر وەکو گا دەی مشاندو دەیویست لە قاڵدرمەکانەوە دابەزێ گوتی:

– هیودارام بەختەوەر بیت!

*　　　*　　　*

دەمەو ئێوارە بوو، لە دوورەوە دەنگی حیلەی سمی ئەسپان دەهات، زۆری پێ نەچوو کە ئەو کۆڵانە تەنگەبەرە پڕ بوو لە سوار. سیفاکس-ی پیرو خێڵەکەی گەیی بوونە جێ. دەرگاکان خرابوونە سەر گازی پشت، بۆنی ئارەقەی پیاوو گۆشتی سوورەوە کراوو پەنیر ماڵەکەی پڕ کرد. خەزوری ڤانگیلو، باوەشی بە بووکە لەڕو لاوازەکەیدا کردو ماچی کرد، پاش ئەو هەموو ئەندامانی بنەماڵەکە بەسەر بوکێدا رژان و ماچ بارانیان کرد، هێندەی بۆنی ئارەقە بەسەردا چوو چی وای نەما بوو بخنکێ، ردێن و سمێڵی زبری دەرزی ئاسا سوراوەکەیان کاڵ کردەوە، ناچار سەرکەوتەوە سەرێ تا چینێکی دی سوراوو سپیاو لە دەموچاوی خۆی بدا.

ژووری میوان جێی هەموو میوانەکانی تێدا نەدەبۆوە. هەندێ لە ژنەکان چوونە ژووری نووستن و هەندێکیانیش چوونە موبەقەکەوەو کەوتنە کردنەوەی ئەو بوخچەو پریاسکانەی کە دیارییان تێدا هێنرا بوو، ژمارەیەکی زۆری پیاوەکانیش چوونە نێو حەوشە، ببوو بە غەڵبە غەڵب و زەڵەزەڵێ ئەوسەری دیار نەبوو.

کاپیتان پولیکسینگیس کە دەهات و دەچوو و خێر هاتنی میوانەکانی دەکرد گوتی:

– کوڕینە لەسەرخۆ، هەرا هەرا مەکەن! ئێرە شارە شار، خۆ گوند نییە!

مانوساکاس گوتی:

– کەس هەرا هەرای نەکردووە کاپیتان، ئەوە قسان دەکەن!

تیتروس و ئیدومنەی برازاو هەر زوو خۆیان لە سڵاو و دەست و موچ ڕزگار کرد. هەردووکیان لە سوچێکی قەنەفەیەکدا ڕۆنیشتبوون و قسەیان دەکرد. تیتروس بە ئاوو تاو باسی داب و نەریتی زەماوەندی سەردەمی کۆنی دەکردو زۆری پێ خۆش بوو کە ئەو داب و نەریتە هێشتا لە نێو خەڵکیدا ماوەو نەژادی یۆنانی نەژادێکی نەمرەو تیتروس لەبەر ئەوە شاد نەبوو کە ژنی دەهێنا بەڵکو لەبەر ئەوە شاد بوو کە بەپێی داب و نەریتی پێشینان ژنی دەهێنا. ئیدومنەش باسی ئەوەی بۆ دەکرد کە تازە نامەیەکی یەکجار ناسکی بۆ مەلیکەی ئینگلیز نووسیوەو دڵنیایە کە وەڵامێکی چاکی دەداتەوە. دەیگوت:

– هاوڕێم، هیوادارم زەماوەندەکەی تۆ بەختەوەری هەموومانی پێوە بێ و کریت ئازاد ببێ!

میگلس پاڵەوان بە گرژو مۆنی لەبەر دەرگاوە وەدیار کەوت، کڵاوەکەی داکەند، دەستی بابی ماچ کرد، تەوقەی لەگەڵ براو برازاکانی دا کە لە نێو حەوشەکەدا بڵاو ببوونەوە کرد. بێ ئەوەی لا لە کاپیتان پولیکسینگیس بکاتەوە، وەژوور کەوت و لە تەنیشت بابییەوە لە سوچێکی قەنەفەیەکدا دانیشت.سیفاکس سەری بردە لایەوەو گوتی:

– میگلس، بووکەکەمان تۆزێ لاوازە!

میگلس پاڵەوان گوتی:

– پڕ بە پێستی زاوایە.

پیرەمێرد سەرێکی لەقاندو بە تۆبزی بزەیەکی کردو گوتی:

– بەڵێ مەنجەڵ و سەرقاپن!

قەسەکەیان لێرەدا پچڕا. کەشیش مانولی بە خۆی و بەرگە زلەکانییەوە، تازە کەشیش بەسمێڵە زبرەکەیەوەو مورتزوفلوس بە خۆو مەقەڵییە زیوینەکەیەوە گەیشتنە جێ. هەموو لەبەریان هەستان. بووکێ کە میکیاجەکەی تازە کردبووەوە لە قاڵدرمەکانەوە هاتە خوارێ. ئیدومنە چووە پێشێ و دەستی گرت.

مورتزوفلوس مەقەڵییەکەی پڕ کرد لە پشکۆو دوعای زەماوەند دەستی پێکرد.

ڤانگیلو سەری داخستبوو. ئەو کێوی و توکن و تەراش نەکردووانە لە هەر چوار لاوە دەوریان دابوو هەموو سمێڵ زل و ڕدێن هاتوو سەیریان دەکرد. ئەم ژنە لەڕو لاوازە دەبوو بە ئەندامێکی بنەماڵەی وان و خوێنی تێکەڵ بە خوێنیان دەبوو. ئایا ئەم زەماوەندە سەری دەگرت؟ پیاوانی ئەم خێڵە زۆربەی هەرە زۆریان مەڕدارو جوتیارو دێهاتی بوون و سەریان لەم مەسەلانە دەردەچوو، یانی دەیانزانی کە چ مەڕو بەرانێك یا چ کەڵەگاو چێڵێك بەرخ و گوێرەکەی چاکیان لێ دەکەوێتەوە، ژنەکانیش کە شارەزای مریشك و کەڵەباب و کەروێشك بوون بە نیگەرانییەوە دەیانڕوانییە بووك و زاوا، یەکێ دەیگوت:

– بووکێ زۆر لاوازەو مەمکی هەر نییە. بێگومان چۆرێ شیری نابێ.

یەکێکی دی دەیگوت:

- خەمت نەبێ دێتە شیر. مەگەر بیرت نایە پارەکە بزنەکەی من "ماوروکا" چی بوو؟ بەستەزمانە مستێ چڵو چێو بوو، گوانی بە هیچ جۆرێ نەدەبینرا!. کەچی ئاوس بوو و کارژۆڵەیەکی هێناو ئەگەر بڵێم هەر ژەمەی کیلۆیە شیری دەدا رەنگە باوەڕ نەکەی.....

سێیەم دەیگوت:

- ئاخر ئەم بەلەنگازە پشتی هەر نییە، منداڵ لە کوێی دا بوەستێ؟

ژنەکەی تەنیشتنی دەیگوت:

- خەمت نەبێو خوێنی خۆت تاڵ مەکە. پانو پۆڕ دەبێو جێی منداڵیش دەکاتەوە، کچان پاش شووکردن قەڵەو دەبن.

ژنەکان قسەی خۆیان دەکرد، کەشیش مانولی دوعای خۆی دەخوێندو بەرەو تەواو بوون دەچوو. وەختێ برازاو تاجی سەری بووك و زاوای گۆڕییەوە دیسان ژنان رژان بەسەریانداو دوعای خێریان بۆ کردن کە پێکەوە پیرو خەڕۆ بنو منداڵی جوانو نازداریان لێ بکەوێتەوە. ئەوجا دانیشتنە سەر سفرەو ملچە ملچی خواردن دەستی پێکرد. تیتروس چ شتێکی بیر نەمابوو. تەمێکی تایبەتی هزرو بیری گرتبوو کە بە حاڵ دەموچاوو دەنگەکانی بۆ لێکدی جودا دەکرایەوە. بابی دەبینی کە لەسەر قەنەفەیەك دانیشتووەو بێچوە بەرازێکی سوورەوە کراوی خستۆتە سەر ئەژنۆی، میگلس پاڵەوان لەلای راستیو کاپیتان پولیکسینگیس لە لای چەپییەوە دانیشتوون.

ئەوجا بیری کەوتەوە کە دیاماندیس-ی ژن برای بێ ئەوەی سڵاو بکا هاتبووە ژوورەوە. کڵاوەکەی هێنابووە سەر چاوی و یەکڕاست چووە موبەقەکەوەو دەستی بە خواردنەوەو جنێودان کرد، ئەوجا کاپیتان پولیکسینگیس هەستا، خۆی گەیاندە خوشکەزاکەی و دوای تۆزێ دەنگی شەڕو هەراو هەنگامە و شکانی پەرداخ بەرز بووەوە....

میگلس پاڵەوان لە داخا ئۆقرەی لێ بڕابوو. ویستی هەستێ و بچێ بزانێ چییە بەڵام ژێوان بۆوەو لە جێی خۆی دانیشتەوە. رینیوی کیژی سینی بەدەست لە بابی نزیك بۆوەو شەربەتێکی ساردی ئاڵوباڵوی دایێ. میگلس شەربەتەکەی خواردەوەو تۆزێ دڵی فێنك بۆوە. ئەوجا بە میهرەبانی روانییە کیژەو سیمای تورەی تۆزێ هێور بۆوە. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: ئەم کیژە کێیەو لە کوێ دیتویەتی؟ چەند بە رێکوپێکی خزمەتی ئەوی دەکرد! چەند لە کاتو جێی خۆیدا ئاوو شەرابو خواردنو جگەرەی بۆ دەهێنا.

ئیشارەتێکی کاترینای ژنی کرد کە کەبابی بەسەر میوانەکاندا دەگێڕا، و بە چاو لێی پرسی:

- ئەم کیژە رێکو پێکە کێیە وا هەست دەکەم لە جێیەك دیومە، بەڵام نازانم لە کوێو کەی!

خات کاترینا هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

- ئەوە کیژەکەی خۆتە.

میگلس پاڵەوان سەری داخستو بێ دەنگ بوو.

کاپتن پولیکسینگیس بە تورەیی لە موبەقەکەوە هاتە دەرێ. هەموو نیگایان بڕییە ئەو. توانی بەسەر خۆدا زاڵ بێو بزەیەك بکا، ئەوجا گوتی:

– دیاماندیس مەستەو داوای لیّ بوردنتان لیّدەکا!

ئەمجارەیان لە نزیکی میگلس پاڵەوانەوە دانیشت. وەك بڵێی بیەویّ دڵی بداتەوەو کاریّکی وا بکا کە پاڵەوان رەفتاری ناشیرینی خوشکەزاکەی لە دڵ نەگریّ. پەڕەی کەپوی بەراز پاڵەوان کەوتە لەرینەوە. هاوڕیّکەی بۆنی عەتری لیّدەهات. میگلس پاڵەوان لەدوورتر دانیشت. بەلاّم کاپتن پولیکسینگیس دەیویست بە هەر نرخیّ بووە رامی بکات. زۆر باش هەستی دەکرد کە ماوەیەکە میگلس پاڵەوان لیّی دڕدۆنگە بەلاّم نەیدەزانی بۆ؟ هیچی بە خۆی شك نەدەبرد! شەرابیّکی زۆری خواردەوەو ئەوجا گرێی دڵی بۆ کردەوەو گوتی:

– میگلس پاڵەوان بۆ لیّم لالوتی؟ ئاخر من چیم لیّ کردووی؟

– پولیکسینگیس، خۆ هەموو شتیّ هەر بە زمان ناگوتریّ....

دیسان کاپیتان پولیکسینگیس گوتی:

– ئاخر چیم لیّ کردووی؟ حەز دەکەم بزانم.

میگلس گوتی:

– بۆنی تورکت لیّ دیّ.

کاپیتان پولیکسینگیس سور هەڵگەڕاو گوتی:

– تۆش پیّت زانیوە؟

لە پڕ میگلس پاڵەوان چاوی بڕییە ناو چاوی کاپیتان پولیکسینگیس‌و هەستی کرد هەناوی هەڵچوو و بینی گرت. دەستی دریّژ کرد، ئەو کورسییەی کە کچەکەی بۆی هیّنا بوو تا لاقی بخاتە سەر، گرت‌و هیّندە بە توندی گوشی خەریك بوو پارچە پارچە ببیّ، ئەوجا لە بن لیّوانەوە گوتی:

– بەڵیّ، پیّم زانیوە.... پاش تۆزیّ گوتی:

– عەیب ناکەی لە خۆت؟ هەر ماوە لەگەڵ ژنە تورکێك دا؟

کاپیتان پولیکسینگیس ویستی دڵنیای بکاو گوتی:

– بەو زووانە دەبیّ بە مەسیحی.

میگلس پاڵەوان هیّند بە توڕەیی هەستایە سەرپیّ کە خانووەکە کەوتە لەرزەو لەو دەمەدا کە بەرەو ناو حەوشە دەچوو تا تۆزیّ هەوای تازە هەڵمژیّ گوتی:

– باوەڕ بکە ئەگەر تۆ ببی بە تورك و لە دەستت رزگار بین گەلیّ باشترە.

خەریك بوو رۆژ دەبۆوە. دیّهاتییەکان هیّشتا هەر خەریکی خواردن‌و خواردنەوە بوون. یەکێکیان بلوێریّکی لە خورجەکەی خۆی دەرهیّناو کەوتە بلوێر لیّدان، ئەوانی دی لەسەر نەزمی بلوێرەکە هەڵدەپەڕین، بووك‌و زاوا مات‌و بیّدەنگ لەسەر قەنەفەیەك رۆنیشتبوون‌و کەسیان ئارەزووی ئەوەیان نەبوو بچنە پەردەی رازاوە بە گوڵ‌و گوڵاوەوە، سیفاکسی پیر چاوی لیّك نابوو، بەلاّم نەخەوتبوو گویّی بۆ گۆرانی و پیّکەنینی کوڕو نەوەکانی گرتبوو و لە ناخدا گەز گەز بالاّی دەکردو وەکو پیرەداریّکی ژێر بارانی خوڕ دەم بە دەم پاراو دەبوو و دەگەشایەوە.

میگلس پاڵەوان بە چاوانی لیّڵ‌و خەواڵۆوە ئیشارەی خات کاترینای کرد کە:

- با بڕۆین!

ڕۆژ بۆوە. هەتاو هەڵاتو تیشکی ڕۆژ دای لە نێو حەوشە، حەوشەی چی یەکپارچە ئێسقانی کڕاوەو پارچە نان بوو، بڕ بڕ زەلامی کەتەو ڕشکن‌و قژ درێژ لە نێو حەوشەدا خەوتبوون، ئەو ڕۆژە ڕۆژی چوار شەممەی پاك بوو، دوکان‌و بازاڕ دەکرایەوە، وەستایان بەر کۆشەیان لێ دەبەست، تیشکی هەتاو دای لە باغاتی زەیتون‌و دەشت‌و دەر، ڕێك لە ئاستی کۆشکە هاوینەکەی نوری بەگ دا وێستا، دەتگوت بە ڕووی پەنجەرەو دەرگای تازە بۆیە کراوەوە دەگرژێتەوە، ئەوڕۆکە چوار توتییان لە ئەسکەندرییەوە بۆ هێنابوو، دوانیان سەوزو دووەکەی تریان شینی گەردن زەرد بوون، نوری بەگ کابرای کوێری ساز ژەنی ڕاسپاردبوو کە ڕۆژانی هەینی بێ‌و گۆرانی بڵێ‌و ساز بژەنێ تا دڵی ئامینە خانم نەگیرێ، پازدە ڕۆژ بوو نوری بەگ نەهاتبۆوە کاندی‌و چەشنی باڵندەیەکی ئاشق سەرگەرمی چاك کردن‌و خۆشکردنی هێلانە بوو بوو تا هاولفە خۆشەویستەکەی هاوێن بێت‌و لەو هێلانەیەدا بهێورێ، پێرێ جوابی بۆ ناردبوو کە لەوەی پتر بە تەنێ و لە دووری ئەو هەڵناکاو تکای لێ دەکا کە بە پەلە بچێ بۆ کنی، بەڵام ئامینە تەوازۆی هێنابۆوە کەسکی هەیەو ناتوانێ کەس بدینێ‌و گوتبووی:

- ڕۆژ تا ئێوارێ دەرگا قفڵەو تەنیا عەسران حەمیدە مەلا دێتەوەو داو دەرمانی ژنانەم بۆ دروست دەکا. تۆ ئەگەر منت خۆش دەوێ تاحەملەکەم دا نەنێم مەیە دیدەنیم!.

خەم یا نایەت یا بێ بەبار دێ، لەم لاوە خەمی دووری ژنەکەی بوو و لەولاشەوە پاشا کردییە سەری کە کوا شەرت‌و وەعدەکەی؟ گوتبووی: ئاغایان کەوتوونەتە مقۆ مقۆو گلەیی، دەمەوێ بەزوترین کات بەڵێنەکەی بباتە سەرو تۆڵەی ئابڕوی تکاوی تورکان بکاتەوە!".

ئێستا بابیشی هەموو شەوێ دەهاتە خەونی، قسەی لەگەڵ نەدەکرد، بەپێی خاوس‌و جلی دڕاوەوە بە تەنیشتی دا ڕەت دەبوو و ئاوڕیشی لێ نەدەدایەوە. هەموو شەوێکی خوا ئەم خەونە دووبارە دەبۆوە.

بە ڕێکەوت ئەو ڕۆژە بەیانی زو خێڵی قاتیلەکەی بابی کە لە زەماوەند دەگەڕانەوە بە بەر کۆشکە هاوێنەکەی ئەودا! ڕەت بوون، نوری بە توندی دەرگای داخست‌و بە دڵی پڕ لە ڕق‌و کینەوە خۆی گەیاندە نهۆمی سەرەوە. چووە پشت پەنجەرەیەکەوەو لەوێوە کەوتە ڕوانینی بابە گەورەی سەد ساڵە کە یەك لەشکر نەوەو وەچەی دوای خۆی دابوو. مانوساکاس هەر کە گەیشتە بەر دەرگای ماڵەکەی نوری ئەسپەکەی ڕاگرت‌و دەمانچەکەی دەرهێناو فیشەکێکی بە ئاسماندا تەقاندو هاواری کرد:

- ئەهای نوری بەگ، ئەمە بە سەلامەتی تۆ!

نوری بەگ لە پشت پەنجەرەکەوە خۆی مت کردو کەوتە لێو کرۆشتن و چ وەڵامێکی نەدایەوە. مانوساکاس ڕووی کردە کەسوکارەکەی خۆی‌و گوتی:

- ئەم سەگە لەوە زویرە کە من کەرەکەم بردۆتە مزگەوت تا نوێژ بکا.

دوسبەی جەژنی قوربانیانە ئەگەر ئەمجارە مالۆسەکەشم نەبردە مزگەوت من مانوساکاس نەبم! هەموو لە قاقای پێکەنینان داو لە نێو تەپو تۆزی ڕێگادا ون بوون.

چاوانی نوری ببوون به دوو کاسەی خوێن. بە قاڵدرمەکاندا هاتە خوارێ، جامێ شەرابی پڕ کردو هاتە بەر دەرگا تا بە شەراب خواردنەوە تۆزێ رقەکەی دابمرکێتەوە، بەڵام لەوێش ئۆقرەی نەگرت. رێگای بەردەم کۆشکەکەی یەکپارچە جێ سمی قاترو ئەسپی ئەو خێڵە نەحلەتییە بوو، چەند هەنگاوێکی نا، لە ناوەندی رێگاکەدا وێستا، دوژمنەکانی لە ناو تەپوتۆزی رێگاکەدا ون بوون و کەسیان دیار نەبوو، روانییە هەتاو، جامەکەی خوار کردەوەو 5-6 دڵۆپە شەرابی رۆکردە سەر عاردەکەو لەبن لێوانەوە بەخۆی گوت: "خوێنم وەکو ئەم شەرابە بڕژێ ئەگەر ئەو کارەی ئێستا بریارم لەسەر داوە بەجێی نەهێنم!".

ئەوجا سەری بە پشت دا بردو جامە شەرابەکەی چۆڕ بڕ کرد. ئەوجا چووە ژوورەوە، دەمانچەکانی دەرهێنا، فیشەکی خستنە بەرو بۆ تاقی کردنەوە دوو فیشەکی بە ئاسماندا تەقاند. دەمانچەکان چ عەیبیان نەبوو، ئەوجا خەنجەرە دوو دەمەکەی لە کێلان دەرهێناو بە مەچەکی خۆی تاقی کردەوە، خەنجەرەکەش لە تیغی دەلاك تیژتر بوو، نوری بە درێژایی ئەو رۆژە بە حەوشەکەدا هاتوچۆی کرد، جار جارێ دەهاتە کۆڵان و جێ پێی ولاخەکانی دەدایە بەر زەین و هەمدیس بەرق و توڕەیی وەژوور دەکەوتەوە. بوو بەشەو. نوری کەروێشکێکی سەر بڕی و بە گوێرەی دڵی خۆی لێی نا، تا توانی خواردی، ئەوجا چەپکێ گوڵی یاسەمینی کردەوەو بەسەر جێگاکەی خۆیدا بڵاوی کردەوەو لێی خەوت....

خەوێکی خۆشی لێکەوت. ماوەیەکی یەکجار زۆر بوو کە خەوی وا خۆشی لێ نەکەوتبوو، بە رێکەوت بابیشی ئەو شەوە نەهاتە خەونی.

بەیانی زوو لە خەو رابوو، لەشی سووك و دڵی خۆش بوو، کەڵە بابەکانیش لە نێو حەوشەدا بێدار ببونەوە، هەموو لەسەر پەرژینەکان هاتبوونە خوارێ و بە چیکڵدانی پڕەوە دەیان قوقاندو پێشوازی رۆژی تازەیان دەکرد، ئاسمان ئاوێنە ئاسا دەبریقایەوە، گەڵای درەختەکان دڵۆپە روناکییان لێ دەتکاو حەوزو فوارەکەی بەرماڵەوە وەکو مریشکێ کە تازە هێلکەی کردبێ گارەگاری دەکرد، ئەسپەکەش کە لە تەویلەکەی هێنا بوویانە دەرێ هەر کە چاوی بە رووناکی رۆژ کەوت وەکو ئەوەی چاوی بە مایین کەوتبێ کەوتە کۆڕژن و حیلاندن، نوری بەگیش هەستی دەکرد دڵی هاتۆتە جۆش و خێرهاتنی رۆژدەکا.

چووە نێو حەوشە، سەگە پیرەکەی "کارتسونیس" بەوپەڕی میهرو دڵسۆزییەوە خۆی گەیاندە بەردەمی و کەوتە کلکە سوتێ بۆی، نوری خۆی بە تەویلەکەدا کرد، دەستی بەسەر مل و لاتەنگەو لاق و سمی ئەسپەکەدا هێنا، یەکێك لە نۆکەرەکانی راسپارد کە ئاوی شیرین بۆ شۆردنی ئەسپەکە ئامادە بکات. بە خۆیشی سەتڵێ ئاوی لە بیرەکە هەڵکێشاو نایە بەر ئەسپەکە تا بیخواتەوە. ئەوجا ئاخوڕی ئەسپەکەی پڕ کرد لە ئالیك. دووبارە گەڕایەوە ژوورێ، چێشت لێنەرە پیرەکەی گاز کردو دەستووری دایێ کە هەندێ خواردنی خۆش و قەڕابەیەك شەرابی بە پەلە بۆ ئامادە بکا چونکە نیازی سەفەری هەیە.

پیرێژنەکە پرسی:

- ئاغا دەچییە کاندی؟ دەتەوێ خانم لەگەڵ خۆت بێنی؟

نوری بەگ وەڵامی نەدایەوە، چووە ژوورەکەی سەرەوە، سمێڵی بۆیە کرد، چاکترین جلی لەبەر کرد، عەترو گوڵاوی لەخۆیدا، دەمانچەکانی لە پشت بەستن‌و خەنجەرەکەی خستە بەر پشتێنەکەی، لەسەریێ را هاتە خواریێو لەبەر دەرگادا وێستا، ئێستا لە جوانیدا شەڕی بە هەتاوەکە دەفرۆشت، ئێستا ئەویش وەکو هەتاوەکە دەبریسکایەوە.

پیرەمێردێکی تورکی کیسە بە شان لەوێوە ڕەت بوو، ئەم پیاوە ناوی مستەفا بابا بوو، ئەم پیاوە دەچووە کێوان‌و گەڵاو گیای کێوی کۆدەکردەوەو مەڵحەمو دەرمانی لێ دروست دەکردن، (برقان، بادسرخ‌و غمبادیشی) چارەسەر دەکرد. بە گوندی یۆنانی و تورکەکاندا دەگەڕاو بانگی دەکرد:

- وەرنەوە بۆ لای حەکیمی چارەساز، دەرمانی شفاساز، تەمەنی دوورو دراز!

ئیدی نەخۆشان بەسەریا دەڕژان و ئەویش بەگوێرەی نەخۆشییەکانیان دەستی بە کیسەکەی دا دەکردو دەرمانی دەدانێ. مستەفا بابا پیاوێکی چاک‌و بێ تەماح بوو بە خۆڕایی دەرمانی دەدایە نەخۆشان‌و خۆ ئەگەر پارەو نانێ یا چۆرە ئاوێکیان بدایێ دەیخواردو شوکرانەی خوای دەکرد.

کە نوری بەگ زنجیری ملی سەگەکەی راکێشا تاپڕی نەداتێو گوتی:

- چییە مستەفا بابا؟ بۆ وا سەیرم دەکەی؟

پیرەمێرد سلاوێکی لێکردو بە ستایشەوە گوتی:

- بێ چاوێنی بی نوری بەگ ئەمڕۆ یەکجار قۆز بووی!

ئەوجا بە دەنگێکی نزمتر گوتی:

- زیاد لە پێویست! خۆت قۆز کردووە!

نوری لە قاقای پێکەنینی دا، پیرەمێرد دیسان گوتی:

- پێ مەکەنە نوری بەگ، هەموو شتێ سنووری خۆی هەیەو بەزاندنی ئەو سنوورە گوناحە.

- یانی گوناحە کە بنیادەم زۆر چاك، زۆر قۆزو زۆر شەریف بێ؟

پیرەمێرد هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

- بەڵێ، گوناحە.

- بۆ مستەفا بابا؟ تێم ناگەیەنی بۆ؟

- منیش نازانم بۆ، بەڵام ئەمە یاسای خوایە، ئاگاداربە نوری بەگ!

پیرەمێرد دەستی برد بۆ سینگی خۆو ئەوجا نێوچەوانی و پاشان لێوی و گوتی:

- خوا سەلامەتت بکا نوری بەگ!

چەند شەقاوێ رۆیی و دیسان وێستا. نوری بە گۆشەی چاو سەیرێکی کردو بزەیەکی هاتێو پاشان گوتی:

- چییە مستەفا بابا، هیچت پێویستە؟ ئەگەر برسیتە بڕۆ ژوورەوە با سفرە راخەن‌و نانت بۆ بێنن.

- ببوورە نوری بەگ، برسیم نییە.... بەڵام....

- بەڵام چی؟ قسەکەت بکە مستەفا بابا!

- دەمویست شتێکت پێ بڵێم، بەڵام دەترسم گاڵتەم پێ بکەی.
- تۆ بابایەکی پیاو چاکی و من گاڵتەت پێ ناکەم، فەرموو قسەی خۆت بکە.
- تۆزێ تەنی لەسەرو چاوی خۆت بدە، جلە ئاساییەکانت لەبەر بکەو ئەگەر هەتە جوتێ پێڵاوی کۆن لە پێ بکە. دەمانچە زیوەکانیشت دانێو ئەوەندە خۆت قۆز مەکە نوری بەگ!

نوری بەگ لە قاقای پێکەنینیدا. دەموچاوە باریك و میهرەبانەکەی مستەفا بابا گرژ بوو، بەکوڕە کوڕ وەڕێ کەوت و لەبەر خۆیەوە گوتی:

- بۆخاتری خوا پێ مەکەنە نوری بەگ!

دوو ژنە فەڵەی جاحێڵ بە سواری کەر لەوێندەرەوە رەت بوون. نورییان لەبەر ماڵەکەی خۆیدا بینی کە لووتی کردبووە حەواو قاقا پێدەکەنی، ژنەکان نیگایەکی خێراو تامەزرۆیان کردو ئەوجا سەریان داخست و بەرێی خۆیاندا رۆیشتن. کە ژنەکان تەواوێ لەو دوور کەوتنەوە یەکێکیان بەوی دی گوت:

- ئەم سەگە چەند قۆز بوو!

ئەوی تریان هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوت:

- ئەم ستایشەی تۆ دەبێ بە بەڵای گیانی.

ئەوی تر گوتی:

- جەنازەکەی بە دە زەلام هەڵناگیرێ!....

ئەوجا هەردووکیان بێدەنگ بوون.

نوری بەگ بە غروورو خۆپەسەندییەوە وەژوور کەوتەوە. ئەسپەکەی کە ئامادەی حەرەکەت بوو هێند خاوێن بوو وەکو رۆژ دەبریسکایەوە.

کارەکەرە پیرەکە سەرگەرمی ئەوە بوو کە خورجە پڕ ئازووقەو عارەقەکە بهاوێتە تەرکی ئەسپەکە، نوری بەگ نیگایەکی دەوروبەری خۆی کرد.

ماڵەکە هێند جوان بوو دەتگوت تازە دروست کرابوو. داری زەیتون و چوالەو هەنار لە ئێستاوە بەریان گرتبوو، دار هەنجیرەکان گەڵا سەوزەکانیان پان کردبۆوەو چوار توتییەکە لەنێو قەفەسەکانی خۆداو لە ژێر لاولاوەکاندا دەمیان خستبووە نێو دەمی یەکدی، دنیا کپ و ئارام بوو.

نوری بەگ هەڵوەستەیەکی کرد. دەیویست بۆ کوێ بچێ؟ بۆچی دەڕۆیی و ئەم هەموو نیعمەتەی خوای بە جێ دەهێشت؟ ئەم هەموو سەروەت و سامانەی بۆ کێ بەجێ دەهێشت؟ کۆشکە هاوینەکەی بەهەشتێ بوو لەو گۆڕەو لە هیچی کەم نەبوو، خەمی ژنەکەی لە دڵ بوو؟! ئەویش بەو زووانە دڵی نەرم دەبوو و ئاشت دەبۆوە، دەگەڕایەوەو جارێکی دی حەوشەکە لە پێکەنینە خۆشەکەی پڕ دەبووەوە، هەنارەکان گەورە دەبوون، هەنجیرەکان پێ دەگەیشتن، توتییەکان هێلکەیان دەکردو جوجکی جوانیان هەڵدەهێنا.

هەناسـەیەکی هەڵکێشا. کارەکـەرە پیرەکـە روانییـە نـوری بـەگ، ئـەو نـوری گـەورە کردبـوو، نـوری سەعات بە سەعات و رۆژ بە رۆژ لە باوەشی ئەودا گەورە ببوو.

کارەکەرەکـە شـووی نـەکردبوو و هـەرگیز دەسـتی لەگـەڵ چ پیاوێـك دا تێکـەڵ نـەکردبوو لەمـەش ژێوان نەبوو، چونکە نوری بۆ ئەو هـەم مێـرد بـوو و هـەم کـوڕو هـەم خـوا، قـەت رووی نـەدابوو کـە شتێ لە نوری بپرسێت. هەر چییەك نوری کردبای لەلای ئەو باش‌و پەسەند بـوو، هـەر فرمانێکی دابا دروست و عادیلانە بوو، ئەو وەختانەی خۆش بوو کـە فەرمانـەکانی نـوری جێبـەجێ دەکـرد. نوری تاقە سەرچاوەی شادی ئەو بوو، بەڵام ئەو بەیانییە هەستی بە پەشێوی و نیگەرانی دەکرد.

جارێکی دی لێی پرسییەوە:

– بۆ کوێ دەچی ئاغا؟

نوری بە سەرسامی رووی تێ کردو گوتی:

– دایە ئەوە بۆ ئەمڕۆکە لێکدا لێکدا دەپرسیت؟

نوکی پێی خستە ئاوزەنگییەکەو خۆی هەڵدایە سەر زینەکە، پیرێژن دەستە چرچەکانی نایە سەر سینگی ئەسپەو بەدەم لەرزینەوەو لەبن لێوانەوە گوتی:

– بۆ کوێ دەچی ئاغا؟

نوری گوتی:

– ئاگات لە ماڵەکە بێ!....

مامێژێکی لە ئەسپەکەیدا.

داپیرە لە دواوە سەیرێکی نوری بەگی کردو لەبەر خۆوە گوتی:

– خوا ئاگادارت بێ رۆڵە!

گریان لە ئەوکی گیرا بوو، ویستی دڵخۆشی خۆی بداتەوە، بە دەنگی بەرز گوتی:

– ئاە.... ئاوی حەیاتی خواردۆتەوە... کون لە جەرگی دا نییە!....

ئەوجا کێلونی دەرگاکەی داخست.

*　　*　　*

مانوسـاکاس یەکسـەر دوای رۆژانـی جـەژنی پـاك چـویەوە بـۆ ئاغـەڵی مـەڕەکانی لـە بنـاری کێـوی سلفا، دنیا گەرم ببوو و دەبوایە دەست بە مـەڕ بڕینـەوە و برینگـەی پـەزان بکـرێ، وەرزی برینگـە وەکو هەموو ساڵێ ببـوو بـە ئاهـەنگێکی گـەورە، مـەڕداران‌و شـوانان هـەموو جـەو بەدەسـت بـەدەم برینگەی پەزانەوە لە نێو خۆدا گاڵتـەو سـوعبەتیان دەکـرد، هـەموو ژنـەکانی خۆیـان لەگـەڵ خـۆدا هێنابوو تا مەنجەڵی گەورەی ئاو بنەنە سەر ئاگرو خوری پەزەکانی پێ بشۆن، ئـەو رۆژە کـوڕان‌و شوانانی لاوی مانوساکاس چاڵێکیان هەڵکەندبوو، بەرخێکیان کوشتبۆوەو هەر بە پێستەکەیەوە تێیان نابوو، سەروژێری بەرخەکەیان بە ژیلەمۆ داپۆشی بوو، دەوریان دابوو تا ببرژێ.

مانوساکاس سەری بەرانێکی گەورەی خستبووە بەینی هەردوو لاقی و خێرا خێرا خوریەکەی بـە جەو دەبڕییەوە، لەم لایەوە "20" مەڕی بڕاوەو لەو لایەوە "20" مەڕی نەبڕاوە وێستا بوون. یەك خەرمان خوری بڕاوەی لە بەردەمدا کەڵەك ببوو و بۆنێکی تیژی لێدەهات.

مانوساكاس له كەيفاندا كەوتبووە گیزە گیزی گۆرانی، شنە بایەكی خۆشی دەهات. ساڵێكی خۆش بوو، مەڕو ماڵات زاوزێیەكی چاكیان كردبوو، دوو كوڕە گەورەكەی مانوساكاس، تیودوریس و یاناكوس لەو لای ئاغەڵەكەوە تەشتێكی گەورەی مسیان لەبەر دەم خۆ دانابوو و خەریكی پەنیر دروست كردن بوون، لە خوا بەزیاد بێ لەو لاشەوە لەگوندی سن جاندا رەزو باخات-ی ئەمساڵ بێ وێنە بوو مایندەكەشیان جوانوویەكی خنجیلانەی هێنا بوو.

مانوساكاس بۆ ساتێ دەستی لەمەڕ بڕینەوە هەڵگرت، نیگایەكی دەشتو دەرەكەی كردو لەبن لێوانەوە گوتی:

- زەوی وەكو كەروێشكەو لێكدا لێكدا دەزێو ئیشوكاری هەر زاوزێیە، مەڕو ماڵات دەزێن، درەخت دەزێنو ژنانیش.... ئەهای كریستینا پەرداخێ عەرەقت بۆ هێنابام تا دەمێ تەڕ بكەم!.....

كریستینای ژنی لەنێو ئاغەڵەكەدا ئاگری خۆش دەكرد. هەر چەندە هێشتا بە گوڕو بە هێز بوو بەڵام لەسكو زار وێستا بوو و منداڵی پێ نەمابوو، بۆیە لە دڵی خۆدا گلەو گازاندەی لەخوا دەكردو دەیگوت:

- ئەم كارخانەیە دەبوا تا تەمەنی 70ساڵی لە كار نەوەستێ، دەبوا هەر ژنێك بەلای كەمەوە دوو دەرزەن منداڵی ببوایە ئەوجا لە زاوزێ بكەوێ. دوو دەرزەن منداڵ یانی بیست كوڕو چوار كیژ.... ئەو رۆژەی كە یەكەمین نەوەیان لە دایك بوو، هەستی كرد وەكو چۆن یەكێك خەوی بێ، گیانی خاو بۆوە، نیشانەی خاچی كێشا.... هەناسەیەكی هەڵكێشاو گوتی:

- ئاە، ئەی خوای گەورە، ئەگەر ئەو رۆژەی كە دنیات دروست دەكرد لە نزیكت بام لە هەندێ رازو نهێنیم ئاگادار دەكردی كە تەنیا ئێمەی ژنان دەی زانین.....

لەم كاتەدا قسەكەی مێردەكەی بیر كەوتەوە كە گازی كردبوو، گوتی:

- بەسەر چاو مانوساكاس، هیچی پێوە ناخۆی؟ تۆزێ جگەرم بۆت برژاندووە.

- ئەویش بهێنە!

لەو كاتەدا كە مانوساكاس سەرگەرمی خواردنو خواردنەوەو هەڵڕوانین بەو دەشتو دەرەدا بوو، گوێی لەدەنگی سمی ئەسپێك بوو كە بە چوار ناڵە دەهات و بەردەكانی ژێر سمی بە قەد پاڵدا غل دەبوونەوە. مانوساكاس لەبەر خۆوە گوتی:

- دەبێ كێ بێ وا لەم وەرزەدا بە سواری ئەسپ كەوتۆتە ئەو كێوانە؟ بە دەمی پڕەوە هەستایە سەر پێو لە دیواری ئاغەڵەكەوە سەری كێشا، دەستی كرد بە سێبەر بۆ چاوی بەڵام تیشكی بەتینی هەتاوەكە بە شەوارەی خستو جگە لە ئەسپێكی رەشی قەترانی چ شتێكی دی فەرق نەكرد، لە بن لێوانەوە گوتی: "درۆم نەكردبێ ئەو سەگەیە، نوری بەگ!".

بە پەلە بەرەو دەرگای ئاغەڵەكە چوو، لە دڵی خۆیدا گوتی:

- هەبێو نەبێ تاقیبی من دەكا!.

مانوساکاس خێرا گەڕایەوە نێو ئاغەڵەکە، دەستی دایە خورجەکەی سەر دیواری ئاغەڵەکەو لەو دەمەدا کە ژنەکەی هێشتا سەرگەرمی خۆش کردنی ئاگرەکە بوو و چاوی لەم نەبوو، خەنجەرە درێژەکەی لەخورجەکە دەرهێناو کردی بە بەر پشتێنەکەیدا. ئەوجا دار عاسا بەرووەکەی هەڵگرت و لەبەر ئارغەڵەکەدا وێستا.

سوارەکە هەنووکە لەو دار بەڕووە زەلامەی بناری کێوەکە رەت ببوو، عەمامەیەکی سپی لەسەر بوو، دەمانچە زیوینەکانی بەملاو بەولایدا دەبریسکانەوە. مانوساکاس نوری بەگی ناسییەوە. دیسان لەبەر خۆیەوە گوتی: "ئەم سەگە بۆ تاقیبی من هاتووە! دەبا بێ پیاو! بزانە چۆنی نیشان دەدەم!" هەر لەجێی خۆیەوە گازی کرد:

- ئەهای کریستیان سفرە راخە، وامیوانمان هات.

ژنەکەی بەسەرسامی وەڵامی دایەوە:

- کێیە؟

مانوساکاس گوتی:

- شەیتانە! پێم گوتیت سفرە راخە!

لە ئاغەڵەکە دوور کەوتەوەو رووە سوارەکە چوو.

نوری ئەوی بینی و بە دەست ئیشارەتێکی کرد کە دێ. بە دەنگێکی پڕ لە تەوس و بەرز گوتی:

- ماندوو نەبی پاڵەوان مانوساکاس!

- ماندوو نەبی پاڵەوان نوری بەگ! خێرە بەم پەلەیە؟

نوری بە پێکەنینەوە گوتی:

- بەرەو هەواری پاڵەوان مانوساکاس تۆنای ناسیت؟

ددانەکانی دەبریقانەوەو غەبغەبە تورت و سپییەکەی دەلەرزی، چاوای مانوساکاس گڕیان لێ هەڵدەستا، بەڵام بەناچاری جڵەوی خۆی گرت. ویستی پێ بکەنێ بەڵام تەنیا لێوی سەرەوەی بەئاستەم جوڵاو ددانەکانی بەدیار کەوتن، ئەوجا گوتی:

"جاکێ هەیە باسی قارەمانێتی و مێرخازی ئەوی نەبیستبێ؟ ئەوەیە کە چەند رۆژێ لەمەو پێش کەرێکی دابوو بەکۆڵیاو بردبووی بۆ مزگەوت تانوێژ بکا".

- بەڵێ منیش ئەوەم بیست، قەلە رەش هەواڵی دامێ، جا ئێستا هاتووم تا ئەو پشتە بە هێزەی کە توانیوێتی کەرێ هەڵبگرێ، بە چاوی خۆ ببینم.

- نوری بەگ تۆ ئەو خەیاڵە لە مێشکی خۆت دەرکە کە بتوانی پشتی من بدینی. چ بەنی بەشەرێ نییە کە بتوانێ پشتی مانوساکاس بدینێ.

- ئەدی ئەگەر ناچاری بکەن؟ پێم وایە لەو کاتەدا قوونیشی نیشان دەدا!.

نوری بەگ ئەمەی گوت و پێکەنی، نوکی قامچییەکەی کێشا بە گوێی ئەسپەکەیدا. ئەسپی غەڕا دەرپەڕی و لەمانوساکاس نزیک بۆوە.

مانوساکاس له جێی خۆی نەجولا. خوێنی هاتە جۆش. دیسان بەتۆبزی جڵەوی خۆی گرت، نوری بەگ هاتبووە بەر دەرگاکەی و دەبوا ئەو بە سەبرو حەوسەڵە بێ. بێ ئەوەی تاقە شەقاوێ بچێتە پێشێ کۆڵەمستی گوشی، نەیتوانی زمانی بگرێ و بە دەنگێکی نزم گوتی:

– نوری بەگ ئەوە بزانە کە تائێستا رووی نەداوە سەگێ بم گرێو هار نەبووبێ.

کابرای تورك گوتی:

– منیش دڕندەیەکم بۆ خۆم بەلام پێویست بەخۆ هەڵکێشان ناکا.

مانوساکاس بازووی خۆی راتەکاندو گوتی:

– ئێستا چت دەوێ؟ بۆ چی هاتووی؟

نوری بەگ بێ ئەوەی چ شتێ بڵێ کەوتە جوینی سمێڵی. مانوساکاس–ش بێدەنگ بوو و لە جێی خۆیەوە دەیڕوانییە ئەو، بەلام دڵی هەردووکیان کەوتبووە لێدانو هەر ئەوە بوو لە قەفەسەی سنگیانەوە نەدەهاتە دەرێ، ئاخری نوری بەگ هاتە قسان، هێدی وئارام قسەی دەکرد، پێ دەچوو هەر قسەیەکی چەند جارێك هەڵسەنگێنێ ئەوجا بیکا، گوتی:

– مانوساکاس، تۆ تانەیەکی گەورەت لە ئێمە داوەو ئەمەش سزای خۆی هەیە.

– من ئەوەی بە ئەقڵم داهات کردم. ئێستاش کێ خۆی بە پیاو دەزانێ بابێ تۆڵە بکاتەوە.

– من هاتووم.

– تۆ؟

– بەڵێ، من. من نوێنەری دەوڵەتی عوسمانیم بۆ تۆڵە هاتووم، خێڵی ئێوە بابی منتان کوشتووەو خوێنی بابم داوای تۆڵە دەکا. بەڵێ مانوساکاس من دەبێ لەگەڵ خێڵی ئێوەدا هەقو حیساب بکەم. هەر پێرێکە بوو کە برایەکەت بە سواری ماین چۆتە چایخانەی تورکەکان و وەدەری ناون. کاندی نارازییەو تۆڵەی دەوێ، من دەستم ناچێتە میگلس پاڵەوان چونکە ئەو برای هاوپەیمانی منە، ناچار تۆ دەکوژم.

مانوساکاس بە دزییەوە دەستی بە مشتوی خەنجەرەکەی بەر پشتی دا هێناو گوتی:

– وەرە با لێرە دوور بکەوینەوە، نابێ ژنەکەم گوێی لە دەنگە دەنگان بێو نابێ کوڕەکانیشم پێ بزانن.

نوری بەگ لە ئەسپەکەی دابەزی، چونکە ویژدانی قبوڵی نەدەکرد خۆی بە سواری بڕواودوژمنەکەی بەپێ. هەوساری ئەسپەکەی لە دەستی هالاندو گوتی:

– با بڕۆین!

هەردووکیان کەوتنە رێ. ئەسپەکەش بە دوایاندا دەڕۆیی و لە نیگەرانی دا دەی حیلاندو بەردەکانی ژێر سمی غل دەبوونەوە.

هەتاو گەیی بووە سەر لوتکەی کێوەکان، کوڕانو شوانانی مانوساکاس بەرخەکەیان تەواو برژاندو لە چاڵەکەیان دەرهێنا. ئەوجا هەموو دەوریان داو بە تاسوقەوە کەوتنە خواردن، گۆزە شەرابێکی پڕیش لەسەر سفرەکە دانرابوو، خێرا خێرا ئەم دەیدایە دەستی ئەوو ئەو دەیدایە دەستی ئەم.

لەسەر کێوەکەش باڵندەی باڵندە ئاسایی نە دەجووڵا، مەڕەکانی کە بڕابوونەوەو لەشیان سووک ببوو، خۆیان لە گەرماکە دزی بۆوەو لە ژێر دار بەڕووەکەدا مۆڵیان دابوو، سەگەلی ڕانەکەش لە ژێر سێبەری درەختەکەدا وەرکەوتبوون‌و بەسەرسامی دەیانڕوانییە مەڕە بڕاوەکان. پێ دەچوو لە دڵی خۆدا بڵێن کە: "ڕانەکە نەخۆشەو گەڕکە لێی داوە!".

مانوساکاس و نوری بەگ لە ڕاستانێیەکی نزیکی دار بەڕوویەکی زەلام وێستان، چاوێکیان بەو ناوەدا گێڕا، هەردووکیان گوتیان:

– ئێرە شوێنێکی خراپ نییە.

نوری بەگ ئەسپەکەی لە خوارترەوەو لە نەدیویدا بەستەوە تا شەڕەکەیان نەبینێ.

لەم ماوەیەدا مانوساکاس دارو بەردی ئەو ناوەی پاك کردەوە. نوری بەگ گەڕایەوەو کە ئەمەی بینی زۆری پێ خۆش بوو، گوتی:

– دەستت خۆش! کارێکی باشت کردووە. ئێستا شوێنەکە باشە.

مانوساکاس گوتی:

– بەڵێ، ئێستا شوێنەکە باشە. ئەگەر بمانەوێ دەتوانین لەم مەیدانەدا زەماوەندێ ساز بکەین یا تا دوا هەناسە بجەنگین، تۆ چ دەڵێی نوری بەگ؟

نوری بە ساردییەوە وەڵامی دایەوە:

– من وای بە باش دەزانم تا دوا هەناسە بجەنگین. بەڵێ، مانوساکاس، ئابڕوو و پیاوەتی وا دەخوازێ کە تا دوا هەناسە بجەنگین.

مانوساکاس گوتی:

– هەردوو کارەکە هەر لەگوینە.

نوری جارێکی دی بە ساردییەوە گوتی:

– وای بە باش دەزانم تا دوا هەناسە بجەنگین.

– ئارەزووی خۆتە.

پشتێنەکەی توند کردەوە، قۆڵەکانی هەڵماڵی. نوری–ش مێزەرەکەی توند کردەوە، دەمانچەکانی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێنان، یەکێکیانی بە لقی دارەکەوە هەڵواسی و ئەوی تریانی بە دەستەوە گرت. مانوساکاس بەدەم سەیر کردنەوە گوتی:

– ئەوی دیکەشیان هەڵواسە. من زۆر حەز لەم دەمانچانەی تۆیە. کە کوشتمیت وەکو یادگار بۆ خۆمیان هەڵدەگرم.

نوری بەگ دەمانچەکەی هێنایە سەرپێ، مانوساکاس بەبێ جووڵە لە بەردەمیا وێستا بوو. نوری گوتی:

– مانوساکاس، دوێنێ کە خێڵەکەتان بە بەر کۆشکەکەی مندا دەڕۆیی تۆ وەستایت، دەمانچەکەت دەرهێناو فیشەکێکت بە ئاسماندا تەقاندو لە ڕقی من هاوارت کرد کە: بە سەلامەتی تۆ نوری بەگ! زۆر چاکە مانوساکاس ئەوا قسەکەتم قبوڵ کردو ئیدی یا من دەبم یا تۆ!

ئەمەی گوتو فیشەکێکی بەسەر مانوساکاس دا تەقاند، ئەوجا بە ئەسپایی وەرچەرخاو دەمانچەکەی کە هێشتا دووکەڵ لە لوولەکەی دەردەچوو، لە نزیکی دەمانچەکەی دییەوە هەڵواسی.

ئەوجا هەردووکیان ئامادەو تەیار بەرانبەریان لێکدی گرت. لاقیان بڵاوکرد بۆوەو بە توندی خۆیان بە زەوییەکەوە قرساندبوو و مۆڕەیان لێکدی دەکرد. هێشتا تەواو رقیان هەڵنەستابوو و نەهاتبوونە جۆش. بە دووی قسەی ناشیرینو کرێتدا دەگەڕان تا رقیان هەستێو دەستیان بچێتە خوێنی یەکدی.

مانوساکاس تفێکی لە نوری کردو گوتی:

- تفو لە ردێنی پێغەمبەرەکەت!

نوری نەڕاندنی و گوتی:

- تفو لە ردێنی عیسای بیژی!

ئەوجا کەوتنە جنێودان بەخوای یەکدیو هێشتا هەر نەهاتنە جۆش.

ئەوجا دەمڕێژی جنێو بەسەر مریەمی پاکیزەو ئیمامانو ئەولیاو پیاوچاکانی یۆنانیدا دادەباری، بەڵام ئەم جنێودانە رقی کەسیانی هەڵنەستاند، ئاخری مانوساکاس بە پۆزو پێکەنینەوە گوتی:

- بیستوومە میگلس پاڵەوان لە پشتت نەویوەو بای داوی و هەڵی داویتە سەربان، منیش دەمەوێ وات لێ بکەم و بەو دەردەت بەرم!.

ئەمەی گوتو پەلاماری نوریدا، بەڵام نوری خۆی لاداو نەیهێشت دەستی بیگاتێ. شەقاوێ کشایەوە، خەنجەرەکەی لە کێلان دەرهێنا.

چاوی هەردووکیان بوون بە کاسەی خوێن.

- هەی گاور

- هەی سەگ!

نوری بە خەنجەری رووتەوە پەلاماریدا، بەڵام مانوساکاس خێرا سەری دانەواند، نوری رەتێکی بردو زۆری نەما بوو بە دەما بکەوێ.

مانوساکاس هەر بەو دەقەوە پەلاماری داو کەللەیەکی توندی کێشا بە ورگی نوریداو هێندەی نەما نوری لە تاوا ببورێتەوە، بەڵام خێرا هەڵگەڕایەوەو هەموو هێزی خۆی کۆکردەوەو تا توانی خەنجەرێکی بە ناو دڵی مانوساکاسدا کرد، خەنجەرەکە تەواو رۆچوو ئێسکو پروسکی دادڕی. نوری دانەوییەوە، خەنجەرەکەی دەرهێنایەوە، خوێن لە جێی خەنجەرەکەوە فیچقەی کردو بەسەرو لەشیا پرژا.

نەعرەتەیەکی شادی کێشاو وەکو تینویەکی زۆر تینو دەمی خەنجەرە خوێناوییەکەی بە زمان لستەوە، مانوساکاس بەلارە لارو لەتردانەوە پاڵی بە درەختەکەوە داو لە بن لێوانەوە گوتی:

- هەی سەگ، ئاخری دەستی خۆت وەشاند!

نوری گوتی:

- ئێستا پاکو پیس.

به غرورو خۆ پەسەندی نەڕە شێرێکەوە، وردە وردە لێی نزیك بووەوە، بۆنی گۆشتی تازە بڕاو ختووکەی کەپوی دەدا.
مانوساکاس کە هەستی دەکرد بەرە بەرە هێزی لێ دەبڕێ‌و ئیدی ناتوانێ پەلاماری دوژمنەکەی بدا لە بن لێوانەوە دەیگوت:

– وەرە پێشەوە، وەرە پێشەوە.... پێشتر....

نوری کە گوێی لە دەنگی کزو هانکە هانکی خەنیمەکەی دەبوو لە ناخ دا گەشکەی دەکرد. وردە وردە دەچووە پێشترەوەو خەنجەرەکەی رادەوەشاند، کە تەواو لێی نزیك بۆوە نەعرەتەیەکی کێشاوی گوتی:

– کافری کافر باب، هەنووکە خەنجەرێکی دیت لە دڵ دەدەم‌و تۆڵەی دەوڵەتی عوسمانی لە خۆت‌و میگلس–ی برات دەکەمەوە!

هەنووکە تەواو نزیك ببۆوەو نووکی خەنجەرەکەی کردبووە دڵی مانوساکاس، لە پڕ پەلاماری داو خەنجەرەکەی داوەشاند، بەڵام مانوساکاس ئەمجارەش خۆی لادا، خەنجەرەکەی نوری بەگ لە قەدی دار بەڕووەکە چەقی و لە ناڕەواستەوە بوو بە دوو لەتەوە. مانوساکاس گوڕی دایە خۆ، دانەوییەوەو خەنجەرێکی بەناو لنگی نوری دا کرد، نوری وەکو گاجووت بۆڕاندی، بەڵام بە هەر حاڵێ بوو خەنجەرەکەی لە دەستی لەرزۆکی مانوساکاس دەرهێنا، بەدەم گابۆڕەوە خەنجەرەکەی لە دڵی مانوساکاسدا خەتم کردو گوتی:

– ئەمەش بۆ دەوڵەتی عوسمانی!

مانوساکاس لەبن دار بەڕووە زەلامەکەدا گیانی دەرچوو، بۆ ساتێك سیمای کریستینای ژنی و منداڵەکانی و ئاغەڵی پەزەکان‌و ئەو بەرانەی کە هێشتا نیوەی خورییەکەی پێوە مابوو، بە بەرچاوی دا ڕەت بوون‌و. لە پڕ بەر چاوی تاریك بوو، کەوتە سەر زەوی‌و دەموچاوی لە خوێن چەقی.

نوری لە پاڵ ئەودا کەوتبوو. خوێن لە بەینی هەردوو لاقییەوە دەڕۆیی، ژانێکی بەسوێ کەوتە هەناوی، گونە برینەکانی بە دەست گرتبوو دەیناڵاند، نیگایەکی دەوروبەری خۆی کرد، هەتاو روو لە ئاوا بوون بوو دەنگی زەنگوڵەی وڵاخ‌و ماڵات لە چیادا دەنگی دەدایەوەو بایەکی توند هەڵیکرد.

نوری کە بە دەم ناڵە ناڵەوە دەیویست هەستێ گوتی:

– خوایە فریام کەوە، هەر ئەوەندە فریام کەوە تا خۆ دەگەیەنمە ئەسپەکەم چنگی گەیاندە دار بەڕووەکە، دەمانچەکانی داگرت‌و کردنی بەبەر پشتێنەکەیدا، ئەوجا دانەوییەوە، دار عەساکەی مانوساکاسی هەڵگرت تا خۆی بەسەریدا بدا، تەماشایەکی دوژمنەکەی کرد کە لە لەقەفرتێ‌و هانکە هانکی مەرگ دابوو، ویستی لەقەیەکی پێدا بماڵێ، بەڵام لەبەر ئازار نەیتوانی و ناچار بە تفێك قەناعەتی کردو لەبەر خۆیەوەو گوتی:

– سوێندم خواردبوو کە بت کوژم‌و ئەوا کوشتتم! بەڵام تۆش ئەی کافری لەعین دەستی خۆت وەشاند!

دەستی چەپی خستە بەینی سینگییەوە و ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

– لامەزەبی بیٚ دین، خۆزی تۆش لەدڵت دابام!

مانوساکاس یەکێك لە چاوە لێڵ و سوور هەڵگەڕاوەکانی کردەوە، لێوەکانی بەرە بەرە شین دەبوونەوە، لێوەکانی بە ئەسپایی جوڵان وەك بڵێی دەیانویست شتیٚ بڵیٚ، بەڵام بێفایدە بوو هەر بەو دەقەوەو بە نیوە کراوەیی بۆ هەمیشە لە گۆ کەوتن.

نوری بەگ بە دەستێك ناوگەڵی گرتبوو و بە دەستەکەی تری خۆی دابوو بەسەر دار عاساکەی مانوساکاس داو بە دەم سوێی ئازارەوە خۆی گەیاندە بن ئەودار بەرووەی کە ئەسپەکەی پێوە بەستبوو، ئەسپە غەڕاکەی لە دوورەوە گوێی لە ناڵە ناڵی خاوەنەکەی بوو، سەری وەرگێڕا، کە چاوی پێی کەوت کەوتە نێسکە نێسك و سپێنەی چاوی بریسکایەوە. نوری بەگ لە دڵی خۆیدا گوتی:

– هەر ئەوەندە بم توانی با سواربمو بڕۆم هیچم نەدەویست! مستەفا بابا حەکیم باشییەکی چاکەو مالیجەم دەکا.

رچە خوێنێکی سوور لە دوایەوە رژابوو، کە گەییە ئەسپەکەی، خۆر تەواو نیشتبووە سەر کەل، ئەسپەکە گەردنی درێژ کردو بۆنی بەسەرو پشتی خاوەنەکەیەوە کرد. ئەوجا وەکو زمان زان سەری هەڵبڕی و وەکو ئەوەی داوای یارمەتی بکا حیلەیەکی قایمی کرد.

نوری ویستی پێیەکی بگەیەنێتە ئاوزەنگییەکە، بەڵام لەبەر ئازار زۆری نەمابوو ببورێتەوە، کەوت و باوەشی بەدەستی ئەسپەکەدا کرد. ئەسپەکە سەری وەرسوڕاندو سەیرێکی کردو حاڵی بوو. دەستەکانی نووشتاندەوەو لە پەنا بەردێك دا چۆکی داداو چاوەڕوانی کرد. نوری لەسەر سك خۆی بەسەریادا، هەردوو دەستی لەملی ئەسپەکە وەرینا، لاقەکانی هەڵبڕیو خۆی گەیاندە سەر زینەکە، لە تاوا لێوی خۆی دەکرۆشت تا هاوار نەکا. ناو گەڵی یەکپارچە برین بوو، چونکە نەیدەتوانی لاقەکانی بڵاو بکاتەوە هەردوو لاقی بە دیوێکی ئەسپەکەدا شۆڕ کردبۆوە. لەبن لێوانەوە گوتی: "برۆ هاوڕێم، برۆ، بەڵام هێواش برۆ...." سەری پەنجەکانی بە سۆزەوە بە یالی ئەسپەکەدا هێنا.

دەمەو خۆر ئاوا بوو کە ئەسپەکە هێواش هێواش و لە کێوەکەوە داگەڕا، چاوی بڕی بووە بەر پێی خۆی تا نەخزیٚ و خۆی لە کەندو کلۆو گا بەردەکان لابدا.

هەتاو بەرە بەرە لە پشت کێوە بەرزەکانەوە ئاوا دەبوو، هێند سوور بوو دەتگوت خوێنە، چەند ژنێك بە چیاکەدا هەڵدەگەڕان و دەچوون بۆ لای مێردەکانیان، کە نوری چاوی پێیان کەوت سەری قوت کردەوەو لێوی خۆی کرۆشت، بەڵام خوێن لە زینی ئەسپەکەوە و لە بن سکییەوە دەچۆڕاو لەسەر زەوی رچەی دەبەست.

دنیا زۆر فێنك بوو. گەرماکەی خستبوو زەوی تەواو فێنك ببۆوە، دوو– سیٚ ئەستێرەی درشت بە بەرۆکی ئاسمانەوە هەڵهاتن. تروسکەی چرای ماڵێکی چکۆلەی بنار کێوەکە بە دیار کەوت و دەنگی لای لایەی شیرینی ژنێك بەرز بۆوە. نوری چاوی نوقاند بوو و هیچی نەدەبینی، بەڵام دەنگی ملیۆنان گیانداری دەشت و کێوان کە پێشوازی ئەو شەوە فێنکەیان دەکرد وەکو زەنگی

کلێسا لە مێشکی دا دەنگی دەدایەوە. خۆی توند بە یاڵی ئەسپەکەوە گرتبوو، چارەنووسی خۆی دابووە دەستی ئەو، کێوە دەچوو؟

ئەسپەکە هەر خۆی دەیزانی و نوری متمانەی تەواوی پێی هەبوو. ئەسپەکە لەبەر دەرگای کۆشکە هاوینەکەدا وێستا. نوری چاوی هەڵێناو بانگی کرد. نۆکەران بە پەلە هاتن‌و لە باوەشیان کرد، دایەی پیر قەنەفەیەکی نەرمی لە خوارەوە ئامادە کردو نوریان لەسەری راکشاند.

لێفەو دۆشەکەکان لە خوێنا هەڵکێشران. نوری بە دەست ئیشارەتێکی کردو لەبن لێوانەوە گوتی:

مستەفا بابا..... مستەفا بابا...

ئەوجا بەسەر سەرین‌و لێفەکەیدا کەوتەوە.

وەختێ مستەفا بابا بە هانکە هانك بە خۆو کیسەی پڕ داو و دەرمانەوە خۆی بە کۆشکە هاوینەکەی بەگ دا کرد، شەو باڵی بەسەر دنیادا کێشابوو.

بەگی رووت کردەوە، نۆکەران چراو مۆمیان هێنا، مستەفا بابا دانەوییەوەو تەمەشایەکی کردو سەری لەقاند.

نوری بورا بووەوە. پیرەمێرد گوڵاوی بەکەپوو و لاجانگەکانی دا پرژاند.

نوری چاوی هەڵێناو بە دەنگێکی لەرزۆك پرسی:

– چاك دەبمەوە؟ چارم هەیە؟ دەژیم؟

مستەفا بابا گوتی:

– تۆ لەبەر رەحمەتی خوادایت‌و هەر ئەو شفا سازە.

نوری بە ترس‌و نیگەرانییەوە پرسی:

– ئەی کەسی دی نییە؟ تۆ ناتوانی چاکم کەیەوە مستەفا بابا؟

– نوری بەگ، زامەکەت کارییەو لە شوێنێکی خراپ دایە.

نوری بەگ هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

– ئاخر منیش خەمی ئەمەمە، نەفرەت لەم رۆژەی کە تێی کەوتم!

مستەفا بابا گوتی:

– کفر مەکە، ئەمە ئیرادەی خوای لەسەر بووە.

بەگ بە کلۆڵییەوە و لەبن لێوانەوە گوتی:

– بۆ؟ بۆ؟ ئاخر بۆ؟

پیرەمێرد وەڵامی نەدایەوە. ئەو دەیزانی بۆ. بەیانی ئەو رۆژە کە نوری لەبەر دەرگادا بەو هەموو غرورو قۆزییەوە دیتبوو دڵی خەبەری دابوو، گوتی:

– ئەگەر دەتەوێ چارەسەر بکرێی کڕ بەو هیچ مەپرسە.

عارەقیان هێنا، پیرەمێرد زامەکەی بە عارەق شۆردو بەستی، خوێنەکەی وەستایەوە، ئەوجا چەپکێ گیای دەرمانی لە کیسەکەی دەرهێناو دایە پیرە دایەنەکەو گوتی کە بیکوڵێنێ‌و ئاوەکەی دەرخواردی نوری بدا تا خەوی لێ بکەوێ.

نۆکـەرەکانی لـە ژوورەکـە دەرکـرد، دیسـان کیسـەکەی کـردەوەو شووشـەو قوتـوی پـڕ دەرمـانی گیراوەو مەڵحەمی لێ دەرهێنا، دایەی پیر بە دەم گریانەوە سەیری دەکرد. گوتی:

– مستەفا بابا زامەکەی کارییە؟ ئایا چاك دەبێتەوە؟

پیرەمێرد لە بن لێوانەوە گوتی:

– لەوەیە.... لەوەیە.... بەڵام تازە ژیانی بۆ چییە؟

– ژیانی بۆ چییە؟ مەبەستت چییە مستەفا بابا؟

پیرەمێرد سەیرێکی دەوروبەری خۆی کردو بە ئەسپایی گوتی:

– چونکە ئیدی لە پیاوەتی دەکەوێ.

پیرێژن قریشکەیەکی کردو دەموچاوی خستە نێو هەردوو لەپی.

*   *   *

ڕۆژی دوایـی، لـەو دەمـەدا کـە هـەتاو بـەرەو ئـاوا بـوون دادەکشا، میگلس پاڵـەوان لەبـەر دەرگـای دوکانەکەی خۆیدا وێستا بوو، دەیڕوانییە ئەو بەلەمو کەشتیانەی کـە خـەریکی شـت بـار کـردنو شت داگرتن بوون.

دەریا سووری دەنواند، میگلس پاڵەوان هـەڵی دەڕوانـی بـەڵام هیچـی نـەدەبینی، چـەند ڕۆژێ بـوو کە زۆر لاواز ببوو و دەمی تاڵ بوو.

تورکـەکان بـە ڕقو غەزەبـەوە سـەیریان دەکـرد، دۆسـتە مەسیحییەکانیشـی خۆیـان دوورە پـەرێز دەگرتو زاتیان نەدەکرد لێی نزیك ببنەوە.

میگلس پاڵەوان کیسە توتنەکەی دەرهێنا، ئەم سیغارە ببوو بە هـاوڕێی هـەرە نزیکـی، چـونکە نـە شـەرابو نەگـەڕان و سـواری سـوکناییان بـە دڵـی نـەدەدا، سـیغارێکی داگیرانـد، یـەك- دوو مـژی لێداو بەرقەوە توڕیدا، سیغارەکە هێندەی دی دەمی تاڵ دەکرد.

سیغارەکەی توڕدایـە سـەر زەوی و پێیـەکی پێدا نـاو لەبـەر خۆیـەوە گـوتی: "تـۆش لاکـەوە لەبـەر چاوم!" ویستی خۆی بە دوکانەکەدا بکاو تـۆزێکی دی دانیشێتو ئـەوجا دای بخـاو بـڕوا، لـە پـڕ تیودوریس-ی کوڕە گەورەکەی مانوساکاس تەپو تۆزاوی و ئارەقاوی و بە هانکە هانك لە بەردەم مامی دا قوت بۆوە، هێند شەکەتو پەشۆکاو بوو قسەی بۆ نەدەکرا.

میگلس پاڵەوان قۆڵی گرتو رای تەکانو گوتی:

– قسە بکە!

لە پڕ مانوساکاسی برای بیر کەوتەوە.

– مامە گیان.... بابمیان کوشت!

– کێ؟

– نوری.

میگلس پاڵەوان قۆڵی برازاکەی بەردا، پەنجە کەڵەی خستە زاریو کـاتێ وە ئاگـا هاتـەوە سـەیری کرد خوێنی لێ هاتووە.

– کەی؟ لەکوێ؟

تیودوریس نەفەسێکی تازە کردەوەو بەدەم گریان‌و جنێو دانەوە گێڕایەوە کە چۆن ئەمڕۆکە لای نیوەڕۆ جەنازەکەی بابیان لە بن دار بەڕووە گەورەکەدا دۆزی بووەوە کە خەڵتانی خوێن بوو، دوو جێ خەنجەری پێوە بوو، یەکێکیان لە ناو گەڵی و ئەوی تریان لەسەر دڵی درابوون.

دوو ژن کە دوێنێ دەمەو ئێوارە چوو بوونە کێوان یەکێکیان خات هانزی گیورگیس و ئەوی تریان بووکەکەی بوو —لە ڕێگادا نوری-یان بینی بوو بەسەر ئەسپەکەیەوەو خوێنی لێ چۆڕا بوو.

میگلس پاڵەوان ماوەیەکی زۆر بێدەنگ بوو، چاوی بڕی بووە ئەرزەکەو گوێی لە قسەی برازاکەی دەگرت. دار بەڕووە زەلامەکەی بنار کێوەکەی دەهاتە بەرچاو کە جەنازەیەکی زلەی خڵتانی خوێنی لە بندا کەوتووە.

کە لەم خەیاڵە بووەوە سەری هەڵبڕی، گرتی بەشانی برازاکەیداو رای تەکاندو گوتی:

– بەسە! خۆ تۆ ژن نیت وا دەگری. دەروازەکانی شار هێشتا دانەخراون‌و دەتوانی بگەڕێیتەوە بۆ گوند، پێیان بڵێ چاوەڕوان بن‌و تا خۆم دێم نەی نێژن!

میگلس پاڵەوان دوای ڕۆیشتنی برازاکەی خۆی بە دوکانەکەیدا کرد. کاریتوسوی ناردەوە بۆ ماڵێ، نەیدەویست کەس بیدینێ، چنگی لە کورسیی دانیشتنەکەی خۆی گیر کردو هێند بە توندی دای بە عاردیدا بوو بە هەزار پارچەوە.

ئەوجا لەسەر یەکێك لە کلافە کندرەکان کەوت‌و سەری خستە نێو هەردوو دەستی، دوکانەکە لەبەر چاوی نەما، کاندی سڕایەوە دار بەڕوویەکی رەشی پڕ لق و پۆپی تیژ لە دڵیدا سەوز بوو، مانوساکاسی برای لە بن ئەم دار بەڕووەدا بێ ناز کەوتبوو، نەمردبوو، لە بری خوێن شەراب لە سەراپای دەچۆڕاو بە دەم چەپڵە لێدانەوە سرودێکی نیشتمانی دەگوت.

میگلس پاڵەوان سەری راوەشاند، لە جێی خۆی هەستاو لە پڕ بڕیارێکی دا. دوکانەکەی داخست. کلیلەکەی خستە بەر پشتێنەکەی و بۆ ئەوەی خەڵکی نەی بینن بە کۆڵانە تەنگ‌و تاریکەکاندا کەوتە ڕێ، لە گەڕەکی یۆنانییەکان رەت بوو، و گەییە گەڕەکی تورکەکان. "سێ خوشکەکە" هێشتا لە پشتی دەرگاکەی خۆیان بوون، میگلس پاڵەوان لەبەر ماڵە دەرگا سەوزەکەدا وێستا، هەڵی روانییە دیوارە بەرزەکان‌و نیگای لەسەر شانشینێکی بچکۆلەی پەنجەرەداری بە پەردە گیرسایەوە، بەڵام خێرا وەکو ئەوەی گوناحێکی گەورەی کردبێ‌و ژێوان بوبێتەوە نیگای گواستەوە، ئەو شەوە ژنان‌و شانشینانی پەنجەرە دار بە چ کەڵکێکی ئەو دەهات؟ بیرو خەیاڵی ئەو وەکو هەڵۆیەکی بێچو کوژراو بوو کە بە قژی نوری دا دەنووسا‌و چنگی لە چاوو مێشکی گیر دەکرد.

لە پڕ شادییەکی دڕندانەو سەیر باڵی بەسەردا کێشا. لە پڕ بیری ئازاد بوو، بەرز بۆوەو هەستی کرد، بوو بە مرۆڤێکی دی، مرۆڤێ کە تەنیا بۆنی ئارەقەی پیاوی لێ دەهات. میگلس پاڵەوان هەمدیس کەوتەوە ڕێ، ئاگر لە چاوی دەباری. بەرەو ماڵ دەگەڕایەوەو لەبەر خۆوە دەیگوت: مانوساکاس براکەم.... مانوساکاس!.....

* * *

شەو داهات، ئەستێران هەڵهاتن‌و تۆزێ لەولاترەوە مانگ لە شێوەی داسولکەیەکی باریك دا بە دیار کەوت. لە گوندی سن جاندا دەرگای ماڵەکان یەك یەك داخران، چراکان کوژانەوەو گوند لە تاریکی شەودا ون بوو، تەنیا ماڵی مانوساکاس روناك بوو و دەرگا لەسەر گازی پشت بوو، جەنازەی خاوەن ماڵەکە لە ناوەندی ژووری دانیشتندا خرابووە سەر چەند چوار پایەك، بە شەراب شۆردبوویان‌و کفن کرابوو. بەمۆم خاچێکیان لەسەر دەم‌و لێوی دروست کردبوو، وێنەیەکی مەسیح خرابووە سەر دەستی. دوو مۆمی گەورەیان بە دیارییەوە داگیرساندبوو، یەکێکیان لەلای قاچی و ئەوی تریان لە ژوور سەری دانا بوو.

چاوانی مانوساکاس کرابوونەوەو تەواو لە شووشە دەچوون، ئەمە بۆیە وابوو چونکە کەس فریا نەکەوتبوو گەرماو گەرم بیان نوقێنیٰ.

لە بەیانی زووەوە کەسوکارو ئاشنایان دەستە دەستە دەهاتن‌و دەڕۆیشتن. لە بەرەبەیانی زووەوە زەنگی کڵێسایان لیٰ دەداو دەهاتن تا دوا ماڵئاوایی لە مانوساکاس بکەن‌و دوا ماچی بکەن.

کریستینای ژنی خۆی دابوو بەسەر جەنازەکەداو دەگریا و سینگی دەکوتا. ژنی دەرو دراوسیٰ هەموو رژابوونە ئەوێندەر. زۆربەیان بێوەژن‌و کیژانی هەتیوو دایکانی جەرگ سووتاو بوون، کە چاویان بەم دیمەنە دڵتەزێنە کەوت، برینیان تازە بۆوە، هەموو سەری خۆیان کوٚت کردو لەگەڵ ژنەکەی مانوساکاس دا کەوتنە شین‌و شەپۆڕ.

سیفاکس-ی پیر، بابە گەورەی بنەماڵە وەکو ئەوەی بۆ جەنگ بچیٰ تەدارەکی لە خۆدا، تفەنگ‌و دەمانچەو خەنجەری لەخۆ بەست، گەییە گوند، مات‌و بێدەنگ لەبەر دەرگای ماڵەکەدا وێستا، لە جەنازەی کوڕەکەی راما، لێی نزیك بووەوە، دەستەکانی خستنە نێو دەستی خۆی‌و گوتی:

- الخير فيما وقع، مانوساکاس، بەڵام هێشتا تۆزیٰ زوو بوو، پەلەت کرد چونکە نۆرەی من بوو. سەفەرت بەخێر، لە زمانی منەوە سڵاو لەو دنیا بکەو بە خەڵکی ئەویٰ بڵیٰ کە منیش بەم زووانە دێم.

ئەوجا ماوەیەکی زۆر لەبەر دەرگا دانیشت‌و روانییە کوڕەکەی، دوایی هەستایە سەر پیٰ، بە بێدەنگی و چاوانی وشکەوە گەڕایەوە بۆ گوندەکەی خۆی.

شین‌و شەپۆڕ وردە وردە کەم بووەوە. هەموو داخی دڵیٰ خۆیان بە گریان و شیوەن هەڵرشت. وەختی شێو کەسوکارو ئاشنایان یەك یەك بڵاوەیان لێکردو بۆ نان خواردن و خەوتن گەڕانەوە بۆ ماڵی خۆ.

دنیا لە پاش کەس تەرك ناکریٰ، هەموو ماندوو بوون و دەبوو سبەی هەموو بچنە سەر کاری خۆ. کول و کەسەرو ژانی خەڵکی دی هەمیشە بۆ ئێمە بێگانەیە و رەنگە لە ناخ دا هەست بە جۆرە شادییەك بکەین کە خوا ئەو بەڵایەی بەسەر دراوسێکەماندا هێناو لە ئێمە بەدوور بوو, بەمجۆرە تەنیا سیٰ کەسی هەرە دڵسۆز لە ماڵیٰ مانوساکاس دا مانەوە: یەکەم فانوریوس-ی برای بوو، دووەم سترایتس بوو، سترایتس پیاوێکی بە هێزی سی‌و پێنج ساڵە بوو، باڵا بەرزو ردێن چڕۆ هەنیە پان بوو. دۆستێکی یەکجار دڵسۆزو بە ئەمەك بوو. خەڵکی "کیسامو" بوو. پێنج ساڵ لەمەوبەر وەختیٰ چوو بووە بازاڕی "کروستالینا" بە رێکەوت لەویٰ چاوی بە کیژێکی جوان

کەوتبوو، ئیدی حەزی لێ کردبوو و خواستبووی. مانوساکاس لە کڵێسا تاجی زەماوەندی نابووە سەریان، پاش نۆ مانگ کوڕێکیان بوو دیسان هەر مانوساکاس ناوی نابوو و شۆردبووی، ئیدی بەم بۆنەیەوە بون بە خزم و کەسی یەکدی.
نەفەری سێیەم پاتا سموس-ی گیتار ژەنی گوند بوو، پیاوێکی دڵپاکو بێ وەی بوو، پاشە بەرەی دایکو بابی بوو. بابی نۆ کوڕی هەبوو، چونکە پاتا سموس لە سەردەمی پیریو بێ هێزی بابیدا هاتبووە دنیاوە ئیدی منداڵێکی تەواو ئاسایی نەبوو. لەگەڵ ئەوەشدا لە زیرەکی و دڵ تەڕی بێ بەش نەبوو، چونکە لە رۆژێکدا کەتبووە سکی دایکی کە خوا توڕە بوو ئیدی لە ئاوازو شیعری دا شورین دا هاوتای نەبوو، مرۆڤی چاك دەناسیو دڵو دەروونیانی دەخوێندەوە. لە چاو تروکانێکدا شیعرێ یا ئاوازێکی پڕ بە پێستی هەر کەسێکی هەڵدەبەست، لەلایەکی تریشەوە عەیبو ئارەزووی دەروونی هەر کەسێکی دەزانیو وەختێ لە ناوەندی کۆڕی هەڵپەڕکێو سەمادا لەسەر کورسییەك رۆ دەنیشتو گیتارەکەی دەخستە سەر ئەژنۆی و بەر لەوەی دەست بە ئاوازو گۆرانی بکا چاوی بە یەکە یەکەی خەڵکەکەدا دەگێڕاو ژنو پیاو ترسیان لێ دەنیشت. چونکە سەڵت بوو و غەمی ماڵو منداڵی نەبوو، بۆیە لە بازاڕدا یا لە زەماوەندو ئاهەنگی ناو نانو شوردن دا لە پێش هەموو کەسێکەوە ئامادە دەبوو. هەر کەسەو دەیوست لەلای خۆیەوە داینیشێنێو مەرایی بکا تا لە کاتی ئاوازو گۆرانی دا لە پلارو توانجی ئەو بە دوور بێ.
"پاتاسموس"و "بلزبوت" و پاڵەوان زەنگە سورەشیان پێ دەگوت.
رۆژی پێشوو هاتبوو تا لە ئاهەنگی ناونانی سێیەمین کوڕی "ستراتیس"دا بەشداری بکا، لە رێگادا تووشی جەنازەکەی مانوساکاس ببوو، مانوساکاس باشترین دۆستی بوو. پاتاسموس مانوساکاسی خۆش دەویستو هەرگیز هەجوی نەکردبوو. چەند رۆژێ لەمەو بەر بوو کە داستانی بردنی کەرەکەی بۆ مزگەوت، کردبوو بە شیعرو باسی ئەوەی کردبوو کە چۆن کەرەکە سوجدەی بردبوو، چۆن کەرەکانی دی لەم پەرجووە سەریان سوڕمابوو و هەموو چووبوونە لای ئیمامی مزگەوتو چوو بوونە سەر دینی ئەو..... ئیدی بە ئارەزووی دڵی خۆی چیرۆکێکی هەڵبەستبوو.
هاتبوو تا ئەم بەرهەمە تازەیەی خۆی لە گوندی سن جان داو لە ئاهەنگی ناونانی کوڕەکەی ستراتیس دا بە ئاوازو گۆرانی بڵێ، بە خەیاڵی خۆی مانوساکاس-ش لەوێ دەبێ و زۆری کەیف بەم ئاوازو شیعرە تازەیە دێ، بەڵام....
دانەوییەوەو سەیرێکی جەنازەکەی کردو هەناسەیەکی هەڵکێشاو لەبن لێوانەوە گوتی: "ئیدی ئەمەیە بەشەر! بڵقێکە پڕ دەبێ پڕ دەبێو پڕ دەبێ تا لە پڕێکا دەتەقێو بە قوڕا دەچێ، مەبەستم ئەوەیە کە بە بەهەشت شاد دەبێ!....
قسەکەی دوایی زۆر بە پەلە گۆڕی، چونکە شەرمی کرد ئەم قسە قۆڕە لە بەرانبەر جەنازەی دۆستەکەیدا کە هێشتا بە تەواوی سارد نەبوبۆوە، بکا، سترایس ماتو بێدەنگ سەر داخستبوو، دەستەسڕێکی بە دەستەوە بوو جار جار رای دەوەشاند تا مێشەکانی سەردەمو کەپوی

مانوساكاس پاس بكا، فانوريوس هەستایە سەرپێ، شانی كریستینای گرتو لەسەر جەنازەكەی مانوساكاس هەڵی ستاند، ئەوجا یەك یەكی ئەو ژنانەی كە شیوەنیان دەكردو دەگریان هەستاندو گوتی:

– بەسە! بە هیلاك چوون! بڕۆن ئیسراحەتێ بكەن! وا ئێمە لێرەین.

ژنەكان وەكو ئاگرێ خۆش بكرێ دەستیان بە شینو زاری كردەوەو وایان دەنواند كە بە هیچ جۆرێ دەست بەردار نین، بەڵام فانوریوس هەموویانی بردە ژوورێكی دیو دەرگای لێ داخستن ئەوجا گەڕایەوەو بە دیار جەنازەكەوە رۆنیشت.

هەر سێ دۆستە گیانی بەگیانییەكەی مانوساكاس ماتو بێدەنگ چاویان بڕیبووە جەنازەكە، بەڵام هەر یەكەیان لە خەیاڵی شتێكی دی دابوو.

ستراتیس بیری لەلای ژنەكەی و ئەو قاترە چەموشە بوو كە تازە كڕی بووی، هەمووی چەند رۆژێ لەمەو پێش بوو كە كەوتبووە جووتە وەشاندنو زۆر نەمابوو یەكێك لە كوڕەكانی بكوژێ، پاتاسموس بیری لەلای ئاوازو هەڵبەستی شیعرێكی تازەی خەمناك بوو، كە چۆن مانوساكاس لە شوێنێكی چۆڵدا بەگژ حەوت توركاندا چوو بوو، شەشی لێ كوشت بوونو حەوتەمیان كە قولە رەشێكی بێ رەزا بوو، فرسەتی هێنا بوو و خەنجەرێكی بەسەری دڵی مانوساكاسدا كردبوو، فانوریوس برسی بوو بیری لە لای ئەو باسترمانە بوو كە بە بن میچی ژێر زەمینەكەی ماڵی براكەیدا هەڵواسرابوون، هەروەها بیری لای ئەو قەڕابە عەرەقەش بوو كە لە سوچێكی ماڵەكەدا بەرچاوی كەوتبوو، ئەو نانە گەنمەی كە دوێنێ كریستینا كردبووی هێشتا لە پاڵ تەنورەكەدا بوو... ئاو زاییە دەمی فانوریوس، لەو دەمەدا كە چاوی بڕ بووە جەنازەی براكەی بۆ قسەیەك دەگەڕا كە بێتە سەر باسی باسترمەو عارەق.

سەعاتەكە زەنگی نیوە شەوی لێدا، شنەبایەك هەڵیكردو گەڵای دار لیمۆكانی نێو حەوشەی هێنایە سەما. بایەكە سەروچاوی هەر سێ زەلامەكەی فێنك كردەوە. لە پڕ كونە پەپویەك كە لە ژێر ساباتی ماڵەكەدا هێلانەی كردبوو ناڵاندی، سەگانی ئەو دەوروبەرە كە بۆنی مردوویان كردبوو كەوتنە لورە لور.

فانوریوس لە برسان دڵی زاڤ دەكرد، زۆری برسی بوو، راستەوخۆ هاتە قسەو گوتی:

– كوڕینە من چەند باسترمەیەكو قەڕابەیە عەرەق شك دەبەم، دەڵێن چی چەند پێكێ بە سەلامەتی گیانی مانوساكاس هەڵدەین؟

پاتا سموس-ش كە زۆری برسی بوو، دەستێكی بە ورگی خۆیدا هێناو گوتی:

– جا لەوە باشتر؟ تەنیا مردووان ناخۆنەوە، بڕۆ فانوریوس، بڕۆ بیهێنە... تۆ چ دەڵێی ستراتیس؟

ستراتیس گوتی:

– عەیبە! شتی وا چۆن دەبێ؟

پاتا سموس گوتی:

- چ قەیدییە ستراتیس! بە پەلە دەیخۆینەوەو لای دەبەین، تا بەیانی لە برسا دەمرین، خۆ دەبێ شتێ بخۆین‌و بخۆینەوە تا بتوانین بە دیار جەنازەکەوە دانیشین، ئێمە زیاتر لەبەر خاتری ئەوەی بتوانین بە دیارییەوە دانیشین دەخۆینەوە.... بڕۆ فانوریوس، بڕۆ بیهێنە...

فانوریوس مۆمەکەی لای قاچی جەنازەکەی بردو بەرەو ژێر خانەکە کەوتە رێ. کە گەڕایەوە رستێ باسترمەی درێژو قەڕابەیە عەرەق‌و سێ پەرداخی لەگەڵ خۆدا هێنا، سێ بەرداخەکەی خستبووە بەر پشتێنە پانەکەی.

پاتا سموس قۆڵی لێ هەڵماڵی، دوو-سێ بستی لە باسترمەکە بڕی‌و چووە نێو حەوشە، ئاگرێکی کردەوەو کەوتە برژاندنی. بۆنی گۆشت-ی برژاو بە حەوشەکەدا بڵاو بۆوە. پاتاسموس باسترمە برژاوەکەی خستە سەر هەندێ گەڵا لیمۆو هێنایە ژوورەوە، گوتی:

- فانوریوس بۆ خاتری خوا دەرگاکان داخە با ژنەکان بۆن نەکەن!

فانوریوس پەرداخەکانی لێوان لێو کردبوو، ستراتیس-ش نانێکی لە سەبەتەکە هێنابوو.
هەر سێکیان بە ئەسپایی پەرداخەکانیان لێکدی دا.
ستراتیس گوتی:

- کوڕینە بە سەلامەتی گیانی پاکی مانوساکاس!

پاتاسموس گوتی:

- بە سەلامەتی خۆمان!

فانوریوس گوتی:

- پێکەکانتان یەکسەری هەڵدەن‌و مەترسن، شوکور قەڕابەکە لە نیوە زیاتری تێدایە، ئاه مانوساکاس، برا ئازیزەکەم، سەفەری خێرت بێ!

خواردیان و خواردیانەوەو باسترمەکەیان تەواو کرد. فانوریوس کێردەکەی دەرهێناو نانەکەی کرد بەسێ لەتەوە.

ئیشتیایان کرابۆوە، پاشماوەی باسترمەکەیان برژاند، فانوریوس چوو بۆ ژێر خانەکە تا هەندێ پەنیر بێنێ، قەڕابە عارەقەکەی نابووە باوەشی‌و لێکدا لێکدا پەرداخەکانی تەژی دەکرد.
پاتا سموس گوتی:

- بە سەلامەتی کریستینا، من دڵم بەو بەستەزمانە دەسوتێ! دەبێ شیعرێکی خۆشی بۆ بهۆنمەوە.
- بە سەلامەتی کریستینا!

هەموو خواردیانەوە.
ستراتیس گوتی:

- بە سەلامەتی پاڵەوان میگلس! مەگەر هەر ئەو تۆڵەی براکەی بستێنێ. بەسەلامەتی ئەو.

فانوریوس گوتی:

– کوڕینە با بە سەلامەتی هەموو ئەو کەسانە بخۆینەوە کە دەیان ناسین، چ زیندوو و چ مردوو!

هەر سێکیان یەك لە دوای یەك بە سەلامەتی کەسوکارو دۆستو دراوسێی خۆ خواردیانەوە، ئەوجا قارەمانانی گەورەو نێو داری کریتیان بیر کەوتەوەو بە سەلامەتی گیانی پاکی "کوراکاس"، "هاتزیمیهالیس"، "کریاریس"و "ڤاسکالویانیس" خواردیانەوە، پاشان نۆرە هاتە سەر قارەمانانی شۆڕشی 1821و بە سەلامەتی "مکوکتورونیس"، "کارائیس کاکیس"، "میاتولیس"و "ئودیسە ئاندروتسوس" خورایەوە، قەڕابەکە چی وای تێدا نەمابوو.

پاتاسموس کە کۆڵکە خوێنەوارییەکی هەبوو گوتی:

– کوڕینە بابە سەلامەتی یۆنانی کۆنیش بخۆینەوە!.

فانوریوس گوتی:

– قسەی قۆڕ.

– دەباشە با گۆرانی بڵێین!

ستراتیس گوتی:

– بابە بۆ خاتری خوا حەیامان دەچیٚ!

– ئای لەمە، بە ئەسپایی دەیڵێین... نایەڵین کەس گوێی لێمان بیٚ... ئەها ئە ئاوها!....

بە خەیاڵ دەستی بە تەلی گیتارەکەیدا دێناو دەستی پیٚ کرد:

"تۆ هەموو شتێکت لە بیری خۆ بردۆتەوە.

بەڵام دەبیٚ ئەو بەیانییەت بیر بێتەوە

دوو نەفەرەکەی دی پاشبەندەکەیان لە دەم قۆستەوە:

"...... بەڵام دەبیٚ ئەو بەیانییەت بیر بێتەوە....."

پاتا سموس لەسەری رۆیی:

"کە من تۆم ماچ دەکردو تۆ دەتگوت: شەوەو دەبیٚ بنووین!"

ستراتیس دەستی خستە سەر دەمی پاتا سموسو گوتی:

– ئەمە ئەو شیعرەیەکە بۆ کریستینات داناوە؟ شەرم لە خۆت ناکەی، لە خوا ناترسیت؟ گۆرانییەکی ئایینی نازانی؟

– ئاوازی لاواندنەوەت دەویٚ؟ بەسەرچاو!

رووی کردە جەنازەکەو نیشانەی خاچی کێشاو دەستی پێکرد:

"کاتی دوا دیدارە ئازیزم...."

هێشتا ئەم بەندەی تەواو نەکردبوو کە دوو نەفەرەکەی دی دەستیان بە شیوەنو زاری کرد، خۆیان دا بەسەر جەنازەکەداو بەدەم گریانەوە ماچ بارانیان کرد. فانوریوس دەمەو روو بەسەر جەنازەکەدا کەوتبوو و دەیناڵاندو دەیگوت:

– برا رۆ.... برا ئازیزەکەم رۆ....

دەنگی گریانیان ماڵەکەی پڕ کرد، دەرگاکە درزی تیٚ کەوتوو ژنێکی سەرپۆش بەسەر سەرێکی کێشا، بەڵام پاتاسموس بە ئیشارەتێك گەڕاندییەوە.

دوای ئەوەی هەرسێکیان تێر تێر گریان، ئەوجا دەستەو ئەژنۆ چاویان بڕییە جەنازەکە، گریانەکە تۆزێ باری لەشی سووك کردبوون. فانوریوس بەدەست ئیشارەتێکی بۆ لای جەنازەکە کردو گوتی:

- **کوڕینە چ دەڵێن بەسەر جەنازەکەدا پاز بدەین؟**

ستراتیس و پاتاسموس پێکەوە گوتیان:

- **باشە.**

هەر سێکیان دەلنگی پانتۆڵیان لیٚ هەڵکرد تا لاقیان گیر نەبیٚ، بە چوار دەستە جەنازەکەیان بە چوار پایەکانی ژێرییەوە بردە بەر دەرگای حەوشە تا مەودای پازدانەکەیان فراوان بیٚ فانوریوس گوتی:

- **لەبەر ئەوەی من برایم، دەبیٚ من یەکەمجار پاز بدەم.**

پاشەو پاش کشایەوەو ئەوجا گوڕی بەستەوەو تا توانی پازی دا، سەری دای بە دەرگای ژووری دانیشتنەکەداو خۆی لە ناوەندی ژوورەکەدا گرتەوە. ئەوجا بەخۆپەسەندییەوە گوتی:

- **نۆرەی تۆیە ستراتیس.**

ستراتیس–ش گوڕی بەستەوەو پازی دا، بە سووکی لەولای جەنازەکەوە گیرسایەوەو گوتی:

- **ئێستا نۆرەی تۆیە، پاتاسموس!**

بەڵام پاتاسموس لەپڕ ترسی لیٚ نیشت، تەماشایەکی تاتە شۆرەکەی کردو لە دڵی خۆدا گوتی ئەم تاتە شۆرە بەرزەیان لە کویٚ دروست کردووە؟

بەدەم هەلٚ لەرزینەوە گوتی:

- **من پاز نادەم.**

فانوریوس گوتی:

- **شەرم لە خۆ ناکەی پاڵەوان پاتاسموس؟ تۆ خەڵکی کریتی یان نا؟ یاڵڵا پازدە!**
- **پێم گوتن من پاز نادەم. من گیتار ژەنم.**
- **کەواتە تۆ ڕێزی جەنازەکە ناگری؟ ئەمە تانەیە. ئاواش مانوساکاست خۆش دەویست؟**

دەی خێراکە! ئەگەر بشمری دەبیٚ پاز بدەی!

پاتاسموس سەرە کەچەڵەکەی خوراندو دۆستایەتی خۆی و مانوساکاسی بیر کەوتەوەو بە ناڕەحەتییەوە گوتی:

- **باشە پاز دەدەم!**

بۆ ئەوەی تۆزیٚ زات بخاتە بەرخۆی کەوتە هۆپ هۆپ گوتن!

گوڕی بەستەوەو خۆی هەڵدا, بەڵام لەو دەمەدا کە خۆی هەڵدا تاتە شۆرەکەی هێند لەبەر چاو بەرز بوو، لەترسا لاقی نوشتایەوەو پێی لە تاتەشۆرەکە گیر بۆوە، تاتە شۆرەکە دەمەونخون

بـــۆوەو جەنازەکـــە کەوتـــە ســـەر عـــاردیو پاتـــاسموس-ش بەســـەریدا کـــەوت.
فانوریوس گوتی:

- هەی ئابڕومانت برد کەرپیاو!

بە یەك شاپ هەڵیدایە ئەوپەڕی حەوشەکە، ئەوجا گوتی:

- وەرە ستراتیس، وەرە با راستی بکەینەوە!

بە هەردووکیان جەنازەکەیان هەڵگرت، لە کفنەکەیان پێچایەوە، خستیانەوە سەر تاتە شۆڕەکەو وێنەکەی مەسیحیان خستەوە سەر دەستی. فانوریوس دەستی بە قژو ردێنی مانوساکاس دا هێناو گوتی:

- قەیدی نییە برا گیان، خۆ ئازارت ناگاتیێ، مردوو هەست بە هیچ ناکا!

دانەوییەوە قەرابە عەرەقەکەی هەڵگرتو ئەو تۆزە عەرەقەی کە تیای مابوو دابەشی کرد. جارێکی دی بە دیار جەنازەکەوە رۆنیشتنو کەوتنە تەماشاکردنی، بە دەم تەماشاکردنەوە چاویان قورس بوو، سەریان بەسەر سینگیاندا شۆڕ بۆوە خەویان لیێ کەوت.

* * *

بۆ رۆژی دوایی پاڵەوان میگلس بە سواری ماینەکەی خۆی بە حەوشەدا کرد، ماینەکەی راگرتو دابەزی. کراسەکەی رەشو شاشکەکەی رەشو پێڵاوەکانیشی هەر رەش بوون. ژنان بە شینو شەپۆڕەوە دەوریاندا. ژنەکانی وەلا خستو وەژوور کەوت. دانەوییەوەو جەنازەکەی ماچ کرد، ئەوجا ماوەیەکی زۆر بەدیارییەوە وێستاو لێی راما. دەرو دراوسیێ کە رێحانەو نەعناو پونگەو گوڵە حاجیلەی تازەیان لە دەرو دەشت هێنابوو، هەموویان خستبووە سەر جەنازەکە.
میگلس پاڵەوان مات و بێدەنگ بووو ئەبڵەق دەیڕوانییە براکەی، ئەویش رووی چاوە کراوەکانی لـە مـیگلس پاڵـەوان بـوو، کریسـتینا، کوڕەکـانی و کیـژەکانی فـانوریوس و سـتراتیس و پاتاسموس-ش دەوری تابوتەکەیان دابوو و دەیانڕوانییە ئەو جووتە برایەی کە دەتگوت بەچاو یەکدی دەدوێنن.
مـیگلس پاڵـەوان دوای قـەدەریێ خـۆی بـە موبەقەکـەدا کـردو لەوێنـدەرەوە خـۆی بـە حەوشـە چکۆلەکەی پشتەوەدا کرد، نیگایەکی میهرەبانو دڵسۆزانەی ماینو رەشە وڵاخەکانی براکەی کرد. پاشان خۆی بە ژووری نووستنەکەی براکەیدا کرد، قەدەریێ لە جێگاو شتەکان و وێنەی ئەولیاکان راما، سەری هەڵبڕی و خانووە پەرپوتەکان، کڵێسا چکۆلەکەی ئاوایی سن جانی دایە بەر نیگاو ئەوجا دووتر هەڵی روانیو نیگای لە بناری ئەو کێوەدا گیرسایەوە کە ماڵی بابی لیێ بوو. میگلس پاڵەوان یەك یەك شتەکانو یادگارەکانی مانوساکاسی بە بەرچاودا تیێ پەڕین. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: دڵنیابە مانوساکاس.... دڵنیابە....
کەشیش هات. تابوتەکەیان هەڵگرت. ژنان خۆیان بە تابوتەکەوە هەڵواسیو نەیاندەویست بریێ، کریستینا کەوتو بورایەوە، لەو دەمەدا کە دەیانویست بە گوڵاو وەهۆشی بێننەوە، جەنازەکەیان لە حەوشە بردە دەریێو رێگای گۆڕستانە سەوزو خوڕەمەکەی دەرێی گوندیان گرتە بەر.

پیاوان بە چەکەوە و ژنان بە لەچکی رەشەوە لە گوندی پتروکفالووە هاتبوون تا دوا ماڵئاوایی لە کۆڵەکەی روخاوی گوندی سن جان بکەن. لە رۆژی ناشتنی جەنازەکەدا تاقە تورکێك لەو دەوروبەرە دەرنەکەوت.

ژنان بێ وچان شیوەنیان دەکردو بۆ مانوساکاسی کوژراو دەلاوانەوە. سیفاکس–ی پیر خۆی دابوو بەسەر دار عاسا نووك تیژەکەیداو ماتو خامۆش بە دوای جەنازەکەدا دەڕۆیی و بە بست لێی دوور نەدەکەوتەوە، ئیدی سامی لە مردن شکابوو و چ رازێکی تێدا نەدەبینی.

دەشیزانی گریان بێفایدەیەو مردوو بەشین و شەپۆڕ ناژێتەوە. دەیزانی کە ئەجەل نۆکەری دەسەڵاتی ئاسمانەو بێ چەندو چون فەرمانی خوا جێبەجێ دەکاتو مەرگ برا گەورەیەو رەت بوونەوەی نییە، بۆیە کڕۆ کپ و بێ گریان بە دوای جەنازەکەدا دەڕۆیی و نووکە دار عاساکەی لە تاوێرەکان دەچەقاندو بەردەکانی پێ تووڕ دەدا. لە بەردەم گۆڕێکی هەڵکەندراودا وێستا.

کەشیش بە پەلە تەڵقین و دوعای جەنازەی خوێند، ئەوجا قۆڵی خۆی بڵاو کردنەوەو جەنازەکەی تەبەرۆك دا، دەتگوت ئەمری پێ دەکا کە بێدەنگ بچێتەوە بۆ ئەو شوێنەی کە لێوەی هاتبوو و بێ چەندو چون ببێتەوە بە خاكو بە ئاو.

چنگێ گڵی هەڵگرتو بەسەر گۆڕەکەیدا پژاند، تابوتەکەیان لە نێو گۆڕەکەدا نخون کردەوە. هەموو ئامادە بووانیش سەرو چنگ خۆڵیان هەڵگرتو کردیان بەسەر گۆڕەکەدا، دەتگوت جەنازەکە بەرد باران دەکەن.

میگلس پاڵەوان هاتە قەراخ گۆڕەکەو رەق راوەستا، چاوی لە بێ فرمێسکیدا دەکزانەوە، بە دەنگێکی نێرو هێدی گوتی:

– بە دوعا مانوساکس–ی برام، سەفەری خێرت بێ.... باش گوێم لێ بگرە: نەکەی بێیتە خەونم و گلەیی بکەی و رقم هەستێنی.. من کار خۆم دەزانم و تۆ خەمت نەبێ.

تۆزێ وێستا و گوتییەوە:

– من کاری خۆم دەزانم تۆ خەمت نەبێ، بەڵام تۆزێ بە سەبر بە!

لە پڕ دڵی پڕ بوو و بە دەم ناڵینەوە گوتی:

– خوا حافیز مانوساکاس: بڵاوەی لێ بکەن.

بەر لەوەی خەڵکەکە بگەڕێنەوە، گۆڕستانەکەی بەجێ هێشتو گەڕایەوە بۆ ماڵەکەی مانوساکاس، لەو دەمەدا کە دەیویست دەنگ لە ماینەکەی بکا تیودورسی کوڕە گەورەی مانوساکاس بەغار هاتە بەردەمی و لغاوی ئەسپەکەی گرتو گوتی:

– مامە گیان، ئەمرت بە چییە! من نۆکەری بەوەفای تۆم!

میگلس پاڵەوان دانەوییەوەو نیگایەکی کرد.... تیودوریس گوتییەوە:

– مەبەستم ئەوەیە من ئامادەم کە تۆڵەی خوێنی بابم بستێنم.

– تەمەنت چەندە؟

– حەڤدە ساڵ.

– کەواتە لە جێی خۆت دانیشەو هەقت نەبێ!

ئەمەی گوتو ماینەکەی بەر مامێزان داو بەرەو کاندی دایکێشا.

"7"

مانگی نیسان بە هەموو خۆشیو ناخۆشییەکییەوە رۆیی و تەواو بوو، مانگی مایس، وەرزی میوەو سەوزی و گێلاس و حاسلاتو نۆبەرەی تریٚ دەستی پێکرد.
گەرما دەستی پێکرد، تورکانو مەسیحیان بەردەوام ئارەقەیان دەڕشتو خۆیان باوەشێن دەکرد، نوری بەگ هێشتا لە نێو جێگادا کەوتبوو و بەدەم ئازارەوە دەی نالاند، کۆستی گرانی مانوساکاس رۆژ بە رۆژ لە دلی پالەوان میگلس-دا گەورە دەبوو، شاری کاندی نیگەرانو پەشێو بە ئەسپایی دەی بۆلاند، ردێن سپییانی فەلە لە مالی خەلیفەدا کۆ دەبوونەوە تا تەگبیرێکی ئایندەی یۆنانیان بکەن. بەگ و حاجیانیش بە رۆژی نێوەڕۆ هاتوچۆی بارەگای پاشایان دەکرد تا دەربارەی چۆنێتی قەتلو عامی مەسیحیان گفتوگۆ بکەن، چارەنووسی کریت بە تالە موویەکەوە بەند بوو.
رۆژی 29/مایس بەیانی زوو زەنگەکانی کلێسا بە دەنگێکی خەمناك هاتنە لێدان، مەسیحیان سەرسام لە نێو جیٚ راپەڕین، چونکە دەیانزانی ئەو رۆژە بۆ دنیای مەسیحیەت چ دەگەیەنیٚ، سینییە کێکی گەورە لە ناوەندی کلێسادا دانرابوو، دوو مۆمی گەورە کە سەرەکانیان بە تەنی رەش کرابوون بەولاو بەملای سینییەکەدا هەلواسرا بوون، بە بادەمو دارچینی کوتراو لەسەر کێکەکە نووسرا بوو: کونستانتین پالیگولوگ.*
مەسیحییەکان دەوری سینییە کێکەکەیان دابوو و گوێیان لە سروودی لاواندنەوە دەگرت.
هەموو پیاو ماقولان و دەم سپی کاندی کە گوێیان لە دەنگی زەنگەکان ببوو خۆیان گەیاندبووە کلێساو لەوێندەر خڕ ببوونەوە: سیٚ ردێن سپی گەڕەك واتە پالەوان ئیلیاس، حاجی ساواسو جعل طلائي لەویٚ بوون، هەروەها کاپیتان پولیکسینگیس، هاریلایوس-ی کورتە بالاو ئیدومنەو ستفانیس و کازاپاکیس-ی حەکیم باشیو ئاریستوتالیسی دەوا فرۆشیش هاتبوون. لە دوای ئەوانەوە پیاوانی وەك: دیمیتری و میستیگری و برتولدو و وەستا پاراسکە ڤاس بەریز وەستا بوون، باقی مەسیحییەکانی کاندی لە دوای ئەمانەوە وێستا بوون.
میگلس پالەوانیش ئەو رۆژە ئامادە بوو، بەلام نەهاتبووە نێو کلێساکەوە. بە کراسی رەشو دلی پڕ خەمو نیگای خەماوییەوە لەبەر دالانی کلێساکەدا وەستابوو. لەو رۆژەوە کە براکەیان بە خاك سپاردبوو، تاقە قسەیەکی لە زار نەهاتبووە دەر، خوێنی هاتبووە جۆشو بیری لە هەزار رێگا دەکردەوە کە چۆن تۆلەی براکەی لە نوری بستێنیٚ. ئیدی نوری بە برای هاوپەیمانی خۆی

نەدەزانی، چونکە نوری پەیمانی شکاندبوو و میگلس پاڵەوان زانی بووی کە نوری بریندارەو برینەکەی کارییەو لە کۆشکە هاوینەکەیدا کەوتووەو شەو و ڕۆژ بەدەم ئازارەوە دەناڵێنێ. عەلی ئاغای نارد تا دوا هەواڵی بۆ بێنێتەوە: ئایا نوری لە جێدا کەوتووە؟ برینەکەی کوشندەیە؟
هەمان ڕۆژ عەلی ئاغا بە خەبەرو هەواڵی تازەوە هاتەوەو گوتی:

- ڕاستە پاڵەوان، برینەکەی یەکجار کوشندەیە.
- کوێی برینە؟ تۆ دەزانی؟ نەتزانی کوێی برینە؟
- با، گونی: پێدەچێت براکەت فریا کەوتبێ کە خەنجەرێ بە ناو لینگیا بکات، مستەفا بابا دەرمانی کردووەو. برینەکەی پێچاوە، بەڵام ئەو داماوە لە تاو ئازار حەوانەوەی نییەو شەوو ڕۆژ دەناڵێنێ، هاوارو ناڵەی دەگەییە بەر دەرگای حەوشە، من بە خۆم گوێم لە ناڵە ناڵی بوو.

میگلس پاڵەوان برۆی وێك هێنایەوە، مادامێکی نوری بریندار بوو نەیدەتوانی دەستی بۆ بەرێ و دەبوایە چاوەڕوانی کردبا تا چاك دەبێتەوە، بەڵام تاکەی؟ پاڵەوان میگلس زۆی پەلە بوو.
شەوو ڕۆژ لە خەیاڵی چاك بوونەوەی نوری دا بوو، ئەمڕۆ بەیانی زوو لە دەنگی زەنگەکان هەستا بوو، بە خۆی گوتبوو: "فایدەی نییە با بچم بۆ کڵێسا.. دەڵێن تیتروس تسە گورگ قسە بۆ خەڵکەکە دەکا، پێم وایە ئەمجارەش ئابڕومان دەبا!"
بە پەستی و ناڕەحەتییەوە خۆی گۆڕی و ڕێی کڵێسای گرتە بەر، چونکە نەیدەویست کەس بدینێ و سڵاو لە کەس بکا ریشوی شاشکەکەی هێنایە سەرچاوی و لە فکران ڕاچوو: "ئاخر ئەم گەوجە دەم مردووە، ئەم میرزا مردەلۆخە چوزانێ گەمارۆی قستنتینە چی بووە و کوشت و کوشتارو جوامێری چییەو دەکاتە چی؟".
شانی دادابووە سەر پەنجەرەی بەردالانی کڵێساکەوە زەق زەق سەیری سینییە کێکەکەو ئاپۆراکەی دەوری و خەلیفەی دەکرد کە لە جێیەکی بەرزدا وێستا بوو و سەراپا ڕەشی پۆشی بوو، کڵێساکە لە گۆڕێ دەچوو کە روناك بووبێتەوەو دەنگ و زەڵەی خەڵکەکە تیایدا دەنگی دایەوەو لە تۆ وایە جەنازەیەکی گەورە سەرانسەری پڕ کردۆتەوە.
لە پڕ ئاپۆراکە بێدەنگ بوو، خەلیفە رووی کردە تیتروس و ئیشارەتێکی کردێ. میگلس پاڵەوان ئارەقەکەی سەر هەنیەی سڕی و چاوە خڕەکانی زیت کردنەوە، براکەی بینی کە سەر کەوتە سەر تەختێکی بەرزی نزیکی خەلیفەو چەند کاغەزێکی لە بەرکی چاکەتەکەی دەرهێنا. دڵی میگلس پاڵەوان کەوتە پەلە پەل و چاوی بڕییە زاری براکەی. مامۆستا دەستی بە قسان کرد، هەوەڵجار هەندێ مینگە مینگی کردو کۆکە کۆکی پێ کەوت، سەراپای دەلەرزی و دەنگی نەدەبیسترا، پاشان بەرە بەرە گەرم بوو و زاری کرایەوە، هێند بە ناو تاو داخاوت قولەو بورج و شوراکانی قستنتینیەو زەنگەکانی کڵێسای سنت سوفی و سەرەتای هێرشی تورکەکان و.... سەنگەرە پڕ خوێنەکان و ئیمپراتۆر کونستانتین بە لەشی خوێناوییەوەو لە تەنیشت سینییە کێکەکەوە یەك یەك لە بەر چاوی ئاپورا کە بەرجەستە بوون.

میگلس پاڵەوان کە بێ ئیختیار فرمێسک زابووە چاوانی، چاوی خۆی سڕی. ئەبڵەق ئەبڵەق دەیڕوانییە براکەی، زۆری پێ سەیر بوو کە ئەمە لە تیتروس بوەشێتەوە! ئەم چاو چەپو خێڵە پانتۆڵ تەسکە مردەلۆخە ئەم هەموو جۆش‌و خرۆشەی لە کوێ هێنا بوو؟
وەختێ تیتروس رووی بۆ لای پەیکەرەکەی مریەمی پاکیزە وەرگێراو هەردوو دەستی بۆ لای راکێشاو هاواری کرد:

– مەگری ئەی مریەمی پیرۆز مەگری، رۆژێ دێ کە ئێمە قستنتینیە وەربگرینەوە!

خەلیفە باوەشی گرتەوەو تیتروسی لەئامێز گرت‌و هەردووکیان دەستیان بەگریان کرد، خەڵکەکەی دەوروبەریان خۆیان دەدایە پاڵ یەکدی‌و دەگریان.
مامۆستا شانی دا بە مینبەرەکەی خەلیفەوە، عەینەکەکەی پاك کردەوەو روانییە خەڵکەکە تا بزانێ ئاخۆ ڤانگیلوی ژنی هاتووە یان نا، بەڵام ڤانگیلو نەهاتبوو، تیتروس هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشاو لەسەر کورسییەکەی دانیشت، کاتی ئاهەنگەکە تەواو بوو میگلس پاڵەوان هاتە کن برایەکەی‌و گوتی:

– باش بوو ئابڕوت نەبردین

تیتروس هێشتا سەرمەستی جۆش و خرۆشی ئاخاوتنەکەی خۆی بوو. لە خەیاڵی ئەودا تورکەکان هێشتا هەر پەلاماریان دەداو قستنتینیەیان وێران دەکرد.
رووی وەرگێڕاو سەیرێکی پاڵەوانی کرد، دیار بوو گوێی لە قسەی براکەی نەبوو بوو، گوتی:

– گوتت چی میگلس؟

میگلس گوتی: هیچ!
چەند شەقاوێك پێکەوە رۆیشتن، مامۆستا ماندوو بوو، هێواش هێواش‌و بە ناڕەحەتییەوە بەرەو ماڵی خۆی کەوتە رێ، میگلس پاڵەوان بە گۆشەی چاو سەیری دەکرد. لەوەتەی ژنی هێنا بوو زۆر لاواز ببوو!
پشتی هێندەی دی کووڕ ببوو و لاقی عاردی نەدەگرت.
میگلس پاڵەوان بە ئەسپایی لێی پرسی:

– ماڵ‌و حاڵت لە چ دایە؟

تیتروس هەوەڵجار وەڵامی نەدایەوە، لە پڕ قستنتینیەو هەموو شتێك لە دڵی دا سڕایەوەو لە دەروونیا دامرکایەوە، پاش تۆزێ گوتی:

– راستیت دەوێ میگلس، ئەمە حاڵ نییە کە من تێیدام.
– بۆ؟ چیت لێ دەکەن؟
– هیچ. کە چاویان بە من دەکەوێ خیش دەکەن‌و تاقە قسەیەکم لەگەڵ ناکەن.

هەر کە پشتیان تێ دەکەم دەست بە قاقای پێکەنین دەکەن.

– ئەدی تۆ خاوەنی ماڵی خۆت نیت؟ تۆ چۆن بە شەرێکی؟ ئەو هەتیوە دەرکە!
– ئاخر ئەگەر دەری بکەم، ژنەکەشم لەگەڵی دەڕوا.

هەردوو بێدەنگ بوون، گەیی بوونە بەر ماڵی تیتروس. میگلس پاڵەوان وێستاو گوتی:

- ئێستا هەردووکیان لەماڵەوەن؟
- بەڵێ، قەت لێکدی جیا نابنەوە، چونکە براکەی ئامادە نەبوو بێ بۆ کلێسا، ژنەکەشم نەهات.... توخوا میگلس ئەمەش بوو بە ژیان؟

خەمو خەفەت بینی تیتروسی گرتبوو، میگلس پاڵەوان بەزەیی پێدا هاتەوەو گوتی:

- گوێ بگرە کاکە مامۆستا، هەر ئێستا لەگەڵت دا دێمە ژوورەوەو هەردووکیان دەردەکەم

مامۆستا ترسی لێ نیشتو گوتی:

- بۆ خاتری خوا کاری وا نەکەی! جارێ تۆزێ سەبرکە، خۆیشم ماوەیەکی دی سەبر دەکەم بزانم چۆن دەبێ....
- چی، چۆن دەبێ؟

تیتروس گوتی:

- بزانم ئەم رەفتارەیان بە کوێ دەگا....

ئەمەی گوتو لە دەرگاکە نزیك بووەوەو دەرکوتەکەی گرت تا لە دەرگا بدا. میگلس پاڵەوان بەسەرسامی پرسی:

- چما کلیلت پێ نییە؟
- نەخێر، کلیلەکەم نادەنێ. دەبێ لە دەرگا بدەم تا بێن دەرگام لێ بکەنەوە.

میگلس پاڵەوان بە توڕەیی گرتی بە دەرکوتەکەداو لە بنەوە دەری هێناو تورِی دایە ناوەندی کۆڵانەکەو بەرەو بەندەر کەوتە رێ. بەدەم رێوە گوتی:

- دەمەوێ لە سبەیەوە کلیلت پێ بێ!

کاپیتان پولیکسینگیس لەبەر دوکانەکەی میگلس پاڵەوان وێستابوو، چاوەڕوانی گەڕانەوەی ئەو بوو، دوای تەواو بوونی کۆڕەکە یەکسەر هاتبوو بۆ ئێرە تا قسە لەگەڵ میگلس پاڵەواندا بکا، هەرچی سەری دێناو سەری دەبرد نەیدەزانی چۆن سەری قسەی لەگەڵدا بکاتەوە، ئۆقرەی لێ بڕابوو، جار جار بە بەر دوکانەکەدا دەکەوتە پیاسەو پاشان دەهاتەوە جێیەکەی خۆیو لەسەر کورسی بەردەم دوکانەکەدا رۆنیشت.

کاریتوس-ی نارد تا فینجانێ قاوەی بۆ بێنێ، جگەرەیەکی دادەگیرساندو دوای تۆزێك دەیکوژاندەوە، چەندین جار ئەو قسەیەی کە بە تەما بوو بۆ میگلس-ی بدرکێنێ لە دڵی خۆدا دووبارە کردەوە. لە خۆی دەپرسی کە چۆن و لە کوێوە دەست پێ بکا تا میگلس پاڵەوان کەللەیی نەبێ.

پولیکسنگیس, میگلس پاڵەوانی خۆش دەویست و رێزی دەگرت و دەتوانێ ئەم دۆستایەتییە پتەو بکا, بۆیە ئەمڕۆکە هاتبوو تا قسەی لەگەڵ بکا.

تەنانەت پارچەیەکی رەشیشی بە کڵاوەکەیەوە نابوو تا بۆی بسەلمێنێ کە هاوبەشی خەمێتێ و مەرگی مانوساکاس زۆری کار تێکردووە. بە شاگردی دوکانەکەی گوت:

- کاریتوس تا ماڵی مامت بچۆو بزانە لە ماڵەو پێی بڵێ کە....

هێشتا قسەکەی تەواو نەکردبوو کە میگلس پاڵەوان گەییە بەر دەرگای دوکانەکە. زۆر تووڕەو پەست بوو، زیاتر لەوە تووڕە بوو کە کلیلیان نەدەدایە براکەی تا بتوانێ بچێتەوە ماڵی خۆی، کە چاوی بە میوانە ناوەختەکەی کەوت هێندی دی رووی گرژ بوو, بەڵام بەسەر خۆیدا زاڵ بوو گوتی:

- خێر هاتی کاپیتان پولیکسینگیس.
- خێراندار بی پاڵەوان میگلس.

میگلس پاڵەوان شاشکەکەی لەسەری داکەندو چاکەتەکەی داکەندو رۆنیشت. دەفتەرێکی لەسەر مێزەکە هەڵگرتو کەوتە خۆ باوەشێن کردن.

بەڵام چ قسەیەکی نەدەکرد، کاپیتان پولیکسینگیس کە تەواو لەم بێدەنگییە ناڕەحەت ببوو گوتی:

- چەند گەرمە!

میگلس هەر بێدەنگ بوو. قوتوی سیغارەکەی دەرهێناو بەبێ تاقەتییەوە کەوتە سیغار پێچانەوە. کاپیتان پولیکسینگیس ئاغزە جگەرەکەی خۆی توڕدا، کۆکەیەکی کردو کورسییەکەی بردە پێشترەوە و گوتی:

- میگلس پاڵەوان من هاتووم تا قسەت لەگەڵ بکەم.
- فەرموو، گوێم لێتە.
- میگلس پاڵەوان تو سەری خۆت باش گوێ بگرە تا لێم حاڵی ببی.
- پێم گوتیت گوێم لێتە.
- پێشتریش دەمویست لەم بارەیەوە قسەت لەگەڵ بکەمو تۆ هەموو جارێ تووڕە دەبووی و نەتدەهێشت قسەکەم تەواو بکەم، بەڵام هاوڕێم ئێستاکە وا پێویست دەکا گوێم لێ بگری و قسەکەم پێ نەبڕی.
- من کە گوتم گوێم لێتە، ئیدی پێویست بەم شێرو رێوییە ناکاو چیت لە دڵە رێكو رەوانو بێ پێچ و پەنا بیڵێ.

کاریتوس لەم دەمەدا لەسەر کلافە کندرێکی گەورە رۆنیشتبوو و سەراپای ببوو بە گوێ، کاپیتان پولیکسینگیس بۆ ئەوەی ئەو مێرد منداڵە گوێی لە قسەکانی نەبێ پێی گوت:

- کاریتوس رۆڵە برۆ هەندێ تووتنو پەرە سیغارم بۆ بکڕەو بیهێنە!

کاریتوس بە نەبەدڵییەوە رۆیی. پولیکسینگیس گوتی:

- بەڵێ، پاڵەوان میگلس، من هاتووم تا دەربارەی....

بەڵام بەر لەوەی قسەکەی تەواو بکا، بێدەنگ بوو.

میگلس پاڵەوان گوتی: دە قسەکەت بکە!

- تا.... دەربارەی ئامینە قسەت لەگەڵ بکەم.....

میگلس پاڵەوان لە جێی خۆ راپەڕی، تەماشایەکی لای بەندەری کرد، بەڵام هیچی نەبینی، تەنیا پەڵە هەورێکی رەش بە ئاسمانەوە بوو کە جار جارێ بڵاچەیەکی بێ دەنگی لێ هەڵدەستا،

گەڕایەوەو بە چاوانی لە رقا لێڵ-ەوە لەسەر کورسییەکەی دانیشتەوە، دەنگێکی تووڕە لە گەروی هاتە دەرو گوتی:

- کاپیتان پولیکسینگیس تۆ خۆت زۆر چاك دەزانی من حەز لە باسی ژنان ناکەم، قسەی ژنانە کاری تۆیە نەك هی من، چونکە هاتویتە دوکانەکەم ئەدەب رێ نادا دەرت بکەم، بەڵام تکایە ئەم باسە بگۆڕە!
- گوێ بگرە میگلس پاڵەوان! من بە خراپە باسی کەس ناکەم، تۆ ماوەم بدە با قسەکەم تەواو بکەم، ئامینە دەیەوێ ببێ بە فەڵە.

میگلس پاڵەوان دەنکە بادەمێکی لەسەر مێزەکە هەڵگرت، بە تووڕەیی خستییە بەینی قامکی و وردی کرد، ئەوجا گوتی:

- بێگومان ئەگەر تۆ کاتولیك بای ئەویش دەبوو بە کاتولیك، و ئەگەر تۆ جولەکە بای ئەویش دەبوو بە جولەکە.... کەواتە تۆ دەتەوێ گاڵتە بە رێبازی مەسیحیەت بکەی؟

کاپیتان پولیکسینگیس هەر چۆنێ بوو خۆی گرت و گوتی

- دێتە سەر ئاینی مەسیحی و دەمەوێ بیخوازم.
- دەتەوێ بیخوازی؟

لە رقا بەرگی دەفتەرەکەی سەر مێزەکەی پارچە پارچە کرد، تفێکی رۆ کردە زەوی و بە تەوسەوە گوتی:

- ماشەڵڵا! ماشەڵڵا! بەڕاستی پیرۆزباییت لێ دەکەم!

کاپیتان پولیکسینگیس هەستی کرد سەری ئاوساو لە نێو کڵاوەکەیدا جێی نابێتەوە، ناچار کڵاوەکەی داکەندو لوولی داو لەسەر ئەژنۆی دایناو کەوتە تەماشا کردنی دەموچاوی پاڵەوان میگلس کە لە حەژمەتا شین ببۆوە، لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەی بەرازی نەحلەتی، دیقیش بکەی قسەکەی خۆم هەر دەکەم و ناچاری گوێم لێ بگریْ!".

میگلس پاڵەوان بۆ ئەوەی بە ئەدەبەوە دەست بە میوانەکەیەوە بنێ و تێی بگەیەنێ کە قسەکردنیان بێ سوودە، هەستایە سەر پێ، بەڵام کاپیتان پولیکسینگیس لە جێی خۆی نەجوڵاو گوتی:

- بەڵێ پاڵەوان میگلس، من هاتووم تاببی بە شایەتی مارە بڕینەکەمان، میگلس پاڵەوان دەستێکی بە ردێنی خۆیدا هێناو گوتی:
- من؟ من رێزی ئەم ردێنەی خۆم دەگرم، بچۆ سەرگینەفەندی لەگەڵ خۆتا بەرە، ئەو سەری بۆ ئەم کارانە دەخوریْ!

کاپیتان پولیکسینگیس بە تووڕەیی هەستایە سەر پێ، کڵاوەکەی بەلارەوە کردە سەری، کورسییەکەی بەردەمی گرت و تاتوانی تەکانی داو هاواری کرد:

- پاڵەوان میگلس، وا دیارە خەریکە شولی لێ هەڵکێشی! راستە تۆ پیاوی بەڵام ئێمەش پیاوین، ئەگەر تۆ شەڕت کردووە، ئێمەش کردوومانەو پیاوزمان پاك نەکردووە، ئەگەر تۆ بە سواری ماین خۆ دەکەی بە چاخانەی تورکاندا، من بەسواری دەچمەماڵەکانیانەوە،

ئەگەر تۆ دایمە مرومۆچی و قەت پێناکەنی مەعنای وا نییە پیاوێکی بەهەیبەت و ترسناکی، ئەگەر منیش هەمیشە رووخۆش و دەم بە پێکەنینم مەعنای وانییە پیاوێکی سووك و بازاڕیم، کە من باسی ژن هێنانی خومت لا دەکەم پێویستە تۆزێ بەئەدەب بیت و قسەی خۆت بزانی.

کاپیتان پولیکسینگیس بێدەنگ بوو، بەڵام لە رقا هێشتا هەر کەف دەچەڕی.

میگلس پاڵەوان بەرچاوی سوور ببوو، چاوی بڕی بووە چاوی پولیکسینگیس و گوێی لە قسەکانی دەگرت. تا پتر گوێی لێ دەگرت رقەکەی پتر دادەمرکایەوە.

تا ئەو کاتەی کە کاپیتان پولیکسینگیس بەمەراییەوە قسەی دەکرد، کورسییەکەی لە پاڵەوان میگلس نزیك دەخستەوەو بە هاوڕێ و برا قسەی لەگەڵ دەکردو پارچە رەشەکەی قەد کلاوەکەی بە دیار دەخست، میگلس پاڵەوان پڕ بە دڵ حەزی دەکرد پشتی ملی بگرێ و لە دوکانەکەی وەدەری نێ و پێی بڵێ ئاغای مێبازی بەد رەوشتی تورك خواز بۆ دەرەوە، بەڵام ئێستا کە پولیکسینگیس بەتوندی و مەردانە بە روویا هەڵدەشاخی ئەو خۆشەویستییە دێرینەیەی کە میگلس پاڵەوان سەبارەت بەم جەنگاوەرە بێ باکە هەی بوو، لە هۆش و بیریدا زیندوو دەبووەوەو یادگاری کۆن هوروژمیان بۆ مێشکی دێنا، ئەوەی هاتەوە بەرچاو کە چۆن کاپیتان پولیکسینگیس تاقە سوارە خۆی بە لەشکری تورك دا دەداو بە هیچ جۆرێ ئاوڕی نەدەدایەوە...

هەڵبەتە ئەم جووتە پیاوە لەهیچ روویەکەوە لێکدی نەدەچوون، بەڵام پاڵەوان میگلس ئەوی چوو بوو بە دڵداو ببوونە دۆست، رۆژێ کاپیتان پولیکسینگیس بە پێکەنین و سوعبەتەوە پێی گوتبوو:

"تۆ دەتەوێ بە ئاهو ناڵە کریت ئازاد بکەی، بەڵام من دەمەوێ بە ئاوازو گۆرانی ئازادی بکەم".

هەر کە شەڕ دەبڕایەوە ئەو جووتە لێکدی جودا دەبوونەوە. میگلس پاڵەوان هەمیشە خۆی لێ دوور دەخستەوەو بە ئەقڵ سووك و گەوج و مێبازی ناو دەبرد. بەڵام هەنووکە کە پولیکسینگیس رووبەڕووی وێستا بوو و مەردانە جوابی دەدایەوە، بیرەوەری دەورانی شەڕی دەهاتەوە بیرو هەستی دۆستایەتی کۆنیان لە دڵ دا دەبوژایەوە. دەستی برد بە دوو قامکان شانی پولیکسینگیس-ی گرت و گوتی:

- کاپیتان پولیکسینگیس تۆ پیاوێکی رەشیدی و من ئەمە چاك دەزانم، بەڵام لێرە بڕۆ، چونکە نامەوێ لەگەڵت بەشەڕ بێم.

ئەویش گوتی:

- منیش نامەوێ، پاڵەوان میگلس، بەڵام تۆ هەندێ جار پیاو دەهری دەکەی.

میگلس پاڵەوان بە ئەسپایی بەرەو دەرگاکە رایکێشاو گوتی:

- پێم گوتیت بڕۆ!

کاپیتان پولیکسینگیس گوتی:

- یانی دەرم دەکەی؟ بەڵام من قسەیەکی دیکەم ماوەو تائەویش نەکەم ناڕۆم.
- خێراکە بیڵێ.

- من له لای ئامینەوە هاتووم، ئامینە خۆی ناردمی تا تکات لێ بکەم کە ببی بەشایەتی مارە بڕینەکەمان.

میگلس پاڵەوان گوتی: ئامینە خۆی.....

بەڵام قسەکەی گێڕایەوە، چونکە زۆری رق لەو ناوە بوو، ئەمجارەیان چنگی لە چاکەتەکەی کاپیتان پولیکسینگیس گیرکردو لە پڕ دەنگی گڕ بوو و گوتی:

- بەسە، بی بڕەوە، چیدی ئەم باسە بۆ من مەکە!

هەنووکە هەردووکیان لەبەر دوکانەکەدا بوون، پولیکسینگیس دەستێکی بەرەو ئاسمان کە لە گەرما سپی هەڵگەڕابوو، هەڵبڕی و گوتی:

- با وابێ میگلس پاڵەوان. رۆژێ دێ لەم کردەوەیەی خۆت ژێوان بیتەوە!.

* * *

هەر عەینی رۆژ، دەمەو خۆر ئاوا لەو دەمەدا کە خەڵکی کاندی دەرگای حەوشەیان داخستبوو و خەریکی شێو کردن بوون، ژنێکی قەڵەوی خڕۆ خەپان هێدی هێدی خۆی گەیاندە بەر دەرگا سەوزەکەی ماڵی نوری و لە دەرکەی دا. یەکسەر کارەکەرە رەشەکە هات بە دەمییەوەو پێکەوە چوونە ژوورەوە، سێ خوشکان کە لە بۆسەکەی خۆیاندا رۆنیشتبوون لە نێو یەکدا کەوتنە مقۆ مقۆ.

"دیارە ئامینە هێشتا نەخۆشە وا حەمیدە مەلا بەم ئێوارەیە هاتووە".

کارەکەرە فەڵە رەشەکە لەنێو حەوشەکەدا کەوتبووە پێش میوانەکەو رێی پێ نیشان دەدا. زیروح لە باخەکەدا نەبوو، دەرگاوانە رەشەکە کە لە کۆشکە هاوێنەکەی بەگ بوو و بە دیار بەگەوە بوو، فانۆسە سەوزو سوورەکەش کوژابۆوە. دنیا تاریك بوو، بۆنی گوڵو میوەی باخەکە نەشئەی بە دەماخ دەدا، کارەکەرە رەشەکە لە خۆشیا پێی بە عاردی نەدەکەوت، نە هەقی نەبوو، ئامینە خانم دەهاتە سەر دینی فەلان، دەبوو بە مەسیحی و بێ پرسینەوە جێگای بەهەشت بوو، ئەگەر خوا لوتفی بکردبایەو بۆ ساتێ چاوی لێك بنایا ئەوا ئەمیش کە کارەکەرێکی قولە رەش بوو، لەگەڵ ئامینە خانم دا دەچووە بەهەشت و هەتا هەتایە خزمەتی دەکرد.

خانمی تازە هاتوو، چارشێوو روبەندەکەی لاداو لەسەر قەنەفەیەکی دانان، سەرو کەللەی کاپیتان پولیکسینگیس لە ژێر چارشێوو رووبەندەوە بەدەرکەوت، کارەکەرەکە پێی گوت:

- پاڵەوان، خانم لە ئۆتاقی سەرێیەو چاوەڕوانی تۆیەو دەیەوێ قسەیەکت بۆبگێڕێتەوە کە لە پێکەنین دا ببورێیتەوە.... و بە حەپەساوی و سەر سوڕمانەوە روانییە کاپیتان، کاپیتان پولیکسینگیس ئەو شەوە بێ حەواس بوو، رۆژانی پێشوو کە چار شێوو پەچەکەت لادەبرد دەی کرد بە پێکەنین و سەمایەك ئەو سەری دیار نەبێ، هەموو جارێکیش لەچکێ، یا جووتێ سۆل یا پاکەتێ رەحەتەلوقم یا پاقلەوای لەگەڵ خۆدا دێنا، بەڵام ئەمشەو بەدەستی بەتاڵ هاتبوو، نارەحەت و نیگەرانیش بوو.

لە بری ئەوەی وەکو رۆژان باڵ بگرێو هەرسێ پلەی قاڵدرمەکە بە کەڕەتێ ببڕێ و خۆ بگەیەنێتە کن ئامینە، بە کاوەخۆو بە بێ تاقەتییەوە بە قاڵدرمەکەدا سەرکەوت، بۆنی عەتری ژوورەکەی

ئامینە لە دوورەوە گازی دەکرد. ئامینە دەنگی پێی ئەوی ناسییەوە. ئەو جوانە ژنە نیوە رووت، لەبەر ئەو پەنجەرەیەی کە بەسەر باخەکەدا دەیڕوانی و هەوای فێنکی لێوە دەهاتە ژووریٚ، لەسەر قەنەفەیەك راکشابوو و چاوەڕوان بوو.

ئەویش ئەو شەوە بیٚ حەواس بوو، جاریٚ ئاخی هەڵدەکێشا و جاریٚ پیٚ دەکەنی، لەسەر قەنەفە نەرمو نۆڵەکە ئەم دیوو ئەو دیوی دەکرد، لەلایەکەوە پەریشانی ئەوەبوو کە ئاخۆ میگلس پاڵەوان، ئەو بەرازە دڕندەیە چ وەڵامێکی دەداتەوە؟ لە لایەکی تریشەوە پێکەنینی بە نوری بەگی کلۆڵ دەهات.

بەیانی ئەو رۆژە مستەفا بابا بە دڵی پڕ لە خەمەوە هاتبووە کن ئامینە و هەموو شتێکی بۆ گێڕابۆوە، گوتبووی: "لە پیاوەتی کەوتووەو چاك نابێتەوە، هەڵبەتە ردێن و سمێڵی دەبیٚ، لەشی وەکو جاران تووکن دەبیٚ بەڵام چیدی دەماری پیاوەتی ناجولیٚ، نەگبەتە نوقستان بووە، تا ئێستا نوری بووە لەمەولا دەبیٚ بە نورییە!"

ئامینە خۆی پیٚ نەگیرابوو و لە قاقای پێکەنینی دابوو و گوتبووی:

– مستەفا بابا، لەوانەشە بەرە بەرە مووەکانیشی بوەریٚ و دەنگیش ی وەکو دەنگی ژن ناسك ببیٚ و پاش چەند ساڵێك مەمکیش بکا!

پیرەمێرد کە لە پێکەنینەکەی ئامینە خانم نارەحەت ببوو گوتبووی:

– لەوەیە، بەڵیٚ لەوەیە بەڵام بە هەر حاڵ نابیٚ بە ژن.

ئامینە گوتبووی:

– بەستەزمان خۆت نوری بەگ! حەیف نییە ئەم شێرە پیاوە، ئەم کۆڵەکەی عوسمانیانە ببیٚ بە ژن؟ بە قسەی تۆ نە لەبەرەی پیاوان دەبیٚ و نە لەبەرەی ژنان، نە دەتوانیٚ سکی ژنان پڕ بکاو نە دەتوانیٚ مندالّی ببیٚ، یانی دەبیٚ بە جۆرە هێستریٚك!

جارێکی دی لە قاقای پێکەنینی دابوو.

مستەفا بابا ئەبلەق و سەرسام کیسەکەی دابوو بە شانیاو رۆیی بوو، وەختیٚ بە نێو باخەکەدا رۆیی بوو، بۆ چاوەزار سیٚ جار فوی بە سینگ و بەرۆکی خۆیدا کردبوو.

ئێستا کاپیتان پولیکسینگیس بەرانبەر ئامینە وێستا بوو، ئامینە باسکە ناسکەکانی بڵاوکردەوەو ژێر باڵە شێدارو عەتراوییەکانی بەدیار کەوتن و گوتی:

– بەخێربێی ئەی شێرە پیاوەکەی من، ئەی ئەستێرەی شەوانی تاریکی من، بەخێر هاتی مێردەکەم! ئەمشەو زۆرم بیر دەکردی، وەرە خەبەرێکی خۆشم پێیە، خەبەریٚ کە سەر بە قوڕ دێنێتە پێکەنین.

پولیکسینگیس لە پاڵ ئامینەدا راکشاو گوتی:

– منیش خەبەرێکم بۆ تۆ هێناوە!

دەستی لە قەدی ئامینە هاڵاندو کەپوی نا بە سینگ و مەمکی رووتییەوەو تا توانی هەڵی مژی. هەستی دەکرد ئەو لەشە گەرم و نەرم و بۆن خۆشە لە ژێر زەبری بازووەکانی دا دەبیٚ بەئاوو هەڵم و دەچێتە بەدەنی ئەوەوە. لە پڕ خەم و خەیاڵەکانی لە بیر چۆوەو دنیا لەبەر چاوی یەکپارچە

سڕایەوە. بەڵام پولیکسینگیس قورس بوو، ئامینە لە ژێریا تەنگە نەفەس دەبوو. بە سۆزو گودازەوە سەری لەسەر دەموچاوی خۆی لاداو گوتی:

– جارێ خەبەرەکەتم پێ بڵێ، وەختێ هاتییە ژوورەوە تەواو نەبووی. ناشێ داواکەمانی ڕەفز کردبێ؟

کاپیتان پولیکسینگیس لە ئامینە جیا بۆوەو دنیا بە هەموو چەرمە سەرێیەکانییەوە هاتەوە بەرچاوی. گوتی:

– بەڵێ، داواکەمانی ڕەفز کرد.

– بە نەحلەت بێ، بۆ؟ چی گوت؟

– هیچی نەگوت، کابرا وا خۆی سەغڵەت کردبوو پیاو لێی دەترسا.

ئەوەندی ناڕەحەت بوو لە داخا بەرگی دەفتەری حیسابەکەی پارچە پارچە کرد. چاکەتەکەمی گرتبوو و دەیویست لە دوکانەکەی وەدەرم نێ، بەڵام منیش تووڕە بوومو هەرچیم بە زاردا هات پێم گوتو ناچارم کرد لە شوێنەکەی خۆی دابنیشێتەوە.

ئامینە پێیە چکۆلە خەناوییەکانی بە عاردیداداو بە دەنگی بەرز گوتی:

– نا پولیکسینگیس نا! ئەمە بەس نییە، دەبوایە بتکوشتبا!

کاپیتان پولیکسینگیس موچوڕکێکی بە قالبی دا هاتو گوتی:

– ئەو بکوژم؟

– بەڵێ، بەڵێ. دەبوا بتکوشتبا، شەڕە جنێو پیشەی ژنانە، وەڵامی پیاو کوشتنە.

– من میگلس پاڵەوان بکوژم؟

– ئەو نە خوایەو نە جانەوەری دڕندەیە تا لێی بترسی، بە ڕاستی عەیبە بۆ تۆ!

ئامینە ماکسییەکەی خۆی گرتو شێتانە لەسەرێ را تا خوارێ دای دڕی. سینگە سفتو سپییەکەی کەوتە بەر تیشکی چراکە، ئارەقە بە بەینی مەمکەکانیا جۆگەلەی بەستبوو، لەبن لێوانەوە گوتی:

– من دەمەوێ ئەو پیاوە وەکو ئەم ماکسییە دادڕم.

لە پڕ لە سەلای گریانیدا.

کاپیتان پولیکسینگیس زۆری لەبەر گران بوو، ویستی باوەشی پێدا بکاو ئاشتی بکاتەوە، کەچی ئامینە نەیهێشت و دەستی دایە دواوەو لە سوچێکا کزۆڵەی کرد، چیدی نەدەگریا، پێکەنینێکی توندو تاڵ سەراپای تەکان دەدا، مستە چکۆلەکانی دەدا بە دیوارەکەداو دەیگوت:

– پولیکسینگیس من لەو ڕۆژەوە کە میگلس پاڵەوان بە دوو قامکان پەرداخی عەرەقەکەی شکان ئیدی نوریم لەبەر چاو کەوت، چونکە نوری نەیتوانی هەمان کاری ئەو بکا، تۆش ئاگات لە خۆ بێ کە لەبەر چاوم نەکەوی. ئەو پیاوەی کە من لە ئامێز دەگرێ دەبێ لە دنیادا بێ وێنە بێ.

– من خۆم نامەوێ بیکوژم!

– ئاخر ناتوانی!

کاپیتان پولیکسینگیس لاقی بە عاریدا داو دووبارەی کردەوە:

– نەخێر، خۆم نامەوێ....

سیمای گرژ بوو، چاوە تیژەکانی بڕییە ناو چاوی ئامینە.

ئامینە کە ئەوی بەو توڕەییە بینی زۆر خۆشحاڵ بوو، بۆنی پیاو لە لەشی ئارەقاوی کاپیتان پولیکسینگیس دەهات. پەڕەی کەپوی ئامینە کەوتە لەرزین، باسکی بۆ گرتەوەو گوتی:

– پاڵەوانەکەم، پیاوە دلێرو ئازاکەم، پێ بکوتە بە عاردیدا چارەی خۆ گرژ بکە، بنەڕێنە، چونکە من لەم حاڵەتەدا پتر دڵبەندت دەبم!

کاپیتان پولیکسینگیس هەموو دنیای لەبەر چاو ون بوو، و سەری ژەنییە سینگو مەمکی ئامینەوە، وەختێ بە چاوانی پەریشان و قژی لە ئارەقەدا هەڵکشاوو بە دەم هەناسە بڕکێوە هەستایەوە دەتگوت لە ناخی ئوقیانوسێکی تاریك و مەنگەوە دەرهاتووە.

ئێستا ئامینە کە ئارامی گرتبوو، دەستی بە رانە تووکنەکانی کاپیتاندا دێناو وەکو کۆتر دەی گماندو دەیگوت:

– خۆشەویستەکەم، مێردەکەم، قارەمانەکەم...

کاپیتان پولیکسینگیس پشت لە دیوارەکە راکشابوو، چاوە خەواڵووەکانی بڕی بووە ئامینەو لە دەریای جوانییەکەیدا تواب‌ۆوە، گوێی لە لورەی سەگانو ناڵەی پڕ سۆزی دوور بە دووری ئاشقانی شەوگەڕ دەگرتو نیگای ئامینەی دەکرد. لە دڵی خۆیدا گوتی: "لە دنیادا هیچ شتێ لە ژن خۆشتر نییە! هیچ شتێ هاوتای ژن ناکاتەوە!"

لەو دەمەدا کە توند باوەشی بە ئامینەدا کردبوو، و تاماوی لەزەت گەیی بووە دوا شانەی لەشی زۆری کەیف بەوە دەهات کە خوا بە پیاوی دروستی کردووەو ئامینەی بەو سینگو مەمکە تورتو سپیو بەو زارە جوانو سکە رێکەوە بە ژنی دروست کردووە، بزەیەکی کردو دەستی بە باسکە نەرمو نۆڵەکانی ئامینەدا هێناو گوتی:

– ئامینە، خەمت نەبێ! زەلامێکی باشتر دەدۆزینەوە تا ببێ بەشایەتی مارە بڕینەکەمان، بەڵام تۆ نابێ ئەو شتانەت بیر بچێ کە دەربارەی دینەکەی خۆمان فێرم کردوویت، چونکە کەشیش هەندێ شتت لێ دەپرسێ و دەبێ بزانی وەڵامی بدەیەوە.

خانمی تورك بە پێکەنینەوە گوتی:

– خەمت نەبێ، هەموویم ئەزبەرە، ئەگەر باوەڕ ناکەی لێم بپرسە.

کاپیتان پولیکسینگیس دەستی بە پێکەنین کردو گوتی:

– باشە، ئێستا وابزانە من کەشیش مانولیمو تۆ خانمی تورك کە دەتەوێ ببی بە فەڵە. من پرسیار دەکەم و تۆ وەڵام دەدەیەوە.

– زۆر چاکە، گوێت لێ دەگرم، بەڵام بەدەم وەڵامدانەوەو دەست بە لەشتدا دێنم. قەی دەکا؟

– نە ء، قەیدی نییە. بەڵام باش گوێ بگرە: ئایا باوەڕت بە خوا هەیە؟

– بەڵێ، باوەڕم بە خوا هەیەو سەری رێز لەبەر گەورەیی ئەو دادەنەوێنم

– ئایا خوا یەکێکە؟

- ئاه، لەمەیانا تۆزێ دوو دڵم! خوا هەم یەکەو هەم سێ. باب و کوڕو روحی پیرۆز. باب، پیرەمێردێکی ردێن سپی بە گوڕو بە هێزەو پێی خستۆتە سەر پەڵە هەورێك، کوڕ، لاوێکی سورکەلەی قۆزی نازدارە، سمێڵێکی سووری جوانی وەکو سمێڵەکەی تۆی هەیەو خەتێك قژی لە ناوەندەوە کردووە بە دوو بەشەوە، بەڵام کڵاوی لەسەر نییە. تۆپێکیشی بە دەستەوەیە.
- ئەوە تۆپ نییە ئامینە، ئەوە دنیایە کچەکەم.
- فەرق ناکا، هەردووکیان هەر یەکن. کۆترێکیش بەسەر سەریانەوەیە و لێکدا لێکدا تەقڵە لێ دەدا.
- ئامینە، کچەکەم چەند جارم پێ گوتیت کە ئەوە کۆتر نییە، ئەوە روحی پیرۆزە.
- بەڵام لە وڵاتی ئێمەدا بەمانە دەڵێن کۆتر.
- زۆر باشە، بەردەوام بە!
- خوا بە رواڵەت سێیە، بەڵام سێ نییەو یەکە.... ببورە پولیکسینگیس، من باش سەرم لەمە دەرناچێت.
- راستیت دەوێ ئامینە، منیش باش سەری لێ دەرناکەم، بەڵام ئەمە گرنگ نییە.

گرینگ باوەڕ بوونە، تۆ باوەڕت هەیە؟

- بەڵێ، باوەڕم هەیە. چەند جارم پێ گوتیت کە باوەڕم هەیە.
- چاکە، بەردەوام بە، مەسیح چییە؟
- مەسیح، مەسیح کوڕی خوایە. گوتم لاوێکی سورکەڵەی قۆزی نازدارە.

لە ئاسمانێ راهاتە سەر زەوی‌و خۆی لە پێناوی رزگاری مرۆڤدا بەخت کرد. باشە چیان لێ کردبوو؟ چ بەڵایەکیان بەسەری هێنا بوو؟ چوزانم تۆش! ئەوەی دیارە ئەمەیە کە لە خاچیان دابوو، ئەویش رۆژی سێیەم زیندوو ببۆوەو دووبارە چوو بۆوە بۆ ئاسمان... وایە؟

- زۆر چاکە. ئامینە گیان دەزانی وات لێهاتووە هەقە ببی بە خەلیفە "مطران" بێ زەحمەت تۆزێ لاقم بخورێنە... باشە، دووبارە زیندوو ببووەوە، ئیتر؟
- ئەمەم گوت، حەواست لە کوێیە؟ بەڵێ، زیندوو بۆوەو بەبێ پەت‌و بەبێ پەیژە، رێك وەکو پەتبازان سەرکەوتەوە بۆ ئاسمان، بەڵام پولیکسینگیس لێرەدا شتێك هەیە باش لێی تێ ناگەم....
- چییە؟ بیڵێ با بۆت روون بکەمەوە.
- مەسیح خوا بوو وانییە؟ باشە چۆن خوا دێتە لە خاچ دان‌و کوشتن؟

تۆ گوتت مەرگەکەی سێ رۆژ درێژەی کێشا، بەڵام بەڕای من ئەم ماوەیە یەکجار زۆرە. بەم حیسابە بێ لەو سێ رۆژەدا چ خوایەك نەبووە؟

- چۆن نەبووە! باب‌و روحی پیرۆز هەبوون.
- بەڵام تۆ گوتت ئەم سییانە یەکێکن، یانی هەر سێکیان پێکەوە لەخاچ درا بوون‌و پێکەوە مردبوون، دنیا سێ رۆژان بەبێ خوا مابۆوە. تۆ چ دەڵێی؟

کاپیتان پولیکسینگیس سەری خوراندو گوتی:

- شەیتان بە نەحلەت بێ، ئامینە باوەڕ بکە منیش لەمە تێناگەم، بەڵام جارێ راوەستە تا سبەینێ لە کەشیش مانولی بپرسمو وەڵامەکەت بۆ بێنمەوە

ئامینە لە قاقای پێکەنینی داو گوتی:

- باشە، کەشیش پولیکسینگیس پرسیاری دیت ماوە؟

بەڵام چاوەکانی کاپیتان پولیکسینگیس قورس ببوون، گوتی:

- من ئەوشۆ زۆرم کردو گێژم، چۆنە ئەم باسی کەشیشییە هەڵگرین بۆ دوایی و ئێستا تۆزێ راکشێین؟ چراکە بکوژێنمەوە؟
- ئەرێ تۆ لێت نەپرسیم کە چ هەواڵێکم پێیە، بیرت چوو؟
- ئافرەت کوڕم دەوێ لە بەردەم ئەم سینگە سپییەی تۆدا کە شەڕ لەگەڵ رۆژی روناکدا دەکا، شتی بیر بمێنێ!

ئامینە بەدەم پێکەنینەوە سەری بردە بنا گوێی پولیکسینگیسو شتێکی بە گوێیدا چرپاند، کاپیتان پولیکسینگیس چاوەکانی ئەبڵەق بوونو هاواری کرد:

- بە لەنگاز خۆت نوری بەگ!

پڕ بە دڵ هەستی بە کلۆڵییەکەی نوری بەگ دەکرد، پێکەنینەکەی ئامینە هێندەی دی دڵی دەگوشی. ئامینە هەستاو چراکەی کوژاندەوە، بەڵام کاپیتان پولیکسینگیس کە هێشتا پشتی بە دیوارەکەوە دابوو و رۆنیشتبوو، دەیڕوانییە تاریکییەکە. سەیری دەکردو بیری لە پوچی دنیا دەکردەوە.

* * *

مامۆستا ئیدومنە پاش تەواو بوونی کۆڕەکە، رێگای ماڵە پەرپوتەکەی خۆی گرتە بەر، مەلی بیری هەڵفڕی بوو، کاندیو ئاسمانی کاندی جێ هێشتبوو، لە نێوان ئەوروپاو ئاسیادا واتە لە قەستەنتینییەدا دەخولایەوە.

مانگی مایس بوو، خەڵکی لە غوڕابی خەودا بوون، شاری قستەنتینە وردە وردە دەڕوخا. بەیانی زوو بوو، ئیمپراتۆر کونستانین بە سواری ئەسپەکەی لەبەر دەروازەی "رۆمی" دا دەجەنگی. گاوران گەمارۆیان دابوو.

ئیمپراتۆر هاواری دەکرد: " ئەرێ مەسیحییەکی خواناس نییە سەرم لەعاردی هەڵگرێتەوە؟" چاوە پڕ فرمێسکەکانی مامۆستا ئیدومنە رێشکەو پێشکەیان دەکرد، رێگاکەی لێ تێك چوو، گێژوویژ بە ناو کۆڵانەکان کەوت، وەختێ بەخۆی زانی گەیی بووە نزیکی بەندەر، کە چاوی بە دەریا کەوت یەکسەر رێو رێ گەڕایەوە.

ئیدومنە ئەو رۆژە رەشی پۆشی بوو. تیلماسکێکی رەشی بەکڵاوەکەیەوە بەستبوو، دوو تیلماسکی رەشی پانتری لەسەری قۆڵەکانی بەستبوو. ئەمە نیشانەی پرسەداری بوو، نزیکی نیوەڕۆ گەییەوە بەر ماڵەکەی خۆی و وەژوور کەوت، لەپشت مێزەکەی دانیشت, دوکسانیای گاز کردو پێی راگەیاند کە نە نیوەرۆو نە ئێوارە هیچ ناخوا، پێی گوت:

– ئەمڕۆ بە ڕۆژووم.

ئەوجا ئیزنی دا. قەڵەم و کاغەزێکی هەڵگرت، بە مەرەکەبی سوورو بە پیتی درشت کەوتە کاغەز نووسین، پاشایانی قستەنتینە بە مەرەکەبی سوور دەیان نووسی و لەو ڕۆژەدا گەر "کونستانتین پالیولوگ" بە خۆیشی زیندوو بایە هەر ئەمەی بۆ ڤگتوریای مەلیکەی ئینگلیز دەنووسی:

"دۆت مامی ئازیزم ڤکتوریا، ئەمڕۆکە ڕێك چوار سەدو سیو شەش ساڵ بەسەر شەهید بوونی مندا تێ دەپەڕێ، ئێستاکە لە ژێر خاکدام چاوەڕوانم کە پاشایانی مەسیحی دنیا لەو سەرەوە تۆڵەی من بستێنن.

ڤیکتۆریای ئازیز، ئاخر تاکەی سەبر بکەم؟ تاکەی؟".

ئیدومنە لە پڕ دای کورکاند، دوو دڵۆپە فرمێسکی درشت ڕژایە سەر نامەکەو مەرەکەبە سوورەکەی بڵاو کردەوە، نامەکە خەسار بوو، تازە نەیدەتوانی ئەم نامەیە بۆ مەلیکە ڤیکتوریا بنێرێ. ناچار کاغەزێکی دی دەرهێنا، بە دەستێ کەوتە نووسینو بە دەستەکەی تری دەستەسرێکی بچووکی بە چاوییەوە گرت تا فرمێسکەکانی بسڕێو نەیەڵێ کاغەزەکە خراپ ببێ.

لێکدا لێکدا دەینووسیو چاوی دەسڕی و لە برساندا دڵی زەحفی دەکرد، بەڵام دلێرانە بەرگری دەکرد. لە پرسەدا بوو، سوێندی خوارد بوو کە بە درێژیی ئەو ڕۆژە نە نان بخواو نە ئاو بخواتەوەو نە جگەرە بکێشێ.

نزیکی خۆرئاوا تیتروسی ئاشنای هاتە دیدەنی، جەنابی مامۆستاش ڕۆژێکی ناخۆشی بەسەر بردبوو، دڵی پڕ بوو، ئاشنای هاتە دیدەنی، جەنابی مامۆستاش ڕۆژێکی ناخۆشی بەسەر بردبوو، دڵی پڕ بوو، خەریك بوو دیقی دەکرد. وەختێ لە پاڵەوان میگلسی برای جودا ببۆوە, چووبۆوە ماڵ، سەیری کردبوو ژنەکەی و ژن براکەی شادو بە کەیف لەنێو حەوشەدا دانیشتبوونو شیرو قاوەی بەیانی دەخۆنو تیتروس سڵاوی لێ کردبوون، بەڵام ئەوان سڵاوەکەیان نەسەند بۆوەو زەق زەق تەماشایان کردبوو، ژنەکەی لە بری ئەوەی بە پیرییەوە بچێو قاوەیەکی گەرمی بۆ تێ بکا، لە جێی خۆی نەجوڵا بوو.

براکەی سەیرێکی کردبوو، چاوێکی لێ داگرتبوو و هەردووکیان دەستیان بە پێکەنین کردبوو.

تیتروس چوو بووە ژوورێکەوەو دەرگای لە خۆی داخستبوو. نەخێر ئەمە ژیان نەبوو، دەبوایە کۆتایی پێ بێنێ. ئەو ڕۆژە پاش ئەو خوتبەیەی کە لە کڵێسا دابووی هەستی دەکرد لە هەموو کاتێ بە هێزترە ئیمپراتۆر کونستانتین مەردانە جەنگی بوو، ئەویش دەبوو لەوەوە عیبرەت وەربگرێ. چما ئەویش پیاو نەبوو؟ دەبێ غیرەتێ بداتە خۆو ئەو هەتیوە هەرزەیە وەدەرنێو خۆی ببێ بە ئاغای ماڵی خۆی.

لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "ئەم ماڵە قستەنتینەی منە، ئەم هەتیوە هێرشی هێناوەتە سەرو من ئیمپراتۆر کونستانتینم، ئەو شارەکەمی گەمارۆ داوەو دەیەوێ بە تۆبزی داگیری بکا، بەڵام من بەرگری دەکەم. نەخێر ئەوەی تیا نییەو نایەڵم بم کوژێ، من ئەو دەکوژم!".

هەر کە رستەی "من ئەو دەەکوژم"ی لە زار هاتە دەر ترسی لیَ نیشتو بۆ وەی دڵنیا بی کە ئەوان گوێیان لە قسەکەی نەبووە سەیرێکی دەوروبەری خۆی کرد. لە پەنجەرەکەوە سەرێکی کێشاو سەیرێکی نێو حەوشەی کرد.

ڤانگیلوی بینی کە سەری ناوەتە بنا گوێی براکەیو شتێکی بە گوێدا دەچپێنیَ و پیَ دەکەنن. دیار بوو ژن براکەی هێشتا خەوی دەهات، بە چاوی خەواڵوو پێی پەتی و جلی ناڕێکو پێکەوەو بە دەم باوێشك دانەوە گوێی لە خوشکەکەی دەگرت.

بەرچاوی تیتروس تاریك بوو، بە کەناری پەنجەرەکەدا رەت بوو تا ئەوان نەبینیَ، دەمەوڕو لەسەر تەختەکەی پاڵ کەوت، کەوتە لێو کرۆشتنو پەڵمە گریان، لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەمە نەبوو بە ژیان....".

لە پڕ هەستاو کۆڵەمستی گوشی. قسەکانی میگلسی برای بیر کەوتەوەو کەوتە بۆڵە بۆڵ بەسەر خۆیدا: "من چۆن پیاوێکم. هەر ئێستا دەچمو بۆ هەفتا پشتیان تەمیَ خواردوویان دەکەم!" ئەمەی گوت لە ترسی ئەوەی نەوەك ژێوان بێتەوە بە پەلە هەستاو بە قاڵدرمەکاندا داگەڕاو چووە نێو حەوشەو هاواری کرد:

– پێم ناڵێن بە چی پیَ دەکەنن؟ بێدەنگ بن!

ژنەکەی ئاوڕی دایەوە. تەماشایەکی کردو دەستی بە زارییەوە گرت تا جڵەوی پێکەنینەکەی بگریَ. ژن براکەشی ئاوڕێکی دایەوە، مۆڕەیەکی کرد، باوێشکێکی داو بە تەمەڵییەوە گوتی:

– یانی چی جەنابی مامۆستا، چما پێکەنین قەدەغەیە؟

تیتروس وەڵامی دایەوە:

– تۆ ئەی شێرە بەفرینە هەقی فەرمانڕەوایی ئەمماڵەت نییە. من خاوەنی ئەم ماڵەم نەك تۆ!

پێی دا بە عاردی داو زاتی خستە بەرخۆی و هەمدیس گوتی:

– کلیلەکەشم دەویَ. کلیلی ماڵ دەبیَ بە خاوەن ماڵ بیَ!

یاماندیس گوتی:

– ئەم قسە قۆڕانە چییە کاکە مامۆستا؟

بیَ وەی گویَ بە تیتروس بدات لاقی لەسەر کورسییەکەی بەردەمی راکێشا.

ئەوجا رووی کردە خوشکەکەی و گوتی:

– تۆ سەیری ئەم مێشە کەرانەیە ناکەی!

ڤانگیلو جڵەوی پێکەنینەکەی بۆ نەگیراو لە قاقای پێکەنینیدا.

تیتروس پەلامای ژنەکەی داو هاواری کرد:

– ئەوە چیتە هەی بیَ حەیا!

دیاماندیس وای زانی تیتروس لە خوشکەکەی دەدا، هەستایە سەرپیَو گوتی:

– تیتروس دەستت داگرە دەنا کارێکت پیَ دەکەم با بە بەفری نەکردبیَ!

بە چاوی سوورو ئاوساوەوە دەستی لە تیتروس راوەشاند. تیتروس لە تاو بۆنی دەمی ژن براکەی کە بۆنی جگەرەو شەرابی لێدەهات هێڕ بوو، دیاماندیس دیسان دەستی لێ راوەشاندو گوتی:

- لاکەوە لەبەر چاوم دەنا لەتو پەتت دەکەم، نۆرەی ئەمەیە، جەنابی مامۆستا کلیلی لێمان دەوێ!..... بڕۆ گوم بە لەبەرچاوم هەی کوێرە موشەی عەینەك لە چاو.... بڕۆ خۆت هەڵواسە دەنا بە شیش تەنورە دەتکەمە دەرەوە!.

دیاماندیس یەخەی چاکەتەکەی تیتروسی گرتو بە توندی رای تەکاندو چەند جارێك کێشای بە دیوارەکەدا. لەو کاتەدا ڤانگیلو کە قژی تێك چوو بوو بە شانە عاجییەکەی کەوتە شانەکردنی گێسووەکانی. بە دەم قژ شانە کردنەوە لە ژێرەوە دەیڕوانییە دەم بۆڵەکە گوێی دەگرت و پێدەکەنی.

مێردەکەی لە چاو برا باڵا بەرزو قۆزەکەیدا دەتگوت فروجی ئاوە رووت کراوە.

تیتروس هەر چۆنێ بوو خۆی لە دەستی ژن براکەی دەرباز کردو بەرەو دەرگای حەوشە هەڵات، بەڵام بەر لەوەی دەرگاکە بکاتەوە ئاوڕێکی دایەوەو بە ژنەکەی گوت:

- ئەمە ژیان نییە! دەبێ کۆتایی پێ بهێنرێ!
- بەڵێ دەبێ کۆتایی پێ بهێنرێ، من تاقەتم نییە رۆژی سێ جار ئەم چارە شوومەی تۆ بدینم. ئەم ماڵە بچووکەو جێی هەردووکمانی تێدا نابێتەوە..

ئەوجا رووی کردە خوشکەکەی و گوتی:

- ڤانگیلو، تۆ سەرپشك بە یەکێکمان هەڵبژێرە!

تیتروس هەناسەی سوار ببوو. چاوی بڕی بووە ژنەکەی و چاوەڕێی بڕیاری ئەو بوو، ڤانگیلو قردێلەیەکی ئاورێشمی سەوزی بەدان گرتبوو و پەلەی وەڵامدانەوەی نەبوو، بە هەردوو دەستی قژی خۆی گرتو بەو قردێلە سەوزە بەستی و سەرێکی راوەشاند،مەڵۆی قژ بەسەر شانو ملی دا شۆڕ بووەوە تا خوار ئەژنۆی هات. ئەوجا گوتی:

- من بە هیچ جۆرێ لە براکەم جودا نابمەوە!

تیتروس لاقێکی هەڵبڕی بوو تا لە دەرگاکەوە دەرکەوێ، گوتی:

- ئەدی من؟

ڤانگیلو بە کەمتەرخەمییەوە شانەکانی هەڵتەکاند، دیاماندیس بە پۆزەوە پێکەنی و گوتی:

- داماوی بە لەنگاز! گوایە نازانی بە تەمایە دەرت بکا؟ بڕۆ بەرو بوخچەکەت خڕ بکەوە کاکە مامۆستا!

تیتروس کەنگێ دەرگای کردبۆوە؟ چۆن خۆی گەیاندبووە سەر جادەکان؟

بۆچی ماڵەکانی کاندی لەبەر چاوی دەسووڕان؟ ئایا بوومەلەرزە رووی دابوو یا ئەو گێژ بوو؟ هیچ یەکێ لە مانەی بیر نەمابوو.... ئەوەندەی دەزانی کە بە کوچەو کۆڵانەکاندا غاری دابوو، دوان لە قوتابییەکانی خۆی، تراساکی و کوڕەکەی کراسوگیوکیس شوێنی کەوتبوون.

تراساکی گوتبووی:

– یارۆ دەڕوا تا خۆی لە بورجەکەوە هەڵدێڕێ، وەرە با بچین سەیری بکەین.
تراساکی ڕۆژی پێشتر گوێی لێ ببوو کە دایکی بە بابی دەگوت:
"وەزعی ماڵی براکەت لە باش ناچێ. دەنگی دادو بێدادی دەگاتە ئێرە، لەوە دەچێ دارکاری بکەن". میگلس پاڵەوان وەڵامی دابۆوە:
"عەمری نەمێنێ، ئەگەر پیاو بێ دەچێ لە بورجەکەوە خۆی هەڵدەدێرێ!" تراساکی کە بینی بووی تیتروس بەرەو بەندەر غار دەدا، قۆڵی هاوڕێکەی گرتبوو و دوای کاکە مامۆستا کەوتبوون، تراساکی دووبارەی کردەوە:
– من دڵنیام دەچێ خۆی لە بورجەکەوە هەڵدەدێرێ، با بڕۆین تەماشای بکەین!
دیمەنی دەریا جۆرە ئارامییەکی بە دلی تیتروس بەخشی، بە بن بورجەکەدا کەوتە پیاسە کردن، ئەوجا لەسەر تاوێرێك دانیشت و کەوتە ڕوانینی دەریا. هەردوو مێرد منداڵەکە تاقەتیان چوو، و پێکەوە گوتیان: "وا دیارە ئەمڕۆ خۆی ناکوژێ، ئێمە بە خۆڕایی دوای کەوتووین". جگە لەمەش وەختی نیوەڕۆ بوو، هەردووکیان برسیان بوو، ناچار گەڕانەوە بۆ ماڵ.
وەختێ تیتروس لەسەر تاوێرەکە هەستا، هەتاو بەرەو ئاوا بوون دەچوو، ڕقەکەی دامرکابۆوەو دڵی هێور تر ببۆوە، بە درێژیی ئەو ماوەیەی کە بێ جوڵە بە دیار دەریاکەوە ڕۆنیشتبوو بیری لە هیچ نەکردبۆوە، بەڵام هەستی دەکرد بەرەبەرە خوێنی دەهاتە جۆش و دەیویست بڕیارێ بدا. چ بڕیارێ؟ تیتروس بە خۆیشی هێشتا نەیدەزانی، بەڵام دڵنیا بوو کە لە ناخدا بڕیارێکی گەڵاڵە کردووە، بۆیە کە هەستا، هەستی بە جۆرە هێورییەك دەکردو لەبن لێوانەوە بە خۆی دەگوت: هەموو شتێ بە دڵی خۆم دەبێ، من ئاغای ماڵم!".
بەناو کۆڵانە تەنگەکانی گەڕەکی بەندەر کەوت. بەگەڕەکی جوولەکان و ماڵتیەکاندا ڕەت بوو، گەییە گەڕەکی خۆیان و لەبەر ماڵەکەی ئیدومنەدا هەڵوەستەیەکی کرد، سەری هەڵبڕی، سەیری کرد پەنجەرەکە ڕوناکە. لە دڵی خۆدا گوتی: "وا دیارە هێشتا هەر خەریکی نامە نووسینە، حەیفێ کاتی خۆی بە فیڕۆ دەدا! چۆنە بچمە سەرێ و بۆ خۆ هەندێ قسان بکەین تا هەم من تۆزێ مێشکم ساف بێ و هەم ئەویش ئیسراحەتێ بکا؟!".
لە دەرگای دا، دوکسانیا دەرگای کردەوە، کە چاوی بەو کەوت بە خۆشحاڵییەوە گوتی:
– یاخوا بە خێریی، ئاغام لە بەیانییەوە تا ئێستا دەمی لە خواردن نەداوە، توخوا ئەگەر کارێکی وانەکەی کە شتێ بخوا.... باش بو خوا لەم کاتەدا تۆی ڕەخساند!
ئیدومنەش بە دیتنی تیتروس شاد بوو، نامەکەی تەواو کردبوو، خستبوویە زەرفەوەو ئەدرەسەکەی لەسەر نووسی بوو، مۆریشی لێ دابوو، بۆ سبەی پۆستەی لەندەن دەڕۆیی. نامە مۆرکراوەکەی نیشانی هاوڕێکەی داو بە غرووریکی تایبەتییەوە گوتی:
– خەڵکانێ هەیە بە تفەنگەوە دەچنە جەنگ، بەڵام من و تۆو حاجی ساواس بە ئەقڵ و بیر شەڕ دەکەین و هەر ئێمەش لە ئەنجامدا کریت ئازاد دەکەین.
تیتروس سەرێکی بۆ لەقاند، لە دڵی خۆیدا باوەڕی نەدەکرد کە کریت بە نامە ناردن و کۆکردنەوەی شوێنەواری کۆن ڕزگار بێ.

بە بێ تاقەتیو ماندوێتی و برسێتییەوە خۆی دا بە کۆڵی کۆنە کورسییەکی دەسك شکاوداو ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

– ئەدی کێ خۆمان ئازاد دەکا ئیدومنە؟

– کێ؟ کریت، کریت چاوەکەم. کە ئێمە کریتمان ئازاد کرد ئەویش ئێمە ئازاد دەکا. رێگای شادیو رزگاری تاکە کەس هەر ئەمەیەو جگە لەم رێیە چ رێیەکی دی نییە کاتێ کە ئێمە لە پێناوی ئازادی کریت دا خەبات دەکەین بە رای تۆ ئەمە چ دەگەیەنێ؟ یانی لە پێناوی رزگاری روحی خۆدا خەبات دەکەین.

تیتروس هەر سەری دەلەقاند. جامی عەینەکەکەی کە شێی دەریا لێی دابوو، تەماوی ببوو، دای کەندو کەوتە پاك کردنەوەی، ئیدومنە سوور بوو لەسەر قسەی خۆی، بە توڕەیی هەستایە سەر پێو گوتی:

– باوەڕ ناکەی؟ باشە بەڕای تۆ رێیەکی دی هەیە؟ سەلا لە ئەقڵی منیش، بە خۆڕایی دەمەوێ سەرت بیەشێنم، تۆ بابایەکی تازە زاواو بیرت پەرتە، بەڵام کە تۆزێ کۆن بوویتو جۆشو خرۆشی زاوایەتیت دامرکایەوە ئەوسا کە دێیتە سەر رایەکەی من، ئەوە بزانە کە شادی فەردی بۆ کەسانی وەکو منو تۆ نییە و وەختێ دەتوانین شادو بەختەوەر بین کە لە پێناوی بەختەوەری خەڵکی دا بخەبتین.

ئیدومنە بێدەنگ بوو، کیسەی توتنەکەی دەرهێنا تا سیغارێ بپێچێتەوە، بەڵام زوو بیری کەوتەوە کە تازێ بارەو بەڕۆژووە.

کیسە توتنەکەی خستە لایەکەوەو لە ناخدا هەستی بە شادی دەکرد کە لە پێناوی کۆمەڵدا دەخەبتێ، سەرە رووتاوەکەی هەڵبڕیو بە غرووڕێکی تایبەتییەوە گوتی:

– بەڵێ برادەری ئازیز، ئەمەیە ئەو رازەی کە لە کاندیدا کەس پێی نازانێ.... رەنگە تەنیا حاجی ساواس پێی بزانێ، تۆش پاشان پێی دەزانی.

جارێکی دیکەش بێدەنگ بۆوە، بەڵام دڵی لێوان لێوی غروور بوو. دەمێ ساڵ بوو ئەم رازەی لە دڵدا بوو و ئازاری دەدا، ئێستا کە خوا تیتروسی رەخساندبوو و بۆی دەدرکاند بە دەنگی بەرز گوتی:

– بە خەیاڵی تۆ، من بۆچی نامە بۆ پاشایان دەنێرم؟ بە خەیاڵی تۆ من بۆچی خزیومەتە ئەم خانووە وێرانەیەوەو دەڵێی زندە بە گۆڕیان کردووم هەر هاوارمە؟ بەڵێ، بەڵێ منیان زندە بە گۆڕ کردووە، یانی کریتیان زندە بە چاڵ کردووە، ئەمە کریتە کە هاوار دەکا، بەڵام کریت زای نییەو من زاری ئەومو لە بری ئەو هاوار دەکەم. تۆ چونکە پیاوێکی بێ باوەڕی، لەوەیە بڵێی کە من بێهودە هاوار دەکەمو کەس گوێی لە دەنگم نابێ!

بەڵام من دڵنیات دەکەم کە دەنگ هەرگیز گوم نابێو رۆژێ دێ گوێی لێ بگیرێ، دەنگ زۆر لەپێش گوێدا دروست بووەو هەبووە، ئەوەندەی هاوار کردووە تا ئەنجام گوێ دروست بووە.

بەڵێ برادەری ئازیز، هەموو ئەو پاشاو سەردارانەی جیهان کە من نامەیان بۆ دەنووسم رۆژێ دێ دەنگی من دەژنەون، ئەگەر خۆشیان نەی بیستن ئەوا نەوەو وەچەکانیان دەی ژنەون، ئەگەر

ئەوانیش نەی بیستن خۆ خوا دەی بیستیٚ، ئەمەش بەڵگەی بوونی خوایە، تۆ چ دەڵێی؟ بۆیە هەیە تا دەنگەکان بژنەویٚ.... پیٚ مەکەنە مامۆستا، پیٚ مەکەنە..... بەڵیٚ، بەڵیٚ، من دەزانم هەموو خەڵکی من بەشێت دەزانن و لە پاشەملە بە گوێی یەکدا دەچپێنن و دەڵێن: "خوێنەواری چ فایدەیەکی هەیە!" چ دەڵێن با بڵێن.

ئەوانە چ شتێك دەربارەی خوا، دەربارەی کریت و ئەرکەکانی مرۆڤ نازانن جا بۆیە من لەم خەرابەیەدا دەژیم و هاوار دەکەم. ئاخری رۆژیٚ لە رۆژان خوا دەنگی من دەژنەویٚ. لە حەوت تەبەقەی ئاسمانەوە سەر دەکێشیٚ و کریت دەبینیٚ و تەریق دەبێتەوە لەوەی کە چەنی چەن ساڵە کریتی بە کۆیلەیی هێشتۆتەوە. ئەوساکە خوا داوای لێبوردن لە من، لە ئیدومنە دەکاو زەنگەکانی کلێسای سن میناس وەکو رۆژی جەژن پاك دەکەونە لێدان و هۆزی مەسیحیان دەڕژێنە سەر جادەو بانەکان و هەلهەلەی شادی لێدەدەن.

جادەکان یەکپارچە دەبن بە چڵە مۆردو گوڵی نەستەرەن، ژنان و پیاوان روو دەکەنە بەندەر تا شازادەی لاوی یونان کە لە کەشتی دادەبەزیٚ بە چاوی خۆیان بدینن، هەموو باوەش بە یەکدا دەکەن و هاوار دەکەن کە:

"کریت زندوو بۆتەوەو بە راستی رۆژی ژیانەوەی کریتە!"

ئیدومنە چاوە پڕ فرمێسکەکانی سڕی، دڵی سووکتر ببوو.

تیتروس خەیاڵی لای شتێکی دیکە بوو و ئاگری دڵی هاوڕێکەی ئەوی گەرم نە دەکردەوە، بەڵام گوتی:

- بەڵام ئیدومنەی برام، تا ئەو رۆژە ئێمە ئێسکیشمان نامێنیٚ، ئێمە بوژانەوەی کریت بە چاوی خۆ نابینین و بە کۆیلەیی دەمرین.

بزەیەك کەوتە سەر لێوی ئیدومنە، نیگایەکی دڵسۆزانەی هاوڕێکەی کردو گوتی:

- کەواتە تۆ هیچ حاڵی نەبووی، من بۆ ئەوەی هەست بە ئازادی بکەم پێویستم بەوە نییە ئازادی بدینم، من لە ناو جەرگەی کۆیلایەتیشدا هەر ئازادم، من لە دوورەوە، لە دووری هەزاران ساڵە رێوە بۆنی ئازادی دەکەم، بەئازادیش دەمردم چونکە لە هەموو ژیانما لە پێناوی ئازادیدا خەباتم کردووە.

تیتروس کە هۆش و بیری لای ژنەکەی و ژن براکەی و ئەو کلیلە بوو کە نەیان دەدایێ گوتی:

- هیچ حاڵی نابم

ئیدومنە گوتی:

- دڵنیابە رۆژیٚ دیٚ کە حاڵی ببی، تۆ ئێستا گیرۆدەی هەندیٚ وردە شتی بیٚ بایەخی ژیانی، هەر ئەم وردە شتانە دەبن بە خۆرەو روحی بنیادەم دەخۆن. رۆحی بنیادەم شێرەو ئەم وردە سەرقاڵیانەی ژیان کێچن و تێی دەدەن، بەڵام شێرەکە لە ئاکامدا خۆی لەم کێچانە رزگار دەکا.

ئیدومنە زۆری کەیف بەم بەراوردەی خۆی هات و لە خۆشیاندا دەستی بە پێکەنین کرد.

دوکسانیا لەبەر دەرگاکەوە سەرێکی کێشا. ئیدومنە کە پشتی لە دەرگاکە بوو ئەوی نەبینی، پیرێژنەکە بە ئیشارەی دەست تیتروسی حاڵی کرد کە بیّو شتێ بخوا، تیتروس لە خوای دەویست چونکە لە بەیانییەوە تا ئێستا هیچی نەخواردبوو، بە دەم هەستانەوە گوتی:

- ورچی برسی سەمای نایەت. بۆ قسەی زل زل دەکەی و من جارێ لە هۆڵی زگمم، لە بەیانییەوە تا ئێستا تامی زادم نەکردووەو دوێنێ شەویش تا بەرەبەیان خەریکی نووسین بووم.

ئیدومنە گوتی:

- منیش هیچم نەخواردووە، چ قەیدییە؟ خواردنیش یەکیکە لەو کێچانەی کە باسم کردن.

تیتروس پێکەنی و گوتی:

- وایە، بەڵام ئەگەر ئەم کێچەش نەبێ ئەوا جەنابی شێر دەتۆپێ.

ئیدومنە لە تەقەی دەستی دا، دوکسانیا بە رووخۆشی پەیدا بوو:

- دایە خانم، مامۆستا دەڵێ برسێتی، بزانە هەرچییەکمان هەیە بیخە سەر سینییەك و بیهێنە!

دوکسانیا گوتی:

- بەسەر چاوان!

و بە پەلە چوو بەلای خواردن ئامادەکردنەوە.

تیتروس گوتی:

- دەبێ تۆش لەگەڵم بخۆی، ئەگەر تۆ نەخۆی منیش ناخۆم، راستە تۆ بۆ رۆژوو گرتن قایمی بەڵام دەبێ ئەوەش بسەلمێنی کە بۆ خواردنیش چ عەیبت نییە، چونکە من پێم وایە برسێتی و کلۆڵی و عیبادەت کردنیش کێچن!

هەردووکیان پێکەنین، دەیانویست بە زەبری نوکتەو پێکەنین و قسەی زل زل گرێی دڵی خۆ بکەنەوەو داخی دڵیان هەڵرێژن.

سینییە خواردنەکە هات. دەموچاوە چرچ و لۆچەکەی دوکسانیا لە خۆشیا پێکەنینی لێ دەباری. هەردوو میوان و خانەخوێ برسییان بوو. رۆژ ئاوا ببوو و دنیا تاریك ببوو. ئیدومنە لەدڵی خۆیدا وای دانا ئەگەر تۆزێ لەگەڵ هاورێکەی دا بخوا رۆژووەکەی بەتاڵ نابێ، بۆیە هەردووکیان بە تاسوقەوە شیوەکەیان خوارد، تۆزێ شەرابی کۆن لە بنی جلیکانێکدا مابوو، دوو بە دوو ئەوەشیان خواردەوە.

هەردوو پێکەکانیان لێکدا و گوتیان:

- بە سەلامەتی ئازادی خۆمان!

شەو درەنگ بوو، تیتروس کە بیری لە گەڕانەوە دەکردەوە لەرزی لێ دەنیشت.

ئیدومنە لێی پرسی:

- بیر لە چی دەکەیەوە؟

بەڵام تیتروس وەڵامی نەدایەوە.

– ئەریٚ ژیانی تازەت پیٚ خۆشە؟ گوزەران لەگەڵ ژندا ئاسانە؟

تیتروس لە پەنجەرەکە نزیك بۆوەو گوتی:

– درەنگە. دەبیٚ بڕۆم!

*　　　*　　　*

چل رۆژ بەسەر زەماوەندەکەی تیتروس و مەرگی مانوساکاس دا تیٚ پەڕی بوو. تیودوریسی کوڕە گەورەی مانوساکاس لە گوندە خۆشەکەی خۆیاندا بوو و بیست و چوار سەعاتەی خوا بابی لەبەر چاوی بوو. مامە میگلسی خراپ شکاندبوویەوەو روو شکیٚنی کردبوو. هیٚشتا تیۆدوریسی بە منداڵ دەزانی و پیٚی وانە بوو بتوانیٚ دەست بداتە خەنجەرو تورکیٚك بکوژیٚ. لیٚی پرسی بوو: "تەمەنت چەند ساڵە؟"

– هەڤدە.

– تۆ واز بیٚنە هیٚشتا منداڵی!".

یانی میگلس پاڵەوان حەڤدە ساڵی پیٚ کەم بوو؟ بەڵام تیودوریس پیاویٚکی تەواو بوو. دەیتوانی زەوی بکیٚڵیٚ، ژنت بۆ هیٚنابا لە چاو ترکانیٚکدا بەرهەقی دەکردو بە زاوا دەبوو. هەروەها دەرەقەتی حوسینی برازای نوری بەگیش دەهات کە بەهیٚزترین لاوی ئاوایی پترۆکفالو بوو، دەیتوانی زۆرانی لەگەڵ بگریٚو بیدا بەعاردی داو خەنجەرەکەی دەربیٚنیٚ و گۆشاو گۆش سەری ببڕیٚ.

– تەمەنت چەندە؟

– حەڤدە.

– بڕۆ بە لای ئیشی خۆتەوە هیٚشتا منداڵی!

ئەو رۆژە تیودوریس بە دایکە رەشپۆشەکەی کە چوو بووە سەر گۆڕی میٚردەکەی گوت:

– دایکە مامم زۆر خراپ شکاندمییەوە!

کریستینا خۆی دابوو بەسەر گۆڕەکەداو دەینالاند. بۆ سبەی چلەی مەرگی مانوساکاس بوو. کریستینا هەموو رۆژیٚ دەچووە سەر گۆڕی میٚردەکەی و چنگی لە خۆڵەکەی گیردەکردو بانگی مانوساکاس–ی دەکرد. پاشان بە دەما خۆی دەدا بەسەر گۆڕەکەداو دەستی بەشین و رۆ رۆ دەکرد.

دایکی وەڵامی دایەوە:

– دروستە تیودوریس تۆ هیٚشتا بچووکی. واز بیٚنە مامت تۆڵەمان دەستیٚنیٚ.

– باشە کەی دایکە؟ کەی؟ سبەی چلەی بابمەو تا ئیٚستا لە خەوتن و خواردن بەولاوە هیچمان نەکردووە. باشە نایەتە خەونت؟ لەلای تۆ گلەیی ناکا؟ هەموو شەویٚ دیٚتە خەونی من و لۆمەم دەکا.

تیودوریس شاشکەکەی توند کردەوەو، لە دوورەوە روانی، گوندی پترۆکفا بوو کە لە بناری کیٚوەکەدا سەوز دەچۆوە، ئاغایانی تورك و مسکیٚنانی فەڵە لەو گوندەدا دەژیان پیٚستی دەموچاوی تیودوریس تاوە سووت ببوو و دەتگوت مسی سوورەوە کراوە.

بەدەنی توندو تۆڵ بەڵام پیس بوو، گەنمەموو دەموچاوی داپۆشی بوو، و لە ئێستاوە سینگی توکن بوو، بەزۆری لە کێوان و لای پەزو رانەکانی بابی دەمایەوەو کەمتر دەکەوتەوە ئاوایی. پارەکە جار جارە کە بێ تاقەت دەبوو لە رۆژانی یەك شەممەدا دەهاتەوە بۆ ئاوایی تا بچێ بۆ کلێساو تەماشای ژنان بکا، خەریکی بوو بەرە بەرە مەیلی دنیا پەیدا بکا.

بەڵام لەو رۆژەوە کە بابی کوژرا ئیدی نەچۆوە بۆ کێو، کونستاندیسی برای لە جیاتی خۆی لەلای پەزەکە جێ هێشتبوو، پێڵاوەکانی بابی لە پێ دەکردو چاکەتەکەی ئەوی لەبەر دەکردو شاشکەکەی ئەوی لەسەر دەبەست. کیسە توتنەکەو داردەستەکەی بابی بۆ خۆ هەڵگرتبوو و بێ ئەوەی لای کەس هیچ بڵێ بەدەم بیر کردنەوەوە لە نێوان دار بەڕووە زەلامەکەی گوندی سن جان‌و ئاوایی پتروکفالووا دەهات‌و دەچوو.

ئەو رۆژە دار عاساکەی هەڵگرت، هەستایە سەر پێ‌و گوتی:

- دایکە، من دەڕۆم.
- کێوە دەچی کوڕم؟
- دەچم بۆ پتروکفالو. ئەدی خۆت نەتگوت کە بۆ حەڵوای سبەینێ پێویستت بە چەند هەنارێك هەیە؟ ئێ دەچم هەنارت بۆ دێنم، بابە گەورە هەناری هەیە.

مشتوە رەشەکەی خەنجەرەکەی بابی کە هێشتا هەر خوێناوی بوو لەبەر پشتێنەکەیەوە هاتبووە دەرێ، ئەو بە خۆی خەنجەرەکەی لەنێو دەستە رەقەکانی بابی دەرهێنا بوو. کریستینای دایکی ویستبووی خەنجەرەکە بشوا بەڵام تیودوریس نەی هێشتبوو و گوتبووی: "دایکە خوێن بە ئاو ناشۆردرێ، خوێن دەبێ بە خوێن بشۆردرێتەوە".

هەر بەو دەقەوە خەنجەرەکەی کردبوو بە بەر پشتێنەکەی خۆیدا، لەو رۆژە بە دواوە هەرگیز ئەو خەنجەرەی لە خۆی دوور نەدەخستەوە.

شەوانیش دەیخستە ژێر سەرینەکەی. دایکی پێی دەگوت:

- رۆڵە، ئەو خەنجەرە لابە، چونکە تا ئەو خەنجەرە بنەیتە ژێر سەرت بابت هەموو شەوێ دێتە خەونت‌و ئازارت دەدا.

تیودوریس دەیگوت:

- دایە، من وام پێ خۆشە، دەمەوێ بابم بێتە خەونم‌و ئازارم بدا!

ئەوجا نیشانەی خاچی دەکێشاو خەنجەرەکەی دەنایە ژێر سەرینەکەی.

تیودوریس کەوتە رێ‌و بەدار دەستەکەی بەردی سەر رێگاکەی توڕ دەدا.

دایکی کە بینی کوڕەکەی بەگیانی تۆڵە سەندنەوە لە چیا نشێو دەبێتەوە، گازی کردو گوتی:

- تیودوریس ئاگات لە خۆ بێ! خوا ئاگادارت بێ کوڕم!

تیودوریس لە چاو ون بوو. کەروێشکێك لە نێو دەوەنەکانەوە دەرپەڕی. تیودوریس دار دەستەکەی تێ سرەواندو لەگەڵ یەکەم پەلاردا تەختی کرد، لاقەکانی گرت‌و سەری کێشا بە تاوێرێك داو لە دڵی خۆیدا گوتی:

"ئەم کەروێشکە بە دیاری دەبەم بۆ باپیرم، زۆری حەز لە گۆشتی نێچیرە. شوکر هێشتا هەر سیو دوو ددانەکەی ساغن‌و هەموو شتێکی پێ دەجووریٚ".
شادو دڵخۆش کەروێشکەکەی دابوو بەسەر بازویداو بەدەم فیکە لێدانەوە ڕێی دەکرد. لە دڵی خۆیدا گوتی: "من ئەم شتە بە ئیقباڵێکی چاك دەزانم، چونکە کەروێشك نیشانەی بەخت‌و شانسە. خوا یاربیٚ بە ئاسانی حوسێن وەگیر دێنم‌و وەکو ئەم کەروێشکە سەری دەکێشم بە تاویرێکدا. بەڵام حوسێن کەروێشك نییە، لە هەوەڵەوە زۆران دەگرین. سەگبابە زۆر بە قوەتە!
تیودوریس دوو ڕۆژ لەمەو پێش چوو بووە سۆراخی برازاکەی نوری‌و لە خەرمان جاڕەکەدا پێی گوتبوو:

– حوسێن، دوو سبەی چلەی بابمە، یانی چل ڕۆژە کە مامت بابمی کوشتووە.

حوسێن بە پۆزەوە پێکەنی بوو، و گوتبووی:

– جا کوشتویانە بە جەهەنەم!

تیودوریس چونکە نەیدەتوانی لەوێدا یەخەی بگریٚ‌و هیچی پیٚ بڵیٚ، لە داخا سەراپای هابتووە لەرزین، حوسێن پێی گوتبوو.

– چییە کافری مەلعون، بۆ مۆڕە دەکەی، چیت دەویٚ؟ مەگەر نابینی وا خەریکی شەنە بام؟
– ئەگەر خۆت بەپیاو دەزانی وەرە زۆرانم لەگەڵ بگرە! بە تورك بم ئەگەر پشتت لە عاردی نەدەم!
– تۆ؟ تۆ پشتی من لە عاردی دەدەی فیڕنە گوللە؟ باشە، کەی؟ لە کویٚ؟
– لەو شوێنەی کە بابمی لیٚ کوژرا، لە بن دار بەڕووە گەورەکە، دوو بەیانی زوو وەرە با کەس نەمان بینیٚ.
– بە خەنجەرەوە؟
– بەڵیٚ بە خەنجەرەوە.

لێکدی جودا ببوونەوە، حوسێن دووبارە کەوتبۆوە ئیش کردنی خۆی‌و تیودوریس-ش گەڕا بۆوە بۆ ماڵەوە. لەبەر دەرگای ماڵەوە دانیشتبوو، خەنجەرەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێنا بوو تا تیژی بکا. بەڵام لە ترسی ئەوەی نەبادا پەڵە خوێنەکانی لیٚ ببێتەوە خستبوویەوە کێلانەکەی پاشان هەستا بوو، چوو بوو لە بن ئەو دار بەڕووە زەلامەدا ڕۆنیشتبوو کە جەنازەکەی بابیان لە ژێریدا دۆزی بووەوە.
لە بەرایی ئاوایی پترۆکفالۆدا کیژێکی جوانی بینی بوو کە هاتبوو بۆ سەرکانی. کچە هەر کە چاوی بە تیودوریس کەت ڕەنگی سوور هەڵگەڕا.
دەیویست گۆزەکەی بنێتە سەرشانی‌و ریٚ‌و ریٚ بگەڕێتەوە، بەڵام کە هەستی کرد تیودوریس لە دوورەوە لیٚ راماوە، وێستاو چاوەڕوانی کرد. کیژێکی تەڕو بڕو جوان بوو. بەدەنی توندو تۆڵ‌و ڕێك‌و پێك بوو.
چاوانی درشت‌و برۆکانی چڕو پەیوەست وەکو شمشێر دەبریسکانەوە. لە ئاسکیٚ دەچوو کە گوێی لە تەقە بووبیٚ‌و ئێستا گویٚ قۆڵاغ و چاو زیت بە هەر چوار لادا هەڵڕوانیٚ.

تیودوریس له دووره‌وه ئه‌وی بینی و ده‌موچاوی سوور هه‌ڵگه‌ڕا، به خۆی گوت: "ئه‌مڕۆ هاتمه. ئه‌مه‌ش فراساکییه!" دڵی که‌وته په‌له په‌ل. سه‌یرێکی ده‌وروبه‌ری خۆی کرد. چ که‌سێك له‌و ناوه دیار نه‌بوو. کیژه‌کانی دی گۆزه‌یان پڕ کردبوو و له کانییه‌که دوور که‌وتبوونه‌وه. جووتیاران له خه‌رمان جاڕه‌که‌دا خه‌ریکی گه‌نم کوتان‌و شه‌نه‌باو گێره‌کردن بوون. له‌م دنیایه‌دا ته‌نیا "فروساکی" ده‌بینی که هه‌تاو به‌سه‌ر سه‌رییه‌وه وه‌ستا بوو و لێی ببوو به تاجێکی شاهانه.

تیودوریس له‌به‌ر کانییه‌که‌دا وێستا، له خۆشیا لاقه‌کانی سست ببوون. به ده‌نگێکی له‌رزۆك سڵاوی کردو سه‌ری داخست. مه‌چه‌که ناسکه‌کانی کیژه له‌به‌ر تیشکی هه‌تاوه‌که‌دا ده‌برسکانه‌وه.

کیژه نیگایه‌کی ئازایانه‌ی کردو گوتی:

– ئه‌م که‌روێشکه بۆ کوێ ده‌به‌ی پاڵه‌وان تیودوریس؟ وا دیاره له‌گه‌ڵ که‌روێشکاندا جاڕی شه‌ڕت داوه؟

تیودوریس وه‌ڵامی دایه‌وه:

– نه‌خێر، شه‌ڕی من له‌گه‌ڵ تورکاندایه و هه‌ر بۆ مه‌شق‌و ده‌ست راهاتن که‌روێشکان ده‌کوژم.

بۆ ساتێك نیگای تیژیان لێکدی هه‌ڵه‌نگوت. کوڕه ترساو نیگای له کیژه گواسته‌وه.

کیژه سه‌ری گۆزه‌که‌ی نایه‌وه‌و سه‌یرێکی ده‌وروبه‌ری خۆی کرد. په‌له‌وه‌ری په‌له‌وه‌ر ئاسایی له‌و ناوه نه‌بوو. گوتی:

– تینووت نییه تیودوریس؟

– بۆ تینوم نییه فروساکی، تینووم، به‌ڵام کێ ئاو به منی هه‌تیوو و بێ باب ده‌دا؟

کیژه بێ وه‌ی له جێی خۆی ببزوێ چاوی بڕییه عارده‌که. ده‌موچاوی و بناگوێی سووری هه‌ڵگه‌ڕان.

تیودوریس به ده‌نگێکی نزم گوتی:

– سبه‌ی چله‌ی بابمه. ده‌توانی سبه‌ی بێییته ماڵی ئێمه‌و له‌گه‌ڵ دایکم دا حه‌ڵوا دروستبکه‌ی؟ کیژانی گوند هه‌موو دێن.

فروساکی گوتی:

– ئه‌گه‌ر دایکم رازی بێ دێم.. دوای تۆزێ گوتی:

– ئه‌گه‌ر رازیش نه‌بێ هه‌ر دێم، چونکه تۆ ده‌عوه‌تت کردووم. ئێمه هه‌ر یه‌ك پاڵه‌وان تیودوریسمان هه‌یه، وا نییه؟ بۆیه نابێ دڵی بشکێنین.

ئه‌مه‌ی گوت‌و به شێوه‌یه‌کی ته‌وس ئامێزه‌وه پێکه‌نی تا رازی ئاشقانه‌ی خۆی له تیودوریس وه‌شێرێ. له هه‌مان کاتدا وا چاوی تێ بڕی بوو هه‌ر ئه‌وه بوو نه‌ی ده‌خوارد. شه‌وگارێکی زۆر بوو که تا به‌یانی به یادی تیودوریس–ه‌وه نه‌ده‌نوست. هه‌موو ئاوات‌و ئاره‌زووی ئه‌وه‌بوو که خۆی فیدای ئه‌و لاوه بکا. که‌چی ئێستاکێ که به‌رانبه‌ری وێستا بوو له ناخ دا هه‌ستی به رق‌و هه‌ڵچوون ده‌کرد‌و به‌و بوایه پڕی بداتێ‌و به چنگ و نینۆك هه‌موو سه‌روچاوی بڕنێته‌وه.

تیودوریس چەناگەی نابووە سەردار دەستەکەی‌و دەیڕوانییە عاردی. بیری لەوە دەکردەوە کە سبەی دەچێتە شەڕی حوسێن. رووی کردە کیژێ‌و گوتی:

- فروساکی. ئەگەر لە پڕ شتێکم بەسەر بێ تۆ خەفەتم بۆ دەخۆی؟

فروساکی بە سەرسامی پرسی:

- خوا نەکا، بە تەمای چیت تیودوریس، چیت لە ژێر سەرایە تیودوریس؟
- فروساکی تۆ هیچ پرسیارێك لە من مەکە، تەنیا وەڵامم بدەوە! ئەگەر شتێکم لێ بێ خەفەتم بۆ دەخۆی؟

کیژە چیدی خۆی پێ نەگیرا، فرمێسك بەسەر گۆناکانیدا هاتە خوارێ و لە بن لێوانەوە گوتی:

- تیودوریس من لەم دنیایەدا جگە لە تۆ چ کەسێکم نییە.

تیودوریس لە کەیفاندا هاوارێکی کردو گوتی:

- کەوایە خاترجەم بە فروساکی، دڵنیابە کە هیچم بەسەر نایەت!

دوو کیژۆڵە بە خۆو بەگۆزەوە گەیینە سەر کانییەکە. فروساکی بە پەلە فرمێسکەکانی سڕی، گۆزەکەی نایە سەر شانی و وا خۆی نواند کە سەیری جێیەکی دی دەکا، بەڵام هەرچییەکی کرد نەیتوانی جڵەوی لێدانی توندی دلی بگرێ. تیودوریس بە دەم فیکە لێدانەوە دوورکەوتەوە. کەروێشکەکەش بەسەر بازوویەوە تەکەتەکی بوو.

سبەینێی ئەو رۆژە، واتە یەکشەممە، کاتێ نوێژی چلەی مانوساکاس تەواو بوو کەشیش گرگوری هاتە نێو حەوشەی کڵێسایەکە. لە تەنیشتی ئەوەوە شوانێکی لاوی دەموچاو تاوە سووت سینییەکی گەورەی کێکی بە دەستەوە بوو، بە وردە شەکرو بادەم‌و دەنکە هەنار نەخشێنرا بوو، بە دارچینیش ناوی مانوساکاسی لەسەر نووسرا بوو. جووتیارەکان یەك یەك بە بەردەم کەشیش دا رەت دەبوون: "خوا لە گوناحی خۆش بێ‌و بچێتە بەهەشتێ!" ئەوجا دەمیان دەخستە پارچە کێکەکەی ناو دەستیان و دەم‌و سمێڵیان پڕ دەبوو لە شەکرە وردەو دارچینی. لە دڵی خۆدا دەیانگوت: "ئەرێ ئەم چل رۆژە چەند زوو تێپەڕی!! زەمان چەند خێرا دەڕوا! بەڵام ئەمە زەمان نییە کە تێدەپەڕێ، بەڵکو خۆمانین کە زوو پیر دەبین! "جارێکی دی دەکەوتنە مەدح‌و سەناو ژماردنی سیفەتە چاکەکانی مانوساکاس. داپیرە کاترینوی دایکی دەشتەوانەکەی گوند دەیگوت دوێنێ شەو لە ناو گوندا مانوساکاسی دیتوە کە وێڵ‌و سەرگەردان دەسوڕایەوە. دەیگوت سەگەکەی لە ترساندا جێی بە خۆی نەدەگرت، هەوەڵجار ویستی بوەڕێ کەچی دەمی بوو بە تەڵەی تەقیوو نەهاتەوە یەك..

پیرەمێردێك نیشانەی خاچی کێشاو گوتی:

- بەلەنگاز خۆت مانوساکاس! ئەوە تارماییەکەی بووە. داماوە کە کوژرا هێشتا لە هەڕەتی بەگوڕی دابوو، دیارە تارماییەکەی بووەو نایەوێ بمرێ.

یەکێکی دی گوتی: دەیەوێ تۆڵەی بستێنن. باشە ئەم میگلس پاڵەوانە لەم چل رۆژەدا خەریکی چی بووە؟ مێشی خەساندووە؟

لەو کاتەدا کە هەر یەکە و لە ئاشێکی دەکرد کوکلیوسنی دەشتەوانی گوند بە دەمی داچەقیوو، زوڕنا بە دەستەوە خۆی بە حەوشەی کڵێساکەدا کرد. کەشیش لە کێك دابەشکردن ببۆوە. شوانە لاوەکە چۆکی نابووە زەوی‌و سینییەکەی دەلستەوە.

کەشیشەکە لە دەشتەوانەکە نزیك بۆوەو خەڵکەکە دەوریان دان. کەشیشەکە لێی پرسی:

– ها کوکلیوس، چییە، بۆ وا پەشۆکاوی؟ خوانە خواستە شتێ قەوماوە؟

خوا خۆی رەحممان لێ بکا!

– جەنازەی حوسێنی برازای نوری بەگیان دۆزیوەتەوە.

– لە کوێ؟

– لە ژێر دار گوێزە گەورەکەدا.

– کێ کوشتویەتی!

– مەگەر هەر خوا بۆ خۆی بزانێ. ئاوایی پتروکفالو بۆنی خوێنی لێ دێ.

هەموو خڕبونەتە ژوورەوەو، مەسیحییەکان خەریکی ئامادەکردنی تفەنگەکانیانن. تورکەکان جەنازەکەیان لە حەوشی مزگەوتدا داناوەو جون جون دەچنە دیاری. هەر هەموویان چەکدارن‌و تەقە بە ئاسماندا دەکەن. هەڕەشە دەکەن کە دەچن گوندی سن جان دەسوتێنن.

– خۆ خەتای ئێمە نییە.

– پێ دەچێ کابرای قاتیل خەڵکی سن جان بێ‌و یەکێك بێ لە بنەماڵەی مانۆساکاس، تورکەکان داوای تیودوریس دەکەن.

کەشیش گوتی:

– هەر ئێستا یەکێك بە پەلە بڕوا و ژنەکەی مانوساکاس ئاگادار بکا. بە تیودوریس–ش بڵێن هەتا زووە خۆی بگەیەنێتە کۆسار و خۆی وەشێرێ.

تیودوریس لەم ماوەیەدا تفەنگەکەو دوو دەمانچە زیوەکەی بابی هەڵگرتبوو، خورجەکەی پڕ کردبوو لە ئازوقەو خواردن، سەندوقچەکەی مانوساکاسی کردبۆوەو ئاڵایەکی یۆنانی تێدا دۆزی بۆوە. ئاڵاکەی لە پشت خۆی ئاڵاندبوو، بێ ئەوەی فریای ئەوە بکەوێ کە دەست‌و بەرۆکی خوێناوی خۆی بشوا دابوویە کۆسار. تیودوریس کە گەییە ئاغەڵی رانەکەیان هەڵوەستەیەکی کردو هەندێ راسپاردەی بە کونشاندیسی برا بچووکی گوت، ئەوجا پێی گوت کە خێرا هەواڵ بۆ دایکی بەرێ کە تیودوریس سەلامەتەو ماوەی نەبووە خوا حافیزی لێ بکا. سەلکێ پەنیری گەورەی خستە خورجەکەیەوەو بەرەو بەرزترین لوتکەی چیای سلنا وەڕێ کەوت. لەوێدا چەند شوانێکی ئاشنای هەبوو. لە ڕێگای مەڕ لێکدی دزینەوە ببوون بە ئاشناو دۆستی گیانی بەگیانی. تیودوریس پێی گوتبوون: "من دەچم لە ئاغەڵی رانەکانی ئێوەدا خۆم تاقەت دەکەم، ئەگەر تورکەکان سەرباز بنێرنە تاقیبم ئەوجا شەڕیان لەگەڵ دەکەم‌و تاقمێ پێکەوە دەنێم‌و شەڕی کێو بە کێویان لەگەڵ دەکەم‌و بانگەوازی: بژی یەکێتی! هەڵدەدەم".

پاش نیوەڕۆیەکی درەنگ، دوو زەلامی تورکی چەکدار هاتنە بەر دەرگای ماڵی کریستینای ژنی مانوساکاس‌و لە دەرکەیان دا. چ وەڵامێك نەبوو. هەمدیس لە دەرکەیان دایەوە. دەنگی لێدانی

دەرگاکە لە هەموو ماڵەکەدا دەنگی دایەوە، بەڵام کەس نەهات دەرگا بکاتەوە. لەو کاتەدا پیرەمێردێکی تورك بەوێدا تێ دەپەڕی. لە دارکردن دەگەڕایەوە. سڵاوی لە دوو زەلامەکە کردو گوتی:

– ئەوە لە تیوودوریس دەگەڕێن؟ ڕۆیی. دایە کێو!

یەکێك لە زەلامەکان گوتی:

– لە خۆتەوە قسە مەکە هاپۆ برایم، تۆ بە چاوی خۆت بینیت؟

– بەسەری پێغەمبەر بەم دوو چاوەی خۆم ئەم کافرەم بینی. ناڕەسەنە وەکو ئەسپ بە چیادا هەڵدەگەڕا. وەختێ کە دیتم ترسام‌و خۆمدا بە عاردیدا. کە سەرم هەڵبڕی لە هیچ شوێنێکەوە دیار نەبوو.

دوو زەلامەکە بە دەم بۆڵە بۆڵ‌و جنێودانەوە سەرو خەنجەریان لە دەرگای حەوشەکەداو ڕێو ڕێ گەڕانەوە. لە ڕێی گەڕانەوەدا، لە ناو دۆڵێکدا کە دوو گوندی لێکدی جودا دەکردەوە تووشی کاترینیوی دایکی دەشتەوانی گوند بوون. ئەو پیرەژنەی کە تارمایی مانۆساکاسی بینی بوو. پیرێژن هەمانە بچووکەکەی پڕ کردبوو لە خەرتەلەو تۆڵەکەو دەگەڕایەوە بۆ ماڵ تا شیو بۆ کوڕەکەی ئامادە بکا. نیازی وابوو لەگەڵ ئەو دوو هێلکەیەی کە لە ماڵەوە شکی دەبرد مزرۆکەی پێ دروست بکات.

دوو زەلامەکە پڕیان دایێ و گۆشاو گۆش سەریان بڕی. ئەوجا خەنجەرەکانیان بە گەڵا خەرتەلەکانی ئەو سرپییەوەو سەیرێکی پیرێژنیان کرد کە لە خوێنەکەی خۆیدا دەگەوزێ. زەلامە گەنجترەکەیان بە سوعبەتەوە گوتی:

– لە هیچ باشترە!

هەردووکیان لە قاقای پێکەنینیاندا.

*　　　*　　　*

پەشێوی‌و هەراو هەنگامەیەکی سەیر کەوتبووە نێو ئاواییەکانی ئەو هەرێمە. تورکان‌و مەسیحیان تێك بەربوون. کوشت‌و کوشتار دەستی پێکردبوو. هەموو ڕۆژێ، جەنازەی فەڵەیەکی سەربڕدراو لە کۆڵانەکاندا دەدۆزرایەوە یا جەنازەی تورکێك کە فڕێ درابۆوە پەنایەکەوە.

هەواڵی کوشتن‌و بڕین وەکو ئاگری نێو پوش دێ بە دێ دەڕۆیی. کاندی–ش هاڕوژا.

نیوەڕۆیەك سلێمانی غوڵامی پاشا سەرخۆش بوو یا برادەرانی تورك سەرخۆشیان کردو بەرەڵای ناو گەڕەکە یۆنانییەکانیان کردو پێیان گوت:

– سلێمان تا تاقەتت هەیە بکوژەو ئەگەر پیاوی میگلس پاڵەوانیش بکوژە!

سلێمانی غوڵام خەنجەرەکەی لە کێلان دەرهێناو بە دەم نەعرەتە کێشانەوە بەرەو گەڕەکی یۆنانییەکان دایکێشا، پاشا جەژنی پار ئەو خەنجەرەی بە دیاری دابویێ. مەسیحییەکان کە گوێیان لە نەعرەتەی ئەو بوو منداڵەکانیان بردە ژوورەوەو دەرگایان لە خۆ داخست.

ژنان بە دەم دەرگا داخستنەوە فیزاحیان دەکرد:

– ئەیەڕۆ قولە ڕەش هات!

نیوەڕۆ بوو. مەسیحیان بۆ نیوەڕۆژە دەچوونەوە ماڵێ، ئەوانەی کە لە ڕێگادا تووشی قولە ڕەشە مەستەکە دەبوون، بە پەلە غاریان دەداو خۆیان دەگەیاندە نزیکترین ماڵ. هەموو لە دڵی خۆدا دەیانگوت: "داماو خۆت کریت! هەمدیس خوێن ڕشتن‌و کوشت‌و کوشتارە!".

هەندێ داخیان هەڵدەکێشاو دەترسان، هەندێکیش تووڕە ببوون، تفەنگە ژەنگنەکانیان لە ژێر زەمینان دەرهێنا بوو، کەوتبوونە پاك کردنەوەیان.

سلێمانە ڕەش لەلای حەوزو کانییەکەی ئیدومنە وێستا، گەرماو ئارەقەی نیوەڕۆ پەرێشانیان کردبوو، ئارەقە لە سەراپای دەچۆڕا. دانەوییەوە سەری خستە بەر فوارەی حەوزو کانییەکە تا تۆزێ فێنکی بێتەوە، بە دەم سەرو چاو شۆردنەوە وەکو گا دەی مشاند. سەرانسەری ئەو گەڕەکە لە ترسا دەلەرزی. لەو دەمەدا کە سەری دانەواندبوو و لاقی لێکدی بڵاوکردبووەوە، لە نێوان هەردوو لاقییەوە چاوی بە تارمایی میگلس پاڵەوان کەوت کە بە جادەکەدا هەڵدەگەڕا. خەنجەرەکەی لە کێلان دەرهێناو بەدەم نەعرەتە کێشانەوە پەلاماری دا.

میگلس پاڵەوان کە چاوی پێی کەوت وێستا. هات بە خەیاڵی دا کە بگەڕێتەوە، بەڵام شەرمی بەخۆ هات و ژێوان بۆوە. لە پڕ دەرگایەك کرایەوە. خات کراسوگیورگیس بە قژی شێواوەوە بە دیار کەوت‌و گوتی:

– بۆ خاتری خوا میگلس پاڵەوان چ دەکەی لەوێ؟ خێراکە وەرە ژوورەوە!

بەڵام میگلس پاڵەوان دەستەسڕە گەورەکەی لە بەرکی دەرهێنا لەمەچەکی خۆی بەست.

دەرگاکەی بەرانبەریش درزی تێ کەوت. خات پنلوپ لە پشت دەرگاکە وێستا بوو گوێی دەگرت. زاتی دایە خۆو دەرگاکەی تۆزێکی دی کردەوە. کەپوی و تۆزێ لە دەموچاوی دەرکەوت. هاوای کرد:

– ئەهای دراوسێ، وەرە ژوورەوە!

دەنگی پێیە زەلامەکانی سلێمانە ڕەش، کە ناوە ناوە دەنگی دەدایەوە. تەواو لە میگلس پاڵەوان نزیك ببۆوە. دەرگای ماڵی میگلس پاڵەوانیش کرایەوە، خات کاترینا دەرپەڕییە دەرێ. بە هەڵەداوان بەرەو لای مێردەکەی هات‌و گوتی:

– میگلس، ئەهای میگلس، ڕەحمێ بە منداڵەکاندا بکە.

چاوی بەو قولە ڕەشە زەبەلاحە کەوت کە رووبەڕووی مێردەکەی وێستا بوو. پێدەکەنی‌و چاوەکانی دەرپۆقیبوون. خەنجەرەکەی ڕاوەشان‌و پەلاماری میگلسی داو بە دەم نەعرەتە کێشانەوە گوتی:

– چۆنی پاڵەوانی کافر، ئێستا ڕوحت دەکێشم!

ژنەکەی میگلس پاڵەوان خێرا هاتە بەرەوە تا خۆی بکا بە قەڵغانی مێردەکەی. بەڵام تا ئەو فریاکەوت، میگلس پاڵەوان مستێکی مەحکەمی گەیاندبووە ورگی سلێمانە ڕەش. ڕەشەی دڕندە هاواری کردو کەوت. لاشەکەی هەموو پانایی کۆڵانەکەی گرتبوو. میگلس دانەوییەوە، خەنجەرەکەی لە دەستە سستەکانی سلێمان دەرهێنا، بەسەر لاشەکەیدا ڕەت بوو، ڕووی کردە ژنەکەی و گوتی:

– تۆ بڕۆ ژوورەوە!

هەردووکیان چوونە حەوشەوە، پیاوەکە لە پێشەوە و ژنەکە لەدواوە دەڕۆیشتن. ژنە لە ئوتاقێکی سەرەوە کراسێکی خاوێنی هێنا. کراسەکەی بەری میگلس پاڵەوان لە ئارەقەدا هەڵکشابوو. کراسەکەی گۆڕیو لەشی فێنك بۆوە. سەیرێکی خەنجەرەکەی کردو بزەیەکی کردو گوتی:

– ئافرەت ئەم خەنجەرە بدە بە تراساکی! بە کەڵکی قەڵەم دادان دێ! هەر ئەو شەوە دوو لاوی تورك لە گەڕەکی "گوڵستان"دا، "کوڕانی موەزن بوون" برتولدوی بەلەنگازیان بەگیر هێنابوو، لێیان دابوو، شەپقەکەیان کون کردبوو، ویستبوویان بە زۆر پاڵتۆکەی لێ بستێنن، بەڵام برتولدو هاوارێکی هێندە گەورەی کرد. تورکەکان ناچار وازیان لێ هێنا بوو. بۆ بەیانییەکەی ئەو شەوە لە بن دار چنارە گەورەکەدا موەزنیان دوزییەوە بە دارەکەوە بەسترا بوو، رووت و قووت کرابۆوە، لەسەرما شین و مۆر ببۆوە. دەیانگوت جگە لە ردێنی چ شتێکی دییان بە بەرییەوە نەهێشتتبوو. بە عەمامە سەوزەکەی خۆی دەمیان بەستبوو تا نەتوانێ هاوار بکا.

لە دارەکەیان کردەوە، شێلایان و هەندێ قەنداغی گەرمیان دایێ،کە تۆزێ هاتەوە سەرخۆ ئەوەی گێڕایەوە کە دوو زەلامی فەڵە، سمێڵ بابڕێك و شەلێك، نیوە شەو لەماڵەوە دزیان. ئەوجا رووتیان کردەوەو بەو کندرە بە دار چنارەکەوەیان بەست. هەوەڵجار دەیانویست ردێنی هەڵپاچن،بەڵام چونکە مقەستیان پێ نەبوو، هەندێ تفیان کردە سەروچاوی و پاشان بەرەو بەردەرگا هەڵاتن.

پاشا کە گوێی لەقسەکانی موئەزن بوو، بە جارێ دەهری بوو. دەستووریدا یەکسەر هەموو شەلەکانی کاندی بگرن و زیندانیان بکەن. تەنیا شفانیە شەلیان بۆ نەگیرا. ئەوجا پاشا دەستووری بە جەلادان دا کە زیندانییەکان ئەشکەنجە بدەن و رۆنی گەرچەکیان دەرخوارد بدەن تا بێنە قسەکردن. بەڵام شەلەکانی شار دلێرانە خۆیان راگرت و لێویان لەبەر یەك هەڵنەهێنا.

دوای سێ رۆژان پاشا بێ تاقەت بوو، هەر سی نەفەرە شەلە زیندانییەمەی ئازاد کرد.

کۆت و زنجیریان خستە دەست و پێی سلێمانە رەش، پاشا تورە ببوو، کەف بە لالغاوەی دا هاتبووە خوارێ و نەڕاندبووی:

– چەپەڵی پیس، تۆ ئابڕوی بارەگای حکومەتەکەمانت برد!

ویستبووی زۆر شتی دی بڵێ، بەڵام لە داخا زمانی چوو بووە کلیلە. پاش ئەوەی سلێمانەڕەش خرایە زیندانەوە ئەوجا دڵی ئیسراحەتی کردبوو.

پاش دوو– سێ رۆژ. گڕەو گەرمایەك لە باشوورەوە واتە لە ئەفریقاوە دەستی پێکرد، تۆزو غوبار چاوی کوێر دەکرد. کاندی لە گەرمادا دەسووتاو دەتگوت دووکەڵی لێ هەڵدەستێ: کاتێ نیوەڕوان سەگان بە زمانی دەرهاتوو هانکە هانك خۆیان بۆ بەر سێبەران دەکوتا. پیاوان بەبێ تاقەتی لە دوکانی خۆ رۆنیشتبوون و خۆیان باوەشێن دەکرد. یا شەربەتی ساردیان دەخواردەوە. رۆژ رۆژی باربایانیس بوو.

بەو قرچەقرچی گەرمایە بە جادەکاندا دەسوڕایەوەو شەربەتی ساردی دەفرۆشت. ئەم پیرەمێردە بچووکە نە باکی بە گەرمای هاوینو و نە باکی بە سەرمای زستان نەبوو، قازانجو دەستکەوت گەرما و سەرمای لە بیر دەبردەوە.

کاڵەك پیٚ گەیی بوو. هەموو بەیانییەك بێستانەوانان بارە کاڵەکیان دینا بۆ بازاڕ یا لە بن دار چنارە زەلامەکەی سیٚ تاقدا دەیانخست. ئەو ناوە دەبوو بە یەکپارچە کاڵەكو گوندۆرەی زەرد. نۆبەرەی هەنارو ترێی سپیو هەنجیر هاتبووە بازاڕ. بێستانەوانو میوە فرۆشان فریای کردنەوەی میوە نەدەکەوتن، بازاڕ وا پڕ ببوو لە فرۆشتن نەدەهات. فرۆشیارانی تورکو فەڵە بەدیار میوەکانیانەوە دەوێستانو تا هێزیان تێدابوو بانگیان دەکردو هەر کەسەو بەشانو باڵی میوەی خۆیدا هەڵیدەدا. بە کێشانو بەگۆترە دەیان فرۆشتو هەر تەواو نەدەبوو.

ئەوی دەمایەوە دەبوو بەنسیبی هەژاران. شەویٚ سەوزەو میوە فرۆشان دەستیان پێکدا دەداو هاواریان دەکرد.

– وەرە بە بەلاش! بە بەلاش!

ئەوسا پیرەمێردو منداڵانی هەژار کە لە کوچەو کۆڵانەکاندا دەسوڕانەوە ودا دەبارین بەسەرداو تا دەیان توانی میوەو سەوزەیان لەگەڵ خۆدا دەبردو بە پەلە بەرەو ماڵی خۆدەگەڕانەوە.

دوای خۆر ئاوا دەقی گەرما تۆزیٚ دەشکاو کاندی هەناسەیەکی وەبەر دەهاتەوە. ماڵان حەوشەو بەر هەیوانەکانیان ئاوڕشێن دەکردو هەر شەوەی لەماڵێکدا خڕ دەبوونەوە، بە دەم قسەو باسەوە شەویان دەگوزەراند.

ئەو یەك شەممەیە هەموو لە ماڵی خات کراسیوگیورکیس خڕ ببوونەوە. خانم ئاهەنگی ساڵڕۆژی لە دایك بوونی ئاندریکوسی کوڕە گەورەی ساز کردبوو، ئەو کوڕەی کە لەگەڵ تراساکیدا کیژەکەی وەستا پاراسکەڤاس یان فڕاندبوو. خات کراسوگیورگیس زۆر بەکوڕە تورە و تڕۆکەیەوە دەنازی. کوڕ کوڕ نەبوو، دڕندەیەك بوو بۆ خۆی. کە تورە بوایە قاپو قاچاغی دەدا بەسەر یەکاو دەیشکاندن، یا یاسەمینی کارەکەریانی دارکاری دەکرد. خات کراسوگیورگیس- یش شانازی بەم رەفتارانەی کوڕەکەیەوە دەکرد. ئەو شەوە بە بۆنەی ساڵڕۆژی لە دایك بوونی کوڕەکەیەوە حەڵوای بۆ میوانەکان دروست کردبوو ژنان بەدەم حەڵوا خواردنەوە دەست خۆشییان لێدەکردو دوعای تەمەن درێژی و بەرخورداریان بۆ ئاندریکوس دەکرد. خات ماستراپاس بە پێکەنینەوە گوتی: کیژەکەی وەستا پاراسکەڤاس-ش بێنیٚو ئەم حەوشەیە پڕ بکا لە کوڕو کچ.

لەو کاتەدا کە هەموو سەرگەرمی حەڵوا خواردنو شۆخی و سوعبەت بوون، خات پنلوپ بە چاوانی ئاوساوو رەنگی هەڵبزرکاو بە هەمان کراسی پینەکراوی ماڵەوە لەبەر دەرکە قوت بۆوە، بەر لەوەی بێتە ژوورەوە دای کورکاند. ژنەکان هەستان، هێنایانە ژوورەوە و دایان نیشاند، خات کراسوگیورگیس شەربەتێکی ئاڵوباڵوی بۆ هێنا تاتۆزیٚ دڵی فێنك ببێتەوەو بێتەوە سەرخۆ، بەڵام خات پنلوپ بەدەم شەربەت خواردنەوە هەر دەگریا. لێیان پرسی:

– چی بووە، خات پنلوپ؟ بۆچی دەگری؟

دوا قومی شەربەتەکەی خواردەوەو بە دەم گریانەوە گوتی:

- دیمیتروس... دیمیتروس...
- چییەتی؟ نەخۆشە
- رۆییوە.
- رۆییوە؟ بۆ کویێ؟
- چەترەکەی بردووەو رۆییوە.
- بۆ کویێ رۆییوە؟
- دیسان داویەتیێ کێو.
- بۆ؟
- هەروا... ناو بەناو دیێ بەسەریاو... چەترەکەی بردووەو رۆیشتووە.

ئەمە کاری ئێستای نییە، زۆر جاری دی وای کردووە، ئاخر جاریش کە رۆیی بوو، چەترەکەی لەگەڵ خۆدا بردبوو. لە سەردەمی شۆڕشی ساڵی 1878 دابوو. خات کریسانتی خوشکی کاپیتان پولیکسینگیس لە کاتێکدا کە دەستی کێشا بە ئەژنۆی خۆیداو گوتی:

- ئەیەڕۆ! بەو خوایە دیسان شۆڕش هەڵدەگیرسێ. باوەڕم پێ بکەن کە ئەمە نیشانەی شۆڕشە.
- توخوا ئەگەر قسەی وا بکەی!

خا کریسانتی هەمدیس گوتی:

- ئەگەر شۆڕش هەڵنەگیرسا من دەستی خۆم دەبڕم: وەکو چۆن جرج هەست بە بوومەلەرزە دەکا دیمیتروس-ش لە دوورەوە هەست بە شۆڕش دەکا. ئەوەتا چەترەکەشی لەگەڵ خۆدا بردووە.

خات پنلوپ بە پەڵمە گریانەوە گوتی:

- تاقە پولێکی لەگەڵ خۆدا نەبردووە... ئاخر کێ چێشتی بۆ لێ دەنێ؟ کێ جێی بۆ رادەخا؟ تەنیا چەترەکەی بردووەو بە چەترێکەوە چی پێ دەکرێ؟

بێگومان ئەمجارەش وەکو جاری پێشوو بە جلو بەرگی شڕەوە دەگەڕێتەوە.

خات کراسوگیورگیس گوتی:

- مەگری خات پنلوپ، مەگری لە جیاتی من بای چت دەکرد! خەریکە بەدەست ئەو مێردە قەڵەوەوەم دەمرم.

بەڵام خات پنلوپ بە هیچ جۆرێ ئارامی نەدەگرت، هەر کە ویستی لە سەڵای گریان بداتەوە، خات کراسیوگیورگیس بە پەلە قاپێ حەڵوای لە بەردەمی دانا. ئەوجا رووی کردە خاکاترینا و بۆ ئەوەی قسەکانی بگۆڕێ گوتی:

-خاکاترینا هەواڵێکی میگلس پاڵەوان؟ دەمێکە نای بینم

ژنەکەی میگلس پاڵەوان گوتی:

- شوكور باشە. بەیانی زوو دەچێتە دەرێ و شەوێ درەنگ دەگەڕێتەوە. ئیدی لەکوێ بیدینی؟

بێ ئەوەی بیەڵێ کەس هەستی پێ بکا ئاهێکی هەڵکێشاو بێدەنگ بوو.

بەڕاستی میگلس پاڵەوان باش بوو، بەڵام لە هیچ شوێنێ ئۆقرەی نەدەگرت. لە شێرێ دەچوو کە خرابێتە قەفەسەوە. سواری ماینەکەی دەبوو و دەکەوتە ئەو دەشت و دەرە. لە پردی پندوقی دەپەڕییەوە، بە دەوری کۆشکە هاوینەکەی نوری بەگ دا دەسوڕایەوە. هەر ئەوە بوو دڵی لە قەفەسەی سینگییەوە نەدەهاتە دەرێ، لە نێو دار زەیتون و سەروەکانی باخەکەوە دەیڕوانییە کۆشکەکەو بەخۆی دەگوت: "سەبرکە، سەبر... پەلەتان نەبێ! با چاک ببێتەوە!...." ئەوجا دەگەڕایەوە بۆ شار.

هەموو شەوێك عەلی ئاغا تەپوتۆزای لەکۆشکە هاوینەکەی نوری بەگ دەگەڕایەوە و هەواڵی تازەی لەگەڵ خۆدا دەهێنا.

"ئەمڕۆ ویستی هەستێ و تۆزێ بڕوا، بەڵام لەتاو ئازار نەیتوانی و ناچار لە جێدا کەوتەوە. ئەمڕۆ هەستاو بە یارمەتی نۆکەرە ڕەشەکەی هەتا نێو حەوشە چوو. من لە پشت حەوزو فوارەکەوە لە سوچێك دا خۆم مات دابوو و سەیرم دەکرد... باوەڕ بکە پاڵەوان، نوری هێند لەڕو لاواز بووە خەریك بوو نەیناسمەوە.. ئەو گۆنا ئاڵ و غەبغەبە سپییە چی لێهات، بەستەزمانە هەر نەماوە. ئەمڕۆ بەبێ یارمەتی نۆکەرەکەی چووە نێو حەوشەو لەبەر دەرگادا وێستا. منی بینی، چوومە پێشەوە تاچاك و خۆشی لەگەڵ بکەم، کەچی بە ئیشارەی دەست گەڕاندمییەوە... ئەمڕۆ بە یارمەتی نۆکەرەکەی سواری ئەسپەکەی بوو و تۆزێ پیاسەی کرد. نۆکەرەکەش بەدوایەوە بوو تا ئەگەر بورایەوە نەیەڵێ بکەوێ.. خۆزگە پاڵەوان ئەسپەکەت دەبینی! ئەو حەیوانە هێند بە ئەسپایی و لەسەر خۆ دەڕۆیی دەتگوت دەزانێ چ باسە!".

پاش ماوەیەکی زۆر، عەلی ئاغا شەوێك بە هانکە هانك خۆی بەلای میگلس پاڵەواندا کرد. پاڵەوان لە ژێر چەرداخەکەدا ڕۆنیشتبوو، چاوەڕێی ئەوی دەکرد. پیرەمێرد گوتی:

- چاك بۆتەوە. ئەمڕۆ کە مستەفا بابا لە کۆشکە هاوینەکەی ئەو دەهاتە دەرێ پێی گوت: تۆ چیدی پێویستت بە من نییەو خوا کەریمە. ئەوشۆش بەگ بە سواری ئەسپەکەی چووە گەڕان و نۆکەرەکەشی لەگەڵ نەبوو.
- حاڵی چۆنە؟ یانی وەکو جاران بەرەنگ و رووە؟ گوڕەکەی جارانی هاتۆتەوە بە؟
- نەخێر پاڵەوان، بێ تاقەتە، ڕەنگی دەڵێی لیمۆی زەردە. نە قسە دەکاو نە خواردن دەخوا. کەنیزەکەکەی ئەمەی بۆ گێڕامەوە. نە دەخواتەوەو نە خەوی هەیە. هەمیشە غەمبارە. دوێنێ کە کەنیزەکە ڕەشەکەی لێی پرسی بوو کە ئامینە خانم کەنگێ دێ بۆ کۆشکە هاوینەکە. ناڕەحەت ببوو، زۆری نەمابوو ببورێتەوە. دەستی بە موحەجەرەی قاڵدرمەکەوە گرتبوو تا نەکەوێ، بێ ئەوەی چ قسەیەك بکا بەچاوانی ئەبڵەقەوە ڕوانی بوویە کەنیزەکەکەی.
- بەسەعەلی ئاغا، زۆری دەڕێسی. بڕۆ گوم بە لەبەر چاوم!

عەلی ئاغا نەڕۆیی. دەیویست قسەی دی بکا. بەڵام دوو دڵ بوو، میگلس پاڵەوان گوتی:

– چییە؟ دیسان سەرت دەخورێنی. قسەی دیت پێیە؟

عەلی ئاغا دەنگی نزم کردو گوتی:

– لەوە دەچێ پاڵەوان...

بەڵام وێستاو بێدەنگ بوو.

– دە قسەبکە کەر پیاو! مەترسە هەقی ئەم قسەیەشت دەدەمێ.

– نەگبەتە لەوە دەچێ نوقستان بووبێ.

– یانی چۆن نوقستان بووە؟

عەلی ئاغا دەنگی نزمتر کردو گوتی:

– یانی لە پیاوەتی کەوتووە.... و ئامینە خانمیش بەمە دەزانێ.

– باشە، بڕۆ!

پیرەمێرد بەرەو دەرگا چوو، پێی لە کلافە کندرو بەرمیلە شکاو گیر بوو، ئاخری وەدەرکەوت و لە چاو ون بوو، میگلس پاڵەوان هەستایە سەرپێ، کەوتە هاتووچۆ بەنێو دوکانەکەدا، لەبەر خۆیەوە گوتی: "نەخێر، نەخێر، مەحاڵە. باوەڕ ناکەم. شتی وا نابێ!".

هەرچی دەکرد باوەڕی نەدەکرد کە بەدبەختییەکی وا یەخانگیری پیاوێك بێ، بەدەم جوینی سمێڵییەوە لێکدا لێکدا دەیگوت: "نە، نە مەحاڵە، ئەگەر ئەمە ڕاست بێ ناتوانم دەستی بۆ بەرم و تۆڵە لە پیاوێکی نوقستان بستێنم. ئەمە کەی بوو بە تۆڵە؟ مردن لەچاو ئەو دەردەی ئەودا شایییە؟" لە پڕ بڕیارێکی داو لە دڵی خۆیدا گوتی:

"دەبێ بە خۆم بچم و بزانم!"

چەند ڕۆژێکی دی وەستا، سێ و دووی دڵی خۆی کرد "پێویستە ماوەی بدەم تا تەواو چاك ببێتەوە. زامەکەی ساڕێژ ببێ و تین و تاوی جارانی بێتەوە بەر".

ڕۆژێکی یەك شەممە سواری ماینەکەی بوو، بەرەو پردی پندوقی وەرێ کەوت. گەنم دورا بۆوەو لق و پۆپی درەختانی مێو لەبەر بەر نوشتا بوونەوە. ئاسمان ئاگری لێ دەباری. پاڵەوان لە بن لێوانەوە بە خۆی دەگوت: "دروێنە، تری چنین، جەنگ ئاە کلۆڵ خۆت دایکە، بەلەنگاز خۆت دایە، دیسان دروێنە، تری چنی، جەنگ!" مەبەستی لە دایکە کریت بوو. پاڵەوان کریتی خۆش دەویست، وەکو هەر گیانلەبەرێك خۆشی دەویست. بەلای ئەوەوە کریت تەنیا دارو بەرد نەبوو، بەڵکو لە دایك و باوکانێکی یەکجار زۆر دروست ببوو، هەمیشە زندوو بوون و لە مردن نەدەهاتن هەموو یەك شەمووانێك دەچنە کلێساو ئاڵا هەڵدەکەن و لە پێناوی ئازادی دا دەدەنە کێوان. بەسەری یا بۆز یا چەرمووەوە سەریان بەسەر ئەم ئاڵایەدا دانەواندووە و بە دروشمی نەمری ئازادی یا مەرگ چنیویانە.

چاوانی میگلس پاڵەوان پڕ بوون لە روندك. کە بە تەنێ بوایە و بیری لە کریت کردبایەوە گریانی پێ شەرم نەبوو، بە خۆی دەگوت: "بەلەنگاز خۆت دایکە! بێ نەوا خۆت دایە!"

میگلس پاڵەوان ئێستا بەسەر پردی پندوقی دا ڕەت دەبوو. کە لە بەینی دار زەیتوونەکانەوە چاوی بە کۆشکە هاوینەکەی نوری بەگ کەوت هەتاو گەیی بووە ناوەندی ئاسمان. مامێزێکی لە ماینەکەی دا.

دەرگای حەوشی کۆشکەکە کرابۆوە. میگلس پاڵەوان وەژوور کەوت. لە ماینەکەی دابەزیو ڕوانییە دەوروبەری خۆی. کە ساڵیش زوو دەڕوا!

ئا لێرەدا. لەم حەوشەیەدا و لە بن ئا ئەم دار زەیتونە کلۆرەدا ڕۆژێ لە ڕۆژان ئەو و نوری بەگ بەرانبەر بەیەکدی ڕۆنیشتبوون. خوێنی هەردووکیان هاتبووە جۆش. دەیانویست یەکدی بکوژن یا پەیمانی دۆستایەتی ببەستن؟ وایان بەچاك زانی بوو کە ببنە برا.

ئێستا دوای ئەو هەموو ساڵە لە هەمان شوێنو حەوشەدا بە دووی یەکدیدا دەگەڕان تا یەك بکوژن. چما خوا لەیەك خستنەکەیان ژێوان ببۆوە؟

یەکێك لە نۆکەرەکان میگلس پاڵەوانی ناسییەوەو بە پیرییەوە هاتو گوتی:

- بەخێر هاتی پاڵەوان!
- بەگ لە کوێیە؟
- لە سەرەوەیە.
- بچۆ پێی بڵێ دەمەوێ بیدینم.

ئەسپەکەی نوری بەگ بۆنی ماینی کردبوو. لە دەرگای تەویلەکەوە سەری کێشاو حیلاندی. ماینەکە ئاوڕی دایەوەو چاوی بە ئەسپەکە کەوت، بەڵام چونکە ئاوس بوو چ وەڵامێکی نەدایەوە. نۆکەرەکە گەڕایەوەو گوتی:

- بەگ سڵاوی هەیە، دەڵێ بێ زەحمەت تۆزێ سەبر بکا تا خۆی بگۆڕێو خۆی بۆ پێشوازی تۆ بڕازێنێتەوە... ئیجازە هەیە زینی ماینەکەت بگرمەوە؟
- نەء..

میگلس پاڵەوان لە حەوزو فوارەکە نزیك بۆوە، جامە مسەکەی قەد درەختەکەی هەڵگرتو ئاوی خواردەوە.

ئەڵقاو ئەڵقی ئەم جامە کە ڕۆژێك ئەو و نوری بەگ خوێنی خۆیان تێدا تێکەڵ کردبوو، بە ئەلفبای تورکی نووسرابوو، نوری ئەوشەوە بۆی خوێندبۆوەو تەرجەمەی کردبوو. لێی نووسرا بوو: "ئەی ڕێبوار وەختێ بەم جامە ئاو دەخۆیەوە، سەرت هەڵبڕە، چونکە مریشکیش وەختێ ئاو دەخواتەوە سەری هەڵدەبڕێ و شوکرانەی خوا دەکا".

هەمدیش نۆکەرەکەی نوری هاتەوەو گوتی:

- پاڵەوان، فەرموو، بەگ لەسەر قەنەفەکە دانیشتووەو چاوەڕێی تۆیە.

میگلس پاڵەوان شاشکەکەی توند کردەوە، مشتوی خەنجەرەکەی کە لە پشتێنەکەیەوە هاتبووە دەرێ خستە ژێرەوە. سمێڵی باداو وەژوور کەوت. نوری بەگ لە تاریکترین سوچی قەنەفەکەدا ڕۆنیشتبوو. وەکو تازە زاوا خۆی ڕازاندبۆوە. چونکە هەستی کردبوو میوانەکەی بە چ مەبەستێ هاتۆتە دیدەنی، پێی شەرم ببوو بە ڕەنگی زەردو حاڵی پەرێشانەوە دەرکەوێ. بۆیە سمێڵی

بۆیەو گۆنای سوراو چاوانی رەش کردبوو تا بە رەنگو روو دیار بێ. ئەویش خەنجەرە مشتو رەشەکەی کردبوو بە بەر پشتێنەکەیدا.
نوری دەستی بۆ میوانەکەی درێژ کردو گوتی:

- بەخێر هاتی، میگلس پاڵەوان!

بەڵام پاڵەوان دەستی لەبەر پشتێنەکەی خۆی دەرنەهێنا، دڵی بەرایی نەدەدا دەستی برایەکەی بگوشێ. نوری دەستی خۆی کێشایەوەو بەبێ تاقەتییەوە پشتی بەدیوارەکەوەدا.
میگلس پاڵەوان هەر بەو دەقەوە وێستا بوو. دەیوست وەزعو حاڵی نوری هەڵسەنگێنێو بزانێ داخوا تینو تاوێکی تێدایە تا قسەیەکی لەگەڵ بکا یان نا.
نوری گوتی:

- چییە پاڵەوان پەلەتە؟ بۆ دانانیشی؟ تۆ زەحمەتەکەت کێشاوەو تا ئێرە هاتووی....

میگلس پاڵەوان گوتی:

- نوری بەگ بۆ هەڵناستی؟ چییە ناتوانی؟ ئەو کارە بچووکەی کە من بۆی هاتووم لەسەر قەنەفە حەلو فەسڵ ناکرێ.
- دەزانم، پێویست ناکا تۆ حاڵیم بکەی پاڵەوان، بەخۆم دەزانم.

بەڵام وەکو گوتویانە کنگرو ماست بە وەعدی خۆی. جارێ پەلە مەکە، دانیشە با قاوەیەك پێکەوە بخۆینو دووکەڵێ بکەینو تۆزێ قسان بکەین. پاشان هەر چۆنێکت دەوێ وا دەکەین.
دەنگی نوری هێدی، بەڵام شەکەتو غەمبار بوو. میگلس پاڵەوان بەدەم دانیشتنەوە گوتی:

- زۆر چاکە، نوری بەگ، لەبەر خاتری تۆ دادەنیشمو عەجەلە ناکەم.

چاوی زیت کردەوە تا نوری بەگ لە تاریکییەکەدا بدینێ، بەڵام نوری پتر خۆی دەدایە تاریکییەکە. میگلس پاڵەوان گوتی:

- نوری بەگ، وەکو بیستم خراپ بریندار ببووی.

نوری بە دڵنیایی تەواوەوە گوتی:

- زۆر باشمو بەرگەی هەموو شتێ دەگرم.

میگلس پاڵەوان گوتی:

- ئەم خەبەرەم پێ خۆشە.

و ئەوجا بێدەنگ بوو.
قاوەیان هێنا. هەردووکیان سەریان داخستبوو، و بێدەنگ بوون، سەرو جگەرەیان داگیرساند.
نوری لە دڵی خۆیدا گوتی: "بێگومان هاتووە بمکوژێو تۆڵەی براکەی بستێنێ. پێڵاوی بەسەر ئەم چاوانەم.
وەکو ئەجەلیش رەش پۆشە. دیسان پێڵاوی بەسەر چاوانم، من تازە ژیانم بۆ چییە؟ تازە ژیان بۆ من مایەی شەرمو ریسواییە؟
ئەوجا بە دنەگی بەرز گوتی:

- زۆر بە خێر هاتی میگلس پاڵەوان، چەندین رۆژ بوو چاوەڕوانی تۆ بووم.

میگلس پاڵەوان گوتی:

- نوری، لەسەر قسەکەی تۆ قاوەکەم خواردەوەو جگەرەکەشم کێشا، ئێستا چ قسەیەکمان نەماوە، هەستە!

بەگ گوتی:

- بەسەر چاو، ئەمرەکەی!

هێزی دایە خۆو هەستا. لە تاو ئازار بە دزییەوە لێوی خۆی گەست.

بەگ بە هەنگاوی هەڕاوەوە پێش کەوت. کەمێ دەلەنگی. کە گەییە بەر دەرگای حەوشەو کەوتە بەر روناکی هەتاوەکە بە تەواوی کەوتە بەر چاو. میگلس پاڵەوان کە لەبەر روناکییەکەدا بینی داچڵەکی. نوری بەگەکەی جاران، شێرەکەی عوسمانیان چی لێهاتبوو؟ دەموچاوی قوپاوو نیگای لێڵ ببوو. گەرچی ئارایشتی کردبوو، بەڵام میگلس پاڵەوان هەستی بە بێ حاڵییەکەی کرد. بڕۆی وێك هێنایەوەو لە دڵی خۆیدا گوتی: "من ناچمە مەیدانی بێ دەسەڵاتێکی واوە!" و بە دەنگی بەرز گوتی:

- نوری، پێ ناچێ بە باشی چاك بوو بیتەوە؟
- یانی بەکەسیرەو بێ دەسەڵاتم دەزانی؟ یاڵڵا پێشم کەوە بۆ مەیدانەکە، لەوێ بۆت دەردەکەوێ کە هەر شێرە پیاوەکەی جارانم!

نوری بە دەم لەنگینەوە پێش کەوت. لە ناوەندی حەوشەکەدا ئاوڕی دایەوە. میگلس پاڵەوان بە دوای دا نەدەهات، بێ جوڵە لەبەر دەرگای کۆشکەکەدا وێستا بوو و سەیری ئەوی دەکرد.

نوری بەگ لە حەژبەتدا لەرزی‌و لە دڵی خۆیدا گوتی: ئەم کافری کافر بابە هەستی کردووە!... بەڵێ هەستی کردووە بۆیە نایەوێ بێ..." هەوڵی دا بە دەنگێکی پتەوتر قسە بکا، بەڵام بۆی نەکرا. ناچار بە دەنگێکی پڕ ئازارەوە گوتی:

- میگلس پاڵەوان، دەمێ بوو چاوەڕێی تۆم دەکرد. من لەم دنیایەدا چاوەڕوانی بەشەر نەبووم و تەنیا چاوەڕوانی تۆ بووم. من ئاسمانت بۆ دەگەڕام‌و ئێستا وای لەسەر عەردو هاتویتە ئێرە دەتەوێ بڕۆی؟

میگلس پاڵەوان مات‌و بێدەنگ بوو. تا زیاتر وەخت تێ دەپەڕی پتر دڵی پێی دەسووتاو دڵی دەگوشرا. نوری هەمدیس گوتی:

- ها پاڵەوان، بۆ تەماشام دەکەی؟ راستە نەخۆشی لاوازی کردووم بەڵام هێشتا هەر بەهێزم. باوەڕ بە قسەی خەڵکی مەکەو دڵنیابە کە من هەر نورییە بەهێزەکەی جارانم، یاڵڵا دوام کەوە!

بەڵام میگلس پاڵەوان لە جێی خۆی نەدەبزووت.

- دەتەوێ سواری ئەسپەکەم بم؟ دەتەوێ دەمانچەکەم دەربێنم و نیشانە بنێمەوە تا بۆت بسەلمێنم کە چەند چاك نیشانە دەگرم؟

ئەنگوستیلەیەکم بۆ دابنێ و بزانە چۆن فیشەکەکە بە ناوەندی دا رەت دەکەم. پێم گوتیت با بچینە مەیدانەکەو قولی رەش‌و سپی لە بواردا دەردەکەوێ!

ئەمەی گوتو مێزەرەکەی لار کردەوە، دەستی خستە کەلەکەی و چاوەڕێی کرد.
بەڵام لە ئێستاوە ئارەقەیەکی سارد نیشتبووە سەر هەنیەی و پشتی دەیەشا.
میگلس پاڵەوان سەیرێکی کردو زۆر بە هێمنی گوتی:

– نوری بەگ، هاوار مەکە، بە خۆڕایی خۆت ماندوو دەکەی. با بگەڕێینەوە ناو ژوورەکە.

نوری بەگ دڵی شکاو لە پڕ دوو فرمێسك لە چاوی بەربوونەوە.
رووی بەرەو دەرگاکە وەرگێڕا تا ئازارەکەی خۆی وەشێرێو بەخۆی گوت: "بەزەیی پێمدا هاتەوە. هاوار بەماڵم! یانی کاری من، نوری بەگی بەناوو دەنگ گەییوەتە ئەوەی کە خەڵکی دڵی پێم بسوتێ؟"
میگلس پاڵەوان هەمدیس گوتی:

– نوری بەگ، با بگەرێینەوە ناو ژوورەکە. با ئەمە بمێنێ بۆ رۆژێکی دی!

نوری بەگ لەوە پتر حەقیقەتی وەزعو حاڵی خۆی پێ نەشاردرایەوە. چاوە ئاوساو پڕ فرمێسکەکانی بڕییە میوانە دڵتەنگەکەی و بۆ ئەوەی سەرنجی نۆکەرەکان رانەکێشێ بە ئەسپایی گوتی:

– میگلس پاڵەوان، تۆ هاتبووی من بکوژی، باشە بۆ نامکوژی؟

میوانەکەی گوتی:

– گوتم با بگەڕێینەوە ناو ژوورەکە نوری بەگ. خەمت نەبێ رێك دەکەوین.

چووە پێشترەوەو ژێر باڵی نوری بەگی گرت، هەستی بە لەرزۆکی لەشە کەسیرەکەی کرد. نوری بێ چەندو چوون دوای کەوت، بەدەم شەلینەوە قسەی دەکردو دەیگوت:

– پاڵەوان ئەوە بێنەوە بیری خۆت کە ئێمە برای هاوپەیمانین. ئا لەم ماڵە دوورەدا بوو کە خوێنی خۆمان تێکەڵ کرد. ئێستا تەنیا یەك تکام لێت هەیە ئەویش ئەوەیە کە بمکوژی. تەنیا ئەمەم لێت دەوێو هیچی دی!

میگلس پاڵەوان وەڵامی دایەوە:

– لێم زویر مەبە نوری، با بمێنێ بۆ رۆژێکی دی!.

نوری کە ئێستا لە هەمان سوچی تاریکی قەنەفەکە رۆنیشتبوو گوتی:

– کەواتە تۆ بەزەییت پێم دا دێتەوە ها؟ دڵت پیم سووتا؟

بەڵام میگلس پاڵەوان بێدەنگ بوو. نەیدەتوانی لەوە پتر داماوی نوری بدینێ. خوا خوای بوو لەوێ بڕوا. ئیدی چ کارێکی لەو ماڵە تورکەدا نەمابوو. چ حیسابێکی نەمابوو لەگەڵ کلۆڵێکی وادا پاکو پیسی بکا، چونکە مەرگ لە چاو ئەو وەزعەیدا هیچ نەبوو.
هەستایە سەر پێ. هەتاو وردە وردە بەرەو کەل دادەکشا. گوتی:

– نوری بەگ خوا حافیز، من دەڕۆم...

نوری بەگ وەڵامی نەدایەوە. لە سوچی قەنەفەکەدا وەنەوزی دەدا. ناوە ناوە موچورکێکی پێدا دەهاتو سەراپای دەهاتە لەرزین، میگلس پاڵەوان جارێکی دی گوتییەوە:

– خوا حافیز نوری بەگ، من دەڕۆم...

ئەمجارەیان نوری بەگ بە دەنگێکی نووساوو کز کە دەتگوت لە بنەبانی ئەشکەوەتەوە دێ گوتی:

- هەقی خۆتە میگلس پاڵەوان، هەقی خۆتە، بەخێر چی!
- میگلس پاڵەوان هەر بەو دەقەوە وێستا بوو و دەیڕوانییە خانە خوێیەکەی. بیری لە رابوردووی ئەو، لە ئازایەتی و قارەمانێتی ئەو، لە رەوت و رواڵەتی ئەسپەکەی، لە میوانداری ئەوو تەبیعەتی نێرانەی ئەو دەکردەوە.

هەمان دەنگی کزو نووساوی تۆزێ لەمەو پێشتر لە گوێدا گیرسایەوە.

گوتی:

- میگلس پاڵەوان، ئەگەر بە ڕای تۆ من هەمیشە پیاوو ئازا بووم وەرە تەوقەم لەگەڵ بکە، دەنا بڕۆ و بەخێر چی!

میگلس پاڵەوان دەستە سیسەڵەکانی ئەوی لەنێو دەستی خۆی خست و بە ئەسپایی گوشی تا ناڕەحەت نەبێ، گوتی:

- خوا حافیز نوری بەگ. بە هیوای دیدار.
- وا چاکترە بڵێین بە دوعا پاڵەوان بە دوعا! لە مەبەستم دەگەی؟

میگلس پاڵەوان کە لە دەرگاکە چوو بووە دەرێ گوتی:

- بەڵێ تێ گەیشتم!....

لە پڕ ئەو جانەوەرە دڕندەیە هەستی کرد کە گریان لەئەوکی گیرا.

نوری بەگ کە لە سوچی قەنەفەکەدا گوڵۆڵە ببوو. هەستی راگرت، بۆ چەند ساتێك گوێی لە دەنگی سمی ماینەکەی پاڵەوان بوو ئیدی دەنگێکی دی نەژنەوت. هەتاو لە ئاوابووندا بوو، بۆ چەند ساتێ دای لەناو ژوورەکە، پاشان وەدەرکەوت و ژوورەکەی بەتاریکی جێ هێشت.

نوری بەگ بە ئەسپایی لەسەر قەنەفەکە هەستا. سەروچاوی خۆی بەسابونی بۆن خۆش و بەمسك شۆرد. کراسەکەی گۆڕی و شوشەیەك گوڵاوی بەسەری خۆیدا کردو ماوەیەکی زۆر بە شانەکردنییەوە خەریك بوو. ئەوجا چوو بۆ تەویلەکەو بەدەستە تامەزرۆکانی کەوتە نەوازش کردنی ئەسپەکەی. ئەسپەکە لە کەیفان هاتبووە جۆش و بە قەپۆز قژی سەری خاوەنەکەی نەوازش دەکردو لێکدا لێکدا دەی حیلاند. نوری بە چاوی فرمێسکاوییەوەو لە بن لێوانەوە دەیگوت: بە دوعا رۆڵەکەم. بە دوعا!".

لێکدی جودا بوونەوە. نوری چووە ژوورەکەی خۆی، کاغەزێکی دەرهێناو ئەمەی لێ نووسی: "وەسێت بێ کە پاش مەرگم ئەسپەکەم لەسەر گۆڕەکەم سەر بڕن!".... مۆری خۆی لە پاییینی کاغەزەکەدا.

ئەوجا لە ناوەندی ژوورەکەدا لەسەر ئەو بەرماڵەی کە جاران بابی رۆژی حەوت جاران نوێژی لەسەر دەکرد، چۆکی دادا. لە پەنجەرەکەوە نیگایەکی ئاسمانی پڕ ئەستێرەی کرد. بایەکی توندی هەڵی کردبوو، سەگەکە لە نێو حەوشەدا دەوەڕی. لە دوورەوە دەنگی گۆرانی عارەبانچییەك دەهات. لە گۆرانییەکەدا عەشق و سۆزی بۆ ژنەکەی دەردەبڕی.

نوری ئامینەی بیر کەوتەوە. چاوی نوقاندو ئاهێکی هەڵکێشاو لەبن لێوانەوە گوتی: "بە دوعا ئەی دنیای بێ وەفا، بە دوعا!".
ئەوجا خەنجەرەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێنا، بەرزی کردەوەو تا هێزی تێدا بوو کردی بە دڵی خۆیدا.

"8"

بۆ سبەی، بەیانی زوو هەر کە دەروازەی کانەکرایەوە هەواڵێکی ناخۆش و غەمگین لە شاردا بڵاوبۆوە،جەنازەی نوری بەگ بە کوژراوی لە کۆشکە هاوینەکەیدا دۆزراوەتەوە.
لە چاخانەی تورکەکاندا بوو بە هەرا. هەندێ دەیانگوت یۆنانییەکان کوشتویانەو هەندێ پێیان وابوو کە خۆ کوژی کردووە.
رۆژ رۆژی موەزن بوو. سەرکەوتە سەر میحراب و کەوتە قسەکردن، کەس هیچی لێ حاڵی نەدەبوو تەنیا ئەوە نەبێ کە دەیگوت: "ئۆمەتی محەمەد قەتڵ و عامی گاوران...." مەسیحیان دەستیان لە کار هەڵدەگرت، دوو دوو، و سێ سێ لە دەوری یەکتری خڕ دەبوونەوەو بە ئەسپایی قسانیان دەکرد. بەر لە رۆژئاوا دەگەڕانەوە بۆ ماڵی خۆ.
دنیا شێوا بوو. خەڵکی ترسیان لێ نیشتبوو، سەربازان تفەنگ بەشان بە گەڕەکەکانی شاردا دەگەڕان. پاشا بە خۆی بەشداری بەرێ کردنی جەنازەکەی نوری بەگی کرد. ئیمام جومعەی شارو مووەزین لە دوایەوەو ئەوجا چەکدارانی تورك دەهاتن. سلێمانی غولامیش لە دوای جەماعەتەوە دەڕۆیی. پاشا هێند لە ناڵەو هاواری بێزار ببوو ناچار ئازادی کردبوو.
نۆکەرانی نوری جەنازەکەیان لەکۆشکە هاوینەکەوە تا گۆڕستان بە شان برد. ئەسپەکەی نوری نیگەران و پەرێشان لە دوای خەڵکەکەوە دەڕۆیی و هەر تاو نا تاوێ دەی حیلاند. چاوی زیت دەکردنەوەو گوێی قولاغ دەکردەوەو دەتگوت دەیەوێ لەم بەسەر هاتە تێ بگا.
زۆربەی تورکانی کاندی لە دەوری جەنازەکە خڕ بوونەوە شار تێکڕا بەدەنگی بەرز نوێژی مردوویان کردو شادرەوانیان تا دەرگای ئەو دنیا بەرێ کرد. مووەزن هاتە پێشەوە، مێزەرە سپی و خوێناوییەکەی لەسەر نوری بەگ کردەوەو نایە باخەڵی خۆیەوە. ئامادەبووان یەك یەك بەسەر جەنازەکەدا دانەوینەوەو دوا ماڵ ئاواییان لێکرد، ئەوجا لە گۆڕیان نا، گۆڕەکەی بە تەنیشت گۆڕەکەی بابییەوە بوو.
ئەوجا پاشا دەستووری دا کە ئەسپەکەی نوری بێنن. نۆکەرەکەی نوری وەسێتنامەکەی بەگی دابوو بە پاشا. پاشا وەسێتنامەکەی بە دەستەوە گرت، رووی کردە ئامادەبووان و گوتی:

- برادەران، ئەم کاغەزەی کە بەدەستی منەوەیە دوا وەسێتی ڕەحمەتییە کە بە دەستی خۆی نووسیویێتی ومۆری لێداوە. ئەوجا باش گوێ بگرن!

ئەوجا کاغەزەی بەرز کردەوە،دایە بەر روناکییەکەو دەستی بە خوێندنەوەی کرد:

"وەسێت بێ کە پاش مەرگم، ئەسپەکەم لەسەر گۆڕەکەم سەربڕن!"

ئامادەبووان کە ئەمەیان بیست تەزوویان پێدا هاتو تەماشایەکی ئەسپەکەی نورییان کرد. ئەو بێ زمانە سەری بەسەر گۆڕەکەدا شۆڕ کردبۆوەو بۆنی بە خاکەکەوە دەکرد. یاڵە مەیلەو شینەکەی بەسەر ملیدا ڕژا بوو و گەیی بووە زەوی. لە ژنێکی شین گێڕ دەچوو کە ئازیزێ بلاوێنێ.

سمی دەکێشا بە خاکی سەر گۆڕەکەداو بە دەنگێکی مەحزون دەی حیلاندو خاوەنە لە دەست چووەکەی گاز دەکرد.

تێکڕا هاوایان کرد:

- ئەمە گوناحە!

پاشا گوتی:

- گوناح بێ گوناح نەبێ ئەمە وەسێتی ڕەحمەتییە. خوا دەزانێ منیش ئەمەم یەکجار لەبەر گرانە، بەڵام چیبکەم وەسێتی ڕەحمەتییەو دیارە وای پێ خۆش بووە. ویستویێتی ئەسپەکەشی لەگەڵ خۆی بەرێ. منیش لە جێی ئەوبام هەر وام دەکرد. ئێستا کێ زات دەکا خەنجەرەکەی هەڵکێشێ و ئەسپەکە سەر بڕێ؟

ئامادەبووان هەموو لەرزیان لێ نیشت. هەموو بە دڵی غەمگینەوە چاویان بڕی بووە ئەو ڕەخشە بێ عەیبەی کە لەبەر هەتاوەکەدا وەکو شەپۆڵ دەدرەوشایەوە. نە یۆنانی بوو تا بیکوژنو نە گوێرەکە یا مەڕ بوو تا بیکەنە قوربانیو گۆشتەکەی بخۆن. زینەتی دنیا و مایەی شانازی شاری کاندی بوو. ئەسپ ناسان لە کانەو زینمنووە بۆ تەماشاکردنی دەهاتن.. چ کەسێ زاتی دەکرد خەنجەری خۆی لە ملی ئەو ڕەخشە بنێ؟

پاشا توڕە ببوو و وەکو گا دەی مشاند. چاوی بە یەکە یەکەی خەڵکەکەدا گێڕاو گوتی:

- پێم گوتن کێ زاتی ئەوەی هەیە کە ئەم ئەسپە سەر بڕێ؟

کەس فزەی نەکرد. لەم ماوەیەدا، ئەسپەکە لەسەر گۆڕەکە خەوتبوو و بۆنی بە خاکەکەیەوە دەکرد. بەناوە دەی حیلاند، بەڵام دەنگی هەر لە ناڵەی ئینسان دەچوو.

پاشا رووی کردە غوڵامەکەی خۆیو گازی کرد:

- وەرە سلێمان تۆ سەری بڕە!

سلێمانی غوڵام خەنجەرەکەی هەڵکێشا، هەنگاوێکی نا، بەڵام ئەژنۆی چەمیو ناچار خۆی بە کێلی قەبرێکەوە گرت تا نەکەوێ. ئەوجا هەنگاوێکی دی نا. ئەسپەکە غوڵامەکەی بینی و ڕاچڵەکی. سەری هەڵبڕیو بێ ئەوەی لە جێی خۆی ببزوێ کەوتە تەماشا کردنی، سلێمان گەڕایەوە دواوە. پاشا کە گریان لە ئەوکی گیرا بوو و فەرمانی دا:

- دەی سلێمان، دەی شێرە گەورە، چاو بنوقێنەو پڕی دەیێ!

هەموو چاویان بڕی بووە سلێمان. یەکێك لە پیاوەکان چاوی پڕ بوو لە فرمێسك و گوتی:

- به گۆڕی بابم، ئەگەر ئەم قولە رەشە ئەسپەکە سەر بڕیٚ منیش ئەو سەر دەبڕم.

سلێمان، بە دەم خەنجەر داوەشاندنەوە، تۆزێکی دی لە ئەسپەکە نزیك کەوتەوەو دەستی بە جنێودانی ئەسپەکە کرد تا تۆزیٚ زات بداتە خۆی. بەڵام باسکی دەلەرزی. ئەو بیٚ زمانە سەری دانەواندەوە، بۆنی بە خاکی گۆڕەکەوە کردو هەمدیس دەستی بە حیلاندن وگریان کرد.:

بازووی قولەڕەش سست بوو، بە دەنگێکی گیراوەوە گوتی:

- نە پاشام نە! ئەم کارە بە من ناکریٚ؟

ئاپۆراکە هاواریان کرد:

- رەحمەت لە شیرت سلێمان!

قولە رەشەکە هەمدیس گوتی:

– نەخێر من ناتوانم!....

چەکدارە تورکەکان گوتیان:

- پاشا، بیکە بە خاتری خوا ئەم ئەسپە بۆ خۆت هەڵگرەو نەجاتی بدە! پاشا نیگایەکی پڕ تاسەی رەخشەکەی کردو گوتی:

- دەترسم خاوەنەکەی لێم بڕەنجیٚو....

یەك – دوو هەنگاو چووە پێشەوە، دەستی برد تا ئەسپەکە نەوازش بکا، بەڵام ئەسپەکە رەوییەوەو دەستی بە جووتە وەشاندن کرد. بە دەوری گۆڕی خاوەنەکەیدا دەسوڕایەوە لێکدا لێکدا جووتەی دەوەشاندو نەی دەهێشت کەس لێی نزیك ببێتەوە.

پاشا گوتی:

- با بڕۆین، وازی لیٚ بێنن با لێرە بیٚ تا خەمەکەی دەنیشێتەوە ئەویش وەکو ئێمە روحی هەیە. دڵنیام ئاقیبەت برسێتی زۆری بۆ دێنیٚو رام دەبێتەوە.

وا چاکە نۆکەرەکەی نوری بەدیارییەوە بمێنیٚو ئاو و ئالیکی بداتیٚ و هەر کاتیٚ هێدی بۆوە بیهێنیٚ بۆ لای من.

ئەمەی گوت و شادو دڵخۆش لەگەڵ زەلامە تورکەکاندا بەرەو شار حەرەکەتی کرد. لە رێگادا بیری دەکردەوە: "خوا بە رەحمە و پاشایانی خۆش دەویٚ!" مەگەر چەندین جار چاوی تەماحی نەبڕی بووە ئەم ئەسپە؟ سەدان جار لە دڵی خۆیدا نەی گوتبوو:

"بریا ئەم ئەسپەم دەبوو، جار جار تاوم دەداو یادی رۆژانی لاویم پیٚ دەکردەوە!.... ئەگەر سەرپشکیان کردبام لە نێوان هەموو ژنانی کاندیو ئەم ئەسپەدا ئەوا چاوپۆشیم لە هەموو ژنەکان دەکردو ئەم ئەسپەم هەڵدەبژارد! کەچی ئەوەتا خوای بەخشندەو میهرەبان نوری بەگی کوشت و ئەسپەکەی بە نسیبی من کرد!"

سەیرێکی گۆڕستانەکەی کرد. ئەسپەکە هێشتا لەسەر گۆڕی خاوەنەکەی کەوتبوو و دەنیناڵاند. هەموو گەیشتنە ئاستی کۆنە سەنگەرەکانی قەراخ شار کە ئێستا هەمووی کرابوو بو سەوزەو بێستان، تیشکی هەتاو خۆی لە کەل دەدا، لە پەیکەری شێرێکی سەر بورجە ڤینسییەکان و

روناکی دەکردەوە. پۆلێك قەلەڕەش بە ئاسمانەوە بوون‌و بەرەو بورجە داڕوخاوەکان دادەکشان. بەو ئێوارە وەختە هاوای شاری کاندی و ناڵەی دەریا تێکەڵ ببوون.

پاشا وێستا. زەلامە تورکەکانی لە دەوری خۆی خڕ کردەوەو گوتی:

– کوڕینە گوێ بگرن! ئێستا چارەنووسی کریت بە تاڵە موویەکەوە بەندە. سوێندتان بۆ دەخۆم کە نوری خۆکوژی کردووە. بۆیە نابێ مەرگی ئەو بکەن بە خوێنی سیاوەش‌و تورکانی پێ بوروژێنن و ئاژاوە بنێنەوە. بە قەبری پێغەمبەر خوێن لە کەپوی کەسێ بێ نەك هەر گاوران بەڵکو موسڵمانانیش بەو پیرە چنارەوە هەڵدەواسم، جا ئاگاتان لە خۆ بێ سەرپێچی نەکەن!

ئەوجا رووی کردە قولەڕەشەکەی و گوتی: یاڵڵا سلێمان، بابڕۆین!

بە هانکە هانك بەر لە هەمووان گەییشتەوە شار.

موەزن سەرێکی لەقاند. ئەوانی دی بێ وەی چ قسەیەك بکەن دزە نیگایەکی خێرای یەکدیان کرد. هەموو لە دڵی خۆدا دەیانگوت: "کە پیاوێکی ساردو بێ دەمارە ئەم پاشایە! دەڵێی لە تیرەی یونانیانە! باشە ئەمە لە کریت دا چ دەکا؟ حوکم لە ئێمە دەکا کە نابێ خوێن لە لوتی کەس بێ، چما ماسی گرتن بێ تەڕبوونی قولە پێ دەبێ؟".

موەزن بەر لەوەی لەدەروازەی کاندی وەژوورکەوێ، شاشکە خوێناوییەکەی نوری لە باخەڵی دەرهێناو وەکو بەیداخ کردی بەسەری دار عاساکەیەوە و هەڵیبڕی، بە تووڕەیی گوتی:

– مردن بۆ گاوران! با بچین هەموویان سەر بڕین!

جەماعەتێکی چەکداری دووای خۆی خست‌و وەڕێ کەوت. لە خوار کۆنە سەنگەرەکانەوە دوو پیرەمێردی فەڵە ئاویان لە بیرێك هەڵدەکێشاو بێستانیان ئاو دەدا. موەزن هاواری کرد:

– برادەران، ئەوە دوو گاورن! نەیەڵن دەرچن!

دوو پیاوی تورك بە خەنجەری رووتەوە شاڵاویان بۆ بردن.

موەزن هاواری کرد:

– بیان کوژن با دەستتان سەوز بێ!

دوو چەقۆکێشە تورکەکە، بە کوڵانی پەنای بێستانەکاندا دایانکێشاو بە ناو قامیش و گوڵە بەڕۆژەکاندا خۆیان گەیاندە سەر بیرەکە. هەردوو پیرەمێردەکەیان گرت‌و سەریانیان خستە کەناری بیرەکە.... موەزن بانگی لێ کردن:

– کوڕینە وریا بن کە خوێن لە کەپویان نەیەت!

لە قاقای پێکەنینی دا. سەری ئەو دوو بەستەزمانە لە لاشە جوێ کرایەوەو کەوتنە ناو بیرەکەوە. موەزن هەمدیس هاواری کرد:

– بۆ پێشەوە برادەران!

داردەستەکەی تەواو هەڵبڕی. بای سەر دەریاکە هات‌و دای لە شاشکە خوێناوییەکەی نوری‌و هێندەی دی خستییە بەرچاو. دنیا بەرە بەرە تاریك دەبوو. پاسەوانانی شار کەتبوونە خۆ تا دەروازەکان دا بخەن. موەزن کە ئەوانی بینی پێی هەڵگرت.

جەماعەتە چەقۆ کێشەکەش بە پەلە بە دوایدا دەهاتن. بە هاتو هاوارەوە هاتنەوە نێو شار. مەسیحییەکان لە دوورەوە گوێیان لە دەنگیان بوو. بە پەلە کەوتنە داخستنی دوکانو کارگەکانی خۆو بەرەو ماڵ دایان کێشا تا خۆ بشارنەوە.

موەزن لەبەر چاخانەی تورکەکان، لە نزیکی دەروازەی کانە وێستا. بەیداخەکەی خۆی خستە سەماو هاواری کرد:

– ئەڵڵاهو ئەکبەر! مردن بۆ گاوران!

بەڵام سەلیم ئاغای پیرو دنیا دیدەکانی دی بردیانە ژوورەوە و داوای قاوەو رەحەتە لقومو نێرگەلەیان بۆ کرد تا تۆزێ هێدی بکەنەوە. ئەوجا ناردیان بە شوێنی ئەفەندیداو ئەفەندی کەوتە گێڕانەوەی حیکایەکانی شەهرەزاد، بە تایبەتی ئەو حیکایەتانەی کە باسی ژنانو غولامی جوانو شیرینی گوێزو هەنگوینییان زۆر تێدا بوو.

دوو سێ رۆژی تێپەڕی. فەڵەکان لەوە دەترسان تورکەکان بە رۆژی نیوەڕۆ دەروازەکانی شار دابخەنو لە ناو شاردا بێ کەس کوژیان بکەن. ژمارەی فەڵەکان کەمو هێ تورکەکان یەکجار زۆر بوو، هێند زۆر بوون دەیانتوانی سەر لەبەری فەڵەکان سەر بڕن.

رۆژی چوارەم هەواڵێکی ناخۆشی دی بڵاوبۆوە: تورکەکان نیوەشەو چوبوونە دێری ئانگراتوس-ەوە کەشیشەکەیان کە ئاگاتانگلوس-ی ناوبوو، سەر بڕی بوو، کەشیشی کلۆڵ لەسەر بانی دێرەکە نوستبوو. تازە لە تراپسانوس گەڕابۆوەو لەوێ کلێسایەکی تازەی کردبۆوە. چونکە زۆری خواردبوو خواردبۆوە، خەوێکی قووڵی لێ کەوتبوو، تورکەکان بێ ئەوەی زەحمەی بێدارکردنەوەی بکێشن گۆشاو گۆش سەریان بڕی بوو.

بەڵام بەدبەختی کە هات بە کۆمەڵ دێ، رۆژی چوارشەممە لە ئاوایی زارۆدا کە یەکێك بوو لە دێهاتە ئاوەدانو پڕ بەرەکەتەکانی تورك، کەشیشێکی ئامۆزای "ئاگاتانگلوس"ی کوژراو لە دێری ڤرونديسيی بناری چیای "ئیدا"وە هاتو بابەعەلی ئاغای خوێنمژی ئەو گوندەی کوشتبوو. ئەم عەلی ئاغایە هێند زاڵم بوو دوو زەلامی مەسیحی بە سوخرە گرتبوو و بێستانو زەرعاتەکانی ئاو بدا.

زەلام لەدوای زەلام دەکوژراو ئاگری شەڕ لە سەرانسەری دورگەی کریتدا، دێ بە دێ تەشەنەی دەکرد.

تورکانی گوندنشین ترسیان لێ نیشت. کەلوپەلی وەك جلوبەرگو سەبەتەی نانو بێشکەو شڕەپڕەی موبەقو کەرەستەی کارکردنو ژنو منداڵیان لە کەران بار دەکرد و پەنایان دەبردە بەر کاندی. لەولاشەوە فەڵەکان کەلوپەلی خۆیان خڕ دەکردەوەو ماڵو منداڵیان دوای خۆدەداو بەرەو کێوان هەڵدەهاتن.

پاشا شپرزە بوو، یەکەم جار بوو کە لە سەردەمی پاشایەتی خۆیدا تووشی ئەم ئاژاوەو پاشاگەردانییە ببێ. بەڕاستی پیاوی ئەم بەزمو رەزمە نەبوو. کابرایەکی شەرقی دڵ پاك بوو، لە "بروسە"دا هاتبووە دنیاوەو لەنازو نیعمەت دا گەورە ببوو. ئاخر ئەم کریتیانە بۆ وا هار ببوونو شەڕیان بە یەکدی دەفرۆشت؟ ئەویش لەو کاتەدا کە ئەو خوا خوای بوو سەعاتێ زووتر دەست

بەسەر ئەو ڕەخشەدا بگریّو ببیّ بە خاوەنی؟ دەیویست لە جیاتی ئالیک شەکر بداتە ئەسپەکەیو لە ناو گوێلی خۆیدا ئاوی بداتیّ تا هۆگری بیّو لە ئێوارە گەڕانی دەوروبەری سیّ تاقدا نەی خا.

بەلاّم ئەفسوس ئەم کریتییە ناجسنانە کاتێکی خراپیان بۆ شۆڕش هەڵبژاردبوو!

پاشا سەری لیّ شێوا بوو. بە پەلە خۆی گەیاندە لای خەلیفە و داوای لێکرد کە:

- جەنابی خەلیفە تکات لێدەکەم فتوایە دەربکەو بلّیّ هەر فەلّەیەك تورکیّ بکوژیّ بیّ ئەمری خوا دەکاو لە قەبرا ناحەوێتەوە!

یان دەچووە گوندە تورك نشینەکانو لێیان دەپاڕایەوە و دەیگوت:

- گەوجینە نەکەن بار بکەنو ماڵەکانتان بەجیّ بێڵن! سوێندتان بۆ دەخۆم کەخوێن لە کەپووی کەس ناڕژیّ! من پایتەختم ئاگادار کردۆتەوەو هاکا لەشکرێکی ڕێكو پێك گەییە جیّو ئەم ئاژاوەیەی دامرکاندەوە....

بەلاّم پیّ نەدەچوو وەزعەکە چاك ببێتەوە. بە پێچەوانەوە، هەمان یەك شەممە هەواڵێکی ناخۆشی دی بلاّوبۆوە. پیاوێك بە ناوی پاڵەوان تیودوریس، بە ڕۆژی نیوەڕۆ ئاگری لە ئاواییەکی تورك نشین بە ناوی ئاوایی لاسیتی بەردا بوو، کار لە کار ترازابوو.

گاورەکان شوڵیان لیّ هەڵکێشا بوو، ئاغایانی تورك کە تەواو خرۆشا بوون بە چەکەوە چوونە لای پاشاو گوتیان:

- جەنابی پاشا، وەزعەکە زۆر خراپە! گاورەکان لە تامیان دەرکردووەو کەوتوونەتە سووتانی گوندەکانمان. ئایا تۆ ئاگات لە ڕووداوی ئاوایی لاسیتی هەیە؟

پاشا لە کاتێکا کە بە تەمەڵییەوە تەسبێحە کارەباییەکەی لە نێو دەستیا دەگێڕا گوتی:

- ئەم پاڵەوان تیودوریس-ە کێیە؟ من یەکەمجارە کە ناوی دەژنەوم.

یەکێك لە ئاغایانی پتروکفالو لە جێی خۆی ڕاپەڕیو گوتی:

- پاڵەوانی چی قوربان! مندالّێکی دەم ڕووتەو هێشتا بۆنی شیری خاوی لە دەم دیّ. بیژیێکی شەڕانییە! ئەمە کوڕی هەمان مانوساکاس-ە کە نوری بەگی ڕەحمەتی نوقستان کردبوو. برازای پاڵەوان میگلس-ە. یەکانەیە. جەنابی پاشا ئەگەر بێتو ئەم هەتیوە چڵمنە نەگریو پێستەکەی لە کا نەئاخنیو لە سیّ تاق داهەڵی نەواسی ئەوا هەموو گەڕەکە یۆنانییەکانی کاندی دێنە سووتاندن.پاشان نەڵێی پێیان نەگوتم. تۆش کەیفی خۆتە وای بە حاڵت ئەگەر سوڵتان لێت ناڕازی بیّ! پاشا هاواری کرد:

- تکاتان لێدەکەم کاری وا نەکەن. من سەری خۆم لیّ تەوق نییەو ئەگەر ئێوە کاری وا بکەن سوڵتان فرمان دەنێریّ.

- کەواتە تیودوریس بگرەو پێستەکەی لە کا بئاخنە دەنا شاری کاندی ئاداری بەسەر پادارییەوە نامێنیّ.

- پێم ناڵێی لە کویّ بیگرم؟

- لە لاسیتی.سەرباز بنێرە!

پاشا سەربازی رەوانەی کۆسارەکانی ئەو ناوە کرد. تیودوریس بەم خەبەرەی زانی، چەند نەفەرێکی خوێن گەرمو داخ لە دڵی لە خۆ خڕ کردەوەو لە قولەیەکی سەختی چیای سلنادا سەنگەریان گرت.

تیودوریس بە ئاوارەیی لەچیاو چۆڵاندا قاڵ ببۆوەو ببوو بە پیاوێکی تەواو. ئاغایانی تورکی پتروکفالو سوێندیان خواردبوو کە تۆڵەی حوسێنی لیّ بستێنن. کون بە کون تاقیبیان دەکرد، ئەویش هەندیّ جار بە تەنیّ و هەندیّ جار لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی گەنجو خوێن گەرمیدا لە رووی تورکەکان دەوەستا. ئەگەر هەستی کردبا وەزعیان نالەبارەو تەنگیان پیّ هەڵچنراوە، سەنگەرەکانیان دەگۆڕیو پەنایان دەبردە بەر شوێنە عاسییە سەختەکان. تفەنگەکەی بابی هەڵگرتبوو، پێڵاوو جلو بەرگەکانی ئەوی لەبەر کردبوو، شاشکەکەی ئەوی لەسەر دەبەستو هەمیشە هەستیی دەکرد لەگەڵ بابی دا بوووە بەیەكو لێکدی جیا نابنەوە. هەمان ئازایەتیو دلێری بابی رژاوەتە گیانی ئەوەوە. تیودوریس رۆژ بە رۆژ قاڵترو ئازاو دلێر تر دەبوو. مەفرەزەکەی بە قسەیان دەکردو لە ئەقڵو رەفتاری رازی بوون و رێزیان دەگرتو بەقسەیان دەکرد.

کە پاشا سەربازانی نارده تاقیبی، ئیدی درێژەدانی خەبات زەحمەت تر بوو. بیست لاوێك بە دەنگی تیودوریس-ەوە چوونو بە گەڵی کەوتن. تیودوریس پێی گوتن:

- براینە، دەوڵەتی عوسمانی دەیەویّ خوێنمان بخواو هەر لەبەر ئەوەشە کە من ئێوەم هێناوەتە ئێرە! ئەوەتا دیسان تورك و فەلە کەوتوونەتە گیانی یەکدی.ئاگرەکە پەڕیوەتەوە بۆ کاندیو ئەوێشی گرتۆتەوە. کار وا بڕوا ئەم ئاگرە سورەیە هەر بە کاندییەوە ناوەستیّو بۆ رتیمنۆو کانەش دەپەڕێتەوەو سەرەنجام هەموو کریت دەگرێتەوە. بەوە نەخەڵەتێن کە ئەم تورکە ناڕەسەنانە تەنیا بە دوای تاقە کابرایەکی قاتیل دا دەگەڕێن. و دوژمنایەتی ئەوان لەگەڵ هەموو مەسیحیاندایە. باو باپیرانی ئێمە بەمەیان دەزانی بۆیە هەمیشە ئاڵای ئازادییان دانەدەنا. جاوەکو دەڵێن مردنیش بە نۆرەیە و ئێستاش نۆرەی ئێمە هاتووە. من بەر لەوە لە ماڵ بێمە دەریّ باوڵەکەی بابم کردەوەو ئاڵایەکی تێدا بوو، لەگەڵ خۆمم هێنا. بژی یەکێتی! فەرموو نووسینی سەر ئاڵاکە بخوێنەوە:

ئازادی یا مەرگ!

تیودوریس ئەمەی گوتو ئاڵا قەدکراوەکەی کردەوە.

پاشا کە بەمەی زانی. تەواو پەشۆکاو بە پەلە چوو بۆ لای خەلیفە. بە مەزەندەی ئەو ئەم ئیمامی کافرانە لە هیچ تیّ نەدەگەییو بۆیە بە خۆی دەچوو تا هەموو شتێکی بۆ روون بکاتەوە. پاشا لەگەڵ قولەڕەشەکەی خۆیدا چوو بۆ بارەگای خەلیفە. لە رێگا خەریك بوو لە داخا شەقی دەبرد. وەکو ئەوەی گیروگرفتی کریت کەم بیّ، هەر بەیانی ئەو رۆژە خەبەرێکی ناخۆشی تریان دایێ. نۆکەرەکەی نووری کە بە ئەمری پاشا لە گۆڕستانەکەدا مابۆوە بە هانکە هانك هاتو گوتی:

- جەنابی پاشا، ئەسپەکەی نوری بەگ لەسەر گۆڕی خاوەنەکەی تۆپی!

- چۆن! ئەدی تۆ ئاوو ئالیکت نەدەدایێ؟
- ئەی مەعنای چی جەنابی پاشا، هەموو شتێکم دەدایێ، بەڵام ئەو بەستەزمانە دەمی بە هیچەوە نەدەدا. دەیویست بتۆپێ و تۆپی!

هەتاو گەیی بووە ناوەندی ئاسمان. موەزن سەرکەوتە سەر میحراب و کەوتە بانگدان. خەلیفە لەسەر قەنەفەیەك دانیشتبوو، بە دەم تەسحێب گێڕانەوە سەرگەرمی گفتوگۆ بوو لەگەڵ حاجی ساواسی دنیا دیدەدا. ساڵانی لاوی خۆی بیر دەکەوتەوە. بیری ئەو زەمانەی دەکردەوە کە لە کییفدا بەرپرسی شوێنە پیرۆزەکانی ئەو شارە بوو. کەللەی پڕ بوو لە یادگارو بیرەوەری روسیا. بەلای ئەوەوە ئەو سەر زەمینە بەهەشتی خوا بوو. بروخابا بەسەر دانەوێڵەو گەنمو کەرەو ماسیو خاویاردا دەڕۆخا!.

جا گومەزی زێڕینی کڵێساکانی بۆ ناڵێی! ئەو هەموو پەیکەرە زێڕە ئەو ئەڵماسو یاقوتو زمڕودانەی سەر بەرگی ئینجیلەکان بۆ ناڵێی!

"حاجی ساواس، تا روسیا هەبێو بمێنێ من ناترسم. دەبینی رۆژێ روسیا پەلامار دەداو دەوڵەتی عوسمانی هەڵدەلوشێ. ئەو رۆژە کریت ئازادی بەخۆوە دەبینێو تاقە ئومێدی ئێمە هەر ئەو رۆژەیە". بەڵام حاجی ساواس چاوی بڕی بووە شوێنێکی دوورو بیری ل جێیەکی دی بوو. بیری لە دەوروبەری "سنت ئیرن" بەسەر ئەو شوێنەدا دەخولایەوە کە سەردەمانێ کێڵگەی بابی ئەو بوو. ئەمە زادەی خەیاڵ بوو یا حاجی ساواس لە رێگای خوێندنەوەی کتێبانی کۆنەوە وای بۆ دەچوو؟ ئەو وای خەیاڵ دەکرد کە ئاسەواری شارێکی یەکجار بەناوبانگ لە ژێر ئەو کێڵگەیەدایە. ماوەیەك لەمەوپێش لافاوێك هەستابوو. لافاوەکە کەندڕی خستبووە ئەو ناوە، لەو دەمەدا کە حاجی ساواس کەوتبووە گەڕان بەناو یەکێك لەو کەندڕانەدا شتێکی بریقەداری قوڕاوی بەرچاو کەوتبوو. دانەوی بۆوەو هەڵی گرتبوو، چی بێ باشە؟ ئەنوستیلەیەکی زێڕ! پاکی کردبۆوەو ئێستا هاتبوو بۆ لای خەلیفە تا نیشانی بدا. ژنێکی خڕوخەپانی مەمك قوتی سینگ پانی قوڵینگ بە دەست لەسەر یاقوتەکەی نەخشێنرا بوو، پیاوێکی باڵا بەرزی باریکی وەکو پیاوانی ئەمڕۆی کریت لە بەردەمیا سەمای دەکرد. هەیڤۆکێکی داسولکە ئاسا لە ژوور سەریانەوە نەخشێنرابوو.

حاجی ساواس ئەنگوستیلەکەی نایە ناو دەستی خەلیفە و گوتی:

- جەنابی خەلیفە بۆ خاتری خوا ئەم ئەنگوستیلەیە بشارەوە تا کەس پێی نەزانێ مەگەر خوا بیزانێ چ گەنجینەو کۆنینەیەکی گران بەها لەو خاکەدا بێ؟ بەڵام ئێمە کۆیلەینو هەر کە ئەم گەنجینانە دەربێنین دەڵەوتی عوسمانی لێمانی دەستێنێ. کەواتە باشتر وایە چاوەڕوان بکەین تا کریت ئازاد بێ. ئەوساکە یۆنانییەکی دی ئەم شارە کۆنە لە ژێر خاکەوە دەردێنێو یۆنان دەبێ بە خاوەنی گەنجینەو کۆنینەکانی!

خەلیفە بە دەم گوێ گرتنەوە سەری بۆ حاجی ساواس دەلەقاند.

هەموو ئەم قسانە، قسەی چاك و بەجێ بوون، بەڵام بیری ئەو لەلای هەزاران گیانی دی بوو کە بەرپرسی پاراستنیان بوو، چی لە کۆنە شتی هەزاران ساڵ لەمەو پێش بکا؟ هەر چەندە بە

ئەدەبەوە گوێی دەگرت و سەری دەلەقاند، بەڵام حەزی دەکرد باسەکە بگۆڕێ و بێنەوە سەر باسی کریتی ئێستاو روسیا....

حاجی ساواس هەستی بەمە کردو بە ناڕەحەتییەوە گوتی:

- جەنابت چاوت لە دەستی روسیایە و میللەت چاویان لە دەست و تفەنگی خۆو منیش چاوم لەم ئەنگوستیلەیەیە کە تۆ گاڵتەت پێ دێ...

مورتزوفلوس دەرگاکەی کردەوەو گوتی:

- بابە گەورە، پاشا هاتووە...

حاجی ساواس پێکەنی و هەستا و گوتی:

- کریتیان ئەم تورکە بەلەنگازەیان گێژ کردووە!

دەستی خەلیفەی ماچ کردو لە دەرگایەکی دییەوە وەدەرکەوت. پاشا لە کریتییەکان تووڕە بوو، بۆیە هەر کە وەژوور کەوت گوتی:

- جەنابی خەلیفە، من سەر لەم هەرایە دەرناکەم. گوایە کریتییەکان هەستاون و ئازادییان دەوێ... ئازادی چی؟... تێ ناگەم. تۆ کە باوەڕت بە خوا هێنا، فرمانیت جێبەجێ کرد دەبێ پاشان بکەی کە کۆیلەی؟ ئایا دژی خوا هەڵدەستی؟ نەخێر. دیارە هەمان شت دەربارەی سێبەری خواش واتە دەربارەی سوڵتان دروستە. ئەدی ئەم کریتیانە چ گلاراوێکیانە و بۆچی سەریەشەیان بۆ من ناوەتەوە؟

خەلیفە وەڵامی دایەوە:

- جەنابی پاشا. ئەم قسەیەی تۆ دەربارەی خوایەك دروستە کە باوەڕت پێی هەبێ، ئەدی ئەگەر باوەڕت بە خوایەك نەبێ؟ کریتیان باوەڕیان بە سوڵتانی ئێوە نییەو بۆیە خۆیان بە کۆیلە دەزانن و ئازادییان دەوێ.

پاشا گێژوکاس ئەقڵی بە هیچ کوێ ڕانەدەگەیشت. دەرگاکەی بە توندی دا بە یەکداو رۆیی. کە گەییەوە ماڵ لەبەر پەنجەرەکەدا رۆنیشت. دووربینەکەی هەڵگرت و کەوتە تەماشاکردنی دەریا تا بزانێ کەشتییە سەربازە هەڵگرەکانی عوسمانی بەدیارکەوتن یا نا. لە دڵی خۆیدا گوتی: "تەنیا ئەوان دەتوانن ئەم ئاژاوەیە دابمرکێننەوەو ئەمن و ئاسایش بگێڕنەوە بۆ وڵات".

لە تەقەی دەستی دا و سلێمانی قولە رەش وەژوور کەوت. پێی گوت:

- ئەهای سلێمانی بەد فەڕ دڵم سەخڵەتەو بڕۆ باربایانیس بدۆزەوە بابێ و هەندێ قسەی خۆشم بۆ بکا!

دینا بەرە بەرە تاریك دەبوو. دەنگی کاسبکاران کە دوکانیان دادەخست و دەنگی دایکان کە منداڵەکانیان لە کوچە و کۆڵانان گاز دەکرد دەهات. باوکان دەگەڕانەوە بۆ ماڵی خۆو دەرگا کیلۆن دەدران.

چەقۆکێش و دڕندە خوویانی تورك، کڵاوەکانیان لێ لار کردبۆوەو بەپێ خاوسی بە گەڕەکی مەسیحییەکاندا دەگەڕان. نەحلەتیان لە مەسیح دەکردو تفیان لە دەرگای ماڵە یۆنانییەکان دەکرد. هەر شەوەی 5-6 چەقۆکێشی مل هوڕی تورك لە چاخانەی تورکەکانەوە بەرەو ماڵی میگلس

پاڵەوان وەڕێ دەکەوتن تا لەماڵەوە غافڵگیری بکەن‌و بیکوژن. پێیان وابوو ئەو نوری کوشتبوو، چونکە بینی بوویان بە سواری ماینەکەی، خۆی بە کۆشکە هاوینەکەی بەگدا کردبوو، ئەوە بوو دوای رۆیشتنی ئەو جەنازەکەی نورییان لە ماڵەوە دۆزی بوّوە. کەواتە ئەسەح ئەو نوری کوشتبوو! هەموو بە مەستی دەکەوتنە ڕێ تا دەرگای ماڵی میگلس پاڵەوان بشکێنن، بەڵام کە نزیك دەبوونەوە مەستییەکەیان دەڕەوییەوەو ترسیان لێ غاڵب دەبوو. دەوێستان، تا دەیان توانی جنێویان دەدا، داخی دڵی خۆیان هەڵدەڕشت‌و ڕێ‌و ڕێ بۆچاخانەکە دەگەڕانەوە.

میگلس پاڵەوان هەموو شەوێك بە دوو دەمانچەی پڕەوە لە پشت دەرگاکەی ماڵی خۆیدا ئێشکی دەگرت. دەوێستاو هەست‌و خوستی لە خۆ دەبڕی. هەموو شەوێ ژن‌و منداڵەکانی دەنارد بۆ ماڵە دراوسێکان.

خات کاترینا هەموو شەوێ منداڵە ساواکەی لە باوەش دەکردو لەگەڵ تراساکی‌و رینیودا وەدەردەکەوت‌و هەر شەوەی لە ماڵە دراوسێیەکدا دەخەوتن. میگلس پاڵەوان بە تەنێ لەماڵ دەمایەوە. دوای چەند رۆژێك بە تراساکی گوت:

– تۆ لای من بمێنەوە! با لە ئێستاوە رابێی!

ئیدی باب‌و کوڕ شان بە شانی یەك ئێشکیان دەگرت.

سلێمانی قولەڕەش باربایانیسی لە ماڵی خۆیدا دۆزییەوە. ئەو پیرەمێردە بەستەزمانە لە نێو حەوشەدا ئاگرێکی کردبۆوەو خەریکی چێشت لێنان بوو. بە قولەی گوت:

– سلێمان تۆزێ راوەستە با شمشێرو تەدارەك لە خۆ بدەم!

وەژوور کەوت، شمشێرەکەی لەخۆ بەست، میداڵە تەنەکەکەی کردە ملە چرچەکەی‌و ویستی پێڵاوەکانی لە پێبکا، بەڵام لەبەر تەمەڵی ژێوان بۆوەو لە دڵی خۆیدا گوتی: "کێ حەوسەڵەی قەیتان بەستنی پێڵاوی هەیە؟" بە دەم سمێڵ بادانەوە وەدەرکەوت‌و لە سلێمانی پرسی:

– بەدفەڕ، پاشا چی لە من گەرەکە؟ چۆنە شوشەیە شەربەتیش لەگەڵ خۆدا بێنم، لەوەیە بە کەڵکمان بێ!

سلێمان گوتی: بیهێنە. ئەگەر پاشا نەیخوارد من دەیخۆم.

باربایانیس هەمدیس وەژوور کەوت، قاپێ شەربەتی کردە پەرداخێکەوەو هەندێ سەهۆڵی تێکرد. ئەوجا دوو بە دوو وەڕێ کەوتن.

پاشا هێشتا لەبەر پەنجەرەکەدا رۆنیشتبوو. گلەیی لە بەخت‌و چارەنووسی خۆی دەکرد کە ئەوی گەیاندبووە ئەم دورگە ناڕەحەتە. دەیگوت: "ئەی چارەنووسی بەدفەڕ تۆ منت لەسەر تەختی پاشایەتی داناوە یا لەسەر ئاگری سوور؟" پاشا لەم رازو گلەییەدا بوو کە باربایانیس بە پێ خاوسی‌و تەدارەکە عەنتیکەکەیەوە وەژوور کەوت‌و ئیکلامێکی بۆ کرد. پەرداخە شەربەتەکەی لەبەردەم پاشادا داناو گوتی:

– جەنابی پاشا، بەندە باربایانیس، شەربەتم هەیە ئەمما شەربەت، بیخۆوە با دڵت فێنك بێتەوە!

– باربایانیس دڵم پڕ لە داخە. نوکتەیەکمان بۆ بڵێ با تۆزێ پێ بکەنین.

پیرەمێرد چاوە چکۆلەکانی زیت کردەوەو گوتی:

- منیش پاشای مەزن، پیاوێکی دڵشکاوم‌و هەموو نوکتەکانم بیرچۆتەوەو لە حیکایەتی ترسناکی پڕ لە دێوو درنج زیاتر هیچم بیر نەماوە.
- تکات لێدەکەم باربایانیس، شتێکم بۆ بڵێ‌و.
- ئاخر هەر چییەك بڵێم قەیدی ناکا؟
- هەرچیت بە زاردا دێ مەی گێڕەوە. ئەدی تۆ شێت نیت، شێتان قسەیان لێ ناگیرێ.
- ئاخر سەرم نابڕی؟
- ئەم سەرە زلەی تۆم بۆچییە؟ قسەی خۆت بکەو مەترسە!
- کەواتە گوێ بگرە. شەیتان هاتۆتە بن کلێشەمەوەو زۆری بۆ هێناوم کە حیکایەتێکت بۆ بگێڕمەوەکە باپیرەم هەموو جارێ بۆی دەگێڕامەوە. ئەویش لە باپیرەیەوە ئەمەی بیستبوو. یانی پشتاو پشت ئەم حیکایەتەیان بۆ مابۆوە. خولاسە ئەم حیکایەتە لە زنجیرە باپیرەیەکەوە گەییوەتە من کە دەگەنەوە سەروبەندی فەتحی قستنتنیە.
- باشە. لەوە زیاتر بە تانیا مەڕۆ! بەڵام سەبرێ بکە با سەبیلێ تێ بکەم دەنا خەوم لێدەکەوێ.
- بەڵێ، لەو عەیامانەدا کە حەیوانات لەگەڵ بنیادەم‌و گەلای مێودا قسانیان دەکرد نێرییەك خۆی بە رەزێك دا کردو کەوتە گەلا مێو خواردن. نێرییەکە هەر خواردی‌و خواردی‌و خواردی‌و مێوی بەلەنگاز ناڕەحەت بوو، ئاخر پاشا، بە خۆت دەزانی مێویش بۆ خۆی گیانی هەیە. مێوەکە رووی گرژ کردو گوتی: ئەی نێری بەدفەڕ هەر بخۆو بخۆو بخۆو تا قەڵەو دەبی، ئەوساکە چڵەکانم دەدەم تا بیکەن بە چیلکەو ئاگری پێ بکەنەوەو تۆی لەسەر ببرژێنن، شەرابەکەم دەدەم تا بە گۆشتە برژاوەکەی تۆوە بیخۆنەوەو کەیف‌و سەما بکەن‌و باربایانیسی خۆ دەنێرم تا ئاگرەکە خۆش بکا.

پاشا باوێشکێکی داو گوتی:

- کام باربایانیس؟

قوربان دوایی دەزانی.

- ئەرێ تۆ بە خۆت دەزانی چ دەڵێی؟ هەندێ جار شێتانیش...

باربایانیس چاوە چکۆلەکانی چەپ‌و خێڵ کردو روانییە پاشا. ئەوجا گوتی:

- من؟ بەڵێ دەزانم.. رۆژێ کە کارژولەیەکیان سەر بڕی بوو. باپیرم بۆی شەرح کردم. یەك قەڕابە شەرابی خواردبۆوە و مێشکی کەوتبووە کار. پێی گوتم مەبەست لەو نێرییە سوڵتانە، گەلا مێوەکانیش خەڵکی کریتن و دارمێوەکەش دورگەی کریتە... و باربایانس-ش یەکێك دەبێ لە وەچەکانی من...

پاشا دەستی بۆ دار عاساکەی خۆی بردو هاواری کرد:

- لاکەوە لەبەر چاوم هەی کافر!

باربایانیس بەر لەوەی داردەستەکەی پاشا بە سەرو کەللەی بکەویٚ بە قاڵدرمەکاندا چوو بووە خوارەوە و هەنووکە بە پێی خاوس بە کۆڵانە تاریکەکاندا غاری دەدا. دوو جار شمشێرە درێژەکەی لە لاقی گیراو بە دەما خستی. کە گەییەوە بەر ماڵی خۆی وێستاو نیشانەی خاچی کێشاو لەبەر خۆیەوە گوتی: "بیٚ چاوێنی بی باربایانیس-ی بەدفەڕ تۆ ئەم هەموو شێتی و جورئەتەت لە کویٚ هێناوە؟"

ئەوشەوە پاشا گەلیٚ خەونی ناخۆشی بینی، خەونی پڕ لە نێری و ڕەزو شیشی کەباب. نەفرەت لەم گاورانە بیٚ! چەند بۆ پەلار هاویشتن خێران! بیٚ ئەوەی خۆ شێلو بکەن سەرو دڵی پیاو دەگرن! بەیانی زوو لە خەو رابوو و بە ناو گەڕەکە تورکەکان کەوت. لەدەرگای ماڵەکانی دەدا، دەچووە قاوەخانەو چاخانەکانەوە، سەرێکی مزگەوتیشی دا. بە خەڵکەکەی دەگوت:

- هێدی بن برایان خۆ بگرن و پەلە مەکەن. دەنا بتەقێتەوە هەموومان تیٚ دەچین! هەبوو نەبوو نێرییەك هەبوو... ئەوجا بۆ ترساندنی ئاغایانی تورك حیکایەتی نێری و مێوەکەی دەگێڕایەوە.

پاشا سەری ماڵە یۆنانییەکانیشی دەدا، خاوەنەکانیان ڕۆیی بوون و پەناهەندەی تورکی دێهاتیان تیٚ هاتبوو. پەناهەندە تورکەکان هەر چەند خێزانێك و لە ماڵێکدا گیرسابوونەوە، بیٚ ڕەحمانە دەرگاو پەنجەرەو مێزو کورسی ماڵەکانیان دەشکاندو ئاگریان پیٚ دەکردەوە. پاشا پێی دەگوتن:

- بگەڕێنەوە بۆ گوندەکانی خۆ! نەخەڵەتابن دەست بۆ گاوران بەرن. بە سەری پێغەمبەر هەر کارێکی خراپ بکەن ریشی خۆمان دەگرێتەوە. هەبوو نەبوو نێرییەك هەبوو... و دیسان حیکایەتەکەی بۆ دەگێڕانەوە... بەم جۆرە پاشا ماڵ بە ماڵ دەگەڕاو...

چەند ڕۆژێك بە ئارامی تێپەڕی، پیٚ دەچوو تورکەکان تۆزیٚ هێور بووبنەوە، میگلس پاڵەوان لەسەر دۆشەکەکەی خۆی خەوت و خەونێکی سەیری بینی: خەڵکی لە دەشتێکی دەرێی شاردا خڕ ببوونەوە. زوڕناژەن و دەهۆڵ کوت لە ناوەڕاستیاندا وێستا بوون، سروودی میللییان دەگوت. کەس لێیان حاڵی نەدەبوو. لاوێکی تۆکمەی کریتی بە سینییەکی گەورەوە بە دیار کەوت و عارەقی دەدایە خەڵکەکە.

خەڵکەکە بەدەم عارەق خواردنەوە هۆش و گۆشیان دەکرایەوەو دەنگی سروود دنیای پڕ کردبوو. میگلس پاڵەوان چاوی هەڵێناو لەبەر خۆوە گوتی: "دەبیٚ ئەمە چ بگەیەنیٚ؟ کە مرۆڤ دەخەویٚ روحیانەتی دەڕوا بۆ گەشت و گەڕان. روحی بنیادەم بە خۆی شێتەو لە کاتی خەودا شێت تر دەبیٚ".

پاش ماوەیەك دوای ئەوەی شەڕ لە کۆساراندا دەستی پێکرد ئەوجا میگلس پاڵەوان لە مانای خەونەکەی خۆی حاڵی بوو.

ئەو یەك شەممەیە ڕۆژی ڕۆژوو بوو. میگلس پاڵەوان لە ماڵ نەچوو بووە دەریٚ. ژنەکەی و رینیوی کچی و منداڵە ساواکەی هێشتا لە کلێسابوون. تراساکی لە ماڵی کراسوگیورگیس دا یاری دەکرد. میگلس پاڵەوان بە تەنیٚ بوو و، ئەم تەنیاییەی پیٚ خۆش بوو. بە ماڵەکەدا دەهات و

دەچوو سەری زەخیرەو ئازوقەکەی دا. لە هیچیان کەم نەبوو. خۆی بە ژێر زەمینەکەدا کرد. کوپەکان پڕ بوون لە شەراب، جلیکانەکان پڕ بوون. لە رۆنی زەیتون. رستە هەنارو بەهیّو پیازی دنیا بە بن مێکەوە هەڵواسرابوو. دۆشەك و لێفەو پەتۆیەکی زۆر لە ژوورێك دا هەڵدرابۆوە. میگلس پاڵەوان خۆشحاڵ بوو. لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەگەر من بدەمە کێوان‌و تورکەکان بێن ماڵەکەم تالان بکەن زۆر شتیان چنگ دەکەوێ‌و شەرمەزار نابم!". لە بابی خۆی بیستبوو کە لە ساڵی 1821دا وەختێ مەسیحیانی گوند بە پەلە پرۆزێ ماڵی خۆیان جێ دەهێشت، بەر لەوەی هەڵێن هەرچییەکیان بەر دەست کەوتبا لەگەڵ خۆدا دەیانبرد، باپیری نەی هێشتبوو کوڕەکەی واتە بابی ئەم میگلس پاڵەوانەی حازرییە دەست بۆ تاقە شتێکی ماڵە پۆشتەو پەرداخەکەیان بەرێ. پێی گوتبوو: "نامەوێ ئابڕووم لەلای ئەم تورکانە بچێ. دەمەوێ تورکەکان بە چاوی خۆ ببینن کە چ ماڵێکی پۆشتەو پەرداخم هەیە". میگلس پاڵەوان بە دووبارەکردنەوەی ئەم قسانە دڵی فێنك بۆوە، لە ژوورەکەی خۆیدا و لە ژێر چەك و پەیکەرەکاندا رۆنیشت‌و کەوتە سیغارکێشان. سیغاری دەکێشاو بیری دەکردەوە، شاری کاندی بە جادەو بان‌و کۆڵان و چاخانەی تورکان‌و کڵێساو مزگەوتەکانییەوە لەبەر چاوی بەرجەستە بوو. شار یەکپارچە ئاگر بوو و نێڵە نێڵ دەسووتا. روحی پاڵەوان میگلس ببوو بە سوارێك و بەو ردێن‌و پێڵاو و شاشکەیەوە هەر لە خۆی دەچوو. ئەم سوارە بوو کە ئاگری لە شار بەردا بوو. دەرگای ماڵانی دەشکاندو منارەکانی دەڕوخاندو هەڵی دەکوتایە سەر ماڵە تورکان... بە ژێر مەشخەڵێکی سەوزدا رەت دەبوو. بە حەوشێکدا تێپەڕی و بە ناو باخێك کەوت. فانۆسێکی شووشە سەوزو سووری تێدا دەسووتا. فانۆسەکەی شکاندو دنیا بوو بە شەوە زەنگ. ئەوجا بە قاڵدرمەی ژوورێکدا سەرکەوت، کەپوی پڕ بوو لە بۆنی بخوردو مسك. باخێکی رارەو ئاسای هاتە رێ.. لەو سەری باخەکەوە دوو پێی بچووك‌و ناسك دەدرەوشانەوە.. میگلس پاڵەوان مرەیەکی کرد، چەقۆیەکی بچکۆلە بە چوار چێوەی وێنەکەدا هەڵواسرابوو، چەقۆکەی هەڵگرت‌و کردی بە رانی خۆیدا، خوێن فیچقەی کرد. ماوەیەك خوێنی لەبەر رۆیی. دڵی ئیسراحەتی کرد. ئەوجا برینەکەی پێچاو لەسەر دۆشەکەکەی راکشا. ژنەکەیی‌و کچەکەی لە نوێژ گەڕابوونەوەو لە هۆدەکانی خوارەوەدا دەهاتن‌و دەچوون. میگلس پاڵەوان چاوی نوقاندن‌و گوێی هەڵخست.
کاترینا بەدەم دەمدانی وەچاغەکەوە گوتی:

– تراساکی هێشتا نەهاتۆتەوە!

رینیوی کیژی بە پێکەنینەوە گوتی:

– خەمی ئەوت نەبێ. ئێستا سەرگەرمی نوێژ کردنە.

تراساکی‌و هاوەڵەکانی هەموو رۆژانی یەك شەممەیەك لە تەویلەکەی ماڵی کراسوگیورگیس دا نوێژیان دەکردو نەدەچوونە کڵێسای راستی. لە بەیانی زووەوە لەبەر دەرگای کڵێسای سن میناسدا یا لەو دەوروبەرەدا دەوێستان. کە یەکێك لە هاو پۆلەکانیان بە خۆو دەستە سڕی خاوێن‌و پاکەوەو بە پارچە دراوی تایبەتی کڕینی مۆمەوە بهاتبایە هەموو دەوریان دەداو بە زمانی خۆش بایا بەتۆبزی لەگەڵ خۆیاندا دەیانبرد بۆ تەویلەکەو پێیان دەگوت:

- ئێمە کڵێسای تایبەتی خۆمان هەیە. عەیب ناکەی دەچییە کڵێسای خەڵکی؟ ئەوجا کەرەکەی کراسوگیورکیس یان لە سوچێکی تەویلەکەدا دەبەستەوە تا جێگاکەیان فراوان تر بێ. یەکێکیان لە بەردەم تەویلەکەدا دەوێستا و پارچە دراوەکانی لە ژێر پیاڵەیەکدا خڕ دەکردەوەو لە بری مۆم سەرو تەڵە شقارتەی دەدانێ. نیکولای کە لە هەموویان فامیدەتر بوو، خودەیەکی کارتۆنی لەسەر دەناو لەسەر کورتانی کەرەکەدا دادەنیشتو نەدەبزووت. جار جارێ ناڵەیەکی دەکرد، بەناو دەوری خەلیفەی دەبینی. تراساکی لە ناوەندی تەویلەکەدا دەوێستا و دەستی بە ئینجیل خوێندن دەکرد. ئیجیلەکەی ئەو بریتی بوو لە کتێبی رۆبنسۆن کرۆزۆ. ئاندریکوسی کوڕی کراسوگیورگیس دەوری جێگری کەشیشی دەبینی. مەقەڵییەکی لە ماڵی خۆیان دەهێناو پڕی دەکرد لە پشکۆ خەڵوزو بخوردی بەسەردا دەکردو ئەوجا بوخوردی دەکرد بە ئاخوری کەرەکەدا و بە کەرەکەدا و بە باقی نوێژەکەرەکاندا. ئەوانەی کە پتر بە دین بوون خۆیان لە عاردی دەگەوزاند و دەست و ئەژنۆیان لە تەرس دەنا. لە سەرەتای نوێژەکەدا تەنیا تراساکی وێردو دوعاکانی دەخوێند، پاشان ئەوانی دیش دەهاتنە جۆشو لەگەڵی دا دەیانگوتەوە. هەر قسەیەکی قۆڕیان بەزاردا هاتبا نەیان دەگێڕایەوە. هەندێکیان گۆرانی "ئەمان ئەمان"ی تورکییان دەگوت. هەندێکی دی بەستەی جۆراو جۆر یا دوعای "مەسیح زینو بۆتەوە"یان دەگوتو تەنانەت ئەو گۆرانییانەشیان دەگوت کە لە قوتابخانە فێری ببوون وەکو "ئەوسەری کێوە، کڵێسایەکی بەشکۆی هاپێوە...." تەویلەکە پڕ دەبوو لە دەنگی ئەوان. کەرەکە دەهاتە سمکۆڵان و زەڕە زەڕی دەستپێدەکرد. کراسوگیورگیش کە هەموو رۆژێکی شەمموان پەرداخێ عارەقی زیاتری لە رۆژان دەخواردەوەو دەنوست لە زەڵە زەڵو دەنگە دەنگی وان خەبەری دەبووەوە. دەستی دەدایە دار عەساکەی و لە قاڵدرمەکانەوە دەهاتە خوارێ. ئەوسا خەلیفەو کەشیشو جێگری کەشیش و خواناسەکانی دی وەکو قۆشەنی بەزیو هەندێکیان لە دەرگاوەو هەندێکیان لە پەنجەرەوە هەڵدەهاتن. دەرگای پەرژینی باغەکەیان دەکردەوەو لەوێندەرەوەش چەند هاوارێکیان دەکرد، وەکو ئەوەی ئەم هاوارەش بەشێك بێ لە نوێژەکەیان، پاشان بە هانکە هانك دەچوونەوە بۆ ماڵی خۆیان. تراساکی بە هاوەڵەکانی دەگوت:

- شەممەی داهاتوو هەر کەسێ نەیەت دەمو قەپۆزی دەشکێنم.

بەم هەڕەشەیە نوێژی ئەم هەفتەیە تەواو بوو.

میگلس پاڵەوان لە پەنجەرە چکۆلەکەی ژوورەکەی خۆیەوە ئەم دەنگە دەنگو هەرایەی دەژنەوت. ئەم یەك شەممەیەش گوێی لە دەنگی کوڕەکەی بوو کە دەیگوت: "ئەوی نەیەت دەمو قەپۆزی دەشکێنم" و بزەیەکی هاتێ. لەبەر خۆیەوە گوتی: "دەك بترەژم تراساکی، من دەمەوێ هەمیشە وابی. دەمەوێ لە پێشدا لە هاوڕێکانی خۆت بدەی تا دەستت رابێو پاشان بکەویە وێزەی

دوژمنانت جا تورك یا فەڵە یا فەرەنگی بن. بەڵێ من كوڕی ئاوهام دەوێ‌و بە كوڕی وا وەجاخم ڕۆشن دەبێ‌و ناوم كوێر نابێتەوە!".

میگلس پاڵەوان ئەو كەشیشە پیرەی دێری "پاكیزەی پەیژە گەلا"ی كەناری دەریای لیبی بیركەوتەوە كە گۆڕێكی بۆ خۆی هەڵكەندبوو و نیشانی ئەوی دابوو. لەسەر ئەو گۆڕە نووسرا بوو: "بڕۆ ئەی مەرگ من لە تۆ ناترسم!" كەشیش لە مەرگ نەدەترسا، چونكە باوەڕی بە خوا هەبوو. میگلس پاڵەوانیش لە مردن نەدەترسا، چونكە باوەڕی بە كوڕەكەی هەبوو.

ویستی هەستێ، بەڵام برینەكەی دەسوتایەوە. پشتی بە دیوارەكەوە دا چاوێكی بە چەك‌و وێنەكانی قەد دیوارەكەدا گێڕاو دووبارە دەستی بە سیغاركێشان كردەوە. لە ژیانیا كتێبێكی نەكردبۆوە كە بیخوێنێتەوە. ڕقی لە خوێندن‌و خوێندەواری بوو، لە كاتی شۆڕش دا بەوپەڕی ئاسودەییەوە پەڕەی كتێبە كۆنەكانی دێری دەدڕاند تا فیشەكی تێدا بپێچێتەوە. تەماشای تیتیروسی برای و حاجی ساواس یا مامۆستا ئیدومنەی دەكرد بە ڕقەوە سەری با دەداو لە دڵی خۆیدا بە تراساكی كوڕی دەگوت: "تەماشا ڕۆڵە، ئەمەیە ئاقیبەتی دەرس خوێندن! بە عەینەك و پانتۆڵی تەنگەوە، هەر كە گوێیان لە تەقەیە ببێ زراویان دەڕژێ‌و كون نامێنێ خۆیانی لێ بشارنەوە. خوانەكا ببی بە خوێندەوار، تراساكی خوێندەواری نەخۆشییەكی پیسەو بە هیچ جۆرێ وانەكەی تووشی ئەم نەخۆشییە ببی!"

لە گەرمەی ئەم خەیاڵانەدا بوو كە لە دەرگای حەوشیاندا. یەكێك وەنێو حەوشەكە كەوت‌و یەكسەر دەنگی فیزاح‌و شیوەن بەرز بۆوە. گوێی هەڵخست‌و دەنگی خات "ماریوریا"ی خزمیانی ناسییەوە، تیتیروس لەم دواییەدا ئەم ژنەی لە گوندەكەی خۆیانەوە هێنابوو تا لە ماڵەوە یارمەتی ڤانگیلۆی ژنی بدات. میگلس پاڵەوان لە پەنجەرەكەوە سەری كێشا. ماریوریای پیرەژن لە ناوەندی حەوشەكەدا فیزاحی دەكردو قژی دەڕنییەوە.

میگلس پاڵەوان بە توندی تێی خوڕی:

– ئەهای، ماریوریا، ئەم هات‌و هاوارە چییە؟ وەرە سەرێ بزانم!

پیرێژن بە هانكە هانك لە قاڵدرمەكانەوە سەركەوت‌و لە بەردەم جێگاكەی میگلس پاڵەواندا وێستا. لێوی تەتەڵەی دەكرد. لێكدا لێكدا دەیگوت‌و دەیگوتەوەو كەسیش هیچی لێ تێ نەدەگەیی. میگلس پاڵەوان هاواری بەسەردا كردو گوتی:

– ئەوە چیتە، بۆ دەلەرزی؟ بیبڕەوە! گوتت دیاماندیس؟ دیاماندیس چی لێهاتووە؟ چ بەڵایەكی بەسەر هاتووە؟

پیرەژن گوتی:

– مردووە! بەیانی چوو بوونە سەری‌و لە نێو جێگەكەیدا ڕەق ببۆوە. ڤانگیلو هەروا قژی دەڕنێتەوەو سینگ دەكوتێ، هەر چەند ڕای دەتەكێنێ‌و لە باوەشی دەگرێ‌و گوڵاوی پێدا دەكا بێ فایدەیە. ئەو كوڕە ژەهری خواردووەو مردووە!

– ژەهری خواردووە؟ تۆ چوزانی؟ كێ پێی گوتی:

– ئاخر دەموچاوی شین بۆتەوە

- تۆ بڕۆ!

میگلس پاڵەوان، برینەکەی خۆی پاك کردەوەو بە کۆنە پەڕۆیەك بەستی. ئیدی نەدەیە شا. کە دەرگای حەوشی کردەوە تا بڕوا رووی کردە ژنەکەی و گوتی:

- نامەوێ کەس لێرە بیکا بە شیوەن و گریان!

ماڵی براکەی میگلس پاڵەوان لەوسەری کۆڵانەکە نزیك حەوزو فوارەکەی ئیدومنە بوو. دەرگای حەوشە کرابۆوەو میگلس پاڵەوان وەژوور کەوت، دەنگی شیوەن و قژ رنینەوەی ڤانگیلو لە ژوورەکەی سەرێڕا دەهات. تیتیروس لە ژوورەکەی خوارەوە لە سوچی قەنەفەیەك دا رۆنیشتبوو، و کزکۆڵەی کردبوو. دەلەرزی و چۆقەی ددانەکانی دەهات.

میگلس پاڵەوان لەبەردەم براکەیدا وێستا. تیتیروس سەری هەڵبڕی. براکەی بینی، دیسان سەری داخستەوەو چۆوە قاوغەکەی خۆی. میگلس پاڵەوان گوتی:

- کاکە مامۆستا، سەر هەڵبڕەو سەیری من کە!

تیتیروس سەری هەڵبڕی. چاوە ترس لێ نیشتووەکانی لە پشت عەینەکەکەیەوە پرتە پرتیان دەکرد.. پاڵەوان میگلس بە ئەسپایی لێی پرسی:

- تۆ کوشتوتە؟
- من.
- بەڵێ تۆ. ئەگەر پیاوێکی پیاوانە کوشتبای بە خەنجەران دەیکوشت، بەڵام تۆ بە نامەردی کوشتوتە و دەرمان خواردووت کردووە.
- چیبکەم، نەمدەتوانی لەوەی پتر هەڵکەم...
- باشە تۆ لە خوا ناترسی؟ لە من نەترسای؟ دەبوا بە خەنجەر کوشتبات.
- ئاخر نەمدەتوانی.
- گلەیی ئەوەت لێناکەم کە بۆ کوشتوتە. گلەیی ئەوەت لێدەکەم کە بۆ بە شێوەی ژنان و بە ژەهر کوشتوتە. نەخەڵەتابی فیرار بکەی! کاکە مامۆستا دووبارەی دەکردەوە:
- پێم گوتیت نەمدەتوانی و چ چارێکی دیم نەبوو. ئەو لە من بەهێز تر بوو.
- باشە ژنەکەت بەمەی زانیوە؟
- رەنگە. نازانم. لەوەیە زانی بێتی، بەڵام قسەم لەگەڵ ناکاو کە دەمەوێ بچمە ژوورەکەی سەرێ، بە گژما دێ و نایەڵێ بچمە سەرێ. ناچار لێرەدا دەمێنمەوە چاوەڕوان دەکەم.
- چاوەڕوانی چی دەکەی؟
- هیچ. هەروا.

میگلس پاڵەوان چووە نێو حەوشە. ناڵەو شیوەنی ڤانگیلو چەشنی هاڕەو هاژەی جۆباران نەدەبڕایەوە. میگلس پاڵەوان هەمدیس چووە ژوورەکەو پرسییەوە:

- چاوەڕێی چ دەکەی؟

تیتیروس کە لە پڕ ترسی شکا بوو گوتی:

- چاوەڕێی هەر چی بشێ و نەشێ. چ دەبێ با ببێ، تازە لە هیچ ناترسم.

- لەوەیە ژنەکەت خەبەرت لێ بدا.
- کەیفی خۆیەتی، چی لە دەست دێ با قسوور نەکا، من کاری خۆم کرد. ئێستا نۆرەی ئەوە.
- دە هەستەو خۆت گەوج مەکە. ئەگەر ژنەکەت شکاتی لێ کردیت راستییەکەی بڵێ ئەگەر حوکمی ئەبەدیش دراوی، خۆ ئەگەر خەبەریشی لێ نەدایت ئەوا خۆتی لێ بێدەنگ بکەو لای کەس قسە مەکە. کارێکی وا مەکە مردووەکە باڵ بەسەر ویژدانت دا بکێشێ و حەوانەوەت لێ هەڵگرێ تێ دەگەی؟ پیاوی پیاوانە لە کاتی زەوروری دا دەبێ خەنیمی خۆی بکوژێ و پیاوانە بیکوژێ. هەستە! پێم گوتیت هەستە سەرپێ!
میگلس پاڵەوان، براکەی راتەکاندو هەڵی ستاندو دیسان گوتی:
- یاڵڵا با بڕۆین مشوری کفن و دفنی بخۆین.

بۆ سبەی وەختێ هاتن جەنازەکە بەرن، کەس نەیتوانی چارەی بدینێ، چونکە سەراپایان بەگوڵ داپۆشی بوو. ڤانگیلو هەموو گوڵی نێو حەوشەکەی خۆیانی چنی بوو و ژنانی دەرو دراوسێش باوەش باوەش چەپکە گوڵی کێوی و ڕێحانە و گوڵەباخیان هێنابوو کردبوویان بەسەر جەنازەکەدا. تەنانەت ژنەکەی دکتۆریش کە هەر جارێ جوانە مەرگ بە ژێر پەنجەرەکەیاندا رەت دەبوو بە چاوی کرپارەوە تەمەشای دەکرد، هەموو گوڵی باخەکەی خۆیانی چنی بوو و بۆی ناردبوو. تەنیا خاڵی، یانی کاپیتان پولیسینگیس بۆ ساتێ گوڵەکانی سەر جەنازەکەی لاداو تەمەشایەکی دەموچاوە هەڵئاوساوەکەی کردو دەست بە جێ گوڵەکانی بەسەریادایەوە. نیگایەکی تیتیروسی کردو چارەی بەیەکادا.

ڤانگیلو کە چاوی بە کەشیش کەوت، بەپەلە لەقاڵدرمەکانەوە هاتە خوارێ و خۆی بەسەر جەنازەکەدا داو قژی بەسەریا بڵاوبۆوە.

باسکەکانی لە جەنازەکە ئاڵاندبوو نەی دەهێشت کەس لێی نزیک بێتەوە نە دەگریاو نە شیوەنیشی دەکرد. بەسەر جەنازەی براکەیدا کەوتبوو و جوڵەی نەدەکرد، دەتگوت خەوی لێکەوتووە. وەختێ چوار حەماڵ جەنازەکەیان لە ژێر دەستیا دەرهێناو بەرزیان کردەوە، ئەو هیچ مقاوەمەتێکی نەکرد. هەستایە سەرپێ، مقەستێکی هێنا، پرچی خۆی لە بنەوەبڕی، دوو پرچی لێ هۆنییەوە و لە دەست جەنازەکەی بەستن. کە جەنازەکەیان لە حەوشە دەبردە دەرێ ئەبڵەق و حەپەساو تەماشای دەکردو کەم و زۆر فیزاحی نەدەکرد. لەبەر دەرگادا وێستا دەستی ماڵ ئاوایی بۆ جەنازەکە هەڵتەکاندو هاتە ژوورێ. ئەوجا هەموو شتەکانی براکەی لە حەوشەدا کەڵەکە کردو ئاگری تێ بەردان.

بەخۆیشی ماڵەکەی رێك خست و ئارایشتی کردو هات لەناوەندی حەوشەکەدا رۆنیشت و بە چاوانی ئەبڵەق کەوتە تەماشاکردنی سووتانی جل و شتەکانی براکەی.

پاش بە خاك سپاردنی جەنازەکە، پولیکسینگیس-ی خاڵی هاتەوە، چوو لە تەنیشتنی ڤانگیلو رۆنیشت، دەستی لەنێو دەستی خۆی خست و لێی پرسی ئایا دەزانی کێ دیاماندیسی دەرمان خوارد کردووە، ئایا شکی لە کەس هەیە یان نا. ڤانگیلو بێ ئەوەی وەڵامی بداتەوە زەق زەق

تەماشای کرد. بەستەزمانە بەردەوام سەری بەم لاو بەولادا بادەداو لێوی دەکرۆشت. تیتیروس ئەو شەوە لە ترسا لە ماڵی خۆی نەخەوت. نەچووە ماڵی براکەشی، چونکە لەوێش دەترسا. ناچار پەنای بردە بەر ماڵی ئیدومنەی دۆستی کە بەرانبەر بە ماڵەکەی خۆی بوو. تا هیلاك بوون باسی مردنو نەمری روحیان کردو ئەوجا خەویان لێکەوت.

سێ رۆژ تێپەڕی. ڤانگیلو کەمو زۆر خۆی لە تیتیروس تێ نەدەگەیاند یارۆش وەکو تاپۆیەك بەماڵەکەدا دەهاتو دەچوو: ڤانگیلو لێی نەدەترسا. دەچووە ژووری براکەیەوەو دەرکەی لەخۆی دادەخست، چرایەکی هەڵدەگیرساند، چراکە لەو چرایانە بوو کە بە دیار مردووەوە دادەنرا، هەروەها پەرداخێ ئاوی ساردی لەتەنیشت خۆیەوە دادەنا تا ئەگەر روحی دیاماندیس تینوی بێ ئاوی دابا پێی. ڤانگیلو دەیزانی کە روحی مردوو تا چوار رۆژ بە دەوری ماڵەکەی خۆیدا دەسووڕێتەوە. هەستی دەکرد روحی براکەی بە ئاسمانی ماڵەکەدا دەفڕێو وەکو پەپولەیەك بەسەر قژو گەردنو دەستە چرچەکانی ئەوەوەو شەوان بەسەر لێوییەوە دەنیشێتەوە.. یەکجار لەزەتی لەم هەستەی خۆی دەبینی.

تا سێ رۆژ لاڵ ببوو، بە چاوانی وشكو ئەبڵەقەوە دەیڕوانییە خەڵکیو دەربەستی ئەوە نەبوو کە جلی پرسە لە بەر بکا. خات کریسانتیی پوری هات بۆ لای تا لەگەڵ خۆیدا بیبا بۆ کابینە بچووکەکەی خۆیان کە لە کەناری دەریا بوو، تا هەوایە بگۆڕێو پرسەی پێ بشکێنێ.

بەڵام ڤانگیلو بەسەر وەڵامی رەفزی دایەوەو چۆوە ژوورەکەی براکەیو دەرگای لە خۆی داخست. تەنانەت نەدەچووە سەر گۆڕی براکەیو دوعای نەدەخوێند. ئارامو هێدی، بەردەوام ناو سەندوقی جیازییە شووشەکەی دەگەڕاو بە قاڵدرمەکاندا دەداگەڕاو سەردەکەوتەوە، ماڵەکەی رێك دەخستو وەکو ئەوەی سەفەرێکی لەبەر بێ خۆی ئامادە دەکرد.

ئێوارەی رۆژی سێیەم رووی کردە "ماریوریا"ی کارەکەریو گوتی:

- مێزەکە بڕازێنەوەو سفرە سپییە ئاڵدووزەکە راخەو دەفرو قاپە تازەکانو کێردو چەتاڵە جوانەکان دابنێو بە ئاغات بڵێ ئەوشۆ دەمەوێ لەگەڵ ئەودا شێو بکەم. چراش دامەگیرسێنە، تەنیا ئەو دوو مۆمە داگیرسێنە کە بەدیار جوانە مەرگەوە دامان نابوون.

کاکە مامۆستا کە بەمەی زانی لەرزی لێهات، کە بینی جووتە مۆمەکەی دیارمردووەکە هەڵگیرسێنراونو لەسەر مێزەکە دانراون هێندەی دی ترسی لێ نیشت. تیتیروس لە قەراخی کورسییەکەی خۆی رۆنیشت، زاتی نەدەکرد سەر هەڵبڕێو سەیری ژنەکەی بکا. ڤانگیلوش رەنگ و روو هەڵبزرکاو بێدەنگ وەکو مردوو بەرابنەری رۆنیشتبوو و کە نانی دەخوارد لێوەکانی بە ئاستەم دەجولان. هێندەی سپیاو لە دەموچاوی خۆی هەڵسوو بوو دەتگوت لە گەچی گرتووە. کراسە سپییە بوکێنییەکەی لەبەر کردبوو، تاجە گوڵینەکەشی لەسەر نابوو.

ماوەیەکی زۆر بە بێدەنگی بەرانبەر بەیەك دانیشتن. تیتیروس جار جار دەیویست قسەیەك بکا، بەڵام وشەکان لە گەرووی دا دەتاسان. ئارەقە بەلاجانگەکانیدا هاتبووە خوارێ. کە جار جار شنەبایەك دەهاتە ژوورەوە گڕی مۆمەکانی دەخستە لەرزین.

ڤانگیلو لە پڕ دەستی برد لەو شەرابە سوورە تاڵەی کە مانوساکاسی رەحمەتی بە دیاری بۆی هێنا بوون دوو پەرداخی پڕ کرد.

ڤانگیلو پەرداخەکەی خۆی هەڵبڕی و هێند بە توندی لە پەرداخەکەی تیتیروسی دا وەك بڵێی بیەوێ بیشکێنێ‌و گوتی:

– بە سەلامەتی تۆ، ئەی پیاو کوژ!

دەنگی وەکو دەنگی پیاوان دلێرو گڕ بوو. بەڵام پەرداخەکەی بۆ لێوی نەبرد.

هەستاو چووە نێو حەوشە، دوای تۆزێ گەڕایەوە و بە قاڵدرمەکاندا سەرکەوت‌و چووە ژوورەکەی براکەی‌و دەرکەی لە خۆی داخست. بە درێژایی شەو دەنگی لێوە نەهات، بەیانی وەختێ چوون بەسەرا سەیریان کرد بە تەنافێك خۆی بە بن میچەکەوە هەڵواسی بوو.

* * *

ئەم خەبەرە کاتێ بە کاپیتان پولیکسینگیس گەیی کە لە ژوورەکەی ئامینەدا بوو. ماوەیەك بوو لە ماڵی ئەو بێوەژنە دوور نەدەکەوتەوە. ئامینە ئامادەی "غەسلی تەعمید" بوو، بەڵام چاوەڕوانی ئەوە بوو تا وەزعی کریت هێور بێتەوەو چەقۆکێشانی تورك تورە نەبن، زۆری پێ خۆش بوو کە دەبوو بە فەڵەو بەبێ پەچەو چارشێو دەچووە بازاڕ. دەچووە کڵێساو خەڵکی دەیان بینی‌و خەڵکی دەبینی. خۆشحاڵ بوو بەوەی بە ئارەزووی خۆی هەواو هەتاو لە رووی دەدا، جلی یۆنانی لەبەر دەکردو قاپوتی ژنانەی بەخشڵ‌و زێڕی یۆنانی لەبەر دەکردو بەسەری رووتی دەگەڕاو گێسووە عەبەنوسییەکەی نیشانی هەموو کەسێك دەدا. مەسیح بۆ ئەو دەرگایەك بوو، بە ئارەزووی خۆی دەیکردەوەو بێ چارشێوو روبەند دەچووە کۆڵان‌و بازاڕ

لەو کاتەدا کە ئامینە بەدەم ئەم خەیاڵانەوە لە پاڵ کاپیتان پولیکسینگیسدا راکشا بوو و لە دڵی خۆیا خۆشییەکانی ژیانی ئایندەی دەژمارد دەرگا کرایەوەو کەنیزەکە قولەکەی بەقژە بژەکەیەوە وەژوور کەوت. کەنیزەکەکە بەیانی چوو بووە ماڵی "سێ خۆشکان" و دەنگ و باس و هەواڵی تازەی دنیای لێ وەرگرتبوون و تازە گەڕابۆوە.

هانکە هانکی پێ کەوتبوو. بەدەم ناڵینەوە گوتی:

– کاپیتان، ڤانگیلۆی خوشکەزات خۆی خنکاندووە!

کاپیتان پولیکسینگیس داچڵەکی، دەستی ئامینەی بەرداو گوتی:

– خۆی خنکاندووە؟ کەی؟ لە کوێ؟ کێ پێی گوتیت؟

– "سێ خوشکان" گوتیان. دوێنێ شەو لە ماڵی خۆیدا بە تەنافێك خۆی خنکاندووە.

ئامینە لەم ماوەیەدا ئاوێنە چکۆلە خڕەکەی لە ژێر پشتییەکەی دەرهێنابوو و دەیڕوانییە زمان‌و ددان‌و بڕۆو برژانگی خۆی... لەبەر خۆیەوە گوتی: "ئەیەڕۆ... ئەوڕۆ زمانم سوور نییە. ماریا کوا ئەو بنێشتەم بدەیێ!" کەنیزەکە بە دەم گەڕانەوە گوتی:

دەست بەرداری مێردەکەی بووە تا دوای براکەی بکەوێ.

کاپیتان پولیکسینگیس ئاهێکی هەڵکێشاو بە خۆی گوت: "تایفەکەمان دوایان بڕایەوەو منیش تا ئێستا زوڕیەتم نییە".

دانەوییەوەو تەمەشایەکی ئامینەی کرد کە بێ خەم و خەیاڵ‌و راکشا بوو و تەماشای ئاوێنەکەی دەکرد. پتر دانەوییەوەو دەستێکی بەسکی دا هێناو گوتی:

– کوڕەکەمان دڕندە دەردەچێ، یانی کەسێ لە خوێنی کریتی و چەرکەسی بێ نەمر دەبێ.

وەکو ئەوەی یەکەمجار هەستی بەمە کردبێ، سەراپای لە متمانەو بەخۆ نازین پڕ بوو، هەستا بوو کە بڕوا بەڵام ئەژنۆکانی نووشتانەوەو هەمدیس لەسەر جێگاکە پاڵ کەوت. حەزی دەکرد کوڕێکی ببێ‌و دڕودڕندە، بەر لەوەی زمان بگرێ. بتوانێ ئەسپ تاو بدا! دەمێ بوو برازاو خوشکەزاکانی خۆی لەبەر چاو کەوتبوون‌و بە هیچی نەدەزانین. دیاماندیس کوڕێکی بودەڵەو ترسنۆك و بەدمەست بوو، خوشکەکەشی پیرە کیژێکی عەبوسی بێ بەربوو. کاپیتان جگە لەم دووە چ کەسێکی دی نەبوو، تیرە و تایفەکەی وەکو پوشی بەر ئاگر دەسووتاو بەرەو کوژانەوە دەچوو.

خۆشبەختانە لەم ژنە چەرکەسییەی کە بنێشتی دەجوو. زاری بۆنی عەتری لێدەهات‌و لە ئاوێنەکەدا مەحوی جەماڵی خۆی بوو، کوڕێکی دەبوو، یانی زەلامێکی نەمری لێ دەکەوتەوە.

لە پڕ هەواڵی خۆ خنکاندنەکەی ڤانگیلوی خوشکەزای بیرکەوتەوەو تەریق بۆوە. بە بۆڵە بۆڵ هەستاو پشتێنەکەی بەست‌و کڵاوەکەی لەسەر کردو گوتی:

– ئامینە، حەیاتم من دەبێ بڕۆم!

ئامینە باسکە رووتەکانی هەڵبڕی‌و کێشمانێکی خۆی داو هەموو جومگەکانی خرمەیان کردو بەتەمەڵییەوە گوتی: "بڕۆ!" ئەوجا بە چاوانی خەواڵوو بە دەم باوێشك دانەوە سەیرێکی کرد.

* * *

لە ماوەی ئەو سێ رۆژەی نێوان دەرمان خواردنی دیاماندیس و خۆ کوژی ڤانگیلۆدا وەزع‌و حاڵ لە کریت دا رۆژ لە دوای رۆژ لەخراپی بوو. لە گوندەکاندا. مەسیحیان بەئاشکرا تورکیان دەکوشت‌و لە کاندی دا تورکان هاڕوژا بوون. کە لە گوندا یەکێکیان لێ دەکوژرا، ئەوان هەر بۆ شەوێ دوانیان لە کۆڵانە تاریکەکانی شاردا لە بری سەر دەبڕی. جڵەوی کاروبار لە دەستی پاشا دەرچوو بوو. لە ماڵی خۆدا و لەبەر پەنجەرەکە رۆدەنیشت‌و دووربینەکەی دەنایە چاوییەوەو نیگەران و ناڕەحەت دەیڕوانییە دەریا، بە ئومێدی گەیشتنی کەشتییە جەنگییەکانی تورك بوو.

بۆ رۆژی سێیەم لە پڕو لە گەرمەی نیوەڕۆدا هەر چوار دەروازەکەی کاندییان داخست. ئیدی کەس نەیدەتوانی هاتوچۆ بکا، مەسیحییان کەوتبوونە داوەوە، هێشتا ڤانگیلۆ بە خاك نەسپێردرا بوو. بەڵام جارێکی دی بەخت بە رووی ئەو پیرە کیژەدا کرایەوە. کەسوکارەکەی فریاکەوتن و جەنازەکەیان بە پەلە گەیاندە قەبرستانەکەی ئەو دیوی دەروازەی کانە. کولیڤا گۆڕەکەی دیاماندیسی گەورە کردبوو. ڤانگیلویان بە تەنیشت براکەیەوە لە گۆڕنا.

ئەو رۆژە یەکەم رۆژی مانگی رەمەزان بوو، تورکەکان بە رۆژو بوون. بە درێژایی رۆژ نە نانیان دەخوارد، نە ئاویان دەخواردەوەو نە جگەرەیان دەکێشا بەڵام ئێوارە هەر کە یەکەم ئەستێرە بە بەرۆکی ئاسمانەوە دەردەکەوت هێرشیان دەکردە سەر خواردن‌و خواردنەوە. لەبەر ماڵە دەڵەمەندەکاندا، رێك وەکو سەردەمی جەنگ، بە ئەسپایی تەپڵیان دەکوتا.. وەزعەکە خراپ بوو.

مەسیحیان کە لە ماڵی خۆدا خڕ دەبوونەوەو دەیان بینی تورکەکەان دوای فتار دەڕژانە کۆڵانەکان‌و دەرگای ماڵە یۆنانییەکانیان دەشکاند لەرزیان لێدەهات.

هەموو شەوێ دراوسێکانی میگلس پاڵەوان لە ماڵی ئەودا خڕ دەبوونەوە. هەموویان دەترسان‌و خۆیان دەدایە پاڵ ئەو پاڵەوانە جەربەزەیە. چونکە هاوین بوو پیاوان لە حەوشە یان لەبەر دالآن‌و ژنان لە ژوورەکاندا دەخەوتن. تەنیا میگلس پاڵەوان نەبێ لە ژوورەکەی خۆیدا چەکەکەی بە دیار سەری خۆیەوە هەڵدەواسی‌و ئێشکی دەگرت.

شەوێ سەردارانی شارو رابەرانی خەڵکەکە بە دزییەوە لە ماڵی خەلیفەدا خڕ بوونەوە. میگلس پاڵەوان‌و ستفانیس-ی کۆنە دەریاوانیش لەوێ بوون. ستفانیس پێڵاوەکانی سەردەمی دەریاوانی لە پێ کردبوو، ئەم پێڵاوانە سەردەمانی خۆشی کۆنی بیر دەخستەوە. بە جۆرێ با چوو بووە کەوڵییەوە یەك دەنك نەدەشەلی. خەلیفە بە غەمباری لە ناوەندی ژوورەکە وێستا بوو. وەزعی کریت‌و روو لە ناخۆشی بوو.

جعل طلائي البقة الوردية پێشنیازێکی کردو گوتی:

- بابە گەورە، تۆ بچۆ بۆ لای پاشای یۆنان و پێی بڵێ کە ئازووقەو تەقەمەنیمان بۆ بنێرێ دەنا هەموو تیا دەچین... هەڵبەت دەبێ بە خۆت بچی.

خەلیفە سەرێکی باداو گوتی:

- ناتوانم رانی خۆ لە بەردەم گورگدا بە جێ بێڵم. بە تایبەتی لەم تەنگانەیەدا. وا چاکە پاڵەوان ئەلیاس بچێ.

بەڵام پاڵەوان ئەلیاس رەنگی گۆڕاو گوتی:

- بابە گەورە من هێشتا پیر نەبووم‌و هەر نەبێ دەتوانم رابەری سەربازان بکەم، بۆیە مانەوەم لێرە باشترە با حاجی ساواس بڕوا.

پاڵەوان ئەلیاس ئەمەی گوت‌و رووی بۆ لای حاجی ساواس وەرگێڕا. هێشتا بڕۆ چڕو پەیوەستەکانی دەلەرزین. خەلیفە گوتی:

- با یۆنانی بێچارەش بە خۆوە گیرۆدە نەکەین. ئەویش بەشی خۆی گیروگرفتی هەیە. وا چاکە پشت بە هێزی دەوڵەتە گەورەکانی وەکو روسیای ئەرتەدوکس ببەستین.

میگلس پاڵەوان گوتی:

- من دەڵێم وا چاکە پشت بە هێزی چکۆلە ببەستین، بۆ وێنە پشت بە هێزی خەڵکی دورگەکەی خۆمان ببەستین. لە گورگیان پرسی بۆ گەردنت ئەوەندە ئەستوورە؟ گوتی تا نێچیری پێ پێش خۆ بدەم. ئیدومنەش قسەیەکی دەرپەڕاندو گوتی:

- با بڕۆین هەریەکەو بەردێ فڕێ دەینە بەندەری سوداوە.

بەڵام کەس گوێی بە قسەکەی نەدا. نیوەشەو بێ ئەوەی بگەنە چ بڕیارێك بڵاوەیان لێکرد.

بەمجۆرە شەو خۆی دەدایە دەست رۆژو رۆژ خۆی دەدایە دەست شەو، تورکەکان بە رۆژەوە هەر کە گوێیان لە بانگ دەبوو بەرەو مزگەوت دایان دەکێشاو پاشان گێژو حۆل لەمزگەوت دەهاتنە دەرێ. رۆژووی مانگی رەمەزان بێ تاقەتی کردبوون. شەوان کە تێروپڕیان دەخوارد لە

چاخانەکانی خۆیاندا خڕ دەبوونەوە، پاشان دەکەوتنە ناو گەڕەکی یۆنانییەکانو بۆ زیاتر ترساندنی فەڵەکان دەکەوتنە تەقە کردن بە ئاسماندا.

هەموو شەوێ کە دنیا تاریك دەبوو، عەلی ئاغا بە پەنای دیوارو لە کۆڵانە چۆڵەکانەوە خۆی دەگەیاندە ماڵی میگلس پاڵەوانو هەموو هەواڵێکی ئەو رۆژەی بۆ دەبرد. بۆ وێنە دەیگوت: "ئەمڕۆ ئیمامی شار لە فلان مزگەوتدا فلانە قسەی کردو لە چاخانەی فلاندا بەو جۆرە قسەکانیان لێکدە دایەوە. بە حەزی ئیمام بێ دەبێ مەسیحیان قەتڵو عام بکرێن، بەڵام فلانە بەگ قایل نییە... عەلی ئاغا حەزی نەدەکرد ئەم دراوسێ چاکانەی قەتڵو عام بکرێن، چونکە ئەگەر ئەوان نەبونایە ئێواران کێوەچوبا، کێ خواردنو شتی بۆ ناردبا؟ ئەو بەکاسە هاوسێ دەژیا. پیاوێکی بە وەفاو ئەمەك داربوو، نمەکی هەر ماڵێکی کردبا ئیدی ئەو ماڵەی فەرامۆش نەدەکرد. شەوێك سێ جاران لە دەرگا درا، عەلی ئاغا سەرسام و گێژ وەژوور کەوت. لەسەر قەنەفەیەکی بچووکی نزیکی بیرەکەوە رۆنیشت، هەموو دراوسێکان دەوریاندا. عەلی ئاغا ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- نەعەلەت لەم تەلەگرافە بێ، ئێژی سەگە. سەری لێرەیەو کلکی لە قستنتنیەیەو هەر کە لێرەوە حەپەی لێ هەستا، دوای سەعاتێ هەواڵی ناخۆش بلاودەبێتەوە.

کراسوگیورگیس بە نیگەرانییەوە پرسی:

- هەواڵی ناخۆش؟ مەبەستت چییە؟
- پاشا ئەوڕۆ تەلەگرافێکی پێ گەییوەو دڵنیایان کردووە کە سبەی لەشکرێك دەگاتە کاندی. دەڵێن ئەم لەشکرە تۆپ و مەترەلۆزیشی لەگەڵەو ئالای سەوزی پێغەمبەریشیان هەڵکردووە.

خات پنلوپ دەستی کێشا بە ئەژنۆ بادارەکانیاو گوتی:

- ئەیەڕۆ! خوا بکا دیمتیروسی من فریا بکەوێو خۆی لە بن بەردێك قایم بکاو سەربازانی تورك نەی دۆزنەوە.

عەلی ئاغا ئەوەشی گێڕایەوە کە تورکەکان لە خۆشیاندا پێیان بە عاردی ناکەوێو لێ بڕاون سبەی بە چەکەوە بچن بۆ بەندەر تا پێشوازی ئالای سەوزی پێغەمبەر بکەن. عەلی ئاغا بەرە بەرە دادەمرکایەوە. ئیدی ئەو پیرەمێردە وردیلەیەی جاران نەبوو کە لە سوچێکدا کزکۆڵەی دەکردو نە کەس سەیری دەکردو نە کەس سلاوی لێدەکرد. ئێستا هەموو چاویان دەبڕییە دەمی ئەو تا هەواڵەکانی سامناکتر بوایە پتر مایەی سەرنج دەبوو. تەماشای یەك یەکی دانیشتوانی دەکردو تادەیتوانی دەنگە ژنانەکەی گڕتر دەکرد. بەڵام لەبەردەم میگلس پاڵەواندا دەبۆوە بەمشکەکەی جاران.

ماستراپاس کە لە ترسا چاوی ئەبلەق ببوو گوتی:

- وا چاکە میگلس پاڵەوان بدینینو بزانین ئەو چ دەڵێ. من سبەی لە ماڵ ناچمە دەرێ.

خات کریسانتی خوشکی کاپیتان پولیکسینگیس گوتی:

- منیش بۆ نوێژی عەسریش ناچمە دەرێ. خوا لێمان دەبورێ.

ئەویش لەو کاتەوە کە براکەی شەوان لای ئامینە ئەمایەوە هەموو شەویٚ پەنای دەبردە بەر ماڵی میگلس پاڵەوان. بیٚ ئەوەی لای هیچ کەسێك قسە بکا لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "خوا پیٚم نەگریٚ پیٚ دەچیٚ ئەم برایەی من لە بری ئەو ژنەبکا بە مەسیحی، خۆی دەبیٚ بە تورك!"
ئەو شەوە خەو نەچووە چاوی کەس. هەموو بیریان لە چارەنووسی خۆ دەکردەوە, بیریان لەوە دەکردەوە کە چۆن لەو زیندانە هەڵێن. بەیانی زوو لە بەندەرەوە دەنگی دەهۆڵ‌و تەپڵ بەرز بۆوە. تورکی کڵاو سوور وەکو مێروولە، دابەزین. تراساکی کە بە دزییەوە لە ماڵ وەدەرکەوتبوو، چوو بووە سەر تاوێرەکانی دەروازەی بەندەرو بەسەرسامی دەیڕوانی. کەشتییەکی رەش لەنگەری گرتبوو، سەربازی تورکی توکن‌و دەموچاو کونج یا تاوە سووت بەخۆو شەیپورو کەڕەناو تەپڵ‌و تۆپ‌و ئەسپەوە دابەزین، ئەوجا دەستەی دەرویٚشانی سەوز پۆشی عەمامە سپی و شمشێر لە قەد بەهایوهو دابەزین. خۆیان گەیاندە کەنارەکەو بەیداخی پیٚغەمبەریان کردەوە. بەسەر دەروازەکەی بەندەردا هەڵیان کردو کەوتنە زیکرکردن بە دەوریا.
تراساکی چووە پیٚشەوە. تورکەکان بە دەنگێکی نزم دەستیان بە گوتنی گۆرانییەك کرد کە هەر لە لاواندنەوە دەچوو، بەڵام بەرەبەرە گەرم بوون‌و دەنگیان لیٚ هەڵبڕی‌و هاتنە جۆش‌و خرۆش. وەکو فرفرۆکە بە دەوری خۆیاندا دەخولانەوە و کەوا شۆڕەکانیان وەکو هەمانەی پف دراو هەڵدەئاوساو چاوە سوورەکانیان پرتە پرتی دەکرد. شمشێریان لە کێلانان دەرکێشاو کەوتنە گیانی یەك. خوێن ڕێچکەی بەستبوو... بەڵام هێور بوونەوە. شمشێرەکانیان لەکێلان نایەوە. چونکە ماندوو ببوون، عەمامە سپییەکانیان کەمتر دەجوڵا. هایو هووەکەیان بوو بە سۆزەیەکی هێواش‌و خۆش، پتر لە لاواندنەوەی مردوو دەچوو.
تراساکی کە سەری لەم دیمەنە سوڕما بوو، نزیکی نیوەڕۆ گەڕایەوە بۆ ماڵ‌و بە خۆشی و ستایشەوە بەسەرهاتەکەی گێڕایەوە. بابی برۆی ویٚك هێناوەو لیٚی پرسی:

- ترسایت کوڕم؟
- نەخێر، بە هیچ جۆریٚ لە سەربازەکان نەترسام.
- لە دەرویٚشەکان ترسای؟
- نە ء لەوانیش نەترسام.
- ئەدی لەچی ترسایت؟

تراساکی تیامابوو. بابی دەستی خستە ژێر چەناگەی و سەری هەڵبڕی و گوتی:

- دە قسە بکە بزانم لە چی ترسای!

تراساکی گوتی:

- لە بەیداخە سەوزەکە.

*　　　*　　　*

ترس‌و تاریکی باڵی بەسەر کاندی دا کێشا. رۆژانی هەوەڵ بیٚدەنگییەکی سامناك باڵی بەسەر شاردا کێشا. تورکان‌و مەسیحیان هەموو مات‌و بیٚدەنگ بوون.

ردێن سپیانی فەڵە لێکدا لێکدا هاتوچۆی بارەگای خەلیفەیان دەکرد. تورکەکان لەبەر ماڵی پاشادا یا لە سەربازخانە پڕ هەراو هۆریاکاندا تەگبیریان دەکرد.
سێ دەروازەی شار بۆ ماوەی سەعاتێك دەکرانەوە و جووتیارانی تورك بە باروبارگە و ژن‌و منداڵانەوە خۆیان بەشاردا دەکرد. مزگەوت و تەکێکان پڕ بوون لە دێهاتیان‌و جوتیاران. ئەوجا کەوتنە شکاندنی دەرگای ماڵە یۆنانییەکان، بە تۆبزی فەڵەکانیان لە ماڵی خۆیان دەر دەکردو خۆیان دەچوونە شوێنیان.
خەلیفە، حاجی ساواسی بە چەند نامەیەکەوە نارد بۆ ئەسیناو داوای لە بەرپرسانی ئەوێندەر کرد کە کەشتی بنێرن بۆ کریت تا خێڵی مەسیحیان بەرن و لە قەتڵ‌و عامی تورکان رزگاریان بکەن. شەوێك هەموو خەڵکی گەڕەکەکەی میگلس پاڵەوان لە ماڵی ئەودا خڕبوونەوە. دەبوا تا زووە بڕیارێ بدەن. کەس نەمابوو ئامادەی ئەو کۆبوونەوەیە نەبێ. کاپیتان پولیکسینگیس و ئیدومنە و تولوپاناسی نانەواو کولیڤای گۆڕ هەڵکەن.
هەموو سەرا پارەشپۆش‌و کاساپاکیسی دکتۆرو ژنە فەرەنسییەکەشی هاتبوون. خات ئەرکان الدولەو برا کەڕو لاڵەکەشی دەعوەت کرابوون، بەڵام ئەو نەهاتبوو: ئەو راستەوخۆ لە سایەی پاشادا بوو و چ کارێکی بە میگلس پاڵەوان نەبوو. بە تایبەتی کە براکەی تازە وێنەیەکی ئاوی پاشای کێشابوو، ئەو وێنەیەی لە چوارچێوەیەکی زێڕ گرتبوو بەرانبەر پەنجەرەیەکی کراوەی روو لە کۆڵانەکە هەڵێ واسی بوو تا رێبواران بیدینن. وێنەکە یەکجار لە پاشا دەچوو, هەر کتومت خۆی بوو. خاڵەکەی سەر کەپوی، توکەکانی کونە گوێ و پەنای گوێشی بە دیار کەوتبوو. هەندێ کەس کە ئەو وێنەیەیان دەبینی، دەترسان و رێی خۆیان دەگۆڕی.
دراوسێکان ئەو شەوە وەکو جاران لە نێو حەوشە دانیشتن، بەڵکو لە ژوورەوە کۆبوونەوە. دەبوا تەگبیرەکەیان نهێنی بێ، هەموو بە ریز لە ژێر وێنەی قارەمانانی شۆڕشی ساڵی 1821دا دانیشتن.
خات کاترینا چرا گەورەکانی هەڵگیرساند بوو. میگلس پاڵەوان لە شوێنەکەی خۆی، لەو سەری قەنەفەکەوە مات‌و بێدەنگ دانیشتبوو و بە چارەی مۆن‌و گرژەوە دەیڕوانییە میوانەکانی. ئەو حەزی لەم کۆڕو کۆبوونەوانە نەدەکردو بەدیتنی کاپیتان پولیکسینگیس-ی نیوە تورك‌و نیوە چەرکەس دڵی تێك هەڵدەهات. بە تورەیی دەیڕوانییە دەموچاوو ملە ئەستورەکەی. بۆنی ماچ‌و موچی لێدەهات. میگلس پاڵەوان لە ناخدا خۆی دەخواردەوەو نەیدەزانی چ بکا. ژنەکان لە پشت پیاوەکانەوە هەڵتروشکابوون‌و چاویان بڕی بووە زەوی‌و گوێیان دەگرت. رینیو لە ژوورەکەی سەرێ را بێشکەی خوشکە چکۆلەکەی رادەژەند تا نەگری. تراساکی-ش لە ناو پیاوەکان رۆنیشتبوو، چونکە بابی پێی گوتبوو:
- تۆش دانیشەو گوێ بگرە شت فێربە. تازە بووی بە پیاو.
ماوەیەك بوو هەموو بێدەنگ بوون‌و خانەخوێ قسەی نەدەکرد. پولیکسینگیس لەوە زیاتر خۆی بۆ نەگیرا، مۆڕەیەکی لە کریسانتیی خوشکی کرد، چونکە کریسانتی بە زۆر هێنا بووی بۆ ئەم کۆبوونەوەیە تا بەناوە چارێك بۆ رزگار بوون لە قەتڵ‌و عامی تورکان بدۆزنەوە، گوتی:

- باشە ئێمە بۆچی لێرە کۆبوینەتەوە؟

کاپیتان پولیکسینگیس نەیدەتوانی بیٔ ئامینە چ بڕیارێك بداو کەمو زۆر دەربەستی ئەو کارە نەبوو کە ئەم خەڵکە لە پێناوی دا خڕ ببوونەوە.

میگلس پاڵەوان. کە گوێی لە دەنگی کاپیتان پولیکسینگیس بوو سەری هەڵبڕی. پڕ بە دڵ حەزی دەکرد پێی بڵیٔ:

- ئەریٔ پولیکسینگیس بەگ. تۆ چ دەکەی لێرە؟ گەڕەکی تۆ گەڕەکی تورکانەو ماڵەکەت ئەو ماڵە دەرگا سەوزەکەیە.

بەڵام خۆی گرت، یارۆ هاتبووە ماڵەکەی و جوان نەبوو دەری بکا. ناچار بێدەنگ بوو قسەکەی خواردەوە. تیتیروس هاتە پێشەوە. وەزعی باش بوو، مردووان نەدەهاتنە خەونی و تەنانەت دیاماندیس-ش نە بە رۆژو نە بە شەو نەهاتبووە خەونی و ناڕەحەتی نەکردبوو. ئیدی بۆ خۆی مردبوو و نەیدەتوانی لە گۆڕەکەی بێتە دەریٔ.

تیتیروس لە رۆژی قەتڵەکەوە، بەرە بەرە زات و جورئەتی پەیدا کرد. هەستی کرد کە ئەویش پیاوەو دەتوانیٔ بنیادەم بکوژیٔ. لە قوتابخانەشدا خۆی بەسەر قوتابییەکاندا دەسەپاند، هاواری بەسەردا دەکردن، لێی دەدان و قوتابییەکانی زاتیان نەدەکرد گاڵتەی پیٔ بکەن. ئەو شەوە چونکە براکەی بیٔ دەنگ بوو ئەو هاتە قسەو گوتی:

- ئێمە ئەوشۆ بۆ ئەوە لێرە کۆبووینەتەوە تا چارێکی خۆ بکەین و لە شەڕی تورکان رزگار بین. بەڕای من سیٔ رێمان لە بەردەمە: لە ماڵی خۆ دانیشین بە هیوای ئەوە بین کە قەتڵ و عام روو نادات. هەوڵ بدەین لە دەروازەکانی کاندییەوە دەرچین و پەنا بەرینە بەر گوندەکان، یا سەبر بکەین تا کەشتی مان لە یۆنانەوە بۆ بیٔ و بمان بات، چونکە خەلیفە حاجی ساواسی بۆ ئەم مەبەستە ناردووە بۆ ئەسینا. ئێستا بابێینە سەر باسی ئەم سیٔ رێیەو بزانین کامیان لە هەموویان باشترەو ئەوجا ناوی خوای لیٔ بێنین!

دەنگی جیڕەجیڕی کورسییەکان بەرز بۆوە، هەموو سەریان دانەواند، دیار بوو بیریان دەکردەوە، بەڵام هەر سیٔ رێگاکە عەیبی خۆیان هەبوو و هەڵبژاردن ئەستەم و زەحمەت بوو.

دکتۆر کاساپاکیس-ی جوتیار زادە، دەموچاوە قەڵەوو کونجەکەی هەڵبڕی و بێدەنگییەکەی شکاند. ئەم دکتۆرە کە بۆ خوێندن چووبووە پاریس سیٔ دانە مانگی رێك لە کۆلیجی حقوقدا دەوامی کردبوو و هەر وای زانی بوو کۆلیجی پزیشکگەرییە. دوای ئەوەی لەوێندەر پارەی هەموو رەزەکانی بابی خواردبوو بە کلاوێکی میرابۆییەوەو لەگەڵ کیژی کرێدارەکەی ئەوێندەری گەڕابۆوە بۆ کریت و دەرمانخانەیەکی کردبۆوە. بەڵیٔ جەنابی دکتۆر نیگایەکی غروور ئامێزی تیتیروسی کردو هاتە قسەو گوتی:

- ببوورە کاکە مامۆستا، بەڕای من رێی چوارەمیش هەیە، ئەویش ئەوەیە پەنا بەرینە بەر سەفارەتخانەی دەوڵەتە گەورەکان.

کراسوگیورگیس بەئەقڵە دێهاتییەکەی خۆیەوە گوتی:

- بەڵام جەنابی دکتۆر، هەموومان لە سەفارەتخانەکاندا جێمان نابێتەوە. تۆ کە باسی سەفارەتخانە دەکەی دەبێ بزانی کە سەفارەتخانەش تاقە خانوویەکە. وا سەفارەتخانەیەك زۆر زۆر یەك یا دوو خێزانی گرت. ئەدی ئەوانی دی چی بکەن!.

کولیف کە ژنەکەی مردبوو و کۆشێ ڕەشە خێزانی بەسەردا کەوتبوو و نەیدەزانی چییان لێ بکا تا لە شەڕی قەتڵ و عامیان رزگار بکا گوتی:

- دکتۆر تۆ بچۆ بۆ سەفارەتخانەی فەرەنسا. ژنەکەت فەرەنسییەو بە چکەو مەچکەشت نییە کە....

کولیڤای گۆڕ هەڵکەن نەفرەتی لەو ساتانە دەکرد کە شەیتان تەفرەی دەداو لەگەڵ رەحمەتییەکەی ژنیدا دەخەوت. نیگایەکی توڕەی ئەو ژنانەی کە لە دەوروبەری دانیشتبوون دەکردو لە بن لێوانەوە بە خۆی دەگوت: "داخی ئەم کارخانە چەپەڵانە"!

ماستراپاس، ئەو پیاوە چاکە، بە ئەسپایی لێوی لەبەر یەك هەڵێنا تا قسەیەك بکا، بەڵام وەکو ئەوەی بترسێ هیچی نەگوت. تیتیروس بینی و بە روو خۆشییەوە گوتی:

- فەرموو قوربان- قسە بکە!

ماستراپاس لە شەرم دا سوور هەڵگەڕاو گوتی:

- منیش لەگەڵ ئێوەم.. من چیت عەرز بکەم؟

کراسوگیورگیش هەستایە سەر پێ و گوتی:

- گوێتان لەمن بێ!....

کراسوگیورگیسی ورگ زلی زۆر خۆر بە درێژایی رۆژ لە شپرزەیی دا ئارەقەی دەردا بوو، و هەنووکەش هەڵم لە بەدەنی هەڵدەستا و بۆن ترشاوی لێدەهات. خات کراسوگیورکیس کە مێردەکەی بە پەشۆکاوی و شپرزەیی دەبینی زۆری خۆش دەویست.

تیتیروس گوتی:

- فەرموو کراسوگیورگیس قسە بکەو هەموو گوێمان لێتە.

- بەڕای من باشترین رێگە ئەوەیە کە بڕۆین بۆ دێهاتەکان مانەوەمان لێرەدا، بێ فایدەیە، یانی بە دەستی خۆ، خۆمان دەخەینە داوەوە. خۆ ئەمە یەکەم جار نییە کە تورك مەسیحی سەر دەبڕن. چاوەڕێی کەشتی ئەسینا بکەین؟ ئەمە خەیاڵە! من بەش بە حاڵی خۆم هیچ دڵم بە ئەسینا خۆش نییە، نەك خوا نەخواستە لەبەر ئەوەی نایەوێ یارمەتیمان بدا، بەڵکو لەبەر ئەوەی کە ناتوانێ. یۆنان لە دەوڵەتی عوسمانی دەترسێ و لەم فەرەنگییە سەگانەش هەر دەترسیت، یۆنان زۆر کەڕەت بە ئاشکرا ترسی خۆی دەربڕیوە!

کولیڤا بەهەناسە بڕکێ گوتی:

- ئاخر ئێمە چۆن دەتوانین لێرە دەرباز بین؟ خۆ سەڵتە زەلام نین. هەر یەکەمان رەشە خێزانێکی بەملەوەیە!.

کراسوگیورگیس دیسان گوتی:

- من بەش بە حاڵی خۆم چ دڵێکم بە ئەسینا خۆش نییە بەڵکو پشت بە خۆم دەبەستم‌و تەواو. ئێوە شتەکە بدەنە دەستی من بزانە چۆن هەمووتان بە ژن‌و منداڵ‌و ماڵ‌و بارو بارگەوە دەگەیەنمە کوێستان!.

خەڵکەکە کەوتنە غەڵبە غەڵب. هەموو کورسییەکانیان لە کراسوگیورگیس نزیک کردەوە تا ئێستا هەموو وایان دەزانی کە کراسوگیورگیس کابرایەکی گەوجی نەخوێندەوارەو گاڵتەیان پێ دەکرد، کە بۆ پێڵاوی پینەکراوی لەپێ دەکرد، کەچی ئێستا سەیریان دەکرد ئەویش بۆ خۆی شتەو شتی لە دەست دێ.

دکتۆر، چونکە کەس گوێی بە قسەکەی نەدابوو، زۆر پەست بوو، بە توڕەیی هەڵدایێ و گوتی:

- ئێستا پێویست بەو درێژ دادڕییە ناکا، بە خۆت دەزانی من حەز لە قسەی قەبەو زل ناکەم، لە کورتی بی بڕەوەو با بزانین بە تەمای چیت؟

- منیش وەکو تۆ دکتۆر حەز لە درێژدادڕی ناکەم. قسە هەزارە دووانی بەکارە. کەواتەگوێ بگرە. من بەینم لەگەڵ پاسەوانانی دەروازەی لازەرەدا زۆر خۆشە. ئیدی پێویست ناکا چی‌و چۆنم لێ بپرسی. من زۆرجار قاچاخ دێنم‌و بە عارەق‌و پاکەتە جگەرەو پاکەتە رەحەتەلقوم دەمیان چەور دەکەم. خولاسە من زەمینەکە خۆش دەکەم. هەموومان وەکو گوڵ لە شار وەدەردەکەوین!.

کولیڤا هەڵدایێ:

- با بژی کراسوگیورگیس. من منداڵەکانی خۆم بە تۆ دەسپێرم‌و متمانەم بە تۆ هەیە!

ماستراپاس گوتی:

- منیش!

یەکسەر رووی بەلای ژنەکەیدا وەرگێڕا تا بزانێ ئەویش رازییە یان نا.

لەم کاتەدا سێ جار بە ئەسپایی لە دەرگا درا. تیتیروس هەستا بچێ دەرگا بکاتەوە، گوتی:

- ئەمە عەلی ئاغایە.

بەلام میگلس پاڵەوان سەری هەڵبڕی و گوتی:

- با نەیەتە ژوورەوە!

تیتیروس دەرگای کردەوەو گوتی:

- ببوورە عەلی ئاغا، ئەوشەو کۆبوونەوەمان هەیە سبەی وەرە.

بەلام عەلی ئاغا لەبەر دەرگاکەدا چەقی بوو و نە دەجولاو بە ئەسپایی گوتی:

- کاکی خۆم، من هاتووم پێتان رابگەیەنم کە چەقۆکێشانی تورک بە تەمان دەست بە قەتڵ‌و عامتان بکەن.

- کەی؟

- ئا ئێستا، بە بۆنەی جەژنەوە.

- کەواتە وەرە ژوورەوە!

پیرەمێرد لە حەوشەکە تێپەڕی، شانی دا بە چوارچێوەی دەرگاکەی ژوورەوەو بە دڵنیایی گوتی:
سڵاوتان لێ بێ دراوسێکانم!
ئەوشەوە خەبەرێکی ترسناکی هێنابوو، هەر بۆیەش بە خۆی دەنازی، بەڵام لە پڕ چاوی بە میگلس پاڵەوان کەوت، خۆی کۆ کردەوەو گوتی:

– ببوورن، من ئەوشۆ پەلەمەو دانانیشم. بەڵام هەردەبوو. بێم بۆ ئێرە. بیکەن بە خاتری خوا، وریابن، چەقۆکێشانی تورک خۆ ئامادە دەکەن کە بە بۆنەی جەژنی خۆیانەوە قەتڵ و عام بەرپا بکەن، هەر لە ئێستاوە گەڕەکەکانیان لە نێوخۆدا دابەش کردووە.

پاڵەوانەکانیان ئەم گەڕەکەی میگلس پاڵەوانیان بۆ خۆ هەڵبژرادووە.
میگلس پاڵەوان دەستی هەڵبڕی و گوتی:

– زۆر چاکە، ئیتر تۆ بڕۆ.

ئەوجا ماستراپاس رووی کردە پیرەمێردەکەو گوتی:

– هەوڵ بدە خەبەرەکان کۆ بکەیەوەو سبەی شەو بێیتەوە. ئیتر بڕۆ خوات لەگەڵ! پیرەمێرد لە حەوشەکە دەرچوو. بەرەو قاوەخانەی تورکەکان وەرێ کەوت.

کاپیتان پولیکسینگیس لە جێی خۆی هەستاو گوتی:

– ئیدی کێرد گەییوەتە هێسکان! جماعەت بمبوورن، من کارم هەیەو دەبێ بڕۆم. هەنگو هەر بڕیارێکتان دا ئەوا کریسانتیی خوشکم پێم دەڵێ. بەڵام بەر لەوەی بڕۆم. حەز دەکەم ئەوەتان پێ رابگەیەنم کە من بەش بە حاڵی خۆم دەدەمە کێوان، چونکە پیاوەتی و غیرەت وا دەخوازێ.

میگلس پاڵەوان بە بۆڵە بۆڵ گوتی:

– هەر باشە کە پیاوەتی و غیرەتی خۆت فەرامۆش نەکردووە!

کاپیتان پولیکسینگیس بە پەلە وەدەرکەوت. زۆری درەنگ بوو. ئامینە چاوەڕێی دەکرد.
پاشان خەڵکەکە روویان کردە میگلس پاڵەوان تا راو تەگبیری ئەویش بزانن. میگلس پاڵەوان دوای رۆیشتنی پولیکسینگیس دڵی رەحەت بوو. لە بۆنی عەترو تورک قوتاری بوو. سەری هەڵبڕی و گوتی:

– خزمینە، ئێمە، ئەوانەی کە لێرە خڕبووینەتەوە هەموو خۆ بە پیاو دەزانین و شتاقمان ترسنۆك نین. دەست بەرداربوونی کریت لەم کاتە ناسکەدا کارێکی گەلێك عەیبە. وەکو کراسوگیورگیس گوتی پێویستە ژن و منداڵەکانمان لە شوێنێکی ئەمین دابنەین. بەڵام خۆمان. تەنیا یەك رێمان لەبەرە ئەویش ئەوەیە دەست بدەینە چەك. تیتیروس و ئیدومنە و هەموو ئەوانی دیش لەگەڵمان دێن:

تولوپاناس–ی پیرەمێرد سەری داخستبوو. یاری بە قامکەکانی دەکرد، بیری لە کوڕەکەی دەکردەوە کە هەموو سەروچاوی گول ببوو، کەپوی و دەمولێوی و گوێی هەڵوەری بوو... ئاخر چۆن دەیتوانی بەو حاڵەوە بڕوا!؟ کێ قبوڵی دەکرد؟ هەر کەسێ چاوی پێ کەوتبا زارەتەرەك دەبوو، ئەمە جگە لەوەی نەخۆشییەکەی بڵاودەبۆوە. پێری پۆلیس هاتبوون بیبەن بۆ گەڕەکی

گوولان. بەڵام دایکە داماوەکەی دەستی بە شیوەن و گریان کردبوو، ئەوجا بابە پیرەکەی دەمی پۆلیسەکانی چەور کردبوو، تۆزێ پارەی دابوونێ و بەرێی کردبوون.
تولوپاناس هەناسەیەکی بۆ کرووزاوی هەڵکێشا. هەموویان ئاوڕیان لێ دایەوە.
لێیان پرسی:

- چیتە خزمە؟ بۆ هەناسە هەڵدەکێشی؟

دیار بوو هەموو وەزع و حاڵەکەی ئەویان بیر چوو بوو. تولوپاناس بە چاوانی فرمێسکاوییەوە وەڵامی دانەوە:

- هیچ.

دوای تۆزێ گوتی:

- من ناڕۆم. ئاخر کێوە بچم؟ کێ پێویستی بە من دەبێ؟

هەر هەستاو رۆیی.
کەس گلی نەدایەوە. بە تاقی تەنیاو بە هەنگاوی سستەوە بەرەو دەرگا وەرێ کەوت و لەچاو وون بوو. تیتیروس گوتی:

- ئێستا هەموو قایلین، ئەدی ئیدومنە تۆ چ دەڵێی؟ تۆ چ قسەیەکت نەکرد.
- تۆ راوبۆچوونی من دەزانی و هەموو هەر دەیزانن. چەندین جار گوتوومەو دەیڵێمەوە: تا بەندەری سودا لە ئارادابێ هەر چییە بڵێین و هەرچییە بکەن وەکو ئەوەیە ئاو لە دنگ دا بکوتن!

دکتۆر بە تۆبزی جڵەوی پێکەنینەکەی خۆی گرت و گوتی: منیش لەگەڵ ئەو قسەیەدام!
ئەوجا کڵاوە قۆچەکەی هەڵگرت و ویستی بڕوا. نزیکی نیوە شەو بوو. میگلس پاڵەوان گوتی:

- دکتۆر، تۆش دەبێ لەگەڵماندا بێیتە کێوان.
- بەڵام...
- بەڵام و مەڵام نییە. دەبێ بێیتوو هەر بۆ ئەمە بووی بە دکتۆر. ئێمە لەوێ برینداارمان دەبێ..

دکتۆر نیگایەکی ژنەکەی کرد. لەو سەری قەنەفەکە رۆنیشتبوو. بە باشی لە قسەکانیان نەدەگەیی. دەکۆکی و دەستە سڕە چکۆلەکەی بەبەر زارییەوە دەگرت. داماوە ببوو بە داسك و دەرزی, رەنگ بە روویەوە نەمابوو. تەواو لەو ((کاروانە کریتیانە))ی کە بە بەر ماڵەکەیاندا رەت دەبوون و ئەو ناوانەیان لە تەرسدا دەلەوتاند بێ تاقەت ببوو. پاریسی لەلا ببوو بە چیرۆکێکی کۆنی ناواقیعی... لە بیری ئەوەدا بوو کە: "خۆزگە دەیتوانی سواری کەشتییەك، بەلەمێك بوایەو خۆی دابایە دەم دەریاوەو هەر رۆیشتباو رۆشتبا...." بەڵام بێدەنگ بوو و قسەی نەدەکرد.
هەموو هۆش و گۆشی بوو بە جۆگەلە ئاوێك و دەڕژایە دەریاوە. میگلس پاڵەوان هەستاو گوتی:

- کەواتە بڕیارماندا!

یەکسەر رۆیی بۆ ژوورە چکۆلەکەی خۆی. زۆری قسەکردبوو، هەستی دەکرد پێویستی بە تەنیاییە.

پاش ڕۆیشتنی ئەو، خەڵکەکە هەستیان کرد ئاسودەترو ئازادترن. زمانیان کرایەوە، ژنەکانیش خۆیان تێ هەڵقورتاند رینیو هاتە خوارەوەو سینییەك عارەق و مرەباو قاوەی هێنا. کراسوگیورگیس پەرداخەکەی خۆی هەڵگرت و گوتی:

– خوا یارو یاوەرمان بێ! بە سەلامەتی تۆ خاکرترینا، بە سەلامەتی هەموو کەسوکارت. بە ئومێدی زەماوەندی تۆ، رینیو.

هەموو پێکیان لێك داو خواردیانەوە. رینیو قاپێکی دی هێناو پێکەکانی پڕ کردەوە. هەموویان خۆشحاڵ بوون. کراسوگیورگیس بە دەم لستنەوەی دەم و لێویەوە گوتی:

– بە راستی ئەم عارەقەش شتێکی عەجایەبە، تاقە پیاڵەیەکی بەسە بۆ غەرق کردنی دەوڵەتی عوسمانی. من ئا ئێستا لە بنی پێکەکەی خۆدا سوڵتان دەبینم کە وەکو مەشکەی فودراو لەو گۆڕە کەوتووە.

تیتیروس گوتی:

– ئەمە ئازایەتی عارەق نییە، ئازایەتی یەکێتییە.

ماستراپاس کە عارەق زەینی روناك کردبۆوە گوتی:

– قسەی تۆیە کاکە مامۆستا. بنیادەم وەکو زەنگوڵە وان کە هاوئاهەنگ بن و پێکەوە تەبابن لە مردن ناترسن.

ماستراپاس–ی زەنگوڵە فرۆش، گوێی لەوەدا نەبوو، پار هاوین چوو بووە گوندەکەی خۆیان تا بەیانی نەیتوانی بوو بخەوێ، چونکە گوێی لە زەنگوڵەی رانەمەڕێکی ئەو کێوانە ببوو کە هاوئاهەنگ نەببوون. ئەو نا هاوئاهەنگییە ئازاری دەدا. بەیانی زوو هەستابوو، بە کێوەکەدا هەڵگەڕا بوو، رانەکەی دۆزی بۆوە، زەنگوڵەکانی میزان کردبوو، ئەوجا گەڕابۆوەو خەوت بوو. بەڵێ، کابرای زەنگوڵەفرۆش هەمدیس گوتی:

– جوانە، بنیادەمیش وەکو زەنگوڵەن. زەنگ، زەنگوڵە، گەورەو بچووکیان هەریەکیان سەدایەکی هەیە. خەنی لەو رانەی کە زەنگوڵەکانی تەباو هاوئاهەنگ بن. ئەو جۆرە رانە لە گورگ ناترسن. بەڵام ئیدومنە سەری بادەداو لە دڵی خۆدا دەیگوت: "من چ دەکەم لێرە؟ ئەم قسە قۆڕانە چییە؟" هەستا، ئیشارەتی تیترورسی کردو گوتی:

– با بڕۆین، وەرە لای من بخەوە، با منیش تەنیا نەبم.

ئیدومنە ئەو شەوە پێویستی بە گفتوگۆ و باسی قووڵتر هەبوو، دەیویست باسی ئەستێران و زیندووبوونی روح بکا. بەلای ئەوەوە لە دنیادا جگە لەم دوو مەسەلەیە چ مەسەلەیەکی گرنگی دی نەبوو.

هەندێ جاریش مەسەلەی بەندەری سوداش دەهاتە پاڵ ئەم دوو مەسەلەیەو بایەخێکی پەیدا دەکرد. باقی مەسەلەکانی دی بەلاوە بڵقی سەر ئاو بوون.

هەموو هەستان و کۆبوونەوەکەیان تەواو بوو. هەندێکیان کە عارەق زاتی خستبوونە بەر پیاوانە گەڕانەوە بۆ ماڵی خۆ. ئەوانی دی لە حەوشەو بەردالانەکەی ماڵی میگلس پاڵەواندا راکشان. شەو لە نیوە تێپەڕی بوو.

تراساکی بە درێژایی ئەو شەوە گوێی گرتبوو. هەموو قسەکان لە مێشکیدا نەخش ببوون، بەڵام ئەوەی کە لە هەموو شتێ پتر کاری تێ کردبوو بابی بوو کە بەردەوام سەری داخستبوو. بۆ ساتێ سەری هەڵدەبڕی، دەستورێکی دەداو هەمدیس سەری دادەخستەوە، دەتگوت نەیدەویست ببێ بە هاو کۆڕی ئەم چەنەبازانەی دەوروبەری . تراساکی دەیڕوانییە میگلس پاڵەوان و هێواش هێواش و بێ ئەوەی بە خۆ بزانێ دەبوو بە پیاو.

قوتابخانەکان داخرا بوون، تراساکی سبەینێ زوو لە خەو هەستاو بەرەو دوکانەکەی بابی وەڕێ کەوت. حەزی دەکرد بۆنی میگلس پاڵەوانی بەسەردابێ و بەرەبەرە پەی بەوە دەبرد کە ئەم پیاوە بۆچی ئەوەندە توندە تەبیعەت و مات و بێدەنگە. ئەویش گەر ریش و سمێڵی هاتبا دەچۆوە سەر بابی. لە کاپیتان پولیکسینگیس یاکراسوگیورگیس یا تیتیروس نەدەچوو. تەنیا لە بابی خۆی دەچوو. لەم خەیاڵە ئاڵۆزانەدا بوو کە گوێی لە دەنگی جنێودان و غەڵبە غەڵب بوو. پێی هەڵگرت و زۆری پێ نەچوو گەییە بەر دوکانەکەی وەستا پاراسکەڤاس. چەند تورکێك دەوریان دابوو، جنێویان پێ دەداو تفیان دەکردە چارەی و خەنجەرەکانیان تیژ دەکرد تا بیکوژن. ئەو بەستەزمانە بە کراسی دڕاوو خوێناوییەوە، بە سەرو رووی تفاوییەوە لەبەر دەستیاندا دەلەرزی و لێیان دەپاڕایەوەو سوێندی بۆ دەخواردن کە ئەگەر بەرەڵلای بکەن دەگەڕێتەوە بۆ "سیرا" و جارێکی دی بە میوانیش روو ناکاتەوە کریت. لێیان دەپاڕایەوە کە کیژێکی عازەبی هەیەو رەحم بەو بکەن.

تراساکی کە بەو شێوەیەی بینی، زۆری دڵ پێ سوتا، یەکسەر چوو بە دوای بابیدا. میگلس پاڵەوان لە پشت مێزەکەی دانیشتبوو، نامەی بۆ کوسماسی برازای دەنووسی. کوسماس لە فەرەنگستان دەی خوێند. لە نامەکەدا نووسی بووی: "ئەگەر خۆت بە پیاو دەزانی و حەیات بە خۆ هەیە ئەوروپا بە جێ بێڵەو وەرەوە. بریا دەمزانی تۆ ئەم چەند ساڵە چیت کردووەو خەریکی چیت. داوات لێدەکەم ئەوروپا بەجێ بێڵەو بگەڕێوە بۆ وڵاتی خۆت، ئەمڕۆ وڵاتەکەت پێویستی پێتە. ئەدی بۆ بە کریتی لە دایك بووی؟. خێراکە بگەڕێوەو تۆش تفەنگ هەڵگرە. هەروەها ئەوەش بزانە کە ...."

لەم کاتەدا تراساکی بە هەڵەداوان وەژوور کەوت و گوتی:

– بابە ئەوانە دەوری وەستا پاراسکەڤاسیان داوەو دەیانەوێ سەری ببڕن, خێرا فریای بکەوە؟

میگلس پاڵەوان هەستا, لەبەر دەرگای دوکانەکەدا وێستا و تەماشای کرد دەستەیەك تورکی تووڕە پاراسکەڤاسیان گەمارۆ دابوو. تاقە فەڵەیەك نەبوو ئاوڕێکی لێ بداتەوە. دوکاندارەکان دوکانەکانیان دادەخست و خۆیان ون دەکرد. میگلس پاڵەوان لەبەر روناکی هەتاوەکەدا بریسك و هۆڕی 5–6 خەنجەری بینی.

– هابابە دەڕۆی؟ دەڕۆی؟ ناترسی؟

میگلس پاڵەوان چارەی دا بەیەکا. ژمارەی تورکەکان زۆر بوو، پەلاماردانیان خەتەر بوو، بەڵام میگلس پاڵەوان شەرمی لەکوڕەکەی کرد. ئەگەر هەر خۆی لەوێ با بێگومان دەگەڕایەوە بۆ ماڵ.

میگلس پاڵەوان نە مەست بوو و نە حەزیشی دەکرد سەریەشە بۆ خۆی بنێتەوە، بەڵام کوڕەکەی چاوەڕوان بوو. کوڕەکەی هەمدیس گوتی:

– ناچی بابە؟ دەترسیت؟

میگلس پاڵەوان وەڵامی دایەوە:

– دەچم بابە؟

بەرەو کۆمەڵە تورکەکە وەڕێ کەوت. هێمن و هێدی دەڕۆیی، چارەی گەش و هێمن بوو، چ نیشانەیەکی رق یاترسی پێوە دیار نەبوو.

تورکەکان کە ئەویان بینی، دەستیان سارد بۆوە. ئەم گاورە چی لێدەویستن؟ بۆ شەڕ دەهات؟ خۆی بە چی دەزانی؟

میگلس پاڵەوان لێیان نزیك بۆوە، بە دەست دڕی پێ دان، تورکەکان ڕێیان کردەوەو چاوەڕوان بوون بزانن نیازی چییە.

میگلس پاڵەوان گوێی وەستا پاراسکەڤاسی گرت، بای داو دایە پێش و بە توندی گوتی:

– یاڵڵا بڕۆوە بۆ ماڵی خۆت، نامەوێ لەم ناوە بت بینم!

وەستا پاراسکەڤاس خۆی لەبەر دەستی میگلس پاڵەواندا کردبوو بە مشکی تۆپیو، بەلارە لار بەرەو ماڵەوە دایکێشا. تورکەکان بێ ئەوەی چ قسەیەك بکەن ڕێیاندان کە بڕۆن.

میگلس پاڵەوان هەمدیس تێی خوڕی:

– خێرا، بچۆوە بۆ ماڵ!

پاراسکەڤاس بە قسەی کردو خۆی کرد بە یەکەم کۆڵانداو لە چاو ون بوو. تورکەکان لە جێی خۆیان نەدەجوڵان. بە سەرسامی دەیان ڕوانییە میگلس پاڵەوان کە بەکاوەخۆو بێباك بەرەو دوکانەکەی خۆی دەگەڕایەوە.

تراساکی بەشانازی و ڕێزەوە دەیڕوانییە بابی. خەریك بوو پرسیارێك لە بابی بکا، بەڵام دوایی وای بە باشزانی پرسیارەکەی نەکا. میگلس پاڵەوان لە پشت مێزەکەیەوە ڕۆنیشت، دەستی دایەوە قەڵەم تا نامەکەی تەواو بکا؟

".... ئەوەش بزانە کە مامە مانوساکاس ت...."

جەژنی ڕەمەزان بوو، چەقۆکێشانی تورك هەموو وەکو تازە زاوا خۆیان ڕازاندەوە. ڕوویان کردە چاخانەکان، لاوەکانیش گۆرانی ئەمان ئەمانیان دەگوت. دنیا زۆر گەرم بوو، باربایانیس

ناردبووی بۆ کێوی ئیدارو سێ بار بەفری بۆ هاتبوو، بە کۆڵان‌و بازاڕاندا دەسوڕایەوەو شەربەتی ساردی بە ئاغایانی تورک دەفرۆشت.
لە سەربازخانەکانی نزیکی سێ تاقەوە، پاسەوانان هەر لەسپێدەوە کەوتنە کەڕەنا لێدان‌و تەقە کردن بە ئاسماندا. پاشا لەگەڵ دارو دەستەکەی خۆیدا دەچوو بۆ نوێژ. هێشتا مۆمەکان بەسەر منارەکانەوە دەسووتان، حەمیدە مەلا، مەزاری ئیمامی بەگوڵە کێویلەو ڕێحانە رازاندبۆوە. ئەفەندی بەدیار مەزارەکەوە لەسەر چۆکان ڕۆنیشتبوو بە دەنگێکی گۆرانی ئاسایی قورعانی دەخوێند. پیرەمێردانیش لە دەوری مەزارەکە دانیشتبوون، بە دەم نێرگەلەکێشانەوە گوێیان لە قورعانەکە دەگرت.
ئەم پیرەمێردانە زۆر دڵیان خۆش بوو. وایان دەزانی بە پێڵاوەوە چونەتە بەهەشت. لە ژیاندا لە هیچیان کەم نەبوو. غەڵبە غەڵب‌و زەڵە زەڵی نێو شار لە درزی دەرگاو پەنجەرەکانەوە دەهاتە ژووری‌و هەر لە خوڕە خوڕی ئاوی رووباران دەچوو. حەمیدە مەلا بە پێی خاوس، کرۆکپ دەهات‌و دەچوو، جاری ڕەحەتەلقومی بۆ ئەو پیرەمێردانە دێنا و جاری پشکۆی گەش گەشی بۆ دێنان‌و بەوپەڕی دڵسۆزییەوە دەیخستە سەر نێرگەلەکانیان. پیرەمێردەکانیش کە هەموو تێروپڕیان خواردبوو پەیتا پەیتا مژیان لە نێرگەلەکانیان دەداو دەبوو بە قوڵپە قوڵپ دەتگوت پۆلەکۆترن‌و دەگمێنن...
لەپڕ دەنگی شکاندنی دەرگای ماڵان‌و فیزاح‌و شیوەنی ژنان و قرمژنی تفەنگ لەو دنیا خۆشەی دەرهێنان. پیرەمێردەکان هەموو بەسەرسامی هەستانە سەرپێ.
لەسەر بان‌و لەماڵەماکەنەوە دەنگ‌و هاواری "کوشتار، کوشتار" دەهاتە گوێ، ئەفەندی قورعانەکەی لەسەر گوڵەکان داناو بەرەو دەرگا غاریدا. چەند تورکێکی چەکدار، خەنجەرەکانیان بە دەمەوە گرتبوو و غاریان دەدا، هەر لە ئێستاوە بەرۆکیان لە خوێنی یۆنانییەکان هەڵکشابوو.
قولە ڕەشەکەی پاشا بەپێ خاوسی پێش ئەو دەستەیە کەوتبوو، رووت‌و قووت تەنیا عەبایەکی زەردی بە شانیا دابوو، چاوەکانی دەرپۆقی بوون، کەف کەوتبووە لالغاوەی، شمشێرەکەی رادەوەشاند‌و دەی نەڕان‌و دەیگوت:
- قەتڵ‌و عام! قەتڵ‌و عام!
ئەفەندی ترسنۆك لە درزی دەرگاکەوە سەری هێنایە دەری‌و گوتی:
- کێوە دەچی برالە؟
قولەڕەش نەڕاندی‌و گوتی:
- دەچم سەری ئەو سەگە خوێڕییە دەبڕم‌و خوێنەکەی دەخۆمەوە
- کێت مەبەستە سلێمان؟
- میگلس پاڵەوان
ئەفەندی تێك چوو, ڕەنگی هەڵبزرکاو هاواری کرد:
- چما تۆ لە خوا ناترسی کابرا؟

بەڵام دەنگی ئەفەندی لەنێو هاوارو شیوەنی فەڵەکاندا توایەوە. تورکەکان دەرگایان دەشکاند. ژنان بە قاڵدرمەدا سەردەکوتنە سەر بانان و لەخوا دەپاڕانەوە، هەندێکێیان منداڵ بە باوەشەوە لەسەر بانەکەوە خۆیان فڕێ دەدایە خوارێ. هەندێ لە پیاوەکان بۆ چەند ساتێ مقاوەمەتیان دەکرد. هاڕەی دەست ڕێژی تفەنگ بەرز دەبۆوە، ئەوجا هاوار هەڵدەستاو پاشان کڕوکپی باڵی بەسەر هەموو شتێکدا دەکێشا.

میگلس پاڵەوان چەك بە دەست لە پشت دەرگای ماڵی خۆی وێستا بوو. ژنەکەی ناردبووە هۆدەکەی سەرەوە، تراساکی لای خۆی هێشتبۆوەو پێی گوتبوو:

– تۆ وەرە لای من، گوێ بگرە بزانە چیت پێ دەڵێم: ئەگەر تورکەکان دەرگاکەیان شکاند، هەمووتان دەکوژم، چونکە نامەوێ بکەونە دەستی ئەوان. تراساکی، یەکەمجار تۆ دەکوژم. حاڵی بوو؟
– بەڵێ بابە.
– جا رازیت؟
– بەڵێ رازیم.
– بەوان مەڵێ، چونکە ئەوان ژنن و دەترسن.
– نەخێر لای ئەوان قسە ناکەم.

باب و کوڕ بێدەنگ بوون. هەردووکیان لە پشت دەرگاکەوە وێستا بوون و گوێیان لە هەراو زەڵەی ناو کۆڵانەکە دەگرت.

هەندێ لە دراوسێکانیان وەکو کراسوگیورگیس و ماستراپاس و کولیڤا بە منداڵەکانیانەوەو لەگەڵ خات پنلوپ و خاکریسانتی دا پێشتر فریا کەوتبوون و توانی بوویان لە دەروازەکانی شارەوە دەرچن و بەرەو دەشت بکەونە رێ. تیتیروس-ش پانتۆڵێکی تورکی و پشتێنێکی سوورو عەمامەیەکی سپی لەبەر کردبوو لەشاری کاندی دەرچوو بوو. عەینەکەکەی خستبووە گیرفانییەوەو بە هەزار ترس و لەرز لە دەروازەی لازارە وەدەر کەوتبوو. تولوپاناس دەست بەرداری کوڕەکەی نەببوو. دکتۆر ئالای فەرەنسای لەسەر ماڵەکەی خۆی هەڵکردبوو. ئیدومنەش ئالای دەوڵەتە گەورەکانی ئەوروپای لەسەر حەوزو فوارەی ئیدومنە هەڵکردبوو. بە "دوکسانیا"ی کارەکەری کە زۆر دەترساو لێکدا لێکدا نیشانەی خاچی دەکێشا، گوتبوو:

– ئەوجا ئەگەر پیاون با بێن و پەنجە بۆ دەرگای ماڵەکەم بێنن!

رۆژی پێشوو تراساکی لە بابی پرسی بوو:

– ئەدی ئێمە کەی دەڕۆین بابە؟

تراساکی پەلەی بوو، حەزی دەکرد ئەویش وەکو ئەوانی دی بە دەشت و دەردا غاربدا، بە کۆساردا هەڵگەڕێ. وەڵامی دابۆوە:

– ئێمە دوای هەموو خەڵکی گەڕەك دەڕۆین.
– بۆ؟
– هەوڵ بدە بە خۆت بزانی بۆ!

نزیکەی نیوەڕۆ بوو. کاندی لە ژێر زەبری خەنجەری تورکاندا دەی نالآندو لەقەفرتێی دەکرد. موەزن بانگی داو کەوتە ستایش‌و شوکرانەی خوا.
رێك لەم کاتەدا، لە گەڕەکی گوڵستان، لەو سەر کاندی 5-6 چەکلی تورك بەشیشێك دەرگای ماڵەکەی وەستا پاراسکەڤاسیان شکاند، چوونە ژوورەوە، کیژەکەیان گرت‌و بە زۆر لەسەر قەنەفەیەك پاڵیان خست. چەند تورکێکی دی دەلاکی داماویان لە پشت کوپە شەرابەکانەوە هێنایە دەرێ‌و گۆشاو گۆش سەریان بڕی. کچە لە خوێن هەڵکشاوەکەیان فەساد کردو لێیاندا رۆیشتن.
میگلس پاڵەوان گوێی هەڵخست. میلی تفەنگەکەی هێنایەوەو لەبن لێوانەوە گوتی: بەرەو ئێرە دێن!".
سەری وەرگێڕا، نیگایەکی کوڕەکەی کردو گوتی:
- بەرەو ئێرە دێن.
تراساکی-ش دەمانچە چکۆلەکەی سوار کردو گوتییەوە:
- بەرەو ئێرە دێن.
بابی چەند رۆژێ لەوە پێش فێری تەقەکردنی کردبوو. جارێکی دی سەیری کوڕەکەی کردو گوتی:
- خۆ ناترسیت!
- لە چی بترسم! تەقەکردن دەزانم!
لاقەکانی بڵاوکردەوەو جێ پێی خۆی قایم کردو بێباك لە نێو حەوشەکەدا وێستا.
دەنگی تەقە بەرەبەرە نزیك دەبۆوە. دەنگی لێدانی دەرگا هات. تورکەکان لەبەر ماڵی ئیدومنەدا وێستا بوون‌و شانیان نابوو بە دەرگای حەوشەوەو دەیانویست لە گرێژەنەوە دەری بێنن. ئیدومنە لە بەیانی زووەوە وەستا بوو و لە پشت مێزەکەیەوە دانیشتبوو نامەی بۆ دەوڵەتە گەورەکانی ئەورووپا دەنووسی:
"ئەی دەوڵەتانی گەورەو بەهێزی دنیا، ئا لەم سەعاتەدا کە من سەرگەرمی نووسینی ئەم چەند دێڕەم، کاندی خەریکە دەمرێ. گیزەی گوللە گوێی ئاسمان کەڕ دەکا، تورکانی دڕندە دەرگای ماڵە مەسیحیان دەشکێنن، پیاوان دەکوژن‌و ژنان فەساد دەکەن، منداڵانی ساوا دەپلیشێننەوە.
"من هاوار دەکەم هەر چەند دەزانم هیچ نیم، بابایەکی گومناوم‌و کەوتومە گۆشەیەکی ئەم پەڕی ئەورووپاوە!"
"بەڵام خوا لە لای منەو یەکجار توڕەییە. بەم ژووره چۆڵەدا کە ئێستا من تیایدا دانیشتووم‌و نامە بۆ ئێوە دەنووسم، دێ‌و دەچێ. لە پشتمەوە سەردێنێ تا ئەوەی من بۆ ئێوەی دەنووسم بخوێنێتەوە. بێدەنگ دەبێ، لێو دەکرۆژێ چاوەڕێی ئەو وەڵامەیە کە ئێوە بۆ منی دەنێرن. ئەوەش بزانن کە من جگە لەم نامەیە چ نامەیەکی ترتان بۆ نانووسم، ئیدی لە هاوار کردنی بێ ئاکام بێ تاقەت بووم. ئەگەر ئێوە وەڵامم نەدەنەوە پەنا دەبەمەوە بەر خوا، و ئەو... "

ئیدومنە هەر کە گەیشتە ئێرە لە پڕ دەستی هەڵگرت. دەنگی چەند گوللەیەکی هاتە گوێ. لە پەنجەرەکەوە سەری کێشا. تاقمێ تورکی بینی کە دەرگای حەوشەکەیان دەشکاند.هاواری بەسەردا کردن کە:

– چیتان دەوێ؟ کێن؟ ئەو ئاڵایەی سەر حەوزو فوارەکە نابینن؟

قاقای پێکەنین بەرز بۆوە. گوللەیەك گیزەی کردو بنا گوێی و روومەتی سمی. کە دەستی بۆ گوێی برد، دەستی پڕ بوو لە خوێن. توڕە بوو. ناولەپی لە خوێنەکە هەڵسوو، دای لەو نامەیەی کە بۆ دەوڵەتە گەورەکانی نووسی بوو. گوتی:

"بگرن! ئەوا ئێرەو ئێرەو ئێرەم بۆ مۆر کردن و بەمجۆرە کۆتاییم بە نامەکەم هێنا، خوێنی کریت، ئەی دەوڵەتانی گەورە، ئەی ئینگلیز، فەرەنسا، ئیتاڵیا، نەمسا، ئەڵەمان، روسیە دەکەوێتە ئەستۆی ئێوەو نەوەکانی ئێوەو نەوەی نەوەکانی ئێوە!".

دەرگای حەوشەکە لە گێژەنە دەرچوو بوو. تورکەکان بە شمشێرو خەنجەرەوە وەنا حەوشەکە کەوتن. دوکانسانیا لەبەر دەرگاکەدا وەستابوو، دەیویست نەیەڵێ بێنە ژوورەوە، دەڵەکیان داو لەعاردەکەدا تەختیان کردو بەسەریا تێپەڕین و وەژوور کەوتن. رفکان رفکان بە قاڵدرمەکەدا سەرکەوتنە سەرێ. ماڵەکە کەوتبووە لەرزین.

ئیدومنە لەپشت مێزەکەوە گوێی لە هەراو راکە راکەیان بوو. هەستایە سەر پێ و لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئیدومنە، تۆش ئەجەلت هاتووە. نەکەی ئابڕومان بەری!".

نیگایەکی دەوروبەری خۆی کرد، دەتگوت بۆ هەڵبژاردنی چۆنێتی مەرگی خۆی دەگەڕێ. چ چەکێك بە دیوارەکانەوە هەڵنەواسرا بوو، چەکی ئەو قەڵەمەکەی بوو. بڕیارێکی دا، کۆڵەمستی گوشی و بە توندی کێشای بەمێزەکەدا و لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "جێی من ئێرەیە من لێرەدا خەباتم کردووەو دەبێ هەر لێرەش دا بمرم!"

دانیشتەوە و دەستی دایە قەڵەمەکەی...

تورکەکان بە لەقەیەك دەرگای ژوورەکەیان شکاندو رژانە ژوورەوە. کەچاویان بە ئیدومنە کەوت بێ خەمو خەیاڵ بەسەر پارچە کاغەزێکی خوێناوییەوە دانەویوەتەوە زۆریان سەیر پێ هات.

ئەوجا هاواریان بەسەردا کرد:

– ئەهای کافر! پارەکانت لە کوێ شاردۆتەوە؟

ئیدومنە سەری هەڵبڕی و بە خەم ساردییەوە تێی روانین و تەوێڵی خۆی نیشان دان و گوتی: لێرەدایە!

یەکێك لە تورکەکان لە قاقای پێکەنینی داو گوتی:

– چما سەرت دەغیلەیە؟

یەکێکی دیکەیان گوتی:

– ئادەی برایم سەری شەق کە بزانین چی تێدایە.

بەر لەوەی ئیدومنە فریای وەڵام بکەوێ، تورکێك شمشێرێکی سرەواندە تەپڵی سەری و لە ناوەندەوە شەقی کرد، مێشکی پرژایە سەر کاغەزە خوێناویەکەی بەردەمی.

تورکەکان کەوتنە تالآن کردنی ماڵەکە. جل‌و پێخەف‌و باوڵ‌و مێزو هەموو شتەکانی تری ناو ماڵەکەیان بردو ڕۆیشتن.

لە سوچی کۆڵانەکەدا تووشی سلێمانی قولەڕەش بوون. دە نەفەری چەقۆ کێشی دوای خۆی خستبوو و بە پێ خاوسی بەرەو ماڵی میگلس پاڵەوان تاویان دەدا.

سلێمان هەڵوەستەیەکی کرد، بە دەم هانکە هانکەوە لێی پرسین:

– لە کوێوە دێن؟

– لە سەرچاوەی ئیدومنەوە.

– نەخەڵەتابن بچن بۆ ماڵی میگلس پاڵەوان! ئەو گاورە بەشی خۆمە!

سلێمان لە حەوزو فوارەکە نزیك بۆوە، سەروچاوی شۆرد، فێنك بۆوەو تۆزێ ئاوی خواردەوە. دەستەکەشی دوا بە دوای ئەو سەروچاویان شۆردو ئاویان خواردەوە. یەکێکیان روانییە دەرگا شکاوەکەی ماڵی ئیدومنە، چاوی بە پیرێژنێ کەوت کە لە نێو حەوشەکەدا کەوتبوو و قژی دەڕنییەوەو شیوەنی دەکرد.

یەکێك لە چەقۆ کێشەکان کە تینوی خوێن رشتن بوو گوتی:

– چۆنە ئەم پیرێژنە بکوژین؟

یەکێکی دی گوتی:

– دەوازی لێ بێنە! دەستم شل بووە. لە بەیانییەوە...

سلێمانە قول گوتی:

– با بڕۆین! هەموو بە پەلە کەوتنە رێ، هەر بۆ خۆ نواندن شمشێرەکانیان بادەداو بە یەکیاندا دەدا.

میگلس پاڵەوان کە لە پشت دەرگاکەی خۆیانەوە وێستابوو، گوێی لە دەنگی پێ‌و غەڵبە غەڵبی جەردەکان بوو کە بەرەو ماڵی ئەو نشێو دەبوونەوە. دەنگی سلێمانە قولی ناسییەوە. لە دڵی خۆیدا گوتی:

"بۆ من دێن..." لە پشت دیواری بیرەکەوە چۆکی دادا تراساکیشی بردە لای خۆی. لە بن لێوانەوە گوتی:

– نەترسی کوڕم!

تراساکی یەکەمجاری بوو بابی بەو میهرەبانییە دەبینی‌و بەو سۆزەوە بەوی دەگوت "کوڕم" لە خۆشیاندا سوور هەڵگەڕاو چ قسەیەکی نەکرد.

تورکەکان بە پەلە نزیك دەبوونەوەو کردبویان بە هەرایە ئەو سەری دیار نەبێ. هەموویان لە بەر دەرگا وێستان. سلێمانە قول دەستەکەی خۆی خڕ کردنەوەو چەند ئامۆژگارییەکی کردن. دەبوو دوانیان پشت دانەوێنن تا سێیەمیان بە سەرپەرشتی ئەوانەدا سەر بکەوێتە سەربان‌و لەوێندەرەوە خۆی هەڵداتە حەوشەوە. ئەوانی دیکەش دەبوو دەرگاکە بشکێنن. سلێمان گوتی:

- نابێ کەس دەست لە میگلس پاڵەوان بدا. ئەوە بەشی منە! ئەم گاورە ئابڕۆی منی بردووە. من لە ژێر دار چنارە گەورەکە رای دەکێشم‌و لەوێندەر پارچە پارچەی دەکەم‌و لاشەکەی دەخەمە بەرسەگان.

تراساکی گوێی لەم هەڕەشەیە بوو. نیگایەکی بابی کرد، بەڵام میگلس پاڵەوان کڕو کپ لوولەی تفەنگەکەی رووەو دیوارەکە بەرز کردبۆوە.

تراساکی لە بابی پرسی:

- بابە، گوێت لێ بوو؟

میگلس پاڵەوان بە ئەسپایی گوتی:

- بێدەنگ بە کوڕم!

دەنگە دەنگەکەی دەرێ بۆ ساتێ نیشتەوە. زەلامێك بە سینگە خشکی لەسەربانەوە دەهاتە پێشێ. میگلس پاڵەوان تەواو خۆی دایە پاڵ دیواری بیرەکە، تەنیا سەری تفەنگەکەی بە دەرەوە بوو. بە دەستی چەپ تراساکی راکێشایە پشتی خۆیەوە.

میگلس پاڵەوان چاوی بڕی بووە گوێسەبانەی دیوارەکە، چاوەکانی وەکو دوو پشکۆی سوور دەبریسکانەوە. لە پڕ سەرێکی قژنی دڕندە ئاسا بە دیار کەوت. خەنجەرێکی بە دەمەوە گرتبوو و دەبریقایەوە. چاوێکی بە نێو حەوشەدا گێڕا، کەسی بەرچاو نەکەوت. ئەوجا دەستێك لە دیوارەکەوە دەرکەوت. دەیویست سەرکەوێ. میگلس پاڵەوان سێرەی لێ گرت‌و رێك نەخشی نێو چەوانی ئەنگاوت. دەستەکە لە دیوارەکە بەربوو، لاشەیەکی قورس تەپ کەوتە کۆڵانەکە. لە دەرێ را هاواری "ئەڵڵا ئەڵڵا" بەرز بۆوە. دەرگاکە لە گرێژەنە دەرچوو.

خاکاترینا لەبەر پەنجەرەکەی ژوورەکەی سەرێ را کزکۆڵەی کردبوو و شیری دەدایە منداڵە ساواکەی. رینیو لە درزی پەنجەرەکانەوە سەیری بابی و تراساکی دەکرد. کە بینی تورکەکە بوو بە قوربانی گوللەیەك و شلێپ کەوتە خوارەوە، هاوارێکی کردو لە بن لێوانەوە گوتی:

- "دەست خۆش بابە!"

کاترینا گوتی: "رینیوی من, ژیانی ئێمە بە تاڵە موویەکەوە بەندە. تۆ دەزانی بابت بە تەمای چییە"؟

- بەڵێ، ئەگەر تورکەکان بێنە ژوورەوە، بابم بە خۆی هەمووومان دەکوژێ، زۆر چاکیش دەکا.

کاترینا بەسەرسامییەوە روانییە کیژەکەی و گوتی:

- تۆ دەبوایە پیاو بوایەی. یانی تۆ ناترسیت؟

- دایکە، ئینسان یەکجار دەمرێ. کەواتە با بە سەربەرزی بمرێ.

هەردووکیان بێدەنگ بوون. ئەفەندی کە لەو کاتەدا پەنجەرەی ژوورەکەی خۆی کردبۆوەو چاوی بە سلێمانە قول کەوتبوو مەست‌و تورە بەرەو ماڵی میگلس پاڵەوان تاوی دەدا دڵی گوشرا بوو. ئەفەندی میگلس پاڵەوانی خۆش دەویست، هەر چەندە میگلس پاڵەوان ساڵی یەك- دووجار تووشی گوناحی دەکرد، رەنگە هەر لەبەر ئەمەش بووبێ کە میگلس پاڵەوانی خۆش دەویست.

ژیانی ئەفەندی بەبێ ئەم پاڵەوانە سامناکە چ بوو؟ لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "منی کلۆڵ چ لەزەتێکی دیم لە ژیاندا نییە. دایکم دارکاریم دەکا، خەڵکی کاندی بە تورك‌و فەڵەوە گاڵتەم پێ دەکەن‌و بەر توێکڵە لیمۆو تەماتە رزیوانم دەدەن. پارەدار نیم، ژن‌و منداڵم نییە، پیاوێکی رەشیدیش نیم، هیچم نییە تەنیا میگلس پاڵەوان نەبێ، شەوو رۆژان دەژمێرم‌و هەر شەش مانگ کەرەتێ شادییەکی گەورەم هەیەو گوناحێکی گەورە دەکەم.

بەندەناس هەر خوایە، کێ دەڵێ دوای مردنم نابم بە وەلییەکی گەورە. ئەوساکە لە پاڵ گۆڕەکەی باپیرم دا دەم نێژن. خوا دەست بە عەمری میگلس پاڵەوانەوە بگرێ، ئەگەر ئەو نەبوایە لە خەونیشدا بە تەمای ئەوە نەدەبووم، کە رۆژێ لە رۆژان ببم بە وەلی‌و شێخ.

"نا، نا، نایەڵم میگلس پاڵەوان بکوژن، میگلس پاڵەوان پیاوێکی پیاوانەیە من نمەکی ماڵەکەی ئەوم کردووە، شەراب‌و باسترمەو مریشك‌و گۆشت بەراز نەما لە ماڵەکەی ئەودا نەیخۆم!"

ئەفەندی لە داخا سور هەڵگەڕا. قوڵی کراسەکەی لێ هەڵماڵی و بە پەلە بەرەو ماڵی میگلس پاڵەوان غاری دا لە تاوا ئەوەی بیر چوبۆوە کە جادەو کۆڵانەکان روباری قوڵن‌و بواری پەڕینەوە نادەن. بە گورجی لە شۆستەیەکەوە بۆ شۆستەیەکی دی دەپەڕییەوەو دەچووە یارمەتی دۆستەکەی.

لە شەقامی گەورەدا تووشی بوو بە تووشی چەند تورکێکی تالان بە کۆڵەوە و تێیان خوڕی:

– ئەهای سەرگینە فەندی کێوە دەچی؟ کێ راوی ناوی؟

تورکەکان رێیان لێگرت. ئەفەندی بە پەشۆکاوی وێستا، زمانی تێك ئالابوو. لەوە دەترسا ئەو قولە مەستە هەنووکە گەیشتبێتە ماڵی پاڵەوان، دەرگاکەی شکاندبێ‌و پاڵەوانی کوشت بێ. بەدەم گریانەوە گوتی:

– ئەنگۆ لە خوا ناترسن؟ رێم کەن با برۆم. خزمینە بۆ خاتری خوا پەلەمە رێم کەن بابرۆم.

– سەرگینە فەندی پێمان بڵێ بزانین کێ راوی ناوی؟ تا پێمان نەڵێی نایەڵین برۆی.

بیرێکی باشی بۆ هات. ئاوڕێکی دایەوەو گوتی:

– سن میناس!

تورکەکان لە قاقای پێکەنینیان دا.

– بەچی پێ دەکەنن داماوینە؟ مەگەر گوێتان لە دەنگی سمی ئەسپەکەی نییە؟ بە خۆم بینیم کە لە کڵێساکەوە هاتە دەرێ، بەڵێ بەم چاوانەی خۆم دیتم. دوام کەوت. یانی ئێوە گوێتان لێ نییە؟ ئەوەتا، خەریکە نزیك دەبێتەوە؟

تورکەکان لە ناخدا ترسان، دەتگوت ئەوانیش دەنگی سمی ئەسپێك دەژنەون. بە رێکەوت سوارێك نزیك دەبۆوە. ئەفەندی بە چاوانی ئەبڵەقەوە هەمدیس هاواری کرد:

– ئەوەتا! ئەوەتا! تەماشاکەن!

تورکەکان، بێ ئەوەی ئاوڕ بدەنەوە تێیان تەقاند، ئەفەندی کە بینی تورکەکان هەڵاتن، لە ترسا لە جێی خۆی وشك بوو، ئازای گیانی کەوتە لەرزین‌و بە خۆی گوت:

"ناشێ راست بێ!"

ئەفەندی لە شۆڕشی پێشوودا بە چاوی خۆی سن میناسی بینی بوو پەلاماری ئەو تورکانەی دابوو کە دەیانویست بچنە کڵێساکەیەوە. ئارەقەیەکی سارد زەنگوڵ زەنگوڵ لە هەنیەی دەتکا. ئێستا بە تەواوی مەعلوم بوو کە سوارەکە نزیک دەبۆوە.

ئەوجا بە پەلە کەوتە غاردان. گەییە ئاستی حەوزو فوارەکەی ئیدومنە، لە دوورەوە سلێمانە قول‌و دەستەکەی ناسییەوە کە شانیان نابوو بە دەرگای ماڵی میگلس پاڵەوانەوەو دەیانویست بیشکێنن. ئەفەندی بەرەو ئەوان غاریدا و هاواری کرد.

– کوڕینە ئاگاتان لە خۆ بێ! وا هات، هەموومان دەکوژێ! قڕمان تێ دەخا! سواری ئەسپەکەی بووەو وادێ!

قولە پرسی:

– کێ دێ شێتە؟

– دراوسێکەم.

– کام دراوسێ؟

– سن میناس! ئەوەتا!

هەموو روویان وەرگێرا. چاویان رێشکەوپێشکەی دەکردو هیچیان نەدەبینی. ئەفەندی هەمدیس هاواری کرد:

– ئەوەتا! ئەوەتا!

بە ترسەوە خۆی بە دەرگاکەی ماڵی میگلس پاڵەوانەوە قەرساند. سوارەکە خەریك بوو لەبەر حەوزو فوارەی ئیدومنەوە رەت دەبوو. ئەفەندی بە ئاشکرا دەی بینی‌و چۆن دیقەتی دەدا بە دەموچاوی تاوەسووت‌و بە ردێنی لوولییەوە هەر لە وێنەکەی ناوی کڵێسای سن میناس دەچوو. هەمدیس گوتییەوە:

– ئەوەتا! ئەوەتا!

و لێوی کەوتبوونە تەتەڵە.

– کوا؟ من هیچ نابینم.

– عەجایەب! چۆن نابینی؟ ئا ئەو سوارە رەشپۆشە، بەو ردێنە بۆزەوە، بەو نێزەیەی دەستییەوە چۆن نای بینی؟ ئەو ئێمەی دیتووەو خەریکە بەرەو ئێمە دێ.

ئەفەندی، دەرپەڕی و بەرەو دەریا غاریدا. تورکەکانی دواکەوتن. ئێستا ئەوانیش دەنگی پێی ئەسپی سوارەکەیان دەژنەوت. سلێمانە قول ئاوڕێکی دایەوە، سوارێکی بینی کە وەکو شەپۆلی سەر هەڵگرتوو بە دوایاندا دەهات. هاوارێکی کردو گوتی:

– کوڕینە هەڵێن!

عەباکەی لە شانی کەوتبوو، بەڵام لە ترسا بۆی نەگەڕایەوە. بە رووت‌و قووتی غاری دەدا.

تورکەکان شەکەت‌و ماندوو گەیینە بەندەر، سەروچاوی ئارەقاوی خۆیان سڕی. لە سێبەری دیوارێك دا وێستان‌و وەکو سەگ هانکە هانکیان دەکرد. ئەفەندی دەمەورو لەسەر تاوێرەکان کەوتبوو و لەقەفرتێی دەکرد.

تا ماوەیەکی زۆر شتاقیان نەیاندەتوانی قسە بکەن. ئەنجام سلێمانە قول هاتە قسە و گوتی:

– بەینی خۆمان بێ چاك لە دەستی دەرباز بووین.

*   *   *

کاندی لە ژێر چەقۆی تورکاندا دەینالاند، مەسیحییان دەستیان بۆ ئاسمان هەڵبڕی بوو لە دەرگای خوا دەپاڕانەوە. خەلیفە لێکدا لێکدا نیشانەی خاچی دەکێشا. نەیدەتوانی لەوەپتر سەر بڕینی ڕەعیەتەکەی خۆی بدینێ. ناوی خوای لێ هێناو هەستایە سەرپێ.

لە تەقەی دەستیدا و مورتزوفلوس وەژوور کەوت. خەلیفە گوتی:

– جلە تازەکانم بۆ بێنە. دەمەوێ بچمە کن پاشا.

مورتزوفلوس گوتی:

– بابە گەورە بەم ئاخر زەمانە دەچییە دەرێ؟ تورکەکان هەر کەسێ بدینن گۆشاو گۆش سەری دەبڕن. منیش لەگەڵت دێم.

– نا، مورتزوفلوس، بە تەنێ دەڕۆم. وەرە یارمەتیم بدە با جلەکانم لەبەر بکەم.

خەلیفە. جلی ڕەسمی لەبەر کرد, تاجی روحانییەتی کردە سەرە سپییەکەی و دارعاسا درێژەکەی کە وێنەی دوو ماری زیوینی تێك ئالاوی بەسەرەوە نەخشێنرابوو, هەڵگرت..

مورتزوفلوس بە خۆشەویستییەوە سەیری کرد. خەلیفە پیاوێکی ڕەشید و بەهەیبەت بوو. ردێنی, روباری پەشێووی بیری مرۆڤ دەخستەوە. چاوە شینەکانی پیاوەتی و زیرەکییان لێ دەباری. مورتزوفلوس دەیویست لەسەر قەلافات و روخساری ئەو وێنەیەکی خوا "باب" بکێشێ و جلوبەرگێکی زێڕینی لەبەر بکاو لە ئاسمانەوە بیهێنێتە خوارێ تا کۆتایی بە کوشتاری مەسیحیان بێنێ.

خەلیفە دەرگا گەورەکەی کردەوە. مەڕمەڕی سەر دەرگاکە بە پیتی ڕەش نەخشێنرابوو: "لەبەر ئەم دەرگایەدا، تورکان لە ساڵی 1821دا خەلیفەیان لە سێ دارەدا! خوا عافوی بکا!" و خەلیفەکە پێی نایە ئەم دیو دەرگاکەوە لە بن لێوانەوە گوتی: خوا عافوی بکا!

چاوانی مورتزوفلوس پڕ ببوون لە رۆندك. بە دەنگێکی لەرزۆك گوتی:

– گوێ مەدەیێ مورتزوفلوس، من نەیەکەمین کەسی ئەوانە بوومو نە دوا کەسیشیان دەبم.

خەلیفە هاتە نێو باغی کڵێساکە، بەدەم ڕێوە سڵاوی لە سن میناس کردو بە غروور و سەربەرزییەوە بەرەو مالی پاشا کەوتەڕێ.

مورتزوفلوس لە دواوە تەماشای دەکردو دەی بینی کە رووی لە خەڵکی وەردەگێڕاو بەرەو پیری مەرگ دەچوو... زۆری لەبەر گران بوو کە هێشتبووی بە تەنێ بڕواو لەگەڵی نەچوو بوو. لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "ئاە مورتزوفلوس، ئێستا کاتی ئەوەیە کە بزانی تۆش روح لەبەری یا تەنیا مەشکەیەکی فودراوی و هیچی دی!" نیشانەی خاچی کێشاو دوور بە دوور کەوتە دووی خەلیفە.

کاندی یەکپارچە هەراو هەنگامە بوو. مەسیحیان هاواریان دەکرد، تورکان نەعرەتەیان دەکێشاو قاقا پێدەکەنین. دەنگی ناڵەو فیزاح تێکەڵ بە هەرای دەنگی پیاوکوژان و شکانی دەرگا ببوو.

خەلیفە بەدەم ڕێوە گوێی هەڵخستبوو کزەی لە دڵ هەڵدەستا. "تاکەی تیرەی مەسیحیان هەر بەشیان کوشتن بێ؟ ئاە ئەی مەسیح ئاخر ئێمە بەشەرین، خۆ وەکو خوانین. تاقەتمان چووە. ئەدی ئەو زیندوو بوونەوەیەی تۆ چی بەسەر هات؟"

شاری کاندی بە دارو دیوارو بەشەرەکانییەوە ببوو بە بەشێك لە گیانی خەلیفە. کە دەرگایەك دەشکا یا ژنێ لە تاوا دەکەوتە فیزاح و سینگ کوتان ئەو لە ناخ دا گڕی دەگرت و ئاگری تێ بەردەبوو.

جماعەتێ تورکی جلوبەرگ خوێناوی و سەرخۆش لەمەیدانەکەدا دەرکەوتن. کە چاویان بە خەلیفە کەوت جلی جوانی لەبەر کردبوو لەسەرسامیدا دەمیان داچەقی و هاواریان کرد:

- یاڵڵا! ئەمە چ جانەوەرێکە؟ بۆ کوێ دەچێ؟ هەتیو هەڵێن دەنا هەمووومان دەخوا!.

خەلیفە راستەو راست بەرەو پیری مەرگ دەچوو. خوێن بەر چاوی گرتبوو. ملی ڕێی گرتبوو ئاگای لە کوچەو کۆڵان و دوکان و ماڵە مەسیحییەکانی دەوروبەری خۆی نەبوو. تەنیا بیری لە یەك شت دەکردەوە!" خۆشترین مردن ئەوەیە لە پێناوی رزگاری خەڵك دابێ! مەسیحیان دەڵێن گوایە وەختێ مەسیح لە خاچ دراوە ئەو قسانەی دەکردەوە. تا پتر لە بارەگای پاشا نزیك دەبۆوە پتر پێی هەڵدەگرت. مورتزوفلوس-ش وەکو سەگێکی بەوەفا دوای کەوتبوو.

خەلیفە گەییە بن دار چنارە گەورەکە. دارەکە سەوزو گەش و جوان چوو بوو بە ئاسمانا، با بەگڤ و هۆڕ خۆی بە نێو لق و پۆپەکانیا دەکردو گەڵاکانی دەخستە سەما، چاوانی خەلیفە کەوتنە ڕێشکەوپێشکە، هەستی کرد هەزاران فەڵە بە درەختەکەوە هەڵواسراون و تەکەتەکیانە.

دوو سەربازی تفەنگ بەشان لەبەر بارەگای پاشادا وێستا بوون، خەلیفەیان ڕاگرت، بەڵام مورتزوفلوس کە زمانی تورکی دەزانی رای کردە پێشەوەو بە تورکی قسەی لەگەڵ کردن. ئەوجا ڕێی خەلیفەو مورتزوفلوس یان دا کە بچنە ژوورەوە.

پاشا کە چاوی بە خەلیفە کەوت رووی خۆی گرژ کرد. لەبەر پەنجەرەکەدا رۆنیشتبوو گوێی لە ناڵە نالی کاندی دەگرت.

ئەم رۆژهەڵاتییە دڵ سافەش بەرە بەرە خراپ ببوو، تورکەکان بە خوێنی یۆنانیان تینوو بون. ئەم خووە ناجۆرە لەویشدا بێدار ببۆوە. لەلایەکەوە پێی شەرم بوو کە پاشا بوو، و ئەوەندی جورئەت نەبوو دەنگی بەرز بکاتەوەو تورکە چەقۆکێشەکان چەك بکا.

خەلیفە بە قەڵافاتی زلی خۆی چوار چێوەی دەرگاکەی پڕ کردەوە، بانگی لە پاشا کرد:

- ئەرێ پاشا تۆ لە خوا ناترسی؟
- پاشا تورە بوو، و گوتی:
- ئەی ئیمامی گاوران، ئەم جلوبەرگە چییە؟ ناشێ وات خەیاڵ کردبێ بەم سەنسەنەو تەنتەنەیەوە بم ترسێنی؟

خەلیفە پەنجەی بۆ ئاسمان راکێشاو نەڕاندنی:

- تۆ لە خوا ناترسی؟ نا بینی لە دەرێڕا خوێن هەستاوە؟ دەزانی ئەم خوێنە وا بڕوا سەری تۆش دەبا؟

- هاوار مەکە خەلیفە، دار چنارەکەت لێوە نزیکە!
- خواشم لێوە نزیکە. من لە هیچ ناترسم.

پاشا هەستا، کەوتە هاتوچۆ، لە بەردەم خەلیفە وێستاو لێی راما. بە خەیاڵ خەلیفەی دەبینی کە بەو جلە ئاڵاو واڵایەوە، بەو جەواهێراتو خاچو تاجەیەوە بە دار چنارەکەدا هەڵواسراوە، بەڵام لە خۆی رانەدەبینی دەستووری ئەنجامدانی ئەم کارە بدا. لەگەڵ ئەوەشدا لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "بە هەر نرخێ بووە دەبێ ئەم دەمە درێژو هارە دابخرێ".

من لەوەی پتر ئەم قسانەم بۆ قووت ناچێ! هاواری بەسەر خەلیفەدا کردو گوتی:

- کەللەییم مەکەو بە دەقی خۆتەوە بڕۆ! من خێری تۆم دەوێو لەکەس ناترسم!

خەلیفە وازی لە خوا هێناو پەنای بردە بەر سوڵتانو گوتی:

- زۆر چاکە، ئەگەر لە خوا ناترسی، خۆ لە سوڵتان دەترسی! دڵنیابە کە سوڵتان لە وەزعی کریت نا رازییەو ئەمنو ئاسایشی لەم دوڕگەیەدا دەوێ. هەر بۆ ئەو مەبەستەش تۆی بۆ ئێرە ناردووە، بەڵام تۆ، تۆ دەزانی چ دەکەی؟ فەرمانی قەتڵو عام دەدەی. قەتڵو عام دەبێتە مایەی شۆڕش، شۆڕشیش دەبێتە هۆی ئەوەی کە روسەکان بێنە مەیدان... ببوورە جەنابی پاشا، وا دیارە سەری خۆتت لێ تەوقە.

چارەی پاشا گرژ بوو. بە راستی ئەویش هەستی دەکرد بە تڕ بەندە، هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

- ئێستا تۆ دەتەوێ من چی بکەم؟
- هەر ئێستا سەربازەکانت بنێرە با کەڕەنای خڕ بوونەوە لێ بدەنو دەست لە کوشتار هەڵگرن. ئەمریان پێ بکە دەست لەم فەرتەنەیە هەڵگرن. ئاخر تۆ پاشایت، تۆزێ خۆت بنوێنە!

پاشا وەکو ئەوەی بیەوێ سەری خۆی لەسەر ملی تۆزێ قایمتر بکا. هەردوو دەستی بەسەرییەوە گرت. هاواری کرد:

- نەفرەت لەو چارەنووسەی کە منی گەیاندە ئەم دوورگە شوومە!

نیگایەکی خەلیفەی کردو بە نەرمی گوتی:

- جەنابی خەلیفە بۆ بە پێوە وێستاوی وەرە دانیشە با تۆزێ بیر لەم کێشەیە بکەینەوەو چارێکی بۆ بدۆزینەوە.
- ناتوانم دانیشم جەنابی پاشا، تا ئێمە لە قسە دەبینەوە لە دەرێڕا قڕ دەخەنە مەسیحیان. سەربازەکانت بانگ کەو فەرمانێ بدە. تا گوێم لە دەنگی شەیپور نەبێ نە دادەنیشتم و نە دەڕۆم.
- ئاه ئەی کریتیانی سەر بە گۆبەند، هەمووتان شەیتانن! نەحلەت لە چاکو خراپتان!

پاشا بە تووڕەیی لە ژوورەکەوە دەرکەوتو چۆیە سەراکەوە. دەنگی هاواری پاشاو هاتنی سەربازانی تورکی شمشێر بە دەست کە بەرەو پیری ئەو دەهاتن ئەو ناوەی پڕ کرد.

خەلیفە کە هێشتا لەبەر دەرگای ژوورەکە وێستا بوو، ئاهێکی هەڵکێشاو لە دڵی خۆیدا گوتی: "خوا ئەوەی بە نسیب نەکردم کە وەکو خەلیفەی پێشوو لەبەر بارەگای خەلیفەنشین دا لە سێدارە بدرێم. بەڵام قەیدی نییە، لە بری ئەوە مەسیحییەکان رزگاریان بوو، ئەمەم بەسە!"
پاشا گەڕایەوە، نێو چەوانی خۆی سڕی و گوتی:

- ئێستا گوێت لە دەنگی شەیپوران دەبیٚ‌و دەتوانی بڕۆی. بە دەست ئێوەوە بە هیلاك چووم، نامەویٚ چ کەسێك بدینم، نازانم بەسەر عەردەوەم یا بەسەر باروتەوەم؟

پاشا بەبیٚ تاقەتی لەسەر قەنەفەکە دانیشت‌و دەستحێبە کارەباییەکەی دەرهێناو کەوتە تەسبێحات تا تۆزیٚ هێور بێتەوە. جار جار مۆڕەیەکی لە خەلیفە دەکرد کە هێشتا لەبەر دەرگاکە وێستا بوو و ئەو ناوەی روناك کردبۆوە. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ئەم پیرە کەشیشە چەند بە هەیبەت‌و بەشکۆیە! ئەگەر ئەم وەزع‌و حاڵە نەبوایە‌و ترسی روسیامان نەبوایە، بە ئاسانی دەم هێنایە سەر دینی ئیسلام‌و دەم کرد بە شێخێکی یەکجار گرینگ!"

*		*		*

لەم دەمەدا میگلس پاڵەوان ئاوڕێکی لە کوڕەکەی دایەوە. تراساکی لە پاڵ بابی دا چۆکی دادا بوو و گوێی لە هات‌و هاواری ئەفەندی و جنێودان‌و نەڕەنەڕی سلێمانە قول رادەدێرا. دەنگە دەنگەکە کز بوو، ئەوجا نەماو بێدەنگی باڵی بەسەر هەموو شوێنێك دا کێشا. تەنیا جار جاریٚ لەلای حەوزو فوارەی ئیدومنەوە دەنگی گریانێکی بە سۆز بەرز دەبۆوە. میگلس پاڵەوان گوتی:

- تراساکی برسیتە؟
- بەڵیٚ بابە، برسیمە
- بچۆ بە دایکت بڵیٚ بێیتە خواریٚ‌و خواردن حازر بکا. پێم وایە ئیدی ئەمڕۆ هیچ نەما..

ئەوجا میگلس پاڵەوان تفەنگەکەی بە دیواری بیرەکەوە هەڵپەسارد‌و کیسەو توتنەکەی دەرهێنا تا سیغاریٚ بپێچێتەوە. هەمدیس دەنگی شیوەن بەرز بۆوە. قامکی میگلس پاڵەوان لە جوڵە کەوتن. گوێی هەڵخست‌و لە دڵی خۆیدا گوتی: "هەبیٚ‌و نەبیٚ ئیدومنەی بەلەنگازیان کوشتووەو ئەمە پیرە کارەکەرە، کە شیوەن دەکا...." سەرێکی باداو هەمدیس لە فکران راچوو: "خۆ ئەو ماڵ وێرانە پیاو نەبوو تا بتوانیٚ بەرگری بکا؟ بێگومان بە دەم گریانەوە وەکو بەرخی قوربانی خۆی داوەتە دەستەوە"... سیغارەکەی خستە سەر لێوی و ویستی دای گیرسێنیٚ، لە پڕ دەنگی شەیپور لە ناو شار دەنگی دایەوە. سەربازان کەوتنە غاردان. میگلس پاڵەوان لە جێی خۆی هەستا، بە ئاستەم دەرگای حەوشەی کردەوە. 15-20 سەربازی تفەنگ بە شان لەوێوە رەت دەبوون.
جاڕچییەك لەپێشیانەوە دەڕۆیی و هاواری دەکرد: "ئەهای تیرەی مەسیحیان ئاشتی بەرپا بوو، لە ماڵ وەرنە دەریٚ، مەترسن ئەوجا نۆرەی ئاشتییە!"
میگلس پاڵەوان توڕە بوو، لە دڵی خۆیدا گوتی: "پاش ئەوەی دوای مەسیحییان بڕییەوە ئەوجا ئەم پاشا فێڵبازو دوو رووە سەرباز دەنێریٚ تا ئاسایش بەرپا بکەن! بە راستی من نازانم خوا

هەیە یان نا، خۆ ئەگەر هەشبێ بێگومان تورکە! خوا یار بێ بەم زووانە ئەم خوایە دێنینە خواریێو بیەویێو نەیەوێ شەڵواریێکی دەڵب و فشی لەپێ دەکەین!"

پاشا بۆ سبەینێ ئەم فەرمانەی دەرکرد.

"ئەوەی چوو و بوو. چار نەبووو خواستی خوا بوو. ئێستا ئارام بگرنو و نامەوێ خوێن لە کەپوی چ کەسێك بێ! دەروازەکانی شار بکەنەوە! ئەو مەسیحییانەی پەنایان بردۆتە بەر دێهات با بگەڕێنەوە سەر ماڵو حاڵی خۆو ئەو موسڵمانانەش کە لە دێهاتەوە هاتوون با بچنەوە بۆ گوندی خۆ! یاخیان با چەك دابنەنو لە کێو بێنە خوارێ و کارو کاسبی خۆیان بکەنەوە! با دڵنیا بن کە کەس لە گوڵ کاڵتریان پێ ناڵێ: سوڵتان پیاوێکی بەخشندەو میهرەبانەو لە هەموویان دەبوورێ. ئەی موسڵمانان، ئەی مەسیحیان، قازانجی هەموو لایەکتان لەوەدایە کە بە گوێی پاشا بکەن دەنا پاشا لە حەوشەکەی خۆیدا هەم چناری هەیەو هەم پەتو سابون!"

تورکەکان خەنجەرە خوێناوییەکانی خۆیان دەسڕیو دەگەڕانەوە بۆ چاخانان. بەدەم نێرگەلە کێشانو بە چاوی خەواڵووە گوێیان بۆ دەنگی ناسکی لاوانی خورتو قەڵەو دەگرت کە گۆرانی ئامان ئامانیان دەگوت. مەسیحییەکانیش لە ماڵ هاتنە دەرێ، مردووەکانی خۆیان کۆکردەوە. ناردیان بە دوای کولیڤادا تا لە گوند بگەڕێتەوە. هەموو پاچ و بێڵیان هەڵگرت، مورتزوفلوس، کایامبیس، فیندوسوس، میستیگریو کۆمەڵێ خەڵکی بەگوڕی دی چوون بۆ گۆڕستانەکەی ئەو دیوی دەروازەی کانە کەوتنە چاڵ هەڵکەندن.

جەماعەتێکی دیکەش چوون بۆ کڵێسای سن ماتیوی نزیکی گەڕەکی گوڵستانو هەر لە نێو حەوشەی کڵێساکەدا کەوتنە چاڵ هەڵکەندن.

کەشیش مانولی هیلاكو ماندوو چمکی جبەکەی هەڵکردبوو، مردووەکانی پێنج پێنج دەنایە یەك چاڵو بە پەلە دوعای مردوانی بەسەردا دەخوێندنو گڵیان بەسەردا دەکرا.

پیاوان سێ ڕۆژی تەواو قەبریان هەڵکەند، ژنانیش خوێنی بەردەکەو ناو دالانیان دەشۆردو بە ئەسپایی دەگریان تا نەوەك چەقۆکێشانی تورك گوێیان لە دەنگیان بێو تووڕە ببنەوەو بکەونە قەتڵ و عامیان.

رۆژی چوارەم میگلس پاڵەوان کوڕەکەی بانگ کرد بۆ ژوورەکەی خۆی پێی گوت:

- تراساکی، وەختی ڕۆیشتن هاتووە. پاشا هەر چییەك دەڵێ بابیڵێ.

ئەو بابایەکی تورکەو خەڵکی ئێرە نییە، ناتوانێ لە وەزعو حاڵی خەڵکی ئێرە تێ بگا. کە کریت گڕی گرت بە ئاسانی ناکوژێتەوە تێ دەگەی؟

- تێ دەگەم بابە، بە ئاسانی ناکوژێتەوە.

- بۆیە ئێمەی پیاو دەبێ لە سبەی بەیانییەوە ژنان و منداڵان لە کاندی بەرینە دەرێ. من لە پێشەوە دەڕۆمو ژنو منداڵەکان لە دوای منەوەو تۆش لە دوای ئەوانەوە بێ، حاڵی هەی؟

- بابە، دەمانچەکەشم بێنم؟

- ئەدی چۆن! دەچین بۆ لای باپیرت. بڕۆ بە دایکت بڵێ خۆیو منداڵەکان حازر بکا.

میگلس پاڵەوان، دوای نیوەڕۆ سواری ماینەکەی بوو، لە دەروازەی لازارەوە دەرچوو و تا میوانخانەی رسەی بێوەژن نەوەستا. لەوێندەر لە ماینەکەی دابەزیو پرسیاری خاوەنی میوانخانەکەی کرد. بێوەژنەکە هیچ نەگۆڕا بوو، وەکو جاران خڕو خەپان بوو، بە راکردن بەرەو پیری پاڵەوان هات. میگلس پاڵەوان پێی گوت:

– ئەوشۆ ماینەکەم لای تۆ بە جێ دێڵم. ئاگات لێ بێ و باشی ئالیك بدە، سبەی بەیانی دەگەڕێمەوە و دەیبەم. بزانە سێ ولاخیشم بۆ پەیدا بکە.

بێوەژن بە نازەوە کەوتە داخستنی دوگمەی چاکەتەکەی و گوتی:

– دەتەوێ بڕۆی میگلس پاڵەوان؟ ئەدی قەتڵ و عامەکە تەواو نەبوو؟

میگلس پاڵەوان گوتی:

– تازە خەریکە دەست پێدەکا.

بۆ ئەوەی فریا بکەوێ و بەر لە داخستنی دەروازەکانی شار بگەڕێتەوە بە پەلە لەوێ دوور کەوتەوە.

چلەی هاوین بوو. گڕەو گەردەلوول پیاوی کوێر دەکرد.

میگلس پاڵەوان بە دەم ڕێوە رووی بۆ لای دەریا وەرگێڕا بوو تا بای دەریا فێنکی بکاتەوە. چۆڵە دوڕگەی دەریا لە دوورەوە دیار بوو، دەتگوت مەلێکە و لەسەر ئاوی دەریا هەڵنیشتووە. ڕۆژێ میگلس پاڵەوان پەست و غەمبار دەبێ، بە تاقی تەنێ سواری بەلەمێ دەبێ و دەچێ بۆ ئەو دوورگەیە، کە دەگاتە کەناری دورگەکە دادەبەزێ و بەلەمەکەی بە تاوێرێکەوە دەبەستێ و کوێرە ڕێیەك دەگرێتە بەر. دنیا زۆر گەرم دەبێ، تاوێرەکان لە گەرما هەڵمیان لێ هەڵدەستێ، دوو باڵندەی ئاوی بەسەر سەریا تێ دەپەڕن.

تۆزێ دادەکشێن و هەمدیس دەچنەوە بە ئاسماندا. کەروێشکی کێوی لە پەنا تاوێرەکانەوە سەر دەردێنن، هەڵدەستنە سەر پاشوو بەسەر سامی سەیری دەکەن.... میگلس پاڵەوان دەچێتە سەر بەرزترین گردی ناو دورگەکەو سەیری دەوروبەری خۆی دەکا. لە دڵی خۆیدا دەڵێ: "چەند حەزم دەکرد لەناو ئەم تاوێرانەدا ژیابام. من لە ئاوی شیرین و سەوزایی وەڕزم، لە بنیادەم بێزارم!".

میگلس پاڵەوان زیاتر پێی هەڵگرت، لە دەروازەی کاندی تێپەڕی و بە نێو کۆڵانە باریکەکان کەوت. هێشتا چەند جەنازەیەك لە کۆڵانەکاندا کەوتبوون و بۆنیان کردبوو. میگلس پاڵەوان گەییە بەر ماڵی میستیگری، پاڵی بە دەرگاکەوە ناو وەژوور کەوت. ماڵەکە هەر بەناو ماڵ بوو. چاوی بە حەوشەدا گێڕا کەس دیار نەبوو, و بانگی کرد: خاوەن ماڵ!

دەنگێکی نزم و لەرزۆك بەرز بۆوەو ئەوجا سەرە کەچەڵ و لەرزۆکەکەی برتولدو لە نێو خانووە نیمچە تاریکەکەوە دەرکەوت. برتولدو کە لە ترساندا چاوی نەیدەبینی هاواری کرد: کێیە؟

– مەترسە برتولدو، منم.

برتولدو دەنگی میگلس پاڵەوانی ناسییەوەو ئاهێکی تێ گەڕا. دەستی بۆ هەڵبڕی و گوتی:

– بەخێر هاتی شێری شێران!

– ئەوە چییە نەخۆشی برتولدو؟ بۆ دانەچۆقەت پێکەوتووە؟ سەرماتە؟

- نەخێر، میگلس پاڵەوان، دەترسم
- باشە عەیب ناکەی؟
- نەخێر پاڵەوان، عەیب ناکەم.

برتولدو خۆی لە پاڵتۆکەیەوە پێچابوو پشتی بە دیوارەکەوەدا. ئەوجا لە بن لێوانەوە گوتی:

- ئای سن دنیس! من کەوتوومەتە چاڵێکەوە پڕیارن کردووە لە شێری درندەو....
  نیشانەی خاچی کێشا. دیسان لەبەر خۆیەوە گوتی:

"ئەی خوای گەورە! هەرچی سەردێنم و سەر دەبەم ئەقڵم بەهیچ کوێ را ناگا. ئاخر شتی وا چۆن دەبێ؟ چۆن پیاو دەتوانێ دەست بداتە کێردو بە شەرێك سەر ببڕێ بەڕاستی سەرم لەمە دەرناچێت. من بە خۆم مێرووله‌م پێ ئازار نادرێ. باوەڕ بکە میگلس پاڵەوان، خەریکە خەیاریش بە بێ ترس قاژ ناکەم.".

- میستیگری لە کوێیە؟
- خوا دەست بە باڵییەوە بگرێ.. چیت عەرز بکەم پاڵەوان، مەگەر هەر خوا بزانێ چەند پیاوی باشە! دڵپاکی وا نەبووەو نابێتەوە. لە گەرمەی ئەو کوشتن و بڕینەدا هاتبوو بۆ لای من تا لەگەڵ خۆیم بەرێ. من لە ترساندا قەڵەمی دەست و پێم شکابوو. کردمییە باوەش و گیتارەکەی نایە سەر شانی و ڕۆییشتین. مەگەر هەر خوا بزانێ چەند تورکی سمێڵ بابڕی چوار پەل ئەستوور لەو ناوە وێستا بوون!...

من سەری خۆم خستە ژێر پاڵتۆکەمەوە و هیچ شوێنێکم نەدەبینی و ئەوەم باشتر بوو. بەو جۆرە بردمی تا گەیاندمییە حەوشەکەی خۆی و لە پاڵ بیری ئاوەکەدا دای نام. ژنەکەی کە ئێمەی بینی و چاوی بەگیتارەکە کەوت بە جارێ شێت و هار بوو، هاواری بەسەر مێردەکەیدا کرد کە: "کابرا، هاکا رژانە سەرماناو هەموومانیان سەربڕی، تۆش بە ئاخر زەمانە دەڕۆی گیتار لێدەدەی؟" پێم وایە ژنەی تاین منیشی هەر بە گیتارەکە زانی بوو، بەلام باش بوو خوا ڕەحمی لێکردین و بۆ سبەینێ ژنەکەی چویەوە بۆ گوند و لە دەستی رزگارمان بوو.

میستیگری لەم کاتەدا وەژوور کەوت و گوتی:

- بەخێر هاتیی پاڵەوان، کوختەکەت روناك کردمەوە. دەزانم چ کارێکت بە من هەیە. من ئێستا لە ماڵی ئێوەوە دێم. باشە قەرارمان کەی بێ.
- سبەی بەیانی. بە فیندوسوس و کایامبیسش بڵێ!
- زۆر چاکە پاڵەوان......

ئەوجا دەستی بۆ لای برتولدو راکێشاو گوتی:

- ئەدی ئەو؟

برتولدو بە چاوی ئەبڵەق و حەپەساوەوە گوێی دەگرت و دەیزانی ئەم کریتیانە تەگبیری چی دەکەن. باسی تفەنگ و چیا و بزووتنەوەیان دەکرد.... هەمدیس کەوتە دانە چۆقە..

میگلس پاڵەوان دانەوییەوەو نیگایەکی ئەو پیرەمێردە بەستەزمانەی کرد و گوتی:

- ئەویش لەگەڵ خۆدا دەبەین. نان خۆرێکی زیادە نابێ بەبار. ئەو خەڵکی ئێرە نییەو میوانی ئێمەیە.

کۆنت سەری لە بن پاڵتۆکەیەوە دەرهێنا. ئەو چەند داوە قژەی کە بە سەرییەوە مابوون. لە ترسا رەپ ببوون. بە ناڵە ناڵ گوتی:

- بۆ چیا؟ بێم بۆ چیا؟ بە تفەنگیشەوە؟

میگلس پاڵەوان بەرەو دەرگای حەوشە دەچوو، گوتی:

- نە بابە، لەگەڵ ژن و منداڵەکاندابە. تۆ پێویستە نەقڵی خۆش خۆشیان بۆ بگێڕییەوەو سەرگەرمیان بکەی. جارێ خوا حافیز!

میستگیری گوتی:

- پاڵەوان، لە کوێ یەکدی ببینینەوە؟
- لە چیای "سلنا" لە سەرووی ئاوایی پتروکفالو. لە ئاغەڵی مەڕەکانی سیفاکسی پیردا.

میگلس پاڵەوان لەوێندەر دوور کەوتەوەو خۆی بە کۆڵانێکی باریکدا کرد. باربایانیس شەکەت و ماندوو دڵتەنگ بۆ ماڵ دەگەڕایەوە.

قەڕابە شەربەتەکەی خاڵی ببوو. کە چاوی بە میگلس پاڵەوان کەوت وێستا و گوتی:

- پاڵەوان، دەڵێن زۆرمان لێ کوژراوە! راوەستە بزانم چۆن تۆڵەی خۆ بکەینەوە؟

بەڵام پاڵەوان میگلس نەوێستاو بە تەنیشتی دا رەت بوو. پاڵەوان حەزی لە چارەی بنیادەمی گەوج نەدەکرد.

– لەبەر ماڵی ستفانیسی کۆنە دەریاواندا وێستا. پیرە دەریاوان لەسەر قەنەفە چکۆلەکەی خۆی دانیشتبوو و خەریکی پینەو پەرۆ بوو. چونکە هەموو تەمەنی بە سەڵتی بردبووە سەر، سەری لە هەموو کارێکی ژنانە دەردەچوو: جلی دەدرو- چێشتی لێ دەنا, جلی دەشۆرد و ماڵداریشی دەکرد. هەموو رۆژێ ناو ژوورەکەی دەشۆرد، نەوتی دەکردە چراکەی سن نیکۆلایەوە، ئەگەر چی سن نیکۆلا لە رۆژی غەرق بوونی کەشتیەکەیدا بەهانایەوە نەچووبوو و کەشتیەکەی لە غەرق بوون رزگار نەکر دبوو. دەریاوانی پیر هەموو بەیانییەك بەخۆی دەگوت: "سن نیکولا لە کوێ فریادەکەوت،

هەر سەعاتە و کەشتی یەك غەرق دەبوو, ئیدی چۆن فریا دەکەوت؟ بە هەر حاڵ ئەوەندە دێنێ من چراکەی بۆ پڕ لە نەوت بکەم!" چراکەی لێوان لێو پڕ کرد.

بەڵێ، ستفانیس داو و دەرزی بەدەست سەری هەڵبڕی و هەستایە سەر پێ و گوتی:

- بەخێرهاتی پاڵەوان، ئەوە چۆنە وا رێت هەڵە کردووەو هاتووی بۆ ئێرە؟

میگلس پاڵەوان بێ وەی چ قسەیەك بکا نیگایەکی کرد. ستفانیس هەمدیس گوتی:

- دەزانم چیت گەرەکە؟ تۆ بە تەمای جەنگی و بە دوای خەڵکانێك دا دەگەڕێی کە دارو دەستەکەتی پێ تەواو بکەی... بەڵام ئەگەر ناوی منت نووسیوە بێ زەحمەت خەتێکی بەسەردا بێنە، منی تێدا نیم.

- پاڵەوان ستفانیس وا تێ دەگەم تۆش خۆت بۆ جەنگ ئامادە دەکەی. کەواتە لەگەڵ من وەرە.
- پێم گوتیت ناوم رەش بکەوە. منو جەنگی چیاو چۆڵیان نەگوتووە.

ئەم کارە بە من ناکرێ. ئەم کارە لاقی دەوێو بە خۆت دەزانی من بابایەکم شەل. من دەچم بۆ "سیرا"و قسە لەگەڵ ئەنجوومەنی کریتیان دا دەکەمو رەنگە بتوانم کەشتییەکیان لێ وەربگرم.

ئەوجا رووی بەرەو وێنەکەی سن نیکولا وەرگێڕاو گوتی:

- گوێت لێیە سن نیکولا؟ ئیشەڵڵا ئەمجارەیان وەکو جاری پێشووم لەگەڵ ناکەی!

میگلس پاڵەوان گوتی:

- خوا حافیز پاڵەوان ستفانیس! ئەگەر یەکمان نەبینییەوە گەردنم ئازاکە. هیوای سەرکەوتنت بۆ دەخوازم!

ستفانیس لە قاقای پێکەنینیدا و گوتی:

- پێرێ پولیسینگیس-ش ئەم قسانەی بۆ دەکردم. دڵنیابە کە من نامرم. ئەو جۆرە خوا حافیزییە لەگەڵ مندا بێفایدەیە.

میگلس پاڵەوان بەرەو دەرگای حەوشە رۆیی. ستفانیس گازی کرد:

- میگلس پاڵەوان دەزانی پولیسینگیس پێش تۆ کەوت، ئێستا ئاڵای خۆی هەڵکردووەو لەگەڵ جەماعەتەکاندا لە گوندی کاستیلەدا کە گوندێکی تورك نشینە، بارەگای کردۆتەوە، دەڵێن دەنگەکەشی لەگەڵ خۆی... میگلس پاڵەوان لە پڕ وێستا. چارەی گرژ بوو. هێند بەتوندی کێلونی دەرگاکەی گرت خەریك بوو لە بنەوە دەری بێنێ. ئەوجا بە پەلە خۆی بە کۆڵانەکەدا کرد.

بۆ سبەی کاروان بەرێ کەوت. میگلس پاڵەوان پاڵتۆ مەخمەلەکەی دابوو بە شانیا، دەمانچەو خەنجەرەکانی خستبوونە بەر پشتێنەکەی و لە پێشی پێشەوە دەڕۆیی. ژنەکەی منداڵە ساواکەی لە باوەش کردبوو و لە دوای ئەوەوە دەڕۆیی. رینیوش بوخچەیەکی لە خشڵو زێڕو زیوی خۆی و دایکی دابوو بە کۆڵیاو شان بە شانی دایکی دەڕۆیی. تراساکی لە دوای هەموویانەوە دەڕۆیی، ناو بەناو ملی قوت دەکردەوە و حەزی دەکرد گەورەتر بنوێنێ. عەلی ئاغا ماوەیەك پێشتر دوو کەری بارکردبوو و لە پێش ئەوانەوە بەرێ کەوتبوو.

سەربازانی تورك بە چارەی توڕەوە تفەنگ لەشان ئێشکی دەروازەی شاریان دەگرت. دێهاتییەکان بە کۆمەڵ خۆیان بە شاردا دەکرد.

هەراو زەڵەی بنیادەمو زەڕە زەڕی کەر ئەو ناوەی هەڵگرتبوو. میگلس پاڵەوان دەستەسڕە رەنگاو رەنگەکەی دەرهێناو بە درۆ کەوتە سڕینی سەروچاوی خۆی، خۆی بەنێو کۆمەڵێ دێهاتیدا کردو لە دەروازەکەوە رەت بوو. تراساکیش بە دەم فیکە لێدانەوە خۆی دەرباز کرد.

دەمەو ئێوارە هەموویان گەیشتنە ماڵە گەورەکەی سیفاکسی بابە گەورەیان. حەوشەکە پڕ بوو لە کوڕەزاو کچەزای سیفاکیس. وەرزی ترێ چنین بوو، کرێکاران هێشووە ترێیان دەخستە تەشتی

گەورە گەورەوە. گەنجەکانیش قاچیان لێ هەڵکردبوو و هێشووە ترێیەکانیان دەشێلا. بۆنی شەرابی نەگەییوو هەموویانی مەست کردبوو. دارك و دەنکە ترێ چوو بووە بەینی ردێنیانەوە.
میگلس پاڵەوان لە کەیفان لە پێستی خۆی نەدەهێوری بۆنی شەرابی نەگەییوو ناخی دەهاڕوژاند. هاواری کرد:

– خوا قوەتتان دا برازاکانم!

خات کاترینا کە گوێی لە دەنگی بوو، بە سەرسامی ئاوڕی دایەوە، چونکە لە ژیانیا مێردەکەی بەو شادییە نەبینی بوو.
هەموویان لە نێو حەوشەدا وێستا بوون. بابە گەورەی پیر هاتە دەرەوە. بازووە رەق و تەقەکانی لە قۆڵی کراسە سپییەکەیەوە هاتبوونە دەرێ، باوەشی کردەوە و گوتی:

– بەخێر هاتن رۆڵەکانم! بخۆن و بخۆنەوە! ئەمە ماڵی خۆتانە! هەرچییەکی تێدایە هی ئەنگۆیە!

میگلس پاڵەوان گوتی:

– بابە، بوکەکەت و نەوەکانت بە تۆ دەسپێرم و بە خۆم دەچمە چیا.
– بەخێر چی میگلس! تۆ هەمیشە کەللە رەق بوویت و هێشتا هەر هێور نەبووی.
– بابە، من ئەو کاتە هێور دەبم کە کریت ئازاد بێ.

پیرەمێرد بە سوعبەتەوە گوتی:

– کریت ئازاد نەبێ باشترە. چونکە بنیادەم کە ئاقڵ بوو ژیان بایەخێکی ئەوتۆی نامێنێ.

بەم جۆرە باب و کوڕ سوعبەتیان لەگەڵ یەك دەکرد و سەریان دەکردە سەری یەکدی. ژنەکانیش لەولاوە خەریك بوون مێزێکی گەورەیان لە ناوەندی ژوورەکەدا بۆ نیوە رۆژە ئامادە دەکرد، بووك و نەوەکانی سیفاکسی پیر هەموو لە هاتوچۆدا بوون و بە دڵ و بە گیان خزمەتیان دەکرد. نێو حەوشەو ژوورو بانیژەکان پڕ ببوون لە نەوەو وەچەی پیرەمێرد. لەم رۆژانەدا هەموویان لە گوندەکانی دەوروبەرەوە پەنایان هێنابووە بەر پیرەمێرد. هەموو مەڕو ماڵات و وڵاغ و سەگەکانی خۆیان هێنابوو. ئەو ئێوارەیە مایەنەکەی میگلس پاڵەوانیش پێوەندی بە وڵاغەکانی دییەوە کردبوو.
پیرەمێرد هەر کە دەنگێکی لە دەرێ را دەژنەوت، دەهاتە دەرێ تا پێشوازی میوانە تازەکانی بکا. هاتنی میگلس پاڵەوان ئاواییەکانی ئەو دەوروبەرەی بە جارێ هاڕوژاند. بۆ سبەینێ میگلس پاڵەوان سواری مایەنەکەی بوو، کەوتە ناو گوندەکانی ئەو ناوەو خەڵکەکەی بۆ شۆڕش هان دەدا. کە بە هەر دێیەکدا رەت دەبوو، بێ وەی لە مایەنەکەی دابەزێ.
بە دەنگی بەرز هاواری دەکرد:

– خزمینە! لە کاندیدا خوێنێکی زۆر رژاوەو دەبێ تۆڵەی قوربانییەکانی خۆمان بکەینەوە. دەست بدەنە چەك!

خۆی بەرەو چیای سلنا دەڕۆیی و خەڵکی گوندەکانی بە دوای خۆی دەخست. گەییە ئاغەڵی رانەکانی بابی و لەوێندەر ئاڵای داچەقاند. ئاڵاکەی ئەو بریتی بوو لە پارچە پەڕۆیەکی رەش کە

بە پیتی سوور لەسەری نوسرابوو: ئازادی یا مەرگ! ئەوجا دوو شێرە پیاوی گورج و گۆڵێ نارد تا لە سەر لوتکەی چیا ئاگر بکەنەوە. دەبوا ئاگر لەسەر لوتکەکانی دیش هەڵکرێ و بەو جۆرە هەموو چیاکان ببن بە ئاگر.

تیودوریس لە ڕێگای دەورێکانی خۆیەوە بەهاتنی مامی زانی، کە یەکیان بینی برازا دەستی مامی ماچ کرد، لە خۆشیا ڕەنگی سوور هەڵگەڕاو گوتی:

– بەخێرهاتی میگلس پاڵەوان! من ئالآکەم و جماعەتەکەم دەخەمە بەر دەستی تۆ و لە سایەی فرمانی تۆدا دەبین.

میگلس پالەوان گوتی:

– تیودوریس من پێم گوتبوویت تۆ هێشتا منداڵی و جارێ هەقی هیچت نەبێ، بەڵام تۆ ویستت کەللە ڕەقی بکەی. دەی خێرا ئالآکەت داگرەو بیخە باخەڵتەوە. کەی من کوژرام ئەوسا دەری بێنە.

پاڵەوانانی دەوروبەر، هەر کە ئاگرەکەیان بینی لە هەموو لایەکی کریتەوە ڕوویان کردە ئاغەڵەکانی هاپۆ سیفاکس. میگلس پالەوان یەکێك لە دەستەکەی خۆی نارد بۆ لای بابی تا ئیجازەی بدا کە چەند مەڕێك لە ڕانەکەی ئەو بۆ جەنگاوەرەکانی سەر ببڕێ. پیرەمێرد وەڵامی دایەوە:

– جا لەوە خۆشتر هەیە مەڕی من ببن بە خۆراکی قارەمانان! بەڵام نەخەڵەتابن دەست بۆ بەرانە ڕەشەکە بەرن، ئەوەم بۆ تەعزێیەکەی خۆم داناوە!.

پاڵەوان، لە ڕۆژی جەژن میعراجی مریەمی عەزرادا جەژنێکی شاهانەیان بەرپا کرد. لەو کاتەدا شوانان مەڕەکانیان کوشتبۆوەو شیشە گۆشتیان لەسەر ئاگر ئەم دیوو ئەو دیو دەکرد، پاڵەوان لە حەوشی ئاغەڵەکاندا سەرگەرمی تەگبیرو ڕاوێژ بوون. ئەو ڕۆژە، ڕۆژێکی بەشکۆ بوو. هاپۆ سیفاکس بە پێیان خۆی گەیاندە چیا تا لەو کۆڕە نیشتمانییەدا بەشداری بکا.

پاڵەوانەکان، ژمارەیان چواردە کەس بوو. هەریەکەیان چیرۆکێکی تایبەتی خۆی هەبوو هەریەکەیان لە دڵی خۆدا بە تەما بوو ناوی بچێتە مێژووەوە.

لە نێو پاڵەوانەکاندا تەنیا سییانیان بە نەمرو زیندوو دەژمێردران، ئەو سیانەیان لەسەر تەختێکی بە کەوڵە مەڕ داپۆشراو دانا. ئەوانەی کە لەوان کەم تەمەن تر بوون لەملاو ئەولایانەوە لەسەر تاوێرە بەردرۆنیشتن. ئەمانە هێشتا تەمەنیان نەگەیی بووە هەفتا ساڵ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پلەو پایەیان لەو سێ سەرداره نزم تر نەبوو.

هاپۆ سیفاکس لە ناوەندی تەختەکە ڕۆنیشتبوو. هاپۆ سیفاکس شێرە پیاوێکی سەد ساڵە بوو، ڕیشە درێژە سپییەکەی بەسەر سینگە تووکنەکەیدا شۆڕ ببۆوەو جێ زامەکانی سەردەمی شۆڕشی گەورەی بە سینگییەوە داپۆشی بوو. برۆ چڕەکانی بەسەر چاویا ڕژابوون، چونکە هێشتا گۆناکانی ئاڵبوون، کە تورە دەبوو لا جانگەکانی سوور هەڵدەگەڕان.

دەمارەکانی لەشی هێشتا سست نەببوونو بە ئاسانی خوێنیان دەگەیاندە بەدەنە سەد ساڵەکەی. هاپو سیفاکس هێشتا تینووی دنیا بوو، بە هیمەتو شەوقو زەوقی لاوێکی بیست ساڵەوە پێشوازی لە ژیان دەکرد.

خواردنو خواردنەوەی کەمی نەکردبوو. هەنووکە کە پیر ببوو ئەوانەی دەوروبەری خۆی یەکجار بچووك دەهاتنە بەر چاوی. دڵی پێیان دەسووتاو بۆ دڵدانەوەیان دەستە زبرو لپرەکانی بەسەریاندا دێنا: هاپۆ سیفاکس حەزی لە خوێن رشتن نەدەکرد، بەڵام کە شەڕ دەستی پێدەکرد بەرچاوی سوور دەبوو، ئەوەی فەرامۆش دەکرد کە تورکەکانیش بەشەرن، بۆیە لە کوشتن بێ تاقەت نەدەبوو.

جووتیاران وەکو چۆن دار بەرووبەکی زەلامی پیر ستایش دەکەن، ئەویشیان وا ستایش دەکرد. رۆژانی یەك شەممە یا رۆژانی جەژن لە مەیدانی گوندا خڕ دەبوونەوەو لە سێبەری ئەودا دادەنیشتن. سیفاکس لەلای ئەوان ببوو بە یەکێك لە خوداوەندە نەمرەکانی کۆن. وەختێ کۆڕی ردێن سپیانی قەوم کۆدەبوونەوە تا دەربارەی ئازادی یا مەرگ قسە بکەن ئەویان لە ناوەڕاستدا دادەنا. ئەو سەردارانەی کە بۆ قسەکردن هەڵدەستان، ئەوەندەیان بەس بوو کە نیگایەکی ئەو بکەنو بێنە جۆشو خرۆش.

بەڵێ، ئەو رۆژە، بابە گەورە سەرکردایەتی کۆڕەکەی گرتە دەست. درندەیەکی دی بەناوی پاڵەوان مانداکاس لەلای راستییەوە رۆنیشتبوو، ردێن کورتێکی قژ لوول بوو، ملە ئەستوورەکەی لە ملی گا دەچوو. پیاوێکی کەتەو چوار شانە بوو. دەموچاوی یەکپارچە جێ کۆنە زامی شمشێر بوو. گوێیەکی نەما بوو، لە ساڵی 1821دا تورکێك بڕی بوویو خواردبووی. هەروەها دوو قامکی دەستی چەپی نەمابوون. بە گەنجی مارێکی ژەهراوی پێوەی دابوو و ئەویش پەنجەی نابوونە سەر تاوێرێکو بە تەورێك قرتاندبوونی. ئەم کابرایە تینووی خوێن بوو. کە کریت دەستی دەدایە چەك، ئەم وەکو بەراز ملی بە قۆشەنی تورکەوە دەناو لە هیچ نەدەگەڕایەوە. دێهاتی دوژمنی داگیر دەکرد، خەڵکی تاڵان دەکرد، ئاگری لە گوندەکان بەر دەداو هەڵدەهات. ژنانی تورکی سەر دەبڕی بەڵام دەستی بۆ نەدەبردن. ئاشقە ژن بوو بەڵام لە کاتی جەنگدا توخنی ژنان نەدەکەوت، تەنانەت لەگەڵ ژنەکەی خۆیشدا نەدەخەوت. کە ژنەکەی نان یا فیشەکی بۆ دەبرد لە دوورەوە گازی دەکرد: "چەتیوە، لێم نزیك نەبییەوە. هەرچییەکت هێناوە، لەسەر بەردێ دای بنێو بڕۆ!" بەڵام کە شەڕ تەواو دەبوو ئیشو کاری دەبوو بە رابواردنو مێبازی.

پیریو هەزار عەیب، لە پاڵ پیرییەکەیدا عەیبەکانیش سەریان لێ هەڵدا بوو: جومگەکانی ئاوسا بوون، چاوی کز ببوون، بە عەزرەتەوە دەیڕوانییە ژنان، بەڵام دەستی بۆ نەدەبردن. زۆر جار ئاهی هەڵدەکێشاو دەیگوت:

– زۆر سەیرە، ژنانی ئەم وەختە یەکجار چەموش بوون!

ئێستا هەموو خۆشییەکی هاتبووە سەر ئەمەی کە لە کۆڕو کۆبوونەوەی پاڵەواناندا بەشداری بکا تا لە ناوەندیاندا دانیشێو بە دەمانچە زیوەکانییەوە بەسینگە رووتە پڕ لە جێ زامەکانییەوە خۆی بنوێنێ.

لەلای چەپی هاپۆ سیفاکسەوە، پاڵەوان کاتسیرماس رۆنیشتبوو، ئەمیان کۆنە دەریاوانێکی بێ رەزا بوو. هێند باڵای بەرز بوو دەتگوت ریکە، ردێنی هەمیشە تراشرا بوو، چاوێکی خێل بوو. ئەم نە رەسەنایەتیو هەیبەتی هاپۆ سیفاکسی هەبوو، نە ئازایەتیو جوامێری پاڵەوان مانداکاس. نە باوەڕی بە خوا هەبوو نە بە شەیتان، لەوەتەی فامی کردبۆوە، چونکە نەیدەتوانی دەریاوانی بکاو بچێتە رێگریو جەردەییو لە تاو ئازاری پشت حەوانەوەی نەبوو. بڕیاری دابوو وەکو هەشت پای بەحری بە تەنیا و نائومێد بمرێ، دەیگوت:

– پیاو کە لە تاقەت کەوت ئیدی هەقی ژیانی نییە. ژیان خەباتە جا چ لە دەریادا بێ و چ لە زەوی، کەسێ نەتوانێ بەردەوام بێ نەمانی باشترە.

یازدە قارەمانەکەی دی بەڕیز لەسەر تاوێرەکان دانیشتن. ئەمانە گەنج بوون، یانی تەمەنیان حەفتا کەمتر بوو. هەموو جۆرە بەشەرێکیان تێدا بوو لە وشكو عەبوسەوە بیگرە تا رووخۆشو مەجلیس خۆش.

هەندێکیان کەتەو دێو ئاساو هەندێکیان ریوەڵەو بچووك بوون. هەندێکیان خاوەن خێزان بوونو هەندێکیان شوانانی چیانشین. کەشیشێکی دێری "مەسیح"و مامۆستایەکی شلو شێواویشیان تێدابوو. هەموویان کە سەیری ئەم مامۆستایەیان دەکرد لە دڵی خۆدا دەیانگوت: "ئەم مردەلۆخە کێیە؟ ئەم کەروێشکە بەستەزمانە چۆن رێی کەوتۆتە لانەی شێران؟" بەڵام بریا لە کاتی شەڕدا دەیان بینی! کەس باوەڕی نەدەکرد ئەم پیاوە ریوەڵەیە ئەوەنە ئازاو بە هەڵمەت بێ. لە ئاهەنگو جەژنەکاندا گیتارێکی وای لێدەدا کە بەردی دەهێنایە سەما. خۆ بهاتبایە قسە پیاو حەزی دەکرد دەگوێی هەبێو گوێ لە قسەکانی بگرێ.

کاپیتان پولیسینگیس–ش شادو رووخۆش بەخۆو دەمانچە زیوەکانییەوە لەوێندەر بوو، بە سنجاق دەستەسڕێکی بۆن خۆشی لە یەخەی دابوو، ئەم دەستەسڕە دیاریی ئامینە بوو. بەرانبەر میگلس پاڵەوان دانیشتبوو. نیگایان لێکدی هەڵەنگوت، بەڵام شتاقیان قسەیان نەکرد.

هەندێك، پێشنیازیان کرد کەبە دوای تیتیروس دا بنێرن، چونکە ئەویش گۆڕا بوو و وازی لە کتێب و دەرس هێنا بوو، دێ بە دێ دەگەڕاو رۆژانی یەك شەممە لە کڵێساکانا وەعزی دا دەداو خەڵکەکەی بۆ شۆڕش هان دەدا.... بەڵام هاپۆ سیفاکس قایل نەبوو و گوتی:

– لە هەموو ژیانیا جگە لە قسەکردن هیچ کارێکی دی نەکردووە. ژیانی پاڵەوانێتی، ژیانێکی سەختو دژوارە، ئەمە جگە لەوەی ئەو هێشتا زۆر منداڵە.

ئامادە بووان هەموو روویان کردە هاپۆ سیفاکس و لێی رامان. پیرەمێرد لەجێی خۆی هەستا. دەستە چرچەکانی بۆ ئاسمان هەڵبڕیو بە دەنگێکی گڕو پتەو کە لەو کوێستانەدا دەنگی دایەوە گوتی:

– پاڵەوانان زۆر بەخێر هاتن، هەوارەکەتان رووناك کردمەوە!

بابایەکی کریتی دەبێ دوو شتی زۆر بەلاوە مەبەست بێو هەموو ژیانی بەو دوو شتەوە بەندە: یەك خوا، دوو تفەنگ. بۆیە من ئەمڕۆکە کۆڕەکەمان بە ناوی خواو تفەنگەوە دەست پێدەکەم. هیشتا زۆر شت ماوە دەربارەی کریت بیڵێین کەواتە هەر کەسە بۆی هەیە لە جێی خۆیەوە

هەستیٚ و گریٚی دڵی بکاتەوەو بە راشکاوی رای خۆی دەربڕیٚ، بەڵام وای بە چاك دەزانم لە پیٚش هەموو شتیٚکدا کەشیشی دیٚری "غەیسی مەسیح" دوعامان بۆ بکا!

کەشیش کە پیٚشتر جلی تایبەتی دوعای لەبەر کردبوو، چووە نزیکی گۆلاویٚکەوەو چەپکیٚ پونگەی هەڵکەندو کردی بە گورزەیەك بۆ ئاو پرژیٚن. ئەوجا کەوتە ویٚرد خویٚندن و دوعا کردن پاڵەوانەکان هەموویان بە پیٚوە ویٚستابوون، کلاٚو و میٚزەرەکانیان نابووە ژیٚر باڵیان و گویٚیان دەگرت. کەمیان هەبوون لە زارەوە کلیٚساییەکان بگەن:

خوا، سەرکەوتن بەسەر دڕندان دا، عەدالەت، بەزەیی و مروەت... بەڵام ئەمانە گرنگ نەبوون.

ئەوان تەنیا کریتیان دەبینی، کریت ئەو دایکە تازیٚ بارە پیٚ خاوسە برسییە لە خویٚن گەوزاوەی کە دەستی بۆ ئاسمان هەڵبڕی بوو.

پاڵەوانەکان نیشانەی خاچیان کیٚشاو ئەوجا لە جیٚی خۆ دانیشتنەوە. تا ماوەیەکی زۆر ورتە لە کەسیانەوە نەهات. گریان ئەوکی گرتبوون و نەیان دەتوانی رای خۆ دەربڕن. ناچار باپیرە سیفاکس هەستا، رووی کردە زەلامەکەی لای دەستەڕاستی خۆی و گوتی:

– پاڵەوان مانداکاس، تۆ پیاویٚکی کە لە گەنجی دا باروتت بەمراکانی دەخواردو دوو پشتی تەواوت لەشەڕدا گوزەراند. ئیٚستا چوویتە تەمەنەوەو رۆژگار خاراندووتی و ئەقڵت پەیدا کردووە. کەواتە تۆ قسە بکەو بیروڕای خۆتمان پیٚ بڵیٚ.

پاڵەوان مانداکاس گوتی:

– دەبیٚ یەکەمجار گەنجەکان قسە بکەن.

ئەوجا باپیرە سیفاکس رووی کردە زەلامەکەی لای دەستە چەپی خۆی و گوتی:

– تۆ چی دەڵیٚی کاتسیرماس؟ تۆش دوو پشتی تەواو لە دەریادا جەنگیوی و ساردی و گەرمی رۆژگارت چەشتووە، بۆیە رای تۆ بۆ ئیٚمە شتە. فەرموو قسە بکە!.

پاڵەوان کاتسیرماس برۆی ویٚك هیٚنایەوەو گوتی:

– من هیچیم پیٚ نییە. راوبۆچوونی پیاویٚکی پەك کەوتەی بیٚ دەسەلاٚت چ بایەخیٚکی نییە. با گەنجەکان قسە بکەن.

باپیرە سیفاکس دەستی خستە سەر دەمانچەکەی خۆی و گوتی:

– زۆر چاکە، کەواتە گەنجەکان قسە بکەن!

کەشیشەکە هەستایە سەر پیٚ. کابرایەك بوو لاق کوڵ و چوارگۆشە، هەموو دەموچاوی و هەنیەی جیٚی کۆنە زامی شمشیٚرو گوللە بوو. کەشیشەکە رووی کردە میگلس پاڵەوان، لیٚی راماو گوتی:

– میگلس پاڵەوان، پیٚم وایە تۆ دەبیٚ بەر لە هەمووان قسە بکەی، چونکە تۆ ئیٚمەت بۆ ئیٚرە دەعوەت کردووە، تۆ لە قەتڵ و عامی شار دەرباز بوویت و خۆت گەیاندۆتە چیاو ئالاٚی شۆڕشت هەڵکردووە. با بزانین چیمان پیٚ دەڵیٚی؟

میگلس پاڵەوان هەستایە سەر پیٚ. خویٚنی هاتبووە جۆش. خۆی دا بەسەر لوولەی تفەنگەکەیداو گوتی:

- برادەران، ئێوە هەمووتان من دەناسن و دەزانن توانای قسەکردنم کەمە. بۆیە داوای لێبوردن دەکەم ئەگەر قسەکانم کورت و رەق بێ. کریت دووچاری خەتەرێکی گەورە بووە. لە هەموو لایەکەوە فشاری بۆ دێ. سەربازان و دەروێشان بەکەشتی هاتوون، تورکەکان ژمارەیەکی زۆریان لە برادەرەکانمان کوشتووە. خۆ ئێمە مەڕ نین. خوێنی خزم و هاودینەکانمان داوای تۆڵە دەکەن. جا برادەران رابن! ئازادی یا مەرگ!

پاڵەوانان،ن دوو دوو و سێ سێ سەریان لێکدی بردە پێشەوەو کەوتنە چپە. کاباناروس–ی پیر، ردێن سپی بە گوڕ و هەیبەت، هەستایە سەرپێ، چپەچپەکە نەما، کاباناروس پیاوێکی ئاقڵ بوو. ساردو گەرمی رۆژگاری چەشتبوو، دنیای زۆر دیتبوو، هەر چەند کابرایەکی کەم دوو بوو، بەڵام بهاتبایە قسە بەردی دەهێنایە جۆش. پیرەمێرد نیگایەکی میگلس پاڵەوانی کردو بە دەنگی بەرز گوتی:

- کە سوڵتانت پێ نەکوژرا نابێ هەڕەشەشی لێ بکە! بۆ خاتری خوا ئێمە کەی ئاقڵ دەبین؟ تا ئێستا نازانم چەند سەد کەڕەت هەڕەشەمان کردووەو کەچی هەرگیز ئەوەندە پیاوەتیمان تێدا نەبووە هەڕەشەکەمان بەرینە سەرو سوڵتان لە کریت وەدەرنێین.

ئێستاش بە خۆتان دەبینن کە کەوتووینەتە چ رۆژێك! کە دێ بەسەرمانا باخ و رەزان وێران دەکەین، خەڵکی دەکوژین و هەزاران کەس لە سۆنگەی هەڵەشەیی ئێمەوە تیا دەچن. جا میگلس پاڵەوان تۆ رێك و رەوان پێمان بڵێ چ ئامانجێکت داوەتە چاو؟ دەتەوێ جارێکی دیکەش کریت غەرقی خوێن بکەی؟ تۆ پیاوێکی ئاقڵی و بە قسەکانتا وا دیارە دەبێ تەگبیری چەند کەشتییەك تفەنگ و تەقەمەنی و ئازووقەو چادرو ئەسپ و چەند تۆپێکت کردبێ.

ئەگەر تۆپ نەبێ بە چی قولەو قەڵاتی دوژمن وێرن بکەین. دیارە دەبێ تەگبیری ئەمانەت هەموو کردبێ و پشتیوانی مۆسکۆ و ئەسینات دەستەبەر کردبێ، وایە یا نا؟ جا بێ زەحمەت لەم نهێنیانە ئاگادارمان بکەوە بۆ وەی ئێمەش دڵمان رەحەت بێ و بتوانین بە پشت ئەستووری بڕیاری خۆ بدەین!

هەموو پاڵەوانەکان روویان کردە میگلس پاڵەوان. بەڵام ئەو هەڵنەستا تا وەڵام بداتەوە. میگلس پاڵەوان سمێڵی دەجوو و بیری کردەوە: "ئەم پیرەمێردە چەنەبازە باسی چ نهێنییەك دەکا؟ چ نهێنییەك لە گۆڕێ دا نییەو ئەسیناو مۆسکۆ هەقیان بەسەر ئەم کارانەوە چییە؟ من بە پێی خۆم هاتووم و کریت منی ناردووە، ئەو کریتەی کە لە ناخما هاوار دەکاو شین دەگێڕێ".

مامۆستا، بەو سمێڵە سپییە قەیتانییەوە، بە بالای کوڵ و رەنگی هەڵبزرکاوەوە تەکانێکی دایەخۆ، زمانە درێژەکەی خستەکارو گوتی:

- سەیرە! کاباناروس باسی چی دەکا! کەشتی پڕ لە ئازووقەو چەك و تەقەمەنی لێمان دەوێ، چاوەڕوانە مۆسکۆ قۆشەن بنێرێ و یۆنان بەو چەند سەربازە بێ دەسەڵاتەیەوە بەشداری بکا.

من دەمەوێ بزانم لە دنیادا چ شۆڕشێکی گەورە. بەو جۆرە بەرپا بووە؟ کەی ئەقڵ و ژیری خەڵکی هان دەدا کە ماڵ و منداڵی خۆ بەرەڵڵا بکەن و بدەنە چیاو لە پێناوی ئازادی دا بجەنگن؟

ئازایەتی راستەقینە لەوەدایە کە پیاو بەرەو پیری شتی نامسۆگەر بچێ. بەڵێ پاڵەوان کاباناروس، روحی مرۆڤ لە بنەڕەتدا مامەڵە چی نییە بەڵکو خەباتگێڕە.
ئێمەی کریتی جەنگاوەرین نەك کاسب. دڵی هەر کریتییەك تۆپێکەو دەنرێ بە کەشییەکانی سوڵتانەوەو وێرانی دەکا. بەڵێ منیش دەنگی خۆم دەخەمە پاڵ دەنگی میگلس پاڵەوانو هاوار دەکەم کە: "هەڕنە پێش برادەران! بۆ خاتری خوا دەست بدەنە چەك!".
بە کورتیو بە پوختی ئەمە راوبۆژوونی منە....
کەشیشەکە هەستایە سەر پێ، رووی کردە مامۆستاو گوتی:

– منیش دوعای خێرت بۆ دەکەم، خوای گەورە بەرخوردارت کا. بەڕاستی قسەی تۆیە روحی بنیادەم مامەڵە چیو تەرازوو بەدەست نییە، بەڵکو جەنگاوەری شمشێر بەدەستە!

پاڵەوان تیالونیس لە پڕ هاتە قسەو گوتی:

– سەعاتێ بە ئازادی بژی نەك چل ساڵ بە کۆیلەیی*

تریالونیس پیاوێکی کورتە باڵای نیمچە خوێنەوار بوو. ئینجیلی خوێندبوو، دیوانی شیعرەکانی ریگاس فرایوسو کتێبی دوعای ئاگاتانگلوسی لەبەر بوو. لە ئازایەتیدا هاوتای نەبوو. هەندێ دیانگوت بۆیە ئەوەندە دلێرو رەشیدە، چونکە منالی جنەو گوللە کاری لێ ناکا، هەندێکی دی دەیانگوت بۆیە لە مردن ناترسێت چونکە پارچەیەك لە داری خاچی راستەقینەی دەست کەتووە. هەندێکی دیش پێیان وابوو خاچەکە دڵێتی.
کاباناروس–ی پیر سەرە زللە پڕ لە ئەقڵەکەی باداو لەبن لێوانەوە گوتی:

– ئەم شیعرانەی رێگاس فرایوس هەمووومان بەکوشت دەدەن!

پاڵەوانەکان هێندەیان گوێ گرت بێ تاقەت ببوون. ئێستا هەموویان هەستابوونو دەستە دەستە پێکەوە قسانیان دەکرد.
ژمارەی ئاقڵانو دووربینان کەم بوو، ژمارەی ئەو سەر کێشانەی کەئامادە بوون هەموو شتێکی خۆ لە پێناوی ئەم کارەدا دابنەن زۆر بوو. پاڵەوان کاتسیرماس دەیڕوانییە ئەو پاڵەوانانەی کە بەنێو حەوشەی ئاغەڵەکاندا دەهاتنو دەچوونو وەکو دەریا خرۆشابوون. پاڵەوان مانداکاس رۆژگاری لاوی خۆی بیرکەوتبۆوەو هەناسەی هەڵدەکێشاو دەیگوت:

– ئەمانە تەنیا بۆ ئەوە باشن سەرو دەفتەرو قەڵەمیان بدەیە دەست.

لە سەردەمی ئێمەدا هەر کە بانگەوازی: ئازادی یا مەرگ! بدرایە ئیتر خەڵکەکە خۆ بە خۆ دەهاڕوژانو پەلاماری بورجەکانی کاندییان دەداو ژێرو ژووریان دەکرد! بەڕاستی پاڵەوان سیفاکس خەڵکەکە گۆڕاوە! بەڵام باپیرە سیفاکس لەو پیاوانە راما بوو کە بە دەوریاندا دەهاتنو دەچوون. بە روویاندا پێدەکەنی. پیرەمێرد لە دڵی خۆدا دەیگوت: "من دڵنیام کە وەزع روو لەباشییە. پیرەمێردان دەچنە ژێر خاكو هەر کە تینو تاویان تێ گەڕایەوە هەمدیس سەربەرز دەکەنەوەو دێنەوە دەرێ. کریت هەرگیز نامرێ!"
لە جێی خۆی هەستاو بە دەنگی بەرز گوتی:

- رۆڵەكانم، ئێرە بازاڕ نییە، ئێرە جێی كۆبوونەوەی پیران و دنیا دیدەكانی كریتە. وەرن دانیشن با باسەكەمان یەك لایی بكەینەوە. پاڵەوان كاباناروس رایەكی هەیەو جەنابی مامۆستا رایەكی دی. واتە دوو رای جیاواز لە گۆڕە! ئێمە لەم چیایەدا كۆبووینەتەوە تایەكێك لەم دوو رایە هەڵبژێرین. كەواتە وەرن با رایەكیان هەڵبژێرین.

كاپیتان پولیسینگیس هەستایە سەر پێ. سمێڵە سوورەكانی بادا، سەری رێزی بۆ سێ پیرەمێردەكە دانەواند. یەخەی كراسەكەی كرابۆوە، جێ گازی ئامینە بەلا ملییەوە دیار بوو. چاوێكی بە پێشەواكاندا "پاڵەوانەكان" گێڕا، میگلس چارەی گرژ كردبوو سەری داخست بوو. ئەوجا گوتی:

- برادەران، قارەمانان، ئەی پێشەوایانی كریتی رۆژهەڵات، هەر كەسێ دەیەوێ لە خوارووی ئەنگۆدا قسە بكا، دەبێ قسەكانی تەواو هەڵبسەنگێنێ. من بە دڵنیاییەوە پێتانی رادەگەیەنم كە هەموو قسەكانی خۆم بێژاوە، بۆیە تكاتان لێدەكەم گوێ بگرن! ئێمە ئەگەر وەكو پاڵەوان كاباناروس بە تەمایە، بە هیوای هاتنی كەشتی بین و چاومان لە رێگای روس بێ بێتە یارمەتیمان هەرگیز ئازاد نابین. ژیان و شەڕ ئەوەیان فێر كردووم كە ئازادی پاروویەكی نەرمە قووت و نزیكە دەست نییە، بەڵكو شارێكەو دەبێ بەزەبری شمشێر فەتح بكرێ.

كەسێ بە هیوا بێ خەڵكی ئازادی بۆ وەرگرن هەر بە كۆیلەیی دەمێنێتەوە، وەك دەڵێن: ئەوی بە تەمای كاسەی هاوسێ بێ بەبێ شێو سەر دەنێتەوە. هەڵبەتە دەبێ گوندان بسوتێنین، باخ و باخات وێران بكەین، پیاو بكوژین و جۆگەی فرمێسك و خوێن هەڵبەستین و ئەگەر جەزرەبەیەكمان خوارد دەبێ هەوڵبدەین زوو هەستینەوە.

كریت دەبێ شان بداتە بەر خەباتی درێژ خایەن: سەد ساڵ، دوو سەد ساڵ، سێ سەد ساڵ، ئیدی نازانم، بەڵام ئەوەندە دەزانم بەو هەتاوەی بەسەر سەرمانەوەیە رۆژێك دێ كە بە ئازادی شاد دەبین، بۆیە گوێ بە قسەی كەسانی وەكو پاڵەوان كاباناروس مەدەن.

كاپیتان پولیسینگیس كلاوەكەی لەسەری داكەندبوو، لەبەر تیشكی هەتاوە گەرەكەمدا هەڵم لەسەرە سوورەكەی هەڵدەستا. گەلێك لە پێشەواكان كە هاتبوونە جۆش، دەنگیان لێ هەڵبڕی و گوتیان:

ئازادی یا مەرگ! و لە جێی خۆیان هەستان.

میگلس پاڵەوان لە پولیسینگیس نزیك بۆوەو بە نەبەدڵییەوە دەستی بۆ درێژ كردو گوتی:

- كاپیتان پولیسینگیس، شەیتانێك لە نێوان من و تۆدایەو دەیەوێ لێكمان جودا بكاتەوە، بەڵام كریت هەمدیس كەوتۆتە تەنگانەو وەرە لێی دەینەوە!

پولیسینگیس وەڵامی دایەوە:

- برادەر، وەرە با لێی دەینەوە، با شەیتانی روو رەش لە داخا شەق بەرێ!

و لە قاقای پێكەنینیدا، بەڵام میگلس پاڵەوان لە رەفتارەكەی خۆی ژێوان ببۆوە. دوور كەوتەوەو چارەی گرژ بۆوە.

کۆڕەکــە کــە ســەعاتێکی دیــش درێــژەی کێشــا. دەربــارەی هــەموو شــتێك دوان. شــوێنی یــەك گرتنەوەیان دیاری کرد، چۆنێتی گرتنی ملەی چیاکانیان باس کرد، نەخشەی ئابلۆقەدانی گوندە تورك نشینەکانیان کێشا. هەروەها باسی ئەوەشیان کرد کە چۆن لە دێری قەد پاڵی چیاکاندا خڕ ببنەوە.

ئەوجا شەرابیان هێنا. یەکی چەند دڵۆپە شەرابێکیان ڕۆکردە سەر عەردەکەو سوێندی شەرت‌و وەفایان بۆ یەکدی خوارد. سیَ پێشەوا پیرەکە لەسەر تەختەکە هاتنە خواریَ. هەتاو بەرەو ئاوا بوون دادەکشا. کۆڕەکە تەواو بوو. سەرداران هەموو دەستی یەکدیان گوشی‌و بڵاوەیان لێکرد.

* * *

پاڵەوانان جیا بوونەوەو هەر یەکەیان کەوتنە ڕێکخستنی دەستەی خۆ. پیرو لاو چەکەکانیان لەبن میچەکان یا لە ژێر عاردیدا دەردێنا، ژن، ژەنگەکانیان پاك دەکردەوەو ئەو تفەنگەی لوولەکەی خراپ بوایە بە پەت دەیان بەست تا لە کاتی تەقە پیَ کردندا هەڵنەزڕیَ. ئەوانەی کە دەست کورت بوون‌و تفەنگیان نەبوو، یەکی کوتەکێکی چاکیان بۆ خۆ دەتاشی‌و چاوەڕوانی دەکرد لە کاتی پەلاماردانددا سەربازێکی تورك بکوژیَ‌و تفەنگەکەی بۆ خۆی هەڵگریَ.

ژنان‌و کچۆلان لە حەوشی دێرەکاندا کۆنە کتێب‌و دەست نووسیان دەدڕی تا فیشەکی تێوەپێچن. ئەوانەی کە بیَ دەسەلات تر بوون گیاو گوڵیان لە هاوەناندا دەکوتی‌و دەرمان‌و مەڵحەمیان لیَ دروست دەکرد بۆ بریندارن. هەندێکیش قوڕقوشمی سەر گومەزی کلێساکانیان دێنا تا فیشەکی لیَ دروست بکەن. کریت ببوو بە کارخانەیەکی گەورەو بە شکۆی ئازادی‌و شەوو ڕۆژ کاری دەکرد. مانگی هەشت بوو، شەوان مانگ ئاسمانی ڕوناك دەکردەوە. دەقی گەرمی هەتاو تۆزیَ شکابوو. گەنم‌و جۆو گەنمەشامی و تریَ کۆ کرابۆوەو خەڵکەکە چاوەنۆڕی بارانیان دەکرد. جار جارە پەڵە هەوری سپی دەکەوتە ئاسمان‌و پاشان شنەبایەك ڕای دەڕفاند و دەی ڕەواندەوە. پاشان پەڵە هەوری دی دەهات‌و بە دیار کریتەوە ڕادەوەستا.

شەرابی ناو کوپەکان بەرە بەرە دەگەڕایەوەو کریتییەکان لە خۆیان دەپرسی: "کیَ ئەم شەرابە دەخوا؟ کیَ ئاردی گەنمی ئەمساڵ دەخواو کیَ دەگاتە جەژنی نوئیلی ئایندە؟". دایکان دیانڕوانییە کوڕە جوامێرەکانیان، ژنان تەماشای مێردەکانیان دەکردو خوشکان دەیان ڕوانییە براکانیان. دەیانزانی کە ئەوانە کریتین‌و چارەنووسی کریتیان هەر مردنە.

ئامینەش هاتبووە نێو جەرگەی شەڕەکە، ئەویش جلی مەسیحییانەی لەبەر کردبوو بە سەری رووتەوە لەگەڵ ژنانی دیدا فیشەکی دەپێچایەوە، بەڵام بیری لە شوێنانی دی بوو. ئامینە نەدەربەستی کریت بوو و نە بەخەمی کاپیتان پولیسینگیس-ەوە بوو، مەسیح‌و ئیمامانی فەڵەشی بە خەیاڵدا نەدەهات. بیروهۆش-ی لەلای گەڕان‌و گەشت بە چیاو کۆساراندا بوو، بە دوای ئەو پیاوەدا دەگەڕا. کە پڕ بە دڵ تامەزرۆی بوو.

تا چەند ڕۆژێکی دی، یان لە 14ی سپتامبردا غوسڵی تەعمید دەکراو دەبوو بە فەڵە. خات کریسانتی-ی خوشکی پولیسینگیس لە ماڵەکەی عەلی بەگ دابوو، سەرپەرشتی ئەو ژنانەی

دەکرد کە نانی موفەڕکیان بۆ ڕۆژی بوونە فەڵەی ئەو ژنە موسڵمانە دەکرد. کە براکەی داگیری کردبوو.

لەو ڕۆژەدا حەوت پاڵەوان، هەر یەکەیان بە چاکترین شمشێر بازو دەستەکەی خۆیەوە ئامادەبوون هەڵبەتە تیتیروسیش دەهات و خوتبەیەکی دەدا. جووتیارانی گوندەکانی دەوروبەریش دەهاتن تا بە چاوی خۆ بوونە فەڵەی ژنەکەی نوری بدینن. ئەوان ئەم ڕێکەوتەیان بە مژدەی خێرو خۆشی دەزانی و وایان هەست دەکرد عوسمانی دەبێ بە یۆنانی و ئیدی کریت لەم ڕەنج و عەزابە ڕزگار دەبێ.

هەموویان ئامادەبوون خزمەتی ئامینە بکەن، و ستایشی جوانییەکەیان دەکردو، خوا خوایان بوو ئەو ڕۆژی ئاهەنگ و جەژنە زووتر بێ.

ئامینە بەڕوو خۆشییەوە پێشوازی لەم هەموو خزمەتکردنە دەکرد، بەڵام هۆش و بیری لە چیا سەخت و دوورە دەستەکاندا هەڵدەفڕی. جارجارێ کە خات کریستانتی ڕێبازی ئاینە تازەکەی فێر دەکرد، ئامینە تاقەتی دەچوو و بە توڕەیی وەڵامی دەدایەوە.

شەوێك کریسانتی لەسەر قەنەفەیەك ڕۆنیشت و کەوتەوە باس کردنی ژیان و کەرامەتی ئەولیاو پەیامبەرانی مەسیحی و ڕۆژو گرتن و نوێژ کردن و حەرام و حەڵاڵ و چۆنیەتی خۆشتن و، باسی ئەوەی کرد کە چەند بە سەبر بوون و چۆن ئەگەر بەم لایەیاندا بکێشرایە لایەکەی دییان دەهێنایە پێشێ. ئامینەی نۆدین گوتی:

- باشە خاکریسانتی، کریتیان فەڵە نین؟ ئەدی بۆچی کاتێ سوڵتان لێیان دەدا، دەست بە شۆڕش دەکەن و پەلامار دەدەن و دەیانەوێ چاوەکانی هەڵکۆڵن؟

خات کریسانتی پاش کەمێك دوو دڵی وەڵامی دایەوە:

- ڕۆڵە، ئەمەیان شتێکی دییە. ئەمە... ئەمە ئەو شتەیە کە تۆ پێی دەڵێی نیشتمان و من پێی دەڵێم ئاین. تێ دەگەی؟

ئامینە هیچ شتێك لەم وەڵامە حاڵی نەبوو، بەڵام لەسەری نەڕۆیی و لە فکران ڕاچوو: "بەهەر حاڵ چونکە قەولم داوە ببم بە فەڵە، غەسلی تەعمیدەکە دەکەم، بەڵام هەر وەکو جاران خۆم دەشۆم، ئەگەر پیاوێ خۆم ڕێی نەدەم دەستم بۆ بێنێ هەردوو چاوی دەردێنم.

کە من مردم مەسیح چیم لێدەکا با بیکا، بەڵام مادامێکی زیندووم جڵەوی خۆم بە دەستی خۆم دەبێ"!.

ئێوارەی ڕۆژی کۆبوونەوەکەیە، ئامینە لەبەر پەنجەرەی ژوورەکەی خۆی ڕۆنیشتووەو چاوەڕێی گەڕانەوەی دەزگیرانەکەیەتی. سەری شۆردووە، خۆی ئارایشت کردووە، برۆ پەیوەستەکانی ڕەش کردوون. چەندی حەز دەکرد لەگەڵ دەزگیرانەکەی باو ئەو چوارده پاڵەوانە گەورەیەی دیتبان کە وەکو هەڵۆ بە ڕیز لەسەر تاوێران هەڵدەنیشتن! هەروەها ئەو میگلس پاڵەوانە مل ئەستوورە سەر سەختەی دیتبا کە بە یادی ئەو ئاڵۆش دەکەوتە سینگ و مەمکی! بەڵام ئامینە بۆ بیر لە میگلس پاڵەوان دەکاتەوە؟ خۆ بەشەر نییە، دڕندەیەکی توڕەو تڕۆیە، نا، نا ئامینە خۆشی ناوێ و لێی بێزارەز ئاه! بریا دەیتوانی هەردوو دەستی بڕێتەوەو بە چاوانی خۆی بیدینێ کە

چۆن هێزی لەبەر دەبڕێ! چەند چاکی کردووە کە کاپیتان پولیسینگیس-ی شادو میهرەبان و بە نەزاکەتی هەڵبـژاردووە.... لەگـەڵ ئەمەشـدا هـەر خۆزگـەی دەخواسـت ئەگـەر بـۆ سـاتێکیش بـووە میگلس پاڵەوان لەو کێوو بەندەنانەدا ببینێ!

ئـەوەبوو، ئـەوەی کـە ئامینـە ئێـوارەی ئـەو ڕۆژە لەبـەر پەنجـەرەی ژوورەکـەی خۆیـدا بـیری لـێ دەکـردەوە و چـاوە بـەکل ڕشـتووەکانی بـڕی بـووە لوتکـەی سـورباوی چیـای سـلنا. نـوری بـەگ و لەش‌ولاری نوری بـەگ بـە تـەواوی لـە زەیـنی ئامینـەدا سـڕدرابۆوە، وەکـو ئـەوە بـوو هـەر لـە دایـك نـەبووبێ، هـەرگیز باوەشـی بـە ئامینـەدا نـەکردبێ. لەشـی ئامینـە لـە دەریایـەك دەچـوو. چـۆن کەشیتییەك بە ناوەندیدا بڕواو بۆ چەند ساتێ شەقی بکاو هـەر لەگـەڵ ڕەت بـوونی کەشـتییەکەدا بێتەوە یەك‌و هیچی پێوە دیار نەمێنێ. ئایا بیری لـەو پاشـاخڵەفاوە دەکـردەوە کـە ئـەوی لـە بـابی کڕی بوو؟ پیشەی بابی ئەوە بوو کچ پەروەردە بکاو پێیان بگەیەنێ و پاشان بیان فرۆشـێ.. ئایـا قـەت بـیری لـەو لاوە تورکـە تـازە هەڵچـووە دەکـردەوە کـە شـەوێك لـە شـەوانی هـاوین لـە نێـو بێستانێکدا دابووی بە عاردیدا و سواری ببوو؟ هەوەڵجار وای زانی بوو کوڕەکـە نـەی کوشـتبوو، بەڵکو پاش ماچ کردن‌و هەڵمژین ماندوو ببوو، بەسەریا دانەوی بۆوەو بە ڕوویەکی خۆشەوە لێـی پرسی بوو:

- ناوت چییە؟ ئەویش وەڵامی دابۆوە.
- ناوم... ناوم... و ناوێکی پێ گوتبوو کە ئێستا بیری نەماوە. بـەڵێ هـەموو ئـەم پیاوانـە و پیـاوانی دی لەگـەڵی رایـان بواردبـوو و پاشـان ڕۆیشـتبوون. ئێسـتا نـۆرەی کاپیتـان پولیسینگیس بوو، لە کاتی مارە بڕینیدا لـەویش دوور دەکەوێتـەوە. لـەو کاتـەدا کـە لـەم خـەیاڵ‌و بیرانـەدا بـوو سـەیرێکی کـرد کەشـتییەکی دزانـی دەریـایی بـە خـۆو چـارۆکە ڕەشەکەیەوە دیارەو بەرەو کەنار دێ...

خاکریسانتی هەر کە لـە ئیشـی نـاو مـاڵ بـۆوە، هـات لـە تەنیشـتییەوە ڕۆنیشـت. دوێنـێ چیرۆکـی ژیانی یەکێك لە ئەولیایانی واتە چیرۆکی ژیـانی "سـن جـان"ی بـۆ گێڕابـۆوەو تـەواوی نـەکردبوو. چیرۆکەکەی گەیاندبووە ئەوێ کە "سن جانی" وەلی بە دەم نوێـژ و ڕۆژووەوە مردبـووو پـاش چـل ساڵ هاتبووە بەر ماڵی خۆیان‌و لە دەرگـای دابـوو.. دایکـی نەیناسـییەوەو پارچـەیە نـانی وشـکی دایێ. سن جان گوتی:

- دایکە، من نانم ناوێ، ئەوەندەم لێت دەوێ کە ڕێم بدەی لە سوچێکی ماڵەکەتدا بمرم..

ئامینـە لـە جێـی خـۆی هەسـتا. نیگـەران و نـاڕەحـەت بـە ژوورەکـەدا دەهـات‌و دەچـوو. ئامینـە لـە دنیادا حەزی لە پیاوو خواردنی خۆش‌و شەڕ دەکرد کەچی ئـەم پیرەکیـژە دەیویسـت بـە چیرۆکـی وەلیان و پیاوچاکان مێشکی تێك بدا. گوتی:

- خانم، بۆ خاتری خوا چراکە داگیرسێنە، خەریکە دڵم شەق دەبا.

خاکریسانتی گوتی:

- نـاڕەحـەت مەبـە کیـژم، ئـەو لـە هـەر جێیـە بـێ هـەر ئێسـتا پەیـدا دەبـێ. بۆچـی بـەبێ تـۆ هەڵدەکا؟ گوێ بگرە ئەوەتا دەنگی حیلەی ماینەکەی دێ!.

خاکریسانتی هێند هۆگری براکەی بوو –رێك وەکو ئەو کاتە بوو کە پێکەوە لە سکی دایکیاندا بوون– هەستی دەکرد لە جێی ئەوە، بۆیە وەکو پیاوێکی ئاشق و سەوداسەر دەیڕوانییە ئامینە. کە دەی بینی براکەی دەست لە قەدی ئامینە دەئاڵێنیٚ و پێکەوە دەچنە ژووری نووستن ئەویش لەسەر تەختەکەی خۆی دەکەوت و لە دنیای دزە لەزەتدا غەرق دەبوو.

ئامینە لە پەنجەرەکەوە سەری کێشاو گوێی هەڵخست. دیسان دەنگی حیلە هاتە گویٚ، بەڵام دیاربوو هێشتا دوورە. خەڵکی گوند چرایان هەڵدەگیرساندو سەگ و منداڵەکانیان گاز دەکردەوە بۆ ماڵیٚ. گوندییان سەرگەرمی شێو خواردن بوون. ئەستێرەی مەغریب بۆ چەند ساتیٚ وەسەر لوتکەی چیای سلنا کەوت و پاشان لە پشت چیاکەوە ئاوا بوو.

*　　　*　　　*

لەو دەمەدا کە ئامینە لە پەنجەرەکەوە سەری کێشابوو، و ئاهی هەڵدەکێشا میگلس پاڵەوان تووڕەو شەرمەزارو دڵتەنگ لە چیاوە دادەگەڕاو بەرەو ماڵی بابی دای دەکێشا. لە دڵی خۆدا هاواری دەکردو بە خۆی دەگوت: "تۆ لاف و گەزاف ئەوە لیٚ دەدەی کە گوایە لە پێناوی ئازادی دا دەجەنگی کەچی هێشتا کۆیلەی؟ زمانت شتیٚ دەڵیٚ، دەستت کارێکی دی دەکا و لە شوێنێکی دییە. باشە میگلس پاڵەوان شەرم لە خۆ ناکەی کە بە درۆ بۆ کریت دەناڵێنی؟ تۆ شەیتانیٚ چۆتە بن پەڕەی دڵتەوەو وەکو کەر سوارت بووە! تۆ ئەگەر لە شەڕیشدا بکوژرێی، ئەگەر سەر لەبەری کاندی بگری و هەموو کریتیش ئازاد بکەی، بە هیچ ناچیٚو هەر بە ناپیاوی دەمری، چونکە هەواو هەوەسێکی شاراوەت لە دڵدایەو بیرت لەلای یەکێکی دییە!".

پاڵەوان میگلس، چاکترین جەنگاوەری خۆی، واتە تیودوریس–ی بە ئالاکەوە لە پێش خۆیەوە ناردبوو. میگلس بە تاقی تەنیٚ لە چیاکەوە دەهاتە خواریٚو بەدەم ڕێوەو لەبن لێوانەوە خۆی دەدواند. جارێکی دی پولیسینگیس–ی هاتەوە بەرچاو. هەمان بۆن و بەرامەی هاتەوە بەسەرا. جیٚ ماچەکەی ئامینە–ی بە لاملییەوە دیتەوە، خوێنی هاتە جۆش و بەخۆی گوت: "ئاخ لەم دێڵە سەگە! تا ئەو لە ژیانا بیٚ من ئیسراحەت لە خۆ ناکەم و بەم ئاخری پیرییەش حەیام دەچیٚ!".

پاڵەوان میگلس ئەوەی هاتەوە بەرچاو کە چۆن پولیسینگیس دەیویست پاڵەوانەکان بۆ زەماوەندەکەی دەعوەت بکاو شایەتی مارە برینەکەیان بۆ بدەن. هەروەها ئەوەی هاتەوە بەرچاو کە چۆن لەمیش هاتبووە پێشیٚو ویستبووی دەعوەتی بکا، بەڵام پاشان لە نیگا تووڕەکانی ترسا بوو و ژێوان ببۆوە. میگلس پاڵەوان بە دەنگی بەرز هاوارێکی کردو گوتی:

– نا نەخێر لەوەی زیاتر هەڵناکەم! ئەمە ژیان نییە کە منی تێدام! دەبیٚ کۆتایی بەم وەزعە بێت!.

ماینەکەی دایە بەر ماmێزان و لە تاریکی شەوەکەدا ون بوو.

*　　　*　　　*

کاپیتان پولیسینگیس، ئامینەو خاکریستانتی بە شێوەی تورکان لە دەوری مێزێکی نزم ڕۆنیشتبوون و خەریکی شێو خواردن بوون، لە پڕ لە دەرگادراو تیتیروس وەژوور کەوت. کاپیتان پولیسینگیس ئەم هاتنە ناوەختەی تیتیروسی پیٚ سەیر بوو. لە مردنی خوشکەزاکانی بەم لاوە

واته له مردنی دیاماندیس و ڤانگیلو بەم لاوە، کاکە مامۆستای نەبینی بوو. هەوەڵجار گومانی لەوە کردبوو کە لەوەیە لە بەغیلیدا دیاماندیس دەرمان خواردی کردبێ، بەڵام زوو بە زوو ئەم گومانەی لە دڵ دەرچوو بوو و بەخۆی گوتبوو: "ئەمە مەحاڵە، تیتیروس مەڕی خوایە، و مەحاڵە بتوانێ بەشەر بکوژێ!" ئیدی دابویە پاڵ قەدەرو چ رقێکی دەربارەی کاکە مامۆستا لە دڵ نەمابوو. ئێستاش کە تیتیروس دێ بە دێ دەگەڕاو قسەی بۆ خەڵکی دەکردو بۆ شۆڕش هانی دەدان، ئیدی پولیسینگیس بە جارێ رابوردووی لە بیری خۆی بردبۆوەو دیداری ئەو شەوەی ئەو زۆری خۆشحاڵ کرد.

لە تەنیشت خۆیەوە جێیەکی بۆ کردەوەو گوتی:

– فەرموو مامۆستا، بەخێر هاتی!

تیتروس چاکوخۆشییەکی یەکجار گەرمو گوڕی لەگەڵ کرد. کاپتیان پولیسینگیس ماتو و سەرسام لێی هەڵڕوانی. ئەمە تیتیروسەکەی جاران بوو؟ ئەو ریوەڵە چاو کزەیە کە بە پەت عەینەکەکەی لەدەوری گوێی دەبەست؟

هەمان پیاوە پانتۆڵ تەسکە پشت کووڕەکەیە؟ زۆر گۆڕا بوو، کەس باوەڕی نەدەکرد مامۆستاکەی جاران بێ.

بەڕاستیش تیتیروس ئێستا پیاوێکی دی بوو. لە رۆژی مردنی ژن براکەیەوە تەواو گۆڕابوو. بۆی دەرکەوتبوو کە پیاوەتی تەنیا بە لەشو لار نییە بەڵکو بەر لە هەموو شتێك ورەیە. مێشێ ئەگەر بزانێ چی دەوێ، دەتوانێ گایەك بدا بە عاردیدا. ئازایەتی شتێکە بەندە بە ورەوە نەك بە لەشو لارەوە. تیتیروس لەو رۆژەوە کە پەی بەم راستییە بردبووو ئیدی ببوو بە پیاوێکی دیو لەشیشی وردە وردە لەگەڵ روحو ورەیدا بەهێز ببوو. بێباکانە بە چیادا هەڵدەگەڕاو تەنگە نەفەسیش نەدەبوو.

کووڕییەکەی پشتی توابۆوە، ئشتیهای کرابۆوەو بە ئارەزووی خۆی دەی خواردو دەی خواردەوەو گۆناکانی سوور هەڵدەگەڕان. لە هەمووی سەیر تر ئەوە بوو کە چاوی بە ژنان دەکەوت هەواو هەوەسێکی سەیری دەکەوتە دڵو دەروون. لەو ماوەیەدا کە بە ناچاری کۆڵە پشت بە شان لەم گوندەوە بۆ ئەو گوند دەچوو، چەندین منداڵی ساوای غەسلی تەعمید کردبوو تا بتوانێ جێگای مانەوەی شەوان بۆ خۆی دابین بکا. وا رێ کەوت دایکی یەکێك لەو منداڵە ساوایانە سەری لەو کارانە دەخوراو مێردەکەی لە ماڵ نەبوو. شەوێ لە گەرمەی گاڵتەو سوعبەتدا تیتیروس و دایکی منداڵە ساواکە بێ وەی تەگبیریان کردبێ، لەسەر جێگاکەدا تێك ئاڵابوون. ئەم ژنە خەڵکی گوندی کاستلی بوو. تیتیروس لەو رۆژە بەدواوە بە زۆری لە گوندی کاستلی دەمایەوەو لەگەڵ ئەو ژنەدا دەخەوت. خوا دەست بە عەمریانەوە بگرێ!

کاپتیان پولیسینگیس پێکێکی بۆ میوانەکەی تەژی کردو پرسی:

– مامۆستا، تۆش لە پێناوی ئازادی دا دەجەنگی. تۆش بووی بە پاڵەوان، بەڵام پاڵەوانێکی بەیداخ بە ئەلفبا ئاڵدووز.

تیتیروس بە پێکەنینەوە گوتی:

- هیوادارم بەم زووانە تفەنگیش هەڵگرم. ئەلفبا شتێکی چاکە، بەڵام بە تەنیا کەڵکی ئیشتیهاکردنەوە دێ. خواردنی سەرەکی گۆشتی تورکانە.

ئامینە گۆنا خڕەکەی خستبووە سەر دەستی و دەیڕوانییە تیتیروس. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ئەم مامۆستایە برای میگلس پاڵەوانە...." هەرچییەکی کرد چ لێك چوونێکی لە نێوان ئەو جووتە برایەدا بۆ نەدۆزرایەوە.

خاکریسانتی چاوی بەرایی نەدەدا تیتیروس بدینێ، مەرگی جووتە خوشکەزاکەی لە چارەی ئەو دەزانی، بۆیە هەستاو چووە دەرێ.

پولیسینگیس گوتی:

- مامۆستا، دەستت دەگا رۆژی جەژنی مریەمی عەزرا بێی بۆ ئێرەو بەشداری غەسلی تەعمیدی ئامینە بکەی؟ ئامینە لەو رۆژەدا دەبێ بە فەڵە و لەوە بە دواوە ناوی دەنەین هلنی. هەر ئەو رۆژە بۆ شەوەکەی زەماوەندنیش دەکەین.

تیتیروس گوتی:

- کاپتیان، منیش هەر بۆ ئەو مەبەستە هاتووم، یانی بۆ مەسەلەی غەسلی تەعمیدەکە هاتووم، هاپۆ مارولیاس لە کێڵگەکەی نزیکی گوندی کاستلیدا گۆزەیەکی گەورەی لە ژێر ئەرز دۆزیوەتەوەو دەری هێناوە. بە دوای دانارد‌مو منیش چووم و گۆزەکەم بینی. دەڵێ ئەم گۆزەیە کۆنینەیەو راستیش دەکا. خوا دەزانێ هی چەند هەزار ساڵ لەمەوبەرە. دیوی دەرەوەی گۆزەکە هەندێ نەخشی لەسەر هەڵکەندراوە هەر لە گوڵەگەنم دەچێ، هەڵبەتە بە جوانی فەرق ناکرێ.

بەڵام من لە بنی گۆزەکەدا مستێ پاقلەی میسریم دۆزییەوە کە بە درێژایی رۆژگار ببوو بە بۆرەك... بەڕای من دەبێ ئەم گۆزەیە هی سەردەمی مینوس بێ.

پولیسینگیس پرسی:

- باشە، دەتەوێ چی لێ بکەی‌و بۆچی بەکاری بێنی؟
- نازانی کاپیتان؟ دەتوانین ئەم گۆزەیە لە بری مەنجەڵی تەعمید بەکار بێنین. کەشیشی گوند دەڵێ مەنجەڵەکانی کلێسا یەکجار چکۆلەن‌و تیامابوو کە خانمی نۆدین چۆن غەسلی تەعمید بکا، بەڵام خوا لە شوێنی خۆیدا ئەم گۆزەیەی بۆ رەخساندین. دیارە ئەمە خۆی لە خۆیدا مژدەی خێرو خۆشییە کاپیتان. بە رای من قستەنتنیەش بەم زووانە دەگەڕێتەوە سەر ئاینی مەسیح.

تیتیروس ئەمەی گوت‌و هەستا. زۆری پەلە بوو، چونکە دۆستەکەی لە کاستلی چاوەڕێی دەکرد تا پێکەوە شێو بخۆن.

پولیسینگیس قاقا پێکەنی‌و گوتی:

- بەڕاستی مامۆستا بیری تازەت ها بەلاوە! تۆ چ دەڵێی ئامینە؟

بەڵام ئامینە بێدەنگ بوو. تەماشای تیتیروسی دەکرد‌و روحی یەکجار دوور بوو لەبیری مەسیح‌و گۆزەی تەعمید.

*   *   *

دۆستەکەی تیتیروس خواردنی ئامادەکردبوو، مێزی رازاندبۆوە، قەڕابەیەکی پڕ لە شەراب کردبوو و چاوەڕێی کاکە مامۆستا بوو. ئەم ژنە سەرو سەکوتی پیاوانەو ناشیرین بوو، ددانەکانی ناڕێك‌و زل دەبریقانەوە، سمێڵی تەواو بۆر دەچۆوە. دەموچاوە پانەکەی یەکپارچە جێ ئاوڵە بوو. هەر ئەم ناشیرینەش ببووە هۆی ئەوەی کە کاکە مامۆستا دڵبەندی ببێ. بەڕاستی ئەم دنیایەش سەیرە! رەنگە ئەگەر ئەو ژنە کونج نەبوایە تیتیروس هەرگیز ئاشقی نەبوایەو وا زوو بەزوو رووی نەکرابایەوە کە ژنێك لە ئامێز بگرێ.

کاکە مامۆستا سڵاوی لە ژنە کرد. کیژە ساواکەی ژنە لە بێشکەکەیدا خەوتبوو، منداڵەکەی دیکەی کە هەراشتر بوو لەسەر قەنەفەکە نووستبوو. مێردی ژنە چەرچی بوو و بە دێهاتەکاندا دەگەڕا. ئێستا ژنەو تیتیروس بێ ترس خاوەنی هەموو شتێ بوون. هەردووکیان پێکەوە نانیان خواردو قەڕابەکەیان چۆڕبڕ کرد، ئەوجا وێردیان خوێندو وێنەی وەلییەکانیان داپۆشی تا چاویان لێیان نەبێ‌و خۆیان بە نێو جێگاکەدا کرد. کاکە مامۆستا لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "دەك بتڕەژم تیتیروس! لێدە بەختت هەستاوە! تا ئێستا تۆیان بەستبۆوە، بەڵام ئێستا بۆ خۆت بووی بە پیاو. ئیشەڵڵا هەزار ساڵ دەژی!..." بە جۆرێ تەختەکەی هێنایە لەرزین، لەوە بوو لە ئان‌و ساتدا بکەوێ.

بەیانی، تیتیروس لە خەو هەستا، چووە نێو حەوشە تا دەست‌و چاوی بشوا، چاوی بە کوڕە سێ ساڵانەکەی دۆستەکەی کەوت کە لە سوچێکدا وێستا بوو و مۆڕەی لەو دەکرد. تیتیروس لەوە ترسا کە منداڵەکە سوسەی شتێکی کردبێ‌و بۆ بابی بگێڕێتەوە. چوو بە لای منداڵەکەوە و دوو پارچە دراوی دایێ تا دڵی نەرم بکا، بەڵام منداڵەکە بە توڕەییەوە دەستی کێشایەوەو گوتی:

- تۆ دوێنێ شەو گازت لە دایکم دەگرت‌و ئێستا پارە دەدەیە من!

پارەکانی دایەوە بە سەروچاوی تیتیروسدا.

تیتیروس یەکسەر گەڕایەوە ژوورەوە، کوڵە پشتەکەی کە پڕ کرابوو لە نان‌و زەیتون‌و پەنیرو زەمزەمییەك شەراب، دا بە شانیاو بە ژنەکەی کە خەریکی رێکخستنەوەی جێگاکە بوو، گوت:

- خوا حافیز!

ژنە گوتی:

- خوا حافیز.

تیتیروس بەڕێ کەوت...

قەرەباڵغییەك لە ژێر ئەو سێ دار چنارە چڕەی مەیدانی گوند کۆببۆوە. دەرگای ماڵەکان کرابۆوەو خەڵکەکە بەسەری کۆت‌و پێی خاوس بە پرتاو لە ماڵ دەهاتنە دەرێ و دەهاتن بۆ مەیدانەکە. کەشیشێك بە پەشۆکاوی‌و قاچ و قوڵی خوێناوییەوە تازە لە رێوە هاتبوو. رووی کردبووە ئاپوراکەو دەیگوت:

- خزمینە، من لەلای کەشیشی دێری "عیسا مەسیح"ەوە هاتووم.حەسەن بەگی سەردار بە خۆو لەشکرێکی سەربازەوە لە کاندییەوە بەڕێ کەوتووەو هاکا گەییە دێرەکەو ئابلۆقەی

دا، جا هاوارمان هێناوەتە بەر ئێوە و دەبێ یارمەتیمان بدەن. ئەدی سەرداری ئەم گوندە کوا؟ خزمینە هیزە دەست بدەنە چەك!

بەڵام سەردار پولیسینگیس هێشتا لە ئامێزی گەرمی ئامینەدا بوو. لە دەنگە دەنگەکەی خەبەری بۆوە، پێڵاوەکانی لەپێ کرد، دەمانچەکانی لە خۆ بەست و بە پەلە رووەو دەنگە دەنگەکە چوو. هەرکە گەییە ئەوێ قۆڵی کەشیشی بەدبەختی گرت و گوتی:

– هەرا هەرای چیتە؟ بۆ ئەو خەڵکە دەترسێنی؟

کەشیشەکەی بە پاڵ تا ماڵی خۆی برد. لەوێندەر دەرگای لێ داخست نان و ئاوی دایێ و کەشیشی داماو ئاهێکی تێ گەڕا. ئەوجا کاپیتان پێی گوت:

– دە ئێستا قسە بکە، ئیدی ئەم هاوارو گریانە چییە؟ یانی ئەوانەی تۆ وا لێیان تۆقیوی هەر تورك نین؟ دە دڵنیابە قڕیان تێ دەخەین!.

"10"

هەتاو گزنگی دا. لە پێشدا لوتکەکانی روناك کردەوە، ئەوجا قەد پاڵ و گردو دەشتەکانی لە باوەش گرت و پاشان تیشکی زێڕینی خستە سەر دەریا. کریتی لەش بەزام لە ژێر تیشکی هەتاودا دەبریسکایەوە. ئەگەر خوا تۆزێ زەحمەتی کێشابا و کەمێك سەری دانەواندبا و بیڕوانایەتە خوارێ، بە هەموو خوایەتییەکی خۆیەوە دڵی پێ دەسووتا. ماڵەکانی دەبینی کە چۆن دەسووتان، ژنانی دەبینی چۆن قژیان دەڕنییەوە، سێوی و هەتیوانی دەبینی کە پێ خاوس و لینگ رووت لە چیاو چۆڵان وێڵ و سەرگەردانن، پیاوانی دەبینی کە چۆن بێ نان و فیشەك و بە پێی خاوس دەچنە جەنگ و چەکە هەرە کارییەکەیان تفەنگە کۆنێکە! ئەمانە نەوە پاش نەوە لە خوا پاڕابوونەوە، بەڵام ئایا خوا هەرگیز ئاوڕێکی لێ داونەتەوە تاگوێ لە دەنگ و هاواریان بگرێ؟ یا خوا کەڕ بووەو لە دین وەرگەڕاوە، بۆیە ئەو خەڵکە چ چارێکیان نەماوە جگە لەوەی دەست بدەنە چەك.

کاپتیان پولیسینگیس لەگەڵ سپێدەی بەیان دا چووە نێو حەوشەو خۆی ئامادە دەکرد کە بڕوا بۆ جەنگ، ماینەکەی زین کرد. شەوی پێشوو قاسیدێکی ناردبوو بۆ لای میگلس پاڵەوان تا دوا هەواڵی پێ رابگەیەنێ.

نامەیەکی بۆ ناردبوو کە: "تورکەکان، دێری عیسا مەسیحیان ئابڵۆقەداوە. ئاڵاکەت هەڵگرەو ناوی خوای لێ بێنە. ئازادی یا مەرگ! ئیدی کۆڕو کۆبوونەوەو خوتبەخوانی بەسە کاتی ئەوە

هـاتووه کـه کریـت دەنگـی راسـتەقینەی خـۆی کـه تـەنیا لـه لوولـەی تفەنگـەوە دێتـە دەرێ، بـەرز بکاتەوە.

هەروەها لە نامەکەدا نووسی بوو:: "پاڵەوان، میگلس، پیاوی چابە با رقو کینەی لابەلای خۆمان لەبیر بکەین! ئەم رقو کینەیە بە خۆڕایی دڵی هەردووکمان کرمێ دەکا. رۆژێ لە شێریان پرسـی: تۆ لە چ دەترسی؟ لە فیل یا لە پلنگ؟ شێر وەڵامـی دایـەوەو گـوتی: "مـن لـە کێچ دەترسـم. بـەڵێ میگلس پاڵەوان، ئێمە، منو تۆ کێچێکمان کەوتبووە نێوانو هـەردووکمانی هەراسـان دەکـرد. جا ناوی ئەم کێچە هەر چییەك بێ، شادی یا خـەم، گرنگ ئەوەیـە کێچێك بـوو. هەنووکـە کـاتی ئـەوە هاتووە ئەم کێچە لە نێو بچێ.

کریت هاواری بۆ ئێمە هێناوە. کەواتە وەرە وەکو براو دەست لە دەست تێ بکۆشن!"

ئامینە هاتە دەرێ، شانی دا بـە چوارچێوەی دەرگاکـەوە. دەوری چـاوی شـین هەڵگـەڕابوو، لێـوی هی گازی شەوێ سوور هەڵگەڕابوو. کاپیتـان پولیسـینگیس سـەری وەرگێـڕاو چـاوی بـەو کـەوت. ئـەو وشـانەی کـە بـۆ میگلس پاڵـەوانی نووسـی بـوون هێشـتا لـە مێشـکی دا دەزرینگانـەوە، بۆیـە بەرامبەر بە ئامینە تاڕادەیەك وشك بوو.

ئامینە بەوپەڕی توڕەییەوە گوتی:

– ئەوە بیر لە چی دەکەیتەوە؟ یانی چی من بەرانبەرت وێستاوم و تۆ سەیرم ناکەی؟

کاپیتان پولیسـینگیس خـورجێکی رەنگـاو رەنگـی بـە دەسـتەوە بـوو، خـەریك بـوو دەی هاویشـتە تـەرکی ماینەکـەی. تایـەکی خورجەکـە فیشـەكو سـارغیو دەرمـانو مەڵحـەمی تێـدابوو، تایەکـەی تـری کـولێرە، سـەلکێ پـەنیرو مەتارەیـەك شـەرابی تێـدابوو. تیامـابوو کـە چ وەڵامێکـی ئامینـە بداتەوە. دوێنێ شەو کە نامەکەی بۆ پاڵەوان میگلس دەنووسی بۆ یەکەمجار لە ژیانیا پـەی بـەوە بردبوو کە دەبێ جێی ژنەکـەی لـە چ شـوێنێکی دڵـی بـێو جێـی نیشـتمانەکەی، واتـە کریـت لـە چ شوێنێکی دیدا ئامینە بە قاڵدرمەکاندا هاتە خوارێ و لێی نزیك بۆوە و گوتی:

– من رازێکم لە دڵدایە پێویستە پێت بڵێم.

کەوتـە دەسـت هێنـان بـە ملـی ماینەکـەدا، ئـەوجا سـەری دانەوانـدو قـژە درێژەکـەی وەکـو یـاڵی ماینەکە بەسەر شانو ملیدا پەخش بۆوەو حەوشەکەی پڕ کرد لە بۆن.

کاپیتان پولیسینگیس گوتی:

– راز؟

و دەستی بە خورجەکەیەوە وشك بوو.

– بەڵێ، بۆیە ئێستاکێ ئەم رازەت پێ دەڵێم تا دوایی گلەیی نەکەی.

جـار جـار لـە کاندییـەوە هەنـدێ خەبـەرم دەگـاتێ: گوایـە کەسـوکاری نـوری بـە تـەمان بـە کۆمـەڵێ سەربازەوە شەوێ بدەن بەسەر کاستلی داو من بفڕێننو ئەگەر نەبوومەوە بـە موسـڵمان بم کـوژن. ئێسـتا تـۆ بـڕۆ فریـای دێـری عیسـا مەسـیح بکـەوە، بـەڵام ئاگـاداری ژنەکەشـت بـە کاپیتـان پولیسینگیس!

کاپیتان بۆ ساتێ دۆش داما. لە دەرەوەو لە مەیدانی گوندەوە دەنگی هەراو زەڵەزەڵ دەهات. ژنان خوا حافیزییان لە مێردەکانیان دەکردو پیرێژنان دەگریان. پیاوانیش خوا حافیزییان لە ژنەکانیان دەکردو هەموویان لە ژێر سێ دار چنارەکەوە لە دەوری ئالآی کاپیتان پولیسینگیس کۆ دەبوونەوە.

ئامینە کە بینی مێردەکەی بێدەنگە هەمدیس هەڵیدایێ:

– ژنەکەشت بیر بێ ها! ژنیش رێك وەکو قەڵایە و لە گرتن دێ.

پولیسینگیس بێ دەنگییەکەی شکاندو گوتی:

– لە بیری ناکەم.

ئەوجا باسکی لە قەدی ئاڵاند، سینگو مەمکە قوتو تورتەکانی بەخۆوە نوساندو بۆ ساتێ وروژا. لە دڵی خۆیدا گوتی: "تا ئەم لەشو لارەم لە باوەشدا بێ هەموو دنیا وێران بێ بە خەیاڵمدا نایەت!"

ژنە چاوەکانی نوقاند بە ئەسپایی لەسەر نوکی پێ خۆی هەڵبڕی و لێوی بە دوای لێوی مێردەکەیدا دەگەڕا. ئەژنۆی کاپیتان نوشتایەوەو... ماینەکە حیلاندی. کاپیتان پولیسینگیس هاتەوە سەرخۆو شانی دا بە دیوارەکەوە. بە ئەسپایی ژنەکەی لادایە لاوە، لێویان لێکدی ترازا، ئەوجا کاپیتان گرتی بە یاڵی ماینەکەداو بە چاپکی خۆی هەڵدایە سەر زینەکەو گوتی:

– خوا حافیز!

بێ ئەوەی ئاوڕ بداتەوە لە حەوشە وەدەرکەوتو ماینەکەی بەرەو مەیدانی گوند تاودا.

* * *

هەر ئەو رۆژە بەیانی زوو، لە پتروکفالودا، لە حەوشە گەورەکەی ماڵی باپیرە سیفاکسو میگلس پاڵەوان راوەستابوو، جەنگاوەرەکانی دەوریان دابوو، بەیداخە رەشەکەی خۆی کە بە پیتی سوور لەسەری نووسرابوو، دایە دەست تیودوریس. کایامبیسو میستیگری تەدارەکی شەڕیان لە خۆدا بوو لە نزیکی ئەوەوە وێستا بوون. فیندوسوس چوو بوو تا خێزانەکەی لە جێیەکی باش دابنێو بگەڕێتەوە. برتولدو کە لەو پشتانەوە خۆی لە پاڵتۆکەیەوە پێچا بوو وخۆی لە نێو ژنەکاندا مات کردبوو لەبەر سەرمای بەیانی هەڵدەرزیو بە چاوانی ئەبڵەقەوە دەیڕوانیو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ئەم دڕندانە کێنو بەم بەیانییە زووە بەم سەرمایە کێوە دەچن؟".

میگلس پاڵەوان روانییە ژنەکەی کە لە ناو دەرگاکەدا وێستابوو گوتی:

– خوا حافیز ئافرەت.

ژنە بە نەرمی وەڵامی دایەوە.

– خوا ئاگادارت بێ پاڵەوان میگلس،خوا دەست بە باڵی هەمووتانەوە بگرێ!... ئەوجا نیگای یەکە یەکەی ئەو پیاوانەی کرد کە لەگەڵ مێردەکەی بوون. باپیرە سیفاکس وەدیار کەوت. ردێنی لەبەر یەکەم گزنگی بەیان دەدرەوشایەوە. دەستی هەڵبڕیو بە دەنگی بەرز گوتی:

- بەخێر چن کوڕینە! خێر بێتە ڕێتان! بڕۆن بە تەمای خوا! ئێوە دەڕۆن لە پێناوی کریتدا دەجەنگن. خەنی لەو کەسەی لە پێناوی کریتدا دەمریّ!

باپیرە سیفاکس بێدەنگ بوو، ئەوجا گوتی:

- بەو ڕۆژەی ها وەبان سەرمانەوە، خۆشم نازانم بۆچی پێم خۆشە لە پێناوی کریتدا بمرم نەك لە پێناویدا بژیم.

کایامبیس گوتی:

- لە خۆشەویستییەوەیە.

قارەمانان قاقا پێکەنین‌و دەنگی قاقاکەیان لە حەوشەکەدا دەنگی دایەوە. تراساکی لە دەنگەکان خەبەری بۆوەو هەستی کرد بابی دەڕوا بۆ جەنگ. لەسەر تەختەکەی هاتە خواریّو پەتۆیەکی سوری ریشوەداری لە خۆیەوە پێچاو هاتە نێو حەوشە. میگلس پاڵەوان کوڕەکەی بینی کە لە نێوان دایکی‌و باپیرەی وێستابوو. بزەیەکی بۆ کردو گوتی:

- خوا حافیز تراساکی! نۆرەی تۆش دیّ.

ئەوجا خۆی هەڵدایە سەر ماینەکەی‌و نیشانەی خاچی کێشاو گوتی:

- بەناوی خوا!

ئاڵا هەڵگری دەستەکە کەوتە پێشەوەو جەنگاوەرەکان تفەنگ بەشان‌و بە دوایا قەتارەیان بەست‌و لە گوند وەدەرکەوتن.

* * *

دێری بەنێوبانگی "عیسا مەسیح" یەکجار کۆن بوو، بەر لە داگیرکردنی کریت لەلایەن ڤینیسییەکانەوەو بەر لە داگیرکردنی قستەنتینیە لەلایەن تورکەکان، دروست کرابوو. لەو سەروبەندەدا دروست کرابوو کە ئیمپراتۆرانی بیزەنتی هێشتا فەرمانڕەوای ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا بوون.

دەگێڕنەوە گوایە ئەم دێرە لە پاش "شانیسە فور" بەجیّ ماوە. ئەم پاشایە پیاوێکی چاك بوو، کەچی خەریك بوو لەبەر خاتری ژنێکی جوان دۆزەخ بۆ خۆی مسۆگەر بکا. بەڵام خۆشبەختانە خوا بەزەیی پێدا هاتەوەو لەگەڵ هەموو پاشاکانی ئێمەدا بە گوناحبارو شەهید-ەوە ناردییە بەهەشتیّ.

نیسەفور پاش فەتحی جیهان، لەکریت دابەزی‌و عەرەبی بەزاندو بڵاوەی پێکردن. بەیداخی ئەوانی داگرت‌و ئاڵای خوێناوی مەسیحی لەسەر گوندانی ئاگر تیّ بەرداروو شارانی تاڵان کراو هەڵکرد. دەڵێن ئێوارەیەك کە دنیا بەرە بەرە تاریك دەبوو، پاشا بە تەنیشتی دۆڵێك دا ڕەت دەبوو، بڕیاری دا ئەو شەوە لەوێندەر بەسەر بەریّو سبەی بەیانی بەرەو کاندی -کە لەو سەروبەندەدا پێیان دەگوت خندق- بەریّ بکەویّ. شەویّ لە ژێردار لیمۆیەك دا دەنویّ، مانگە شەوێکی خۆشی مانگی پێنج دەبیّو بولبولان دەخوێنن، شا خەون دەبینیّ لەو خەوەی دا مەسیحی بینی بوو کە شەکەت‌و ماندوو و پیّ خاوس لە سەفەرێکی دوورو درێژ دەگەڕایەوە. مەسیح بیّ وەی هەست بە پاشا بکا لە ژێر دار لیمۆیەکی دیدا وێستا، ئاهێکی قووڵی هەڵکێشا،

لەسەر عاردەکە راکشا، بەردیکی نایە ژێر سەریو لە بن لێوانەوە گوتی: "وایش کە ماندووم!"
ئەوجا دەستی لە شێوەی خاچ دا نایە بان یەكو چاوی لێك ناو خەوی لێکەوت.
پاشا ئەو شەوەی یەکجار لەلا خۆش بوو. خۆشییەکەی نە لەبەر مانگەشەوەکە بوو و نە لە خۆشی ئاوازی بولبولان بوو، بەڵکو لەبەر ئەوە بوو کە خۆی لە بەهەشتدا دەبینی.
سپێدە زوو لە خەو رابوو و بە خۆی گوت: "ئەو درەختەی کە مەسیح لە ژێریا نووستووە درەختێکی موبارەکە" و دەستووری دا کە شورەیەك بە دەوری ئەو دار لیمۆیەدا بکێشن، بەڵێ، دەڵێن دێری عیسا مەسیح بەو شێوەیە دروست کرا.
پاشایانی "بیزانت" مردن، تورکان قستەنتینیەیان گرت، ڤینسییەکان دەستیان بەسەر دورگەی کریت دا گرتو پاشان گاوران پەلاماریاندا... دێرەکە وێران بوو، سەر لە نوێ دروستیان کردەوەو هەمدیس وێران بۆوە... ئەوا ئێستاش تورکەکان گەمارۆیان دابوو، لەلایەکەوە زەنگەکان بە غەمگینی لێ دەدرانو لەلایەکی دییەوە قاسیدان روویان دەکرد هەموو لایەكو هاواریان دەبرد کە: "ئەی مەسیحیان هاوارە فریاکەون! تورکان دێری عیسا مەسیحیان ئابلۆقە داوە!"
کەشیشەکان لە حەوشی کڵێساکەدا، تفەنگە شاراوەکانیان لە ژێر عاردیدا دەردێنا. پێش نوێژی دێرەکە بەرانبەر پەیکەرە گەورەکەی مەسیح کە لەلای راستی میحرابەکەوە بوو، هاتبووە سەر چۆکانو بە دەنگێکی بەرزی ئەوتۆ کە هەموو کەسێك گوێی لێ بێ هاواری دەکرد:

– ئەی خوای گەورە، بمبورە! هەمووی خەتای منە! بەڵێ خەتای منەو ئەوەتا ئەم سەگانە هاتوونو دەیانەوێ تۆڵە بستێنن.

بە راستیش خەتای ئەو بوو. لە سەرەتای ساڵی ئاینیدا "واتە یەکی سپتامبر" پێش نوێژی دێر لە کاندی دەگەڕایەوە. چوو بووە شارو سەری خەلیفەی دابوو، هەموو دەستکەوتە کۆنەکانی دێری خستبووە بەر دەستی خەلیفەو داوای لێ کردبوو کە لەلای خۆی بیان پارێزێو لەلای پاشا شەفاعەت بکا تا تورکان پەلاماری ئەو شوێنە موبارەکە نەدەن، بە خەلیفەی گوتبوو:

– بابی موبارەك، تائێستا چەندین جار ئەم دێرە موبارەکەیان سووتاندووە، بەسە با بەزەییەکیان لە دڵدا بێ! من پیربوومو هێشتا زامەکانم ساڕێژ نەبوون.

ئیدی لە پەلوپۆ کەوتوومو توانای ئەوەم نەماوە بەرگری لە دێرەکە بکەم.
خەلیفە بە دەمییەوە پێکەنی بوو و گوتبووی:

– ئەگەر پیریش بووی خوا پشتو پشتیوانی پیاوانی مبارەکە! بڕۆو خاترجەم بە! بەو دوعایە بێ کە من بۆت دەکەم! پێش نوێژ شادو دڵخۆش بە دوعای خێری خەلیفە، سواری قاترە بۆزەکەی بوو و لە دەروازەی لازارەوە دەرچوو. بەدەم رێگاوە لە ئاسۆی سەرکەل، لە کێوانی زەردە لە باوەش گرتوو، لە پەرێزان، لە رەزانی ترێ چنراو، لە درەختانی پڕ بەری زەیتونو لە دەریای دەنواڕی و دڵی لێوان لێوی شادی بوو. لە بن لێوانەوە بە خۆی دەگوت: "سوبحانەڵڵا لە جوانی ئەم دنیا پوچە! ماشەڵڵا لە جوانی کریت، ماشەڵڵا لە گەورەیی خوا!".

بە کەنارەکەدا دەڕۆیی. لە خاکە سوورەکە ڕەت بوو، لە میوانخانەکەی بێوەژن لای دا، جامێ عارەقی خواردەوەو کەوتەوە ڕێ. بە کێوە سەختدا (زاڵم کوەدا) هەڵگەڕا، قاترەکەی بە بزنە ڕێیەکی سەر هەورازێکی هەزار بە هەزاردا هاژۆت.
شنە بایەکی خۆشی دەهات. پێش نوێژ دەیڕوانییە دەریا، دەریا کەوتبووە لای دەستە ڕاستی و وردە وردە تاریك دەبوو. نیشانەی خاچی کێشاو هەمدیس لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "سوبحانەڵڵا لە جوانی ئەم دنیا پوچە! ماشەڵڵا لە جوانی کریت!...."
لە پڕ سێ تورکی خەنجەر بەدەست لەبن بەردێکەوە بۆی دەرچوون و پڕیان دایێ. سوێندیان لێ خواردبوو کە بیکوژن و کەمینیان بۆ دانا بوو! تومەز ئەم جەنابی "پاڵەوان کەشیش"ە لەسەروبەندی شۆڕشی 1866دا چەندین ژنی بێوەژن خستبوو کە هێشتا هەندێکیان مابوون و پیر ببوون، جا ئەم سێ لاوە تورکە کوڕی ئەو بێوەژنانە بوون، سوێندیان خواردبوو کە تۆڵەی بابیان لە بکوژ بکەنەوە. قاترەکە ڕەوییەوەو خەریك بوو پێش نوێژ لە هەورازەکەوە هەڵدێرێ، بەڵام بەو پیرییەش وەکو پشیلە خۆی هەڵدایە خوارەوەو بەدەم هاواری "یا حەزرەتی مەسیح"ەوە خەنجەرەکەی هەڵکێشا.
هەر چواریان وەکو ئەوەی میرات بەش بکەن و هار بووبن لەو سەر هەورازە دەستیان نایە یەخەی یەك. پێش نوێژ، کابرایەکی کوڵە بالای ناوشان پانی کەتە بوو، بەڕاست و بە چەپدا دەستی دەوەشاند. ئیدی ببۆوە بەکوڕی چواردە ساڵان و وای هەست دەکرد بە تەنێ نییەو بەڵکو هەموو کریتیانی لەگەڵن. پێش نوێژی پیر هەستی دەکرد هێزێکی نادیاری هاتۆتە بەدەن و هەموو ئەو باب و باپیرانەی کە لە شەڕی دژ بە تورکاندا کوژرا بوون لەودا زیندوو بوونەتەوە.
هەر چواریان تێك ئاڵابوون و زۆرانیان دەگرت و خەنجەریان لێکدی دەدا، وەکو یەك تۆپەڵ بەسەر تاوێرەکاندا دەکەوتن و بێ ئەوەی لێکدی جیا ببنەوە، هەڵدەستانەوە. وا چوو بوون بە یەکدا دەتگوت جانەوەرێکن کە هەشت پێ و چوار سەرو چاوی توکنی هەیە.
خوێن لە لەشیان دەڕۆیی، هەناسەیان تێکەڵ بەیەکدی ببوو، کەف و خوێناو بەلالغاوەیاندا هاتبووە خوارێ. سێ تورکەکە دەیان نەڕاند و هاواریان دەکرد:

- هەی گاور! پیاو کوژ!

پێش نوێژ هاواری دەکرد:

- یا حەزرەتی مەسیح!

و بە مست دەم و دانی تورکەکانی دەشکاند. ئەنجام شەویان لێ بەسەرهات. دەریا تاریك تاریك ببوو، ئەستێران بێ خەم و خەیاڵ بە ئاسمانەوە دەرکەوتن. تاق تاق کەرەیەك بە فڕکە فڕك لەسەر تاوێرێ نیشتەوەو کەوتە ڕوانینی ئەم چوار پیاوەی کە کەوتبوونە گیانی یەکدی. پێش نوێژ جارێکی دی هاواری مەسیحی کرد. خۆی ڕاپسکاندو گوڕێکی دایە خۆی و هەر سێ تورکەکەی بەرەو هەڵدێرەکە دەڵەك دا، تورکەکان هێشتا لە لەتراندا بوون پێش نوێژ، کە پاڵێکی دی پێوەنان، هاوارێکی سامناکیان لێ هەستا و بەسەر تاوێرەکاندا بەرەو قووڵایی هەڵدێرەکە غل بوونەوە.

پێش نوێژەکە پشتی بە تاوێرێکەوە داو نیشانەی خاچی کێشا. خوێن لەسەرو چاوی دەچۆڕا. کراسەکەی دڕی، برینەکەی بەستو قاترەکەی کە لە پشت تاوێرێکەوە وێستابوو، گاز کرد، لەبن لێوانەوە گوتی: "خوایە، ئەوەندەم هێزو توانا بدەیێ تا دەگەمەوە دێرەکە، ئەوسا لەوێ چم بەسەر دێنی کەیفی خۆتە!".

بە دانە چیڕێ و نالە نالێ سواری قاترەکە بوو و کەوتە رێ. لەبەر خۆیەوە گوتی: "خوا گەورەیە"و بەرەو دێرەکە دایکێشا.

بۆ سبەی ئەم هەواڵە وەکو ئاگری ناوپوش بڵاوبۆوەو لە سەرانسەری کاندیدا دەنگی دایەوەو بوو بە هەرایەك ئەو سەری دیار نەبێ.

سێ پیرێژن بە سینگ کوتانو و رۆڕۆ لەگەڵ دەستەیەك تورکدا بەرەو شوێنی رووداوەکە وەڕێ کەوتن. جەنازەی کوڕەکانیان هەڵگرتەوەو هەر لەو شوێنەدا بە خاکیان سپاردن. پیاوەکان خەنجەرەکانیان لەسەر گۆڕی ئەو جوانە مەرگانە داچەقاندو سوێندیان خوارد کە خوێنی ئەو دێرە نەحلەتییە بەسەر گۆڕەکانیاندا بڕژێنن. ئەوجا هەستانو رۆیشتن. ئەوەبوو بەیانییەکی زوو وەختێ خەڵکەکە لە خەو رابوون سەیریان کرد تورکانی کڵاو سوور چوار دەوری دێری عیسا مەسیحیان تەنیوە.

هەتاو هەڵهات. دەروازەی لازارە کرایەوە. لەشکرێکی تازەی تورك لە دەروازەکەوە دەرچوو. هەندێکیان بەرەو دێری ئابلۆقەدراو دەچوونو هەندێکیان بەرەو گوندی تورك نشینی "کاستلی" کە گاورەکان داگیریان کردبوو، دەچوون. برازاو ژن براکانی نوری بە سەرکردایەتی موەزنی خوێن رێژ کەوتبوونە پێش دەستەکەوەو وەکو شێت ملیان دەنا. مەسیحیان لە پشت پەنجەرە داخراوەکانی خۆیانەوە دەیانڕوانییە ئەم دەستە چەکدارە. سەیریان دەکرد تورکەکان کردوویانە بە هەراو هەنگامەیە ئەو سەری دیار نەبێ، دەگەیینە هەر دەرکەیەك خەنجەرێکیان پێدا دەکرد.

"سێ دەعجانەکە"، خەواڵوو پێ خاوس لە کەمینگاکەی خۆیان وێستا بوونو دەیانڕوانییە ئەو کەسوکارەی نوری کە لە دەرگا سەوزەکەوە وەکو مێرولە دەرژانە دەرێ. گوێیان لە هەڕەشەو گوڕەشەیان بوو. ئاگلائی گوتی:

– ئەمانە دەچن ئەو دێڵە سەگە، ئامینە دەرفێننەوەو نایەڵن فریا بکەوێ کە بچێتە سەر دینی مەسیح!

فروسینی بە خۆشحاڵییەوە گوتی:

– دەچن ئەو کاپیتانە مێ بازە دەکوژن.

خوشکی سێیەم بێدەنگ بوو، ئاهی هەڵدەکێشاو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "خۆزیا من لە جێی ئامینە بوایەم! خۆزگەم بە خۆی. هەم تورکەکان خۆشیان دەوێو خۆی بۆ بە کوشتن دەدەنو هەم مەسیحیان!".

ئاریستوتالیس لەو کاتەدا لە خەو هەستا، کۆکەیەکی کرد. هەر سێ خوشك جلی شەویان داکەندو خۆیان گۆڕیو بە پەلە هاتنە ژوورەوە تا یەکێکیان ئاو بۆ براکەی گەرم بکاو سەروچاوی پێ بشوات، یەکێ جلی بۆ حازر بکاو ئەوی تریان قاوەو مرەبای گوڵەباخی بۆ ئامادە بکات.

له هەمان کاتدا شاری ئەسینا لەوبەری دەریاوە لە خەو رادەبوو تیشکی هەتاو ئەو شارە جوانەی کە لە باوەشی تەمی بەیانیدا هەڵاژا بوو، نەوازش دەکرد.
ئەسینا کێشمانێکی خۆیدا، بە خاوییەوە هەستاو باوێشکێکی دا، تیشکی هەتاو لێی دەداو خەوەکەی دەتاراند. دەنگی شیر فرۆش و رۆژنامە فرۆش و میوەفرۆش لە شارا دەنگی دایەوە. پەناهەندە کریتییەکان بە بێدەنگی لە حەوشی قوتابخانە چۆڵ کراو و لە عەمارو کوختە نزمەکانەوە کە هەموویان لەو شوێنانە داڵدە درابوون، دەهاتنە دەرێ. بەلەنگازانە لەو شوێنانە دا بێ ئەوەی قسەیەك بکەن، بەڕیز لەسەر عاردی دادەنیشتن و شوێنی خەوتنیان نەبوو. ژنانی لەچك لەسەر قاپلەمە بە دەست دەڕۆیشتن.
هەموویان بەڕیز دەچوون بۆ بەر دەرگای حەوشەیەك کە لەوێندەر مەنجەڵی گەورە گەورە نرابووە سەر ئاگر. چەندی سەعات نۆرەیان دەگرت تاسەروو دوو کەوچك شۆربای ئاردیان بەر بکەوێ.
لە سەرەتادا شەرمیان دەکرد کە دەست لە کەس پان بکەنەوە بەڵام برسێتی شەیتانێکی بێ رەزایەو بەرەبەرە رای هێنا بوون کە سەر بۆ موحتاجی شۆڕ بکەن.
یۆنان، وەکو دایکێکی دڵسۆز لە دەمی خۆی دەگرتەوە تا بیدا بە کریتی برسی و داماو، رەزیل ترین کەس کیسەکەی خۆی دەکردەوە، کیژان دەستیان لە جیازی خۆ هەڵدەگرت، کەشیشان لە خوا دەپاڕانەوە کە بەلەمی پڕ لە ئازوقەو تەقەمەنی و سەرباز بۆ کریت بڕەخسێنێ. لەولاش، لە "سیرا"دا ستفانیس بەشەلە شەل کەوتبووە ناو کۆڵانە باریکەکان و دەغیلی ئەم و ئەو دەکەوت و دەیگوت:
– مەسیحیان، مەردی خوابن کەشتیەکم بدەنێ. کەشتییەك بۆ کریت!
خوا دوعاکەی گیرا کرد. لەو رۆژەدا کە دوو دۆستی دەچوون بۆ بەرگری کردن لەدێری عیسا مەسیح، ستفانیس سواری کەشتییەکی پڕ لە ئاردو ئازووقەو تەقەمەنی بوو، ئەمە دیاری نیشتمان پەروەرانی سیرایی بوو بۆ خەڵکی کریت. شنە بایەکی خۆشی دەهات، دەیدا لە چارۆکەی کەشتییەکەو بەرەو کریتی رادەڕفاند. ستفانیس نیشانەی خاچی کێشا، پەیکەرێکی سن نیکولای هەڵگرت و لە پێشی کەشتییەکە داینا، ئەوجا دانەوییەوەو ماچی کردو بە ئەسپایی بەگوێیدا چپاند.
"باش سەیر بکە جەنابی سن نیکولا، ئەوەتا لەپێشی کەشتییەکەم داناوی. دوایی نەیەی بڵێی من لە ناو عەماری کەشتییەکە بووم و چاوم لە هیچ نەبووە!". خوای دەریاوانان بە ردێنە کورت و لوولەکەیەوە، بێ ئەوەی چ قسەیەك بکا سەیری ستفانیسی دەکرد. بەلەمێکی چکۆلەی لە نێو دەست دابوو، چەند زەلامۆکەیەك لە نێو بەلەمەکەدا بوون و سن نیکولاس لێو بە خەندە بوو. ستفانیس دانەوییەوە پەیکەرەکەی ماچ کرد.
پەڵە هەورێکی دوکەڵ ئاسا لە باشوورەوە بەری ئاسمانی گرت. پەڵە هەورەکە بە زوویی گەورە بوو. پەڵە هەوری دی بە دویدا دەهاتن. بای گەرمی باشوور وەکو شوانە مەڕ ئەم مێگەلە هەورەی دەڕانی. وەختی نیوەڕۆ ئاسمان بوو بە یەکپارچە هەورو یەکەم نمە بارانی فێنکی پایز داباری و

عەردی تەڕ کرد. هەورە تریشقە کەوتە بلاچ و هوڕ، ستفانیس چاوە چکۆڵە و زیتەکانی بڕییە باشوورو بەدەم زەردەخەنەوە گوتی:

– ماڵەکەمی بای باشوور! لافاوێ لە ئاسمان هەستێنەو بیڕێژە بەسەر زەوی و کەنارەکاندا! نەبێڵە هەتاو دەرچێ و نە مانگ.

دنیا بکە بە شەوە زەنگێ ئەوسەری دیار نەبێ! بەڵێ بیکە بە شەوەزەنگ تا من بتوانم لەنگەر بگرم و بێ خەم و خەیاڵ جیازیەکەی کریت داگرم!

فیندوسوس کە بە چیادا هەڵدەگەڕا گوێی لە هەورە تریشقەکە بوو. سەری هەڵبڕی، ئاسمان ڕەش دەچۆوە. ترسا، بە دەم پێ هەڵگرتنەوە گوتی: "ئاە ئەی ئاسمان، تۆزێ سەبرکە تا من دەگەمە ماڵی گیورگاروس. ئەوسا هەر چیت پێ خۆشە وابکە!".

فیندوسوس دەچوو بۆ ئاوایی ئانوپولی تا تکا لە دۆستەکەی بکا کە ژنەکەی و دوو کیژەکەی تا کۆتایی جەنگ لەلای خۆی پەنا بداو بیان حەوێنێتەوە.

نیوەشەو گەییە ئەوێندەر. لە دەرکەیدا، بەڵام کەس وەڵامی نەدایەوە. هەمدیس لە دەرگای دا. کیورگاروس بە چاوانی سور هەڵگەڕا وو قژی لوول و ڕەنگی هەلبزرکاوەوە هاتە بەر دەرگا ,بەڵام فیندوسوس لەبەر تاریکی هەستی بە وەزع و حاڵی ئەو نەکردو گوتی:

– شەوباش هاوڕێ، ئەرێ دەتوانم ئەوشۆ لە ماڵی ئێوە بمێنمەوە؟

گیورگاروس گوتی:

– بەخێرهاتی، ماڵ، ماڵی خۆتە!

فیندوسوس هاتە ژوورەوە. کەیبانۆی ماڵەکە لەوێ نەبوو. دەنگێکی کز لە ژوورەکەی سەرەوە دەهات. پتر لە دەنگی ناڵ و نك دەچوو. دەنگەکە بڕا. فیندوسوس گوتی:

– ئەدی خێزانەکەت لە کوێیە؟

گیورگاروس گوتی:

– دوور لە تۆ تۆزێ نەساغە.

گیورگاروس مێزێکی دانا، خواردن و شەرابی لەسەر ریز کرد، چرایەکی دیکەشی هەڵگیرساند. ئەوجا گوتی:

– ببوورە فیندوسوس، نانەکەمان نانی خەجاڵەتییە! نەمزانی ئەوشۆ گەورەمان دەکەی. بەڵام سبەینێ خوا یار بێ کەڵەبابێکت بۆ دەکوژمەوە.

لە دەرێ را تۆفان و بارانێ بوو هەر مەپرسە. لق و پۆی هەنجیرە پیرەکەی نێو حەوشە بەدەم باوە سەمای دەکرد.

فیندوسوس گوتی:

– خوا یار بێ سبەی بەیانی زوو دەڕۆم، چونکە وەعدم بە میگلس پاڵەوان داوەو حەز ناکەم وەعدە بە خیلاف دەرچم. کە دەبینی بەم شەوەش هاتوومە خزمەتی جەنابت بۆ ئەوە هاتووم تکایەکت لێ بکەم.

گیوگاروس سەری داخست و گوتی:

– هەرچییەکم لە دەست بێ قسووریت بو ناکەم.

– گوتم ئەگەر ژوورێکی زیادەت هەبێ، باژن و منداڵەکانمی تێ بچن تا ئەم وەزعە هێدی دەبێتەوە....

گیورگاروس وەکو ئەوەی شتێ لە بینی گیرابێ، تۆزێ شەرابی خواردەوەو ئەوجا سەری داخست و گوتی:

– بە رێکەوت ژوورێکمان چۆڵ بووەو دەتوانی مناڵەکانتی تێدا دابنەی!

ئەمەی گوت و هەستا. دەرگای کردەوەو چووە نێو حەوشە، وەختێ گەڕایەوە سەراپای تەڕببوو. دانیشت و گوتی:

– شکور خۆش دەبارێ، لەوە دەچێ پەڵەکەی بدا.

مێزەکەی پێچایەوەو جێیەکی بۆ فیندوسوس راخست و هەمدیس گوتی:

– تۆ بنوو، وا دیارە لە دوورەوە هاتووی و ماندوویت!

گیورگاروس بەیانی زوو قاپێ شیرو نانێکی جۆو سەلکێ پەنیری بۆ هێنا. هەور بە ئاسمانەوە نەما بوو، ئاسمان ساف و لوس دەتگوت رێوی لستویەتیەوە.

کەڵەبابانی گوند لە سەربانەکان هەڵنیشتبوون دەیان خوێند. فیندوسوس گوتی:

– خوا حافیز گیورگاروس، نازانم چۆن چاکەی تۆ بدەمەوە؟ خوا لە خزمایەتیت کەم نەکا!

– گوێ مەدەیێ فیندوسوس، برۆ بە خێرو سەلامەت!

هەتا کەوت. تاوێرە بەردی تازە بە باران شۆردراوە دەبریقانەوەو دڵۆپە باراناو لەسەر گەڵای درەختەکانەوە دەدرەوشایەوە. فیندوسوس تولە رێی کۆساری گرتەبەرو بێ خەم و خەیاڵ فیکەی لێدەدا. پەنایەکی بۆ ژن و منداڵەکانی پەیدا کردبوو، خەیاڵی ئاسوودە بوو، و پەلەی بوو کە زوو بگاتەوە میگلس پاڵەوان و کایامبیس و میستیگری.

لەوسەری گوند دەرگای کوختەیەك کرایەوە، پیرەمێردێکی وردیلەی کورتە باڵا سەری کێشایە دەرێ. فیندوسوس دەیناسی. زاخاریاس مامی گیورگاروس بوو. پیاوێکی هەمە کارە بوو: درەختی موتوربە دەکرد، دکتۆری بۆ خەڵکی گوند دەکرد، رۆژانی شەممە گۆزەیە ئاوو مقەسێك و گوێزانێکی دەلاکی هەڵدەگرت و دەچوو لەبەر قاڵدرمەی کڵێسادا رۆدەنیشت و هەر کەسێك ویستبای سەرو ردێنی بۆ دەتاشی. کیسەیەکیشی لەگەڵ خۆدا دەبرد کە خەڵکی نان و سەوزەو مێوژیان بۆ تێ دەکردو، دوو بوتڵی گەورەشی لەگەڵ خۆدا دەبرد، یەکێکیان بۆ شەراب و ئەوی تریان بۆ رۆنی زەیتون. کە مشتەری نەبوایە، قژە تاشراوەکانی خڕ دەکردەوەو ئاگری تێ بەردەداو بۆنی دوکەڵ و چەقەوێرەی قژی سووتاو بە گوندا بڵاو دەبۆوە.

فیندوسوس سڵاوی لێکرد، وێستا و گوتی:

– ماندوونەبی هاپۆ زاخاریاس!

پیرەمێرد وەڵامی دایەوە:

– خوا خۆشت کا گیتار ژەن! دنیا لە چ دایە رۆڵە، بەرەو کوێ دەچی؟

– هەر مەپرسە هاپۆ، دنیا بەرەو دۆزەخ دەچێ!

- ئەدی تۆ؟
- منیش لەگەڵ دنیادا دەڕۆم. چما لەوە زیاترم لە دەست دێ؟ دوێنێ شەو لەماڵی گیورگاروس بووم، خۆشمان گوزەراند. ئەوەتا ئێستاش وا دەگەڕێمەوە.

پیرەمێرد دەستەکانی بۆ ئاسمان هەڵبڕین و لەبن لێوانەوە گوتی:

- لە ماڵی گیورگاروس بووی! کەواتە بۆیە ئەو داماوە جوابی بۆ ناردبووین کە نەچین بۆ ئەوێندەرو نەیکەین بە شێوەن و ڕۆڕۆ؟
- ئەوە چ دەڵێی هاپۆ؟ شیوەن و ڕۆڕۆی چی؟
- ئەدی نەت زانیوە؟
- چی؟

دوێنێ بەیانی کوڕەکەیان کوشتووە. شەوێ لە ژوورەکەی سەرەوە بە دیار جەنازەکەیەوە دانیشتبوون و ئێشکیان دەگرت. سەیرە کە تۆ هەستت بە هیچ نەکردووە!

فیندوسوس بێ ئەوەی چ شتێ بڵێ، دەستی بە چاوییەوە گرت و دەستی بە گریان کرد.

پیرەمێرد گوتی:

- هێی فیندوسوس، مەگری و دڵ لە دڵ مەدە ئەمە چارەنووسی هەموومانە!

* * *

ئەو شەوە لە دێری عیسا مەسیح-ش باران باری بوو. ئەو کەشیشانەی کە سێ شەو و سێ ڕۆژ بوو لە سەنگەردا بوون و لەگەڵ تورکان دەجەنگین و بێ ئەوەی ئیسراحەت بکەن چاودێری وەزعیان دەکرد.هەستیان بە فێنکی باران کرد. کەشیشەکان سی و دوو نەفەر بوون. بیست نەفەرێکیش لە جوتیارانی گوندەکانی دەوروبەری دێرەکە کە دڵیان نەهاتبوو هەڵێن و دێرەکە بە جێ بێڵن هاتبوونە پاڵ کەشیشەکان. جووتیارەکان کە گوێیان لە زەنگی غەمگینی دێرەکە ببوو. ژن و منداڵیان بردبوو لە ئەشکەوتێکی قەد چیادا دایان نابوون و خۆیان بە ئازووقەی خۆوە کە بریتی بوو لە مەڕێ یا بزنێ یا دەستەوارەیەك نانی جۆ، هاتبوون بۆ دێرەکە و لەگەڵ کەشیشەکاندا گیرۆدە ببوون.

نزیکی نیوەڕۆ بوو کە کاپیتان پولیسینگیس و جەماعەتەکەی گەیینە نزیکی ملەکەو لەو سەرەوە دێرەکەیان لە ناو دۆڵەکەدا بینی. لە دوورەوە دەنگی شەیپوورو دەستڕێژی تورکان و هاوارو ناڵەی کوژراوان. دەهات. هەوری گەواڵ گەواڵ بەرەو باکوور دەڕۆیی. جەنگاوەران پەلەیان بوو کە بگەنە سەر ملەکەو لەوێوە بە دەست ڕێژێ هاتنی خۆیان بە برادەرەکانیان ڕابگەیەنن و وەریان بەرز بکەنەوە.

کاپیتان پولیسینگیس بەر لە هەموویان گەییە سەر ملەکە. دەمانچەیەکی تەقاندو هاواری کرد:

- وا هاتین، برادەران!

ئەوجا ڕووی کردە جماعەتەکەی خۆی کە ئەوانیش بە هانکە هانك تازە لەوێوە گەیبوونە جێ، و گوتی:

– کوڕینە ماندوو نەبن! نامەوێ فیشەکتان بە خەسار بچێ! هەمیشە بینەن بە قەرەباڵغی دوژمنەوە!

ئەمەی گوت و کۆمەڵێك کڵاو سوری دەوروبەری دێرەکەی پێ نیشاندان. پەنجا فیشەك نرا بە دوژمنەوە. هەندێکیان گیز لە تاوێرەکان کەوتن و تیغیان کرد، هەندێکی دی وەکو دوپشك جزان بە لەشی تورکانەوە، خوڵاسە بە زەبری گوللە بیست مێردیان لە دوژمن گل دایەوە.

هاواری شادی لە نێو دێرەکەوە هەستا: "بەخێرهاتن!" و هیلاریونە کەڕی زەنگ ژەنی دێرەکە پەتی زەنگەکەی راکێشاو دەنگێکی شادو خۆشی لێوە هەستاند.

تورکەکان توڕەن ببون. لە نێو تەم و مژەکەوە پۆل پۆل مەسیحیان دەبینی کە بڵاوەیان لێدەکرد و لە پشت تاوێرەکانەوە سەنگەریان دەگرت. سەربازەکانی پێشەوە لە جێی خۆمانەوە و ئەوانی دی هێرشیان بۆملەکە برد. بارانێکی توند دەستی پێکرد و هەور سینگی نایە سەر چیاکان و مەسیحییەکانی سەر ملەی چیایەکەی لە چاو ون کرد. باران سەربازە تورکەکانی پەرێشان کردبوو و بە چاکی بەر پێی خۆیان نەدەبینی .

کاپیتان پولیسینگیس هاواری کرد:

– کوڕینە خواش لەگەڵمانە! دایان بگرنەوە!

بوو بە هارەی دەستڕێژ. ناڵە و جنێوی سەربازان بەرز بۆوە، بەڵام هەورەکە تا دەهات نزم تر دەبۆوەو سەربازە تورکەکانیشی لە باوەش دەگرت، جگە لە کڵاوە سورەکانیان و سەرە نێزەکانیان کە دەبریقانەوە چ شتێکی دی نەدەبینرا.

پێش نوێژی دێرەکە، کە لە سەنگەرێکدا چۆکی دادابوو، هەر کە بینی قۆشەنی دوژمن بووە بە دوو بەشەوە هاواری کرد:

– برادەران دوژمن بووە بە دوو بەشەوەو پەلاماریان بدەن. هەنووکە وەختی ئەوەیە کە پەلاماریان بدەین و ئابلۆقەکە بشکێنین.

کەشیشان و جوتیارەکان تێکڕا دەرپەڕین. زەنگ ژەنەکە جارێکی دیکەش پەتەکەی راکێشا و دەنگی لە زەنگەکە بەرزکردەوە،

هەموو لە حەوشی دێرەکەدا تفەنگ بە دەست خڕبوونەوە. پێش نوێژ کەوتە پێشەوە، دەروازە گەورەکەی دێرەکەی کردەوەو هەموو بە دەم هاوارەوە دەرپەڕینە دەرێ.

تورکەکان کەوتبوونە نێوان دوو ئاگرەوە، هەوەڵجار پەشۆکان، ئەوجا لێبڕان کە هێرشبەرە گەمارۆ دراوەکان بگەڕێننەوە نێو دێرەکە، بەڵام لەم کاتەدا فەرمانیان پێ درا کە بکشێنەوە بۆ ناو دۆڵەکە، کەشیشەکان کەوتنە شوێنیان. پێش نوێژ غاری دەداو هاواری دەکرد:

– مەسیح سەرکەوت! مەسیح سەرکەوت!

پیرییەکەی خۆی فەرامۆش کردبوو وەکو چواردە ساڵ بەسەر تاوێرە سەخت و دژوارەکاندا غاری دەدا، بە قەد پاڵەکاندا هەڵدەگەڕا، هەڵوەستەیەکی بۆ دەکرد، سێرەی دەگرت و فیشەکێکی دەتەقاند و هەمدیس دەکەوتەوە رێ. بۆنی بارووت مەستی کردبوو.

لە پڕ دەنگی شەیپوورێ بەرز بۆوە. تورکەکان لە جێی خۆ وێستان. ئەوجا دەنگی چەند شەیپوورێکی دی لە پشت لەشکری کەشیشەکانەوە بەرز بۆوە. یەکێك لە کەشیشەکان هاواری کرد:

– دەوریان گرتووین! ئاقیبەت کەوتینە داوەوە! ئەی پێش نوێژی موبارەك با بگەڕێینەوە!

کەشیشێکی دی هاواری کرد:

– ئەی هاوار! تورکەکان چوونە دێرەکەوە!

پێش نوێژەکە، دەمانچەکەی خستە بەر پشتێنەکەی، خەنجەرەکەی لە کێلان هەڵکێشاو بێ ئەوەی هیچ بڵێ بە غار بەرەو دەروازە وازەکەی دێرەکە غاریدا.

کاپیتان پولیسینگیس هەستی بە خەتەری وەزعەکە کرد، بە خۆو جەنگاوەرەکانییەوە بەرەوناو دۆڵەکە هێرشی برد. بارانەکە سات بە سات توندتر دەبوو، هەتاو کەوتبووە بن هەورەوەو تاریکی باڵی بەسەر دنیادا کێشابوو. تورك‌و مەسیحی تیکەڵاو بوو بوون‌و شەڕیان دەکرد، ئیدی کەس ئابڵوقە دەرو ئابڵوقەدراوی بۆ لێك جیا نەدەکرایەوە. پێش نوێژ کە بە زەبری خەنجەر ڕێی خۆی دەکردەوە، دەچووە پێشێ‌و هاواری دەکرد:

– کوڕینە، بە دوای مندا وەرن!

کاپیتان پولیسینگیس لەگەڵ جەنگاوەرەکانی خۆیدا غاری دەدا تا بگەنە دەروازەی دێرەکە، هاواری دەکرد:

– کوڕینە بتان بینم!

کۆمەڵێ تورك چووبوونە نێو حەوشەی دێرەکەوەو بەرەو کڵێساکە دەچوون، پەڕۆ سوتاویان بۆ کڵێساکە هەڵدەدا تا ئاگری تێ بەر بدەن.

لەبەر دەروازەی دێرەکەدا دەنگی پێش نوێژەکەو کاپیتان پولیسینگیس تێکەڵ بوون: "خۆ بگرن هەی سەگە خوێڕیانە!" ئەو کەشیشانەی کە لە دواوە دەهاتن، دەوری سەربازە تورکەکانیان داو دایاننە ناو، تەنگەتاویان کردن‌و لە سوچێکی سەربانی کڵێساکەیان خزاندن، داباریـنە سەریانداو هەموویانیان پارچە پارچە کرد.

لە دەرێ را شەڕەکە سارد ببۆوە. کاپیتان پولیسینگیس لە دێرەکە وەدەرکەوت تا بگاتەوە بە جەنگاوەرانی خۆی. دەروازە قورسەکەی دێر ئەمجارەش داخرایەوە. شەو داهاتبوو، باران و هەور ئەرزو ئاسمانی داپۆشی بوو.

کاپیتان پولیسینگیس رووی کردە جەنگاوەرەکانی خۆی‌و گوتی:

– کوڕینە! بۆ شوێنەکەی خۆمان، بۆ سەنگەرەکانی سەر ملەکە. کەسێ نەمرێ سبەیش ڕۆژ دەبێتەوە!

مەسیحییەکان خەسارەی خۆیان ژمارد. کەشیش‌و جوتیارەکان، سێ کوژراوو چەند بریندارێك و ون بوو یەکیان هەبوو، ون بووەکە پیرەمێردە زەنگ لێدەرەکەی دێر بوو. پەلەکەی کاپیتانیش دوو کوژراوو چەند بریندارێکی هەبوو. لە خوار ملەکەوە چاڵێکیان هەڵکەندو کوژراوەکانیان تێدا ناشت. ئەو جووتە کوژراوە دوو شێرە پیاوی گوندی کاستلی بوون، مام‌و برازا بوون، کاپیتان

پولیسینگیس دوو پارچە داری هەڵگرت، خاچێکی لێ دروست کردن و لەسەر گۆڕەکەیانی چەقاندو لەبن لێوانە گوتی:

– ئەمەش دوو قوربانی دی! ئاخۆ کەی نۆرەی ئێمەش دێ؟

ئەوجا رووی کردە هاوەڵەکانی و گوتی:

– کوڕینە، خواردنێ ئامادە بکەن. بنیادەم تا بژی برسیشی دەبێ! ئاگرێکیان کردەوە، خواردنێکیان لێ ناو خواردیان. باسی مردوو و زندوویان کرد، چەند حەرەسێکیان داناو ئەوانی دی باوەشیان بەچەکەکانیاندا کردو خەوتن، بەیانی زوو هەمدیس شەڕ دەستی پێکردەوە.

لە خوارەوە، لە ناوەندی دۆڵەکەدا، دێرەکە تا نیوەشەو هەر رووناک بوو. کەشیشەکان شوکرانەی خوایان دەکرد کە ئەمجارە هاتبووە جواب و دێرەکەی لە سووتان رزگار کردبوو. فوتیوس غاپیر مەڵحەمی دەگرتەوە، زامی بریندارەکانی دەشت و تیماری دەکردن.

سەربازە تورکەکانیش کە کەوتبوونە نێوان دوو لەشکری مەسیحییەوە مردووەکانی خۆیان بە خاك دەسپارد و بریندارەکانیان تیمار دەکرد. مات و بێدەنگ دەیان روانییە بڵێسەی ئەو ئاگرانەی کە کردبوویانەوەو بیریان لە ژن و منداڵەکانیان دەکردەوە کە لە ئەنەدۆڵ، لەوپەڕی ئاسیای بچووك بەجێیان هێشتبوون، کێ کێڵگەکانی بۆ دەکێڵان، کێ رەزەکانی بۆ چاك دەکردن و کێ نانی بۆ پەیدا دەکردن؟ ئاخر ئەوانیش بەشەر بوون، سەگ نەبوون وەکو مەسیحییەکان پێیان دەگوتن..

هەر کە دنیا رووناك بۆوە تورکان و مەسیحیان لە خەو رابوون و شەڕ دەستی پێ کردەوە.

دەروێشێ دەهۆڵێکی هەڵگرت و یەکێکی دی زوڕنایەکی بەدەمەوە ناو بە دەهۆڵ و زوڕنا لێدانەوە کەوتنە ناو سەربازەکان تاپتر بیان هێننە جۆش. کەشیشەکان سەنگەری خۆیان گرت. کابرای پێش نوێژ سەری پێچرا بوو. زامەکانی دەیەشان و خوێنیان نەدەوەستایەوە. خوێن زەنگوڵ زەنگوڵ بە ردێنە سپییەکەیەوە دەتکا. لەگەڵ ئەوەشدا بەر لە سپێدە سەنگەرەکەی خۆی گرتبوو، و چاوی لە تورکەکان نەدەتروکاند، هەر کە سەری سەربازێکی لێ بەدیار دەکەوت، نەخشی نێو چەوانی دەکرد بە نیشان و پێوەی دەنا. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "مرۆڤ کوشتن، ئەگەر ئەو کەسە کافریش بێ، کارێکی دزێوە، بەڵام خەتای ئێمە نییە، و بە جورئەتەوە دەڵێم کە خەتای ئێمە نییە. خوای گەورە. رزگارمان بکە تا لەمەولا بە ئاشتی بژین!".

لەسەر ملەکەش، کاپیتان پولیسینگیس جەنگاوەرەکانی خۆی دادەمەزراند. هەر لە ئێستاوە لە پشت تاوێرەکانەوە خۆیان داگرتبوو، لوولەی تفەنگەکانیان کردبووە تورکە کڵاو سوورەکان. بەڵام کاپیتان پولیسینگیس شەرمی دەکرد سەر دانەوێنێ، بە پێوە وێستا بوو، سەری لە یەکە بە یەکەی جەنگاوەرەکانی دەدا، جەنگاوەرەکان هاواریان لێکرد:

– سەر دانەوێنە کاپیتان، دەنا گوللەیەکت بەسەری دەکەوێ!

بەڕاستیش گوللە بە گیزو هۆڕ بەسەر سەریاندا دادەباری، بەڵام کاپیتان پێدەکەنی. لە دڵی خۆیدا گوتی:

- کوڕینە، منیش حەزم دەکرد سەر دانەوێنم، خوا دەزانێ منیش دەترسم، بەڵام شەرم دەکەم. ئەگەر ئێوەش کاپیتان پولیسینگیس بوایەن. ئەم دەردەسەرییەتان دەبوو!

جەنگاوەرێکی کەتەی چوار شانە بە تەوسەوە گوتی:

- پێ دەچێ پارچەیەك خاچی راستەقینەت پێ بێ بۆیە ناترسیت!

ئەمجارەیان پولیسینگیس گوتی:

- دەزانی چی نیکولیس! خاچی راستەقینە، غیرەتە غیرەت. من جگە لەم غیرەتە چ خاچێکی دی شك نابەم.

لەم کاتەدا شەڕ لە دۆڵەکەدا گەرم بوو. تورکەکان بەرەبەرە نزیك دەبوونەوەو دێرەکە کەوتبووە خەتەرەوە.

کاپیتان پولیسینگیس هاواری کرد:

- راپەڕن دلاوەران! پەلاماری تورکەکان بدەن!

جەنگاوەرەکان لە پشت تاوێرەکانەوە وەدەرکەوتن و هێرشیان برد. بەردەکان لە ژێر پێیاندا دەخزین و بە قەد پاڵەکەدا غل دەبوونەوە.

هەوەڵجار شەڕە تفەنگ بوو، زۆری پێ نەچوو بوو بە شەڕی دەستەو یەخە، هەردوو لا بە خەنجەرەوە کەوتنە گیانی یەکدی. لە پڕ دەنگی تەقە لە دێرەکەشدا بڕا. ئیدی تورك و فەڵە لێکدی جیا نەدەکرانەوە. پێش نوێژ، ئازاترین کەسی کرد بە بەرپرسی هێرش و فەرمانی بەوانی دی دا کە تا دەتوانن بەرگری لە سەنگەرەکانی خۆ بکەن.

بەڵام ژمارەی مەسیحیەکان یەکجار کەم بوو، تورکەکانیش هێند زۆر بوون دەتگوت لە عاردییەوە هەڵدەقوڵێن، فەڵەکان حەوت یەکی تورکەکان بوون، کاپیتان و پێش نوێژەکە هەردوو بەلەشی خوێناوییەوە بەسەر جەنگاوەرەکانیاندا دەگەڕان و هانیان دەدان. تورکەکان وەکو شەپۆڵ دەهاتن و دواییان نەدەهات.

مەسیحییەکان لە دەوروبەری نیوەڕۆ! تەواو شەکەت بوون. بورجەکان یەك یەك دەڕوخان. هەتاو بە ئاسمانەوە هەر ئەوەتا لە جێی خۆی دەجولا. نە شەو دادەهات تا شەڕکەران لێکدی جودا بکاتەوەو نە باران دەباری تا چاوی تورکەکان کوێرە بکا. هەوا خۆش و رۆژ درێژ بوو. تورکەکان چی وایان نەمابوو دێرەکە بگرن و ئاگری تێ بەربدەن. لە گەرمەی ئەو هەراو هەنگامەی ئاگرو خوێنەدا پێش نوێژو پولیسینگیس تەقین بە رووی یەکدا، بۆ ساتێ روانیانە یەکدی و هیچیان نەگوت، بەڵام نیگایان بە ئاشکرا دەیگوت تازە دێرەکە لە دەست چووە.

لە پڕ دەنگی دەست ڕێژێ لە دۆڵەکەوە هەستا. مەسیحییەکان چاویان بە بەیداخێکی رەش کەوت کە دەشەکایەوە. کۆمەڵێ زەلامی بەجۆش و خرۆش بە نێو تاوێرەکاندا دەهاتنە پێشێ. پاڵەوان میگلس لە پێشی پێشیانەوە سواری ماینەکەی ببوو و بە تاو دەهاتە پێشێ. بە قرمژنی تفەنگەکەی سڵاوی لە برادەرەکانی دەکرد ئەوجا رووەو تورکەکان هێرشی بردو هاواری کرد:

- راوەستن بۆم خوێڕیانە!

ئەو رۆژەو رۆژانی دوایی پۆل پۆل بریندراری تورك بۆ كاندی دەبرانەوە، پاشا تورە ببووو، ردێنی خۆی رادەكێشاو دەیگوت:

- باشە ئەو دێرە چی تێدایە؟ هێشتا هەر بەرگری دەكەن؟

بریندارەكان وەڵامیان دەدایەوە:

- قوربان، هەوەڵجار هەموو شتێ بە دڵی خۆمان بوو، بەڵام ئەو میگلس پاڵەوانە ناڕەسەنە هات بەسەراو...

هەموویان لە تینوا پەرێشان ببوون‌و باربایانیس یان گاز دەكرد. باربایانیس دەهات و شەربەتی دەدانێ. ئەفەندیش هات‌و كەوتە قورعان خوێندن بە دیاریانەوە تا ئازارەانیان لە بیر بكەن.

هیلاریونەكەری زەنگ ژەن، كە رۆژی پێشوو بە دەستی توركەكان یەخسیر ببوو بە لقێكی دارچنارە گەورەكەوە هەڵواسرابوو و هەر تەكە تەكی بوو. هێشتا پارچەیەك لە پەتی زەنگەكە بەدەستە رەق هەڵاتۆكەیەوە بوو، چونكە لە كاتی یەخسیر بووندا نەی ویستبوو پەتی زەنگەكە بەربدا، توركەكان ناچار پەتەكەیان بڕی بوو.

خەلیفە لە بارەگای خۆدا دانیشتبوو، شەوو رۆژ جلی رەسمی لەبەر دانەدەكەند، چونكە بە خۆیشی نەیدەزانی كە توركەكان كەی دێن بۆ گرتنی نەیدەویست بە جلی ئیسراحەتەوە غافڵگیر كرێ‌و بەسەرو وەزعێكی شپرێوەوە لە كۆڵان‌و بازاڕدا ببینرێ. لە دێری كودومای كەناری دەریای لیبییەوە رەبەنێكی هێنابوو كە ئیعتراف لێ وەردەگرت‌و شەوو رۆژ دوعای بۆ دەكرد تا روحی هەموو ساتێ ئامادەی شەهید بوون بێ. مورتزوفلوس بە موو لێی جیا نەدەبووەوە. وەكو سەگی بەوەفا هەمیشە بە دوایەوە بوو، لەبەر دەرگاكەی خەلیفەدا دەنوست تا نەوەك لە پڕو بێ ئەوەی ئاگاداربێ، خەلیفە بدزن‌و لەوە مەحروم بێ كەببێ بە هاومەرگی ئەو. ئەنجام شەو داهات. خاچ‌و هەیڤۆك لێكدی جودا بوونەوە. مەسیحیان و توركان ئاگریان هەڵایساند: مەسیحیان لە بناری چیاكەدا بوون‌و توركان وەكو تارمایی لە دەوروبەری دێرەكە رەش دەچوونەوە.

پولیسینگیس و میگلس پاڵەوان یەكیان گرتبوو، دەربارەی شەڕو نەخشەی هێرشی بەرەبەیان قسەیان دەكرد. ئەوجا بێ ئەوەی چ قسەیەك لە بارەی دڵسۆزی‌و دۆستایەتییەوە بكەن لێكدی جودا ببوونەوە.

كاپیتان پولیسینگیس كە هێشتا سەر مەستی شەڕو هەرا بوو، باسی دۆستایەتی‌و خۆشەویستی نەكرد، خۆ ئەگەر بشی كردبا، میگلس پاڵەوان لەو پیاوانە نەبوو كەگوێ لەم قسانە بگرێ.

میگلس پاڵەوان بە تەنێ بە دیار ئاگرەكەوە مایەوە. سیغارێكی پێچایەوەو خەون‌و خەیاڵێكی تاڵ‌و تاریك هۆش‌و بیری داگیر كرد. نەخێر، نەخێر، ویژدانی ئاسودە نەبوو. پەلاماری دەدا، شەڕی دەكرد، خەڵكی دەكوشت، ئامادەبوو گیانی خۆی بەخت بكا، بەڵام لە راستیا بیری لەلای كریت نەبوو، كە سواری ماینەكەی دەبوو و تاوی دەداو جەنگاوەرەكانی خۆی دەنگ دەدا، ئەم كارەی لە رووی باوەڕەوە نەكرد. شەوانیش كە شەڕ دەوێستا و لە پەنایەكەوە دادەنیشت وەكو جاران بیری لە ئازادی نەدەكردەوە، مەلی بیری بۆ شوێنانی دی دەفڕی، هەر ئەمەش هۆش‌و بیری

داگیر کردبوو و وای لێدەکرد قێز لە خۆی بکاتەوە. تفێکی رۆکردە نێو ئاگرەکەوەو لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "خەجاڵەت خۆت ئەی میگلس پاڵەوان".

لەو کاتەدا کە غەرقی ئەم خەیاڵە ناخۆشانە بوو، گوێی لە دەنگی پێ بوو، ئاوڕی دایەوە، سەیری کرد فیندوسوس–ە کە بە هانکە هانك دێ.

میگلس پاڵەوان گوتی:

– ها فیندوسوس، چ باسە؟

فیندوسوس کە ماوەیەك بوو هەستی بەوە کردبوو غەمێکی شاراوە دڵو دەروونی میگلس پاڵەوان دەکێڵێ، سەری دانەواندو بە گوێیدا چپاند:

– پاڵەوان.... پاڵەوان، ئامینە...

میگلس پاڵەوان راچڵەکی، قۆڵی فیندوسوسی گرتو بە توڕەیی لە تەنیشت خۆیەوە دانیشاندو گوتی:

– بە ئەسپایی قسە بکە!

– پاڵەوان، ئەوشۆ دەستەیەك تورك لە پڕ کاستلییان داگیر کردو ئامینەیان رفاند!.

میگلس پاڵەوان دەستی دایە بەر ئاگرەکە. دەیویست دەستی خۆی بسوتێنێ تا ئازاریان بگاتێ. هەردووکیان ماوەیەکی زۆر بێدەنگ بوون، ئەنجام میگلس پاڵەوان سەری وەرگێڕاو پرسی:

– باشە بۆ کوێی دەبەن؟

– بۆ کاندی.

– کەی؟

– نیوەشەو.

میگلس پاڵەوان هەستایە سەر پێو گوتی:

– وەرە لەگەڵمو فزەت لێوە نەیەت!

بەڵام فیندوسوس خۆی پێ نەگیراو هاواری کرد:

– یانی چی؟ گوایە سەنگەرەکەی خۆت بە جێ دێڵی؟ ئەدی ئەگەر تورکەکان لە نیوەشەودا هێرشیان هێنا؟

– بێدەنگ بە!

باشترین دە جەنگاوەری بەگەڵ خۆی خستو گوتی:

– کوڕینە با بڕۆین! راوێکی چاکمان بۆ هەڵکەوتووە!

ئەوجا رووی کردە ئەوانی دی و گوتی:

ئێمە بەر لە سپێدە دەگەڕێینەوە. وریابن ها!

میگلس پاڵەوان و ئەو دە کەسە رێگای ملەکەیان گرتە بەرو لە تاریکیەکەدا ون بوون. دوو – سێ سەعات رێیان کرد. شەو لە نیوە بوری بوو. مەسیحیان چونکە شەکەتو ماندوو بوون، دوای ئەوەی حەرەسیان دانا. هەموو لێی خەوتن. لەنێو دێرەکەدا، کەشیشە پیرەکان دەمەوڕو کەوتبوونو لە خوا دەپاڕانەوە کە ئاوڕێ بداتەوەو دێرەکە بپارێزێ. پێش نوێژ زامەکانی خۆی

بەستبوو، و چوو بووە سەنگەرەکەیەوە. لە نێو سەنگەرەکەدا هەڵتروشکا بوو، بە جوانی سەربازە تورکەکانی دەبینی کە بەبەر ئاگرەکانیاندا دەهاتن و دەچوون. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "سەگانە نانون، ناتۆپن! هەبێ و نەبێ ئۆینێکیان لە ژێر سەردایە!"

ئاسمان ساف و شین بوو، ئەستێران شادو بە دەماخ خۆیان دەنواند. کزەبایەکی سارد لە سەردا دەهات و ئێسکی لەشی دەسمی. ئەستێرەیە راخوشی و بۆ ساتێ ئاسمانی رووناک کردەوە. پێش نوێژ نیشانەی خاچی کێشاو بە خۆی گوت: : ئەمە نیشانەی کۆتایی شتێکی گەورەیە و هەر خوا بکەم دێرەکە نەبێ!"

لەو کاتەدا کە چاوی بڕی بووە ئاسمان و دەپاڕایەوە لە پڕ دەنگی تەپڵ و شەیپور بەرز بۆوەو بانگی ئەڵڵاهو ئەکبەر دەستی پێکرد. شەپۆلێکی رەش و تاریك بەرەو دێرەکە کەوتبوونە رێ.

چەند دەستەیەکی تازە نەفەس و تووڕە هێرشیان بردە سەر مەسیحیانی نووستوو. زەوی هاتە لەرزین. لەو کاتەداکە شەڕ لە پاینی چیاکەدا دەستی پێکردبوو، لەولاتر، سەربازانی تورك پەیژەیان دەنا بە دیواری دێرەکەوە تا سەرکەنە سەرێ. دنیا بەرە بەرە روناك دەبۆوە. پێش نوێژ، کەشیشەکانی گاز کردو هاواری کرد:

- برادەران، دێرەکەمان لە دەست دەرچوو، ئێستا گوێتان لە من بێ! دێرەکە لە دەست چوو، و خەتای منیشە ئەمانە هەموو مەبەستێکیان دەست گیرکردنی منەو دەیانەوێ تۆڵەم لێ بستێنن. من هەر ئێستا دەڕۆم و تەسلیم دەبم!

فوتیوس، رەبەنی ئاقڵ گوتی:

- ئەی روحانی موبارەك، دەتکوژن!
- مسۆگەرە کە دەم کوژن. ئەدی دەتەوێ چم لێ بکەن! بەڵام قەیدی نییە با من بکوژن و دێرەکە رزگار بێ.
- نەکەی پێش نوێژی موبارەك! هەم تۆ دەکوژن و هەم دێرەکەش رزگار نابێ. تورکان بە فێڵ و دەهۆن.
- من ئەرکی خۆی بە جێ دێنم، جا ئەوان هەرچی دەکەن با بیکەن و با خواش ویستی خۆی بەجێ بێنێ.

دار عاساکەی هەڵگرت، پارچە پەڕۆیەکی سپی پێوە بەست، سەرکەوتە سەر دیوارێك و کەوتە تەکان دانی ئاڵا سپییەکەو هاواری کرد. تورکێك کە ئەسڵی کریتی بوو وەڵامی دایەوە:

- چیت گەرەکە ئەی کەشیشی مەلعون!؟
- بڕۆ بە گەورەی لەشکرەکەتان بڵێ کە پێش نوێژ ئامادەیە تەسلیم بێ و چی لێدەکەن بیکەن بە مەرجێ قەولم بداتێ کە دەست لە دێرەکە نەدا.

ئەو هاوارو بانگە لە هەردوو ئۆردوەکەدا دەنگی دایەوە. ئەوانەی کە لە بناری چیاکەدا تێك رژابوون لێکدی جیابوونەوە، دەنگی تەقە بڕا. کەڵەبابانی سەربانی دێرەکە کەوتنە خوێندن. رۆژ بەرە بەرە روناك دەبووەوە.

حەسەن بەگی سەرداری تورکان هاواری کرد:

- چەکەکەت دانێ وەرە دەرێ. دەست لە دێرەکە نادەم.

پێش نوێژ دەستی بەرەو ئاسمان هەڵبڕی و هاواری کرد:

- سوێندم بۆ بخۆ!
- بە قەبری پێغەمبەر

پێش نوێژ هاتە خوارەوە. کەشیشەکان دەوریان دا، باوەشیان پێدا کردو شانیان ماچ کرد. جووتیارەکانیش کەوتبوونە پاڵەپەستۆ تا بێنە پێشەوە و دەستی ماچ بکەن، هەموو دوا ماچی ماڵ ئاواییان دەکردو دەیانگوت:

- بە دوعا ئەی شەهیدی مەزن، بەدوعا!

پێش نوێژ، چووە نوێژخانەکەوە، سوجدەی بردو دەمی نایە سەر ئەرزەکەو لەبن لێوانەوە گوتی:

- بە دوعا ئەی خوای گەورە!

چاوێکی بەنویژخانەکە و حوجرەکان و ژێر زەمینەکانو تەویڵەی دێرەکەدا گێڕا، ئەوجا دەستی بۆ ئاسمان هەڵبڕیو هەمدیس گوتی:

- بە دوعا!

و هەر کە لە دەروازەی دێرەکەوە دەرکەوت، تورکەکان گرتیانو ئیدی کەس نەی بینییەوە. ئەوجا تورکەکان رژانە نێو دێرەکەوە.

کاپیتان پولیسینگیس هاواری کرد:

- ئەو سەگانە وەعدە بەخیلاف دەرچوونو خەریکە ئاگر لە دێرەکە بەر دەدەن!

کاپیتان سەری پێچا بوو، زامەکەی زۆر دەیەشا. لەو کاتەدا کە ماینەکەی بەر مامێزان دەداو بەرەو دێرەکە تاوی دەدا، هەمدیس هاواری کرد:

- ئەدی، ئەم میگلس پاڵەوانە لە کوێیە؟

بەڵام میگلس پاڵەوان هێشتا نەگەڕابۆوە. تیودوریسی عەلەمدار کەوتە پێش جەماعەتەکەیەوەو لە پشتەوە پەلاماری لەشکری تورکیاندا. دێرەکە دەسوتا. کۆمەڵێ کڵاو سووری تازە نەفەس لە زارکی دۆڵەکەوە پەیدا بوون.

وەختێ هەردووکیان گەیینە سەر ملەکە، کاپیتان پولیسینگیس گوتی:

- کاکە تیودوریس، میگلس پاڵەوان لە کوێیە؟

خوێن بە سەرو چاو و لاملی کاپیتان پولیسینگیسەوە دەهاتە خوارێ.

تیودوریس وەڵامی دایەوە:

- نازانم، شەوێ دەستەیەکی بەگەڵ خۆی خستو رۆیی، گوایە راوێکی چاکیان بۆ هەڵکەوتبوو.
- راوی چی؟
- نازانم!

مەسیحییەکان لەسەر ملەکە وێستانو دەیان روانییە دێرەکە کە لەخوارەوە نێڵە نێڵ دەسوتا. گڕو دوکەڵ بە دیوارەکاندا هەڵدەستاو بەری ئاسمانی دەگرت.

کاپیتان پولیسینگیس ئاڵۆزو سەرسام خەریك بوو ئومێد بڕ دەبوو. ئازارەکانی خۆی بیرچوو بۆوە و چیدی خوێنەکەی سەروچاوی نەدەسڕی، فرمێسك لە چاوانی قەتیس مابوون.
هاوەڵەکانی پێیان گوت:

- با بڕۆین کاپیتان! تۆ بریندارى و پێویست ناکا سەیری دێرەکە بکەی، تازە لە دەست چووە. دیارە خواستی خوا بووە. ئێمە درێغیمان نەکردو ئەوی لە توانامان‌دا بوو کردمان.

کاپیتان پولیسینگیس ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- ئەگەر میگلس پاڵەوانمان لەگەڵ بوایە...

هێندەیان لەگەڵ گوت تا قەناعەتیان پێکرد.. هەموو بە بناری چیاکەدا داگەڕان‌و لە دۆڵەکەوە بەرەو گوندی کاستلی وەڕێ کەوتن. جەماعەتەکەی میگلس پاڵەوانیش بەرەو گوندی پترۆکفالو وەڕێ کەوتن. هەواڵی سوتانی دێرەکە لە پێش ئەوانەوە گەیی بووە ئەوێندەرو خەڵکی بە شیوەن‌و گریانەوە هاتبوونە سەر ڕێگاکەیان. ئەو حەرەسەی کە لەسەر ملەکە مابۆوە تا چاودێری جم‌و جۆڵی تورکەکان بکا، نزیکی نیوەڕۆ خۆی گەیاندە جەماعەتەکەی کاپیتان پولیسینگیس، جەماعەتەکە لە بن دار چنارێکدا لایان دابوو، تۆزێ نانیان خواردبوو راکشا بوون تا ئیسراحەتێ بکەن. کاپیتان لە ژێر سێبەری دارەکەدا راکشا بوو. فوتیوس-ی حەکیم زامەکانی بۆ دەشت‌و سارغییە خوێناوییەکانی بۆ دەگۆڕی. کە چاوی بە حەرەسەکە کەوت گوتی:

- ها یاکوریس، چ خەبەرە؟

یاکوریس نزیك بۆوە، یاکوریس پیاوێکی کورتە باڵای لاوازو ئەسمەرو نیگا زیتەڵە بوو. هێند بەو چاوانە کوشت‌و کوشتاری دی بوو، هێند تەماشای هەورازو نشێوی ڕۆژگاری کردبوو کە ئیدی سوا بوون‌و نەترس‌و نەشادییان تێدا بەدی نەدەکرا. یاکوریس گوتی:

- دنیا وەکو چەرخ‌و فەلەکەو هەمیشە لە سوڕانەوەی خۆی ناکەوێ، بەڕاستی من هیچ خۆشی‌و تروسکەیەکی تێدا نابینم.

لێیان پرسی:

- باشە یاکوریس کێ ئەم چەرخولەفەکە دەسوڕێنێ؟

وەڵامی دایەوە:

- جارێ خوای میهرەبان‌و جارێ شەیتانی نەعلەتی. ئەو دووانە لە بەینی خۆیاندا ڕێك کەوتوون. یەکێکیان وێران دەکاو یەکێکیان ئاوەدان، بەنێو نەخت کاریان ماتەڵ نابێ.

یاکورس هەر کە هاتە نزیکترەوە گوتی:

- گوێ مەدەیێ کاپیتان، ئێمە هەنووکە لە خوارەوەی چەرخ‌و فەلەکەکەداین، بەڵام مادامێکی دەسوڕێتەوە هەر سەر دەکەوینە سەرێ.
- دێرەکە چی بەسەر هات؟
- چی بەسەر بێ؟ ریا بە لایەکیا.. بابا فوتیوس نیشانەی خاچی کێشاو گوتی:
- کفر مەکە رۆڵە!

– مەبەستم ئەوەیە تەختیان کرد.

– ئەدی سەگەکان چییان لێهات؟

– پێش نوێژیان دایە پێش‌و ڕۆیشتن. دەبینی پێستی دەگورون‌و دەیکەن بە کیسەی توتن. چونکە قوت‌و قەڵەو بوو کیسە توتنی چاکی تیا دەبێ.

لەو دەمەدا کە کابرای حەرەس ئەم قسانەی دەکرد، سەربازە تورکەکان بەرەو کاندی دەڕۆیشتن‌و پێش نوێژیان دابوو پێش‌و نووکە خەنجەریان تێوە دەژەند. چوار دەوریان گرتبوو تا نەیەڵن خەڵکە داخ لە دڵەکە بڕژێن بە سەریاو بیکوژن.

پاشا فەرمانی دابووە کە بەزندوێتی بۆی بەرن. هێشتا هەتاو بە ئاسمانەوە بوو کە تورکەکان بە دەهۆڵ و زوڕناوە وەناو کاندی کەوتن. پاشاکە لە خۆشیا ئۆقرەی نەدەگرت، هاتە بەر هەیوانەکە تا بەخێر هاتنەوەی سوارەکان بکا. پێش نوێژیان بە ڕاکێش ڕاکێش بردە خزمەتی. پاشا کە بینی پێش نوێژ سەربەرز بەرانبەری وێستاوە و زەق زەق سەیری دەکات، تێی خوڕی:

– ئەی گاوری بێ دین، سەر دانەوێنە و کڕنۆشم بۆ بەرە!

زامی کۆن‌و نوێی پێش نوێژ کولابوونەوەو خوێنێکی ڕەش‌و خەست بە ردێنیدا تك تك دەهاتە خوارێ، بەڵام نیگای ساف‌و ڕوون بوو. ناوە ناوە دەیڕوانییە پاشاو ئەو سەربازانەی کە دەوریان دابوو و تەوسیان پێدەکرد، ئەوجا دەیڕوانییە ئاسمان‌و لە هەتاوی ڕوو لە ئاوا بوون ورد دەبۆوە. هەستی دەکرد یەکجار سووك بووەو شتێك لە پشتەوە ختوکەی دەدا، دەتگوت دەیەوێ باڵ بگرێ، لەسەر نووکی پەنجەی پێی دەسوڕایەوەو دەتگوت خۆی ئامادە دەکا دەرپەڕێ‌و لە شەقەی باڵ بدا.

پاشا نەڕاندی بە سەریا:

– ناترسی؟ بزانم دەمو چاوت دەبریقێتەوە؟ خۆت لە کوێدا دەبینی؟

کەشیش وەڵامی دایەوە:

– لە بەهەشتدا.

پاشا زۆر تووڕە بوو. ئەمە یەکەمجار نەبوو کە ڕووبەڕووی کریتیان دەبۆوە، هەموو سەرسەخت بوون‌و شمشێریش دەرەقەتی زمانیان نەدەهات. گوتی:

– ئەی کەشیش، تۆ لە بەهەشتدا نیت، تۆ لە ژێر دار چنارەکەی!

پێش نوێژ گوتی:

– فەرق ناکا.

پاشا کە لە تووڕەیی دا کەف بە لالغاوەی دا هاتبووە خوارێ فەرمانی دا:

– ئەم گاورە بە دار چنارەکەوە هەڵواسن!

سلێمانە قول‌و 5–6 سەرباز هاتنە پێشەوە، پێش نوێژیان بە ڕاکێش ڕاکێش بردە حەوشەوە. تورکەکانی دیش بەکەیف‌و شادییەوە لە پێشییەوە دەڕۆیشتن. خەڵکی خڕببوونەوەو جادەو کۆڵانەکانی ئەو ناوەیان تەنی بوو. دار چنارەکە چەند شەقاوێ لەولای ماڵەکەی پاشاوە بوو، نزیکی ئەو حەوزو فوارەیە بوو کە بە مەڕ مەڕ پەیکەری شێریان لەسەر دابەستبوو.

هەتاو گەیی بووە سەر کەل. تەیرو تووی دنیا لە دار چنارەکە وڕوکابوون و بە جووکە جووک خۆیان بۆ هێلانەکانیان دەکوتا.

پێش نوێژ لەسەر کورسییەك دانرا، دەلاکێکی تورکیان گاز کرد، دەلاك بەخۆو مقەست و تیغەکەیەوە هات. کە چاوی بە پێش نوێژ کەوت پێکەنی و گوتی:

– تۆ کوڕێکی باشی و ئێستاکێ بەبێ سابوون ردێنت دەتراشم.

چنگی خستە قژی پێش نوێژەکەو دەستی بە تراشینی ردێنی کرد. پێش نوێژ لە تاوا لێوی خۆی دەکرۆشت. ئەو تورکانەی کە لێیان خڕ ببوونەوە قاقا پێدەکەنین. سلێمان پەتەکەی لە دارەکە شۆڕ کردبۆوەو سابونی لێ دەدا. چەند مەسیحییەك لە پشت پەنجەرەی ماڵەکانیانەوە خۆیان مەڵاس دابووو سەیریان دەکرد. لەم کاتەدا پاشا دەرکەوت، کورسییەکی دەسکداریان بۆ هێنا، بەرانبەر بە پێش نوێژ دانیشت تا بە جوانی سەیری ئەم دیمەنە بکا.

دەلاکەکە لە تاشینی ردێنی ببۆوە، ئێستاکە جێی کۆنە زامەکانی دەموچاوی ئەو پیرە جەنگاوەرە بە جوانی دەبینرا. ئەوجا مقەستەکەی هەڵگرت، قژی سەری لە بنەوە هەڵپاچی.

پاشا گوتی:

– ها، ئیمامی گاوران! ئەوە پەتەکە ئامادەیەو سلێمان چاوەڕێی فەرمانە! جا وەرە بۆ خۆت ببە بە موسڵمان و گیانی خۆت رزگار بکە!

پێش نوێژ، لەسەر کورسییەکە هاتە خوارێ. بەسەری تاشراوەوە نەدەناسرایەوە پەتەکەی لە سلێمانە قول وەرگرت و لە ملی خۆی گرێی دا.

پاشا جارێکی دی نەڕاندی:

– ئەی کافر، بێزت نایە جواب بدەیەوە؟

پێش نوێژ، گرێی پەتەکەی خستە سەر قورگی خۆی و گوتی:

– ئەمەیە جوابی من!

پاشا کە لە رقا شین و مۆر ببۆوە، نەڕاندی:

– نەحلەت لە تیرەی کریتیان بێ! لەسێدارەی دەن!

پێش نوێژ، بە خۆی سەرکەوتە سەر کورسییەکەو سلێمانی غوڵام پەتەکەی لە لقێکی ئەستورەوە بەست. پێش نوێژ نیشانەی خاچی کێشا و روانییە دەوروبەری خۆی. باوباپیرانی، ئەو جەنگاوەرە پیرانەی کە هەموویان مردبوون و وەکو مەسیح سەرو تاجی دڕکیان بەسەرەوە بوو بە باڵەفڕێ و باوەشی کراوەوە لە ئاسمانەوە دەهاتنە خوارێ تا بەخێر هاتنی ئەو بکەن.

پێش نوێژ، بە شادییەوە هاواری کردو گوتی:

– وا هاتم!

و بە نووکە شەقێ کورسییەکەی توڕدایە لاوە.

* * *

میگلس پاڵەوان کاتێ لە دەوروبەری نیوەڕۆدا گەییەوە دێرەکە سەیری کرد نە دێر ماوەو نە هاوڕێکانی لەو ناوەن. دێری عیسا مەسیح ببوو بە خۆڵەمێش. گومەزی کڵێساکە داڕوخابوو.

چوارچێوەی وێنـەی وەلییـانی نێـو دێرەکـە و کتـێبی دوعاکـانو پەیکـەرەکان خـڕ سـووتابوون. شـەرابو ڕۆنـی زەیتـون لـە ژێـر زەمینەکانـدا ڕژابـوو، دووکـەڵ دەچـوو بـە ئاسمانـا و چـونکە بـای نەدەهات یەکپارچە سەر دۆڵەکەی تەنی بوو.

میگلس پاڵـەوان بـە توڕەییـەوە چـنگی لـە ڕدێـنی خـۆی نـا. هەرچـی دەکـرد نەیـدەتوانی چـاو لـە کڵپەی دێرەکە بگوازێتەوە. بەدەم ڕدێن ڕنینەوە بە خۆی دەگوت:

– نەدەبوایە بڕۆم... نەخێر نەدەبوو ئێرە بە جێ بێڵم!...

دوێـنێ شـەوی خـۆی بیرکـەوتـەوە کـە چـۆن تورکـەکانی ڕاو دەنـاو هەڤاڵـەکانی هانکـە هانـک دوای کەوتبوون. ئەوجا ئەو چۆمە وشکەی هاتەوە بەرچاو کە دەمەو بەیان خۆیان پێیدا کردبوو. چۆن بیست سواری تورك بە نێو خڕکە بەردی ناو چۆمەکە کەوتبوونو ماینێکیان ڕاودەنا کە ژنێکی لە عەباوە پێچراوی بە سەرەوە بوو.

میگلس پاڵەوان و هەڤاڵەکانی کەی لە تورکەکان هاتبوونە دەست، کەی دەسـتیان نـابووە یەخـەی یەك؟ تاکەی شەڕە خەنجەریان کردبوو؟

سەعاتێ؟ دوو سەعات؟ هەر هەموو ئەمـە بـەلای میگلس پاڵەوانـەوە لـە چاوتروکانێك دا بڕابـۆوە. دەشتەکە لەبەر چاوی دەسوڕا، دەبوو بە مەیدانی شەڕ، لە ناوەندی ئەم مەیدانەدا دارێك چوو بوو بەئاسماندا و ژنێکی عەبا بەسەر بە سواری ماینێك لـەبن ئـەم دارەدا چاوەڕوانی دەکـرد تـا بزانـێ کێ سەردەکەوێ تا لەگەڵیان بـڕوا. ژنـە ڕوی کـرد بـووە ئاسـۆو بـێ ئـەوەی سـەیری پیاوەکـان بکـا چاوەڕوانی دەکرد.

لە پڕ تورکەکان هاواریان لێ هەستا، مەیدانی شەڕەکەیان چۆڵ کرد. چەكو خەنجەرەکانیان فـڕێ داو بە لەشی بریندارەوە بەرەو کاندی هەڵاتن. میگلس پاڵەوان ڕووی خۆی وەرگێڕا تا ئەو ژنە لـە بۆنا هەڵکشاوەی بەرانبەری نەبینێ. ئەوجا ئیشارەتێکی فیندوسوسی کردو گوتی:

– خێـرا ئـەم ژنـە بـەرە بـۆ ئـاوایی کـوراکیس و لـەلای "پـورە کـالیو"م دای بنـەو پێـی بڵـێ خزمەتی بکا تا بزانین ئەم وەزعە بە چ لایەك دا دەکەوێتەوە.

فیندوسوس گوتی:

– یانی نەی بەمەوە بۆ کاستلی؟ کاپیتان پولیسینگیس لە داخا دیق دەکا.

– دیق دەکا چش!

جڵەوی ماینەکەی ڕاکێشاو دوو دڵ بو، بۆ کـوێ بـڕوا؟ نەیدەویسـت و نەیـدەتوانی جێیـەك دیـاری بکا، بەڵام لە پڕ ددانەکانی جیڕ کردەوە: بڕیاریدا. ماینەکەی بەر مـامێزان داو بـەرەو دێـری عیسـا مەسیح بەڕێ کەوت. هەنووکە بەچاوی ئەبڵقەوە لـە بەرانبـەر دێرەکـەدا وێسـتا بـوو، و دەیڕوانییـە بڵێسە ئاگرەکان. ڕدێنی خۆی دەڕنییەوە و دەیگوت:

– نەدەبوو بڕۆم، نەدەبوو ئێرە بە جێ بێڵم!...

لـە ماینەکـەی دابـەزیو چـنگێ ژیلـەمۆی گـەرمی هـەڵگرت. پـڕ بـە دڵ حـەزی دەکـرد. بیکـا بـە سەروچاوو ڕدێنو سمێڵی خۆیدا، بەڵام خۆی گرت. چنگی کردەوەو ژیلەمۆکەی دایە بەر بایەکەو بە خـۆی گـوت: "هیـوادارم سـەبەبکاری ئەسـڵی بسـوتێو خۆڵەمێشـەکەی بـەربا بکـەوێ!" ئـەوجا

خۆی هەڵدایە سەر ماینەکەی. مامێزێکی هێند توندی بە تەنگەی ماینەکەیدا کێشا، خوێنی لێ هێنا. بەرەو دۆڵەکە نشێو بۆوەو لە نێو دوکەڵەکەدا ون بوو.

* * *

ئاگر لە هەر چوار گۆشەی کریت-ەوە هەستا بوو، نەعرەتەی پاڵەوان‌و دەنگی تفەنگ لە چیاو لوتکەو رێبازەکاندا دەنگی دەدایەوە. لە پڕ پیاوان ببوون بە دڕندەو کۆیان لە هیچ نەدەکردەوە، دەیان کوشت، دەیان بڕی. جەنگاوەرە پیرەکانیش کە داخیان بۆ لاوی خۆ دەخوارد دایانە چیا، هەندێکیان چەکیان هەڵگرت‌و بەشداری شەڕیان دەکرد. ئەوانەی زۆر پیر بوون‌و لە شەڕەکانی رابوردوودا سەقەت ببوون‌و نەیان دەتوانی بجەنگن، لە ئۆردوگای پاڵەوانانی تازە کورەدا دەمانەوەو دەستووری شەڕیان فێر دەکردن. داخیان هەڵدەکێشاو نەخشەی شەڕی پێشەوا کۆنەکانی وەکو کاراکاس‌و ماستراپاس‌و یاناریس یان شەرح دەکرد کە چۆن کەمینیان دەنایەوە، چۆن تورکیان دەخەڵەتاند‌و گەمارۆیان دەدان‌و چۆن بەشەو پەلاماری دێهاتیان دەدا.

پاڵەوان ئەلیاس-ش، بە سواری قاترە پیرەکەی خۆی لەم چیاوە بۆ ئەو چیا دەچوو، لە ئۆردوگای پاڵەوانە تازە کورەکان رۆدەنیشت‌و بەدەم ئاخ هەڵکێشانەوە دەیگوت:

- رۆڵەکانم، وەك دەڵێن پیری‌و هەزار عەیب. من ناتوانم هێزی بازوو بەکار بێنم، دوای پیری بڕێتەوە یاخوا، بەڵام خەمتان نەبێ بە مێشك دێمە مەیدان‌و هێندەی شەڕ پێ دەکەم تا ئەویش دەبێ بە خۆڵ!

ئەو رۆژە پاڵەوان ئەلیاس لە ئاوایی ڤیرسیس لای دابوو، ئاواییەکی خۆش‌و پڕ لە کانی‌و جۆبار بوو. پاڵەوان ئەلیاس لە ژێر دار چنارێکی پیری کلۆردا رۆنیشتبوو. ژنان و منداڵان و پیرەمێردانی ئاوایی دەوریان دابوو، و بەسەر سامی گوێیان لە قسەکانی دەگرت. پاڵەوان ئەلیاس باسکە چرچ‌و بێ تاقەتەکانی بۆ گەڵای سەوزی درەختەکە درێژ دەکردو دەیگوت:

- ئای دار چنارە پیرەکە، چەندین پاڵەوانی گەورە لە سێبەرەکەتدا دانیشتن! چەندین پیاوی مێرخاز راکشان‌و پشوویاندا! پیاو کە سەیری سەرو سەکوتی دەکردن دەیگوت: "ئەمانە نامرن!... کەچی هەموویان مردن‌و بوون بە خاك، بوون بە خاکی ئا ئەم کریتەی کە ئێستا پێی لەسەر دادەنێین!.. لێکدا لێکدا ئاخی هەڵدەکێشا. ئەو رۆژە دڵی پڕ بوو. هەواڵی سوتانی دێری عیسا مەسیح کە وەکو قەلەڕەش دێ بەدێ دەفڕی، دوای ئەو نیوەڕۆیە گەیی بووە ئاوایی "ڤیرسیس"ش. پیرەمێردەکانی دەوری پاڵەوان ئەلیاس سەریان دەلەقاند‌و لەبەر خۆوە مینگەمینگیان دەکرد، ژنەکان هۆن هۆن دەگریان.

پاڵەوان ئەلیاس وا خۆی دەنوان کە نە هیچ دەبینێ‌و نە هیچ دەبیستێ. هەوڵی دەدا بە گێڕانەوەی کارەساتی کۆنترو گەورەتر ئەم کارەساتە تازەیەی سوتانی دێری عیسا مەسیحیان لەبیر بەرێتەوە. کەوتە گێڕانەوەی کارەساتی دێری ئارکاردی.

دێری ئارکاردی سەر لە نوێ لەبەر چاویان بەرجەستە دەبۆوەو وەکو جاران پڕ دەبۆوە لە کەشیش‌و باروت، گابریلی پێش نوێژی دێرەکە، جامێکی موبارەکی پڕ لە گۆشت‌و خوێنی

مەسیحی بەسەر سەربانەوە رادەگرت و دەیگوت: "برادەران، دەرگای ئاسمان کراوەتەوەو خۆشی لەوانەی کە لە پێناوی ئیمان و وەتەن دا دەمرن!".
رێك لەو کاتەدا کە خەڵکەکە دڵبەندی داستانەکەی پاڵەوان ئەلیاس ببوون، دەنگی چوار ناڵەی ماینێك هات. هەموو سەریان وەرگێڕاو لە بەینی لق و پۆپی دار زەیتون و چنارەکانەوە سوارێکیان بینی کە شاشکێکی رەشی لەسەر بەستبوو، جاریێ دەردەکەوت و جاریێ دەکەوتەوە نەدیوی. هەموو بەیەك دەنگ گوتیان: "میگلس پاڵەوانە!".
پاڵەوان ئەلیاس سەری داخست و بە نووکی دار عاساکەی کەوتە رووشاندنی ئەرزەکە. ژنیێ کە مەمکی نابووە زاری مناڵەکەی گوتی:

- ئەیەڕۆ، خۆ ئەوە بە تەنێیە!

دوگمەی چاکەتەکەی داخست.زۆر نیگەران ببوو، دیسان گوتی:

- ئەدی پیاوەکانی ئێمە لە کوێن؟ مێردەکەی من؟ ئەم بەرازە بەجێی هێشتوون!

ژنێکی دی هەستا بووە سەر پیێ تا بڕوا گوتی:

- دیارە لە کاتی خەتەردا دێرەکەی بەجیێ هێشتووە، هەقە زندەسووت بکریێ!..

ئەم ژنە حەزینە دەکرد میگلس پاڵەوان بدینیێ.
پیرەمێردیێ گوتی:

- پاڵەوان ئەلیاس، بت بینم چی پیێ بکەی! پیاو نابیێ لە شەڕا سەنگەری خۆی بەم جۆرە چۆڵ بکات. کە بە تەمەنترین و بە حورمەت ترین رابەری قەومی، هەقی خۆی بنەمستی و هەرچی ناشیێ پێی بکە. ئێمە نەفەرین و ناتوانین رێك و رەوان پێی بڵێین.

پاڵەوان ئەلیاس دار عاساکەی هەڵبڕی و بە تووڕەییەوە گوتی:

- بەسە! پێویستە ناکا ئێوە ئامۆژگاریم بکەن!

ئەو ژن و پیرەمێردانەی کە دەوری پاڵەوان ئەلیاس-یان دابوو بازنەکەیان گەورەتر کردەوەو لەبن لێوانەوە گوتیان:

- ئەوەتا! وا هات!

میگلس پاڵەوان گەییە جیێ. ئارەقە بەسەروچاویا دەهاتە خواریێ و برۆ چڕەکانی بەسەر چاویا رژا بوو. هەڵم لە خۆی و ماینەکەی هەڵدەستا.
میگلس پاڵەوان هەر کە پاڵەوان ئەلیاسی لە ژێر دارەکەدا بینی و ناسییەوە برۆی وێك هێنانەوەو چارەی گرژ بوو، گیرۆدە ببوو نەیدەتوانی بگەڕێتەوە. بە نە بەدڵییەوە لە ماینەکەی دابەزی و دەستی درێژ کردو گوتی:

- ئەم کاتەت باش، پاڵەوان ئەلیاس!

پاڵەوانی پیر وا خۆی نواند کە دەستی میگلس پاڵەوانی نەدیوە. سەری دانەواندو کەوتە دارچەقاند بەعەرزەکەدا و ئەوجا بە ساردییەوە گوتی:

- ئەگەر باش وابیێ خوا بی بڕیێ!

میگلس پاڵەوان هێند ناڕەحەت بوو کە خوێن زاییە دەموچاوی. هەوساری ماینەکەی بە دەستەوە بوو. هات بەسەریا کە سوار بیٚ و بڕوا. حەزی لە پلارو توانج نەدەکرد. نیگایەکی خەڵکەکەی کردو لە دڵی خۆیدا گوتی: "وا دیارە هەواڵەکە گەیشتۆتە ئێرەش!"و چارەی هێندەی دی گرژ بوو.

دەستی برد، چەند گەڵایەکی لە دارەکە کردەوەو لەنێو دەستیا وردی کردو توڕی دان، ئەوجا گوتی:

- ئیدی شەڕ وایە، خۆ پاڵەوان ئەلیاس تۆ لە هەموو کەس باشتر ئەمە دەزانی. لە زەمانی تۆشدا چەندین جار مەسیحیان لە ئاگردا سووتاوون. هەر دوور نەڕۆین کارەساتەکەی ئارکاردی وەبیر خۆت بێنەوە!.

پاڵەوان ئەلیاس وەکو فیشەکە شێتە چوو بە ئاسماندا. لە هەردوو چاوییەوە، واتە لە چاوە شوشەکەی و لە چاوە ساغەکەیەوە ئاگر دەردەپەڕیو گوتی:

- ناوی ئارکادی مەیەنە! لە ئارکاردیدا مەسیحیان نەسووتان، بەڵکو بوون بە خوا، بەڵام لە دێری "عیسا مەسیح"دا ئەگەر پێت ناخۆش نییە..

و قسەکەی تەواو نەکرد، ئەوجا رووی کردە پیرەمێردو ژنەکانو گوتی:

- ئێوە بڕۆنەوە بۆ ماڵی خۆتان!

هەموو بە بۆڵە بۆڵ هەستان. پیرەمێردان بە بەردەم پاڵەوان میگلس دا رەت دەبوون، مۆڕەیان لێدەکردو ژنەکان لە بن لێوانەوە بە ئەسپایی جنێویان پیٚ دەداو روویان لیٚ وەردەگێڕا تا چارەی نەبینن، بەڵام ئەو ژنەی کە مەکی دەدایە منداڵەکەی نەدەڕۆیی. چاوی بڕی بووە ناو چاوی میگلس پاڵەوان و هاواری بەسەردا کرد:

- ئەدی پیاوەکانی ئێمە چییان لێهات؟ سەرت خواردن؟ ئێسکت خواتەوە!

پاڵەوان ئەلیاس گوتی:

- بڕۆ کچیٚ! چەنە مەدە!

وەختیٚ هەموو رۆیشتن و دوو بە دوو مانەوە، پاڵەوان ئەلیاس خۆیدا بەسەر دار عاساکەی داو ویستی هەستیٚ و گوتی:

- پاڵەوان میگلس، تۆ ئێستاکە لە رێوە دابەزیتو دەستت بۆ درێژ کردم تەوقە بکەین، بەڵام من بۆیە دەستم نەهێنا، چونکە تۆ ناوی خۆت، واتە ناوی "پاڵەوان میگلس"ت لەکەدار کردووە!.
- راستە تۆ لە من گەورەتری و یەکێکی لە قارەمانانی شۆڕشی 1821، بەڵام من تەنیا یەك وەڵامت دەدەمەوە ئەویش ئەوەیە کە چاك بزانیت من قبوڵ ناکەم کەس بەم شێوەیە قسەم لەگەڵ بکا!
- منیش تەنیا یەك شت بە تۆ دەڵێم، ئەویش ئەوەیە کە تۆ ناوی خۆت، واتە ناوی "میگلس پاڵەوان"ت لەکە دار کردووە.

پاڵەوان میگلس خەریك بوو لە داخا شەقی دەبرد، بەڵام چ بکا، پاڵەوان ئەلیاس ردێن سپییەکی بە حورمەت بوو، و یەکێك بوو لە پاشماوەکانی شۆڕشی 1821 و لە کارەساتی دێری ئارکاردی رزگاری ببوو.. نەیدەتوانی لە رووی هەڵگەڕێتەوە....

کەوتە هاتوچۆ بە ژێر دارچنارەکەدا، لە داخا سمێڵی خۆی دەجوو، پاڵەوان ئەلیاس گوتی:

– بۆچی ئەو شەوە دێرەکەت بەجێ هێشت و رۆیشتی؟ ها؟ جواب نادەیەوە؟ بۆ کوێ چووی؟ ئەدی نەت دەزانی کە تورکەکان لە تۆ دەترسن و ئەگەر هەست بکەن لەوێ نیت پەلاماری دێرەکە دەدەن؟ بێگومان یەکێك چووەو خەبەری بەو سەگانە داوە. من نازانم کێ ئەم کارەی کردووە، بەڵام ئەوەندە دەزانم کە دێرەکە لە دەست چووەو تاوانی ئەم کارەساتەش لە ئەستۆی تۆیە.

میگلس پاڵەوان خەریك بوو مێشکی بتەقێ. سەری داخست و لە بن لێوانەوە گوتی:

– نەخێر، لە ئەستۆی مندا نییە، خەتای من نییە.

پاڵەوان ئەلیاس پشتی بە دار چنارە کلۆرەکەوە داو گوتی:

– ئەدی پێم ناڵێی خەتای کێیە؟

میگلس پاڵەوان بێدەنگ بوو.

پیرەمێرد هەمدیس گوتی:

تۆ ئەو شەوە کێوە چووی؟ بۆ رۆیشتی؟ ئەگەر خەتای تۆ نییە ئەدی خەتای کێیە؟ پاڵەوان میگلس بە توڕەییەوە گوتی:

– هیچم لێ مەپرسە پاڵەوان ئەلیاس، ئەمە پێوەندی بە کەسەوە نییە، تەنیا پێوەندی بە خۆمەوە هەیەو تەواو.

– ئەمە پێوەندی بە ئەژدادی تۆو ئەژدادی منو هەموو ئەوانەوە هەیە کە بوون بە خاك و ئێستا ئێمە پێیان پێدا دەنەین. ئەدی تۆ کریتی نیت؟ چما لەشی تۆ لە خاکی کریت نییە؟ کەواتە بۆچی دەڵێی ئەمە پێوەندی بە کەسەوە نییە؟ شەرم ناکەی؟

میگلس پاڵەوان، نینۆکی خۆی لە قەدی دار چنارەکە چەقاند، ئەمە یەکەمجاری بوو بەو شێوە توندە قسەی لەگەڵ دەکرا. گریان لە ئەوکی گیرابوو و نەیدەتوانی وەڵام بداتەوە. پاڵەوان ئەلیاس هەقی بوو، بەڵام میگلس نەیدەویست ئیعتراف بکا. جارێکی دی بە توڕەییەوە گوتی:

– پێم گوتیت پێوەندی بە کەسەوە نییەو تەنیا پێوەندی بە خۆمەوە هەیەو تەواو. خوا حافیز پاڵەوان ئەلیاس. دەمەوێ بە تەنێ بم تا بیر بکەمەوەو خۆم قەراری خۆم بدەم!

– ئاخر تەنیا دوای ئەو قەرارە مەعلوم دەبێ کە ئاخۆ هیشتا هەر مێرخازە ورە بەرزەکەی جارانی یان نا. برۆ پاڵەوان میگلس، نازانم بڵێم رەحمەت یا نەحلەتی عیسا مەسیحت لەگەڵ، من تەنیا یەك شتت پێ دەڵێم و تۆش وەکو گوارە بیکە گوێت: کریت هێشتا پیویستی بەتۆ هەیە! هەڵبەتە لە مەبەستم تێ دەگەی!

پاڵەوان ئەلیاس لە پڕ ترسی ئەوەی کەوتبووە دڵ کە نەبادا میگلس پاڵەوان خۆی بکوژێ و یەکێك لە کۆڵەکە بە هێزەکانی کریت بڕوخێ.

میگس پاڵەوان گوتی:

- تیَ دەگەم.

بیَ ئەوەی پیَ بخاتە ئاوزەنگییەکە، خۆی هەڵدایە سەر ماینەکەی، لە بری ئەوەی وەکو پێشتر لە دڵی خۆدا بڕیاری دابوو، بەرەو پترۆکفالو بڕوا، رووی ماینەکەی بەرەو چیای سلنا وەرگێڕا و رۆیی. رۆژئاوا بوو، شەو بە مارو مێروو خشۆك و باڵندەی شەوگەڕەوە باڵی بەسەر جیهاندا کێشا. کزەبایەکی فێنك لەچیاوە دەهات. میگلس پاڵەوان سینگی کردەوە تا تۆزی فێنکی ببێتەوە. لە پڕ هەڵوەستەیەکی کرد و لەبن لێوانەوە بەخۆی گوت: "ئەمە خەتای ئەوە.. ئەوە.. ئەو ژنە نارەسەنە!" شاشکەکەی لە سەری داماڵاند، دەموچاوی پیَ سڕی و هەناسەیەکی قووڵی هەڵکێشا. مێشکی ئیسراحەتی کردبوو. ئێستا دەیزانی بۆ کویَ دەچیَ و چی دەویَ. دەیزانی بۆچی لە بری ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ ئاوایی پترۆکفالو رووی کردۆتە چیای سلنا. پاڵەوان ئەلیاس هەقی بوو. پڕ بە دڵ حەزی دەکرد بگەڕێتەوە بۆ ژێر هەمان دار چنارو دەستە دلێرەکانی ئەو پیرەمێردە تێر تێر بگوشیَو ماچیان بکا. بەڵیَ وەختیَ پیاو بیەویَ لەگەڵ پیاودا قسە بکا دەبیَ بەو توندو تیژییە قسە بکا.

پیرەمێردێکی بە گوڕی کۆڵە پشت لە پشتو دارعاسا بە دەست لەوێندەرەوە رەت دەبوو. لە رێگادا تووشی میگلس پاڵەوان بوو، بەڵام چونکە شەوەکەی تاریك بوو پاڵەوانی نەناسییەوە. گوتی:

- بیستت رۆڵە، بیستت کە دێری عیسا مەسیح یان سوتاندووە؟

پاڵەوان میگلس گوتی:

- بەڵیَ، سوتاندیان...

ماینەکەی بەر مامێزان دا تا لەوەی پتر ماتەڵ نەبیَ. پیرەمێردەکە دارەکەی دەستی راوەشاندو گوتی:

- نەحلەتی خوا لە سەبەبکاری بیَ!

دەنگی میگلس پاڵەوان لە تاریکییەوە بەرز بۆوە کە گوتی:

- نەحلەتی خوا لە سەبەبکاری بیَ!

هەیڤۆك ئاوا بوو، ئەستێران بە ئاسمانەوە بە دیار کەوتنو کەوتنە چاوبڕکیَ لەگەڵ یەکدیدا.

بەڵام میگلس پاڵەوان سەیری ئاسمانی نەدەکرد. چاوی بڕی بووە بناری چیاکە کە لە دوورەوە 5-6 چرا کزکز دەسووتان. ئەوە ئاوایی کوراکیس بوو.

ماڵی پورە "کالیو"ی پاڵەوان لە بەرایی گوندا بوو. شەو درەنگ بوو، دەبوایە پیرێژن خەوتبیَ. پیرێژن هەموو بەیانییەك لەگەڵ بانگی کەڵەبابدا رادەبوو، ئێوارانیش لەگەڵ خەوتنی مریشکاندا دەخەوت. بە جاحێڵی شووی کردبوو، کوڕو کچ و نەوەی خستبۆوە، بەڵام چاوەکانی هێشتا بە حوکم بوون...

میگلس پاڵەوان لە ماینەکەی دابەزی، لەسەر تاوێرێکی کەنار رێگاکە رۆنیشت. سەری خستە نێو هەردوو دەستیو گوشی. قسەکانی پاڵەوان ئەلیاس وەکو نوکی خەنجەر لەدڵی رۆچوو بوو:

"پاڵەوان میگلس تۆ ناوی خۆت لەکەدار کردووە!" ئەم قسانەی لە دڵی خۆیدا دووبارە دەکردەوە تا خۆی بۆ ئەنجامدانی ئەو بڕیارە هان بدا کە لە دڵی خۆیدا بڕیاری لەسەر دابوو، سەگێك لەناو گوندەوە کەوتە لوراندن، دەتگوت هەستی کردبوو کەمەرگ لەو دەوروبەرەدا دەسوڕێتەوە. میگلس پاڵەوان لە فکران راچوو: "پورم سەگی نییەو کەس پێم نازانێ... نەخێر نایەڵم بەنی بەشەر هەست بکا....".

هەستا، لە دوورەوە تەماشایەکی گوندی کرد. چراکان بەرە بەرە دەکوژانەوە، تەنیا چەند چرایەك هێشتا دەسووتان. خەڵکی هەموو نووستبوون. میگلس پاڵەوان خۆی هەڵدایە سەر ماینەکەی، نیشانەی خاچی کێشا. لەبەر خۆیەوە گوتی: "بە تەمای خوا!" کوێرە ڕێگاکەی سەرێی گرتە بەرو "کوراکیس"خۆت بگرە وا هاتم.

شەوێکی یەکجار تاریك بوو. ماینەکەی بە ئەلقەی دەرگا شڕەکەوە بەستو وەنێو حەوشە کەوت. شارەزای کونو کەلەبەری ماڵەکە بوو بە دەستە ڕاست دا بارە تریو کەرەستەی شەراب دروست کردنو کوپەی زل زل بوو، بە دەستە چەپیشدا تەویلەو پشتیری قاترو کەرو رەشە وڵاغەکانی مێردە رەحمەتییەکەی پوری بوو، بەڵام هەنووکە ئەو چوار پێو وڵاغانە نەمابوون، رەزەکەشیان بەسەر کچو کوڕدا دابەش کرابوو.

پاڵەوان، بە ئەسپایی چووە پێشەوە، دەستی بە دەرگاکەدا گێڕا، کێلۆنەکەی راکێشاو دەرگاکەی کردەوە. هەناسەی لە خۆ بڕیو گوێی هەڵخست، لەسەر قەنەفەیەکی سوچێکی ماڵەکدا دەنگی هەناسەیەکی ئارام دەهات. لە پڕ دەنگی جیڕە جیڕێکی سووك هات. یەکێك بە دەم خەوەوە ئەم دیوو ئەودیوی دەکرد. دڵی پاڵەوان میگلس داخورپا. ئەمە کێ بوو؟

هێواش هێواش لە قەنەفەکە نزیك بۆوە. دەستی خستبووە کەلەکەیو مشتوی خەنجەرەکەی دەگوشی. نووستووەکە بە هیچ جۆرێ بۆنی عەتری لێ نەدەهات. لە دڵی خۆیدا گوتی دەبێ ئەمە پیرێژن بێ، سەری دانەواندەوە چەند داوی قژی سپی بینی کە بەسەر سەرینەکەدا رژا بوو. دەمو چاوێکی چرچو لۆچیش وەدەرکەوت. میگلس پاڵەوان پاشەوپاش کشایەوە. لەبەر خۆوە گوتی: "دەبێ ئەو لە ژوورەکەی دی بێ، لەو ژوورەی کە بە وێنەی وەلییان رازاوەتەوە!". جارێکی دی دڵی بە توندی کەوتەوە لێدان. پاڵی بە دەرگا چکۆلەکەوە نا، چرایەك کزکز لەبەردەم وێنە کۆنەکەی مریەمدا دەسوتا و بە حاڵ دەوری خۆی روناك کردبۆوە. دوو وێنەی دیکەش بە قەد دیواری ژوورەکەوە بەرانبەر بە یەك هەڵواسرابوون. یەکێکیان وێنەی فریشتە میکایل بوو، دووەمیان وێنەی سنت کاترینای شەهید بوو.

میگلس پاڵەوان شانی دا بە چوار چێوەی دەرگاکەوە، یەکێك لەسەر کۆنە قەنەفەکەی پوری و لە ژێر لێفەیەکدا نووستبوو، قژی عەبەنووسی ژنێکی بینی کە بەسەر سەرینەکەدا رژابوو. بۆنی عەترو عەبیری پیاوی هێڕ دەکرد.

بەر چاوی پاڵەوان تاریك بوو. دڵی کەوتە پەلە پەل. تەکانێکی دایە خۆو لە ناوەندی ژورەکەدا گیرسایەوە. بە ئەسپایی خەنجەرەکەی لە کێلان دەرهێنا.

هەناسەی لە خۆی بڕی، لەسەر نوکی پێ چووە پێشترەوە، دەستی چەپی برد، لێفەکەی لەسەر لاداو سینگ و بەرۆکی سپی و سۆڵی ژنە کەوتە ئەو گۆڕە. لە پڕ چاوانی پاڵەوان ئەبڵەبق بوون، بەڵام بیری هێشتا هەر پەشێو بوو.

نازێ بەدەم خەوەوە ئاهێکی سووکی هەڵکێشاو بە ئاستەم جوڵایەوە، پێ دەچوو خەونێکی خۆش بدینێ چونکە بزەی دەهاتێ و لەبن لێوانەوە ورتە ورتێکی نامەفهومی دەکرد.

میگلس پاڵەوان دانەوی یەوە. دەمی خەنجەرەکە لەبەر تیشکە کزەکەی چراکەدا بریسکایەوە، ئەوجا هەواکەی دادڕیو لەسەر ئەو سینگە سپیە گیرسایەوەو تا مشتووەکەی رۆچوو.

ئامینە هاوارێکی کرد، چاوی هەڵێناو دای خستەوە، لەو چاو تروکانەدا میگلس پاڵەوانی ناسی بووەوە. سەرسامی و شادی و ئازار و گلەیی لەو سوکە دوا نیگایەدا پەنگابۆوە. پاڵەوان ناڵەیەکی کرد، سەراپای کەوتە لەرزین، خەنجەرەکەی دەرهێنایەوەو لە پڕ خۆزگەیەکی هات بە دڵدا کە خەنجەرەکە کاری نەبووبێ، بەڵام تازە کار لە کار ترازابوو و چاوانی ئامینە تروسکەیان تێدا نەمابوو.

"11"

باپیرە لە ژێر دار لیمۆکەی نێو حەوشەکەی خۆیدا دانیشتووە. بەردێکی تەختی لەسەر ئەژنۆی داناوەو قەڵەمێکی بەدەستەوەیە. بە خەمبارییەوە لە دەرگا نیوەکراوەکەوە دەڕوانێتە کۆسارە دوورەکە. ئەمڕۆ رۆژەکەی خۆشە. هەوا شێدارەو تەم هەموو لایەکی گرتووە. هەوا ساردەو پێ دەچێ باران بباریێ. پیرەمێرد ئاهێکی هەڵکێشاو بە خۆی گوت: "زستانیش بەر دەرگای پێ گرتین!"

لە خەمی ئەو ژنو منداڵانەدا بوو کە تورکەکان بە تۆبزی لەسەر ماڵو حاڵی خۆیان هەڵیان فڕاندبوونو هەنووکە بێ نانو جلوبەرگ لە ئەشکەوتو ژێر زەمینەکان خزی بوون. لە خەمی کریت دابوو کە جارێکی دی بەلەسە ببوو و دەیویست زنجیری کۆیلەیەتی بپچڕێ و نەی دەزانی هاوار بۆ کێ بەرێ.

پیرەمێرد چاوەکانی نوقاندنو لەبەر خۆیەوە گوتی: "بۆ کێ؟ فەرەنگییەکان ئەم فەرەنگییانە بەزەییان لە دڵدا نییە، بۆ یۆنان؟ هیچ دەسەڵاتێکی نییە. خۆ کریتییەکانیش ژمارەیان کەمەو هێندەیان نانو تفەنگ نییە کە بتوانن بەرگە بگرن. ئاخر چۆن بەم وەزعو حاڵەوە بەرگری دەکرێ؟ ئەم "خوایە"ش وا زستانی کردووە بە گژمانداو پێ دەچێ بەگەڵ تورکەکان کەوتبێ.. بەلەنگازو بێ نەوا خۆت کریت. ئەرێ کەنگێ دەردو مەینەتی تۆ دەبڕێتەوە؟"

دەتگوت کریت بە چیاو دەشتو کەنارو رەزو گوندو دێهاتو منداڵییەوە بەسەر ئەودا کەوتووە...
ئەم باپیرەیە چەندین شۆڕشی بینی بوو! چەندین جار بە چاوی خۆی سوتانی گوندان، تالانی خەلەو خەرمان، دەست درێژی بۆ سەر ژنانو کوشتنی پیاوانی بینی بوو! کەچی لەگەڵ هەموو ئەوەشدا خوا بۆ تاقە جارێکیش ئاوڕێکی بە رەحمەتی لە کریت نەدایەوە، باپیرە هەر بۆ خۆی حەوت شۆڕشو حەوت ئاشبەتاڵی کریتی بینی بوو.
پیرەمێرد مستێکی بە تەختە بەردەکەی باوەشیدا کێشاو هاواری کرد:
"لەم دنیایەدا نە عەدالەت هەیەو نە رەحمو بەزەیی. ئەدی خوا؟ ئایا خوا هەیە؟ ئەگەر هەشبێ دەنگی ئێمە نابیستێ. ئیدی یا کەڕە یا رەحمی لە دڵ نییە!"
لەم کاتەدا تراساکیی کوڕەزای هاتە دەرێ. پیرەمێرد رووی گەشایەوە، دەتگوت خوا وەڵامی دابۆوە: "پیرەمێرد دڵ لە دڵ مەدە! هیچ کارێ بە پەلە نابێ! بڕوانە ئەوەش کوڕەزاکەتە!".
دەموچاوی تراساکیی لەو ماوە کەمەدا تاوەسووت ببوو، ئاوو هەوای کوێستانی پێ کەوتبوو و تەواو باڵای فرِاندبوو. ئێستا لە جاران زیاتر لە بابی دەچوو: چاوەکانی، برۆکانی، دەمو لێوی! لە باپیری نزیك بۆوە، تەختەبەردەکەی لە دەستی سەند، برۆی وێك هێنایەوەو بە توندی گوتی:

- ئەوە چییە، هێشتا مەشقەکەت نەنووسیوەتەوە؟

تراساکی مانگێ بوو هەوڵی دەدا باپیری فێری ئەلفبا بکا. پیرەمێرد کەڵکەڵەی خوێندنی کەوتبووە سەرو دەیویست بە لای کەمەوە ئەوەندە فێر ببێ کە بتوانێ ناوی خۆی بنوسێت. پیرەمێرد نەخشەیەکی دی لە مێشکدا بوو، بەڵام هێشتا ئەم نەخشەیەی بە کوڕەزاکەی نەگوتبوو، جا بۆ جێبەجێ کردنی ئەو نەخشەیە دەبوایە ئەلفبا فێر بێ. پیرەمێرد زۆر بە زەحمەت ناوو شێوەی پیتەکانی بۆ لەبەر دەکراو لەبیری دەمایەوە، ئەو دەستە بە هێزەی کە لەگەڵ تەورو تفەنگ دا راهاتبوو زۆر بە زەحمەت قەڵەمی پێ دەگیرا. هەموو جارێ کە ویستبای پیتێ بنووسێ یا قەڵەمەکەی دەشکاند یا تەختە بەردەکەی دەڕوشاند، تراساکی لە داخا ددانی لێ جیڕ دەکردەوە. بابە گەورە سەری داخستو گوتی:

- رۆڵە، کارم هەبوو. فریا نەکەوتم. گلەییم لێ مەکە!
- کاری چیت هەبوو؟ دوێنێ خۆم بینیتم کە بە درێژایی رۆژ لەبەر دەرگای حەوشە دانیشتبوویو هەر کەسێ بە وێدا دەڕۆیی قسەیەکت لەگەڵ دەکرد. تەختە بەردەکەت نابووە لاوەو مەشقەکەت نەدەنووسییەوە. بەم حاڵەش دەتەوێ خوێندنو نووسین فێر بی؟ ئەگەر بەم حاڵە بڕۆی هیچ فێر نابی.
- رۆڵە گیان، پێم گوتیت سەر کۆنەم مەکە گلەییم لێ مەکە! ئاخر ئەم کارە بۆ من یەکجار زەحمەتەو دەستم لەسەری رانەهاتووە، من دەمەوێ رێك بنووسم کەچی دەستم لە خۆڕا خوار دەبێتەوە. دەمەوێ زۆر فشار لە قەڵەمەکە نەکەم کەچی هەر دەشکێ... تێ دەگەی!

تراساکی سەری باداو گوتی:

- من ئەوەندە دەزانم تۆ هیچ شتێ فێر نابی. کوا دەستتم بدەیێ با فێرت بکەم. قەڵەمەکەت بگرە!

لە پڕ دەنگی پێ هات. پیرەمێرد بە خۆشی ئەوەی لە نووسین رزگاری بوو سەری هەڵبڕی. زەلامێکی غەریبی رەنگ هەڵبزڕکاوی ماندووی جلوبەرگی بێگانە لەبەر بەوێدا تێ دەپەڕی. کۆنە چەترێکی بە دەستەوە بوو رەنگە هەزار پینەی پێوەی بووبێ، کابرای غەریب وێستا، خۆیدا بەسەر چەترەکەیدا و هیچی نەگوت، باپیرە لێی پرسی:

- بۆ کوێ دەچی؟

کابرای غەریب گوتی:

- دەچمە گەشتو گەڕان.

پیرەمێرد بە سەرسامییەو گوتی:

- گەشتو گەڕان؟! ئەدی گوێت لە دەنگی تەقە نییە؟ دنیا وا ئاخر دەبێ‌و تۆی داماویش دەچییە گەڕان؟ لە بری ئەو چەترە تفەنگێکت هەڵگرتبا گەلێ باشتر بوو. چما تۆ خەڵکی کریت نیت؟

- بەڵێ قوربان، خەڵکی کریتم.

- ئەدی چاوەڕێی چی؟ ئەو چەترە فڕێ دە!

کابرای رێبوار سەیرێکی ئاسمانی بە هەوری کردو دەسکی چەترەکەی گوشی‌و گوتی:

- ئاخر باران دەبارێ.

تراساکی لە کابرای رێبوار ورد بۆوەو هەستی کرد ئەم کابرایەی لە شوێنێ دیتووە. لە پڕ گوتی:

- ئەرێ، تۆ کاک دیمتروس نیت؟ دیمیتروس پیتسوکولس؟ خات پنلوپی بەستەزمان لە تاو تۆ حاڵی نییە!

کابرای رێبواری پەشۆکاو گوتی:

- ئێستا لە کوێیە؟

- نازانم، بەڵام رەنگە دێ بە دێ بە دوای تۆدا بگەڕێ.

باران نمە نمە دەستی پێکرد، دیمتروس چەترەکەی هەڵکردو بە رێی خۆیدا رۆیی.

پیرەمێرد گازی کرد:

- کاکە برا، بەم بارانە بۆ کوێ دەچی؟ وەرە دانیشە پێکێ عارەق بخۆوە بەڵکو تا ئەو کاتە بارانەکەش خۆش بکاتەوە.

دیمتروس بێ ئەوەی ئاوڕ بداتەوە گوتی:

- قەیدی ناکا چەترم پێیە.

ئەمەی گوتو پاش تۆزێك لە چاو ون بوو.

تراساکی گوتی:

- ئەم پیاوە چییەتی؟ دەڵێی راوی دەنەن!

پیرەمێردی سەد ساڵە قاقا پێکەنی‌و گوتی:

– ژنەکەی راوی دەنێ. بێگومان ئەم نەگبەتە لە دەستی ژنەکەی هەڵاتووەو دەچێ بۆ ئەو چیایانە تا لە شوێنێك خۆی حەشار بدا.

لەم کاتەدا برتولدو کە خۆی لە پاڵتۆکەیەوە پێچابوو و گیتارەکەی نابووە بن هەنگڵی، لە ماڵ هاتە دەرێ. نیوەڕۆ لەتێ نانی جۆو تۆزێ پەنیری خواردبوو و تێنو تاوێکی تێ گەڕابوو، ئێستا دەهاتە نێو حەوشە تا هەوایەك لێی بدا. ئەوەندە لە ناو ژنو منداڵاندا لە ماڵەوە مابۆوە تاقەتی چوو بوو. گیتاری بۆ لێ دەدان تا سەرگەرمیان بکاو نەیەڵێ زۆر خەمی دووری مێردەکانیان بخۆن کە دابوویانە چیاو لەگەڵ تورکاندا شەڕیان دەکرد. تاقە مایەی دڵخۆشی ژنەکان ئەم برتولدویە بوو. گیتاری بۆ لێ دەدانو گۆرانی خۆشو سادەی وڵاتی خۆی بۆ دەگوتنو بەوە هەندێك دڵی دەدانەوە. پێرێ کریستینیوی تازە بووك کیژی کەشیش پێی گوتبوو:

"خوا پاداشتت بداتەوە برتولدو گیان! گۆرانیو ئاوازیش لە پیاو دەچێ. چونکە هەردووکیان، هەم گۆرانی و هەم پیاو مایەی دڵخۆشی ژنانی بەستەزمانن!".

پیرەمێردی میهرەبان، باچوو بووە کەوڵییەوەو بە خۆی گوتبوو: "گۆرانی لە پیاو دەچێو منی گەوج تا ئێستا بەمەم نەزانیوە؟ کەواتە منیش دەمتوانی ژنێکم هەبێو ببم بە خاوەنی منداڵ!"

ئەوجا بۆ ئەوەی زێتر قسە لە تازە بووك دەربێنێ پرسی بووی:

– چۆن، خانم؟

تازە بووك بە پێکەنینەوە گوتبووی:

– برتولدو گیان، من نازانم چۆن ئەمەت بۆ روون بکەمەوە؟ تەنیا ژنان لەمە تێ دەگەن، وا چاکە لەوە زیاتر لەسەری نەڕۆی.

برتولدو لە باپیرە نزیك بووەوە. بە روو خۆشییەوە گوتی:

– باپیرە، چیت کرد گەییتە "با" یا هێشتا هەر لە "ئەلف"ی؟ وای کە دەرس خوێندن زەحمەتە!

باپیرە رووی کردە کوڕەزاکەیو گوتی:

– تراساکی، من حەز ناکەم ئەم لۆتییە بە فیرۆت بدا، چونکە ئەگەر فێری گیتارت بکا پیاوێکی قەشمەر دەردەچێ. ئەم کارە کاری لۆتیو شایەرانە.

برتولدو تەریق بۆوە و هیچی نەگوت، چونکە چەند رۆژێ لەوەو پێش قسەی لە قسەی پیرەمێرد کرد بوو. پاڵەوانی پیر تووڕە ببوو، بە دەستێك نێو قەدی گرتبوو، لەسەر دیوارەکە، لە شوێنی گوڵدانێك دای نابوو.

برتولدو دەستی بە هاتو هاوار کردبوو. ژنان پێی پێ دەکەنینو پاشان ناچار پەیژەیەکیان بۆ هێنا بوو، و هاتبۆوە خوارەوە.

بۆیە برتولدو قسەی نەکرد، تۆزێ لەولاترەوە دانیشتو گیتارەکەی لە پشتی خۆیەوە دانا.

پیرەمێرد بە کوڕەزاکەی گوت:

– وەرە تراساکی با فێری تفەنگ هاویشتنت بکەم. بەلای کەمەوە ئەمەیان یارییەکی پیاوانەیە. برۆ ئەو تفەنگە بێنە!

تراساکی پێشوەختە تفەنگەکەی هێنا بوو، و لە پشت دەرگاکەوە دای نابوو. بە باپیری گوت:

- ئەوەتا بابە گەورە، دوێنێ جوان‌و تەمیز پاکم کردەوە، زەیتم کرد. بزانە چەند جوان دەبریقێتەوە!

- رەحمەت لەشیرت! تۆ لە بابت باشتر دەردەچی! بۆ وا سەیرم دەکەی؟

هەڵبەتە دەبێ وابێ! عەمری ئەو کوڕە نەمێنێ کە لە بابی باشتر دەرنەچێ! ئەگەر کوڕ لە باب باشتر دەرنەچێ دنیا نامێنێ.

دەستی بەسەری کوڕەزاکەی دا هێناو گوتی:

- تراساکی، تۆ دەبێ لە هەمووومان باشتر دەربچی. ئەوەشت لە بیر نەچێ کە ئێمەی کریتی وەکو خەڵکانی دی نین، ئێمە دوو خەممان هەیە. لە سەرانسەری دنیادا ئەگەر کەسێ شوان بێ تەنیا خەمی مەڕەکانێتی، ئەگەر جووتیار بێ تەنیا خەمی باران‌و کێڵگەکەیەتی، ئەگەر کاسبکار بێ تەنیا خەمی کارو کاسبییکەیەتی. بەڵام کریتی وێڕای هەموو ئەمانە دەبێ خەمی کریتیش بخوا.

لەسەری رۆیی:

- بەڵێ، کریتی دەبێ خەمی کریتیش لە سەرووی هەموو خەمەکانی دییەوە بخواو ئەمەش خۆی لە خۆیدا خەمێکی گەورەیە. ئەم کریتە داماوە کارێ دەکا کە مەڕو ماڵات و خەلەو خەرمان‌و کارو کاسبی لە دەستی هەموومان بچێ‌و هەقی خۆیشێتی. بە گیانی خۆم کە بەم زووانە تەسلیمی خوای دەکەمەوە، کریت هەموو ئەم فیداکارییانە دێنێ. ئەوە گوتم چی؟ زۆر لەوانەش زیاتر دێنێ، بۆیە ئێمە ئامادەین گیانی خۆشمانی فیدا بکەین.

پێم گوتیت لە بیرت نەچێ کە ئەم خەمە، خەمێکی گەورەیە! بەڕای من گیتار، برتولدو، گۆرانی، جلی بێگانە، سمێڵی تاشراو ئەمانە هەموو سەری خۆ هەڵگرن‌و بڕۆن بۆ وڵاتێ کەس نەیان ناسێ گەلێ باشترە.

ئێمە لێرە بە دیار کریتەوەین‌و هێشتا کەمین. سەبارەت بە دەرس خوێندنیش ئەوە بزانە کە هەر کاتێ ئارەزووم لێ بێ فێری دەبم‌و ئەولا تریش. من لەم رووەوە شتێکم لە دڵدایە دوایی پێت دەڵێم.

پیرەمێرد، تفەنگەکەی نایە سەر ئەژنۆی و وەکو ئەوەی گوراوێکی ئازیز بدوێنێ کەوتە نەوازش کردنی‌و گوتی:

- ئەمە دۆستی گیانی بە گیانی منە!

بە ئەشق‌و خۆشەویستییەکی بێ پایانەوە فیشەکی خستە بەر تفەنگەکە. ئەوجا روانییە کوڕەزاکەی کە لە تەنیشتییەوە لەسەر چۆکان دانیشتبوو، تراساکی گوتی:

- باپیرە، هۆو قەلە رەشەی سەر هۆو دارەی بەرانبەرمان بکە بە نیشانە! دەی بینی؟ کەواتە پێوەی بنێ!

پیرەمێرد، قۆناغی کۆنە تفەنگەکەی لە شانی خۆی چەسپ کردو سێرەی گرت، برتولدو چاوی نوقاندو گوێی گرت. لە پڕ پیرە تفەنگ ناڵەی کرد، تەپوتۆز لە چوار چێوەی دەرگاکە هەستا، قەلەڕەشەکە بە تەقڵە لێدان بەسەر لق و پۆپی دارەکە دا هاتە خواریٚو کەوتە سەر ئەرزەکە.
تراساکی لە خۆشیا تەکانێکی داو گوتی:

– دەست خۆش بابە گەورە!

غاری دا، قەلە کوژراوەکەی هێناو فرێی دایە بەر پێی برتولدو تا بی ترسێنیٚ.
"کونت"ی بەلەنگازو بیٚ نەوا راپەڕی، گیتارەکەی هەڵگرتو بە بۆڵە بۆڵە خۆی بەناو ژنەکاندا کرد.

هەموو نەوەو بووکەکانی بابە گەورە لە ماڵی ئەودا خڕ ببوونەوە، پێریٚ ماڵو منداڵی دوو دراوسێی میگلس پاڵەوانیش واتە ماڵو منداڵی ماستراپاسی زەنگوڵەفرۆشو کراسوگیورگیسیش هاتبوون بۆ ئێرە. تورکەکان ئەو گوندانەیان گرتبوو کە ئەمان پەنایان بۆ بردبوو، ئیدی ناچار هەمدیس باروبارگەیان خستبووە سەر قاتران و بەژن و منداڵەوە کۆچیان کردبوو. حەیرانو سەرگەردان بوون کە بۆ کویٚ بچنو روو بکەنە چ پەنایەك. لە پڕ پاڵەوان سیفاکسی بابی پاڵەوان میگلسیان بیر کەوتبۆوەو گوتبوویان "ماڵی ئەو قەڵایەکی قایمەو بە خۆیشی پیاوێکی یەکجار نەجیبو خانەدانە! ئەو دەست بە روومانەوە نانیٚ. با بڕۆین بۆ ئەویٚ!" ئەوە بوو پێریٚ هاتنە بەر دەرگاکەی. کراسوگیورگیس کە پیاوێکی یەکجار زەمان سازبوو دەستی بە سینگەوە گرتو سەری رێزی بۆ بابە گەورە، کە هاتبووە پێشوازیان، دانەواندو گوتی:

– ئەی پیرە هەڵۆی شای هەڵۆیان، من و ماستراپاسی زەنگوڵە فرۆش دراوسێی میگلس پاڵەوانی کوڕتین. لە دەستی تورکەکان هەڵاتووینو پەنامان هێناوەتە ژێر باڵی تۆ، تۆش ئەی پیرە هەڵۆ خۆتو شیرت!

باپیرە کە زۆری رق لە دوو روویی بوو، بەڵام حەزی لە ستایشی پاكو بیٚ ریا دەکرد، دەستی بەپێکەنین کردو گوتی:

– باڵەکان پانو گەورەن، وەژوور کەون!

برتولدوش لە حەوشە هاتە دەریٚو بە رێزەوە ماندوونەبوونی لە میوانەکان کرد.
ماستراپاس گوتی:

– خوا دەست بە باڵتەوە بگریٚ پاڵەوان سیفاکس کەواتە ئەو خەڵکە نەهەقیان نییە کە ماڵەکەی تۆیان ناو ناوە دێر!

بەڵام پیرەمێرد، دەستە بەهێزەکانی هەڵبڕینو گوتی:

– بە مەرجیٚ جێتان دەکەمەوە کە چەك هەڵگرنو بچنە ریزی جەنگاوەرەکان، من جێی هەڵاتوان و ترسنۆکان ناکەمەوە، لە بارەی ژنو منداڵەوە خەیاڵتان تەخت بیٚ، من مەسئولیەتی ئەوان دەگرمە ئەستۆ..

ئەوجا بە پێکەنینەوە لەسەری رۆیی:

- ئێوه سەیری کاکه برتولدو مەکەن، ئەو شتۆکەیەکه له بابەتی ژن یا منداڵ.

هەموو لە قاقای پێکەنینانـدا. تـەنیا کراسـوگیورگیس و ماسـتراپاس روویـان گرژبـوو.
کراسیوگیورگس قیروسیای کردو گوتی:

- پاڵەوان سیفاکس، ئێمه شارەزاییمان له شەڕ و مەڕدا نییەو لەعۆیەی ئەم کاره نایەین‌و دەم و دەست دەکوژرێین.

پیرەمێرد گوتی:

- خۆ ئەگەر ئەوەش نەبێ هەر دەمرن!
- ئاخر رۆژێ درەنگتر باشتره پاڵەوان.

کراسوگیورگیس له ترساندا لوول بوو و گوتی:

- زۆر چاکه پاڵەوان، توڕه مەبه. دەچینه شەڕێ.

هاتنه دەرێ‌و کەوتنه یارمەتی دانی میوانەکان. هەموویانیان له راڕەوه درێژەکەدا جێ کردەوەو له سوچێکی ئەمینی حەوشەکەدا موبەقێکیان بۆ دروست کردن. ئەو شەوه هەموو پێکەوه نانیان خوارد، بەڵام بەیانی زوو بابه گەوره دوو تفەنگی لەبن کاریتەکانەوه دەرهێنا، یەکێکی دایه کراسوگیورگیس‌و ئەوی تریانی دا به ماستراپاس و تا دەرێی ئاوایی بەرێی کردن. لەوێ هەردووکیانی به هاریدیموسی شوانی خۆی سپاردن‌و گوتی:

- بڕۆن به هیوای دیدار! هاریدیموس ئەمانه بگەیەنه لای میگلس پاڵەوان. وریابه، ئەمانه نه شارەزان و لێت تێك نەچێ به گوندێکی تورك دا بیان بەی.

ئەوجا رووی کرده جووته جەنگاوەرەکه و گوتی:

- دەبڕۆن، ئەسپاردەی خوا بن! بڕۆن‌و دەست پێ بکەن! ئێوه پیاون‌و دەبێ پیاوانه بڕۆن. خەمی ماڵ‌و منداڵتان نەبێ‌و بەخۆم سەرپەرشتیان دەکەم. بەخێرچن! له زمانی منەوه سلاو بەکۆسار بگەیەنن!

لەو لاوه تراساکی لەگەڵ دوو دۆستی گیانی بەگیانی خۆیدا واته لەگەڵ مانولیوس و ئاندریکوسدا یەکیان گرتەوه، رووی دەمی تێکردن‌و گوتی:

- کوڕینه، ئێره وەکو ئەوێندەر نییه. مەسەله نه تیتیروسەو نه کیژی دەلاکەکه. مەسەلەکه تورکه تورك. ئێره شوێنێکه یا دەبێ بکوژین یا بکوژرێین.

ئاندریکوس گوتی:

- ئێمه ناترسیین.
- ئێوه دەزانن قۆچەقانی بەکار بێنن؟ دەزانن فیشەك بخەنه بەر تفەنگ‌و سواری بکەن؟ دەزانن نیشان بپێکن؟

مانولیوس گوتی:

- فێر دەبین.

تراساکی گوتی:

- من فێرتان دەکەمو لە دەستەکەی خۆمدا وەرتان دەگرم. من دەبم بە فەرمانـدەی دەسـتە. کە فێری تەقەکردن بوون ئەوجا سوێندتان دەدەم ئێستا سوێند دانتان بێ فایدەیە.

بۆ سبەی دەستیان بەمەشق کردنو فێر بوون کرد. تراساکی سـەرو داری بۆ بڕینـەوە و ئامادەی کردو ئەوجا پێی گوتن:

- ئەلفابێی ئەمە بەر لە هەموو شتێك لێدانە، لێدانیش وەستاوەتە سـەر راهـاتن. مرۆڤ هـەر کە لە لێدان راهات ئیدی بێ سڵەمینەوە لێدەدا. بۆیـە دەبێ بـەر لـە هـەموو شـتێ فێـری لێدان بین.

تراساکی ئەمەی لە باپیری بیستبوو، هەنووکە هاوەڵەکانی فێر دەکرد. هاوەڵەکانی یـەکجار زوو فێری ئەم دەرسە ببوونو ئێستا بە ئاسانی قۆچەقانیان بـەکار دێنا. تراسـاکی زۆر بـە خۆیـەوە دەنازی. هەموو رۆژێ هاوەڵەکانی بۆ مەشق کردن دەبرد. بە خۆی تفەنگە سـەر تۆپەکـەی باپیری لە شان دەکردو پێشیان دەکەوت. مانولیوس و ئاندیکوس، بە قۆچەقانییەکانیانەوە بە دوایدا دەهـاتن، 5–6 منـداڵی بـەڕەڵڵای گونـدیش کـە هەریەکـەو دارێکـی لـە شـێوەی شمشـێری بـە دەستەوەگرتبوو، دوا بە دوای ئەوان دەهـاتن. بە خـەیالی خۆیـان دەچـوون تـا هێـرش بەرنـە سـەر تورکان، لە راستیدا ئەو دارو دەوەنانەی بناری چیاکانیان بە تورك دادەنا. ئێوارێ کە دەگەڕانەوە سەرو بنچکێکی هەڵپاچراویان بە پەتێکەوە بەستبوو و دابوویان بە شانیاندا گوایە ئەمە سـەری تورکانـە. هەنـدێ جـار تراسـاکی قەلەڕەشـێکی بـە تفەنگەکـەی دەکوشـتو لەگـەڵ خۆیـدا دەی هێنایەوەو دەیگوت ئەمە پاشای تورکەکانە.

بابە گەورە زۆر جار لەگەڵ کوڕەزاکەی دا لەبەر دەرکی حەوشە دادەنیشتو فێری دەکرد کە چۆن فیشـەك بخاتـە بـەر تفەنگو میل بێنێتەوەو سێرەبگرێو نیشان بپێکێ. ئێستا باسـی شۆڕشـی گەورەو قارەمانێتی باو باپیرانی بۆ دەکردو دەیگوت:

- گەورەترین دوژمنی ئێمە تورك نییە، بەڵکو ترسە چ بێ لـە ئێـوە نهێنی، من لـە لاویەتیـدا وەخـتێ یەکـەمجار چـوومە شـەڕەوە زۆر دەترسـام، چـونکە هێشـتا منـداڵ بـووم و قـاڵ نەببوومەوە، بەڵام بەرەبەرە تێگەیشتم.

تراساکی کە خۆی دابوو بەسەر ئەژنۆی پیرەمێردا، سەراپای ببوو بە گوێ، لە پڕ پرسی:

- چی تێ گەیشتی بابە گەورە؟
- تێ گەیشـتم کـە وەخـتێ مرۆڤ لـە شـتێك دەترسـێ جـا ئـەو شـتە شـێر بـێ یا بنیـادەم یـا تارمـایی، دەبـێ دەسـت پێشـکەری بکـاو خـۆی پێـدا بـدا. لـەو کاتـەدا ترسـەکەت لـێ دەڕوێتەوەو دەچێتە گیانی بەرانبەرەکەتەوە جا بەرانبەرەکەت شێر بێ، یا مرۆڤ یا دێـو و درنج، ئەمە گرێی نهێنییەکەیە!

لەو کاتەدا کە بابە گەورەو کوڕەزا سەرگەرمی ئەم قسانە بوون، لە پڕ دەنگی خل بوونەوەی زیخو چـەو لـە دامێنی چیاکەوە دەهـات، 10– 12 قـاتر سـوار بـە دیـار کـەوتن کـە بەپەلـە لـە چیاکەوە دەهاتن. بابەگەورە هەستایە سەر پێو دەستی کرد بە سێبەری چاوی. دنیا بە تـەمو مژ بوو، و بەرە بەرە تاریك دەبوو، بۆیە نەیتوانی شتێکی ئەوتۆ فەرق بکا.

هاپۆ مافرودیسی جاڕچی ئاوایی لەوێوە ڕەت دەبوو. بابە گەورە هەر بە "پاڵەوان جاڕچی"ی گاز کردو گوتی:

– ماندوو نەبی پاڵەوان جاڕچی، چۆنی؟ ئەوانە کێن لە چیاکەوە دێنە خوارێ؟.

– دەڵێن کەشتییەکەی ستفانیس بە ئازووقەو تەقەمەنییەوە گەییوەتە جێ‌و لە بەندەری "سنت پلاژی"دا لەنگەری گرتووە.

بابە گەورە نیشانەی خاچی کێشاو لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئاە ئەی یۆنانی بەلەنگاز، تۆ خۆت برسیت، کەچی لە دەمی خۆتی دەگرییەوەو بۆ ئێمەی دەنێرێ... ئێ چی دی؟

– چی دی؟ ئەوەتا چەند جەنگاوەرێکی پاڵەوان میگلسی کوڕت بە سواری قاتر هاتوون تا بچن ئەو ئازووقەو تەقەمەنییە بگوازنەوە بۆ چیا... ئەوەتا وا گەیینە ئێرەو تۆش دەرگایان بۆ بخە سەر پشت‌و پێشوازیان بکە!

بابە گەورە هەردوو تاکی دەرگاکەی خستە سەر گازی پشت‌و گوتی:

– بەخێر بێن‌و پێڵاویان بە بان چاوم!.

سوارەکان نزیک دەبوونەوە. فیندوسوس شادو لە خۆ ڕازی لە پێشی پێشیانەوە دەهات. میگلس پاڵەوان پێی گوتبوو: "تۆ بە کەڵکی شەڕ نایەی. بەڵام چونکە وەکو ڕێوی فێڵبازی و وەکو تاژی غار دەدەی دوای خۆی دابوو، و دەچوون باری کەشتییەکەی ستفانیس بێنن. فیندوسوس هەر کە لە قاترەکەی دابەزی، گوتی:

– سەلام‌و عەلێك پاڵەوان سیفاکس ئەگەر بە زەحمەتی نازانی ئەوشۆ لە لای تۆ دەمێنینەوە خوا یار بێ سپێدە زوو بەرەو دەریا دەڕۆین.

بابە گەورە باوەشی بۆ گرتنەوەو گوتی:

– بەخێر هاتن ڕۆڵەکانم! بخۆن‌و بخۆنەوە! ئێوە هەموو شتێکتان قابیلە!

جەنگاوەرەکان لە دوکەڵی باروتدا ڕەش داگەڕا بوون‌و لە برسێتی‌و ماندوێتیدا باریك ببوون، هەموو هاتنە نێو حەوشە ژنان کە پەرۆشی مێردەکانیان بوون، کەوتنە خۆ، ئاگریان هەڵدەگیرسان، مەنجەڵیان دەنایە سەر مێزو سفرەیان ئامادە دەکرد. شەو باڵی بەسەر هەموو جیهاندا کێشا. چراکان چارەی عەبوسی جەنگاوەرەکانیان کە بە دەوری مێزی نان خواردنەکەدا دانیشتبوون، ڕوناك دەکردەوە. هێند بە تامەزرۆیی نانیان دەخوارد دەتگوت لە دەمی گورگ بەربوون، خواردنەوە هەر مەپرسە! بۆنی تیژی پیاو ئەو ناوەی پڕ کردبوو. ژنەکان بە دەوریانەوە وێستا بوون، هەناسەیان لە خۆ بڕی بوو، و بە دڵ‌و بە گیان خزمەتی ئەم میوانە کێویانەیان دەکرد. بابە گەورە بێدەنگ بوو، ئەویش بە ڕێزەوە سەیری دەکردن.

وەختێ جەنگاوەرەکان تێروپڕیان خواردو خواردەوە و نیشانەی خاچیان کێشا، بابە گەورە پێی گوتن:

– هەنووکە، بڕۆن لەسەر جێگاکانتان ڕاکشێن‌و بخەون! خۆزیا منیش لە تەمەنی ئێوەدابام‌و بە گەڵتان کەوتبام! ڕۆڵەکانم، بزانن ڕۆژم بە چ ڕۆژێ گەییووە! هەموو شەوێ

لەسەر جێی نەرمو نۆڵ دەنووم، بەیانی و نیوەڕۆ و ئێوارە نان دەخۆم. نەدەتوام تفەنگێ بتەقێنمو نە کەسێك بیر لە کوشتنم دەکاتەوە. نان خۆری جێگرم! خوایە دوژمنیش بەم حاڵەی من نەبێ!

فیندوسوس گوتی:

– پاڵەوان سیفاکس، خوا ئەو ڕۆژە بەنسیبی ئێمەش بکا!
– فیندوسوس، تۆ سەر دەستەی ئەم جەنگاوەرانەی، ئەگەر خەویشت بێ دەبێ لە دوای هەموویان بخەوێ. تۆ مەڕۆ حەز دەکەم هەندێ قسەت لەگەڵ بکەم.

فیندوسوس، جڵەوی باوێشکەکەی خۆی گرتو گوتی:

– ئەمرەکەی پاڵەوان سیفاکس.

جەنگاوەران بێ ئەوەی تاقمەکانیان لە خۆ بکەنەوە خەوتن. هێشتا ژنەکان لە سفرە هەڵگرتن نەببوونەوە کە پڕخە پڕخیان لێ بەرز بۆوە.

ئەو شەوە سەرمایەکی بێ ڕەزا بوو. ژنان چیلکە و داریان هێناو سۆپاکەیان پێ کرد. بابە گەورەو گیتار ژەن لە بەر سۆپاکە ڕۆنیشتن. پیرەمێرد چاوی بڕی بووە بڵێسەی ئاگرەکەو هیچی نەدەگوت. بەڵام حەرەکەی برۆکانی ئەوەیان بە دیار دەخست کە مێشکی بەدەم بیرێکی ناخۆشەوە دەتلێتەوە.... خۆی پێ نەگیراو بە ئەسپایی گوتی:

– فیندوسوس، گرێیەکم لە دڵدایەو دەمەوێ پرسیارێکت لێ بکەم، بەڵام دەبێ وەکو پیاو وەڵامم بدەیەوەو ئەوەی دەیزانی لێمی نەشاریەوە، چونکە من پیرەمێردێکی سەد ساڵەمو درۆم پێ قبوڵ ناکرێ.

فیندوسوس نیگەران و پەشێو لە دڵی خۆیدا دەیگوت ئاخۆ ئەم پیرەمێردە چ پرسیارێکی لێ بکا. ئەوجا گوتی:

– دڵنیابە پاڵەوان سیفاکس، ڕاستو دۆغریت عەرز دەکەمو درۆت لەگەڵ ناکەم.

بابە گەورە دەنگی نزمتر کردو گوتی:

– پاڵەوان میگلس ئەو شەوە بۆ سەنگەرەکەی بەجێ هێشتو ڕۆیی. ئاگر تێ بەردانی دێرەکە لە سۆنگەی ئەوەوە بوو؟

فیندوسوس ئاگرەکەی خۆش کردو خۆی گرموڵە کرد. بابە گەورە دەستی گرتو گوتی:

– تۆ واز لە ئاگرەکە بێنە، پێم بڵێ بزانم ئەو شەوە کێوە چوو؟

فیندوسوس دوو دڵ بوو. ئەگەر قسەی کردبا، ناچار دەبوو هەموو شتەکان بگێڕێتەوە، ئەگەر دەی گێڕایەوە لە میگلس پاڵەوان دەترسا. ئاخری گوتی:

– بەڵام پاڵەوان سیفاکس، ئەم مەسەلەیە چ پێوەندییەکی بە منەوە نییە.... پیرەمێرد توند قۆڵی گوشیو ڕای تەکاندو گوتی:
– قسە بکە هەڵم مەخەڵەتێنە! ئەو شەوە بۆ ڕۆیی؟ بۆ کوێ چوو؟ چونکە ئەو ئابڕۆی منی بردووەو هەر بۆیەش ناوێرێ خۆیم نیشان بدا. لەوە دەترسێت محاسەبەی بکەم. باوەڕ بکە جاری وا هەیە دێ بە سەرما بەرەو چیا بکەومە ڕێ. لەوێندەر هەموو جەنگاوەرەکان

خڕ بکەمەوەو بە بەرچاوی ئەوانەوە محاسەبەی بکەم. بە هەر حاڵ فیندوسوس توبی ئەم ئاگرە وەڵام بدەوە، دەنا سبەی دەچم بۆ چیا. ئەوسا ئەگەر پیاوە بابێ لەبەردەم منـدا لاف پاڵەوانێتی لێ بدا!

ئەم پیرەمێردە سەرسەختە لەو پیاوانە بوو کە هەرچییەکی گوتبا دەیکرد، بۆیە فیندوسوس گوتی:

– ناڕەحەت مەبە پاڵەوان سیفاکس، سەبرۆکەیەکم لێ بگرە، هەر ئێستا هەموو شتێکت پێ دەڵێم!

– فەرموو دڵم لاتە.

– خۆت دەزانی کە نوری بەگ ژنێکی چەرکەسی هەبوو.

پیرەمێرد بە مست بەر بووە سینگی خۆی‌و گوتی:

– ئەی هاوار! تومەز مەسەلەی ژن لە ئارادایە! حەیاچوو خۆمان! فیندوسوس کە لێڕا بوو هەموو شتێ بڵێ گوتی:

– بەڵێ، مەسەلەی ژن لە ئارادایە. چما تۆ ڕاستییەکەت نەدەویست؟

– با، بەڵام تۆزێ هێواشتر قسە بکە، چونکە دیواریش گوێی هەیە. نابێ کەس گوێی لە قسەکانمان بێ. ئێ، بەردەوام بە!

– ئەو ژنە نێوی ئامینە بوو. میگلس پاڵەوان شەوێك لەماڵی نوری بەگ دەی بینێ و ئاشقی دەبێ. پاش ماوەیەك، ڕێك لە ڕۆژی بوومەلەرزەکەدا کاپیتان پولیگسینگیس دەی بینێ و ئاشقی دەبێ.

لەو ڕۆژە بە دواوە پولیسینگیس دەکەوێتە دەورو خولی ماڵی نوری بەگ عەرزم کردی ئەویش ئاشقی ژنە بوو. ئیدی هێندەی هاتوچۆ کرد تا خۆی گەیاندە ئامینەو دەستی لەگەڵ تێکەڵ کردو ئەنجام بڕیاریدا بیخوازێ‌و بیهێنێتە سەر دینی مەسیح... قەرار درا کە غەسلی تەعمید و زەماوەندو هەموو شتێك بە ڕۆژێ بپردرێتەوە، یانی دوو سبەی کە ڕۆژی میعراجی مەسیحە.

– چاکە، بەردەوام بە... تا ئێستا نازانم پێوەندی کوڕەکەی من بەم بەسەرهاتە حەیا بەرەیەی پولیسینگیسەوە چییە؟

– ئێستا دەزانی. خوا پێم نەگرێ.... وا دەزانم جوانی ئەو ژنە چەرکەسییە پتر کاری لە پاڵەوان میگلس کردووە تا لە کاپیتان پولیسینگیس. تۆ نازانی چ جانانەیە بوو! شەڕی بە هەتاو دەفرۆشت، بەڵێ بەم ڕادەیە جوان بوو.

– بەردەوام بە، واز لەم تول‌و تەفسیلاتە بێنە، من تەنیا دەمەوێ ئەوە بزانم کە میگلس بۆ سەنگەری خۆی بەجێ هێشت؟

– ئەو شەوەی کە ئەو لە بناری دێرەکەدا شەڕی لەگەڵ تورکەکان دەکرد، من خۆم هەواڵم بۆ برد کە کەسوکاری نوری ئاوایی "کاستلی"یان گرتووەو ژنە چەرکەسەکەیان فڕاندووە. پاڵەوان میگلس یەکسەر سواری ماینەکەی بوو، و ڕۆیی. ئیدی دەجەنگاوەریشی لەگەڵدا چوون تا بە تەنێ نەبێ. سپێدە زوو، ڕێك لە پشت دەروازەی کاندییەوە، لە بناری زاڵم

کێودا تووشی تورکەکان بووین و کوڕەکەت کە وەکو شێر دەی نەڕاند پەلاماری دان. باوەڕ کە پاڵەوان سیفاکس من لەوەتەی هەم ئازایەتی وام لە هیچ بەنی بەشەرێ نەدیوەو تۆ دەبێ شانازی بەوەوە بکەی کە بابی شێرە پیاوێکی وەهایت.. تورکەکان سەری دنیایان لێ وێك هاتەوە، ژنەیان بەجێ هێشت و هەڵاتن.

بابە گەورە ناڵەیەکی کرد، دەستە زبرەکانی بە دەموچاوییەوە گرت و گوتی:

– هاوار بە ماڵم، کەواتە ئەم هەتیوە لە بەر خاتری ژنێك سەنگەرەکەی خۆی چۆڵ کرد؟ ئابڕوی خۆی و منیشی برد، ئەمە حەیا چوونە یا ئازایەتی؟

– پاڵەوان سیفاکس ناڕەحەت مەبە. بە گۆڕی بابم کوڕەکەت بێزی نەهات ئاوڕ بداتەوەو سەیرێکی ئەو ژنە بکا! بە منی گوت: "فیندوسوس، ئەم ژنە بەرە بۆ ئاوایی کوراکیس و لە لای پورم دای بنەو پێی بڵێ ئاگای لێ بێ تا تۆزێ دێینەوە سەر خۆو دەمان پەرژێ...".

فیندوسوس تۆزێ بێدەنگ بوو، روانییە ئاگرەکەو ئەوجا لەسەری رۆیی:

– بەڵێ بابە گەورە، دەزانی دوایی چی روویدا؟

بەڵام پیرەمێرد وەڵامی نەدایەوە. دەموچاوی بوو بە جاوی سپی. فیندوسوس بە ئەسپایی لێوی لەبەر یەك هەڵێنان و گوتی:

– بەیانییەك دەچن بەسەر ئەو ژنەدا سەیر دەکەن مردووە.. خەنجەرێکیان بە دڵیدا کردبوو.

بابە گەورە دەستی برد، مەتارە شەرابێکی لەسەر مێزەکە داگرت و هەندێکی لێ خواردەوە. دڵی تۆزێ هێور بۆوەو بە ئەسپایی گوتی:

– کێ کوشتی؟

دەنگی هێندە کز بوو دەتگوت لە بنەبانی ئەشکەوتەوە دێ.

فیندوسوس سەری داخست. بیڵێ؟ نەیڵێ؟ تۆزێ لەمەوپێش بڕیاری خۆی لەم رووەوە دابوو، گوتی:

– چیت عەرز بکەم؟ دەبێ خۆی کوشتبێ. چونکە دەڵێن مشتوی خەنجەرەکە لە نێو دەستی خۆیدا بوو.

– واز لە "دەڵێن" بێنە، تۆ خۆت چۆنی بۆ دەچی؟ کێ کوشتویەتی؟

فیندوسوس سەری هەڵبڕی و گوتی:

– بێ بەلا بی پاڵەوان سیفاکس، تۆش کێردی خۆت ناوەتە سەر قورتمی من و وازم لێ نایەنی. مادامێکێ ئەوەندەت بەلاوە خەمە گوێ بگرە با عەرزت کەم!....

– پاڵەوان میگلسی کوڕت!

– بۆ؟

فیندوسوس بەوەی ئەم رازەی ئاشکرا کردبوو، هەستی کرد لەشی سووکتر بووە. تازە لە بنی کولەکەکەی دابوو. گوتی:

– چونکە غیرەی دەکرد.

پیرەمێرد دانەوییەوە، هەندێ چیلکەی خستە ئاگرەکەو لە فکران راچوو. پاش ماوەیەك سەری هەڵبڕیو گوتی:

- چاکی کرد! خراپ دەستی پێ کردبوو بەڵام باش دواییەکەی هێناوەتەوە، دەنا ئەم کرمە دەروونی دەخوارد، چاکی کردووە.
- باشە پاڵەوان سیفاکس، تۆ پێت وا نییە ئەم کارە گوناح بێ؟
- ئەو تەنیا یەك گوناحی کردووەو تەواو، ئەویش ئەوەیە کە سەنگەرەکەی خۆی بە جێ هێشتووە، بەڵام سزای ئەم گوناحەشی داوەو دەبێ بیدا تا رۆژێ دێ تەواو پاك دەبێتەوە، من متمانەم بە زورپەتی هەیە.
- بەڵام خۆ ئەو ژنە چ تاوانێکی نەبوو!
- تۆ خەمی ژنەتە؟ بەڵام تۆ دەبێ خەمی کریتت بێ. بەسە بڕۆ بخەوەو ئاگات لێ بێ دەمی خۆت بگری. نابێ ئەم رازە بۆ کەس بدرکێنی! چونکە ئەگەر ئەم رازە ئاشکرا ببێ ئەو دوو پاڵەوانە یەکدی دەکوژنو ئەمەش زەرەری کریتە. جارێ شەوباش بڕۆ بنوو! من جارێ بە دیار ئاگرەکەوە دادەنیشم.

* * *

کە بەیانی دا بابە گەورە هێشتا بەدیار سوپاکەوە رۆنیشتبوو. ئاگرەکە کوژابۆوەو پیرەمێردە بە دانیشتنەوە خەوی لێکەوتبوو. فیندوسوسو پیاوە گورگ ئاساکانی دەستەکەی، دوای ئەوەی چەند نانێکی جۆو هەندێ شەرابیان خواردبوو، لێیان دابوو رۆیشتبوون، پەلەیان بوو کە زووتر بگەنە جێو باری کەشتییەکە داگرن. وەختێ بابە گەورە چاوی هەڵێنا کەسی لەوێ نەبینی. رۆیی بوونو تەنیا بۆنی جگەرەو توتنیان لە پاش خۆ بەجێ هێشتبوو.

نزیکی نیوەڕۆ، لەو کاتەدا کە ژنەکان مەنجەڵە خواردنیان لەسەر کوانوو دادەگرتو بابە گەورە توانی بووی سێ پیتی یەکەمی ئەلفبا لەسەر تەختە بەردەکەی خۆی بنوسێتو بە دڵنیاییەوە دەیدایە دەستی کوڕەزاکەی، لاوێکی غەریبی پاڵتۆ لەبەری کڵاو لەسەر لەبەر دەرگای حەوشیان قوت بۆوە.

ژنەکان بە یەك دەنگ هاواریان کرد: پارتیزان! پارتیزان! پیرەمێرد سەری هەڵبڕیو گوتی:

- زۆر بە خێرهاتی ئەی پارتیزانی یۆنانی، ئەی هەڵۆی باڵ تیژ، فەرموو ژوورەوە!

پارتیزانی یۆنانی باڵا رێك، هەنگاوی هەڵێناو وەژوور کەوت.

ژنەکان هێور بوونەوەو هاتنە پێشترەوە تا جوانتر سەرو سیماو قۆزی ئەو پارتیزانە یۆنانییە بدینن. یەکێك لەژنەکان لە بن لێوانەوە گوتی:

- خۆزگەم بەو دایکەی شیری لە زار ناوە. هەر لە کریتی دەچێ!

لاوەکە لەبەردەم پیرمێردا وێستا، سڵاوی کردو گوتی:

- جەنابت پاڵەوان سیفاکسی؟
- بەڵێ خۆمم. کاتی خۆی پاڵەوان بووم، بەڵام هەنووکە سیفاکسە پیرم. خێرە واڕێت کەوتۆتە ماڵی بەندە؟

- من له كەشتییەكەی ستفانیسەوە دێم، نێوم میتروسە و خەڵكی "روملی"م. بیستم كە كریت لە شەڕدایەو منیش وا بە دەنگییەوە هاتووم. لە "سیرا"دا پیاوێكم بینی كە جلوبەرگی ئەوروپایی لەبەردا بوو، دەیگوت نەوەی جەنابتە، جا نامەیەكی بۆت ناردووەو داوای لێكردم كە بیگەیەنمە دەستی خۆت.

بابە گەورە نامەكەی لێ وەرگرت. تەمەشایەكی كرد، دەستی بەسەریدا هێنا و زۆر كەیف خۆش بوو. ئەم نامەیە نامەی خۆشەویست ترین كوڕەزای بوو:

نۆبەرەی كوڕە نۆبەرەكەی خۆی "كوستاروس" بوو. پیرەمێرد ئەم كوڕەزایەی بەر لە هەموو نەوەكانی دی كردبووە باوەش و هەڵی پەڕاندبوو، هەر ئەویش بوو بۆ یەكەمجار بەمی گوتبوو بابە گەورە.

رووی كردە لاوەكەو گوتی:

- بەر خوردار بی رۆڵە. زەحمەتت كێشا!

ئەوجا نامەكەی خستە باخەڵییەوە، ئەوجا سەیرێكی تراساكی كردو بەدەم پێكەنینەوە بە كوڕە لاوەكەی گوت:

- من ئەم نامەیە دەدەمە كوڕەزایەكی دیكەم كە كوڕێكی زۆر خوێندەوارە، تا بۆم بخوێنێتەوە. ئادەی منداڵینە سفرە راخەن، میوانێكی یەكجار خۆشەویستمان هاتووە، میوانێكی یونانی تەواو، بڕۆن كورسییە نەخشدارەكەی بۆ بێنن.

یەكسەر كورسییەكی كۆنیان بۆ میوانەكە هێنا كە وێنەی شا هەڵۆیەكی دوو سەر لەسەر پشتەكەی نەخشێنرابوو. بابە گەورە بە رووی خۆشەوە لە ناوەندی حەوشەكە وێستا بوو. ئەوەندە شادو بە دەماخ بوو دەتگوت میوانداری هەموو یونان دەكا.

ئەگەر شەو بوایە دەستووری دەدا هەموو چراكانی ماڵەكە لە خۆشی ئەم میوانە ئازیزە هەڵگیرسێنن، بەڵام وەختی نیوەڕۆ بوو، هەتاوی كریت لە چەقی ئاسمان وێستا بوو و دەیدا لە قژە سوورەكەی كابرای یۆنانی و هێندەی دی پاڵتۆ ئاڵدووزەكەی و پشتێنە چەرمییەكەی و دەمانچەكانی و گۆرەویە سپییە درێژەكانی لەبەر چاوان جوان دەكرد. كوڕە لاوەكەش نەی دەویست دانیشێ. بە پێوە وێستا بوو، بە رێزەوە دەیڕوانییە ئەو پیرەمێردە بە گوڕە! لەبەر خۆیەوە دەیگوت: "چەند پیرە خوایە! دەڵێی ئاوی حەیاتی خواردۆتەوە!" ئەنجام دەستی پیرەمێردی گرت و گوتی:

- باپیرە، من بیستوومە كە تەمەنت سەد ساڵە، دیارە لەم سەد ساڵەدا ناخۆشیت دیوە، خۆشیت دیوە، شەڕت كردووە، كارت كردووەو زۆر شتی ئەم دنیایەت جەڕباندووە، پێم ناڵێی بە درێژایی ئەم هەموو ساڵە ژیانت چۆن هاتۆتە بەرچاو؟

پیرەمێرد گوتی:

- رێك وەكو پەرداخێ ئاوی سارد رۆڵە.
- باشە، هێشتا هەر تینوی؟

پیرەمێرد قۆڵی تەواویْ هەڵبڕی، قۆڵی کراسە دەڵبەکەی هاتە خواریْو باسکە رەق و تەقەکانی وەدیار کەوتن. ئەوجا بە دەنگێکی پتەو، وەکو بڵێی نەفرەت لە خۆی بکا گوتی:

– نەحلەت لەو کەسەی کە تینوێتی شکا بیْ!

بۆ ساتیْ هەردووکیان بێدەنگ بوون، لێکدییان هەڵدەڕوانی و هەریەکەیان خۆی لەوی دی دا دەبینییەوە. تراساکی کە لە بەینییاندا وێستا بوو، سەیری هەردووکیانی دەکرد. ژنەکانیش دەست لەسەر سینگ لە دەوریان وێستابوون و گوێیان دەگرت.

ئەنجام بابە گەورە هاتە قسەو بەدەم دەست راکێشانەوە بەرەو باکوور گوتی:

– ئیْ کاکی خۆم، دەنگو باسی ئەولامان چییە؟ دیارە لە دەست تورک رزگارتان بووە! خۆشی لە خۆتان!

ئاهێکی هەڵکێشاو لەسەر قەنەفەکە رۆنیشت. پارتیزانە یۆنانییەکەش لەسەر کورسییە نەخشێنراوەکە رۆنیشت. تراساکی کە لەلای باپیرییەوە وێستا بوو، چاوی لەلاوەکە نەدەگواستەوە.

میتروس وەڵامی دایەوەو گوتی:

– ئێمە لە دەست تورك رزگارمان بووەو تورکمان نییە، بەڵام لە بری ئەوە دەرەبەگو پۆلیس و نوێنەری ئەنجومەنمان هەیە، بەڵام باپیرە، واچاکە بەردێکی بخەیتە سەرو باسی ئەم شتانە نەکەین.

ژنەکان تازە سەری تەنورەکانیان هەڵدابۆوە. بۆنی نانی گەرم حەوشەکەی پڕ کردبوو، پارتیزانی یۆنانی خەریك بوو لە برسا ببورێتەوە. لە بەیانییەوە تا ئەو کاتە هیچی نەخواردبوو. دزە نیگایەکی خێرای نانە جۆیە گەرمەکانی کرد. پیرەمێرد یەکسەر حاڵی بوو، و هاواری کرد:

– ئەهای خێراکەن، نانی گەرمو پەنیر و گۆزەیە شەرابمان بۆ بێنن باتۆزیْ ریخۆڵەکانمان بخوسێنینەوە.

ئەوجا چاوێکی بە بیری ئاوەکە و دەرکەی حەوشەو چالی تریْ شێلانەکەو کوڕە یونانییەکەدا گێڕاو پیْ کەنی و گوتی:

– دەزانی بۆچی پیْ دەکەنم؟ راستیت دەویْ. من وای بۆ دەچم کە زەینی مێشکی پیاوی پیر لە گۆڕستانیْ دەچیْ کە لە پڕ بەردی ئەلحەدەکانی بەرز دەبنەوەو مردووەکان دێنە دەریْ. بۆ وێنە ئا ئێستا ئەم پاڵتو درێژەی تۆ شتێکم بیر دەخاتەوە... ساڵی 1866 بوو، لەسەر ئەو کورسییەی تۆ ئێستا لەسەری دانیشتووی پاڵەوان لیاپیسی رەحمەتی کە ئەویش پاڵتۆی درێژی لەبەر دەکرد، دانیشتبوو ژنەکەمو خەسووم خوایان لیْ خۆش بیْ، خەسووم ژنێکی یەکجار چاك بوو، نانیان لە تەنور دەردێنا. رێك وەکو ئێستا وەرزی پایز بوو، جەژنی حەزرەتی سن جورجی شەرابخۆر بوو. لە گوندا شەرابیان دەکێشایەوەو سەری کوپەکانیان هەڵدەدایەوە تا نۆبەرەی شەرابی ئەو ساڵە بچێژن و تامی بکەن. رێك لەو کاتەدا کاستانیاسی رەحمەتی هات بەسەرا. پیاوێکی رەشید بوو، رێك لەیۆنانیانی کۆن دەچوو، ئەسپ نەبوو خۆی لە ژێریا بگریْ، خوا لیْ خۆشبوو

سورمیلسی کەشتیوانی بەنێوبانگی کەشتی غەرق بووی "سیدام ماندلی"شی لەگەڵ بوو. من بە "کوستاروس"ی کوڕە گەورەی خۆم گوت:
"کوستاروس رۆڵە تۆ سوکەڵەی بڕۆ بەرمیلێ شەرابمان بۆ بێنە حەوشە تا خۆمان لێرە خاڵی بکەین!" لەم قسانەدا بووم کە لە پڕ خوا لێ خۆشبوو هیروگیورگیس-ی شوان پەیدا بوو، بەرانێکی سەربڕاوی دابوو بەکۆڵیا و ژنەکەشی بە رەحمەت بێ لەگەڵ مردووی حازریدا. سەلکێ پەنیری تازەی پێ بوو. یاخوا گۆڕەکەت پڕ لە نور بێ ئانجلیکای چاوڕەش بە راستی ژنی چاك بوو. ئیدی جەماعەت کە چاویان بەوان کەوت لە خۆشیا هاواریان کرد: خوا دەلیلی داماوە، ئەمەش مەزەی شەرابەکەمانە! لە قاقای پێکەنینیاندا. لەو کاتەدا منلاس کایماکلیس-ی مامۆستا، مامۆستای مندالان بوو، خوای لێ خۆش بێ، بە رێکەوت بە کۆڵانەکەدا رەت دەبێ و گوێی لە قاقای پێکەنینەکە دەبێ، شەقێکی لە دەرگاداو وەژوورکەوت. هەموو بەیەك دەنگ هاواریان کرد: بەیانیت باش مامۆستا، وەرە دانیشە، ئێمە دەخۆین و دەخۆینەوە تۆش خەریکی نووسینی خۆت بە. وەڵامی دایەوە: خوا کاری مامۆستایەتی ببڕێ! منیش لەگەڵیان دەخۆمەوەو پاشان دەچم بە شوێن مالیاروسی شایەردا تا بێ گۆرانیمان بۆ بڵێ، بەپەلە وەدەرکەوت و پاش تۆزێك مالیاروسی بە گیتارەکەیەوە لەگەڵ خۆدا هێنا، خوالێ خۆشبوو ئاندرویس سفاکیاناکیسشی بە زوڕناکەیەوە هێنا بوو، هەروەها پوراناراسی رەحمەتیشی هێنا بوو. ئەم "پوراناراس"ـە وەختێ دەستی بەگۆرانی گوتن دەکرد سەر بە قوڕی دێنایە پێکەنین. خوا لە گوناحی هەموو لایەکیان خۆش بێ! بەڕاستی هەر گڵ بنیادەم دەشارێتەوە.
هەستام، پارچە سۆندەیەکم هەڵگرت و خستمە بەلوعەی جلیکانە شەرابەکەو هاوارم کرد: "ئێستا پێویستتان بە پەرداخ نەما، وانییە؟ چما گوێرەکە لە پەرداخدا ئاو دەخواتەوە؟ هەموو بە نۆرە دەمیان نا بە سۆندەکەوە. پاڵەوان "لیاپیس" کە لە هەمووان پیر تربوو بەر لە هەموویان خواردییەوە!" پاڵەوان لیاپیس پیوێستی بە خوڵك کردن نەبوو، دەم و دەست کەوتە هەڵمژینی سۆندەکەو بە ئامان و زەمان دەمی لێ هەڵنەدەگرت!.... جەماعەت دەیانگوت: "ئەگەر وا بڕوا جلیکانەکە چۆڕ بڕ دەکا!" بە هەزار حاڵ سۆندەکەیان لە دەمی دەرهێنا، ئەوجا هەموو بە نۆرە خواردیانەوە. تاشوکر نۆرە هاتە سەر منیش. خۆزگەم بەو کاتانە! لەم ماوەیەدا بەرانەکەش جوان برژا بوو، خوا لێ خۆشبوو "لیاپیس" دیسان هەڵی کوتایە سەر جلیکانە شەرابەکە. لە پشت دەرگاکەوە دەنگێ هات: "نۆشی گیانتان بێ کوڕینە!" ئەمە دەنگی کەشیش نکاریس بوو کە لەگەڵ پێش نوێژی دێری "نوتردام دمیرت"دا هاتبوو. ئەم دووەش دەمێکە قەزاو بەلای تۆیان بردووە، هەردووکیان مەست بوون، هەر کە هاتنە حەوشەوە دەستیان بەسەما و هەڵپەڕکێ و گۆرانی و ستایشی ئایینی کرد، بەزمێکیان نایەوە ئەوسەری دیار نەبوو، هەرچییەك لەو ناوە بوو خەریك بوو بیشکێنن. دەیانگوت: "کوڕینە، کاتی دوا ماڵئاوایی هاتووە!" ئەوانیش ملیان بە پیرە جلیکانەوەنا. خولاسە وای لێهات کوپەکە جگە لە خڵتەی شەڕاب هیچی دی تێدا نەما. ئاه! چۆن پێدەکەنین، چۆن گۆرانیان دەگوت! چۆن گاڵتەیان بەمەرگ دەهات و چۆن پێیان بە عاریدا دەدا! هاواریان دەکرد: "کوڕینە، ئەم خاکە پێشێڵ بکەن، چونکە رۆژێ دێ ئەویش ئێمە پێ شێل

دەکـا!" ئـەوجا هـەموو کەوتنـە هەڵپـەڕکێ لەسـەر عاردەکـە. هـەموو دەلنگـی پانتۆڵـەکانیان هەڵکردبوو. بەڕاستی زەلام بوون، هەموو لاق ئەستوور و قاچ و قول توکن! دەتگوت بەرازن!.

بابـە گـەورە بێـدەنگ بـوو. دەسـتی بـە ردێنیـدا هێنـاو چـووە ژێـری لـە پـڕ چـاوە سـاف و پرشنگدارەکانی لێڵ بوون و هەموو رابردووی تەمەنی تێدا پەنگانەوە. پارتیزانی یونانی کە ئەم قسانەی دەژنەوت موچوڕکی پێدا دەهات. دەنگی پێی ئەو پیاوە مردووانەی کە لەو حەوشەیەدا هەڵپـەڕی وون، دەژنـەوت. لاقە توکنـەکانی دەبیـنین و دەترسـان. ژنـەکان گوێیـان هەڵخسـتبوو بـە پێوە وەستا بوون. تراساکی شادو بێ خـەم پێیـە بچووکەکانی خۆی بە عاردی دا دەدا. ئەویش بێباکانە شەڕی بە مـەرگ دەفرۆشـت. برتولـدو کە هاتبووە نێو حەوشە تا بە خێر هاتنی ئەو پارتیزانە یۆنانییە بکا، هەر کە باسەکە هاتبووە سەر مـردن و مـردووان خـۆی وەژووردا کردبـوو و خۆی شاردبۆوە.

بابە گەورە بەچاوانی فرمێسك تێ زاوەوە هاتە قسان و گوتی:

– هەوەڵجار بە پێکەنین دەستم پێکرد، پاشـان ئـەو هـەموو مردووانـەم بیر کەوتنـەوەو دڵـم گـیرا. نـا، ببـوورە، دڵـم نـەگیرا، رقـم هەسـتا. ئەمـەچ عەدالـەتێکی تێدا نییـە! خـوا هـەموو کارێکی باشە، تەنیا ئەم کارەی نەبێ. بەڵێ، ئیشەڵلا بە گونـاحم لەسـەر نانووسـێ، بـەڵام باوەڕ بکە ئەم کارەی هیچ باش نییە. لـەم دنیایـەدا شـێرە پیـاوی وا هـەبوون کـە نـەدەبوو بمرن. چیا دەبینی کە نامرن ئەوانیش وەکو چیا بوون. پیاوانێ کە وەکو کۆڵەکە لاقیـان لـە عـاردی دەچەقاندو ئاسمانیان رادەگـرت. ئـاه ئـەی خـاکی نەحلـەتی! بگـرە بـا منـیش داخـی دڵـی خـۆمـت پـێ هەڵبڕێـژم! تـۆ دەتـوانی گـەوجان و ترسـنۆکان و خوێڕییـان هەڵلوشـی و سـکتی پـێ تێـر بکـەی، بـەڵام نـەك پیـاوانی وەك پاڵـەوان "لیـا پیس"و "کاستانیاس"و پێش نوێژی دێری "نوتردام دمیرت"و "کۆستاروس"ی کوڕی من هەڵ لوشی....

پیرەمێرد بەدەم قسەکردنەوە پێی بە عاردیدا دەکوتا، دوو دڵۆپ فرمێسك لە چاوی وەرین.

تراساکی دەستی گرت و گوتی:

– بابە گەورە، سفرە حازرەو میوانەکەشمان برسیەتی.....

پیرەمێرد دانەوییەوە، کوڕەزاکەی بینی، هێور بۆوەو گوتی:

– رۆڵەکانم، بم بوورن، یادی پاڵەوانان دڵی گوشیم. بەڵام ئێمە هێشتا زیندووین، کەواتـە بـا بڕۆین نانەکەمان بخۆین!.

ئەمـەی گـوت و چـوار مشقی لێـی دانیشـت، مێـزە نزمەکـەی راکێشـایە نێـوان خـۆی و میوانەکـەی، تراساکیشی لە تەنیشت خۆیەوە دانا. ئەوجا گوتی:

– ئـەوجارەش بـەخێرهاتی هاوشـاری، هیـوادارم هەمیشـە بـە شـادی و خۆشـی یەکـدی ببینینەوە!

قاپەکەی ئەوی پڕ لە خواردن کرد.

*　　　*　　　*

فیندوسوس و هاوەڵەکانی لە بەندەر نزیك دەبوونەوە. شنەی دەریا ریشوی شاشکەکانیانی دەخستە سەما. لە خۆشی تفەنگ‌و تەقەمەنی و ئازووقە لە پێستی خۆدا نەدەهێورین. یۆنان لەبەر خاتری ئەوان ئەم ئازوقەو تەقەمەنییەی دەنارد، بەڵام ئایا ئەگەر ئەم دیارییە لە کاتی ئاساییدا بوایە ئەم لەزەتەی دەبوو؟ بەنیسبەت ژنیشەوە رێك وایە! ئەگەر خاوەن کیژو کوڕ هەردوولا رازی بن‌و بووکێ برازێننەوەو جوانی بکەن‌و سفرەی زەماوەند رابخرێ ئەو شاییە چ زەوق‌و لەزەتێکی نییە. گۆشتێ بە دزی بەدەست نەهێنرابێ تامی نییە. ئەوساکە ئاشق سواری ئەسپی خۆ دەبوو، بووکێی دەهاویشتە تەرکی خۆی‌و وەکو تێسکەی تفەنگ بەرەو ماڵی خۆی دەی رفاند و بە دەم تاودانەوە چەند فیشەکێکیشی دەتەقاند.
کەشتییەکەی ستفانیس کە ناوی "میایولیس" بوو توانی بووی شەو گەڕە دەریاییەکانی تورك هەڵخەڵەتێنی‌و بە دزییەوە خۆی بگەیەنێتە بەندەری چۆڵی "سنت پلاژی".
دەریا ئارام بوو، خەڵکی دێهاتەکانی ئەو ناوە هێشتا نەیانزانی بوو کە کەشتییەکی پڕ لە ئازووقە و تەقەمەنی لە ئاقاری ئەواندا لەنگەری گرتووە، ستفانیس ماوەی ئەوەی هەبوو بێ ترس باری کەشتییەکەی خۆی خاڵی بکا.
ئەو رۆژە، زۆر خۆش بوو، هەتاوی پایز دەیدا لە دەریا و دەبریسکایەوە. مەلی دەریایی بە سەر کەشتییەکەدا دەفڕین، یا لەسەر تاوێرە بەردەکان دەنیشتنەوەو سەیریان دەکرد. ستفانیس بە شەلەشەل بەسەر تاوێرەکاندا دەهات‌و دەچوو. پەیکەرەکەی سن نیکولای لە کەشتییەکە هێنا بووە دەرێ‌و رووەو دەریاکە لەسەر تاوێرێك دانابوو، تا هەم گەرم بێتەوەو هەم ئاگای لە کەشتییەکە بێ. هاواری لە دەریاوانەکان کرد کە:

- کوڕینە خێراکەن نەبا تورکەکان پێمان بزانن ئاگاتان لە مەسیحییەکانیش بێ، پێ بزانن تالأنمان دەکەن. قسەی خۆمان بێ من لە مەسیحییەکان زیاتر دەترسم، بەڵکو ئەمە خوایە بەم زووانە زەلامەکانی میگلس پاڵەوان پەیدا بێن.

یەکێك لە دەریاوانەکان کە لەسەر رێگای کەشتییەکە دانیشتبوو، لە دوورەوە دە قاتر ساواری بینی‌و دەستی راکێشاو گوتی:

- ئەوەتا! وا هاتن!

ستفانیس سەری وەرگێڕا، فیندوسوسی لەگەڵ دەستەیەکدا بینی‌و دەستی بە پێکەنین کردو گوتی:

- ئێی فیندوسوس، نەمردی بووی بە پارتیزانیش، فیندوسوس خۆی لە قاترەکەی هەڵدایە خوارەوەو باوەشی بە ستفانیس دا کردو گوتی:
- ئەوە چارەنووسەو هیچی لەگەڵ ناکرێ....

پاشان گوتی:

- یاخوا بەخێر بێی! بەڕاستی لەوەختی خۆیدا هاتی پاڵەوان! ئازووقەمان تەواو کز ببوو و برسێتی تەنگی پێ هەڵچنی بووین!

ستفانیس پەلەی بوو، بۆیە گوتی:

- کوڕینە، خێراکەن، چونکە دەبێ بەر لەوەی شەوم بەسەردا بێ بگەڕێمەوە. جارێك بەشەو تووش بوومەو ئیدی بەسە. دەی خێراکەن، وا بزانن بۆ دزی هاتوون.

فیندوسوس دەستی خستە سەر شانی و بردییە لاوەو بە ئەسپایی پێی گوت:

- پاڵەوان میگلس سڵاوی لێ دەکردیتو دەیگوت ئەگەر راسپاردەیەکی هەیە با بە تۆی بڵێ...

ستفانیس بەدەم سەر خوراندنەوە گوتی:

- راسپاردەی چی؟
- گوتی با متمانەی بە تۆ هەبێو هەرچییەکی هەیە بیڵێ....

ستفانیس دانەوییەوە، بەردێکی لە عاردی هەڵگرتو تورِی دایە دەریاکەوە، پاشان بەردێکی دی فڕێ دایە دەریاکەوە، بەڵام هێشتا هەر بێدەنگ بوو. ئاخری قیروسیای کردو گوتی:

- گوێ بگرە فیندوسوس، من باوەڕم بەوە هەیە کە تۆ گیتارژەنیی چاکی، بەڵام بمبوورە متمانەم بەو زمانە شڕەی تۆ نییە. تۆ کە دوو پێکێکت خواردەوە ئیدی... فیندوسوس ئاخێکی هەڵکێشاو گوتی:
- ئاخر هەی خوا نەناس من لەم چیاو چۆڵە دوو پێکم لە کوێ دەست دەکەوێ؟

لێرە هەموومان بە رۆژووین، چونکە هیچمان دەست ناکەوێ کە بیخۆین. خاترجەم بە!

ستفانیس سەیرێکی فیندوسوسی کرد. هەتاو رەشی کردبوو. گۆناکانی چرچ ببوونو بریسکەیەکی تایبەتی کەوتبووە سەر چاوەکانی.

ستفانیس بە ئەسپایی گوتی:

- باشە فیندوسوس، چاك گوێ بگرەو هەرچییەکت پێ دەڵێم بێ کەمو زیاد بۆ میگلس پاڵەوانی بیگێڕەوە. بەڵام نابێ هیچی لێ بپەڕێنی یا بخەیتە سەر.
- دڵنیابە جەنابی کەشتیوان.
- پێی بڵێ وەزعەکە لە باش ناچێت. من زۆر کەسم بینیو قسەم لەگەڵ زۆر پیاوی بە دەسەڵات و شازادەدا کردووە. لێم پرسین ئایا ئومێدی ئەوە هەیە کە کریت ئازادی خۆی وەربگرێ یا ئەم هەموو رەنجە بە خۆڕایی دەدەین؟ هەر کەسەو قسەیەکی کرد، بەڵام تەنیا یەك کەس کە لە هەموویان ئاقڵتر بوو بە راشکاوی و بێ پێچو پەنا وەڵامی دایەوە. بە مەزندەی تۆ ئەو کەسە کێ بێ باشە؟ برازاکەی میگلس پاڵەوان بوو. بە میگلس پاڵەوان بڵێ کوسماسی برازای چەند رۆژێ لەمەوبەر گەییوەتە "سیرا". لە ئەورووپا گەڕاوەتەوە. پێی گوتم: "پاڵەوان ستفانیس، کریت ئەمجارەش ئازاد نابێو هیچ بە هیچ ناکا!" لێم پرسی: "یانی ئەم هەموو خوێنە بە خۆڕایی دەڕژێ؟" گوتی: "خوێن هیچ کاتێ بە فیڕۆ ناچێ، ئازادی تۆوە، بەڵام ئەم تۆوە بە ئاو، ئاو نادرێ بەڵکو بە خوێن ئاو دەدرێ! جا ئێمە ئێستاکێ ئەم تۆوە بە خوێنی خۆ ئاو دەدەین و دڵنیابە رۆژێ لە رۆژان ئەم تۆوە چەکەرە دەکاو دەڕوێ، بەڵام هێشتا ئەو رۆژە ماوێتی". ئەوجا نامەیەکی لە گیرفانی دەرهێناو دایمێو گوتی: "ئەم نامەیە بە دەستێکی ئەمیندا بگەیەنە باپیرە

سیفاکسم". حاڵی حازر پارتیزانێکی یۆنانی کە لەگەڵ مندا هاتبوو بەڕێوەیە تا نامەکە بگەیەنێتە بابە گەورە.... ئیدی میگلس پاڵەوان بە خۆی ئەو نامەیە دەبینیٚو لە هەموو شتیٚ تیٚ دەگا.

فیندوسوس سەری داخستبوو، و گوێی دەگرت. بە توڕەییەوە نوکە شەقی لە بەردەکانی سەر عەردەکەدا دەماڵی، هەر کە ستفانیس بێدەنگ بوو، ئەو خرۆشاو بە چاوانی فرمێسکاوییەوە گوتی:

- کەواتە خوا نییە، تۆ چ دەڵێی ستفانیس؟
- چ بڵێم! من بە تەواوی لە بوونی سن نیکولاّی دڵنیانیم، تۆش پرسیاری خوام لێدەکەی؟ ئا ئەم سن نیکولاّیە لەوەیە هەبیٚ لەوەشە نەبیٚ. لەوەتەی من هەمو فامم کردۆتە ئەم سن نیکولایە لە تەنگانەدا فریام نەکەوتووەو لە شێنەیشدا هەمیشە حازر بووە. بە هەر حاڵ مێشکی خۆت بە خواوە مەشغوڵ مەکە. با بزانین چ دەبیٚو چ روو دەدا.

دەریا بەرە بەرە تاریك دەبوو، و هەتاو بەرەو کەل دادەکشا. لێکدا لێکدا بارە تفەنگ و فیشەك و پێستو گونییە ئاردو ماسی وشکەوە کراوی نێو کەشتییەکە لە قاترەکان بار دەکرا. ئیدی خێری خوا بوو و بە سەریاندا رژابوو.
ستفانیس تەوقەی لەگەڵ یەکە بە یەکەی جەنگاوەرەکاندا کردو گوتی:

- تەقەمەنی و ئازووقەی تریشتان بۆ دێنم.

ئەوجا بە شەلەشەل غاریدا، پەیکەرەکەی سن نیکولاّی لەسەر تاوێرەکە هەڵگرت، لە ئاوی دەریاکەی هەڵکێشا تا فێنك ببێتەوە، ئەوجا هەردوو دەستی پەیکەرەکەی، کە ئاویان لیٚ دەتکا، ماچ کردو گوتی:

- سن نیکولا، بەڕاستی لە هاتنماندا قسورت نەکرد! ماڵت ئاوا بیٚ! پیاوی چابە لە گەڕانەوەشدا رووومان سپی بکە! من نەزرم کردووەو بە هەقی ئەم دەریایە نەزرەکەم جێبەجیٚ دەکەم: نەزرم کردووە کە بە دەستی کەشیشانی موی ئاتوس وێنەیەکت بۆ بکێشیم بە پانتۆڵی کوڵو کلاّوێکی رەشو دووربینێکەوە کە لەسەر کەشتی (میایونیس) کەشتیوانی دەکەی. چونکە بە هەر حاڵ نیکولاّی کەشتیوانو ، کەشتی میایونیس هەردووکیان یەکن. ئیدی ئەوجا من بۆ خۆم ئیسراحەت دەکەم.

ئەمەی گوتو بە پەلە سەرکەوتە سەر کەشتییەکە، هەر لە ئێستاوە هەور بەری ئاسمانی دەگرت و دنیا تاریك دەبوو، بایەکی ساردی هەڵکردبوو، و دەریا دەخرۆشا. ستفانیسی کەشتیوان دووربینەکەی هەڵگرتو روانییە ناوەندی دەریا. دەریا چۆڵ بوو. نیشانەی خاچی کێشاو گوتی:

- کوڕینە چارۆکەکان هەڵکەنو ناوی خوای لیٚ بێنن با بڕۆین! تۆش ئەی سن نیکولا خۆتو هیمەتت!

* * *

پارتیزانە یۆنانییەکە تێرو پڕ نانو شەرابی خواردوو، سفرە لابرا. شانی دا بە چوار چێوەی دەرگاکەوەو خەو بردییەوە. دەریای ناڕەسەن هەناوی شڵەقاندبوو، چونکە یەکەم جاری بوو کە

له لوتکەکانی چیای کارنیسی دەهاتە خواریّو سواری کەشتی دەبوو. پاڵتۆکەی پیس کردبوو. کە داش بەزی هەر سەری دەسوڕاو وای هەست دەکرد لە نێو کەشتی دایە، مێشکی خەریك بوو بتەقیّ. بەلاّم ئێستا کە تێری خواردبوو، و چەند پێکیّ شەرابیشی بەسەردا کردبوو، بۆنی تەرس و تەپاڵەی تەویلەکەی تەنیشتیانی بەسەردا دەهات، هەستی دەکرد وەزعی باشترەو زەوی لە ژێر پێیدا ناڕوا.

پارتیزانی لاو سەری نا بە چوار چێوەی دەرگاکەوەو خەوی لێکەوت. قەرار بوو سبەینیّ ئەگەر دنیا خۆش بیّ، "هاریدیموس"ی شوانی بابە گەورە لەگەڵ خۆیدا بیبا بۆ هێزەکەی میگلس پاڵەوان. بۆیە بە دڵنیایی و بیّ خەم لێی نووست!.

هەرکە پارتیزانی یۆنانی پرخەپرخی لیّ هەستا، بابە گەورە ئیشارەتێکی تراساکی کردو لە ژێر دار لیمۆکەی ناوەندی حەوشەدا لە تەنیشت خۆیەوە داینیشاند، ژنەکان لە کاری چێشت لێنان و نان خواردن ببوونەوەو چوو بوونە ژوورەوە تا پشوویەك بدەن. ئیدی لە سپێدەی بەیانییەوە هەستا بوون و بۆ ساتیّ دانەنیشتبوون: تەویلەی وڵاخەکانیان پاك کردبووەوە، وڵاخەکانیان ئالیك و ئاو دابوو، هەویریان شێلابوو، نانیان کردبوو، خواردنیان لیّ نابوو، و جلیان شۆردبوو. رینیوی کیژی میگلس پاڵەوان سەر قاڵی نووسینی نامە بوو، خات کراسوگیورگیس و خات ماستراپاس روویان لیّ نابوو و نامەی دوورو درێژیان بۆ بنووسێت تا بەو پارتیزانە یۆنانییەدا بی نێرن بۆ مێردەکانیان. یەکێکیان دەی بۆلاندو یەکێکیان دەپاڕایەوە, بەدەم بۆلاندن و پاڕانەوەشەوە نەفرەتیان لە سوڵتان دەکرد کە بۆچی نایەڵیّ کریت ئازاد بیّ تا مێردەکانیان بە ئاسوودەیی بگەڕێنەوە نێو ماڵ و منداڵی خۆ....

حەوشەکە تەواو چۆڵ ببوو، وەختی ئەوە بوو کە بابە گەورە نامەکەی کوسماس هەڵپچڕیّ و بیداتە تراساکی تا بۆی بخوێنێتەوە. بابە گەورە نیگەران بوو، دڵی خەبەری دابوو کە نامەکە شتی خۆشی تێدا نییە، چونکە ئەم کوڕەزا دوورە وڵاتەی درەنگ درەنگ ئەمی بیر دەکەوتەوەو هەر کاتیّ شتێکی گرینگ هاتبا پێشەوە ئەوجا نامەی بۆ ئەو دەنووسی. زەرفەکەی لە باخەڵی دەرهێنا، هەڵی پچڕی و گوتی:

– وەرە تراساکی ئەم نامەیەم بۆ بخوێنەوە، بەلاّم بە ئەسپایی بۆم بخوێنەوە تا بە باشی لێی تیّ بگەم!

خەتی نامەکە خۆش و رەوان بوو، تراساکی بیّ گیروگرفت دەستی بە خوێندنەوەی کرد:

– "بابە گەورەی ئازیزو بەڕێزم، من وا گەڕامەوە بۆ وڵاتی موبارەکی باب و باپیرانی خۆم، لەوەیە بەم زووانە بێم بۆ کریت و شەرەفی ماچ کردنی دەستە پیرۆزەکانتم پیّ ببڕیّ...."

پیرەمێرد بە بۆڵە بۆڵ سەرە سپییەکەی هەڵبڕی و گوتی:

– ئاە! ئەمیش خووی شەڕ بووە، تۆ سەیری ئەم زمان لوسییە بکە!

ئەمە چۆن نامەیەکە؟ لە هەوەڵەوە نەی نووسیوە: "هیوادارم جەنابی موبارەکت لەوپەڕی ساغ و سەلامەتی دابی، ئەگەر لە بچووکی خۆت دەپرسیت شوکر سەلامەتم..." بە هەر حاڵ، بەردەوام بە تراساکی...

- "بەڵام بەر لەوەی بەو شانازییە بگەم، ناچار بووم ئەم نامەیەت بۆ بنووسم. تکایە کە نامەکەت خوێندەوە، بە یەکێکی ئەمیندا بینێرە بۆ مامە پاڵەوان میگلسم.... بیستوومە گوایە ئالای یاخی بوونی هەڵکردووەو داویەتیٚ کێوان و کەوتۆتە شەڕ لەگەڵ تورکاندا. وام بە چاك زانی لە هەندێ شتی ئاگادار بکەمەوە تا بزانیٚ چی دەکاو بۆ کویٚ دەچیٚ. ئەوساکە خۆی سەرپشکەو دەتوانیٚ هەرچییەکی پیٚ خۆشە ئەوە بکا.

پیرەمێرد هەمدیس گوتی:

- کە چەنەبازی دەکا... لەسەری بڕۆ با بزانم، تراساکی گیان تۆزیٚ هێواشتر بیخوێنەوە..
- "بەڵیٚ، بە تەمای یۆنان مەبن. یۆنان زەعیفەو هیچی نییە. نە تەدارەکی شەڕی هەیەو نە بە دەوڵەتانی ئەوروپاش پشت قایمە. کریت پارووییەکی چەورو نەرمە. دەوڵەتە گەورەکان، جاریٚ بەرژەوەندی خۆیان لەوەدا دەبینن کە ئەم پاروەوە لە قاپەکەی سوڵتان دابیٚ. وەختیٚ سوڵتان تۆپیو میراتییەکەیان لە بەینی خۆدا دابەش کرد، ئەو کاتە هەر یەکەو هەوڵدەدا کریت بەر خۆی بکەویٚ. بەڵام ئەگەر کریت بگەڕێتەوە باوەشی یۆنان ئەو کاتە نە خواو نە شەیتان شتاقیان ناتوانن ئەو جووتە لێکدی جودا بکەنەوە".

پیرەمێرد هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

- کوڕە خۆ ئەم کوڕەزایەی من زۆر ئاقڵو فامیدەیە... ئیٚ!
- "بەڵیٚ، ئەمجارەش کریت بەشی تیٚ شکانە! ئێستا تەنیا یەك ڕێمان لەبەرە، ئەویش ئەوەیە کە گفتوگۆ لەگەڵ سوڵتاندا بکەینو بە سووکە دەستکەویش رازی بین... هەڵبەتە ئەمەش پارچە ئێسکێکە و بەس، بەڵام ئەم ئێسکە تۆزقاڵیٚ گۆشتی پێوەیەو دەبیٚ خۆمانی پێوە مژول بکەین تا دەرفەتمان بۆ دەڕەخسیٚ".

پیرەمێرد ئاخێکی هەڵکێشاو گوتی:

- کردینی بە سەگ! سەگی برسیش، جگە ل ئێسقان چ شتێکی دیکەمان ناخاتە بەر... ئیٚ، چیتر؟
- "منیش هەم لە ئەوروپاو، هەم لە یۆناندا. قسەم لەگەڵ کەسانی بەرپرسدا کردووە، سبەی دەچم بۆ ئەتینا، تا لەگەڵ چەند کەللە زلی دیکەدا قسە بکەم. ئەگەر زانیم پێویست دەکا بێم بۆ کریت تا یارمەتیت بدەم بۆ رزگار کردنی ئەوەی رزگار دەکریٚ. ئەمجارەش بە داخەوە "قەڵەم بەسەر شمشێردا زاڵ دەبیٚ. شمشێر بە دەستان ڕێگایان کردۆتەوە، بەڵام ناتوانن بیگەیەننە سەر. جا بابە گەورەی ئازیز، دڵ لە دڵ مەدەو دڵنیابە کە لەمەولا قەڵەم بەدەستان دێنە مەیدانەوە..."

بابە گەورە وەکو ئەوەی هێڵنج بدا، تفێکی رۆکردە زەویو گوتی:

- ئاخ... ئاخ... لە دەستی ئەم نووسەرانە؟ ئەم عەینەك لە چاوانە؟ ئەم پانتۆڵ تەسکە شەپقە لەسەرانە؟ تف!

ئەمجارەش لە داخا تفێکی رۆ کردە زەوی، ئەوجا رووی کردە تراساکیو پرسی:

- تەواو بوو، یا ماوە؟

– تەنیا یەك خەتی ماوە بابە گەورە؟

– "رێزم هەیە بۆت بابە گەورە، دەستەکانت ماچ دەکەم. دوعای خێرم بۆ بکە."

کوڕەزای خۆت: کوسماس

پیرەمێرد سەری داخست. لە داخا لە پێستی خۆی نەدەهێوری. چاوی نوقاندو کریتی هاتە بەرچاو کە سەراپا رەش پۆش‌و خوێناوی و بێ تاقەت لە ناوەندی حەوشەدا وێستا بوو. ئایا ئەمە کریت بوو یا مریەمی عەزرا بوو کە لە تەماشاکردنی لە خاچ دانی کوڕەکەی گەڕابۆوە:

چاوی کردەوە دنیا دەبوو بە شەوو رێژنە باران دەستی پێکردبوو. کچۆڵان بەدەم زەڵەزەڵەوە بزن‌و مانگایان لە دەشت دەهێنایەوە. ئەو پیرەمێردانەی کە کەرەکانیان لە بارە داری سوتەنی بار کردبوو و لەوێوە رەت دەبوون، سەیرێکی دەرگا وازەکەی ماڵی پاڵەوان سیفاکسی یان دەکردو سڵاویان لێدەکرد:

– حاڵت چۆنە پاڵەوان سیفاکس؟ هەواڵێکی کوڕەکەت؟

پاڵەوان سیفاکس وەڵامی دەدانەوە:

– لە خوا بەزیاد بێ هەموو شتێ بە دڵی دۆستەو خوا یار بێ بەم زووانە کریت لە مەینەتی و عەزاب رزگار دەبێ....

پیرەمێرد رووی کردە تراساکی‌و گوتی:

– تراساکی، ئێستا تۆ رازێکت کەوتە لاو نابێ باسی بکەی. شوکر وا پیاوێکی تەواوی!

– دڵنیابە بابە مەگەر گڵ لە دەممی ببیستێ. تەنیا من‌و تۆ و بابم. بابە گەورە گوتی:

– خواش پێی دەزانێ. کەواتە دەبین بە چوار.

*　　　　*　　　　*

لەو کاتەدا کە بابە گەورە و کوڕەزاکەی ئەو قسانەیان دەکرد، تیتیروس بە کۆڵە پشتێکەوە گەییە بەردەرگا، دارێکی بە دەستەوە بوو، گۆناکانی سوور هەڵگەڕابوون. بابە گەورە پشتی بە دار لیمۆکەوە دابوو، باران تەڕی کردبوو، باراناو بە ردێنی دا دەهاتە خوارێ‌و دەبریقایەوە. وەکو پیرە دارێکی توێکڵ زبرو تاوەسووت دەبریقایەوە. یەکەمجار کوڕەکەی نەناسییەوە چونکە تیتیروس قەڵەو ببوو، رەنگ‌و رووی هەڵێنابوو، و کووڕییەکەی پشتی نەما بوو!

پیرەمێرد سەری هەڵبڕی‌و گوتی:

– یاناکۆس، ئەمە تۆی؟ لە خوا بە زیاد بێ زۆر گۆڕاوی! ئەوە چییە وازت لە مامۆستایی هێناوە؟ وەرە ژوورەوە بزانم!

کاکە موعەلیمە فەندی بە روو خۆشییەوە گوتی:

– یانی چی بابە! نەت ناسیمەوە؟

– چۆن بت ناسمەوە؟ دیارە تۆ وازت لە دەرس‌و کتێبان هێناوە بۆیە وا قەڵەو بووی! من کە بە تۆم دەگوت ئەلفبا زالون، بەڵێ، بیست‌و چوار دانە زالو کە خوێنی بنیادەم دەمژن. منیش بەم پیرییە کەوتوومەتە کەڵکەڵەی ئەوەی فێری ئەم ئەلفبا نەعلەتییە ببم. هێند

سەختە دەڵێی ڕەوەزی کوێستانە، تا لە یەکێکیانەوە دەچمە سەر یەکێکی تریان هەر ئەوەتا ئەستۆم ورد نابێ. هەڵبەتە مەبەستی خۆم بەم کارە هەیە. ئێ تۆ چۆنی؟

تیتیروس بزەیەکی کرد، پڕی دایە دەستی بابی و ماچی کرد، بە شادییەوە گوتی:

- **بابە، بیرتە، ناتمە بەر خوێندن تا ببم بە موعەلیم؟**
- **ئەدی چۆن بیرم نییە؟ ئەوەندە چاك لە بیرمە وا دەزانم دوێنێ بوو. فانوریوسی برات لە ئاشخانەکەدا بە گیری هێنابووی، گرتکە گۆشتت دزی بوو، و لە زارت هاویشتبوو، فانوریوس مستێکی بە پشتدا کێشاو گرتکە گۆشتەکە لە زارت دەرپەڕی و بە دیوارەکەوە لکا. بیرمە کە چاوم بەوە کەوت ملم گرتیت و گوتم: "بڕۆ یاناکوس-ی بەلەنگاز، بڕۆ شتەکانت کۆ بکەوەو بچۆ لە شار بخوێنە تا ببی بە موعەلیم، تۆ کوڕێکی بێ دەسەڵاتی و بەکاری هیچ ئیشێ نایەی...." بەڵێ وا بوو. ڕاست دەکەی خەتای من بوو.**

پیرەمێرد، سەراپای تیتیروسی دایە بەر نیگا، دەستی لە باسکەکانی دا، دەستی لە نێو دەستی خۆیدا گوشی، وەکو چۆن زاری ولاخ دادەپچڕێ تا بزانن شیلەی پێ ماوە یان نا، زاری داپچڕی و ڕوانییە ددانەکانی.

ئەوجا بە خۆشحاڵییەوە گوتی:

- **دەزانی خەریکە حوبم دەچێتە سەرت. ناڵێم خوانە خواستە تۆ کوڕی من نیت و لە من نیت، با لە خوێنی منی و خۆشم دەویستی، بەلام نە دەچوویە دڵمەوەو هیچ دڵم پێت خۆشت نەبوو. کابرایەك بووی ڕیوەڵە و بێ نموودو ئاشقە کتێب و هەر دەتگوت لە هۆزی ئێمەش نیت. کە باب و باپیرانی خۆمانم دێنایەوە بەرچاوو، هەموو پانتۆڵی دەڵبیان لەبەر دەکرد، چەکمەیان لە پێ دەکردو هەر کە دەستیان تفەنگی دەگرت ئیدی تفەنگیان لە دەست نەدەکەوتە خوارێ، بەلام تۆ وا نەبووی، تۆ جلی وەکو جلی ئەوروپیانت لەبەر دەکرد، عەینەکت لە چاو دەکردو لە جیاتی تفەنگ قەڵەمت هەڵدەگرت. لە دڵی خۆمدا دەمگوت نەخێر تازە خوێنی تیرەکەمان لەو تاوەو تۆومان دەبڕێتەوە.. بەلام ئێستاکە دەبینم بە خۆت گەڕاویتەوەو هاتویتەوە سەر ڕاستە ڕێگای بنەماڵەکەی خۆمان. زۆر شوکر بۆ خوا! جا سیفاکس نەبم ئەگەر بە جلی خۆمانەوە بە تفەنگەوە بەڕێت نەکەم... تێ دەگەی؟ بۆ پێدەکەنی؟**
- **چونکە بابە تۆ دەڵێی پێغەمبەری و مێشکی مرۆڤ دەخوێنییەوە، باوەڕم پێ بکە منیش بەم شەوە بۆ هەمان مەبەست هاتووم. چونکە وا دەزانم دەستێ جلی خۆمانە، جا هی خۆت بێ یا هی کوڕە شەهیدەکانت شك بەری و بمدەیێ. ئەمە جگە لەوەی کە دڵنیام کە کۆنە تفەنگێکشت لەم بن میچانە قایم کردبێ؟ من بۆ ئەمە هاتووم. ئەوشۆ لەم حەوشەیەدا وەکو چۆن لە جەژنی پاکدا "یەهودا" دەسوتێنرێ، ئەم جلە ئەوروپاییانە دەسوتێنین و ئیدی جلی کریتی لەبەر دەکەم، تفەنگێکیش لە شان دەکەم و دەچم بۆ چیا... منیش مەبەستێکی خۆم هەیە.**

پیرەمێرد سەری کوڕەکەی خستە باوەشی و بە خۆیەوەی قەرساندو گوتی:

- خێر بێیتە ڕێت کوڕم! جا بەم بۆنەیەوە ئەوشۆ گیسکێك دەکوژمەوە. من بە تەواوی دەستم لێ شۆڕد بووی. ئەوجارەش بەخێر هاتی یاناکوسی من!

پیرەمێرد لە خۆشیا، خەمو خەفەتی نامەی کوڕەزاکەی بیر چۆوە. باوڵێکی گەورەی کردەوەو باشترین دەستە جلی خۆماڵی لێ دەرهێنا:

پەستەکێکی ئالدووز، شەرواڵێکی سوفو پشتێنێکی کەتانو کڵاوێکی تونسی بوو. جووتێ چەکمەی چکۆڵەشی لە نێو چەکمەکاندا هەڵبژارد، تفەنگێکی لە پشت راجەکانەوە دەرهێناو هەمووی لەسەر باوڵەکە دانا تا سبەینێ کوڕەکەی وەکو تازە زاوا لەبەری بکا.

شادی باڵی بەسەر ماڵەکەدا کێشا بوو. دەمگۆیەك بڵاو ببۆوە کە گوایە تورکەکان موعەلیمە فەندییان بە تاوانی ئەوە دەست گیر کردووە کەبە دێهاتەکاندا دەگەڕێو خەڵکی بۆ شۆڕش هان دەدا. دەیانگوت داوێکیان بۆ ناوەتەوەو وەکو ئەو بەرخانەی کە لە جەژنی پاکدا دەیانکوژنەوە لەشیشیان داوە، بەڵام درۆ بوو، موعەلیمە فەندی حاڵی زۆر چاك بوو، لەگەڵ بابیدا گۆشتی گیسکی دەخواردو شەرابی دەخواردەوەو. هەموو بەسەر سامی سەیریان دەکرد. تراساکی لەسەرسامیدا نان خواردنی بیر چوبۆوە، و چاوی لە موعەلیمە فەندی نەدەگواستەوە. ئایا ئەمە هەمان زەلام بوو کە وردە چەویان لەسەر ڕێی دادەناو پێی لەسەری دەخزیو بە پشتا دەکەوتو عەینەکەکەی دەشکا؟ هەمان زەلام بوو کە مشکێکی دەبینی لە ترساندا هەڵدەلەرزی؟

بابە گەورە بە کوڕەزاکەی گوت:

- تراساکی تۆ بڕۆ بخەوە. من دادەنیشم و قسە لەگەڵ مامت دەکەم، ئیدی بە موعەلیمە فەندی گازی نەکەی, تێ دەگەی؟ پێی بڵێ مامە یاناکوس!

کە بە دوو قۆڵی مانەوە، پیرەمێرد لە تیتیروسی پرسی:

- باشە، ژنەکەت؟ دەڵێن خۆی خنکاندووە، پێم ناڵێی بۆ؟ دەتوانی هۆی ئەم کارەم پێ بڵێی؟ من لە خەڵکی تریشم پرسیوە، بەڵام شتاقیان وەڵامی ئەسەحییان نەداومەتەوە.
- خوا عافوی بکا. ژنێکی یەکجار توندە تەبیعەت و ناڕەحەت بوو، بەڵام ئێستا بۆ خۆی ئیسراحەتی کردووە.

بابە گەورە گوتی:

- چاکی کرد. دیارە ژنێکی ئازا بووە. خۆ کوژی کارێکی ئاسان نییە، جورئەتی دەوێ. بەڵێ، بەڕاستی بۆ خۆی ئیسراحەتی کرد، بەڵام وا بزانم تۆش سەرت سووك بووە.... باشە ئێستا بە تەمای چیت؟ ژن ناهێنیەوە؟ کوڕەزایەکی چکۆڵەم بۆ ناخەیەوە؟ تۆزێ پەلە بکە، چونکە من پام ها بە لێو قەبرەوە.

رووی موعەلیمە فەندی گەشایەوەو گوتی:

- بەڕاستی سەیرە بابە، تۆ تا پتر لە مەرگ نزیك دەبییەوە نەمرتر دەبی. بارەکەڵڵا بۆ خۆتو مەزندەت! بەڕاستی دەڵێی لەدڵی منذای!.

- کەواتە قسەم بۆ بکە یاناکوس، کچێ مچێکت لە لایەکەوە بنیات ناوە؟
- بەڵێ بابە، کیژێ هەیە کە دڵم گرتوویەتیو هەنووکە هاتووم پرس بە جەنابت بکەم.

- باشە ناڕەسەن ئەم کیژە کێیە؟ چۆنە؟ بە هەیکەل و چوار شانەیە؟ سینگ و پشت پانە؟ لە بنەماڵەیەکی باشە؟ ڕەزی هەیە؟ هەر سی و دوو دانەکەی ساغە؟
- بەڵێ بابە، باشە سی و دوو ددان و بەڵکو زیاتریشی هەیە.
- نا، ڕۆڵە نا. زیاتر بە کەڵکی تۆ نایەت، چونکە ئەو کاتە ئەو سواری تۆ دەبێ. شت لە ئوسوڵ بێ باشەو خوا شتی بە ئوسوڵی پێ خۆشە. سی و دوو ددان بەسە. باشە، پێم بڵێ بزانم کێیە و کیژی کێیە؟
- ناوی پلاژیایەو نەوەی پاڵەوان ئەلیاسە. جا هاتووم ڕەزامەندی تۆ وەربگرم.
- دەك بتڕەژم یاناکوس، خێر بێتە ڕێت! نەوەو وەچەی پاڵەوان ئەلیاس بێ قسورن. کچەکە پێت ڕازییە؟
- بەڵێ، لەگەڵ باببیشی قسەی کردووە. بابی گوتویەتی: "دەبێ ڕای پیرەمێرد وەربگیرێ، ئەو سەر گەورەی ماڵەو هەر ئەو حسێبە..." و مەسەلەکەیان بە پیرەمێرد واتە بە پاڵەوان ئەلیاس گوتووە. پاڵەوان ئەلیاس هەوەڵجار چارەی داوە بەیەك داو گوتوویەتی: "ئەو موعەلیمەکە دەڵێن. من دەیناسم، ڕیوڵەیەکی بێ نموودە! بەڵام ئەشهەدو لە بنەماڵەیەکی خانەدانە....." یانی ئەو قسانەی کردووە کە تۆ ئێستا دەربارەی بنەماڵەکەی ئەوان کردت. پاشان گوتویەتی: "سەبرێکم لێ بکەن با بیرێکی لێ بکەمەوەو ئەوجا بڕیار بدەم." بەڵام کیژە بە زمانی لووس چۆتە بن دەستییەوەو ئەویش ئاخری گوتویەتی: "زۆر چاکە، قایلم و دوعای خێرت بۆ دەکەم بەڵام بە مەرجێك، ئەویش ئەوەیە دەبێ ئەو جلە ئەوروپاییە داکەنێ و جلی پیاوان لەبەر بکا...

پاڵەوان سیفاکس دەستی دان بە یەکداو گوتی:

- ڕەحمەت لە شیرت پاڵەوان ئەلیاس! منیش لەم جلە ئەوروپاییانەی تۆ بێزار بووم یاناکوس، بەڵام لای خۆت قسەم نەدەکرد. دەبێ ئەم جلانە بسوتێنرێن. سبەی بەیانی زوو لە ناوەندی حەوشەکەدا دەیان سوتێنین!.

موعەلیمە فەندی شەوێکی خۆشی لە پاڵ ئەو باوڵەدا گوزەراند کە جلی زاوایەتییەکەی تێدا بوو. خەوی بە "پلاژیا"وە دەبینی و خوا خوای بوو خەبەری نەبێتەوە. بابە گەورە بە پێچەوانەوە، خەوی زڕابوو. دەیڕوانییە چراکە و خوا خوای بوو زوو ڕۆژ ببێتەوە. خوا ڕەحمی پێکرد و کەڵەبابە ڕەش دەستی بە خوێندن کرد. پاش تۆزێ کەڵەبابە سپیش دەستی بە خوێندن کرد، بەرەبەرە ڕۆژ دەبۆوە. پیرەمێرد ڕاپەڕی و هەستا، ژنەیە تیتیروسەوەو گوتی:

- هەستە کوڕم، جلی زاوایەتییەکەتم لەسەر باوڵەکە بۆ داناوی. جلە ئەوروپاییەکانیشت بەرە نێو حەوشە. ئێستا دەچم ئاگرێ دەکەمەوە.

پیرەمێرد لەوەتەی هەبوو ڕقی لە ئەوروپاییەکان بوو، نامەی کوڕەزاکەی هێندەی دی ڕقی لێ هەستاندبوون. بە قاڵدرمەکاندا دابەزی، ئاگرێکی کردەوەو چوو تراساکی هەستاند. تراساکی–یان هەموو شەوێ لە ناو تەشتێکی گەورەی شەراب گرتنەوەدا کە لە بێشکە دەچوو، دەخەواند، پیرەمێرد کوڕەزاکەی ڕاتەکاندو خەبەری بۆوە. پێی گوت:

- تراساكی هەستەو لەگەڵم وەرە. دەمانەوێ یەهودا بسوتێنین!

موعەلیمەفەندی بە جلی كریتیانەوە پەیدا بوو. تا جلە ئەوروپاییەكانی خۆی زووتر بسوتێنن. ئەوجا پیرەمێرد مەشخەڵێكی دایە دەستی تراساكیو گوتی:

- وەرە رۆڵە گیان، هەموو ئەمانە بسوتێنە! ئەوروپا ئێمەی سوتاندووەو ئێمەش ئەو دەسوتێنین. یەك بە یەك!..

تراساكی مەشخەڵەكەی بردو نایە ژێر جلە نەوتاوییەكانەوە. یەكسەر ئاگریان گرت، ئەوروپا گڕی گرتو چارەی ئەو سێ پیاوە گەشایەوە. پیرەمێرد سەری لە سەماو هەڵپەڕكێ دەخورا. هەرسێكیان چاویان بڕی بووە ئاگرەكەو دەموچاویان سوور هەڵگەڕابوو. وەختێ ئاگرەكە دامركایەوە پیرەمێرد چنگێ خۆڵەمێشی هەڵگرت، دەرگای حەوشەی كردەوە، لە ناوەندی كۆڵانەكەدا وێستا، دەستی هەڵبڕی، خۆڵەمێشەكەی دایە دەم بایەكەو بە دەنگێكی پڕ لە رقو توڕەیی هاواری كرد:

- ئەی ئەوروپاییانی نانەجیب، هیوادارم رۆژێ بێ كوڕەكانی من، كوڕی كوڕەكانی من بە چاوی خۆ ببینن كە ماڵەكانتان، كارخانەكانتان، كۆشكی پاشاكانتان، ئاگرێ بگرێو وەكو ئەم جلانە ببن بە خۆڵەمێش. ئای ئەی ئەوروپاییانی نامەرد خوا ئاگرتان تێ بەردا وەكو ئاگرتان لە ئێمە بەردا!.

* * *

دەوروبەری نیوەڕۆ، پارتیزانە یۆنانییەكە، هیلاك و ماندوو لە ئارەقەدا هەڵكشاو گەییە بارەگای میگلس پاڵەوان. ئەم بارەگایە لە شوێنێكی بەرزی ئەفسانەییدا بوو، دە- دوازدە كوختی كەڵەكەچنی بە دەورەوە بوو. نزیكەی سەد زەلامێك لەم بارەگایەدا بوون. لە خوارترەوە دەشتێكی بە چیا دەورە دراو بوو، كۆمەڵە گوندێك لەو دەشتەدا قوت ببوونەوەو نێڵە نێڵ دەسووتان. بای نەدەهاتو دوو كەڵ ئەو ناوەی داپۆشی بوو.

میگلس پاڵەوان لە سەنگەرێكدا بە پێوە وەستا بوو، دووربینێكی دوو چاوی بە دەستەوە بوو. زەلامێكی فەرەنسی دۆستی یۆنانیان ئەم دووربینەی دابوییێ. ئەم كابرا فەرەنسییە كە مانگێ لەوە پێش هاتبووە لای جەنگاوەرەكان هێندەی خۆشی پێدا چوو بوون كە بە میگلس پاڵەوان گوتبوو: "بۆ كوێ بڕۆمو بۆ بگەڕێمەوە بۆ شاران؟ من لای ئەنگۆم پێ خۆشە. من لە هیچ شوێنێ نانی وا بەلەزەت و ئاوی وا فێنكم نەخواردووە، لە هیچ شوێنێك دا یۆنانیانم نەبینیوە كە بەم رادەیە لە یۆنانیانی كۆن بچن. من بە تۆ ناڵێم پاڵەوان میگلس، بەڵكو پێت دەڵێم پاڵەوان ئاشیل. من ناوم ئاریكو "هانری"یە. كلاوێكی گومەز ئاسای لەسەر بوو كە لە خودە كۆنەكان دەچوو، هەمیشە بەركەكانی پڕ بوون لە پارچە كاغەزو قەڵەم. كەمو كورت یۆنانی دەزانیو وەختێ قسەی لەگەڵ كریتییەكاندا دەكرد هەمیشە دەی نووسییەوە. كریتیان پێ دەكەنین. یەكێ دەیگوت: "دەنگی لە تێرییەوە دێ"و یەكێكی دی دەیگوت: "یارۆ رۆژنامە نووسە!"و لێمان دەپرسی: "باشە هاوڕێ، تۆ بە بەبێ چەك دەسوڕێیەوە؟ ئەدی تفەنگەكەت كوا؟" كابرای فەرەنسی قەڵەمەكەی نیشان دەدانو دەیگوت: "ئەوەتا!".

ردێـن سـوورێکی دەموچـاو سـوورەبوو، دوو ددانـی پێشـەوەی زێـڕ بـوو. چـەپکێ قـژ بـە تـەوقی سەرییەوە دەتگوت پۆپنەی کەڵەشێرە. بۆیە کریتییەکان ناویان نابوو کەڵەباب.

ڕۆژێ کە جەنگاوەرەکانی پاڵەوان میگلس هێرشیان بردە سەر قۆشەنی تورکان، ئەو بێگانەیـەش بەبێ تفەنگ بەرەو دەشتەکە دوایان کەوتو هەمیشە هاواری دەکرد: "ئەهای پاڵـەوان ئاشیل، مەیەڵن دەرچن!" و هەر سات نا ساتێ قەڵەمەکەی لە گیرفانی دەردێناو شتی دەنووسی. کە شـەو بەسـەردا هـاتو تورکـەکان شـکانو مەسـیحیان بـە دەسـتکەوتەوە بـەرەو بارەگاکـەی خۆیـان بـە چیاکەدا هەڵدەگەڕان، یـەکێك لـە کریتییـەکان کە پیـاوێکی دێهاتی کێـوی بـوو، و زۆر خۆشـی بـە "کەڵەباب"دا چوو بوو. خۆی گەیانـدێ و کەللـەی تـورکێکی سـەربڕاوی بـە دیـاری دایـێ. کـابرای کریتی چنگی لە قژی کەللە خستبوو بە دەستییەوە گرتبوو، پێڵاوەکانی پێی پڕ ببوون لە خوێن. کابرای فەرەنسی هەر کـە ئـەم دیارییـە سـەیرەی بینی هـاوارێکی کـردو بورایـەوە. کریتییـەکان لـە قاقای پێکەنینیان دا. سەتڵێ ئاویان بەسەردا کرد تا بە هۆشی بێننـەوەو گوتیـان: "تومـەز شـێرە بەفرینەیە!" لەم کاتەدا میگلس پاڵەوان هات بەسەراو لێیان توڕە بوو، و گوتی:

– ئێوە وا دەزانن هەموو کەس کرتییە؟ جارێکی دی گاڵتەی وا لەگەڵ کەسدا نەکەن!

ئەوجا ڕووی کردە میستیگری و گوتی:

– دەسـتی ئـەم بەسـتەزمانە بگـرەو لـە چیاکـە سـەری بخـە. کـابرای کـریتی سـەرە بڕاوەکـەی هەڵگرتو بەپێکەنینەوە پێشکەوتو گوتی:

– ئەوی لە ئاو بدا قولە پێی تەڕ دەبێ باش بوو ئەمەمان لەبەر چاوی کرد.

لـەو ڕۆژە بـە دواوە "کەڵـەباب" تووشـی لـەرزوتا بـوو. ڕۆژ بـە ڕۆژ لاوازتـرو بـێ ڕەنـگ تـر دەبـوو، گۆشتی نەدەخواردو خەوی ناخۆش ناخۆشی دەبینی. هەستی دەکرد لەگـەڵ ئەمانـەدا هـەڵناکا، بۆیـە بڕیـاری دا بـڕوا، ئـەنجام بەیانییـەکی زوو کـە بـاران دەبـاری، بـۆ خـوا حـافیزی چـووە لای میگلس پاڵەوان و گوتی:

– پاڵـەوان ئاشـیل، مـن یۆنانیـانی کـۆنم خـۆش دەوێـن، بـەڵام خـەڵکانێکی یـەکجار سـەر سـەختو دڵ ڕەقـن. هەڵبەتـە دەزانـی کـە مـن بابایـەکی مامۆسـتام. مـن دڵـم باشـە بـەڵام زەلامێکی کارتۆنیم، بەڵام ئێوە هـەمووتان لـە گۆشـت و خـوێن دروسـت بـوون، مـن لـەوەی پتر هەڵناکەمو دەڕۆم. خوا حافیز. ئەم دیارییەشم لێ وەربگرە!

دووربینەکەی لە ملی داکەن، و کردییە ملی میگلس پاڵەوان و گوتی:

– تۆ فەرماندەی و دەبێ لە جەنگاوەرەکانت دووربین تر بی.

میگلس پاڵەوان، هەنووکە هەمان دووربینی بە دەستەوە گرتبوو، و دەیڕوانییە دەشتەکەی خـوار خۆیـان. وای هاتـە بەرچاو کـە لـە پشـت تـەپو دووکـەڵی ئـەو ئاواییانـەوە کـە دەوەسـتان، کۆمـەڵێ کـڵاوی سـوور دەجوڵێنـەوە. دەسـتەی تـازە نەفـەس لـە کاندییـەوە دەهـاتنو نەخشـەی گـرتنی چیایەکەیان دەکێشا. میگلس پاڵەوان لە بن لێوانەوە گوتی: "ئـەم سـەگانە تـەواو نـابن. زەحمەتـە بتوانن ئەم شوێنەمان لێ داگیر بکەن، بەڵام ژمارەمان زۆر کەمە. ئەم پاڵـەوان پولیسـینگیس–ەش چ هەواڵێکی نەبوو... دەبێ تەتەرێکی دی بە دوودا بنێرم..."

لەو کاتەدا کە دووربینەکەی لە چاوی لابردو دەیویست بڕواو بزانێ ئاخۆ فیندوسوس گەڕاوەتەوە یان نا. میتروسی پارتیزانی یۆنانی لە بەردەمیا قوت بۆوەو گوتی:

– مەرحەبا پاڵەوان، من لە کەشتییەکەی ستفانیسەوە هاتووم. نامەکەی بۆ درێژ کرد.

میگلس پاڵەوان چاك‌و خۆشی لەگەڵ پارتیزانەکەدا کردو گوتی:

– بەخێر هاتی برای ئازیز. تا من ئەم نامەیە دەخوێنمەوە هەڕە کن جەنگاوەرەکان. بە پەرۆشەوە زەرفەکەی هەڵپچڕی، پارچە کاغەزێکیش لەگەڵ نامەکەدا بوو. خەتی کوڕەکەی خۆی ناسییەوە، بۆ ساتێ رووی گەشایەوە. کوڕەکەی نووسی بووی:

"من تاراساکیم، سلاوت لێدەکەم‌و ئەم چەند وشەیەت بە زمانی بابە گەورەوە بۆ دەنووسم. نامەکە بخوێنەوەو ئەوجا بڕیاری خۆت بدەو چی بە چاك دەزانن وا بکە هیچ تروسکاییەك نییەو ئەمجارەش بە خۆڕایی دەجەنگین. سیٚ‌و دووی دڵی خۆت بکەو بڕیار بدە!"

پاڵەوان میگلس برۆی وێك هێنایەوە. لێوی کەوتە لەرزین‌و ددانەکانی کە دەتگوت کەڵبەی بەرازە بەدیار کەوت. بە پرتەو بۆڵەوە بە خۆی گوت: "ترحێو، ترحێو، ئەگەر بە تەمای سێ‌و دووی دڵی من بن. ئەوا دەبێ دنیا وێران بێ".

ئەوجا نامەکەی برازاکەی کردەوەو کەوتە خوێندنەوەی وشە بە وشە لەسەری دەوەستا، کە لە وشەیەکەوە دەچووە سەر وشەیەکی دی وەکو ئەوە وابوو لە تاوێرێکەوە باز بداتە سەر تاوێرێکی دی. جار جار هەڵوەستەیەکی دەکرد، ناڵەیەك لە دەروونییەوە دەردەپەڕی. ئەوجا دەستی بە خوێندنەوە دەکرد. کە لە خوێندنەوەی بۆوە، نامەکەی لوول کرد، شقارتەیەکی داگیرساندو نامەکەی سووتاند. خۆڵەمێشەکەی دایە دەم بایەکەوەو بە خۆی گوت: "دەبێ هەر من ئاگاداری ناوەڕۆکەکەی بم، نابێ کەسی دی پێ بزانێ!" لە رقا، مستێکی کێشا بە تاوێرێکدا و دەستی لە خوێن هات. دیسان لەبەر خۆیەوە گوتی: "هیچ تروسەکەیەك نییە! دایکمان بێ دەسەلاتە، ئەورووپاییانیش بووکە شووشەن‌و کریتیان ژمارەیان زۆر کەمە! با وابێ، من لێرە ناجوڵێم‌و ئەم تاوێرانە بە جێ نایەڵم. هەر چەند دایکمان بێ دەسەلات بێ، ئەورووپاییان بووکە شووشە بن‌و کریتیان ژمارەیان کەم بێ، من ئێرە بەجێ ناهێڵم، ئەگەر خوا بە خوایەتی خۆی لە ئاسمانێ را بێتە خوارێ‌و پێم بڵێ: "تەسلیم بە! هەر تەسلیم نابم!"

هەمدیس دووربینەکەی نا بە چاوییەوەو کەوتە تەمەشاکردنی خوارەوە. زەڵەزەڵی دەستەکە سات بەسات زیادی دەکرد. لەشکری تازە نەفەس لە دۆڵەکانەوە دەهاتنە دەرێ. پاشا سوێندی خواردبوو کە پاڵەوان میگلس و پیاوە یاغییەکانی لەلانەی هەڵۆ بێنێتە خوارێ‌و ناچاریان بکا تەسلیم بن. کریت کە لێ کەوتبوو، و سەراپا برینداربوو, وردە وردە دەهێوری. رۆژ بە رۆژ دەنگی تفەنگان کەمتر دەبوو. تەنیا چەند کەللە رەقێ کە نەیان دەویست تەسلیم بن‌و لوتکەکانیان گرتبوو، و بەرگرییان لە سەنگەرەکانی خۆ دەکرد. سوڵتانی عوسمانی تووڕە بوو. رقی لە پاشا هەڵگرتبوو، کەشتییەك زنجیری بۆ ناردو ئەمری پێ کرد کە یاغییان دەستگیر بکا، یان کۆت‌و زنجیرەکان لە دەست‌و پێی خۆی بکاو بچێ بۆ ئەوێندەر.

پاشا زۆر ناڕەحەت بوو. چونکە هەستی کرد ژیانی بە تاڵەموویەکەوە بەندە. بڕیاری دا، دەست لە ژیانە ئاسودەو خۆشی خۆی هەڵگرێو بە خۆی فەرماندەیی لەشکرەکان بگرێتە ئەستۆو بدات بەسەر ئەو چیا سەختەدا کە ئەو گاورە مەلعونە، واتە میگلس پاڵەوان کردبووی بە بارەگای خۆی خەلیفە بەم خەبەرەی زانی بوو، بە دزییەوە تەتەرێکی بۆ لا ناردبوو و نامەیەکی بۆ ناردبوو کە: "هەڵێ، بەلەمێ پەیدا بکەو تا زوووە هەڵێ، چونکە پاشا سوێندی خواردووە کە لە ناوت بەرێ!"
بەڵام میگلس پاڵەوان گوتبووی: "نەخێر، شتی وا نابێو هەڵنایەم. من تاوانێکی گەورەم کردووە دێرێکم لە دڵدایە کە شەوو ڕۆژ دەسوتێو لە سۆنگەی منەوە دەسوتێ، دەبێ سزای ئەو تاوانەی خۆم بدەم. ئەگەر ئەوانی تریش بڕۆن من بەتەنێ لێرە دەمێنمەوە، لە پاڵ ئەم ڕەوەزانەدا نەوت بە خۆدا دەکەمو ئاگر بە خۆوە دەنێم تاوەکو دێری "عیسا مەسیح" بسوتێم".
بە دووربینەکەی دەیڕوانییە دەشتەکە، یەکپارچە کڵاو سوور بوو. لە بناری چیاکەدا هەر گوندی مەسیحیان بوو، و ئاگری لێ بەرز دەبۆوە. گوێی هەڵخست: بایەکە دەنگی تەپڵو شەیپووری لەگەڵ خۆدا هێنا. چاوێکی بە یەکە بە یەکەی لوتکە سەختەکاندا گێڕا، لەبەر خۆوە گوتی: "پاڵەوان پولیسینگیس ماتەڵ بوو، هەر دێت، قەولی داومەتێ کە دێت، ئێستا شەڕەو من لەکاتی شەڕدا متمانەم پێیەتی".
میگلس پاڵەوان لەو ساتە سامناکەوە کە خەنجەرەکەی بە دڵی ئامینەی چەرکەسیدا کردبوو هەستی دەکرد مەیلەکەی جارانی دەربارەی پاڵەوان پولیسینگیس بەرە بەرە تازە دەبێتەوە. ئێستا بێ هیچ کینەیەك و بگرە بە سۆزەوە بیری لێی دەکردەوە. ئاشقی بەلەنگازو بێ نەوا ماوەیەکی زۆر گریەو زاری کرد. دۆستەکانی لێی دوور نەدەکەوتنەوە تا نەوەك خۆی بکوژێ.
جلی ڕەشی لەبەر کرد، شەڕ لە هەر جێیەك بوایە بێباکانە خۆی پێدا دەداو تورکانی دەکوشت، دەتگوت لە گیانی خۆی بێزارەو دەیەوێ بکوژرێ. دڵنیا بوو کە تورکەکان ئامینەیان کوشتووە تا نەیەڵن ببێ بە فەڵە. سوێندی خوارد کە بورجێك لە کەلاکی تورکان لەسەر گۆڕەکەی ئامینە ڕۆبنێ.
میگلس پاڵەوان، گوێی لە دەنگی پێی وڵاخ بوو. بەسەر تاوێرەکاندا هاتە خوارێو لە ڕاستانییەکەی بەینی لوتکەکاندا وەستا. فیندوسوس و دەستەکەی بە قاتری بارکراوەوە بەرەو ئەو مەیدانە هەڵدەگەڕان. جەنگاوەرەکان بەسەر قاترەکاندا دابارین تا بارەکان دابگرن. هەندێ بە پەلە ئاگریان دەکردەوە تا خواردنێ لێ بنەن. ماوەیەك بوو لە نانی وشك بەولاوە هیچی تریان نەخواردبوو، بە عەزرەتی نانێکی گەرمو نەرمەوە بوون. ئەوانی دی بارە ئازووقەو تەقەمەنییەکانیان بۆ ئۆردوگاکە دەبردو دەی خستە کوختەکەی فەرماندەوە. فیندوسوس دەمانچەکەی هەڵکێشاو چەند فیشەکێکی بە ئاسماندا تەقاندو گوتی:

- کوڕینە دوعا بۆ دایکمان بکەن! ئەو دایکەی کە خۆی برسییەو ئەوجاش لە دەمی خۆی دەگرێتەوەو بۆ ئێمەی دەنێرێ.

میگلس پاڵەوان هاواری لە فیندوسوس کردو گوتی:

- ئەهای فیندوسوس، فیشەك خەسار مەکە! وەرە بۆ ئێرە ئیشم پێتە.

فیندوسوس چوو بۆ لای. میگلس پاڵەوان دانەوییەوە و دەمی بردە بناگوێی و بە ئەسپایی لەگەڵی کەوتە قسەکردن. ئەویش گوێی شل کردبوو، و لەسەر نوکی پێی دەخولایەوە، دەتگوت لەسەر پێیە بۆ حەرەکەت. میگلس پاڵەوان گوتی:

- حاڵی بووی فیندوسوس؟ ئەم مەسەلەیە یەکجار گرنگە. وریابە لە ڕێ نەکوژرێی. ئەگەر لە گەڕانەوەدا بشکوژرێی گرینگ نییە.

فیندوسوس بەپێکەنینەوە گوتی:

- پاڵەوان، دڵنیابە لەگەڕانەوەشدا نایەڵم ئەو ئاواتەت بێتە دی. بە زاتی ئەو مریەمی عەزرایە، هێشتا هەر ژەم بردەی شەرابم و تا تێر نەخۆمەوە دەست لەم دنیایە هەڵناگرم.

ئەوجا بەرەو دۆڵەکە دایکێشا تا لەوێندەرەوە بڕوا. بەڵام میستیگری خۆی بۆ مات دابوو، هەر کە فیندوسوس بە تەنیشتی دا ڕەت بوو شەرواڵەکەی گرت و گوتی:

- ئەرێ فیندوسوس، برتولدوی هاوڕێمت بینی؟ حاڵی چۆن بوو؟ باوەڕ بکە پتر بیری ئەو دەکەم تا بیری ژنەکەم. بەڕاستی سەیرە!

- خەمت نەبێ زۆر باشە، لە ماڵی سیفاکس دا بینیم. یەکجار بە کەیفو بە دەماغ بوو. هەمیشە لە نێو ژنەکاندایەو تەنیا کراسێکی ژنانەی کەمە.

- ئای فیندوسوس-ی ئازیز، خۆزگەم بەو ڕۆژە خۆشانەی کە لە ژێر زەمینەکەی ماڵی میگلس پاڵەواندا دەمان گوزەراندن، هەمووی بوو بە خەونو بڕایەوە.

بەڵام فیندوسوس تەواوێ دوور کەوتبۆوە، دەتگوت باڵی لێ ڕواوە.

* * *

سیفاکسی پیر، بەسەر تەختە بەردەکەی دا دانەوی بۆوەو بە زەحمەتێکی زۆرەوە پیتەکانی ئەلفبای دەنووسیو لە ترسی ئەوەی نوکی قەڵەمەکەی نەشکێ هەوڵی دەدا زۆر فشاری لێ نەکات. چەند ڕۆژێ بوو هەستی بەبێ تاقەتی دەکرد. ڕەنگی تێك چوو بوو، خەوی زڕابوو، ئەژنۆی هێزی تێدا نەمابوو. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ئەگەر بمەوێ بە ئاوات بگەم، دەبێ پەلە بکەم، بەڵێ پێویستە پەلە بکەم!"

بۆیە بە دڵو بە گیان سەری بەسەر تاوێرە بەردەکەیدا دادەگرتو دەینووسی. دوای هەوڵو تەقەلایەکی زۆر دەستی ڕاهاتو فێری ئەوە بوو کە پیتە گەورەکانی ئەلفبا بەڕەوانی و بە جوانی بنووسێت.

تراساکی دەیویست فێری پیتە بچووکەکانیشی بکات، بەڵام بابە گەورە دەیگوت:

"من پێویستم بە پیتی بچووك نییە، تەنیا پیتە گەورەکان بەکەڵکی من دێن!"

بابە گەورە مەبەستی خۆی لەم کارە هەبوو. بە ڕێکەوت ئەو ڕۆژە چاوەڕێی تراساکی بوو تا ڕازەکەی خۆی لەلا بدرکێنێ.

نیوەڕۆیەکی درەنگ بوو. ژنان خواردنیان ئامادەکردبوو، و سفرەیان ڕاخستبوو، بەڵام چ هەواڵێك لە تراساکییەوە نەبوو. خات کاترینا هەر سات نا ساتێ نیگەرانو پەشێو لە ژوورەوە دەهاتە دەرێو دەیڕوانییە چیاکان. کوڕەکەی کێوە چوو بوو؟ بۆ ماتەڵ ببوو؟ لە بەیانی زووەوە کۆنە

تفەنگەکەی کرد بووە شانی و لەگەڵ چەند هاوڕێیەکی خۆیدا: "مانوسیوس" و "ئاندریکوس"و "هاریتوس" و 10- 12 کوڕی دێهاتی دی دا چوو بوو بۆ کێو تا یاری "راو" بکەن. هەندێکیان داس و قۆچەقانیان پێ بوو، و هەندێ دار دەستی نووک تیژ، ئاندریکوس کۆنە کلاوێکی بابە گەورەی کردبوو بەسەری دارێکەوە، گوایە بە حیسابی خۆی بەیداخی دروست کردبوو. کە گەیشتنە بناری چیاکە، تراساکی دوو قامکی خستە زاری و فیکەیەکی کێشا.

دەستەکە لە دەوری خڕ بوونەوە. تراساکی گوتی:

- کوڕینە، من دوێنێ باسی نەخشەکەی خۆمانم بۆ کردن و پێم گوتن ئەمڕۆ بۆ کوێ دەچن. ئێمە هەموومان پیاوین و شەرمە لە ماڵەوە لە نێو ژناندا دانیشین. ئێستا کاتی شۆڕشە، شۆڕشیش گاڵتەی منداڵان نییە. ئێستا هەموو پیاوان لە چیان و لەگەڵ تورکاندا دەجەنگن. وەرن با ئێمەش بچینە شەڕ!

هاریتوس بە ترسەوە گوتی:

- بچینە شەڕ؟ شەڕی راستی؟

هاریتوس وای زانی بوو، وەکو جاران بۆ یاری دەچنە چیا، دەبن بە دوو دەستەوە، دەستەیەکیان دەبن بە تورک و دەستەیەکیان دەبن بە فەڵە و بە درۆوە دەکەونە گیانی یەکدی.

تراساکی گوتی:

- ئەدی چی؟ تا ئێستا ئەوەی دەمان کرد، مەشق بوو، بۆ ئەوەی دەستمان بە زەلام کوشتن رابێنین.

هاریتوس گوتی:

- تۆ بە راستی قسە بکە! ئایا بە راستی دەچینە شەڕی تورکان؟ من دوێنێ بە درێژایی رۆژ بە دوای رانەوە بووم و هەر ئاگام لەوە نەبووە کە تۆ چیت گوتووە.
- دە گوێ بگرە بزانە چی دەڵێم. ئەگەر دەترسی بگەڕێوە بۆ گوندو بچۆ خۆت لەباوەشی دایکت دا وەشێرە. لەولای چیاکەوە گوندێکی تورک نشین هەیە پێی دەڵێن "بۆهۆش" و ئێمە بۆ ئەوێ دەچین. هەر کە گەیشتینە ئەوێندەر یەکێکمان دەچێ تا منداڵە تورکەکان توڕە بکاو بێن شەڕمان لەگەڵ بکەن. ئێستا تێ گەیشتی؟
- باشە، ئەگەر بابیان هاتن چ بکەین؟

تراساکی گوتی:

- با بێت من تفەنگە سەر تۆپەکەی بابە گەورەم لەگەڵ خۆدا هێناوە.

مانولیوس، دڵی دایەوەو گوتی:

- مەترسە، پیاوانی تورک هەموو چوونەتە شەڕ.

ئاندریکوس هەڵیدایێ:

- گوندەکە جگە لە ژن و منداڵ کەسی تێدا نییە. ژنان، ئەوە نابێ دەستیان بۆ ببرێ. تەنیا منداڵەکان دەهاڕوژێنین و شەڕیان لەگەڵ دەکەین. هاریتوس تەریق بووەوەو گوتی:
- باشە، بابڕۆین، بەڵام با نیشانەی خاچ بکێشین ئەوجا بڕۆین.

تراساکی گوتی:

– جا کێ ڕێی لێ گرتووی! بابی منیش هەر جارێ بچێ بۆ شەڕ نیشانەی خاچ دەکێشێ.

هەموو نیشانەی خاچیان کێشاو بەچیایەکەدا هەڵگەڕان. زستان بوو، بایەکی ساردی دەهات. بەفر بەسەر لوتکەی چیای "سلنا"وە دەبریقایەوە، دوو قەلەڕەش بەسەر سەری منداڵەکاندا بە قرە قرِ تێ پەڕینو لە چاو ون بوون.

ئاندریکوس گوتی:

– بریا برتولدوشمان لەگەڵ خۆدا دەهێنا. ئێمە شەیپورمان نییەو ئەو لە جیاتی شەیپور گیتاری بۆ لێ دەدایَن.

تراساکی گوتی:

– قسەی زیاد مەکەن. دوو دوو بوەستن. ئێمە بە ناخێرمان لەشکرینو دەچینە شەڕ.

مانویتوس دەستی بە سکییەوە گرتبوو، و دەیگوت:

– برسیمە.

هەموو بەیەك دەنگ گوتیان: "ئەهـ! بیرمان نەبوو نان لەگەڵ خۆدا بێنین!"

هەموو لە جێی خۆ وێستانو لە پڕ هەستیان بە برسێتی کرد: یەکێکی دیکە گوتی: تینومە. بیرمان نەبوو ئاو بێنین. هەندێکیان ڕوانیانە گوندەکەی خۆیانو گوتیان:

– با بگەڕێینەوە نانو ئاو بێنین.

تراساکی نەڕاندی:

– کەس بۆی نییە بگەڕێتەوە. لە شەڕا پیاو برسی دەبێ، تینوی دەبێ، بەڵام دەبێ وا خۆی بنوێنێ کە نە برسێتیو نەتینو. پیاوانی جەنگاوەر وەهان!

عەلەمدارەکە گوتی: لەوەیە منداڵە تورکەکان نان و ئاو و کولیچەی ناو بە پەنیریان پێ بێ، چونکە تورکان حەز لە کولیچەی ناو بە پەنیر دەکەن. بەشی خۆمانیان لێ دەستێنین. بڕۆ با بڕۆین!

عەلەمەکەی بەرزتر کردەوەو بە چیاکەدا هەڵگەڕا. هەندێ لە منداڵە فشەکەرەکان حەزیان دەکرد بگەڕێنەوەو بڕۆنەوە بۆ ماڵی خۆیان، بەڵام تراساکی سەری بەردێکی لێگرتنو نەی هێشت بگەڕێنەوە. دەستەکە دوو بە دوو کەوتنە ڕێ.

تراساکی کەوتە دڵدانەوەیانو گوتی:

– ئەگەر لە ڕێدا کەروێشکێکمان هەستاند بە تفەنگەکەم دەیکوژمو پێکەوە لە شیشی دەدەینو دەی خۆین. کێ شقارتەی پێیە؟

هەموو دەستیان بە گیرفانیاندا کرد. کەس شقارتەی پێ نەبوو. ئاندریکوس گوتی:

– قەیدی نییە. تورکەکان شقارتەیان پێیەو لێیان دەستێنین. با بڕۆین!.

هەموو ماتو بێدەنگ کەوتنە ڕێ. وایان هەست دەکرد، چوونەتە ئاقاری تورکانەوە، بۆیە زۆر بە هێواشی هەنگاویان هەڵدەهێنا. هەورێکی توند لوتکەی چیایەکەی داپۆشی. لە دوورەوە دەنگی هەورە تریشقە دەهات. بایەکەی لەبای باران دەچوو.

هاریتوس گوتی: بیرمان چوو پاڵتۆکانمان بێنین

کوڕە دێهاتییەکان گوتیان: قەیدی نییە. ئێمە پاڵتۆمان نییە.

مانولیوس گوتی: من چەترم هەیە، کەرێتیم کرد کە نەم هێنا.

یەکێکیان گوتی:

ماستراپاسی لەعنەتی، دەتەوێ بە چەترەوە بچییە شەڕ؟....

هەموو لە قاقای پێکەنینیان دا.هاریتوس کە داسەکەی بەسەر سەرییەوە گرتبوو تا باران لێی نەدا! گوتی:

- کوڕینە لەسەر خۆ! پێ مەکەنن، دەنا تورکەکان گوێیان لە دەنگمان دەبێ!

هەموو بە جورئەتەوە بە چیاکەدا هەڵدەگەڕان. تاماوەیەکی زۆر ورتە لە کەسەوە نەهات. ملی کوێرە ڕێیەکیان گرت و بە لوتکەی چیاکەدا هەڵگەڕان. دوای تۆزێ هەناسە بڕکێیان پێ کەوت. یەکێکیان گوتی:

- کوڕینە راوەستن با پشوویەك بدەین. بەم حاڵەوە شەڕ ناکرێ.

"هارالامبیس" کە کوڕێکی دەنگ گڕ بوو، و تازە سمێڵی بۆر کردبۆوە گوتی:

- راستەکا.. با پشوویەك بدەین!

هارالامبیس تا ئەو کاتە هیچ قسەیەکی نەکردبوو. تەنیا رێی کردبوو، بەڵام دڵی گیرا بوو. ئێستا هاتبووە قسەو بە هیچ جۆرێ دەمی لێك نەدەنان. دیسان گوتی:

- راوەستن کوڕینە، راوەستن! با قسەیەکتان پێ بڵێم.

تراساکی بە روویا هەڵشاخی و گوتی:

- تۆ قسەمان پێ بڵێی؟

- بەڵێ.

- باشە دە شەکرەکەت بشکێنە؟

- بەر لەوەی لەگەڵ دوژمندا بکەوینە شەڕەوە دەبێ فەرماندەیەك بۆ خۆ هەڵبژێرین، وا نییە؟ ئەمە قسەکەی من بوو. بەڵێ دەبێ فەرماندەیەك هەڵبژێرین.

تراساکی تفەنگەکەی خۆی راوەشاندو گوتی:

- من فەرماندەم.

- کێ تۆی هەڵبژاردووە؟ تۆ لەخۆتەوە خۆت کردووە بە فەرماندەی ئێمە. تەمەنت چەندە؟

- تەمەن و مەمەن نازانم. من کوڕی میگلس پاڵەوانم. وایە یا نا؟

- جا با واشبێ! خۆ پاڵەوانێتی بە ویراسەت نییە. من لە هەمووتان گەورەترم.

- گەورەتری بۆ خۆت گەورەتری، من لە هەمووتان بەهێزترم.

هارالامبیس بزەیەکی پڕ لە توانجی بۆ کردو گوتی:

- تۆ؟ تۆ؟ وەرە با زۆران بگرین و بزانین کێ بەهێزە.

تراساکی تفەنگەکەی دایە دەست ئاندریکوس و گوتی:

- زۆر چاکە، من ئامادەم. تۆش داسەکەت دانێ و وەکو پیاو وەرە بەرەوە.

منداڵەکان بوون بە دوو دەستەوە، وەکو ئەوەی دەمێ بێ چاوەڕوانی شتێکی وابن، هەموو خۆشحاڵ بوون، زۆربەیان لە دەوری تراساکی خڕ بوونەوەو ئەوانی دی بوون بە لایەنگری هارالامبیس.

عەلەمدار کە هەستی دەکرد دەستەکەی خۆی بەهێزترن پێشنیازی کرد:

– با هەردوو دەستەکە زۆران بگرین!

تراساکی پێی دا بە عاردیدا و گوتی:

– نەخێر تەنیا ئەم دووەمان زۆران دەگرین. ئێوە بچنە دواوەو هەقتان نەبێ، کێ کێی دا بە عاردیدا ئەوە دەبێ بە فەرماندە. قایلن؟

هەردوو دەستەکە گوتیان:

– قایلین.

عاردێکی راستانیان پاك کردەوە. بەردەکانیان لاداو دوور کەوتنەوە. هەندێکیان بە پێوە وێستان و هەندێکیان لەسەر تاوێرەکان رۆنیشتن. تراساکی پشتێنەکەی توند کردەوەو چووە نێو مەیدانەکە. لەولاشەوە هارالامبیس تفی کردە دەستەکانی خۆی، نەعرەتەیەکی دڕندانەی کێشاو بە قەڵەمبازێك خۆی گەیاندە ناوەندی مەیدانەکەو رێك لەبەردەم خەنیمەکەی دا وێستا. تۆزێکی مابوو کەپوویان لێکدی بدا. هەناسەی گەرمو گوڕیان تێکەڵ بە یەکدی دەبوو، و گڕی رق لە چاویان دەبۆوە.

دەستەکەی هارالامبیس هاواریان کرد:

– هارالامبیس، ئەم شلە شارییە بکوتە بە زەوی داو بیکە بە یەك پارو! لەولاشەوە دەستەکەی تراساکی هاواریان کرد:

– یاڵڵا تراساکی، تۆ کوڕە پاڵەوانی و هەر تۆ دەی بەیەوە:

لە دوو کەڵەبابی جەنگی دەچوون کە رووبەڕووی یەك وێستا بوون. هەردووکیان ئامادەی پەلاماردان بوون، بەڵام هێشتا بە تەواوی گەرم نەببوون. دەستیان بە جنێودانی یەکدی کرد. هارالامبیس بە دەم پیسی و زمان درێژی مەشهور بوو، جنێوەکانی بۆنی خوێنیان لێدەهات. تراساکی لە جنێودان‌دا هاوتای ئەوی نەدەکردەوە. تا پتر گوێی لە جنێوان دەبوو، توڕەتر دەبوو، حەزی دەکرد زووتر پڕی بداتێ. لە پڕ کەللەیی بوو، لێوی کەوتە تەتەڵە، ددانی بە دیار کەوت. هارالامبیس دانەوییەوە، سەری بردە نێو هەردوو شانییەوەو وەکو بەران کەوتە قۆچ دان. هەردووکیان سەریان برد بۆ ناوەوەو بە دەوری یەکدا دەهاتن و بە نووکی پێ بەردەکانی ژێر پێیان تووڕ دەدا. چاویان چەپ و خێل ببوو. هارالامبیس هاواری دەکرد، جنێوی دەدا، بەڵام خەنیمەکەی بێدەنگ بوو. چاوەڕوانی فرسەتێ بوو تا خەنیمەکەی غافڵگیر بکاو بە کەللەیەك بیدا بەئەرزا.

باران نمە نمە دای کرد، بەڵام کەس گوێی لە بارانەکە نەبوو. ئاو بە سەروچاوی ئەو دوو خەنیمەوە دەچۆڕایەوە. هارالامبیس پێی پەتی بوو، لەو کاتەدا کە پاشەوپاش دەکشایەوە تا

پەلامار بدا، خزی. هارالامبیس پڕی دایێو پاشقولێکی لێگرت، ئەگەر تراساکی دەستی بە تاوێرێکی گەورەوە نەگرتبایە، بە دەما دەکەوتە سەر زەویو کەپوی لەگڵەکە دەچەقی.

عەلەمدار، ئاڵاکەی هەڵبڕی و بەرقەوە هاواری کرد:

– هەی خاین!

ئەوانی دی لە چەپڵەیاندا و هاواریان کرد:

– دەك بترەژم هارالامبیس! باریکەڵڵا!

تراساکی لە رقا شێت ببوو. دەستی برد و بەردێکی هەڵگرت. هارالامبیسیش فریای داسەکەی کەوتو نەڕاندی:

– ئەهای هەتیوە شاری، ئەو بەردە فڕێ بدە، دەنا بەم داسە سەرت دەپەڕێنم!

تراساکی تفەنگەکەی لە دەستی ئاندریکوس رفاندو گوتی:

– منیش بە تفەنگ وەڵامت دەدەمەوە. وا دیارە کارەکە لە گاڵتە دەرچووە. یا دەبێ تۆ من بکوژی یان من تۆ دەکوژم.

مانولیوس هاواری کرد:

– بابە بۆ خاتری خوا واز بێنن! ئەمە ئاواش دەچنە شەڕی تورکان؟!

یەکێك لە جەماعەتەکە گوتی:

– با بیکەین بە تیروپشك، کێ دەرچوو ئەوە ببێ بە فەرماندە هارالامبیس هاواری کرد:

– تیرو پشك هیچ نییە. کێ، کێی کوشت ئەوە فەرماندەیە!

دانەوییەوە، داسەکەی با هەڵداو هێرشی برد. بەڵام تراساکی خۆی لادا، خۆی دایە پەنا تاوێرێك، تفەنگەکەی لە شانی توند کردو فیشەکێکی تەقاند. گوللەکە بەسەر سەری هارالامبیس دا رەت بوو، و لە سەرانسەری ئەو کۆسارەدا دەنگی دایەوە.

هارالامبیس قاقا پێکەنیو گوتی:

– دەستت بە گونم، شڕە تفەنگەکەشت هیچ، ئەوجا چۆن لە دەستم دەردەچی؟

تراساکی تفەنگەکەی فڕێ دایە سەر عاردەکە، رووی وەرگێڕا، ئاندریکوس داسەکەی خۆی بۆ درێژ کرد، داسەکەی لێ وەرگرتو جووتە خەنیم بە داسەوە هێرشیان بردە سەر عەلەمدارەکەو بە "خاین! خاین! دایانە ناو. عەلەمەکە کەوتو کڵاوەکەی بابە گەورە کەوتە ژێر دەستو پێیان. بوو بە جەنگی مەغلوبەو هەردوو دەستەکە بە داسو تێڵا کەتنە گیانی یەك. ژمارەیەك کە جەزرەبەیان وێ کەوتبوو، کەوتنە سەر زەوی، هەندێکیش لە پشت تاوێرەکانەوە سەنگەریان گرتوو کەوتنە قۆچەقانی هاویشتن. خوێن بە سەرو لاقو دەموچاویاندا دەچۆڕا. تراساکی ئەژنۆی بریندار بوو و دەلەنگی. تفەنگەکەی هەڵگرت. هارالامبیس گوتی:

– دیسان دەستت دایەوە ئەم شڕە تفەنگە! ئەگەر پیاوی تەقە بکە!

تراساکی بە بێدەنگی فیشەکی خستە بەر تفەنگەکەی و سێرەی گرت.

"هاريتوس" لەوە دەترسا کە رووداوێکی ناخۆش بقەومێ، لە پشت هاوڕێکەیەوە وێستا بوو، لەو کاتەدا کە تراساکی دەستی بە پەلە پیتکەکەوە دەنا، لە ژێرەوە دەستێکی بە تفەنگەکەدا دا تا فیشەکەکە سەر بکا. لەو لاوە بوو بە هەراو پێکەنین.

تراساکی زۆر توڕە بوو، رووی وەرگێڕاو کێشای بە هاریتوس داو گوتی:

– تۆ هەقت بە کاری منەوە نەبێ. لێرەدا من فەرماندەمو هەرچییەکم بوێ وا دەکەم. دەمەوێ هارالامبیس بکوژم!

ئەمە گوتو سەر لە نوێ هاوەڵەکانی سەرو بەردی زلیان لە ناو قوچەقانییەکانیان نابوو، و هێواش هێواش بە پەنانی تاوێرەکاندا دەهاتن تا دوژمن غاڵگیر بکەن، بەڵام رێك لەو کاتەدا کە خەریك بوون تێك بڕژێنو کوشتو کوشتار دەست پێ بکا، لە دوورەوە دەنگێك هاتو پیاوێکی کەتەو زل بە تێڵا با هەڵدانو هەڕەشەوە بە چیاکەدا هەڵگەڕا. مانولیوس هاواری کرد:

– کوڕینە، ئەوە نێرە تورکێکەو وا بەرەو ئێرە دێ. وەرن با راکەین!

لەو کاتەدا کە مانولیوس دەیویست هەڵێ، تراساکی پشتی ملی گرتو رای وەشاندو گوتی:

– عەیب ناکەی؟ بۆ رادەکەی؟ تورکە چش یاڵڵا کوڕینە پەلاماری ئەم تورکە بدەن!

هەردوو دەستەکە ئاشت بوونەوەو هێرشیان برد، تراساکی و هارالامبیس شان بە شانی یەکدی لە پێشی پێشەوە غاریان دەداو هەریەکەیان خوا خوای بوو پێش بکەوێ تا بەجەماعەتەکەی نیشان بدا کە ئازاترە. قۆچەقانی بە دەستان, چوو بوونە سەر کۆمەڵە بەردەکانو بەردیان دەخستە قۆچەقانییەکانیانەوە. دەنگەکە هەمدیس بەرز بۆوەو دەیگوت:

– هەتیو بەرد نەهاون! من تورك نیم، من هاریلایوسی شوانی سیفاکسم! منداڵەکان تەریق بوونەوەو لە جێی خۆیان ساردبوونەوە، حەیفێ کە یارۆ تورك نەبوو تا بیکوژن! لە دوای شوانەوە دەنگی زەنگوڵە بەرز بۆوە، مەڕو بزنەکانی بابە گەورە لە پەنا تاوێرەکانەوە وەدەرکەوتن.

هاریلایوس گەییە لای منداڵەکان، هەموو شەکەتو شپرێو، چاوێکی پێدا گێڕانو بە پێکەنینەوە گوتی:

– ئەمە چییە؟ بە تەمان بۆ کوێ بڕۆن؟

تراساکی گوتی:

– بە تەمابووین بچینە شەڕی تورکان، تفەنگەکەشم لەگەڵ خۆ هێناوە.

هاریلایوس هەردوو دەستی کێشا بەرانی خۆیداو بە پێکەنینەوە گوتی:

– ئەی تورکانی داماو خۆتان بگرن، تراساکی بە تەمایە بێتە شەڕی ئێوە!

تراساکی گوتی:

– پێ مەکەنە پیرە سەگ، پێ مەکەنە دەنا بە زاتی خوا...

ئەمەی گوتو تفەنگەکەی لە نێو دەستیا گوشی.

شوانەکە ئەمجارە گوتی:

– دە فڵتە فڵت هەتیوەی بێ خێر، خێرا بڕۆنەوە دەنا دەکەونە داوی ئەم دڕندانەوە.

لەم کاتەدا سەگە زلەکانی رانەکەش هاتن‌و بە دەوری پیرە شواندا کەوتنە کلکە سوتێ. جار جارەش سەیرێکی منداڵەکانیان دەکردو دەوەڕین.
هاریلایوس دیسان گوتی:
- پێم گوتن بڕۆنەوە، دەنا ئەم سەگانەتان تیٚ بەردەدەم تا هەمووتان پارچە پارچە بکەن.
منداڵەکان لە دەوری فەرماندەکانی خۆ خڕ ببوونەوەو دوو دڵ بوون. بە هەر حاڵ دەبوو بڕیاریٚ بدەن. بیروڕایان جیاواز بوو. هەندیٚ حەزیان دەکرد نەگەڕێنەوە و هەندێکی دی کە ئاقڵتر بوون پێشنیازیان کرد کە بگەڕێنەوە بۆ ماڵ‌و رۆژێکی دی ئازووقەو ناوو ئاوو شقارتە لەگەڵ خۆدا بێنن‌و ئەوجا بچن بۆ ئەو گوندە تورك نشینە.
شوانەکە بە زەردەخەنەوە سەیری دەکردن‌و لە هەمان کاتیشدا ستایشی دەکردن. لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت: "ئەم نارەسەنانە خوشیشن! چەند جوانیان گوتووە کە کریتیان بە تفەنگەوە لە دایك دەبن! دەستێکیان بە تفەنگەوەیەو دەستەکەی تریان بەمەمکی دایکیانەوەیە. هەر لە ئێستاوە وەکو جەنگاوەری پیر راوێژ بە یەکدی دەکەن، دەڵێی دەیانەویٚ وەڵامی سوڵتانی عوسمانی بدەنەوە!"
ئەوجا رووی کردە تراساکی‌و گوتی:
- تۆ چەند ساڵانی؟
تراساکی کە تووڕە ببوو گوتی:
- سەد ساڵ، هەزار ساڵ، تۆ هەقت چییە؟
شوانەی پیر زۆر خۆشحاڵ بوو، ئەویش کە منداڵ بوو وا بزێو بوو. ئەویش رۆژیٚ تفەنگەکەی بابی دزی بوو تا بچیٚ تورکان بکوژیٚ. جارێکی تریش کە لەگەڵ دایکی چوو بوو بۆ بەندەری "سپینالنگا" تا گەنمەشامی بفرۆشێت، چاوی بە کەشتییەك کەوتبوو، چووبووە سەر کەشتییەکەو کەشتیوانەکەی گاز کردبوو. کەشتیوانەکە لێی پرسی بوو:
- چیت دەویٚ، چڵمن؟
- لەگەڵ خۆتم بەرە.
- دەتەویٚ بۆ کویٚ بچی؟
- بۆ قستەنتنیە!
- ئیشت چییە لە قستەنتنییە؟
- دەمەویٚ سوڵتان بکوژم!
کەشتیوانەکە لە پێکەنیندا ئاو بە چاویا هاتبووە خواریٚ. دەریاوانەکانیش لە ژێرخانی کەشتییەکە هاتبوونە دەریٚ‌و کە بەم گفتوگۆیەیان زانی بوو لە قاقای پێکەنینیان دابوو. هاریلاسی داماو ترسا بوو و قوچاندبووی.
شوانەی پیر کە ئەم شتانەی خۆی بیر دەکەوتەوە دڵی پڕ دەبوو لە شادی. بە منداڵەکانی گوت:
- وەرن رۆڵە دلێرەکانم، من بە سەگ‌و مەڕەکانمەوە پێش دەکەوم‌و ئێوەش بە دووای ئێمەدا وەرن. کە گەیینەوە ئاوایی دەڵێم ئەمڕۆ هەموومان پێکەوە مەڕەکانمان بردبوو بۆ

لەوەڕ تا لە ماڵەوە لێتان تورە نەبن و بۆڵە بۆڵتان بەسەردا نەکەن. دەی شێرە کوڕانی ئازیز، با بکەوینە رێ!

هاریلایوس بەم زمانە شیرینە منداڵەکانی رام کرد. ئەوجا چەند نانێك و سەلکێ پەنیری گەورەی لە خورجەکەی دەرهێناو بەسەریاندا بەشی کرد. منداڵەکان برسییان بوو، و بە تاسوقەوە نان و پەنیرەکەیان خوارد. ئەوجا گوتیان: "خۆزی ئاویشمان هەبا، هەموو تینومانە!".

شوانەکە مەتارەکەی دەرهێناو گوتی:

– ئاوم پێ نییە، بەڵام شەرابم پێیە. شەرابیش باشە، بە سەلامەتی ئێوە!

بینی بە مەتارەکەوە ناو پاشان یەك یەك بە سەریاندا گێڕای. مەتارەکە خاڵی بوو. شوانەکە گوتی:

– دەی با بڕۆین. تورکەکانمان هەموو کوشت، گوندەکەمان سوتاندن و دیلیشمان لەگەڵ خۆدا هێنا. ئەمانە هەموو دیلن.

دەستی بۆ لای رانەکە درێژ کرد کە لە کێوەکەوە دادەگەڕان و زنگوڵەکانی ملیان لەو ناو چیایەدا دەنگیان دەدایەوە.

لەم کاتەدا بابە گەورە کە خەمی لێهاتبوو بەرەو چیا کەوتبووە رێ. تەختە بەردەکەی بە دەستەوە گرتبوو، و تراساکی گازی دەکرد. کە لە دوورەوە چاوی بە تراساکی کەوت کە لە دوای رانەکەوە دەهات. باوەشی بۆ گرتەوەو گوتی:

– فیڕنە گولەی بابە ئەوە تۆ لە کوێ بووی؟ ئەمڕۆکە کارم پێت هەبوو کەچی لێت دابوو و رۆیشتبووی! وەرە وەرە دەمەوێ پرسیارێکت لێ بکەم.

تراساکی کە یەکڕاست بەرەو ئاشخانەکە دەچوو گوتی:

– بابە گەورە, جارێ برسیمە!

ئەژنۆی زۆر دەیەشا، بەڵام بۆ ئەوەی کەس پێی نەزانێ، رێك و راست رێی دەکرد.

هێشتا بە ئاستەم روناکایی بە ئاسمانەوە دیار بوو. باران لێی کردبۆوە. پەڵە هەوری سورباو بەری ئاسۆی گرتبوو.

باپیرە و کوڕەزا لەبەر دەروازەی حەوشە رۆنیشتن. پیرەمێرد تەختە بەردەکەی خۆی کە سەراپا بە پیتی گەورە پڕی کردبۆوە، پێ نیشان داو گوتی:

– تراساکی، ئەمڕۆ ئیدی ناتوانی لۆمەم بکەی، چونکە دەرسەکەم رەوان رەوانە. سەیرکە، هەموو پیتەکانم لە ئەلفەوە تا یاء بە جوانی نووسیووە.

– ئافەرین بابە گەورە! سەد لە سەد. چۆن هەموو پیتەکان بە جارێ فێر بووی؟

– ئاخر رۆڵە، من زۆرم بە بەرەوە نەماوەو ناچار بڕیارم دا کە فێر ببم. ئێستا وەختی ئەوە هاتووە کە رازەکەی خۆمت لەلا بدرکێنم.

گوێ بگرە: تۆ دەزانی بۆ بەم ئاخری پیرییە ویستم ئەلفبا فێر ببم؟ پێت وایە بۆ شت خوێندنەوەیە؟

باش بیری لیّ بکەوە. لە تەمەنی سەد ساڵیم دا هەموو شتێك دەزانمو هیچیش نازانم، نە، نە! بۆ شتێکی دیکەم بوو.

– بۆچی. بابە گەورە؟

– بۆ ئەوەم بوو کە تەنیا نووسینی یەك شت فێر ببم. بەڵێ، یەك شتو بەس، تانووسینی ئەم شتە فێر نەبم حەز ناکەم بمرم.

– چ شتیّ؟

– یەك رستەی کریتی. وەرە دەستم بگرەو فێرم بکە کە ئەم رستەیە بنووسم..

پیرەمێرد لێرەدا دەنگی نزمتر کرد: "ئازادی یا مەرگ!"

تراساکی هاوایێکی کردو گوتی:

– کەواتە بۆ ئەمەت بوو؟ ئێستا تیّ گەیشتم!

– نا، تراساکی نا. هێشتا تیّ ناگەی. پەلە مەکە تا دوایی دەی بینی. جاریّ دەستم بگرەو فێرم بکە.

تراساکی بە هەردوو دەست، دەستە زبرەکانی بابە گەورەی گرتو هێواش هێواش کەوتە جولاّندنی دەستی، تا ئەم رستەیە بەپیتی گەورە لەسەر تەختە بەردەکە بەرجەستە بوو: (**ئازادی یا مەرگ**).

"12"

زستانە. بایەکی سارد لەسەر لوتکە سەر بە بەفرەکانەوە دیّو شاری کاندی لە سەرما هەڵدەلەرزیّ. ئەشکەوتێکی گەورە لە بناری چیای سلندایەو لە ئاستی ئۆردگاکەی میگلس پاڵەوانە. ئەو ئەشکەوتە هێشتا پڕە لە ژنو منداڵ. ئەم ئەشکەوتە بەستی چۆمێکی یەکجار کۆن بووە کە ئەمڕۆ ئاوەکەی وشك بووە. لە هەموو شۆڕشێك دا ژنانو منداڵانی فەڵە لە ترسی کوشتو کوشتار پەنایان دەبردە بەر ئەو ئەشکەوتە. لە سەردەمی شۆڕشی گەورەدا ئەم تورکە سەگانە مەشخەڵی ئاگریان خستبووە ناو ئەشکەوتەکەو هەموو ژنو منداڵەکانی ناویان بە زیندویێتی سوتاندبوو. تا ئێستاش ئێسكو پروسکی مردووانی ئەو سەردەمە لە بنەبانی ئەشکەوتەکەدا دیار بوو، ئێستاش ژنو منداڵانی تری رەهەندەی دەستی تورکان، برسیو سەرما بردەڵە هاتوونەتە نێو ئەم ئەشکەوتە تا ئێسكو پروسکی ئەمانیش لەسەر ئێسكو پروسکی قوربانییە کۆنەکان خڕبێتەوە.

بە ڕۆژەوە دەهاتنە دەرێ، تا تۆزێ گیای کێوی بخۆنو وەکو حەیوانات بلەوەڕن. سەر هەڵدەبڕنو لـە دوورەوە دەنۆڕنـە ئـەو تـاوێرە بەردانـەی کـە پاڵـەوان مـیگلس کردوونـی بـە سـەنگەر، ئـەم نیگاکردنـە ورەیـان بـەرز دەکاتـەوە. مـادامێکی پێشـەواکەیان کۆڵ نـاداو بـەرگری دەکـا، ئـەوان چ خەمێکیان لە دڵدا نییە.

چەند ڕۆژێ لەمـەوپێش تورکـەکان هـەتا نزیکـی زارکـی ئەشـکەوتەکە سـەرکەوتبوون. ژن و منـداڵ هاواریان لێ هەستابوو، لە پڕ میگلس پاڵەوان لە لانە دەرپەڕی بوو، و تورکانو یۆنانیان دەستەو یەخە تێك ڕژا بوون، چیایەکە لە ژێر پێیاندا دەلەرزی. شەو کەوتە بەینەوەو لێکدی جیاکردنـەوە، بـەڵام بـەیانی هەمـدیس دەنگـی شـیوەنو ناڵـە لـە چیاکەوە هەسـتا. ژنـان لـە نـاو ئەشـکەوتەکەدا دەسـتەو ئـەژنۆ ڕۆنیشـتبوونو دەگریـان، هەنـدێك لـە خـوا دەپاڕانـەوە کـە فریایـان بکـەوێو ژمارەیەکیش کە ئازاتر بوون بۆ چەقۆو تێلا دەگەڕان تا ئەوانیش دەستێ بوەشێنن.

مەسحیییەکان ژمارەیان کەم بـوو، برسـێتی بڕسـتی لـێ بڕی بـوون، تورکـەکانیش دەسـتە دەسـتە دەهـاتنو دەتگـوت لەعەردەکـەوە هەڵدەقوڵێن. پاشـا سـوێندی خواردبـوو کـە سـەری مۆمیـاکراوی میگلس پاڵەوان لە تورەکەیەك بکاو بە دیاری بۆ سوڵتانی بنێرێ، هێشـتا عەسـرێکی زوو بـوو کـە مەسیحییەکان بەرە بەرە تەنگەتاو بوون. دەنگی هایوهوو هەڵهەڵەی سەربازانی تورك لە چیاکاندا دەنگی دەدایەوە، ژنانی نێو ئەشکەوتەکە بە سۆزەوە بۆ بەختی خۆیان دەیان ناڵاند.

بەڵام لە پڕ خوا ئاوڕی بە ڕەحمەتی لە مەسیحییەکان دایەوە، کاپیتان پولیسینگیس لە قوتەیەکی پشتی تورکەکانەوە وەدەرکەوت.

کڵاو سوورەکان کە کەوتبوونە نێوان دوو ئاگرەوە، بڕستیان لێ بڕا، هەندێکیان کـەوتنو ئـەوانی دی بـەرەو دەشـتەکە نشـێو بوونـەوە. جووتـە پاڵـەوان بـە سـواری ماینـەکانیان کەوتنـە دوای تورکـەکان. هـەردووکیان برینـدار ببـوون، بـەڵام چـونکە لـە گەرمـەی شـەڕدا بـوونو هێشـتا برینـەکانیان سـارد نـەببۆوە ئاگایـان لـێ نـەبوو، شـەوێ کـە گەڕانـەوە ئۆردوگاکـەی خۆیـان، برینەکانیان کە سووك بوو بە مەڵحەم چەور کردو پێچایان.

هــەردووکیان برســییان بــوو، جــەنگاوەرەکانی مــیگلسو پولیســینگیس خورجــەکانی خۆیــان کردەوەو هەرچی نیعمەتێ کە خوا بەوانی دابوو لە نانو زەیتونو پیازو شەراب، دەریان هێنا.

هەردوو پاڵەوان، لە کوختە کەڵەکەچنەکەی پاڵەوان میگلس دا بەرانبەر بە یەك ڕۆنیشتبوون، ئاڵا ڕەشە بەسوور نووسراوەکەی پاڵەوان بەسەر کوختەکەوە دەشەکایەوە. بـای ساردی کوێستان لـە درزی بەردەکانــەوە وەژوور دەکــەوت، لــە دەرێ را بــەفرێ دەبــاری ئــەمما بــەفر! تیودیــورس بــە باوەشێ چیلکەو داری وشکەوە وەژوو کـەوت. دڵـی بـە حـاڵی هـەردوو پاڵـەوانی برینـدار کـە لـەوە بـوو تـا بـەیانی ڕەق ببنـەوە، سـووتا بـوو، بۆیـە هـاتبوو تـا ئاگرێکیان بـۆ بکاتـەوە. بـەڵام زوو لـە کوختەکە وەدەرکەوت تا دوو بەدوو بمێننەوە، چونکە بە قسەکانیاندا لەوە دەچوو باسی شتێکی تایبەتی بکەن. پاڵەوان میگلس دەیگوت:

- یاخوا خێر بێتە ڕێت پاڵەوان پولیسینگیس! خوا تۆی بۆ ناردین. ئەو سەگانە خەریك بوون بمان فەوتێنن!

بەدەم قسە کردنەوە، بە خۆشەویستییەوە دەیڕوانییە هاوسەنگەرەکەی. کاپیتان پولیسینگیس سەراپا رەش پۆش بوو، شاشکێکی رەشی لەسەر بەستبوو، خەمبار و بێ تاقەت بوو، رەنگی تەواو تێك چوو بوو، زۆر پیر دەهاتە بەرچاوو، بە زار نانی دەخواردو بیری لە شوێنێکی دی بوو. ئەو پیاوە سوعبەتچییە، چارەی دابوو بە یەکاو بە تۆبزیش قسەی لە زار دەرنەدەهات، گۆنا سوورەکانی سیس ببوون. ردێنی هاتبوو.

میگلس پاڵەوان مەتارە شەرابەکەی بۆ دەمی بردو گوتی:

– بە سەلامەتیت پاڵەوان پولیسینگیس!

– بە سەلامەتی تۆ پاڵەوان میگلس! من سەلامەتیم رۆیی!

دڵی پاڵەوان میگلس گوشرا، نەك لەبەر ئەوەی کە بە د ەستی خۆی ئەو ژنەی کوشتبوو، چونکە ئەو ژنە نە کوژرابا ژیانی لەو پیاوانە تاڵ دەکرد، بۆیە دەبوا بکوژرێ.

میگلس پاڵەوان لە شەوی کوشتنەکەی ئامینە بە دواوە هەستی دەکرد باری لەشی سووکتر بووە. ئیدی کە بە تەنێ دەبوو هەستی بە شەرمەزاری نەدەکردو بیری جوانتر بۆ شت دەچوو. ئێستا بێ ئەوەی بیر لە چ شتێکی لاوەکی بکاتەوە بە دڵو بە گیان لە پێناوی کریتدا دەجەنگی، بەڵام ئەم پیاوە جوامێرەی کە بەرانبەری رۆنیشتبوو، خەفەتی دەخواردو لە پێناوی مەرگی ژنێکدا دەتوایەوە. پێی گوت:

– پاڵەوان پولیسینگیس دەمەوێ شتێکت پێ بڵێم، بەڵام لێم مەڕەنجێ:

لەو کاتەدا کە کریت بە بەرچاوی خۆمانەوە لە خوێنا دەگەوزێ شەرمە پیاو خەفەت بۆ ژنێك بخوا. بە شەرەفم ئەگەر ژنێ ببوایەتە مایەی ئەوەی کە لە ئەنجامدانی ئەرکی سەرشانم دوا بکەوم بە دەستی خۆم دەم کوشت.

ئەمەی گوتو ئەو دەستەی هەڵبڕی کە ئەو ژنە چەرکەسییەی پێ کوشتبوو. کاپیتان پولیسینگیس دەستی بە پارووە نانەکەوە وشك بوو، دوای تۆزێ پاروەکەی فڕێدا، گریان لە ئەوکی گیرا بوو. گوتی:

– پاڵەوان میگلس تۆ کابرایەکی دڕندەو دڵ رەقی، بەڵام من ئینسانم ئینسان.

رووی بۆ لای ئاگرەکە وەرگێڕا. لە پڕ تەزوویەکی پێدا هاتو کەوتە لەرزین.

پاڵەوان میگلس لە ئاگرەکە نزیك بۆوە، هەردووکیان ماتو بێدەنگ چاویان بڕییە ئاگرەکە. تیودوریس هەمدیس وەژوور کەوت تا ئاگرەکەیان بۆ خۆش بکا، بەڵام بینی هەردوو پاڵەوان لە فکران راچوون بە ئەسپایی لەسەر نووکی پێ وەدەرکەوت. لە پڕ میگلس پاڵەوان بە دەنگێکی نووساو کە دەتگوت لە بنەبانی ئەشکەوتەوە دێ گوتی:

– دەزانی کێ کوشتویەتی؟

میگلس پاڵەوان لە پڕ هاتبوو بەسەریا کە هەموو شتێکی بۆ ئاشکرا بکا. کاپیتان پولیسینگیس راچڵەکی، قۆڵی میگلس پاڵەوانی گرتو گوتی:

– کێ؟

- یەك تۆز سەبرت بیّ! من رازی لەمە تاڵترم لایەو دەمەویّ بۆتی ئاشکرا بکەم. دانشەو و گویّ بگرە. باوەڕم وایە ئەگەر ئەو رازەت لا بدرکێنم ئیدی بیر لەو ژنەو لە قاتیلی ئەوو تەنانەت لە خۆیشت ناکەیەوە.

کاپیتان پولیسینگیس کە ئاگر لە چاوانی دەباری هەمدیس گوتی:

- کیّ؟
- نامەیەکم لە کوسماسی برازامەوە پیّ گەیی، پاش خوێندنەوەی سوتاندم.

بەڵیّ کاپیتان پولیسینگیس بە پێی ئەو نامەیە ئێمە بە خۆڕایی خۆ ماندوو دەکەین و ئاو لە دنگدا دەکوتین و بە بەلاش خوێنی خۆ دەڕێژین، ئەمجارەش کریت ئازادی بەخۆوە نابینیّ. یونان زەعیفە، ئەوروپاییان بیّ شەرەفن و سوڵتان یەکجار بەهێزە.

بەڵام کاپیتان پولیسینگیس گوێی نەدەگرت و بەدەم هەستانەوە سەری کەوت بە بن میچی کوختەکەدا. ئەمجارەش هاواری کرد:

- کیّ کوشتویەتی؟

پێم بڵیّ بزانم کیّ کوشتویەتی؟ ئەم قسانە هەڵگرە بۆ دوایی.

میگلس پاڵەوان هێدی و ئارام هەستایە سەر پیّ، چاوی بڕییە چاوی کاپیتان و گوتی:

- من! بەڵیّ من!

کاپیتان پولیسینگیس پشتی دا بە بەردێکەوە و دنیای لەبەر چاو تاریك بوو. ئەنجام هاتە قسەو گوتی:

- نا، نا! شتی وا نابیّ... تۆ؟ .... تۆ؟
- چارم نەبوو، یا دەبوا تۆ بکوژم یا ئەو، ئیدی ناچار ئەوم کوشت. بەم کارە دڵم داکەوت و دەبینی کە تۆش پاش ماوەیەك دڵت دادەکەویّ، دەست بۆ خەنجەرەکەت مەبە. ئەگەر حەز دەکەی و مەیلت لەسەر بیّ دەتوانین دەرکی کوختەکە بگرین، قوتیلە چراکە بکوژێنینەوەو لە ژوورەوە بەربینە گیانی یەکدی و یەکتر بکوژین، بەڵام بیریّ لە حاڵی ئەو ژن و منداڵانەی ناو ئەشکەوتەکەش بکەوە، خۆت دەزانی کە ژیان و ناموسی ئەوان لە ئەستۆی ئێمەدایە. بیریّ لە باب و باپیرانمان بکەوە، بیریّ لە کریت بکەوەو ئەوجا بڕیار بدە...

کاپیتان پولیسینگیس سست بوو، کەوتە سەر ئەرزەکەو هەردوو دەستی بە دەموچاویەوە گرت، هەر چەند هەنسکی هەڵدەدا خەریك بوو سەری پێوە هەڵکەندریّ.

پاڵەوان میگلس لەسەر قسەکانی خۆی رۆیی.

- جا هاوڕیّ پولیسینگیس وەختیّ ئەو نامەیەم خوێندەوە و زانیم کە چ هیوایەك نییە، نازانم چ بوو، ناخم هاتە جۆش و لەبری ئەوەی ورە بەر بدەم هەستم کرد رق ئەستورترو بەهێزتر بووم... کەواتە ئەی دەوڵەتانی بە دەسەڵاتی ئەوروپا ئەمە هەڵوێستتانە دەربارەی کریت، تف لە خۆتان و لە دەسەڵاتتان، ئێوە قەحبەن و پشتتان پیّ نابەستریّ! جا من منەتم بە ئێوە نییە، من پاڵەوان میگلسم، ژیژکێکی چکۆلەی خەڵکی کریتم و

پێویستم بە ئێوە نییە. ئەگەر خواش دەست بەرداری کریت بێ من دەست بەرداری نابم‌و بەجێی ناهێڵم. دانەوییەوە، بە ئەسپایی دەستی خستە سەر شانی کاپیتان‌و بە دەنگێکی برایانە گوتی:

- بەسە پاڵەوان پولیسینگیس، بەسە، شەرم لە خۆ ناکەی؟

پولیسینگیس لە گریان ببۆوە. بە دڵ گوێی لە قسەکانی قاتیلی ژنەکەی دەگرت...

پاڵەوان میگلس وەکو ئەوەی وڕێنە بکا لەسەری ڕۆیی:

- لەو ڕۆژەوە کە بە تەواوی ئومێد بڕ بووم، بەم خاکەی کە پێی دەنەینە سەر وا هەست دەکەم ئاوی حەیاتم خواردۆتەوەو ئیدی نامرم. ئاخر کێ بەتۆزی پێی مندا دەگا؟ ئیدی مەرگیش هیچی پێ ناکرێ لەگەڵ مندا. ئەگەر دەوڵەتی عوسمانی بە هەموو هێزەکانییەوە گەمارۆم بدا بە خەیاڵم دا نایەت. وا هەستەکەم بووم بە شتێکی لە بابەتی قەڵای ئارکاردی. جلەکانم، قژم، هەناوم هەموو پڕە لە باروت و کە هەستم کرد هیچ چارێکم نەما خۆ دەتەقێنمەوە. تێ دەگەی؟

ئەمە حەقیقەت بوو. میگلس پاڵەوان لەو ڕۆژەوە کە ئەو ژنەی کە –ببوو بەدیوارێك لە نێوان ئەوو کریتدا– کوشتبوو، لەوەش زیاتر لەو ڕۆژەوە کە نامەکەی خوێندبۆوەو زانی بووی کە بە خۆڕایی دەجەنگێ، شتێکی نا ئاسایی لە ناخیا سەری هەڵدا بوو... ئایا ئەم شتە شەیتان بوو یاخوا، یا یەکێك بوو لە باپیرە کۆن‌و تورەکانی؟ بە خۆیشی نەیدەزانی. پولیسینگیس ڕووی کردە میگلس و گوتی:

- پاڵەوان میگلس، من ناتوانم لە یەك ژوورا لەگەڵ تۆ بخەوم. هەروەها ناشمەوێ تا ئەو کاتەی کە وڵاتەکەمان لە شەڕدایە لەگەڵت بەشەڕ بێم یا لە گەرمەی شەڕدا بەجێت بێڵم‌و دوژمنمان پێ خۆش بێ، بەڵام کە کریت هێور بۆوەو هاتەوە سەرخۆ ئەوجا من‌و تۆ حیسابێ دەکەین، چونکە تۆ دڵی منت شکاندووە.

ئەوجا، لە کوختەکە وەدەرکەوت‌و بەلارە لار لە نێو بەفرەکەدا ڕۆیی‌و لە چاو ون بوو.

* * *

"ئاخۆ لەو سەرەوە چی بەسەر مەسیحییەکان دێ؟"

ژنان کەوتبوونە سەربانی خانووکانیان‌و بەفرەکەیان دەماڵی تا نەوەك خانووەکانیان بتەپێ. بەدەم بەفر ماڵینەوە دەیانڕوانییە کۆسارو هەناسەیان هەڵدەکێشا. خوایە لەو سەرەوە چی بەسەر مەسیحییەکان دێ؟ خات کاترینا‌ش چاوی بڕی بووە لوتکە سەر بە بەفرەکان‌و بیری لە مێردە سەرسەختەکەی دەکردەوە.

ئەو ڕۆژە هەتاو هەڵاتبوو. ئاسمان یەکپارچە شین‌و ساف بوو. بایەکی ساردی دەهات. دوو – سێ چۆلەکە لە حەوشی ماڵی بابە گەورە نیشتنەوەو کەوتنە هەڵقوون هەڵقوون بەناو بەفرەکەدا. تراساکی بە پارچە نانێکەوە هاتە دەرێ‌و حەوشەکە پڕ بوو لە باڵندەی برسی. تراساکی کە چاوی بە باڵندەکان کەوت، کەوتە گازکردنی بابە گەورەی، بەڵام بابە گەورە مات‌و بێدەنگ بە دیار سۆپاکەوە کزکۆڵەی کردبوو، و دەیڕوانییە ئەو گڕە سەرکێشانەی کە چیلەکەو دارەکانیان

دەماشییەوە. ماوەیەك بوو بابە گەورە ڕۆژ بە ڕۆژ پتر ڕەنگی هەڵدەبزركاو كەسی نەدەدواندو بیری ناخۆشی بە مێشكدا دەهات. دیار بوو خەمێكی گەورە دڵو دەروونی دەخوارد.

تراساكی نانەكەی بۆ چۆلەكەكان ورد كردو وەختێ گەڕایەوە ژووریٚ بابە گەورە خەریكی هەستان بوو. بابە گەورە ناردبووی بۆ "كاستلی" كە گاڵۆنێ بۆیەی سوورو فڵچەیەكی بۆ بێنن. جا هەنووكە بۆیەو فڵچەكەیان بۆی هێنا بوو. ئیشارەتێكی تراساكی كردو گوتی:

- تراساكی، ئەو گاڵۆنە بۆیەیەی ئەو سوچە بێنەو با بڕۆین. منیش فڵچەكە هەڵدەگرم.
- بۆ كوێ بچین بابە گەورە؟
- پاشان دەزانی. تا بەفر دای نەكردۆتەوە خێراكە با بڕۆین!

باپیرەو كوڕەزا هەر كە گەیینە بەر دەرگای حەوشە هەڵوەستەیەكیان كرد تا بڕواننە ئاوایی لە بەفرا مت بوو. درەختانی بێ گەڵاو كەلاوەكانی گوند كە لە ماوەی تاقە شەوێك دا بەو جۆرە گۆڕا بوو، تێر نەدەبوو.

بابە گەورە دەستەسڕە گەورە ڕەنگاو ڕەنگەكەی لەبەر پشتێنەكەی دەرهێناو كەوتە سڕین‌و پاك كردنەوەی بەفری سەر دەرگای حەوشە.

- تراساكی ڕاكە پارچە پەڕۆیەك بێنەو یارمەتیم بدە.

دەرگا تەختەكە پاك و خاوێن ببووەوە. بابە گەورە دانەوییەوە. سەری قوتوە بۆیەكەی هەڵپچڕی‌و فڵچەكەی كرد بەبۆیەكەدا و لەبن لێوانەوە گوتی:

- بەناوی خوا!
- چ دەكەی بابە گەورە؟
- ئێستا دەزانی.

بە ئەسپایی فڵچەكەی هەڵبڕی و زۆر بە دیقەت بە ڕەنگی سوور لە سەر دەرگاكەی نووسی: **ئا** ئەوجا **ز**، پاشان **ئا**، ئەوجا **د** و پاشان **ی**....

تراساكی لە خۆشیان هاواری كرد:

- ئا بابە گەورە، ئێستا زانیم.

بابە گەورە بزەیەكی كردو گوتی:

- ئێستا زانیت بۆ لێ بڕابووم فێری ئەلفبا ببم؟ بۆ ئا ئەمەم بوو. نیازم وایە سەرانسەری ئاوایی بەم دروشمە بڕازێنمەوە. دیوار نابوێرم، تەنانەت دەچمە سەر بورجی زەنگی كڵێساكەو سەر منارەی مزگەوتەكەش و بەر لەوەی بمرم لە هەموو شوێنێ دەنووسم:

ئازادی یا مەرگ! ئازادی یا مەرگ!....

جار جارێ دەستی لە نووسینەكەی هەڵدەگرت‌و سەری دێنایە دواوە تا سەیری كارەكەی خۆی بكاو لێی ورد ببێتەوە. ڕەسم كردنی چەند خەت‌و بازنەیەك كافی بوو كە هەندێ وێنەو شێوە بێننە ئاراوە وەكو زار یا گەرو یا گیانی بنیادەم بێنە زمان. ئەم خاڵە پڕ لە ڕازە كابرای پیرەمێردی سەرسام كردبوو، بۆیە لێكدا لێكدا لە كوڕەكەی دەپرسی:

- ئەریْ تراساکی، راستە کە ئەم ویْنانە، وەکو گیانلەبەر قسە دەکەن؟ ئەمانە چۆن قسە دەکەن؟ ئاە خودایە، بەڕاستی تۆ سیحربازی!

ئیْستا دەرگای ماڵەکەی هاوای دەکرد... پیرەمیْرد تاویْ لە دەرگاکە راما. ئیْستاکە دەرگای ئاسایی نەبوو، بەڵکو خودی پاڵەوان سیفاکسی پیر بوو. دڵی ئەو بوو، و هاواری دەکرد.

بە نیگەرانییەوە پرسی:

- ئەریْ باشم نووسیوە تراساکی؟ غەڵەتی تیْدا نییە.

کوڕەزاکەی بەپیْکەنینەوە گوتی:

- زۆر چاکە بابە گەورە، دەستت نەڕزیْ!
- کەواتە با بڕۆین.

دیواریْك لە پیْچی کۆڵانەکەدا هەبوو کە بەفر نەی گرتبوو. بابە گەورە فڵچەکەی بە قوتوە بۆیەکەیدا کردو دەستی بە نووسین کرد. هەر دەی نووسیو ردیْنی بۆیاوی ببوو، چەند دڵۆپە بۆیەیەك کەوت بووە سەر پیْڵاوەکانی، چاکەتە ئاڵدووزەکەی پەڵاوی ببوو، بەڵام ئەو گویْی نەدایىْو لە کەیفان لە پیْستی خۆی نەدەهیْوری. دەروونی گەرم ببوو و بە هیچ جۆریْ دانەدەمرکایەوە. لە هەر شویْنیْ دیواریْکی پاك یا دەرگایەکی گەورەی دیتبا، پیتە ئەفسووناوییەکانی خۆی لەسەر دەنەخشاند ئەوجا ئەو دیوارەی کە جاران کەڕو لاڵ بوو دەهاتە زمانو ئازایانە دەردی دڵی خۆی هەڵدەڕشت. لە پڕ هەموو دەرگا و دیوارە بیْ گیانەکان زمانیان گرتبوو.

دەستی پیرەمیْرد بە نووسین راهاتبوو. ئەنجام گەییە مەیدانی گوند، قوتابخانەکەو کلیْساکەو مزگەوتەکە کەوتبوونە ئەویْندەرەوە!

چاخانەیەکیش تۆزیْ لەو لاترەوەبوو، فڵچەکەی کرد بە بۆیەکەداو لەسەر دەرگای قوتابخانەکەی نووسی: ئازادی یا مەرگ! دوو پیرەمیْرد لە چاخانەکەوە هاتنە دەریْ گوتیان:

- ئەو چییە پاڵەوان سیفاکس، بۆچی دەزانی بنووسیت؟ لە کەیەوە فیْری نووسین بووی؟ چ دەنووسی؟ شتیْکت لیْ نەیەت؟.

بابە گەورە بەبیْ ئەوەی دەست هەڵگریْ گوتی:

- دەمەویْ ماڵ ئاوایی لە هەموو لایەکتان بکەم. ئەمە دوا ماڵ ئاوایی منە تا لە یادم نەکەن!
- ئەمە چییە؟

تراساکی بە دەنگی بەرز گوتی:

- ئازادی یا مەرگ!

دوو پیرەمیْردەکە سەریان باداو خۆیان بە چاخانەکەدا کردەوەو گوتیان:

- لەوە دەچیْ عزرائیل خۆی نیشان دابیْ.

بابە گەورە لەبەردەم مزگەوتەکەدا ویْستا. دیواری مزگەوتەکە یەکجار پاك بوو و تازە سپی کرابوو، دەرگای مزگەوتەکەش بۆیەیەکی شەکەری جوان کرابوو.

پیرەمیْرد بە کوڕەزاکەی گوت:

- تراساکی بە چیلکەیەك بۆیەکەم بۆ تێکەڵ بکە. دەمەوێ بە خەتێکی تایبەتی لێرەدا بنووسم.

ئەوجا بە خەتێکی جوان دەرگای مزگەوتەکەی نووسی. کە لێ بووەوە هەستی بە ماندوویێتی کردو گوتی:

- با بڕۆینەوە بۆ ماڵ تراساکی، ماندوو بووم، کڵێساکە هەڵدەگرین بۆ ڕۆژێکی دی.

ئەمجارە پەیژەیەکیش لەگەڵ خۆدا دێنین و دەچمە سەر بورجی زەنگی کڵێساکە.

- بابە گەورە، دەبێ ئاگات لە خۆت بێ کە نەکەوی. منیش لەگەڵت دا دێمە سەرەوە.

پیرەمێرد گوتی:

- نا، نا! دەبێ بە تەنێ بچمە سەرەوە! با ئێستاکێ بچینەوە بۆ ماڵ.

وەختێ گەڕانەوە سەیریان کرد ماڵەکەیان پڕە لە ژن. چەند ژنە دێهاتییەکیش هاتبوون. خەڵکی گەڕەك هەموو لەوێ خڕ ببوونەوە تا گوێ لە دەنگی کریاراس-ی شایەرو چەرچی بگرن کە لە ماڵی پاڵەوان سیفاکس لای دابوو. کریاراس تەنیا لەم ماڵەدا دەحەوایەوەو تێر بەسکی خۆی دەیخواردو دەیخواردەوە، چەند ڕۆژی ویستبا دەمایەوە. ئەم شایەرو چەرچییە پیرە، پیرەمێردێکی ردێن درێژی چاوشین بوو، کابرایەکی زۆر خۆرو ئاشقە شەراب بوو، لە گەنجی دا بە مێبازی بەناوبانگ بوو. لەسەردەمی یەکێك لە شۆڕشەکانی کریتدا، لەو دەمەدا کە ئەو هێشتا منداڵ بوو، و مووی لێ نەهاتبوو شوانی محەمەد عەلی خەڵکی گوندی "کاستلی" بوو، هەر کە بیستبووی شۆڕش هەڵگیرساوە تفەنگێکی هەڵگرتبوو هەرچی مەڕو ماڵاتیی ئاغای هەبوو، دابویە پێش و بردبووی بۆ شۆڕشگێڕەکان. کە شۆڕش توایەوەو کریت کەوتەوە ژێر دەسەڵاتی تورکان، کریاراس نەیتوانی بچێتەوە گوندی کاستلی. ناچار وێڵ و سەرگەردان لە دەوروبەری "ریتمنو"دا دەسوڕایەوە،پاشان بوو بە چەرچی و دوای ئەوە بوو بە گیتار ژەن. سەری دەخستە سەری ژنان و لەسەر ئەم کارەی زۆر جار دارکاری دەکراو جارێك کوشتانداراسی مەڕداری گەورەی کێوی ئیدا خەریك بوو بەو چەقۆیەی کە بە رانانی پێ دەخەساند، ئەویش بخەسێنێ و لە پیاوەتی بخا، چونکە کریاراس دوای کروستالینای کیژی ئەو کەوتبوو. کێ دەڵێ نەشی خەساندبوو! چونکە سەرەتای شایەری و گۆرانی گوتنی ئەو لەو زەمانەوە دەستی پێ کردبوو. دێ بە دێ دەگەڕاو شیعرو گۆرانی بۆ خەڵکی دەگوت و خورجەکەی پڕ دەکرد. ژنانی دێهاتی لە دەوری خڕ دەبوونەوەو بەسەرسامی لە خۆیان دەپرسی کە چۆن دەتوانێ ئەم گۆرانی و کەلیماتانە وا ریك بخاو بنیادەم بێنێتە گریان. شۆڕشی گەورە لە شیعرو گۆرانییەکانی دا زیندوو دەبووەوە، قارەمانانی ئەفسانەیی لە گۆڕی خۆ دەهاتنە دەرێ، دێری ئارکاردی دەتەقییەوە. پیرەمێردان بە دەستە سڕەکانیان چاویان دەسڕی و لە دڵی خۆدا دەیانگوت: "ئارکادی هێشتا هەر بەرگری دەکاو وێڕای ئەوەی هەمیشە دەسوتێ، بەڵام بە ئەندازەی ئەم شیعرانە بە زیندوێتی دەمێنێتەوە".

خەڵکی کە گوێیان لە گۆرانی و شیعرەکانی دەبوو، دڵیان نەرم دەبوو. خەڵکانی رەزیل و دەست نوقاو سەری کیسەکانیان دەکردەوەو باوڵانیان هەڵدەدایەوەو خورجەکەی کریاراس یان پڕ لە

نۆك‌و لۆبیا و پاقله‌و به‌روو و نان‌و هه‌موو جۆره‌ خۆراكێك ده‌كرد. تا خورجه‌كه‌ی زیاتر پڕ بوایه‌ ده‌موچاوه‌ پان‌و تاوه‌سووته‌كه‌ی كریاراس پتر ده‌گه‌شایه‌وه‌.

ئه‌و رۆژه‌ ژنه‌ دێهاتییان له‌ دووره‌وه‌ دیتبویان. چونكه‌ ئه‌و زۆر ده‌گه‌ڕا، ده‌بوا هه‌واڵێكی مێرده‌كانیانی پێ بوایه‌. ژنان دووی كه‌وتبوون‌و هه‌واڵیان لێ ده‌پرسی، به‌ڵام ئاشقی چه‌رچی په‌له‌ی بوو و ده‌یویست یه‌كڕاست خۆی بگه‌یه‌نێته‌ ماڵی سیفاكسه‌ پیر، برسی بوو، وه‌ختێ بابه‌ گه‌وره‌ و كوڕه‌زاكه‌ی گه‌یشتنه‌وه‌ ماڵه‌وه‌، كریاراس له‌سه‌ر كورسییه‌ك له‌به‌ر ئاگر رۆنیشتبوو. و خۆی گه‌رم ده‌كرده‌وه‌.

بابه‌ گه‌وره‌ گوتی:

– به‌خێر هاتی ئاشق پاڵه‌وان!

ئاشق به‌رزه‌پێ له‌به‌ری هه‌ستا: پاڵه‌وان سیفاكس له‌و گه‌وره‌تر بوو، ئه‌مه‌ جگه‌ له‌وه‌ی كه‌ خانه‌ خوێیه‌كی ده‌ست‌و دڵ تێرو جه‌نگاوه‌رێكی نێودار بوو، بۆیه‌ كریاراس زۆری حورمه‌ت ده‌گرت. وه‌ڵامی دایه‌وه‌:

– سه‌رچاوم پاڵه‌وان سیفاكس، سه‌رچاوم ئه‌ی شێره‌ پیره‌كه‌ی كریت! ماوه‌یه‌كه‌ شیعر به‌ تۆدا هه‌ڵده‌ده‌م‌و ده‌مه‌وێ زیندووت بكه‌م.

بابه‌ گه‌وره‌ برۆی وێك هێنایه‌وه‌ و گوتی:

– جارێ با بمرم، ئه‌وجا.

خات ماستراپاس كه‌ په‌رۆشی هه‌واڵێكی مێرده‌كه‌ی بوو گوتی:

– ده‌نگو باس چییه‌ هاپۆ كریاراس؟ مێرده‌كه‌م خه‌ریكی چییه‌؟ ئه‌و به‌سته‌زمانه‌ فێری شه‌ڕو مه‌ڕ نییه‌. من ژنی ماستراپاسی زه‌نگوڵه‌ فرۆشم، ده‌زانی؟

كریاراس گوتی:

– جارێ برسیمه‌، با نانێ بخۆم‌و پێكێ هه‌ڵده‌م‌و تۆزێ بحه‌سێمه‌وه‌ ئه‌وجا چیم پێیه‌ بۆتانی هه‌ڵده‌ڕێژم.

بابه‌ گه‌وره‌ فه‌رمانیدا:

– ئاده‌ی نانی بۆ بێنن. گۆزه‌یه‌كی گه‌وره‌ش پڕ له‌ شه‌راب بكه‌ن. ورگی شاعیر كونه‌، رێك وه‌كو قه‌برستانه‌، هه‌ر چه‌ندێكی تیا بنێژی هه‌ر جێ ده‌بێته‌وه‌.

كاكی ئاشق ده‌ستی به‌ پێكه‌نین كرد. مێزێكی نزمیان بۆ هێنا و سفره‌یان له‌سه‌ر راخست. پشتی كرده‌ ئاگره‌كه‌و له‌سه‌ر عه‌رده‌كه‌، له‌ پشت مێزه‌كه‌وه‌ رۆنیشت، ژنه‌كان كه‌ به‌ ده‌وریا وه‌ستا بوون، به‌سه‌رسامی سه‌یریان ده‌كرد كه‌ چه‌ند به‌ تاسوقه‌وه‌ قاپ له‌ دوای قاپی ده‌ماشییه‌وه‌ و سفره‌كه‌ی به‌تاڵ ده‌كرد. بابه‌ گه‌وره‌ش به‌ ردێنی بۆیاخییه‌وه‌ به‌رانبه‌ری دانیشت‌و كه‌وته‌ سه‌یركردنی. تا ماوه‌یه‌كی زۆر هه‌موویان بێده‌نگ بوون. جگه‌ له‌ مڵچه‌مڵچی ده‌می كریاراس و قوڵپه‌ قوڵپی گۆزه‌ شه‌رابه‌كه‌ كه‌ به‌ سه‌رییه‌وه‌ ده‌نا چ شتێكی دی نه‌ده‌بیسترا.

ئەنجام تێری خوارد، دەستی بە ردێنیدا هێنا، جارێکی دیش گۆزە شەرابەکەی نا بە سەرەوە، نیگایەکی پاڵەوان سیفاکس وئەو ژنانەی کرد کە بە دیارییەوە وێستا بوون. لاقە درێژەکانی لەبەر ئاگرەکەدا راکێشان و گوتی:

– ئێستا هەر پرسیارێکتان هەیە بیکەن.

ژنەکان رژان بەسەریاو هەر کەسە دەیویست خەمی خۆی گەورەتر نیشان بدا: مێردەکەمت بینی؟ براکەمت بینی؟ کوڕەکەمت بینی؟ بریندار نییە؟ ماوە؟ هەموو چاویان بڕی بووە دەمی ئەوو ئەویش کەسی نەبینی بوو. دەیگوت: "کێ دەتوانێ بەم بەفرو بۆرانە بە چیادا هەڵگەڕێ؟ ئاخر بەم سەرماو برسێتییە چ ئیشم لەوێندەر هەیە؟ شیعر پێویستی بە ئاسایش و ئاسودەیی هەیە..." ئیدی نەبرا، نە مێرد، نە کوڕی چ کەسێکی نەبینی بوو، بەڵام ئێستاکە تێری خواردبوو، دڵی بە حاڵی ئەم ژنانە دەسوتا، یەك یەك وەڵامی دەدانەوەو هەواڵی خۆشی و سەلامەتی کەسوکاریانی دەدانێ... وەختێ هەموو ژنەکان بە هەواڵی خۆشەوە رۆیشتن و ماڵەکەیان چۆڵ کرد، تەماشایەکی بابە گەورەی کرد، بزەیەکی هاتێ و گوتی:

– تۆ هەمیشە قسەی خێر بکە، خێر بەخۆی دێ، من کە هەواڵی خۆش دەدەمە خەڵکی پێم وایە کارێکی چاك دەکەم، جا با خواش بە رەحم بێ و بە درۆم نەخاتەوە.

بابە گەورە تۆڕە بوو، و گوتی:

– یانی تۆ بە درۆ ئەو قسانەت کرد؟

کریاراسی پیر گوتی:

– بەندە؟؟؟؟؟یە سازم، یەعنی دەبێ خەبەری خۆش نەقڵ بکەم. ئەمە ئەرکی منە.

– ئێستاکێ کە هەر خۆمانین، یانی من و تۆ و کوڕەزاکەمی، راستم پێ بڵێ بزانم چیت بیستووە؟ تۆ کابرایەکی شاران و دێهات دەگەڕێی و بابایەکی بەسەرنج چی تازەت دیتوە؟ باشە هاپۆ کریاراس، بە رای تۆ کریت ئازاد دەبێ یان نا؟ وەکو بیستوومە ئێوە شاعیران و چەرچی کە بە تەنێ دەبن لەگەڵ خوادا قسە دەکەن. خوا لەم بارەیەوە چ دەڵێی؟ ئایا کریت رزگار دەبێ؟

کریاراس، سەرە زلەکەی داخست. وشە لە دەروونیا تێکەڵ دەبوو، و بە ناڕێکی دەهاتە بەر بینی. کەمێك لە فکران راچوو، و گوتی:

– سیفاکس، هەر بەینی خۆمان بێ، دەمەوێ رازێکت لا بدرکێنم کە تا ئێستا بە هیچ کەسم نەگوتووە. تۆ تەمەنت سەد ساڵە، بۆیە دڵنیام کە لە حەقیقەت ناترسی.

بابە گەورە گوتی:

– نەخێر، من لە حەقیقەت ناترسم.

– کەواتە گوێ بگرە، وەختێ مەسیح هاتە دنیاوە هەموو میللەتان لە سپی و رەش و زەرد چوونە بەخێر هاتنی. لە سەردەمی مەرگیشا هەمان میللەتان چوونە خزمەتی. کریتیش کە تازێ باری رۆڵەکانی بوو، بە جلی رەشەوە چووە خزمەتی. کریت لە دوای میللەتەکانی دیکەوە وێستا بوو، لە دوای هەموو میللەتەکانەوە خۆی نیشانی مەسیح

دا. فەقیرە چ بکا چۆن دەیتوانی لەگەڵ میللەتانی گەورەیی وەکو ئینگلیز و رووس‌و ئەمریکادا بگاتە خزمەتی ئەو زاتە؟ ناچار چاوەڕوانی کرد تا هەموویان بڕۆن، ئەوجا ئەویش لە خاچەکە نزیك بۆوەو پێیە خوێناوییەکانی مەسیحی ماچ کرد. ئەوەندە چاوەڕوانی کرد تا بوو بە شەو. بە رۆژەوە هەتاوەکەی زۆر گەرم بوو، بەڵام بۆ شەوێ کردبووی بە هەورو هەڵا و بارانێکی دەنك درشتی گەرم دەستی پێ کرد. ئەمە باران نەبوو، فرمێسك بوو. مەسیح بەو تاریکە شەوە چاوی هەڵێنا بوو، و لە نزیکی خاچەکەیەوە ژنێکی رەشپۆشی بینی بوو. وای زانی بوو دایکی خۆیەتی هاواری کردبوو: "دایکە!" بەڵام کریت سەری هەڵبڕی بوو، ئاسمان بڵاچەی دابوو، دەموچاوی کریتی رووناك کردبۆوە. کریت هاواری کردبوو: ئەی مەسیح، من مریەمی عەزار نیم، من کریتم! مەسیح گوتبووی: وەرە پێشەوە! کریت دەستوپێی لە مێخ دراوی مەسیحی ماچ کردبوو، زاری پڕ ببوو لە خوێن... لە بن لێوانەوە گوتبووی: ئەی مەسیح، بۆچی لێم ناپرسیتەوە؟ جارێکی دی دەنگێ لەسەر خاچەکەوە هاتبوو: مەگری، دەستی راستت هەڵبڕەو تەماشای بکە! کریت دەستی راستی هەڵبڕی بوو. سەیری کردبوو ئەڵقەیەك لە پەنجەی دا دەدرەوشێتەوە. بە ترسەوە هاواری کردبوو: حەزرەتی مەسیح، ئەمە ئەڵقەی بوکێنییە یائەڵقەی ئەسارەت! مەسیح بزەیەکی کردبوو، سەری دانەواندبوو، و چپەیەکی کردبوو. کریت حاڵی نەببوو، گوتبووی: فەرمووت چی؟ ئەڵقەی بوکێنییە یا ئەڵقەی ئەسارەت؟ بەڵام چ وەڵامێك نەدرابۆوە. جارێکی دی هاواری کردبوو، بەڵام کەس وەڵامی نەدابۆوە.

کریاراسی پیر هەڵوەستەیەکی کردو پاشان گوتی:

– کریتی بەلەنگازو بێ نەوا هێشتا هەر لەوێیە، بە باران‌و بە سامانڵ وەکو ژنی شوو مردوو بە جلی سەراپا رەشەوە وێستاوەو هەر هاوار دەکا.

کریاراسی پیر ئاهێکی هەڵکێشاو تۆزێ شەراب لە بنی گۆزەکەدا مابۆوە، ئەویشی خواردەوە، ئەوجا بە ئەسپایی گوتی: "ژارۆ کریت!" و لە جێی خۆی هەستا.

بابە گەورەش هەستا، کاترینای بووکی گاز کردو گوتی:

– رۆڵە، ئەو گۆزەیەی بۆ پڕ لە شەراب بکەو، ئەلهەقی شەرابەکەی حەڵاڵ کرد.

ئەوجا رووی کردە کریاراس‌و گوتی:

– ئەرێ ددانت ساغن؟

شایەری گەڕۆك بزەیەکی کردو گوتی:

– تەنیا یەك ددانم کەوتووە، ئەویش خۆم بە گاز هەڵم کێشا. ددانی ئاقڵیم بوو.

بابە گەورە بە کاترینای بووکی گوت:

– دوو چنگ با دەم‌و گوێزیشی بۆ بێنە!

ئەوجا کریاراسی تابەر دەرگای حەوشە بەڕێ کرد، تەوقەی لەگەڵ کردو گوتی:

- بەخێر چی! ئەگەر ئەم چیرۆکەت لە جێیەکی دی گێڕایەوە، لە کۆتاییەکەیدا بە زمانی مەسیحەوە وەڵام بدەوە کە: ئەمە ئەڵقەی بوکێنییە!" خۆت گوتەنی: "تۆ هەمیشە قسەی خێر بکە، خێر بە خۆی دێ".

کریاراس گوتی:

- خەمت نەبێ پاڵەوان سیفاکس، من ئەم چیرۆکە بۆ هەموو کەسێ ناگێڕمەوە، خۆم دەزانم چ دەکەم.

بابە گەورە لەبەر دەرگادا وێستا بوو، و دەیڕوانییە کابرای شایەر کە بە نێو ئەو بەفرەدا بە گردۆلکەکەدا هەڵدەگەڕا. تراساکیش دەستی بابە گەورەی گرتبوو، و سەیری ئەو میوانە غەریبەی دەکرد. وەختێ کریاراسی پیر لەچاو ون بوو، بابە گەورە رووی کردە کوڕەزاکەی و پرسی:

تۆ هیچ شتی لە چیرۆکی مەسیح و کریت و ئەڵقەی بوکێنی حاڵی بووی؟

تراساکی گوتی:

- من تازە گەورە بووم و حەز لە حیکایەتی پەرییان ناکەم.

بابە گەورە لە بن لێوانەوە گوتی:

- کە تۆزێ گەورەتر بووی ئەوجا حەزی لێدەکەی.

و بێدەنگ بوو.

* * *

لەو دەمەدا کە شایەری چەرچی چیرۆکی کریت و مەسیحی دەگێڕایەوە پاشا لە بارەگای دەوڵەتی دا رۆنیشتبوو، و لێکدا لێکدا سەبیلی دەکێشا. زۆر نیگەران بوو. ئەو هەواڵانەی لە قستەنتنییەوە دەهاتن ناخۆش بوون، لەوانیش خراتر ئەو هەواڵانە بوو کە لە چیای سلناوە دەهاتن. کەچی لە سەرانسەری کریتدا پاڵەوانان بەرەبەرە لە جۆش و خرۆش دەکەوتن. پێکەوە دادەنیشتن و راوێژیان دەکرد، هەرچی سەریان دێناو سەریان دەبرد تروسکەی ئومێدیان بەدی نەدەکرد، چونکە یۆنان و ئەورووپاو روسیا خۆیان تێ نەدەگەیاندن. تەنیا چەند کەسێك مابوونەوەو ئەوانیش دوو دڵ بوون، هەر دەبوو بە حوکمی زەرورەت سەر دانەوێنن.

سوڵتان رای دەگەیاند کە : "من کریتم خەفە کردووە و ئێستاکێ دەنگی تاقە تفەنگێ لەو دوورگەیە نایەت. ئەگەر تا ئێستا هەندێ مافم لە رای خۆم دابوونێ ئەوەشیان لێ دەسەنمەوە، چونکە بەم شۆڕشەیاندا سەلماندیان کە نمەك بە حەرامن".

لەگەڵ ئەمەشدا، لە بەندەن و لوتکەکانی چیای سلنادا هێشتا دەنگی تفەنگ دەهات و دەگەییە قستنتنییەش. میگلس پاڵەوان تەسلیم نەدەبوو و سوڵتان یەکجار توڕە بوو. کیسەیەکی بۆ پاشای کریت ناردو و رای سپارد کە: "سەری پاڵەوان میگلسم بۆ لەم کیسەیە بنێ و بۆمی بنێرە، و ئەگەر سەری ئەوت دەست نەکەوت سەری خۆت بنێرە!"

پاشا راچڵەکی، کیسەکەی وەرگرت، بە ملی خۆیدا هەڵی واسی و سوێندی خوارد: "قەسەم بەو محەمەدەل موستەفایە، دەبێ ئەم گاورە قیمە قیمە بکەم و بە چێشت چییەکەم بڵێم کفتەیەك لە

گۆشتەکەی دروست بکاو ئەو کفتەیە دەرخواردی مەسیحییەکان بدەمو بەر لە هەموو کەسیٚ: "دەرخواردی ئیمامە گاورەکەیان واتە دەرخواردی خەلیفەی بدەم!" شمشێرەکەی لە خۆی بەست، چووە بەر پەنجەرەکەو هەڵی روانییە چیایە سەختەکانو لەبەر خۆیەوە گوتی:
"سەگ جسنە زۆر بە هێزە، سوپاو جاش لە هەموو لایەکەوە گەمارۆیان داوە، رێگەی ئازووقەیان لیٚ بڕیوە، کەچی تائێستا هیچ شتیٚ دیار نییە...." لە راستیدا میگلس پاڵەوان و جەنگاوەرەکان نانی وشکیان دەخواردو برسێتی گاڵەی پیٚ دەکردن، پاشا زۆر چاکی دەزانی کە لە چ وەزعو حاڵێك دان. نامەیەکی بە قاسیدێکدا بۆ ناردن:
"پاڵەوان میگلس، خۆتو جەنگاوەرەکانت، بەیداخو چەکەکانت هەڵگرنو بڕۆن. بە قەبری پێغەمبەر ئەگەر بڕۆن نایەڵم موویەك لەسەر شتاقتان ببێتەوە!".
میگلس پاڵەوان بە هەمان قاسیدا وەڵامی دابۆوە:
- تا هەناسەم لەبەر بیٚ ئێرە بەجیٚ ناهێڵم! ئەگەر هەر هەموو کریت تەسلیم بیٚ من تەسلیم نابم.
پاشا شمشێرەکەی لە خۆی کردەوەو، لە بن لێوانەوە گوتی:
"نەعلەت لە کریتو کریتیان! نەعلەت لەم چارەنووسەو ئەم پلەی پاشایەتییە! ئاخر من لە کویٚ دەتوانم بەم زستانە سەختە بە چیایاندا هەڵگەڕێم و دوای ئەم شەیتانی لە شەیتان بووە بکەوم! ناچارم سەربازی تازە نەفەس بنێرمە سەری".
لە مەقڵییە برۆنزە پڕ پشکۆکە نزیك بووەوەو لە تەقەی دەستیدا. سلێمانە قول هات، پاشا پێی گوت:
- سلێمان، بڕۆ بەڕوو عارەقم بۆ بێنە، ئەمشەو یەکجار دڵم تەنگە. دەزانی سوڵتان چ نامەیەکی بۆ ناردووم؟
قولە هیچی نەگوت، پەرداخیٚ عارەقی هێنا، چۆکی داداو چنگیٚ بەڕووی خستە ژێر پشکۆکانی نێو مەقەڵییەکە.
پاشا لەسەر قەنەفەیەك دانیشتو گوتی:
- سلێمان حەکایەتێکی خۆشم بۆ بکە با تۆزیٚ دڵم بکرێتەوە. تۆ درۆی چاك رێك دەخەی، جاحیکایەتێکی خۆشم بۆ بکە. ئەگەر درۆش بیٚ قەیدی نییە.
ددانە زلو سپییەکانی قولە بریقانەوەو گوتی:
- پاشام سەلامەت بیٚ، هەر ئێستا حیکایەتێکتان بۆ دەکەم کە دڵتان بکا بە گوڵستان.
- قسە بکە، فرسەتە درۆکانت هەڵڕێژە: بڵیٚ بزانم میگلس پاڵەوان چەك دادەنیٚ یان نا؟
- ئەمە کەی خەبەرە پاشا!، من خەبەرێکی خۆشترم پێیە. حەمیدە مەلای بەخت گرەوە دەناسی؟ ئەو ژنەی کە مەزاری وەلییەك لەحەوشەکەیەتی؟ ئەوشۆ چوومە کنی و داوام لێکرد بە پاقلە بەختی تۆ بگرێتەوە. کیسەیەکی پیٚ بوو جگە لە پاقلە سەری هارو ماری تێدا بوو هەر لە گوێچکە ماسی و وردە بەردەوە بیگرە تا دەگاتە ئێسقانی شەمشەمە کوێرە. دانەوییەوەو فوویەکی بە کیسەکەیدا کرد، پاشان کەوتە وێرد خوێندن. لەپڕ

هاواری کردو دوکانی بەخت گرتنەوەکەی خستە لاوەو دەستی بە سەما کردن کرد. پێم گوت: ها حەمیدە مەلا چیت بینی؟ پاقلەکان چ دەڵێن؟ خەبەری خۆشیان پێیە؟ حەمیدە مەلا هێور بۆوەو دیسان لەجێی خۆی دانیشتەوە بەسەری پەنجە کەوتە جوڵاندنی دەنکە پاقلەکانو گوتی:

"کابرایەکی تەپلە سوور دەبینم کە سەرانسەری کریت هەر لە کرابوساوە تا دێری تۆپلۆ دەگرێ. پاشاش دەبینم (حەمیدە مەلا لێرەدا ئیشارەتی بۆ هێلکە شەیتانۆکەیەك کردبوو) کە فەرمانێکی مۆر کراو بە مۆرێکی زێڕین و بە پیتی زێڕین نووسراوە، لە قستەنتنیەوە وەردەگرێ... سوڵتان لیرەی عوسمانی یان نەجمەی زێڕی بۆ دەنێرێو تەنانەت لەوەشە کیژی خۆی لێ مارە بکا. بەزاتی پاکی ئەم وەلییە کە هەنووکە گوێی لەم قسانەمانە جوان بۆم فەرق ناکری..."

پێم گوت: "حەمیدە مەلا توخوا تۆزێ هێواشتر قسە بکە! باشە ئەم هەمووشتەی کە تۆ باسی دەکەی کەنگێ دەگاتە دەستی پاشا؟ دەمەوێ بچم مژدە بۆ پاشا بەرمو مژدانەی بۆ خۆم و بۆ تۆش لێ وەربگرم."

حەمیدە مەلا بەسەر پاقلەکاندا دانەوییەوە، تێکەڵی کرد، ژێرو ژووری کردنو گوتی: "لە ئێستاوە تا سێ وەعدە دەگەنە جێ. خێرا هەڕاکە و مژدە بدە پاشا با چیدی خەمو خەفەت نەخوا...."

پاشام سەلامەت، ڕێك لەو کاتەدا کە تۆ لە تەقەی دەستت دا، من لەلای حەمیدە مەلا دەهاتمەوە تا ئەم هەواڵە خۆشەت پێ ڕابگەیەنم. پاشا، بەدەم تەزبێح گێڕانو بەزاری لەسەر سامیا داچەقیوەوە گوێی دەگرت. چارەی گەشایەوەو ئاهێکی تێ گەڕا، چاوی قورس بوونو بە خەیاڵ کاروانێکی وشتری دەبینی کە لە کەناری کاندیدا دادەبەزینو لەلایەن سوڵتانەوە نێردرابوو. باری وشترەکان ئەو دیارییانە بوون کە خودی سوڵتان ناردبوونی: بارە لیرەی عوسمانیو باری پڕ لە مرواریو لە علو یاقوتو جەواهیراتو لەگەڵ چەند کیسەی پڕ لە حێل و دارچین. ئافرەتێکی ناسکی باڵا بەرزیش کە کیژی سوڵتان بوو، سەراپا خشڵو تا بڵێی تەڕپۆشو ئاڵو واڵا جل لە وشترێکی سپی دابەزیو بە نازو عیشوەوە لە پلە مەڕمەڕەکانی سەرای پاشاوە سەر دەکەوت.

سلێمان بێدەنگ بوو، پاشا وەکو ئەوەی لە خەوێکی خۆش ڕاپەڕی بێ ڕاچڵەکی، باوێشکێکی دا و گوتی:

- تەواو بوو سلێمان؟
- بەڵێ جەنابی پاشا تەواو.
- زۆر چاکە، کەواتە جەزوەکە وەسەر ئاگرنێو قاوەیەکی خەستو خەلیسم بۆ دروست بکە. قاوە باشە خەو دەزڕێنێ. ئەرێ بە ڕاست بەڕووەکان برژان؟
- باشە مژدانەیە، شتێ بۆ حەمیدە مەلا نانێری؟

پاشا بزەیەکی کردو گوتی:

- کەر پیاو، نابێ دڵ بە قسە خۆش بکرێ، بەلای کەمەوە سەبرێ بکە با دوو وەعدە لەو سێ وەعدەیە بڕوا!

سلێمان لە دڵی خۆیدا گوتی:

– ئەم پاشایە، ئەوەندەش گەوج نییە وەکو من خەیاڵم دەکرد!

ئەوجا جەزوەکەی خستە سەر ئاگر.

*　　　*　　　*

ڕۆژ لە ئاوا بوونا بوو. خەلیفە لە بارەگای ئاینی خۆی ڕۆنیشتبوو، دووربینەکەی بە دەستەوە گرتبوو، و بە نیگەرانییەوە دەیڕوانییە دەریای هەڵچووی کریت. چاوەڕوانی کەشتییەك بوو کە پەیکی نهێنی یۆنان بوو، و هەفتەی یەکجار دەهاتە کاندی. ئەم دوا پەیکە دەبوو هەندێ ئامۆژگاری لەگەڵ خۆدا بێنێ‌و ڕێیان پێ نیشان بدات کە لەم ئاستەنگەدا چ ڕێیەك هەڵدەبژێرن. چەند پاڵەوانێك لە چیادا مابوونەوەو ئامادەنەبوون خۆیان تەسلیم بکەن. ئەوانەی کە دنیا دیەتر بوون هاواریان دەکرد:

"کوڕینە بیکەن بە خاتری خوا وەرن، چەکەکانمان دابنەین. با هەم خۆمان گوڕێکمان بێتەوە بەرو هەم دایکە کلۆڵەکەمان پشوویەك بدا، ئەوجا دوای چەند ساڵێکی دی تێ هەڵدەچینەوە". ئەوانەی کە خوێن گەرم بوون دەیانگوت: "یانی دەسێ نەتوانین بی بڕین ماچی بکەین؟ حاشا، حاشا! ئازادی یا مەرگ!" و یۆنان لە کاتێکا کە خۆی دەلەرزی، هەڕەشەی لە عوسمانی دەکرد، یا دەست‌و پێی ئەورووپای ماچ دەکردو دەپاڕایەوە کە یارمەتی بدەن. خەلیفە کەوتبووە سەر ئەم دووریانەو نەی دەزانی کامیان بگرێتە بەر. عەقڵ پێی دەگوت: "سەبر بکە، جارێ سەر دانەوێنە!".

بەڵام دڵی شێت‌و هار دەیگوت: "ئازادی یا مەرگ!" خۆشبەختانە ئەو ڕۆژە دەبوا پەیکی نهێنی یۆنان لە ڕێوە بێ‌و چارێکی بۆ دابنێ.

خەلیفە بە درێژایی ڕۆژ ڕوانی بوویە دەریا، بەڵام دنیا تاریك ببوو، و تۆفان هەستا بوو، و چ هەواڵێك لە کەشتییەوە نەبوو. لەبەر خۆیەوە گوتی: "خوا کەریمە سبەی ڕۆژ دەبێتەوەو هەواڵی تازە دێ. ئەمڕۆمان هیچ".

لە قاڵدرمەکانەوە هەتا خوارێ چوو بۆ کلێسا و لە خوا پاڕایەوە کە ئەو تۆفانە بنیشێتەوە.

شەو تێپەڕی‌و دەریا نیشتەوە. لە ناو کەشتییەکەوە کریت لە دوورەوە دەبینرا. هەتاو تازە گزنگی داوە، بۆنی گوڵان لە چیاکانەوە دەهات، کوسماس یەکەمین کوڕەزای سیفاکسە پیر لە سەر کەشتییەکە وەستا بوو، پڕ بە سییەکانی هەوای نیشتمانەکەی هەڵدەمژی. کۆمەڵە تاوێرێکی سەخت‌و گەردن کەش‌و چەند درەختێکی بڵاو لە دوورەوە دەتگوت تارماییـن، لوتکەی چیاکانیش لە دوورەوە سوور دەچوونەوە، بەو چلەی زستانە ئەو ڕۆژە لە ڕۆژانی بەهار دەچوو. خوا ڕەحمی بە مەلان و بنیادەمان کردبوو، و ئەو ڕۆژەی بۆ ڕەخساندبوون. کوسماس ملی قوت کردبۆوەو لە تەماشاکردنی نیشتمانە ئازیزەکەی تێر نەدەبوو. کوسماس لە تەمەنی بیست ساڵیدا کە تازە سمێڵی بۆر کردبۆوە وڵاتی خۆی بەجێ هێشتبوو، و ئەمڕۆکە یەکەمجاری بوو دەگەڕایەوە, ژنێکی گەنجی وردیلەی باریك‌و ڕەنگ هەڵبزڕکاو لە تەنیشتییەوە وێستا بوو،

ئەویش بەچاوانی ئەبڵەق و پڕ لە ترسەوە دەیڕوانییە کریت. کوسماس بزەیەکی کردو دەستی خستە سەر شانی ژنە گەنجەکەو گوتی:

- ئەمەش کریت!

ژنەکە. راچڵەکی و گوتی: بەڵێ!

کوسماس هێواشتر لە جاری پێشوو گوتی:

- ئا لێرەدا کوڕەکەمانت دەبێ. ئێرە دەبێ بە وڵاتی تۆ...

پاشان بە میهرەبانییەکی تایبەتییەوە گوتی:

- وڵاتەکەی دیکەت لە بیر بەرەوە!

ژنە گوتی:

- بەڵێ.کوسماس...

تۆزێ بێدەنگ بوو. لە پڕ باسکی مێردەکەی گرت و بە نیگەرانییەوە گوشی، وەکو ئەوەی بیەوێ لە بوونی دڵنیا بێ. ئەوجا تۆزێ هێور بۆوە.

کریت بەرە بەرە بە چیاو باغی زەیتون و رەزەکانییەوە نزیك دەبووەوە. کاندی لەبەر روناکی بەیانیدا دەدرەوشایەوە. گزنگی هەتاو لە لوتکەکانەوە دادەکشاو دەرو دەشتی دەگرتە باوەش. دارو درەختانی ئاسۆ کەمە کەمە دەردەکەوتن و کەڵەبابان دەستیان بە خوێندن کردبوو. دنیا لە خەو رادەبوو، کوسماس بە ئەسپایی بە ژنەکەی گوت:

- تۆ هەنووکە دەچییە ماڵی باو باپیرانی من. هیوادارم کە ورە بەرز بی و نەترسی. وا بزانە کە من هەمیشە لەگەڵتم، بیر لەوە بکەوە کە کوڕەکەمان لە سکتایە. نابێ بترسیت.. دایکم ژنێکی خواناسەو خۆشی دەوێی، بەڵام خوشکەکەم، دەبێ ئەوەت پێ بڵێم کە... کوسماس بێدەنگ بوو، و بڕۆی وێك هێنایەوە. ژنەکە شڵەژا، نیگایەکی مێردەکەی کردو پرسی:

- خوشکەکەت چییە؟

- خوشکەکەم کە گەییە دوازدە ساڵان، بابم گازی کردو پێی گوت: "تۆ لە ئێستا بەدواوە نابێ بچییە بەر دەرگاو، ناشبێ بەهیچ جۆرێ من بت بینم!" ئیدی کیژی بەستەزمان لەو رۆژە بە دواوە لە ماڵەوە حەپس بوو. بە درێژایی رۆژ لە کونی ژوورەوە دادەنیشت، شتی دەچنی و جیازی خۆی ئامادە دەکرد. کە شەوانە بابم دەگەڕایەوە بۆ ماڵ، خوشکەکەم بە پەلە غاری دەداو لە سوچێکی ماڵەکەدا خۆی دەشاردەوە. لە تەمەنی بیست ساڵی دا رۆژێ چاوی بە لاوێ کەوت کە بە بەر پەنجەرەی ژوورەکەی ئەودا دەهات و دەچوو، و سەیری ئەوی دەکرد. بۆ سبەی و دوو سبەیش هەمان شت دووبارە بووەوە. شەوێ دراوسێیەك پارچە کاغەزێکی لە کوڕەوە بۆ هێناو ئەم نامە هێنان و بردنە دووبارەو سێ بارە بووەوە. دیار بوو کوڕە خوشکەکەمی خۆش دەویست و حەزی دەکرد بچێتە خوارێ و پێکەوە قسە بکەن و شارەزای یەکدی بن و پاشان زەماوەند بکەن. ئەنجام خوشکەکەم دڵی بە کوڕە سوتاو شەوێك لە رێگای هەمان دراوسێوە نامەیەکی بۆ نارد کە

نیوە شەو دەچێتە بەر دەرگا. كۆسماس بێدەنگ بوو. دەماری نێوان هەردوو برۆی ئاوساو كەوتە پل دان. نەفرەت و ترس و ستایش سەبارەت بە بابی لە دڵ و دەروون و هەموو بوونیا بێدار دەبۆوە. بۆ ساتێ كریتی لەبەر چاو ون بوو، و تاپۆی بابی رەحمەتی هاتە بەرچاوی كە بە هەڕەشەوە ئیشارەتی بۆ ئەو دەكرد.

ژنە جاحێڵەكە دەستی خستە سەرزاری مێردەكەی و گوتی:

– بەسە، بەسە! چیدی باسی مەكە!

كوسماس گوتی:

– نا، نا، بەس نییە، تۆ دەبێ لە هەموو رووداوەكە ئاگادار بی. ئەمە پێویستە، بەڵێ، نیوەشەو، بە پێی ژوانێ كە دایان نابوو، خوشكەكەم بە ئەسپایی و بە پێ خاوسی، بۆ وەی دەنگی پێ ی لەسەر قاڵدرمەكان نەیەت، چۆیە خوارەوە، بەڵام بابم بە خەبەر بوو. سووسەی خوشكەكەمی كرد. بە ئەسپایی وەكو دڕندەیەكی كێوی دوای كەوت. كچەی بەستەزمان گەییە نێو حەوشە. هەر كە ویستی دەرگای حەوشە بكاتەوە، پیرەمێرد پڕی دایێ و بە پرچ رای كێشاو بە بێهۆشی رای كێشایەوە نێو ژوورەكەو دەرگاكەی لەسەر كلیل داو كلیلەكەی خستە گیرفانی خۆی. پیرەمێرد لای كەس قسەی نەكرد، بەڵام خوشكەكەم لەو رۆژە بە دواوە نەچووە بەر دەرگاو نە لەبەر پەنجەرەدا دەركەوت.

چەندین ساڵ بەم وەزع و حاڵە تێپەڕی.. تا پاش بیست ساڵ لەو رووداوە بابم لە دێری ئاركاردی دا كوژرا، بەڵام خوشكەكەم ئەقڵی تێك چوو بوو. ئێستاش بە رۆژ لە ماڵدا ئیش دەكا، جل دەشوا، چێشت لێ دەنێ، شت دەچنێ و جیازی بۆ خۆی ئامادە دەكا، بەڵام شەوانە خەو لە چاوانی ناكەوێ و هەر كە هەست بكا وەختی نیوە شەوە، پەنجەرەی ژوورەكەی دەكاتەوەو سەر دەكێشێتە دەرێ و ئەگەر بە رێكەوت چاوی بە رێبوارێكی بە درەنگ كەوتوو بكەوێ بە ترسەوە گازی دەكا و لێی دەپرسێ: "ئەرێ نیوەشەو بووە، نیوەشەو بووە؟"

كۆسماس هەمدیس بێدەنگ بوو. دیمەنی گێسووی زەردو چاوانی شین و پێكەنینی سەردەمی منداڵی خوشكەكەی لەبەر چاوی بەرجەستە بوو. دەتگوت دەڕوانێتە ئوقیانووسێكی مەنگ و قووڵی ژێر پێی خۆی. چەند هەنگاوێك بەسەر كەشتییەكەدا رۆیی، سەری دانەواندەوەو چاوی بەو سەربازە توركانە كەوت كە لە ژێر كەشتییەكەدا چووبوون بەیەكدا. بۆنێكی چاكەتەكەی كرد كە نامەی نهێنی تێدا حەشاردابوو، و لە دڵی خۆیدا گوتی: "بەستەزمان خوت كریت!" ئەوجا رووی كردە ژنەكەی و گوتی:

– تۆ لە ئێستا بە دواوە دەچییە ماڵی بابم، هیوادارم كە نەترسیت؟

كریت هەنووكە پتر نزیك دەبووەوەو وەكو گیانلەبەرێكی دەریایی سامناك رووەوە كەشتییەكە دەهات. كۆسماس هەنووكە لە پشت كاندییەوە بە سەنتی باشووردا چیای پوشتاس-ی بە جوانی دەبینی، چیای پوشتاس لە دوورەوە لە بنیادەم دەچوو، سەرێكی گەورەی هەبوو، بۆ دواوە چوو بوو، لە تۆ وایە لەسەر باغی زەیتون و رەزەكانەوە دەڕوانێتە ئاسمان.

هەنیەی زبرو نا هەموار، کەپوی رەق و زاری گەورەو ردێنی کە لە تاوێرو هەڵدێران دروست بووە، درێژە . دێوێکی شین و رەشەو بە پشتا کەوتووەو مردووەو لە پەیکەرێکی خوایی بێ رەحم و بێ پاسەوان دەچێ کە بەئاستەم سەری لە عاردی بەرز کردۆتەوەو دەڵێی تا ئێستاش چاودێری کریت دەکا.....

کۆسماس لە پڕ لەو چیایە شێوە بنیادەمییە راماو لە دڵی خۆیدا گوتی: "نا، نا، ئەم زەبەلاحە هێشتا نەمردووە. تا لە دڵ و دەروونی من دا زیندوو بێ نامرێ، تا من بیری لێ بکەمەوە، ئەم دانامرکێتەوە. لەوەیە خەڵکانی دی فەرامۆشیان کردبێ، بەلام ژیان و بوونی ئەو بە بوونی منەوە پەیوەستە، ئەو پشت و پەنای منە و منیش حەرەسی بە وەفای ئەو...."

یادی بابی لە ناخیا رەگ و ریشەی داکوتاو چرۆی دەکردو بە هیچ کلۆجێ دەست بەرداری نەدەبوو. کۆسماس وەختێ لە ولاتی خۆی دوور بوو، هەر کاتێ بابی بیر کەوتباوە لە ترسا دەلەرزی، بەلام باڵی بەسەر سەراپای بوونیدا کێشاوە. هەمدیشس بە خۆی گوت: "بێگومان هەست بەوە دەکا کە من بۆچی گەڕاومەتەوە بۆ کریت و چ پەیامێکی ناخۆشم پێیە!

بەڵێ، ئەو جەنگاوەرە بێباکە هەست دەکاو تورەیە، دەیەوێ خۆیم بەسەردا بداو نەیەڵێ قسە بکەم!".

کۆسماس بەخۆیشی تورە بوو. سەر وەرگێڕا و روانییە ژنەکەی تا بەڵکو تۆزێ دڵ و دەروونی بهێورێ. ژنەکەی لە پێشی کەشتییەکەوە لەسەر کلافەیەک کندر رۆنیشتبوو. چاوە درشت و رەشەکانی بڕی بووە ئەو شارەی کە بەخۆو بورج و قەلای ڤینسییەوە بە ماڵە نزم و منارە سپییەکانییەوە تا دەهات نزیکتر دەبووەوە.... کۆسماس دەستی لە قەدی هالاند، پاشان دەستی خستە سەر سکە دەرپۆقیوەکەی و هەستی بەگەرمی لەشی و بۆنی هەناسەی کرد، پڕ بە دڵ حەزی دەکرد سەری ژنە خۆشەویستەکەی وەرگێڕێ و لەسەر ئەو کلافە کندرە تێر تێر ماچی بکا.

دوو ساڵ بوو هاو باخەڵی ئەندامی باریک و لەشی گەرمی ئەم ژنە بێگانەیە بوو. بەلام هێشتا لێی تێر نەببوو، ژنێك کە لە ولاتێکی دوورەوە دوای ئەم کەوتبوو. کوسماس هەستی کرد روحی بابی لە بوونی ئەمدا زیندوو بووەتەوەو بە نیگای پڕ لە نەفرەت دەڕوانێتە ئەم ژنە بێگانەیە. کەچی لە ناخدا هەستی دەکرد پتر لە جاران ژنەکەی خۆش دەوێ، پتر دەی گوشێ بەخۆیەوەو نایەوێ تەسلیمی بابی بکا. سەری بردە بناگوێی ژنەکەی وبە ئەسپایی گوتی:

– نەئومی، من گەلێکت لێ مەمنونم کە رەنجت کێشاو لەگەڵم هاتی! ژنەکەی سەری داخست و خۆی بە مێردەکەیەوە قەرساند، بە جۆرێ خۆی بە مێردەکەیەوە نووسان لە تۆ وایە دەیەوێ لەودا بتوێتەوەو بۆ هەمیشە ون بێ.

روناکییەکە بەرە بەرە دەگۆڕا، رەنگی سورباوی سپێدە دەبوو بە سپی واژێکی ناسك، دەریای پڕ شەپۆل ئێستا خۆی دابووە بەر تیشکی هەتاو و دەیویست گەرمی بێتەوە. تەم و مژ بە ئاسمانەوە نەما بوو، شین و ساف دەدرەوەشایەوە. ژنەکە ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

– بابی من کە حاخام بوو هەموو بەیانییەك کە پەنجەرەی ژوورەکەی دەکردەوە دەگریاو دەیگوت: "خوایە، چەند جوانە! چ سەیرە!" حاڵبوکی جگە لە دووکەڵ کێشی رەشی

سۆپاكان و تیلماسكێكی باریكی ئاسمانی كەوەو خەڵكانێكی شرپۆش و شپڕێوی لەسەرما هەڵ لەرزیو بەولاوە چیدی نەدەبینی. ئاه خوایە... ئەگەر كریتی دیتبا چی دەگوت؟

پیرەمێردێك كە پانتۆڵی یۆنانی لەبەر بوو، و خۆی بە بورجی كەشتییەكەوە قەرساند بوو نیشانەی خاچی كێشاو و لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئاه! ژارۆ كریت! كلۆڵ و داماو خۆت كریت! تۆ ئەگەر ژن بوایەی بە پێڵاوەكانتەوە دەچوویە بەهەشتێ، بەڵام حەیفێ كە ئەمەی گوت و نیگایەكی پڕ نەفرەتی ئەو سەربازە توركانەی كرد كە لە ژێر خانی كەشتییەكەوە دەهاتنە سەرێ و قۆپچەی چاكەت و كراسەكانیان دادەخست و چەكەكانیان ڕێك دەخست. ئەوجا بە ئەسپایی گوتی:

– قوڕ بەسەرتان، بە پێی خۆتان دەچن بۆ قەسابخانە!

ئەوجا ڕووی كردە كۆسماس و گوتی:

– هاوڕێ، سەیرێكیان بكەو بزانە چەند لاشەیان لێ دەكەوێ. شوكر ئەمساڵ مەزرایان، زۆر بە برشت دەبن.

پیرەمێرد پێكەنی و هەمدیس گوتی:

– دەزانی لاشەی توركان پەینی چاكی لێ دروست دەكرێ!؟

ژنە نیگایەكی مێردەكەی كردو بە ئەسپایی گوتی:

– ئەم كریتیانە چەند خەڵكانێكی دڵ ڕەق و بێ بەزەیین! لام وایە دەچمە بێشەوە.

ئەوجا بۆ ئەوەی قسەكەی خۆی تۆزێ خاو بكاتەوە بزەیەكی ناسكی كردو گوتی:

– پێم وانییە بە سەلامەتی لێرە دەرباز ببم!

دوا وشەكانی هێند بە ئەسپایی گوتن كە نەبیستران.

كەشتییەكە گەیشتە بەندەر بە دەستە ڕاست دا پەیكەری شێرێكی ڤینسی كە لە چیادا هەڵكەنرابوو، و ئینجیلێكی بە دەستەوە بوو لەبەر تیشكی هەتاوەكەدا بەدیار كەوت. بەندەر یەكپارچە زەڵەو غەڵبەغەلب بوو، بۆنی لیمۆی ڕزیوو ڕۆنی زەیتون سەعاتە ڕێیە دەڕۆیی. كۆسماس خۆی هەڵدایە سەر كەنارەكە، دەستی بۆ ژنەكەی درێژ كردو بە ئەسپایی گوتی:

– هەوەڵجار پێی ڕاستت بنە زەوی! خوا ڕەحم بكا! بەڕاستی خەریكە پێ دەنەیتە نێو بێشە!

یەكەمجار پێی ڕاستی "نەئومی" گەییە سەر خاكی كریت. ژنی بەلەنگازو بێ نەوا، شەكەت و ماندوو خۆی بە بازووی مێردەكەیەوە گرت و گوتی:

– زۆر ماندووم.

ئارەقەیەكی سارد بە لاجانگەكانی دا دەهاتە خوارێ.

– كەمێك خۆ بگرە! هەر ئێستا دەگەینە ماڵێ، ماڵەكەمان دوور نییە. دوو بە دوو دەڕۆیشتن. كۆسماس بە تامەزرۆییەكی تایبەتییەوە دەیڕوانییە ماڵەكان و كۆڵانەكان و خەڵكەكە. هەموو شتێ لەبەر چاوی پیر ببوو، قژە ڕەشەكان سپی ببوون گوپە خڕەكان

قوپا بوون، دیوارەکان روخا بوون و زۆریان ببوون بە کەلاوە. کۆسماس دەستی ژنەکەی گرت و بە دڵسۆزییەوە گوشی و گوتی:

– ئەمە وڵاتی منە! من لێرەدا، لەسەر ئەم خاکەدا کە هەنووکە پێی پێدا دەنەین، هاتوومە دنیاوە.

ژنە دانەوییەوە، چنگێ خۆڵی هەڵگرت و گوتی:

– خاکێکی گەرمەو من زۆرم پێ خۆشە.

لە هەمان کاتدا وڵاتە دوورو ساردەکەی خۆی بیر کەوتەوە.

خۆیان کرد بە کۆڵانە باریکەکاندا. کۆسماس دەستی ژنەکەی بەردا، بە هەنگاوی هەڕاوەوە کەوتە پێشی. دڵی بە توندی لێی دەدا. بە دەستە راست دا پێچی کردەوەو چۆیە کۆڵانێکی تەسکەوە. لە دوورەوە دەرگاکەی ماڵی بابی ناسییەوە، دەرگا داخرا بوو پەنجەرەی ژوورەکەی سەرێش هەر داخرابوو. کەس لە کۆڵانەکەدا نەبوو، و چ دەنگێك نەدەهات. کۆسماس لە دەرگا گەورەکە کە دەرکوتێکی ئاسنی قورسی پێوە بوو، نزیك بۆوە. ئەژنۆکانی کەوتنە لەرزین، بەڵام زوو بەسەر خۆیدا زاڵ بۆوە. لە دەرگای دا. دەنگی پێیەك لە حەوشەوە هات. یەکێك ئاخ و داخی هەڵدەکێشا. ئەوجا دەنگی پێیەکە نەما. کۆسماس هەمدیس لە دەرگای دا، دەرگاکرایەوەو پیرێژنێکی کورتە باڵای وردیلەی سەر سپی و رەنگ ورووی سیسەڵە و چرچەڵەی سەرتاپا رەشپۆش دەرگای کردەوە. هەرکە میوانەکەی بینی هاواری کردو گوتی:

– کوڕەکەم!.....

ئەوجا شانی دا بە چوار چێوەی دەرگاکەوە تا نەکەوێ.

خوشکەکەی کۆسماسیش، لاوازو بێ تاقەت، بە قژی بۆزو چاوانی دەرپۆقیوەوە بە دیارکەوت. مەمکە قوت و تورتەکانی کە ساڵانی دوورو درێژ چاوەڕوانی دەستی ئەشقیان کردبوو، تەواو سیس ببوون و وەکو باینجانی لە عەمەل کەوتوو بە سینگی دا شۆڕ ببوونەوە.

خەریك بوو لە خۆشیا شا مەرگ بن! نەیاندەزانی چ لە میوانەکەیان بکەن بەدەم فرمێسك رشتنەوە باوەشیان پێدا دەکردو بە خۆیانەوە دەقەرساند.....

لە کاتێکا دایکی بەستەزمان خۆی لە کوڕەکەی هەڵدەسوو، و وەکو منداڵێکی ساوای شیر خۆرە نەوازشی دەکرد، لە پڕ چاوی بە ژنێکی گەنج کەوت کە لەبەر دەرگاکەدا وێستا بوو. بە ئەسپایی لە کوڕەکەی پرسی:

– ئەمە هەمان یارۆیە؟

– بەڵێ خێزانەکەمە.

خوشکەکەی کۆسماس گوێی لێ بوو، رووی وەرگێڕا. دایکی سەری بردە پەنا گوێی کوڕەکەی و گوتی:

– باشە تۆ بۆ ئەمەت هێناوە؟ ئەمە جولەکەیە، خوێنی بنەماڵەکەمان دەلەوتێنێ.

کۆسماس دەستە چرچەکانی دایکی ماچ کردو گوتی:

– دایکە، من تەنیا یەك شتم لە تۆ دەوێ...

- تۆ پارچەیەکی لە جەرگم، بوونی من بە بوونی تۆوە بەندە. هەرچییەکت دەوێ ئەمرکە!
- دایکە من ژنەکەم بە تۆ دەسپێرم، دڵی رابگرە..

ئەوجا هێواش تر گوتی:

- کوڕەکەشم بەتۆ دەسپێرم.

دایکە، راچڵەکی و تەمەشای کوڕەکەی کرد، بێدەنگ بوو، بەڵام بەچاو پرسیاری لێدەکرد.
کۆسماس وەڵامی دایەوەو گوتی:

- بەڵێ دایکە، سکی هەیە.

ئاهێکی خۆش بە سەراپای پیرێژن دا گەڕا. هەمان شەوق و زەوقی جاران لە دڵ و دەروونیا زیندوو بووەوە، بەڵام لە پڕ هەستی بەترسێکی شاراوە کرد، بۆیە بە دەنگێکی نزمتر گوتی:

- باشە تۆ بەوت گوتووە؟ ئەو دەزانێ؟ ئاخر ئەو خاوەن ماڵەو دەبێ پرس بەو بکەی. من لێی دەترسم.

دایکە، بە دەنگی نزم قسەی دەکرد تا روحی مردووەکە واتە روحی بابی کۆسماس گوێی لە قسەکانیان نەبێ.

کۆسماس کە بە خۆیشی دەترسا، گوتی:

- باشە ئەو چی لە دەست دێ؟
- جا من چ بزانم کوڕم؟ خۆ ئەو بە دەنی نییە تا خویمان نیشان بدات و تێمان بگەیەنێ کە لە کوێیە. لەوەیە ئا ئێستاکێ لە نێو حەوشەکەدا بێ و نەیەڵێ ژنەکەت وەژوور بکەوێ!

کۆسماس توڕە بوو، هاواری کرد:

- زەمانی ئەو بەسەر چوو! ئیدی لەم ماڵەدا چ دەسەڵاتێکی نییە.

هەر ئێستا دەچم و ژنەکەم دێنمە ژوورەوە!

بە دەم دڵە خۆرپێ و ترسەوە رۆیی، بە دەنگی بەرز گازی کرد:

- وەرە کریسولا، وەر ژوورەوە!

دەستی ژنەکەی گرت و هێنایە بەردەمی دایکی و گوتی:

- دایکە، ئەمەش کیژی تۆیە...

ژنە، دانەوییەوە و دەستی پیرێژنی ماچ کردو ئەوجا لە جێی خۆی وێستا. دایکە، بێ ئەوەی هیچ بڵێ لە کەپوی بەرزو لێوی ئەستوورو قژی خورمایی و چاوانی درشت و سڵی "نەئومی" و لەو زنجیرە زێڕە ناسکەی ملی ورد دەبۆوە. ئەوجا بێ ئەوەی دەست بەرەو بووکەکەی درێژ بکا پرسی:

- تۆ غەسلی تەعمید کراوی؟

کۆسماس لە جیاتی ژنەکەی وەڵامی دایەوە:

- بەڵێ دایکە، کراوە کراو ئەوەش خاچەکەیەتی. ناوەکەی تۆشم لێ ناوە دایکە، جارانی نێوی نەئومی بوو، بەڵام ئێستا کریسولایە.

کۆسماس زنجیرە زێڕەکەی ملی ژنەکەی ڕاکێشاو خاچێکی ئاڵتونی ناسك لە بەرۆکییەوە هاتە دەرێ.

دایکە، پاش تۆزێك دوو دڵی دەستی بەسەر بووکەکەیدا هێناو گوتی:

– بەخێر هاتی!...

ئەوجا هەموو وەژوور کەوتن.

کۆسماس بە دڵی خەمبارەوە سەری بە هەموو جێیەکی ماڵەکەدا کێشا، بە قاڵدرمەکاندا سەرکەوت و دابەزی، تەماشای دەرگاو پەنجەرەو کۆنە قەنەفەو سەعاتی قەد دیوارەکەو کۆنە دەمانچەی کەنار وێنە لە چوار چێوە گیراوەکانی کرد، ئەوجا پرسی:

– بابە گەورە چۆنە؟

– ماڵی لە گوندییە. هەر چەند تەمەنی سەد ساڵە بەڵام هێشتا بە گوڕە. مەرگیش پێی ڕازی نییە. دایمە هەواڵی تۆ دەپرسێت.

هەردوو ژنە لەسەر کۆنە قەنەفەیەکی درێژ ڕۆنیشتن. دایکە دەیڕوانییە کوڕەکەی. چەند گەورە ببوو! ببو بە پیاوێکی تەواو یەکجار زۆر لە بابە گەورەی واتە لە پاڵەوان سیفاکس دەچوو: نیگا گەرم و گوڕەکەی. پێکەنین و ڕەفتاری... پیرێژن جار جار دزە نیگایەکی بووکەکەی دەکردو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "قسەی چی لەگەڵ بکەم؟ ئەو لە نەژادێکی دییەو خوایەکی دی خەڵقی کردووە. هەرچی دەکەم نای حوبێنم!" بەڵام بووکێ دەیڕوانییە حەوشەی پڕ لە چەوو بەرد، گوڵدانی ڕێحانان، دار مێوی بێ بەرگ و گەڵای بە کەپرەوە گیرساو، دەشتی بێ کۆتایی لە بەفرا پۆشراو، بێشەی بەستوو و شارانی تاریك و قوزاقانی شمشێری ڕووت بە دەست کە دەرگای ماڵەکانیان دەشکاندو جولەکەکانیان دەکوشت. بەفر لە ژێر ئەو خوێنە گەرمەدا دەتوایەوەو دەبوو بە گوڵستان و خەڵکی لە پیاو ژن و منداڵ بە نێو ئەو گوڵستانەدا غاریان دەدا....

ئاوڕی دایەوە، سەیری کرد پیرێژن لەو ڕامابوو.

هەوڵی دا بە ڕوویا بگرژێتەوە، بەڵام هەر چەندی کرد نەیتوانی. فرمێسك لە چاوانیا قەتیس مان.

دایکە دڵی پێ سوتاو گوتی:

– بیر لە چی دەکەیەوە؟ بیر لە وڵاتی خۆ دەکەیەوە! لە کوێ لە دایك بووی؟

– دوور .... دوور لە شارێکی پڕ لە کارخانەدا.

– کارخانەی چی؟؟؟ چی لێ دروست دەکەن؟

– کارخانەی تۆپ و تفەنگ و ئامێران... بەڵام بابم...

دەیویست بڵێ: "بابم دەستی خۆی بە دروست کردنی ئامێری مرۆڤ کوژی گڵاو نەدەکرد، ئەو حاخام بوو..." بەڵام وێستا.

پیرێژن پرسی:

– بابت چی بوو؟

بووکێ ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

– بابم پیاوێکی باش بوو.

پیرێژن هەستا، چووە نێو حەوشە، چڵێ ڕێحانەی هێناو دایە بووکەکەی و پرسی:

- لەوڵاتی ئێوەدا ڕێحانە هەیە؟
- نەء.

پیرێژن گوتی:

- ڕێحانە یەکەمجار لەسەر گۆڕی مەسیح ڕوواوە.

ئەوجا بێدەنگ بوو.

هەواڵی هاتنەوی کۆسماس لە گەڕەك و باندا بڵاوبۆوە. ژنانی دەرو دراوسێ دابارین بەسەریاندا. هەموویان سەراپای ئەم جولەکە وردیلەیەیان دەدایە بەر نیگا، دەتگوت حەیوانێکی عاجباتیان دیتوە. تەماشایان دەکردو لێی نزیك دەبوونەوە. یەکێ لە ژنە دراوسێکان بە ئەسپایی بە ژنێکی دی گوت:

- بزانە چ بۆنێکی لێ دێ؟

ژنەکەی دی گوتی:

- بۆنی جووی لێ دێ… و لێوی خۆی گەست. کۆسماس بەمیهرو بەزەییەوە دەیڕوانییە ژنەکەی. ژنەکەی لە قوویەکی بریندار دەچوو کە کەوتبێتە ناو پۆلێك قازو مراوییەوە کە هەموو کەوتبوونە ملە قوتێ و تەماشاکردن.

"ماریا" سینییەك مرەباو قاوەی هێنایە ژوورەوە. پیر ببوو. پارچەیەکی ڕەشی لە ملی بەستبوو، چرچ و لۆچەکانی لا ملی شاردبۆوە. بە چاوێکی دوژمنانەوە نیگایەکی کریسولای کرد. ئەم ژنە لەو جوانترو گەنج تر بوو، و براکەی لێ داگیر کردبوو.

کۆسماس هەستایە سەر پێ. ئێستا ئەو شەوق و زەوقەی دیداری وەتەنی لەلا دامرکابۆوەو ئەوەندەی وەخت بە دەستەوە نەبوو لەوە پتر ماتەڵ بێ. بەپەلە بەرەو بارەگای خەلیفە وەڕێ کەوت و گوتی:

- دەچم پیاسەیەکی نێو کاندی دەکەم!…

* * *

خەلیفە لەسەر کورسییەکەی خۆی ڕۆنیشتبوو، و چاوەڕێی ئەوی دەکرد. بەیانی زوو هەر کە گوێی لە شوتی کەشتییەکە ببوو و نیشانەی خاچی کێشابوو، و بە خۆی گوتبوو:

"خوا بکەم خەبەرو هەواڵی خۆشی پێ بێ بۆ مەسیحیان!"

کۆسماس بە پەلە دەڕۆیی. بە شەوق و تاسەوە دەیڕوانییە دەوروبەری خۆی. وای کە ئەو شارە ئازیزە پیر ببوو. بەرە بەرە دەبوو بە تۆزو غوبار و دەکەوتە بەردەمی با، بەڵام ئەو شارە ئیدی شارەکەی ئەو نەبوو. جارێکی دی کوچەو کۆڵانەکانی ئەو شارە پڕ دەبۆوە لە لاوان، بەڵام ئەو ئیدی لاو نەبوو. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ئاە ئەی کاندی ئازیز، ئەی کاندی خۆشەویست، مەخابن کە هەردووکمان پیر بووین!…."

گەییە بەرانبەر کڵێسای سن میناس، بە مەیدانەکەی بەردەمیا ڕەت بوو، ڕوانییە ئەو دار لیمۆ پیرەی کە خەلیفە هەموو ساڵێك لە جەژنی پاکدا لە سێبەریا ئاهەنگی جەژنی میعراجی مەسیحی

دەگێڕا، سلاوی لە دارەکە کرد... سەرسام و حەپەساو دەیڕوانییە دەوروبەری خۆی، بەلام نەیدەتوانی زۆر ماتەڵ بێ، ناچار بە پەلە بە قالدرمەی کۆشکەکەی خەلیفەدا سەرکەوت.
خەلیفە نیگەران‌و پەشێو هەستایە سەر پێیان‌و گوتی:

- زۆر بەخێر هاتی کۆسماس، بەڕاستی لە وەختێکی باشدا هاتی! پێم بڵێ چ هەواڵێکت پێیە؟

کۆسماس دەستی خەلیفەی ماچ کرد، دەستی بە بەرکی خۆیدا کرد تا نامەیەکی نهێنی دەربێنێ‌و گوتی:

- بابی پیرۆز، ئەم نامەیەم هێناوە.

خەلیفە، نامەکەی وەرگرت، شانی دا بە پەنجەرەکەوەو زەرفی نامەکەی هەڵپچڕی و بە پەلە و تاسەوە کەوتە خوێندنەوەی. جارێکی دیکەش بە کاوە خۆ خوێندییەوە. ئەنجام لەبەر پەنجەرەکە هاتە ئەم لاوەو بە بێ تاقەتییەوە لەسەر قەنەفەیەك رۆنیشت. هەردوو دەستی بە دەموچاوییەوە گرت‌و لە بن لێوانەوە گوتی:
"ژارۆ کریت!... بەلەنگاز خۆت کریت!...."
ناوەڕۆکی نامەکە بریتی بوو لە: "هیچ ئومێدێك نییە، ئەوروپاییان نایانەوێ سوڵتانی عوسمانی زویر بکەن. سوڵتان هێزو توانا بەخۆی شك دەباو نیازی وایە ئەو ترە مافەی کە لە ناچاری دا داوێ بە کریت، ئەوش وەربگرێتەوە. هەروەك سەردارێکی بە تایبەتی ناردووە بۆ کریت تابە ئارەزووی خۆی بکوژێ‌و ببڕێ و رەحم بە مەسیحیان نەکات. ئەمجارەش چەك دانەن‌و سەبرو تەحەمول بکەن‌و یۆنان غەرقی خوێن مەکەن. یۆنانی بەستەزمان حەز دەکا یارمەتیتان بدا بەلام ناتوانێ".
خەلیفە سەری هەڵبڕی‌و پرسی:

- کۆسماس،تۆ دەزانی ئەم نامەیە چی تێدا نووسراوە؟
- بەڵێ قوربان دەزانم.
- ئێستا نامەیەکی دوورو درێژ بۆ هەموو پاڵەوانان دەنێرم‌و داوایان لێ دەکەم کە چەك دانەن. بەسەو نابێ لەوە زیاتر قومار بەگیانی خۆمانەوە بکەین. من تەنیا ترسم لە یەکێکیانە ئەویش پاڵەوان میگلسی مامتە. کابرایەکی زۆر دڵ رەقە... زۆر لەمەو بەر نامەم بۆ نارد کە بە خۆو بەیداخ‌و چەك‌و جەنگاوەرەکانییەوە لە چیا بێتە خوارێ و لێی عەیان بێ کە پاشا دەستی بۆ ناباو لە گوڵ کاڵتری پێ ناڵێ. دەزانی چ وەلامێکی دامەوە؟ گوتبووی: "بابی پیرۆز، ئەرێ من قەت خۆم لە نوێژو جەماعەتی تۆ هەڵدەقورتێنم؟ کەواتە تۆش هەقت بەسەر منەوە نەبێ. من تەسلیمی تورکان نابم، مردنم لە تەسلیم بوون پێ چاترە!".

جا کۆسماس، پێویستە بەخۆت بڕۆی‌و هەموو شتێکی تێ بگەیەنی.

- من دەچم، بەلام چ هیوایەکم بە چوونەکەی خۆم نییە. ئەویش وەکو بابم دڕندەیەکی تەواوە.

لەم کاتەدا دەنگی تەپڵو شەیپورو دەنگی هەنگاوی قورسو حیلەی ئەسپان هاتە گوێ. خەلیفە بە پەرێشانییەوە رووی بۆ لای کۆسماس وەرگێرا.
کۆسماس گوتی:

- ئەمانە سەربازی تورکن، من لەگەڵ ئەو کەشتییەی ئەواندا هاتم، لە بەندەری "کانە" سوار بوون. ئەمانە راسپێردراوون کە کریت بە ئاگرو ئاسن سەر کوت بکەن.

خەلیفە دیسان گوتی: ژارۆ کریت!
دەستی بەرەو ئاسمان هەڵبڕیو هاواری کرد:

- تاکەی خوایە؟ پێم ناڵێی تاکەی؟....

هەردووکیان بێدەنگ بوون. هەردووکیان بەوپەڕی نا ئومێدییەوە بیریان لە کریت دەکردەوە. خەلیفە بۆ وەی تۆزێ لەو مەسەلە ئاڵۆزانە دوور بکەونەوە گوتی:

- تۆ ماوەیەکی زۆر لە فەرەنگستان مایتەوە، لەوێندەر چ خەبەرەو چیت بینی چیت نەبینی؟ ئێمە لێرەدا لە بیابانێکی کاکی بە کاکی دا دەژین.
- زۆر شتی چاکو زۆر شتی خراپم بینی. لە کوێوە دەست پێ بکەم؟
- باشە فەرەنگییەکان باوەڕیان بە خودا هەیە؟ من تەنیا ئەمەم لا مەبەستە.
- ئەوان باوەڕیان بە خوایەکی تازەیە کە بێ رەحمو بە دەسەڵاتە و لەوەیە رۆژێ بێ توانای دەسەڵاتی لە رادەی ئەقڵو خەیاڵ دەربچێ.
- ئەمە چ خوایەکە؟
- زانست.
- ئەم خوایە فکرێکی بێ گیانە. بۆیە خوا نییە، بەڵکو شەیتانە.
- ئەزبەنی، ئێمە هەنووکە چووینەتە بورجێکەوە کە بورجی عەقرەبی پێ دەڵێن، واتە هەمان بورجی شەیتان.
- رەنگە ئەمە سەبارەت بەخەڵکی وا بێ، بەڵام سەبارەت بە ئێمەی کریتی وا نییە.

ئێمە ئامانجێکی باڵامان هەیە، ئامانجێ کە ئەشكو خوێن و قوربانی دەوێ ئێمە هێشتا لە بورجی خوا دەرنەچووین.
کۆسماس وەڵامی نەدایەوە. وەڵامدانەوەی سوودی چ بوو، یا چە وەڵامێکی بداتەوە؟ خەلیفە پیاوێك بوو بە ساڵا چوو، و بە ئیمان جگە لە ئیمانی خۆی چ پشتیوانێکی دی نەبوو. خەلیفە لەسەر قسەکەی خۆی رۆیی.

- کریتییەکانو رووسەکان وەکو یەکن. روسەکانیش هێشتا لە بورجی خوا دەرنەچوون. لە شاری کیف دا کاتێ کە لەوێ ئیمام بووم، بۆم دەرکەوت و تێ گەیشتم ئیمان چییەو خوا چییەو چۆن خوا لەئاسمانەوە دێتە خوارێو چۆن لەگەڵ بەشەردا قسە دەکا. تا رووسیا هەبێ من چ ترسێکم نییە.

کۆسماس هەستاو گوتی:

- ئەزبەنی، من بە تەنیات جیٚ دیٚڵم تا بتوانی ئەو نامەیە بنووسیت کە بۆ پاڵەوانی دەنیٚری. وەختمان کەمەو نابیٚ بە فیڕۆ بدریٚ.
- بڕۆ ڕۆڵە، خوات لەگەڵ. سبەی سەرم لیٚ بدەوە. بە تەمام هەموو ردیٚن سپییان لیٚرە کۆ بکەمەوەو دەمەویٚ تۆش قسەیان لەگەڵ بکەی.

* * *

کۆسماس وەختیٚ شەویٚ گەڕایەوە بۆ کۆنە ماڵەکەی بابی، بە قاڵدرمەی کۆنە ژووریٚکا کە جاران ژووری خۆی بوو سەرکەوتە سەریٚ، سەیری کرد ژنەکەی پشتی داوە بە سیسەمەکەوەو دەگری. دەستی خستە سەرشانی، زولفەکانی نەوازش کرد، دەستی خستە ژیٚر چەنەیو دەموچاوە خەمبارەکەی هەڵبڕیو چاوی بڕییە نیٚو چاوانی. ژنە بە روویا پیٚکەنی. کۆسماس گوتی:

- ئەوە چیتە؟ کیٚ عاجزی کردووی؟....
- هیچ... هیچ... تۆزیٚ ماندووم.

ئەوجا دەموچاوی خستە ژیٚر بازووی خۆیو بیٚدەنگ بوو. دوای تۆزیٚ گوتی:

- ژنەکان هەموو سەیریان دەکردمو روویان لیٚم وەردەگیٚڕا، پاشان سەریان دەکرد بە یەکداو دەکەوتنە چپە. دایکت بەزەیی پیٚمدا هاتەوە، هەستاو بە ژنەکانی گوت: "دایکەکەم بیٚ ئەدەبی نەبیٚ هەستن بڕۆنەوە بۆ ماڵی خۆتان! ئیٚمەش ماندووین.سبەی وەرنەوەو پیٚڵاوتان بەسەر ئەم چاوانەم". ئەوجا دەستی گرتمو هیٚنامییە ئەم ژوورە کە دەیگوت ژووری تۆیە. کەمیٚ دانەوییەوە، وەك بڵیٚی دەیویست ماچم بکا کەچی ژیٚوان بۆوەو هەر ئەوەندەی پیٚ گوتم: "بۆ خۆت هەڵا ژیٚو گویٚ بە قسەی ئەمانە مەدە. هیٚلاکی بۆ خۆت بخەوە". منیش لەو ساوە چاوەڕوانی تۆ بووم.

کۆسماس دانەوییەوە. زوڵفەکانی لابردو ماچی کرد. ژنە چاوانی نوقاندنو بزەیەکی کرد. لەم کاتەدا مانگ دای لە ناو ژوورەکەو چارەی رونـاك کردەوە. کۆسماس کە چاوی بە رەنگە هەڵبزرکاوەکەی ژنەکەی کەوت ترسی لیٚ نیشت. لە باوەشی گرتو لەسەر تەختەکە دریٚژی کردو بە ئەسپایی پیٚی گوت:

- بنوو گیانەکەم، بنوو! تۆ ماندوویت.

ژنە، دەستی میٚردەکەی لە نیٚو دەستی خۆی خستو گوتی:

- بە تەنیٚ خەوم لیٚناکەویٚ، تۆش لەگەڵما بخەوە!

باوەشی بە میٚردەکەیدا کرد، دەستی لە قەدی ئاڵاند، خۆی بە سینگو بەرۆکییەوە قەرساندو پاش ئەوەی بە زمانی زگماکی خۆی چەند وشەیەکی مەحەبەت ئامیٚزی درکاند، خەوی لیٚکەوت. مانگ هیٚواش هیٚواش سەردەکەوت. مانگەکە یەکجار جوانو دڵگیر بوو. هەمان مانگی جاران بوو. کۆسماس ئەو شەوە خۆشانەی سەردەمی لاوی خۆی بیرکەوتەوە کە لەگەڵ هاوڕیٚکانی دا بە باسی مەسەلە ئاڵۆزەکانەوە دەی گوزەراند: لە کویٚوە دییٚن؟ بۆ کویٚ دەڕۆیـن؟ بۆ هەین؟ و گەلیٚ پرسیاری تری لەم بابەتە کە هۆشو بیری هەموو گەنجانی دنیا بەخۆیەوە مژول دەکا.

تریفەی مانگ دای لە سەرانسەری جێگاکەیان. قژە زێڕینەکەی نەئومی کە بەسەر سەرینەکەدا بڵاوببۆوە. بریسکەیەکی فێنکی دەدایەوەو ئۆخژنی دەخستە دڵو دەروونان. دەموچاوی جوانی مەڕمەڕی دەنواند. کوسماس دەستی برد تا نەوازشی بکا، بەڵام لە ترسی ئەوەی نەبا خەبەری بکاتەوە ژێوان بۆوەو لە دڵی خۆیدا گوتی:

- ئەم ژنەم لە رادەبەدەر خۆش دەوێ، خوا هەڵناگرێ ئەویش زۆری چاکە لەگەڵ کردوومو چاکەی بەسەرمەوەیە.... ئەو مێشكو دڵی منی کردەوەو وای لێکردم ئەو نەژادانەشم خۆش بوێ کە جاران رقم لێیان بوو, وای لێکردم لە بیرو بیرکردنەوەیان تێ بگەمو بگەمە ئەو قەناعەتەی کە بەنی بەشەر چ جیاوازییەکیان نییەو هەموو چوون یەکن. ئەو شەوەی کە ئاشنایەتیم لەگەڵی پەیدا کرد پێ دەچوو فریشتەیەك بۆ منی رەخساندبێ.

کۆسماس سەری بادا. زەردەخەنەیەکی کردو هەمدیس گوتی:

- فریشتە نییە. بە خۆم لێی چوومە پێشەوەو ناسیم!

ئەوەی بیر کەوتەوە کە چۆن لە شارێکی دووری باکووردا چوو بووە کتێبخانەیەك و بە دوای کتێبی شیعری چینی سەردەمی سونگ دا گەڕابوو کتێبەکەی دەست نەکەوتبوو، خەمبارو بێ تاقەت چاوی بڕی بووە شەقامەکەو لە پڕ چاوی بە کیژێکی شۆخ کەوتبوو کە چاکەتێکی ئاوریشمی نارنجی لەبەر بوو، و بە جادەکەدا دەڕۆیی. کۆسماس رەنگی نارنجی لە هەموو رەنگەکانی دی پێ جوانتر بوو. کیژە پاش تۆزێك لەبەر چاوی ون ببوو، کۆسماس هەستی کردبوو شتێك بەرەو ئەو کیژە رای کێشابوو لە ناخیا بێدار ببۆوە. یەکسەر ئەم بیرەی بە مێشکدا هاتبوو کە: "ئەگەر بمەوێ دەتوانم دوای بکەومو پێیدا بگەمو داخوازیشی بکەمو بیکەم بە هاوسەری خۆ، خۆ ئەگەر بشمەوێ ئەوا لێرەدا رادەوەستمو بەڕێی خۆیدا دەڕوا. لە چونو نەچوندا ئازادم، بەڵام بە تەواوی نازانم چم دەوێ؟" یەکسەر ئەو شوانە کریتییەی بیر کەوتبۆوە کە هەرگیز کاندی نەبینی بوو و پێی وابوو کاندی شارێکی گەورەیە. وایان بۆ باس کردبوو کە کاندی بە هەشتی رووی سەر زەمینە و هەموو شتێکی تێدایە، هەر لە پێڵاوی سپییەوە بیگرە تا دەگاتە تفەنگو شمشێرو دانەوێڵەو ماسی و ژنانی جوانی بۆن خۆش.

شوانەی بەلەنگاز چەندین ساڵ بە عەزرەتی ئەم بەهەشتەوە تلایەوە تا رۆژێ تینی بۆ هات، پێڵاوە کۆنەکانی خۆی داکەندو دانی بە شانیا تا لە رێگا نەدڕێنو لە چیاوە داگەڕاو شاری کاندی خۆت بگرە وا هاتم. حەوت دانە سەعاتی رێك بە گورگە لۆقە رێگای بڕی تا دەمەو ئێوارە گەییە بەرە دەروازەی شار، بەڵام لە پڕ هەستی بە شەرمەزاری کرد، چونکە نەیتوانی بوو بەسەر رارایی و دوو دڵی خۆیدا زاڵ بێ. نووکی دارەکەی ژەند بە دەروازەکەوەو گوتی: "ئەگەر بمەوێ وەژوور دەکەومو ئەگەر نەمەوێ رێو رێ دەگەڕێمەوە و پێ نانێمە شارەوە، هەڵبەتە دەگەڕێمەوە!" هەر لە وێوە گەڕابۆوە بۆ چیا.

بەڵام کۆسماس ئەو رۆژە لە دڵی خۆیدا گوتبووی: "وەژوور دەکەوم!" کەوتبووە دوای کیژەکە. چاکەتە نارنجییەکە لە نێو ئاپۆرای خەڵکەکەدا لە دوورەوە دیار بوو، کۆسماس بە هەڵەداوان دوای کەوت. کیژە ئاوڕی دابۆوەو بە ترسەوە سەیری کردبوو. کۆسماس پێی گوتبوو؟

- لەو دەمەدا کە تۆ بە شەقامەکەدا دەڕۆیشتی، من لە دڵی خۆدا گوتم:

"ئەگەر بمەویْ فریای ئەم کیژە دەکەوم‌و رای دەگرم‌و دەبین بە ئاشنا، ئەگەر نەشمەویْ ئەوا وازی لیْ دیْنم کە بە ریْی خۆیدا بڕوا، پاشان لیْبڕام کە بەڵیْ دەمەویْ".

کیژیْ بەنیگەرانی‌و دوو دڵییەوە سەیری کردبوو، و گوتبووی: "تۆ یا شیْتی یا شاعیر، بەڵام من پەلەمە".

- وەرە با پیْکەوە بڕۆین و هەندیْ قسە بکەین، پاشان بڕیاری خۆت بدە... کیژیْ هەمدیس گوتبووی:

- من پەلەمەو کارم هەیەو دەبیْ بڕۆم.

- بۆ کویْ دەڕۆی؟

کیژیْ شڵەژا بوو، بە دەنگی لەرزۆکەوە گوتبووی:

- دەبیْ بڕۆم...

کۆسماس توڕە ببوو، باسکی گرتبوو، و بە لاسارییەوە گوتبووی:

- مەڕۆ، و لەگەڵ مندا وەرە!

ئاوازی دەنگی کچەکە گوتبووی: "نەخیْر، پەلەمەو دەبیْ بڕۆم" کۆسماسی ترساندبوو، چونکە ریْك وەکو ئەوە وابوو هاوار بکا: "خەڵك‌و خوا فریام کەون!" کیژیْ سەیری کۆسماسی کردبوو. برۆ باریکە پەیوەستەکانی هیْنابۆوە یەك هەستی کردبوو هەموو ژیانی بەو ساتەوە بەندەو چارەنووسی لەم چەند وشە ئینسانییەدا کۆ دەبیْتەوە کە بڵیْ: "باشە" یا بڵیْ "نەخیْر". کۆسماس جاریْکی دی پیْی گوتبوو:

وەرە! کچە پرسی بووی: بۆ کویْ؟

- بۆ هیچ کویْ....

کچە وەکو منداڵیْکی چکۆلە بە گلەییەوە گوتبووی:

- ئاخر بۆ کویْ؟

کۆسماس گوتبووی:

- تۆزیْ پیاسە دەکەین‌و ئەوسا تۆ بڕۆ.... ژیان کورتە و با چیمان لە دڵدایە بەیەکی بڵیْین..."

کیژەکە سەرە ئاڵتونییەکەی بادابوو، و گوتبووی:

- باشە، ئەوەندەمان دەرفەت هەیە قسە بکەین. خیْراکە با بڕۆین ژیان هیْندەی بە بەرەوە نییە!....

چوونە باغیْکەوە. زەردەپەری زیْڕ ئاسا بەرەبەرە بوو بە وەنەوشەییەکی کاڵ‌و پاشان گۆڕا بە شینیْکی تیْر. هەردووکیان خیْرا خیْرا قسەیان دەکردو هەناسە بڕکیْیان پیْ کەوتبوو. هەردووکیان پەلەیان بوو. یەکەمجار کۆسماس قسەی دەکرد تا تۆزیْ هیْوری بکاتەوە. باسی کریت، ئەو دوورگە سامناکە خۆشەویستە، باسی بابی، ئەو نەڕە دیْوە زەبەلاحە، باسی دایکی، ئەو ژنە موبارەکە شەهیدە زیندووەی بۆ کرد.... کیژیْ شڵەژابوو، و لیْی پرسی بوو: "چۆنە بەم

هەموو متمانەیە قسە بۆ من دەکەی؟" کۆسماس وەڵامی دابۆوە: "چونکە من لەسەر ڕۆیشتنم‌و تۆیش دەڕۆی‌و دەرفەتی قسەکردنمان نامێنێ.. جاران خەڵکی بە چەندین ساڵ نەدەگەیینە ئەم خاڵەی کە ئەوشۆ من‌و تۆ بە قەڵەم بازێ پێی گەیشتین".

هەردووکیان لەسەر تەختێك ڕۆنیشتبوون، کۆسماس لێی پرسی بوو:

"ناوت چییە"

- نەئومی.
- کەواتە قسە بکە نەئومی، پێ دەچێ چیرۆکی ژیانی تۆ یەکجار خەماوی بێ. قسە بکەو متمانەت پێم هەبێ، چونکە من کریتیم.
- کریتی چییە؟
- کریتی یەعنی پیاویکی دڵاوا، نەئومی.

وەختێ هەستان دنیا ببوو بە شەو. دڵی کۆسماس پڕ ببوو لە داخ‌و کەسەر ئەم کچۆڵەیە خەمی دنیای لە دڵ دا بوو، قسەکانی پەردەیان لە رووی بێ شەرمی‌و بێ وەفایی و شێتی ئەم جیهانە هەڵدەدایەوە. کۆسماس هەردوو دەستی بە دەموچاوییەوە گرتبوو، و بە دەم گوێ گرتنەوە بە چاوی خەیاڵ ئەو دیمەن‌و ڕووداوانەی بەسەر دەکردەوە کە نەئومی بۆی گێڕابۆوە. قۆزاقانی سوارە بەناو شاران دەکەوتن، دەڕژانە ناو گەڕەکە جوو نشینەکان، دەرگای ماڵەکانیان دەشکاند، پیاوانیان دەکوشت، پیرەمێردو ژن‌و منداڵانیان لە یەك شوێندا خڕ دەکردەوە، بابی نەئومی ئەو حاخامە پیرە ردێن سپییەیان لەگەڵ تاقمێك دا راپێچ کردبوو. هەموویانیان بە نێو بەفرا وەکو رانە مەڕ دابووە پێش. شەوو ڕۆژ بەنێو بەفرا ڕێیان دەکرد... ناو بە ناو یەکێکیان پێی خوار دەبۆوەو لە نێو بەفردا رەق دەبووەوە.

زۆربەی ئەوانەی کە رەق دەبوونەوە ژن‌و منداڵ بوون. نەئومی دەستی بە گریانێکی بە کوڵ کردبوو، کۆسماس دەستی لە ملی وەرینا بوو و گوتبووی: "نازانم. تکایە هیچم لێ مەپرسە!" کۆسماس دەستی بە قژیا هێنابوو و گوتبووی: "ئەدی باشە ئەم ئێوارەیە بۆ کوێ دەچووی؟" نەئومی سەری هەڵبڕی بوو، و گوتبووی: "بڕیارێکم دابوو. دەستە خوشکێکم ئەم چاکەتە نارنجییەی دابوومێ. منیش سەرم شۆردبوو، و قژم شانە کردبوو، و دەڕۆیشتم...." لێرەدا هەڵوەستەیەکی کردبوو، و ئەوجا بە کاوەخۆ لەسەر قسەکەی رۆیشتبوو: "دەڕۆیشتم تا خۆم بکوژم‌و کۆتایی بەم ژینە بێنم".

کۆسماس دانەوی بووەوەو دەستی ماچ کردبوو. ئەوجا گوتبووی: "وەرە با بڕۆین!

- بۆ کوێ؟.
- لەگەڵ منا وەرە.
- ئاخر بۆ کوێ؟
- بۆ دەپرسی؟ چما متمانەت بە من نییە؟ من هێشتا نازانم ئاخر تۆم خۆش دەوێ یان نا، بەڵام نایەڵم بە تەنێ بڕۆی. هەموو بەجێیان هێشتووی، بەڵام من بە جێت ناهێڵم".

کیژەکە سەری داخستبوو. کۆسماس لەناو تاریکی باخەکەدا بە جوانی دەموچاوی بۆ نەدەبینرا. مات و بێدەنگ وێستا بوو. هەستی دەکرد کە کچەی بێ باب و دایك لەگەڵ باب و باپیرانی روحانی خۆیدا راوێژ دەکاو دەیەوێ بڕیارێ بدا لە پڕ نەئومی سەری هەڵبڕی بوو، و بە بڕوایەکی پتەوەوە گوتبووی: "باب‌ڕۆین!" و دەستی دابووە دەستی کۆسماس.

*　　　*　　　*

ئەنجام مانگ ئاوا بوو، جێگاکەیان لە تاریکیدا غەرق بوو. لە ژوورەکەی خوارەوە، دایك و خوشکەکەی کۆسماس هێشتا نەنووستبوون و بە ئەسپایی قسەیان دەکرد. کۆسماس گوێی لە دەنگی دایکی بوو کە لە خوڕەی شەوانی روبارێك دەچوو. سەگێك بە کەساسییەوە قوروسکاندی و پاشان بێدەنگ بوو. بۆنی ڕێحانەی نێو حەوشەکە دەگەییە سەرەوە. کۆسماس نەفەسی قوڵی دەکێشاو زەینی وەکو حەوشەکەیان پڕ بوو لە گوڵ و گوڵدان و بیرێ ئاوی ساردو سازگار لە ناوەندیدا بوو. بیری دەکردەوە: "ئەمە وڵاتەکەمە! ئەمە ئەو ماڵەیە کە تیایدا لە دایك بووم و ئەمەش ژنەکەمە!...."

لەو دەمەدا کە کۆسماس بیری لەم شتانە دەکردەوە بۆن و فێنکی زێدی، ناخی باوەشێن دەکرد، لە پڕ پەنجەرەی ژووری خوشکەکەی کرایەوە.

وا دیار بوو دەوروبەری نیوەشەو بوو. کۆسماس ماوەیەکی زۆر گوێی هەڵخست. هەموو شوێنێ کڕو کپ بوو. ئەوجا لە کۆڵانەکەوە دەنگی پێ هات: ڕێبوارێکی بە درەنگ کەوتوو بوو. لە پڕ دەنگێکی گیراوی خەم وڕوژێن پرسی: "نیوەشەو بووە کاکە؟ ئەرێ نیوەشەو بووە؟" دەنگی پێیەکە نەما، پەنجەرەکە بە توندی داخرا هەمدیس بێدەنگی بالی بەسەر هەموو شتێك دا کێشا.

کۆسماس موچوڕکێکی پێدا هات و لە دڵی خۆیدا گوتی:

"ئاە خوایە! چەند غەم وڕوژێنە!"

فرمێسك هۆن هۆن بە چاویدا هاتە خوارێ.

کۆسماس ئەو شەوە نەیتوانی بخەوێ. خوا خوای بوو زوو رۆژ بێتەوە. وەختێ بەیانی دا بە ئەسپایی لە جێگەکەی هاتە دەرێ تا ژنەکەی خەبەر نەکاتەوە... جلی لەبەر کرد، بە قاڵدرمەکاندا هاتە خوارێ و لەسەر قەنەفەیەك لە شوێنەکەی بابی رۆنیشت. وەك بڵێی بیەوێ بە گژی بابی دا بچێ و لەو جێیەی کە جاران لەسەری دادەنیشت دەری پەڕێنێ و هەر بەوەشەوە نەوەستێ و لە ماڵەکەش دەری بکا. دەیویست دەرگاکە بەکێلۆن دابخاو ڕێگای هاتنە ژوورەوەی لێ بڕێ تا ئازارێك بە ژنەکەی نەگەیەنێ.

کە چوو بۆ ئەوروپا وای هەست دەکرد بۆ یەکەمجار لە مەترسییەکانی ماڵی بابی رزگاری بوو، کەچی ئەو شەوە هەموو مەترسییە دێرینەکان لە ناخیا سەریان هەڵدابۆوە.

خوشکەکەی بە رەنگی زەردو چارەی گرژەوە بە دیار کەوت. کە چاوی بە براکەی کەوت لە جێگاکەی بابی دانیشتبوو، ترسی لێ نیشت و پاشەوپاش کشایەوە، دەتگوت وای هەست کرد کە بابی زیندوو بوەتەوەو هەمدیس جڵەوی ماڵەکەی گرتۆتەوە دەست. لەو شەوەوە کە بابی بە قژ رای کێشا بوو، و نەی هێشتبوو دەستی بەر دەستی چ پیاوێك بکەوێ رق و کینەیەکی هێدی

له ناخیا نەشونمای دەکرد، ئەم رق‌و کینەیە رەگی بە ناخیدا دەهاویشت‌و نەی دەهێشت بمرێ. حەزی دەکرد نەمرێ تا هەمیشە نەفرەت لە بابی بکا. هەموو شەوێ باوڵەکانی دەکردەوە، سەیری ئەو پارچانەی دەکرد کە بە دەستی خۆی بۆ جیازی خۆی چنی بووی. لێفە گوڵدارەکانی دەردێنا، دەیڕوانییە چەرچەفە کەتان‌و ئاوریشمەکانی و کزە لە جەرگییەوە هەڵدەستا، هاواری دەکرد! "بە نەحلەت بێ!". جاری واش هەبوو رقێکی ئەستوور باڵی بەسەردا دەکێشاو بەسەریا دەهات کە هەموو شتەکانی خۆی لە ناوەندی حەوشەکەدا کەڵەکە بکاو ئاگریان تێ بەربدا، بە ئومێدی ئەوەی گیانی بابی لەگەڵ شتەکانی ئەمدا بسوتێ. دەیڕوانییە کەلوپەلەکانی خۆی‌و لەبن لێوانەوە بەخۆی دەگوت: "ئەمانە دەبن بە کفنم!" و هەمدیس دەیگوت: "بە نەحلەت بێ!" و ئەوجا دۆلابەکانی دەکردەوەو کە چاوی بە جلەکانی بابی دەکەوت وەکو دێڵە سەگێ کە گورگی بینی بێ دەکەوتە لەرزین. هەرگیز نەی وێرا بوو دەست لەو جلانە بدا.

کە چاوی بەو جلانە دەکەوت دڵی تێك هەڵدەهات‌و لێیان دەترسا. وای هەست دەکرد ئەگەر دەستیان لێ بدا دەبن بە گڕو دەی سوتێنن. دایمە شەڕی لەگەڵ دایکی دەکرد کە بۆچی رێی بە مێردەکەی داوە ئەوەندە لەگەڵیاندا خراپ بێ.

جاران براکەی زۆر خۆش دەویست، بەڵام ئێستا کە دەی بینی ژنی هێناوە رقی لەویش دەبۆوە. رقی لە ژنەکەش دەبۆوە. دایکی پێی دەگوت: "ماریا، کچم تۆزێ حەوسەڵەت هەبێ..."

کەچی دەیگوت: "نەفرەت لە حەوسەڵە! حەوسەڵەی چیم هەبێ! ئەدی بۆ پێم ناڵێی چەقۆیە هەڵگرم‌و ئەو سەر ببڕم‌و چیدی چاوم بە فەساڵی بەدی نەکەوێ!".

ئەو رۆژە وەختێ بەیانی براکەی رۆژباشی لێکرد، ئەو خۆی پێ نەگیراو دایە پرمەی گریان. کۆسماس گرتیە باوەش‌و گوتی:

– مەگری خوشکێ مەگری. ژیانی تۆش دەگۆڕێ‌و بەختت دەکرێتەوە...

سەرە بۆزەکەی هەڵبڕی و چاوی لە دوڕ چاوی براکەی بڕی‌و لە بن لێوانەوە گوتی:

بۆ ئەوەی بەختم بکرێتەوە شوو بە فریشتەی مەرگ دەکەم. و ئەوجا لە ژوورەکە وەدەرکەوت.

کۆسماس هەناسەی سوار بوو. چووە نێو حەوشە تا هەناسە بدا. بەڵام لە پڕ هەستی بە نیگەرانی کرد. وەك بڵێی گوێی لە یەکێك بوو کە لە سەرێڕا ئاهێکی هەڵکێشا. بە پەلە بە قاڵدرمەکاندا سەر کەوت. دەیوست ژنەکەی بدێنێ.

ژنەکەی لە پرخەی خەودا بوو. پێیە بچووکەکانی لە لێفەکەوە دەرکەوتبوون. کۆسماس دانەوییەوەو ماچی کردن‌و بە ئەسپایی دەستی بە قژە پەخش‌و بلاوەکەیدا هێنا. بۆنی هەناسە گەرمەکەی دەتگوت بۆنی سمڵ‌و مێخەکە. بەڵام لە پڕا، رێك لەو دەمەدا کە سەری بەسەردا دانەواند بوو، و دەیوست لێوە بە ئاستەم لێك ترازاوەکەی ماچ بکا وای هەست کرد لە سەر قادرمەکانەوە جیڕە جیڕێك هات. یەکێك بە هەنگاوی قورسەوە سەردەکەوێتە سەرێ. کۆسماس راچڵەکی، بە ترسەوە لەسەر سیسەمە کە دانیشت. دیسان جیڕە جیڕ لە پەیژەکەوە هەستاو هەنگاوە قورسەکان نزیك دەبوونەوە. هەنووکە گەیی بوونە دوا پلەی پەیژەکەو بە راڕەوە تەسکەکەدا دەڕۆیشتن.

کۆسماس ترسا لەبەر خۆیەوە گوتی: "خۆیەتی، پیرەمێردە!... بەڵێ ئەوە!" هەردوو باڵی بەسەر ژنەکەیدا گرت.

هەنگاوەکان لەبەردەم ژوورەکەدا وێستان. دڵی کۆسماس هێند بە توندی لێی دەدا هەر ئەوە نەبوو لە سینەیەوە بێتە دەرێ، هەستی دەکرد ماڵەکە لە بناخەکەیەوە دەجوڵێ. دەیویست هاوار بکا بڵێ:

"ئەوە کێیە؟" کەچی دەنگی دەرنەدەهات.

نەئومی لەو دەمەدا هاوارێکی کردو لە خەو راپەڕی. دەیڕوانییە دەرگاکە و دەست دەست ئارەقەی دەکردەوە. کۆسماس لە هەمێزی گرت و گوتی:

- ئەوە چتە؟ هیچت ژنەوت؟
- بەڵێ، بەڵێ...
- مەترسە، چ نییە....
- یەکێك بە پەیژەکەدا سەرکەوت.... ئەوەتا لە پشت دەرگاکەوە.
- خەمت نەبێ، چ نییە، خەوت دیتوە. بزانە هیچ دەبینی!

ئەوەی گوت و هەستا. کۆسماس بە خۆشی زۆر دەترسا، بەڵام شەرمی دەکرد.

دەستی برد، دەرگاکەی کردەوە. کەسی لێ نەبوو. بۆ دڵدانەوەی ژنەکەی لە قاقای پێکەنینێکی دەسکردی دا ئەوجا لێی نزیك بووەوە لێفەکەی لەسەری لاداو ماچێکی کردو دیسان گوتی:

- نەئومی مەترسە: ئێرە مالی خۆتە....

ژنە روانییە دەوروبەری خۆی. چاوی بە دۆڵاب و پەنجەرە و چوارچێوەی هەر سێ وێنەی:

لە دایك بوونی مەسیح، مەسیحی لە خاچ دراو، و فریشتە میکائیل دا گێڕاو گوتی:

- بەڵێ ئێرە ماڵی خۆمە.... پێی رادێم.

فرمێسك لە چاوانی قەتیس مابوون.

کۆسماس کە چاوی بە گریانەکەی کەوت، لە پڕ هەوەسێکی سەرکێش لە ناخیا بێدار بووەوە، هەوەسی دەست لە ملانێ ئەمما هەوەس! تەنانەت لە وڵاتی غەریبیشدا بەم رادەیە ئارەزووی دەست لەملانێی نەکردبوو. دەرگای ژوورەکەی خستە سەر گازی پشت تا بیسەلمێنێ کە لە روحیانیەتی مردووان ناترسێت، ئەوجا گرتییە هەمێزو بە ئەسپایی کەوتە نەوازش کردنی سەراپای.

* * *

رۆژو دووان و سیان تێپەڕین، کۆسماس هەموو رۆژێ دایکی و خوشکەکەی دەبینین. باسی ماڵ و بنەماڵە و دەرودراوسێ و باسی روحیانەتی بابی کۆسماسیان کرد کە هەمیشە بە ژوورەکاندا دەگەڕاو ئازاری دەدان...

بە دوورو درێژی باسی کریتیشیان کرد. هەرچییەکیان هەبوو بە یەکتریان گوت و چی تریان پێ نەما بوو کە بە یەکتری بڵێن. تەنیا سۆزی خزمایەتی بوو کە بە یەکەوەی دەبەستن و ئەو سۆزەش لە بێدەنگیدا خۆی دەنواند.

کۆسماس بە کۆچەو کۆڵانەکانی سەردەمی منداڵی خۆیدا دەگەڕا. لەم مەیدانەدا بوو یانی لە مەیدانی سیَ تاقدا بوو کە بۆ یەکەمجار خورپەی ئەشقی کەوتبووە دڵ: خۆر لە زەردەیەکی ئێوارە، کیژۆڵەیەکی لیَ پەیدا ببوو.

کیژە گوڵە باخێکی سووری بە دەستەوە بوو، و ئەمیش چەپکیَ گوڵی یاسەمینی پیَ بوو، چ بۆنو بەرامێکی خۆش بە دنیادا بڵاو دەبۆوە!

عەسرە وەختێکی هاوین بوو، کیژانی سەرو عوزر شۆر بە جلوبەرگی سەوزو سوورەوە، پیاسەیان دەکرد و مەمکی قوتیان شەڕی بە کراسەکانی بەریان دەفرۆشتو مەلۆی قژ بەسەر شان و ملیاندا رژا بوو، قردێلە چەشنی بەیداخ بە پشتی سەریانەوە دەشەکایەوەو هەموو هەنگاوی گورجییان دەنا. هەموو لە کەشتی جەنگی دەچوون کە ئاڵایان هەڵکردبوو و دەچوونە فەتحی دنیا... کوڕانی تازە هەڵچووش بە دڵە خورپە و رەنگی زەردەوە دوایان کەوتبوون، بەڵام وا خۆیان دەنواند کە گاڵتە بەکیژەکان دەکەن. کۆسماس-ش یەکێك بوو لەو لاوانە، ئەوسا تەمەنی شازدە ساڵ بوو.

بە پەلە لەمەیدانەوە تێپەڕیو سەری داخست تا نەوەك تووشی پیرێژنیَ ببیَو یەکێك لە کیژەکانی ئێوارەی گۆڕین دەرچیَو زامی کۆنی بێتەوە سویَ.

بابە گەورەی خۆی بیرکەوتەوە کە چۆن ئەویش وەختیَ گەڕابۆوە بۆ دورگەکەی خۆی، بە دڵی پڕ لە کولو کەسەرەوە هەموو جێیەکی دورگەکەی تەی کردبوو. ماڵەکان لەبەر چاوی نزمترو جادە و شەقام و کۆڵانەکان تەنگتر دەیان نواند و دۆستە کۆنەکانی لەیەك - دوو قسە پتریان پیَ نەببوو کە لەگەڵی بکەن. ئەوانەی کە لە سەردەمی لاویدا تا دوو بەتڵی شەو رادەبوورد لە کوچە و کۆڵانەکاندا دەوێستانو باسی خواو وڵاتو چارەنووسی جیهانیان دەکرد، ئێستا گیرۆدەی ژنو منداڵو پابەندی گیروگرفتو ئەرکی رۆژانەی ژیان ببوون. کەشتی لاوییان لە تەشتە ئاوێك دا غەرق ببوو.

* * *

بابە گەورە لەم کاتەدا، لە هەمان رۆژی یەك شەممەدا، لە گەندی پتروکفالو لەبەر سۆپا پڕ ئاگرەکەی ماڵی خۆیان دا رۆنیشتبوو، و سەرمای بوو. دەموچاوی تێك قوپا بوو، ئەژنۆکانی سستو لەرزۆك ببوون، دەیڕوانییە ئاگرەکەو بیری لە رابوردووی خۆی دەکردەوە. بیرەوەرییەکان وەکو روبارێك بە مێشکی دا دەڕۆیینو بابە گەورە بە جوانی هاڕەو هاژەکەی دەژنەوت.

لە هەمان کاتدا زەلامیَ کە پیشەی رێنوێنی رێبوارانی غەریب بوو لە رێوە تیَ دەپەڕی، سڵاوی لیَ کردو بە روو خۆشییەوە گوتی:

- سیفاکسە پیرە مژدەم بەریَ کە کۆسماسی کوڕەزات لە ئەوروپا هاتۆتەوە ئێستا ها لە کاندییە. دەڵێن قەڵەمو کاغەزێکی پێیەو هەر شت دەنووسیَ. بابە گەورە راچڵەکی. دار دەستەکەی هەڵبڕی و بە دەنگی بەرز گوتی:

- شتی چی دەنووسیَ؟!....

بەڵام ڕێنوێنەکە دوور کەوتبۆوە. بابە گەورە بێدەنگ بوو. ئەم گەڕانەوە لە ڕەی کۆسماسی لەبەر گران بوو، چونکە ئەمەی بە نزیك بوونەوەی مەرگی خۆی لە قەڵەم دا. لە دڵی خۆیدا گوتی: "ڕۆژی منیش لە تەواو بووندایە!" لە جێی خۆی هەستا هاریدیموسی شوانی خۆی گاز کردو گوتی:

- هاریدیموس پەیژە گەورەکە بدە بە شانتاو بە دوای مندا وەرە!
- بۆ کوێ سیفاکسی پیر؟
- سەد کەڕەتم پێ گوتیت هیچ پرسیارێکم لێ مەکە. خێراکە دوام کەوە. هاریدیموس پەیژە زلەکەی دا بە شانیاو دووی بابە گەورە کەوت. بابە گەورە، بەخۆی، سەتڵە بۆیەکەو فڵچەکەی هەڵگرتبوو. بە پەلە دەڕۆیی و جار جاریش لەسەر بەردەکان دەخزی. ئەنجام گەیینە مەیدانی گوندو پیرەمێرد بورجی زەنگی کڵێساکەی نیشاندا کە تازە سپی کرابۆوەو گوتی:
- پەیژەکە بنێ بە دیوارەکەوە! جوان دای بنێ با نەکەوم. ئەدی تراساکی لە کوێیە؟
- لەگەڵ هاوەڵەکانی ڕۆییوە، تفەنگەشی لەگەڵ خۆی بردووە.
- خوا ئاگاداری بێ! هەقی خۆیەتی! جێی خۆیەتی!

شوانەکە، پەیژەکەی لە ژێر بورجی زەنگەکەوە نا بە دیوارەکەوە، دوو بەردیشی دایە پاڵی و بە خۆیشی توند ئەملاو ئەولای گرت. پیرەمێرد پێی نایە سەر یەکەم پلەو بە هانکە هانك دەستی بە سەرکەوتن کرد.

هاریدیموس بە ترس و نیگەرانییەوە سەیری دەکرد نیشانەی خاچی کێشاو لەبەر خۆیەوە گوتی: "خوایە خۆت ڕەحم بکەی!" پیرەمێرد گەییە سەری سەرەوە، لە ئاستی بەردە تەختە چوارگۆشەکەی ژێر بورجی زەنگەکە وێستا، فڵچەکەی لە بۆیەکە هەڵکێشا، دەستی هەڵبڕی و بە پیتی درشت کەوتە نووسینی وشەی ئا.زا.د.ی.

دڵی لە خۆشیا بە توندی لێی دەدا.

لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "کێ باوەڕی دەکرد کە تەمەنی من بەم شێوەیە کۆتایی دێ؟ کێ دەیگوت من بە ئاخری پیری دەست دەدەمە بۆیەو فڵچەو دروشمان لە دیواران دەنووسم!" هەنووکە هەموو پیتە درشتەکانی خۆی نووسی بوو. ئاگای لەوە نەبوو کە لەسەر پەیژەکەیە، دەیویست پاشەوپاش بکشێتەوەو زەینی نووسینەکەی خۆی بدا. هەر کە ئاوڕی دایەوە هاوسەنگی خۆی لە دەست داو لەو سەرەوە کەوتە خوارێ و لە بن دیواری کڵێساکەدا گیرسایەوە.

هاریدیموس دەستی بە هاوار کرد. دەرودراوسێ هەموو بەغار دابارین بەسەریا، و پیرەمێردیان هەڵگرتەوە. سەری شکابوو، و خوێنی لێ دەڕۆیی، بەڵام زمانی شکا بوو و چ هاوارێکی نەدەکرد. هاریدیموس بە دراوسێکانی گوت:

- کوڕەزاکەی هاتۆتەوەو وا دیارە لە خۆشی ئەو ئاگای لە خۆ نەمابوو... گوند وا شڵەژاو ژێرو ژوور بوو دەتگوت بوومەلەرزە لێی داوە. کۆڵەکەی ئاوایی کەوتبوو. پیرێژنان دەرمانیان لە زامەکەی سەری دەناو لە هەمان کاتیشدا قاتر سوارێکیان نارد بۆ کاندی تا

مستەفا بابا لەگەڵ خۆیدا بێنێ. مستەفا بابا هەموو گیایەکی دەرمانی دەناسی و بە خۆشی پیاوێکی یەکجار چاك بوو. مستەفا بابا جیاوازی و فەرقی هیچ نەخۆشێکی نەدەکرد، تورك‌و مەسیحی‌و جولەکەی تیمار دەکردو دەیگوت: "نەخۆش نەخۆشە جا یۆنانی بێ یا جولەکە چ فەرقێکیان هەیە؟"

بۆ سبەی بەیانی مستەفا بابا بەسواری قاترێك گەییە جێ. کیسەو پریاسکەکانی دەرهێنا‌و سەری شووشە چکۆڵەکانی کردەوە، سەرە شکاوەکەی پیرەمێردی لەنێو دەستە نەرم‌و کارامەکانی خۆی گرت‌و کەوتە مەڵحەم لێنانی برینەکەی، بابە گەورە بۆ رۆژی سێیەم چاوی هەڵێنا. بە دەوری خۆیدا هەڵی روانی، چاوی بە کاترینای بووکی کەوت‌و ئیشارەتێکی کردێ:

- دەنگ‌و باسێکی چیا؟ هەواڵێکی مێردەکەت؟ ئاگات لە هیچ هەیە؟

کاترینا وەڵامی دایەوە:

- بە تەما نییە تەسلیم ببێ.

پیرەمێرد گوتی:

- هەقی خۆیەتی. کوا سەرینێکم بخە پشت‌و راستم بکەوە. لە خەو بێ تاقەت بووم. بنێرە بە دوای کوستاندیس دا بێ بۆ ئێرە ئیشم پێیەتی.

ئەوجا پیرەمێرد ماندوو بوو، چاوی لێك نا.

پاش نیو سەعاتێك زەبەلاحێکی نیمچە ئینسان‌و و نیمچە بزن لە دەرگاوە وەژوور کەوت. چەناگەی خستە سەر گۆپاڵەکەی و لەبەردەم ئەو قەنەفەیەدا وێستا کە پیرەمێرد لەسەری کەوتبوو. بابە گەورە چاوی نوقاندبوو، بۆیە هەستی بە هاتنە ژوورەوەی کوستاندیس نەکرد. کوستاندیس هێمن‌و لەسەرخۆ چاوەڕوانی دەکردو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "قەیدی نییە، هەر چۆنێ بێ چاو هەڵدێنێ‌و پێم دەڵێ کە چ کارێکی پێمە".

نەوەو بووکەکانی بابە گەورە هەموو خڕ بوونەوە، تراساکیش بە خۆو پیرە تفەنگەوە هاتەوە لەگەڵ هاوەڵەکانی دا دەچوون بۆ وازی "جەنگ". ئێستا چاوەڕوان بوو کە بزانێ بابە گەورەی چۆن دەبێ تا دیسان لەگەڵ هاوەڵەکانی دا نەخشەی پەلاماردانی گوندە تورك نشینەکە جێبەجێ بکەن، چونکە ئەمجارەیان هەموو شتێکیان دابین کردبوو.

کوستاندیس گوتی:

- تراساکی وەرە تۆ خەبەری بکەوە، چونکە تۆ لێی ناترسیت.

تراساکی گوتی:

- راستە لێم ناترسم، بەڵام دڵم نایەت خەبەری بکەمەوە.

بابە گەورە، لە دەنگی وان خەبەری بۆوەو چاوی هەڵبڕی. کوستاندیس لاقە زلەکانی هەڵێنایەوەو چووە پێشترەوە. پیرەمێرد چاوێکی بە دەوروبەری خۆیدا گێڕا، کە چاوی بەو حەشاماتەی دەوری کەوت دڵی گیراو هاواری کرد:

- دڵنیا بن کە نامرم. نەخێر، نەخێر جارێ نامرم. بڵاوەی لێ بکەن‌و بچن بە دوای کاروباری خۆتانا! کوستاندیس تۆ وەرە پێشەوەو سەرت بێنە لای منەوە.

کابرای زەبەلاح سەرە زل‌و قژنەکەی دانەوان‌و بە دڵ گوێی بۆ سیفاکسە پیر گرت. سیفاکس هێواش و پچڕ پچڕ قسەی دەکرد. جار جار لە تاو ئازار بێ دەنگ دەبوو. بەڵام پاشان گوڕێکی دەدایەوە خۆو دەستی بە قسان دەکرد. کە قسەکانی تەواو کرد گوتی:

– حاڵی بووی کوستاندیس؟

شوانە وەڵامی دایەوە:

– بەڵێ هاپۆ سیفاکس تێ گەیشتم.

– پاش ئەوەی لە دێهاتەکاندا جاڕی خۆتدا ئەوجا بە غارێ خۆت بگەیێنە شاری کاندی‌و بچۆ بۆ ماڵی "کریسولا"ی بووکم. دوو سەلك پەنیرو بەرخێکی قەڵەویشی بۆ بەرەو بڵێ ئەوە دیاری هاپۆ سیفاکسە.

دەڵێن کۆسماسی کوڕەزام هاتۆتەوە. دەمەوێ بە چاوانی خۆت بیبینی تێ دەگەی؟ پێی بڵێ: "بابە گەورەت خەریکە دەمرێ. دەبێ بەپەلە بێی بۆ لای‌و بیبینی، بڵێ باپیرەت دەیەوێ دوا ماڵئاوایت لێ بکاو رووبەڕوو دوعای خێرت بۆ بکا..." تێ گەیشتی کوستاندیس؟

– تێ گەییشتم هاپۆ سیفاکس.

– کەواتە ناوی خوای لێ بێنەو بڕۆ!

پیرەمێرد سەری وەرگێڕا تا شوانەکە بدینێ، بەڵام رۆیی بوو. تەنیا جیڕەی چەکمە بزمار رێژەکانی دەهات کە بەسەر بەردەکاندا دەڕۆیی.

سبەی بەیانی دەرگای ماڵەکەی خات "کریسولا" کەوتە سەر گازی پشت‌و زەبەلاحێکی توکن بە دوو سەلك پەنیرو لاشەی بەرخێکەوە خۆی بە حەوشەکەدا کردو لە ناوەندی حەوشەکەدا وێستا.

سینگە توکنەکەی هەموو بە دەرەوە بوو، لەشی بۆنی سیری کێوی و سابرێنی لێ دەهات.

دیارییەکانی دانایە سەر زەوی‌و خۆی دا بەسەر گۆپاڵەکەیدا. هەر سێ ژنەکە لەسەر تەختێك رۆنیشتبوون‌و قاوەیان دەخواردەوە. کۆسماس لە ژوورێ را خۆی ئامادە دەکرد تا بچێتە خزمەتی خەلیفە. کۆسماس و خەلیفە نامەیەکیان نووسی بوو و، بە زەلامێکدا ناردبوویان بۆ چیا. پاڵەوانان سەریاندا دەخست‌و ئاخیان هەڵدەکێشا‌و دەیانگوت: "مادامێکی دایکی نیشتیمان وای بوێ ناچارین گوێ رایەڵ بین!" بەڵام هەموویان چاوەڕێی وەڵامی میگلس پاڵەوان بوون. میگلس پاڵەوان هەر کە نامەکەی خەلیفەی پێگەیی ناردی بە شوێن کاپیتان پولیسینگیس، دوو بە دوو لە کوختە کەڵەکە چنەکەدا رۆنیشتن. میگلس پاڵەوان پێی گوت:

– من تەسلیم نابم.

کاپیتان پولیسینگیس گوتی:

– ئاخر ئەمە داواو تکای دایکی نیشتمانە. نابێ دووچاری کارەساتی بکەین.

– کام دایك؟ من باوەڕم بەو مێشکانە نییە کە حوکمی دەکەن.

– یانی پتر متمانەت بە مێشکی خۆت هەیە؟

- ئێستا وەختی گاڵتە نییە؟ من باوەڕم بە مێشکی خۆیشم نییە، بەڵکو باوەڕو متمانەی تەواوم بە دڵم هەیە. دڵم پێم دەڵێ تەسلیم مەبە، بۆیە منیش تەسلیم نابم. تۆ بە دڵی خۆت بکە.
- من هەر چییەك بە چاك بزانم ئەوە دەکەم، بۆیە تکای دایکی نیشتمان دەخەمە سەر چاوان‌و دڵی ناشکێنم.
- کەواتە بڕۆ. هیوای بەختەوەریت بۆ دەخوازم! تۆش بەجێم بێڵە. تۆ یەکەم کەس نیت کە ئەم کارە دەکەی. من پێویستم بە هیچ کەسێك نییە. بڕۆ و سەفەری خێرت بێ، بە هیوای دیدار، پاڵەوان.

کاپیتان پولیسینگیس بە دوو دڵییەوە وێستا. حەزی نەدەکرد بڕوا و بە تەنێ بە جێی بێڵێ. گوتی:

- پاڵەوان میگلس تۆ بە خۆڕایی خۆت دادەنێی.

میگلس پاڵەوان هاواری بەسەردا کرد:

- کەس لە شەڕا بە خۆڕایی نامرێ. هیوادارم ئەم قسەیەت لە رووی بەزەیی‌و سۆز و خۆشەویستییەوە نەبێ.
- من لەم دنیایەدا تاقە یەك کەسم خۆش دەویست‌و تۆ ئەوت کوشت. ئەوە نەبێ ئاشقی چاوی کاڵی تۆ بم، هیچیش خۆشم ناوێی بەڵام حەز ناکەم بکوژرێی، چونکە کریت هێشتا پێویستی بە تۆ هەیە.

میگلس پاڵەوان بۆڵاندی‌و گوتی:

- بەڵام من پێویستم بەو نییە. پێم گوتیت بڕۆ و خوات لەگەڵ!
- باشە تۆ بیری لە ژنەکەت، لە تراساکی کوڕت ناکەیەوە؟

میگلس پاڵەوان شێت‌و هاربوو، دەمارەکانی لا ملی رەپ راوەستان، هەمدیس نەڕاندی:

- تۆ کە ئەوەندە دڵت بە ژیان خۆشە بڕۆ!

بە شەقێك شڕو شیتاڵی بەر زارکی کوختەکەی وەلاخست، کاپیتان پولیسینگیس-ی بە پاڵێك وەدەرنا، بەخۆی لەبەر زارکی کوختەکەدا وێستا و فیندوسوسی گاز کردو پێی گوت:

- فیندوسوس، هەر پێیەکەت بکە بە دووان‌و بچۆ بۆ کاندی‌و خەلیفە ببینە. لە زمانی منەوە زۆر سڵاوی پێ بگەیەنەو بڵێ: میگلس پاڵەوان نامەکەی پێ گەیی، هەر چوار سوچەکەی سوتاندووەو بۆی ناردوویتەوەو دەڵێ من تەسلیم نابم.

فیندوسوس نامەکەی تەپاندە باخەڵی خۆیەوەو گوتی:

- بەسەر چاوان، میگلس پاڵەوان!
- خێرا بڕۆ فیندوسوس ئەگەر تۆش دڵبەندی ژیانی مەگەڕێوە، چونکە لێرەدا جگە لە مردن چ شتێکی دی نییە.

فیندوسوس ئاخێکی هەڵکێشاو گوتی:

- من ماڵو منداڵم بە سەرەوەیە میگلس پاڵەوان، کیژێکم هەیە دەبێ بە مێردی بدەم، ژنەکەم بێ کەسەو بەخۆت دەزانی خانەیەکیشم هەیە.

پاڵەوان میگلس بە بۆڵە بۆڵ پشتی تێکردو گوتی:

- کەواتە پێویست ناکا بگەڕێیەوە. تۆ کابرایەکی حەجاماتکیشیو لەوە زیاترت لێ چاوەڕوان ناکرێ. برۆ کایامبیسو میستیگری بدۆزەوەو پێکەوە بڕۆن تا لەگەڵ برتولدو و ئەفەندی دا یەك بگرنەوە فیندوسوس دوور کەوتەوە. لە تولە ڕێیەکی ئەمینەوە بەرەو دەشتەکە دایکێشا. بەدەم غاردانەوە ئاخی هەڵدەکێشاو جنێوی دەدا و دەیگوت: "تۆ حەجاماتکیشی و لەوە زیاترت لێ چاوەڕوان ناکرێ".

ئەم قسانە خوێنیان دەهێنایە جۆش.

لەو کاتەدا کە ئەو لە قاڵدرمەی بارەگاکەی خەلیفەدا سەردەکەوت، کوستاندیس خۆی بە ماڵی بابی کۆسماس دا کرد، وەکو پێشتر گوتمان لە ناوەندی حەوشەدا وێستاو خۆی دا بەسەر گۆپاڵەکەیدا. هاواری کرد: "سڵاوتان لێ بێ!" دەنگی لە دەنگی بزن دەچوو، چونکە هەر لە منداڵییەوە لە نێو بزنو مەڕدا گەورە ببوو: "سڵاوتان لێ بێ ئەی خانمە بەڕێزەکان! پێ دەچوو خەریکی نان خواردن بن! نۆشی گیانتان بێ!"

دایکی کۆسماس گوتی: "بەخێر هاتی کوستاندیس، وەرە ژوورەوەو جامێ شەراب بخۆوە! دەنگو باسی گوند چییە؟

کوستاندیس لە قاقای پێکەنینی داو گوتی:

خەزورت، پاڵەوان سیفاکس لەسەرە مەرگدایەو پێ ناچێ بژی. ئەم دیاریانەش هی ئەوە بۆی ناردوون.

بە چیچکانەوە لەسەر ئەرزەکە دانیشتو دار عاساکەی خستە باوەشیو هەمدیس گوتی:

- شوکر بۆ خۆی پیاوانە ژیا خۆشی خواردو چاکی دڕی، تورکی زۆری کوشت، ماڵەکەی پڕ لە منداڵو ماڵی دنیا کرد، کوێستانانی ئەحیا کردەوەو کردی بە ڕەزو باغاتو تەنانەت کڵێسایەکیشی بۆ خۆی ڕۆناو بە هەشتی بۆ خۆی مسۆگەر کردو لەم ڕووەشەوە خەیاڵی ئاسودەیە. لەوەی پتر چی دەوێ، خۆ بە تەما نییە کلکی دەجاڵ بگرێ؟ تەنیا کارێکی لەبەر مابێ ئەوەیە بارگەی لێك بنێو خۆ بۆ سەفەری قیامەتێ ئامادە بکا.

کۆسماس گوێی لەم قسانە بوو، و لە ژوورەکەی خۆی هاتە خوارێ. کوستاندیس سەری وەرگێڕاو سەراپای دایە بەرنیگاو گوتی:

- قوربان، ئەگەر درۆم نەکردبێ تۆ دەبێ یەکەم کوڕەزاکەی هاپۆ سیفاکس بی.

ئەوجا سەری قوت کردەوە تا جوان دیقەتی بدا. ئەوجا دەستی بە شانو ملیا هێنا.

کۆسماس گوتی:

- بەڵێ، وایە.

- ئەوە بابە گەورەت داوای تۆ دەکا. جا ئەگەر دەتەوێ بە زیندوێتی بیدینی دەبێ پەلە بکەی. بە زاتی خوا پێم وایە بە درێژایی ئەم چەند ساڵە تەنیا چاوەڕوانی تۆ بووە تا بە

دیدارت شاد بیَ و ئەوجا روحی تەسلیمی عزرائیل بکا. پێی گوتم: "کوستاندیس، بڕۆ و قاترێك لەگەڵ خۆت بەرەو بە سواری قاتر بیهێنە" هەروەها گوتی: "ئەوە دنیایە، سەروەختێ من پاچم هەڵدەگرت و کوڕەکەم تفەنگ کەچی بیستوومە کوڕەزاکەم قەڵەم هەڵدەگرێ. بۆیە ئەم ئەهلی قەڵەمە ناتوانێ بە پێیان بگاتە ئێرە. قاترێ لەگەڵ خۆت بەرەو بە سواری قاتر بیهێنە". جا ئەوەتا قاترم هێناوەو لەبەردەم میوانخانەکەدا بەستوومەتەوە. دەی سا با بڕۆین!

ئەوجا کوستاندیس ڕووی کردە کەیبانۆی ماڵەکەو گوتی:

- ئەمە بوو هەواڵەکان خاکریسولا. جا هەنووکە ئامادەم شەرابەکەت بخۆمەوە تا دڵت زیز نەبێ.

شەرابەکەی لەیەك بینە خواردەوە، بە دەستە زل و زبرەکانی پارچە نانێکی لەسەر مێزەکە هەڵگرت، بە خۆشحاڵییەوە دەمو لێوی پێ سڕیو دەستی بە پێکەنین کردو هەمدیس گوتی:

- بەڕاستی ئەم هاپۆ سیفاکسە پیاوێکی سەیرە! بەم وەزعو حاڵەیەوە بە تەمایە خەڵکی دەعوەت بکا. دەڵێی خۆی بۆ خوازبێنی حازر دەکا. بیستو چوار سەعات لەمەوبەر ناردی بە شوێنمدا، ئاخر من هەر لە منداڵییەوە شوانو شاگردی ئەو بووم، خۆتان ئەمە دەزانن پێی گوتم: "کوستاندیس، گۆپاڵەکەت هەڵگرەو بچۆ بۆ زۆزانو هەموو جەنگاوەرە پیرو بە تەمەنەکان گاز بکە. لەناوەندی هەر گوندێك دا بوێستە و هاوار بکەن: خزمینە، پاڵەوان سیفاکس لە حاڵی مەرگ دایە. هەر هەموو ئەوانەی هێشتا زیندوون دەعوەتی هاپۆ سیفاکسن. هەموو بچن بۆ ماڵی ئەو چ خەمیشتان نەبێ، چونکە هیچ دەست و دیارییەکی لێتان ناوێ. دەرگای ماڵەکەی لەسەر پشتەو سفرەکەی راخراوەو ئێوە تەنیا ئەوەتان لەسەرە بێن و لەسەر سفرەی حازر دانیشنو بخۆن. هاپۆ سیفاکس وەسیێتێکی فرە گرینگی هەیەو دەیەوێ راوێژتان پێ بکاو بە ئێوەی بڵێ، گۆپاڵ هەڵگرنو وەرن".

کۆسماس کە بە دیقەت گوێی رادەدێرا گوتی:

– دەیەوێ چییان پێ بڵێ؟

لەدڵی خۆیدا گوتی: "تەنیا وەلییانی سەردەمانی کۆن بەم جۆرە گەورەیی و شکۆیەوە دەمردن".

لە دڵی خۆیدا شانازی بەوەوە دەکرد کە نەوەی پیاوێکی وەهایە. کوستاندیس گوتی:

- ئەرێ دەبێ چییان پێ بڵێ؟ من چ بزانم! زۆر حەزم دەکرد لێی بپرسم بەڵام ترسام. هێشتا ئەوەندەی گوڕوتین هەیە کە گۆپاڵێك بە تەوقی سەرمدا بکێشێ و دەم کوتم بکا. بۆیە هیچم لێ نەپرسی و بە پەلە لە ماڵەوەدەرکەوتم. بە قەد پاڵ و چیاکاندا هەڵگەڕام، دێ بەدێ گەڕام، جاڕم دا. تەنیا سێ پیرەمێرد لە سێ گونداندا بە دەنگمەوە هاتن: پاڵەوان مانداکاس و پاڵەوان کاتسیرماس و مامۆستا پیرو شەلەکەی ئاوایی ئابارو. پێیان گوتم: "هەڕە پێی بێژە زوو نەمرێ، تۆزێ سەبر بکا تا دەگەینە جێ" هەرسێکیان کڵاوە گوڵینگەدارەکانیان لەسەر ناو پشتێنەکانیان بەست.

کوستاندیس هەمدیس دەستی بە پێکەنین کردو گوتی:

- بەلەنگازانە پیاو بەزەیی بە حاڵیاندا دێتەوە! هەر سێکیان لاقیان ئاوساوەو هێندەیان گوللە پیێ کەوتووە لەشیان بووە بە بێژنگ.

هەر ئەوەتا دەتوانن بەرێوە بڕۆن. تێکڕای تەمەنیان سێ سەد ساڵە. ئاو بە لالغاوەیان دا دێتەخوارێو برژانگەکانیان خڕ هەڵوەریوە. هەر سێکیان کۆنە دەمانچەکانیان لەخۆ بەست، دەتگوت بۆ جەنگ دەڕۆن، دەستی یەکتریان گرتو کەوتنە رێ.. رەنگە باوەڕ بەم قسانەی من نەکەی بەڵام کە هاتییە گوند بە چاوی خۆت دەیان بینی.

کوستاندیس هەستاو بە کۆسماسی گوت:

- ئەزبەنی تۆش کڵاوەکەت لەسەر نیێ. گوتم بابە گەورەت لە حاڵی مردنە. چما لە بیرت چۆوە؟ جا دەیەوێ تۆ ببینێت و بە دەستی خۆت چاوەکانی لێك بنەی.

دایکی کۆسماس نیشانەی خاچی کێشاو بە دڵنیاییەوە گوتی:

- پیاوێکی باش بوو، جێگای بە هەشت دەبێ.

کۆسماس گوتی:

- بابیشم دەچێتە بەهەشتێو ئێمە هەموومان دەچینە بەهەشتێ، چونکە لەم دنیایەدا ناخۆشی زۆرمان چەشتووە.

خوشکەکەی کۆسماس بزەیەکی ساردی بە روویدا داو سەری هەڵبڕی و بە توانجەوە گوتی:

- خوا عادیلە.

دایکی گوتی:

- خوا کەریمەو....

هەستا تا بخورد بێنێو دای گیرسێنێ.

ژنەکەی کۆسماس لە سوچێکی قەنەفەکەدا کزکۆڵەی کردبوو. کۆسماس رووی تێ کردو گوتی:

- کریسولا تۆش لەگەڵم بێ!

بەڵام کوستاندیس، گۆپاڵەکەی کێشا بە زەویدا و گوتی:

- ئەزبەنی، چ پێویست دەکا ژنان لەگەڵ خۆ بێنی؟ هاوڕێیەی ژن بە کەڵك نایە. کە پێیان بڵێی تۆزێ پیێ هەڵگرن، پیێ هەڵدەگرن. ئەوسا هانکە هانکیان پیێ دەکەوێ و ناچار دەبێ بەزەییمان پێیاندا بێتەوە.

چیبکەین، لێرە بە جێیان بێڵین؟ ئەمەیان ناکرێ. لەگەڵ خۆماندا بیان بەین؟ ئەمەشیان سەریەشەیە. ئیدی تۆ کەیفی خۆتە، چۆنی بە باش دەزانی وابکە. رای من ئەوەیە کە عەرزم کردی.

دایکی بە بخوردەکەوە گەڕایەوەو گوتی:

- قسەی کوستاندیسە کوڕم، لەگەڵ خۆتی مەبە، ماندوو دەبێ.

خوشکەکەی بە توانجەوە گوتی:

- بیبە، بیبە, ماندوو نابێ.

نەئومی دەترسا لێرە بمێنێتەوە. حەزی دەکرد ببێ بە مێروویەك و لە بەن بنجی ڕێحانەکاندا خۆی قایم کردبا و کەس نەی دیتبا. گوتی:

– منیش دێم، حەز دەکەم کریت بدینم....

خوشکەکەی لە بن لێوانەوە گوتی: "بڕۆی گەڕانەوەت نەبێ"، ئەو چارەی نەئومی نەدەویست. هەر کە نەئومی لێی نزیك بوایەتەوە هەناسەی لە خۆ دەبڕی. پەرداخ و قاپ و کەوچك و چنگاڵی بۆ جیا کردبۆوە. چونکە پێی وابوو نەئومی گڵاوە و ماڵەکە گڵاو دەکا.

شەوی پێشوو بە خەیانی خۆی ماڵەکەیان لە بونی جولەکەدا پڕ ببوو، و ئەم دڵی تێك هەڵهاتبوو, ڕشابۆوە.

نەئومی لە دڵی خۆیدا گوتی:

– ماندوو نابم و دەتوانم....

هەستا تاخۆی بۆ ڕۆیشتن ئامادە بکا. بەڵام لەگەڵ هەستاندا سەری سووڕا، شانی بە دیوارەکەوە داو چاوی نوقاند. چەند ڕۆژێ بوو هەستی دەکرد لەشی قورس بووە، وەك بڵێی گۆڕانێك لە لەشیا رووی دەدا.

یەکێك بە ئەسپایی دەستی خستە سەر شانی. ئاوڕی دایەوە سەیری کرد مێردەکەی بە پەرداخێ ئاوەوە لە بەردەمیدا وێستاوە، بزەیەکی کرد، ویستی ئاوەکەی لە دەست وەربگرێ کەچی لەشی خاوبۆوە و کەوتە سەر ئەرزەکە و بورایەوە. دایکە شڵەژا، بە پەلە گوڵاوی هێنا و کردی بە کەپوی و لاجانگەکانی و گەردنیا و بە سۆزێکی ڕاستەقینەوە گوتی:

– بەستەزمانە ماندووە.

خوشکەکەی گوتی:

– چ نییە، بوراوەتەوە. منیش هەندێ جار دەبورێمەوە.

کۆسماس باوەشی بە ژنەکەیدا کرد، هەڵی گرت و بردییە ژوورەکەی سەرەوە . وەختێ نەئومی چاوانی هەڵێنا، سەیری کرد خەسوی بە دیارییەوە وەستا بوو. نەئومی گوتی:

– خەجاڵەت خۆم دایکە، تۆزێ هیلاکم.

خەسوی گوتی:

– بخەوە ڕۆڵە!

بۆ یەکەمجار دەستی بە قژی بووکەکەیدا هێنا. کۆسماسیش گەردنی ژنەکەی ماچ کردو گوتی:

– بنوو کریسولا، ئەمجارە مەیە. زوو دەگەڕێمەوە.

نەئومی سەری ڕەزامەندی بۆلەقاند، چاوی نوقاندو گوتی:

– بڕۆ و خوات لەگەڵ!

کۆسماس چوو بۆ مەقەڕی خەلیفە، سەیری کرد خەلیفە یەکجار نیگەران بوو. بە کۆسماسی گوت:

– ئا ئێستا وەڵامەکەی مامتم پێ گەیی. نوسیوێتی کە خەیاڵی تەسلیم بوونی نییەو وا چاکە کەس خۆی لە کاروباری ئەو هەڵنەقورتێنێ... بیکە بە خاتری مەسیح فریاکەوەو

برۆ بیبینه. پێی بڵێ وەزعی کریت خەتەرە و ئەم کارەی ئەو بێفایدەیە وەزعەکە خراتر دەکا. هەوڵ بدە قەناعەتی پێ بکەی.
هەرچییەکت پێ دەکرێ لەگەڵیا بیکە رۆڵە.

- ئەزبەنی، من قسور ناکەمو هەر ئێستا دەڕۆم.

نەئومی لەسەر جێگاکەی خۆی رۆنیشتبوو و، چاوەڕوانی ئەوی دەکرد. کراسێکی زەردی خەونی لەبەر بوو، قژە زەردەکەی بەسەر شانو ملیا رژا بوو. چەناگەی خستبووە سەر ئەژنۆی و بیری دەکردەوە... کە ئەشق شتێکی بەهێزە! ئاخر ئەمە هێزی ئەشق بوو کە ئەمی گەیاندبووە ئێرە! کیژی رەبەنێکی جولەکە لە کوێو ئەم ژوورە پڕ لەوێنەی وەلییانی مەسیحییە لە کوێ؟ ئاهێکی هەڵکێشاو بە خۆی گوت: "بریا چ شتێکم نەدەبینیو روحم وەکو وەرەقەیەکی سپیی نەنووسراو بە پاکی و بێگەردی دەمایەوە! وای لەو خۆشییە!" کەوتە یادی دوێنێ شەو کە لەسەر قەرەوێڵەیەکی ئاسن راکشا بوو و هێشتا خەوی لێ نەکەوتبوو.
پەنجەرەکە کرابۆوە، بۆنی گوڵو رێحانەی نێو حەوشەکە دەهاتە ژوورێ. نەدەنگی پێی بەشەر دەهاتو نە حەپەی سەگان. کۆڵانەکان ماتو خامۆش و تریفەی دڵگیر هەر هەموو لایەکی رووناك کردبۆوە.. تەنیا لە دوورەوە سووکە ئاهێکی بەردەوام دەهات، ئەم ئاهە، ئاهو ناڵەی دەریا بوو کە لەو سەری بورجەکانی شارەوە دەهاتو ئەویش وەکو نەئومی خەوی لێنەدەکەوت.
"شەوانی ئەم سەری دنیا چ جوانە! خۆشەویستەکەی دڵم چەند بە دڵنیایی لە پاڵمدا دەخەوێ!...."
کۆسماس وەژوور کەوت، دەرگاکەی داخستو لە کەنار جێگاکەدا رۆنیشت. بە خۆشەویستییەکی بێ ئەندازەوە دەیڕوانییە نەئومی، دەتگوت دەیەوێ ماڵئاوایی لێ بکا.
نەئومی دەستی لەنێو دەستی خۆی خستو گوتی:

- دەڕۆی؟

دەستی نەئومی گەرم بوون. کۆسماس بە نیگەرانییەوە پرسی:

- تات لێیە؟

- نە گیانەکەم. تام لێ نییە. پێم وایە نەژادی ئێمە هەموو هەر خوێن گەرمن.

نەئومی بە دەم زەردەخەنەوە ئەو وەڵامەی دایەوەو لەسەری رۆیی:

- بە جۆرێ سەیرم دەکەی کە دەڵێی دەتەوێ بەجێم بێڵی...

خەریك بوو دوا بە دوای ئەوە بڵێ: "بۆ هەمیشە بەجێم بێڵی..." بەڵام ترسا. دەیویست هاوار بکا: "بە تەنێ لەم ماڵەم بەجێم مەهێڵە!". بەڵام ژێوان بووەوەو هاواری نەکرد.
کۆسماس گوتی:

- خەمت نەبێ زوو دەگەڕێمەوە. دەمەوێ بڕۆم چاوانی بابە گەورەم لێك بنێم...

هێشتا دەستی لە نێو دەستی ژنەکەیدا بوو. هەستی دەکرد کە خەیاڵی ئاسودە تر بووە و دەرگای ژیانی بە ئاسانی لە روو دەکرایەوە. هەموو رۆژگارانی رابردوو لەم ساتەدا کۆببوونەوە

که دەستی لە نێو دەستی نەئومی دابوو لەو ساتەدا بە خۆی دەڵێ: هەمشە هەروا بووەو هەر واش دەبێ: ئەمە ساتی ئەبەدییەتە.

نەئومی ماوەیەکی زۆر بێ دەنگ بێ ئەوەی چ شتێ بڵێ لە شووەکەی ورد بۆوە. ئەمجارەیان کۆسماس هاواری کرد:

- بەو شێوەیە سەیرم مەکە! تۆ بە جۆرێ لێم راماوی دەڵێی بۆ یەکجاری لەلات دەڕۆم.

چاوانی نەئومی ماچ کرد، لێوی لە فرمێسک دا تەڕ بوو.

نەئومی گوتی:

- بەڵام روانینەکەی تۆش سەیرە...

دەنگی کوستاندیس لە خوارەوە بەرز بۆوە. دیار بوو کە توڕەیە.

- ئەزبەنی خێراکە، فریای بابە گەورەت ناکەوین. دایکت مەتارەکەی پڕ لە شەراب کردووە. بۆ خۆمان بە دەم رێگاوە دەیخۆینەوە! بەڵام خێراکە با ئێوارەمان لێ بەسەر نەیەت!

کۆسماس دانەوییەوەو وەك چۆن پەیکەری وەلییەك ماچ بکا سینگو بەرۆکی ژنەکەی ماچ کردو گوتی:

- خوا حافیز، بە هیوای دیدار!

نەئومی سەری مێردەکەی لە باوەش گرتو گوتی:

- سەفەری خێرت بێ.

تاماوەیەکی زۆر سەری مێردەکەی رەها نەکرد. چاوەکانی پڕ لە خۆشەویستیو هەستی جیابوونەوەو ترس بوون. جارێکی دی گوتی:

- سەفەری خێرت بێ!

کۆسماس نزیکتر بۆوە تا زاری ماچ بکا، بەڵام نەئومی نەیهێشتو گوتی:

- نا، نا! خوا حافیز!

چارەی کریت گرژو مۆن و پڕ ئازارە. لە راستیدا کولو کەسەری کریت هەمان کولو کەسەری زۆر دێرینەو پیرۆز و تاڵی ئەو دایکانەیە کە قارەمانیان هێناوەو پاشان مەرگ لە پرسەی رۆڵەی قارەمانەکانیاندا بە تۆبزی دایناون.

وەختێ کۆسماس بە سواری قاتر لە پێشەوەو کوستاندیس گۆپاڵەکەی نابووە سەرشانیو بە پێیان دەڕۆیی، لە شاری کاندی هاتنە دەرێو گەیینە نێو دار زەیتونو ڕەزەکانی دەرێی شار دنیا بەرە بەرە دەبوو بە شەو. دیمەنی دەشتو دەر وەکو پێستی پڵنگ زەردو سوور دەینواند. چیای ئیدا بە لوتکەی لە بەفرا سپی هێدی و ئارام و میهرەبان وەکو بابە گەورەیەك چوو بوو بە ئاسماندا، چیای دیکەش زەردەپەڕی ئێوارەی پایزی لە باوەش گرتوو و بەرانبەری وێستا بوو. تا چاو بڕی دەکرد زەوی تازە کێڵراو بوو. لێرەو لەوێ باخی چکۆلەی زەیتوی لقو پۆپ سپی واژو تاقەدار سەرویەك و ڕەزێکی گەڵا ڕژاو دیدەی ڕێبواران زاخاو دەدا....
کۆسماس لە تەمەشا کردن تێر نەدەبوو دڵی هێند بەتوندی لێی دەدا کە دەیویست لە سینەیەوە دەرپەڕێ. بە خۆی دەگوت: "ئەمەش کریت! ئەمە زێدی منە! ئەمە دایکی منە!...." کاتێ لە ئەوروپا بوو و بیری لە کریت دەکردەوە هاوارێکی تووڕەو بێ ئامان لە ناخییەوە هەڵدەستا. ئیدی سەری دادەخستو بێدەنگ دەبوو. ئەو دەنگە هاواری بەسەردا دەکرد کە: "تۆ تا ئێستا چیت کردووە؟ تۆ شەرم لە خۆ ناکەی ؟ تۆ لە هەموو ئەم ماوە دووروو درێژەدائاوت لە دنگدا کوتیوە و هەموو هێزو توانای خۆت بە قسەی رووت بەفیڕۆ داوە.
تۆ وازت لە واقیع هێناوە تا دڵی خۆت بە زندەخەون خۆش بکەی.
"من تۆم ناوێ و پێویستم بە کەسانی وەکو تۆ نییە!" ئەمە کریت بوو کە لە ناخی ئەودا هاواری دەکرد. ئەوجا ئەو سەری دادەخستو متەقی نەدەکرد.
ئێستا لەم کاتەدا پێی دەنایە سەر خاکی وڵاتەکەی خۆی... بۆنی پونگەی کێوی ناخی باوەشێن دەکرد. لەوە زیاتر نەیدەتوانی بەرانبەر بەم دەنگە، بێدەنگ بێو دەبوا وەڵامێکی بداتەوە، بەڵام چ وەڵامێ؟ خۆ ئەو تا ئێستا هیچ کارێکی نەکردبوو. لە راستیدا مایەی شەرمەزاری بنەماڵە سەرکێشو جەربەزەکەی خۆی بوو.
ئێستا بۆ کوێ دەچوو؟ دەچوو تا یەکێك لە شێرە پیاوانی بنەماڵەکەی خۆی بە خاك بسپێرێو یەکێکی تریان ناچار بە تەسلیم بوون بکا. بەڵێ کاری ئەو هاتبووە سەر ئەمە!
بۆ ئەوەی لەو خەیاڵە دوور بکەوێتەوەو گوێی لە دەنگی ئینسانی بێ رووی کردە کوستاندیس و گوتی:

- کوستاندیس باسی بابە گەورەم بۆ بکە! وەرە پێشترەوە با گوێم لە دەنگت بێ.
  جگەرەیەکی دایە کوستاندیس. کوستاندیس جگەرەکەی نایە پشت گوێیو گوتی:
- باسی چیت بۆ بکەم ئەزبەنی، حەیفێ ئەو دەمرێو ئێمە دەژین. یەك عەمری تەواوی بە خۆشی گوزەراند، درێغی لە خواردنو خواردنەوە نەکرد، دەستی لە تورك کوشتن نەپاراستو ئێستاش خوا عافوی بکا! باوەڕ بکە یەکجار خۆش ژیا, بگرە لە خۆشیش زیاترو بێ دڵی خۆی نەکردو چ حەسرەتێکی لە دڵ نەماوە، بۆیە مردنەکەی مایەی داخ نییە. کاتێ دەهاتە ئاغەڵی پەزەکان سەلکێ پەنیری گەورەی دەکرد بە دووپارو، و ئەوجا بە پلار کەروێشکێکی دەکوشتو بەمنی دەگوت: "کوستاندیس، وەرە ئەم کەروێشکەم بۆ ببرژێنە!" کەروێشکەکەم بۆ دەبرژاندو ئەویش بێ تۆ ناخۆش نۆشی گیانی دەکردو

تەنانـەت ئێسکەکانیشـی نەدەهێشـتەوە. لـە هـیچ شـتێکدا بـیٚ دڵـی خـۆی نـەدەکرد. ئەوەندەی من پیٚ بزانم لەشەوی زاوا بووندا سیٚ تەختی شکاندبوو، پیٚ مەکەنە قوربان، باوەڕ بکە ئەوەی من بۆ تۆی دەگێڕمەوە راستییەو یەك زەڕە خیلافی تێدا نییە.

کوستاندیس بێدەنگ بوو، شاشکەکەی لەسەر داکەند، ئارەقەکەی دەموچاوی سڕی، دەستی بە پێکەنین کردو گوتی:

- تۆ دەزانی کە نەنکت چۆن شووی کرد؟
- نەخێر، نازانم کوستاندیس. ئادەی بۆم بگێڕەوە!
- دایكو بابی نەیاندەویست بیدەنە بابە گەورەت. دیار بوو بابـە گـەورەت پیـاوێکی دەست کـورت بـوو، بـەڵام داكو بـابی بـووکیٚ دەوڵەمەنـد و ناسـراو بـوون، ئەمـە جگـە لـەوەی کـە رەفتـاری بابـە گـەورەت جـۆریٚ بـوو کـە دەیـانگوت کابرایـەکی شـێتو بـیٚ ئەقڵـە، چـونکە زۆری سەر لە ئاژاوەو هەرا دەخورا. ئامادە بوو لەسەر قسەیەك خۆی لـە تـەك گـەورەترین کەسدا بگۆڕێتەوە، سەری بۆ خواش شۆڕ نەدەکرد. بەڵام ئەوان خەڵکانێکی ئاقڵو هێدی و زەمـان سـاز بـوون. ئەمـە جگـە لـەوەی کـە ئـەوان لـە هـەمان تـیرەو هـۆزی بابـە گـەورەت نـەبوون. بابـە گـەورەت خـوازبێنی کـەران دەنێـریٚ، تەنانـەت پـێش نوێـژی دێـری "عیسـا مەسیح"ش دەنێریٚ, بەڵام ئەو بنەماڵە کاسەلێسە دەڵێن: نا، نا، نا! خوا بـە زیـادی نـەکا! ئێمـە زاوای وامـان نـاویٚ! جا بڵـیٚ بابـە گـەورەت چـی کـرد! شـەوێك سـواری ئەسـپەکەی دەبیٚو تا ئاواییەکەی مـاڵی بـابی کچـە نـاوەستێتەوە. شووشـەیە نـەوتو شـقارتەیەکیش لەگەڵ خۆی دەبا. ئەڵقەیـەکی بوکێنیش بـە ریشـوی شاشـکەکەیەوە گـریٚ دەدا. هـەر کـە دەگاتە ناو ئاوایی نەوتەکە بە ماڵەکاندا دەکاو هاوار دەکا:
- ئەهای خەڵکی ئاوایی ئاگادارین وا من ماڵەکانتان ئاگر دەدەم.

خەڵکی ئاوایی دەنگی دەناسنەوەو هەموو دێنـە دەریٚ. داكو بـابی کیـژەش پەشـۆکاوو پەرێشـان لە خەو رادەپەڕنو دەکەونە پاڕانەوە:

- پاڵەوان سیفاکس بیکە بە خاتری خوا، کاری وامان لەگەڵ مەکە!

ئەویش هاوار دەکا:

- کەواتە دەبیٚ لنیوم بدەنیٚ!
- باشە تۆ لە خوا ناترسی؟
- بـە خـۆڕایی خـوام مەکـەن بـە گـژدا. پێتـان دەڵـێم لنیـوم بـدەنیٚو تـەواو؟ ئەمـەش ئەڵقـەی بوکێنییەکەی!

شاشکەکەی لەسەر دادەکەنیٚ، گرێی ئەڵقەکە دەکاتەوە دەڵیٚ:

- هەنووکە سەرپشك بن! یا ئاگر یا ئەڵقەکە

بابی کیژیٚ دەڵیٚ:

- ئاخر خوا لێت قبولٚ ناکا!

بابە گەورەت دەڵیٚ:

- پەلەمە، یا ئاگرەکە هەڵبژێرن یا ئەڵقەکە!
- ڕەحم بە ئاوایی دا بکە!
- گوتم ئاگرەکە یا ئەڵقەکە؟

خەڵکەکە توڕە دەبن و دەڵێن:

- یانی چی؟ ئەم کەر پیاوە شێتە لەکەیەوە بووە بە کوێخای گوندەکەی ئێمە؟

کوڕینە بەخۆ کەون و دەست بدەنە تفەنگ و بەڵام پێش نوێژی دێرەکە دێتە بەینەوەو دەڵێ:

- برادەران بیکەن بەخاتری خوا بە ئەقڵی ئەو مەکەن.

ئەوجا ڕوو دەکاتە بابی کیژێ و دەڵێ:

- خێراکە هاپۆ مینوتیس بڕیاری خۆت بدە! ڕێوی بە پیرتەوە هاتووەو کیژەکەتی بدەیێ.

دەم سپی و فامیدەکانی قەومیش دێنە بەینەوەو بابی کیژێ ناچار دەڵێ:

- باشە، من کیژەکەمت دەدەمێ! بەڵام بڕۆ و لەم ناوە نەمێنی!
- من ئێستا کچەکەتم دەوێ. بڕۆ بیهێنە بۆ ئێرە!

بەدەم پرتەو بۆڵەوە دەچێ بە شوێن کیژەکەیدا. دایکی کیژەش بەشین و گریانەوە لەگەڵیاندا دێ. بابە گەورەت لە کیژێ دەنەوێ و دەی هاوێتە تەرکی ئەسپەکەی: ئەوجا ئەسپەکەی بەر مامێزان دەداو گەردەلوولی تۆزو غوبار لە دوای خۆیەوە هەڵدەستێنێ. خەڵکی گوند و پێش نوێژی دێرەکە بە پێیان بە دووی دەکەون و هانکە هانکیان پێ دەکەوێ. لەگەڵ سپێدەی بەیاندا دەگەنە پتروکفالوو لەوێدا بووک و زاوا لێکدی مارە دەکەن. ئەوجا بابە گەورەت پێیان دەڵێ:

- دە ئێستا بڕۆنەوە! ڕۆژی یەك شەممەی داهاتوو زەماوەند دەگێڕدرێ.

ئەو کاتە وەرن و پێڵاوتان دەخەمە سەر چاوان. ئێستا کارم هەیە....

کوستاندیس لێرەدا ئەو جگەرەیەی کە نابوویە پشتی گوێی دەرهێنا و گوتی:

- بەڵێ، پیاوی پیاوانە دەبێ بەو جۆرە ژن بێنێ.

قاوو بەردە ئەستێکەی دەرهێناو جگەرەکەی داگیرساند.

گەیی بوونە دۆڵێکی نێو دوو چیا، جۆگەلە ئاوێکی باریك بەسەر تاوێرە سپیەکاندا دەڕۆیی، کوستاندیس پرسی:

- ئەزبەنی تینووت نییە؟

نەخێر، خێراکە درەنگمان بەسەردا دێ.

- من تینوومە ڕاوەستە باتۆزێ ئاو بخۆمەوە!

دەمەو ڕوو لەسەر تاوێرەکان ڕاکشاو سمێڵ و ڕدێنی لە ئاوەکە ناو چەشنی پڵنگ کەوتە ئاو خواردنەوە.

کۆسماس دەیڕوانییە ئەو کابرا کوێستانییە و لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئاوی جۆگەلەکە تەواو نەکا!" و بە شانازییەوە دەیڕوانییە لەش و لاری توندو تۆڵی ئەو کابرا زەبەلاحە.

کوستاندیس بە تەکانێك هەستایەوە، سمێڵ و ڕدێنی سڕی و گۆپاڵەکەی نایە سەر شانی و گوتی:

- ئای دنیا! لەسەر ئا ئەم تاوێرەدا حوسێن ئەلبانیی دوژمنی مەسیحیانم سەر بڕی. لەو ڕۆژە بە دواوە سوێندم خوارد کە هەر کاتێ بێرەدا تێبپەڕم تینوم بێ یا تینوم نەبێ ئاو بخۆمەوە.

کۆسماس کە شەوی پێشوو خەلیفە چۆنێتی کوشتنی حوسێن ئەلبانی بۆ گێڕابۆوەو بۆی روون کردبۆوە کە یەکێك لە هۆیەکانی قەتڵو عامی کاندی بووە، پرسی:

- تۆ سەرت بڕی کوستاندیس؟ هەر بە تەنێ؟

- بەڵێ بە تەنێ بووم ئەدی چی؟ ئەو بە تەنێ بوو، بۆیە دەبوا منیش بە تەنێ بم. هەواڵم زانی کە ئەو سەگە لێرەوە دەڕوا: گوندێکی مەسیحی نشینی سووتاندبوو، تۆزێکی دی بەو گوندەدا تێ دەپەڕین.

هەموو پیاوانی گوندەکەی کوشتبوو. منیش سوێندم خوارد کە بیکوژمەوە. ئەو دەبوایە لەم دۆڵەوە تێ بپەڕێ، ئەوە بوو منیش لێرەدا بۆی دانیشتم. کۆسماس گوتی:

- چۆن سەرت بڕی؟

- بڕیمو تەواو! کێردەکەم دەرهێناو گۆشاو گۆش سەرم بڕی. پاشان دامە چیا.

- یانی کوستاندیس تۆش داوتەتە چیا.

- هەڵبەتە! چما من پیاو نیم؟ یەکسەر چوومە کن هاپۆ سیفاکس و پێم گوت: "پەزەکان بە هاریدیموس بسپێرە. ئەو پیر بووەو ناتوانێ بچێتە شەڕەوە، بەڵام من گەنجم و تفەنگ هەڵدەگرم. ئەویش پێی گوتم: "زۆر چاکە کوستاندیس، تۆش تفەنگ هەڵگرەو تا دەتوانی تورك بکوژە، بەڵام کارێکی وانەکەی کە ئابڕوی من ببەی" پێم گوت: "خەمت نەبێ هاپۆ سیفاکس، بەڵام حەز دەکەم ئەوە بزانی کە ناچمە دەستەکەی کوڕەکەتەوە، چونکە ئە دەرفەتی کەس ناداو هەرچییەك بێتە پێشێ خۆی دەیکا، کام کارەی خەتەر بێ بە خۆی لە ئەستۆی دەگرێ..." ئەوە بوو چوومە دەستەکەی پاڵەوان فلاهوس-ەوە تا لە تاقەتمدا بوو تورکم کوشت، ئەم یەك شەممەیەی رابوردوو بوو کە پاڵەوان ڤلاهوس گازی کردمو گوتی: "کوستاندیس بڕۆوە بۆ ماڵی خۆت! خەلیفە نامەی بۆ ناردووم کە شەڕ تەواو بووەو داوای لێ کردووین کە چەك دابنەین. بۆیە پاڵەوان کوستاندیس هەڕۆوە ماڵێو بۆ خۆت ئیسراحەت بکە. گوتم ئەمە چ قسەیەکە! لەکەیەوە بووم بە پاڵەوان؟" گوتی: "هەڵبەتە پاڵەوانی و ئەولاتریش، چونکە لەم ماوەیەدا هەموو رەفتارێکت هەر پاڵەوانانە بووە، کوشتنی حوسێن ئەلبانی کەمە! ئەدی تۆ نەتکوشت!

من کاغەزێکت دەدەمێ کە فەرمانی پاڵەوانێتی تۆیەو دەبێ لە جامی بگری تا منداڵەکانت بیدینو دڵیان پێی خۆش بێ.

لێم پرسی: - ئەم فەرمانە چی تێدا نووسراوە؟ گوتی: "نووسراوە کە تۆ مەردانە شەڕتکردووەو شایانی موچەیەکی باشیتو دەبێ هەر کاتێ کریت ئازاد بوو ئەو موچەیەت بدرێتێ". گوت: کەواتە فەرمانەکە بێنە!

سکرتێرەکەی خۆی گاز کرد، پارچە کاغەزێکی دایە دەستی و سکرتێرەکەی دەستی بە نووسین کردو هەر نووسی و نووسی. پاشان پاڵەوان مۆری خۆی لێ دا.

– باشە، پاڵەوان کوستاندیس، ئەو پارچە کاغەزەت چی لێکرد؟

– دڕاندم ئەزبەنی. چما من لە پێناوی ئەو پارچە کاغەزەدا دابوومە چیا؟ من بۆ مێژوو ئەو چەکەم هەڵگرتبوو.

کوستاندیس ماوەیەك دوور کەوتەوە و کەوتە فیکە کێشان.

دنیا بەرە بەرە تاریك دەبوو، جووتە هاوڕێ گەیشتنە یەکەمین ئاوایی سەر ڕێگایان. تەنیا دوو–سێ خانوو لەو ئاواییەدا بە پێوە مابوون. ژنانی ڕەش پۆش لە نێو کەلاوەکانەوە وەدەرکەوتن. کیژۆڵەیەك چڵێ ڕێحانەی لە نێو گوڵدانێکدا کە بە ساغی مابووە، هەڵکەندو فڕێی دا بۆ کۆسماس و گوتی:

– بەخێر هاتن.

کوستاندیس گوتی:

– ئەمە ئەو گوندەیە کە ئەو سەگە ئەلبانییە سووتاندی. ئەو سەگبابە کە زانی بووی باشترین پیاوانی گوند داویانەتە چیاو لە گەرمەی شەڕدان حیز فرسەتانە جەماعەتەکەی وەدووی خۆی خستبوو، و هاتبوونە ئەم گوندە. دەستووری دابوو: "خێرا هەموو ئەو پیاوانەی کە تەمەنیان لە خوار شەست ساڵەوەیە لە حەوشەی کڵێسادا کۆببنەوە، دەمەوێ قسەیان لەگەڵ بکەم!" ئابڵۆقەی گوندی دابوو تا هیچ کەسێك نەتوانێ هەڵێ.

هەرزەکارانی گوند و چەند پیاوێکی میانە ساڵ کە ژمارەی هەموویان چل کەسێك دەبوو لە کڵێساکەدا کۆبوونەوە. پیاوێکی وردیلەی قەمور لەوێ بوو، هاتە پێشەوەو بە حوسێنی گوت: "تۆ کە بە تەمای هەموو ئەم لاوانە بکوژی، من شەرمم بە خۆ دێ بمێنم، تکات لێ دەکەم من لە بری یەکێك لەوانە بکوژە، جا هەر یەکێکیان بێ، بە دڵی خۆت هەڵی بژێرە" حوسێن ئەلبانی قاقا پێکەنی، قۆڵی کابرای قەمووری گرت و هەڵی دایە نێو چل نەفەرەکەوە. ئەوجا رووی کردە دارو دەستەکەی خۆی و فەرمانی دا: "ئەم گاورانە بکوژن!".

کۆسماس گوتی:

– بەسە کوستاندیس، بەسە! لەوە زیاتر لەسەری مەڕۆ!

بەڵام کوستاندیس دەمی خۆی پێ نەگیرا. چونکە دیمەنی ئەو هەموو خوێنە هێشتا لەبەر چاوی بوو. هەمدیس گوتی:

– تورکەکان دەست ڕێژێکیان کردە ناویان. ژمارەیەك دەم و دەست کەوتن و گیانیان سپارد، بەڵام هەندێکی دیکەیان کە کەوتبوونە سەر زەوی هەر لەقە فڕتێیان بوو پاشان چاڵێکیان هەڵکەندو هەموویانیان تێ خست. بەڵام چاڵەکەیان هێندە قووڵ نەکرد کە بۆنی نەیەت، ئێستاش بۆنی لێ دێ. وەرە پێشانت بدەم تا بە چاوی خۆت بیدیتی!

کۆسماس موچوڕکێکی پێدا هات و گوتی:

– نا، نامەوێ بیدینم.

و دەنگی لە قاترەکەی کرد.

گەیشتنە مەیدانی گوند. خەڵکی لێیان خڕبوونەوە. هەموویان پیرەمێرد بوون‌و چەند ژنێکیانیش لەگەڵ بوو. پیرەمێردێکی باڵا بەرزی داڵە گۆشت کە دەم سپی گوند بوو، کڵاوەکەی لەسەری داکەندو هاتە پێشەوە و گوتی:

– کورسیمان نییە بۆت دابنەین, پەرداخمان نییە تا ئەگەر تینووت بێ ئاوت بدەینێ. نانمان نییە تائەگەر برسیت بێ نانت بۆ بێنین. ئەو سەگبابانە هەرچیمان هەبوو سوتاندیان، خوا ئاگر بخاتە گیانیان!

پیرێژنێك بەلاڵانەوەوە گوتی:

– تەنانەت پیاوێکمان نییە دوو قسەت لەگەڵ بکا.

ژنەکانی دیکەش دەستیان بە شیوەن و گریان کرد.

دەم سپی گوند لە ژنەکانی خوڕیو گوتی:

– ژنینە تۆزێ ورەتان بەرز بێ، خۆ ئەمە یەکەمجارمان نییە! چما لە سەردەمی شۆڕشی 1866دا هەمان شتمان بەسەر نەهات؟ رەنگە هەندێکتان بیرتان بێ کە تەنیا دوو– سێ منداڵی شیرەخۆرە مابوونەوەو خەڵکی ئەم گوندە هەموو زوڕیەتی ئەو منداڵانە بوون‌و لەوان کەوتوونەتەوە. تا ژن‌و پیاوێك بمێنێ کریت نامرێ.

ژنێك لە نێو گوێچکە ماسییەکی گەورەدا هەندێ ئاوی ساردی بۆ کۆسماس هێنا، کۆسماس ئاوەکەی خواردەوە بەڵام دڵی فێنك نەبووەوە.

پیرەمێردەکە رووی لە کوستاندیس کردو گوتی:

– قارەمان، خوا خێرت بنووسێ‌و بەو کێردەوە بچییە بەهەشتێ کە ئەو سەگەت پێ سەربڕی. باوەڕ بکە ئەو کێردەی تۆ موفەڕکە!

کۆسماس کە نەیدەتوانی لەوەی پتر گوێ بگرێ گوتی:

– بابڕۆین کوستاندیس! خوا حافیز جەماعەت!

پیرەمێردانی گوند خۆیان دابوو بەسەر گۆپاڵەکانیانداو لە دواوە تەمەشای ئەمانیان دەکرد. پیرێژنان فرمێسکەکانیان دەسڕی. کچێکی عازەب کە لەسەر کەلاوەی ماڵەکەی خۆیان رۆنیشتبوو بە نیگای پڕ لە تامەزرۆییەوە دەیڕوانییە کوستاندیس کە وەکو پڵنگ بە گردەکەدا دادەگەڕاو بەسەر تاوێرەکاندا دەڕۆیی. هەتاو گەیی بووە دەم کەل‌و لە ئاوا بووندا بوو. گەیینە دەشتێکی چۆڵ‌و هۆڵ کە تەنیا چەند دار بەڕوویەك چوو بوون بە ئاسمانداو رەش دەچوونەوە. کوستاندیس دارێکی بە قاترەکەی کۆسماسدا کێشا. گوتی:

– هەچە دەی! دەبێ بەر لە شەوێ بگەینە گوندی ئەولاتر. کە گەیشتینە گوند دەچینە ماڵی پورە کویلینام هەر چەند ئەو پیرێژنە ماڵ‌و حاڵێکی وای نییە، بەڵام ژنێکی دڵاوا بەرچاو تێرەو لە کوختەکەیدا میوانداریمان دەکا. لەو گوندەشدا وەکو ئەم گوندەی کە پێیدا هاتین خانوویەك بە پێوە نەماوە. تورکەکان ئەوێشیان سوتاند، خوا بە نەحلەتیان بکا!

پیرێژنێکی لاوازی پیێ خاوسی نیمچە کوێر کۆڵێ داری بە کۆڵا دابوو و لەوێندەرەوە ڕەت دەبوو. کۆسماس لێی پرسی:

- چۆنی دایە گیان؟ حاڵت چۆنە؟

پیرێژن وەڵامی دایەوەو گوتی:

- بڵێم چی ڕۆڵە؟ حاڵم حاڵی سەگە.
- تورکەکان تۆشیان ئازاردا؟

کوستاندیس ئیشارەتی کۆسماسی کرد کە قسە نەکا. پیرێژن گوتی:

- گوتت چی ڕۆڵە؟ گوێم لیێ نییە.
- گوتم خوا حافیز دایە گیان دەڕۆین.
- تۆ خەڵکی کریتی؟
- بەڵیێ.
- ڕەحمەت لە شیرت! تا دەتوانی زوڕیەت بخەوە! کریت چۆڵ بووە. زوڕیەت بخەوە تا وەچاخی کریتیان کوێر نەبێتەوە. کریتیانیش بە کەڵکی شتیێ دێن.

کوستاندیس گوتی:

- بابڕۆین! درەنگمان بەسەردا هات.

دارێکی بە قاترەکەوە ژەندو بەڕێ کەوتن. هەمدیس گوتی:

- هەر باش بوو ئەو پیرێژنە بە بەردەوە نەکەوتە گیانمان. باش لە دەستی دەرچووین ئەم پیرێژنە نێوی کوستاندینیایەو پێی دەڵێن "حاجییە خانم". داماوە کە چاوی بە پیاو دەکەویێ ئەقڵی تێک دەچیێو بە بەردەوە دەکەوێتە گیانی. هەموو پیاوێک بە تورک دەزانیێ.

ئەوجا دانەوییەوە و چەند بەڕوویەکی لە ئەرزەکە هەڵگرتەوەو پاکی کردنو خواردنی کە بینی کۆسماس بە سەرسامی سەیری دەکا، پێکەنیو گوتی:

- ئەمە بەڕوو نییە، شا بەڕووە، یا بەلای کەمەوە کە دنیا تاریک بیێو هیچمان بۆ خواردن دەست نەکەویێ بەمە دڵی خۆ خۆش دەکەین کە بەڕوو نییە بەڵکو شابەڕووە. ئیێ ئەمجا با باسی حاجییە خانمت بۆ بکەم. ئەم پیرێژنە کلۆڵە چوار کوڕی گەنجو ڕەشیدی هەبوو، هەموو قۆزو باڵابەرز دەتگوت سەرووی ئازادن. هەر چوایان چووبوونە چیا تا لەگەڵ دەستەکەی پاڵەوان ڤلاهوس دا دژی تورکان بجەنگن.

دایکیان نەخۆش دەکەویێو شەوێك هەر چواریان هاتبوونەوە بۆ گوند تا دیدەنی دایکە نەخۆشەکەیان بکەن. سەربازانی تورك لەگەڵ سپێدەی بەیاندا دابوویان بەسەر گوندا و چووبوونە ماڵی ئەم پیرێژنە. هەر چوار کوڕەکەی لە شیرینی خەودا بوون. چەکیشیان پیێ نەبوو. تورکەکان لەخەودا گرتبوویانو ڕاپێچیان کردبوون. دایکی بەلەنگاز و بیێ نەوا دەکەوێتە سەر دەستو پێی ئەفسەرە تورکەکەو دەکەوێتە پاڕانەوە. ئەفسەرەکە پیێ دەکەنیێ و بە پیرێژن دەڵیێ: "یەکێك

لەم چار کوڕەت هەڵبژێرەو بە تۆی دەبەخشم". دایکەی بەستەزمان لە کاتێکا کە وەکو بی نێو ئاو دەلەرزی، نیگای یەك بە یەکی کوڕەکانی دەکا، کامیان هەڵبژێریێ؟

سێ کوڕیان کە عازەب بوون دەڵێن: "دایکە، نیکولیس هەڵبژێرە، چونکە ئەو ماڵو منداڵی هەیە." بەڵام نیکولیس توڕە دەبێو دەڵێ: "من منداڵم هەیەو تۆوی خۆم چاندووە. دەبێ یەکێك لە ئێوە بمێنێ تا ژن بێنێ و زوڕیەت بخاتەوە". ئەوجا سێ ڕەبەنەکە دەکەونە موناقەشە هەریەکەیان هەوڵدەدا ئەوی تریان نەجاتی بێ. کابرای ئەفسەری تورك توڕە دەبێ، بە نووکە شاپێ پیرێژن وەلا دەخاو فەرمانی تیرباران کردنیان دەدا. هەر چوار نەمامە سەرووەکە پێکەوە دەکەونە سەر زەویو جەستەی خڵتانی خوێنیان حەوشەکە پڕ دەکا.

کۆسماس گوتی:

– بەسە کوستاندیس! تۆ بە چ دڵێکەوە ئەم دیمەنە خەمیگینە دەگێڕییەوە؟ چۆن دەتوانی بیگێڕییەوە؟

– ئەزبەنی، مرۆڤ چاو قایمەو لە هەموو شتێ خۆ ڕاگرترە، بەردو ئاسن بەرگە ناگرن، بەڵام پیاو بەرگە دەگرێ... دەی بەسە چیدیت بۆ باس ناکەم. پەلەکە وا شەومان بەسەردا هات!

دەشتەکەیان بڕیو گەیشتنە دۆڵێکی بناری چیایەك. کوستاندیس بە دەست شتێکی نیشانداو گوتی:

– ئەمە گوندەکەیە!

کۆسماس هەر چەند دیقەتی دەدا، لە چەند کەڵەکە بەردێك بەو لاوەی نەدەبینی کە بە بناری چیاکەوە گیرسابۆوە. پرسی:

– کوا گوندەکە؟ خۆ من هیچ نابینم.

کوستاندیس گوتی:

– سەیری بەردەمی خۆت بکە. ئەو کەڵەکە بەردانە دەبینی! ئەوە گوندەکەیە. ئێستا خەڵکەکەشی دەبینی. ئەوەش سەگەلی گوندن کە خەریکە بەرەو ئێمە دێن.

دوو سەگی لەڕ بە حەپە حەپ لە نێوان کەلاوەکانەوە دەرپەڕین.

ئێستا شەوی تەواو بوو. کۆسماس گوتی:

– ئەدی چ چرایەك یا ڕووناکییەك دیار نییە.

– ئەزبەنی نەوتیان لە کوێ بوو؟ کە خۆرئاوا دەبێ هەموو وەکو کوندە پەپوو لە پەنای کەلاوەکاندا هەڵدەنیشن.

لە پڕ چوار پێنج سەر لە نێو کەڵەکە بەردەکانەوە قوت بوونەوە و گوتیان:

– بەخێرهاتن! بەم شەوە کێوە دەچن.

کوستاندیس گوتی:

– دەچین بۆ ماڵی "دایە کوبلینا". جێمان دەکاتەوە.

هەموو لە قاقای پێکەنینیانداو یەکێکیان گوتی:

- باشه به خۆتان خواردنتان پێیه تا بیخۆن؟
- بەڵێ.
- ده چاکه، دایه کوبلیناش شتێکتان لەگەڵ دەخوا. ئەدی نوێنتان پێیه بیدەن به خۆتاندا؟
- بەڵێ.
- زۆر چاکه، دایه کوبلیناش ئەوشۆ چمکێکی بەردەکەویٚو تۆزێ گەرمی دەبێتەوە.

ئەو چوار پێنج کەسە لە پێکەنینی خۆ نەدەکەوتن. کۆسماس بەسەرسامی پرسی:

- سەیرە! خەڵکی ئەم گوندە هەموو پێدەکەنن. باشە ئەمانە خەم ناخۆن یا لەگەڵ خەم دا را هاتوون؟

کوستاندیس گوتی:

- لە سەرەتادا زۆریان خەم خوارد، بەڵام پاشان بۆیان دەرکەوت کە خەم خواردن چ دەردێکیان تیمار ناکا. ناچار دایانە تانی بیٚ عاریو خەم و خەفەتیان وەلانا. تەنانەت کەمانچە ژەنێك هەیە زۆر جار گازی دەکەنو کەمانیان بۆ لێدەدا. ئەمانە بە بێ شەراب مەست دەبن، وەکو دوو پشك لەسەر تاوێران جووت دەبن. ئەزبەنی به خۆت دەزانی مرۆڤ بێعارە و زوو شتی لە بیر دەچێتەوە هەر بەمەشەوە ماوە.

کوستاندیس وێستاو کەوتە ژماردنی ماڵە وێران کراوەکان. ژمارەی خانووەکان بە ئەندازەی کەڵەکە بەردەکان بوو. گوتی:

- چوار، پێنج شەش ئێرە ماڵی پورمە. پێویست بە دەرگا لێدان ناکا، چونکە دەرگای نییە تا لە دەرگا بدەین.... لە دەرێی کەڵەکە بەردەکانەوە گازی کرد:
- ئەهای خاکوبیلنا، وەرە دەرێ.

پیرێژنێکی شڕۆڵەی بێ تاقەت خۆی دابوو بەسەر داردەستێکی خوارو خێچ دا لە نێوان کەڵەکە بەردەکانەوە وەدەرکەوت و گوتی:

- ئەوە تۆی کوستاندیس؟ ئەرێ تۆ کەنگێ دەبی بە بنیادەم! کێت لەگەڵە؟

کوستاندیس گوتی:

- گوتم دەرگای ژوورەکان بکەوەو ئێمە میوانی تۆین. بە نۆکەرەکانت بڵێ خێرا دوو مریشکمان بۆ سەر ببڕن، با یەکێکیان بکەن بە فوڕوجاو ئەوی تریان لەگەڵ پەتاتەدا سوور بکەنەوە لێفە کەتان و ئاوریشمەکانیشت دەربێنەو جێگامان بۆ راخە. چاوم روون پورێ گیان! هیوادارم لە قەڵەمڕەوی خۆتا شادو بەختەوەر بیت!

پیرێژن گوتی:

- بەسەر ئەم چاوانەم هەی کەرانباوگاوی باوە حیز!

ئەوجا لە کۆسماس نزیك بووەوەو گوتی:

- تۆش بەخێر هاتی ئەزبەنی!

کۆسماس لە قاترەکەی دابەزی بوو، هەڵبەزو دابەز بەسەر تاوێرەکاندا دەڕۆیی. پیرێژن هەمدیس گوتی:

- بەخێر هاتی رۆڵە، تۆ گوێت لە قسەی ئەم کوستاندیسە شێتە نەبێ. سوچێکم بە زەل راخستووەو کردوومە بە ژووری میوان، فەرموو وەژوور کەوە.

هەر سێکیان لەسەر تاوێرە بەردەکان رۆنیشتن. کوستاندیس هەندێ چیلکەداری خڕ کردەوەو ئاگرێکی کردەوە. کۆسماس خورجەکەی خۆی کردەوەو ئەو خواردنە خۆشانەی کە دایکی بۆی پێچابۆوە دەرهێنا، دایە کوبلیناش هات لە تەنیشتییەوە رۆنیشت. هەندێ موجامەلەی ئاسایی یەکتریان کرد. پیرێژن نیشانەی خاچی کێشاو هەرسێکیان دەستیان بە نان خواردن کرد. خانەخوێ گوتی:

- بریا هەموو ئێوارەیەك دەهاتن! بەڵکو منیش شتێکم لەگەڵ دەخواردن... شەرابیشتان پێیە؟

مەتارەکەی کوستاندیس ئەم دەستو ئەو دەستی کرد. چاوانی پیرێژن بریسکەیان تێ گەڕا. پێ دەچوو لە گەنجیا زۆر جوان بووبێ تاقە نیشانەیەکی جوانی دێرینەی کۆبلینا ئەم چاوە درشتو شینانەی بوون. کوستاندیس کە شەرابی خواردبۆوەو نەشئە گرتبووی گوتی:

- ئەرێ پوورە کوبلینا، روخسەتم دەدەیێ گۆرانییەك بڵێم؟

پیرێژنی بەلەنگازو بێ نەوا گوتی:

- جا کەیفی خۆت نییە کەرە گەورە! بیڵێ، خۆ دنیا تەرك ناکرێ!

کوستاندیسی لەندەهۆر هەڵی کردە گۆرانی. پیرێژن گوێی رادەدێراو بەدەم پێکەنینەوە زارە بێ ددانەکەی بە دیار دەکەوت. کوستاندیس بەدەم ئاوازەوە دەیگوت:

" من و پورە تیودورا پێکەوە دەچووینە شاری،
لە رێگادا قسەمان دەکرد بۆ یەکدی،
ئەو بەمنیا دەکێشاو من بەودا.
خوای منو تۆی کرد لەبەر پێم دا بکەوێ
وای پورێ گیان، کە تۆ ناسكو نازداری!
بریا پورم نەدەبوویو ئافرەتێکی دی دەبووی!

- کوڕەتیو، چتە لەم گەوجە گەوجە؟

پاشانیش هەر دەبمەوە بە پورت"

پیرێژن. بە دەم ئەم گۆرانییەوە دەبوژایەوەو چەپڵەی لێدەداو سوور هەڵدەگەڕا. کۆسماس بە چاوانی ئەبڵەقەوە سەیری دەکردو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "لەم ورە بەرزییە! ئا ئەمەیە رازی مانی کریت!" پیرێژن بەدەم پێکەنینەوە گوتی:

- رۆڵە، هەژاری پێویستی بە شادی هەیەو خەمو خەفەت پێویستی بە کەیفو سەفا هەیە، ئەگەر وا نەکەین خەمو خەفەت دەمانخوا، جا بۆچی کارێکی وا بکەین ئەم خەمە قەحبەیە بمان خوا؟ دەبێ ئێمە ئەو بخۆین!

بە دەم قسە کردنەوە بە مست دەیکێشا بە بەردێکدا. هەمدیس گوتی:

- که به چاوی خۆ دەبینی کەیفو سەفا دەکەم، مەگەر هەر خوا بزانێ مەرگو مردن چ حەشرێکی پێ کردووم. نازانم چۆن تۆڵە لە مەرگی نا نەجیب بکەمەوە! تەمەنم هەفتا ساڵە. حەیفێ کە ئیدی ناتوانم منداڵان بێنم دەنا ئەوسا کە تێم دەگەیاند کە خەنیمی کێیە؟

کوستاندیس گوتی:

- پورێ گیان، هەندێ سەربهوردی خەمگینی خۆتانم بۆ بگێڕەوە! بۆ خۆیشت باشە.
- ئاه کوستاندیس چ بڵێم، گەروم وشکە وشك. لەم نزیکانەدا ئەشکەوتێك هەیە کە رۆژگارێ پارتیزانێکی یونانیم تێدا شاردبۆوە، تورکەکان تاقیبیان دەکرد. کوڕەکەی خۆم نان نەبوو بیخوا، بەڵام من نانم دەگەیاندە ئەو. کوڕەکەم پێ خەفی نەبوو، بەڵام لێفەیەکم بۆ ئەو بردبوو. رۆژێك ئەفسەرێکی تورك بەخۆو سەربازەوە خۆیان بە ماڵەکەمدا کردو گوتی: "کوبلینا، ئەگەر ئەم پارتیزانە یۆنانییەم تەسلیم نەکەی کوڕە تاقانەکەت دەکوژم." پێم گوت: "من پارتیزانی یۆنانی شك نابەمو تۆش کام کێوە سەختە بیگرەو چیت لە دەست دێ بیکە، بەڵام چاك بزانە کە کریت بەسەر دەوڵەتی عوسمانی دا سەردەکەوێ جا بۆ خۆت شایەتی ئەم قسەیەی کوبلینای پیر بە. بەڵێ من گرەوت لەگەڵ دەکەم لەسەر سەرم کە کریت بەسەر عوسمانیدا سەر دەکەوێ. ئەدی تۆ لەسەر چی گرەو دەکەی؟ ئەگەر قسەی من دەرنەچوو سەرم بـبڕە". ئەو سەگە لە رقا خۆی دەخواردەوە. رێك لەو کاتەدا کوڕەکەم هاتەوە بۆ ماڵ. سەربازەکان گرتیانو لە بن دیوارەکەدا رایان وێستانو سێرەیان لێ گرت. ئەفسەرەکە سەیرێکی کردم. کوڕەکەم گوتی: "دایکە نەکەی پارتیزانەکە کەشف بکەی!" گوتم نا، کوڕم نا، خەمت نەبێ، چۆن کاری وا دەکەم. خوا حافیزت بێ!".

تورکەکان کوڕەکەمیان کوشتو خانۆکەمیان سوتاندو رۆیشتن.

کۆسماس بەدەم هەستانەوە گوتی:

- باشە دایە تۆ بۆ ئەم کارەت کرد؟

پیرێژن بە کاوەخۆ گوتی:

- بۆیە ئەم کارەم کرد، چونکە دەمزانی ئەم پارتیزانەش لە یەکێك لە گوندەکانی "روملی"دا دایکێکی داماوی هەیە. هەروەها دەمزانی کە هەستی دایك چییە، چونکە بە خۆم دایك بووم.

کۆسماس بە درێژایی ئەوشەوە خەو نەچووە چاوی. بەردەوام بیری لە کوبلینا دەکردەوەو لە دڵی خۆدا دەیگوت: "کە هەستێکی بەرزی هەیە! دەڵێی مەشخەڵێکی پیرۆزەو کریت دەلاوێنێ، مەشخەڵێ کە لەوەیە بتوانی نێوی "روحم"ی لێ بنەی، مەشخەڵێ کە لە ژیانو مەرگ بەرزترە. ئایا ئەمە غرووره؟ سەرسەختییە؟ دلێرییە یا تێکڕای هەموو ئەوانەیەو شتێکی لە وەسف نەهاتووی ئەو تۆیە کە دەبێتە مایەی ئەوەی مرۆڤ شانازی بە مرۆڤایەتی خۆیەوە بکا...؟

بۆ سبەینێ کە دوعا خوازیان لەو پیرێژنە دەکرد، بەر لەوەی بکەونە رێ، دایە کوبلینا بەردێکی خوێناوی لە نێو حەوشەکە هەڵکەندو بۆ کۆسماسی درێژ کردو گوتی:

– من چ دیارییەکم نییە کە بیدەم بە تۆ. ئەم بەردە وەکو یادگار لەگەڵ خۆدا بەرە تا هەر کاتێ چاوت پێ کەوت یادی کریت بکەیەوە.

ئەوجا پەڵە خوێنەکانی سەر بەردەکەی نیشانداو گوتی:

– ئەمە خوێنی کوڕەکەی منە...

جووتە رێبوار بەڕێ کەوتن. کوستاندیس گۆپاڵەکەی خستبووە سەر شانی، لە پێشەوە دەڕۆیی و گۆرانی دەگوت. کۆسماس بە بێدەنگی دەیڕوانییە دەوروبەری خۆی. ئەو رۆژە بۆ یەکەمجار هەستی بە بانگەوازی ئاڵۆزی نیشتمانەکەی دەکرد، بانگەوازی ئەو سەرزەمینە عەبوس و سەرکێشەی کە لە هەندەرانەوە هێنابوویەوە بۆ ئێرە. کریت شتێکە لە سەرووی تێگەیشتنی مرۆڤەوە. کەس نازانێ ئایا رۆڵەکانی خۆشدەوێ یا لێیان بێزارە، بەڵام ئاشکرایە کە هێند بە توندی بە رۆڵەکانیا دەکێشێ تا خوێنێنان لەبەر دەرژێ.

ئاوڕێکی دایەوەو چاوێکی بە گوندەکە و کەڵەکە بەردەکاندا گێڕا. لە نێوان کەلاوەکاندا هەندێ ژن و منداڵی بەدی کرد، هەموو بە پیری ژیانەوە دەچوون و پێدەکەنین لەبەر خۆیەوە گوتی: "کە خەڵکێکی بە ورەن! هەزار ساڵە لەسەر ئەم بەردە رەق و تەقانە دەژین، بەگژ برسێتی و تینوێتی و مەرگدا دەچن و تەسلیم نابن و نابن، نەك هەر نابەزن بەڵکو گلەییش ناکەن. ئەم کریتییانە لە ناو جەرگەی نائومێدی و کڵۆڵی دا بۆ ئازادی و رزگاری خۆ دەگەڕێن".

کاتێ گەیینە ئاواییەکەی بابە گەورە هەتاو گەیی بووە ناوەندی ئاسمان. بای باشوور لە ئەفریقیاوە دەهات و دەریا لە دوورەوە و لەو دیوی چیاکانەوە کەف دەچەڕی.

ماڵی هاپۆ سیفاکس کەوتبووە سەرووی ئاواییەوە. خانوویەکی گەورەو بەرز بوو، چاڵە شەراب و رۆنی زەیتون و تەویلەو عەمارو ریزە کوپەڵەو گۆزە لە حیساب نەدەهات. تا بن میچی داڵانەکان لێفە و دۆشەك و پشتی و سەرین هەڵدرابۆوە. دەرگاکان هەموو لەسەر گازی پشت بوون، پاڵەوانی پیر چەند رۆژێ بوو لە جێ دا کەوتبوو، دەستە دەستە خەڵکی بۆ هەواڵ پرسینی دەهاتن و دەچوون. بووك و نەوەکانی پیرەمێرد لە ماڵەوەدا دەهاتن و دەچوون، جلیکانە رۆن و کوپە شەراب و ژاژی و پەنیریان بەسەر دەکردەوەو هەریەکە و بەشی خۆی داوا دەکردو دەیبرد. هێشتا پیرەمێرد نەمردبوو، ئەوان سەرگەرمی میراتی بەش کردن بوون. پیرەمێرد زویر بوو، و گوتی:

– بمبەنە نێو حەوشە، حەزناکەم گوێم لە دەنگە دەنگتان بێ.

پیرەمێردیان بەدۆشەکەکەیەوە هەڵگرت و بردیانە نێو حەوشە. هەمدیس گوتی:

– لەسەر عاردەکە و لەبن دار لیمۆکەدا دام بنەن. بچن دار دەستەکەشم بۆ بێنن. دەمەوێ لێرەدا و لەسەر عاردەکە گیان بسپێرم. تۆزێ لە بەرزیم دابنەن تا سەیری دەوروبەری خۆ بکەم.

پیرەمێردیان بەرز کردەوە، پشتییەکیان خستە پشتی، دار دەستەکەیان لە تەنیشتییەوە دانا، گۆزەیەك ئاوی ساردیشیان لەلایەوە دانا تا ئاوی سارد بخواتەوە. ئەوجا گوتی:

- زۆر چاکە، هەنووکە هەمووتان بڕۆن و بەتەنێ جێم بێڵن. بە تراساکی بڵێن بابێ لە تەنیشتمەوە دانیشێ.

چاوی بە سەراپای حەوشەکەدا دەگێڕا، تەویلەکان، بیری ئاو، دوودار سەرووەکەی، ئەم بەروئەوبەری حەوشەی بە نیگا بەسەر کردەوە، پڕ بە سییەکانی هەوای پڕ لە بۆنی گەڵا لیمۆی هەڵدەمژی.

زۆری ئەم بۆنە پێ خۆش بوو، کەوتە دەست هێنان بە ردێنە چڕو درێژەکەیدا، لە پڕ هەستی کرد کە لە پشتییەوە دەنگی هەناسەی یەکێ دێ. ئاوڕێکی دایەوە، سەیری کرد گەنجێکی گۆشتنی موزبر سەیری دەکا. پیرەمێرد پرسی:

- تۆ کێی؟
- کونستانتیس-م.
- کوڕی کێی؟
- کوڕی نیکولیسی کوڕتم.
- چیت دەوێ؟
- بابە گەورە، مەرگی تۆ درێژە دەکێشێ و من پەلەمە دەبێ بگەڕێمەوە بۆ کوێستان، پەزەکان بێ خاوەنن. جا ئەگەر بفەرمووی دەمەوێ بڕۆم.
- کەواتە بە خۆڕایی ماتەڵ مەبە، من بەم زووانە نامرم. بڕۆو ئاگات لە پەزەکانت بێ.

کونستانتیس گوتی:

- تا دوعادی خێرم بۆ نەکەی ناڕۆم. هەر لەبەر ئەمەش لە بەیانییەوە تا ئێستا چاوەڕوانم کردووە.
- زۆر چاکە، دوعای چاکان بێ. دەبڕۆ دەی. بەڵام گوێ بگرە: لەسەر رێگاتەوە بە ماڵەوە بڵێ کە نانی نیوەڕۆ بێننە حەوشە، دەبێ پاڵەوانەکان بێنە ناو حەوشەو بە بەرچاوی خۆمەوە نان بخۆن. دەمەوێ بیان بینم. خۆ هێشتا دەستیان بە نان خواردن نەکردووە!
- چی نەیان کردووە؟.... بابە گەورە لە دوێنێوە کە گەییونەتە ئێرە لە یەك بینە دەمیان دەجوڵێ، جار جارە یەکێکیان ماندوو دەبێ و سەر دەخاتە سەر شانی یەکێکی تریان و چاوێ گەرم دەکات و ئەوجا هەڵدەستێتەوە و دەست بە خواردن دەکەن. جەنابی مامۆستاش بە خۆو کەمانچەکەیەوە لێرەیەو کەمانیان بۆ لێ دەدا. ئەمە جگە لەوەی کە سەر دەکەنە سەری ژنەکانیش.
- دەگەوجە گەوج هەتیو، تۆ خۆت بە چی دەزانی؟ من چیم پێ گوتیت ئەوە بکە. بەماڵەوە بڵێ با سفرەکە بێننە نێو حەوشە تا نان خواردنی پاڵەوانەکان بدینم. ئەگەر ناشتوانن بڕۆن، تۆ یارمەتییان بدەو نەخەڵەتابی پێیان پێ بکەنی. بە خۆت دەزانی ئەمانە پاڵەوانن و شایانی رێزن، دەبڕۆ دەی!

هاریـدیموس لـەم کاتـەدا بـە هانکـە هانك لـە ڕێـوە گـەیی. بابـە گـەورە نـاردبووی تـا خـەبـەر بداتـە پاڵەوان میگلس کە بابی لە گیانەڵڵادایەو چاوەڕوانی ئەوە تا دوا ماڵئاوایی لیٚ بکا. پیرەمێرد هەر کە چاوی بە شوانەکەی خۆی کەوت گوتی:

– ها، میگلس پاڵەوان چی گوت: دێت یا نا؟

– ئەزبەنی رای سپاردم کە پێت بڵێم: "بابە گیان بمبوورە، ناتوانم سەنگەرەکەم چۆڵ بکەم. لەو دوورەوە دوعای خێرم بۆ بکەو گەردنم ئازاکە، خوا حافیز! هیوادارم بە زووترین کات یەکدی ببینینەوە!" بەڵیٚ رای سپاردم ئەم قسانەی کە کرد، من بە تۆی بڵێم.

پیرەمێرد گوتی:

– نەهەقی نییە، تاقە جارێك گەوجێتییەکی وەهای کردو ئیدی بۆی بووە بە دەرس. من لـەم دوورەوە دوعای خێری بۆ دەکەم.

دەستی هەڵبڕیو نیشانەی خاچی کێشا. ئەوجا رووی بۆ لای تراساکی وەرگێڕاو گوتی:

– تراساکی، تۆ دەزانی چ لە ئارادایە؟

– بەڵیٚ بابە گەورە، هەموو شتیٚ دەزانم.

– تراسـاکی چـاك چـاوت بکـەوەو بڕوانـە دەوروبـەری خـۆت. گـویٚ بـۆ هـەموو شـتیٚ هەڵخـە. هەوڵ بدە ئاگاداری هەموو شتیٚ بی. ئێستا دەبینی کـە سـیٚ کێـوی بـەرز، سـیٚ پاڵـەوانی کۆك دێن بۆ ئێرە.

لەو دەمەدا کە پیرەمێرد قسەی دەکرد، ستاڤرولیوسی دارتاشی گوند لەبەر دەرگای حەوشە قـوت بـۆوە. نـەوەکانی پیرەمێـرد ناردبویـان بـە دووی دا تـا بـیٚ ئەنـدازەی لەشـی بابـە گـەورە بگـریٚو تـابوتێکی بـۆ دروسـت بکـا. دارتاشـی لاو وەکـو دزان وەژوور کـەوتو بـەترسو لـەرزەوە هاتـە پێشـەوە. پیرەمێـرد وا خـۆی نوانـد کـە نـای بینیٚ. دارتاشـەکە دانەوییـەوەو بـە ئەسـپایی دەسـتی درێژ کرد کە ئەندازەی هەیکەلی پیرەمێرد بگریٚ، بە ئەدەبەوە گوتی:

– چۆنی پاڵەوان سیفاکس؟ شوکر دەڵێی ئەمڕۆ باشتری! ئیشەڵڵا بەسەر مەرگدا زاڵ دەبی!

پیرەمێرد بە چاوانی نیوە نوقاوەوە دەیڕوانییـە ستاڤرولیوس کـە بـە تـرس و لـەرزو بـە دزییـەوە ئەندازەی دەگرت و زۆری دڵ پیٚ دەسووتاو گوتی:

– ستاڤرولیوس، مەترسە رۆڵە مەترسە! مەترەکەت دەربێنەو بە جوانی ئەندازەم بگرە!

کابرای دارتاش راچڵەکی و لە جێی خۆی وشك بوو، پاشان گوتی:

– دەڵێی چی پاڵەوان؟

– کەرە، گوتم مەترەکەت دەربێنەو ئەندازەم بگرە!

کابرای دارتاش وای دەزانی بابە گـەورە لـە پـڕ دەسـت دەداتـە دار عاسـاکەیو تێـی دەسـرەوێنیٚ. ترسا، مەترەکەی لە بەر پشتێنەکەی دەرهێناو کردییەوەو کەوتە ئەندازە گرتنی باڵای پیرەمێرد. پیرەمێرد پرسی:

– چەند مەترم؟

– مەترێكو هەشتاو پێنج سانتیم. پاڵەوان.

پیرەمێرد ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- حەیفێ کە پیر بووم‌و پشتم چەماوە، دەی ئەستووریم بپێوە.

ستاڤولیوس پانایی سینگی پیرەمێردی ئەندازە گرت‌و هەڵوەستەیەکی کرد.

- دە ئێستا بڕۆو مشوری تابوەتەکە بخۆ. تابوتێکی باشم بۆ دروست بکەی ها! داری گوێزت هەیە؟

- بەڵێ پاڵەوان، هەمە.

ئەوجا رووی کردە تراساکی‌و پرسی:

- تراساکی، تۆ داری گوێز دەناسی؟

- بەڵێ، بابە گەورە.

- کەواتە بڕۆو ئاگات لێ بێ ئەم بۆرە زەلامە هەڵمان نەخەڵەتێنێ. لەم کاتەدا ژنان سفرەیان لە نێو حەوشەدا رادەخست، خەریك بوون قاپی یەدەك‌و کەباب‌و گۆزە شەراب‌و جامە مسەکانیان دەهێنا. پیرەمێرد پشتی دابۆوە بەسەرینەکانییەوە و سەیری دەکردن. دوو مێش هەنگ بە گیزە گیز بەسەر سەرییەوە دەخولانەوە و مێرولە بەلاقە توکنەکانیدا هەڵدەگەڕان. ختوکەیەکی خۆشی پێدا دەهات پرسی:

- ئەدی پاڵەوانەکان کوان؟

- ئەوەتا وا دێن بابە گەورە!

پیرەمێرد، بە هەزار حاڵ سەرە قورسەکەی وەرگێڕاو کەوتە سەیر کردن.

هەر سێ پاڵەوان قۆڵیان بە قۆڵی یەکدیدا کردبوو، و هێدی هێدی و بەلارە لار دەهاتن. هەر سێکیان کڵاوەکانیان نابوو بە تیلاکەی سەریانەوە و کەمێ لاریان کردبووەوە، سمێڵیان شۆڕ و پشتێنە پان‌و سوورەکانیان شل ببوونەوەو پانتۆڵەکانیان هێندەی دی فش ببوونەوەو چەکمە رەشەکانیان دڕا بوون، هەر یەکەیان گوڵێکی نابووە پشتی گوێی. بەچپە بە یەکیان دەگوت:

- هاوڕێ، رێك بڕۆ. کارێکی وا مەکە ئابڕومان بچێ!

جەنابی مامۆستا کە مەست بوو، و دەلەنگی، جەستە وردیلەکەی خۆی بە کێش دەکردو بە مینگە مینگ دەیگوت:

- کوڕینە بمگرن، دەنا دەکەوم.

کەمانچە کۆنەکەی بەجۆرێ بە سینگییەوە نووساندبوو کە هەر لە فیشەکدان دەچوو.

دوو پاڵەوانەکەی دی لەملاو لەولایەوە دەڕۆیشتن، واتە پاڵەوان مانداکاس‌و پاڵەوان کاتسیرماس، یەکەمیان پیاوێکی سینگ پانی، جل ئەستووری ردێن لوول بوو، گوێیەکی برابوو، جووتێ دەمانچەی زیوی لەخۆ بەستبوو، دووەمیان دەریاوانێکی رەش تاڵەی چاو چەپ‌و خێڵ‌و دەموچاو ناشیرین و باڵا بەرز بوو.

هەر کە هاتنە نێو حەوشەو چاویان بە پیرەمێرد کەوت کە لە ژێر دار لیمۆکەدا راکشا بوو، راچڵەکین‌و لە جێی خۆیان وێستان. مانداکاس قاقا پێکەنی‌و بە دەنگی بەرز گوتی:

- ئـاه لالـۆ سـیفاکس، ئـەوە هێشـتا مـاوی؟ سـەیری ئێمـەش، تـۆزێ لەمـە پـێش دەمـان خواردەوەو لە خوا دەپاڕاینەوە کە روحت بە بەهەشت شاد بکا!
- باشـە تـا ئێسـتا تێرتـان نـەخواردووەو نەخواردۆتـەوە؟ باشـە ئێـوە لـە دوێنێـوە دەمتـان دەجـوڵێ، باشـە ورگـی ئێـوە کـەنگێ پـڕ دەبـێ؟ دەتـوانن تـۆزێ دەسـت لـە خـواردن و خواردنەوە هەڵگرن و بێن وەکو پیاو دوو قسە پێکەوە بکەین؟

مامۆستا ویستی قسە بکا, بەڵام شڵەژاو قسە لە گەروویدا تاسا. کاتسیرماس دەستە لپرەکانی خۆی خستە سەر زاری مامۆستاو گوتی:

- قسە مەکە مامۆستا. دەنا ریسەکەمان لێ دەکەیەوە بە خوری.

ئەوجا رووی کردە هاپۆ سیفاکس، دەستی خستە سەر سینەی خۆی و بەوپەڕی ئەدەبەوە گوتی:

- خـوا دەسـت بـە باڵتـەوە بگـرێ پاڵـەوان سـیفاکس! ئێمـە زۆر خۆشـحاڵین کـە هاتوینـە ماڵەکـەی تـۆ. تـا ئێسـتا قسـورمان بـە خـواردن و خواردنـەوە نـەکردووەو هەمـدیس بـە سەلامەتی تۆ دەخۆین و دەخۆینەوە. پاش ئەوە ئەگەر ویستت لە کن تۆش دادەنیشین تا پیاوانە قسە لەگەڵ یەکدی بکەین. بەڵام پەلە مەکە!

پیرەمێرد گوتی:

- من پەلەم نییە، بەڵام چ بکەم ئەو پەلەم لێ دەکا.
- کێ؟

پیرەمێرد دەستی بۆ پشتی سەری خۆی راکێشاو گوتی:

- مەرگ.

پاڵەوان منداکاس دەستێکی بە سمێڵیدا هێناو گوتی:

- ئێمە سێ کەسین و بە تۆوە دەکەینە چوار، ئەو بە تەنێیەو با چاوەڕوان بکا.

ئەوجا هەر سێ پاڵەوان کەوتنەوەڕێ. پێی مامۆستا خزیـو خـەریك بـوو بکـەوێ، بـەڵام دووەکـەی دی خێـرا پشـتی ملیـان گـرت و هـەڵیان سـتاندەوە، قاقـای پێکـەنین لـە دوایانـەوە بـەرز بـۆوە. ئـەم دەمرێژی پێکەنینە هی بووك و نەوەکانی سیفاکس بوو، کە دیمەنی سێ جەنگاوەرە مەستەکەیان بینی بوو نەیان توانی بوو جڵەوی پێکەنینی خۆ بگرن.

- بۆ پێدەکەنن؟ ئەم پاڵەوانانە پیاوانی زۆر بـە حورمـەت و مـەردن دەسـتیان بگـرن و مەیـەڵن بکەون!

پاڵەوان کاتسیرماس توڕە بوو و گوتی:

- هەر کەسێ لە من نزیك بێتەوە دەم و دانی دەشکێنم. من بە خۆم دەڕۆم.

ئەمەی گوت و لەدۆستەکانی تاك کەوتەوەو بـە هـەنگاوی هـەڕاوەوە خـۆی گەیانـدە سـەر سـفرەکەو لێی دانیشت.

دوو پاڵەوانەکەی دیش دانیشتن، گۆزەی شەرابەکانیان هەڵگرت و جامەکانی خۆیان پڕ کرد.

مامۆستا شڕە کەمانچەکەی نایە سەر ئەژنۆی، دەستی درێژ کردو پارچەیەك گۆشتی هەڵگرت کـە بیخواو تا بەر لە کەمانچە لێدان تینێکی تێ بگەڕێ.

لەو کاتەدا کە دەستی گەیاندە کەمانچەکە، کۆسماس لەبەر دەرگا قوت بۆوە. کە چاوی بە پیرەمێرە کەوت لە بن دار لیمۆکەدا راکشا بوو، سێ پاڵەوانیش لەسەر سفرەکە رۆنیشتبوون و دەم و دەستیان پڕ لە گۆشت ببوو، و یەك دنیا بووك و وەچەش لە پشت ئەوانەوە وێستا بوون. لە جێی خۆی راوێستا، پیرەمێرد ئەوی بینی و برۆی وێك هێنایەوەو زەینی دایێ تا بە جوانی تەمەشای بکا. ئەوجا گوتی:

- ئەو تارماییە چییە؟

کۆسماس گوتی:

- ئەزبەنی ئەوە کوڕەزای جەنابتە...

لە پیرەمێرد چووە پێشەوە.

- کوڕی کێی؟
- کوڕی پاڵەوان کوستاروسی کوڕە گەورەی تۆم.

پیرەمێرد دەستی درێژ کردو گوتی:

- بەخێر هاتی. وەرە پێشترەوە رۆڵە... ئەم هەموو ساڵە لە کوێ بووی؟ لەلای ئەوروپاییەکان چت دەکرد؟ خۆزیا دەرفەتم دەبوو تا هەندێ شتم لێ پرسیبای و وەڵامت دابامەوە. بەڵام مخابن چرا هەڵبڕەو......

پیرەمێرد سەری کوڕەزاکەی لە باوەش گرتبوو نەیدەویست رەهای بکا. لێی پرسی:

- دەڵێن شت دەنووسی. پێم ناڵێی چ دەنووسی! چیرۆك یا شیعر؟ شەرم لەخۆت ناکەی؟ دەترسم تۆش وەکو "کریاراس"ی شایەر و داستان بێژی چەرچی کە خورجەکەی دەدا بە کۆڵاو دێ بە دێ دەگەڕێ و بە دەرۆزەیی رۆژ دەگوزەرێنێ، واتە لێ بەسەر بێ.

کۆسماس سوور بۆوە. بەڕاست چی دەنووسی و لە پێناوی چ دا دەینووسی؟ شەرمی لە خۆ نەدەکرد؟ لەپڕ هەموو "کرایاراس"ەکانی دنیا وەکو خەڵکانی بێ ئاقڵ و بێ نرخ لەبەر چاوی بەرجەستە بوون.

بابە گەورە بە چاوە چکۆلە و تیژەکانی سەراپای دەپشکنی و دەیوست هەڵی بسەنگێنێ. ئەمە چۆن نەوەیەك بوو؟ هیچی لە باردایە؟ چۆن ئەم میرزا نووسەرە لەو ببوو؟ لە کۆسماسی پرسی:

- ژنت هێناوە؟
- بەڵێ.
- دەڵێن ئافرەتێکی جولەکەت خواستووە. کۆسماس نیگایەکی ساردی پیرەمێردی کردو گوتی:
- بەڵێ.
- قەیدی نییە. جوولەکەش وەکو هەموو خەڵکی دی وانە. هەموو هەر خوایەك دروستی کردوون کارێکی زۆر چاکت کردووە، کیژەت خۆش ویستووەو وەکو پیاو خواستوتە. ئەوەندە بەسە کە ئەم ئافرەتە، ژنێکی نەجیب و خانەدان و گوێ رایەڵ و جوان بێ و منداڵت بۆ بخاتەوە. ژنێك لەوە زیاتری لێ داوا ناکرێ.

- بابە گەورە، بووە بە فەڵەش. ژنێکی ڕێکو پێکو خاکیو، روحێکی پاکو بێگەردی هەیە. دڵنیام کە بیبینی خۆشت دەوێ.
- ژن رووحی بۆ چییە؟ گرینگ لەشە بە نیسبەت ژنەوە. چونکە منداڵ لە گۆشتدا پەیدا دەبێ.
- چەندە بێ کە ژنت هێناوە؟
- دوو ساڵە، بابە گەورە.
- منداڵت هەیە؟
- نەخێر....
- دوو ساڵ زۆرە زۆر ئەدی بە شەوان چ دەکەن؟ زووکەن، من نەوەیەکم دەوێ وەکو پۆڵا بێ. پێی بڵێ منداڵی کریتی بخاتەوە نەك جولەکە. بە قسەم بکەو تا دەتوانی مەیەڵە منداڵەکانت بخوێنن.
- سکی هەیە بابە گەورە.
- چاکە، خوا موبارەکی بکا! ناوی بنێ سیفاکس، حاڵی بووی؟ تەنیا لەم ڕێگایەوە مردووان زیندوو دەبنەوە. ئێستا هەڕە ئیسراحەت بکە.

خات کاترینای بووکی سیفاکس بە دیار خەزوورییەوە وێستا بوو و خاچێکی بە دەستەوە بوو. سیفاکس پێی گوت:

- پشتییەکی دیکە بخە پشتمەوە، دەمەوێ بە دانیشتنەوە قسە بکەم. لیمۆیەکیشم بۆ لەت بکە تا بۆنی بکەم.... کە لەگەڵ پاڵەوانەکاندا کەوتمە قسەکردن با کەس قسە نەکا.
ئەوجا دەستی راکێشاو بە ئامادە بووانی گوت:
- ئێوە بڕۆن. دەمەوێ لەگەڵ پیرەمێردەکاندا قسە بکەم.

لە ماوەیەدا، پاڵەوانەکان دەستیان بە خواردنو خواردنەوە کردبۆوە. مامۆستا سەری قورس ببوو، و پشتی دابوو بەدار سەرووەکەوەو کەمانی لێ دەداو بەردەوام هەمان بەستەی دەگوتەوە کە لە سەرەتادا دەستی پێکرد بوو.

فرمێسك زایی بووە چاوەکانی...

"ئەی کەوی بە لەنجەولاری من
دوا تیری خۆم گرتە کۆترە باریکان
ئێستا تەنیا ئەوەندەم لە دەستی دێ
بە دڵی ماندووی پڕ لە عەزرەتەوە
بڕوانمە تۆ..."

بابە گەورە لە تەقەی دەستیدا، ئەوجا بانگی کرد کە:

- ئەی پاڵەوان، هێشتا تێر نەبوونە؟ وا دەزانم ریخۆڵەکانتان بە باشی خوسابێتەوە. بەسە! هەنووکە دەمو سمێڵتان بسڕن، دەستتان بشۆن، پشتێنەکانتان توند بکەنەوەو وەرنە

پێشـەوە. مـن چـەند قسـەیەکم لەگـەڵتان هەیـەو هـەر بـۆ ئەمـەش دەعـوەتم کـردن... تـۆش جەنابی مامۆستا کەمانچەکەت لادە و دەست لە کەرو کۆتران هەڵگرە.

ئەوجا روی کردە بووكو نەوەکانی گوتی:

- ئاو بێنن با ئەم پاڵەوانانە دەست و دەمیان بشۆن. هەندێ گولاویشیان پێدا بکەن با ئـەو بۆنە ناخۆشەیان بڕوا. خێرا پاکیان بکەنەوەو دەستیان بگرنو بیان هێننە لای من.

کیـژانی عـازەب عـەترو گولاویـان بـە سـەرو رووی پیرەمێردەکانـدا کـرد. ئـەوجا قۆڵیـان گـرتنو هێنانیانـە ژێـر دار لیمۆکـە لای بابـە گـەورە، دوو پاڵەوانەکـەیان لـەم لاو لـەولای بابـە گـەورەوە دانیشاندو مامۆستاشیان بەرانبەری دانیشاند.

سیفاکس هەمدیس بەخێر هاتنێکی گەرمو گوڕ و ئاغایانەی کردن و گوتی:

- تۆ ئەی پاڵەوان مانداکاس، ئەی جەنگاوەری نێوداری زۆزانو گەرمیان، تـۆ ئـەی پاڵـەوان کاتسیرماس، ئەی دەریاوانی جەربەزەو چەتون، تـۆش ئـەی مامۆسـتا پاڵـەوان کـە لەگـەڵ ئێمەدا جەنگیوی و ئەرکی سکرتێری شـۆڕشو نامەنووسـین بـۆ تورکـانو ئـەوروپاییانت دەئەستۆ بوو، هـەزار جـار بـەخێر هـاتن، کەلاوەکـەتان رۆشـن کردمـەوە! ئـەوجاش بـەخێر هاتن!

هەر سێ پیرەمێردەکە، دەستیان خستە سەر سینگیان و بەوپەڕی حورمەتەوە گوتیان:

- خوا سەلامەتت کا پاڵەوان سیفاکس!

هاپۆ سیفاکس ماندوو بوو، چۆڕێ ئاوی خواردەوەو لەسەری رۆیی:

- برادەران، ئێوە چاکتان لە بیرە کە لـە هـەموو شۆڕشـێك دا، لـە ژێـر دار بەڕوویەکـدا یـا لـە دێرێکدا کۆ دەبووینـەوە، تـەگبیرو راوێـژمان دەکـرد، پـەیمانمان بەیـەك دەداو بـەر لـەوەی بـەرەو پـیری مـەرگ بـڕۆین یـەکترمان مـاچ دەکـردو گـەردن ئازاییمـان دەکـرد... ئێسـتاش وەکـو ئـەو رۆژانـە لـە ژێـر دار لیمۆکـەی سیفاکسـە پـیر خـڕ بووینەتـەوە. چـەندین رۆژە بەردەوام دوعاخوازی لە ژیان دەکەم، بەڵام هێشتا نەڕۆیشتووم.

من ئیعتراف خۆم کردووەو هەموو وەسێتێکم کردووە، بەڵام هێشتا لێرەم. بەڵێ پاڵەوانان، تا قسـە لەگەڵ ئەنگۆ نەکەم ناڕۆم. برایان ئەمجارەش باسەکەمان باسی جۆرە شۆڕشێکە. بۆیە باش گـوێ لـەو بڕیارانـە بگـرن کـە ئێسـتا لـە سـەریان رێـك دەکـەوین... هەڵبەتـە گوێتـان لێمـە، وا نییـە؟ ئایـا حەواسـتان لـە جێـی خۆیـەتی؟ ئاگاتـان لـە مـن هەیـە؟ ئایـا لـە مـەعنای قسـەکانمان تـێ دەگـەن، دەتوانن وەڵامم بدەنەوە؟ یا قسە بۆ بەرد دەکەم؟

هەر سێ پاڵەوان، وەکو ئەوەی سوێند بخۆن دەستیان خستە سەر سینگیانو گوتیان:

- بەڵێ، دەتوانین هەموو وەڵامێکت بدەینەوە!

- کەواتە گوێ بگرن! من ئێستاکێ سەد ساڵی تەواوم. ئێوە هەمووتان داسـتانی ژیـانی مـن دەزانـنو پێویسـت ناکـا بۆتـانی بگێڕمـەوە... مـن شـەڕم کـردووە، کـارم کـردووە، شـادیم دیوەو خەمو خەفەتم دیوە، گەرمیو ساردی رۆژگارم چەشتوە، ئەگەر لـە هـەموو کارێکـدا لە ریزی پێشەوە نەبوویم، ئەوا لە کەس دوانەکەوتووم. پێویستە بە زۆر گوتن ناکاو ئێوە

بـه خۆتـان ئاگـادارن. ئێسـتاش دوا دوایـی عەمرمـە، زەوی دەمـی لـێ دا چـەقاندووم‌و دەیەوێ قووتم بدا. قووتم دەدا چش! بەڵام سەیر کەن‌و بە خۆتـان ببیـنن کـە چم لـە دوای خۆ بەجێ هێشتووە!

پیرەمێرد هەڵوەستەیەکی کرد، کیژۆ نەوەکانی خۆی نیشاندان‌و هەمدیس گوتی:

– وەکو دەبینن عێلێکی تەواوم خستۆتەوە، بۆیە لە مەرگ ناترسم. لـەم رووەوە چ خـەمێکم نییە، بەڵام گەلێ خەمی دیکەم لە دڵدایە...

ئـاهێکی هەڵکێشـا، هەڵوەسـتەیەکی کـرد، ئـاهێکی تـری هەڵکێشـاو بـە دەنگـێ کـە بـۆ یەکـەمجار لەرزۆك ببوو، گوتی:

– ماوەیەکە ناتوانم بخەوم. بەڵێ پاڵەوانان خەوم لێ ناکەوێ‌و کرمێك ناخم دەخوا.

روانییە سیمای یەك بە یەکی پیرەمێردەکان، سەری باداو هاواری کرد:

– گوێتان لە دەنگمە؟ دەزانن چ دەڵێم؟ ئەهای مامۆستا، ئەوە چتە خەوت دێ!

مامۆستاکە بەم قسەیە قەڵس ببوو گوتی:

– دڵمان لاتە! مەبەستت لە کرم چییە؟

– بەڵێ برادەران، کرمێ ناخم دەخوا. کە ئاوڕ دەدەمەوە شریتی عـومری رابـوردووم دێتـەوە بەرچاو، کە دەڕوانمە بەرەوە مەرگ لە بەردەمم دا قوت دەبێتەوە. ناچار لـە خـۆ دەپرسـم: لە کوێوە دێین‌و بۆ کوێ دەڕۆین؟ ئا ئەمە ئەو کرمەیە کە ناخم دەخوا.

لێـوەی دەلـەرزی. بـێ دەنـگ بـوو. سـێ پاڵەوانەکـە راچڵەکین. مامۆسـتا کەوتـە خورانـدنی سـەرە درێـژۆ رووتاوەکـەی، دەمـی کـردەوە تـا شـتێ بڵـێ، بـەڵام دەم‌و دەسـت دەمـی داخسـت، چـونکە نەیدەزانی چ بڵێ.

بابە گەورە پرسی:

– ئێوە تا ئێستا بیرتان لەمە نەکردۆتەوە؟ ئەم کرمە قەت لە ناخی ئێوەی داوە؟

سێ پیرەمێردەکە بە یەك دەنگ گوتیان:

– نەخێر، نەخێر!

– خـوا شـایەتە منـیش تـا ئێسـتا قـەت نـەبیرم لـە شـتی وا کردۆتـەوە و نەشـتی وام بەسـەر هاتووە، بەڵام چەند رۆژێکە خەوم لێ حەرام بووەو ئارامم لێ هەڵگیراوە.

ئەم کرمە لە ئەرزەوە دەرهاتووەو بە لەشمدا هەڵگەڕاوەو ئەوەتا ئێستا ناخم دەخوا. مـن کەسـێکی وا شك نابەم کە ئەم دەردەی خۆمی بۆ باس بکەم. کوڕەکانم هێشتا منداڵن‌و تەمەنیان لە پـەنجا و شەست تێ نەپەڕیوە، بـاوەڕ ناکـەم بتـوانن لـە قسـەکانم تـێ بگـەن، چـونکە بـە ئەندازەی پێویسـت تەجرەبـەیان نییـە. ئەگـەر کوسـتاروسـی کـوڕە گـەورەم مابـا ئێسـتا تەمـەنی لـە سـەروی حـەفتاوە دەبوو و لەوە بوو تۆزێ لە قسەکانم بگـا، بـەڵام ئـەو لـە دێـری ئارکـاردی دا سـووتا.. بۆیـە لـە دڵـی خۆدا گوتم دۆستە کۆنەکانم دەعوەت دەکەم‌و لەم بارەیـەوە قسـەیان لەگـەڵ دەکـەم. مێشـکی ئێـوە گەورەو پڕ تەجرەبەیەو بێگومان شتێك لەمەڕ ئەم رازە دەزانن، کەواتە فەرموون قسە بکەن‌و گرێی دڵتانم بۆ بکەنەوە، هەمووتان شەرابتان خواردۆتەوەو خواردنەوەش زمـانی مـرۆڤ دەکاتـەوە، حـەز

ناکەم ئەم مەراقە لەگەڵ خۆدا بەرمە گڵەوە و تێی نەگەم! تۆ پاڵەوان مانداکاس، دوای من لە هەمووان پیرتری، کەواتە تۆ قسە بکە! تۆ لەساڵی 1821دا چەند ساڵ بووی؟

- بیستو دوو ساڵ، کاکە سیفاکس، ئەدی بیرت نەماوە؟
- من ئەوسا سی ساڵ زیاتر بووم. یانی هەشت ساڵێك لە تۆ گەورەترم، تۆ لە پێشەوە قسە بکە. تۆ یەکجار دەمێکە خەبات دەکەی، بزانم چی حاڵی بووی؟ پاڵەوان مانداکاس دەستێکی خستە سەر زاری خۆی، بەرە بەرە دەستی هێنایە خوارێ و بە ردێنە چڕەکەیدا هێناو ماوەیەکی زۆر لە فکران راچوو، ئەنجام هاتە قسەو گوتی:
- کەوات سیفاکسە پیر تۆ بۆ ئەمە ئێمەت دەعوەت کردبوو؟ بەڕاستی زۆرمان ئەزیەت دەدەیو سەد قات هەقی ئەم شەرابو گۆشتەی کە دەرخواردت داین لێ دەکەیەوە. تۆ چ دەڵێی مامۆستا؟

سیفاکسە پیر هاواری کرد:

- واز لە مامۆستا بێنە، تۆ قسە لەگەڵ من بکە! ئاخر ئەم تەمەنە درێژە چ کەڵکێکی بۆت هەبووە؟ دەتوانی پێم بڵێی چ بەهرەیەکت لەم تەمەنە وەرگرتووە؟ من پرسیار لە تۆ دەکەمو تۆ جوابم بدەوە. چاوو راوم لەگەڵ مەکەو وەکو پیاو وەڵامم بدەوە.

پاڵەوان مانداکاس قوتوی سیغارەکەی دەرهێنا، سیغارێکی پێچایەوەو بە خەمبارییەو کەوتە سیغارکێشانو پاشان گوتی:

- سیفاکسە پیر، تۆ غافڵگیرت کردم. نازانم چیت پێ بڵێمو لە کوێوە دەست پێ بکەم. من بە درێژایی تەمەنم خۆت گوتەنی کوێرانە ژیاومو هیچ ژێوان نیم، کە لە مەیدانی جەنگدا هەڵم دەکوتایە سەر دوژمنو کوێر بووم. شاشکەکەم لەسەرم توند دەکردو خۆم دەدا بەسەر تورکاندا، کە ژنم هێنا، منداڵم بوو، هاتوچۆی کڵێسام کرد، لەبەردەم پەیکەری وەلییاندا چۆکم دادا، هەر هەموو ئەمانەم وەکو کوێرێك کردووە.

هەروەها کە گەنمم دەچاند، دەم دروویەوە، دەم کوتی دیسان هەر وەکو بابایەکی کوێرو نابینا دەم کرد. لە ژیانما لەخۆم نەپرسیوە کە بۆ نان دەخۆم، بۆ نوێژ دەکەم، بۆ بنیادەم دەکوژم. ئێستاکە نەبێ کە تۆ غافڵ گیرت کردوومو ئەم هەموو بۆیانەت خستۆتە بەردەمم، کەواتە پاڵەوان سیفاکس بیکە بە خاتری خوا تۆزێ دەرفەتم بدە تا مێشکم بگوشم و وەڵامێکم چنگ بکەوێ ... خۆ پەلەت نییە؟

بابە گەورە دەستی خستە سەر دەستانو گوتی:

- زۆر چاکە پاڵەوان مانداکاس، دەرفەتت دەدەم. مێشکی خۆت بگوشە!

پاڵەوان مانداکاس رووی کردە زڕ کوڕەکەی کە لە پشتییەوە وێستا بوو و گوتی:

- ئەهای پاناکوس برۆ ئەو خورجەم بۆ بێنە!

هەموو ماتو بێگدەنگ چاوەڕوان بوون. بابە گەورە ئیشارەتێکی کۆسماسی کردو گوتی:

- تۆش کورسییەك بێنەو دانیشە و گوێ بگرە. تۆ تێ دەگەی ئێمە باسی چ دەکەین؟
- بەڵێ بابە گەورە، تێ دەگەم.

یاناکوس خورجەکەی هێناو لەبەردەم باوە پیارەکەی داینا. مانداکاس دەرکی خورجەکەی کردەوە، بوتڵێکی گەورەی دەم پەلی لێ دەرهێنا کە دەرقاپێکی چەرمی پێوە نرابوو.

بابە گەورە سەری هێنایە پێشەوە تا بزانێ چییە، ئەوجا پرسی:

- ئەم بوتڵە چی تێدایە؟

پاڵەوان مانداکاس پێ کەنی.

بابە گەورە بە توڕەیی گوتی:

- ئەمە بوو وەڵامەکەت؟ پێم گوتی ئەم بوتڵە چییە؟
- خەڵکی کە دەچنە سەفەر نانو شەرابو گۆشت دەخەنە خورجەکانیانەوە، من جگە لە نانو شەرابو گۆشت ئەم بوتڵەش لەگەڵ خۆ دا هەڵدەگرم.

بابە گەورە هەمدیس پرسی:

- بوتڵەکە چی تێدایە؟ نای بینم.

پاڵەوان مانداکاس بوتڵەکەی لە چاوی سیفاکسە پیر نزیك خستەوە. دایە بەر تیشکی هەتاوەکە. پاڵەوان مانداکاس بەدەم سەرو خوار کردنی بوتڵەکەوە پرسی:

- ئیستاش نای بینی؟
- تەنیا چەند پارچە گۆشتێك دەبینم کە لە ئاو کراون.
- نەخێر سیفاکسە پیر، ئەمانە گۆشت نین، ئەمانە گوێن، ئەمەش ئاو نییە، سپرتۆیە. لە ساڵی 1821دا وەختێ تورکێك دامی بە عاردیدا و گوێیەکی بڕیمو خواردی، لە دڵ خۆدا شەرتم کرد کە سەری هەر تورکێکم بڕی گوێیەکی لەم بوتڵەدا هەڵگرم... سیفاکسە پیر ئەگەر بمەوێ سەر بهوردی خۆمت بۆ بگێڕمەوە پێویستە تەمەشای یەکە بە یەکەی ئەم گوێچکانەی ناو ئەم بوتڵە بکەم ئەوجا قسە بکەم. من گوێچکەکان دەناسمەوە دەزانم هی کێو کێن، بۆ وێنە ئەو گوێچکە توکنەی بنی بوتڵەکە کە گوێی عەلی بەگی خوێن مژی مەسیحیانە... عەلی بەگ، "پانایيس"ی برامی کوشتبوو.پاشان چوو بۆوە بۆ کۆشکەکە هاوێنەکەی خۆی لە دەرێی "ریتمنو" تا لەگەڵ ژنەکانی دا کەیفو سەفا بکا. تەنانەت هەموو فانۆسەکانی سەر بورجو قولەکانیشی هەڵکردبوو تا هەموو خەڵکی بزانن کە ئەو لەماڵەوەیەو سەرگەرمی عەیشو نۆشە. ئەوشەوە لە قاوەخانەیەکی تورکدا لە نزیکی دەروازەی ریتمنو رۆنیشتبوومو نەرگەلەم دەکێشا.

بە چایچییەکەم گوت: "پشکۆیەکم بۆ بێنە نێرگەلەکەم خەریکە دەکوژێتەوە". چایچییەکە چوو بۆ پشکۆو منیش سۆندە نێرگەلەکەم پێوەی پێچاو بە هیواشی لە چاخانەکە هاتمە دەرێ. ئیدی بە پەلە خۆم گەیاندە کۆشکە هاوینەکەی عەلی بەگ. وەژوور کەوتمو بە قاڵدرمەی ژوورەکەی خۆیدا سەرکەوتم. سەیرم کرد عەلی بەگ لە باوەشی ژنەکەیدا نووستوە.

پڕم دایێ، سەرم بڕیو گوێچکەیەکیم بڕیو لە دەستە سڕەکەی خۆم پێچاو گەڕامەوە بۆ چاخانەکە. کەس هەستی نەکردبوو کە چوو بوومە دەرێ. بۆ سبەینێ کە هەواڵی کوشتنی عەلی لە شاردا بڵاو بۆوە، پاشا سەری بادا بوو و گوتبووی: "هەبێو نەبێ ئەمە کاری مانداکاسە! ئەو

عەلی بەگی کوشتووە!". بەڵام ئەو تورکانەی کە ئەو شەوە لەگەڵ مندا لە چاخانەکە ببوون، سوێندیان خواردبوو کە پاڵەوان مانداکاس ئەوشەوە لە چاخانەکەی حەسەن بووەو خەریکی نێرگەلە کێشان بوو.

مانداکاس، بوتڵەکەی هەڵبڕی‌و بە پاڵەوان کاتسیرماسی نیشانداو گوتی:

- دەی بینی؟ ئا ئەمەیان گوێچکەی عەلی بەگە.
- ئەم گوێچکە رەش‌و زلەشە کە ئەڵقەیەکی پێوەیە هی غوڵامێکی قولە. ئەو قولە نێوی رەمەزان بوو. ئەو گۆڕ بەگۆڕەش خوێن مژی مەسیحیان بوو. ئەم غەداربابە ژنانی ناچار دەکرد کە لەسەر ئەژنۆ رۆنیشن‌و مەمکیان بخەنە قەراخ سندووقێکی دەرك واز، پاشان بەخۆی دەرکی سەندووقەکەی بەسەر مەمکیاندا دادەخست و بەخۆی لەسەری دادەنیشت... شەوێك لە کەناری تریپیتی دا بە تەنێ بەگیرم هێناو پێم گوت: "باشە رەمەزان پێم بڵێ تۆ لە خوا ناترسی؟ ئەو سەگی لە سەگ بووە گوتی: نەء. ئەو لە من دەترسێت. من رەمەزانم پێ دەڵێن!... خەنجەرم لە کێلان دەرهێناو گوتم: منیش مانداکاسم پێ دەڵێن، دەی تۆش خەنجەرەکەت دەربێنە! گوتی: ئەی کافر خەنی لەخۆت کە بە تەنێ‌و بێ چەك بە گیرت هێناوم! خەنجەرەکەم لەگەڵ خۆدا نەهێناوە. گوتم: من دووانم پێیە.

یەکێکیان هەڵبـژێرە! یەکێك لە خەنجەرەکانی خۆم بۆ هەڵدا. شەڕی تەن بە تەن لە سەر گا بەردەکانی کەنارەکەدا دەستی پێکرد، چەندین سەعات یەکمان هێناو برد... شەو تاریك ببوو. خوێن‌و ئارەقە لە لەشی هەردووکمان دەچۆڕاو لە گەرما حەوانەوەمان لێ بڕابوو... جار جارێ خۆمان لە ئاوی دەریاکەدا هەڵدەکێشا تا فێنك ببینەوە، ئاوەکە لە خوێنی هەردووکماندا سوور دەبوو. تاقە قسەیەکمان نەدەکرد، لە تاوا دەمان ناڵاند.

یەکێك لە دۆستە قولەکانی رەمەزان کە خەڵکی "بن غازی" بوو لەوێوە تێپەڕی. هاتە پێشەوە تا یارمەتی رەمەزان بدا، کەچی رەمەزان لێی تورە بوو و گوتی:

- نەیەیتە پێشەوە دەنا سفرەتلیشت دەکەم. وازمان لێ بێنەو بڕۆ بە رێی خۆتەوە!

گوتم:

- ئەی ئافەرین بۆ خۆت رەمەزان، ئەلهەقی جوامێری! ئەویش گوتی:
- تۆش پاڵەوان مانداکاس، جوامێری ئێمە هەردووکمان دوو حەیوانی دڕندەین‌و دەبێ یەکێکمان بمرێ!.

ئاقیبەت فرسەتم لێ هێنا، پشتی ملیم گرت‌و وەکو چۆن بەراز سەر دەبڕن، خەنجەرەکەم بە ملیدا هێنا. پاشان گوێچکە زلەکەیم بڕی‌و بە ئەڵقەکەیەوە هێنام. ئا ئەمەیە کە بە چاوی خۆتان دەی بینن!

مانداکاس گوێچکەیەکی دی نیشان دان. بیرەوەریەکانی هێنابوویانە جۆش. هەمدیس گوتی:

- ئەم گوێچکەیەش کە خەریکە سەوز هەڵدەگەڕێ، گوێچکەی مستەفای قەسابە.... ئەوەی ناوەڕاستی بوتڵەکە هی کابرایەکی ئەلبانییە. ئەو گوێچکەی ئەولاترەوە هی مەلایەکە.

ئەو گۆڕبەگۆڕە دەنگێکی ئەوەندە خۆش‌و زوڵاڵی هەبوو هەر مەپرسە. حەیفیٚ بۆ ئەو دەنگە، بەڵام چارم ناچار بوو دەبوو گوێی بېڕم‌و لە نێو سپرتۆی هەڵگرم. ئیدی ئەوی چوو چوو.

ئەم گوێچکە بچووکەش کە دەڵێی گوێچکەی ماسییە هی پرتەوە فەندییە ئەم داماوە ئەوەندە جوان بوو دەتگوت پەیکەری وەلییانە. کوتومت لە حەزرەتی مەسیح دەچوو. خۆی، بە کوشتدا، بە سواری دەکەوتە نێو گەرەکی عیساییەکان‌و ژنانی ئەزیەت دەدا. ژنم دەویست بتوانیٚ خۆی لەبەر ئەم سەگە رابگریٚ! زۆرم بەزەیی بە ژنەکاندا هاتەوە. شەوێك خۆم بە ژوورەکەی پرتەوەفەندی دا کردو هەر لە ژوورەکەی خۆیدا دەستمان نایە یەخەی یەکدی، بەڵام ئەو پیاوێکی زەعیف و بیٚ توانا و ژن سیفەت بوو، و ئەوەندە بەرگری نەکرد. ئەوجا گەردنە زراڤو ناسکەکەیم بڕی‌و ئەم گوێچکە جوانەیم لەگەڵ خۆدا هێنا.

هەر گوێچکەیەکی نێو ئەم بوتڵە بۆ خۆی مێژوویەکە. لەم بوتڵەدا نیشانەی هەموو شۆڕشەکانی کریت دەبینریٚ. ئەمە جگە لەوەی کە حیسابی گوێچکەی ئەوانەم نەکردووە کە لە شەڕدا کوشتومن. بە هەر حاڵ نیشانەی شۆڕشانی 1821، 1834،1841، 1854 لەم بوتڵەدا دەبینریٚ‌و هەیە... بەڵام هەنووکە پیر بووم‌و لە گوێچکە بڕین کەوتووم....

بەدەم قسەکردنەوە کریت لە بینیا بڵێسەی دەسەند، سەری گەرم ببوو.

هەمدیس گوتی:

– بەڕاستی من جەنگاوەرێکی دڕندەم و مەگەر خوا بە رەحمی خۆی بمبەخشیٚ! کە شۆڕشیٚ هەڵدەگیرسا ماڵ‌و ژن‌و منداڵ‌و رەزو زەوی نەکێڵراوم هەموو بە جیٚ دەهێشت و سواری ماینەکەم دەبووم‌و دەکەوتمە سۆراغی پاڵەوان کۆراکاس.

لێرەداو بە یادی پاڵەوان کوراکاس ئاهێکی هەڵکێشاو هەمدیس گوتی:

– پیاوی وەکو ئەو نابێتەوە. ئێمە لە چاو ئەوا چین؟ هەر بەناو بەشەرین! ئەم پاڵەوان کوراکاسە زۆر کەم دوو بوو کە قسەشی کردبا هەمیشە قسەی ماقوڵ‌و پڕ مەعنای دەکرد. ئێستاش کەس قسەیەکی ناشیرینی لە زاری ئەو نەبیست. چاوەکانی وەکو چاوی هەڵۆ خڕو لێڵ‌و سامناك بوو. عەیب مەعنا لەم زەلامەدا نەبوو. هەرگیز مەشروبی نەدەخوارد، جنێوی نەدەداو دەستی بۆ ژنان نەدەبرد. لە کاتی شەڕدا ماینەکەی تاو دەداو بیٚ باك خۆی بە لەشکری تورکاندا دەداو هەرگیز ئاوڕی نەدەدایەوە تابزانیٚ کێی لەگەڵە. هەرگیز کۆی لە کڵاو سوورەکان نەدەکردەوە. گوللە کاری لیٚ نەدەکرد، یا نەی دەنگاوت. کابرا بنیادەم نەبوو، فریشتە بووم.

هەمدیس ئاهێکی هەڵکێشاو لەسەری رۆیی؟

– تاقە عەیبی ئەم پیاوە ئەوە بوو کە باڵی نەبوو.

سفاکسە پیر بەدەم گویٚ گرتنەوە لەسەر دۆشکەکەی دەجوڵاو ناڕەحەت بوو، بەڵام بەنینۆك لیمۆکەی نێو دەستی دەڕوشاندو بۆنی دەکرد. ئەنجام تاقەتی چوو، و بە تووڕەییەوە گوتی:

- بەسە پاڵەوان مانداکاس، بوتڵەکەت هەڵگرەو بیخەوە ناو خورجەکەت. دڕندەیی بەشەر سنووری بۆ نییە. پێم گوتیت بوتڵەکەت لە خورجەکە بنێ و وەڵامی پرسیارەکەی من بدەوە! ئایا ئەم هەموو گوێیەی کە بڕیوتن هیچیان فێر کردووی؟ تۆ ژیانی خۆت لەم بوتڵەدا دەبینی، جا پێم بڵێ ئاخۆ ئەو ڕێیەی گرتوتە بەر دروستە یان نە ء ئایا لە کردەوەکانی خۆت ژێوانی یان نا؟

پاڵەوان مانداکاس ناڕەحەت بوو، و هاواری کرد:

- ژێوان بم؟ بۆ؟ پاڵەوان سیفاکس، ئەگەر سەرپشکم کەن لەوەی سەر لە نوێ ژیانی خۆم دەست پێ بکەمەوە هەمانـژنی خـۆم دێنایـەوەو هـەمان تورکـانم دەکوشـتو بگـرە زیاتریشم دەکوشت. هەمان پانتۆڵو هەمان پشتێنو هەمان چەکمەم بەکار دەهێنایەوەو بەمو ژیانی خۆمم نەدەگۆڕی! کە بەم زووانەش دەمرم و دەچمە بەر بارەگای خوا بە هەمان بوتڵەوە دەچمە حوزووری خواو پێی دەڵێم: "خوایە گیان، یارمەتیم بدە، بەم بوتڵەوە بچمە بەهەشت یا پێویستم بە بەهەشتی تۆ نییە!".
- کەواتە مانداکاسە پیر تۆ تەنیا بۆ ئەوە هاتویە دنیاوە کە مرۆڤ بکوژی؟ یانی خوا تۆی بۆ بەشەر کوژی ناردۆتە سەر زەوی؟
- نە، سیفاکسە پیر نە! من حەز بە مرۆڤ کوشتن ناکەم. بۆ بە خۆڕایی سەرم دێشێنی! من خوێن مژ نیمو بە هەوای نەفس پیاو ناکوژم بەڵکو.... پیرەمێرد، سەرە کەچەڵەکەی خۆی خوراندو لە فکران ڕاچوو، پاشان لە پڕ گوتی:
- .... بەڵکو لە پێناوی ئازادیدا دەجەنگیمو پیاوم دەکوشت.

پاڵەوان مانداکاس هەناسەیەکی تازەکردەوەو زەینی ڕۆشن بۆوە. هەنووکە وردە وردە بۆی دەردەکەوت کە مەبەستی ئەم گفتوگۆیە چییە.

هەمدیس گوتی:

- ئا پاڵەوان، ئێستا حاڵی بووم، تۆ لێت پرسیم لە کوێوە دێین و بۆ کوێ دەڕۆین، سەرەتا نەمدەزانی وەڵامت بدەمەوە، بەڵام لە بواری قسەکانمانەوە زەینم ڕۆشن بۆوە. بەڵێ پاڵەوان سیفاکس، لە کۆیلەیەتیوە دێین و بەرەو ئازادی دەڕۆین. بە کۆیلەیی دێینە دنیاوە و بە درێژایی تەمەنمان خەبات دەکەین تا ئازاد بین. جا بۆ ئێمەی کریتی تەنیا یەك ڕێگای گەیشتن بە ئازادی هەیە، ئەویش پیاوکوژییە. من لەبەر ئەمە بوو کە تورکانم دەکوشت. تۆ پرسیارت لێکردمو منیش وەڵامم دایتەوە.

ئێستا بە خۆت دەبینی پیر بوومە خەنجەرە خوێناوییەکەم پاك و خاوێن شۆردووەو دەستو ئەژنۆ دانیشتوومو چاوەڕوانی مەرگم!

ئەوجا ڕووی کردە زڕ کوڕەکەی و گوتی:

- وەرە یاناکوس، ئەم خورجە بخەوە جێی خۆی!

بابە گەورە گوتی:

- ئافەرین پاڵەوان منداکاس، بەڕاستی ئافەرین بۆ خۆت و وەڵامت، دەست و زارت خۆش! هەر چەند زۆرت درێژە دایێ، بەڵام ئەنجام نیشانەکەت ئەنگاوت. ئەمە ئەو ڕێیە بوو کە تۆ هەڵت بژاردبوو. تۆ تا کۆتایی ڕێگا ڕۆیشتی و ئەرکی سەرشانی خۆت جێبەجێ کرد، بەڵام تۆ پێت وایە جگە لەم ڕێیە چ ڕێیەکی دی نییە؟ هەڵبەتە ڕێگای دیش هەیە. ئێستا نۆرەی تۆیە پاڵەوان کاتسیرماس، نۆرەی تۆیە ئەی پیرە دەریاوانی جەربەزە، نۆرەی تۆیە کە قسە بکەی.

پیرە دەریاوان مستە کوڵەی گوشی. چاو خێڵەکانی سوور هەڵگەڕا بوون. گوتی:

- سیفاکە پیر، من حەز لەم گەمانە ناکەم. تۆ لەبەر ئەوەی دوو-سێ ساڵێ لە ئێمە گەورەتری، لە ماڵی خۆتا خڕت کردوینەتەوەو خۆت لێ کردووین بە دەم سپی و سەردار و تاقیمان دەکەیەوە! من قسە ناکەم.

بابە گەورە توڕە بوو:

- بە خۆڕایی خۆت سەغڵەت مەکە شێتە! ئەگەر هەست دەکەی وەکو دەم سپییەك قسە دەکەم، ئەوا لەبەر ئەوە نییە کە لە ئێوە بە تەمەنترم، بەڵکو لەبەر ئەوەیە کە بەر لە ئێوە دەمرم و پەلەمە. نامەوێ بە کوێری و کەڕی بمرم. من داوای یارمەتیم لێ کردوون کە ڕێگای ڕاستیم نیشان بدەن. ئێستا حاڵی بووی پاڵەوان کاتسیرماس؟

کاتسیرماس گوتی:

- بەڵێ، بۆ وێنە ئەگەر تۆ کەشتییەك بای و لە حاڵی غەرق بووندا بای یەکسەر چارۆکەم هەڵدەداو دەهاتمە یارمەتیت. من هەموو ژیانی خۆم لە دەریادا بەسەر بردووە و جگە لە دەریا ئاگام لە چ شتێکی دی نییە. بۆیە من چ یارمەتییەکم لە دەست نایەو ئیدی بۆچی شت لە من دەپرسی؟.

بابە گەورە ناڵەیەکی کردو گوتی:

- ئاخر ئەی دزی دەریایی قورمساغ، من لە حاڵی غەرق بووندامو لە حاڵەتی وادا پیاو پەنا وەبەر قژی خۆشی دەبا.
- وایە سیفاکە پیر، تۆش پەنا وەبەر قژی خۆت بەرەو واز لە قژی ئێمە بێنە. تۆ لە حاڵی مردندای و دەترسی و ئەمەت ناو ناوەکرم، بەڵام بەلای منەوە ئەوە کرم نییە بەڵکو ترسە. بۆیە کەوتویتە هاوار بەسەر کۆنە دۆستەکانت داو دەڵێی: "کوڕینە، چیم بەسەر دێ و بۆ کوێم دەبەن؟" ئێمەش پاڵەوان سیفاکس هەر هێندەی تۆی لێ دەزانین و بۆچوونێکی وامان پێ نییە کە سوکنایی بە دڵ ببەخشێ.

ئێمە هەموو وەکو کەشتییەکی بێ سوکان کە چارۆکەی هەڵدابێ کوێرانە دەژین و کوێرانە دەمرین و با بە ئارەزووی خۆی دەمان هێنێ و دەمان با. کەشتی ژیانی ئێمە کونەو ئاوی تێ دێ، ئێمە شەوو ڕۆژ خەریکی دەردانی ئاوی کەشتییەکەین، بەڵام ئاوەکە هەر دێ و دێ، تا دەگاتە ئەوەی ترومپاکەمان ژەنگ دێنێ و لە کار دەوەستێ و بۆ خۆ کلۆڵ و داماو غەرق دەبین. ژیان ئەمەیەو لەوە زیاتر نییەو تۆش بۆ خۆت هەر هاوار بکە. ڕەنگە بپرسی تەگبیرمان چییە،

تەگبیرمان ئەوەیە کە شەوو ڕۆژ ترومپاکە لێ بدەینو بۆ ساتێ دەستەو ئەژنۆ دانەنیشینو چەند و چون نەکەین و چ گلەو گازندەیەك نەکەین. بەڵێ سیفاکە پیر تەگبیرمان ئەمەیە کە بە نەجیبیو شەریفی بمێنینەوە و شەوو ڕۆژ ترومپامان لە کار دابێ. من ئەمە لە ژیانەوە فێر بوومو ئیدی بمانەوێ نەمانەوێ هەر ئەمەیە.

ئەوجا بە تووڕەیی ڕووی بۆ لای پاڵەوان مانداکاس وەرگێڕاو هەمدیس گوتی:

- پاڵەوان مانداکاس، من وەکو تۆ بە عاردییەوە نەبەسترا بووم تا چاو بەندێ لە چاوانی خۆ بکەمو جگە لە تورکان چ شتێکی دی لە بەردەمی خۆدا نەبینمو کارو پیشەم هەر ئەمە بێ کە گوێچکەیان ببڕمو لە بوتڵێکی بخەمو نیشانی خەڵکی بدەمو بڵێم:

"ژیانی من ئەم بوتڵەیە!" بەڵێ پاڵەوان مانداکاس، من بۆ هەر جێیە سەفەرم کردبێ، هەموو لایەکی دنیام دیتوە، لەگەڵ هەموو جۆرە ژنێك دا رام بواردووەو گەیوومەتە ناو جەرگەی ئەفریقا، ئەو ئەفریقایەی کە نان لەبەر گەرمای هەتاودا دەبرژێنن.

ئەو بەندەرانەی کە لەنگەرم لێگرتوون لە ژمارە نایەن. من ملیۆنان بەشەری رەشو بەشەری زەردم دیتووەو چاوانم پڕە لە بەشەر. لە سەرەتادا رقم لە هەموو تیرەی بەشەر بوو، تەنیا کریتیان و مەسیحیانم خۆش دەویست، بەڵام بەرە بەرە لەگەڵ هەموو خەڵکێکدا راهاتمو بۆم دەرکەوت. کە هەموو بەشەر چون یەکنو لایەنی خراپەو چاکەیان تێدایە.

کە بووم بە دزی دەریایی بۆم دەرکەوت کە دنیا لە دوو جۆرە گۆزە پێك هاتووە، یەکێکیان مسەو ئەوی دیکەیان سواڵەتەو هەمیشە بەر یەکدی دەکەون. لە دڵی خۆدا گوتم: "کاتسیرماسی داماو، تۆ گۆزەی مس بە تا نەشکێی! چونکە ئەگەر بشکێی ئیدی پارچەکانت یەك ناگرنەوەو تیا دەچی!" ئەوە بوو لەگەڵ کۆمەڵێ دزی جەزایری دا دەستم تێکەڵ کرد، ئاڵای رەشمان هەڵکرد، پەلاماری کەشتیانمان دەدا. سڵمان لە کوشتنو بڕینو تاڵانو بڕۆ نەدەکردەوە.... ئەوجا خۆمان دەگەیاندە دوڕگە چوڵەکانو دەستکەوتەکانمان لەوێندەر دەشاردەوە. بە خۆتان دەزانن جارێکیان لە "گراوسا"دا کەشتییەکی پڕ لە دارچین و مێخەكو هێلو گوێزی هندی مان بە تاڵ کرد، بۆنەکەی سەرانسەری کریتی گرتبۆوە. بیرەتە سیفاکە پیر کە یەك بارم لەو شتانە بە دیاری بۆ ناردی؟

پیرەمێرد گوتی:

- چاکە، بەردەوام بەو خولاسەی قسەکانت بڵێو بزانین مەبەستت چییە؟
- خولاسە، ئێمە لە هیچ کەسێك نە لە خواو نە لە بەندەی خوا نەدەترساین. من مەسیحی بوومو ئەوان موسوڵمان، بەڵام ئێمە بواری هیچ کەشتییەکمان نەدەدا، جا خوای دەکرد بۆ مەکە یا بۆ بەیتول موقەدەس دەچوو، یەکسەر بەسەریا دادەبارینو هەر کەسێکی لەسەر با حاجی بوایە یا زیارەتچی مەسیحی، دەمانکوشت، ئیدی بۆ خۆم حەیوانێکی دڕندە بوومو لەگەڵ کۆمەڵێ حەیوانی دڕندەی دی دا دەژیام. منیش وەکو جەزایرییەکان سەرم تاشی بوو، تەنیا کلافەیەك پرچم لە پشتی سەرمەوە هێشتبۆوە. یەك دنیا لیرەی مەجیدیم خڕ کردبۆوە. هەر کەشتییەکم گرتبا، دوو سێ ژنم لێی هەڵدەبژارد، تا

دەمتوانی لەگەڵیان رامدەبواردو پاشان فڕێم دەدانە دەریاوە. بەڵێ پاڵەوان مانداکاس وەکو عەرزم کردی جانەوەرێکی درندە بووم، گەلێ لە تۆ بەدخوتر بووم. جا پاڵەوان سیفاکس، ئەگەر دەتەوێ بزانی ئاخۆ پەشیمانم لەوەی کردوومە یان نا، ئەوا پێت دەڵێم کە: تەمەنم بە خۆشی و دلێری و عەدل و ئینساف بەسەر بردووەو یەك دەنك لێی پەشیمان نیم: خوا منی لە شێوەی جانەوەرێکی درندەدا دروست کردووە، بۆیە منیش وەکو جانەوەرێکی درندە ژیاوم، خوا بە گورگی دروستی کردم و منیش بەرخم خوارد. خۆ ئەگەر خوا بە بەرخی دروست کردبام ئەوا گورگان دەیان خواردم و کارێکی چاکیشیان دەکرد. ئەمە یاسای تەبیعەتەو گوناحی منی تێدا نییە، گوناح، گوناحی ئەو کەسەیە کە گورگ و مەڕی دروست کردووە.

کاتسیرماس تۆزێ بێدەنگ بوو، چاوە خێل و قیچەکانی بڕییە هاوڕێکانی دەتگوت چاوەڕوان بوو کە شتێکی پێ بڵێن و بە گژیا بچنەوە، بەڵام کەس متەقی نەکرد. ناچار لەسەری رۆیی:

– ئێستاش ئەی پاڵەوانان، من پیر بوومە، کەشتییەکەم کون بووەو شەق و شڕ، ئاو بە ئارەزووی خۆی تێی دێ، ترومپاکانم باش کار ناکەن، ناچار خۆم دزیوەتەوەو هاتوومەتە سەر وشکانی و لاسایی مرۆڤان دەکەمەوە، بڵێ بۆ؟ چونکە توانام نەماوەو لە پێ کەوتووم. قژم وەریوەو ددانەکانم کەوتوون. ئێستا گورگێکی گڕوێم و کێچ داویەتێ کەولی و کەڵبەی لە دەم نەماوە. ناچار وا خۆ دەنوێنم کە بنیادەمم. ئاخ دنیا! ئیدی ناتوانم مرۆڤ بکوژم و هاوار بکەم، ناچار وەکو مەڕ دەباعێنم. لە کەناری کانییەکەی گوند دادەنیشم و چاوان هەڵدەگلۆفم تا تەمەشای ئەو کیژە جوانانە بکەم کە دێن بۆ ئاو. چەندین جار رێکەوتووە کە گێژ و وێژو زەق زەق تەمەشام کردوون و دەستم بە گریان کردووە. کیژەکان لە قاقای پێکەنینیان دەداو دەیان پرسی: "ها، باپیرە بۆ دەگری؟" و من دەمگوت: "بۆ خۆم دەگریم، بۆ ئەوە دەگریم کە من دەمرم و لەش و لاری ناسکی ئێوە بەجێ دێڵم!" بەزاتی خوا ئەگەر شا بام یا عەلی پاشا بام جوانترینیانم هەڵدەبژاردو فەرمانم دەردەکرد کە لەسەر قەبرەکەم سەریان بڕن و لەگەڵما بیان نێژن.

سیفاکە پیر بۆڵاندی:

– بی بڕەوە پاڵەوان کاتسیرماس، تۆ درندەی، درندەیەکی خوێن مژی!

بەسە ئیدی!

پاڵەوان کاتسیرماس گوتی:

– تۆ پرسیارت لێکردم و منیش وەڵامم دایتەوە. تۆ بە خۆت گوتت کە گرێی دڵمت بۆ بکەمەوەو منیش بۆم کردیتەوە. ها پیرە سیفاك چییە؟ ترسای؟

بە تەوسەوە چاوە چەپ و خێلەکانی بڕییە بابە گەورە و ئەوجا بە دەنگی بەرز گوتی:

– بەڵێ، من گرێی دڵم بۆ کردیتەوەو شەیتانەکان هاتنە دەرەوەو ئەوەتا چونکە تۆ دەنگیان دەژنەوی، دەترسیت! تۆ پرسیارت لێکردم و منیش ئەوەی بە ئەقڵم دا هات پێم گوتیت، ئیدی پێت خۆش بێ یا نە هەر ئەوەیە. تۆ لێت پرسیم لەکوێوە دێین؟ بۆ کوێ دەڕۆین.

جا ئەی پیرە سیفاك ئێمە لە خاکەوە دێین و بۆ خاك دەگەڕێینەوە. جا پاڵەوان سیفاکس تەگبیرمان چییە؟ با عەرزت کەم. ئەگەر گورگی بخۆو ئەگەر مەڕی بخوریّ!.

ئەگەر دەشتەویّ بزانی گورگی گەورە کێیە؟ ئەوا من پێت دەڵێم کە گورگی گەورە خوایە! بەڵیّ خوا گورگی گەورەیە و ئەو هەموو گورگ و مەڕەکان دەخوا.

پاڵەوان مانداکاس دەستی درێژ کردو گوتی:

– کفر مەکە ئەی دزی دەریایی خرف! تۆ مەستی و ئاگات لیّ نییە کە چ قسەیەکی قۆڕ دەکەی. گورگی گەورە مەرگە نەك خودا!

پاڵەوان کاتسیرماس قاقا پێکەنی و گوتی:

– هاوڕیّ، مەرگ و خوا یەکن. تۆ کابرایەکی لە هیچ تیّ ناگەی و قسەی خەڵکی کاوێژ دەکەیەوە.

ئەوجا رووی بۆ لای پاڵەوان سیفاکس وەرگێڕاو گوتی:

– ئەمە بوو وەڵامی من سیفاکە پیر. جا ئێستا دەستوور بدە کە پێکەکەم بۆ تەژی بکەن.

سیفاکە پیر رووی کردە نەوەکانی و گوتی:

– پێکەکەی بۆ پڕ کەن. ئیعترافاتی خۆی کردووەو....

ئەوجا بێدەنگ بوو، سەری داخست و کەوتە بیرکردنەوەو بە خۆی گوت:

– من قازی نیم تا حوکم لەسەر کردەوەکانی بدەم. خوا بە خۆی گوێی لە قسەکانی بووەو هەر خۆی قازی هەوەڵ و ئاخیرە!.

ئەوجا رووی کردە مامۆستا کە بە دەم سەرە لەقێوە گوێی بۆ قسەی پاڵەوانەکان گرتبوو، گوتی:

– هەنووکە نۆرەی تۆیە کاکە مامۆستا. سەر هەڵبڕەو قسە بکە!

مامۆستا کە کەمانچەکەی کردبوو بە شانیا، کەمانچەکەی داگرت و گوتی:

– من تەمەنێکم بە قسەکردنەوە بردۆتە سەرو ئیدی بەسە. پاڵەوان سیفاکس تۆ پرسیاری قورس دەکەی. نازانم ئەمە چ کەڵکەڵەیەکە؟ من هیچ وەڵامێکم پیّ نییە.

پیرەمێرد توڕە بوو و گوتی:

– یانی پیاو دەبیّ کەڕو لاڵ و کوێر بیّ؟ تۆ ئەمە قبولّ دەکەی؟ بەڵام برای ئازیز مرۆڤ بۆیە مرۆڤە کە پرسیار دەکا.

– توڕە مەبە پاڵەوان سیفاکس! پرسیار کردن کارێکی ئاساییەو ئاشکرایە کە پرسیار کردن لە رێگای وشەوە دەبیّ، تۆش تا حەز دەکەی پرسیار بکە. بەڵام مەرج نییە وەڵامەکەی بە وشە بدرێتەوە. بە هەر حالّ تۆ وەڵامت دەویّ. وە نییە؟

پیرەمێرد سەری لەقاندو گوتی:

– هەڵبەتە وەڵامم دەویّ!

کاکە مامۆستا کەمانچەکەی خستە باوەش و گوتی:

– زۆر چاکە پیرە سیفاك، تۆ وەڵامت دەویّ و منیش بە کەمانچەکەم وەڵامت دەدەمەوە. چونکە کەمانچەکەم زمان حاڵی منە. ئەگەر تێی گەیشتی ئەوە باشتر، خۆ ئەگەر تێشی

نەگەیشتی گوناحی من نییە. من چ بکەم سیفاکە پیر؟ تۆ بە کوێری هاتویتە دنیاوە و بەکوێریش بەجێی دێڵیّ.

بابە گەورە گوتی:

– باشە مامۆستا، باشە، تۆ کەمانی خۆت بژەنەو خوا کەریمە!

و چاوەکانی نوقاندن.

دنیا بەرە بەرە تاریك دەبوو. باران نم نم دەستی پیّ کردبوو. گەڵای دار لیمۆکە لە دڵۆپە باراندا قورس ببوون. چەند دڵۆپە بارانێکی درشت و فێنك بەسەر روومەت و پێڵوی چاوو سمێڵە زلەکەی بابە گەورەدا کەوت. پیرەمێرد تینوی بوو، بە سەری زمان دڵۆپە بارانەکانی سەر لێوی لستەوە.

مامۆستا دانەوییەوە، سینگی نایە سەر کەمانچەکە، وا باوەشی بە کەمانچەکەدا کردبوو دەتگوت یەك پارچەن و هێز نییە لێکیان هەڵاوێردیّ.

سەرەتا قەوسەکە بەسەر سیّ ژێدا کەوتە سەما، دەتگوت ئەو حەوشە تاریکە پڕ بوو لە قاقای پێکەنین. هەموو وایان هەست دەکرد لە قوتابخانەیەك دان و زەنگی پشووەو دەنگی قوتابییەکان دەژنەون کە غار دەدەن و پێدەکەنن و وازی دەکەن.

قەوسەکە سەمای دەکرد و پیّ دەکەنی و هەڵبەزو دابەزی دەکرد، پاڵەوانان دنیایان فەرامۆش کردبوو، دڵیان وەکو زاڕوکان یا باڵندان یا سەرچاوەی زوڵاڵ سووك دەبوو... نەوە و بووکەکانی پیرە سیفاکس بەرە بەرە نزیکتر دەبوونەوە. نۆکەران و کارەکەران لە ژوورەوە دەردەپەڕینە دەریّ و بەو بارانە لەسەر عاردەکە رۆدەنیشتن و گوێیان رادەدێرا.

بابە گەورە بە خۆیشی گوێی رادێرا بوو. هەستی دەکرد لەشە زەلام و قورسەکەی زۆر سووك بووەو چووە بە ئاسمانا و وەکو پەڵە هەورێك بەسەر دار لیمۆکەو سەرۆکانی نێو حەوشەدا دیّ و دەچیّ. بیری نەدەهات کە لە کاتی بێداریدا هەرگیز ئەم جۆرە جۆش و خرۆشەی بەخۆیەوە بینی بیّ، تەنیا تاقە جارێك نەبیّ، ئەوجارەش لە جەنگ دەهاتەوە. سەری شۆردبوو، و خوێناوی سەروچاوی پاك کردبۆوە. جلی تازەی لەبەر کردبوو، و چوو بوو بۆ کڵێسا تا نوێژو دوعا بکا... ئەو رۆژەش هەستی کردبوو کە لەشی وەکو پەڵە هەورێکی فێنك، سووك ببوو. لە گەڕانەوەی دا بۆ ماڵ رێی دەکرد، بەڵام پێی بە عاردیی نەدەکەوت.

بەرە بەرە ئاوازی کەمانچەکە گۆڕا و هەوایەکی توندو تۆڕەی لیّ بەرز بۆوە. هەوایە دەتگوت دەنگی زەنگوڵەی پێی بازێکە و ئاسمانی بەرینی خستۆتە ژێر باڵی فڕین و دوای نێچیری خۆی کەوتووە.

قەوسەکە لەم ژێوە بۆ ئەو ژیّ بازی دەداو دەنگی چون نەعرەتەی جوامێرانی لیّ هەڵدەستا. پیرەمێردان مات و حەیران سەریان قوت کردبۆوە. رۆژانی لاوی و مەیدانی جەنگ و هاواری برینداران و شیوەنی ژنان و حیلەی ئەسپانی بیّ سواری لە خوێنا هەڵکشاوی هەستاوە سەر پاشووی بیر دێنانەوە.

چی وای نەمابوو پاڵەوان مانداکاس هاواریّ بکا کە: "جەنابی مامۆستای نەعەلەتی، یا تەمەنی لاویم بۆ بگەڕێنەوە یا بەسە!" بەڵام کەمانچەکە لەو جۆش و خرۆشە کەوتبوو، و ئاهەنگەکە

گۆڕابوو. هەنووکە ئاوازێکی ناسك و خۆشی لێدەداو دەنگی میهرەبان و دڵگیر بوو.. پاڵەوانان گوێچکە توکنەکانی خۆیان قولاّغ کردبۆوەو لێو بە خەندە گوێیان دەگرت... دەنگی کەمانچەکە بەو دەمەو ئێوارە شێدارە وەکو گیزە گیزی هەنگی لە باخان گەڕاوە یا وەکو هاڕەو هاژەی چەمێکی دوور یا وەکو بەیت و بالۆرەی ئاشقانەی ژنێ کە لەو دیوی چیاوە بێ، لە گوێچکەدا دەگیرسایەوە. لەوەشە دەریا بووبێ کە مەمکەکانی خۆی خستبووە سەر لمی کەنار و ئاهی هەڵدەکێشا یا دەنگێکی ئەفسوناوی تر بوو کە سازگار و خەمگین لەو دیو سنووری ژیانەوە یانی لەو دنیاوە دەهات و گیانی بە شەڕی دەکێشا، یا لەوەیە خوا بە خۆی بووبێ کە لە سایەی شەوا خۆی مەڵاس دا بووبێ و خۆشەویستی هەمیشەیی خۆی واتا گیانی بنیادەمی بۆ لای خۆی گاز دەکرد.

مامۆستا شێت ئاسا خۆی بەسەر کەمانچەکەیدا دابوو، و هەر دەیژەند و دەی ژەند. قەوسەکەی وەکو شمشێرێ دەهات و دەچوو، سینگی کەمانەکەی هەڵدەدڕی و بە سۆزترین و خەمگین ترین دەنگی لێ دەردەهێنا. شەو بەرە بەرە تاریکی دەکردو مامۆستا لە تاریکییەکەدا ون دەبوو، و کەس نەی دەبینی. کەمانچەکە وەکو تارمایی بە تاقی تەنێ لەبن دار لیمۆکەدا راست راوەستا بوو، خۆ بە خۆ دەیناڵاند یا هاواری دەکردو دەپاڕایەوە.

بزەیەکی دوورو درێژ نیشتە سەر لێوانی بابە گەورە. لە پڕ روحی کە بەسەر دار لیمۆکەوە دەهات و دەچوو، وەکو تەمێکی تازە بەرەو ئاسمان بەرز بۆوەو بەرزتر بۆوە. بە ئەسپایی دەچوو بە ئاسماندا و بێ ئەوەی تووشی کۆسپێ ببێ دەبوو بە هەورو لە هەوڵی ئەوەدا بوو ببێ بە باران و بەسەر زەمین دا دابکاو دار و درەخت و رووەکان پاراو بکا.

بابە گەورە لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "مەرگ ئەمەیەو بە هەشت ئەمە. ئەوەتا دەچمە نێو بەهەشت و دەگەمە حوزووری خوا. سڵاوت لێ بێ خوا گیان!".

چاوی هەڵێنا، جگە لە تاریکی شەو چ شتێکی دی نەبینی. لە تاریکی شەوەکەوە دەنگێ هەستا کە بە ئەسپایی ئەوی گاز دەکرد. دەنگەکە دەیگوت:

— وەرە... وەرە... وەرە...

بابە گەورە گوتی: وا هاتم!..

و چاوەکانی لێك نان.

* * *

جەنازەکە بە درێژایی ئەو شەوە، لە بن دار لیمۆکەدا مایەوە، دەتگوت قەدی دارێکی بڕاوەی ئەستورەو باران تەڕی دەکرد.

کۆسماس دانەوییەوە و پێڵوی چاوەکانی پیرەمێردی کە هێشتا گەرم و نەرم بوون لێك نان. تراساکی بە دیار جەنازەکەوە کزکۆڵەی کردبوو، و سەیری دەکرد. یەکەمجاری بوو کە لە نزیکەوە مردووی دەبینی. دەیڕوانییە بابە گەورەی و دەلەرزی. لەرزینەکە تەنیا لە ترساندا نەبوو. وای دەهاتە بەرچاو کە بابە گەورەی پاش مردن هێزێکی سامناکی تێگەڕاوەو دەیەوێ پەلاماری تراساکی بداو لەگەڵ خۆیدا بیباتە ژێر گڵەوە. ئەم بابە گەورە میهرەبان و خۆشەویستە

لە پڕ لە بەرچاوی گۆڕابوو، و ببوو بە دێوێکی ئەفسانەیی و هەرچییەکی بەر دەست کەوتبا پارچە پارچەی دەکرد. تراساکی پڕ بە دڵ حەزی دەکرد لەوێ بڕوا، بەڵام جورئەتی نەدەکرد لە جێی خۆی بجوڵێ، ناچار بەترس و لەرزەوە لەوێ هەڵتروشکا بوو و سەیری دەکرد.
کەسوکاری سیفاکسە پیر، ئێشکی جەنازەکەیان دەگرت. دەرگای حەوشەی لەسەر گازی پشت بوو. خەڵکی گوند هەر کە بیستیان سیفاکە پیر مردووە هەموو مات و خەمبار هاتن تا دوا ماڵئاوایی لە جەنازەکەی بکەن. یەك یەك مات و بێدەنگ دادەنەوینەوەو دەستیان ماچ دەکرد.
دوو پیرێژن جەنازەکەیان بە شەراب شۆردو لە کفنێکی سپی ئاوریشمیان پێچا کە لینوی رەحمەتی ژنی پاڵەوان سیفاکس بۆ ئەم رۆژەی درو بوو. دوو بووکی خوا لێخۆش بوو فانۆسێکی هەڵگیرساوی گەورەیان لە ژوور سەری و یەکێکی دیکەیان لای قاچییەوە دانابوو. تیشکی چراکان بە رووی جەنازەکەدا بڵاو ببۆوەو سیمای هێدی و ئارام دەهاتە بەرچاو.
خات کاترینا گوتی با جەنازەکە بەرینە ژوورێ، خۆ ناکرێ لەم بەر بارانە دای بنەین. بەڵام کۆسماس نەیهێشت و گوتی:

- ئەمە وەسێتی خۆیەتی و حەزی دەکرد باران لێی بدا.

شەوێکی تاریك بوو، تاقە ئەستێرەیەك بە ئاسمانەوە نەبوو، ئاسمان یەکپارچە هەور بوو. نەرمە بایەکی خۆشی دەهات. نەوەکانی پیرەمێرد ئاگرێکیان لە حەوشەدا کردبۆوە تا خۆیان گەرم بکەنەوە. حەیوانەکان، واتە قاترێك و دوو جاشەکەرو ماینەکەی پیرەمێردو دوو گاجووت لە تەویلەکە هاتبوونە دەرێ و لە دەوری ئاگرەکە وێستا بوون، خەویان زڕابوو، و بە سەرسامی دەیان روانییە دەوروبەری خۆو دەیانویست بزانن ئەم قەرەباڵغییەی نێو حەوشە چییە....
سێ پاڵەوانەکە کە تێروپڕیان خواردبوو، پشتیان دابوو بە دار لیمۆکەوەو لە پرخەی خەودا بوون. ژنان لەچکەکانی خۆیان لەسەر داماڵی بوو، و بە دەم شیوەن و فیزاحەوە دەیانگوت:

- خوا حافیز سیفاکە پیر، سڵاومان بە جەمعی مردووان بگەیەنە!.

پیرەمێردان بەدەم گوشینی دەستی مردووەکەوە دەیانگوت:

- خوا حافیز پاڵەوان سیفاکس، بە هیوای دیدار!

هەر ژنە و چڵە رێحانەیەکی دەخستە سەر جەنازەکە تا وەکو دیاری ئەم دنیا لەگەڵ خۆیدا بیبا بۆ مردووەکان. دایکێکی گەنجی جگەر سووتاو تەختەو تەباشیری کوڕە جوانە مەرگەکەی خۆی هێناو لە پاڵ جەنازەکەی سیفاکسە پیردا داینا و گوتی:

- هاپۆ، ئەمە بدە بە کوڕەکەم، تکات لێ دەکەم ئەم پیاوەتییەم لەگەڵ بکە. کوڕەکەم نێوی دیمیتراکی بوو. هاوسێی خۆت بوو و دەی ناسییەوە. کڵاوێکی گوڵێنگداری لەسەر بوو، بە پێی پەتی دەگەڕا.

خات کاترینا لێفەیەکی ئەستووری دا بەسەر سێ پاڵەوانە پیرەکەدا، ئەوجا لە تراساکی نزیك بۆوە، دەستی گرت و گوتی:

- هەستە رۆڵە، برۆ بنوو. وا نیوە شەوە.

بەڵام تراساکی بە قسەی نەکردو گوتی:

- دەمەویٚ بە دیار بابە گەورەوە بم. بابم نەهاتۆتەوەو دەبیٚ من لە جیاتی ئەو بە دیارییەوە بم.

لەم کاتەدا کە ئاگرەکە خۆش ببوو، نیگای تورەی تراساکی کە کوتو مت لە نیگای بابی دەچوو. بە دیار کەوت. کاترینا چویە دواوەو بێدەنگ بوو. باران لێی نەدەکردەوە. رینیوو و نەوەکانی دیکەی پیرەمێرد، سینی بە دەست دەهاتنو دەچوونو قاوەیان دەدایە ئەوانەی کە بەدیار جەنازەکەوە ئێشکیان دەگرت. جار جار بێدەنگی بالی بەسەر حەوشەکەدا دەکێشاو دەنگی بالندەو لورەی سەگو بۆرەی گاجوتان بەرز دەبۆوە.. لە پر کەلەبابان کەوتنە خوێندنو مژدەی بەیانیان دەدا.

وەختیٚ سیٚ پالەوانی پیر چاویان کردەوەو چاویان بە جەنازەی راکشاوی هاورێکەیان کەوت خۆر بە ئەندازەی رمیٚ بەرز ببۆوە. کەچی لە جێی خۆیان نەجولانو خەوتنەوە.

ستافرولیوسی دارتاش نزیکی نیوەرۆ تابوتەکەی دا بە شانیاو هێنای. تراساکی چووە پێشەوە تاداری تابوتەکە تاقی بکاتەوە. دارتاشەکە هەلی نەخەلەتاندبوون، تابوتەکە لە دار گوێز دروست کرابوو.

سەعاتی دووی پاش نیوەرۆ، وەچەکانی پالەوان سیفاکس جەنازەکەیان هەلگرت، بە ئەسپایی بە دەوری گەرەکەکەدا و پاشان بە دەوری ئاوایی دا گێرایانو لە هەر چوار ریانێک دا هەلوەستەیەکیان کرد. کچۆلان دەهاتنە بەر پەنجەرەی مالەکانیان و چەپکە رێحانەیان هەلدەدایە سەر جەنازەکە.

خەلکی گوند بە سەری کۆتەوەو پیٚ بە پێی جەنازەکە دەرۆیشتن، هەموو بەهێواشی رێیان دەکرد تا دەرفەتی بابە گەورە بدەن کە بە کاوەخۆ مالئاوایی لە گوندەکەی خۆی بکا، بەلام لە پرو رێك لەو کاتەدا کە ئاپۆرای خەلکەکە بەرەو قەبرستان دەرۆیشتن و تازە لە ئاوایی "تروکفالو" دەرچوو بوون، بارانێکی هێند بە گور دایکرد دەتگوت کوندەی سەر بەرەو خوارە.

دێهاتییەکان لە خۆشیاندا دەستیان بە هاوار کرد. دەمیٚ بوو بە عەزرەتی بارانێکی واوە بوون، چونکە دەغلو دانەکانیان بەرەو وشك بوون دەچوو. ژنان دەموچاوی سورو سپی خۆیان کە وەکو کێلگە و مەزراکان تینوی ئاو بوون هەلدەبریو دەیاندایە بەر بارانەکە.

پیرەمێرد لە بن لێوانەوە گوتی:

- بابە گەورە بووە بە بارانو زەوی پاراو دەکا.

یەکێکی دی گوتی:

- ئاگای لە خەمی دلی ئێمە بووە، بۆیە بوو بە بارانو بەسەرماندا دای کرد. ئەنجام هەموویان کە سەراپا تەر ببوون، گەیینە گۆرستانەکە. دوو نەوەی بەهێزی پیرەمێرد قۆلیان لیٚ هەلمالیو گۆرێکیان هەلکەند. خاکی گۆرستانەکە خاکێکی سورو نەرمو پر لە گوێچکە ماسیو رەگو ریشالی رووەكو دارو درەخت بوو. دەتگوت لە کۆندا جێی دەریا بووە. باران بە لێزمە دەباری...

بابە گەورەیان بە ئەسپایی خستە گۆڕەکەوە. ئامادەبووان سەرو چنگە خۆڵیان بەسەردا کرد، ئەوجا بە ژێر بارانەکەدا بەرەو مالی خۆ نشێو بوونەوە. ئێستا پەلەیان بوو، و هەر کەسە خوا خوای بوو زووتر بگاتەوە جیّو لەسەر سفرەی خەتمی مردووەکە جێی خۆی بگریّو لە گۆشتی بەرانە رەش کە بابە گەورە بۆ پرسەکەی خۆی نەزری کردبوو بیّ بەش نەبیّو پاشان جامیّ شەرابی ئالّی بەسەردا بکا.

کۆسماس دوور لە خەڵکەکە و لەسەر قەنەفە گەورەکە رۆنیشت. زۆر بێزار و ماندوو بوو. چاوی لێك نا تا بەر لەوەی بەرەو زۆزان وەریّ بکەویّ سووکە پشوویەك بدا... "هاریدیموس"ی راسپاردبوو کە لایتیّ پەیدا بکاو خۆی بۆ سەفەر ئامادە بکا. دەبوایە بەر لە سپێدە بگەنە ئۆردوگاکەی پاڵەوان میگلس. کۆسماس بۆ چەند دەقەیەك خەوی لێکەوت، لەم چەند دەقەیەدا خەونی بە بابی رەحمەتییەوە بینی. کۆسماس لە خەونەکەیدا بابی بە جوانی دەبینی. بابی لەبەر پەیژەی ماڵەکەیدا وێستا بوو، و دەیویست سەرکەویّ، پێیەکی خستبووە سەر یەکەم پلەی پەیژەکە. کۆسماس ترسا. ژنەکەی لەسەریّ را نووستبوو و ئەو پیرەمێردە دەی ترساند... کۆسماس غاری دایە بەردەمی و لێی پرسی: "بابە، بۆ کویّ دەچیّ؟" کەچی بابی رووی لیّ وەرگێڕا. نیگای دڕندانەو سمێڵی شۆڕ بوو. خاڵێك بەسەر گۆنای راستییەوە بوو. شاشکێکی رەشی بە سەرەوە بەستبوو، وخوێن لە ریشوەکانی دەچۆڕا. زاری بریندار بوو، و بە لۆکە بەستبووی.

بابی بڕۆی وێك هێنا بۆوەو زەق زەق تەمەشای دەکرد. پیّ دەچوو زۆر تۆڕە بیّ، چونکە ددانەکانی لێکدی دەسوو، گرێکی سوور لە کونە کەپویەوە دەهاتە دەریّ. لە پڕ زاری کردەوە. پارچە لۆکەکە کەوتو برینەکە بە دیار کەوت. نەڕەیەکی دڕندانەی کرد، بە ئەسپایی پێی خستە سەر پلەکانو دەستی بە سەرکەوتن کرد. کۆسماس جارێکی دی هاواری کرد: "بابە دەستی لیّ نەدەی! ئەوە ژنی منە!" دەستی درێژ کرد تا بابی راگریّو نەیەلیّ بە پەیژەکەدا سەرکەویّ، بەلاّم مردووەکە غەیب بوو و بوو بە دوکەڵ، کۆسماس ئیدی هیچی نەدەبینی، تەنیا گوێی لە دەنگی هەنگاو نانی سەر پەیژەکە بوو.

هاوارێکی کرد، لە خەو راپەڕیو پاشان چاوی کردەوە، میوانەکان لە دەوری سفرەکە رۆنیشتبوون. بەرانە رەشەکە تازە لە تەنور هێنرابووە دەریّ، لەسەر پشت خرابووە سەر سینییەکی مسو هەر چوار پەلی بە ئاسمانەوە بوو، کەللە و شاخەکانیشی هەر پێوە بوو، دەتگوت هێشتا زیندووە. دێهاتیانی برسی رابوونە سەریو هەڵۆ ئاسا چنگیان لە گۆشت دەدا.

نەوەکانی پیرەمێرد چەندین گۆزە شەرابیان هێناو نانی پرسەکە بوو بە میوانداریيەکی یەکجار بە شکۆ یەكو دوو ریز شەراب میوانەکانی خستە کەیفو شادی. ئەم شادییە تەنیا هی شەرابەکە نەبوو، بەڵکو پتر هی ئەو بارانە بە خوڕە بوو کە بەسەر زەوی (تۆ وڕداوڕدا) دادەباری، هەروەها هی ئەوەش بوو کە هەموویان لەمەرگ خەلسی بوونو مەرگ تەنیا سیفاکە پیری بردبۆوە، بۆیە بە نیونەخت لە خواردنەوە غافڵ نەبوون. دەیان خواردو دەیان خواردەوەو شادییان دەکرد، بنی پێیان بۆ سەما دەخورا. کچۆڵان و بووکان بەردەوام دەهاتنو دەچوونو لە خزمەتدا بوون.

شەراب زمان دەپژێنێ، ستاڤرولیوس-ی دارتاش کە باشترین گۆرانی بێژی گوند بوو بە تەواوی ئاگای لە خۆ بڕابوو، و زۆری نەما بوو هەڵکاتە گۆرانی، بەڵام ئەوانەی تەنیشتی زوو فریای کەوتن و دەمیان گرت. "کەشیش"یش بۆ ئەوەی نەیەڵێ ئابڕوی مەجلیسەکە بچێ، دوای ئەوەی پێکێکی هەڵدا بە دەنگێکی پڕ سۆزەوە دەستی بە دوعا خوێندن کرد.

کۆسماس لە جێی خۆی هەستا، خا کاترینای ئامۆژنی بردە لاوەو گوتی:

– ئامۆژن، من ئەوشۆ دەچم بۆ لای مامم، هیچ راسپاردەیەکت نییە؟

ئامۆژنی هەناسەیەکی هەڵکێشاو گوتی:

– ئاخ! چما ئەو گوێ لە راسپاردە و پەیامی کەس دەگرێ! کە شتێکی بە مێشکدا هات، قیامەتیش رابێ لە بڕیاری خۆی ژێوان نابێتەوە. مەگەر هەر خوا بۆ خۆی فریامان بکەوێ.

– باشە ئامۆژن! یانی ئەو بیر لە کوڕەکەشی ناکاتەوە؟

– با، چوکە لەم دنیایەدا چ کەسێکی لەو خۆشتر ناوێ. بەڵام قسە هەر قسەی خۆیەتی و بە گوێی هیچ کەسێك ناکا. جا پیاوێ ئەم تەبیعەتەی هەبێ چاوەڕوانی چی لێدەکەی!.

خا کاترینا چاوەکانی سڕی و بێدەنگ بوو.

کۆسماس، لە هاریدیموس کە ئەویش پلێ گۆشتی بەرانە رەشی بەدەمەوە بوو، و رۆن بە ردێنە تەنکەکەیدا دەچۆڕا، نزیك بۆوەو گوتی:

– هاریدیموس، ئێستا تێروپرت خواردووەو خواردۆتەوەو ئەلهەقی ئاهەنگێکی چاکت بۆ مەرگی بابە گەورەم گێڕا. هەستە با بڕۆین.

هاریدیموسی پیر سەری داخست و گوتی:

– جا بەم باران و تۆفە!

کۆسماس بە توڕەیی گوتی:

– خوای دەکرد تەورداسە بوو! دەبێ هەر چۆنێ بێ بڕۆین.

هاریدیموس ئاهێکی هەڵکێشاو هەزارو یەك جنێوی سەر بە کوڵکەی بە بەخت و نێو چەوانی خۆی دا کە هەرگیز ساتێ خۆشی بە خۆیەوە نەبینیوە و گوتی:

– باشە، با بڕۆین!

کۆسماس گوتی:

– بکەوە پێشەوە! ئەدی لایەتەکە بە تۆ نییە؟

بەرە بەرە پرسەکە دەبوو بە ئاهەنگی شادی. ستاڤرولیوس بە کەشیشەکەی گوت:

– ئەزبەنی، رازی دەبی گۆرانییەکی چیایی بڵێم؟

بێ ئەوەی چاوەڕوانی وەڵام بکا، دەنگی لێ هەڵبڕی و بە دەنگە زوڵاڵەکەی ماڵەکەی هێنایە سەما:

"ئەرێ کەنگێ دنیا خۆش دەبێ؟

کەی مانگی شوبات دێتەوە؟

تا من تفەنگەکەم هەڵگرم...."

"14"

هاریدیموس–ی پیر بە لایتەکەیەوە پێش کەوتبوو و بە بزنە رێیەکدا هەڵدەگەڕا هێشتا مەستی بەری نەدابوو، و ناو بەناو لەتری دەداو پێی دەخزی و وەکو مانگا بەر دەبۆوەو لە عاردەکە تەخت دەبوو. ئەوجا بە شەرمەزارییەوە هەڵدەستایەوەو وەڕێ دەکەوتەوە. لەبن لێوانەوە بەخۆی دەگوت:

– تف لە شەرابیش! بەڕاستی شەراب ئاوی شەیتانە!

خەریك بوو دڵی بۆ قسەیەك شەق بەرێ. سەراپای لەبەر بارانەکەدا وەکو مشکی لە ئاو هەڵکێشراوی لێهاتبوو، لە جێی خۆی راوەستاو گوتی:

– ئەزبەنی بۆ قسەیەك ناکەی؟ خەریکە دڵم شەق دەبا. هی ئەمەشە لە پڕ وەکو مانگا دەکەوم.

– چەنە بازی مەکە هاریدیموس، کێ بەم بارانە حەوسەڵەی قسەی هەیە! پێ هەڵگرە تا زوو بگەینە جێ.

کۆسماس پەلەی بوو، دەیویست بەر لە بەیان بگاتە لای پاڵەوان میگلس، دەترسا لەوەی کە تورکەکان بیان بینن و... باران وەکو کوندەی سەر بەرەو خوار دەهاتە خوارێ. ئاو لە شیوو دۆڵەکان هەستا بوو. ناو بەناو بڵاچەی هەورە تریشقە ئاسمانی روناك دەکردەوەو دەنگی هەورە گۆڵە لە شیو و دۆڵەکاندا دەنگی دەدایەوە.

هاریدیموس جارێکی دی کەوتە پاڕانەوە و گوتی:

– ئەزبەنی بیکە بە خاتری خوا قسەیەك بکە! لە ئەوروپا چ باسە؟ ئایا ئەوروپاییەکانیش خەڵکانی وەکو ئێمەن یا شەیتانن؟

کۆسماس حەوسەڵەی قسەکردنی نەبوو. مات و بێدەنگ بە بەر بارانەکەدا دەڕۆیی و ئامادە نەبوو ئەم ساتە پیرۆزانە بە قسەی بێ سەرو بەر لە بار بچێنێ. شادییەکی سەیر باڵی بەسەر روحیدا کێشا بوو. وەکو هەر تاوێرێك لە تاوێرەکانی کریت کڕوکپ و خۆڕاگر باوەشی بۆ بارانەکە دەکردەوەو تا پتر لەشی تەڕ دەبۆوە، پتر هەستی بە شادی دەکرد.

زستان بوو. دورگەی کریت کەوتبووە سەر ئاو، بارانی رەحمەت ئەو گوندو دێرانەی دەکوژاندەوە کە ئەو رۆژە تورکەکان ئاوریان تێ بەردا بوون و هێشتا دەسوتان. هەروەها بڵێسەی ئاگری ئەو گوندە تورك نشینانەشی دەکوژاندەوە کە مەسیحییەکان ئاگریان تێ بەردا بوون.

تورکان‌و مەسیحیان بە پەلە بۆ کەلاوە سووتاوەکانی خۆ دەگەڕانەوەو سەر لەنوێ چینە بەردیان دەنایەوە سەر یەك‌و خانۆکانیان ڕۆ دەنایەوە. کریتی زامدار و هیلاك و تووڕە دیسان دەکەوتەوە ژێر دەسەلاتی تورکان. لەم کاتەدا پالەوانان لە ئەشکەوت‌و دێرەکاندا کۆدەبوونەوە. تا بڕیاری بدەن. نامەکەی خەلیفەیان دووبارە و سێ بارە دەخوێندەوە تا بە جوانی لە ناوەڕۆکەکەی بگەن، گوێیان لە بانگەوازی یۆنان دەگرت، نیگەران دەبوون، جنێویان دەدا، نیگای هەڕەشە ئامێزی ئاسمانیان دەکرد، کۆلە مستیان دەگوشی‌و دەیان کێشا بە عاردیدا و سەرەنجام تەسلیم دەبوون. خەنجەرەکانیان لە کێلان دەنایەوە، جارێکی دی چەکەکانیان لە ژێر عاردی دا دەشاردەوەو دەگەڕانەوە سەر کاری خۆ.

خەلکی کاندی-ش کڕوکپ و تووڕە دوکانەکانیان دەکردەوە. جووتیاران دەگەڕانەوە سەر زەوی‌و زاری خۆ. شۆویان دەبڕی. تۆویان دەکردو چەرخی ژیانی ڕۆژانە جارێکی دی دەکەوتەوە گەڕان.... پالەوان پولیسینگیس-ش لە چیا هاتە خوارێ. تیلماسکێکی ڕەش بە کلاوەکەیەوە دورابوو. مۆمێکی بۆ سن میناس-ی پارێزەرو پشتیوانی شاری کاندی هەلگیرساند، بۆ ساتێ لەبەردەم پەیکەرەکەی دا وێستاو هەندێ گلەو گازاندەی کردو ئەوجا ڕۆیی‌و موغازەکەی کردەوە. بۆ وەی نە کەس بیدینێ‌و نە کەس ببینێ دەخزییە نێو دوکانەکەیەوەو نێرگەلەی دەکێشاو چاوی دەبرییە شوێنێکی دوور. هەروەها دەیڕوانییە جادەکەی بەردەمی، بەلام ئەو خەلکەی نەدەبینی کە بە بارە پرتەقال و لیمۆ و لالەنگی و شەراب و ڕۆنی زەیتونەوە لە دەروازەی کانەوە خۆیان بە شاردا دەکرد، ئەم بارانەیان لە تالان‌و بڕۆی تورکان دەرباز کردبوو. پولیسینگیس هیچی نەدەبینی. چارەی گرژ و مۆن و بە زۆریش بزەیەکی نەدەکەوتە روو. خەفەتی لەوە دەخوارد کە بۆ لە چیا هاتۆتە خوارێ‌و خۆی سووك‌و سەلیم کردووە.

لە دلی خۆیدا دەیگوت: "نەدەبوو بە گوێی خەلیفە و قسەی یۆنان بکەم. میگلس پالەوان چاکی کرد کە لەوێندەر مایەوە. دەبوا منیش لەوێندەر مابامەوەو لەگەل ئەودا مردبام. تازە ژیان بە کەلکی چی دێ! جاری وایە دێ بەسەرما کەبگەڕێمەوە بۆ ئەوێندەر!".

نێرگەلەکەی پێچایەوە، لەبەر دوکانەکەی وێستاو ئاهێکی هەلکێشا. لەم کاتەدا کەشیش مانولیوس لەوێوە تێ دەپەڕی. جبە چەورەکەی بە دەم باوە سەمای دەکرد. کەشیش لە کاندی دەرنەچوو بوو. وەکو جاران نوێژی مردووانی دەکرد. بەشداری پرسەو ناشتنیانی دەکرد، مندالی ساوای غەسلی تەعمید دەکرد، پارەو خۆراکی وەردەگرت. کەشیش ئەو ڕۆژە جامی شەرابی تایبەتی نوێژی پیرۆزی بە دەستەوە بوو. مورتزوفلوس ڕەنگ هەلبزرکاو و چاو بە گریان لە پێشییەوە دەڕۆیی‌و بەو ڕۆژی روناکە چرایەکی هەلگیرساوی بە دەستەوە بوو. کاپیتان پولیسینگیس نیشانەی خاچی کێشا. هەوالێکی ناخۆشی بیستبوو. کەشیش دەچوو بۆ پرسەی پالەوان ستفانیس کە لە گەڕانەوەی دا بۆ کاندی کەشتییەکەی کەوتبووە کەمینی کەشتییە جەنگییەکانی تورکەوە و تەقەیان لێکردبوو، و هەردوو لاقی پالەوان ستفانیس پەڕی بوو، و مردبوو. لە بن لێوانەوە بە خۆی گوت:

"خوا عافوی بکا! بەڕاستی پیاوانە ژیاو مەردانە مرد!".

سەرێکی بادا، لەو دەمەدا کە دەیویست بگەڕێتەوە نێو دۆکانەکەی چاوی بە فیندوسوس کەوت. فیندوسوس خۆی لە پەتۆیەکەوە پێچاو بوو، و دەلەرزی و شێت ئاسا قسەی لەگەڵ خۆدا دەکرد. دوو رۆژ بوو کە ئەم گیتار ژەنە وەکو روحێکی سەرگەردان بەکوچەو کۆڵانەکانی کاندیدا دەگەڕاو هێشتا نەی توانی بوو بڕیارێك بدا. ئایا مەیخانەکەی بکاتەوەو ژنەکەی و دوو کچەکەی کەپەنایان بردبووە بەر گوندی "گیورگیاروس"ی ئاشنای بێنێتەوەو سەر لە نویٚ دەست بە ژیانی ئاسایی خۆی بکاتەوە یا قیروسیا لە هەموویان بکاو بڕواتەوە بۆ لای میگلس پاڵەوانو بۆی بسەلمێنیٚ کە ئەویش پیاوەو نابیٚ وەکو سەگ رەفتاری لەگەڵ بکریٚ؟ پیریٚ کە پاڵەوان میگلس وەڵامی خەلیفەی پێدا ناردبۆوە، پێی گوتبوو.

"بڕۆ فیندوسوس خوات لەگەڵ. دەزانم ئیدی ناگەڕێیتەوەو بەتەماش نیم. چونکە تۆ حەجاماتکێشیو دەبیٚ وەکو حەجاماتکێشێك رەفتار بکەی.

فیندوسوس بیری لەو قسانەی پاڵەوان میگلس دەکردەوەو یەکجار ناڕەحەت بوو. جاریٚ غیرەت دەیگرت و بڕیاری دەدا بگەڕێتەوە بۆ چیاو بۆ ئەو "بەرازە"ی بسەلمێنیٚ کە پیاوە و ئەو تا ئێستا نەی ناسیوە، بەڵام کە بیری لە ژنو کچو مەیخانەکەی دەکردەوە ژێوان دەبۆوەو رای دەگۆڕی.

هەر کە چاوی بە کاپیتان پولیسینگیس کەوت کە لەبەر دوکانەکەیدا وێستا بوو هەڵوەستەیەکی کردو لە دڵی خۆیدا گوتی: "دەوەرە دەی! ئەمەش یەکێکە لە پاڵەوانە نێودارەکانو ئەوەتا سەری حیز کردووەو تەسلیم بووە! بۆ؟ چونکە قازانج و بەرژەوەندی کریت وا دەخوازیٚ، جا تۆ ئەی فیندوسوسە رشکن دەتەویٚ بەو ئەقڵە قوندەیەتەوە چ بکەی؟... رێی خۆت بگرەو بڕۆ، هیچ شەرمیش مەکە. راستە چەك هەڵگرتن و شەڕ کردن یەکجار دژوارو تاقەت بەرە، بەڵام لەوە دژوارترو سەخت تر ئەمەیە کە رابەران لاف پاڵەوانێتی لیٚ دەدەنو لە هەمان کاتدا دەستووری چەك دانان دەدەن؟".

فیندوسوس بە بینینی کاپیتان پولیسینگیس شاد بوو، و لەبەر خۆیەوە گوتی:

"وا چاکە بچم تۆزیٚ قسەی لەگەڵ بکەم. ئەم کارە دڵ خۆشیم دەداتەوە.ئاخر منی بەلەنگاز ماڵو منداڵم هەیەو نابیٚ بە خۆڕایی بمرم". بەم خەیاڵەوە چووە پێشیٚو گوتی:

- خوا قوەتت بدا، من لە چیاوە دێمو سڵاوی گەرمیان بۆت....

کاپیتان پولیسینگیس بە ئیشارەتی دەست بیٚ دەنگی کردو گوتی:

- لاکەوە لەبەر چاوم و بڕۆ بە رێی خۆتەوە!

حەزی نەدەکرد فیندوسوس بدینیٚ، چونکە بە دیتنی ئەو هەستی بە شەرمەزاری خۆی دەکرد. فیندوسوس لەم قسانە زۆر دڵگیر بوو. عەجایەب! کەواتە ئەم پاڵەوانە جەربەزەیەش ئەو بە ترسنۆك دەزانیٚ؟ ئەویش؟ باوابیٚ. بزانە ئێستا چۆنی دەتەزێنم!

- من دەچمەوە بۆ چیا. من سەنگەری خۆ بەجیٚ نایەڵم. جا ئەگەر نامەیە مامەیەکت هەیە....

له راستیدا فیندوسوس بڕیاری وای نەدابوو، تەنیا دەیویست کاپیتان پولیسینگیس ناڕەحەت بکا. کاپیتان بە بزەیەکی تەوساوییەوە گوتی:

– چۆن؟ تۆ؟ تۆ دەگەڕێیەوە بۆ چیا؟ دیارە دەبێ یەکجار بەغیرەت بی!

فیندوسوس گوتی:

– بەڵێ کاپیتان، هەڵبەتە ئەم کارە جورئەتو غیرەتی دەوێ، هەر ئەم غیرەتە نانەجیبەشە کە دنیا بەڕێوە دەبا.

بێ ئەوەی دەرفەتی وەڵامدانەنی کاپیتان پولیسینگیس بدات ڕۆیی و لە چاوان ون بوو.
فیندوسوس کاتێکی بە خۆ زانی کە بڕیاری داوە: بڕیاری داوە کە تەسلیم نەبێو کارێ بکا کە پاڵەوان میگلس و کاپیتان پولیسینگیس هەردووکیان شەرمەزاربن، و ئەگەر خوایەك هەبێ ئەوا ماڵو منداڵەکەی دەپارێزێو کیژەکانی بۆ بە شوو دەدات.
فیندوسوس وەکو با دەڕۆیی. خۆی بە کڵێسای سن میناس داکردو مۆمێکی هەڵگیرساند. دالآنی کڵێساکە چۆڵو گەرم و بۆن خۆش بوو.
سن میناس جلێکی سەراپا سپی لەبەر بوو، سواری ئەسپەکەی ببوو، و بە ڕووی فیندوسوسدا دەگرژایەوە. وا دەهاتە بەرچاو کە بە فیندوسوس دەڵێ: "ڕەحمەت لە شیرت فیندوسوس! تۆ ڕێگایەکی دروستت هەڵبژاردووەو دڵنیابە من ئاگاداری ژنو کیژەکانت دەکەمو دوو کوڕی چاك بۆ کیژەکانت پەیدا دەکەم. موەفەق بی پاڵەوان فیندوسوس!"
فیندوسوس شادو دڵخۆش نیشانەی خاچی کێشاو لە کڵێساکە هاتە دەرێ. دەنگی قسە دەهات. سەری هەڵبڕی و لە پشت پەنجەرەی بارەگاکەی خەلیفەوە چاوی بە "هاریلایوس" کەوت. سەری لەوە سوڕما کە ئەم دزە سوو خۆرە، ئەم چەوسێنەری هەژارانە لە بارەگای خەلیفەدا چ دەکا؟ دیار بوو کە فیندوسوس نەیدەتوانی لەوە بگا کە مەبەستی خەلیفە لە هێنانی پیاوێکی وا بۆ ئێرە چییە!
خەلیفە ئەم پیاوە دەوڵەمەندەی بۆ نیوە ڕۆژە دەعوەت کردبوو، و هەنووکە مژولی قاوەخواردنەوەی پاش نیوەڕۆژە بوون. خەلیفە مەبەستێکی لەم کارەی هەبوو. ئەو مەسیحیانەی کە پەنایان بردبووە بەر ئەسینا و "پیرە" گەڕابوونەوە بۆ کاندیو چووبوونەوە سەر ماڵی تالآن کراوو وێران. تورکەکان دەرگا و پەنجەرەو دۆڵابەکانیانیان دەرهینا بوو و ئاگریان پێ کردبۆوە، تەنیا چوار دیواری خانووەکانیان بە پێوە مابوو. جا خەلیفە هاریلایوس-ی سوو خۆری دەعوەت کردبوو تا بچێتە بن کڵێشەیەوەو بە زمانی شیرین ناچاری بکا بە قازانجێکی کەم قەرز بداتە مەسیحییەکان بۆ ئەوەی بتوانن خانووەکانیان چاك بکەنەوە. هاریلایوسی کورتە باڵا لە سەردەمی شۆڕشی پێشوودا سەروەتو سامانێکی یەکجار زۆری پێکەوە نابوو.
بە ڕەزامەندی پاشایانی وەخت، بە نرخێکی کەم گوارەو ئەنگوستیلە و گەردن بەندو جەواهێراتی لە مەسیحیانی دەست کورتو موحتاج کڕی بوو، و قاسەکانی لە زێڕو زیوو و جەواهێرات پڕ ببوون.

خەلیفە بە دەم قاوە خواردنەکەوە دەیویست زیرەکانە بگاتە ئەسڵی مەبەستەکەی خۆی و قسە لەگەڵ هاریولایوس دا بکا. سەرەتا باسی خوای لەگەڵ دا کردەوەو ئیشارەتی بۆ ئەوە کرد کە خەڵکانی چاو چنۆكو دەست نوقاو لە پێناوی تەماح و ماڵی دنیا روحی خۆ گوناحبار دەکەن.

پاشان باسەکەی هێنایە سەر باسی خۆشەویستی نیشتمان و ئیشارەتی بۆ ئەوە کرد کە گەلێ لە هاوولاتیان سەروەری و نەمریان بۆ خۆ وەدەست هێناوەو دنیا بەرێزەوە باسیان دەکا، چونکە خۆیان لە پێناوی وەتەندا فیدا کردووە. دەبێ ئەوەش بگوترێ کە فیداکاری تەنیا لە خۆ بەخت کردندا نییە، بەڵکو لەوەشدایە کە هەر کەسەو بە شێوەی تایبەتی خۆی و بۆ وێنە بەپارە، لە کاتی تەنگانەدا یارمەتی نیشتمانی خۆی بدا. ئەم جۆرە فیداکارییەش نێوی خاوەنەکەی زیندوو دەکا، بەڵام خواش بێ کار نییە، ئەویش دەفتەرەکەی خۆی دەکاتەوەو ناوی هەموو فیداکارەکان بە ئاوی ئاڵتون تۆمار دەکاو لە تەنیشت ناوەکانیانەوە ئەو پارانە تۆمار دەکا کە لە پێناوی خزمەتی مەسیحیەت دا داویانە.

سوو خۆری نانەجیب بەوپەڕی ساردییەوە قاوەکەی دەخواردەوەو جگەرەی دەکێشاو لە پەنجەرەکەوە دەیڕوانییە خانووە وێرانەکان و لەولاترەوە دەریای دەدایە بەر نیگا. قسەکانی خەلیفە لەم گوێچکەیەوە دەهاتن و لەو گوێچکەیەوە دەردەچوون. لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ئەم قەل پیاوە دەیەوێ لەرێ دەرم کا، دەیەوێ دڵم نەرم بکاو ختوکەی سۆزو غیرەتم بدا و قاسەکانم پێ بەتاڵ بکا. بە تامەبە!". و دووکەڵی جگەرەکەی لە کونە کەپوییەوە دەردەپەڕاند.

کە خەلیفە قسەکانی خۆی تەواو کرد، سووخۆری ناڕەسەن، جگەرەکەی لە نێو تەپڵەکە برونزەکەدا کوژاندەوەو بەوپەڕی ئەدەبەوە رووی کردە خەلیفە. دەنگی پڕ لە سۆزو خۆشەویستی بوو، ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- بابی گەورە، قسەکانت هەموو شەرعی و بەجێن. من زۆر جار بیرم لەم شتانە کردۆتەوە کە تۆ فەرمووتن، هەموو جارێ دڵم پڕ بووەو بە خۆم گوتووە: "بریا منیش وەکو خەڵکانی دی بوایەم! خۆزیا منیش دەمتوانی چەك هەڵگرم و گیانی خۆم فیدای نیشتمانەکەم بکەم!" یا دەمگوت: "ئێستا قەیناکە خوا غەزەبی لێگرتووم و بە نیوە ئینسان دروستی کردووم، بریا بەلای کەمەوە ئەوەندەم پارەو پول دەبوو کە یارمەتییەکی برا دینییەکانی خۆ پێ داباو تۆزێ باری سەر شانیانم سوك کردبا" خوا لە رۆژی قیامەتدا رەحمم پێ بکا! بەڵام مەخابن کە منیش تێ شکاوم و لات بووم. هەر چەندە خەڵکی باشم دەرهەق ناڵێن و بە سووخۆر و چەوسێنەرم لە قەڵەم دەدەن. بەڵام باوەڕ بکە کاسبییەکەم وەستاوە. بەسەری موبارەکی تۆ جەنابی خەلیفە، وەختێ بێوەژنێ یا هەتیوێ ئەنگوستیلەیەکی چکۆلەم بۆ دێنێ سوور دەزانم بایی یەك مەجیدییە، بەڵام من دوو مەجیدی دەدەمێ! چبکەم دڵم پێی دەسووتێ، ئاخر منیش بە شەرم و لە خوێن و گۆشت دروست بووم. رەزێك و باغێکی زەیتونم هەبوو، ئەوانیشم فرۆشت. ئەوجا خانووەکەشی کە ئێستا تێیدام خستوومەتە رەهنەوە. خوا شایەتە ئەزبەنی چۆنم عەرز کردی وایە.... نازانم دەکەومە چ رۆژو رۆژگارێ. ئەو چاکە و پیاوەتییەی من لەگەڵ هاودینانی خۆدا

دەیکەم ماڵی وێران کردووم، کە جەنابت بۆ ئەم شوێنە موبارەکەت دەعوەت کردم کۆڵێ دڵم خۆش بوو، و لە دڵی خۆمدا گوتم: "خوا کەریمە، و پاداشتی چاکەکاران دەداتەوە."

بێگومان جەنابی خەلیفە ئاگای لە وەزعو حاڵی شڕی من هەیەو خوا رەحمی لە دڵ ناوەو ئەوەتا دەعوەتی کردووم تا لە بودجەی بارەگا یارمەتییەکم بدا..." من دەزانم کە شوکر بودجەی شارەوانی پڕە!.

خەلیفە حەپەسا بوو. لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەی مەلعون! ئەی جانەوەری بەد فەساڵ! ئەی جوولەکە خوو!" لەوەی پتر نەیدەتوانی لەگەڵ ئەم کورتە باڵایەدا رۆنیشێ. قاوەکەی بە بینێ هەڵقوراندو بە نیگەرانییەوە کەوتە تەزبێح گێڕان. هاریلایوس، لاقە کورتەکانی لەسەر قەنەفەکەوە گەیاندە عەردەکە، دەستەکانی هەڵگلۆفتو گوتی:

– دنیا ساردەو زستان بەر دەرگای پێ گرتووین. جەنابی خەلیفە چۆن ئەمساڵ بەبێ خەڵوزو جلوبەرگی گەرمو خواردنی تەواو دەچێتە سەر؟

من ناچار بوومو هەموو مریشکەکانی خۆم فرۆشت. بەلای کەمەوە... بەیانیان هێلکەیەکم هەبوو بیخۆم، ئەویشم لە دەست چوو، خوا رەحممان پێ بکا!.

هەستا، دەستی خەلیفەی ماچ کردو دیسان گوتی:

– جەنابی خەلیفە، دوعای خێرمان بۆ بکە! بە یارمەتیت لە خزمەت مەرەخەس دەبم. حاڵم باش نییە، دەچمەوە تا تۆزێ ئیسراحەت بکەم.

*　　　*　　　*

منداڵان بە فیکە کێشان و قاوقیژەوە لە قوتابخانە دەهاتنە دەرێ.

تیتیروس ئەو رۆژە تۆزێ لە رۆژان زیاتر ماتەڵی کردبوون. چونکە بۆ سبەینێ جەژنی نوئێل دەستی پێدەکردو ویستبووی بەبۆنەی ئەم دوا رۆژەی ساڵەوە قسەیەکیان بۆ بکا. موعەلیمە فەندی قەڵەو ببوو. ژنە دێهاتییەکەی سکی هەبوو، و ئەمە دڵی تیتیروس–ی پڕ لە شادی کردبوو. جاران بە چاوی سووکەوە تەمەشایان دەکرد، بەڵام هەنووکە بەسەر منداڵەکاندا زاڵ ببوو، و نەیان دەوێرا گاڵتەی پێ بکەن.

تیتیروس بۆیە منداڵەکانی گل دابۆوە تا ئەوەیان بۆ باس بکا کە مەسیح بۆ هاتە دنیاوە و چۆن "هرود"ی تاوانبار کە زۆر لەپاشای کاندی دەچوو. ویستبووی بیکوژێ. بەڵام چونکە خوا هەرگیز رێی نەداوە کە زوڵم بەسەر عەدلدا سەر بکەوێ هاتە میانەوەو کوڕە ئاسمانییەکەی خۆی نەجات دا. باسی سەر بهوردی ژیانی مەسیحو سەردەمی قوتابێتی مەسیحی بۆ کردنو گوتی کە مەسیح قوتابییەکی یەکجار باش بووەو هەرگیز درۆی نەکردووەو رێزی مامۆستاکانی و داکو بابی گرتووە. هەروەها ئەوەشی باس کرد کە چۆن مەسیح لە خاچ درا. بەم پێیە "هرود" بە تەواوی وەکو یەکێك لەم پاشایانە بووە، یانی هەمان ردێنی هەبووە، هەمان کڵاوی بچووکی لەسەر بووەو هەمان خاڵ لەسەر کەپوی بووە. یەهوداش کوتو مت وەکو سلێمانی قول وابوو، بەڵام ئێوە ئەم شتانە بۆکەس نەگێڕنەوە. مەسیحی بەلەنگاز زۆری جەور کێشا. جنێویان پێدا، بەرد بارانیان کرد، جلەکانی بەریان دڕاندو ئەنجام تاجێکی دڕکیان لەسەر ناو پاش هەموو

ئەمانەش لە خاچیاندا. کریتیش چارەنووسێکی وەکو مەسیحی هەیە، بەڵام رۆڵەکانم من دڵنیاتان دەکەم وەکو چۆن مەسیح دووبارە زندوو بووەوە کریتیش زندوو دەبێتەوە. خۆ ئەگەر ئێمەی پیرەمێرد ئازادی کریت بە چاوی خۆ نەبینین ئەوا ئێوەی منداڵ دەی بینن. بەڵام وریابن لە رۆژانی پشوودا لاساری نەکەن، دەرسەکانتان دەور بکەنەوەو هەردوو سروودی: "لەوێ لەسەر چیا...." و "شمشێری برندەی من...." لەبەر بکەن.

فیندوسوس راوێستا تا منداڵەکان رەت بن. تیتیروس-یش لە دوای منداڵەکانەوە دەهات. فیندوسوس چەند مانگێك بوو نەی بینی بوو، هەوەڵجار خەریك بوو نەیناسێتەوە. پێی گوت:

- ماندوو نەبی مامۆستا. ماشەڵڵا ماشەڵڵا بۆی بە چ دێوێ! چییە گۆشتی شێرت خواردووە؟

ئەوجا بە خۆپەسەندییەوە لەسەری رۆیی:

- من دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ چیا. هیچ نامەو راسپاردەیەکت بۆ میگلس پاڵەوانی برات نییە؟.

تیتیروس شڵەژا، دەستی فیندوسوسی گوشی وگوتی:

- دەك بتڕەژم فیندوسوس! تۆ پیاوێکی دلێری. بمبوورە تا ئێستا وام لێ رانە دەبینیت.
- نا، مامۆستا، من هیچ کاتێ دلێر نەبوومە، بەڵکو تازە دلێر بووم. دووگا لە دۆڵێ رەنگی یەك نەگرن خۆی یەك دەگرن... میگلس پاڵەوان منی دلێر کردووە.
- پێی بڵێ کەمنیش لێرە درێغی ناکەمو ئەرکی خۆ بەجێ دێنم. من یەك کۆمەڵ منداڵە کریتیم لە ئەستۆیەو هەوڵ دەدەم کریتیان لەدڵدا زیندوو بکەمەوە، کریتێ تا دەکرێ تۆڵە ئەستێن بێ. بیرت نەچێ ئەمەی پێ بڵێی. من بۆیە لە چیا هاتوومەتەوە، چونکە دڵنیام کریت سەر دەکەوێ. پێی بڵێ با ئەویش بێتەوە.
- دڵنیابە پێی دەڵێم، بەڵام ئەوەش بزانە کە ئێمە لەوێ دەبین. خوا حافیز مامۆستا.

تیتیروس گوتی:

- موەفەق بی فیندوسوس!

ماوەیەك لەجێی خۆی وێستا و لە دواوە سەیری فیندوسوسی کرد کە بەرەو دەروازەی لازارە دەڕۆیی.

*　　　　*　　　　*

پاش رۆیشتنی هاریلایوس، خەلیفە هەستا، جێگرەکەی خۆی گاز کردو گوتی:

- من زۆر ماندووم رۆڵە. لەگەڵ ئەوەشا دەبێ بچم بۆ ئەرکانول دەولە تا پاشا بدینم. ئەمە چەند مانگە یەکترمان نەدیتوە.

من حەزم نەکرد لە بارەگای خۆماندا بی بینمو ئەویش نەیدەویست لە مەقەڕەکەی خۆیدا پێشوازیم بکا ناچار بڕیارماندا لە ئەرکانول دەولەدا یەکدی بدینین.

جێگری خەلیفە کە کابرایەکی دێهاتی رەش تاڵەی رەشیدو کەتەبوو، و دەنگێکی زوڵاڵی هەبوو پرسی:

- بابی موبارەك، ئەگەر حەز دەكەی با ئەو كەرە چكۆڵەیەت بۆ كورتان بكەین، چونكە پێ دەچێ زۆر ماندووبێ.

جێگری خەلیفە پیاوێكی یەكجار بەكار و بەهێز بوو، كە لەگەڵ خەلیفەدا بە گەڕەكو باندا دەڕۆیی دەتگوت خەلیفە شێرێكی دوای خۆی خستووە. ردێن‌و سمێڵ‌و قژی سەری هێند زۆر بوو بەشی سەرینێكی دەكرد. خەلیفە گوتی:

- زۆر چاكە رۆڵە. كەواتە كەرەكە كورتان بكە! ئەم پیاوە ئەڵچاخە بێ تاقەتی كردم.

جێگری خەلیفە كەرەكەی كورتان كرد، جلێكی نەرمی ئاڵدووزی نەخشێنراو بە وردە خاچ‌و نەمامی سەروی لەسەر كورتانەكەوە لە كەرەكە كردو هێنایە نێو حەوشە. ئەوجا لە خەلیفە نەوی و خستییە سەر كەرەكە، بە خۆیشی رێشمەی كەرەكەی گرت‌و بەڕێ كەوت.

پاشا لەم كاتەدا مریشكێكی تەواوی خواردبوو، گۆزەیە شەرابیشی بەسەرداكردبوو. سلێمانی گاز كردو گوتی:

- ئەهای سلێمان، دەبێ بچمە دیدەنی ئیمامی گاوران، دەبێ بە مەسیحیان‌و توركان رابگەیەنرێ كە شەڕ تەواو بووەو مەڕو گورگ ئاشت بوونەتەوە. ئەسپەكەم بۆ بێنە دەرێ، چونكە ناتوانم بەپێ برۆم. دەبێ تۆش لەگەڵم بێی. زۆرم خواردووەو خەوم دێ.

كە چووینە دەرێ ئاگات لێم بێ نەكەوم.

بەڵام لەو دەمەدا كە لە پلەكانەوە دەهاتە خوارێ باربایانیس و ئەفەندی كە قۆڵیان كردبوو بە قۆڵی یەكدی دا لەبەردەمیا قوت بوونەوە. هەردووكیان لەتریان دەدا، قاقا پێدەكەنین‌و خۆیان پێكەوە قەرساندبوو. باربایانیس ئەو رۆژە جەژنی گێڕا بوو، چونكە یەكێك لە نەوەكانی كوڕی ببوو، ئەمە یەكەمین زوڕیەتی كیژەكەی بوو. بەو بۆنەیەوە خواردبوویەوەو ئەفەندی دەعوەت كردبوو. پێی دەڵێ:

- دانیشە ئەفەندی تا دەتوانی بخۆو بخۆوە!

ئەفەندی كە بۆنی خواردن‌و خواردنەوە دەكا دەڵێ:

- سوێندم بۆ بخۆ كە تووشی گوناحم ناكەی.
- مەترسە ئەفەندی، سوێندت بۆ دەخۆم كە نە گۆشتی بەرازت دەرخوارد بدەم‌و نە شەرابت پێ بنۆشم. ئەمانە بۆ خۆم دەخۆم.

ئەفەندی گوتی:

- شەراب خواردنەوە گوناحێكی وا نییە، دەتوانم شەراب بخۆمەوە. هەموو خەڵكی دەخۆنەوە.

باربایانیس گوتی:

- نا، ئەفەندی نا! من نامەوێ گوناحی تۆم بێتە ئەستۆ. جا لەبەر ئەوە شەربەتت دەدەمێ.
- نا، باربایانیس نا، شەربەت مەعیدەم تێك دەدا. منیش شەراب دەخۆم. شەراب شتێكی وا نییە، تەنیا گۆشتی بەراز....

هەردووکیان گۆزەیەکی پڕیان خواردەوە و تەواو خەیاڵ بوون. باربایانیس لە پڕ رووی کردە هاوڕێکەی و گوتی:

- بۆ نوکتەیەك نەکەین؟ چ دەڵێی؟
- کەیفی خۆتە باربایانیس، بەڵام بە مەرجێ ناچارم نەکەی لە شەقامەکان بپەڕمەوە.
- خەمت نەبێ، لە کۆڵت دەکەمو لە شەقامەکان دەتپەڕێنمەوە. جا گوێ بگرە بزانە چ دەڵێم: تۆ تورکی و من مەسیحی. دەتەوێ بمکوژی؟ ئەگەر دەتەوێ فەرموو ئەوە خەنجەرو بمکوژە.

ئەفەندی هاواری کرد:

- بۆ خاتری خوا ئەو خەنجەرە لابە باربایانیس، دەنا دەبورێمەوە.
- زۆر چاکە، منیش نامەوێ تۆ بکوژم. باشە بۆ هەموو تورك‌و مەسیحییەکان وەکو من‌و تۆ نەبن؟ بۆ وەکو برا نەبن؟ هەڵبەتە ئەو دێڵە سەگەت بینیوە کە هەم شیری بە گوجیلەکانی خۆی داوەو هەم بە بێچووە پشیلە. کریتیش دەبێ وابکا. ئەوجا گوێ بگرە بزانە چ دەڵێم:

دوو بە دوو قۆڵ بە قۆڵی یەکدا دەکەین‌و دەچین بۆ لای پاشاو پێی دەڵێین: "تەماشاکە پاشا بزانە چۆن تورك‌و مەسیحی بوون بە برا! ئەفەندی نوێنەری عوسمانییە و منیش نوێنەری جیهانی مەسیحیەت، و ئەوەتا بەخۆت دەبینی کە بووینە بە برا، کەواتە دەستوور بدە با شەرابمان بۆ بێنن!"

پاشا پیاوێکی باشە، لە پێکەنیندا دەپچڕێ‌و بە سلێمان دەڵێ: "شەراب بۆ ئەمانە بێنە، رەحمەتی خوایان لێ بێ!" ئەوجا پاشا دوو نیشانە لە دۆڵابەکەی دەردێنێ‌و دەیکا بە بەرۆکماندا. ئێمەش ئیکلام لەسەر ئیکلامی بۆ دەکەین‌و ئەوسا تۆ کە عوسمانیت‌و من کە مەسیحیم قۆڵ دەکەین بە قۆڵی یەکداو لە جادەکە دەپەڕینەوەو هەوەڵجار دەچینە کڵێسا دوعایەك دەخوێنین‌و پاشان دەچین بۆ مزگەوت. دوای ئەوە دەچین بۆ چاخانەکەی حوسێن‌و لەوێ گوێ لە گۆرانی تورکی دەگرین. دەیانەوێ یەکێتی راگەیەنن؟ زۆر چاکە. ئەمە یەکێتی. بژی باربایانیس بژی ئەفەندی! بژی یەکێتی! ئێستا تێگەیشتی ئەفەندی؟ رازیت؟ ئەفەندی کە دەترسا سەراپای لە ئارەقە نیشتبوو گوتی:

- ئەدی چۆن لەشەقامەکە بپەڕمەوە؟
- خەمت نەبێ، لە کۆڵت دەکەمو لە شەقامەکە دەت پەڕێنمەوە.

مەلەش دەزانم، بەڵام راوەستە با نیشانەکەم لە بەرۆکم بدەمو شمشێرەکە بەخۆدا بکەم، باربایانیس شمشێرەکەی لەقەد دیوارەکە داگرت‌و لەخۆی بەست. ئەوجا دۆڵابە چکۆلەکەی موبەقەکەی کردەوەو، نیشانە تەنەکەکەی دەرهێناو لە بەرۆکی خۆیدا.

ئەو نیشانەیە وێنەی دەستێکی گەورە بوو کە پێیان دەگوت دەستی فاتمە، لەو نیشانەیە بوو کە بۆ چاوەزار بە درەختەوە هەڵدەواسرا، باربایانیسم گوتی:

- بەناوی عیسا و محەمەد! ئەفەندی تکات لیٚ دەکەم تۆش ناوی ئەو دوو پێغەمبەرەی لیٚ بێنەو هەستە....
- باشە، بەڵام من لە پێشدا ناوی محەمەد دێنم دەنا... کارەکەمان سەر ناگریٚ.
- زۆر چاکە، چۆنت پیٚ خۆشە وابکە.

ئەفەندی گوتی:

- بەناوی محەمەد و عیسا!

دوو بە دوو پێی راستیان هەڵێناو لە دەرگای حەوشەوە دەرکەوتن. کە گەیشتنە کۆڵانەکە ئەفەندی روانییە هاوڕێکەی و گوتی:

بارباپانیس چۆنە عەلی ئاغای بەلەنگازیش لەگەڵ خۆدا بەرین!

ئەو نە تورکەو نە یۆنانی، نەپیاوەو نەژن، با بڕۆین ئەویش لەگەڵ خۆدا بەرین. کە ئەومان لەگەڵ بیٚ مەعنای وایە نوێنەری هەموو میللەتان چۆتە کن پاشا.

بارباپانیس کە لە خۆشیدا لە پێستی خۆی نەدەهێوری گوتی:

- زۆر چاکە ئەفەندی! ئەویش ئینسانێکە بۆ خۆی، هەر چەند مەعلوم نییە کە ژنە یا پیاو. ئاخر ئەو بەلەنگازەش هەقی خۆیەتی نیشانێك وەربگریٚ.

دوو بە دوو لە گەڕەکی بەندەرەوە نشێو بوونەوە. گەیشتنە گەڕەکی ماڵی میگلس پاڵەوان، لە دەرگا چکۆڵەی ماڵی عەلی ئاغایان دا. دەنگی قاپ قاپ لەحەوشەوە هاتو دەنگێکی گڕ گوتی:

- کێیە؟

بارباپانیس گوتی:

- خۆمانین عەلی ئاغا، دەرگا بکەوە رێوی بە پیرتەوە هاتووە.
- خۆتان کێن؟ چیتان دەویٚ؟

ئەفەندی هاواری کرد:

- منم عەلی ئاغا، من: سەرگینەفەندی.

دەرگا کرایەوە. سیمای چرچ و لۆچ-ی عەلی ئاغا بەدەرکەوت. لەو ساوە کە دراوسیٚ فەڵەکانی رۆیشتبوون، زاتی نەدەکرد. بچێتە دیدەنی هیچ کەسێك، مەسیحییەکان متمانەیان پیٚ نەبوو، موسڵمانەکان دەریان دەکرد. هەموو بەیانییەك دەچوو بۆ دەشت و سەوزەو روەکی کێوی خڕ دەکردەوەو بەبیٚ رۆن لێی دەناو دەیخوارد. گۆرەوی دەچنی و دەیفرۆشت و هەر بە ئومێدی ئەو رۆژە بوو کە ئەم ئاژاوەیە دابمرکێتەوەو دراوسێکانی بگەڕێنەوە و گوزەرانی ئەمیش تۆزیٚ هەموار بیٚ.

شادی ئەو بە دراوسێکانییەوە بوو، هەموو شەویٚ دەچووە دیدەنیان و بە قابلەمەیەکی پڕ لە خواردنەوە دەگەڕایەوە.

بارباپانیس هەستی بە وەزع و حاڵی شڕی عەلی ئاغا کرد. زۆری دڵ پیٚ سووتا. کە بەو حاڵەوە بینی باوەشی پێدا کردو گوتی:

عەلی ئاغا، براکەی بابم، ئەوە بۆ وات بەسەر هاتووە؟

– نەخۆشم باربایانیس، زۆر نەخۆشم، ئازای گیانم تێك شکاوە....

ئەفەندی گوتی:

– لەگەڵمان دێی بۆ لای پاشا؟

پیرەمێرد سڵەمییەوەو گوتی:

– لای پاشا؟ بچین چی بکەین؟ من بۆ هیچ شوێنێ ناڕۆم.

باربایانیس قسەکەی پێ بڕین و گوتی:

– ئێمە بۆ تۆمانە، بەڵکو تۆش بۆ خۆت نیشانێك وەردەگری.

پیرەمێرد دەرگاکانی لە روو داخستن و گوتی:

– مەعز بۆ خوا بڕۆن بەلای ئیشی خۆتانەوە و واز لە من بێنن!

باربایانیس بە ئەفەندی گوت:

– وازی لێ بێنە با بڕۆین. ئەو بەستەزمانە مردووە هەر ئەوەندەی ماوە لە گۆڕ بنرێ.

دوو بەدوو ملی رێگایان گرت، گەیشتنە مەیدانەکەی شار. لەبەرماڵی پاشادا وەستان، ئەوە بوو کاتێ پاشا لەقاڵدرمەکانەوە دادەبەزی و دەهاتە نێو حەوشە ئەو دوو کەرپیاوەی لەبەردەم خۆیدا بینی. هەر کە پاشایان بینی، بە یەك دەنگ گوتیان:

– پاشا، تۆزێ راوەستەو تەمەشایەکمان بکە!

پاشا کە چاوی پێیان کەوت قاقا پێکەنی و گوتی:

– چیتان دەوێ گەوجینە؟ ئەو کەربازاڕییە چییە؟

ئەفەندی وەکو هەمیشە دۆخینی بیجامەکەی پچڕا بوو و بە هەردوو دەست بیجامەکەی گرتبوو تا نەکەوێتە خوارێ، لەولاشەوە شمشێرە درێژەکەی باربایانیس لە بەینی هەردوو لاقییەوە رەت بوو، لە ئان و ساتدا بوو پێی لێی هەڵکەوێ و بکەوێ. هەردووکیان لە کاتی رێ کردن دا لەتریان دەدا. هەوەڵجار نوێنەری یۆنانیان هاتە قسەو بەکەش و فشی تەواوەوە گوتی:

– پاشا، من هەنووکە باربایانیسی شەربەت فرۆش نیم و من نوێنەری جیهانی مەسیحییەتم، ئەمیش ئەو سەرگینە فەندییە نییە کە تۆ دەتناسی، بەڵکو نوێنەری دەوڵەتی عوسمانییە. نەمانزانی بەری داری شەڕمان خواردوو بووین بە دوژمن، پاشان ئەقڵمان هاتەوە سەرو هەنگوینمان خواردوو و ئاشت بوینەوە. ئەوە تا ئێستا پەیمانمان بەستووەو بووین بە برا. هەڵبەتە لە مەبەستم تێ دەگەن جەنابی پاشا، وا نییە؟ بێگومان ئەو دێڵە سەگەت دیتوە کە هەم شیر بە گوجیلەکانی خۆی دەداو هەم بە بێچووە پشیلەی دەدا. گوتمان کریتیش هەمان وەزع و حاڵی ئەو دێڵە سەگەی هەیە. کەواتە بۆ شەڕو ئاژاوە بەرپا بکرێ.کریت هەم گوانی زۆری هەیەو هەم شیر، بەشی هەمووان دەکا. حاڵی عەرزم هەی جەنابی پاشا؟ کەواتە بایەك بگرین و یەکترمان خۆش بوێ، بە خۆشی و شادی بژین. بە تایبەتی کە من ئەمڕۆ بووم بە باپیرە.بژی یەکێتی!

پاشا قاقا پێکەنی و گوتی:

- سلێمان، ئەم پیاوە شێت نییە، خەڵکی بە خۆڕایی پێی دەڵێن شێت. باوەڕ بکە ئەم پیاوە لە خەلیفە و لە منیش ئاقڵترە. بڕۆ نان و شەرابێکی چاکیان بدەیێ.

باربایانیس نارەحەت بوو، و گوتی:

- چۆن جەنابی پاشا؟. ئەدی میداڵمان نادەییٚ؟

- تۆ میداڵێکت هەیەو بەستە.

باربایانیس، ئەفەندی نیشانداو گوتی:

- ئەدی هاوڕێکەم؟ میداڵی نادەییٚ؟

پاشا گوتی:

- سلێمان دۆخینێ بدە بەو قەلەپیاوە تا بیخاتە بیجامەکەی.میداڵمان نییە. بڕۆن بەلای ئیشی خۆتانەوە، من کارم هەیە.

* * *

وەختێ پاشا گەییە بەر ماڵی ئەرکانول دەولە. کەرەکەی خەلیفەی بینی کە بە دەرگاکەوە بەسترا بوو، زۆری کەیف بەمە هات و گوتی:

- عەجایەب! کەواتە خەلیفە پێش من گەییوە، ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە من بە گەورە دەزانێ.

سلێمان، پاشای لەسەر ئەسپەکەی داگرت. پاشا خۆی بە حەوشەدا کرد، حەوشەی چی! پڕ بوو لە گوڵدانی پڕ لە گوڵی هەمە جۆر. پیرە کچ وەکو داری واوەیلێ رەق و تەق چوو بوو بەئاسمانا، دەموچاوی خۆی لە سپیاوێکی خەست گرتبوو، بە پیری پاشاوە هات و خێر هاتنی کرد.

پاشا شادو بەکەیف وەژوور کەوت. خەلیفە لەبەری هەستا.

پاشا سڵاوی لێکرد، لەسەر قەنەفەیەك دانیشت و تەزبێحە کارەباکەی لە گیرفانی دەرهێنا. پیرە کچ هاتە ژوورەوە ، بەڵام هەر زوو وەدەرکەوت تا رێ بۆ ئەو دوو شەخسیەتە گەورەیەی کاندی خۆش بکا کە دەربارەی چارەنووسی وڵات قسە بکەن.

تا ماوەیەکی زۆر کەسیان قسەیان نەکرد. خەلیفە دەستە ساردەکانی دەدایە بەر ئاگری مەقەڵییەکەی ناو ژوورەکە. هەستی دەکرد دەلەرزێ.

پاشا خەوی دەهات و باوێشکی دەدا. خەلیفە کە چاوی بە باوێشك دانەکەی ئەو کەوت، بە خۆیشی کەوتە باوێشك دان. ئەنجام بۆ ئەوەی سەری قسە بکاتەوە گوتی:

- جەنابی پاشا، ئەمڕۆ دنیا زۆر ساردە.

پاشا، باوێشکێکی دی داو گوتی:

- بەڵێ جەنابی خەلیفە، ئیدی زستانە.

دیسان هەردووکیان بێدەنگ بوون، چۆلەکەیەك هات و لەبەر پەنجەرەکەدا نیشتەوە، نیگایەکی خەلیفەو پاشای کرد، جریوە جریوێکی کردو لە شەقەی باڵی داو رۆیی.

پاشا لە مەقەڵییەکە نزیك بووەوە، باوێشکێکی دی داو گوتی:

- پێ دەچێ ئاگری خەڵوز پیاو گێژ بکا. سەرم دەسوڕێ.

خەلیفە باوێشکیکی داو گوتی:

- بەڵێ، ئەگەر تەواو نەگەشابێتەوە.

پاشا روانییە خەلیفە و ئەویش باوێشکێکی دا.

جارێکی دیش بێدەنگ بوونەوە. پاشا کە دەستی گەرم ببونەوە دەستی لەسەر مەقەڵییەکە لاداو خستییە سەر ئەژنۆی و روانییە دەوروبەری خۆی. سەعاتێکی گەورەی بە قەد دیوارەکەوە بینی، ئەوجا گوڵدانێکی لەسەر سەندوقێکی نەخشێنراو بینی کە چەپێك گوڵی سووری تێدا بوو. پەیکەری قولەڕەشێکی لەولای گوڵدانەکەوە بینی کە شقارتەیان لە نێو کەللە بۆشەکەیدا دانابوو. ئەوجا روانییە وێنەکەی خۆی کە لە چوار چێوەیەکی زەردو سور گیرابوو، و لەسەروی دەرگاکەوە جیا نەدەکرایەوە. بەڵام پاشا لە پڕ راچڵەکیو، وای هاتە بەرچاو کە گوڵینگەی کڵاوەکەی لە ناو چوار چێوەکەدا دەجوڵێ. ترساو بە نیگەرانییەوە گوتی:

- جەنابی خەلیفە وام هاتە بەرچاو کە گوڵینگەی کڵاوەکەم لە وێنەکەدا جوڵایەوە.

ئایا شتی وا دەبێ؟

خەلیفە شەکەتو بێ تاقەت بوو، چونکە ئەو رۆژە بە پێچەوانەی رۆژانی دیکەوە نیوەڕۆ خەوی نەکردبوو. گوڕی دایە خۆو سەری وەرگێڕاو روانییە وێنەکە، بەڵام بیری چۆوە کە بۆ دەڕوانێتە وێنەکە، بۆیە هیچی نەگوت. پاشا جارێکی دی پرسییەوە:

- ئایا شتی وا دەبێ؟ جەنابی خەلیفە شتی وا لە گوینە؟

- چی لە گوینە، جەنابی پاشا؟

- ئەوەی کە گوڵینگەی کڵاوەکەم لە وێنەکدا بجوڵێ.

خەلیفە سەری قورس بوو، سەری داخستو گوتی:

- نەخێر جەنابی پاشا شتی وا نابێ.

پاشاش سەری خستە سەر دەسکی قەنەفەکەی ژێر خۆیو چاوی لێك نا. خەلیفە کە ئەوی بەو جۆرە بینی، بە فرسەتی زانیو چاوی لێك نا.

تەیری نێو سەعاتی قەد دیوارەکە سەری دەرهێناو بە هاواری "کوکو" سەری سەعاتی راگەیاند. لە دەرێ را بایەکی توندی دەهاتو گەڵا وشکەکانی نێو حەوشەی رادەپێچا. چۆلەکەکە هەمدیس هاتەوە. بەستەزمانە هەم سەرمای بوو هەم برسی بوو، دەنووکێکی بە پەنجەرەکەدا کێشا، بەڵام پرخە پرخێکی ترسناك ترساندیو هەلفڕیو. پشیلەی ماڵەکە وەژوور کەوت، خۆی خزاندە باوەشی خەلیفەوە، خۆی گرمۆڵەکردو لە باوەشیدا مت بوو، کە گەرمی بووەوە دەستی بە پرخوهوڕ کرد. پاشان ئەویش خەوی لێکەوت. تەیری نێو سەعاتەکە جارێکی دی سەری کێشایە دەرێو سەری سەعاتی راگەیاند.

خات ئەرکانول دەولە شڵەژا، گوێی بە دەرگای ژوورەکەوە نا، گوێی لە هیچ گفتوگۆیەك نەبوو، تەنیا دەنگی پرخوهوڕ دەهات. پیر کچ لەدڵی خۆیدا گوتی:

"وا چاکە قاوەیەکیان بۆ دروست بکەم تا خەو بەریان بدا!" ئەمەی گوتو خۆی بە موبەقەکەدا کردو کترییەکەی وەسەر ئاگرنا.

دوای تۆزێ جیڕە لە دەرگاکەوە هەستا. پاشا چاوی هەڵێناو سەیری کرد پیرە کچ سینی بە دەست وەژوور کەوت. بە تەوسەوە خەلیفەی نیشان داو گوتی:

- فەقیرە خەوی لێکەوتووە. پیر بووەو لەتاقەت کەوتووە.

بۆنی قاوە چوو بەسەر خەلیفەداو ئەویش لە خەو رابوو. فنجانێکی لەسەر سینییەکە هەڵگرت و گوتی:

- ئاخر خێربی ئەرکانول دەولە! بەڕاستی ئەم قاوەیە لە جێی خۆی بوو، خەریك بوو خەوم لێدەکەوت.

هەردووکیان بە تاسوقەوە کەوتنە هەڵقوڕاندنی قاوەکانیان خەلیفە هەستی کرد لە هەموو کاتێ تورە ترو ناڕەحەت ترە. رووی کردە پاشاو گوتی:

- پاشا، پێ دەچێ گەنمی ئەمساڵ یەکجار بەبڕشت بێ.

پاشا گوتی:

- جۆش بە بڕشت دەبێ خەلیفە.

ئەوجا هەستایە سەر پێ و گوتی:

- بەڕاستی دیدارێکی خۆش بوو. جەنابی خەلیفە پێویستە لە فرسەتێکی دیدا یەکتری ببینین تا زیاتر قسان بکەین.

خەلیفە هەردوو دەستی خستبوونە سەر دەسکی قەنەفەکەو دەیویست هەستێ گوتی:

- زۆر چاکە جەنابی پاشا.

خەڵکەکە، کە بیستبوویان هەردوو پێشەوای کاندی بۆ یەکەمجار دوای چەندین مانگ شەڕو ئاژاوە، لە ماڵی ئەرکانول دەولە کۆبوونەتەوە تا دەربارەی ئاشتی و ئاسایشی کریت گفتوگۆ بکەن، بەو سەرمایە هاتبوونە بەر ماڵی ئەرکانول دەولە و چاوەڕوان بوون پاشاو خەلیفە بە چاوی خۆ ببینن کە دەست لە نێو دەست بێنە دەرێ.

دکتۆر "هاساپاکیس" کە لەوێوە تێ دەپەڕی، راوێستا. کە لە نێو خەڵکەکەدا چاوی بە ئاریستوتالیس-ی سەیدەلی کەوت لێی پرسی:

- ها کاك ئاریستوتالیس، ئەوە چییە؟ کێ مردووە؟

ئاریستوتالیس گوتی:

- دەمت خێر بێنێ دکتۆر! پاشاو خەلیفە لێرەدا سەرگەرمی گفتوگۆن تا ئاشتی بەرپا بکەن. یەکێك لە پەنجەرەکەوە دیتویانی. وەك دەڵێن یەك دنیا کاغەزو دۆسییەیان لەبەردەمدایە. خەلیفە خەرکی نووسینەو پاشا قسە دەکاو بە دەست ئیشارەت دەکا. بەم زووانە پەیمان و قەرارەکان مۆر دەکەن.ئەرێ بەڕاست خات "مارسل" چۆنە؟

دکتۆر شانەکانی هەڵتەکاندو گوتی:

- هەروەکو خۆیەتی. ماوەیەکە ناردوومە بۆ ماڵی براکەم تا هەوایەك بگۆڕێ.

دکتۆر دیار بوو کە خۆشحاڵە، چونکە توانی بووی لە شەڕی ژنەکەی رزگاری بێ و دەستی پێوە بنێ و بە تەنێ لەگەڵ کارەکەرەکەیاندا بمێنێتەوە.

لەو کاتەدا کە ئەوان قسەیان دەکرد، دیمتروس پیتسوکولوس لەوسەری کۆڵانەکەوە بە دیار کەوت. دیمتروس دوای چەندین مانگ دەربەدەری و سەرگەردانی بەچیاو چۆڵاندا هەنووکە گەڕابۆوە بۆ کاندی. دیمتروس لەو ماوەیەدا بە دەگمەن قسەی دەکرد. دێهاتییەکان دەیان گوت ئەوان گەل دەستیان لیٚ وەشاندووەو و لاڵیان کردووە، بۆیە بەزەییان پێدا دەهاتەوەو جار جاریٚ پاروەوە نانێکیان دەدایێ. نانەکەی وەردەگرت و بەدەم نان خواردنەوە رێی گوندێکی دی دەگرتە بەر. چەترەکەشی هەمیشە پیٚ بوو یا توند دەینایە ژێر باڵی، یا هەڵی دەدا.
تا ئەو کاتەی کە کریت لە پێناوی ئازادیدا دەجەنگی دیمتروس کوڕی پاڵەوان پیتوکولوس بەچیاو چۆڵاندا دەگەڕاو خەفەتی دەخوارد، بەڵام ئێستا کە وڵات هێدی دەبۆوەو ئەویش ئارامی گرتبوو، و دەگەڕایەوە بۆ لای خات پنلوپی ژنی. پێڵاوەکانی و جلەکانی دڕا بوون، دەتگوت تەنورەی ژنانە. بەسەری کۆتەوە خۆی دابوو بەسەر چەترەکەیدا و بەلەقە لەق دەهاتە پێشیٚ.
دکتۆر کەخۆی پیاوێکی گۆشتن و قەڵەو بوو بە پێکەنینەوە گوتی:

– یارۆ چەند لاواز بووە! سەد سوێند بخۆ کە پانتۆڵەکەی هیچی تێدا نییە.

ئاریستوتالیس سەری بۆ لەقاندو گوتی:

– خەمت نەبیٚ، زوو پڕ دەبێتەوە.

بەڵام لە راستیدا وەکو ئەوە بوو کە بیەویٚ بڵیٚ: "ئەمە لە چاو دەردی بیٚ دەرمانی مندا هیچ نییە..." یەکسەر دەرمانخانەکەی خۆی بیر کەوتەوە. حەیف نییە پیاو دەرمانخانەیەکی وا چاکی لە باشترین شەقامی گەورەدا هەبیٚ و منداڵێکی نەبیٚ تا پاش خۆی بیبا بەڕێوە! سیٚ خوشکە پیرو ترشاوەکەی (سیٚ دەعجانیەکە) بیر کەوتەوە، ئەو سیٚ کونەی بیر کەوتەوە کە لە دەرگاکە کردبویان. لە دڵی خۆیدا گوتی: "ئەم بەستەزمانانە تاقە خۆشیان ئەو سیٚ کونەیە، جگە لەو سیٚ کونەچ خۆشییەکی تریان نییە.. دنیا لەو سیٚ کونەوە دەبینن..."
هەر کە دیمتروس نزیک تر بۆوە، دکتۆر پێی گوت:

– بەخێر هاتی کاک دیمتروس، حاڵت چۆنە؟

– سەلامەت بی، شوکر باشم....

و بە رێی خۆیدا رۆیی. ئارستوتالیس کە لە دواوە چاوی بڕی بووە دیمتروس، لە بن لێوانەوە گوتی:

– لەم دنیایەدا تەنیٚ گەوجان بەختەوەرن. قوڕ بەسەر ئەوانەی کە تۆزیٚ ئەقڵیان هەیە.

دکتۆر گوتی:

– ئەها! خۆ ئەوە بیرم چوو. خوا حافیز!

– چییە دکتۆر؟ نەخۆشت هەیە؟

– ئەو ژنە جولەکەکەی کە برازاکەی میگلس پاڵەوان لەگەڵ خۆی هێناوییە، گوایە ترساوەو منداڵی لە بار چووە. منداڵەکەی کچێکی جوانی قژ زەرد بوو. تۆ ئەو ژنەت دیوە؟

ئارستوتالیس بە تەوسەوە گوتی:

– پیاو ژن نەهێنیٚ گەلیٚ باشترە لەوەی جولەکە بێنیٚ.

ئەوسا ملی قوت کردەوە تا ناو حەوشەی ماڵەکەی ئەرکانول دەولە بدینیٚ‌و بزانیٚ چ باسە. لەو دەمەدا ئاپۆرای خەڵکەکە هەموو کەوتبوونە جمو جۆڵ و تەماشایان دەکرد. ئاریستوتالیس–ش هەر ملە قوتێی بوو، تاهەموو شتێك بە چاوانی خۆی ببینیٚ‌و بۆ خوشکەکانی بگێڕێتەوە: خەلیفە بە هەیکەلی توندو تۆڵ‌و ردێنی درێژو یەکپارچە سپییەوە لە حەوشە پڕ گوڵ‌و گوڵدانەکەی خات ئەرکانول دەولەوە دەهاتە دەریٚ‌و قۆڵی کردبوو بە قۆڵی پاشای کورتەباڵاو ردێن تۆپەوە. هەردووکیان هێدی هێدی بەرەو دەرگای حەوشە دەهاتن. تورك و مەسیحی ڕێیان چۆڵ دەکرد تا عوسمانیو کریتی بازو لە بازوو تیٚ بپەڕن. پاشا کە قۆڵی بە قۆڵی خەلیفەدا کردبوو، تەواو بێدار ببۆوەو دەم بە خەندە بە ڕاست‌و بە چەپ دا سڵاوی لە خەڵکەکە دەکرد، بەڵام خەلیفە برۆی وێك هێنابۆوەو خۆی دابوو بەسەر دار عاساکەی داو خوا خوای بوو زووتر لە دەستی ئەو تورکە دەرباز بیٚ. جێگرەکە،ی کەرەکەی کردەوەو هێنایە پێشیٚ، سلێمانیش بەئەسپەکەوە هاتە پێشیٚ. لەم کاتەدا برا کەڕو لاڵەکەی ئەرکانول دەولە کە نیگارکێش بوو، بە دەموچاوی کۆسەو گونجەوە و بە زاری داچەقیوو چاوانی ئەبڵەقەوە پەیدا بوو. سڵاوی لە جووتە میوانی پایە بەرز کردو هەندیٚ مینگە مینگی نا مەفهومی کرد.

* * *

لەم کاتەدا لە ماڵی خەسوو و خەزووری نەئومی قیامەتیٚ هەستا بوو ئەو سەری دیار نەبوو. نەئومی بە درێژایی شەو نەیتوانی بوو چاولێك بنیٚ.

بیری لەلای مێردەکەی و ئەو چیایانە بوو کە مێردەکەی پێیاندا هەڵدەگەڕا. هەروەها بیری لای کۆرپەکەی نێوسکی بوو کە هەر سات نا ساتیٚ دەجوڵاو بوونی خۆی رادەگەیاند. ترسێکی نادیار لە سەراپای نیشتبوو... دەنگێك کە بە دەنگی تارمایی دەچوو هەڕەشەی لێدەکرد... ئایا ئەمە تاپۆی مەرگ بوو؟ کە ئەم بیرەی بەسەردا هات دەمەو بەیان بوو، سەراپای لە ئارەقەیەکی سارد نیشتبوو. لە جێگاکەی هەستا. خەریك بوو دەخنکا.

پەنجەرەکەی کردەوەو بایەکی سارد هەڵیکردە ژوورەوە، سەرما گەییە سەر ئێسکەکانی. کە هەتاو هەڵهات نەئومی بە قاڵدرمەکاندا دابەزی، سەیری کرد خەسوی دانەویوەتەوەو خەریکی ئاگر کردنەوەیە. پێی گوت:

– دایە، حاڵم باش نییە. دەچمە دەریٚ تا هەوایە بگۆڕم.

خەسوی سەری هەڵبڕی‌و تەماشای کرد، دڵی ترسا. دەموچاوی بووکەکەی هەر نەمابوو، هەموو ئێسکەکانی گۆنای دەرپەڕی بوون‌و دەوری چاوەکانی رەش هەڵگەڕا بوو.

بە میهرو سۆزەوە لێی پرسی:

– رۆڵە بەم بەیانی زووە و بەم سەرمایە بۆ کویٚ دەچی؟ تۆ دەبیٚ ئاگات لە خۆ بیٚ‌و نابیٚ خۆت ماندوو بکەی.

نەئومی بە دوو دڵی وێستا. شەرمی دەکرد باسی ئەو ترسە بکا کە لە سەراپای نیشتبوو، شەرمی دەکرد بە راشکاوی بڵیٚ دەیەویٚ بچیٚ بۆ کڵێساو لە ڕێگای دوعاو نوێژەوە ئەو ترسە لە خۆ بڕەوێنێتەوە. خەسووی دیسان گوتی:

- یانی چی؟ نازانی دەتەوێ بۆ کوێ بچی؟
- با، دەزانم، دەچم بۆ کڵێسا تا مۆمێك هەڵگیرسێنم..

خەسووی هاواری کردو گوتی:

- ئەیەڕۆ، هاتۆتە خەونت؟
- بەڵێ.

چاوانی خەسووی ئەبڵقە بوون، لێوی کەوتە تەتەڵە. کەواتە ئەو هێشتا بە تەواوی نەمردبوو. بەڵێ بە خۆی دەیزانی کە مێردەکەی بە تەواوی نەمردووە، بەڵکو وەکو دووکەڵ بە ئاسمانەوە بوو. بە دەوری ماڵەکەدا دەسوڕایەوەو لە درزی دەرگاکەوە دەخزییە ژوورەوە. دیار بوو لێڕابوو بەڵایەك بەسەر بووکەکەی بێنێ.

ئەنجام وەکو ئەوەی لەوە بترسێ کە مێردە مردووەکەی دەنگی بژنەوێ، دەنگی نزم کردو بە ئەسپایی گوتی:

- رۆڵە، بڕۆ مۆمێ لە پێناوی ئەودا هەڵگیرسێنەو لێی بپاڕێوە کە بەزەیی پێتا بێتەوە... بەڵام مەعز بۆ خوا پێی نەڵێی کە سکت .....
- نە دایکە، نە، پێی ناڵێم.
- وەرە ئەم کوڵوانەیەی منیش بدە بە شانتا با سەرمات نەبێ.

کڵێساکە چۆڵ بوو. روناکییەکی کز لە جامی رەنگاو رەنگی پەنجەرەکانەوە دەهاتە ژوورێو پەیکەر و چلچرا و شەمعدانە گەورەکان و وێنەی سن میناسی روناك دەکردەوە. نەئومی مۆمێکی بچکۆلەی لەسەر مێزەکەی بەر دەرگا هەڵگرتو یەکڕاست چوو بۆ لای پەیکەرە گەورەکەی حەزرەتی مریەم کە لەلای چەپی دەرگا پیرۆزەکەوە دانرابوو. بەلەنگازە جورئەتی نەدەکرد راستەوخۆ و بە خۆی قسە لەگەڵ خەزووری دا بکاو دەیویست حەزرەتی مریەم شەفاعەتی بۆ بکا.

چرایەکی چکۆلەی زیو سیمای بێگەردو خەمباری حەزرەتی مریەمی روناك دەکردەوە. نەئومی لەسەر چۆکان رۆنیشتو ماوەیەکی زۆر بە تەنێ و بە بێدەنگی لە سیمای مریەم راما. مریەمی عەزرا منداڵەکەی توند بە سینگییەوە گوشی بوو، گۆنای بەگۆناییەوە قەرساندبوو، دەتگوت لەوە دەترسێ کە منداڵەکەی لێ بسەنن. لە بری کەرەستەی وازی، خاچێکی چکۆلەی بە دەستەوە بوو، و بۆ منداڵەکەی راگرتبوو...

نەئومی هەستا، مۆمەکەی بە ئاگری چل چراکان هەڵگیرساند، زاری لە پەیکەرەکە بردە پێشەوەو نێو چەوانی مریەمی راموسی. نەئومی هێشتا فێری دوعا کردن نەببوو، بە جۆرێ مریەمی دەدوان کە دەتگوت کەوتۆتە تەنگانەوەو دەردی دڵی بۆ دراوسێیەکی دڵسۆزی خۆی هەڵدەڕێژێ. گوتی:

- ئەی دایکی موبارەك، من نەئومی-م، ژنێکی جولەکەمو لەوسەری دنیاوە هاتووم. لە دینی باو باپیرانی خۆم هەڵگەڕاومەتەوەو بووم بە فەڵە. ئەی دایکی موبارەك، دەستم دامێنت زۆرم پێویست پێتە، فریام بکەوەو پێی بڵێ کە ئیدی شەوان نەیەت و ئازارم

نەدات، پێی بڵێ ئەزیەتم نەدا. من خێرو خۆشی بنەماڵەکەی ئەوم دەوێ، من کوڕەکەیم خۆش دەوێو تەنیا مایەی دڵخۆشیم لەم دنیایەدا هەر ئەوە و جگە لەو کەسم نییە... ئەی دایکی موبارەك، رازێکی دیکەشت لا دەدرکێنم، بەڵام توخوا بەو نەڵێی: سێ مانگی دی دەبم بە دایكو وەکو تۆ دەبم بە خاوەنی منداڵێكو دەترسم منداڵەکەم بەرێ. تۆ نابێ بێڵی دەست بۆ منداڵەکەم بەرێ. ئەوەتا خۆم خستۆتە بەختی تۆو تۆش ئەی دایکی موبارەك، ئەی دایکی هەموو دایکانی جیهان رەحمم پێ بکە!

چاوی هەڵبڕی و روانییە سیمای مریەم. سەیری کرد مریەم بە سیمای غەمگینەوە دەڕوانێتە ئەو لە پڕ هەستی کرد کە فرمێسك زاوەتە چاوانی مریەم. نەئومی ترسا. ئەو گوارە زێڕانەی کە کۆسماس بۆی کڕی بوون، لە گوێی خۆی داکەندنو بە پەیکەرەکەوە هەڵیواسی و لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئەی مریەمی عەزرا، من لەمە زیاتر شك نابەم. ئەمەم وەکو یادگار لێ قبوڵ بکە!.

گەڕایەوە بۆ ماڵێ. ماریای دشی کە چاوی پێی کەوت رووی وەرگێڕا. خەسووە پیرەکەی لێی هاتە پێشەوەو پرسی:

– مۆمت هەڵگیرساند رۆڵە؟ گوێت لە دەنگی بوو؟ هیچی پێ گوتیت؟

نەئومی وەڵامی دایەوە:

– دایکە، دەچم دەخەوم، زۆر ماندووم.

ئەوجا بە ئەسپایی بە قاڵدرمەکەدا سەرکەوت. هەناسەی توند ببوو.

لەسەر هەمان قەرەوێڵەی دوو نەفەری راکشا، کە هی خەزورو خەسووی بوو.

نەئومی یەکجار نا رەحەت بوو لێکدا لێکدا ئاهی هەڵدەکێشا. نەی دەوێرا چاوی لێك بنێ، دەترسا روحی خەزووری بێتە بەرچاوی. لە خوارەوە سەعاتە چاڵمەکە وەختی نیوەڕۆی راگەیاند. دەنگی بانگو سەڵای دڵگیر لە منارەی مزگەوتەکانی شارەوە بەرز بۆوە. وەختی نیوەڕۆژە بوو. نەئومی دەمی تاڵ بوو، بۆ فراقین نەهاتە خوارەوە، بە چاوانی ئەبڵەقەوە دەیڕوانییە پۆپەی ئەو دارخورمایەی کە لە حەوشەی ماڵی ئەرکانول دەولەوە چوو بوو بە ئاسماندا. بایەکی توندی دەهات، تاکی پەنجەرەکانی دەدا بەیەکدا و گەڵای دار خورماکە کە دەتگوت شمشێرن پێکدا دەچوون.

گڕی چرا چکۆلەکەی ژوورەوە کەوتبووە سەماو خەریك بوو لە پڵیتەکەی جیا بێتەوە. بەڵام نەئومی ئەوەندەی توانا نەبوو کە هەستێ و چراکەی چاك بکا.

نەئومی هێندەی هەڵڕوانی، ماندوو بوو. چاوی لێك نا.... نەیزانی خەوی لێکەوت یا نا؟ بەڵام هەر کە پێڵوی چاوەکانی قورس بوون، هەستی کرد یەکێك بێ ئەوەی دەرگا بکاتەوە وەژوور کەوت. نەئومی لە پاڵ قەرەوێڵەکەدا هەڵکوڕما، هێزی دایەخۆو چاوی هەڵێنا. کەسی نەبینی! کەچی هەستی دەکرد یەکێك لە ژوورەوەیەو بە ژێر قەرەوێڵەکەدا دێو دەچێ. نەئومی لە کاتێکدا کە لە ترسا هەڵدەلەرزی، تاتوانی چاوی کردەوە و لەبن لێوانەوە گوتی:

– خۆیەتی! خۆیەتی!

چراکە کوژا بۆوەو پەیکەرەکانی ژوورەوە لە چاو ون ببوون.
نەئومی تا پتر تەماشای دەکرد، پتر هەستی بەوە دەکرد کە ئەو شتەی ژێر قەرەوێڵەکە بەرجەستە دەبێ... هەوەڵجار دوو دەمانچەی زیو کە لە تاریکییەکدا دەبریقانەوە بە دیارکەوتن. پاشان گەردنێکی ئەستوور و سمێڵێکی رەشی قەترانی و دوو چاوی تیژو، دوو برۆی چڕو پەیوەست بە دیار کەوتن... پیاوێك لە ژێر قەرەوێڵەکە بوو، بەرەبەرە دەهاتە پێشێ.

– نەئومی قیژاندی:

– مریەمی عەزرا فریام کەوە! وەدەری نێ! وەدەری نێ!

بەڵام پیاوەکە سات بە سات پتر دەهاتە پێشێ و چاوەکانی گەورەتر و سامناك تر دەبوون. ئێستا بە ئاشکرا دەنگی دانە جیڕەی دەهات.. پیاوەکە هەر کە گەییە دیار نەئومی، وێستا. نەئومی جارێکی دی هاواری کرد:

– مریەمی عەزرا فریام کەوە! وەدەری نێ!

بەڵام پیاوەکە دەستی درێژ کرد، لێفەکەی لەسەر نەئومی لاداو مستێکی توندی بە سکی دا کێشا.

ژنەی بەلەنگاز و بێ نەوا قیژەیەکی کردو کەوتە خوارەوە. خەسوی لە خوارەوە گوێی لە دەنگی هاوارەکە بوو، بە پەلە خۆی گەیاندە سەرێ، سەیری کرد بووکەکەی لە خوێنی خۆیدا گەوزابوو. هاواری کرد:

– ئەهای ماریا خێرا بڕۆ دکتۆر بێنە!

بەخۆی منداڵە لە بارچووەکەی لەسەر عەردەکە هەڵگرتەوە، گولاوی بەسەروچاوی نەئومی دا پژاند، چراکەی هەلگیرساندەوە و بە دەم چاوەڕوانی دکتۆرەوە رۆنیشت. بەدەم چاوەڕوانییەوە بە ئەسپایی دەگریاو زۆری خەفەت لەوە دەخوارد کە کوڕەزاکەی بە مردوویی لە دایك ببوو. ئەنجام بووکەکەی بە رەنگی هەڵبزرکاوەوە چاوی هەڵێناو پەشێو و نیگەران روانییە دەوروبەری خۆی. نەیدەزانی لە کوێ بوو؟ ئەم خوێنە چی بوو؟ کێ ئەو مستە توندەی دابوو بە ناو سکیدا؟ بەلەنگازە لە تاو ئازار، لێوی خۆی دەکرۆشت تا هاوار نەکا. خەسووی بینی کە بە دیارییەوە رۆنیشتبوو و گولاوی بەسەرو چاویدا دەکرد. نەئومی دەستی بۆ درێژ کردو لە بن لێوانەوە گوتی:

– دایکە، دایکە، ئازارم هەیە...

ئەوسا چاوی لێك نایەوە.

دایکە، بە دیارییەوە دانیشت. بیری لە کوڕەکەی دەکردەوە. کوڕەکەی کوڕە نازدارەکەی ئاگای لە مان و لە حاڵی ئەمان نەبوو. ئاخۆ لەم کاتەدا لە کوێ بوو، لە ماڵی بابە گەورەی چی دەکرد؟

* * *

بەڵام کۆسماس لە ماڵی بابە گەورەی نەبوو، بەڵکو لە ژێر تاریکی، شەودا و لەبەر لێزمەی باراندا ملی بزنە رێیەکی گرتبوو، و بە چیادا هەڵدەگەڕا...

بە بێدەنگی دوای هاریدیموس کەوتبوو، و بیری لە دوا ساتەکانی ژیانی بابە گەورەی دەکردەوەو لە دلی خۆیدا ستایشی دەکردو خۆزگەی پێ دەخواست. پیرەمێرد لەبن دار لیمۆکەدا راکشابوو، و لەسەرە مەرگدا ئەم پرسیارە ئەزلییانەی بە خەیاڵدا هاتبوو، و سەرو دڵیان گرتبوو: "لە کوێوە دێین و بۆ کوێ دەڕۆین؟" سێ پیرە پاڵەوانی مەست کە لەسەر خۆشیا لەتریان دەدا بە دیارییەوە دانیشتبوون و سەر بهوردی ژیانی پڕ لە خوێن و تورك کوژی و کەیف و سەفا و ژن هەڵگرتنی خۆیان بۆ دەگێڕایەوە. ئەمانە هەر دەیانگوت و دەیانگوتەوە، بەڵام ژیانی پڕ شکۆی ئەوان بە وشە نەدەگێڕدرایەوە. ناچار بە تووڕەیی روویان کردبووە مامۆستای کەمانچە ژەن و داوای یارمەتییان لێ کردبوو.

ئەویش لەبری بە وشە وەڵام بداتەوە. دەستی دابووە کەمانچەکەی و بە زمانی حاڵی کریت واتە بە کەمانچەکەی دەستی بە قسەکردن و گۆرانی وگریان کردبوو، ئەوجا بابە گەورە چاوی لێك نابوو. بزەیەکی ناسك نیشتبووە سەر سیمای. دڵی وەکو زەوییەك کە تینوی باران بێ ئاوازی کەمانچەکەی هەڵمژی بوو، و هێدی و ئارام باوەشی بۆ مەرگ کردبۆوە.

کۆسماس لە دڵی خۆیدا دەیگوت:

– من لە بنەماڵەیەکی جوامێرو ئازاو رەشیدم. نابێ ئەو بنەماڵەیە بەد ناو بکرێ! خوای کردبا خوێنی نەئومی خوێنی کریتی نەلەوتاندبا و کوڕەکەم کریتییەکی تەواو دەرچووبا باش بوو! نابێ ئەم بنەماڵەیە لێ بکەوێ، چونکە حەیفە!.

هاریدیموس لە پڕ وێستا. تاقەتی ئەو قوڕو قەپەی نەبوو.

هەڵگەڕان بە چیادا و بێ ئەوەی رێبواران قسەیە یا گاڵتەیە بکەن، یا تاوێ لابدەن و پاروە نانێ بخۆن و پشوویەك بدەن یەکجار ناخۆشە.

بەڵام ئەم پیاوە سەیرە، تاقە قسەیەکی نەدەکردو بێ وچان هەر دەڕۆیی و دەڕۆیی.

– ئەزبەنی خێرە وا غار دەدەی؟ ئەم پەلە پەلەت لەچییە؟ دەتەوێ میگلس پاڵەوان بدینی؟ پێستی سەری بە نەحلەت بێ. بەڕای من نەی بینی زۆر چاکترە. بەڵام ئەگەر هیچ چارت نییەو هەر دەبێ بیدینی ئەوا تا درەنگتر بیدینی چاکترە. پێری بابە گەورەی رەحمەتی ناردمی بە شوێنی دا تا لە چیا بێتە خوارێ و دوا ماڵئاوایی لە بابی بکاو لێکدی نەبنە کۆسپی مردنێ. کەچی ئەو بەرازە مۆڕەیەکی لێکردم خەریك بوو زراوم بتۆقێ.

کۆسماس بێ ئەوەی بوەستێ وەڵامی دایەوە.

– ناڕەحەت مەبە هاریدیموس، بە نسیبەت منەوە جیایە، چونکە ئەو پیاوە مامەمە. ئێمە هاو خوێنین و لێی ناترسم.

– یانی تۆ جورئەت دەکەی قسە لە قسەی بکەی؟ گرێوت لەگەڵ دەکەم کە ناوێری!

– دەوێرم و ئەولاتریش، جارێ دەمت داخەو با بڕۆین!

کۆسماس نەیدەویست ئەم کاتە خۆشە بە قسەی بێهودە لەکیس خۆی بدا، چونکە تەنیا بیری لە بابە گەورەی واتە لەو کۆڵەکە پتەوەی بنەماڵەکەیان نەدەکردەوە، بەڵکو بیری لە پاڵەوان میگلسیش دەکردەوە. بابە گەورەی واتە ئەم درەختە بە تەمەنە لق و پۆپی بەهێزی هاویشتبوو،

کە یەکێك لەو لقە ئەستوورانە ئەم پاڵەوان میگلسە بوو، کێ دەڵێ جڵەوی چارەنووسی کریت بە دەستی ئەوەوە نییە. تیامابوو کە چۆن قسەی لەگەڵ بکا؟ لە کوێوە دەست پێ بکاو چی پێ بڵێ؟ لەنێو هەموو پاڵەوانەکاندا ئەو تاقە کەسێك بوو کە ئامادە نەبوو چەك دابنێو سەر دابنەوێنێ.
خەلیفە پێی گوتبوو سوتانی دێری "عیسا مەسیح" خەتای ئەو بووە، بۆیە هەنووکە دەیەوێ ئەم پەڵەی شەرمەزارییە لە خۆی بسڕێ. هەر لەبەر ئەمەشە کە تەسلیم نابێو لەوەشە بیەوێ خۆی بە کوشتبداو بەم کارەی سزای خۆی بدا. کۆسماس وەڵامی خەلیفەی دا بۆوە: "زۆر چاکە، بەڵام ئایا ئەمە قازانجی کریتی تێدایە؟" ماوەیەکی زۆر بێدەنگ بوو. ئەوجا بە نە بەدڵییەوە گوتبووی: "خوا پێم نەگرێ مامت شتێکی لە دڵدایە کە ئەو شتە کریت نییە". تیتیروس-ی مامیشی پێی گوتبوو کە شتێك لە بەینی میگلس پاڵەوانو کاپیتان پولیسینگیس دا هەیەو ئەو شتە پەیوەستە بە ژنە تورکێکەوە. خەڵکی بە زۆری باسی ئەمە دەکەنو ئیدی کابرا شێت بووەو دەسەڵاتی دڵی خۆی نییە.
هاریلایوسی کورتە باڵاش ڕۆژێ بە توانجەوە پێی گوتبوو: "بەغیلی بە فیداییانی دێری ئارکادی دەبا. بەڵێ مامت کابرایەکی بەغیلە و لێ بڕاوە وەکو دێری ئارکادی خۆی بتەقێنێتەوە تا دوای مردنی خەڵکی باسی جوامێریو ڕەشیدی بگێڕنەوە و ببێ بە داستانی سەر زاران".
کۆسماس بەو بارانە بە چیاکەدا هەڵدەگەڕاو لە دڵی خۆیدا دەیگوت: "ڕەنگە هەموو ئەم قسانە ڕاست بنو شتاقیان بوختان نەبن" ئێستا کە دەچوو بۆ لای پاڵەوان میگلس دەبوا چی پێ بڵێ؟ چۆن دەیتوانی قەناعەتی پێ بکا کە پاشا گوتویەتی ئەگەر لە چیا بێتە خوارێو چەکەکەی و ئاڵاکەی تەسلیم بکا, لە گوڵ کاڵتری پێ ناڵێ؟ پێی بڵێ خەلیفە حەز دەکا تەسلیم بێو پاشای یۆنان تکای لێکردووە؟ بێگومان بە تەوسەوە شانەکانی هەڵدەتەکێنیو گاڵتەی پێ دەکا، چونکە ئەو گوێ لە قسەی بەنی بەشەر ناگرێ. پێی بڵێ وەزعەکە نالەبارە؟ خۆی دەکوژێ... پێی بڵێ هیچ کەس، نە تورکو نە یۆنانی و نە ئەوروپایی لایەنگری ئەو نین؟ قسەی قۆڕە چونکە ئەو کابرایەکە نە لە تەنیایی دەترسێ و نە لە مەرگ. لەوەشە خوا خوای بێ بمرێو مەرگی خۆی عەزرەت بێ. مەرگ بە پارە دەکرێ.
کۆسماس بە قووڵی بیری دەکردەوەو لە دڵی خۆیدا ئەو قسانەی هەڵدەسەنگاند کە لەگوینە کار لەو جانەوەرە دڕندەیە بکەنو بیهێننە سەر ڕێگای ئەقڵ... خەمێکی زۆری لەدڵدا کەڵەکە ببوو: لەشو لاری لاوازی نەئومی کە کۆسماس تۆوی نەژادی خۆی تێدا چاندبوو، و مەعلوم نەبوو چۆن کۆرپێکی بۆ دەخاتەوە، کۆسماس کە بیری لەم کوڕە دەکردەوە تەزووی پێدا دەهات. بیری لە داماوی و برسێتی خەڵکی دەکردەوە. هەروەها لەخۆی دەپرسی دەبێ چ ڕێیەك بگرێتە بەرو جێگای ئەم لەم خەباتەدا کوێیە؟
بابە گەورەی و بابی بەشدارییان کردووەو ئەوەتا مامە میگلس بەشداری دەکا، ئەدی ئەو؟ بە خۆیشی نەیدەزانی چ ڕێیەك هەڵبژێرێ تا بتوانێ بڵێ: "منیش لەم بەرەیەدا سەنگەرم هەیەو ئامادەم بەرگری لێ بکەمو کەس ناتوانێ دەست درێژی بۆ بکا". کۆسماس ئەوشەوە بۆ یەکەمجار خەفەتی لە بێ کەڵکی خۆی خوارد.

باران وەستایەوە. بایەکی سارد و توند هەورەکانی رامالی، چەند ئەستێرەیەك بە بەرۆکی ئاسمانەوە بە دیار کەوتن، هاریدیموس بە بیانووی تەماشاکردنی ئەستێرانەوە وێستاو گوتی:

- نیوەشەو تێ پەڕیوە، زۆر باش هاتووین.

بەستەزمانە خەریك بوو دیقی دەکرد. حەزی دەکرد شتێك بڵێ:

- ئەزبەنی بیکە بە خاتری خوا با لەم پەنا بەردە لادەین‌و سیغارێ بپێچینەوە....
- ماندوو بووی، هاریدیموس؟
- ئەدی چۆن. ئاخر من پیرم‌و لاقم قورسن.

بەڵام ئەو پیرەمێردە شێر حەرامە بە هیچ جۆرێ ماندوو نەببوو، تەنیا بێ تاقەتی قسەکردن بوو، هەردووکیان لە ژێر تاوێرێك دا وێستان، کۆسماس جگەرەیەکی دایێ. هاریدیموس لە بیری ئەوەدا بوو چۆن سەری قسە دامەزرێنێ.

سەیرێکی ئاسمانی کرد. چ بابەتێکی وەبیرا نەهات. ئەوجا کەوتە بیرکردنەوە دەربارەی گوندەکەی خۆی‌و شاری کاندی‌و دورگەی کریت، بەڵام ئەم پیاوە کە لە ئەوروپا گەڕابۆوەو بست بە بستی ئەو شوێنانە شارەزا بوو, بۆیە قسە کردن لەم بارەیەوە بێ مەعنا بوو. لە پڕ یەکێك لە مامەکانی خۆی، کە ناوی ئاندرولیوس بوو، بیر کەوتەوە. مامە ئاندرولیوسی پیاوێکی وردیلەی کورتە باڵا بوو. مامی ئەم پیاوە لوت بەرزە لە چاو مامی ئەودا چ بوو؟ مەبەستی میگلس پاڵەوان بوو. بەڵێ پاڵەوان میگلس لە چاومامی ئەودا چ بوو؟ پێشکەیەکی بێ دەسەڵات بوو.

هاریدیموس ئامادەبوو ئەم قسەیەی خۆی بۆ کۆسماس بسەلمێنێ.

هاریدیموس، دوو- سێ مژی قووڵی لە جگەرەکەیدا. جگەرەکەی تەواو بوو، کەچی ئاگای لێ نەبوو ئاغزەکەی فڕێ بدا. رووی کردە کۆسماس گوتی:

- ئەزبەنی، دەزانی گەورەترین دڕندەی دنیا کێیە؟ ئێستا دەڵێی شێرە. بەڵام وا نییە! گەورەترین دڕندەی دنیا مرۆڤە. رەنگە بپرسی بۆ؟ رەنگە وا بزانی لەبەر ئەوەی دەجەنگێ و وەکو مامی تۆ تورکان دەکوژێ! یا وەکو شەیتان چەکی دروست کردووە تا شێران بکوژێ؟ نەخێر، لەبەر ئەمانە نییە! جا باخۆم پێت بڵێم. مامێکم هەبوو، مردووە، ناوی ئاندرولیوس بوو. کابرایەکی کورتە باڵا بوو، ئەوەندە چکۆلە بوو ناویان نابوو جنۆکە. کە رێی دەکرد، بەستەزمانە دەتوت کوللەیەو باز دەدا، لە تاو ئازار هاواری دەکرد. دکتۆران پێیان گوتبوو کە بەرد لە گورچیلەیەتی‌و ئەم بەردە دەیکوژێ. ئەویش نەیکردە نامەردی قوڵینگێکی هەڵگرت‌و رووی کردە ئەو چیایەی بەرانبەر ڤینراتۆی گوندی خۆیان، لەوێ کەوتە کێو هەڵکەندن.ساڵێ، دووان سییان بەردەوام ئەم کارەی کرد. دێهاتییەکان پێی پێدەکەنین‌و دەیانگوت:

"ئاندرولیوس چ دەکەی؟ داخی دڵ بە چیاکە دەڕێژی؟" ئەویش بە دەم ئیش کردنەوە وەڵامی دەدانەوە دەیگوت: "بەڵێ چووم بە قیناو لە بنا هەڵی دەکەنم" ساڵی سێیەم لە بناری ئەو کێوەدا دەستی بە دروست کردنی خانوو کرد. دیسان دێهاتیان پێیان گوت: "خانوو دروست مەکە ماڵ وێران، ئێمە لەبەر تۆمانە... هەر کەسێ خانوو دروست بکا دەبێ ژن بێنێ" مامم وەڵامی

دەدانەوە: "جا چییە! منیش وام نیازە. حەز دەکەم ژنێ بێنمو بڕێ منداڵ بخەمەوە تا یارمەتیم بدەنو ئەم کێوە هەڵکەنین".

دێهاتییەکان پێ دەکەنینو دەیانگوت: "جا کێ شوو بە جنۆکەیەکی وەکو تۆ دەکا؟" ئەویش دەیگوت: "خوا کڵاوی بۆ بەڕوو کردووە، بزانن چۆن ژنێ پەیدا دەکەم" لەو کاتانەدا کە ئەو سەرگەرمی دروست کردنی خانووەکەی بوو، بێوەژنێکی پەرپوتو ناشیرینی یەکێك لە گوندەکانی دەوروبەری خۆیان بەوێدا رەت دەبێ، بەڵام بێوەژنەکە جاحێڵ دەبێ، خۆی بە ماڵەکەی ئاندرولیوس دا دەکا، کەچاوی بە خانووبەرە رێکەکەی دەکەوێ تەماح دەیگرێو چاوێ لە ئاندرولیوس دادەگرێو دەڵێ: "دەك بترەژم ئاندرولیوس، بە ڕاستی خانووبەرەکەتم بەدڵە، چ دەڵێی؟" مام یەکسەر لە مەبەستی تێ دەگا. ئەنجام بە دوو قسە رێك کەوتنو زەماوەندیان کرد. ئەوشەوە مامم لەگەڵی دەخەوێو بەیانی زوو دەست دەداتە قوڵینگەکەی و بەر دەبێتە گیانی کێوەکە.

بەردێکی زۆری هەڵکەندو ژوورێکی زیادەی دروست کرد. حەوشەکەی گەورەتر کردەوە.

تەویڵەیەکی-شی دروست کرد. دێهاتییەکان دیسان پێیان گوت: "ئاندرولیوس،چییە بەتەمای شار دروست بکەی؟

- بەڵێ شار دروست دەکەم. ژنەکەم سکی هەیەو دەبێ ژوور بۆ منداڵەکانم دروست بکەم.
- ئەدی گورچیلەت نایەشێ؟
- کوڕە بڕۆن. تەمەڵینە! من نامپەرژێتە سەر ئەوەی بیر لە ئازار بکەمەوە!".

رۆژو مانگ تێ دەپەڕین. ژنەکەی دوو دوو منداڵی دەبوو، ئەویش بێ وچان چیای هەڵدەکەن. چیایەکە پڕ ببوو لە ئەشکەوت و پەنا، ئاندرولیوس چیایەکەی دەخوارد. بەڕاستی سەیر بوو. مامم لە سەرەتادا دایمە جنێوی دەدا، چونکە چیایەکە زۆر سەخت بوو، و ماندووی دەکرد، بەڵام پاشان بۆی دەرکەوتبوو کە چیایەکە تەسلیم بووە. ئیدی ئاندرولیوس بە جۆرێ دڵبەندی چیاکە بوو کە نەیدەتوانی بۆ سەعاتێ لێی دوور بێ. بەرە بەرە داوی سپی دەکەوتنە سەرو ردێنی مامم، لەشی لاواز دەبوو، وای لێ هات دەتگوت زەلامەکەی جاران نییە، بەڵام باڵی ئەستوور ببوون، وای لێهات نەیدەتوانی بە پێوە بوەستێ. پشتی چەمی بوو. هەر کەسێ دیتبای بە ناچاری دەکەوتە پێکەنین.

رێك وەکو مەیمونەکەی پاشای لێهاتبوو کە لە نێو قەفەسەکەیدا لاسایی مرۆڤی دەکردەوەو خەڵکی دێنایە پێکەنین. راستە خەڵکی بە دیتنی پێکەنین دەی گرتن، بەڵام لێشی دەترسان. ئیدی دێهاتییەکان هەر لە دوورەوە سەیریان دەکردو جورئەتیان نەدەکرد لێی نزیك ببنەوە. رۆژێ کوڕێکی گەنج پێی پێ کەنی بوو، ئەویش توڕە دەبێو قولە پێی دەگرێو تا دەتوانێ بای دەدا، تا بە تەواوی دەی شکێنێ، ئیدی ئەو قوڕ بەسەرە لەو رۆژە بە دواوە شەل دەبێ. کوڕەکانی مامم گەورە بوون. ئەوانیش وەکو بابیان کەوتنە گیانی چیایەکە، هەڵیان کەند، بەردەکانیان شکاند، خانوویان لێ دروست کرد. ئەوانش ژنیان هێنا، منداڵیان بوو، بەڵام مامە ئاندرولیوسم ئیدی پیر ببوو، و توانای شاخ هەڵکەندنی جارانی نەمابوو. شەوێ کە لە چیا دەگەڕێتەوە، دڵی

خەبەر دەدا کە دەمرێ. لە جێدا دەکەوێ، کوڕەکانی و نەوەکانی گاز دەکاو وەسێت دەکا کە لە چیاکەدا بینێژنو قوڵینگەکەشی لەگەڵدا بنێژن، ئەوجا دەستی لەسەر دەستان دانا و گیانی سپارد.

هاریدیموس تۆزێ بێدەنگ بوو، و لەسەری ڕۆیی:

– ئەزبەنی، ئەگەر جارێ ڕێت کەوتە "ڤراتۆ" بە خەڵکی بڵێ کە ئاقارەکەی ئاندرولیوست نیشان بدەن. ئاقارەکەی مامم هەنووکە گوندێکی گەورەیە... ئەزبەنی وەرە پێکەوە لەوێوە.....

هاریدیموس بێدەنگ بوو، زۆری کەیف بەوە هات کە توانی بووی ئەوەی لە دڵیدا بوو بە زیرەکانی بۆ ئەم کابرا مەیلەو ئەوروپییە باس بکا. چاوەکانی کە شانازی و تەوسیان لێ دەباری لە تاریکییەکەدا دەبریسکانەوە.

کۆسماس گوتی:

– هاریدیموس، من جانەوەرێکی دی دەناسم کە لە شێریش و لە ئاندرولیوسی مامی تۆش دڕندەترو ئازاترە.

– کێیە؟

– کرم بڕە.

هاریدیموس نیشانەی خاچی کێشاو لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئەزبەنی مەعز بۆ خوا قسەی وا مەکە!

ئەوجا تفێکی ڕۆکردە سەر زەوی، گۆپاڵەکەی هەڵگرت و بە توڕەیی و ناڕەحەتییەوە گوتی:

– ئەزبەنی، لێرە بەولاوە خۆت بە تەنێ بڕۆ. کە تەواو بووی وەرەوە بۆ ئێرەو تا پێکەوە بگەڕێینەوە. ببوورە، من لەوە زیاتر لەگەڵت نایەم، چونکە حەز ناکەم مامت بدینم!.

میگلس پاڵەوان بە درێژایی شەو نەخەوتبوو، لە بەرەبەیانەوە چوو بووە سەنگەرەکەی خۆیەوە، دووربینەکەی نابوو بە چاوییەوە و دەیڕوانییە سەنگەرەکانی دژمن. سەربازانی تورك بەرە بەرە دەهاتنە پێشەوە. هەر ڕۆژەی چەند شەقاوێ دەهاتنە پێشەوەو سەنگەری خۆیان قایم دەکرد. تورکەکان پەلەیان نەدەکرد، هەستیان بەوە دەکرد کە سەعات دوای سەعات تەقەکردنی مەسیحییەکان کەم دەبۆوەو فیشەكو تەقەمەنیان لە کزی دابوو. هەروەها دەشیان زانی مەسیحییەکان خۆراکیان کەم بۆتەوەو لە نانی جۆ بەولاوە چ شتێکی دییان نییە بیخۆن. تورکەکان تەواو گەمارۆیان دابوونو تەیر لە گەمارۆکەیان دەرنەدەچوو. تەنیا ئەو کەسانەی کە تەواو شارەزا بوون دەیان توانی بە شەو لەقاچاخە ڕێگاکانەوە خۆیان بگەیەننە چیاو بچنە کن مەسیحییەکان.

پاشا، قاسید لە دوای قاسیدی دەنارد بۆ لای میگلس پاڵەوان، تا چەك دابنێو تەسلیم بێ. پاشا لە قەستەنتنیەوە نامەی بۆ هاتبوو کە : "قازانجی دەوڵەتی عوسمانی لەوەدایە کە شۆڕشگێڕەکان تەسلیم بن نەك سەرکوت بکرێنو بکوژرێن. چونکە ئەگەر تەسلیم بن. مانای وایە کریت مل دەداتەوە خەتو جارێکی دی دێتەوە سایەی خۆمانو ئەورووپاش چ پەڵپ و

بیانوویەکیان بەدەستەوە نامێنێ کە فشارمان بۆ بێنن و خۆیان لە کاروبارمان هەڵقورتێنن".
رۆژی پێشوو پاشا قاسیدێکی دی بە نامەیەکەوە ناردبوو بۆ لای میگلس پاڵەوان: "ئەمە دوا دەرفەتە کە بە تۆی دەدەم، لە ئێستەوە تا سبەی نیوەڕۆ خۆت تەسلیم بکەو بە حورمەتەوە بگەڕێوە سەر کاروباری خۆت. قەولت دەدەمێ کە کەس دەستت بۆ نەبا. دەنا بە زاتی پاکی محەمەد لە شیشت دەدەم و پارچە پارچەت دەکەم!".
میگلس پاڵەوان بە درێژایی شەو بیری لەوە کردەوە کەچ بڕیارێ بدا. ئەم دوو دڵییەی لەبەر خۆی نەبوو، بەڵکو لەبەر هاوڕێکانی بوو، چونکە ئەو سەبارەت بە خۆی بڕیاری تەواوی دابوو. دەرباز بوونیان مەحاڵ بوو، نەی دەیویست ببێتە مایەی مەرگی ئەوان. بۆیە پێشنیازی کرد هەر کەس ئازاد بێ لە هەڵبژاردنی ڕێی خۆیدا. دوا نامەی پاشای پێ ڕاگەیاندبوون و داوای لێ کردبوون کە لە شەوێوە و تا بەیانی بیربکەنەوە و بەیانی وەڵامی بدەنەوە.
هیچ یەکێك لە هاوڕێکانی ئەو شەوە نەخەوت. بەیانی کە هەتاو گزنگی داو دای لە لوتکەی چیاکان هەموویان بەسەرو قژی شێواو جلی دڕاوو خوێناوییەوە هاتن بۆ سەنگەرەکەی میگلس پاڵەوان. دەوریان داو چاویان بڕییە دەمی ئەو. دەبوا ئەو قسە بکا، بەڵام چاوی بڕی بووە تاوێرەکانی بەردەمی خۆی و هەوڵی دەدا بەسەر خۆیدا زاڵ بێ. ئەگەر بیویستایە قسە بکا دەبوایە پیاوانە بێت قسە بکات و کەم و زۆر نائومێدی نیشان نەدا. کریت، تراساکی، ژنە چەرکەسییەکە، و دێرە سوتاوەکە هەریەکەیان دەرزییەك بوون و لە دڵی دەچەقین.. جنێوێکی داو ئەو بەردەی بە دەستییەوە بوو هێند بە توندی گوشی کە دەستی پڕ بوو لە خوێن. چارەی بۆ ساتێ گرژ بوو. ڕوانییە هاوڕێکانی کە لە دەوری وێستا بوون، ڕوانییە تورکەکان کە لە بناری چیاکەدا بوون و ئەوجا سەیرێکی ئاسمانی کرد، لە دڵی خۆیدا گوتی:
"ئازادی یا مەرگ!" ئازادی و مەرگ تاقە دروشمە کە دەبێ وابێ. ئازادی و مەرگ! ئازادی و مەرگ!.
هەستی کرد حاڵی باشتر بووە. دوای چەندین ساڵ تازە شتێ حاڵی ببوو، ڕووی کردە هاوڕێکانی و نیگایەکی هێدی و بە سۆزی کردن و بەمجۆرە هاتە قسە:

– هەمووتان ئاگاداری نامەکەی ئەو سەگبابە هەن. ئێوە هەموو پیاون و ڕیش و سمێڵتان هەیەو لە پێناوی ئازادیدا دەجەنگن، کەواتە بە ڕاشکاوی و پیاوانە قسەی خۆ بکەن. ئێمە ئیدی نە فیشەکمان هەیە, نە نانمان هەیەو نە ئومێد. تورکەکان لە ژمارە نایەن و ئێمە ژمارەمان زۆر کەمە. هەر کەسێ حەز دەکا بڕوا، قەسەم بەم شمشێرەی کە لە خوا بەم لاوە تەسلیمی کەسی ناکەم، دەتوانێ بێ چ شەرمەزارییەك بڕواو با دڵنیا بێ کە لێی ناڕەنجێم. من دەمێنمەوە و چ شتێکی دیم نییە عەرزتانی بکەم.

ماوەیەکی تەواو تێپەڕی و کەس لە جێی خۆی نەبزوا. هەتاو بەرز دەبۆوە، سەربازانی تورك لە تەپڵیان دەداو خۆیان ئامادە دەکرد بێنە پێشترەوە. میگلس پاڵەوان جارێکی دی گوتی:

– بە ڕاشکاوی و مەردانە قسەی خۆتان بکەن، درەنگە!

پیاوێکی رەقەڵەی دەموچاو تاوەسووت کە تفەنگێکی کۆنی بە پەت بەستراوی بە دەستەوە بوو هەڵیدایێ و گوتی:

- ئێوە هەمووتان دەزانن کە من پیاوم و دەشزانن کە هەرگیز لەبەر تورکان هەڵنەهاتووم. بۆیە بە هیچ جۆرێ لەوە ناترسم کە بە ترسنۆك و بێ غیرەتم لە قەڵەم بدەن و بە راشکاوی بیروبۆچوونی خۆمتان عەرز دەکەم. ئەی پاڵەوانان، ئێمە ئێستا لە پێناوی هیچدا دەمرین، دیارە ئەم خەسارەتە بۆ دنیای مەسیحیەت لە خۆمان زیاترە. کریت جارێکی دی شۆرش دەکاتەوەو ئێمە لەو رۆژەدا نەماوین تا لە شۆڕشی داهاتوودا بەشداری بکەین و یارمەتی میللەتەکەمان بدەین. بۆیە بۆ ئەم زروفەی ئێستا مانمان گەلێ لە مردنمان باشترە.

بۆیە من دەمەوێ بزانم بەرژەوەندی کریت لە چ دایە؟ گرنگ بەرژەوەندی کریتەو بەس، ئیدی گوێ بە شەرم و مەرم نادەم!

میگلس پاڵەوان سەری داخستبوو، و گوێی دەگرت کە پیاوەکە تەواو بوو لێی پرسی:

- تەواو بووی یاناروس؟
- بەڵێ.

میگلس پاڵەوان رووی کردە زەلامەکەی تەنیشت خۆی و گوتی:

- ئاشیش بە نۆرەیە. هەنووکە نۆرەی تۆیە میستیگری.

میستیگری سمێڵە زلەکەی باداو رووی وەرگێڕا. دەتگوت نایەوێ چاوی بە چاوانی میگلس پاڵەوان بکەوێ. ئەنجام گوتی:

- من دوێنێ شەو تا بەیانی نەخەوتووم. دوو بیر لە مێشکم دا زۆران بازیان بوو. یەکێکیان پێی دەگوتم: بڕۆ دەنا لەم شەڕە دەرباز نابی، ئەوی دی دەیگوت: مەڕۆو بمێنەوە، چونکە بڕۆی یا نەڕۆی دەرباز هەر نابی. ئەنجام یەکێك لەم دوو بیرە بەسەر ئەوی دی دا زاڵ بوو.

میگلس پاڵەوان گوتی:

- کامیان زاڵ بوو؟
- تۆ زاڵ بووی میگلس پاڵەوان. نەفرەت لەو رۆژەی کە تۆم تێدا ناسی.
- مەبەستت چییە؟
- ناڕۆم.

میگلس پاڵەوان رووی کردە یەکێکی دی و گوتی:

- ئەدی تۆ کایامبیس؟

کایامبیس ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

- من تازە ژنم هێناوەو هێشتا بەری ژیانم نەخواردووەو تەنیا ئەم عەزرەتەم لە دڵە.

میگلس پاڵەوان کە پەلەی بوو پرسی:

- مەبەستت چییە واز لە باسی ژنان بێنە. من لەگەڵ پیاودا قسە دەکەم.

- منیش وەکو میستیگیری ناڕۆم.

میگلس پاڵەوان رووی کردە تیودوریسی برازای، لەو کاتەدا کە ئەوانی دی لە گەرمەی گفتوگۆدا بوون، تیودوریس سەرقاڵی پاك کردنەوەو پڕ کردنی تفەنگەکەی بوو، میگلس پاڵەوان لێی پرسی:

- ئەدی تۆ چڵمن گیان؟ تۆ چ بڕیارێکت داوە؟

تیودوریس رەنگی تێك چوو، نیگایەکی پڕ لە توڕەیی و غرووری مامی کردو گوتی:

- تۆ هەر خۆت بە پیاو دەزانی؟ منیش ناڕۆم.

دوو پیاوی کەتەی دیش کە لاجانگیان سپی ببو، دوا بە دوای یەك گوتیان:

- منیش ناڕۆم، منیش ناڕۆم!

ئەوانی دی کە بیست کەسێك دەبوون سەریان داخستبوو، و قسەیان نەدەکرد.

میگلس پاڵەوان رووی تێکردن‌و گوتی:

- جەماعەت درەنگە، خێرا بڕیاری خۆ بڵێن. ئێوە دەڕۆن یا نا؟ هەموو ئازادن؟ هیوای بەختەوەریتان بۆ دەخوازم!

کراسوگیورگیس دانەوییەوە و شتێکی بە گوێی ئەوانەی تەنیشتی خۆیدا چپاند. ئەوجا دەستی خستە سەر سینگی خۆی، هەستاو بە دەنگێکی گیراو گوتی:

- برادەران، گەردنمان ئازا بکەن. ئێمە خوشکی عازەبمان هەن‌و دەبیٚ بە شویان بدەین. منداڵی وردمان هەن, ژنمان هەیە ئەمە جگە لەوەی مردنی ئێمە قازانج بە چ کەسێك ناگەیەنیٚ. لەبەر ئەوە ئێمە دەڕۆین.

ماستراپاس-ش گوتی:

- برادەران گەردنمان ئازا کەن. ئێمەش دەڕۆین!

میگلس پاڵەوان گوتی:

- خواتان لەگەڵ برادەران، گەردنتان خۆش‌و ئازا بیٚ! خوا شایەتە بە قەد نووکە دەرزییەك لێتان نەڕەنجاوین. سڵاومان بە ژیان بگەیەنن! بەڵام زووتر بڕۆن‌و یەك یەك بە لا رێگاکاندا داگەڕێن تا نە پێکرێن.خێراکەن تا نەبووە بە نیوەڕۆ. هەر بیست زەلامەکە بەیەك دەنگ گوتیان:

- گەردنمان ئازاکەن، و گەردنتان ئازابیٚ!

میگلس پاڵەوان گوتی:

- نەحلەت لەشیری ئەو کەسەی بە خراپە باستان بکا! هیوادارم بەسەلامەتی بگەنەوە جیٚ!

ئەوانە کە مابوونەوە شەش نەفەر بوون. میگلس پاڵەوان تەمەشای یەك بە یەکیانی کردو گوتی: ئێستا ئێمە حەوت کەسین‌و ئەم ژمارەیە بەسەو بگرە زۆریشە، ئەقڵ دەڵیٚ کە پێویستە ئێمەش بڕۆین. بەڵام دڵ رێمان نادا بڕۆین. بۆیە ناڕۆین. دەمرین‌و خۆمان فیدای کریت دەکەین. خەڵکی چ دەڵێن با بیڵێن. مردنی ئێمە لە پێناوی نیشتمانەکەماندا لە ژیانی ئەوان چاکتر دەبیٚ. کریت

پێویستی به باوکانی باش نییه، بەڵکو پێویستی بەسەر شێتانی وەکو ئێمە هەیە، چونکە هەر شێتان دەبنە مایەی سەروەری ئەو.

سەیرێکی ئاسمانی کرد، هەتاو تا دەهات بەرز دەبۆوە. هەمدیس گوتی:

- دەی برادەران، ئێستا تفەنگەکانتان هەڵگرن! وریا بن بە بەردەوامی لە یەك سەنگەردا نەمێننەوە، ناو بەناو سەنگەر بگۆڕن. نابێ دوژمن وا بزانێ کە تەنیا حەوت کەسین. دەی بە ناوی مەسیح!

لەو کاتە دا کە جەنگاوەران بڵاوەیان دەکرد تا هەر کەسەو سەنگەری خۆی بگرێ، دەنگی پێ هاتو لە پڕ کۆسماس پەیدا بوو. میگلس پاڵەوان سەری وەرگێڕا، چاوی پێ کەوت تێی خوڕی:

- زەلام کێی؟ سەرت داخە!

- کۆسماسی برازاتم، میگلس پاڵەوان.

میگلس پاڵەوان برۆی وێك هێنایەوە. یەکسەر هەستی کرد کە بۆچی هاتووە بە توانجەوە گوتی:

- بەخێر هاتی! چ ئیشت بێرەیە؟ رێوی و بازاڕ!

کۆسماس لێوی خۆی گەست تا جنێو نەدا. زەردەخەنەیەکی ساردی کردو گوتی:

- نە من رێویم و نە ئێرەش بازاڕە. منیش پاڵەوان میگلس پیاوم و برازای خۆتم.

- پیاو تەنیا ئەو کەسانەن کە شەڕ دەکەن. دەی لە تەنیشتی منەوە خۆت مات بدەو بڵێ بزانم بۆچی هاتووی؟ خێراکە درەنگمە.

جارێکی دی سەیری هەتاوەکەی کردو بە هاوڕێکانی گوت:

- کوڕینە ئامادەن؟ تفەنگەکانتان بێننە سەر پێ و چاوەڕوانی ئیشارەتی من بن!

لە بناری کێوەکەوە دەنگی هات و هاواری سامناك دەهات. کۆسماس لە تەنیشت مامییەوە خۆی دا بە عەردا، لە درزی تاوێرەکانەوە روانییە قەتارەی سەربازە تورکەکان کە بە چیاکەدا هەڵدەگەڕان. چیاکە لە کلاوی سووردا سوور دەچۆوە.

میگلس پاڵەوان چاوی بڕی بووە لەشکری تورکان و بێ وەی سەیری برازاکەی بکا گوتی:

- ئێ، قسە بکە بزانم کێ تۆی ناردووە؟

کۆسماس وەڵامی دایەوە گوتی:

- کریت!

میگلس پاڵەوان توڕە بوو، مڕەیەکی کرد:

- قسەی زل مەکە جەنابی موعەلیم! رێك و رەوان قسەبکەو مەشڵێ کە کریت ناردوتی، تێ گەیشتی؟ من کریتم!

کۆسماس بەدەم گوێ گرتنەوە سەیری دەکرد، بۆی دەرگەوتبوو کە لەگەڵ چ سەر سەختێکدا قسە دەکا. قسەکردن لەگەڵ ئەودا چ سوودێکی هەبوو؟ بۆ دەبوو بە بەلاش خۆی ماندوو بکاو بکەوێتە پاڕانەوە؟ مامی بڕیاری خۆی دابوو، و خواش نەیدەتوانی ژێوانی بکاتەوەو بڕیارەکەی پێ بگۆڕێ.

کۆسماس هەستی بە شانازییەکی سەیر دەکرد، پێی عەیب بوو وشەبازی لەگەڵ مامی بکاو بکەوێتە پاڕانەوە.

میگلس پاڵەوان دیسان نەڕاندی و بێ ئەوەی ئاوڕی لێ بداتەوە گوتی:

- ئێ، بۆچی هاتووی بۆ ئێرە؟ چیت دەوێ؟

کۆسماس بە توندی وەڵامی دایەوە؟

- هیچ!...

نەیدەویست ئەو قسانەی کە لە ڕێگادا حازری کردبوون بە مامی بڵێ.

میگلس پاڵەوان بە تەوسەوە گوتی:

- کەواتە هاتووی مامت بدینی؟ بارەکەڵڵا!

- بەڵێ هاتووم تۆ بدینمو پێت بڵێم کە سیفاکە پیرە خۆت خۆش.

میگلس پاڵەوان تفەنگەکەی لەسەر عاردی داناو نیشانەی خاچی کێشاو گوتی:

- خوا لێی خۆشی بێ! پیاوێکی باش بوو.زۆر چاکە ئێستا بڕۆو خوات لەگەڵ ئێمە لێرەدا شەڕ دەکەین.

- هیچ راسپاردەو نامەیەکت نییە؟

- نەخێر، خوا حافیزت بێ!

- هیچ راسپاردەیەکت بۆ ژنەکەت، بۆ کوڕەکەت نییە؟

پاڵەوان میگلس توڕە بوو، بەرچاوی تاریک بوو. دەستە زبرو خوێناوییەکەی خستە سەر دەمی برازاکەیو ئەوجا بە دەنگێکی بەسام گوتی:

- برادەران ناوی خوای لێ بێنن، ئازادی یا مەرگ!

سێرەی گرتو دەستی بە تەقەك کردو دەنگی تەقەکان لە چیاکاندا دەنگی دایەوە. لە پڕ دەست رێژی تورکەکان دەستی پێکرد. دەنگی تۆپێکی بچکۆلە هاتو گوللە تۆپەکە لە پشت میگلس پاڵەوانەوە کەوت. گوللە تۆپەکە عەرزەکەی هەڵدڕیو بەردەکانی پرشو بڵاو کردنەوە.

دەنگی فریادێ هات. کایامبیس لەسەر ئەو تاوێرەوە کە لەسەری دانیشتبوو غل بۆوەو لەبەردەم میگلس پاڵەواندا کەوت. یەك دووجار دەمی کردەوە کە شتی بڵێ، بەڵام شەپۆلی خوێن دەنگەکەی لە گەروی دا تاساند.

لە بناری چیاکەوە شەیپور چییان، شەیپوری خۆیان لێ دەدا، سەربازانی تورك نەعرەتەیان دەکێشاو دەرویشان کە ئاڵای سەوزی پێغەمبەریان هەڵکردبوو لە پێشی لەشکرەکەوە حەرەکەتیان دەکرد.

تیودوریس گوتی:

- کوڕینە مەجالیان بدەن با بێنە پێشترەوە! ئەوجا لێیان وەدەست بێن!

دەنگی لەشکری تورك سات بە سات نزیکتر دەبووەوە.

میگلس پاڵەوان راپەڕی تا جەنازەکەی کایامبیس هەڵگرێ، بەڵام پێی لە کۆسماس کە هێشتا لە تەنیشتی ئەوەوە دەمەو روو خۆی بە عاردیدا دابوو، گیر بوو، توڕە بوو:

- ئەوە هێشتا لێرەی کاکە مامۆستا! بڕۆ بەلای کاری خۆتەوەو تێکەڵ بە کاری پیاوان مەبە!

بەڵام کۆسماس جوڵەی نەکرد. گوێی بۆ دەنگی دڵی خۆی هەڵخستبوو. بابی، باپیریو کریت لە گیانیا زیندوو دەبوونەوە... هەستی کرد ئەمە یەکەم شەڕی نییە، بەڵکو هەزارەمین شەڕێتیو هەزار جار مردبوو، و هەزار جار زندوو ببۆوە.

میگلس پاڵەوان بەپەلە کەوتە پشکنینی گیانی کایامبیس تا جێی برینەکەی بدۆزێتەوە، بەڵام لەچاو تروکانێکدا چاوەکانی ئەبڵەق بوونو لە بزە کەوتن. میگلس پاڵەوان جەنازەکەی دانایەوە سەر ئەرزەکەو هاواری کرد.

- برادەران، دێری ئارکادی بیری خۆ بێننەوە و دەبێ تا دوا هەناسە مەردانە بجەنگین!

سەربازە تورکەکان سات بە سات نزیکتر دەبوونەوە.

میستیگری هاواری کرد:

- هەموومان تیا چووین!

و لە پڕ ئازای گیانی کەوتە لەرزین.

تیودوریس هاواری لێکرد:

- دەمت داخە!

خوێن لە نێو چەوانی دەڕۆییو دەچووە چاوییەوە. تیودوریس بەسەری قۆڵی، چاوی سڕیو هەر کە سەیری کرد سەربازە تورکەکان لەبەردەمی دان، تفەنگەکەی داناو هاواری کرد:

- کوڕینە، ئیدی تفەنگ بە کەڵك نایە، دەست بدەنە خەنجەرەکانتان!

خەنجەرەکەی بابی لە کێلان دەرهێناو پڕی دایە ئەو دەروێشەی کە حاڵی لێ هاتبوو لە دەستەکەی خۆی جیا ببۆوەو دەهاتە پێشێ.

تیودوریس تەواو لە دەروێشەکە نزیك ببۆوە کە گوللەیەك بە دڵیا چزاو وەری گێڕا.

دەنگێ لە پشت جەنگاوەرەکانەوە هەستا کە گوتی:

- ئافەرین بۆ خۆتان قارەمانان! ماندوو نەبی میگلس پاڵەوان!

میگلس پاڵەوان دەنگەکەی ناسییەوە و ئاوڕی دایەوە. لە خۆشیا چاوی بریسکایەوەو گوتی:

- فیندوسوس، ئەوە تۆی؟ تۆش گەڕایتەوە!

- تۆ بە منت گوت کە تۆ پیاو نیتو چاوەڕێی هیچت لێ ناکرێ، ئێستا لە قسەکەی خۆت ژێوان بەوە پاڵەوان؟

- ئەوا ژێوان بوومەوە، وەرە تەنیشت منەوە!

فیندوسوس تەکانێکی دا کە خۆی بگەیەنێتە کن میگلس پاڵەوان، بەڵام لەم کاتەدا گوللەیەك چزا بە سەریاو کوشتی.

فرمێسك بە چاوانی میگلس پاڵەواندا هاتە خوارێ. جەنازەکەی فیندوسوسی لە باوەش گرتو هەنیەی ماچ کرد. دەم و سمێڵی لە خوێن دا هەڵکشاو تێکەڵ بە مێشکی پڕژاوی فیندوسوس بوو.

سەربازە تورکەکان لێکدا لێکدا نزیکتر دەبوونەوە، کوسماس تفەنگەکەی کایامبیسی هەڵگرت، فیشەك دانەکەی لە خۆی بەستو خەنجەرەکەی ئەوی کرد بەبەر پشتێنەکەی خۆیدا. میگلس پاڵەوان بە سەرسامی سەیری دەکرد. گوتی:

– یانی ناتەویَ بڕۆی؟

– نەخێر ناڕۆم.

لە پڕ چارەی میگلس پاڵەوان گەشایەوە. دەستی خستە سەر سەری کۆسماسو گوتی:

– هەر بژی برازاکەم! کەواتە خۆت فیدای نیشتمان دەکەی؟ ئاه خۆشی لە خۆت ئەی کریتی نەمر!

هەورە گۆڵە، لەچیاو دۆڵەکاندا دەنگی دایەوە. بایەکەی خستبوو. ئاسمان کە لە بەیانییەو رووی گرژ کردبوو، رەنگێکی سامناکی گرتە خۆی.

لە دووری دوورەوە چەند قەلە رەشێك بە ئاسمانەوە دەسووڕانەوە و لە برسا دەیان قیڕاند.

میستیگری لە جێی خۆی هەستا. لەوە ژێوان بووەوە کە تۆزێ لەمەو پێش ترسا بوو. ئێستا لەمەرگ نەدەترساو بگرە پێشوازی لێدەکرد. بەڵێ، هەر مەرگە کە هەموو عەیبێ دەشواتەوە. نیشانەی خاچی کێشاو خەنجەرەکەی لەبەر پشتێنەکەی دەرهێناو هاواری کرد:

– ئازادی یا مەرگ!

لە سەنگەرەکەی خۆی وەدەرکەوت، پەلاماری دەستەیەکی دژمنی دا کە بە چیاکەدا بەرەو ئەوان هەڵدەگەڕان. 5–6 تورك گەمارۆیان دا. میستیگری تێیان کەتو کوشتو کوشتار دەستی پێکرد. زۆری پێ نەچوو تورکانی دی فریای ئەو دەستەیە کەوتن. تورکەکان میستیگری–یان بە عاردیدا دا، دەروێشێ چۆکی خستە سەر سینگیو گۆشاو گۆش سەری بڕی.

میگلس پاڵەوان کە ئەم دیمەنەی بە چاوی خۆی دەبینی خەریك بوو لە داخا شەق بەرێ. فەرمانی دا:

– کەس لە سەنگەری خۆی نەیەتە دەرێ! تەقە لە قەرەباڵغییەکە بکەن!

بەڵام تەنیا دوو کەس لە جەماعەتەکەی مابوون، ئەو دووانەش دوو پیاوە کەتە لاجانگ سپییەکان بوون. هەردووکیان لەپشتی دوو تاوێرەوە سەنگەریان گرتبوو، تەقەیان لە تورکان دەکرد فیشەکیان بە خەسار نەدەچوو.

میگلس پاڵەوانیش پەنا بەردێکی گرتبوو، هەر تورکێ سەری دەرخستبا نەخشی نێوچەوانی دەنگاوت، گوللەیەکی دی رانی پێکابوو. خوێنی لەبەر دەڕۆیی، بەڵام هەستی بە ئازار نەدەکرد. جار جارێ دەیڕوانییە برازاکەی کە لە تەنیشت ئەوەوە دەجەنگی و دەیگوت:

– دەك بتڕەژم رۆڵە گیان. خوا هەقە وەجاغی بابت رۆشن کردووە! یاخوا بەخێر بێی رۆڵە!

کۆسماس کە گەرم ببوو گوتی:

– بژی مامە گیان!

کۆسماس ئیدی زەلامەکەی جاران نەبوو. شادییەکی ئاڵۆز و لە وەسف نەهاتوو سەراپای داگیر کردبوو، هەستی دەکرد باری لەشی سووك بووە.

لە راستیدا ئێستا گەڕا بۆوە باوەشی نیشتمانەکەی. ئیدی بیری لەهیچ شتێ نەدەکردەوە. دایکی، ژنەکەی و کوڕەکەی لەبەر چاوی سڕا بوونەوەو تەنیا نیشتمانەکەی دەبینی. دەیڕوانییە تورکەکان و لەبەرخۆوە دەی بۆڵاندو دەیگوت: "ئازادی یا مەرگ! ئازادی یا مەرگ!" لەم دروشمە زیاتر چ ئارەزو یا خەمێکی دی لە هزرو بیردا نەبوو.

لە پڕ دنیا تاریك بوو. بەفر دەستی بەبارین کرد. هەتاو لەپشت هەورەکانەوە پێ دەچوو بەرەو خۆرنشین دابکشێ. لە پڕ دەنگێ بەرز بۆوەو گوتی:

– ئەهای میگلس پاڵەوان، من ئاسمانت بۆ دەگەڕام کەچی لەسەر عاردی دەستم کەوتی!

عەمامەی سەوزو ئاڵۆزکاوی موەزینی شاری کاندی لە پشت تاوێرێکەوە بە دیار کەوت.

میگلس پاڵەوان لوولەی تفەنگەکەی تێ کردو گوتی:

– ماندوو نەبی حاجی، یاخوا بەخێر هاتی!

و گوللەیەکی بە غەبغەبەیەوە نا، خوێن فیچقەی کرد.

سەربازانی تورك پەلاماری سەنگەری دوو پیاوە لاجانگ سپییەکەیان داو پارچە پارچەیان کردن. ئەوجا روویان کردە ئەو لوتکەیەی کە دوو شۆڕشگێڕی پێوە مابوو.

ئەفسەرێکی گەورەی تورك هاواری کرد:

– دەرفەتیان مەدەن! سەریان ببڕن!

ئەم ئەفسەرە قامچییەکی بەدەستەوە بوو کە دەی کێشا بە پشتی سەربازەکانا، سەربازە تورکەکان هەموو هێرشیان بەرەو لوتکەکە برد.

میگلس پاڵەوان رووی کردە کۆسماس و گوتی:

– مەترسە رۆڵە گیان! دەرباز بوونمان مەحاڵە. بژی کریت!

دوو بەدوو خەنجەرەکانیان هەڵکێشاو هێرشیان برد.

بەفر بەرەبەرە جەنازەی کوژراوەکانی دادەپۆشی. کڵاوە سوورەکان سپی هەڵدەگەڕان. دوو داڵەکەر خۆرە لە سوچێکی ئاسمانەوە بە دیار کەوتن، بەسەر ئەو زەلامانەدا دەسووڕانەوە کە کەوتبوونە گیانی یەکدی.

لە گەرمەی شەڕدا مامو برازا لێکدی دابڕان. سەربازانی تورك کۆسماسیان ئابلۆقە دابوو، شەڕی تەن بە تەنیان دەکرد.

هەر خەنجەر بوو، و دادەهاتەوە. میگلس پاڵەوان کە بینی برازاکەی لە خەتەر دایە، چەند سەربازێکی تورکی دەوری کۆسماسی کوشت، و خۆی گەیاندە برازاکەی و هاواری کرد:

– خەمت نەبێ رۆڵە گیان وا هاتم.

بەڵام کار لە کار ترازابوو، تورکێکی خەڵکی ئەو ناوچەیە سەری کۆسماسی بڕی بوو، سەرەکەی بۆ میگلس پاڵەوان هەڵداو بە تەوسەوە گوتی:

– زەحمەت مەکێشە, بەخۆی دێتە خزمەتت!

میگلس پاڵەوان دەستی گرتەوە، سەری برازاکەی لە ئاسمان گرتەوەو وەکو ئاڵا بەرزی کردەوە. شادییەکی دڕندانە سیمای گەشاندەوە.

ئایا ئەم شادییەی میگلس پاڵەوان شادییەکی دڕندانە بوو یا شادی فریشتە ئاسا بوو، یا گاڵتە کردن بە مەرگ بوو؟ یا ئەشقی لە رادەبەدەری کریت بوو؟ میگلس پاڵەوان تا توانی سەرە بڕاوەکەی بەرز کردەوەو هاواری کرد:

– ئازادی یا....

بەڵام بۆی تەواو نەکرا. گوللەیەك بە دوڕ دەمی کەوت‌و یەکێکی دی لاجانگی راستی سمی‌و مێشکی دیواو دەر کرد: میگلس پاڵەوان بەپشتا کەوت‌و مێشکی پڕژایە سەر تاوێرەکان.

90/11/15

91/1/15

تێبینی:

ئەم رۆمانە لە دەقە بە فارسی کراوەکەی: محەمەدی قازییەوە کراوە بەکوردی.

پەراوێز:

- میایولیس: دەریاوانی ئازاو دلێری یۆنان بوو، لە شۆڕشی سەربەخۆیی یۆنان دا فەرماندەی هێزی دەریایی بوو.

شاشك: مێزەری پیاو

دەرسۆك: سەرپێچی ژنان.

- ریتمنو، کانە: دوو بەندەرن و کەتوونەتە باکورو باکوری رۆژئاوای دوڕگەی کریتەوە.
- جەژنی پاك: عید الفصح
- سنت: قدیسە.

– دیسان بەزمەکەیە، دەبێ سێ مریشکان بکوژینەوە و لێی بنەین‌و

- چواردەلان لەسەر وەزنی شەشەلان، لەو چواردە رۆژەدا مەسیحیان بە رۆژو دەبن.
- گاور: موسڵمانی عوسمانی بەغەیرە موسڵمانیان دەگوت گاور.
- مارس جەژنی سەربەخۆیی یۆنانە.

- سنت" القدیسه
- سن: القدیس
- مالابار: شوێنه
- پاڵەوان لێرەدا مەبەست لە دلێرو بێباك و ئازاو سەرکێش‌و چاو نەترسە.
- پـالیگولوگ: دوا ئیمپیراتـۆری بیزەنتـە بـوو کـە لـە سـاڵی 1453دا وەخـتیٚ تورکـەکان هێرشیان کردە سەر قستەنتینییە کوژرا.
- مینرو: لە ئەفسانەی یۆنانی دا کچی ژوپیترۆیە و خواوەندی زانست‌و هونەرو سەنعەتە. "ئاتیناو پالاس"شی پیٚ دەڵێن.
- فروسینی: ژنێکی جوان بوو، لە بنەماڵەی خانەدانەکانی یۆنان بوو، لەبەر جوانی‌و ئاقڵی ببوو بە داستانی سەر زاری وردو درشتی یۆنان، لە ساڵی 1801 بە ئەمری عەلی پاشا فڕیٚ درایە دەریاچەی ژانیناو خنکا.
- دێرە شیعرێکی ڕێگاس فرایوس-ە، شاعیرێکی نیشتمان پەروەری کریت بوو "1757-1798".
- میننوس: پاشای کریتە.
- شانیسەفور: یەکەم ئیمپراتـۆری رۆمـی رۆژهـەڵات بـووە 802- 811، پـەیمانی لەگـەڵ شارلمان بەستووەو بەدەستی هاروونە رەشید و بولغارییەکان شکاوە.

حەمە کەریم عارف

* کەرکووکییە و لە ساڵی 1951دا لەدایك بووە.
- لە ساڵی 1975 کۆلیژی ئەدەبیاتی بەغدای تەواو کردووە.
- یەکەم بەرهەمی شیعرێکە بەناوی (هەڵبەستێکی هەتیو کەوتوو) کە لە ژمارە (170) رۆژنامەی هاوکاری لە 1973/6/8 بڵاوبووەتەوە.
- لە ساڵی 1975ەوە بە بەردەوامی نووسین و بەرهەمی ئەدەبی بڵاو دەکاتەوە.
- سەرنووسەر یان بەڕێوەبەری نووسین یان سکرتێری نووسین یان ئەندامی دەستەی نووسەرانی ئەم گۆڤار و بڵاوکراوانە بووە: گۆڤاری گزنگی نووسەرانی کەرکووك, نووسەری کوردستان, کەلتوور, نووسەری کورد, گوڵانی عەرەبی, ئاڵای ئازادی تا ژمارە 00222, گۆڤاری نەوشەفەق.
- جگە لە ناوی خۆی, بە تایبەتی لە گۆڤاری گزنگی نووسەرانی کەرکووك, نووسەری کوردستان, کەلتوور, رۆژنامەی ئاڵای ئازادی تا ژ: 222 بەناوی گۆڤەند, زنار, سیپان, پاکزاد, محەمەدی حاجی, سیروان عەلی, دیدار هەمەوەندی, هێژا, ح. ع هامون زێباری، با زەوان عەبدولکەریم بەرهەمی بڵاو کردۆتەوە.
- جگە لە پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتیی قوتابیانی کوردستان ئیدی ئەندامی هیچ حیزب و رێکخراوێکی سیاسی نەبووە, لە ساڵی 1974 – 1975دا پێشمەرگەی شۆڕشی ئەیلوول بووە, لە هەشتاکاندا بۆ ماوەی نۆ ساڵ, بێ وابەستەگی حیزبی, پێشمەرگە بووە و وەکو بەشدارییەکی مەیدانی و ویژدانی لە خەباتی رەوای نەتەوەی کوردا شانازی پێوە دەکات و منەت بەسەر کەسدا ناکات, چونکە باوەڕی وایە کە رۆڵەی میللەتی مەزڵوم مەحکومە بە پێشمەرگایەتی.
- لە هەشتاکانەوە تا ئێستا راستەوخۆ سەرپەرشتی و سەرۆکایەتی لقی کەرکووکی یەکێتیی نووسەرانی کوردی کردووە.
- زۆر بەرهەم و کتێبی چاپ و بڵاو کردۆتەوە, لێ زۆربەی هەرە زۆریان, بە تایبەتی ئەوانەی لە چیادا چاپ بوون بە نوسخەی هێندە کەم بڵاو بوونەتەوە, لە نرخی نەبوو دان و هەر ئەوەندەیە کە لە فەوتان رزگار بوون. هەندێك لە وانە:

1- تیڕۆژ, کۆ چیرۆك, چاپی یەکەم 1979
2- کۆچی سوور, رۆمان, چاپی یەکەم 1988
3- بەیداخ, چیرۆك, 1988

4- داوەتی کۆچەرییان, کۆ چیرۆك چاپی دووەم 2005
5- لە خۆ بێگانە بوون, کۆمەڵە چیرۆك, چاپی یەکەم (1999) دەزگای گوڵان
6- کوچ سرخ, کۆ چیرۆك, بە فارسی, وەرگێران چاپی یەکەم 1987 شاخ
7- نینا, رۆمان, سابت رەحمان, دوو چاپ, شاخ, شار 2002
8- نامۆ, رۆمان, ئەلبیر کامۆ, دوو چاپ, شاخ, شار 2003 دەزگای ئاراس، چاپی سێیەم 2007، ئینتەرنێت.
9- رێبەر, رۆمان, مەهدی حسین, یەك چاپ (شاخ)، چاپی دووەم، 2007
10-شکست, رۆمان, ئەلکساندەر فەدایەف, چاپی شاخ (راە کارگر)، چاپی دووەم: 2007 ئینتەرنێت.
11 – هاوماڵەکان, رۆمان, ئەحمەد مەحمود, دوو چاپ, شاخ, شار 2000 گوڵان
12- بێناسنامەکان, رۆمان, عەزیز نەسین, 3 چاپ شاخ, شار 2003
13- قوربانی, رۆمان, هیرب میدۆ, چاپی یەکەم 2004 دەزگای شەفەق
14- دوورە وڵات, رۆمان ع. ڤاسموف, چاپی یەکەم2000 دەزگای گوڵان
15- ئازادی یا مەرگ, رۆمان, کازانتزاکیس, چاپی یەکەم 2003 کتێبخانەی سۆران، چاپی دووەم: 2008
16- چیرۆکەکانی سەمەدی بیهرەنگی, دوو چاپ, شاخ, شار 2004 کتێبخانەی سۆران هەولێر
17- ئامانجی ئەدەبیات. م. گۆرکی, چاپی شاخ 1985
18- دلێریی خۆراگرتن, ئەشرەڤ دەهقانی, چاپی شاخ
19- مەسەلەی کورد لە عێراقدا, عزیز شەریف
20- مێژووی رەگ و رەچەڵەکی کورد, ئیحسان نوری پاشا, یەك چاپ
21- خەباتی چەکداری هەم تاکتیکە هەم ستراتیژ, مەسعودی ئەحمەد زادە, چاپی شاخ
22- کورد گەلی لە خشتەبراوی غەدر لێکراو, د. کوینتەر دیشنەر, چاپی شێیەم 2004 دەزگای ئاراس
23- لە مەهابادی خوێناوییەوە بۆ کەنارێن ئاراس, نەجەف قولی پسییان، چاپی یەکەم 2006
24- گوزارشتی مۆسیقا, د. فۆاد زەکەریا. چاپی یەکەم، یانەی قەڵەم: 2006
25- دەربارەی شیعر و شاعیری, رەزا بەراهەنی.چاپی دووەم، 2007
26- ڤنسنت ڤان گوگ, شانۆنامە, باول ئایز لەر
27- بە دوعا شاعیرەکان, شانۆنامە, جەلیل قەیسی (گزنگ ژ:12)
28- جولەکەکەی ماڵتا, شانۆنامە, مالرۆ.
29- دادپەروەران, شانۆنامە, ئەلبیر کامۆ.
30-بەد حاڵی بوون, شانۆنامە, ئەلبیر کامۆ.
31- چاو بە چاو, شانۆنامە, گەوهەر مراد (غولام حسەینی ساعیدی)
32- ریچاردی سێیەم, شانۆنامە, شەکسپیر.

33- گەمەی پاشا و وەزیر, شانۆنامە, عەبدوڵڵائەلبوسێری.
34- کورد لە ئەنسکلۆپیدیای ئیسلام دا, چاپی یەکەم 1998 وەزارەتی رۆشنبیری.
35- هونەر و ژیانی کۆمەڵایەتی, پلیخانۆڤ, چاپی یەکەم 2005 دەزگای موکریانی
36- پێکهاتەی بەدەنی و چارەنووسی ئافرەت, ئیڤلین ریید، چاپی یەکەم، 2006
37- لێکدانەوەیەك لە مەڕ نامۆ, لویس ریی.
38- منداڵە دارینە, چیرۆکی درێژ بۆ منداڵان.
39- فاشیزم چیی؟ کۆمەڵە چیرۆك بۆ منداڵان, یەلماز گونای
40- شوانە بچکۆلەکە, چیرۆکێکی درێژی چینی یە بۆ منداڵان
41- زارۆکستان (چوار شانۆنامە بۆ مناڵان)
42- لە گەنجینەی حیکایەتی تورکمانییەوە. (ئەفسانەی ئەسپی ئاشق)
43- کۆمەڵێك ئەفسانەی جیهانی (23 ئەفسانە)
44- زندە خەون, کۆمەڵە چیرۆکی چیخوف, چاپی یەکەم (2001) دەزگای موکریانی
45- ئەفسانەێن گریکی و رۆمانی, چاپی یەکەم (2004) کتێبخانەی سۆران, هەولێر
46- جیٚ پیٚ, کۆمەڵێك چیرۆکی فارسی چیرۆکنووسان:(سادقی هیدایەت, جەلال ئال ئەحمەد, بوزرگی عەلەوی, سادقی چوبەك, مەنسوری یاقوتی) چاپی یەکەم: 2006
47- چیرۆکستان, کۆمەڵێك دەق و رەخنە, چاپی یەکەم 2005 نووسەرانی کەرکووك
48- چۆنیەتی فێر بوونی زمانی فارسی, چاپی یەکەم (2000) حەمە کەریم عارف
49- گۆڤەند و زنار (فەرهەنگی فارسی – کوردی) حەمە کەریم عارف
50- پەلکە رەنگینە, حەمە کەریم عارف, چاپی یەکەم (2004) وەزارەتی رۆشنبیری
51- کۆمەڵێك چیرۆکی بێگانە (ئەو رۆژەی کە ون بووم) چاپی یەکەم .2006
52- چزیشفسکی, فەیلەسوف و زانای گەورەی میللەتی روس
53- چایکۆ فسکی, ژیان و بەرهەمی.
54- ئیدگار ئالین پۆ, ژیان و بەرهەمی.
55- جاك لەندەن, ژیان و بەرهەمی
56- گوگول, نووسەری ریالیست
57- یەڵماز گونای, ژیان و بەرهەمی
58- سادقی هیدایەت, ژیان و بەرهەمی
59- خافرو غ لە شیعر دەدویٚ, ژیان و بەرهەمی
60- رێبازە هونەرییەکانی جیهان
61- ریالیزم و دژە ریالیزم لە ئەدەبیات دا, چاپی یەکەم (2004) دەزگای سپیرێز
62- راگەیاندن لە پەراوێزی دەسەڵاتدا (بە شەریکی) چاپی یەکەم (2001) دەزگای گوڵان
63- راگەیاندن لە نێوان حەقیقەت بێژی و عەوام خەڵەتێنی دا, حەمە کەریم عارف
64- دیدار و دەق و رەخنە. چاپی یەکەم (......

65– دیداری چیرۆکڤانی. چاپی یەکەم (......

66– قوتابخانە ئەدەبییەکان, رەزا سەید حسەینی.(چاپی یەکەم 2006، دەزگای موکریانی)

67– ناودارانی ئەدەب, حەمە کەریم عارف

68– هەزار تۆپی شیعری نوێخوازی و چەند باسێکی دی, حەمە کەریم عارف.

69– کورد لە سەدەی نۆزدە و بیست دا, کریس کۆچرا, چاپی یەکەم 2003 کتێبخانەی سۆران

70– مێژووی ئەدەبیاتی جیهان (لە کۆنەوە تا سەدەکانی ناڤین).

71– مێژووی ئەدەبیاتی جیهان (لە سەردەمی رینیسانسەوە تا ئێستا).

72– مێـژووی ئـەدەبیاتی جیهـان (ئـەدەبیاتی ئینگلیـزی زمـان– ئـەمریکاو ئینگلیسـتان لـە سەرەتاوە تا ئێستا).

73– چینی کۆن

74– دەربارەی رۆمان و چیرۆك

75– پەیڤستانی من

76– ئەو بەرخەی کە بوو بە گورگ

* لـە راپەڕینـەوە تـا نهـوو چـالاکانە بەشـداری بزاڤـی ئـەدەبی و رۆشـنبیریی کـوردی دەکـات و بەرهەمی هەمە جۆر (نووسین و ئامادە کردن و وەرگێڕان) بڵاو دەکاتەوە..

* ئەو بەرهەمانە و زۆری دیکەی ئامادەن بۆ چاپ و چاپکردنەوە و هەر کـەس و گـروپ و لایـەن و دەزگایەك تەماحی بڵاو کردنەوەی هەبن, دەبێ پرس بە نووسەر بکات...